

రామాయణం

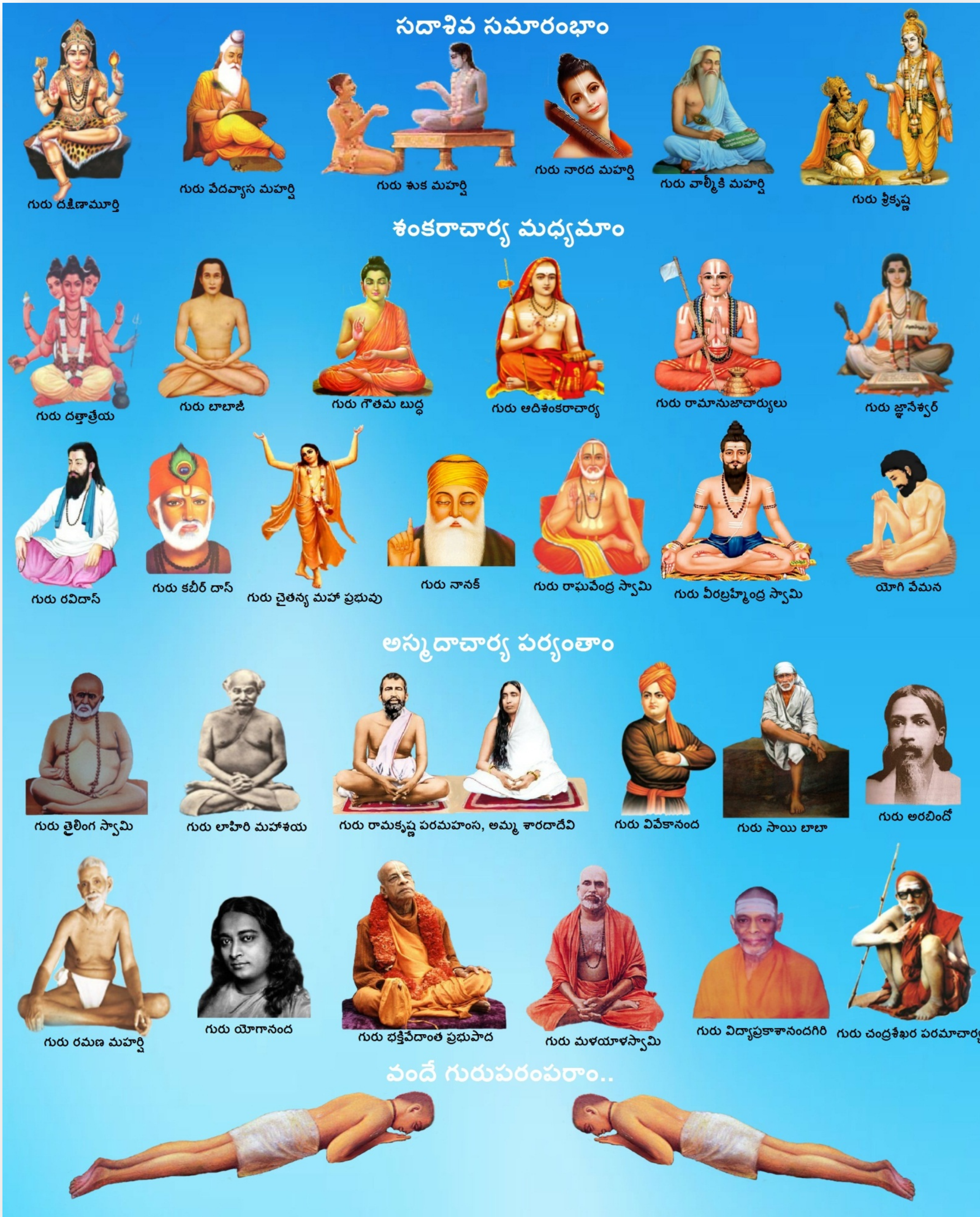
విచారణ

మదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయనము -బాల,అయోధ్య,అరణ్య,కిష్కింధ కాండము

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

నన్ను "నేను" చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2030020025093

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

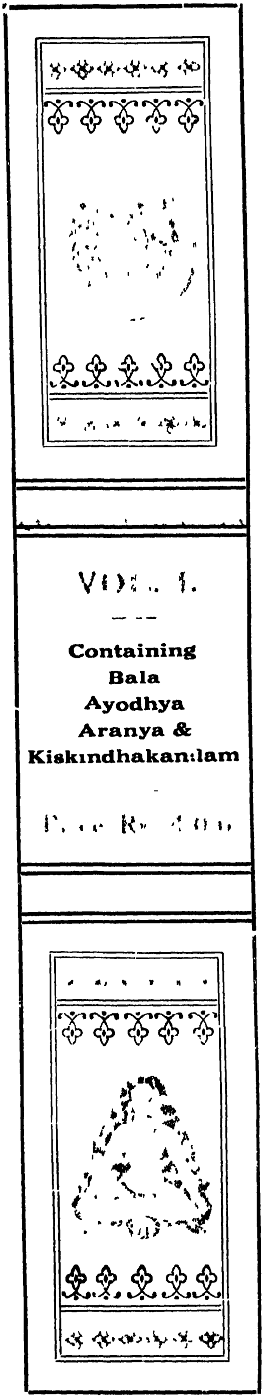
మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

బ్ర॥ శ్రీ॥ వావిలికొలను సుబ్బరావుగారు.

SREE MATH

ANDHRA VALMIKI RAMAYANAMU

A LITERAL METRICAL TRANSLATION
OF VALMIKI'S SANSKRIT RAMAYANAM

BY

VAVILIKOLANU SUBBA ROW,

Telugu Pandit, Presidency College, Madras, (Now retired)
and the author of
Sree Kumarabhyudayamu, Sree Kausalyaparinayamu
Bhagavad Gita (Dwipada), Sree Krishna Lilamritam
Krishnavatara Thathwamu, Subhadra Vijaya Natakamu,
&c, &c, &c

THIRD EDITION

Madras:
TITLE PAGE PRINTED AT
P. SHUNMUGAM & CO., MOUNT ROAD.
1922

శ్రీః.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీశారదాంబాయై నమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము.

శ్రీకుమారాభ్యుదయము, శ్రీకౌసల్యాపరిణయము, భగవద్గీత (ద్విపద),
శ్రీసుభద్రావిజయనాటకము, శ్రీకృష్ణలీలామృతము, కృష్ణావతారతత్త్వము లోనగు
గ్రంథములు రచియించి
చెన్నపురి రాజకీయసర్వకళాశాలయం దాంధ్రపండితులుగనుండి
ప్రకృత ముపవేతనమునొందియున్న

వావిలికొలను సుబ్బారావుచే

విరచితము.

బాలకాండము, అయోధ్యాకాండము,
అరణ్యకాండము, కిష్కింధాకాండము గల
ప్రథమ సంపుటము.

మూల్యము. ౫ రూప్యములు.

చెన్నపురి.
బ్రిటిష్ మాడెల్ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

శాలి - ౧౮౪౪. సం॥

౧౯౨౨.

శ్రీ రామచంద్రాయ నమః

మొదటికూర్పు పీఠిక.

విజ్ఞాపనము.

ఆర్యవర్యులారా!

శ్రీమదనంతకల్యాణగుణగణవిశిష్టుండును, స్మరణమాత్ర సంతుష్టుండును, వినతశిష్టుండును, నిహతదుష్టుండును, దళితభక్తకష్టుండును, సర్వలోకేష్టుండును, కృపాపూర్ణుండును, సత్యవాక్పూర్ణుండును, నగు నే [?] భగవంతుని సేవించు కాంతి వసిష్ఠుండు హేయం బగు రాజపురోహితత్వంబున కీయకొనెనో, యేజగదీశ్వరు సన్నుతమ శాశ్వతమోక్షసౌఖ్యప్రదంబగు దర్శనంబుఁగోరి శరభంగాదిమహర్షులు తృణీకృతబ్రహ్మలోకాద్యుత్తమలోకు లయిరో, యేమహాత్ముని జన్మస్థల మగుట నయోధ్య ప్రథమ ముక్తిక్షేత్రం బయ్యెనో, యే [?] వేశ్యనకు ధనుర్విద్య నొసఁగి యపరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డయ్యెనో, యేపరబ్రహ్మమూర్తి సేవించి యాంజనేయుండు భావిబ్రహ్మ యయ్యెనో, యేపురాణపురుషునామంబు విష్ణుసహస్రనామతుల్యం బని సర్వజ్ఞునిచే నిజార్ధాంగలక్ష్మికు పదేశింపఁబడెనో, యే దేవాదిదేవునామంబు జపించి వాల్మీకి బ్రహ్మర్షియై శాశ్వతకీర్తిధాముఁ డయ్యెనో, యే యద్వితీయునాఖ్యకుఁ దారకం బను విఖ్యాతిగలిగెనో, యే సర్వతంత్రస్వతంత్రు నభిధానంబు సర్వమంత్రోత్తమనారంబను ఖ్యాతి వహించెనో, యే యమృతస్వరూపునినామం బమృతమునలె రుచ్యమో, యే యతిలోకచరిత్రంబు వేదంబో, యట్టి సుజనచకోరచంద్రుఁ డగు శ్రీరామచంద్రు పవిత్రచరిత్రంబు గుణసంఖ్యామిళిత నన్వర్థనామధేయంబుగ నాదికావ్యంబుగ భగవంతుఁ డగు వాల్మీకిమహాముని గీర్వాణభాష నారదోపదిష్టమార్గంబున బ్రహ్మోక్తి ననుసరించి రచియించి రామచంద్రతనూజులగు కుశలవులచే రామసన్నిధానంబునందు పఠింపించి యాయనకే యర్పించి జగంబున వెలయించె ననుట మీకెల్లరకుఁ దెల్లంబె గదా. రామచంద్రతనయుం డగు నీగ్రంథకర్తయు నిజజ్యేష్ఠపితృవ్యుం డగు లక్ష్మణాఖ్యుండుపదేశించిన చొప్పు తప్పక రామాయణపారాయణ మాచరించుచుండి తత్సుకృతపరిపాకవశంబునఁ గుశలవుండై యీకృతి రచియించి '[?]' [?] యనునట్లు శ్రీరామచంద్రునకే యర్పించెను.

గ్రంథోత్పత్తినిదానము —

పుస్తకకర్త యగు రామచంద్రరావుగారి గ్రంథ [illegible] వచనరామాయణ మను గ్రంథ మొకఁ డుండెను [illegible]

[illegible]

దపనలు చదివినాఁడను. అదిమొదలు రామాయణకథయందు నా కభిరుచి మెండు. ఇటులుండ క్రీ. శ. 1885-వ సంవత్సరంబున నాపినతండ్రిగారగు లక్ష్మణరావుగారు కమలాపురమునందు డిప్యూటితహశీల్‌దార్‌గానున్న సమయంబున వారు నిరంతర రామాయణపారాయణ పరాయణు లగుటచేతనో, నాపుణ్యపరిపాకవశంబున వారికి జనించినకరుణచేతనో నన్నును శ్రీరామాయణము పారాయణ మొనర్ప నియమించి తద్విధానం బుపదేశించిరి. అటులు నే నొనర్చుచుండ నాకొక్కమాఱు గ్రంథము సాంతముగఁ బఠించుకొలఁది దానియందు భక్తిశ్రద్ధలు నా కెక్కుడగుచు వచ్చెను. ఈచొప్పునఁ బెక్కేండ్లు జరగెను. తరువాత నేను వ్యాధిచే బాధితుఁడనై రాజకీయోద్యోగముఁ జాలించికొని యుపవేతనమున జీవించుచు నెల్లూరనుండు సమయంబున నున్నట్టుండి యొక్కనాఁడు "చెనకి పెట్టిచినాఁడు భాస్కరుఁడు గాకుండిన రామాయణము బండ్ల కెక్కింపనా" యను బమ్మెరపోతనామాత్యుని వాక్యము మనస్సునఁ దోఁచుటయుఁ బ్రతినిన మెంతయో కాలము వ్యర్థగాథలఁ గడపఁబడుచుండుట యోజించి మాబమ్మెరపోతనసంకల్పము నేనేల నెఱవేర్పరాదని యూహించి నామిత్రులు బ్ర. శ్రీ. లంకలపల్లె - వేంకటసుబ్బయ్యలుగారితోఁ నాలోచింప వారు నట్టులే యొనర్పుమనియుఁ, గంబరామాయణాద్యన్యభాషారామాయణగ్రంథములఁ గల యుత్తమపద్యములు యభిప్రాయంబులనెల్ల మిత్రసాహాయ్యంబున నందుఁ జేర్పుమనియు బోధించిరి. ఇట్లు ప్రోత్సాహింపఁబడినవాఁడనై మూలంబునఁగల ౨౪,౦౦౦ శ్లోకంబులకు నాంధ్రంబున ౨౪,౦౦౦ పద్యంబులొనర్పఁగాక యనియెంచి 'శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని' యనుట నాలోచించి యే నెక్కడ? నా యారోగ్య మెక్కడ? రామాయణరచన మెక్కడ? నని యరియూడుమనంబున శ్రీరామచంద్రుఁడే శరణంబని నిశ్చయించికొని యాయనవాక్యం బనుసరించి ప్రార్థింపఁగలవాఁడనై యొకనాఁడు పారాయణాంతంబున భగవత్సన్నిధానంబున శ్రీమద్రామాయణంబునఁ బ్రశ్న వేయ

శ్లో. "ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల, లంఘయస్వ మహార్ణవమ్
కం. లెమ్మా హరిశార్దూలా, యిమ్మహితార్ణవము దాఁటుమీ"

యనిప్రత్యుత్తరము రాఁగా భగవత్కటాక్షమునకుఁ బాత్రుఁడ నైతినిగదా యని యానాఁడే గ్రంథము వ్రాసినంత సంతోషంబు వహించి నామిత్రుల కెఱిఁగించి యాశార్వరి (క్రీ. శ. ౧౯౦౧) సంవత్సరము నాశ్వయుజశుద్ధదశమినాఁడు గ్రంథారంభ మొనర్చితి. భద్రాద్రిరామభద్రున కంకితమిచ్చిన శ్రీకౌసల్యాపరిణయమును నేఁటికిని నాయన కర్పింపవలనుపడమియు, నొంటిమిట్టమజ్జ స్థమందెలంబుల నుండుటయుఁ గాక శ్రీమదాంధ్రభాగవతమునకు బద్ధులముగుటయుఁ, బోతనామాత్యుఁడె రామాయణమును వ్రాసియుండిన నారామభద్రునకే యంకిత మిచ్చియుండుననియు, నాయనసంకల్పము నెఱ

వేర్పఁబూనిన నాకును నాయుపయుద్దేశము సంభావనీయమనియు నెంచి యిలుమును‌డటి పారిజాతమగు నొంటిమిట్ట కోదండరామునకే యీకృతినంకితంబొనంగితి. పదపడి క్రమముగ నాఁడునాఁటికిఁ గొంచెముకొంచెము వ్రాయుచు నాయూర (20-12-1900 వఱకు) ౨౯ సర్గములు తెలిఁగించితి. ఇందు మూలమునఁ గలదంతయు నుండెఁగాని వర్ణనాదులమూలాతిక్రమణ మొకచ్చి నందలకొలంది పద్యంబు లెక్కువగ రచియించితి. క్రీ. శ. ౧౯౦౧-వ సంవత్సరముఫిబ్రవరినెలలో నీచెన్నపురికివచ్చుటయాదిగా11-10-02 వఱకు మరల నీగ్రంథము నాయారోగ్యహీనతచే విరచింప వలనుపడదయ్యె. తేఱిన పిమ్మట మరల గ్రంథరచనకుఁ దొడంగుచుండ నిక్కడి నామిత్రులు బ్ర. శ్రీ. క్రొత్త పల్లె పద్మనాభశాస్త్రులవారు యథామూలముగానుండు గ్రంథ మిదివఱకు లేదనియు, మూలమునే యనుసరించి యీగ్రంథ ముండిన నెక్కునగఁ బూజితం బగుననియు, సాధ్యమైనంతవఱకు మూలగ్రంథము నతిక్రమింపక విషయములోపింపక రచియింపు మనియు, సంస్కృతంబున వాల్మీకిరామాయణము నట్టిద యాంధ్రంబున నిది యని తోఁప నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమని పేరిడుమనియు బోధింప వెనుకటి విఘ్నములను నా దేహస్థితియు బ్ర. శ్రీ వేంకటసుబ్బాయ్యసాహాయ్యంబు దుర్లభం బగుటయు యోజించి నల్లేయని యంగీకరించి పండ్రెకొలందినున్న యెక్కువ పద్యంబులఁ దొలఁగించి యతిగణప్రాసాదిభాషానియమంబులు నాకు స్వాతంత్ర్యము కలిగించినట్లు నాశక్తికొలఁది మూలంబుచొప్పున మూలచ్ఛేద మొనర్పు ప్రక్షిప్తంబులఁదొలఁగి రచియించుచుంటిని. ఈ రచనాకాలమధ్యమున రమారమి 3, ౪ సంవత్సరముల కాలము వ్యాధిబాధచేతను, ననివార్యములైన కారణాంతరములచేతను వ్యర్థపుచ్చఁబడెను. దీర్ఘవిఘ్నములకు భయపడి నిరుత్సాహి నయినప్పుడును, హేత్వంతరముల విసుఁగు చెందినపుడును శ్రీరామచంద్రుఁడే నాకుత్సాహముఁ గలిగింప నాయనసూక్తియే యూఁతగ ధైర్యంబవలంబించి కృతిసాగించుచుండ శాలివాహన శకవర్షంబు ౧౮౩౧-కి సరియగు నీకీలక వత్సరమున శ్రావణపూర్ణిమనాఁడు భగవదనుగ్రహంబున నీకావ్యంబు పరిపూర్ణమయ్యె. నన్నీరామాయణార్ణవమును దరింపఁజేసి శ్రీరామచంద్రుఁడే తన సత్యసంధత్వమును జగములకు వెల్లడిపఱిచెను.

భాషాంతరీకరణమందు మూలముననున్న ప్రత్యక్షరమునకు మాఱక్షరము వేయవలయునని నేనుద్దేశింపలేదు. అట్లువ్రాయఁబడిన గ్రంథమాంధ్రంబయ్యు వక్తకు శ్రోతకు సుఖావహంబుగ నుండదు. మూలమునువిడిచి శాఖాచంక్రమణమును జేసిన వాఁడను గాను. పరికరపరికరాంకురాద్యలంకారంబుల నాచేనైనవఱకుఁ బోషించి నాఁడను. మతిహీనతచేత సారస్యము నెఱుంగఁజాలకున్న నట్టిపదములు లోపించి యుండును. శ్లోకభావము మించి పద్యము మిగిలియున్నప్పుడు పాదపూర్తి కెందేని

కొన్నిపదముల నెక్కువగా వ్రాసియు నుందును. శ్లేషాలంకారముగల శ్లోకములఁ దెనిఁగించుచో వానికిఁగల యర్థములన్నియు నొకపద్యముననే వచ్చునటుల నాచేనైన వఱకు సమర్థించుకొనియున్నాను. 'తేననేన వనం గత్వా' ఇత్యాదులయందు శ్లేషము పోషించుట దుర్ఘట మని తోఁచి యాప్రయత్నము మానితి. ఒక్కశ్లోకమున కొక్క పద్యమేగాక రెండుమూఁడు శ్లోకంబులభావ మొక్కపద్యంబున నిముడ్పఁబడియు నుండును. ఇంతయేల? అప్పటిచిత్తవృత్తి యెట్లెట్లుండెనో యట్లెల్లవ్రాసితి. ఎక్కువగ వ్రాయఁబడిన కొన్నిపద్యముల సూచింప *గుర్తిడితి. వ్రాయునది లోకోపకారకమగు గ్రంథమనియు, సర్వజనీనంబుగ నుండవలయుననియు నాముఖ్యాభిప్రాయంబు. ఈ కారణముచేతనే మూలము గూఢముగనున్నచో దానియర్థము చక్కఁగఁ దెలియు నట్లు పెంచివ్రాసితి. ఏకారణముచే వాల్మీకిమహర్షి తనకావ్యము నిర్వచనముఁ జేసెనో యాకారణంబున నేనును దీని నిర్వచనంబొనర్చితి. నేను సర్వజ్ఞుఁడనుగామియు నల్పజ్ఞుఁ డను శక్తిహీనుఁడను నగుటయు మీరు యోజించి నాసాహసంబునకు క్షమించి మీ మీ బాలుర పల్కులవలె దీని గ్రహింతురుగాక. నన్ను ధన్యుఁ జేయుదురుగాక.

శ్లో. "మిత్రభావేన సంప్రాప్తం, నత్యజేయం కథంచన
దోషో యద్యపి తస్యస్యా, త్సతా మేత దగర్హితమ్"

తే. మైత్రిభావించి తాన సంప్రాప్తుఁడైన,వాని నెటులైనఁ జేవిడఁ వాఁడఁగాను
వానియెడనుండెనేని నేఁదేనిదోష, మద్ది గర్హ్యంబుగాదు సజ్జనులకును.

అనువాక్యమును స్మరింతురుగాక. నాదోషంబుల సైరింతురుగాక

గ్రంథప్రకటన విధానము: —

నామిత్రులు కొంద ఱెట్లీగొప్పగ్రంథము ముద్రితమగునని యోజింప నావార్త విని యొకస్వదేశీయప్రభువుగారు తామాభారమునంతయుఁ బ్రతిఫలాపేక్షారహితం బుగ వహింపెదమని వాక్రుచ్చి వేలకొలఁది వెచ్చించి ముద్రింపించి కృతికిని గృతికర్త కును జిరాయువొసంగిరి. ఏప్రభువైనను నేధనికుఁడైనను బ్రతిఫలాపేక్షలేక యింత ధనము వెచ్చించి దూరదేశవాసినైన తమ సంస్థానమున నుండక, తమ పోష్యులలోఁ జేరకయుండు నాయట్టి యనామకునికృతిఁ బ్రకటించుట లోకము వినియుండదు ప్రభువులేప్రతిఫలముఁ గాంక్షింతురందు రేమో,

"తుష్టో విప్రశ్శ్లోక మేకం దదాతి, తుష్టో రాజా గ్రామ మేకం దదాతి" యని యుంట ప్రసిద్ధమేకదా? ఆత్మతుష్టికై తమ్ముఁ బొగడించుకొనక యొకవరాటకమేని యిచ్చినప్రభువులు వీరును వీరిమాతులులునుగాక మఱెవ్వరు? కావున నిట్టిప్రభువులు నాకు లభించుటయు శ్రీరాముని యనుగ్రహమే యని నానమ్మకము. ఇట్టివిషయంబునఁ

దన నిర్వ్యాజకరుణకుఁ బాత్రులైన యీసత్ప్రభువుగారికి శ్రీరాముఁడే సర్వశ్రేయో దాయి యగుఁగాక. సాత్త్వికదానేచ్ఛులగు నాప్రభువుగారు తమపేరు నిందుఁ బ్రక టింప నాజ్ఞనీయమిఁ దన్నామము లోకంబునకుఁ దెలుపఁజాలమికి విచారపడుచున్న వాఁడ.

గ్రంథసమర్పణ ప్రకారము:—

గ్రంథరచన సాంతముకాఁగా మిత్త్రత్రయ మొక్కనాఁడు దీనిని కృతిపతియగు నొంటిమిట్ట శ్రీకోదండరాములకు నివేదించి పదపడి లోకంబున వెలయింప యోజించు చుండఁ గారాణాంతరమున నీచెన్నపురికివచ్చియుండు నస్మత్పురాతనమిత్త్రులును గడప మండలమునఁ బ్రొద్దుటూరియందు న్యాయవాదులునగు బ్ర శ్రీ. రా. శ్రీ. వి. వసంత రావుగారు, బి.ఏ., యీవార్త యెఱింగి యీకార్యంబు చక్కఁగ నెఱవేర్పఁ బ్రోత్స హించి తారును సహాయులై నిలిచిరి. వారు నిలుచుటేకాక కడపమండలమందు స్వీయమిత్త్రులును, భాషాభిమానులును, దైవభక్తియుక్తులునగు బ్ర. శ్రీ. మ-రా-శ్రీ, నెమలి పట్టాభిరామరావుగారు, బి. ఏ, (కొచ్చిన్ సంస్థానమున దివానుగా నుండిన వారు) ఏ. పరశురామరావుగారు, వావిలికొలను - రామానుజరావుగారు, బి. ఏ, సి. సంజుండప్పగారు, బి. ఏ, బి. యల్., కే. గుండురావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., కామసముద్రము నరసింహాచార్యులవారు, బి. ఏ, బి. యల్., యన్. నరసింగరావు గారు, బి. ఏ., సత్యధీరగురురాజప్రియ కౌకూరు రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ, బి. యల్., యన్నూరు నాగయ్యగారు, ఆర్. గిరిరావుగారు, బి. ఏ., మ-రా-శ్రీ, కొణదల రామచంద్రారెడ్డిగారు, వినా యీగంటిసెట్టిగారు, వీరెల్లరుఁ దొడ్పడ నాహ్వానసభ యొకటి యేర్పఱిచిరి. దీనికి ననుమోదకులై శ్రీమదాయుర్వేద మార్తండ భిషజ్మణి పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారును, మ-రా-శ్రీ, పానుగంటి రామారాయనింగారు, ఎం. ఏ., బ్ర. శ్రీ. రా. శ్రీ. గుమ్ముడూరు వేంకటరంగరావు గారు, ఎం. ఏ., ఆర్. వీ. వేంకటసుబ్బయ్యగారు, ఎం. ఏ., ఏ. జయరామరావుగారు, బి. ఏ., యల్. టి., క్రొత్తపల్లి వేంకటపద్మనాభశాస్త్రిగారును, భాసిల్లిరి.

ఇట్టిమహనీయు లలంకరించినసభ యెట్టికార్యమైన నెట్లెట్లు చేయఁజాలదు! పదపడి యీసభవారిప్రార్థన నంగీకరించి గ్రంథసమర్పణకాలమున సభాపతిత్వంబు వహింపఁ జిత్రనళీయాద్యనేకరూపక గ్రంథకర్తలును, బళ్లారిపురంబున న్యాయవాదు లును, శతావధానులు, నుభయవేదాంత ప్రవర్తకులు నగు మ-రా-రా-శ్రీ, శ్రీమద్ధర్మ వరము రామకృష్ణమాచార్యులవా రీయకొనిరి. ఆహ్వాన సభాసభ్యులు క్రీ. శ. 1908 అక్టోబరునెల 9, 10, 11 తేదులకు సరియైన కీలకసంవత్సరాశ్వయుజ శు. ౧౫, బ. ౧, ౨ తిథులయందుఁ గ్రంథసమర్పణంబు జరుగునని ప్రకటనపత్త్రికలమూలమున

నాంధ్రలోకంబున వెల్లడించి హితకవిపండితులకెల్లఁ బ్రత్యేకముగ విజ్ఞాపనపత్రికల నంపి వారి నాహ్వానించిరి. నాపూర్వమిత్రు లొంటిమిట్టయందు దేవాలయ ధర్మకర్త లగునట్టియు మ-రా-శ్రీ, తిప్పన సుబ్బారెడ్డిగారును, గ్రామమేజస్ట్రీటుగా నుండిన మ-రా-శ్రీ ఆకేపాటి సుబ్బారెడ్డిగారును నాగ్రామంబున వలయునన్ని విడుదులేర్పఱిచి దేవాలయము నలంకరించి సిద్ధపఱిచి యుంచిరి. నియమితదినముల కొకనాఁడు ముందుగనె యీవార్త వినినలోకు లాగ్రామంబున మూఁగఁజొచ్చిరి. మహాత్ముఁడగు బమ్మెర పోతనామాత్యు నామ మిప్పటికి నామండలంబున భక్తితో సంస్మరింపఁబడుచుండుటఁ జేసి యాకవిపట్టభద్రుఁడు భాగవత మర్పించినట్టు లెవరో శ్రీకోదండరామస్వాములవారికి శ్రీరామాయణము సమర్పింప వచ్చుచున్నారని భక్త్యావేశంబున బాలోన్మత్త పిశాచగ్రస్తులవలె రామరామయని సర్వవర్ణములవారు చుట్టు పదియోజనముల నుండి వచ్చిరి. ఇట్లు చేరిన జనులసంఖ్య యధమపక్షము ౫,౦౦౦ లకు మించియుండునని యంద ఱనుకొనుచుండిరి.

ఆహ్వానసభాసభ్యుల యాహ్వానమును గౌరవించి నానాదేశంబులనుండి గొప్ప కవులు, విద్వాంసులు, నధికారులు, వీరువారన నేల పూజ్యు లెందఱో వచ్చియుండిరి. రాఁజాలనివారు పత్రికలమూలమునను వాచాసూపముగను వారియనుమోదముఁ దెలిపిరి. ఇట్లు తెలిపినవారిలోఁ గొందఱు రా-శ్రీ, రాయబహాదర్ పి. అనంతాచార్యులవారు, విద్యావినోద, విశారద, సి ఐ.ఇ., మహామహోపాధ్యాయబిరుదాంకితులు బ్ర.శ్రీ. కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులుగారు, ఎం-రా-శ్రీ, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి.ఏ.,బి. యల్., (డిప్టికలెక్టర్, రస్సల్‌కొండ), వావిలాల శివావధానులుగారు, బి.ఏ., బి.యల్., (గుంటూరు జిల్లాకోర్టు మునసఫు), కూచి నరసింహముపంతులుగారు, బి.ఏ., (పిఠాపురమునఁ బ్రధానోపాధ్యాయులు), బి. యోజులుగారు, బి. ఏ., (వకీలు విశాఖపట్టనము), బ్ర.శ్రీ. సిద్ధాంతి శివశంకరశాస్త్రులవారు (రాజకీయ సర్వకళాపారశాలయందలి కర్ణాటకపండితులు). చెన్నపురి రాజకీయ సర్వకళాపారశాలయందలి యాంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజసభ్యులు తత్సభాధ్యక్షులే గ్రంధకర్తలని భక్తి గౌరవ కారణవశంబున వచ్చియుండిరి. చెన్నపురియందలి తక్కిన సర్వకళాపారశాలయందలి విద్యార్థులును గొందఱువచ్చి వారి స్వభాషాభిమానమును దైవభక్తియు వెల్లడించిరి. పూర్వాచార పరాయణులును, బ్రసిద్ధపురాతన సంస్థానంబగు, పుంగనూరు సంస్థానమునకుఁ బ్రభువులునగు మహారాజరాజశ్రీ రాజా వీరబసవచిక్కరాయలు యశోవంత బహదర్‌గారు, తమసంస్థానము దివానులును, బండితులు నగు బ్ర. శ్రీ. శేషప్పశాస్త్రులవారిని,మదనపల్లెనుండి విద్వాంసులగు బ్ర. శ్రీ. వేంకటరామశాస్త్రులు గారిని బంపిరి. మఱియుఁ జెన్నపురినుండి శ్రీశైలాద్దంకి సమయోద్దండ కోలా

హాల లక్ష్మీనృసింహ కుమారేత్యాద్యభిజనవ్యపదేశ భాసురులును, నఖిలహరిదంతర విసృత్వరకవితాపరిమళమహాకవితోచిత సహృదయ సముదయసాదర సమర్పిత కవిభూషణ బిరుదభూషణులును నగు శ్రీమత్కుమార తాతాచార్యులవారును, శ్రీకాళహస్తినుండి యాంధ్రీకృత మహాభారతులును, నుభయభాషాకవిత్వతత్త్వజ్ఞులును నగు బ్ర. శ్రీ. [?]తఘంటము వేంకటరంగశాస్త్రులవారును, వేంకటగిరినుండి కపిలాచిత్రకాయోపాఖ్యానాది గ్రంథకర్తలు శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును నగు శ్రీమత్కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారును, దిరుపతినుండి చూళీకృతసమస్తాంధ్రగ్రంథులును నుభయకవివయస్యులును నగు బ్ర. శ్రీ. నాగపూడి కుప్పుసామయ్యగారు, బి.ఏ., కే. చెంగయ్యగారు, బి ఏ, లును, గడపపురిమునుండి శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులు పండితవర్యులు నగు శ్రీమత్కమలాపురము రాఘవాచార్యులుగారును, గోపాలాచార్యులవారును, ప్రొద్దుటూరునుండి తర్కవ్యాకరణపారంగతులగు బ్ర. శ్రీ. సీతారామశాస్త్రులుగారును, బళ్లారినుండి శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును నుభయభాషాకోవిదులునగు శ్రీమదష్టావధానము నరసింహాచార్యులవారును, నెల్లూరినుండి సత్యవిజయాది గ్రంథకర్తలు మ-రా-శ్రీ, ఐ. పార్థసారధిసెట్టిగారును, దంబళ్లపల్లెనుండి మ-రా-శ్రీ, కోటిరెడ్డిగారును, లోనగు కవులు విద్వాంసులనేకులు విచ్చేసియుండిరి. ఇంతయేల? అచ్చటి సభాస్తారులలో విద్యావంతులు గానివారు లేరు. అందఱెక్కురు శ్రద్ధాభక్తులచే ననాహూతులయ్యు వచ్చుటచేతను వారు దూరదేశస్థులగుటచే నపరిచితులగుటను వారిపేరులైన వ్రాసికొన విరామము లేనందునను వారి యభిధానంబుల నిం దుదాహరింపక మానవలసి వచ్చినందునకుఁ బరితాప మగుచున్నది. వారెల్లరు నాదోషమును సహింతురుగాకయని సోరిం…రిం బ్రార్థించెద.

దినత్రయమునందు నుదయకాలమున శ్రీసీతారామచంద్రులకు సహస్రనామార్చనాదికము యథావిధి జరుపఁబడెను. సభ్యుల యాజ్ఞచొప్పునఁ బ్రథమదినము నుదయంబున సంస్కృతవాల్మీకిరామాయణముతోడ నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును శ్రీస్వాములవారి పల్లకియందుంచి దానిని హోసపేటయందు నెన్నికఁగన్న రాయబహద్దర్ బ్ర. శ్రీ. హనుమంతగౌడుగారు, నెమలి సుబ్బరావుగారు, మల్లవరపు పెంచలార్యకవిగారు, కాకినాడలోని సరస్వతీపత్రికాధిపతులగు బ్ర. శ్రీ. కొత్తపల్లిసూర్యారావుగారు నీలోనగుప్రముఖులు భుజములవహించి బ్ర. శ్రీ. కొత్తపల్లి పద్మనాభశాస్త్రులవారును, బ్ర. శ్రీ., రా. శ్రీ., కూనపరాజు శేషాద్రిరావుగారు (పెర్మనెంటు పుచ్చుకొన్న డిప్టికలెక్టరు, నెల్లూరు) ఛత్రమును జామరమునుబట్టి తోడరా మంగళవాద్యములతో దేవాలయ గ్రామప్రదక్షిణంబుగ నూరేగించిరి. పదపడి గ్రంథపూజానంతరము స్వాములవారియెదుట నాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము సాంతంబుగఁ బారా

యణ మొనర్ప సంకల్పించి కవి గ్రంథాదిఁ గొంత చదివెను. మూఁడుదినంబుల గ్రంథము సంపూర్ణముగఁ జదువుట దుర్ఘటమని బ్ర. శ్రీ. చిలుకూరు కృష్ణమూర్తిగారు, ఆర్. వి. వేంకటసుబ్బయ్యగారు, క్రొ. పద్మనాభశాస్త్రిగారు, కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులుగారు, ప్రొత్తిపల్లి సూర్యారావుగారు, కూనపరాజు శేషాద్రిరావుగారు, కాళహస్తి శర్మగారు తోడ్పడి యీ కార్యంబు సాంతంబుఁ గావించిరి. ప్రథమదినమున మధ్యాహ్నమునీఁద దేవాలయముఖమంటపమున సభ చేర, నందు బ్ర. శ్రీ. సీతారామశాస్త్రులవారును, అష్టావధానము నరసింహాచార్యులవారును, ఆర్కాట్ హనుమంతాచార్యులుగారును, కవిభూషణ శ్రీమదప్పంకి తాతాచార్యులవారును, వాధూల శ్రీవేంకటప్రసన్నయోగీంద్రస్వాములవారు (ధర్మకర్త)ను, శ్రీరామాయణ మాహాత్మ్యాదులగుఱించి నిజవచోవిజృంభణము వెలయ మరందతుందిలసూక్తుల నుపన్యసించిరి. సిద్ధవటమునందలి యుపకరగ్రాహి (డిస్ట్రిక్టలెక్టరు) బ్ర. శ్రీ., టి. వి. గోపాల సామయ్యర్, బి. ఏ., గారు ద్రావిడులై యాంధ్రభాషాపరిచయము విశేషము లేని వారయ్యుఁ దమ శ్రద్ధాభక్తులను, గార్యమునందలి యనురక్తిని వెలిగొలుప యుక్తియుక్తంబుగ నుపన్యసించి తమ బహుగ్రంథశోధనశక్తిని వెల్లడించిరి.

రెండవదినము మధ్యాహ్నాపరము మరల సభ గూడెను. బ్ర. శ్రీ, రా. శ్రీ., వి. వసంతరావు, బి. ఏ., గారుదారధ్వనిచేఁ దమవాగ్మిత్వమును బ్రకటించుచు సభోద్దేశమును, నొంటిమిట్ట గ్రామప్రసిద్ధియు నిట్టికార్యముల యపూర్వత్వములోనగు విషయంబుల నుపన్యసించి సభ్యులకెల్ల స్వాగతము నిట్లు వచించిరి:—

స్వాగతపంచరత్నములు.

సీ. అసమానదాక్షిణ్య♦లసమానగుణులార! కరుణాత్ములార! స్వా♦గతము మీకు
నాంధ్రకలాపోష♦ణాధికలాలస,హితచిత్తులార! స్వా♦గతము మీకు
నిశ్శేషశాస్త్రము♦నీషావిశేషాగ్ర,గణనీయులార! స్వా♦గతము మీకు
సముదారగుణహార♦సముదయాశయులార! నుతశీలురార! స్వా♦గతము మీకుఁ
తే. గలితసత్కీర్తులార!స్వా♦గతము మీకు, నుతచరిత్రకులార!స్వా♦గతము మీకు
మతకళోద్ధర్తలార!స్వా♦గతముమీకుఁ,దతమహామతులార!స్వా♦గతముమీకు. ౧

సీ. నిస్తులైకాంతిక♦నిష్ఠ శ్రీభగవంతుఁ, బ్రత్యక్షముగఁ జూచు♦భక్తులార!
పలికినపలుకులు ♦ పటుకవిత్వంబుగ, భాసిల్లుప్రథితవి♦ద్వాంసులార!
ఔచితిఁ బొండితి ♦ నసమానశేముషి, వాసికి నెక్కిన♦ప్రాజ్ఞులార!
ధనపతిత్వంబుస ♦ దానకలావిధి, ధనదునిఁబోలుప♦దాన్యులార!
తే. సరళమతులార! నిర్వక్ర♦సరణులార! మాన్యులార! ప్రశస్తసౌ♦జన్యులార!
యాహ్యులార!సుసాధిత♦కార్యులార!స్వాగతము మీకు మీకుసు♦స్వాగతంబు. ౨

సీ. దేశమా శ్రీవేంక ♦ టేశవేశముఖాగ్ర, మండితదేహళీ ♦ మండలంబు
క్షేత్రమా విధిముఖ ♦ స్తోత్రైకపాత్రస్వ, ర్ద్వీపు తేశాంఘ్రిప ♦ విత్రితంబు
గ్రామమా సత్కవి ♦ గ్రామశిరోమణి, పోతనాదికజన్మ ♦ భూతలంబు
యత్నమా రఘుపతి ♦ కాంధ్రవాల్మీకిరా, మాయణకావ్యస ♦ మర్పణంబు
తే. సభ్యులా కకుబంతవి ♦ శ్రాంతకీర్తి, పూతవిద్యాధనాధికుల్ ♦ పూజ్యతములు
అన్ని యిచ్చోట నిప్పాట ♦ నావటిల్లె, నౌర మాపూర్వసుకృతమే ♦ మనఁగవచ్చు. 3

ఉ. ఎవ్వఁడొ యేమొ వ్రాసెనఁట ♦ యెవ్వనికో కృతి నిచ్చునంట తా
రెవ్వరొ పిల్చువార లఁట ♦ యెక్కడకోయని లక్ష్యమేది పె
ట్టవ్వ వృథాశ్రమం బనక ♦ ధన్యులుగా నలరింప మమ్ము మీ
రివ్విధి నేగుదెంచితి ర ♦ రే! కన నెంతటిసాధువృత్తులో. ౪

కవిరాజవిరాజితము.

తలఁచినమాత్రనె సత్కృతు లొక్క ♦ తంబు రచింప సమర్థకులై
పిలిచినమాత్రన మాయెడఁ బ్రీతిని ♦ స్వీయమహాకృతికింబలె మీ
రలఘుసుసతిం జనుదెంచి మహాశయు ♦ లార! భవద్గుణపుష్పపరీ
మళపరిపూర్ణముఁ జేసితి రీక్షితి ♦ మాన్యులుగా నొనరించి మమున్. ౫

ఇట్లు
విన్నవించు తిమవిధేయులు,
ఆహ్వాన సభాసభ్యులు, ఒంటిమిట్ట.

పిమ్మట నాహ్వానసభాస్తారాగ్రణులగు బ్ర. శ్రీ., రా. శ్రీ., నెమలి పట్టాభిరామ రావు బి. ఏ, గారు శ్రీమద్ధర్వరము కృష్ణమాచార్యులవారిని సభాధ్యక్షులుగా నుండఁ గోరిరి. సభవా రామోదించిరి. శ్రీకృష్ణమాచార్యులవారు నంగీకరించి సభాధ్యక్షత వహించి చిరాభ్యస్తవాచోయుక్తిపటుత్వంబు సార్థకంబుగ నాంధ్రభాషా విషయాదులగుఱించి యుపన్యసించి సభకు రాఁజాలక యుత్తరములు వ్రాసిన పండితుల లేఖలఁ బరించి గ్రంథోత్పత్తినిగుఱించి తెలుపఁ గవిని గోరిరి. కవియును భక్తియే యీ గ్రంథరచనకుఁ గారణమని చెప్పి యీవిషయంబున శ్రీరామచంద్రుఁడొసర్చిన సాహాయ్యముల నెల్ల సొరిది విన్నవించెను. తరువాత సభాధ్యక్షులు పండితులఁ గనుఁగొని యిష్టముగలవార లాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును బరీక్షింపవచ్చునని సెలవిచ్చిరి. ఆచొప్పున నందుండిన పండితులు రెండుమూఁడర్థములు గల శ్లోకములనేమి, యర్థ భావ గాంభీర్యములుగల శ్లోకములనేమి వచించి యవి యెట్లు భాషాంతరీకరింపఁ బడెనో తెలియఁ గోరిరి. ఆశ్లోకముల కన్నిటికిఁ దగిన పద్యముల బ్ర. శ్రీ., ఆర్. వీ

వేంకటసుబ్బయ్యగారు చదివి వినిపించిరి. పెక్కురు పండితులులోనగువారు సభా నంతరము వారివారి విడుదులకు గ్రంథములం గొనిపోయి శోధించిరి.

రెండవనాంటిరాత్రి బళ్లారిపురమందలి సరసవినోదినీసభవారు శ్రీమద్ధర్వరము కృష్ణమాచార్యులవారి పాదుకాపట్టాభిషేకనాటకము నపూర్వలాభకరం బగునట్లు ప్రదర్శించిరి. ఇట్లు గడించిన సహస్రాధికరూప్యంబుల ౫౦౦-౦-౦ రూప్యంబులు దేవాలయంబునకై వారొసంగిరి.

ఆరాత్రి శ్రీరామచంద్రునిదర్శింపం బూర్ణచంద్రుండు మింటం బిండియారంబోసి నట్లు పండువెన్నెలలం గాయుచునరుదెంచి దూరమునన నుండి దర్శించుటతోం దనివినొందక బహురూపియై సేవింప ధరణికిడిగియెనో యనునట్లు కనులపండువుగ వెలుంగు ధూమదీపంబుల నట్టి నాలోకించుచు విపులదేవాలయసోపానాదుల వేడుకగ నాసీనులయిన ప్రజలకెల్ల సంతుష్టిగ మ-రా-శ్రీ, నంజుండప్ప, బి ఏ., బి యల్., గారును, శ్రీమత్కమలాపురము రాఘవాచార్యులవారును, మ-రా-శ్రీ, నెమలి సుబ్బరావు గారును సీతాకల్యాణముగుఱించి హరికథాకాలక్షేపముగ బోధించుటయేకాక, భక్తి, పాతివ్రత్యము లోనగువిషయంబులగుఱించియు నుపన్యసించిరి.

మూండవదిన ముదయంబున శ్రీరాముల దేవాలయ ముఖమండపముస్నాతలై, పరిపూతలైన విదుషులచేతను జ్ఞానవయోభక్తివృద్ధలచేతను నిండియుండ వారికెల్ల దివ్యజ్ఞానసమాజసభ్యులలోం బ్రముఖులును లోకోపకారకబుద్ధియును గల మ-రా-రా-శ్రీ, రామయ్యగారు, బి. ఏ, (కడప పాఠశాలయందుం బ్రధానోపాధ్యాయులు), సి. నంజుండప్పగారు, బి ఏ, బి యల్., లోనగు పెద్దమనుష్యులు హిందూమతౌత్కృష్ట్యమునుగుఱించి మతవిషయకోపన్యాసములు గావించిరి.

మూండవదినము మధ్యాహ్నముమీంద గ్రంథపరీక్షానంతరంబునం బండితు లందఱు వారివారి సంతుష్టిని గొందఱు పద్యరూపములుగను, గొందఱు ఉపన్యాస రూపముగను వెల్లడించి కృతిని ప్రశంసించి కవినాశీర్వదించిరి. పట్టాభిషేకభాగ పఠన ముతోడను, సభాధ్యక్షుల యంత్యోపన్యాసముతోడను సభ ముగిసెను. ఆరాత్రి శ్రీసీతారామచంద్రులకు మహోత్సవము జరుపంబడెను. ఈవిధముగ మున్నెన్నండిట్టిది కనివిని యెఱుంగమని లోకులు కొనియాడుచుండ శ్రీసుదాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము తత్కృతి భర్తలగు నొంటిమిట్ట శ్రీకోదండరామస్వాములవారికి సమర్పింపంబడెను.

దినత్రయంబున నన్నదానంబు జరిగెను. సరాసరి పూంటకు వేవురకెక్కువగ భోజనముచేసిరి. ఇది వింతకాదుగాని యీ యన్నప్రదానమందుం బెద్దలుం, బిన్నలు, నధికారులు, ధనికులు లోనగువారందఱు వారివారి యైశ్వర్యమును బదవిని మఱచి కేవల పారమార్థికబుద్ధితోం దమకుందామ స్వకార్యములకుంబోలె సేవకులవలెం జరించి

కార్యము నిర్విఘ్నంబుగ నిరుపద్రవంబుగ సర్వజన సంతుష్టిగ నెఱవేర్చినదే యాశ్చర్యకరము. స్వామికార్యమున సజ్జను లభేదబుద్ధులుగదా. బ్ర. శ్రీ. అక్కరాజు సుబ్బయ్యగారు (రివిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టర్, ఒంటిమిట్ట), కొమ్మరాజు రామరావుగారు, వావిలికొలను నరసింగరావుగారు, ఏ. పరశురామరావుగారు, కే. గుండురావుగారు, విహారి పిచ్చయ్యగారు, నెమలి పట్టాభిరామరావుగారు, ఆర్. శేషగిరిరావుగారు, కంచనపల్లె ఆత్మారామయ్యపంతులుగారు, బళ్లారి భుజంగరావుగారు (వాయిల్‌పాడ్), నెమలి సుబ్బరావుగారు, మల్లవరపు పెంచలయ్యగారు, క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు, కూనపరాజు శేషాద్రిరావుగారు, వి. వసంతరావుగారు, యం. కే. వేంకటరావుగారు బి. ఏ., (అసిస్టాంటు మైకాలజిస్టు, బెంగుళూరు) లోనగు పెద్దలు హేమాహేమీలు నడుములు బిగించి వచ్చిన లోనగు కార్యములను నెఱవేర్చిరనఁ దక్కిన దేమి వ్రాయవలయును. వీరొనర్చిన సాహాయ్యమున కేమిప్రతికృతి సేయఁగలవాఁడ? నాప్రతికృతి కోరియా వీరు పాటుపడిరి? కావునఁ గృతఘ్నతాదోషంబు నాకొదవకుండ వీరి కందఱకు సాష్టాంగ నమస్కృతు లాచరించెద. ఆకాలమున వీరిమదుల నావేశించిన శ్రీరామమూర్తియే వీరికి నిరంతరశ్రేయోదాత యగుఁగాకయని ప్రార్థించెద. గొప్ప గొప్పవారు పైచొప్పున వర్తించినదియు వింతగాదు. ఇంకొక దైవచిత్రము. కడప మండలంబున నిరతాన్నదానంబున నసమాన యశస్సు గడించిన వైశ్యకులోద్భవహారాలగు యాదాళ్ల నాగమాంబగారయాచితల యయ్యు నిమ్మహోత్సవమునకుఁ గుమారుండగు శ్రీ వేంకటసుబ్బయ్యగారితోడ నరుదెంచి మిక్కిలి వెచ్చించి యన్నదాన కార్యమున విశేషము సాహ్యాపడిరి. శ్రీయాదాళ్ల పాపయ్యసెట్టిగారును దగుసాయ మొనరించి స్తుతిపాత్రులైరి. శ్రీరాముఁడిట్లు తనకృపకుఁ బాత్రులుగఁ జేసిన యీ పుణ్యాత్ములకు శాశ్వతసౌఖ్య భాగ్యదాత యగుఁగాత.

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ బిరుదాంకితులును, బిల్వేశ్వరీయాద్యనేకగ్రంథ కర్తలునగు బ్ర. శ్రీ. కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులవారు వనిచిన పద్యములు.

శ్రీరామాయనమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణ కృతి ప్రశంస.

రత్నావళి పద్యపంచక బహూకృతి.

౧. మునుపు తెనుఁగు భాగవతము బమ్మెర-పోతరాజు దన కిడె నిపు డిం
పెనయ న్వావిలి కొలనిసుబ్బరా-విడియె నాంధ్రరామాయణముర్.
గన నాదివర్ణాభేద మగుటఁ-గవు లిరువు రొకరె యని తెల్పం
గనె యొంటిమిట్టఁ గలశ్రీరాముఁడు-కరుణ నేలు వా సు రాయనిఁ.

౨ ఆ వాల్మీకిసుకవి రామాయణ-మాంధ్రీకరించి సుముఖుఁడై కాన్
శ్రీవావిలి కొలని సుబ్బరావన్-క్షితిసురుఁడై కృతకృత్యుండై
తా వెలయు నాంధ్రవాల్మీకి యనం-దగు నని వార్థవిశేషము వా
గ్దేవి వాణియే తెలిపెడు నొరులకుఁ-దెలియఁదరమె వాసు రాయనిన్.

3. అరయఁగ రామాయణకృతికర్త మ-హర్షియాయె రామప్రియుఁడే
వర భాగవతము చేతఁ బోతన త-నరామకృష్ణప్రియుఁడవు జి
త్వరుఁ డీవావిలికొలని సుబ్బరావ్-తత్కావియుగధర్మముఁ గనుటన్
సరసుఁడు ధ రామకృష్ణమాచార్య-సత్ప్రదుఁడై సభాపతిగఁ దగున్.

౪. తెలిఁగించుట సప్తకాండములను సు-ధీనుతముగ రామాయణమున్
బొలు పలరఁగ శ్రీరాముని కంకిత-ముగ నొనరించుట సద్భక్తిన్
బొలుచుట వావిలికొలని సుబ్బరా-వునకు నాంధ్రవాల్మీకి యటం
చిల మహామహోపాధ్యాయుఁడు బిరు-దిడియెఁ గొ వేంకటరత్న మిటన్.

౫. రత్నభూషణములం బ్రభువు ల్గవి-రత్నములకు నిచ్చుట వారల్
నూత్నముగఁ బ్రభురత్నము లనఁగన్-స్తుత్యులగుదు రీయమిఁ బ్రభులే
రత్నము కవి ప్రభువు లెనయమి నది-రత్నమె కవి కవిరత్నంబే
రత్నకవి యొసఁగు వాసు రాయనికి-రత్నావళి పంచక మెంచన్.

రాజమహేంద్రవరము,
కీలకనామ సం॥
ఆశ్వయుజ శు. ౧౪, గురువారము.

కొక్కొండ - వేంకటరత్నశర్మ.

LAKESIDE,
Madras, 8th October 1908.

DEAR SIR.

But for my ill-health, I should be gladly present at the function you are worthily presiding over at Onti Mitta. Mr. Vavilikolanu Subba Row is one of the few scholars of whom I am proud and in whose widening reputation I rejoice. The monumental work, which he is placing at the feet of Kodanda Ramaswami there, is enhanced in value by the fact that it is his heart's tribute to the God of his fervent love and not merely an outcome of literary ambition. That he has found a liberal patron to give his manuscript a printed and permanent shape is a matter for congratulation. I wish I were at liberty to proclaim that bounteous patron. That Mr. Subba Row will write more and more and that he and his kind will find his present patron excelling himself as years roll on is the pious and earnest wish of

To
D. Krishnama Chariar

Yours sincerely,
P. ANANDA CHARLU.

RUSSELLKONDA,
29th September 1908.

MY DEAR SIR,

The cordial invitation and your more cordial letter are welcome. I can quite understand how glad you will be if I can attend but you cannot be more so than I should myself be to be present on such an auspicious occasion. Both the occasion and the place of meeting are such as to inspire enthusiasm and reverence in all lovers of Telugu Literature. I shall, moreover, have the pleasure of meeting some of my old friends. More than this, I shall have the satisfaction of testifying, with my presence, to the regard and admiration which I entertain for a man who has done so much to enrich the Telugu literature of which I am a devoted student and lover. But alas! this cannot be. The fact is that I have exhausted all my casual leave except two days and had to take privilege leave in June last on account of urgent private business. So there is no leave due to me now.

Though I cannot, therefore, be with you in body when you formally dedicate your *Magnum Opus* to the patron God and inspirer of the immortal translator of the Bhagavatam. I am sure to be there in spirit and I know I shall be present in your mind.

The great work which you have completed is one of which any poet may feel proud ancient or modern. The authors of Bhaskara-Ramayanam no doubt laid the Telugu world under deep obligations but their translation was after all an abridgement. Ranganadha's translation was not a literal translation either. They have both survived the period when they were considered adequate. Gopinadha Ramayanam is a bolder attempt to adequately interpret "the first poem" to the Telugu people and I am told that a similar attempt was made by a former Zamindar of Sathenepalli—very likely the author of the nice little poem కీర్తికాంతాస్వయంవరము but this book has not been published. But Ramayana is a many faced gem of beauty and is to be viewed and admired from different standpoints. To understand it fully variety of interpretation is necessary for, each interpretation is sure to allow some new meaning in the old words, through the individuality of the interpreter. I welcome, therefore your translation of the great poem and venture to predict great popularity for it and same for its author. I trust you will be able to publish it before long.

I should be very glad to hear from you that the event is fittingly celebrated. May I ask you, in conclusion, to remember me to all my old friends that will attend on the occasion—the President and others.

To
V. Subba Row.

Yours sincerely,
J. RAMAYYA.

సభాస్తారుల యభిప్రాయములు.

గజమాల.

౧. కలయే త్కల్యాణ న్నః కాఙ్క్షితసకలార్ణదానదీక్ష స్సః
ఏకశిలానగర సదా న్దశరథతనయ స్సదాతన శ్శ్రేషీ. (నిరోష్ఠ్యమ్)

౨. ఎక్కసిలా నగర హు వఇ ఛలణజుఅంకఇగ ఆణఆణాలం జం
కీరఇ ఎణ్హిం ఇమిణా, పసంసణిజ్జా ఖుణనరతం సే మహిమా.

౩. కలికల్మష మపహన్తుం కవిలోకస్యాపి మోద మాధాతుమ్
దశరథతనయోదన్తం కవి రయు మాస్త్రీచకార బహువేదీ.

౪. వల్మీకోద్భవసంయమీన్ద్ర కుతుకప్రోద్గీర్ణ వర్ణావళీ
సారస్య ప్రథమాన తాన కలనా సౌవాద వాన్వాపదాః
లఙ్కాపఙ్కనిదానశఙ్కరధను ర్భఙ్గప్రసఙ్గోల్లస
ద్వైదేహీ కిలికిఞ్చితాఞ్చితరుచే రేతా యశస్స్ఫూ ర్తయః.

౫. పృథక్టీకాకారై ర్బహుభి రపి యేయే నిగదితాః
కవే శ్చాతుర్యేణ స్ఫుట మిహ సమేతాహి విషయాః
న కశ్చి త్త్వేకోస్మి న్ననుభవతి భాషాన్తరకృత
స్తతో మన్యే కావ్యం బత భగవతా తేన రచితమ్.

౬. అబ్బరపాటుచెంద రస ♦ మంతయు నెల్లెడ నిండి యుంట నీ
నుబ్బయు నాయ కబ్బమున ♦ సుశ్రుత శాస్త్రత దోఁచుచుండెడిఁ
ఉబ్బస నాదుడెందము స ♦ నూనకుతూహల మూనె నిచ్చలుఁ
గబ్బితనంబుఁ జూపు విధి ♦ కాంతయె చేసెడి సాధువాదముల్.

౭. పదన్యాసైర్లీలారణిత మణిమఞ్జీరమధురై
రుదారై ర్వ్యాహారై స్సహృదయ మనోరఞ్జన చణైః
అలఙ్కారై ర్భావై రపి గుణగణై రస్యకవితా
విధ త్తే సమ్మోదం యువతి రివ శయ్యా ముపగతా.

౮. ఆన్ధ్రవాల్మీకి బిరుదం సుబ్బరాయాయ దిత్సితమ్
అభినన్దతి సమ్మోదా దయం వః కవిభూషణః.

ఒంమిటిట్ట, } అద్దంకి - కుమార తాతార్యః,
11—10—08. } కవిభూషణః.

బ్ర. శ్రీ. నాగపూఁడి కుప్పుసామయ్యగారు భాషాంతరీకరణమునఁగల కష్టములనుపన్యసించి యీగ్రంథ మనన్యానాతిరిక్తముగ నున్నదని యభిప్రాయ మిచ్చి యీపద్యములఁ బలికిరి.

ఆశువు.

కం. శ్రీవరకరుణాపాత్రా, వావిలికొలనుప్రశస్త ♦ వంశాంబుధిచం
 ద్రా వర్ణనీయకవితా, ప్రావీణ్యవిలాస సుబ్బ ♦ రాయకవీంద్రా!

ఉ. ఆయతరామభక్తి దన ♦ రారఁగ నాకుభవుండు తొల్లి రా
 మాయణకావ్యముం జగతి ♦ నందఱు మేలన సంస్కృతంబునన్
 జేయఁగ నాంధ్రభాషను ర ♦ చించితి వీవు తెలుంగువారి కిం
 పై యెసలారు పల్కులను ♦ హారియశోలతకాలవాలమై.

కం. కడుగొప్పది గ్రంథము చొ, ప్పడునే యన్యులకు దాని ♦ భాషాంతరమ
 న్కడలిని దాఁటఁగ రాముని, యడుగులబత్తి యను తేప ♦ యలవడకున్నన్.

కం. రామునిచరితం బగుటను, రామపదాంబుజయుగమె శి ♦ రంబుగ మదిలో
 నేమమునఁ గొల్చుచుంటను, రామునకె యొసంగి తీవు ♦ గ్రంథము దీనిన్.

ఒంటిమిట్ట,
11—10—1908

నాగపూఁడి - కుప్పుసామయ్య.

ఆశువు.

కం. శ్రీవైదేహీరామకృ, పావిభవోజ్జ్వలకవిత్వ ♦ భాసురబుధసం
 భావితసుగుణాలంకా, రా వావిలికొలను సుబ్బ ♦ రాయ కవీంద్రా.

మ. అలవాల్మీకి మహర్షి సంస్కృతమునం ♦ దాదిన్ జగచ్ఛ్రేయ మం
 త్రిలిఁ దాఁ గోరుచు నారదోక్తి మెయి నా ♦ శ్రీరామ చారిత్రమున్
 వెలయంజేసె మృదూక్తులొప్పెసఁగ నుర్విం దన్మహాకావ్యమున్
 లలితోక్తిం దెనిఁగించినాఁడవు బుధుల్ ♦ వర్ణించి మే లౌననన్.

చం. అదియును రామచంద్రునకె ♦ యర్పితమైనఁ బ్రశస్తిఁ గాంచు నా
 మదిఁ దలపోసి భక్తి మహి ♦ మం బెసలారఁగ నొంటిమిట్టఁ బే
 రొదవిన రామభద్రునకు ♦ నుత్సుకతన్ బుధవర్ణనీయ సం
 పదమెయి నంకితంబుగ స ♦ మర్పణఁ జేసి కృతార్థుఁ డైతి వో.

ఒంటిమిట్ట,
11—10—08.

శ. వేంకటరంగశాస్త్రి.

ఉత్పలమాలిక.

సమ్మద మొప్పఁగా సుకవిచంద్రుఁ డితం డని భక్తి వేఁడుచున్
రమ్మని కమ్మలం బనుపు రాజుల విత్తము లొల్ల కెంతియున్
సమ్మతితోడ సత్కృతులు శౌరికి నర్పణ చేసినట్టి యా
బమ్మెర పోతరాజు తన భాగవతమ్మును నిర్వహింప భా
రమ్మిల నొంటిమిట్ట రఘురాముని డంచని ధన్యుఁడౌచు మో
క్షమ్మును జెందె, నానుడిని గైకొని నమ్ముచు భక్తి రక్తి ధై
ర్యమ్ము లభంగభంగి హృదయమ్మున నాటఁగ వాసు రాయఁ డం
దమ్ముగ వ్రాసి సత్కృతు లుదారమనీషను బూర్వ మాదికా
వ్యమ్మున దేవభాష రసబంధురత న్గన వామలూరుజుం
డిమ్ముగ వ్రాసినట్టి భవమృత్యుహరం బగు రామగాథ న
ద్రమ్ముగ నాంధ్రదేశజనభాషముల న్ముని పల్కినట్టు లే
నెమ్మిగ నిప్డు జేయుతమి నీరజనేత్రుని నాశ్రయింప, లే
తెమ్ము తరింపు మబ్ధి నవలీలగ నంచును బాస యిచ్చి, స్వీ
యమ్మగు వాక్కు పొల్లువడ నాఁడిడి నొందెద, గ్రంథసత్ప్రమా
ణమ్ముల సమ్మతిన్ వెనుక నాగతి యేమగునో యటంచుఁ జి
త్తమ్మున నెంచి, యాశ్రితహితప్రదుఁ డీరఘురామమూర్తి కా
వ్యమ్మును దీర్చెఁ, గాని యిపు డాపద లెన్నియొ రాఁగ హానిఁ బోఁ
జిమ్ముఁగ నెవ్వఁడోపు? నహ జీవము నిల్వ దటంచు మిత్రు లో
కమ్ముడి వీడఁగా బ్రతికి యొప్పను దక్కులు వ్రాయనేల? భా
షమ్మున భక్తి యెట్టిదొ సవమ్మగు కావ్యముఁ బల్కి దాని వే
గమ్ముగ నచ్చుఁగూర్ప నెటు కాఁగలదంచును రామచంద్ర ధ్యా
న మ్మొనరించుచుండఁగఁ దనంతన యాంధ్రకళా విశారదుం
డిమ్ముల భూమిఱేఁడు కరుణోధృతచిత్తుఁ డొసంగు తాన వి
త్తమ్మును వేలువేలొసఁగి ధారిణిపైఁ బ్రకటించె నౌర! సీ
[illegible]మ్ములగంచు స్వాశ్రితజనావనదక్షుఁ డటంట కొక్క సా
క్ష్యమ్ము ద్వితీయ మీయదిక దా? యెటువంటిదొ పల్లె గంటిరే
యిమ్మహిఁ జేరఁ జెప్ప సుకవీంద్రుల విజ్ఞుల నెల్ల దూరదే
శమ్ములనుండి యుత్తమవశన్ రహిమీఱెడి ప్రాడ్వివాకవా
రమ్ముల విత్తనాయకుల గ్రామనివాసుల నెల్లనాల్గువ
ర్ణమ్ములవారి వేల్పులఁది రాముఁడె స్వీయకృతిం గ్రహింపఁ బూ

ర్ణమ్ముగు మానసమ్మునను ♦ రాజు గదా తనకీవి కర్త మా
ర్గమ్మునఁ గాక వేఱొక ప్ర♦కారమునం గ్రహియించునెట్లు? పూ
ర్వమ్మునఁ జెల్లె నొక్కొ యిటు♦వంటి మహాద్భుత కార్యమెందు? సీ
తమ్ముమగండు స్వాశ్రితజ♦నావన దక్షుఁ డటంట కొక్క సా
క్ష్యమ్ము తృతీయ మీయదిగ♦దా? మిముఁబోఁటి మహాత్ము లాగ్ర కా
ర్యమ్ముగ దీని నెంచి సను♦పారుమతిం బనివాండ్రఁ బోలె నీ
సమ్ముప నిర్వహించుటకు ♦ మానుగఁ బూనితి రేమి హేతువో
నెమ్మదినెందుఁ జూడుఁడు వి♦నిర్గల భావమునన్ రఘూద్వహుం
డిమ్మెయి నిల్చి చేసెడిఁ జుఁ♦డ పరికింపఁగఁ దత్త్వమెల్ల, సీ
తమ్ముమగండు స్వాశ్రిత జ♦నానన దక్షుఁ డటంట కీర్తి సా
క్ష్యమ్ము చతుర్థ మయ్యెడిఁ గ♦దా? హయమేధము వేళ రాముఁడే
యమ్ముని కావ్యముం గొనిప♦యిట్టులు యజ్ఞసమాన సత్క్రియన్
బమ్మిన కీర్తి బ్రహ్మఋషి♦వర్యసమానుల రీసు సభ్యులై
సమ్మతిఁ జెప్ప వాసు కవి♦సత్తముచే గ్రహియించె నిష్ప భ
వ్యమ్ముగు నాంధ్రరామకృతి; ♦ భాస్కరుఁ డాదిగఁ దొల్లివార లాం
ధ్రమ్మున దీనిఁ బల్కి ప్రథ♦రాజిలిరైనను మానికావ్యత
త్త్వమ్ముసు గాండసప్తకము ♦ వాసు కవింబలె నిర్వహింపలే
మి మ్మునమెల్ల నీసుజన♦మిత్రునిఁ జెల్లదె యాంధ్రవాల్మికా
ఖ్య మ్మునఁ బిల్వఁ? గవి♦కంజజు లింకను నిప్పు డేకవా
క్యమ్ముగ తెల్పెదరు ♦ యాంధ్రరీకృతి, దీనఁ ద్వాత్సరీ
ల మ్మునసూయతోఁ జనము♦లన్ వెలసెన్, మన సుబ్బరాయుచం
దమ్ము భావిపక్కవు లుఁదారమతిన్ ఘనకీర్తికాంక్ష భే
దమ్ములు లేకయుండుత, స♦తంబు సభాపతి కీర్తికాముఁడై
యెమ్మె సహించుఁగాత, ధర♦ణీశులు ధార్మికులౌత, భూమి స
స్యమ్ముల లబ్ధసస్యయగు♦గాత శుభయంబులు దీటుఁగాత, లో
కమ్ము నవారు రాముని సు♦గాటపుభక్తి సహింత్రు గాక, క్షే
మమ్ముసు గాంత్రు గాక, యను♦మల్లవరాన్వయ పెంచలార్య వా
క్యమ్ముల నాదరించు రఘు♦కాంతుఁడు ప్రోవుత మిమ్ము నెల్లరన్.

ఒంటిమిట్ట,
11-10-08.

మల్లవరపు - పెంచలార్యకవి.

శ్రీమత్కోమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారు గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతముగ నున్నదని యుపన్యసించి యీపద్యంబులఁ బఠించిరి.

పంచరత్నములు.

కం. శ్రీమీఱ నాంధ్రభాషను, రామాయణకావ్యమును స • రసమృదువచన
స్తోమముల రచించితి రభి, రామతరముగాఁగ సుబ్బ • రాయకవీంద్రా.

ఉ. ఉత్తమకావ్యలక్షణము • లొప్పఁగ సత్కవిపండితాళికిఁ
జిత్తము లుల్లసిల్లఁగను • జేసితి నిర్వచనంబుగాఁగ స
ద్వృత్తపరంపరన్ గథస • భేదము లేక సునాథువాక్తతిన్
సోత్తరకాండమై పరఁగ • నున్నతరామచరిత్ర మిమ్ములన్.

కం. ఎనిమిదియేఁడులలోపల, ఘనమగురామాయణాంధ్ర • కావ్యమును రచిం
చినమేటివి నీ వొక్కఁడ, వనఘా నిన్నెనయుసుకవు • లవనిం గలరే.

ఉ. చెప్పఁగవచ్చుఁ గబ్బములు • సేయఁగవచ్చు ననేకగ్రంథముల్
చెప్పఁగవచ్చు నెట్లచల • చిత్తముతో రఘురామసత్కథన్
దప్పక యొంటిమిట్టఁగల • దాశరథిప్రతిపాదకంబుగా
మెప్పుగఁ బండితుల్ కవులు • మేలని సంతసమందునట్లుగన్

కం. అగణితవాక్ప్రాభవమున, సుగుణంబున రామభక్తి • సోత్కర్షముగన్
జగతీస్థలమున శాశ్వత, సుగుకీర్తి గడించినాఁడ • వార్యచరిత్రా.

కోమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యుఁడు.

సీ. ఈతఁడే బమ్మెర • పోతనాఖ్యుం డన, భాగవతము దెనుఁ • గ్రతి యనంగ
నాంధ్రవాల్మీకిగా • రామాయణకావ్యంబు, రామాంకితంబుగ • వ్రాసె నిపుడు
వాల్మీకి మాటల • వారిజజుఁడు మున్న, సంస్కృతభాషను • జలుపఁ గృతిని
సరసాంధ్రకవితావి • శారదుం డగు సుబ్బ, రావు తెనింగించెఁ • బావనముగ
బ్రహ్మకులమ్మునఁ • బ్రభవించి సుమతియై, జన్మంబు సఫలంబు • సలుపు వాంఛ
నీమహాకావ్యంబు • నీగతి రచియించి, రామచంద్రునకె య • ర్పణ మొనర్చెఁ

తే. పూర్వకవులకు సాటినాఁ • బొలుపు మీఱు, నిట్టిమహనీయమూర్తిని • నెన్నఁదరమె
నిన్ను నమ్మినఁ గొదవయు • నున్నె జగతి, రమ్యగుణసాంద్ర శ్రీరఘు • రామచంద్ర.

సీ. ఏకశిలాపుర • మే యొంటిమిట్టని, భాగవతమ్మునఁ • బ్రథితమయ్యె
సందేహములు నెల్లఁ • ద్రుంచఁగఁ జేయఁగ, నాచంద్రతారార్క • మనని వెలయ

గ్రంథప్రసిద్ధి య♦క్షయ్యపుణ్యంబగు, క్షేత్ర ముద్ధారంబుఁ ♦ జేయుకొఱకు
ముదముతో నీపుణ్య♦మూర్తికి మదిలోన, రామచంద్రుఁడె నిల్చి ♦ రాగమునను
బనియునాలుగువేల♦పద్యరత్నములచే, వ్రాయించె నిబ్బిధి ♦ రామచరిత
మిదియెశ్రీరామవా♦క్కితరమేదియుఁగాదు, దృఢముగా నెల్లరుఁ ♦ దెలియవలయు

తే. నిట్టిశ్రీరామచంద్రుల♦నెవఁడుపొగడఁ, జాలువాఁడొకో శేషుఁడేఁ ♦ జాల్డుఁడెకద
దైవమహిమంబుఁగనుఁడుప్ర♦త్యక్షముగను, నింతకార్యంబు సాధ్యమే ♦ యేరికైన.

సీ. రామాంకితంబుగా ♦ వ్రాసిన యీగ్రంథ, మాసూర్యచంద్ర తా♦రాబ్ధిమహులు
శాశ్వత మగునట్లు♦నశ్వరం మగుచును, భక్తివైరాగ్యముల్ ♦ ప్రజల కొసఁగి
యిహపరసౌఖ్యంబు♦లెలమి ఘటించును, నిచ్చు నీకావ్య మ♦భీష్టములను
భక్తితో దీనిని ♦ బఠియించి పూజించి, బాలుర వృద్ధులు ♦ ప్రముదమొందఁ
డిదియె లక్ష్యగ్రంథ ♦ మిదియెశ్రీరాముల, కిర వని మదిలోన ♦ నెంచి నమ్మి
మంగళవాక్కులె♦సంగఁబూజించిన, రామమూర్తియె మోక్ష♦రాజ్యమిడెడు

తే. మనకుబమ్మెరపోతనా♦మాత్యుఁడితఁడె,యనుచుఁబల్కితినమ్ముఁడీ♦యార్యులార
నాథమునిదాసమానస♦నళినవాసుఁ, డైనరాముఁడుమిముఁబ్రోచు♦ననవరతము.

ఒంటిమిట్ట,
11—10—08

ప - నాథమునిదాసు.

మఱియుఁ బండితులు కొంద ఱుపన్యాసరూపమునఁ గృతిఁ బ్రశంసించిరి. వారి యుపన్యాస సారాంశముల నామిత్రులొకరు వ్రాసికొనియుండి యాపత్రిక నా కొసంగిరి. అందిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. శ్రీమదుభయవేదాంతప్రవర్తకులును, నిరంతర రామాయణ పారాయణ పరాయణులును, సంస్కృతాంధ్రపండితులు నగు సప్తావధానము నరసింహాచార్యులవారు

"ఇదివఱకుండు నన్ని రామాయణములకంటె నిది బాగున్నది."

పుంగనూరుసంస్థానము దివానులవారగు బ్ర. శ్రీ. శేషప్ప శాస్త్రులు గారు

"నేను ప్రశ్నచేసిన శ్లోకముల కభిప్రాయము తెలుఁగున బాగుగ వచ్చియున్నది."

పుంగనూరు సంస్థానాస్థానవిద్వాంసులు బ్ర. శ్రీ. వేంకటరామ శాస్త్రులవారు

"ఈ గ్రంథ మన్నివిధములచేతను బాగున్నది - ఆంధ్రమున వాల్మీకులని యీకవిని జెప్పనగు."

కపిలాచిత్రకాయోపాఖ్యానాది గ్రంథకర్తలు శ్రీమదుభయవేదాంత ప్రవర్తకులు నగు శ్రీమత్కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారు

"గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతముగానున్నది."

ప్రొద్దుటూరునుండి వచ్చిన తర్క-వ్యాకరణ పండితులు బ్ర. శ్రీ. సీతారామ శాస్త్రులవారు

ఘృతము, క్షీరము, శర్కర, కల్పిత శ్లోకములుండునో గ్రంథమంతయు నట్టిదిగా నున్నది ఇట్టి మృదులమైన పాకము శయ్యాశోభ యాంధ్రగ్రంథము నే నింతవఱకుఁ జూడ లేదు

ఈవిధముగ నే మఱికొంద ఱుపన్యసించిరి ఈయుత్సవము వేలకొలఁదిజనులు కనులారఁ జూచిరైనను నాకీకార్యంబున నత్యంతసాహాయ్య మొనర్చిన వారి యెడల నాకృతజ్ఞత నీవిధముగ వెల్లడింపనెంచి నాతిరిక్తంబగు భంగి వ్యాసనవృత్త మును వచించితి. నిమిత్తమాత్రముగ నొక యనాపకునిఁ గొని యిట్టి కార్యమిట్టివిధ ముగ నొనరించుకొనిన యొంటిమిట్ట శ్రీసీతారాముల కరుణయు మహిమయు లోకం బెఱింగి తత్సేవాపరాయణంబగుఁ గాక. సుఖంబుఁగాక.

ఈవిషయము పురాణపత్రికలయందే కాక కాకినాడయందలి . యార్యమత బోధినియందును, బొంబాయియందలి యాంధ్రపత్రికయందును విశేషించి ప్రకటింపఁ బడినది. చెన్నపురియందలి యాంధ్రప్రకాశిక 17-10-08 పత్రికయందు,

“కృతి సమర్పణము:—ఒంటిమిట్ట యనునది చిన్నపల్లెటూరు. కడపకును, నందలూరుకును మధ్యనున్నది ఇచట శ్రీకోదండరామస్వామి దేవాలయము కలదు. ఏకశిలా నగరమని వాడఁబడు పవిత్రస్థాన మిదియే భగవత్కథామయంబగు భాగ వతమును బోతనామాత్యుఁ డాంధ్రీకరించి, సన్మహాగ్రంథమును నీ శ్రీరామచంద్రు నికే యంకితముఁ జేసి కృతార్థుండయ్యెను

ఉ. “బాలరసాలసాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికులైననేమి గహనాంతరసీమల కందమూలకౌ
ద్దాలికులైన నేమి నిజదారసుతోదరపోషణార్థమై.”

యని పోతనామాత్యుఁడు తన స్వాభినివేశమును విశదీకరించి, తన శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతమును నరాంకితము సేయనొల్లక భగవదంకిత మొనర్చెను. భగవద్భక్తుఁ డగు పోతనామాత్యుఁ డొనర్చిన సత్కార్యమునే యనుసరించి, బ్రహ్మశ్రీ వావిలి కొలను సుబ్బారావుగారు తము యాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును గోదండ రామ స్వామి కంకితమొనర్చిరి. ఈకృతి సమర్పణ మహోత్సవము గడచిన 9, 10, 11 తేదీ లలో నొంటిమిట్టయందు శ్రీరామస్వామి ప్రత్యక్షమున నిరుపమానముగ నెఱవేర్పఁ బడెను. బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరావుగారు చెన్నపురి సర్వకళాశాలయందుఁ బ్రధానాంధ్రో

పాధ్యాయులుగ నున్నారు. శ్రీసుబ్బారావుగారు వాల్మీకిరామాయణమును యథావిధిగా నాంధ్రీకరించి, యాంధ్రభాషాప్రపంచమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. ఈ మహాకృతి సమర్పణోత్సవమునకుఁ జాలమంది ప్రముఖులును, విద్యార్థులును విచ్చేసిరి. ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులు మొదలగువారు సమయానుకూలముగఁ బ్రసంగించిరి. డిప్యూటీ కలెక్టరు మె. టి. వి. గోపాలస్వామి అయ్యర్ గారు కించిత్పరిజ్ఞానము గల తెనుఁగున నుపన్యసించిరి. బళ్ళారి సుమనవినోదినీ సభవారు పాదుకాపట్టాభిషేక నాటకమును జయప్రదముగఁ బ్రదర్శించిరి. ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణము నుండి కొన్ని భాగములు చదువఁబడెను. ప్రతిదినమును నొకపండితుఁడు శ్రీకోదండరామస్వామి సముఖమున నీనూతన గ్రంథమును బఠించుచుండెను. వచ్చినవారలకెల్ల సంతృప్తిగా విందు లొసంగఁబడెను. ఇట్టి సంస్తవనీయం బగుకార్యమొనర్చిన బ్రహ్మశ్రీ ఆంధ్రవాల్మీకి సుబ్బారావుగారికి శ్రీరామచంద్రుం డాయురారోగ్యంబు లొసంగి మనుచుఁగాత. ఆంధ్రభాషా ప్రపంచమందు విలసిల్లిన నీ యాంధ్రవాల్మీకిరామాయణమును గనులారఁ జూచి, మనసారఁ బఠించి, పట్టరాని ప్రమోదంబున

ఉ "ఇమ్మహి మానుషాధములు ◆ కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములుఁ గొన్ని పుచ్చుకొని ◆ సొక్కి శరీరముఁ బాసి కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులం దినక ◆ సమ్మతి శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నే
మమ్మున సుబ్బరాయకవి ◆ మాన్యుఁ డటంచుఁ గవీంద్రుఁ డెంచెడిన్."

అని ప్రకటింపఁబడియున్నది.

ఇట్లు విన్నవించు
సుజనవిధేయుఁడు,
వావిలికొలను - సుబ్బరావు.

శ్రీరామాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణ పీఠిక.

ఆర్యులారా!

శ్రీరామాయణభారతభాగవతంబు లపరప్రస్థానత్రయాఖ్య నైహికాముష్మిక సుఖప్రదానసమర్థంబులై యద్వితీయంబులై గీర్వాణభాషాసీమంతినీమణికి శిరోభూషాప్రాయంబులై వేదవేదాంతార్థోపబృంహితంబులై జగజ్జనగీయమానంబులై యల రారుచున్నవిగదా? ఈ త్రయియం దాద్యం బగుశ్రీరామాయణంబు కావ్యంబు. పద్య కావ్యంబులం దెల్లఁ బ్రథమంబున నుత్పన్న మగుటచే నాదికావ్యం బయ్యె. శ్రీమద్రామాయణంబుననే యుత్తరకాండంబున ౯౪-వ సర్గమునందుఁ జెప్పఁబడినట్లు

శ్లో. అథ కర్మాంతరే రాజా, సమాహూయ మహామునీన్
పార్థివాంశ్చ నరవ్యాఘ్రః, పండితా న్నైగమాం స్తథా
పౌరాణికాన్ శబ్దవిదో, యేచ వృద్ధా ద్విజాతయః?
స్వరాణాం లక్షణజ్ఞాంశ్చ, ఉత్సుకాన్ ద్విజసత్తమాన్
లక్షణజ్ఞాంశ్చ గాంధర్వా, న్నైగమాంశ్చ విశేషతః
పాదాక్షరసమాసజ్ఞాం, శ్ఛందస్సు పరినిష్ఠితాన్
కళామాత్ర విభాగజ్ఞాన్, జ్యోతిషేచ పరంగతాన్
క్రియాకల్పవిదశ్చైవ, తథాకార్యవిశారదాన్
భాషాజ్ఞా నింగితాజ్ఞాంశ్చ, నైగమాంశ్చా ప్యశేషతః
హేతూపచారకుశలాన్, వచనేచాపి హైతుకాన్
ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాన్, వైదికాన్ ద్విజసత్తమాన్
చిత్రజ్ఞాన్ వృత్తసూత్రజ్ఞా, న్గీతనృత్తవిశారదాన్
శాస్త్రజ్ఞాన్ నీతినిపుణాన్, వేదాంతార్థప్రబోధకాన్
ఏతాన్సర్వాన్ సమానీయ, గాతారౌ సమవేశయత్.

సీ. కౌతూహలపరుండు ♦ కాకుత్స్థతిలకుండు, కర్మాంతరంబున ♦ ధర్మవిదుల
ఆ. మౌనివరుల బుధుల ♦ మహీపుల నైగమ,జనములం బురాణ♦శబ్దవిదుల
స్వ ,కళానిపుణులఁ ♦ బాదాక్షరసమాస,విదుల జ్యోతిషమున ♦ విజ్ఞవరుల.
కం.సాహిత్యచ్ఛికవిత్తములఁ గ,ళామాత్రావిభాగకుశలు♦లన్ వేదజ్ఞ
స్తోమము గాయకులను బురగ,ధాముల హేతూపచార♦దక్షోత్తములన్.

తే. కార్యనిపుణుల సత్క్రియా◆కల్పవిదుల, వృత్తసూత్రజ్ఞులను గీత◆వృత్త విదుల
నీతినిపుణుల శాస్త్రజ్ఞ◆నిచయములను, నింగితజ్ఞుల భాష న◆హీనమతుల.
కం. వేదాంతార్థసుబోధక, వైదికఛందోవిదగ్ర◆పౌరాణికులన్
వాదవచనకుశలులఁ జిత్రాదికవిత్వజ్ఞులన్ స◆భావనిఁ గూర్చెన్.

ఇన్ని శాస్త్రములు చక్కఁగఁ దెలిసినవారికిఁ గాక రామాయణమున లోఁ తెలియంగ నెవ్వరికి శక్యము? ఇఁక నాయట్టివాఁడు దానితత్త్వ మేమాత్ర మెఱింగి యుండునో మీరే యూహించి నాసాహసమునకై క్షమింపుఁడు. ఇప్పుడు నాగరికాగ్రేసరుల మని విఱ్ఱవీఁగువారు మృగప్రాయు లయి జ్ఞానగంధము లేక మృగచర్మవసనులై కేవలమృగమాంసోపజీవులు నయి యున్నసమయంబున మనపూర్వులాధునికు లెఱుంగనినాగరికతల నెఱింగియుండి రని లంకణముల మనుగుడుపులంబోలెఁ దలంచుకొని గుటకలు మ్రింగుచున్నారముకదా. మనపూర్వు లేకారణంబుచే నార్యు లయిరి? వా రెట్టిగుణములుగలవారై యెట్టిమహోన్నతస్థితియందుండిరి? వారినాగరికతవిధం బెట్టిది? వారికులాచారప్రవర్తన మే తెఱఁగు గలది? రాజులకుఁ బ్రజల కెట్టి యైకమత్యముండెను? భార్యాభర్తలు సోదరులు తల్లిదండ్రులు పుత్రులు పరస్పర మెట్లు ప్రవర్తించుచుండిరి? సుఖదుఃఖముల స్త్రీపురుషు లెట్టినడవడి గలవారైరి? వారికి దైవమునందుఁ బ్రామాణికబుద్ధి యెట్టిది? వా రెట్లు దైవము నారాధించుచుండిరి? ఇట్టి లౌకికవిషయంబులఁ దెలియఁగోరువారికి శ్రీరామాయణమునకన్నఁ దేటతెల్లంబుగఁ దెలుపు గ్రంథ మొండు లేదు.

జననమరణచక్రంబునం దగుల్కొని పరిభ్రామ్యమాణు లయి తద్బాధఁ దొలఁగించుకొనఁ బారలౌకికచింత గలిగి నిరామయమై నిత్యమై నిర్మలమైన పరమపదంబుఁ గాంచఁగోరువారికిఁ గరతలామలకముగ సుఖమార్గము బోధించుగ్రంథము శ్రీమద్రామాయణమునకన్న నన్యంబు లేదు. ఇంత యేల? మనోహరముగఁ గాలక్షేపము చేయుటకైనను శ్రీరామాయణపఠనమునకన్న సుఖతరమార్గము లేదు. పఠనానంతరంబునఁ గాలంబు సద్వ్యయంబు చేసితి మని మనస్సున కాహ్లాదనంబుఁ గలిగించునది శ్రీరామాయణమే. ధ్యానంబుఁ జేయుకొలఁది మనస్సున కమృతప్రాయమగునదియు శ్రీరామాయణమే. శ్రద్ధాభక్తులుగలవారికిఁ గల్పవృక్ష మగునదియు రామాయణమే. కావున నిహపరలోకసుఖము లభిలషించువారికి శ్రీరాషూయణపఠన మవశ్యకర్తవ్యంబు. ఇది స్మర్తవ్యంబు.

భరతఖండంబున శైవులు వైష్ణవులు శాక్తేయులు లోనగుభేదములచే నొప్పు భిన్నమతజులు గలరు. అందు శివునిపే రినిన వీనులుమూసికొను వైష్ణవులును, నారాయణపరత్వము వచించి ప[illegible]ముఖము [illegible]ంచుకొను శైవులును గలరనుటయు నిశ్చయము.

ఐనను శ్రీసీతారాములపేరు వినిన మనస్సులో నైనను భక్తిచే నమస్కరింపనియార్యుఁ డుండఁడు. ఇట్లు సీతారాములు సర్వజనసంపూజ్యు లగుట కేమి కారణము? హరిశ్చంద్రునివంటిసత్యాత్ములు లేరా? ధర్మరాజువంటిధర్మాత్ములు లేరా? దమయంతి, సావిత్రి లోనగుపతివ్రతలవంటిసతులు లేరా? వారియం దెంతగౌరవబుద్ధి యుండినను వారిని లోకులు పూజించుచున్నారా? లేదు గదా? ఇఁక సీతారాములయం దేమివిశేషమన వారవతారమూర్తు లగుటయే. ఎవ్వరెవ్వరేయేపేరులఁ బిలిచినను భగవంతుఁ డొక్కఁడనియే యార్యులమతము. భిన్నభిన్నరూపంబులు భగవత్కళావిశేషద్యోతకంబులు. అట్టిభగవంతుఁడే శ్రీరాముఁడుగ లోకరక్షణార్థము జన్మించె ననునమ్మకమే లోకులందఱేకవిధముగ శ్రీసీతారాముల నర్చించుటకుఁ గారణము. ప్రత్యక్షానుభవయుక్తు లగు భక్తులే తద్యాథార్థ్యమును సంస్థాపింప శక్తులు. అట్టివాఁడగువాల్మీకిమహర్షి యాయవతారరహస్యమును శ్రీరామాయణమునఁ గంఠోక్తి ఘోషించి యున్నాఁడు.

శ్రీరామాయణము.

శ్రీరామాయణ మనఁగా లక్ష్మీరమణుఁ డైన శ్రీమన్నారాయణుని మాయామానుషావతార మైనశ్రీరామచరిత్ర మనియు, శ్రీలక్ష్మీదేవియవతార మగుసీతాదేవి చరిత్ర మనియు నర్థము. "రాఘవత్వే భవే త్సీతా, రుక్మిణీ కృష్ణజన్మని, అన్యేషుచావతారేషు, విష్ణోరేషానపాయినీ" యనుతత్త్వమెఱింగిన మహాత్ముఁడగుటచే దంపతులవలె వారి యభిధానంబు లనపాయముగ నుండునట్లు వాల్మీకిమహర్షి తనచే రచియింపఁబడిన యాదిమకావ్యంబునకు శ్రీరామాయణ మని పేరిడియె. ఇందు సీతాదేవి మాహాత్మ్యము విశేషముగఁ జెప్పఁబడి యున్నదని వాల్మీకిమహర్షియే "సీతాయాశ్చరితంమహ" త్తని వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. ఈచిత్రము గ్రంథనామమందే కాదు. గ్రంథమందును గానవచ్చెడి. శ్రీరామచంద్రుఁడు "ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజ" మ్మని భావించికొని మనుష్యునివలె నటింపఁగా వాల్మీకి వాస్తవార్థము శ్రీరామమూర్తియే భగవంతుఁడని శ్లో॥ "సహిదేవై రుదీర్ణస్య, రావణస్య వధార్థిభిః, అర్థితోమానుషేలోకే జజ్ఞే విష్ణుః సనాతనః." అయో-౧. ఇత్యాది వాక్కులచే వెల్లడించుచు దానినే రామవాక్యంబులవలనను, కొన్ని రామచర్యల వలనను సమర్థంబుగ సిద్ధాంతీకరించియున్నాఁడు. ఈయర్థము హారమునందలి సూత్రమువలె నేడు కాండములయందును వ్యాపించియున్నది. రామాయణపాఠకు లీయర్థంబును మనస్సున నుంచికొని ప్రతివిషయంబును, బ్రతివాక్యంబును హెచ్చరికతో శోధింతురు గాక. ప్రతివిషయంబునను నీవిధముగఁ బరీక్షించువారికే వాల్మీకిరామాయణమునకుఁ దక్క రామాయణములకు (రామాయణముల కననేల? ఏభాషయందేగ్రంథమునకైనఁ) గలతారతమ్యము వాల్మీకిరామాయణము నౌత్కృష్ట్యము తెలియఁగలదు. కవి

హృదయము దెలియక తత్కవితామార్గ మనుసరింపక పఠించు వారు తమశక్తిహీనతను వాల్మీకిదోషముగ భ్రమించి సంతసింతురు.

శ్రీరామాయణము మహాకావ్యము. పుట్టువు చేతనే కాక గుణము చేతను నది మొదటిది. దానియందలి గుణములు రహస్యములు దెలియ వాల్మీకికొండె సర్వజ్ఞన కొండె శక్యము.

"యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ" యని మనస్సునకు వాక్కున కందని యనంతకల్యాణగుణవిశిష్టుం డగుభగవంతుని దయావంతుఁడని సర్వజ్ఞుఁడని సర్వశక్తిమంతుఁ డని యిట్టులు కొన్నిగుణముల వర్ణించి సంతసించునట్టు రామాయణ మునఁ గొన్నిగుణంబులు వారివారి శక్తికొలఁది నెఱింగి సంతసింపవచ్చును. తొలుతనే కించిజ్జ్ఞుఁడను. అందు గ్రంథవిస్తరభీతి వచించువాఁడను నేనేమి తెలుపఁగల? అయినను నాకంటెఁ దెలియనివారికి మార్గముఁ జూపుటకై సీతారాములకును, వాల్మీకికిని,గోవింద రాజ మహేశ్వర తీర్థాది వ్యాఖ్యాతలకును, సంప్రదాయజ్ఞులగు విజ్ఞులకును భక్తుల కును నమస్కరించి వారి యనుగ్రహంబునఁ గొన్నిగుణముల సూచించెద. శ్రద్ధా భక్తులు గలవారు సంప్రదాయజ్ఞులచే విశేషంబు లెఱుంగుదురు గాక. శ్రీమద్రామా యణమున నుత్తమోత్తమమహాకావ్యలక్షణము లన్నియుఁ గలవు

కం.పురసింధునగర్తువనశశి, సరసీవనమధురతిప్రసంగ విరహముల్
పరిణయతనయోదయనయ, విరచనయాత్రాజిదౌత్యవిభువర్ణనముల్.

అనువర్ణనములన్నియుఁ గలవు.

శైలి—వైదర్భిరీతి ద్రాక్షాపాకము.

శ్లో. సంగీత మపి సాహిత్యం, సరస్వత్యా స్తనద్వయమ్
ఏక మాపాతమధురం, ద్వితీయం చింతనామృత

మన్నట్లు రామాయణము గానమునఁ బఠనమునఁగూడ మనోహరముగ నుండును. లోకంబునఁ గొన్నికృతులు గానంబున శ్రవ్యము లగునుగాని యూరక పఠించిన నీరస ములుగ నుండును. కొన్నిపఠనమునకు యోగ్యములయినను రాగతాలలయాదులకు నిలువవు. రామాయణ మట్టిదిగాదు. పాఠ్యే గేయేచ మధుర మ్మని గ్రంథమునందే చెప్పఁబడి యున్నది. అప్రకారము కుశలవులు పాడిరి.

రసములు—ఇందు శృంగారాది నవరసములు గలవు. అందు శృంగారరసము, సంభోగశృంగారము.

శ్లో. "రామస్తు సీతాయా సార్థం, విజహార బహూ౯ ఋతూ౯
మనస్వీ తద్గతస్తస్యా, నిత్యం హృది సమర్పితః

ప్రియాతు సీతా రామస్య, దారాః పితృకృతా ఇతి
గుణా ద్రూపగుణా చ్చాపి, ప్రీతి ర్భూయో వ్యవర్ధత
తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం, హృదయే పరివర్తతే
అన్తర్జాత మపి వ్యక్త, మాఖ్యాతి హృదయం హృదా
తస్య భూయో విశేషేణ, మైథిలీ జనకాత్మజా
దేవతాభి స్సమా రూపే, సీతా శ్రీరివ రూపిణీ.

తయా స రాజర్షిసుతోఽభిరామయా, సమేయివా నుత్తమరాజకన్యయా
అతీవ రామ శ్శుశుభేతికామయా, విభు శ్శ్రియా విష్ణు రి వామరేశ్వరః"

బాల. ౭౭-వ సర్గము.

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రుఁడును ♦ సీతనుగూడి యనేకముల్ ఋతుల్
హారివిహారలీలలఁ బ్రి♦యంబుగఁ బుచ్చెను నిచ్చలుక్ మనం
బారమణీలలామపయి ♦ నాఱనికూరిమి నిల్పి యామెయుక్
గూరిమిపేరిమిం జెలఁగఁ ♦ గూర్చె మనంబు సదా హృదీశుపై. బా.౧౩౬౪

కం.ప్రణతారామునకు యోషి, న్మణి పితృకృతదార యగుట ♦ మదిఁ బ్రియ యయ్యెక్
గుణముల ననుగుణసద్గుణ,గణముల రూపాదికములఁ♦గామించెఁ గడున్. ౧౩౬౫

కం.పతి సుందరియగునాగుణ,వతిమనమున ద్విగుణముగను ♦ బరివర్తించెక్
పతి యంతర్గాతాశయ, మతిసూక్ష్మం బైనఁ బతికి ♦ వ్యక్తంబ యగున్. ౧౩౬౬

కం.అలసాతుల్లక్ష్మిగతిం,జెలువంబున సమరియనఁగఁ జెలు వగునామై
థిలుకన్నె సీత పతికిం,గలప్రేమ నెఱుంగు భర్త♦కంటెను మిగులన్. ౧౩౬౭

ఉ. రాజసుతుండు రాముఁ డభి♦రామయు నుత్తమరాజకన్యయౌ
రాజముఖీమణిం గలసి ♦ రాజితకాముఁ డనంతకామతో
రాజిలుమోహబంధముల ♦ రంజిలుచుండె విభుండు విష్ణు వా
రాజసహోదరిం గలసి♦రాగమునక్ విలసించుచాడ్పునన్. ౧౩౬౮

భార్యాభర్తల పరస్పరానురాగ మింతకుమించి వర్ణింపఁదరముగాదు. పైశ్లోక ములయందు భావమేకాక కొన్నిపదము లెంతయర్థగాంభీర్యముగలవై రసవంతము లైయున్నవో చూడుఁడు.

వాల్మీకి వాక్యామృతరస నిరంతరాస్వాదనతుందిలుం డగుభవభూతిమాత్రము దీనిలోని యేకదేశముంగొని

శ్లో. "లీనేవ ప్రతిబింబి తేవ లిఖితే వోత్కీర్ణరూపేవ చ
ప్రత్యుప్తేనచ వజ్రలేపఘటితే వాంతర్నిఖాతేవ చ

సా న శ్చేతసి కీలితేవ విశిఖై శ్చేతో భువః పంచభి
శ్చింతాసంతతితంతుజాలనిబిడస్యూతేవ లగ్నా ప్రియా.

యని వర్ణించియున్నాఁడు.

విప్రలంభము. రావణుఁడు సీతను హరించినది మొద లందందును

హాస్యము. శూర్పణఖావృత్తాంతమున; త్రిజటుని వృత్తాంతమున

కరుణము. ఇష్టవియోగమువలన ననిష్టసంభవము. దశరథుమృతి లోనగువాని యందు

వీరము. లక్ష్మణుని వృత్తాంతమున

రౌద్రము. రావణువృత్తాంతమున

భయానకము. వికృతక్రూర దర్శనాదులవలని భయము. మారీచాది వృత్తాంతముల

బీభత్సము. కబంధ విరాధుల వర్ణనమున

అద్భుతము. రావణయుద్ధమున

శాంతము. శబరీవృత్తాంతమున వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

అలంకారములు.

అలంకారములు శబ్దాలంకారములని, యర్థాలంకారములని రెండు విధములు. శబ్దాలంకారములు. రామాయణమున శబ్దాలంకారములు తఱచు లేవు. అంత్యానుప్రాసము కొన్ని స్థలములఁ గానవచ్చెడి.

శ్లో. వినష్టసీతాంశుతుషారపంకో, మహాగ్రహగ్రాహ వినష్టపంకః
ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్రయ నిర్మలాంకో, రరాజ చంద్రో భగవాన్ శశాంకః.

వంశస్థము. వినష్టశీతోదక బిందుపంకుఁడు
ఘనగ్రహగ్రాహ వినష్టపంకుఁడున్
వినోదలక్ష్మ్యాశ్రయ నిర్మలాంకుఁడు
న్వినిద్రరుగ్యుక్తిఁ జను న్శశాంకుఁడున్.

శ్లో. త్రైలోక్యవసుభోక్తారం, త్రైలోక్యే ద్వేగదం మహత్
జేతారం లోకపాలానాం, క్షేప్తారం శంకరస్యచ
దృప్తానాం నిగృహీతారం, మావిష్కృతపరాక్రమమ్
లోకక్షోభయితారంచ, నాదైః ర్భూతవిరావిణమ్
ఓజసా దృప్తవాక్యానాం, వక్తారం రిపుసన్నిధౌ
స్వయూథభృత్యవర్గాణాం, గోప్తారం భీమకర్మణాం
హన్తారం దానవేంద్రాణాం, యక్షాణాంచ సహస్రశః

నివాతకవచానాంచ, సంగ్రహీతార మీశ్వరమ్
నైకయజ్ఞవిలోప్తారం, త్రాతారం స్వజనస్యచ యుద్ధ-౧౧౪

సీ. సకలజగజ్జాల♦సర్వార్థభోక్తను,వైరిహృత్స్ఫోటన♦పరుషవక్త
సర్వదిశాపాల♦సముదయజేతను,నఖిలజగత్సుభ♦యప్రదాత
సహరాజతాహార్య♦శంకరక్షే ప్తను,లంకాపురీద్వీప♦లలితగోప్త
సమదశాత్రవలోక♦సంఘాతనిగ్రహీత, శఠనివాతకవచ♦సంగ్రహీత
ఆ. బహుళయజ్ఞలోప్త♦స్వజనయూథపగోప్త,దానవేంద్రహంత ♦ తతనియంత
లోకచయవిహర్తఁ♦బాకారిమదహర్తఁ, బఙ్క్తికంఠధర్తఁ♦బ్రాణభర్త . యు. ౨౫౫౮.

అర్థాలంకారములు.

శ్రీమద్రామాయణము స్వభావోక్త్యలంకారములకుఁ బుట్టినిల్లు. స్వభావోక్తు లయినను,

శ్లో. మాహిష్మతీపురీమధ్యే, ముహూ రాఘ్రాయ మేదినీమ్
పాదమేకం సముద్ధృత్య, శ్వా మూత్రం విసృజత్యహో.

యనునట్టివి కావు. దేశకాలవక్తృస్వభావముల ననుసరించి చెప్పఁబడియుండును, వర్షమును వర్ణించుచుండిన మనయెదుట వర్షము కురియుచున్నట్టులే యుండును. హేమంతము వర్ణించిన మంచులో మనము దడియుచున్నట్లే యుండును, అడవులలో జరగునట్టియు మనకెన్నఁడు గోచరింపనట్టివియుఁగూడ మనకన్నులయెదుట జరగుచున్నట్లే యుండును. ఇంతయేల? తన వర్ణనాచమత్కారముచే వాల్మీకి పాఠకునిఁ దనచేతిలోని బొమ్మవలెఁ జేసికొని తనయిచ్ఛకొలఁది నాడించుచుండును, ఏవిషయము వర్ణించినను నది మన కనులయెదుట జరగినట్లే యుండును.

శ్లో. స్పృశంస్తు విమలం శీత, ముదకం ద్విరద స్సుఖమ్
అత్యన్తతృషితోవన్యః, ప్రతిసంహరతే కరమ్. ఆర. ౧౬.

తే. అడవియేనుఁగు పెనుదప్పిఁ ♦ బడియు మిగులఁ
జిల్లుమని యున్నసీటిని ♦ నల్లయదిగో
నంటియును ద్రావకయ తొండ ♦ మల్లముడుఁచు
కొనుచునున్నది తిలకింపు ♦ కులవతంస. ఆర. ౨౬౪.

ఉపమాలంకారమందు వాల్మీకి కాళిదాసున కుపాధ్యాయుఁడు.

శ్లో. గుణవంతోను రూపాశ్చ, రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః. బా. ౧౮ స.

కం. కాంతిని బ్రోష్ఠపదోపము, లెంతయు ననురూప సుగుణులు బా. ౫౦౬.

ఈయుపమాన సారస్యము నక్షత్రస్వరూపముఁ దెలిసినవారికిఁ దెలియును.

రావణవధానంతరము సీతనుజూచి రాముఁడు,

శ్లో. ప్రాప్తచారిత్రసందేహా, మమ ప్రతిముఖే స్థితా
దీపో నేత్రాతురస్యేవ, ప్రతికూలాసి మే దృఢమ్.

కం. జనశంకితచారిత్రవు, జనకసుతా! నీవు నాదుసన్నిధి నిలువఁగ
గనుకలకవానిముందటి, పెనుదీపమువోలె దాయ♦విధమైతిచుమీ. యు.౨౭౦.౨.

ఈయుపమానముచే సీత నిర్దోషురాలనియు, శంకయను దోషముచే బాధ పడువాఁడు రాముఁడేయనియు స్పష్టము.

రావణాసురుఁడు సీతను హరించినపుడు,

శ్లో. జగ్రాహ రావణ స్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీ మివ

కం. జనకజను బుధుఁడు రోహిణి, వినువీదిని బట్టునట్లు♦వెసఁ బట్టుకొనెన్.

సీత లోకమాత యగుటచే నామెను రావణుఁడు పట్టుట తల్లిని బట్టుటవంటి మహాఘోరకార్యమని భావము.

శ్లో. రాక్షసానాం సహస్రేషు, నకశ్చి త్ప్రత్యదృశ్యత
యథాస్తంగత ఆదిత్యే, నావతిష్ఠంతి రశ్మయః.

చం. జలజహితుండుగ్రుంకఁ గర ♦ సంతతి యాతనివెంటఁబోవున
చ్చెలువునఁ గూలియున్నహరి ♦ జిత్తునుగాంచి సురారికోటిలో
నిలువఁడ యొక్కఁడేని.

ఇవి యింద్రజిత్తు చావఁగానే వానిసేనలకుఁ బట్టినగతిని దెలుపును.

సద్యస్స్ఫురణమునకు వచ్చినవానినిఁ దెలిపితి. ఇంకను యోజించిన నింతకు మేలైనవి యెన్నియో కలవు.

ఉత్ప్రేక్ష.

లంకలో నశోకవనములో నొక వంక పాఱుచుండెను. దానితీరమునందలి చెట్లకొమ్మ లానీళ్లలో వ్రేలాడుటచే నీరు వెనుకకు మరలుచుండెను. ఈ సామాన్య విషయమును గవి యెట్లుత్ప్రేక్షించియున్నాఁడో చూడుఁడు.

శ్లో. దదర్శచ నగా త్తస్మా, న్నదీం నిపతితాం కపిః
అంకా దివ సముత్పత్య, ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్
జలే నిపతితాగ్రైశ్చ, పాదపై రుపశోభితామ్
వార్యమాణా మివ క్రుద్ధాం, ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః
పునరావృత్తతోయాంచ, దదర్శ స మహాకపిః
ప్రసన్నా మివ కాంతస్య, కాంతాం పునరుపస్థితామ్.

సీ. ఆనగాగ్రమునుండి ♦ యవనికి సరుదెంచు, సెలయేటిచొప్పుఁ గాం♦చినను నచటఁ
బలిమీఁదఁ గినిసి యం♦కతలంబు డిగి యేగు,కోపనవైఖరి ♦ కొమరుమీఱె
నందుత్రేలాడుశా♦ఖాగ్రంబు లాకృష్ట, వారించుచుట్టాల ♦ పగిదిఁ దోఁచె
ఝురమప్డు వెనుకకు ♦ మరలెడివహిఁజూడఁ, గినుక చల్లారఁ గాం♦తునిఁగనంగ
తే. మెల్లఁగ్రమ్మఱి పోయెడి ♦ మెలఁతఁ బోలె. సుం. ౪౧౩,

ఉత్ప్రేక్షలయందును స్వభావమున దృష్టియుంచఁబడియే యుండును.

శ్లేషాలంకారము.

శ్లో. మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ, మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః
యత్క్రౌంచ మిథునా దేక, మవధీః కామమోహితమ్. బాల. ౨ స.

తే. తెలియుమా నిషాదుండ ప్ర♦తిష్ఠ నీక, ప్రాప్తమయ్యెడు శాశ్వత ♦ హాయనములఁ
గ్రౌంచమిథునంబునందునొ♦క్కండునీవు, కామమోహితముంజంపు ♦ కారణమున.

ఇదియే వాల్మీకి వదనకమలమునుండి వెలువడిన ప్రథమశ్లోకము. ఇదియే వేదాన్యవిషయంబునఁ గలిగిన యాదిమశ్లోకము. దీనికి నిషాదపరముగ నొక యర్థము, రామాయణకథాసంగ్రహము భగవత్పరముగ రెండవయర్థమును గలదు.

శ్లో. సమాక్షరై శ్చతుర్భిర్యః పాదై ర్గీతో మహర్షిణా.

అని చెప్పఁబడుటచే మూలశ్లోకమున ౪ పాదములు - పాదమునకు ౮ అక్షరములుగలవు. ఆంధ్రపద్యంబున ౪ పాదములు-పాదమునకు ౧౩ అక్షరములు నున్నవి. తెలియుమా - నిషాదుండ - ప్రతిష్ఠ - నీకుఁ-అప్రాప్తం బగునని యొక్కయర్థము. తెలియు - మానిషాదుండ - ప్రతిష్ఠ - నీక - ప్రాప్తంబగు. అని భగవత్పరమైన యర్థము.

ఒక బోయవాఁడు క్రౌంచమిథునంబునందు మగపక్షిని జంపుటయు, నాఁడు పక్షి మగపక్షిని జూచి దుఃఖించుటయుఁ బరమదయామయుం డగువాల్మీకి చూచి బోయచేసిన యధర్మకార్యమునకై కినిసి యతని నీశ్లోకంబున శపించెను. ఓ బోయవాఁడా! కవగూడియుండు క్రౌంచంబులం దొక్కదానిని నీవు చంపుటచేత ననేకసంవత్సరములు నీవు భూమియందుండఁజాలవు. ఇదియే రామాయణోత్పత్తికిఁ గారణమైనశ్లోకమగుటచేత నిది నాంది శ్లోకమయ్యెను. కావున దీనికి భగవత్పరముగ నొక యర్థము గలదు.

మానిషాదుండ=శ్రీనివాసుఁడ! క్రౌంచమిథునంబునందు=మందోదరీ రావణుల యందు, కామమోహితముగా, ఒక్కండు=కామపీడితుఁ డగురావణుని నీవు చంపిన కారణముచే, నీక=నీకే, ప్రతిష్ఠ=లోకములోఁ గీర్తి, శాశ్వతహాయనములన్ = అనేక

సంవత్సరములయందు, ప్రాప్తమయ్యెడుక్=లభించుఁగాక. రామాయణము నేడు కాండముల కథయు నిందు సూక్ష్మముగ సమర్థింపఁబడియున్నది.

లక్ష్మణుఁడు రామునితో నరణ్యమునకుఁ బోవుచుఁ దల్లికి నమస్కరింపఁగా నా మహాత్మురాలు సుమిత్రాదేవి యిట్లు కుమారునకు బోధించెను.

శ్లో. రామం దశరథం విద్ధి, మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్
అయోధ్యా మటవీం విద్ధి, గచ్ఛ తాత యధాసుఖమ్.

తే. రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశ♦రథుఁడు నిజము
నను దలంపుమా జనకుని♦తనయఁ బుత్రి
యటవియ యయోధ్య యంచు నీ ♦ వాత్మఁ జూడు
పోయిరమ్ము యధాసుఖ♦ముగను దండ్రి.

ఈశ్లోకమునకుఁ బండితు లనేకార్థములు చెప్పుదురు. అందు సర్వజనసమ్మతము లైనవి ప్రధానములైనవి మూఁడర్థములు. వానిని సంగ్రహముగ వచించెద.

(౧) రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశరథుఁడు నిజము. ఇదివఱకు నీవు రామునకుఁ గుడిచేయివలె వెలుపలిప్రాణమువలె నుండినవాఁడవు. ఆభక్తిచేతనే యిప్పుడు కానల కాయన వెంబడిఁ బోవుచున్నాఁడవు. ఇదివఱకు రాముఁడు మహారాజకుమారుఁడు పట్టనమందుండి యనేక భోగము లనుభవించుచుండినవాఁడు. నీవు నట్లే సుఖమునకు హానిలేకుండ నన్నఁ గొలుచుచుండితివి. ఇఁకమీఁద నట్లుగాదు. చేయఁబోవునది సకలదుఃఖనిలయ కాననవాసము. అదియు నొకనాఁడుగాదు. ౧౪ సంవత్సరములు. పరివారముతోఁ గూడఁగాదు. ఒంటరిగ. నీవే పరిచారకుఁడవు. అట్టికష్టదశయందు నీకు విసుఁగు దోఁచునేమో? జ్ఞాతివెంట నేనేల కష్టములకుఁ బాలుపడవలయునని తలఁతువేమో? అట్లు తలఁపవలదు. అడవియందుండినను, బట్టనమందుండినను, ధనికుఁడైనను దరిద్రుఁడైనను దండ్రి యెట్లు పూజ్యుఁడో యట్లే. పితృసమో జ్యేష్ఠయను శాస్త్రోక్తి నీకు రాముఁడే తండ్రియగు దశరథుఁడు. పితృదేవోభవ యను నను శాసనము చెప్పునఁ దండ్రియం దెట్టిగౌరవము నీవుంచవలయునో యట్టిగౌరవము నీవు శ్రీరామునం దుంచుము.

"ననుఁ దలంపుమా జనకునితనయఁ బుత్ర"

అనఁగా, జనకునితనయను నన్నుఁగాఁ దలంపుము.

మాతృదేవోభవ యనువాక్యము చెప్పున నాయందు నీకుఁగలగౌరవము సీతయందుంచుమని యర్థము.

"అడవియ యయోధ్య యంచు నీ వాత్మఁజూడు"

అడవిని దుఃఖాలయముగ భావింపకు సుఖాలయమైన యయోధ్యగాఁ దలంపు.

సుఖదుఃఖములు మనఃకల్పితములు. నీమనస్సు నీవశమందుండెనేని నీవెందున్నను నీకు సుఖదుఃఖములు సమములు గాఁగలవు. అని యొకయర్థము.

(౨) అమ్మా! పితృసమో జ్యేష్ఠ యనున్యాయము తండ్రి యనంతరముగదా? తండ్రి జీవించియుండ నాన్యాయ మెట్లన్వయించు నందువేమో.

"రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశరథుఁడు నిజము"

దశరథుఁడు రాముఁడ = దశరథుఁడు చచ్చిన వాఁడే యని యెఱుంగుము. రామునిఁ బాసిన వెనుక నీతండ్రి జీవింపఁడు—నిజము.

నీతండ్రి యెప్పుడు మరణించునో యప్పుడు నాగతి యేమి? ఇక్కడనా కైకప్రభుత్వము. ఆమెకు నాయందు ద్వేషబుద్ధియుండుట నీకుఁ దెలిసినదే. నీతండ్రి లేక రాముఁడును లేక నీవును లేకపోయినప్పుడు నన్నుఁగైక యీయూర నుండనిచ్చునా? ఒకవేళ నుండినను నాకు సుఖము కలదా? కావున నేను బుట్టినయిల్లు చేరవలసినదాననే. అక్కడ నాప్రతిష్ఠ యేమియున్నది. దశరథునిభార్య యనుగౌరవము నశించెను. అక్కడివారు మనరాజుకూఁతురు తెంచి యిల్లు వచ్చి చేరినదని నన్ను నాతండ్రికూఁతుర నందురు గాన

"ననుఁ దలంపుమా జనకునితనయఁ బుత్ర"

అటులైనచో నయోధ్యగతి యేమందువా

"అడవియ యయోధ్య" - అయోధ్య యడవి కాఁగలదు. అని రెండవ యర్థము.

(3) కుమారా! "నేనేల జ్ఞాతియగు రామునివెంట నడవికిఁబోయి ప్రాణాపాయములకు లోనుగావలయును? నన్నెవ్వరు పొమ్మనిరి? నేనై చెట్టుకొట్టి మీఁదఁద్రోసికొనుటేల? నేను బోయిన రాఁగలలాభమేమి? పోకుండిన నష్టమేమి?" యని సందేహింతువేమో. అట్టి యాలోచనలు చేయవలదు. ఏలన,

"రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశరథుఁడు నిజమునను"

తత్త్వార్థము విచారింపఁగా మనుష్యస్వరూపమునఁ గానవచ్చునీరాముఁడే దశరథుఁడు = గరుడవాహనుఁడైన విష్ణువు.

"తలఁపు మా జనకునితనయఁ బుత్ర"

జనకునితనయన్ = సీతను; మా = లక్ష్మీదేవిగాఁ దలంపుము.

"అడవియ యయోధ్య"

లక్ష్మీనారాయణు లుండుస్థలమేదో యదే వైకుంఠము. దేవానాం పూ ర యోధ్యా, యని యుండుటచే నడవియే వైకుంఠము. అట్టి యేకాంతసేవ దొరకుట

దుర్లభము. కావున నాయనా! తదేకధ్యానంబున భగవత్సేవ నరణ్యంబునఁ జలుపఁ బొమ్మని బోధించెను.

ననుఁ దలంపుమా, యనుచో నొకయర్థమున నర్ధానుస్వారము గలదు. ఒక యర్థమున నుండదు. దీనికిఁ బ్రమాణము,

శ్లేషే సఖండ నిర్బిందోర్వ్ శ్లేషనం కుత్రచి న్మతమ్ ఆ-కా.

మా = మాఁగ అన్నందులకు

క్రియావిధేయవిశేషణంబులమీఁది యగుధాతువునకు న్నంతమునకు లోపంబు విభాషనగు. ప్రౌ - వ్యా.

ఇట్లే నానార్థములుగల పద్యముల నన్వయించుటయం దాంధ్రవ్యాకరణ సూత్రంబులను సమయోచితంబుగ ననుసంధించుకొనునది.

చిత్రాలంకారము.

అలంకారశాస్త్రములయం దెన్నియలంకారములు చెప్పఁబడి యున్నవో యన్నియు నిందుఁగలవు. విస్తరభీతి వానినెల్ల నుదాహరింపక కవియొక్క యసమాన కవితాచాతురిఁ దెలుపు నొక్కదాని నుదాహరించి యీవిషయము విరమించెద. రావణుఁడు సీతాదేవి నపహరించి చనినపిదప శ్రీరాముఁడు ప్రియావియోగంబునకై దుఃఖించుచు నడవి నిర్జనమగుటచేఁ గనులకు గోచరించు పక్షివృక్షమృగాదుల సంబోధించుచుఁ బోయిపోయి రావణుఁడు జటాయువుతో యుద్ధము సేసిన స్థలమునకు సమీపముననుండు ప్రస్రవణగిరిం గాంచి,

శ్లో. "కచ్చిత్ క్షితిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ
రామా రమ్యవనోద్దేశే, మయా విరహితా త్వయా."

తే. అబల సర్వాంగసుందరి ♦ యపనిభృద్వ
రా! మనోహర మగువన♦రాజిఁ జూడఁ
బడియెనా సీత నీచేత ♦ విడువఁబడుట
నొంటి నాచేత నడయాడు ♦ చుండ నిచట

యనియడిగెను. అనఁగా నో పర్వతరాజా! నాచేత నొంటిగ రమ్యమగు వన దేశమందు విడువఁబడిన సర్వాంగసుందరియగు సీత నీచేతఁ జూడఁబడెనా యని ప్రశ్న.

వృక్షములు నదులులోనగు వానివలెఁగాక కొండలయందుఁ బ్రతిధ్వని యిచ్చు గుణమున్నది. ఇది కవి మనస్సున నుంచుకొని యీశ్లోకమును రచియించెను. ప్రతిధ్వనియందు మనము చెప్పినమాటలే మనకు మరలవినఁబడును. "నీవు చూచితివా" యనిన "నీవుచూచితివా?" యని ప్రతిధ్వని కలుగును. అట్లు వినఁబడినదనిన సారస్యములేదు. ప్రతిధ్వనిగా వినఁబడిన యీశ్లోకమునకు

"ఓ రాజశ్రేష్ఠుఁడా! రమ్యవన దేశమందు నీచేత నొంటిగవిడువఁబడిన సర్వాంగ సుందరి నాచేతఁ జూడఁబడియె" నను నర్థమును గలదు. ఇట్లు ప్రశ్నయునుత్తర మొక్క వాక్యమునసే యుండినఁ జిత్రాలంకారమగును. ఇంతదీర్ఘముగనూహించి విన్నాణముగ వ్రాసినకవి యీసరికి వాల్మీకి యొకఁడే. అలంకారముల దాఁక నేల? సాధారణవిషయముఁ జెప్పునప్పుడు నేవోయొక చమత్కారమును గనఁబఱుచు చుండును.

శ్లో. సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం, రాజీవహేమజ్వలనోపమాని
సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే, వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి. కిష్కిం.౫.

కం. సరసిజ సువర్ణవైశ్వా, నరసమములు జానకీవ♦నాటేశనిశా
చరనాథుల డాకన్నులు, సరవిం జలియించెఁ దత్ప్ర♦సంగము జరుగన్.

వారివారి వాక్కులు వారివారి చిత్తవృత్తి గుణముఁ దెలుపునవిగాను వారివారి యప్పటిస్థితికి నర్హమైనవిగా నుండును. దశరథుని మృతినిగుఱించి కైక భరతునితో

శ్లో. యాగతిః సర్వభూతానాం, తాం గతిం తే పితా గతః

తే. ఎల్లభూతములకు ♦ నెయ్యదిగతి నీవు,
తండ్రి యట్టిగతికిఁ ♦ దనయ యరిగె అయో. ౧౭౫౮.

అనిచెప్పెను. తాను మహాకార్యమును సాధించినట్లు లుప్పొంగు కైక కాక యింత చల్లఁగఁ దనభర్తచావుఁ దనకుమారునితోఁ జెప్పునిల్లాలెవతె? ఈసమాచారము నే భరతుఁడు శ్రీరామునితో

శ్లో. త్వామేవ శోచం స్తవ దర్శనేప్సు, స్త్వయ్యేవ సక్తా మనివర్త్య బుద్ధిమ్
త్వయా విహీన స్తవ శోకరుగ్ణ,స్త్వాం సంస్మర న్న స్తమితః పితా తే.

తరలము. నినుఁ దలంచియ యేడ్చుచుణ్ మఱి♦నీదుదర్శన కాంక్షియై
నినుఁ దలంగక యున్నబుద్ధిని ♦ నేర కేమియుఁ ద్రిప్పఁగా
ననఘ! నీవిడనాడుటణ్ భవ♦దార్తి పీడితుఁ డౌచు నీ
జనకుఁ డక్కట యస్తమించెను ♦ డాలు నిన్నె స్మరించు చున్

అని దీనోక్తి వచించెను.

వినాశకాలమునకు నోర విపరీతవాక్యములే వచ్చును. శుభవాక్యము లశుభ వాక్యములుగ నగును. మొట్టమొదట వానరులతోడి యుద్ధమునకు ధూమ్రాక్షునిఁ బోవ నాజ్ఞాపించుచో రావణుఁడు,

శ్లో. త్వం వధా యాభినిర్యాహి రామస్య సహవానరైః. యుద్ధ. ౧౫.
"చనుమీ"

ఉ. నీవు వధార్థమై చనవ♦నేచరయుక్తుఁడు రామునిర్గఁడికిన్.

అనిచెప్పెను. రావణుఁడు భావించినది రామాదులఁ జంపుటకని యైనను నీవు చచ్చుటకుఁగాను బొమ్మనువిపరీతార్థము ఝటితి స్ఫురించుచున్నది.

శ్రీరామచంద్రుఁడె ట్లాత్మవంతుఁడో యట్లు కుంభకర్ణుఁడు వపుష్మంతుఁడు. అతనిది సహజశక్తి. వరలబ్ధము గాదు. కేవలము దేహమునందే దృష్టిగలవానియం దుండఁదగు పెద్దదేహము, బలము, త్రాగుపోతుతనము, నిద్దురపోతుతనము, తిండిపోతుతనము, లోనగు గుణములన్నియుఁ బక్వదశఁజెంది యాతనియందు నిలిచినవి. ఇట్టివాఁడు తాను రామునిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయెదనని చెప్పుచు రావణుతో

శ్లో. రమస్వ కామంపిబచాగ్ర్యవారుణీంకురుష్వ కృత్యాని వినీయతాం జ్వరః
మయాద్య రామే గమితే యమక్షయంచిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి.

తే. కోర్కు లనుభుజింపు మద్యంబుఁ గ్రోలు కృత్య
మఖిలమును దీర్పు మేఁబోదు హతుఁడుగాఁగ
రామవిభుఁ డక్షయంబుగ రమణ సీతఁ
బొందఁ గలుగును నీకెదఁబొగలవలదు. యుద్ధ. ౧౭౭౫.

అని చెప్పెను. ఇందును విపరీతార్థము స్ఫురించుచున్నది.

పాత్రగుణ మాహాత్మ్యమున కసంగత మైనవాక్యము లాపాత్రమునోర వెలువడవు. ఇదివఱకే రాముఁడు భగవంతుఁడని వాల్మీకి యభిప్రాయమని చెప్పఁబడియెఁగదా. భగవంతుఁ డైనచో నుత్తరక్షణమునఁ దనపట్టాభిషేక కార్యము విఘ్నము చెందుచుండఁగా సీతతో,

శ్లో. "ధ్రువ మద్యైవ మాం రాజా, యౌవరాజ్యేభిషేక్ష్యతి" అయో. ౧౯.

యని చెప్పునా యందురేమో. ఈశ్లోకార్థముఁ బరిశీలించుటకుముందు దీనికిఁ బూర్వమునందు నేతద్విషయకరామవాక్యంబు లెంత జాగరూకతతోఁ జెప్పఁబడినవో చూడుఁడు.

శ్లో. ఏవ ముక్తస్తు సంహృష్టో, నరసింహో మహాద్యుతిః
తత స్సమ్మానయామాస, సీతా మిద మువాచ హ
దేవి! దేవశ్చ దేవీచ, సమాగమ్య మదంతరే
మంత్ర యేతే ధ్రువం కించి, దభిషేచన సంహితమ్
లక్షయిత్వా హ్యభిప్రాయం, ప్రియకామా సుదక్షిణా
సంచోదయతి రాజానం, మదర్థం మదిరేక్షణే
సా ప్రహృష్టా మహారాజ, హితకామానువర్తినీ
జననీ చార్థకామా మే, కేకయాధిపతే స్సుతా

దిష్ట్యా ఖలు మహారాజా, మహిష్యా ప్రియయా సహ
సుమంత్రం ప్రాహిణో ద్దూత, మర్థకామకరం మమ
యాదృశీ పరిషత్తత్ర, తాదృశో దూత ఆగతః
ధ్రువ మద్యైవ మాం రాజా, యౌవరాజ్యేభి షేక్ష్యతి

ఉ. అనుడు లాలకించి వసు♦ధాధిప సూనుఁడు వాని సత్క్రియా
మానితుఁ జేసి సీతఁ గని ♦ మాసని! దేవర దేవి మత్ప్రియం
బైన ప్రభుత్వదాన విష♦యంబు విచారము సేయుచున్నవా
రానుతశీల నన్గుఱిచి ♦ యాత్మధవుం గడుఁ దీవరించెడిన్. అయో. ౪౬-౭.

సీ. వెరవరి గాన దే♦వియు రాజు యోజన, యెఱిఁగి నాకు శుభంబు ♦ నెసఁగఁ జేయఁ
గోరుచుండుటఁ జేసి ♦ గొబ్బున నాయర్థ, వృద్ధికై తొందర ♦ పెట్టుఁ బతిని
వరహితకామాను♦వర్తిని గేకయ, జనపాలతనయ నా♦జనని కైక
యార యదృష్ట మా♦యవనీశుఁ డాప్రియు,రాలు నాయర్థకా♦మాభివృద్ధిఁ
తే. జేతమునఁ గోరెడిసుమంత్రు ♦ దూతగాఁగఁ
బంపి రిచ్చోటి కిది గదా ♦ పాడి దలఁప
నెట్టిదో సభ దూతయు ♦ నట్టివాఁడ
చెలియ యువరాజు నన్నిష్ట ♦ చేయుతేఁడు. అయో. ౪౬-౮.

ఇందు బాహ్యార్థము స్పష్టము. ఇఁక నంతరార్థంబున రాముఁడు చెప్పినది యేమి? నాపట్టాభిషేకవిషయమై తల్లియుఁ దండ్రియు నాలోచించుచున్నారని. ఇది వాస్తవమే కదా. ఏమని యాలోచించుచున్నారో. పట్టాభిషేకము చేయవలయు ననియో వలదనియో యది విశదపఱుపలేదు.

"అనుతశీల నన్గుఱిచి యాత్మధవుం గడుఁ దీవరించెడిన్"

ఇదియు సత్యమే కదా?

"నాయర్థవృద్ధికై తొందరపెట్టుఁ బతిని"

అర్థవృద్ధి యనఁగా లోకాభిప్రాయము చొప్పునఁ బట్టాభిషేకము-ధనవృద్ధి.

అర్థప్రకారే విషయేవ్యవహారేప్రయోజనే - నానా॥౭॥ - అని రాముని యభిప్రాయంబున నా(యవతార) ప్రయోజనముగుఱించి యనఁగా నేను రావణవధాది కార్యములు చేయు ప్రయోజనముగుఱించి యని యర్థము. ఈ యర్థము శ్రీరాముఁడే మునులతోనిట్లు తనమనస్సులో నున్నట్టు చెప్పెను.

శ్లో. నైవ మర్థ మాం వక్తు, మాజ్ఞప్తోహం తపస్వినామ్
కేవలే నాత్మకార్యేణ, ప్రవేష్టవ్యం వనం మయా

విప్రకార మపాక్రష్టుం, రాక్షసై ర్భవతా మిమమ్
పితుస్తు నిర్దేశకరః, ప్రవిష్టోహ మిదం వనమ్
భవతా మర్థ సిద్ధ్యర్థ, మాగతోహం యదృచ్ఛయా
తస్యమేయం వనే వాసో, భవిష్యతి మహాఫలః. ఆర - ౭.

చం. అన రఘునాథుఁడిట్లను మహాత్ముల రీ రిటు నన్నుఁ బల్కఁగాఁ
జనునె? త్వదాజ్ఞ వర్తిలుదు ♦ సంయములార యరణ్యసీమకుఁ
బనిగొని యాత్మకార్యముగఁ ♦ బాపుల నెల్ల నడంచి మీకు శో
భన మొనగూర్ప మజ్జనకు♦వాక్యము సాకుగ నేను వచ్చితిన్.

కం. కాన మహాఫలదం బగుఁ, గాననవాసంబు నాకు........

కావున రాముని మనస్సులోనున్న యర్థము రావణవధాదికమే. రిపూణా మపి వత్సలయని పేరుపొందినరాముఁడు (సర్వసముఁడగు భగవంతుఁడు) తల్లిదండ్రుల యందు ద్వేషబుద్ధి గలవాఁ డగునా? కాఁడు. కావున వారియందలి సదభిప్రాయము తోనే సభ యెట్టిదో దూత యట్టివాఁడని చెప్పుట. ఈ యవతారప్రయోజన మెట్టులు నెఱవేఱఁగలదనఁగాఁ బట్టాభిషేకముచేసికొని రాజువలె నింటనుండిన నగునదికాదు. అరణ్యముల వెంటఁ బోవలయును. ఆకార్యమునకుఁ బట్టాభిషేక కార్యము విఘ్నకారి. కావున జరగఁబోవునది యేమన

శ్లో. స్త్రువ మద్యైవ మాం రా జాఽయౌవరాజ్యేభిషేక్ష్యతి
తే. చెలి యయువరాజు న న్నిప్డ చేయు లేఁడు.

రా జిప్పుడు నన్ను యువరాజుఁ జేయఁడు.

రాజా-అయౌవరాజ్యేభిషేక్ష్యతి యని సంస్కృతంబున 'చెలి! యయువరాజు నన్నిప్డ♦చేయులేఁడు' అని తెలుఁగునఁ బదచ్ఛేదము. 'ఆత్మాతత్త్వమసి'కి మతత్రయా చార్యులొనర్చిన పదవిభాగ భేద మిట్టిదియకదా. ఈ భాగమున సీతాదేవి మన స్సుస్థితి యెట్లుండెనో చదువుఁడు.

కాళికాదాసాదులును సీతాద్వితీయ శపథకాలంబున వాల్మీకి శ్రీరాముని సీతను గ్రహింపఁ బ్రార్థించెననియు శ్రీరాముఁడును శపథానంతరము గ్రహించెద నని చెప్పినట్టును వ్రాసియున్నారుగాని యవతారతత్త్వమెఱింగిన మహర్షివాల్మీకిమాత్ర మట్లు ప్రమాదము పడినవాఁడుకాఁడు. వాల్మీకి సీతను గ్రహింపుమని రామునిఁ గోరి నదిలేదు. శ్రీరాముఁడు మరల గ్రహించెదనని చెప్పినదిలేదు. ఇద్దఱు త్రికాలజ్ఞులు. ఉత్తరక్షణమున జరగు సమాచారము మనస్సునఁ దెలిసియుండియు నెట్లు చెప్పుదురు; అట్లుచెప్పుట పాత్రగుణవిరోధముగాదా? ఉత్తరకాండమున ౧౫౦౧ మొదలు ౧౫౦౯

వఱకుఁ బద్యములఁ జూడుఁడు. ఇట్టివి పెక్కులు గలవు. వీనివలననే వాల్మీకి యనుత్తమమేధ తెలియఁగలదు.

వాల్మీకిరామాయణ కలశార్ణవమున రత్నములు వెదకువారు వాల్మీకిశైలి విధానము తొలుత నెఱుంగవలయును. అది తెలియక వెదకఁబూనువాఁడు చీఁకటింటఁ దారాడి నట్లగును. ఒక విషయమునుగుఱించి చెప్పవలసినదంతయు నొకచోటఁ జెప్పఁబడదు. కొన్ని సందర్భములయం దావిషయ మచ్చటఁ బ్రస్తావింపఁబడదు. అట్లుండియు నావిషయము మఱియెందేని సూచింపఁబడియైన నుండును. లేక చక్కఁగ విశదీకరింపఁబడియైన నుండును. ఇచ్చిన వర్ణనములచేఁ బ్రయోగించిన పదములచే మనమూహింపవలసియుండు. ఒక్కవిషయము రెండుమూఁడుమార్లు చెప్పనేని యొక్కొకసారి చెప్పుటయం దొక్కొకవిశేషమేదైనఁ జెప్పను. ఇట్టి చిత్రములు పెక్కులు గలవు.

సుందరకాండము చదువువారు ౩౬-వ సర్గంబున

శ్లో. కౌసల్యాయా స్తథాకచ్చి, త్సుమిత్రాయా స్తథైవచ
అభీక్ష్ణం శ్రూయతే కచ్చి, త్కుశలం భరతస్య చ
కచ్చి దక్షౌహిణీం భీమాం, భరతో భ్రాతృవత్సలః
ధ్వజినీం మంత్రిభి ర్గుప్తాం, ప్రేషయిష్యతి మత్కృతే.

సీ. కౌసల్యయు సుమిత్ర ♦ కపివరా! భరతుండు, కుశలులే? యవ్వార్త ♦ విశద పడునె?
భ్రాతృ వత్సలుఁడైన ♦ భరతుండు నాకయి, యక్షౌహిణీసేన ♦ నంపునయ్య

అని సీతాదేవి హనుమంతునిఁ బ్రశ్నించినట్టు పైవాక్యములవలన నెఱుంగఁగలరు. ఎక్కడి పంప? ఎక్కడి పంచవటి? ఎక్కడి యయోధ్య? ఎక్కడి క్షేమసమాచారము? ఎక్కడిసేన వచ్చుట? యనుసందేహము పాఠకులకుఁ గలుగకపోదు. సంస్కృతమున నుత్తరరామాయణము చదువని వారెట్లు సమాధానము కుదుర్చుకొందురో తెలియదు గాని యుత్తరకాండమున సర్గములు ౩౭ - ౩౯ కాని యీగ్రంథమున నుత్తరకాండంబునఁ బద్యములు ౧౬౧ మొదలు ౧౭౭ వఱకుఁ గాని చదివినచో భ్రాతృవత్సలుఁడగు భరతుఁడు దూతలచే శ్రీరామాదులవార్త వారు పంచవటి విడిచిపోవువఱకుఁ దెలిసికొనుచుండె నని స్పష్టముకాఁగలదు.

సుగ్రీవుఁడు తన్ను వాలి పరాభవించినకథ దెలుపుటలోఁ గడపటిసారి తెలుపునపుడే

తే. అంతఁ గిష్కింధకును వచ్చి ♦ యన్న చచ్చెఁ
గాక యని నిశ్చయించి నా ♦ నాంశములగను

దార రమను గ్రహించి వి॥స్తారరాజ్య
భార మేను వహించితి ॥ బంధుయుక్తి.

అని తారను దాను గ్రహించినవార్త మాటలోమాటగా జాఱవిడిచెను గాని తత్పూర్వము దెలిపినవాఁడు గాఁడు. కారణము స్పష్టము.

ధ్వని.

కం. తను వగు శబ్దార్థంబులు, ధ్వని జీవ మలంక్రియావి॥తానము సొమ్ముల్
తనరు గుణంబులు గుణములు, ఘనవృత్తులు వృత్తు లార ॥ కావ్యేందిరకున్.

అన్నట్లు కావ్యమునకు ధ్వనియే ప్రాణము. ధ్వనిలేని కావ్యము శవము. రామాయణమునందు ధ్వని విశేషముగఁ గలదు. కావ్యమున కంతయు ధ్వన్యర్థ ముండుటయే కాక విడిశ్లోకములయం దెన్నిటియందో ధ్వన్యర్థములు గలవు. ఋతు వర్ణనములయందును ధ్వని స్ఫురించును.

శ్లో. తతో రావణ నీతాయాః సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః
ఇయేష పద మన్వేష్టుం,చారణాచరితే పథి. సుందర. ౧ స.

కం. తరువాత రావణాసుర,వరనీత ధరాత్మజాత॥పదము న్వెదకన్
గురుచారణ మార్గంబున, నరుగఁగ నృపదూత ॥ కర్శితారి దలంచెన్. సుం. ౨.

ఈశ్లోకమునకు నాచార్యపరమైన యర్థము ధ్వని. (నృపదూతయను కర్తృపదమున నృపశబ్దమునకు భగవత్పర్యాయముగ నర్థము గ్రహించునది).

శ్లో. పక్షీచ శాఖానిలయం ప్రవిష్టః, పునః పున శ్చోత్తమసాంత్వవాదీ
సుస్వాగతాం వాచ ముదీరయానః పునః పునశ్చోదయతీవ హృష్టః.

చం. నెలకొని శాఖలందుఁ గడు ॥ నెమ్మిగ నుత్తమసాంత్వవాదియై
వెలసెడిపక్షి పల్కుచును ॥ వెండియు వెండియు స్వాగతోక్తిఁ జే
రెలమిని వెండివెండియును ॥ బ్రేరణచేసెడినట్లు గ్రాలెడున్

ఇందు గురు వెట్టివాఁడై యుండవలయునో యాలక్షణము వివరింపఁబడినది.
ఇట్టి యర్థబాహుళ్యము గలశ్లోకములు పందలకొలఁది గలవు.
శ్రీరామాయణాంతరార్థమని పెద్ద లిట్లు చెప్పుదురు.

భగవంతుఁ డొక్కఁడే పురుషుఁడు. తక్కినదంతయు స్త్రీప్రాయ మను నియమముచొప్పున సీతయే జీవుఁడు. ఆజీవుఁడు భగవంతుని నాశ్రయించి యుండువఱకెట్టియాపద నొందఁడు. కర్మవశమున దుర్బుద్ధియై మాయామయమైన ప్రకృతిపదార్థము (మాయజింక) నందు నాసక్తిగలవాఁ డయ్యెనేని మోక్షసాధనమునకు విరుద్ధమైన యట్టిబుద్ధి పరిలఁ గొనగనుంపబడ్డ పునఃప్రాప్తింగాని భగవద్వియోగము కలు

గును. వెంటనే దేహప్రాప్తి (లంక) కలుగును. అందు రావణకుంభకర్ణు లహంకార మమకారములు. ఏకాక్షిప్రభృతు లింద్రియములు. అనుభవముచేత బుద్ధిమంతుఁడు గానలసియుండుటచే వానికిఁ జిక్కి యవస్థపడునపుడు జీవునకు వివేకముగలిగి పరితపింపఁ బ్రారంభించి నాయందు భగవంతునకు దయవచ్చునా? నన్ను మరలఁ దన యొద్దఁ జేర్చుకొనునా యని విలపించుచుండును (సీతావిలాపము). తన్నాశ్రయించి యుండిన జీవుఁ డజ్ఞానముచే నిట్టి కష్టదశకులోఁబడెఁ గదా యని యత్యంతదయాళువగు భగవంతుఁడు బిడ్డకై తండ్రి దుఃఖించునట్లు జీవునకన్న నెక్కువగఁ బరితపించుచు (రామవిలాపము) జీవునకు ధైర్యము వచ్చునటుల బోధించి భగవంతునకు నీయందనురాగము గలదని భయపడవలదని చెప్పుటకై యాచార్యుని (హనుమంతునిఁ) బంపును. అతఁ డాజీవుఁ డుండుచోటికిఁ బోయి యతని చేష్టలెల్లఁ దెలిసికొని ధైర్యముగలుగఁజెప్పి మరల భగవంతునితో నీజీవుఁ డనన్యసక్తుఁడు నీవేదిక్కని నమ్మియున్నవాఁడు (నియతి - యక్షిత) కావున నీవు కాపాడవలయునని వేఁడఁగా భగవంతుఁడు ప్రతిబంధములనెల్ల నణంచి చిత్తశుద్ధిఁ బరీక్షించి (సీతాదేవి యగ్నిప్రవేశము) మరలఁ దనయొద్దఁ జేర్చుకొనును. కావున ననన్యాసక్తుండై దృఢనిశ్చయుండై జీవి భగవంతుని సేవించుచుండిన నాజీవికి శ్రేయస్కరమగునదియెల్ల భగవంతుఁడే ఘటియించును.

> శ్లో. అనన్యా శ్చింతయంతో మాం, యే జనాః పర్యుపాసతే
> తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం, యోగక్షేమం వహా మ్యహమ్

అను భగవద్గీతావాక్య మీయర్థమునే బోధించెడిని.

సుందరకాండము చదువువాఁడు తన్ను సీతనుగాను, శ్రీరాముని భగవంతునిఁగాను భావించిన నీయర్థము స్పష్టపడును.

పునరుక్తులు.

రామాయణమున సాధారణముగ సర్గాద్యంతములయందు ముందు చెప్పఁబడినకథయే సంగ్రహముగ మరలఁ జెప్పఁబడి యుండును. ఇదిగాక యజ్ఞములు, శకునములు మొదలగువానియందు వర్ణించినవిషయమే మరల వర్ణింపవలసినచోఁ బూర్వోక్తశ్లోకములే మరలఁ జెప్పుట గలదు. ఇట్టిది తత్కవి కవితావిశేషమేకాని యితరముకాదు. ఇట్లున్నను సంభాషణాదుల వాక్యము లనువదించునపుడేని యితర స్థలములందేని సమయోచితముగ ననరించి యుండెడి నవసరములేదేని నవరింపక యుండెఁ బూర్వోక్తవాక్యములే చెప్పఁబడి యుండును. ఒకటిరెండు దృష్టాంతములనిది స్పష్టపడు.

రావణుఁడు రాముని గుఱించి "విదితం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం."
రాముఁడు తన్ను గుఱించి "ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం."

రావణుఁడు మనుష్యునిచేఁ జచ్చునటులు విధి. కావునఁ దన విరోధియందు మనుష్యభావము లేక భగవంతుఁడను నమ్మకము పుట్టినచో నతఁడు చచ్చుట దుష్కరము.

ఇఁక సమర్థుఁడైన నర్తకుఁడు దాను వహించిన భూమిక కుచితమైన నటనమునఁ దన్నుఁ దానుమఱచునట్లు రాముఁడు మనుష్యవేషమువహించి నటించుచుండుటచేఁ గార్యమునందలి యాసక్తిఁ దన్నుఁ దాను మఱచెను.

ఉభయుల యభిప్రాయ మేకవిధమగుటచేతనే రామునిచే రావణుఁడు చచ్చెను-రాముఁడు రావణుఁ జంపఁగలిగెను.

సుగ్రీవుఁడు లక్ష్మణుతో
శ్లో. దృష్టా సీతా న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా.
తే. చూడఁబడె సీత సత్యంబు హనుమచేతనే యది యితరులచేతఁ గాదు

సుగ్రీవుఁడు రామునితో
శ్లో. దృష్టా దేవీ నసందేహో న చాన్యేన హనూమతా.
తే. చూడఁబడె దేవి సత్యంబు హనుమ, చేతనే యది యితరులచేతఁ గాదు

భేదమునకుఁ గారణము స్పష్టము.

ఆరణ్యకాండంబునఁ (౬౮-వ సర్గము) గొఱయూపిరితో నుండు జటాయువును సీతవార్తను శ్రీరాముఁ డడుగుచుండఁగనే యతఁడు ప్రాణముల విడిచెను.

శ్లో. "పుత్రో విశ్రవస స్సాక్షా, ద్భ్రాతా వైశ్రవణస్యచ,
ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్, ముమోచ పతగేశ్వరః
బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య,బ్రువాణస్య కృతాంజలేః"

కం. ఔరసుఁడు విశ్రవునకు, స్థైరిసల్లభునిమిత్రునకు సోదరుఁ డం
చీరీతిఁ జెప్పునాలో, నారవయూపిరియు పక్షిరా! వెడలి చనెన్. ౧౧౬౭
కం. నుడువుము నుడువు మటంచుం, బుడమివిభుఁడు కేలుముడువ....... ౧౧౬౮

ఈసందర్భమున నెట్టివానికి నయ్యో! యూరు పేరు చెప్పక చచ్చెనే బ్రదికియుండిన నేమిచెప్పియుండునో యని తోఁపకపోదు. ఇట్టికౌతుకము నివారించుటకై కిష్కింధాకాండాంతంబున సంపాతి యంగదాదులతో రావణువృత్తాంతముఁ జెప్పునప్పుడు

శ్లో. "పుత్రో విశ్రవస స్సాక్షా,ద్భ్రాతా వైశ్రవణస్యచ,
అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం, రావణో నామ రాక్షసః" ౫౮ స.

కం. ఔరసుఁడు విశ్రవునకు, గౌరీవల్లభునిమిత్త్రు♦నకుఁ దమ్ముండుర్
బేరను రావణుఁడు మదం, బారఁగ వసియించు లంక ♦ యనునగరమునన్. ౧౩౨౩
అనిప్రారంభించెను. కవి కవితౌత్కృష్ట్యమునకు వేఱుదృష్టాంతము వలయునా?

శ్రీరాముఁడు

శ్లో. "అహ మేవా హరిష్యామి, సర్వలోకా న్మహామునే
ఆవాసం త్వహ మిచ్ఛామి, ప్రదిష్ట మిహ కాననే" అర. ౫.

చం. కొనెదను నేన నీసుకృత♦కోటుల నెల్లను మేము నిల్వ నీ
వనమున వాసయోగ్య మగు♦పట్టెది చెప్పుము. అర. ౭౨.

అని శరభంగునితోను

శ్లో. "అహ మేవా హరిష్యామి, స్వయం లోకా న్మహామునే
ఆవాసం త్వహ మిచ్ఛామి, ప్రదిష్ట మిహ కాననే." అర. ౭.

చం. కొనెదను నేన నీసుకృత♦కోటి స్వయమ్ముగ మేము నిల్వ నీ
వనమున వాసయోగ్య మగు♦పట్టెది చెప్పుము. అర. ౯౮.

అని సుతీక్ష్ణునితోను జెప్పెను.

"అహ మేవా హరిష్యామి, సర్వలోకా న్మహామునే"

యని భగవంతునివలెఁ బలికి వెంటనే "ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్ట మిహకాననే" యని మనుష్యభావముతో మాటలాడుచమత్కార మేమో యదియును బాఠభేదమునకుఁ గలకారణము వివరింపవలయు ననిన గ్రంథము విరివియగును. కావున నిందలి యద్భుతవిశేషములనెల్లఁ బాఠకులే యోజింతురు గాక. కవిమార్గము ననుసరింపక స్వేచ్ఛచొప్పున రామాయణమునకు నర్థముఁ జెప్పఁబూనిన వా రిట్టిచోటుల హాస్యాస్పద మగువ్రాఁతల వ్రాసియున్నారు.

శ్రీరామాయణమందలి కవితాచమత్కృతిని విశదీకరింపవలయు ననిన నెంత చెప్పిన నింకను గొంచెము కొఱఁత యుండును. ఇంత యేల? కాళిదాసుఁడు కాళిదాసుఁ డగుటకు, భవభూతి భవభూతి యగుటకు రామాయణమే కారణము. వారు దాని నెన్నిమార్లు వల్లించిరో కాని వారికవితావల్లి వాల్మీకివాక్సుధాసేచనమున జీవించి వృద్ధియైన దనుట నిర్వివాదము. శ్రీవిశిష్టాద్వైతమతోద్ధారకు లగుశ్రీరామానుజాచార్యులవారు పదునెనిమిదిమాఱులు గురుముఖంబుగ రామాయణముఁబఠించి వ్యాఖ్య వ్రాసిరి. ఒక్కసారియైనను గ్రంథమంతయుఁ జదువక సంస్కృతభాషయుఁ దెలియక పూర్వపక్షము వ్రాయువా రెట్టిప్రాజ్ఞులో!!!

ఒక్క యేటిని జూచిన నెంతగొప్ప దనుకొనెదము. అట్టులే కాళిదాసాదులను గొప్పకవు లందుము. అన్నియేఱులకాధారమైనసముద్రము నే మనవలయును? ఆరీతి

"పరంకవీనా మాధారః" మ్మని చెప్పఁబడి కాళిదాసాదులకు జీవనదమైన రామాయణము నే మని వర్ణింపవలయును. మన మతమునందలి యేదే నొకసుగుణమును గ్రహించి దానిని విస్తరించి చెప్పుచుఁ బెఱమతములు ప్రసిద్ధికెక్కుచున్నట్టు లుపమా విషయమును గాళిదాసునివలె నితరకవు లితరగుణముల నొక్కొక్కదాని నిందుండి గ్రహించి దానిని దమ చిన్నచిన్న కావ్యంబుల విశేషంబుగఁ జొప్పించి ప్రసిద్ధులైరి.

ఆర్యమతమువలె వాల్మీకిరామాయణము గొప్పదై కేవలపామరులకు సర్వంబు గ్రహింప దుస్సాధ మగుటవలనఁ బిల్లపిల్లమతములవలె నితరగ్రంథములు ప్రసిద్ధికెక్కెను. అదియునుగాక మహర్షియు మహాయోగియు నగువాల్మీకి యెక్కడ? ఇప్పటి కవులెక్కడ?

కాళిదాసుని అస్త్యా సాధు విచిం త్యేత్యాదిశ్లోకములలోనివిశేషములను రామాయణములోని

శ్లో. "అహం వేద్మి మహాత్మానం, రామం సత్యపరాక్రమమ్
వసిష్ఠోపి మహాతేజా, యే చేమే తపసిస్థితాః"

తే. ఏ నెఱుంగుదు రాజేంద్ర! ♦ యీమహాత్ము
రాము సత్యపరాక్రమోద్దాము మఱి ప్ర
సిద్ధతేజోధికుండు వసిష్ఠముని యు
నీతపస్థితు లెల్లరు ♦ నెఱుఁగువారు.

శ్లో. "ఇయం సీతా మమ సుతా, సహధర్మచరీ తవ
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే, పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా."

కం. ఈసీత నాదుకూఁతురు, నీసహధర్మచరి దీని♦నిం గైకొనుమా
కౌసల్యాసుత! నీకును, భాసురశుభ మగు గ్రహింపు ♦ పాణింబాణిన్.

ఇత్యాదిశ్లోకంబులయందలి ప్రతిపదసారస్యమును జక్కఁగఁ బరిశీలించినచోఁ గాళిదాసుఁడు వాల్మీకిశిష్యుఁడని తెలియనగుటయే కాక గురుశిష్యులకుఁగల తారతమ్యము స్పష్టమగు. దీని కింకను సాక్ష్యము వలయు నేని పైనుదాహరించిన

శ్లో. "కచ్చిత్ క్షితిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ
రామా రమ్యవనోద్దేశే, మయా విరహితా త్వయా."

యనుశ్లోకమును గాళిదాసుఁడు తనవిక్రమోర్వశీయంబున ర-వయంకంబున

శ్లో. సర్వక్షితిభృతాంనాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ
రామా! రమ్యవనోద్దేశే, మయా విరహితా త్వయా."

యని యొక్కపదము మార్చి చొప్పించి యుండుటచేఁ దెలియనగును.

ఇట్లు వాల్మీకిరామాయణము నుండి కాళిదాసాదులు గ్రహించిన వెన్నియో కలవు. వేదవ్యాసునంతటివాఁడు వాల్మీకిశ్లోకముల ననుసరించి యుండఁ దక్కినవారి మాట యేల?

ఎవ్వఁ డైనను సత్కవి కావలయు నను కోరిక యుండినచో వాల్మీకిరామాయణముఁ బలుమాఱు మిగుల హెచ్చరికతోఁ బఠింపవలయును.

శ్రీమద్రామాయణము ధర్మశాస్త్రము.

శ్రీమద్రామాయణము గొప్పధర్మశాస్త్రము. ఇందు సర్వవిధము లైనధర్మములు వివరింపఁబడి యున్నవి. రాజధర్మము, ప్రజాధర్మము, పతిధర్మము, సతీధర్మము, భ్రాతృధర్మము, పుత్త్రధర్మము, భృత్యధర్మము, మిత్త్రధర్మములోనగునవన్నియుఁ జక్కఁగఁ దెలుపఁబడి యున్నవి. లాభలోభపక్షపాతబుద్ధిలేక న్యాయమునందే దృష్టినిలిపి వాదించున్యాయవాదిధర్మముకూడఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఇవి గాక కథాసందర్భముల నంతరాంతరముల నెన్నినీతులో పలుకఁబడినవి.

సత్ప్రభులక్షణము రామదశరథులరాజ్యపాలనవిధమున నెఱుఁగ నగు. ఆర్య ప్రభువు లేకార్యముఁ జేసినను బ్రజలయనుమతి లేనిది చేయువారు కారు. తాము ప్రభుత్వభారము సహించుట ప్రజల సుఖపెట్టుట కనియే వారిభావము. ప్రత్యక్షముగ నైనఁ బరోక్షముగ నైన వారికి హాని కలుగుపనిఁ జేయరు. ఈవిషయము శ్రీరాముని పట్టాభిషేకవిషయక మైనదశరథునుపన్యాసము (అయోధ్యాకాండము ౩౬-వ పద్యము మొదలు ౭౬-వ పఱకుఁగల పద్యముల) వలనఁ దెలియును. ప్రజలవలనఁ బన్నులుతీసికొని వారికష్టములు దొలఁగింపమి నరకకారణమని వారిసద్వాక్యము. (అరణ్య - ౮౧-౮౩).

ప్రభువగువాఁడు ధర్మమునే యాధారముఁ జేసికొని వేగులవారిచే లోకుల కష్టసుఖములఁ దెలిసికొనుచుండవలయును. ప్రజలకు సరిపడనిగుణములు తనయందుండె నేని యెంతనష్టమైననోర్చి యాగుణములు మానుకొనవలయును. నాయంతఃకరణము నేను శుద్ధుఁడ నని చెప్పుచున్నది. ఇతరులను సంతోషపెట్టుటకై నే నేల దుఃఖపడవలె ననరాదు. దీనికి రామునినడవడియే ప్రమాణము. శ్రీరాముఁడు పట్టాభిషేకానంతర మొకనాఁడు వేగువాఁడగుభద్రు నిట్లు ప్రశ్నించెను.

తే. భద్రుఁడనువానిఁ గని రాము ♦ భద్రుఁ డనియె, వార్త లేమిర పల్లెల ♦ బట్టసముల
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న ♦ ధరణిసుతులఁ, గైకయిని గూర్చి యే మండ్రు ♦ లోకులెల్ల.

చ. జనులకు మేలు గూర్పఁగఁ బ్ర ♦ జాపతిపాలన సేయురాజు దా
నిఁ గడఁ గనున్నఁ గూర్చి తన ♦ పేటను నాస్త్యము నందు లోకు లే

మనుకొనువారొ సర్వవిష♦యంబుల రా జటు సేయఁ డేనియున్

వనములఁ బల్లెలం బురము♦నన్ జననిందితుఁ డౌ నిజంబుగన్. ఉత్తర. స-౩౦.ప.

ఈప్రశ్నకుఁ దన్ను లోకులు ప్రశంసించుచున్నా రని వాఁడు చెప్పఁగా సంతతితో సంతుష్టి లేక

చం.కలది కిలట్టు చెప్పుము జ♦గజ్జన మే మని మేలు పల్కెడున్

బలికెడి నేమికీడులను ♦ వార్తల నన్నిటిఁ జెప్పు, మన్నియుం

దెలిసినఁ గాదె కీడులను ♦ దీర్చి శుభంబులు గూర్చవచ్చు, లోఁ

గలఁగకు పాప మేమనెడి ♦ త్యాజనము లివ్విన వాంఛ చేసెదన్. ఉత్తర. స-౩౨.

అని యడుగఁగా వాఁడు లోకులపొగడ్తమాటలు ముందు చెప్పి

ఆ. ఋషితతుల నేలె ♦ రాక్షసకోటుల, కేలి కయ్యె నైన ♦ నేమి కాని

దనుజుఁ డపహరింపఁ ♦ దనభార్య నయ్యది, మఱచినాఁడు మరల ♦ మరగినాఁడు.

మ బలవంతంబుగఁ జేర్చి స్వాంకమున దే♦వద్వేషి కొంచేగె, నా

ఖలుఁడే లంక నశోకవాటి నునిచెం ♦ గాపుంచె స్వస్త్రీల, న

చ్చెలువం గ్రమ్మఱఁ దెచ్చి యింట నునిచెన్ ♦ సీ యాత్మ గర్హింపఁ డా

పౌలఁతిం గూడి నృపుండు మోహమున సం♦భోగింప నేసౌఖ్యమో. ఉత్తర-స-౩౪.

కం.తామనుఁ డగు రాక్షసుగృహ,సీమను జిరకాల మట్లు♦చెఱఁబడినసతిన్

రాముఁడు రోయక కూడెడిఁ, గాముకు లగువారి కెందుఁ ♦ గన్నులు గలవే. స-౩౫.

కం.రాజానుమతము ధర్మము, రాజువిధం బనుసరింపఁ ♦ బ్రజ కర్హంబౌ

రాజువలె మనకు నాత్మస,తీజనచర్యలు సహింపఁ ♦ దీ రగు నింకన్. స-౩౬.

అని వారువారు వారికిఁ దోఁచిన ట్లనుచున్నా రనఁగా నది సత్య మని యితరులచే దృఢపఱుచుకొని భరతాదులఁ బిలిపించి లక్ష్మణుతో లంకలో జరగినవృత్తాంతముఁ జెప్పి

తే. అంతె కాదయ్య నాయంత♦రాత్మకూడఁ

బూత యంచు నెఱుంగును ♦ భూమిజాత

గావుఁన గదా యయోధ్యకుఁ ♦ గ్రమ్మఱంగఁ

దోడి తెచ్చితి లక్ష్మణా! ♦ తోయజాక్షి. స-౪౨.

కం.అపవాదము దుస్సహ మై, తపియింపఁగఁ జేసె నన్నుఁ ♦ దద్దయుఁ జిత్తం

బిపుడు పురంబులఁ బల్లెల, విపరీతపువార్తలెల్ల ♦ వినఁబడెడిఁ జుఁడీ.

చం.ఎవనియకీర్తి లోకమున ♦ నెందనుకన్ వినఁ గల్గునో యథో

భువనములందు నందనుకఁ ♦ బూరుషుఁ డుండెడుఁ బాపభోజి యై

దివిజు లకీర్తినిం దెగడి ♦ తెల్పుచు నుంద్రు, సుకీర్తిఁ, గాన మా

నవుఁడు సుకీర్తిఁ గోరియె య♦నారతమును బను లొప్పఁ జేయఁగన్.

కం. విడిచెద మిమ్మెల్లర నే, విడిచెద నాప్రాణమేని ♦ విమలయశము కై
పొడమినయపకీర్తి భీతిని, విడుచుట చిత్రంబె నేను ♦ బృథివీతనయన్.
అని సీతను వాల్మీకాశ్రమముపొంత కంపెను.

ఒకనియం దింతకంటె నసత్యమైనయపవాదము గలుగఁ గలదా? అట్టియపవాదమును బోఁగొట్టుకొన నింతకంటె స్వార్థపరిత్యాగముఁ జేసినవాఁడు కలఁడా?

శ్లో. "లోకసంగ్రహ మేవాపి, సంపశ్యన్ కర్తు మర్హసి
యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ, స్త త్త దేవేతరో జనః
స యత్ప్రమాణం కురుతే, లోక స్తదనువర్తతే." భగవ. 3-అధ్యా.

ద్వి. కర్మంబులచేతనే కద జనకాదు,
లందిరి సంసిద్ధి నదిగాక పాండు,నందనా! నీవు జనప్రయోజనము
మది నిల్పియేని కర్మంబును జలుపు,టది నీకుఁ దగ నగు నర్జునా! శ్రేష్ఠుఁ
డెయ్యది గావించు నితరజనంబు,లయ్యది గావించు నయ్యె వాఁ డేది
సప్రమాణం బని చలుపునో మూఘుఁ,డాప్రకారమె సల్పు నమరేంద్రతనయ
పామరు లాసక్తిపరతఁ గర్మంబు,నేమాడ్కిఁ గావింతు రింద్రజ! యట్లు
జనరక్షణేచ్ఛచే జ్ఞాని యాసక్తిఁ,గనక కర్మంబులఁ గావింపవలయు.

ద్విపదభగవద్గీత.

అను భగవద్గీతావాక్యంబులు నిట ననుసంధించునది.

కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడు తన్నుఁజూచి యితరులుతప్పుత్రోవలఁ బ్రవర్తింపకుండునట్లు లోకోపకారకమైనమార్గము నే యనుసరింప వలయును.

సత్ప్రభువు ప్రజలసుఖదుఃఖము లనుదినము విచారించు చుండవలయును. సీతావియోగానంతరము లక్ష్మణుఁడు మరలి వచ్చునవఱకు నాలుగుదినములు కొలువు చేయనందునకై రాముఁడు మర్మనికృంతన మైనబాధ పడుచు లక్ష్మణుతో

సీ. నామనంబున నొండు ♦ నాటి యున్నది చింత, చెప్పెద నీ వట్లు ♦ చేయవయ్య
నాలుగునాళ్లాయె ♦ నాయనా! పౌరుల, కార్యంబు లారసి ♦ క్రమముగాను
గావునఁ బ్రకృతులఁ ♦ గార్యార్థిజనములఁ, బురుషుల స్త్రీలను ♦ సరగఁ బిలువఁ
బంపు పురోధకుఁ ♦ బంపుము వార్తను, గొలువుకూటమునందుఁ ♦ గూడుఁ డనుచు

తే. ననుదినంబును బౌరకా♦ర్యములఁ దీర్పఁ, బ్రాలుమాలెడినృపతి ని♦ ర్గ్వాతనరక
మునను దుఃఖించు నిక్క౦బు♦మున్ను నృగుని,చరిత విన లేదె నీవు స♦ త్సాధుశీల!
అని చెప్పి పరితపించెను.

శ్రీరాముఁడు ప్రజానురాగమును సంపాదించుకొనినమార్గములలో నొకఁడు చూపుఁడు.

సీ. రణరంగమున నుండి ♦ క్రమ్మఱి వచ్చుచో, రథమున నేఁ గుంజ♦రమున నేని
తనయిల్లు చేరక♦మునుమున్న పౌరుల, నందఱఁ దనవారి♦యట్ల చీరి
కుశలంబు లడుగు మీ♦కొమరులు సేమమే? యిల్లాండ్రు లెస్సలే? ♦ యెల్లఁ గలదె?
శిష్యులు సుఖులెకా? ♦ క్షేమమే యగ్నులు?, జవదాఁటపోవుగా ♦ ఛాత్రగణము?
తే. లల్లురకు నాఁడుబిడ్డల♦కరుసమగునె?, సౌఖ్యవతులొకొ కోడండ్రు? ♦ సాధులార!
యనుచు జనకుండుబిడ్డన♦ట్లడుగుఁ గ్రుచ్చి,క్రుచ్చి పేర్పేరసర్వంబుఁ♦ గుతుకమునను.

ఇట్టివానివిషయమై ప్రజ లెట్లుండె రన,

ఉ. రాముని మేలుకోరి నగ♦రంబున రాష్ట్రమునందుఁ జక్కఁ గ
గ్రామములందు నిత్యముఁ ద్రి♦కాలములందును నెల్లవేల్పులన్
నేమమునన్ భజింత్రు తరు♦ణీమణులున్ ముదుసళ్లు లేఁతలున్
గ్రామజనాదినాగరులు ♦ రాముని దప్ప స్మరింప రెవ్వరిన్.

అట్టి యనురాగము గల ప్రభునివిషయమై యెట్లుండు ప్రజ లతనితోడ నడవికిఁ బోవుటయుఁ బ్రాణములైనఁ గూడఁబరిత్యజించుట కంగీకరించుటయు నేమివింత!

ప్రభువు తా నెంతగొప్పవాఁడైనను గొలఁదివారలతోఁ గలసి మెలసి యుండవలయును. దీనినే సౌశీల్య మందురు. గుహునకు రాముని జూడఁగానే తటాలునఁ గౌఁగిలించుకొనుట కెంతమైత్రి యుండవలయునో (అయోధ్య-౧౩౦౭).

ప్రభువు తా నెంత తెలిసినవాఁడైనను మంత్రులయాలోచనలఁ దిరస్కరింపరాదు. వారు చెప్పునది విని వారికిఁ దాను జేయఁబోవునది సరి యని నమ్మునట్లు సమాధానముఁ జెప్పవలయును. విభీషణుఁడు శరణుఁ జొచ్చినప్పటి కొలువువిధముఁ జదువుఁడు. (యుద్ధ. 33ర మొదలు)

ఇంతయేల? రామునిగుణములనుఁ జక్కఁగ శోధించినచో రాజునం దుండవలసినసద్గుణములే గాక సాధారణముగాఁ బ్రతిపురుషునియం దుండఁదగు సత్యము, దయ, యింద్రియనిగ్రహము, పితృభక్తి, యేకపత్నీనియమము, సౌభ్రాత్రము, దైవభక్తి, దేవతారాధనము, నిత్యకర్మానుష్ఠానము, వీనిని గుఱించియు విపులముగఁ దెలియనగు.

ఇట్లు లే యుత్తమస్త్రీలలక్షణములన్నియు సీత - కౌసల్య - సుమిత్రగుణములవలనను నీచస్త్రీలలక్షణము కైకేయి, మంథర శూర్పణఖగుణములవలనను దెలియ నగు.

రావణాసురుఁడు చెడుటకు గారణము వాఁ డింద్రియజితుఁ డగుట, యసత్యము లాడుట, వేగులు లేకుండుట, యున్నవారికిఁ జక్కఁగ జీతము లీకుండుట, యాహేతువునఁ దనరాష్ట్రములో జరుగువృత్తాంతములు వెంటనే తెలిసికొనలేకపోవుట, యేది
వినక సరి యనుట, [illegible] మంత్రు[illegible] [illegible] [illegible]

జ్ఞానహీనతచేఁ జెప్పువారిని గనిపింప లేకుండుట, యెట్టివానిని నమ్మకుండుట, మూర్ఖత, ఇన్ని దుర్గుణము లుండుటచేతనే వాఁడు సమూలము నాశమయ్యెను. ఇది శూర్పణఖ, మారీచుఁడు, విభీషణుఁడు చెప్పినమాటలచేఁ దెలియనగు.

శ్లో. "అవిదూరస్థితాన్ సర్వాన్, బలాధ్యక్షాన్ హితైషిణః
అబ్రవీ త్కాలసదృశో, రావణో రాక్షసాధిపః
శీఘ్రం భేరీనినాదేన, స్ఫుటకోణాహతేన మే
సమానయధ్వం సైన్యాని, వక్తవ్యంచ న కారణమ్." యు. 3౨ స.

మ. అట రక్షోధిపుఁ డెల్లకార్యములఁ బర్యాలోచనం జల్పియు
త్కటసేనానుల నంతికస్థుల కనుం ♦ గాలార్కసన్నావాక్యులన్
స్ఫుటకోణాహతి భేరినాదముల ర♦క్షోవాహినీపాళి ను
ద్భటయుద్ధోద్యమ మొప్పఁ గూర్పఁదగుఁ జె♦ప్పం బోకుఁడీ హేతువున్. ౨౦౦ ప.

ఇట్లు యుద్ధకారణము తనభటులకే తెలియనీక వంచనచేసి వారిప్రాణంబులఁ దీసిన వాఁ డెట్టిప్రభువో!! ఇట్టి దిప్పుడు ప్రత్యక్షానుభూతమే కదా.

ఇట్టులే రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులచర్యలవలన భ్రాతృధర్మము, సుగ్రీవుని చర్యలవలన మిత్రధర్మము, హనుమంతునిచర్యవలన భృత్యధర్మములోనగునవి తెలుపఁబడియున్నవి. వీని నన్నిటిని జక్కఁగ విశదీకరింపవలయు నన నొకగ్రంథ మగును గాన నాయాశయములఁగుఱించి యొకటి రెండుపద్యము లుదాహరించి యీగొప్ప విషయ మింతటితో విరమించెద.

స్త్రీధర్మము

అయోధ్యాకాండము ౨౭-వ సర్గము శ్రీరామునకు తల్లిశి

చం. హితమతిఁ జెప్పువారలకు ♦ నెప్పుడు మ్రొక్కక యున్నఁగాని, దే
వతల యజింప మానినను ♦ వారిజనేత్రకు భర్తృసేవ స
ద్గతి సమకూర్చుఁ దల్లి! నిర♦తవ్రత దైవ సతోపవాస గో
సతి పతిభక్తిఁ గొల్వమిని ♦ సత్యముగా నిరయంబునం బడున్. ౨౦౧

చం. సుమతిని బుట్టినింటికిని ♦ జొచ్చినయింటికిఁ గీర్తి దెచ్చు నా
సుమహిత సద్గుణప్రకర♦శోభిత సన్నుతశీల సాధ్వి యు
త్తమయశముం బడంసి నిర♦ంతరశుభంబును బొంది నాకసౌ
ఖ్యముఁ గనుఁగాన భర్తృహిత ♦ కారిణివై చరియింపు మంగనా. అయో-౨౪౨౯.

కం. తొలుత సుఖ మనుభవించియుఁ, గలికి! మఱి పతి కెదేని♦కష్ట మొదవుటన్
దొలఁగ సుఖ మతని నింద్రలు, పలుకుట పాయుటయు స్త్రీస్వ♦భావము తల్లి!

ఉ. బొంకులఁబుట్టినిం డ్లయి స్వ♦పూరుషు గేలిగ వెక్కిరించుచున్
గొంకక దుష్టచింతనల♦కున్ నిధు లై భృశగూఢచిత్త లై
మంకుతనంబునన్ వయసు♦మంపున రోయఁగఁ జేయుచుందు రే
కాంకముఖుల్ నిమేషమునఁ♦బ్రాణము వోలెను జూచువారినేన్
అనసూయ సీతకు హితోపదేశము సేయుఘట్టముఁ జూడుఁడు. ౨౫౫౮-౨౫౬౩.

పితృభక్తి.

కం. స్వాధీనదేవతల, బింబాధర! తనతల్లిఁ దండ్రి♦నాచార్యవరున్
దా ధిక్కరించి నరుఁ డ, స్వాధీనపుదైవ మెట్లు♦చనుఁ బూజింపన్.
చం. అన విని రాముఁ డి ట్లనియె♦నార్యజనోత్తమ! పుత్త్రలబ్ధికై
పనిగొని తల్లి తండ్రి పడు♦పాటులకుం బ్రతిసేయ నౌనె? యిం
పునఁ దలఁ జూచి నీళ్లు కడు♦పుం గని యన్నము పోసిపెట్టి యెం
డను జడి గాలిఁ బ్రోతురు ది♦నంబును వారల తుల్యు లే రొరుల్. అయో-౪౮౫.
కం. తనుఁ దాను గాచుకొనఁజా, లనివశ నేమఱక యెపుడు♦లాలించుచు వ
ర్ధన మొనరింతురు సత్ప్రియ, ముసు బల్కుడు రయ్య వారు♦ముచ్చట మీఱన్.

మిత్త్రధర్మము.

కం. తనపనులనెల్ల వదలియుఁ, దనమిత్త్రునికార్యమునకుఁ♦దతము త్సాహం
బును గొని చరించునాతఁడు, కనఁ జెప్ప ఁ బనర్ఘకంబుఁ♦గపికులతిలకా!
కం. తనపనులఁ జక్కఁబఱిచిన, తనహితులను మఱచునాకృ♦తఘ్నుఁడు చావన్
విను మాతనిపీనుంగును, గన [illegible] గనవు గృధ్ర♦కంకశివాదుల్.
కం. భయపడను లక్ష్మణునకున్, భ[illegible] నొకయింత రామ♦భద్రున కైనన్
బ్రియమిత్త్రుఁడు హేతువు లే, కయె కుపితుం డగుట కేను♦గళవళ పడెదన్.
కం. సులభము మిత్త్రులఁ జేయుట, కలసిన మఱి మైత్త్రి చెడక♦కాపాడుటయే
బలితపుఁగష్టము మది చం, చల మగుటను బ్రీతి చెడును♦స్వల్పంబున కేన్.
కం. ధరణీసురునిం జంపిన, సురఁ ద్రాగిన ముచ్చిలింప♦సువ్రతము చెడన్
బరఁగును బ్రాయశ్చిత్తము, ధర నిష్కృతి లేదు సూ కృ♦తఘ్నున కెందున్.

న్యాయవాదిధర్మము. హనుమద్వాక్యము.

శ్లో. నవాదా న్నాపి సంఘర్షా, న్నాధిక్యా న్నచ కామతః
వక్ష్యామి వచనం రాజన్, యథార్థం రామగౌరవాత్. యు. ౧౮ స.
సీ. వాగ్వాదముల నేను♦వాదుకాఁడ నంచుఁ, దర్కనైపుణిఁ జూపఁ♦దలఁపలేదు
అన్యమతంబుల♦నణఁచి నావాదంబె, గెలిపింపవలయు న♦న్తలఁపు లేదు

ఎల్లవారలకన్న ♦ నేన మిన్న యటన్న, గౌరవంబును గాంచు ♦ కాంక్ష లేదు
నావచోవిజృంభణ ♦ మావిష్కృతము సేయ, నిది సమయం బంచు ♦ నెంచ లేదు
తే. దనుజునందలి పక్షపా♦తమునఁ గాక
త్వద్గురుత్వాప్తిసభిలాష♦వలనఁ గాదు
రాజవల్లభ! దశరథ♦రాజతనయ!
కలది వచియింతు శ్రీరామ ♦ గౌరవమున. యుద్ధ. ౩౮౯ ప.

కన్యాజనకత్వము.

కం. కూఁతులఁ గనునాతఁడు కా, న్పూఁతలు విను వియ్యమాడి ♦ కొలఁదుల చేనో
లాఁతుల చేనో తనతల, వ్రాఁతకొలఁది నిండ్రు నంత ♦ వాఁడైయున్నన్. అ-౧౫౮౦.
కం. గౌరవముం గాంక్షించెడు, పూరుషునకుఁ గూఁతు రొకతె ♦ పుట్టిన యేనిన్
గూరును దుఃఖం బెవఁడా, గౌరవమునకి మగఁడ టంచు♦ నెసఁగిన చింతన్. ఉత్త-౧౮-౨.
కం. జననీవంశమువారిని, జనకుకులము వారి స్వపతి ♦ సంతతివారిన్
దనయా! కన్యక సంశయ, మునఁ ద్రోయు సదా యకీర్తి♦ముంచునో యనుచున్.
ఉ. ౧౮౩.

కోపనిరసనము

కం. దీపించు నగ్నిజలముల, నాపు చెలుచునట్లు పెరుఁగు ♦ కోపమును సుధీ
వ్యాపారముచే నణఁచెడు, నాపురుషుఁడె పో మహాత్ముఁ ♦ డవు ధన్యుండున్.
కం. కోపి తునుము గురువుల నేన్, గోపి కఠుం గఱకులాడు ♦ గుణవంతుల నేన్
గోపి యొనర్పఁగఁ జాలని, పాపం బేదైనఁ గలదె ♦ భావింపంగన్. సుం-౧౨౫౦.
కం. ఆరయ వాచ్యావాచ్యవి, చారం బే లేదు కోపి ♦ జనులకుఁ జేయం
గారానికార్య మాడం, గారానియవాచ్య మొండుఁ ♦ గలదే చూడన్.

రామాయణమునం దన్నిధర్మములు విస్తరింపఁబడి యున్నవి. ఇందున్నవే సకల గ్రంథములయందుఁ గలవు. ఇందు లేనివి యెందును లేవు.

కం. తనపనులఁ జక్కఁబఱిచిన, తనహితులను మఱచునాకృ♦తఘ్నుఁడు చావన్
విను మాతనిమీసుంగును, గన నైనను గనవు గృధ్ర♦కంకశివాదుల్.

అని రామాయణమందు సూత్రప్రాయముగ నుండుదానికి వ్యాసమహర్షి నాళీకజంఘుని కథను లక్ష్యముగ వ్రాసెను. ఇట్లే రామాయణమున సూక్ష్మముగఁ జెప్పఁబడిన ధర్మాధర్మముల కొక్కొకకథఁ గల్పించి వ్యాసభగవాను లింతకు నాలుగంతలు గ్రంథ మొనర్చెను. తుదకు భగవద్గీతయంతయు రామాయణసారమే యని గ్రహింపుఁడు. రామాయణము లక్ష్యగ్రంథము, భగవద్గీత లక్షణగ్రంథము.

శ్రీరామాయణము మంత్రశాస్త్రము.

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము మంత్రనిధానము. ఇం దనేకమంత్రము లుద్ధరింపఁబడి యున్నవి. కావునఁ గదా పారాయణము సేయువా రంగన్యాసకరన్యాసాదులతోడ యథావిధిఁ జేసి వారివారియిష్టార్థంబులు పడయుదురు. సద్భావములో సుందరకాండము పారాయణముఁ జేసి కార్యసిద్ధి నొందనివాఁ డింతవఱకు లేఁడు.

"గాయత్ర్యాశ్చ స్వరూపం తద్రామాయణ మనుత్తమమ్"

అని యుత్తరరామాయణమునఁ జెప్పఁబడినట్లు రామాయణమంతయు గాయత్రీస్వరూపము. ౨౪-యక్షరములు నొక్కొకయక్షరము నొక్కగ్రంథసహస్రమున కాదియం దుంచి చెప్పఁబడినది. అట్టిగాయత్రీరామాయణము మఱియొకచో ముద్రింపఁబడి యున్నది. ఏడుకాండములందు సప్తవ్యాహృతులు వివరింపఁబడి యున్నవి. ఈగాయత్రీవిధానము నారదుఁడే వాల్మీకిమహర్షికి రామాయణముతోపా టుపదేశించెను.

శ్లో. "తపస్స్వాధ్యాయ నిరతం, తపస్వీ వాగ్విదాంవరమ్
నారదం పరిపప్రచ్ఛ, వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్" బాల. ౧-సర్గము.

అని గాయత్ర్యాద్యక్షరముచే శ్లోకమును ప్రారంభించి

"జనశ్చ శూద్రోపి మహత్త్వమీయాత్"

అని గాయత్రికడపటియక్షరముచే సర్గము ముగించెను.

కం. తపమున స్వాధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్విద్వరేణ్యు ♦ ని మ్మునిజనా
ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వి వాల్మీకి యిట్లు ♦ తమిఁ గావించెన్.

అని మూలమునందున్నట్లు తెనుఁగునఁ బ్రారంభింపఁబడి,

"యథావిధి విన్నఁ బఠింప నారయన్"

అని ముగింపఁబడినది. గాయత్రీరామాయణమున యకారము గ్రహింపఁబడు చున్నది.

శ్లో. అగ్రతః ప్రయయౌ రామః, సీతా మధ్యే సుమధ్యమా
పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణి, ర్లక్ష్మణో ను జగామ హ.

ఇందుఁ బ్రణవము ప్రణవార్థము సముద్ధరింపఁబడి యున్నవి.

తే. అగ్రవర్తియై శ్రీరాముఁ ♦ డరుగుచుండె
(ఉ)సువిద తనుమధ్య మధ్యమం ♦ దుండె సీత
మహితకోదండదండసం♦భరణహస్తుఁ
డోలి వెన్నంటి లక్ష్మణుఁ ♦ డొప్పుమ్రేను.

ఇందు మొదటిమూఁడుపాదముల ప్రథమాక్షరములు గలపిన నాలవపాదము ప్రథమాంత్యాక్షరస్వరూపము వహించును. మంత్రార్థమంతయు మూలమునందువలె

గ్రహింపనగు. ఇట్లు షడక్షరి, యష్టాక్షరి, ద్వయము లోనగుమంత్రము లందం దుద్ధరింపఁబడినవి. అవి శోధకులు గనఁదగు గాక. అవిగాక తెనుఁగున

ఉ. శ్రీమహిజాధవుండు జడ♦చేతనజీవనధాత సద్గురీ
యోఽమరభూరుహాంబు సను♦దారివిదారణకేలి భక్తవా
రామృతదాత సంభృతశ♦రాసకరాంబుజుఁ డొంటిమిట్టశ్రీ
నాముఁ డమాయవర్తనుఁడు♦ [illegible] గ్రహింపుత నుష్టమసత్కృతుల్.

కడపటిపాదంబున మొదటియక్షరము నా=౧.

ఈసంఖ్యాక్షరములఁ ద్రోచి ౨ అక్షరములు చదివిన 'మాయ'. మాయ సాంఖ్యశాస్త్రము చెప్పిన గతి.

తొలియక్షరము 'గా' తరువాత గతి అక్షరములఁ ద్రోచి రెండక్షరములు పఠించిన 'నను'. ఈప్రకారము 'రామాయణాయ' నొప్పెడియ. బీజాక్షరంబులకై పూర్వపాదంబులఁ జూడుఁడు.

తే. తత్సవిత్రిసంశ్రితధాత్రీజ♦గదవరేణ్య, భర్గవిధదేవ [illegible] సము♦పాస్యమాను
ధీమహీను సధర్మో [illegible]♦ [illegible] యోనఃప్రచోదయాత్ [illegible] యొసగ్రు.

ఇందు గాయత్రి గలదు.

కం. శ్రీమత్సుగుణాభరణా! [illegible] సూ♦నుపితవరా!
సర్వహితా! చిద్విలాసా! శ్రీమహితా! యొంటిమిట్ట♦సీతారమణా!

కం. శ్రీనారాయణ కరుణా,ధీనా! [illegible]! ♦ శ్రీమజ్జనక
యోనియమా! యపర్గతి,ఖ్యానపదము! యొంటిమిట్ట♦దశరథ రామా!

కం. శ్రీపర [illegible] సుకసితా,వాచంయమిహృదయకమల ♦ వారిత శమలా!
శ్రీవరభూచరవినుత ప్రవేశరపరపరమమిత్ర! ♦ నీరదగాత్రా!

కం. శ్రీశరణ యాచకజన, దాశరథిగుణతతికర్మ♦ధారాశ్రద్ధా
శ్రీశస్త్రభర్తృకనవ,కావ్య! శర్గద! [illegible]♦నోంబుజనామా!

కం. శ్రీప ప్రపద్యేశిత! దురి,తాపహా! కాననాశ్రితా! ♦ యరిజనభయా!
తాపహరా! విఘ్నహరనుత! [illegible]! రామ♦చంద్రనృపాలా!

కం. శ్రీశ నతకమలభవ సీ,తేశా! దేవాధినాథ! ♦ భృతనీరాగా
రీ శేడ్య యమినాట్యవనా! శివకర! యభిరామ♦ప్రియకసమః.

ఈకాండాది పద్యంబులు ద్వాదశంబులు గన నగు. అందుఁ గడపటిపద్యంబున నాస్తికఖండనంబు షడక్షరనిరూపణంబున గుప్తము.

కం. ఓం [illegible] రామా!, [illegible] ♦ [illegible] నామా!
[illegible]

కం. రాంకృతిబీజకమంత్రన, రాంక! సమస్తప్రశస్త♦హారిగుణచయా
లంకార! సకలసులభా, శంకానాస్తిక్యరుద్ధ♦జనతాదూరా!

కం. రామా గుణధామా! రిపు,భీమా! సౌందర్యకామ ♦ విశ్రుతతేజ
స్సోమా! శుభనామా! రుచి,సీమా! లసదొంటిమిట్ట♦సీతారామా!

కం. మాయాతీతా! నిజగురు,మాయాకలితావతార! ♦ మాయావిమహా
మాయాఘకరణచణా!, మాయామయదివ్యదేహా! ♦ మాయామోహా!

కం. యతిమానసబిసజాలయ, యతమానసజనార్థనిర్వ♦హణసుసమర్థా!
నతసర్వభూతచయ! యిం,గితవిజ్ఞవర్య! విబుధ♦కీర్తితచర్యా!

కం. నయనీకృతరవిచంద్రా!, యయనీకృతనాగరేంద్ర! ♦ యవితసురేంద్రా!
శయనీకృతభుజగేంద్రా!, జయ జయ శ్రీరామ! జనక♦జాహృద్ధామా!

కం. మస్కరి రక్షా దక్ష స, మస్కరణస్మరణతుష్ట♦మానసకమలా!
భాస్కరకులదీపక శ్రీ,యస్కర! వినతాఘతస్క♦రా! రఘువీరా!

ఈకాండాంతపద్యంబులయందు రామషడక్షరి చొప్పింపఁబడి యున్నది. మూలమునందుఁ గొన్ని యభేద్యములుగా నున్నవి. వానిస్వరూపములే దుస్సూహములుగనుండ నీకఁ దెలిసికొనుట యెట్లు?

శ్లో. "ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ, రామో దాశరథి ర్యది
పౌరుషే చా ప్రతిద్వంద్వ, శ్శరైనం జహి రావణిమ్."

తే. సారధర్మాత్ముఁడును సత్య♦సంధుఁ డేని, రామచంద్రుండు దశరథ♦రాజసుతుఁడు
పౌరుషమునను నప్రతి♦ద్వంద్వుఁ డేని, శరమ! యీరావణాత్మజు ♦ సంహరింపు.

ఇది యొకమహామంత్రము. దీనికిఁ బ్రతిమంత్రము లేదు దీనిచేతనే సర్వాస్త్రవేదియై యేయస్త్రముచేతను జావనియింద్రజిత్తును లక్ష్మణుఁడు చంపఁ గలిగెను.

ఇంత యేల? రామ యనురెండక్షరములే తారకమంత్రము గదా. దానినే కదా సర్వజ్ఞుఁడు శివుఁడు పార్వతికి నుపదేశించెను. శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబున శ్రీరామనామమాహాత్మ్యవర్ణనమందుఁ జెప్పఁబడినదియు యోజింపుఁడు.

ఉ. 'మా' యనఁ బంచవింశతిత♦మం బటి యాత్మకు సంజ్ఞ, రెండునై
'రా' యన నిర్వదేడవది ♦ గ్రాలుఁ గదా పరమాత్మసంజ్ఞ, నా
రాయణుఁ డాతఁడే, ప్రణవ♦మందలి 'యు' త్తన నిర్వదాఱు నాఁ
గా 'య' తలంప నాఁ బురుష♦కారము సూచనసేయులక్ష్మిగన్.

మ. ధరణీనాయక! పెక్కు లేల? విను శ్ర♦ద్ధన్; గూర్ప నష్టాక్షరీ
వరమంత్రంబునఁ బంచమాక్షరము, శై♦వం బైనపంచాక్షరీ
స్ఫురితం బైనద్వితీయవర్ణమును దో♦డ్తెచ్చన్ రామ సంజ్ఞం; దద
క్షరవిశ్లేషముచే నపార్థకము లై ♦ కన్పట్టు నామంత్రముల్.

ఆ. 'నారాయణాయ' యనుచు ♦ 'న శివాయ' యనుచు నా
మంత్రయుగము నిల్చి ♦ మానవేంద్ర!
కాదు ముక్తికొఱకుఁ ♦ గాదు శుభంబున
కని విరుద్ధమైన♦యర్థ మిచ్చు.

శా ఆమంత్రద్వయరాజితార్ణముల స♦న్యోన్యవ్యస్థలీసూచకం
బై మాన్యం బయి స్వాంకసంకలిత మా ♦ నా 'రా' 'మ'లుగా లేమిడిం
దామా పెంపును బాసి నిష్ఫలము లౌ ♦ ధాత్రీశ! కంటే మను
గ్రామం బందును రామమంత్రమును సా♦రం బంచు నూహింపుమా.

కామ్యార్థ మైనను మోక్షార్థ మైనను పారాయణముఁ జేయువారికి వారి కోరికల నెఱవేర్చుశక్తి రామాయణమునం దుండుటకు నది భగవత్కథయగుటకుఁ దోడు సర్వజ్ఞుఁ డైనవాల్మీకిమహర్షిచే సమర్పించిన బీజాక్షరముల మాహాత్మ్యమును గారణమే. దీని కొక్కదృష్టాంతముఁ జూపుదును. సుందరకాండము నందఱుఁ బారాయణముఁ జేయుదురు గదా. దాన వారివారికోరికలు నెఱవేఱుటయుఁ బ్రసిద్ధమే కదా. ఆకాండము నందుఁ బ్రథమాక్షరము-త; కాండమునందలి కడపటియక్షరము త.

శ్లో. తతోరావణనీతాయాః, సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః
ఇయేష పద మన్వేష్టుం, చారణా చరితే పథి.

కం. తమహిత రావణాసుర,నయనీత ధరాత్మజాత♦పదము న్వెదకన్
గమచారణమార్గంబున, నమిత గృపదూత కర్శితారి దలంచెన్.

కడపటిశ్లోకము:—

"తతో మయా వాగ్భి రదీనభాషిణా,శివాభి రిష్టాభి రభిప్రసాదితా
జగామ శాంతిం మమ మైథిలాత్మజా,తవాపి శోకేన తథాభిపీడితా

తే. తనభవద్దుఃఖమునకును ♦ దరణిగోత్ర,వార్ధిచంద్రను యట్లు తా ♦ బాధపడుచు
శుభము నిష్టంబు నగునాదు♦సూక్తి ధృతినొ,సంగ శ్రీరామునహాయించె♦శాంతిసీత.

ఇదిగాక సుందరకాండమునఁ బ్రతిసర్గమున మొదటియక్షరము సకారమో తకారమో యుండును. లేదా యాశ్లోకంబున సీత యనుశబ్దము గాని తత్పర్యాయ పదము గాని యుండును. అదియుఁ దప్పిన రెండవశ్లోకము మొదటియక్షరము స-త కాదు. ఈ స-త లు సీత యనుదానిని సూచించుట స్పష్టమే కదా. సుందరకాండమున కధిష్ఠానదేవత సీతయే కదా. కావున నీసకారతకారముల మహిమ యేమన సీత=ఓం యని సాంఖ్యశాస్త్రముచెప్పున నగుచున్నది. అదిగాక బీజాక్షరమహిమఁ జూడఁగా తకారము. "సాక్షా దమేశబీజం తం,ఋషిదుర్వాస ఉచ్యతే
శ్రుతిమాత్రేణ నైనశ్య, శంఖపద్మనిధిం లభేత్

వామోరుస్థాన మిత్యుక్తం, బింద్వంతం భువినాధనమ్
తకారం వాస్తుబీజంస్యా, చ్ఛ్వేతం సర్వజయం లభేత్
తకారం ధనబీజంచ, సనుబీజం సుఖం తథా
యక్షకిన్నరసిద్ధానాం, వశీకారం జగద్వశమ్.

"సకారం సారస్వతం బీజం, ఋషి శ్శుక ఇతిస్మృతః
ఛంద శ్శ్చాతిధృతిప్రోక్తా, జపత స్సర్వసిద్ధయః
బిందునాదసమాయుక్త, మయుతం యోజపే న్నరః
వాక్పతిత్వ మవాప్నోతి, మాసమాత్రేణ కేవలమ్
నియుతం యోజపే ద్విద్వాన్, చతుర్వేదాంశ్చ వింద తి
త్రిలక్షేణా ష్టసిద్ధిశ్చ, జపస్యచ మడానన
సకారం భారతీశక్తి, జ్ఞానవాక్సిద్ధిదం భవేత్
లక్షత్రయేణ వాక్సిద్ధిం, సర్వశాస్త్రాణి వింద తి.

అని గలదు. ఇందుఁ జెప్పఁబడియుండుదానికి శ్రద్ధావంతులై పారాయణముచేయు చుండువారిలో పాఠకులు సీతా దేవి రామునిభార్యయని మాత్రము తెలిసియుండిన హనుమంతుఁడు తనకు నామెను జెప్పవలసివచ్చినప్పుడెంతయు నామెకు నామె యుండుదిక్కునకు నమస్కరించి మఱి ప్రస్తావించువాఁడయ్యెను.

ఎన్నిరహస్యములు రామాయణమునందుఁ గలవో యెవ్వఁడెఱుఁగును. ఒక న్యాయమున నీకాండమున ౯౨ సర్గములే యుండవలయును. ౫౮-వ సర్గము పూర్వ సర్గములోఁ జేరియుండవలయును. ఆచర్చ యిచ్చట ననావశ్యకము.

శ్రీమద్రామాయణము వేదము.

"వేదోపబృంహణార్థాయ" యనియు "వేదైశ్చసమ్మితః" మ్మనియు వాల్మీకియే చెప్పియున్నాఁడు. అదిగాక

శ్లో. "వేదవేద్యే పరేపుంసి, జాతే దశరథాత్మజే
వేదః ప్రాచేతసా దాసీ, త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా"

యనియును గలదు. దీనివలన రామాయణము వేదముతో సమాన మగుటయే కాక వేదమే యయి యున్నది. వేదమే యయినది వేదముతోసమాన మనుట యెట్లన నీక్రింద సూచించినవిధముగ వేదములయందలి వర్ణములే యనులోమవిలో మములుగా మార్చి వేదప్రసిద్ధ మైనరామకథను జెప్పుటచే నది వేదమే యయ్యెను. వేదములయందలియర్థము గల దగుటచే వేదముతో సమానమయ్యెను. కావుననే కదా వేదపఠన మావశ్యక మగుశ్రాద్ధాదుల రామాయణపఠనము నియమిత మయ్యెను.

శ్లో. "రామాయణం వేదసమం, శ్రాద్ధేషు శ్రావయే ద్బుధః"

శ్లో. "దేవాశ్చసర్వే తుష్యంతి, శ్రవణా ద్గ్రహణా త్తథా
రామాయణస్య శ్రవణా, త్తుష్య న్తి పితరస్తథా"

అనిరామాయణమునసే చెప్పఁబడి యున్నది.

ఋగ్వేదము - నిరుక్తము.

భద్రో భద్రయా సచమాన ఆగా త్స్వసారం జారో అభ్యేతి పశ్చాత్ సుప్రకే తై ద్యుభిరగ్ని ర్వితిష్ఠ న్రుశద్భిర్వర్ణై రభిరామమస్థాత్.

వ్యా. భద్రో- రామభద్రో, భద్రయా-మంగళరూపయాసీతయా, సచమాన-సంపద్యమాన అగమం తాదాగాత్ పితృనియోగవశా దరణ్య మగాత్, జారః-పరదార హర్తా - రావణః, స్వసారం - మాతృవత్పూజ్యాం జగన్మాతరంసీతాం, పశ్చాదభ్యేత్య అరణ్యగమనానంతరం సేతుబంధనద్వారా రావణే హతే సీతాయాం చాగ్నౌ ప్రవిష్టాయాం విశ్వాసార్థ మగ్నిః తాం గృహీత్వా రామం - రఘురామ మభ్యభిముఖే నాసాం శుద్ధేశ్యభినివేదితవాన్ సకలార్తిహారిభిః కమనీయాభిః ఋషిద్భిః వర్ణైరాకార విశేషైశ్చవితిష్ఠన్ విశేషేణస్థితవాన్ తస్యైవాభవతి. అని ఋగ్వేదమున రామకథ చెప్పఁబడి యున్నది.

శ్లో. "చరితం రఘునాధస్య, శతకోటి ప్రవిస్తరమ్
ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం, మహాపాతకనాశనమ్"

శతకోటి రామాయణ మనఁగా ౨౪ గాయత్రీ బీజాక్షరములచే నుద్ధరింపఁబడిన ౨౪,౦౦౦ గ్రంథములుగలరామాయణమునఁ బ్రత్యక్షరము మహాపాతకముల నాశనముఁ జేయుఁగలదియని కొందఱు చెప్పెదరు. కొందఱు శతకోటి రామాయణమును వాల్మీకి సంగ్రహించెనందురు.

శ్లో "సర్వపాపైః ప్రముచ్యేత, పాద మప్యస్య యః పఠేత్
పాపాన్యపిచ యః కుర్యా, దహ న్యహని మానవః
పఠత్యేక మపిశ్లోకం, పాపా త్స పరిముచ్యతే"

అని యిట్టిమహిమ రామాయణమునం దుండుటకు హేతు వేమో యాలోచింతము.

వాల్మీకిసూత్రమునందు

శ్లో. "ఇక్ష్వాకువంశప్రభవ, ఇత్యాదిస్వర ముద్ధృతమ్
నారదే నోపదిష్టంహి, సర్వశ్రుతిమనోహరమ్"

అని యుండుటచే రామాయణము వేదస్వరసముద్ధృతముగాను నందు సర్వశ్రుతులు లడఁగి యున్నట్లును దెలియ నయ్యెకి?

భారద్వాజసంహితయందు

శ్లో. "నధోరాధాహూప మితి, సప్తకాండపద స్థితిః
యజుర్వేదసంహితాయాం, కాండభక్తేషు తేష్వధ
తధారబ్ధం భవత్యేవ, జయత్యేవచ సర్వశః
చతుర్వింశత్సహస్రాణి, శ్లోకానా ముక్త్వా ఋషిః
తేషు వేదస్థవర్ణాని, హ్యనులోమ విలోమశః
వర్ణక్రమానుసారేణ, బుద్ధిమా నుద్ధరే న్ముదా.

కాదినవేత్యాది సూత్రములచొప్పున నధోరాధాహూపం=౧౭౯౭౯౦ పదం ఇతి = అని, సప్తకాండ = ఏడుకాండములయొక్క, పదస్థితిః = పదములయొక్క స్థితి, అదే మనఁగా యజుర్వేదసంహితాయాం = యజుర్వేదసంహితయందు, తేషు = ఆకాండములు, భక్తేషు = భాగములయందు, అనఁగా వానియందే యున్న దనియెంచవలెను, తథా = ఆలాగే, ఆరబ్ధం భవత్యేవ=ఆరంభింపఁబడినదవుచున్నది, జయత్యేవ=జయింపనేరయుండును, సర్వశః=ఋక్కు సామాథర్వములుగా నున్న దని చెప్పఁబడియున్నది, ఈరీతిగల వేదములను, చతుర్వింశత్సహస్రాణి = ౨౪౦౦౦, శ్లోక = శ్లోకములను, ఋషిః = వాల్మీకిమహర్షి, ఉక్త్వాన్ = చెప్పినవాఁడయ్యెను, తేషు = వానియందు, వేదస్థవర్ణాని - వేదములలోనివర్ణములను, అనులోమవిలోమశః = అనులోమవిలోమములుగా, వర్ణక్రమానుసారేణ= వేదవర్ణములయొక్క క్రమము ననుసరించి, బుద్ధిమాన్= బుద్ధిమంతుఁడు, ముదా = మోదముచే, ఉద్ధరేత్ = ఉద్ధరింప వచ్చును.

దీనివలన వాల్మీకిరచిత ౨౪,౦౦౦ శ్లోకములయందు యజుర్వేదమందలి ౧౭౯౭౯౦ పదములే గాక ఋక్కు, సామము, అథర్వము వేదములయందలి పదములుకూడ ననులోమవిలోమములుగ నుద్ధరింపఁబడియున్నట్లు స్పష్టము దెలియవచ్చెను.

ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదము లని వేదముల పఠన యుండ ముందుయజుర్వేదముద్ధరింపఁ బడుటకుఁగారణ మేమన —

తస్యయజురేవశిరః - ఋగ్దక్షిణః పక్షః - సామోత్తరః పక్షః, ఆదేశఆత్మా - అథర్వాంగిరసః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా యనియుండుటయే కాక శ్రీమద్రామాయణసుందరకాండంబున,

శ్లో. "యజుర్వేద వినీతశ్చ, వేదవిద్భి స్సుపూజితః
ధనుర్వేదేచ వేదేచ, వేదాంగేషుచ నిష్ఠితః"

అని శ్రీరాముఁడు యజుర్వేది యనియుండుటయును గూడ యజుర్వేదప్రాముఖ్యము కారణము.

యజుర్వేదసంహితా ప్రమాణము.

సూ. స భావః కామతో జాధి,కరానాధీరధీరయః
జాతుజాలమరాః కాండ, ప్రశ్నానుపపదాక్షరాః

స అనఁగా ౭ కాండములు. అవి యేవన ౧ సౌమ్యము, ౨ ప్రాజాపత్యము, ౩ వైశ్వదేవము, ౪ ఆగ్నేయము, ౫ ఆగ్నేయబ్రాహ్మణము, ౬ సౌమ్యబ్రాహ్మణము, ౭ కామ్యకము.

భావః=౪౪ప్రశ్నలు, ప్రథమకాండమున ౮, ద్వితీ ౬, తృతీ ౫, చతు ౭, పంచ ౭, షష్ఠ ౬, సప్త ౫, కలసి ౪౪ ప్రశ్నలు. కామతః=౬౫౧ అనువాకములు. జాధికరా = ౨౧౯౮ పనసలు, నాధీరధీరయః = ౧౯౨౯౦ పదములు, జాతుజాలమరాః = ౨౫౩౮౬౮ అక్షరములు.

ఈరీతి యజుర్వేదమునందలి కాండ, ప్రశ్నానువాక పనస పదాక్షరముల నిర్ణయము.

ఇఁక శ్రీమద్రామాయణమునందు

సూ. సనీతాధిపకథారాజలాలితనవసుగమసభాతా. సనీ=బాలకాండము౭౭ - దీనితో నయోధ్యాకాండమునందలి ౧౧౯ - సర్గములు చేర తాధిప – ౧౯౬ దీనితో నారణ్యకాండమునందలి ౭౫ - సర్గములు చేర్ప కథారా - ౨౭౧, కిష్కింధాకాండములోని ౬౭ చేర జలాలి = ౩౩౮, దీనితో సుందరకాండము ౬౮ చేరి తనవ = ౪౦౬, దీనితో యుద్ధకాండమునందలి ౧౩౧ చేర సుగమ = ౫౩౭ దీనితో నుత్తరకాండంబునందలి ౧౧౦ చేర సభాతా = ౬౪౭ సర్గములు సప్తకాండంబుల నున్నవి.

ఈరీతి నుండు గ్రంథములో ౪ వేదములయక్షరము లెట్లున్నవన:-

	సర్గము.	శ్లో.	అక్షరములు.
బాలకాండము ప్రథమ సర్గము మొదలు ౫-వ సర్గము రెండవశ్లోకము కడవఱకు నారదు లుపదేశించిన క్రమ మగుట ననంతరము బ్రహ్మప్రత్యక్ష మైనది మొదలగు కథాభాగ మున్నందున	౪	౨౧౬	౭౧౨౪
యజుర్వేదము, బాలకాండము ౫ - సర్గము ౩ శ్లోకము మొదలుకొని యయోధ్యాకాండము ౧౧౫ సర్గమువఱకు సంహితాపదముల యక్షరము లన్నియు	౧౮౮	౬౨౧౯	౨౦౨౯౭౩
ఋగ్వేదము, అయోధ్యాకాండము ౧౧౬ - వ సర్గము మొదలారణ్యకాండము ౭౪-వ సర్గము			

వఱకు యజుర్వేదమునవచ్చిన మంత్రములు పోఁగా	౭౫	౨౬౦౧	౮౫౩౮౩
సామవేదము, అరణ్యకాండము ౭౫-మొదలు సుందరకాండము ౪౮-సర్గమువఱకు	౧౧౬.	౪౫౭౫	౧౫౨౫౨౭
అథర్వము, సుందరకాండము ౪౯-మొదలుత్తర కాండము ౩౬-వ సర్గమువఱకు	౧౮౭	౮౨౬౪	౨౭౨౯౨౫
ఉత్తరకాండము ౩౭-మొదలు తుదవఱకు నుపనిషత్తులుఁగా జూచి	౭౪	౧౭౬౦	౫౫౯౬౨
	౬౪౭	౨౩౬౩౫	౭౭౬౭౯౪

ఈప్రకారము శ్లోకసృష్టాక్షరసంఖ్యలు సరిపోవుచున్నవి. మీఁద యజుర్వేదమునందు ౧౫౩౮౬౮ యక్షరములున్నట్టుచెప్పి రామాయణమున ౨౦౯౭౩ యక్షరము లున్నట్టుచెప్పితివే ౫౦౮౯౫ యక్షరములు తక్కువపడుటకుఁ గారణ మేమన.

వేదపదమున అసి, ఇతి, ఏతి, ఉదితి, అగ్ని యనునర్థములపదములు విశేషముగ నున్నవి దీనికి వేదజ్ఞులు ఆ-ప్ర-అప-ఉప-అభి-అధి-ప్రతి-పరి-వి-ని-ఇతిఉపసర్గములనియు, అంతః-ఇతి-పరోపి ఈసూత్రముచే రే వతే-ఉభే-భాగదే-ఊర్ధ్వే-విశాఖే-శృంగే ఇత్యాదిప్రగృహ్యపద మని ప్రాతిశాఖ్యవ్యాకరణప్రమాణమునఁ జెప్పుదురు.

రామాయణములో ప్రు-స్తు-త్వా మొదలగుపవి ౨-౩ వర్ణములు చేరి యేకాక్షరములుగ నుచ్చారణము-ఉదాత్తము పదభాగము కొన్నిచోట్ల రే-మే అను నేకాక్షరములుగ నచ్చు హల్లులు వేఱుగ విభజన మగుచున్నది. గనుక నిది సరిచూచిన వేదవర్ణములు లెక్కకు రామాయణవర్ణములు లెక్క సరిపోవుచున్నది.

వేదములలోని పదస్వరోచ్చారణము రామాయణశ్లోకములలో నుద్ధృతమైన వర్ణములు చేరినపదములేకిటి వ్యాకరణసూత్రానుసారముగ క-త-ప వర్ణములకు గ-ద-బ-వస్తువేదభేదముచే మాఱుచున్నది.

మాతృకానందవిరచితమాతృకాక్షరవివేకాది గ్రంథసుప్రకాశమునందు షణ్ముఖేశ్వరసంవాదములో,

శ్లో. "వాగ్భవాంశ్చాక్రియాశక్తిః కళాషోడశసూపజా।
అకారశ్చ-ఇకారశ్చ-ఉకారశ్చ-ఋకారకః।
ఌకారశ్చైవ-ఏకారః తత్ర వై సాంప్రదాయక।
ఏతే సప్తస్వరాః ప్రోక్తాః, తేషాముద్భవఉచ్యతే।
ఏకమాత్రస్వరాజీవాః ప్రకృతేర్వికృతిస్వరాః।
అకారోద్భవ ఆకారః ఇకారేఈసముద్భవః।

ఉకారేణైవఊకారః ఋకారేఋూసముద్భవః ।
ఌకారేౡసముద్భూతిఏకారేఐసముద్భవః ।
ఓకారేఔసముద్భూతిః క్రమేణైవంసముద్భవాః ।
ఏతేనైనికలాః ప్రోక్తాఅకారాదిసవర్ణకాః ।
అకారాదివిసర్గాంతాః ఏతేనై షోడశస్వరాః ।
కలామాత్రాస్వరాజీవాః ప్రకృతేస్వకృతిస్వరాః ।

అను నిత్యాదిసూత్రములచే జూడఁగా నీక్రమముగా నుచ్చారణము మారుచున్నది.

ఎట్లన:— వేదపదము. రామాయణమునందు

ఇషే	ఇషే
త్వా	త్వే
ఊర్జే	ఊజ
త్వా	త్వ
వాయవః	వాయవః
అగ్నిమీళే	అగ్నిమీళే
అగ్నిః	యాగః

సంఖ్య	అక్షరము	సర్గసంఖ్య	శ్లోకసంఖ్య	శ్రీమద్రామాయణశ్లోక వివరణము. బాలకాండము ౧-వ సర్గము 3-వ శ్లోకము మొదలు ప్రారంభము.	పాదము - ౧	పాదము - ౨	పాదము - ౩	పాదము - ౪	సంపుటి పాదము.
౧	ఇషే	౫	3	ఇక్ష్వాకూణామిదం తేషాం రాజ్ఞాం వంశే మహాత్మనాం మహదుత్పన్న మాఖ్యా నం రామాయణమితి శ్రుతమ్.	౧-ఇ ౭-షే				ఇషే
౨	త్వా			ఇక్ష్వాకూణామిదం తే ...	౭-తే				త్వే
3	ఊర్జే	౫	౧౧	సూతమాగధసంబాధాం, శ్రీమతీ మతుల ప్రభాం ఉచ్చాట్టాలధ్వజవతీం శత ఘ్నీశతసంకులాం.			౧-ఊ ౭ జ		ఊజ
౪	-			ఉచ్చాట్టాలధ్వజవతీం ...			౮-తీ		తీ
౫	వా వః	౭	3	బలవాన్నిహతామిత్రో, మిత్రవా న్నియ తేంద్రియః, ధనైశ్చ సంచయైశ్చాన్యై శ్చక్రనై శ్రవణోపమః.	3-వా	3-వా ౮-యః			వాయః వా
౬			౧౧	నాల్పసృష్టిభోజీనాదాతా, నాప్యనంగదని ష్కధృక్, నాహస్తాభరణో నాపి దృ శ్యతే నాప్యనాత్మవాన్.			3-స్తా		స్తా

ఈప్రకారము చూడఁగా వేదమునందలి

ఇషే త్వా ఊర్జే త్వా, వాయవః స్థ ఉపాయవః స్థ
దేవః వః సవితా <u>ప్రతి</u> అర్పయతు శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే.

అనుమంత్రములు రామాయణమునందు

ఇషా తే ఊజతీ వాయుఃవా స్తా ఉపయవస్తే దేవ వ సవితా అపయాతుశ్రేష్ఠతమాయ కర్మాణి యని యగుచున్నవి. ప్రతి యనునది యుపసర్గముకావున గ్రహింపఁబడదయ్యె. ఇచ్చట ఇషే త్వా అనుమంత్రము ౧-వ సర్గమునందును, వాయవః అనునదిపమంత్రము ౬-వసర్గమునందునుండ నేల? వెంట వెంట నేలయుండరాదు? అనుసందేహము కలుగవచ్చును. ఇషే త్వా ఊర్జే త్వా మంత్రములకు వేదభాష్యము చెప్పునఁ గలయర్థము ౬-వ వర్గము 3-వ శ్లోకమువఱకు సూచింపఁబడియున్నది. అట్టులే యాయామంత్రము యొక్క యర్థము ముగియఁగానే మఱియొక మంత్రార్థము ప్రారంభింపఁబడును. ఇది కేవలవేదజ్ఞులకే సాధ్యమగుటచే నిది యింతతో విరమింపఁబడియె. గాయత్రియు నిట్టులకొంచెము మార్పఁబడియున్నది గదా. ఈప్రకారము ఋగ్యజుస్సామవేదముల నుద్ధరించి శ్రీమద్వాధూల మహామూక త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత వాధూలగోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయి శ్రీరంగం కోవిల్ కందాడై భావనాచార్య, శ్రీరంగాచార్యులవారికుమారులు రంగాచార్యులవారు కొంతగ్రంథమును విశాఖపట్టణమునందలి యార్షముద్రాక్షరశాలయందు శ్రీరామాయణవేదసమర్థన ప్రకాశిక యను పేర ముద్రింపించియున్నారు. ధనము లేమి నాగ్రంథమంతయు ముద్రింపఁబడలేదు. రామాయణము వేదముగనుకనే కొన్ని చోటుల నిరంతరాధ్యయనపరుఁ డగువాల్మీకి వేదపరిభాషాపదములను, వేదసంజ్ఞలను బ్రయోగించెను. సహస్రసంవత్సరముపాసీత యనుప్రమాణము చెప్పునఁ గొన్నియెడల దినశబ్దపర్యాయముగ సంవత్సరశబ్దమును మాసాన్నైపక్షో యన్నట్లు పక్షపర్యాయముగ మాసశబ్దమును బ్రయోగించియున్నాఁడు. ఇట్టిసంకేతముల నెల్లఁ దెలిసి యర్థగ్రహణము సేయనివారు సందేహసముద్రమున మునుఁగుటే కాక సంప్రదాయజ్ఞులపరిహాసమునకుఁ బాత్రులగుదురు.

రామాయణము సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాదినవాదిసూత్రముల చెప్పున నక్షరములకుఁ గలసంఖ్యలఁ ల్ని ను చూడ రామాయణమునఁ గొన్నిచిత్రములు కనఁబడుచున్నవి.

రా + మా = ౨ + ౫ =	౭	రామాయణయుద్ధమున ముఖ్య	
అవతారసంఖ్య	౭	పురుషులసంఖ్య.	౭
రామాయణకాండసంఖ్య	౭	(రామలక్ష్మణ హనుమద్విభీషణాదు	
యుద్ధదినసంఖ్య	౭	రావణకుంభకర్ణేంద్రజిత్తులు . .)	

రాక్షసులలో ముఖ్యులు ముగ్గురనుటకు బాలకాండము ౪-వ సర్గమున కుంభకర్ణస్యనిధనం మేఘనాద నిబర్హణం రావణస్య వినాశంచ యని మూఁడుపేర్లే చెప్పఁబడినవి. పారాయణమునకు ముఖ్యముగ నియమితమైన సర్గములసంఖ్య ౭. వ్యాహృతులు ౭. ఈ యేడవసంఖ్య మహిమ యద్భుతము.

ఇంతియకాక "శ్లోకశతైః" యని వాల్మీకిచెప్పినట్లు బాలకాండము మొదటి సర్గము మొదటిశ్లోకమును జూడఁగా

౬ ౧ ౪ ౧ ౧ ౦ ౨ ౬ ౬ ౧ ౪ ౪ ౪ ౮ ౪ ౨

త ప స్స్వా ధ్యా య ని ర తం త ప స్వీ వా గ్వి దాం వ రం

౦ ౨ ౮ ౧ ౨ ౧ ౨ ౭ ౪ ౫ ౧ ౬ ౦ ౧ ౩ ౪=౧౦౦

నా ర దం ప రి ప ప్ర చ్ఛ వా ల్మీ కి ర్షు ని పుం గ వమ్.

ఈ ౧౦౦ సంఖ్య ప్రథమసర్గ శ్లోకసంఖ్యగా నున్నది.

కం. తపమున స్వాధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్విద్వరేణ్యు ♦ నిఖిలమునిజనా
ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వి వాల్మీకి యిట్లు ♦ తమిఁగావించెన్.

ఈపద్యమునకు ౧౯౦ సంఖ్య వచ్చుచున్నది. ద్విత్వాక్షరము లుభయసంఖ్య గణనీయము. ఈ ౧౯౦ యనునది ప్రథమసర్గమునకు సరియగు నాంధ్రసంక్షేప రామాయణమునందలి 'వాక్య' సంఖ్యకు సరిపోవుచున్నది.

రామాయణమునందలి సప్తసంఖ్యానియమము గ్రహించి వ్యాసభగవానులు నిజరచితగ్రంథమునకు 'జయ' మ్మని పేరు పెట్టెను. జయ=౧౮. భారతమునందుఁ బర్వములు ౧౮. ౧౮ దినముల యుద్ధము. ౧౮ మంది రణశూరులు. భగవద్గీత ౧౮ అధ్యాయములు వచ్చునట్లు సమర్థించియున్నారు మహాత్ములమార్గ మొక్కటియేకదా.

సీతారాములు వియోగములేక కూడియుండుట యయోధ్యాకాండమునందు మాత్రమే చెప్పఁబడినది. తక్కిన యన్నికాండములయందుఁ గొంతకాలమైనను వియోగము చెప్పఁబడియున్నది. కాఁబట్టి యీ రెండునామముల సంఖ్యలు కలుపఁగా

సీత = ౬౭
రామ = ౫౨
౧౧౯

అయోధ్య = ౧౧౯

అయోధ్యాకాండంబున సర్గములు ౧౧౯. కాండసర్గసంఖ్య యిట్లు నియమితమయ్యెను. ఇట్టిచిత్రము లెన్నెన్ని కవి గ్రంథమున నిక్షేపించి యున్నాఁడో

గుణవర్ణనము.

ఇంతవఱకుఁ గవిమహిమ, కవిత్వమహిమ, కావ్యమహిమ కొంచెముగ నైన సూచింపఁబడెను గాని కావ్యమునందు వచ్చుపాత్రములగుణాగుణములు ఫలాఫల

ములు వివరించి వ్రాయుటకు నేమియు నైతిగామికి మిక్కిలి విచార మగుచున్నది. ఒక్కొక్కరి గుణాగుణములు వాదప్రతివాదములచేఁ జర్చించి ప్రమాణపూర్వకముగ వ్రాయవలయు ననిన నది యొకగ్రంథ మయ్యెడిని. ముఖ్యముగఁ బురుషులయందు దశరథుఁడు, శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు, సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు, రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు వీరియొక్కయు, స్త్రీలయందుఁ గౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి, సీతాదేవి వీరియొక్కయు గుణాగుణములు చర్చింపవలసియుండును. దశరథు గుణములు విచారించునపు డతఁడు కామియు బహుభార్యుఁడు నై యొకభార్యయందే యత్యంతానురాగము కలవాఁడై తక్కినభార్యల దుఃఖపెట్టుటయే కాక కామాంధత్వముచేతఁ గొడుకులను గోడలిని గష్టపెట్టి తనప్రాణముమీఁదికిఁ దెచ్చుకొనిన విషయమును, రామునికిఁ దండ్రి యయ్యు రామ రామ యని యఱచుచుఁ జచ్చియు స్వర్గలోకమునకంటెఁ బైలోకమునకుఁ బోఁజాలమియు లోనగునవి యాలోచింపవలయును. దశరథునిగుఱించి శ్రీరాముఁడు,

శ్లో. అర్థధర్మౌ పరిత్యజ్య, యః కామ మనువర్తతే
ఏవ మాపద్యతే క్షిప్రం, రాజా దశరథో యథా.

కం. సార్థక మగుధర్మంబును, నర్థంబును విడిచి కామ మనువర్తింపన్
వ్యర్థుం డెవ్వం డాతఁడ, నర్థంబులు దశరథునిపలె ననుభోగింపన్. అయో-౧౪౮

అని చెప్పిననీతి యెంతసత్యమో చూడుఁడు.

శ్రీరాముఁడు సామాన్యధర్మంబులనెల్ల నెట్లనుష్ఠించినది, కష్టకాలంబుల నెట్లు వర్తించినది, సుఖకాలంబుల నెట్లునడచుకొనినది, యెట్టెట్టివారియం దెట్టియభిప్రాయము గలవాఁడైనది, దానికిఁ గారణము [illegible] మేవిధముగ దాఁచినది, యెప్పుడెట్లుప్రకటించినది, యప్పటిసందర్భము [illegible], మాయామానుషచటన మెట్లుచేసినది యిత్యాదు లెన్నియో చర్చింపవలయును. గ్రంథము సాంతముగఁ జదువని కొందఱు కొన్నివిషయంబుల విరుద్ధాభిప్రాయము గలవా రగుచున్నారు. అది వారిలోపమే కాని రామునియందలి లోపముగాదు. రామాయణమునందలి లోపముగాదు. ఒక్క దృష్టాంతము. రాముఁ డేకదారవ్రతుఁడని రామాయణము చెప్పుచుండఁ గొందఱు బహుపత్నీకుఁ డని వాదించెదరు. వా రేకపత్నీవ్రతమన జారుఁడుకాకుండుట యని ప్రసంగించెదరు. ఇది కొందఱిపాశ్చాత్యుల బ్రహ్మచర్యమువలె నున్నది. తాను పెండ్లి చేసికొనక పరభార్యలతో సంతుష్టిపడియుండెద నని శపథముచేయుట బ్రహ్మచర్యమని వారల యభిప్రాయము.[1] అట్లయినచో

[1] Celibacy. "The Tin Trumpet gives the following definition—"Celibacy, a vow by which the priesthood in some countries swear to content themselves with the wives of other men.' C. P. Brown's Dic. First Edition.

శ్లో. "నాసీ త్పురేవా రాష్ట్రేవా, మృషావాదీ నరఃక్వచిత్
కశ్చి న్నదుష్ట స్తత్రాసీ, త్పరదారరతో నరః బాల. ౭-సర్గము.
కం దుష్టులు వెలిచవిమరగిన, భ్రష్టులు లే రప్పురమున ♦ రాష్ట్రమునందున్
(వెలిచవి=జారత్వము) బా-౭౮3

అని చెప్పఁబడి యుండుటచే దశరథపరిపాలితరాజ్యమునందుఁ బ్రతిమనుష్యుఁడు నేక పత్నీకుఁ డనే కదా యర్థము. అటులైన నీక రామునందేమివిశేష మని యాయన నేకపత్నీకుఁ డనిచెప్పుట?

శ్రీరాముఁడు బహుపత్నీకుఁడని చెప్ప నూహించు వాక్యము లెవ్వి యన.

(1) "రామస్యదయితాభార్యా" బా-౧ స యని చెప్పుటచే సీతయంతటి ప్రియురాండ్రుకానిభార్యలు కొంద ఱున్నారని సూచింపఁబడుచున్నదని.

సమాధానము ఈవాక్యముచే నీయర్థము సాధింపఁబడఁజాలదు. ఏలన నచేశ్లోకమునందే

శ్లో. తం వ్రజంతం ప్రియోభ్రాతా,లక్ష్మణోనుజగామ హ
స్నేహాద్వినయసంపన్న, స్సుమిత్రానందవర్ధనః
భ్రాతరం దయితో భ్రాతు, స్సౌభ్రాత్ర మనుదర్శయన్.

అనికలదు. ఈవాక్యము నాధారముచేసికొని భరతశత్రుఘ్నులు రామున కప్రియ భ్రాతలని చెప్పవలసి వచ్చును. అంతటిసాహస మెవఁడు చేయును?

(2) శ్లో. హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి, రామస్య పరమాస్త్రియః
అప్రహృష్టా భవిష్యంతి, స్నుషాస్తే భరతక్షయే. అయో-౮. స.
కం.సంతసము న రామస్త్రీ,సంతతి దుర్లంగ భరతు♦డయము న మరిగో
సంతాపింతురు నీస్నుష, లెంతో చింతింపు దీని ♦ కె య్యది తెరువో. అయో-౯౯౬.

ఇచ్చట నీకోడండ్రని చెప్పుటచే భరతునిభార్యలనియర్థమునియు నట్లే రామస్య పరమాస్త్రియ యనిన రామునిభార్య లని యర్థమనియుఁ జెప్పుదురు.

సమాధానము. అయితే భరతునకుఁ బెక్కురుభార్యలు గలరా యని యాలో చింతము. అట్లుండినదేని యావివాహము లెప్పుడు జరిగినవి? యెక్కడ జరిగినవి? దశ రథుఁడు కొడుకులతోఁగూడ మిథిలయం దుండఁగనే యుధాజిత్తు భరతునిఁ బిలుచు కొనిపోవుటకై వచ్చెను. వివాహానంతరము దశరథునితోపాటయోధ్యకు వచ్చెను. తరువాతఁ గొన్నిదినము లుండి భరతశత్రుఘ్నులను బిలుచుకొని పోయెను. ఈలోపల నెవ్వరికి నురల వివాహములు జరుగలేదు గదా.

కేకయపురియం దుండఁగా భరతునికి వివాహ మైనదేమో యని చెప్పుటకు నాధారము లేవియు లేవు ఒకవేళ నట్లయి యుండినఁ దల్లిదండ్రులు గానిదే భర తుఁడు వివాహము చేసికొనియుండునా? జనకుఁడు సీత నీయఁబూనినప్పుడు నాతండ్రి

యాజ్ఞ లేనిదే నేను వివాహము చేసికొనననని రాముఁడు నిరాకరించినట్లు భరతుఁడు నిరాకరించి యుండఁడా.

శ్లో. తతోఽహం తత్ర రామాయ, పిత్రా సత్యాభిసంధినా
నిశ్చితా దాతు ముద్యన్స్యా, జలభాజన ముత్తమమ్
దీయమానాం నతు తదా, ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః
అవిజ్ఞాయపితు శ్ఛంద, మయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః. అయో-౧౧౮ స.

ఉ. అంతట సత్యవాది జన ♦ కావనినాథుఁడు నన్ను రామభూ
కాంతున కీయ సిద్ధపడఁ ♦ గైకొనఁ డయ్యెను దండ్రియిష్టమా
వంత నెఱుంగగామి........ అయో-౨౫౮ ప.

పెండ్లియే చేసికొనియుండినయెడలఁ బ్రథమదర్శనంబుననే భరతుఁడు కైక తోఁ బ్రస్తావించియుండఁడా? పెండ్లిచేసికొనెననియే యందము. ఎవరిపిల్లను? మేనమామయింట నుండువాఁ డాయనకూఁతునే కదా చేసికొని యుండవలయును. ప్రతిపక్షు లీకష్టము నాలోచింపక యుధాజిత్తుదుహితల శ్రీరాముఁడు పెండ్లిచేసికొనెనని యది తమవాదమునకనుకూలమని దౌర్వాసరామాయణమందలి

శ్లో. భూ నీళా విపులా ఖ్యానా, శ్చాష్టావింశాధికంశతమ్
సర్వాభరణసంపన్నా, స్సుమధ్యా రామమోహితాః
కోసలో భానుమంతశ్చ, మాగధ శ్చిత్రభూషణః
యుధాజి త్కేకయాధీశః, కాశీనాథః ప్రతర్దనః
పృథక్ షోడశసంఖ్యాకా, దుహితౄః పుణ్యలక్షణాః
తాసాం సంభవవేళాయాం, రాఘవార్థే నిమంత్రితాః
రాఘవాయ దదుశ్శ్రీమ, చ్ఛుభలగ్నే గ్నిసాక్షికమ్.

యీవాక్యముల నుదాహరించుచున్నారు. ఈరాముఁ డేరాముఁడో కాని వాల్మీకి వర్ణించిన శ్రీరాముఁడు కాఁడు. వాల్మీకియొక్కఁడే యథార్థచరితము వర్ణించినవాఁడు. తక్కినవారు రామునిపరత్వమును వర్ణించినవారే. కావున భరతునకుఁ బెక్కురు భార్య లుండుట కల్ల, రామునకుండుట యంతకుమున్న దబ్బఱ. అట్లయినచోఁ బై శ్లోకమున కర్థ మేమన,

శ్లో. లక్ష్మణోహి మహేష్వాసో, రామం సర్వాత్మనాగతః
శత్రుఘ్న శ్చాపి భరతం, కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా. అయో. ౮ స.

కం. రామునిఁ ద్రికరణశుద్ధిగ, సౌమిత్రి భజించుచుండు ♦ సంతత మతివా!
రాముని లక్ష్మణుకీతిని, సామంబునఁ గొలుచు భరతు ♦ శత్రుఘ్నుండున్.

అని మంథరయే రామలక్ష్మణు లోకయుద్ది యని, భరతశత్రుఘ్ను లోకయుద్ది యని యేర్పఱిచి చెప్పుటచే సీకోదండ్రనఁగా భరతశత్రుఘ్నులభార్యలోండె వారిపరిచారిక లోండె. రామునియొక్క యుత్తమస్త్రీ లన రామలక్ష్మణులభార్యలోండె వారి పరిచారిక లోండె నని యర్థము. మంథర కైకకుఁ గలుగు హీనదశకన్నఁ దనకుఁ గలుగఁబోవు హీనదశకే యెక్కువపరితాపపడినట్టు దాని వాక్యములవలననే స్పష్ట పడుచున్నది. పరిచారికలను బరమస్త్రీ లని చెప్పవచ్చునా? యనిన

శ్లో. భుజై ః పరమనారీణా, మభిమృష్ట మనేకధా. యుద్ధ. ౧౨ స.

సీ. పరమనారీజన॰కరములచేఁ బెక్కు, బడులను నల్గిడఁ॰బడినదాని (రామునిహస్తము)

ఇక్కడ నలుగిడునట్టియు, నలంకరించునట్టియుఁ బరిచారికలను బరమనారు లని వాల్మీకియే చెప్పెను.

శ్లో. యస్సుఖే ష్వాస్తధానేషు, శేతే చందనరూషితః
వీజ్యమానో మహార్హాభిః, స్త్రీభి ర్మను సుతోత్తమః
స నూనం క్వచి దేవాద్య, వృక్షమూల ముపాశ్రితః
కాష్ఠంవా యదివాఽశ్మాన, ముపధాయ శయిష్యతే. అయో. ౮౨ స.

ఉ. హాయి నలంది గంధము మ॰హార్హలు చేడెలు వీచు చుండ ది
వ్యాయతతల్పమందు సుఖ॰మై శయనించెడినాతనూభవుం
డేయెడ వృక్షమూలమున ॰ నేగతిఁ దా దెసమాలి కట్టెయో
చేయిరొ ఱాయొ దిండుగను॰ జేసి ధరం బడియుండువాఁడొకో?

ఇది దశరథు వాక్యము ఇందును వింజామరలువీచువా రుత్తమస్త్రీ లనియే చెప్పఁబడెను. రాజులకు స్త్రీలే యలంకారాదికృత్యములన్నియుఁ జేయుట యాచారము. రావణవధానంతరమున విభీషణుఁడు శ్రీరామునితో,

శ్లో. స్నానాని చాంగరాగాణి, వస్త్రా ణ్యాభరణానిచ
చందనానిచ దివ్యాని, మాల్యాని వివిధానిచ
అలంకార విద శ్చేమా, నార్యః పద్మనిభేక్షణాః
ఉపస్థితా స్త్వాం విధివ, త్స్నాపయిష్యంతి రాఘవ. యుద్ధ. ౧౨౮.

ఉ. ఘమ్మనుదివ్యతీర్థములు ॰ క్రమ్ముతరమ్మగుమేలియంగరా
గమ్ములు స్నానకమ్ములు ని॰గారపుఁగ్రొత్తపసిండిపట్టువ
స్త్రమ్ములు సొమ్ములుం మలయ॰జమ్ములు దైవతవృక్షపుష్పమా
ల్యమ్ములు సిద్ధమైనయవి ॰ యంబుజపత్రవిశాలలోచనా.

కం. వివిధాలంకారకళా, సువిదిత లీపద్మముఖులు ॰ సుఖముగ నీకా
ప్లవమొనరింతురు నాపై, దవిలినగురుకరుణ నమ్మ॰తముఁ జూవఁ గదే?

అని చెప్పెను. ఇచ్చటను బద్ధనిభేక్షణలు స్త్రీలని చెప్పుటచే బద్ధినీజాతిస్త్రీ లనియర్థము ఇట్టివి యింకను గలవు. ఈవాక్యములవలన రాముని పరిచారిక లాఁడపాప లనఁబడు కొలఁదివారు కారనియు నుత్తమకులజ లనియు రాముని పరిచారికలును సంతసంబునఁ దృష్ణుచుండ నీకొఁడంత్రు మూర్ఛచుండెదురనియు నర్థముగ్రహింపవలయును.

(3) శ్లో. పితుర్నిదేశం నియమేన కృత్వా, వనా న్నివృత్త శ్చరిత వ్రతశ్చ
స్త్రీభిస్తు మన్యే విపులేక్షణాభి, స్త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః.
సుం - ౨౫ స.

చం జనకునియాజ్ఞఁ జొప్పునఁ బ్రశస్తగతిఁ వనవాసదీక్షఁ దీ
ర్చి నగర మేగి ధాత్రి కభిషేకముఁ గైకొనుచుం గృతార్థతఁ
జనవున వారిజాతదళచారువిశాలవిలోచనాళితో
నెనయిక భీతిలేక రమియించెద వంచుఁ దలంతు సువ్రతా. సుందర-230 ప.

అనునీసీతావాక్యమువలన రామునకుఁ బెక్కురుభార్యలు గల రని.

సమాధానము. ఇది తనయనంతరము రాముఁడు మఱల వివాహముచేసికొను ననునభిప్రాయముచేఁ జెప్పఁబడినది భవిష్యత్తును గుఱించినయీవాక్యము భూతమునం దన్వయింపదు. ఇది తనయనంతరము తనసొమ్ములెవరుపెట్టుకొందురో? తనచీరలెవరు కట్టుకొందురో? తనభర్తలతో నెవరు రమింతురో? యని దుఃఖించు స్త్రీలస్వభావమును దెలుపఁ జెప్పఁబడినది. పారిజాతాపహరణమున సత్యభామావాక్యములఁ జదువుఁడు. అయోధ్యాకాండంబున రాముఁడు చిత్రకూటంబునఁ దన్ను దర్శింప వచ్చినభరతునిఁ గుశలప్రశ్న మడుగుటయందు

శ్లో. కచ్చిత్తే సఫలా దారా

యని యడుగుటచే బహువచన ప్రయోగకారణమున భరతునకుఁ బెక్కురుభార్య లున్నట్టు లర్థముకాదా యందురేమో యట్లు కానేరదు. దారా యనునది నిత్య బహువచనాంతము. ఏకవ్యక్తివిషయమునఁ బ్రయోగించినను దారా యనిసంస్కృతమున బహువచనరూపమే ప్రయోగింపవలయును. ఈయొకశబ్దమే కాదు. ఇట్టిశబ్దమేదైన నరియు ఈప్రయోగములఁ జూడుఁడు.

i ఇమే నో గృహాః తద్వ్యానత్ ప్రవిశామి ము. రా.
ii స్వప్రాణేశ్వరనర్మహర్మ్యకటకాతిథ్యగ్రహోత్సుకం
పాథోదం నిజకేళిసౌధశిఖరా ద్దారుహ్య యత్కామినీ
సాకూతదప్సరసో విమానకలితవ్యోమానవవాభవ
దన్నప్రాపనిమేషమభ్రతరసాయాంతీనసాదధ్వని. నైష.

ఇంతయేల? ఈవిషయమై రామాయణమున నెక్కడ స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడ లేదా యందురేని యీవాక్యములఁ గనుఁడు.

(1) శ్లో. మంగళై రుపసంపన్నో, వనవాసా దిహాగతః
వత్సాచ మమ నిత్యం త్వం, కామాన్ సంవర్ధయాహి భో. అయో-౨౫ స.

తెనుఁగున ౭౫౨-వ పద్యముఁ జూడుఁడు.
ఇందుఁ గౌసల్య తనకొక్కతె యే కోడ లని యేకవచనప్రయోగముచేఁ దెలిపెను

(2) కల్యాణై రుచితం యత్తు, త్వరిష్వక్తం మయైవ తు
క్రవ్యాదై స్తచ్ఛరీరం తే, నూనం విపరికృష్యతే. యుద్ధ - ౩౨ సర్గ.

తే. సారఘనసారసమ్మిశ్రచందనముల
నవ్యభూషణముల నొప్పి నాయొకర్తె
యంకపాళి సుఖించు మే నయ్యొ కంక
గృధ్రముల పాలఁబడియెనా నృపవతంస యుద్ధ-౬౮౬.

ఇందు 'మయైవతు' అని సీతాదేవి రామునిఁ గౌఁగిలించుకొనునది తానొక్కతె యే యని చెప్పుచున్నది.

(3) శ్లో. నఖల్వద్యైవ సౌమిత్రే, జీవితం జాహ్నవీజలే
త్యజేయం రాజవంశస్తు, భర్తుర్మే పరిహాస్యతే. ఉత్తర - ౪౮ స.

రాజవంశః=రాజసంతానః - పరిహాస్యతే=విచ్ఛిద్యేత-మయిగర్భస్యవిద్యమానత్వాదితి శేష యని వ్యాఖ్యాతలు.

కం. నామగనిరాజవంశము, భూమిపయిన్ ఛిన్న మగుచుఁ బోవద యేనిన్
సౌమిత్రీ జాహ్నవిలో, నా మేను త్యజింపకుందునా యీత్రుటిలోన్. ఉత్త-౯౬౬.

లక్ష్మణుఁడు సీతాదేవిని గంగాతీరమున రామాజ్ఞచొప్పున విడిచినప్పు డామె చెప్పిన వాక్యము. రామునకుఁ బెక్కురుభార్య లుండినను రాముఁడు మఱియొక వివాహముచేసికొను ననిష్టమైన ధైర్యముండినను సీతాదేవి యిట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము లేదు.

(4) శ్లో. కాంచనీం మమపత్నీంచ, దీక్షాయాంజ్ఞాంశ్చ కర్మణి
అగ్రతో భరతఃకృత్వా, గచ్ఛత్వగ్రేమహాయశాః. ఉత్తర-౯౧ స.

అనురామునివాక్యమువలన బంగారుబొమ్మను భార్యాప్రతినిధిగా నుంచుకొని రాముఁ డశ్వమేధము సలిపినట్లు తెలిసెడిని. ఇతరభార్యలున్న నిటుచేయ నేల?

(5) శ్లో. న సీతాయాః పరాం భార్యాం, వవ్రే స రఘునందనః
యజ్ఞేయజ్ఞేచ పత్న్యర్థం, జానకీ కాంచనీ భవత్. ఉత్త-౯౯ స.

కం జానకిని గాక వేఱొక, మానవతి నరింపఁ డయ్యె ♦ మహితవ్రతుఁ డ
న్యూనంబుగఁ గార్తస్వర, జానకియే భార్యజన్మ♦జన్మమునందుఃౕ. ఉత్త-౧౫౪౭.
అనువాల్మీకివాక్యము పూర్వపక్షవాదము నిర్మూలించు చున్నది.

(6) ఉత్తరరామాయణంబుననే భృగుశాపమువలన విష్ణువు భార్యావియోగ మనుభవింప రాముఁడైపుట్టిన ట్లున్నది కదా. భార్యలు పెక్కురుందురేని యాశాప మెట్లు రాముఁ డనుభవించినటు లగు?

ఇట్టులే వాలివధవిషయమున రామునిగుణము దోషసహితమని కొంద అభి ప్రాయపడెదరు. ఈవిషయమై నాకుఁ దోఁచిన సమాధానము వ్రాసెదను. రాముఁడు బుద్ధిమంతుఁ డగుక్షత్రియుఁడు. దీని నెవ్వరుఁ గాదన రని నమ్మెద. ఇట్టిరామునకుఁ దొలుతఁ గబంధుఁడు సుగ్రీవునితో స్నేహము చేయు మనియు, నతనికిఁ దెలియని స్థలము లోకమున లేదనియు, నతఁడు వానరులను బంపి నీభార్యయునికిఁ దెలిసికొనఁ గలుగు నని చెప్పి స్నేహము కుదురునా యనుసందేహము పోవ నతఁడు నీవలెఁ గష్ట దశయం దున్నాఁడు, సమానదశయం దుండువారికి స్నేహము కుదురును గావున నీ కతనితో స్నేహము కుదురు నని చెప్పెను (అర. ౭౨-వ సర్గము ౧౨౯-వ పద్యము మొదలు) ఆమాటయందు నమ్మిక ముంచి రామలక్ష్మణులు సుగ్రీవుతోఁ జెలిమిఁ జేయఁ బంపాతీరముఁ జేరిరి రాముఁడు లక్ష్మణుని సుగ్రీవునిమిత్తమై పొమ్మనుచుండు సమయము లోనే సుగ్రీవునిచేఁ బంపఁబడినహనుమంతుఁడు వచ్చి సుగ్రీవునివృత్తాంతముఁ దెలిపి వారిని సుగ్రీవునొద్దకు నెత్తికొని పోయెను. అచ్చట రాముఁడే సుగ్రీవుశరణుఁ జొచ్చెను. అగ్నిసాక్షిగాఁ జేతిలోఁ జేయి వైచి రామసుగ్రీవులు మిత్రులైరి. అప్పుడు రాముఁడు సుగ్రీవుతో

శ్లో. ఉపకారఫలంమిత్రం, విదితం మే మహాకపే
వాలినం తం వధిష్యామి, తవభార్యాపహారిణమ్.

అనిప్రమాణముచేసెను. దీనినే,

శ్లో. ఉపకారఫలంమిత్ర, మపకారోరిలక్షణమ్
అద్యైవ తం హనిష్యామి, తవభార్యాపహారిణమ్.

అని రెండుమూఁడు మారులు చెప్పెను. దీనివలన వాలిని గుఱించి రాముఁడు మన స్సులో ననుకొన్నవి రెండు, (1) మిత్రునకుఁదోడ్పడి వాలినిజంపుట, (2) వాలిం జం పుటకుఁ గారణము సుగ్రీవుభార్య నతఁ డపహరించుట. ఇట్లు స్నేహము కుదిరిన పిమ్మట సుగ్రీవుఁడు వాలిబలపరాక్రమములఁ దెలుపుకథలను జెప్ప నారంభించెను. అ చెప్పుటలో

శ్లో. తమేవ ముక్త్వా సంక్రుద్ధో, మాలా ముత్క్షిప్య కాంచనీమ్
పిత్రాదత్తం మహేంద్రేణ, యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత. కి ౧౧

యని వాలి యింద్రునిచే దత్తమైన కాంచనమాలను ధరించి దుందుభిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయెనని చెప్పెను. ఈ కాంచనమాలికవిషయమై యెచ్చటఁ జెప్పఁబడిన నేమిగఁ జెప్పఁబడినదో పాఠకులు హెచ్చరికతోఁ బరించి దానిమహిమ నెఱుంగవలయును. బలవంతులతో యుద్ధముకటస్థించినపుడంతయు వాలి దానినిధరించియే పోవుచుండెను. దానిగుణ మేమన: ఎదుటివానిబలము నాకర్షించి తన్నుధరించినవాని బలమును గాపాడుశక్తి దానియందుండె నని గుణవర్ణనమువలనను వాలి కట్టివరముగలదనుప్రతీతిచేతను దెలియ నయ్యెడి. కావుననే వాలి దానిని సుగ్రీవుని కిచ్చునపుడు,

శ్లో. ఇమాంచ మాలా మాధత్స్వ, దివ్యాం సుగ్రీవ! కాంచనీమ్
ఉదారా శ్రీస్థితా హ్యస్యాం, సంప్రజహ్యా న్మృతే మయి. ౨౩ స.

సుగ్రీవా! దేవదత్తమైన యీకాంచనమాల గ్రహింపుము. నేను మరణించినంతట నిది నిస్సారమై జయలక్ష్మినిచ్చుశక్తి పోయినదగునని చెప్పెను. ఈ మాలిక వలననే వాలి రాముని బాణముచేఁ గ్రిందఁబడియుఁ జావకుండెను.

శ్లో. భూమౌ నిపతితస్యాపి, తస్య దేహం మహాత్మనః
నశ్రీ ర్జహాతి నప్రాణా, న తేజో నపరాక్రమః
శక్రదత్తా వరా మాలా, కాంచనీ వజ్రభూషితా
దధార హరిముఖ్యస్య, ప్రాణాం స్తేజశ్శ్రియంచసా
సతయామాలయా వీరో, హైమయా హరియూథపః
సంధ్యానుగతపర్యంతః, పయోధరఇవా భవత్. ౧౭ స.

అని మాలాప్రభావముచేతనే వాలికిఁ బ్రాణముగాని కాంతిగాని పోకుండె నని చెప్పఁబడి యున్నది. కాకున్న రామబాణము దగిలి ప్రాణముతో నుండినవాఁడు వాలిగాక మఱెవ్వరు? లక్ష్మణుఁడు తన్నుఁ జంపునేమో యని భయపడి సుగ్రీవుఁడు దీని ధరించి లక్ష్మణు నెదుటికి వచ్చి యతఁడు శాంతుఁడైనకారణముచే యుద్ధప్రసక్తి లేమి నీమాలికను దీసివైచె నని తెలియవచ్చెడి.

శ్లో. తస్మిన్ప్రతిగృహీ తేతు, వాక్యే హరిగణేశ్వరః
లక్ష్మణా త్సుమహత్త్రాసం, వస్త్రం క్లిన్న మివాత్యజత్
తతః కంఠగతం మాల్యం, చిత్రం బహుగుణం మహత్
చిచ్ఛేద విమద శ్చాసీ, త్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః. ౩౬. స.

ఇంతియ కాక యుద్ధకాండమున ౨౦-వ సర్గమునందు శుకుఁడు రావణునకు సుగ్రీవునిఁ జూపి

శ్లో. యస్యైషా కాంచనీమాలా, శోభతే శతపుష్కరా
కాంతా దేవమనుష్యాణాం, యస్యాం లక్ష్మీః ప్రతిష్ఠితా
ఏతాంచ మాలాం తారాంచ, కపిరాజ్యంచ శాశ్వతమ్
సుగ్రీవో వాలినం హత్వా, రామేణ ప్రతిపాదిత.

యనిచెప్పెను. ఇట్టులే యింకఁ గొన్ని [illegible]ములుఁ గలవు. ఇవన్నియుఁ జక్కఁగ నాలోచించిన నిది యొక్కగొప్పప్రభావము [illegible] మాలిక యని స్పష్టపడఁ గలదు. సుగ్రీవుఁడు వాలిమాలికగుఱించి చెప్పఁగనే రాముఁడు దానిగుణము గ్రహించి దానికిఁ బ్రతివిధాన మాలోచించుకొని యుండెను. ఈప్రకారము వాలింజంపుటకుఁ గారణము, సదుపాయము నాలోచించుకొనినవాఁడై తొలిసారి యుద్ధమునకై సుగ్రీవునితోఁగూడఁ బోయెను. కాని వాలి యప్పుడు మాలికధరించి రాలేదు. ఆకారణంబున వాలిసుగ్రీవులకు భేదమును రాముఁడు కనిపెట్టలేఁడయ్యెను. వాలి రెండవసారి మాలధరించి వచ్చినట్టు స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడినది.

శ్లో. సుగ్రీవోపి త ముద్దిశ్య, వాలినం హేమమాలినమ్
శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య, సంరబ్ధతరమాగతః. ౧౬ స

రామున కీమాలికనధఃకరించు శక్తి లేదాయెనా యని యిచ్చట నొకసందేహము గలుగవచ్చును. రాముఁడు కేవలమనుష్యుఁడని యెంచితిరా యింద్రదత్తమై మహామహిమగలదాని నతిక్రమింప రామునకు శక్తిలేదనియే చెప్పవలెను (Mesmeric amulet ను దిరస్కరింప నెవ్వఁడు శక్తుఁడు). రాముఁడు భగవంతుఁ డని యంటిరా బ్రహ్మవాక్యమును బరిపాలింప నింద్రజిత్తుమాయకు లోఁబడవలసివచ్చినట్టును, యముఁడు రావణుపై యమదండమును బ్రయోగింపనట్లు నొకదేవత యిచ్చినవరమును మఱియొకదేవత కాపాడవలయును గనుక నింద్రుఁడిచ్చినదానిని రాముఁడు వ్యర్థపఱుపరాదు. ఈకారణములచే రాముఁడు దానియెదుటికిఁ బోఁడయ్యెను.

వాలికిఁ దన్నేకారణముతో రాముఁడు చంప నుద్దేశించినది తెలియదు. కావుననే తారతో ధర్మాత్ముఁడగురాముఁడు నన్నేలచంపు నని చెప్పి యుద్ధమునకు వచ్చెను. ఈకారణముచేతనే రాముని నిందించెను.

ఇప్పుడు రాముఁడు వాలికిఁ జెప్పినసమాధానమును జూతము.

సీ. నీవు పాలించున ♦ నీశైలధాత్రియు, [illegible]కు నైనమా ♦ వగును గాదె?
దుష్టశిక్షణమును ♦ శిష్టరక్షణమును, బృథివీశునకు నెందు ♦ విధియ కాదె?
యనుజునిభార్యాగ్ర ♦ హము లాదిఁ గొని వానిఁ, గిట్టునప[illegible]ముతోడ ♦ నెట్టలేదె?
[illegible]ను ♦ [illegible]లినవాఁడవై, [illegible] ♦ చెప్పఁ[illegible]?

ఆ. యతనితోఁ నేను ♦ నగ్నిసాక్షికముగ
చెలిమిఁ జేసి హితము ♦ సేయుటకును
బ్రతినసేయ లేదె? ♦ పల్కఁ బొంకఁగఁ జన్నె?,
యే దసత్య మిందు ♦ నెఱుఁగఁ జెపుము?

కం. సన్నుతధర్మోపేతము, లిన్నిమహాకారణముల ♦ నృపకుంజరేంద్రా!
నిన్ను వధించుటె ధర్మం, బన్నెఱిఁ దలపోయుమా మ♦హాబలశాలీ!

అని వాలి వధ్యుఁ డనుట సిద్ధాంతీకరించెను.

ఇట్లు వాలి వధ్యుఁడే యైనచో వాలిని జంపుమార్గ మెయ్యది యని యాలోచింపవలయును. ఒకఁడు వధ్యుఁడే యైనప్పుడు వాని నెట్లుచంపిన నేమి? చాటుగ నుండి చంపుట రామునంతటివానికిఁ దగ దని తలంతమా యన

(1) వాలికాప్రభావ మొకటి యాలోచింపవలయును. అది యటుండ

(2) వాలి రామలక్ష్మణులను సచివయుక్తుం డగుసుగ్రీవునిఁ జూచి భయపడి కిష్కింధలోనికి బారిపోయె ననుకొందము. తరువాత జరుగవలసిన దేమి? సుగ్రీవాదులకుఁ గిష్కింధలోనికిఁ బోవ ధైర్యము చాలదు. రాముఁడో

శ్లో. చతుర్దశసమాః సౌమ్య, గ్రామంవా యదివా పురమ్
న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్, పితుర్నిర్దేశపాలకః. ౨౩ స.

చం. జనకునియాజ్ఞఁ జేసి చొరఁ♦జాలను బట్నము నేని పల్లెనేఁ
హనుమ! చతుర్దశాబ్దములు........ కిష్కిం. ౬౬౫.

యని చెప్పినట్లు కిష్కింధలోనికిఁ బోఁడు నలునుపడును. అప్పుడు ౧౪ సంవత్సరములు దాఁటునవఱకు రాముఁడు ఋశ్యమూకంబున నుండవలసినవాఁడే కదా. తరువాత మాత్రము వాలి దొరకు నని యేమి నిశ్చయము. వానివెంటఁ బరుగెత్తుటకు రామునకు సాధ్యపడునా? అట్లు కాదేని

(3) రామునిఁ జూచఁగానే వాలి యతని శరణుఁజొచ్చె నందము

శ్లో. మిత్రభావేన సంప్రాప్తం, నత్యజేయం కథంచన
దోషో యద్యపి తస్యస్యా, త్సతా మేత దగర్హితమ్.

తే. మైత్రి భావించి తాన సం♦ప్రాప్తుఁ డైన, వాని నెట్టులేని చేపీడు♦వాఁడఁ గాను
వానియెడ నుండె నేని నే♦దేనిదోష, మద్ది గర్హ్యంబు గాదు స♦దాశయులకు.

శ్లో. సకృదేవ ప్రపన్నాయ, తవాస్మీతిచ యాచతే
అభయం సర్వభూతేభ్యో, దదా మ్యేతద్వ్రతం మమ.

కం. నీవాఁ డని యొకపరియే, నేవాఁడేఁ శరణు వేఁడె ♦ నేని సకలభూ
తావళి నభయంబును నే, వావిరి ఘటియింతు నిదియ ♦ వ్రత మగునాకున్. ౩౮౫

అనువ్రతము గలరామునికిఁ గర్తవ్య మెద్ది?

వధ్యుని రక్షించి, మిత్రునకు ద్రోహముఁ జేసి, యసత్యవాది గావలయునా?

(4) వాలి రామునితో విరోధించి రావణుప్రక్కనఁ దనసైన్యముతోఁ బోయి చేరు ననుకొందము. రావణునకు వాలికి నగ్నిసాక్షికమైత్రి గలదు. అప్పుడు సైన్యహీనుఁడైనసుగ్రీవుఁ డేమిచేయఁగలఁడు? రామునికార్యముగతి యేమి?

వాలి క్రోఁతి. ఇది వాలి యనుశబ్దమే తెలుపుచున్నది. క్రోఁతి యనిన నిప్పుడు మనము చూచుక్రోఁతి గాదు. వాలముగల యొకజాతి మనుష్యుఁడు. ఈజాతి వా రిప్పటికిని గొందఱున్నట్టు తెలియవచ్చెడి. ౧౯౦౮-వ సంవత్సరము సెప్టంబరు ౩-వ తేది హిందూపత్రికయందు,

"A German traveller claims to have discovered in the forests of Borneo a people who still wear the tail of our primitive ancestors. He does not write from hearsay; he has seen the tail. It belonged to a child about six years old, sprung form the tribe of Poenans. As no body could speak the pœnan tongue the youngster could not be questioned; but there was his tail sure enough, not very long, but flexible, hairless and about the thickness of one's little finger. The Pœnans are reported to be very simple honest folk, with a child-like system of barter. They deposit in public places the goods they wish to exchange, and a few days later they find there the equivalent they desire. No body dreams of stealing. This is almost as remarkable as the vestige of the ancestral tail."

దీనివలన వాలిలోనగువా రిట్టిజాతివారనియు, నాకారముచే వీరు మనుష్యులలోఁ జేర్పఁబడక క్రోఁతులలోఁ జేర్పఁబడి రనియుఁ దెలియునది. తోఁకలేనిక్రోఁతులను మనుష్యు లని చెప్పముగదా? కావున వాలిని (వాలిచెప్పుకొన్నట్టు) రాముఁడు మృగమనుటయం దేమితప్పు? ఇంతకు నావాదమును దెచ్చినవాఁడు వాలియే కాని రాముఁడు కాదు కదా. మృగమును నిష్కారణముగానే క్షత్రియుఁడు నానావిధములఁ జంపవచ్చును ఇంక వధ్యుఁడుగా నుండినపుడు మఱుఁగున నుండిచంపిన దోషమా? కావున "ఇంగితజ్ఞాశ్చకోసలాః" యనువిరుదుగల రాముఁడు ధర్మమార్గమును విడువక తనకార్యమును మిత్రకార్యమును సాధించెనని తెలియునది. "రామో విగ్రహవాన్ధర్మః" యనఁబడినరాముఁడా యధర్మమునకుఁ బాల్పడును? అటులైనచో,

శ్లో. ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ, రామో దాశరథి ర్యది
పౌరుషే చాప్రతిద్వన్ద్వ, శ్శరైనం జహి రావణిమ్

తే. సారధర్మాత్ముఁడును సత్య♦సంధుఁ డేని
రామచంద్రుండు దశరథ♦రాజసుతుఁడు
పౌరుషమునను నప్రతి♦ద్వంద్వుఁ డేని
శరమ! యీరావణాత్మజు ♦ సంహరింపు.

అనునది యెట్లుసార్థకమగును? ఇది రామాయణమునకు మూలమంత్ర మెట్లగు?

వాలితో శ్రీరాముఁడు "భరతస్తుమహీపాలో, వయంత్వాదేశ వర్తిన" కి-౧౮ స యనిచెప్పినమాట సమయోచితముగఁగల్పింపఁబడినదనియు నయోధ్యాకాండమునఁ జెప్పఁబడ లేదనియుఁ గొందఱు తలంచెదరు. అట్టివారు రామునకు మౌనులకు జరిగిన సంవాదభాగము (ఆరణ్యకాండమున) చదువుటే కాక రాముఁడు ఖరునితోఁ జెప్పిన

శ్లో. పాప మాచరతాం ఘోరం, లోక స్యా ప్రియ మిచ్ఛతామ్
అహ మాసాదితో రాజ్ఞా, ప్రాణా న్హంతుం నిశాచర. అ ౨౯.

ఆ. పాప మాచరించు♦పాపాత్ముల భువ,నాహితార్థులైన ♦ యట్టిఖలుల
సంహరించుటకును ♦ జననాథుచే నాజ్ఞఁ, బొందివచ్చినాఁడఁ ♦ గోలుసుదింక.

యనువాక్యమును గూడ స్మరించునది.

వాలిసుగ్రీవులు వైరులై యుండ సుగ్రీవునిమాటనే నమ్మి మఱియెవ్వరిని విచారింపక ప్రతివాది నడుగక వాలిని రాముఁడు చంపుట న్యాయమా? యని కొందఱు సందేహింతురు. తనభార్యను వాలి హరించినాఁడని సుగ్రీవుఁడు చెప్పుటకు ముందే "నానృతం వక్ష్యతే వీరో, హనుమా న్మారుతాత్మజ" యని నమ్మకము సంపాదించుకొనిన హనుమ "సహిరాజ్యాత్పరిభ్రష్టః, కృత వైరశ్చ వాలినా, హృతదారో వనే త్యక్తోభ్రాత్రా వినికృతో భృశ" మ్మనిచెప్పెను.

శ్రీరాముఁడు సంధ్యావందనము, దేవతార్చనము, విగ్రహారాధనము, వ్రతానుష్ఠానము లోనగు నిత్యనైమిత్తికకర్మములన్నియు శ్రద్ధతోఁ జేయుచుండినవాఁడు. ఉద్దేశింపఁబడినపట్టాభిషేకదినమునకు ముందటిరాత్రి వ్రత మనునెపమున నాహారము గొనఁడయ్యె. పట్టాభిషేకదినమున సాయంతనమునఁ దమసాతీరముఁ జేరి వ్రతోపవాస మని జలపానముఁ జేసి యూరకుండె.

శ్లో. అద్భిరేవతుసౌమిత్రే, వత్స్యా మ్యద్యనిశా మిమామ్
ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం, వన్యేపి వివిధే సతి. ఆ. ౪౬- స.

మూఁడవనాఁడంతయుఁ బయనించి సంధ్యాకాలమునకు గంగాతీరముఁ జేరి తీర్థోపవాస మని గంగాజలముఁ గ్రోలి పరుండెను. తాను స్వయముగఁ దనయింటి

లోని విష్ణ్వాయతనంబున లక్ష్మీనారాయణులఁ బూజించుటే కాక దైవభక్తిచేఁ బట్టణము లోని దేవాలయములు ప్రదక్షిణముగ నైనఁ బోయినవాఁడు కాఁడు.

భూమిమీఁద బుట్టినమనుజుఁడు

౧ సమస్తధర్మములు శాస్త్రానుసారముగ నాచరించుట

౨ సమస్తమునం దనురాగమువదలి కేవలభగవత్కైంకర్యమందే కాలము గడుపుట

3. భగవంతునకుఁ బరతంత్రుఁ డై యనఁగా దాసుఁడై వర్తించుట

౪ భాగవతసేవ సేయుట

యీనాలుగువిధములఁ బ్రవర్తింపవలయును

ఇందు మొదటిది రాముఁడు ప్రవర్తనముచే బోధించెను. రెండవది లక్ష్మణుఁడును, భగవత్పారతంత్ర్యమును భరతుఁడును, భాగవతపారతంత్ర్యమును శత్రుఘ్నుఁడును లోకమునకు నేర్పిరి.

సుగ్రీవునిచర్యయం దతఁడు తనకుఁ దెలిసినరాముని గుఱించి తన కేమియుఁ దెలియ దని చెప్పుటయం దతనిమేధయు మైత్రివిధమును జక్కఁగ గమనింపవలయును. చక్కఁగ నాలోచింపనిచో సుగ్రీవుం డసత్యవాది మిత్రద్రోహివలె నగపడును.

హనుమంతునిచర్య మిక్కిలి సొచ్చరికతోఁ జదువఁదగినది. ప్రాయికముగ నాంజనేయునిప్రతివాక్యమునందే కాక మౌనమునందును విశేష మూహింపవలసి యుండును. అందు ముఖ్యముగ సుందరకాండమునం దతనిప్రతిభ చక్కఁగ వర్ణింపఁబడి యున్నది లంకనుండి మరలివచ్చి వానరులతో "దృష్టాసీతా" యనాఁడఁబడె సీత యని చెప్పుటకును శ్రీరామునితో "నియతః-యమః-దేవి" యని చెప్పుటకుఁ గారణము నావఱకు మూలముల స్వారస్యము యోజింపవది రావణునిదుష్ప్రభుత్వవిషయమై యిదివఱకే కొంచెము చెప్పఁబడినది. రావణుఁ డింద్రియజితుఁడు. ఇంద్రియజితుఁ డెంతపండితుఁడైనను భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడు కాఁడని రావణుచర్య వలనఁ దెలియనగు. కుంభకర్ణుఁడు పాంచభౌతికమైనదేహమే పరమార్థమని యెంచి దానిఁ బోషించువాఁడు. దేహదేవత కుంభకర్ణునిగుణము లన్నియు వీనియందుఁ గలవు. ఇట్టిలోకాయతికుఁడు (Materialist) ను భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడు కానేరఁడు. ఇఁక నెట్టివాఁడు భగవత్కృపకుఁ బాత్రుఁడగు నన్న ప్రశ్నముచే నెట్టివాఁడైనను దుష్టసాంగత్యము వదలి భగవంతుని శరణుఁజొచ్చి సేవించువాఁ డని విభీషణువృత్తాంతమున నెఱుఁగఁదగు. ఇంగ్రెజస్తు చెప్పినట్లు కొందఱు విభీషణుఁడు భ్రాతృద్రోహి యని భ్రమింతురు. తత్త్వము విచారించిన నది యసత్యమని తెలియవచ్చును. స్త్రీల

యందు ముఖ్యురాలు సీతాదేవి. ఈమె లక్ష్మీదేవి యగుటచే లోకమాతృత్వము, పాతివ్రత్యము, కరుణాస్వభావత, లోనగుగుణము లెట్లెట్లు కనఁబఱిచినదియు, "సహధర్మచరీతవ" యను జనకునివాక్య మెట్లు సత్యపఱిచినదియు, స్త్రీస్వభావమును లోకమున కెట్లు బోధించినదియు, నివియెల్ల మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొనవలయును.

శ్లో. ప్రణిపాతప్రసన్నాహి, మైథిలీ జనకాత్మజా

కం. ప్రణతిప్రసన్న జానకి

యని రాక్షసులచేతను గౌరవింపఁబడి 'నకశ్చిన్నాపరాధ్యతి' యపరాధముఁ జేయనట్టి యతఁడుం గలఁడే యని చెప్పినమహాదేవి నిష్కారణముగ నిరపరాధిని లక్ష్మణు దూషించి తా ననేకకష్టములకుఁ బాల్పడినది స్త్రీస్వభావము సాధుదూషణఫలము లోకమున కెఱిఁగించుటకే యనియుఁ, దత్త్వాభయమున భగ్నసంకల్పము నెఱవేర్ప సాయపడుట కనియుఁ దోఁచెడిని. ఉత్తరకాండమునందలి యీమెచరిత్ర యవిశ్వసనీయము. ఈవిధముగ సముద్రమును నావగింజలో నణఁచినట్లు లిగొప్పవిషయము సంక్షేపించితి. విశేషములు నాయుపోద్ఘాతము చూడందగుఁగాక.

పూర్వనాగరికత.

నాగరికత యనునది వేషభాషలచేతనే కాక చక్కని నడవడిచేతను దెలియఁదగి యున్నది. అనార్యుఁ డనార్య, యనునవి కేవలనిందావాచకములుగ రామాయణమునఁ బ్రయోగింపఁబడి యున్నవి. జనులు శుచిసంతోషులు, సత్యవాదులు, సద్విచారులు, సదాచారసంపన్ను లని పెక్కుచోట్ల వక్కాణింపఁబడి యున్నది.

అయోధ్యాకాండమున ౧౨౦౮-వ పద్యముమొదల రాజకత్వదోషము వర్ణింపఁబడి యున్నది. అది చదివిన రాజున్నప్పటియయోధ్యాజనులస్థితియు రాజు లేనియెడలఁ గలుగునష్టము దెలియనగు. అందుఁగల

కం. ధారిణి యరాజకముగాఁ, గూరిమిఁగై సేఁత గొప్పఁ ♦ గొమిరెలు గొమపల్
సారారామంబులను బ,చారములన్ సౌఖ్యపడరు ♦ సాయాహ్నములన్

కం. ధారిణి యరాజకముగా, స్వైరిం జనఁబోరు సతులు ♦ వల్లభయుత లై
తేరులపై వరసుమనో,వారాపచయంబుకొఱకు ♦ వనభూములకున్

అనునీపద్యములయర్థమునకు నిప్పటివారు చెన్నపురిసముద్రతీరంబున ననాదులు సాయాహ్నముల విహరించువిధమునకుఁ దారతమ్య మున్నఁ జూడుఁడు. అయోధ్యను సమీపమున సముద్రము లేమి నుద్యానములు కల్పింపఁబడినవి.

సుందరకాండమున సీతాదేవి విలపించుటయందు

శ్లో. నూనం మమాంగా న్యచిరా దనార్యః
శస్త్రైశ్శితై శ్ఛేత్స్యతి రాక్షసేన్ద్రః
తస్మిన్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే
గర్భస్థజంతో రివ శల్యకృంతః. ౨౮ స.

మాలిని. దుర్భర తేజుఁడు రాముఁడు నన్నిటఁ ♦ దూర్ణము చూడఁగ రానియెడన్
నిర్భరకోపముతో గడు వేగిన ♦ నిష్ఠురశాతకృపాణములన్
గర్భమునన్ మరణించినజంతువు ♦ కండల శస్త్రచికిత్సకుఁడున్
నిర్భయమున్ ఘటియించు గతిన్ రజనీచరుఁ డీడక కోయు ననున్.

ప్రాచీనకాల నార్యులు శస్త్రచికిత్సయం దెంతయభివృద్ధిఁ జెందియుండిరో తెలియును.

వానరులు సేతువు కట్టునపుడు,

శ్లో. పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య, యంత్రైః పరివహన్తి చ
[illegible] రచలై, స్సహానా [illegible] ౨౨.

ఆ. అందుఁ గపులు కొండ ♦ లావు మీఱఁ
కొండ [illegible] ♦ దండియంత్రంబుల
నునిచి తెచ్చి రప్పు ♦ డుదధికడకు.

పంచచామరము. గుహల్ గుహల్ గుభిల్లుమంగఁ ♦ గొండ తెల్ల వంకఁగా
విభాలుసం బడంగ నైవఁ ♦ దల్లడిల్లి సత్త్వముల్
గిఫిల్లనంగ గుండియల్ దిగాల్పడంగ, బిందువుల్
సభంబునం జివాలునన్ ఘనంబుగన్ నటింపఁగన్.

ఇది చదివినఁ జెన్నపురియందలి నావాశ్రయము (Harbour) కట్టుటకై గోడ బండలు తెచ్చుచుండినయంత్రములు జ్ఞప్తికి రాక తప్పవు.

శ్లో. అగాధా గ్రాహవత్యశ్చ, పరిఖా మీనసేవితాః
ద్వారేషు తాసాం చత్వార, స్సంక్రమాః పరమాయతాః
యంత్రై రుపేతా బహుభి, ర్మహద్భి ర్గృహపంక్తిభిః
త్రాయంతే సంక్రమాస్తత్ర, పరసైన్యాగమే సతి
యంత్రై స్తై రవకీర్యన్తే, పరిఖాసు సమంతతః
[illegible] స్సహస్రా, శ్చత్వారి సుమహాంతి చ
[illegible] సంతి మహాంతి చ

తత్రేషూపలయంత్రాణి, బలవంతి మహాంతిచ
ఆగతం పరసైన్యంతు, తత్ర తైః ప్రతిహన్యతే
ద్వారేషు సంస్కృతా భీమాః, కాలాయసమయాః శితాః
శతశో రచితా వీరైః, శతఘ్న్యో రక్షసాంగణైః
సౌవర్ణశ్చ మహాంస్తస్యాః, ప్రాకారో దుష్ప్రధర్షణః
మణివిద్రుమవైడూర్య, ముక్తావిరచితాంతరః
సర్వతశ్చ మహాభీమాః, శీతతోయవహాశ్శుభాః యుద్ధ - 3 స.

సంక్రమము లనఁగా నిష్టము వచ్చినపుడు త్రాల్చుటకు లేవ నెత్తుట కనుకూలముగ నుండునట్లు లగడ్తలపై నిర్మింపఁబడినదారుసేతువులు (పలకల వంతెనలు.)

ఉ. అందలి యశ్మయంత్రముల ♦ నాగతశాత్రవసైన్య మంద వే
ద్రుందు, శతఘ్నికల్ తఱచు ♦ రాక్షససంఘవినిర్మితంబులై
క్రిందుగ ద్వారదేశములఁ ♦ గ్రాలుచు నుండు, సువర్ణసన్మణీ
బృందవిదూరజాంతరిత♦భీమసువప్రము దుష్ప్రధర్షమా. యు-32.

సీ. ఆపురిచుట్టు మ♦హాభీమములు గ్రాహ,వంతముల్ శీతల♦వారి మిగులఁ
గమ్రంబు లగుచు న♦గాధంబు లగుచు న,గ్ర్వకప్రాప్యను మీన♦కాంతయుక్తి
ద్వారంబులందు యం♦త్రాగ్రహములు చాల,నిరుప లావంతెనల్♦ వెలయు నాలు
గచ్చోటఁ గలవు మ♦హాగృహంబుల లా,పలకలవంతెనల్ పరులు సేస

తే. వచ్చునప్పుడు రక్షించుఁ ♦ బట్టపంబు, వాని యంత్రాళిబలము నఃపరిఖలోన
విడుచుచుందురు; &c. &c. 3౮.

లంకయందలి దుర్గములగుఱించి హనుమంతుఁడు రామునితోఁ జెప్పినసందర్భమున నీపద్యము లున్నవి. ఇప్పటి హూణులకోటలపిధానముఁ బరికించినవారి కివి స్పష్టముగ నర్థ మగును.

స్త్రీలు విద్యావతులుగ నున్నట్లు రామాయణము సూచించు చున్నది. విద్య యనఁగ నిప్పటివారు స్వీయమతాచారవిషయముల నలవరించుకొనక గృహిణికి నలయు తెలివి నుజ్జగించి బుజ్జగించు పరకీయవిద్య గాదు. తాను దనభర్త యిహమునఁ బరమున సుఖముగ నుండుటకు సాధన మగువిద్య స్త్రీలకు ననవద్య.

సీతాదేవికి సంస్కృతము చక్కఁగ భాషింప వచ్చియుండె నని యామెహనుమంతునితో సంస్కృతమునఁ బ్రసంగించుటచేఁ దెలియ నగు. ఇంతియ కాక యామెకు నేక శాస్త్రములఁ బాండిత్యముండుటయే కాక యాయుధములపట్టువిడువులు

కూడఁ దెలిసియుండె నని తెలియవచ్చు చున్నది. వాలిభార్య తారకు నాత్వాతిక శాస్త్రము చక్కఁగఁ దెలిసి యుండెను. కైక రణమున సారథ్య మొనర్చెఁ గదా.

అంతఃపురస్త్రీలు వెలికి రాఁగూడ దని నియమ ముండినట్లు ఉత్తరరామాయణ మున (౮౧౧-వ.)

కం. అట్టిజగత్ప్రాణుఁడు నేఁ, డిట్టులు మము నంతిపురపు॥ టింతులవలె ని
ట్టట్టు చరింపక యుండఁగఁ, బెట్టం బెనుశాధ లెట్లు॥ వేఁగుదు మధిపా.

అనువాక్యముచేఁ దెలియ నయ్యెడిఁ గాని యిది యుక్తకాలములం దనియే యుద్ధకాండమున (౧౧౯వ-స,) రామవాక్యముచేఁ దెలియ నగు.

శ్లో. నగృహాణి నవస్త్రాణి, నప్రాకారాస్త్రిరస్క్రియాః
నేదృశా రాజసత్కారా, వృత్త మావరణం స్త్రియాః
వ్యసనేషు నకృచ్ఛ్రేషు, నయుద్ధేషు స్వయంవరే
నక్రతౌ నవివాహేచ, దర్శనం దుష్యతి స్త్రియాః
సైషా యుద్ధగతాచైవ, కృచ్ఛ్రేచ మహతిస్థితా
దర్శనేస్యా నదోషస్స్యా, న్మత్సమీపే విశేషతః.

కం. చేలములు ప్రహరు లాలయు, జాలంబులు నిట్టిరాజ॥ సత్కృతులు తెఱల్
చాలవు చెలువలఁ గావఁగ, స్త్రీలకు సంరక్షకంబు॥ శీలం బె చుమీ. ౨౬౮౦
కం. సమరంబుల వ్యసనములఁ, దమరముల స్వయంవరంబు॥ నఁ బెండ్లియెడన్
సుమతీ, యజ్ఞములందుం, గమలాక్షులదర్శనం బ॥ కార్యం బగునే? ౨౬౮౧
కం. ఈసీత రణతలస్థిత, మాసరదుఃఖముల఼ఁ బొంది॥ యిటఁ గెడి నందున్
నాసవిధంబున నుండఁగ, దోసం బెయ్యదియు లేదు॥ దోఁచిన బయలన్. ౨౬౮౨

ఇవి సీతాదేవి నుద్దేశించి రాముఁడు విభీషణుతోఁ జెప్పినవాక్యములు.

ఇప్పటివా రిప్పుడు ప్రయత్నించు చుండు నాకాశయానములు పూర్వమే యున్నట్లు పుష్పకకథనములవలనఁ దెలియ నగు. ఇట్టివిపూర్వము మనపెద్దలకునుండెనా యని బ్రాహ్మణునియింటియూపుదూపలఁబోలినవాని సందేహించుచు నగును.

రావణునియంతఃపురంబున హనుమంతుఁడు

శ్లో. నియుజ్యమానాస్తు గజా స్సుహస్తా, స్సకేసరా శ్చోత్పలపత్రహస్తాః
బభూవ దేవీచ కృతాసుహస్తా, లక్ష్మీ స్తథాపద్మినిపద్మహస్తా సుం-౯స.

కం. తనయంతఁ గరులు సునుఁదొం, డములన్ నెఱివిరియుకలువ॥ లనలఁ గొలనినీ
రముఁ గొని యభిషేకింపఁగఁ, గనులాంచితహస్తయైన॥ కమలాప్రతిమన్.

ఇట్టివిచిత్రములు గనఁగొనను దీనివలన శిల్పనుంత్స్వాగియుం బొందెనో తెలియఁగనగు.

ప్రక్షిప్తములు.

ఈనవీన రసికులు రామాయణమునఁ దమయిష్టానుసారము చిత్రకథలు వ్రాసి విడి విడి శ్లోకములే గాక సర్గములు సర్గములే చేర్చియున్నారు. ఈ రీతిప్రకారము చేయుటకు రామునందలిభక్తియే కారణ మైనను గథలుమాత్రము వాల్మీకియాశయమునకు విరుద్ధములై యున్నవి. కావున సత్యమునకును దూరములే యని చెప్పవలసియున్నది. ఇట్టిప్రక్షిప్తపాఠములను బ్రమాణములుగఁ గైకొని కొందఱు లేనిపోని సందేహములకుఁ బాలగుచున్నారు. అయినను వాల్మీకి ౨౪,౦౦౦ వేలుగ శ్లోకసంఖ్య నియమించి యుండుటయు వ్యాఖ్యాత లక్షరము లెంచి యా౨౪,౦౦౦ వేలను నిర్ధారించి యుండుటయు నెంతో మేలైనది. సులోచనావృత్తాంతము, కాలనేమి కథ, పాతాళహోమములోనగునవి యన్నియుఁ బ్రక్షిప్తములే ఈప్రక్షిప్తములకు ౧, ౨ దృష్టాంతములు చూపెదము.

కాలనేమికథ.

హనుమంతుఁడు లక్ష్మణునినిమిత్తమై సంజీవినిఁ దేఁ బోవునపు డీతనికథ విశేషము చెప్పఁబడి యున్నది. లక్ష్మణమూర్ఛ పగటిపూఁటచర్యగాని రాత్రిచర్యగాదు. ఏలన, మూలబలయుద్ధము సూర్యోదయకాలమున జరగినట్లు "సనంగ్రామో మహాన్ భీమ స్సూర్యస్యోదయనం ప్రతి" యని యుద్ధకాండము ౯౪వ సర్గమునందున్నది. ఆసర్గమునందే "దివసస్యాష్టమేభాగే శరై రగ్నిశిఖోపమైః । హతా న్యేకేన రామేణ రక్షసాం కామరూపిణాం" అని దినమున నెనిమిదవభాగమున ననఁగా ౧½ గంట కాలములో (దివసస్యాష్టమేభాగే = పాదోనఘటికాచతుష్టయే, పాదఘటికోనముహూర్తద్వయే యని వ్యాఖ్యాతలు) రాముఁ డొక్కఁడే మూలబలమునంతయు నాశముఁ జేసె నని చెప్పఁబడినది. కావున నెక్కువపక్షమున నుదయము ౮ గంట లప్పటికి మూలబలము హతమైనవార్తకూడ రావణునికిఁ దెలిసియుండవలయును. అంతసేన నాశనముకాఁగా రాక్షసస్త్రీలందఱు రావణుని గట్టిగఁ దిట్టి యేడుచుచుండఁగా నామాటలు విని రావణుఁడు

శ్లో. ఆర్తానాం రాక్షసీనాంతు, లంకాయాం వై కులే కులే
రావణః కరుణం శబ్దం, శుశ్రావ పరిదేవితమ్.
సతు దీర్ఘం వినిశ్వస్య, ముహూర్తం ధ్యానమాస్థితః
బభూవ పరమక్రుద్ధో, రావణో భీమదర్శనః. యుద్ధ. ౯౫ స.

స్వల్పకాలములోనే యుద్ధమునకు బయలు వెడలెను. అనఁగా యుద్ధమునకు రావణుఁడు ౯ గంటలకు బయలువెడలి యుండవలయును [illegible]టియుద్ధము దీర్ఘ

కాలము జరుగలేదు. కావున రావణుఁడు పగటిపూఁటనే లక్ష్మణు మూర్ఛనొందించి యుండవలెను. ఏలన మూర్ఛతేఱిసలక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునిం జూచి

శ్లో. "అహంతు వధ మిచ్ఛామి, శీఘ్ర మస్య దురాత్మనః
యావదస్తం న యాత్యేష, కృతకర్మా దివాకరః." ౧౦౨ స.

ఈసూర్యుఁ డస్తమించులోపల రావణుఁ జంపు మని చెప్పెను. కావున లక్ష్మణ మూర్ఛ రాత్రిపూఁట ననుట యసంగతభాషణము.

ఇట్లు కథలే కాక నడుమనడుమ మూలచ్ఛేదముఁ జేయుప్రక్షిప్తశ్లోకములు గలవు. రామలక్ష్మణులు నాగపాశబద్ధులై యున్నపుడు నారదుఁడు వచ్చి శ్రీరాము నుతించి నీవే యాదివిష్ణువ వని చెప్పిన ట్లున్నది. ఇట్టులే సేతుబంధనకాలమున సముద్రుఁడు నీవే విష్ణువ వని పొగడి నట్లున్నది. ఇట్టివన్నియు ప్రక్షిప్తము లే. "ఆత్మానం మానుషంమన్యే రామందశరథాత్మజ" మ్మనువాక్యముగుఱించి యిదివఱకే కొంత సూచింపఁబడినది. ఆతత్త్వార్థమును గనవెడల శోధించువారికి మాయామానుష నటనమునకు విరుద్ధముగ నీవే విష్ణుఁడ వని రావణవధమునకుఁ బూర్వముచెప్పి మనుష్య భావమునకు హాని గలిగించుట కవ్యాశయమునకు విరుద్ధ మని తోఁచక మానదు. గరుత్మంతుఁడు రామునితోఁ జెప్పినవాక్యము లెట్లున్నవో చూడుఁడు.

కం. అనవుడు నానందాశ్రులు, కనుఁగొనలం బ్రంపడింప ♦ ఖగపతి యను మీ
కనుఁగుసఖుండనుగరుడుఁడఁ, బ్రణుతియశా! నీబహిశ్చ ♦ రప్రాణంబన్. యు ౧౦౪౩.

ఉ. నేను సఖుండ నె ట్లయితి ♦ నీ కని చూచెద వవ్విచారముఁ
మానుము, తద్విధం బని సమస్తము నొంద నెఱుంగ వచ్చు, నా
కానతి యిచ్చెదే చనఁగ ౧౦౪౭

రావణవధ మగునఱకు రామునితో నెవ్వరు ప్రత్యక్షంబుగ నీవుభగవంతుఁడ వని చెప్పలేదు. కావున నట్టి వన్నియుఁ బ్రక్షిప్తములే.

ఆర్యులారా! దిక్ప్రదర్శనముగ వ్రాయఁబడిన యీపీఠిక నే నుద్దేశించినంత కన్న గొప్పదయ్యె ననేకవిషయములు చర్చింపక విడిచియు మిగులసంక్షేపముగ నుండుటచే నాకే సంతుష్టి నొసఁగలేదన గంధూషీకృత రామాయణార్థవులగు మీ మాటఁ జెప్ప నేల? గ్రంథమా గొప్పది. కవియా బ్రహ్మర్షి. మర్మములా మెండు. భాషయా సంస్కృతము. చదువుకొలఁది విశేషములు దోఁచు చుండును. ఇఁక నేనా కించిజ్జ్ఞుఁడను. చంచలచిత్తుఁడను. శక్తిహీనుఁడను. కావున దోషములా దండిగ నుండును. దానికి నవరణపట్టికయే సాక్ష్యము. మీరందఱు కేవలదయచే దీనిని గైకొని నన్ను ధన్యుఁ జేయ వలయును.

గుణవతీమతల్లులగు తల్లులారా! శ్రీరామాయణమును సాధుజనసముపాదేయంబగు పరమపదపాథేయంబుగ గ్రహింపుఁడు. రామాయణశ్రవణలోలురగు శ్రోతలులారా! దీననెందేని యేదేనిగుణంబుండిన లోకంబునకుం [illegible] భగవద్ధ్యానైకసక్తు లగుభక్తులారా! మీభృత్యునిచే భగవంతుఁ డుపదేశించిన ప్రసాదంబుగ నీకృతి భావింపుఁడు. సరళసరసవచోవిభవు లగుకవులారా! దీని మీసొంతకావ్యంబుగ సంభావింపుఁడు. విజ్ఞానువులగు తత్త్వజిజ్ఞాసువులారా! యమందోత్సాహులరై న్యాయ్యసందేహసుందరంబున రామాయణకలశార్ణవంబు మథింపుఁడు. మీశ్రమంబు వ్యర్థంబు కానేరదు. అమృతంబు సిద్ధించు. సౌజన్యధన్యలగుకన్యలారా! గుణాలవాలురగు బాలురారా! మీరు సంసారార్ణవంబు నీమహానావసాహాయ్యంబున నిర్భయంబుగఁ దరింపుఁడు. ఆయ్యలసంతతివార మనుకీర్తి లోకంబున నిలుపుఁడు. ఉభయలోకసుఖంబు లనుభవింపుఁడు. అందఱు నాదోషంబుల క్షమింపుఁడు.

మ. "హరినామస్తుతి సేయు కావ్యము సువర్ణాంభోజహంసావళీ
సురుచిభ్రాజిత మైన మానససరస్ఫూర్తిన్ వెలుంగొందు శ్రీ
హరినామస్తుతి లేనికావ్యము విచిత్రార్థాన్వితం బయ్యు శ్రీ
కరమై యుండదయోగ్యదుర్గళితనక్తాక్రోలగర్తాకృతిన్.

మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియున్ హరిచరిత్రాలాపముల్ సర్వపా
పపరిత్యాగము సేయుఁ గావున హరిన్ భావించుచుం బాడుచున్
జపముల్ సేయుచు వీనులన్ వినుచు నశ్రాంతంబుఁ గీర్తించుచున్
దపసుల్ సాధులు ధన్యులౌదురు గదా తత్త్వజ్ఞ చింతింపుమా." భాగ.

అని యుండుటఁ జేసి

కం. తప్పైనను నొప్పైనను, దెప్పుచునో మెచ్చుకొనుచో దివిన్ శ్రద్ధన్
దప్పక సకలముఁ జదివెదు, నప్పుణ్యాత్ములకొనర్తు సాష్టాంగనతుల్.

ఇట్లు విన్నవించు,
సుజనవిధేయుఁడు,
వావిలికొలను సుబ్బారావు.

శీలకసంవత్సర మాఘ శు ౧౧,
తిరువళిక్కేణి.

శ్రీరామచంద్రాయ నమః

రెండవ కూర్పు పీఠిక.

శ్రీపిఠాపుర సంస్థానాధిపతులగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహదర్ వారి యౌదార్యాతిశయమువలన నీ గ్రంథము తొలుత ముద్రితమై ౧౯౦౯-వ సంవత్సరము జూలై నెలలోఁ బ్రకటితమై లోకమున వెలువడి ౧౯౧౨-వ సంవత్సరాంతములోపల గ్రంథము లన్నియు విక్రయింపఁ బడియెను. జీవత్కవి వ్రాసిన యింతగొప్పగ్రంథ మింతయల్పకాలములో మనదేశములో నిట్లు లోకమున వ్యాపించినది మఱొండు లేదని కొందఱు పుస్తకవిక్రేతలు చెప్పియున్నారు. అంతియగాక యీగ్రంథమును జదివినవారిలో నించుమించుగ నందఱును శ్రీపీఠికాపుర ప్రభువువారిని గ్రంథకర్తగారిని వినుతించుచు ఒంటిమెట్టలో నీగ్రంథమును శ్రీకోదండరామస్వాములవారికి సంకితమిచ్చినకాలమునఁ బండితు లీగ్రంథకర్తగారికిచ్చిన బిరుదము నామోదించి స్థాపించుచు వ్రాసినవారే. అట్టియుత్తరములు నూర్లకొలఁది నాయొద్దనున్నవి. పదార్థము రుచి తెలిసినపిమ్మట దానిని వర్ణించుట యనావశ్యకముగనుకను బ్రభువువారును గ్రంథకర్తగారును స్తుతివిముఖులు గనుకను వానిని బ్రకటింప సాహసింపనైతిని. వీథులయం దిదివఱకు రాత్రులయందుఁ బఠింపఁబడుచున్న కొన్నిగ్రంథములకు మాఱుగ నీగ్రంథము నెందఱో వీథిపురాణముగఁ జెప్పించుటే కాక యనుదినము పారాయణ గ్రంథముగఁగూడ దీని నుపయోగించుచున్నారు * ఉత్తమస్త్రీలును దీనిని భక్తితోఁ బఠించి విశేషముగ నామోదించుచున్నారు. ఇట్లీగ్రంథము సర్వజన శ్లాఘ్యమగుటకు నిది సంపూర్ణమై యథార్థమైన శ్రీరామచరిత్ర యగుటయే కారణము. ఇది సర్వజనోపయోగముగ నుండవలయునని తలంచిన కవిగారి యుద్దేశము నెఱవేఱెనని నిస్సందేహముగఁ జెప్పఁగలను. కృష్ణదేవరాయ లాంధ్రకవితాపితామహుని గృతిచెప్పుమన్నప్పుడు

---

* "ఆయా దేశమువారికి, నాయా దేశంబు భాష నమరిన కావ్యం
బాయతి పురుషార్థం బగుఁ, బాయక సమకూర్చు దేవభాషయపోలెన్."

చం. "నిరుపహతిస్థలంబు, రమణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు క
ప్పురవిడె, మాత్మకింపయిన భోజన, మొయ్యెలమంచ, మొప్పు త
ప్పరయు రసజ్ఞు, లూహ తెలియంగల లేఖకపాఠకోత్తముల్,
దొరకినఁగాక యూరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న శక్యమే"

యనిచెప్పినట్లు ప్రతీతిగలదు. అల్లసానిపెద్దన్నగారు కోరిన సౌఖ్యములలో సౌకర్యములలో నొకటియైన నీకవిగారికి లేదని సదా యీయనతోడనుండి చూచిన నాయట్టివారంద ఱెఱుంగుదురు. ఈకారణముచే నిందు స్థాలిత్యము లెందేని గలవు. ఈ కూర్పునందు సాధ్యమైనంత జాగ్రత్తతో నట్టివానినెల్లఁ దొలఁగించి మూలమునందలి సారవంతములైన పదములు శ్లోకములు ప్రమాదమున విడిచిపోయియుండినవానిని నిందు గ్రంథకర్తగారు చేర్చియున్నారు. ఆకారణముచే నిది మొదటి కూర్పునకంటె నెక్కువ సమాదరణీయమగు ననుటకు సందేహము లేదు. అటులని మొదటి కూర్పు నిష్ప్రయోజన మగునన్ని సవరణలను జేసియుండలేదు. అటుచేయఁ గారణము లేదు.

ఈరామాయణము మూలమువలె నే వారివారిశక్తికిఁ దగినట్లు బోధపడుచున్నది. కాని సర్వసామాన్యముగ నందఱకు సరహస్యముగ బోధపడుట లేదు. ఇది శబ్దకాఠిన్య దూరాన్వయాదులచే నైనదికాదు. శ్రీమద్రామాయణము క్షీరరత్నాకరము. ఒడ్డునఁగూర్చుండి యాచమించువానికి నోరుతీపుకాఁగలదు. కొంచెము లోఁతు పోయి దోసిలిఁగొలఁది త్రావువానికి దేహమునకుఁ బుష్టి యాత్మకుఁ దుష్టి కలుగఁగలదు. మునిఁగినవానికి మణియనర్ఘముపై నోకిలింతకలుగు. లోఁతు శోధించినవానికి చింతామణివంటి రత్నములు దొరకును. చక్కనిశ్రద్ధాభక్తుల మథించిన విబుధులకు సమృతము లభించుట యేమివింత?

ఈ కారణముచే ననేకులు విద్వాంసులు రామాయణ మర్మజ్ఞులు శ్రీరామాయణమును దెలిఁగించుటయందు మీరెంతయో గ్రంథశోధనము చేసియుండవలయును గదా. మీకుఁ దెలిసినన్నివిషయములు మీయంత పాటుపడనియితరులకుఁ దెలియ సాధ్యముకాదు. పెట్టినవారికిఁ దెలియును నిక్షేప మనికలదు గదా. సంస్కృతమున వ్యాఖ్యానములుకలవుగాని కేవలాంధ్రులకుఁ బామరులకు స్త్రీలకు నవి దుర్వగాహములు. కావున శ్రీరామాయణమును లోకులకెల్ల సొంతసొత్తు చేసినట్లు దాని

వ్యాఖ్యానమును జేసినలోకమునకు మిక్కిలి యుపకారమొనర్చినవా రగుదురు" అని కవిగారికి వ్రాసియున్నారు. అట్లువ్రాసిన యుదారాశయులకును అట్టిభావము గల యితరులకును ఆప్రయత్నములు జరుగుచున్నవనియుఁ గిష్కింధాకాండము పూర్ణము కావచ్చినదనియు గ్రంథము పూర్తికాఁగానే ప్రకటింపఁ బ్రయత్నములు చేయఁబడు ననియు విన్నవించుకొనుచున్నాఁడను. అయినను ఇది చాలవ్యయ ప్రయాసములతోఁ జేయవలసిన కార్యమైయున్నది. భగవంతుఁడెట్లు నిర్వహించునో చూడవలసియున్నది.

"అనన్యా శ్చింతయంతో మాం, యేజనాః పర్యుపాసతే
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం, యోగక్షేమం వహామ్యహమ్"

అనుభగవద్వాక్యమే శరణము.

ఈగ్రంథమును లోకమున వ్యాపింపఁజేయు నేవిధముగ నైనను దోడ్పడిన వారి కెల్లరకుఁ బౌనఃపున్యముగ నమస్కారము లర్పించుచున్నాఁడను.—పునర్ముద్రణ మొకటిన్నర సంవత్సరముక్రిందఁ బ్రారంభించియు ముద్రాక్షరశాలవారి జాడ్యమున నింతజాగు. తుదకు మఱొక జ్యోతిష్మతీ ముద్రాక్షరశాలవారి తోడ్పాటుచే నిప్పటికి వెలువడినది. కావున గ్రంథములకై వ్రాసినవారందఱు ననివార్యమైన యీ యాలస్యమును క్షమింతురుగాక.

శ్రీపాదపల్లి - వేంకటపద్మనాభశాస్త్రి.

శ్రీః

శ్రీగాయత్రీరామాయణము.

శ్లో. తపస్స్వాధ్యాయ నిరతం, తపస్వీ వాగ్విదాంవరమ్
నారదం పరిపప్రచ్ఛ, వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్.

కం. తపమున స్వాధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్విద్వరేణ్యు ♦ నిఖిలమునిజనా
ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వివాల్మీకి యిట్టు ♦ తమిఁ గావించెన్.

శ్లో. స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్, యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః
ఋషిభిః పూజితస్సమ్య, గ్యథేంద్రో విజయీ పురా.

తే. సవనమును బన్న మొనరింపఁ ♦ దవులు సర్వ
రాక్షసానీక మీఁగతి ♦ ద్రుంచఁ జేసి
మున్ను కవనంబునను గెల్చు ♦ గొన్నయింద్రు
నోజ రాముఁడు ఋషులచేఁ ♦ బూజఁ గొనియె.

శ్లో. విశ్వామిత్ర స్సధర్మాత్మా, శ్రుత్వా జనకభాషితమ్
వత్స రామ ధనుః పశ్య, ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్.

కం. విని జనకునివాక్యము లా,మునివర్యుం డతిశయించు ♦ మోదంబున రా
మునిఁ జూచి వత్స! రాఘవ!, కనుమీ కోదండ మనినఁ ♦ గాకుత్స్థుండున్.

శ్లో. తుష్టావాస్య తదావంశం, ప్రవిశ్య స విశాంపతేః
శయనీయం నరేంద్రస్య, తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత.

కం. తులగానని సౌధ మన, ర్గళగతిఁ జొరఁబాఱి పొగడి ♦ రాజాన్వయముం
గలితగతి నృపునిశయ్యా,తలముఁ గదిసి తెఱ యొకండె ♦ తన కడ్డముగన్.

శ్లో. వనవాసంహి సంఖ్యాయ, వాసాం స్యాభరణానిచ
భర్తార మనుగచ్ఛంత్యై, సీతాయై శ్వశురో దదౌ.

కం. వనవాసార్థము పతితో, ననుగమనముసేయుసతికి ♦ నవనీసుతకుం
జనపతి మామ యొసంగెను, ననుపమభూషణములును మ♦హాధనచయముల్.

శ్లో. రాజా సత్యంచ ధర్మశ్చ, రాజా కులవతాం కులమ్
రాజా మాతా పితా చైవ, రాజా హితకరో నృణామ్.

L

కం. రాజే సత్యము ధర్మము, రాజే సత్కులజులకును ♦ బ్రథితకులంబుల్
రాజే తల్లియుఁ దండ్రియు, రాజే హితపథ్యకరుఁడు ♦ ప్రజలకు నెల్లన్.

శ్లో. నిరీక్ష్య స ముహూర్తంతు, దదర్శ భరతో గురుమ్
ఉటజే రామ మాసీనం, జటామండలధారిణమ్.

కం. నిండుతమిఁ గొంతనడి భరతుం డారఁగఁగాంచి తెలిసెఁ ♦ దోరంపుజటా
మండలితో నుటజాసీనుం డగుశ్రీరాము సన్న♦నుల్ ధీరగుణున్.

శ్లో. యది బుద్ధిఃకృతా ద్రష్టు, మగస్త్యం తం మహామునిమ్
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం, రోచయస్వ మహాయశః.

కం. యతిహిత యగస్త్యునిం గన, మతి గల్గినయేని యిపుడ ♦ మంచిది చనఁగా
జతనం బొనరింపు మనల్, క్షితిపతితనయుండు మౌని♦సెలవుం గొనుచున్.

శ్లో. భరత స్యార్యపుత్రస్య, శ్వశ్రూణాం మమచ ప్రభో
మృగరూప మిదం వ్యక్తం, విస్మయం జనయిష్యతి.

కం. భ[illegible]కును మీకును నాకరయుము నాయత్తలకును ♦ వ్యక్తంబుగ నీ
హరిణము విస్మయజనకము, పురుషోత్తమ! దీనిభంగి ♦ బుద్ధిం గనుమీ.

శ్లో. గచ్ఛ శీఘ్ర మితో రామ, సుగ్రీవం తం మహాబలమ్
వయస్యం తం కురుక్షిప్ర, మితో గత్వాద్య రాఘవ.

కం. గమనింపు మచటి కిప్పుడ, యమలమతీ! యిచటనుండి ♦ యతిజవమున స్నే
హము సుగ్రీవునితోఁ జేయుము వాఁడు మహాబలుం డ♦నుత్తమగుణుఁడుల్.

శ్లో. దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ, క్షమమాణః ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖసహః కాలే, సుగ్రీవవశగో భవ.

కం. దేశకాలంబు లెఱిఁగి వ♦ర్తింపు మింక
క్షమ వహించి ప్రియాప్రియ♦సంగతులను
సౌఖ్యదుఃఖంబు లోర్చి త♦త్సమయములను
వలనుమీఱఁగ సుగ్రీవు ♦ వశుఁడ వగుము.

శ్లో. వంద్యా స్తేతు తప స్సిద్ధా, స్తపసా వీతకల్మషాః
ప్రష్టవ్యా స్తేపి సీతాయాః, ప్రవృత్తిం వినయా న్వి[illegible]ః.

తే. వం[illegible]సిద్ధులు వారలు ♦ [illegible]
[illegible] గతకల్మషాత్ము[illegible] ♦ వి[illegible] మింద్రు

మిగులవినయంబుతోడుత ♦ మిథిలకన్య
వార్త వారల నడుగుఁడు ♦ ప్లవగులార!

శ్లో. స నిర్జిత్య పురీంశ్రేష్ఠాం, లంకాం తాం కామరూపిణీం
విక్రమేణ మహాతేజా, హనూమాన్ మారుతాత్మజః.

తే. సత్యవిక్రముఁ డైన కే♦సరిసుతుండు
కామరూపిణి లంకను ♦ గడిమి గెలిచి
తడయ కాపత్తనంబు న♦ద్వారమునను
జొచ్చెఁ బ్రాకారమును దాఁటి ♦ శూరవరుఁడు.

శ్లో. ధన్యా దేవా స్సగంధర్వా, స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
మమ పశ్యంతి యే నాథం, రామం రాజీవలోచనమ్.

కం. ధన్యులు రఘుకులనృపమూ,ర్ధన్యుని నాహృదయనాథు ♦ రాముని నతరా
జన్యుని రాజీవాక్షుని, మాన్యునిఁ గను దేవ సిద్ధ♦మౌనిప్రవరుల్.

శ్లో. మంగళాభిముఖీ తస్య, సా తదాసీన్మహాకపేః
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ, ప్రయతా హవ్యవాహనమ్.

తే. మంగళాత్మిక సతి యాత్మ♦సురణతుల్య
మైనవాక్కులు విని వికచాంబుజాక్షి
శోకసంతప్త యయి కపి♦శుభముఁ గోరి
హుతవహునిఁ గూర్చి యిట్లని ♦ నుతి యొనర్చె.

శ్లో. హితం మహార్థం మృదుహేతుసంహితం,
వ్యతీతకాలాయతిసంప్రతిక్షమమ్
నిశమ్య తద్వాక్య ముపస్థితజ్వరః,
ప్రసంగవా నుత్తర మేత దబ్రవీత్.

చం. హితము మహార్థముల్ మృదువు ♦ హేతుయుతంబు వ్యతీతకాలసం
ప్రతిశుభదంబు సౌఖ్యదము ♦ భావిని నాతనతమ్ము వాక్యముల్
శ్రుతిఁ జొర నిచ్చి రావణుఁడు ♦ క్రోధముఁ దాలిచి మాన్యకృత్యమం
పతిశయ మైనపట్టుదల ♦ నాతనితోడ పచించె నివ్విధిన్.

శ్లో. ధర్మాత్మా రక్షసాంశ్రేష్ఠ, స్సంప్రాప్తోయం విభీషణః
లంకైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమా,నయం ప్రాప్నోత్యకంటకమ్.

తే. ధర్మచిత్తుండు రాక్షసతతిగరిష్ఠుఁ
డగువిభీషణుఁ డిట నన్ను నాశ్రయించె
నికఁడు శ్రీమంతుఁ డొందె లంకేశ్వరత్వ
మసుర! నిష్కంటకముగ నిత్యంబు గాఁగ.

శ్లో. యోవజ్రపాతాశనసన్నిపాతా, న్నచక్షుభే నాపిచచాలరాజా
సరామబాణాభిహతోభృశార్త, శ్చచాలచాపంచముమోచవీరః.

తే. యోధుఁ డవ్వాఁ డశనికులిశోగ్రహతుల
కించుకేనియుఁ గలఁగఁడు సంచలింపఁ
డట్టివీరుఁడు రామబాణార్తి మిగుల
నడలి వడఁకుచు ధనువును విడిచెఁ బుడమి.

శ్లో. యస్యవిక్రమ మాసాద్య, రాక్షసా నిధనంగతాః
తం మన్యే రాఘవం వీరం, నారాయణ మనామయమ్.

తే. యోధవరులు నిశాటు లాయోధనమున
నవనిశక్తిని యమపురి కేగి రట్టి
వీరు రాము ననామయు విష్ణుమూర్తి
నాదినారాయణునిఁగ నే నాత్మఁ దలఁతు.

శ్లో. న తే దదృశిరే రామం, దహంత మరివాహినీమ్
మోహితాః పరమాస్త్రేణ, గాంధర్వేణ మహాత్మనా.

మ. నరచూడామణి రామభూవిభుఁడు గాంధర్వంబునన్ మాడ్చుచోఁ
బరసేనాతతి మోహితాత్మ మయి దిగ్భ్రాంతిం గొనెన్; వే పర
స్పరమున్ రాముఁడుగాఁ దలంచుచును దద్దాసదృశ్యముం దోఁపఁగా
బోరి నన్యోన్యముఁ గ్రుద్ధచిత్తు లగుచుం బోకార్చి రారాక్షసుల్.

శ్లో. ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ, బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ
బద్ధాంజలిపుటా చేద, మువా చాగ్నిసమీపతః.

కం. ప్రవిమలగుణజానకి హవ్యవహు సమీపించి మోడ్చి హస్తములు మదిన్
దివిషద్విప్రుల మ్రొక్కుచుఁ, బవనసఖుం గూర్చి యిట్లు పలికెన్ భక్తిన్.

శ్లో. చలనాత్పర్వతేంద్రస్య, గణా దేవాశ్చ కంపితాః
చచాల పార్వతీ చాపి, త దాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్.

కం. చోద్యంబుగ నతఁ డగ్గిరి, మాద్యన్నతి నూఁపఁ బ్రమథ♦మండలి వణఁకెన్
బ్రోద్యత్కంపంబున దే, వాద్యుని గిరిరాజతనయ ♦ యాశ్లేషించెన్.

శ్లో. దారాః పుత్త్రాః పురం రాష్ట్రం, భోగాచ్ఛాదనభాజనమ్
సర్వ మే వావిభక్తం నో, భవిష్యతి హరీశ్వర.

కం. దారలు పుత్త్రులు పురమును, శ్రీరాష్ట్రము భోగములును♦ జేలలు సకలా
హారంబులు నవిభక్తము, లారఁగ మనకిపురకు వ♦నాటేశ యగున్.

శ్లో. యామేవరాత్రిం శత్రుఘ్నః, పర్ణశాలాం సమావిశత్
తామేవరాత్రిం సీతాపి, ప్రసూతా దారకద్వయమ్.

కం. యామవతి దేనియం దా, రామానుజుఁ డుండెఁ బర్ణ♦రమ్యగృహమునన్
భూమీతనుజాతయు నా, యామవతీవేళ సుతుల ♦ నమడలఁ గాంచెన్.

శ్లో. ఇదం రామాయణం కృత్స్నం, గాయత్రీబీజసంయుతమ్
త్రిసంధ్యం యః పఠే న్నిత్యం, సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే.

కం. గాయత్త్రీయుత మీరా, మాయణముఁ రేపు మాపు♦మధ్యాహ్నమునం
దాయతశ్రద్ధఁ బఠించినఁ, బాయును బాపములు రామ♦భద్రునికరుణన్.

శ్రీగాయత్త్రీరామాయణము సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామాయనమః.

శ్రీ రామస్తుతి.

బాలకాండము.

శ్రీమద్రవికులదీపక రామ
త్రిజగజ్జనకల్పక సీతారామ
రాక్షసకులబలశిక్షక రామ
భక్తావనసువిచక్షణ రామ
మాయాతీతగుణాంచిత రామ
సత్త్వైకగుణాధిష్ఠిత రామ
యక్షేశ్వరహితపూజిత రామ
కరధృతధర్మవిరాజిత రామ
నరసురవరదత్తాభయ రామ
భాషాతీతగుణోజ్జ్వల రామ
ధృతమానవరూపాంచిత రామ
నతవిధిశక్రోమాధవ రామ
కౌసల్యావరనందన రామ
దశరథతోషణకారణ రామ
ఘోరాసురమోహాంతక రామ
కౌశికలబ్ధాఖిలశర రామ
విశ్వామిత్రసవావన రామ
మారీచస్థయవారక రామ
చైతన్యదపటుపదనఖ రామ
గౌతమహృదయానందన రామ
జనకతపఃఫలరూపక రామ
ఖండితభర్గశరాసన రామ
క్షోణీతనయాసంగత రామ
నిర్జితభార్గవకులమణి రామ
సాకేతపురీభూషణ రామ
సీతాహృత్పంజరశుక రామ
రామరామ శ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

అయోధ్యాకాండము.

కైకయతనయావంచిత రామ
పిత్రాజ్ఞాపరిపాలన రామ
సీతాలక్ష్మణసేవిత రామ
పరమసుహృద్గుహపూజిత రామ
ధృతతాపసవేషాంచిత రామ
భారద్వాజసుదావహ రామ
చిత్రకూటతటనివసన రామ
కైకేయీతనయార్థిత రామ
కృతపైతృకజయరాఘవ రామ
భూమిధవీకృతపాదుక రామ
రామరామ శ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

అరణ్యకాండము.

భీకరకాననవిహరణ రామ
క్రూరవిరాధవిదారణ రామ
దత్తాభయమునిజనగణ రామ
తారణకారణవర్తన రామ
దివ్యమహామునిసన్నుత రామ
కుంభజదత్తమహాయుధ రామ
పుణ్యసుతీక్ష్ణాభ్యర్చిత రామ
పరిచితగృధ్రకులాధిప రామ
పంచవటీతటవర్తన రామ
హృతశూర్పణఖానాసిక రామ
హతఖరదూషణదానవ రామ

మాయాహరిణోద్వంచిత రామ
దారితమారీచాసుర రామ
దైత్యేశ్వరహృతభూసుత రామ
దారాన్వేషణతత్పర రామ
గృధ్రాధిపసంబోధిత రామ
గంధకబంధోన్మథన రామ
శబరీదత్తఫలాశన రామ
పంపాలోకనదుఃఖిత రామ
పవనాత్మజసంపూజిత రామ
రామరామ శ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ

కిష్కింధాకాండము.

రవిజనివేదితనిజకథ రామ
ప్రాప్తావనిజాభూషణ రామ
లీలోత్క్షిప్తాసురతను రామ
ఖండితసప్తమహీరుహ రామ
ఏకాశుగనిహతేంద్రజ రామ
అభిషిక్తార్కతనూభవ రామ
గిరిదర్యంతరనివసన రామ

వానరసేనాపరివృత రామ
సీతాలోకనతత్పర రామ
ప్రేషితవానరనాయక రామ
మారుతసుతదత్తోర్మిక రామ
గృధ్రసుబోధితవానర రామ
రామరామ శ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

సుందరకాండము.

జలనిధిలంఘనపటుభట రామ
లంకాంతకసముపాసిత రామ
సీతానందకరార్చిత రామ
విశ్రావితనిజనామక రామ
దూషితరావణవిక్రమ రామ

భస్మీకృతలంకాపుర రామ
ప్రాప్తసతీచూడామణి రామ
జలనిధివేలావాసక రామ
రామరామ శ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

శ్రీరామనుతి.

యుద్ధకాండము.

శరణాక్రాంతవిభీషణ రామ
శయనీకృతదర్భోత్కర రామ
జలనిధిగర్వనివారక రామ
వారిధిబంధనకౌశల రామ
విపులసువేలాచలగత రామ
అహిపాశోత్కరపీడిత రామ
ఖండితఫణిశరబంధన రామ
ఘటకర్ణాసురవిదళన రామ
నిర్మథితేంద్రజిదాహ్వయ రామ
నాశితమూలబలోత్కర రామ
రావణకంఠవిలుంఠక రామ
అభిషిక్తాహితసోదర రామ
సీతాలోకసకౌతుక రామ

శుచిపరిశోధితభూమిజ రామ
బ్రహ్మేంద్రాదిసమీడిత రామ
దశరథదర్శనమోదిత రామ
మృతవానరసంజీవన రామ
పుష్పకయానారోహణ రామ
భారద్వాజార్చితపద రామ
పూరితభరత కుతూహల రామ
జనయిత్రీహర్షప్రద రామ
నరవానరదితిజావృత రామ
అభిషేకోత్సవహర్షిత రామ
కరుణాముద్రితవీక్షణ రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

ఉత్తరకాండము.

సంజీవితవిప్రార్భక రామ
స్వర్గౌకసుతుష్టాత్మక రామ
అపవాదభయైకార్దిత రామ
ఆజడమోక్షప్రదపటు రామ
ఏకశిలానగరాలయ రామ

సుబ్బరాయసంపూజిత రామ
పాహిపాహిరఘునాయక రామ
భక్తత్రాణపరాయణ రామ
రామరామశ్రీరామా రామ
రామరామజయసీతా రామ.

శ్రీరామార్పణమస్తు

శ్రీరామాయనమః.

ఆపదుద్ధారకస్తోత్రము.

హరిః. ఓమ్. అస్యశ్రీఆపదుద్ధారకస్తోత్రస్య వసిష్ఠోభగవాన్ ఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః । శ్రీరామచంద్రో దేవతా । శ్రీం బీజం - రాం శక్తిః - మం కీలకం । మమ ఆపదుద్ధారక శ్రీరామచంద్రప్రసాదసిద్ధ్యర్థే జపేవినియోగః । ఆపదామపహర్తారం - అంగుష్ఠాభ్యాన్నమః, దాతారంసర్వసంపదాం - తర్జనీభ్యాన్నమః, లోకాభిరామం - మధ్యమాభ్యాన్నమః, శ్రీరామం - అనామికాభ్యాన్నమః, భూయోభూయో - కనిష్ఠికాభ్యాన్నమః, నమామ్యహం - కరతలకరపృష్ఠాభ్యాన్నమః । ఏవంహృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః॥ ధ్యానం॥ ఆర్తానామార్తిహంతారం, భీతానాం భయనాశనమ్ । ద్విషతాం కాలదండంచ, రామచంద్రం నమామ్యహమ్ ॥ చాపం ధునానస్స్తనయిత్నుఘోషం, కర్షన్నిషంగాదిషు మార్గ్గివిష్ణున్ । ఆపత్సు భూయాదభయప్రదో మే, సాకం సుమిత్రాతనయేన రామః ॥ ఆపదామపహర్తారం, దాతారం సర్వసంపదామ్ । లోకాభిరామం శ్రీరామం, భూయోభూయో నమామ్యహమ్ ॥

ఆపన్నజనరక్షైక, దక్షాయామితతేజసే
నమోస్తు విష్ణవే తుభ్యం, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧

పదాంభోజరజస్స్పర్శ, పవిత్రమునియోషితే
నమోస్తు సీతాపతయే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨

దానవేంద్రమహామత్త, గజపంచాస్యరూపిణే
నమోస్తు రఘునాథాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౩

మహిజాకుచసంలగ్న, కుంకుమారుణవక్షసే
నమః కల్యాణరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౪

పద్మసంభవభూతేశ, మునిసంస్తుతకీర్తయే
నమోమార్తాండవంశాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౫

హరత్యార్తించ లోకానాం, యో వా మధునిషూదనః
నమోస్తు హరయే తుభ్యం, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౬

తాపకారణసంసార, గజసింహస్వరూపిణే
నమో వేదాన్తవేద్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౭

రంగత్తరంగజలధి, గర్వహృచ్ఛరధారిణే
నమః ప్రతాపరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౮

దారాసహితచంద్రాన, తంసధ్యాతస్వమూర్తయే
నమ స్సత్యస్వరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౯

తారానాయకసంకాశ, వదనాయ మహౌజసే
నమోస్తు తాటకాహంత్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౦

రమ్యసానులసచ్చిత్ర, కూటాశ్రమవిహారిణే
నమ స్సౌమిత్రిసేవ్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౧

సర్వదేవహితాసక్త, దశాననవినాశినే
నమః కలుషసంహర్త్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౨

రత్నసానునివాసైక, వంద్యపాదాంబుజాయ చ
నమ స్త్రైలోక్యనాథాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౩

సంసారబంధమోక్షైక, హేతునామప్రకాశినే
నమః కలుషసంహర్త్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౪

పవనాశుగసంక్షిప్త, మారీచాదిసురారయే
నమో మఖపరిత్రాత్రే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౫

దాంబికేతరభక్తౌఘ, మహదానందదాయినే
నమః కమలనేత్రాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౬

లోకత్రయోద్వేగకర, కుంభకర్ణశిరశ్ఛిదే
నమో భీషణరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౭

కాకాసురైకనయన, హరల్లీలాస్త్రధారిణే
నమో భక్తైకసంద్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౮

భిక్షురూపసమాక్రాంత, బలిసర్వైకసంపదే
నమో వామనరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౧౯

రాజీవనేత్రసుస్పంద, రుచిరాంగసురోచిషే
నమః కైవల్యనిధయే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౦

మందమారుతసంవీత, మందారద్రుమవాసినే
నమః పల్లవహస్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౧

శ్రీకంఠచాపదళన, ధురీణబలబాహవే
నమ స్సీతానుషక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౨

రాజరాజసుహృద్యోషా,ర్చితమంగళమూర్తయే
నమ ఇక్ష్వాకువంశ్యాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౩

మంజులాదర్శవిప్రేక్ష, ణోత్సుకైకవిలాసినే
నమః పోషితభక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౪

భూరిభూధరకోదండ, మూర్తిధ్యేయస్వరూపిణే
నమః ప్రతాపరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౨౫

యోగీంద్రహృత్సరోజాత, మధుపాయ మహాత్మనే
నమో రాజాధిరాజాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౨౬

భూవరాహస్వరూపాయ, నమో భూరిప్రదాయినే
నమః కోమలదేహాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౨౭

యోషాంజలివినిర్ముక్త, లాజాంచితవపుష్మతే
నమ స్సౌందర్యనిధయే, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౮

నఖకోటివినిర్భిన్న, దైత్యాధిపతివక్షసే
నమో నృసింహరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౨౯

మాయామానుషదేహాయ, వేదోద్ధరణహేతవే
నమోస్తు మత్స్యరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే. ఆపదా. ౩౦

మితిశూన్యమహాదివ్య, మహిమ్నే మానితాత్మనే
నమో బ్రహ్మస్వరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౩౧

అహంకారేతరజన, స్వాంతసౌధవిహారిణే
నమోస్తు చిత్స్వరూపాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౩౨

సీతాలక్ష్మణసంశోభి, పార్శ్వాయ పరమాత్మనే
నమః పట్టాభిషిక్తాయ, రామాయాపన్నివారిణే ఆపదా. ౩౩

ఇమం స్తవం భగవతః, పఠేద్యః ప్రీతమానసః
ప్రభాతే వా ప్రదోషే వా, రామస్య పరమాత్మనః ౩౪

స తు తీర్త్వా భవాంభోధి, మాపద స్సకలా అపి
రామసాయుజ్య మాప్నోతి, దేవదేవప్రసాదతః. ౩౫

కారాగృహాదిబాధాసు, సంప్రాప్తే బహుసంకటే
ఆపన్నివారకం స్తోత్రం, పఠేద్యస్తు యథావిధి. ౩౬

సంయోజ్యానుష్టుభంమంత్ర, మనుశ్లోకం స్మరన్ విభుః
సప్తాహం సర్వబాధేభ్యో, ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౩౭

ద్వాత్రింశద్వారజపతః, ప్రత్యహం సుదృఢవ్రతః
వైశాఖే భాను మాలోక్య, ప్రత్యహం శతసంఖ్యయా. ౩౮

ధనేన ధనదప్రఖ్యాం, లభతే నాత్ర సంశయః
బహునాత్ర కిముక్తేన, యం యం కామయతే నరః. ౩౯

తం తం కామ మవాప్నోతి. స్తోత్రేణానేన మానవః
యంత్రపూజావిధానేన, జపహోమాదితర్పణైః. ౪౦

యస్తు కుర్వీతసహసా,సర్వాన్ కామా నవాప్నుయాత్
ఇహలోకే సుఖీభూత్వా, పరే ముక్తో భవిష్యతి. ఆ॥దా. ౪౧

ఇతి శ్రీ అగస్త్య సంహితాయాం ఉమామహేశ్వరసంవాదే
ఆపదుద్ధారకస్తోత్రకథనంనామ ఏకత్రింశోధ్యాయః.

ఓం తత్సత్ బ్రహ్మార్పణ మస్తు

THE RÂMÂYANA.

"(THIS IS AN APPRECIATION OF THE GREAT POEM BY A FAMOUS WESTERN WRITER.)"

THE year 1863 will always be to me dear and blessed, for in it I was privileged to read for the first time the great sacred poem of India—the divine *Ramayana*.

" When this poem was first sung, Brahma Himself was ravished with it. Gods, geniuses, all beings from birds to serpents, men and holy anchorites exclaimed: "Oh ! the sweet poem which we would always gladly hear. Oh ! enrapturing song ! How it imitates nature ! How clearly we see this long history ! It lives under our very eyes."

" Happy he who reads this book entire. Happy he who has read but the half of it. It makes the Brahmana wise, the soldier brave, the merchant rich. If, by chance, a slave (Pariah) hears it, he becomes ennobled. He who reads the *Ramayana* is absolved from all his sins."

This last expression is no delusion of the fancy. This great stream of poetry sweeps away our abiding sin, the dregs, the bitter leaven, which time brings and leaves in us, it washes away and thus makes us pure. Whoever feels his heart dry let him drink of the *Ramayana*. Whoever has lost what was dear to him and is plunged in sorrow let him draw from it the sweet comforts and sympathies of nature. Whoever has labored too much and wished too much, let him drink from this cup a deep draught of life and youth.

Man cannot always work. Every year he must rest, take breath, and renew himself at the great living springs which preserve their eternal freshness. But where are these to be found except at the cradle of our race—on the sacred summits whence descend on one side the Indus and the Ganga, and on the other the torrents of Persia, the rivers of Paradise?

Everything is narrow in the west. Greece is so small that I am stifled in it; Judea is so dry that I pant in it. Let me glance at the side of high Asia towards the deep Orient. There I have my immense poem as vast as the Indian Sea, blessed and adorned by the sun—a book of divine harmony, where nothing jars. A calm peace pervades it, and even in the midst of

battle described in it we perceive an infinite sweetness, a boundless brotherhood, which extends to every living thing; an ocean without bottom or shore, full of love, pity and clemency. I have found that for which I was looking—the Bible of goodness. Receive me then, great poem. Let me plunge in thee, O Sea of milk.

It is only quite recently that the whole of this poem has been translated. It has always been judged by an isolated part or an interpolated episode, directly contrary to its spirit. Now that it has appeared in all its truth and grandeur, it is easy to see that whoever was its last compiler, it is the outgrowth of India—the product of its ages. During perhaps two thousand years the Hindus gave utterance to the *Ramayana* in the different songs and recitals which constitute this epic; and for the last two thousand years they have enacted it in the popular dramas, which were and are still represented at the great national festivals.

It is not a mere poem. It is a kind of Bible which, with the sacred traditions, contains nature, society, the arts, the Indian scenery, vegetation, animals, and the changes of the year in the peculiar enchantments of the different seasons. We cannot judge such a book as we would the Iliad. It has never undergone those expurgations and corrections to which the Homeric poems have been subjected by the great critics of Greece, the greatest of the world. It has had no Antiarchus. It comes to us unaltered. We see this in its numerous repititions, and in some of its descriptions, which recur two or three times and even oftener. We see this also in the many additions which have been made to it at sundry times. Here we meet with facts of such antiquity as to reach back to the cradle of India, and again with things comparatively modern and of such delicate sweetness and fine melody as would seem to be Italian.

It has not been arranged with that skill which characterises the literary works of the West. No one has taken such trouble with it. Every one has relied on the unity, which such an immense diversity receives from vague harmony in which the shades, the colors and even the opposite tunes are blended. It is like the forest and the mountain which it describes. Under gigantic trees, there is a superabundant life, which springs up from smaller trees and from an infinitude of shrubs and humbler plants, which those wood-giants permit to exist under them, and over which they pour down their showers of blossoms, and these great vegetable amphitheatres are full of life. On high soar and flutter birds of a hundred kinds and colors; apes swing from the immediate branches, and now and then the mild-eyed gazelle is

seen beneath. Is this totally a chaos? By no means. The agreeing diversities deck themselves with a commingling charm. At evening, when the sun extinguishes his overwhelming light in the Ganga, when the noises of life are silent, the skirt of the forest exhibits all this animation, so diverse and yet so well blended in the peace of the sweetest twilight, in which all things love each other and sing together. A common melody emerges. This is the *Ramayana*.

JULES MICHELET,

(the French historian in his *Bible of Humanity.*)

Taken from Madame Annie Besant's "In the Defence of Hinduism."

ఆర్యసంతతిశరీరంబున జనియించిన విపరీతవిమర్శకవ్యాధుల కీఖండాంతర మతాంతరజనిత విభీషణవాక్యంబులు మహోషధంబులయి పరిణమించునుగాక. వివేకముతోడ వాల్మీకిరామాయణమును శోధించిన యార్యవర్యులు నరవిందఘోషు ఎం. ఏ., గారివలె నిట్లు ప్రశంసింతురు.

"It has been said, truly, that the Ramayana represents an ideal society and assumed, illogicaly, that it must therefore represent an imaginary one. The argument ignores the alternative of a real society idealised. No poet could evolve out of his own imagination a picture at once so collosal, so minute and so consistent in every detail. No number of poets could do it without stumbling into fatal incompatibilities either of fact or of view, such as we find defacing the Mahabharata."

* * * * * * *

" . ... The Ramayan, the grandest and most paradoxical poem in the world, which becomes unmatchably sublime by disdaining all consistent pursuit of sublimity, supremely artistic by putting aside all the conventional limitations of art, magnificently dramatic by disregarding all dramatic illusion, the uniquely epic by handling the least as well as the most epic material. Not all perhaps can enter at once into the spirit of this masterpiece, but those who have once done so, will never admit any poem in the world as its superior."—*Extract from Indian Review, July 1902.*

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకిరామాయణ విషయసూచిక.

బాలకాండము.

A*

అయోధ్యాకాండము.

అరణ్యకాండము

కిష్కింధాకాండము.

సర్గసంఖ్య.		పుటసంఖ్య.
౪	లక్ష్మణుఁడు హనుమంతునితోఁ దమవృత్తాంతమ్ముఁ జెప్పుట	౫౭౩
,,	లక్ష్మణుఁడు హనుమంతునితో రాముఁడు సుగ్రీవసాచివ్యముఁ గోరుచుండుట చెప్పుట	౫౭౪
౫	హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణులను సుగ్రీవునికడకుఁ దీసికొని పోవుట	౫౭౫
,,	సుగ్రీవుఁడు రామలక్ష్మణులతో సంభాషించుట	౫౭౬
,,	రాముఁడు సుగ్రీవునితో సఖ్యమొనర్చుట	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దనకు వాలిచేసిన యపకారముఁ జెప్పుట ..	౫౭౭
,,	రాముఁడు సుగ్రీవునితో వాలిం జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేయుట	,,
౬	సుగ్రీవుఁడు రామునితో సీతను దాను గొనివచ్చునట్లు చెప్పుట ..	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునకు సీతాదేవి వైచిన భూషణంబులఁ జూపుట	౫౯౮
,,	రాముఁడు సుగ్రీవుని రావణువృత్తాంతము నడుగుట	౫?౯
౭	సుగ్రీవుఁడు రామునకు ధైర్యముఁ జెప్పుట	,,
౮	సుగ్రీవుఁడు రామునితోడి మైత్రిని గొనియాడుట	౫౮౧
,,	రామునితో సుగ్రీవుఁడు వాలి దన్నుఁ బరిభవించిన విధంబుఁ జెప్పుట ..	౫౮౩
౯,౧౦	సుగ్రీవుఁడు రామునితో వాలికిఁ దనకు విరోధము వచ్చిన కారణముఁ జెప్పుట	౫౮౪
౧౧	సుగ్రీవుఁడు రామునకు వాలిబలపరాక్రమంబులఁ దెలుపుట	౫౮౭
,,	సుగ్రీవుఁడు రామునకు దుందుభివృత్తాంతముఁ జెప్పుట	౫౮౦
,,	దుందుభి వాలిమీఁదికి యుద్ధంబునకు వచ్చుట	,,
,,	మతంగుఁడు వాలిని శపించుట	౫౯౦
,,	రాముఁడు దుందుభికళేబరమును పాదమునఁ జిమ్ముట	౫౯౨
౧౨	రాముఁడు సాలసప్తకంబు భేదించుట	,,
,,	సుగ్రీవుఁడు తొలిసారి వాలిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట .	౫౯౩
,,	వాలిం జంపమికి సుగ్రీవుఁడు రాముని నిష్ఠురమాడుట	౫౯౪
,,	రాముఁడు సుగ్రీవునితోఁ దాను వాలిం జంపమికిఁ గారణము దెలుపుట ..	,,
౧౩	రాముఁడు సుగ్రీవాదులతోడఁ గిష్కింధకు యుద్ధమునకుఁ బోవుట	౫౯౫
౧౪	రాముఁడు సుగ్రీవునకు భయము పాయ నుత్సాహోక్తులు చెప్పుట ..	౫౯౭
,,	సుగ్రీవుఁడు వాలిని రణంబునకుఁ బిల్చుటకై సింహనాదముఁ జేయుట ..	,,
౧౫	యుద్ధమునకుఁ బోవువాలిని దార యడ్డగించుట	౫౯౮
౧౬	వాలి తారకు సమాధానముఁ జెప్పి యుద్ధమునకుఁ బోవుట..	౬౦౦
,,	వాలి సుగ్రీవుల ద్వితీయ యుద్ధము	౬౦౧
౧౬,౧౭	రాముఁడు వాలిని నేలఁ గూల్చుట	౬౦౨
౧౭	వాలి రాముని దూషించుట	౬౦౩
౧౮	రాముఁడు వాలిదూషణములకు సమాధానముఁ జెప్పుట	౬౦౬
,,	రాముఁడు వాలికి ధర్మశాస్త్రవాక్యంబులు చెప్పుట	౬౧౮
,,	వాలి రామునివాక్యంబులకు సమాధానపడి యతనిఁ బ్రార్థించుట	౬౦౯

౮ *

శ్రీః.

శ్రీసీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము.

బా ల కాం డ ము.

ఇష్టదేవతాస్తుతి.

మహిజాధవుండు, జడ♦చేతనజీవవిధాత, సద్గరి
యోఽమరభూరుహంబు, సమ♦దారివిదారణశీలి, భక్తవా
రామృతదాత, సంభృతశ♦రాసకరాంబుజుఁ, డొంటిమిట్టశ్రీ
రాముఁ డమాయవర్తనుఁడు ♦ రక్తి గ్రహించుత మన్నమస్కృతుల్. ౧

చం. జగముల నాశ్రయించి, శ్రిత♦సంతతి కాశ్రయభూత యై, సతో
క్తి గరుణ విన్చు, నాథునకుఁ ♦ దెల్పుచుఁ, గృత్తసమస్తదోష యై,
యగణితశక్తియుక్తిని స♦దాశ్రయ యై, పతి భక్తిఁ గొల్చుశ్రీ
భగవతి మాత సీత నిర♦పాయసుఖాత్ములఁ జేయు భక్తులన్. ౨

కం. సత్యము వాక్యము, లోకము సత్యము, తనవ్రాయసంబు ♦ సత్యము, ప్రోయాల్
సత్య యగువాణి, యవ్విధిఁ, బ్రత్యహమును గొలుతుఁ గృతికి ♦ బ్రహ్మోయు విడన్.

ఉ. నారసనాలతాగ్రమున ♦ నవ్యగతి న్నటియించి సద్యశః
పూరము నించి తీజగతిఁ ♦ బూర్వమునంద మదంబ! వాణి! సం
సారము నుత్తరింప రఘు♦చంద్రముసత్కృతికై తొడంగితిఁ
సారసనేత్ర! యేకరణి ♦ సాందయం గృతి నుద్ధరించెదో. ౪

కం.రామా! మారాముని వే,నామములకు నీడు రామ♦నామం బది పో
రాములకు విరామ మిడి ని,రామయసుఖ మిడెదు ననెడు♦హరుఁ డోముఃగృతిన్.

ఉ. ప్రేమ సురార్థ మై విషము ♦ మ్రింగుట డాయుట స్థాణ్వపర్ణత క్ష్
సా మతి ద్యోనదీందు లవి ♦ చక్కఁ దొలంపఁగ రామి రామనా
మామృతభుక్తిఁ జేవఁ గొని ♦ యంది మహేశ్వరసర్వమంగళా
త్వామితభూతి, మీ తెడుశి♦వాఽసమకల్పలతల్ కృతిత్రముల్. ౬

ఉ. శ్రీరఘురామపాదసర♦సీరుహయుగ్మము నాత్మ నిల్పి, కూ
పారము దాఁటి, విఘ్నములఁ ♦ బాఱఁగఁ దోలుచు, లంకఁ జొచ్చి, సీ
తారమణీమణిం గని, ము♦దంబును గూర్చి, రఘూత్తమాంఘ్రిసే
వారతి మీఱుపావని శి♦వంకరుఁ డై వెలయించు మత్కృతిన్. ౭

సంస్కృతకవీంద్రవినతి.

ఉ. శ్రీమహిళాయనంబును, బ్ర♦కృష్టసు కాండము, స్వాదుసద్రసో
ద్దామగభీరతాధ్వనివి♦ధాలసితంబు, మనోహరంబు, నౌ
రామకథాసుధాంబునిధిఁ ♦ ద్రచ్చి, బుధుల్ విమలామృతోజ్జ్వలుల్
గా, మహిఁ జేయునాదికవి♦కంజజుఁ బ్రాంజలి నై భజించెదన్. ౮

కం పంచజనరక్షణార్థము, పంచమవేదంబుఁ దెలియఁ ♦ బల్కినలీలా
పంచజనపంచముఖు న,భ్యంచితమతిఁ గొలుతు నార్యుఁ ♦ బారాశర్యున్. ౯

సీ. ఏసత్కవీంద్రువా♦చాసముజ్జృంభణ, వింతతాలము నేర్పు ♦ వేధసతికి
నేవాక్ప్రతిపటిష్ఠ♦వావదూకత తార్కి,కగజకోటికి సింహ♦గర్జనంబు
ఏమహామహుమతి ♦ రామానుజాచార్య,మతమహీసితపోత్రి♦మహితదంష్ట్ర
యేవైష్ణవాగ్రణి♦భావమార్గము ముక్తి, భామినీసౌధసో♦పానపంక్తి

తే. యట్టికవితార్కికోగ్రపం♦చాస్యమూర్తి, సాధునుతకీర్తి వైష్ణవ♦చక్రవర్తి
ధీపురాచార్య వేదాంత♦దేశికార్యు, వేంకటాచార్యుఁ గొలుతు వే♦వేలగతుల.

కం.కవికేసరి యన దేశిక,కవికే సరిగాక యితర♦కవియుం గవియే?
పవిసఖనఖముఖభయదవ,పువు పులియుం బులియు నీఁగ♦పులియుం బులియే? ౧౧

తే. కాళిదాసుని రఘువంశ♦కర్తఁ దెలిచి, పూతవాగ్భూతి కాభవ♦భూతి కెరఁగి
యల్లజయదేవువినుతమ♦హానుభావు, రాజశేఖరుని మురారిఁ ♦ బ్రస్తుతింతు. ౧౨

ఆంధ్రకవీశ్వరవినుతి.

కం.అయకవితావిభవుల న,న్నయ నేతాప్రెగడ దిక్క♦నలఁ బూర్వకవి
త్రయము స్మార్తి త్రయముం, ద్రయివోలె నుతింతు నతశి♦రస్కుఁడ నగుచున్. ౧౩

సీ. ఆంధ్రీకరణశక్తి ♦ నతకరించెను జాల, సర్వజ్ఞు లనఁబడు♦సకలకవులఁ
బరమమధూక్తుల ♦ భవ్యకవితఁ గూర్చెఁ, గోద దీఱ నమృతంబుఁ ♦ గూరి కూరి

భక్తిరసైకసం♦పద గర్భితముఁ జేసె, సకలరసావళి ♦ శ్లాఘ్యరీతి
హరివర్ణనాసమ♦యమునను స్వశరీర,విస్మృతి గనఁబడ ♦ వెలసె నట్టి
తే. పోతనామాత్య సత్కవి ♦ పూగజాత్యుఁ, దర్పి తాదిత్య రఘుపతి ♦ ధ్యాననిత్య
సహజపాండిత్యుఁ గృతకృత్యు ♦ శస్తసత్యు,ధీసురామాత్యుఁ గొలిచెద♦వాసిచెలఁగ.
కం. తుచ్ఛుఁడు సరిగా దనినను, స్వచ్ఛపుఁబోతనకవిత్వ♦సంపద చెడునే?
స్వేచ్ఛ జలధి దూషించిన, నచ్ఛపతివ్రతను బాప ♦ మంటుట గలదే? ౧౫
కం. రామాభ్యుదయకవీంద్రుని, ధీమహితులఁ దిక్కనార్యుఁ ♦ దిమ్మన మొల్లాం
బామణి భాస్కరుఁ బావన, రామకవుల రంగనాథుఁ ♦ బ్రణుతి యొనర్తున్. ౧౬
శా. శ్రీరామాయణపూర్వభాగము రచిం♦చె న్భక్తి నాంధ్రంబుగా
ధీరుం డార్యజనస్తవార్హుఁడును, బృ♦ధ్వీదేవతాశ్రేష్ఠుఁ, డు
ర్వీరామాత్మభవేశభక్తుఁ, డగుగో♦పీనాథ వెంకార్యుఁ, డా
సూరిం గూర్చి నమస్కరించెదను స♦త్సూక్తిం బ్రశంసించుచున్. ౧౭
కం. కరములు శిరమునఁ జేరిచి, వరగతి భజియింతుఁ గృతిఁ గృ♦పారతిఁ గనఁగా
వరకవితాచణులన్ హిత,కరగుణులన్ వర్తమాన♦కవ్యగ్రణులన్. ౧౮
కం. నతిఁ జేసెద నీ రాముల,కృతి సారదయార్ద్రదృష్టి ♦ క్షితి రక్షింపన్
శతగతులన్ బుధతతులన్, గతకల్మషమతుల భాషి♦కవితాన్వితులన్. ౧౯

మిత్రప్రశంస.

సీ. సీతాంబికాగర్భ♦సింధుసుధాంశుఁడు, వీరరాఘవవంశ ♦ వృద్ధికరుఁడు
శ్రీకుప్పమాంబికా♦హృత్కంజమిత్రుండు, షట్కళాసారవి♦శారదుండు
నిర్నిమిత్తకదయా♦నిర్నిద్రమానసుం, డంకహీనప్రతి♦భాంచితుండు
కలితవాక్యామృతా♦స్ఖలితకవిత్వుండు, కౌశికగోత్రుఁ డ♦గళితయశుఁడు
తే. ప్రథితలంకలపల్లెస♦ద్వంశజాతుఁ, డనఘ వేంకటసుబ్బార్యుఁ ♦ డార్యహితుఁడు
. కృతు లొనర్పఁగఁ బెరేచి♦కీర్తిఁ దెచ్చె, నాకునీడ్యుఁడుగాఁడొకో♦నాదుహితుఁడు.
సీ. వేంకటపరసాఖ్య♦విఖ్యాతదైవజ్ఞ, సత్తమహార్ణాబ్ధి♦చంద్రముండు
పరమానసీగర్భ♦పరిశుక్తిముక్తాఫ,లాయమానుఁడు సాధు♦గీయమానుఁ
డన్నపూర్ణానఘమా♦హల్లకామృతరోచి, హారితసగోత్రాభ్యు♦దయకరుండు
శ్రీరావుచెల్లమాం♦బారావుకరుణాక,టాక్షసంలబ్ధని♦మాధికుండు
తే రామకృష్ణాఖ్యసహజుండు ♦ ప్రకటకీర్తి,పల్లికులఖనిసుశివయా♦పరుఁడు ఘనుఁడు
మన్వయస్యుండు హితుఁడు స♦న్మార్గరతుఁడు, నవ్యగుణహారి శ్రీపద్మ♦నాభశాస్త్రి.
చం. హితము సతంబుఁ గూరిచెద ♦ రెక్కటిసృక్కినఁ బెక్కుచిక్కులన్
వెతఁ బడఁ జాపుసెజ్జఁ జెయి♦వీడ స్వకీయులు పూర్వపోషితుల్,

మతి గొని యాదుకొం చునుఱు ♦ మందుల నిల్పిరి; పూర్వజన్మసం
చితసుకృతంబ గాక ధరఁ ♦ జిక్కుదు రే యిటువంటిమిత్రులున్? ౨౨

శా. ప్రేరింతుర్ శుభ కావ్యసంఘటనకై ♦ ప్రేరించి మధ్యంబునం
దేరోగంబున నైన డీలుపడ నెం♦ తేఁ గూర్తు రుత్సాహముం,
బారం బందఁ బ్రశస్తి సేయుదురు, నా♦భాగ్యంబు గాదే మహో
దారుల్ ధీరులు ధీరశాంతు లిటు ల♦త్యంతాప్తులై యబ్బుటల్. ౨౩

కం. ఎక్కడి చింతలపూఁడియొ, యెక్కడి రఘునాథపురమొ ♦ యెక్కడి కడపో
చిక్కని నెయ్యము ముపురకు, నెక్కరణియొ, దైవచిత్ర ♦ మే మనవచ్చున్. ౨౪

ఆ. అడవియుసిరికయును ♦ నంబుధిలవణంబుఁ, జేరి నట్టటంచుఁ ♦ జెప్ప చంద్రు
మైత్త్రిఁ బలుకుచోట♦మాయెడ నయ్యది, సత్య మయ్యె రామ♦చంద్రుకరుణ. ౨౫

కం. ఫలకాంక్షారహితంబుగఁ, బలువిధముల నాకుఁ దోడు♦పడుమిత్రులకున్
గలిమియు సుఖముఁ జిరాయువుఁ, గులవృద్ధియుఁ గలుగఁ జేయుఁ♦గోదండరామా!

స్వవిషయము.

శా. భారద్వాజపవిత్రగోత్రజుఁడ, నాపస్తంబసత్సూత్రుఁడన్,
బారావారసుతాధినాథపదసే♦వాలోలగోల్కొండవే
పారిన్, సత్కవిమిత్రుఁడం, గనకమాం♦బారామచంద్రాహ్వయో
దారానుత్తమదంపతిప్రజల మ♦ధ్యస్థుండ, సుబ్బాఖ్యుఁడన్. ౨౬

ఉ. పూతచరిత్రులున్, విబుధ♦పూజితులున్, సుయశోమనోహర
స్ఫీతపవిత్రమూర్తులును, ♦ శ్రీరమణీయనిజాలయాంగణుల్,
శ్రీతరుణీశ పాదసర♦సీరుహసంకలితాత్మమందిరుల్,
మాతలిదండ్రులం దొరయ ♦ మాతలిదండ్రులె శక్తు లిద్దరన్. ౨౭

కం. గురువులఁ బరమదయాళుర, ధరణిం బ్రత్యక్షదైవ♦తంబుల నస్మ
త్కారణకళేబరదాతల, నిరతము భజియింతు నఘము ♦ నిర్మూలింతున్. ౨౮

శా. బాల్యంబందున తండ్రి వాసి చన స♦ద్భావంబునన్ మమ్ము ము
న్గల్యాణాత్మకుఁడైనకృష్ణుఁడు కృపం ♦ గౌరవ్యసంజాతకౌ
టిల్యం బంటక యుండఁ బెంపవుఁ బా♦టించెం గదా, యట్ల దా
కల్యంబై ననుఁ గాచుపిన్నజనకుం ♦ గాదే ప్రశంసింపఁగన్. ౩౦

కం. కఱపెను విద్యాబుద్ధులు, నెఱపెను మజ్జీవనంబు ♦ నీతియు గుణముం
గఱపెను లక్ష్మణరాయఁడు, మఱపంగా వశమె సుజన♦మాన్యుఁ బితృవ్యున్. ౩౧

కం. అన్న యగు శేషగిరి రా, వన్నువ యగురంగరాయఁ ♦ డాత్మగృహిణి యై
చెన్నలరురంగనాయకి, సన్నుత కావ్యములె నాదు♦సంతానంబుల్. ౩౨

సీ. శాంతచిత్తుల మేలి♦బంతి యెవ్వం డన, నాతఁ డం చన నర్హుఁ ♦ డైనవాఁడు
అతిసాధుతకు నుదా♦హరణ మెవ్వం డన, వాఁడెపో యని చూపఁ♦బడెడివాఁడు
సత్యనీతివ్రతా♦చరణకు గుఱి యెవ్వఁ, డనిన వాఁ డన యోగ్యుఁ ♦ డైనవాఁడు
బంధువత్సలతకుఁ ♦ బట్టుఁగొ మ్మెవఁ డన, నాయన యనఁగఁ బా♦త్రైనవాఁడు
తే.సారసౌభ్రాత్రమున రామ♦చంద్రు సాటి,యెవ్వఁ డన వీఁడనఁగఁగీర్తి♦నెసఁగువాఁడు
బుద్ధికాణాచి, నెయ్యంబు♦భూమి, సుప్ర,సన్నతను సిరియన్న, శే♦షన్న నిజము.
కం. తెలియనికతమున భావిక,వులు మద్విషయంబునందుఁ ♦ బొరవడకుండన్
బలికితి నాదుకుటుంబముఁ, గలరు పితృవ్యజులు తల్లి ♦ గల దిప్పటికిన్. ౩౪
కం.మావంశము తెఱఁ గంతయు, మావృత్తాంతంబుఁ దెలియ ♦ మత్పూర్వకృతం
బై వెలయురాభ్యుదయమం,దే విస్తృత మగుట నొడువ ♦ నే నిట మరలన్. ౩౫

కవికృతపూర్వగ్రంథసంగ్రహపట్టిక.

కం శ్రీపతి యగుసీతాభా,మాపతికృపబలిమి శ్రీకు♦మారాభ్యుదయం
బాపయి శతకము కౌస,ల్యాపరిణయకావ్య మొండు ♦ నయ్యెం బలుకన్. ౩౬
కం.కృష్ణావతారతత్త్వముఁ, గృష్ణనులీలామృతంబుఁ ♦ గీర్తించితిఁ, ద
త్కృష్ణునుగీతల శ్రద్ధా,నిష్ణాతుఁడ నగుచుఁ బల్కి ♦ నెగడితి ద్విపదన్.[1] ౩౭

వితర్కాదికము.

సీ. కనులకుఁ గలఁకయు ♦ గరళంబు మదికి నై, తపియింపఁజేయ వి♦త్తమ్ము లేదు
కాళ్లబందా లురి♦త్రాళ్లు కుత్తుకకు నౌ, బిడ్డలజెంజాట ♦ మడ్డు లేదు
మంచిసెబ్బర లెద ♦ స్మరియింప నీయని, యంతటిభోగంబు ♦ లమర లేదు
ఈపూఁట హరిహరీ ♦ యేపాటఁ గడచు న, న్దారిద్ర్యభీతి యిం♦తయును లేదు
ఆ. రాముఁ దలఁపఁ జేయ♦నామయం బుండఁగ,సౌఖ్య మరయుపొం దె♦జాయ యుండ
నింత వలను గలుగ ♦ నిప్పుడ శ్రీరాముఁ, దలఁప కున్న నెపుడు ♦ దలఁచువాఁడ.౩౮
చం.ప్రబలి కఫంబు కంఠమున ♦ బాధలు పెట్టెడివేళఁ, జూపఱుల్
గబగబ బైటఁ బట్టుఁ డిఁకఁ ♦ గార్యము లే దనువేళఁ, గింకరు
ల్దబదబఁ బ్రాణవాయువులు ♦ లాగెడివేళల, నాలుఁ జుట్టముల్
లబలబ లాడువేళలఁ, ద♦లంపఁగ శక్యమె రామనామమున్. ౩౯
సీ. దంతంబు లూడు న♦న్చింతపుట్టకమున్న, కనుదోయి మసకలు ♦ గొనకమున్న
ముడుతలచే మేను ♦ మిడుకులాడకమున్న, నడఁకునఁ గా ల్దడఁ♦బడకమున్న
పెండ్లము కసుఁ గడ♦గండ్లు పెట్టకమున్న, నందను ల్దనుఁ జూచి ♦ నగకమున్న
గద్దించి బుడుతలు ♦ బుద్ధి చెప్పకమున్న, చెడురోగములఁ బెల్వి ♦ చెడకమున్న

---

[1] ఇవిగాక సుభద్రావిజయాదిగ్రంథంబులు పెక్కులు గలవు.

తే. పూని వైద్యుండు చెప్పక ♦ పోకమున్న, కాలభటదర్శనంబును ♦ గాకమున్న
రామశ్రీరామశ్రీరామ ♦ రామయనుచు, ధ్యానమొనరించువాఁడెపో ♦ ధన్యతముఁడు.

కం. సంగతవాక్యంబుల హృ,త్సంగతు రఘురాము భక్తిఁ ♦ దలఁచుటకన్నన్
రంగగుమేలువిధంబు గ,నంగా రా దింక నెన్ని ♦ నయమార్గములన్. ౪౧

కం. పూర్వులు నెవ్వరుఁ బలుకరు, పూర్వోత్తరరామకథల ♦ ముని పల్కినయ
త్తెర్వునఁ దెలుఁగునఁ గావున, సర్వము నెఱిఁగింతు రామ ♦ చంద్రునికరుణన్. ౪౨

చం. శితభవబంధమోచనని ♦ దాన మటంచు నెఱింగి ఘోరసం
సృతి దృఢపాశబంధనము ♦ ఛేద మొనర్పఁగ, శాశ్వతోరుసౌ
ఖ్యతతి నెసంగ, నిత్యము ని ♦ రామయమైనముకుందలోకసం
గతిఁ జెలువార, రామకథఁ ♦ గైకొనితిన్ రచియింప నీగతిన్. ౪౩

చం. కవికిని యోగివర్యునకుఁ ♦ గానను భేద మొకింత, నెట్లు నా
నవిరళభక్తియుక్తిని మ ♦ నోంబుజవీథిని నిల్పి శ్రీహరిం
బ్రవిమలనిష్ఠఁ దన్మయత ♦ భాసిలి తద్గుణవర్ణనాస్థచే
నవిరతకాలయాపనస ♦ ముంజసుఁ డౌఁగద సత్కవీంద్రుఁడున్. ౪౪

ఆ. మనసు కారణంబు ♦ మనుజునిబంధమో,క్షముల కౌట మనసు ♦ సారసాక్షు
నందు నిల్పి ముక్తి ♦ నందుట సుకరకా,ర్యంబ టంచుఁ దోఁచె ♦ నాత్మయందు. ౪౫

మ. అటు గాఁ గైహికసృష్టిమై, విషయతం ♦ త్రాధీనుఁ డైధీరుఁడుం
బటువాగ్వైభవజృంభణంబు తరుణీ ♦ ప్రత్యంగదుర్వర్ణనా
ర్భటి వ్యర్థంబుగఁ జేయుఁ దత్కలితహృ ♦ ద్వ్యాపారమశ్చింతనా
స్ఫుటఘోరాఘసుదగ్ధచిత్తుఁ డగుచున్ ♦ స్రుక్కుంగదా యెంతయున్. ౪౬

ఉ. రామకథాసుధాంబుధి ని ♦ రంతరముజ్జన మాచరించెదన్
రామకథామృతంబుఁ దమిఁ ♦ ద్రావుచు దారుణతృష్ణ నార్చెదన్
రామకథానులాపమునఁ ♦ గ్రాలుచు నుందు సహర్నిశంబు, నే
రామకథౌషధంబున ని ♦ రామయశాశ్వతసౌఖ్య మొందెదన్. ౪౭

తే. రామనామమాహాత్మ్యంబు ♦ రా దెఱుంగ, నల్లసర్వజ్ఞునకు నైన ♦ నట్టిచోట
నేను రామాయణముఁ బల్క ♦ నేర్తునను చుఁ, బూను టిట్టిది వేకమో ♦ బుధులు కెఱుక.

శా. భావిబ్రహ్మనొ పార్వతీపతినొ దు ♦ ర్వాసుండనో కాక నే
భావింపన్ రఘురాముసద్గురువు వి ♦ శ్వామిత్రపస్నానినో
యావిశ్వజ్ఞుఁడు నౌ వసిష్ఠుఁడనొ లీ ♦ లాంభోజసంభూతుఁ డౌ
నావాల్మీకినొ పల్కనౌనె సకలం ♦ బౌ రామచారిత్రమున్? ౪౮

కం. రాముకథఁ బలుకఁ జేసియు, నేమెయినేఁ సుకవి గాఁ డ ♦ దెట్టిబుధుండుఁ
ధీమహితులమత మూ టిది, రామాయణమును రచింతు ♦ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౦

కం. రాముఁడు పరదైవత మూ, రాముఁడె నాపాలివేల్పు ♦ రక్షింపఁగ శ్రీ
రామకృపాసంలబ్ధికి, రామాయణమును రచింతు ♦ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౧

కం. రామాయణమును బూర్వులు, దాము వచింపఁగనె యేమి? ♦ తత మొరుసుకృతం
బోమునె యితరులఁ? గావున, రామాయణమును రచింతు ♦ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౨

కం. ఆమిక యిది గాదు సుఁడీ, రామధ్యానక్రమంబు ♦ రాగిల్లుట కై
బాములు దొలఁగుట కొఱకై, రామాయణమును రచింతు ♦ శ్రద్ధాయుక్తిన్. ౫౩

ఉ. ఆరయ మోక్షమార్గము లు♦పాయము పూరుషకార, మీాద్వయిఁ
భారతమం దుపాయ మభి♦వర్ణిత మయ్యెను, రాముసత్కథఁ
గౌరవ మారఁగాఁ బురుష♦కారము విస్తృత మయ్యెఁ, బేర్మి పెం
పౌరహిఁ దోఁచు భాగవత♦మందు ననుత్తమవిష్ణుతత్త్వమున్. ౫౪

కం. మును వాల్మీకిరితస, జ్జననుతకావ్యంబు రామ♦చంద్రునితనయుల్
వినిపించి; రిపుడు దెనుఁగునఁ, బొనరింపఁగ రామచంద్ర♦పుత్రుండఁ గదా. ౫౫

కం. తనయులు మును దమచరితము, వినిపింపఁగ వినినయట్టి♦వీనుల మరలఁ
వినుఁగాత రాముఁ డిట్లీ, తనయుఁడు వినిపింపఁ గోరు♦తమచరితంబున్. ౫౬

తే. రామచంద్రుండుకృతిభర్త♦రామచంద్ర, సుతుఁడు కృతివక్త విషయంబు♦శుద్ధమోక్ష
మహితలాభప్రదంబు రా♦మాయణంబు, గలుగఁగల దెవ్వైలక్షణ్య♦ములనుగొఱఁత.

ఉ. శ్రీమహితుండు వాల్మికి వ♦చించెఁ గదా యని యుత్సహించి శ్రీ
రామకథార్ణవంబును ద♦రంబె తరింపఁగ నాదుబోఁటికిఁ?
భీమతరస్వి యౌహనుమ ♦ వేగమ దాఁటె నటంచు నీరధిం
జీమయు దాఁటఁ బూన నిఁకఁ ♦ జెప్పెడి దేమి వివేకసంపదన్. ౫౮

కం. ఓపి యగస్త్యుఁడు నీరధి, నాపోశన మెత్తెఁ గాదె ♦ యని యితరులు దా
మాపనికై పూనినఁ దుద, యేపారునె? లోకమెల్ల ♦ నిహిహీ యనదే? ౫౯

కం గోవిందుఁడు ము న్నెత్తఁడె, గోవర్ధన మనుచు వెఱ్ఱి♦గొల్లం డొకఁడా
గ్రావం బెత్తఁగఁ బూనిన, నేవిధమున సఫల మగు న♦భీష్టార్థంబుల్. ౬౦

ఆ. రామకోటి నేను ♦ వ్రాయంగ మఱవ వై, రాగివేషముఁలను ♦ రాత్రిఁ గలను
బోధ మొనరఁ జేయు ♦ పుణ్యాత్ము లీకృతి, నిర్వహింత్రు గాక ♦ నిఖిలవిధుల. ౬౧

తే. అద్భుతంబుగ మట్టమ♦ధ్యాహ్నమునను, బుష్కరాఖ్యవిరాగిని ♦ బుణ్యరామ
భక్తి నామదిలోపలఁ ♦ బ్రజ్వలింప, నెఱపఁ బంపిన ఘనుఁ డిది ♦ నిర్వహించు.

తే. అన్న చేత నిరస్తుఁ డై ♦ యార్తిఁ గూరి, శరణుచొచ్చిన రాక్షసు ♦ శత్రు ననుజు
బ్రేమఁ జేపట్టి నట్టిద♦యామయుండు, ప్రోచు న న్నప్డు నాదోష♦పుంజ మణఁచి.

కం. మందరనగభరమునకై, బృందారకు లెల్ల మొఱలు ♦ పెట్టినఁ బత్రి
స్యందనుఁ డై సాయముపను, నిందిరపతి నాకు శరణ ♦ మీకార్యమునన్. ౬౪

చం. అమృతము లబ్ధ మౌను గల♦శాంబుధిఁ ద్రచ్చ,నటంచుఁ దన్మహో
ద్యమమున బాస ౙచు,నమృ♦తం బిడి ప్రోచె నిలింపకోటి నే
విమలుఁడు, వాఁడె తోడగుత ♦ వీడక నే నమృతోపభోగినై
యమరఁగఁ జల్పు రాఘవక♦థాఽమృతసాగరమంథనంబునన్. ౬౫

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్ర! యొన♦రించెద నే నొకమన్వి, నాదరం
బారఁగ నప్రమాదమతి ♦ వై వినుమీ కనుమీ, నచింపఁ దవ్వ
ద్భూరితరప్రబంధమును ♦ బూనితి, దానిని నిర్వహింపఁగా
భారము నీభుజంబున నె ♦ వైచితి, వల్దన వీడ నమ్ముమీ. ౬౬

చం. కవి ననుగాథగర్వమునఁ ♦ గాదు, మహత్తర మైనబుద్ధివై
భవమునఁ గాదు, నిస్తులిత♦పాండితి పెంపునఁ గాదు రయ్య, యీ
ప్రవితతకావ్యసంఘటన♦భారము నే నిటు పూను టెల్ల, రా
ఘవ! భవదీయసచ్చరణ♦కంజయుగంబు స్మరింపఁగాఁ జుమీ. ౬౭

చం. చిఱునగ వొప్ప నేమిటికొ ♦ శ్రీరఘురామ! భవన్ముఖాబ్జమం
దెలుఁగఁగఁ దెల్పవే, తెలిసె ♦ హీ యితఁ డెక్కడఁ దుచ్ఛమానవుం?
డుఱు వగుమత్కథం బలుక ♦ నూనుట యెక్కడ? నేమి సాహసం!
బుఱక పయోధి నీఁదుటకు ♦ నూనెఁ గదే యనుచున్ హసించెదే? ౬౮

చం. తెలియుము రామ! నీవ యొక♦ధీరుఁడ వంచుఁ దలంపఁ బోకుమీ,
జలనిధి నీఁదు టెంత పని? ♦ జన్మము లెన్నిటి నెత్తినాఁడ నో,
యలయక ఘోరసంసృతిమ♦హాంబుధు లెన్నిటి నీఁదినాఁడనో,
యలయిక యున్నె? నైజము సు♦మా బహుళార్తులు దేహధారికిన్. ౬౯

ఉ. తావకవర్ణనాసరణిఁ ♦ దప్పులు గల్గినఁ గోపగించుచుం
ద్రోనకు నన్ను, నావలన ♦ దోసము లే దణుమాత్రమేనియున్
భూనుచంద్ర! నీవు తెలు♦పో నలు పో నిజ మే నెఱుంగ, నా
కీనలి కెన్నఁడేఁ దెలిపి♦తే? కనిపించితె యున్న రూపమున్? ౭౦

కం. పలువురు పరిపరివిధములఁ, బలికిరి యం దెంత నిజమొ ♦ ప్రభువ! యెఱుంగన్;
బలికెద యథార్థ మిట నీ,కలరూపుం దెలిపి తేని ♦ కారుణ్యనిధీ! ౭౧

కం. మీమహిమ మీర లెఱుఁగరు, శ్రీమహిళానాథ! యిట్టి♦చిత్రచరిత్రో
ద్దాముల మీముఁ దెలియంగా, నేమానవుఁడోపు,నీవ ♦ యెఱిగింపు దయన్. ౭౨

తే. చక్కఁగా నిన్నెఱింగిన ♦ సత్యవచన, వరుఁడు పలుకుట నీతనూ ♦ భవులె పాడ
నీవ ప్రత్యక్షముగ విని ♦ నిక్క మనుచు, మెచ్చి యుండుట నీకథ ♦ నచ్చినాఁడ. ౨౩

సీ. ఆమ్నాయపఠనంబు ♦ లడవియేడ్పులె కదా, తావకభక్తి య♦భావ మైన
నిత్యకర్మప్రవృత్తి ♦ నిగిడి చచ్చులె కా, తావకభక్తి య♦భావ మైన
నఖిలతీర్థస్నాన ♦ మగచాట్లకే కదా, తావకభక్తి య♦భావ మైనఁ
బట్టినామంబులు ♦ భయపెట్టుటకునె కా, తావకభక్తి య♦భావ మైన

ఆ. నీదుభక్తి లేమి ♦ నిఖిలంబు వ్యర్థంబు, ప్రాణహీన మైన ♦ వపువుఁ బోలె
నీదుభక్తి గలుగ ♦ నిఖిలంబు వ్యర్థంబు, నదిఁ దరించుపిదప ♦ నావయట్లు. ౨౪

శా. ప్రారబ్ధంబులు పెక్కు లెప్పుడు నను ♦ న్బాధించెడిం, గాన నా
ధీరత్వం బతిచంచలత్వముఁ గనెం ♦ దెల్వేదె, విఘ్నావళుల్
చేరం జొచ్చి కలంచుచు న్మనము ని ♦ ద్దేరంగ రా నీయ, వీ
ఘోరాపజ్జలరాశిభంగముల మ ♦ గ్నుం డౌచు క్షీణింతునో. ౨౫

ఉ. ఎంతటిజ్ఞానహీనుఁడ, న ♦ దెంతటిమత్తుఁడ, నెంతవ్యర్థుఁడన్,
జింతిలుచున్నవాఁడ నెటు ♦ చేకుఱు నాయభికాంక్షితం బటం
చెంతయు, నీవు రాఘవ! య♦హీనకృపామతి భీతిఁ బాపుచుం
జెంతల బాస మై నిలువఁ ♦ జేడ్వడ నేల వ్యథావిలుండ నై. ౨౬

చ. మనమున నెప్పు డేని నొక ♦ మాటయినన్ స్థిరసత్ప్రపత్తిచే
నను శరణంబుఁ జొచ్చినజ ♦ నంబుల కే నభయం బొసంగెదన్
విను మిది నావ్రతం బనెడు ♦ నీదగువిశ్రుతవాక్య మూఁతగాఁ
గొనితిని, స్థైర్యధైర్యములు ♦ గూడె, నపాస్తము లయ్యె శంకలున్. ౨౭

ఉ. ఉల్లమునందుఁ దోఁచెను మ ♦ ఱొండుభవల్లపితంబు, నెవ్వఁ డేన్
బెల్లగుసర్వధర్మముల ♦ వీడి, దృఢోద్యదనన్యభక్తి సం
ధిల్లఁగ, నన్ను నొక్కరు, హృ ♦ దిన్ శరణం బన, మత్పదాప్తి రా
జిల్లఁగ నీనివిఘ్నములఁ ♦ జెండెదఁ జింతిల కంచుఁ బల్కవే. ౨౮

కం. కావున నిర్భీకుఁడ నై, కావించెద నీదుచరితఁ ♦ గావ్యము గాఁగన్
నావలనఁ దప్పు గలిగిన, నీవలననె కలిగె ననుచు ♦ నే మది నెంతున్. ౨౯

సీ. భవ్య మై మానిసం♦భావ్య మై సుజనాను,భావ్య మై నవరస♦భావ్య మగుచు
హృద్య మై భక్తిసం♦వేద్య మై కావ్యాళి, నాద్య మై సతతాన♦వద్య మగుచు
శుద్ధ మై పద్యని♦బద్ధ మై శాస్త్రసం,బద్ధ మై నిగమార్థ♦సిద్ధ మగుచుఁ
బూత మై కలితసం♦గీత మై మౌనిరా,ట్జాత మై ధర్మని♦కేత మగుచు

తే. శ్రవ్య మై సర్వలోకసం♦స్తవ్య మగుచు, దివ్య మై పార్వతీశాజ♦సేవ్య మగుచు
నవ్య మై గుణమణిగణ♦దీవ్యదర్థ, మయిన కావ్యంబు రచియింతు♦నాంధ్రభాష.

తే. అమరభాషను బలికె రా♦మాయణంబు, నాంధ్రభాషనువ్యాకృతి♦కాద్యుఁ డయ్యె
నట్టివాల్మీకి మనమున♦ నలరికున్నె, యస్మదీయాంధ్రపద్య రా♦మాయణమున. ౮౧

కం. ఉండఁగ నెందఱొ వేల్పులు, కొండాడెద రొక్క రాముఁ♦ గోవిదు లేలా?
పండినమామిడి దండనె, యుండఁగఁ గీరంబు లొండు♦ నొల్లునె చేరన్? ౮౨

తే. తత్సవితృవంశధారిణీ♦ధవవరేణ్యు, భర్గవిధిదేవతాసము♦పాస్యమాను
ధీమహితు నధియోగియో♦క్త్రీపుమనః ప్ర, చోదనార్థంబు యాత్వరి♦స్తుతియొనర్తు.

ఉ. ఖండితపాతకోత్కరు, న♦ఖండయశోజయభాగ్యశాలి, మా
ర్తండకులప్రకాండు, నహి♦తాండజపన్నగవైరి, సత్కృపా
మండనభూషితుం, గడప♦మండలవాసుని, నొంటిమిట్టకో
దండరఘూత్తము, న్నియత♦దాస్యమున న్భజియింతు భక్తిమై. ౮౪

ఉ. బమ్మెరపోతరాజు నిర♦పాయసుఖస్థితుఁ జేయుపొంటె వా
క్యమ్ముల నిల్పి భాగవత♦ మారసుధారసధారలొల్కఁ, బూ
ర్వమ్మును నేఁడు నింక సరి♦వారలు మిన్నలు లేక యుండ సా
రమ్ముగఁ బల్కి నట్టిరఘు♦రాముఁడు నాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. ౮౫

ఉ. అమ్మక! కోవెలందుఁ దన♦యమ్మయు నొంటిమి వీడి పోవ, రే
పమ్మినయాఁకటన్ శిశువు♦ పాలకు నేడ్వఁగ, నాలకించి తా
నమ్మగ స్తన్య మిచ్చినద♦యామయి! నన్గన వమ్మ! యమ్మ! నీ
తమ్మ! భయక్షుధార్దితుని♦ నయ్యలరాజకులోద్వహుం బలెన్. ౮౬

ఉత్సాహకారణ భగవద్దత్తాభయ వాగ్దానము.

కం. ఎమ్మెయి నగునో ప్రారంభ మ్మొనరింపఁగ నిదంచుఁ♦ బ్రార్థింప నినున్
లెమ్మా హరిశార్దూలా! యిమ్మహితార్ణవము దాఁటు♦ మీ వని యనవే. ౮౭

కం. కావున నీవాక్యమ్మే, కేవల మాధారముగను♦ గీర్తించెద నీ
పావనదివ్యచరిత్రం, బావల నే మైనఁ జేయు♦మా శ్రీరామా! ౮౮

గ్రంథారంభము.

వాల్మీకునకు నారదుఁడు రామాయణ ముపదేశించుట.

కం. తపమున స్వాధ్యాయంబున, నిపుణుని వాగ్విదవ్వరేణ్యు ♦ నిఖిలమునిజనా
ధిపు నారదు సంప్రశ్నము, తపస్వి వాల్మీకి యిట్టు ♦ తమిఁ గావించెన్. ౮౯

సీ. ఎవ్వఁ డీధారిణి ♦ నీకాలమున గుణ,వంతుండు నతివీర్య♦వంతుఁ డెవఁడు
ధర్మజ్ఞుఁ డెవఁడు కృ♦తజ్ఞుండు నెవ్వఁడు, నిజమరియును దృఢ♦నిష్ఠుఁ డెవఁడు
సంతతానుష్ఠిత♦చారిత్రుఁ డెవ్వఁడు, సర్వభూతహితాస్థ ♦ జరగు నెవ్వఁ
డెవ్వఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డెవఁడు సమర్థుండు, తతసర్వైకప్రియ♦దర్శనుండు

ఆ. నెవ్వఁ డాత్మవంతుఁ ♦ డెవఁడు జితక్రోధుఁ, డెవఁడు కాంతియుక్తుఁ ♦ డెవఁ డసూయ
లేనివాఁడు కలన ♦ లీల నెవ్వం డూన,నాగ్రహంబు వణఁకు ♦ నసురతతియు. ౯౦

చం. పరమకుతూహలంబు విన ♦ భావమునం దువ యుంచె దీని, నో
పరమమహర్షివర్య! తెలు♦పం దగువాఁడవు నీవ యిట్టిస
త్పురుషు, న టన్న నబ్జజసు♦తుండు త్రిలోకవిదుండు హర్ష సం
భరితమనోంబుజుండు విను♦మా యని యి ట్లను సాదరంబుగన్. ౯౧

సీ. నీవు కీర్తించిన♦నిరుపమగుణములు, బహుళముల్ మఱి దుర్ల♦భముల యైన
మౌనీంద్ర! చక్కఁగ ♦ మనమున యోజించి, వచియింతు నే నిట్టి♦వరగుణాఢ్యు
జనియించె నయ్యి యి♦క్ష్వాకువంశంబున, రామనామంబునఁ ♦ బ్రజలు వొగడ
నియతాత్మకుఁడుమహా♦నిస్తులవీర్యుండు,ద్యుతిమంతుఁడును ధృతి♦యుతుఁడు వశియు

తే. బుద్ధిమంతుండు సతులప్ర♦సిద్ధనీతి,పరుఁడు వాగ్మియు శత్రుని♦బర్హణుండు
శ్రీయుతుండును విపులాంసుఁ♦డాయతంబు,లైన భుజములుగలఁడును♦హాహనుండు.

కం. కంబుగ్రీవుఁడు విపులో,రంబున వెలుఁగొందువాఁడు ♦ రాజితకోదం
డంబు గలవాఁడు శత్రుక,దంబకకాలాంతకుండు ♦ దారుణుఁ డాజిన్. ౯౩

సీ. ఆజానుదీర్ఘంబు ♦ లైనబాహులవాఁడు, రమణీయ మైనశి♦రంబువాఁడు
తరము లేనట్టి సుం♦దరలలాటమువాఁడు, కమనీయ మైనవి♦క్రమమువాఁడు
అంగైన సరిసరి♦యంగముల్ గలవాఁడు, మినమిన మనుమేని♦మెఱుఁగువాఁడు
దారుణ మైనప్ర♦తాపంబు గలవాఁడు, చారుపీవరసువ♦క్షంబువాఁడు

తే. గేయ మగువాలువిరివికం♦దోయివాఁడు, మెచ్చుగొలి పెడిలచ్చిచే♦హెచ్చువాఁడు
సర్వశుభలక్షణుండును ♦ భవ్యమూర్తి, రామచంద్రుండు సుగుణాభి♦రాముఁడనఘ.

సీ. శస్త్రధర్మవిదుండు ♦ సత్యసంధుండును, సకలభూజనహిత♦సతతరతుఁడు
సద్యశఃపూర్ణుండు ♦ జ్ఞానసంపన్నుండు, నత్యంతశుచియు స♦మాధియుతుఁడు

వశ్యుండునుం బ్రజా♦పతిసన్నిభుండును, శ్రీమంతుఁడును ధాత ♦ రిపుహరుండు
జీవలోకావన♦శీలుండు ధర్మసం,రక్షుండు నిజధర్మ♦రక్షణుండు
తే. స్వీయజనగోప్తయును సాంగ♦వేదతత్త్వ, నిపుణతముఁడు ధనుర్వేద ♦ నిష్ఠితుండు
సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞ♦చతురుఁ డనఘు, స్మృతియుతుండును బ్రతిభావి♦శేషయుతుఁడు.
ఉ. సర్వజగత్ప్రియంకరుఁడు ♦ సాధు వదీనవిచక్షణుండునై
సర్వసరిత్తులన్ జలధి♦నా సతతార్యజనాభిగమ్యుఁడున్,
సర్వసముండు, నార్యగుణ♦శాలి, సదైకమనోజ్ఞదర్శనుం,
దుర్వర సర్వపూజ్యుఁడు, గు♦ణోత్తరుఁ డన్నిట, మానిసత్తమా! ౯౬
సీ. అతఁడు కౌసల్యాత్మ♦హర్షవృద్ధికరుండు, గాంభీర్యమునను సా♦గరముఁ బోలు
ధైర్యంబునను హిమ♦ధరణీధరముసాటి, వీర్యసమున్నతి ♦ విష్ణునిభుఁడు
ద్విజరాజుగతిని స♦త్ప్రియదర్శనుండును, బ్రళయాగ్నిసముఁడు కో♦పంబు గదుర
నోరుపుగుణమున ♦ నుర్వీసమానుండు, ధనదసంకాశుండు ♦ త్యాగమునను
తే. నపరధర్మునియట్టివాఁ ♦ డతులసత్య,పరత మునిరాజచంద్ర! యా♦పరమపురుషుఁ
డతనికిని నుద్దిగలరయ్య♦యరయ నెంత, రాజమాత్రుండె శ్రీరఘు♦రామవిభుఁడు.
కం.రాముని నేతత్సుగుణా,రాముని నిర్వక్రఘనప♦రాక్రము జ్యేష్ఠున్
సామగుణాఢ్యునిఁ బ్రియునిన్,భూమిజనహితప్రసక్తుఁ ♦ బోరిఁ బ్రకృతులకై. ౯౭
కం.తనయుని దశరథమహిపతి, దనమతి యువరాజుఁ జేయఁ ♦ దలపోయుచుఁ జ
య్యన చేతనము గావింపఁగ, నేనపుమెయిం దదభిషేక♦సంభారంబుల్. ౯౯
చం.కనుఁగొని ధారిణీశుసతి ♦ కైకయి యాధరిణీశు వేఁడఁగన్
మును తన కిచ్చినట్టివర♦ముల్ నెఱవేర్పఁగ, రాముఁ గానకుం
బనుప, నిజాత్మజున్ భరతుఁ ♦ బట్టము గట్టఁగ, ధర్మపాశ బం
ధనములఁ జిక్కి సత్యవచ♦నప్రవణుం డయి కూర్మిపుత్రునిన్. ౧౦౦
కం.రామునిఁ గానకుఁ జను మని, యామహిపతి పంప వీరుఁ ♦ డయ్యం జనియెన్
నేమము నడుపఁగఁ గయికకు, నామోదము గూర్పు జనకు♦నాజ్ఞం దీర్పన్. ౧౦౧
సీ. అడవుల కారీతి ♦ నరుగు శ్రీరామునిఁ, గని తమ్ముఁ గుఱ్ఱఁడు ♦ కరముఁ బ్రియుఁడు
నయధురంధరుఁడు న♦న్నకుఁ బ్రీతిమంతుఁడు, సనఘుసుమిత్రకు ♦ నాత్మజుండు
నగులక్ష్మణుండు నె♦య్యంబు దీపింప హా! సౌభ్రాత్ర మేపారఁ ♦ జనియె వెంట
రామునిప్రియభార్య ♦ రమణీయగుణచర్య, నయశీల హితలోల ♦ నాథునకును
ఆ. సతముఁ బ్రాణతుల్య ♦ జనకావనీశ్వర,మహితకులజ దేవ♦మాయయట్లు
సంభవించి నట్టి♦జానకి సద్గుణా,న్విత వినుతచరిత♦జాతపూత. ౧౦౨

కం.సీత సకలశుభచిహ్నా,పేత వరారోహ దశర♦థేశ్వరు కోడల్
　చేతోధవు శశి రోహిణి,రీతి న్వస్నంటి చనె న♦రీణ ప్రీతిన్. ౧౦౩

కం.పౌరులు దుస్సహచింతా,భారులు దూరంబు వెంట♦బడి; రటు కించి
　ద్దూరము తండ్రియు; గంగా,తీరంబును డాసి ♦ ధర్మధీనిరతుండున్. ౧౦౪

తే. శృంగిబేరపురంబును ♦ జేరి యచట,నాత్మమిత్రుని గుహు నిషా♦దాధిపతిని
　జూచి సెలవిచ్చెఁ బొమ్మని♦సూతునకును,గుహుఁడు దాఁటించె వారిము♦గ్గురను గంగ.

ఉ. రాజకుమారులుర్ జనక♦రాజకుమారియుఁ గానకానఁ బే
　రోజను గాల్నడం జని, బ♦హూదకసింధులు దాఁటి, యాభర
　ద్వాజునిశాసనంబున సు♦పర్వనికాశులు చిత్రకూటమున్
　రాజిలు వేడ్కఁ జేరి, తమి ♦ గ్రాలఁగ నుండిరి పర్ణశాలలోన్. ౧౦౬

కం పుత్రకులు చిత్రకూటధ,రిత్రీధరవాసు లయినఁ ♦ బ్రేమభరమునం
　బుత్రునకై విలపించుచు, ధాత్రీపతి చనియె సమర♦ధామముఁ జేరన్. ౧౦౭

కం.జనకుం డీల్గుట రాజ్యం,బునకు వసిష్ఠాదివిప్ర♦ముఖ్యులు దన్నుం
　బనిపూని వేఁడ భరతుఁడు, గొనఁ డయ్యె న్వారిమాటఁ ♦ గొనసాగింపన్. ౧౦౮

సీ. అమ్మహాబలుఁడు సి♦జాగ్రజాంఘ్రిప్రసా,దార్థి యై వనమున ♦ కరిగి రాము
　ననఘు మహాత్ము య♦థార్థపరాక్రము,నార్యభావంబున ♦ నడిగికొనియె
　నన్న! ధర్మజ్ఞుండ ♦ వైననీవే రాజు,గా నుండవే యనఁ ♦ గరుణఁ జూచి
　రాముండు త్యాగాభి♦రాముండు సుముఖితో,ద్దాముండు సదృశో♦ధాముఁ డయ్యుఁ
తే. దండ్రియాదేశమును మదిఁ ♦ దలఁచి రాజ్య,పాలనం బొల్ల కతనికిఁ ♦ బావ లిచ్చి
　తనకుమాఱుగఁ,బొమ్మంచుఁ♦దఱిమి చెప్పి,పంచె నతని నయోధ్యకు ♦ భరతుఁ డంత.

కం.కామము నెఱవేఱమినే, రాముని పాదుకలఁ గొల్చి ♦ రామాగమనం
　బే మది వేచుచు నంది,గ్రామంబున నిస్స్పృహతను ♦ రాజ్యముఁ జేసెన్. ౧౧౦

సీ. భరతుఁ డట్టులు చనఁ ♦ బౌరులు మఱిమఱి, దనుఁ జూడ వత్తు ర♦ న్తలఁపుఁ జేసి
　దండక విజితేంద్రి♦యుండు సత్యాత్ముండు, సొచ్చి విరాధుని ♦ స్రుక్కఁ జేసి
　శరభంగు దర్శించి ♦ చని సుతీక్ష్ణునిఁ గాంచి, కనుచు నగస్త్యు న♦గస్త్యభ్రాతఁ
　గను మోదమునను న♦గస్త్యుమాటన యైంద్ర,ధనువు ఖడ్గముఁ దూణి♦నునిశితంబు
తే. లక్షయశరంబులం గొనె ♦ నటవిచరుల,తోడ నుండెడి రఘురాము♦తోడ మౌను
　లసురరాక్షససంహార ♦ మర్థి వేఁడ, నట్ల కావింతు నని వారి ♦ కభయ మిచ్చె.

ఉ. ఆనరపాలచంద్రసుతుఁ ♦ డచ్చట నిచ్చఁ జరించుచో జన
　స్థాననివాసినిన్ భయద♦దానవకామినిఁ గామరూపిణిన్

బూని విహారము జేయ నది ♦ బోదన చేసిన సర్వరాక్షసుల్
తో సమునం త్రిశీర్ష ఖర♦దూషణముఖ్యులు దన్నుం దాఁకినన్. ౧౧౨

ఉ. వారిని వారివారి ననిఁ♦వారణవారణవిక్రముం డనిన్
వీరుల నాలుగుంబదియు♦వేవుర రాఘవుఁ డేకతంబ దో
స్సారమున న్వధింపఁ దన♦జ్ఞాతులసంహారణంబు విన్కి డు
ర్వారరతాగ్రహంబుమెయి ♦ రావణుఁడుం దనకున్ సహాయతన్. ౧౧౩

శా. మారీచుం దనురాక్షసాధిపుని సం♦ప్రార్థింప వాఁడెంతయే
నోగీ రావణ! నీకుఁ గానిపని ద♦ర్పోద్రిక్తుఁ డా రాముతోఁ
బోరాటల్ ఘటియింప నం చతనికిన్ ♦ బోధింప, న ద్దైత్యుఁడుం
బ్రేరింపన్ శమనుండు, నీతి రుచి గా♦మిం, బోయెఁ దద్యుక్తుఁడై. ౧౧౪

ఉ. మాయలమారి యాయసుర ♦ మానవనాథతనూజయుగ్మ మెం
తో యెడగల్గ రా వనులఁ ♦ దోడ్కొని పో, రఘురాముదేవి వై
తేయకులాధినేత గొని ♦ తెప్పునఁ బోవుచు నాజటాయు ధూ
తాయువుఁ జేసి లంకను ధ♦రాత్మజ నుంచె నశంకితాత్ముఁడై. ౧౧౫

సీ. పక్షిరాణ్మరణంబు ♦ భార్యాపహరణంబుఁ, గని విని రాముండు ♦ కళవళించి
యాకులేంద్రియుఁ డయి ♦ యాగృధ్రరాజున, కగ్నిసంస్కారంబు ♦ లాచరించి
హా యని పలవించి ♦ యఖిలవనంబుల, వెదకుచో వైదేహి ♦ వికృతరూపు
ఘోరదర్శనుని ర♦క్షోనాథునిఁ గబంధుఁ, గని త్రుంచి దహియింపఁ ♦ జనియె వాఁడు
తే. నాకలోకంబునకు; నాతఁ ♦ డరుగువేళ, శబరి వరధర్మచారిణి ♦ శ్రమణి గలదు
సకలసద్ధర్మనిపుణ యా♦సతిని జూడఁ, బొమ్మటంచును బోధించి ♦ పోవుటయును.

కం. ఆపగిదిశత్రుదమనుఁడు, భూపసుతుఁడు చక్క శబరి♦పూజలఁ గొని యి
చ్ఛాపూర్తి కామె చెప్పిన,రూపునఁ బంపాసరస్సు♦రోధముఁ జేరెన్. ౧౧౭

కం. హనుమత్కపి నటఁ గని యా,తనివచనము పేర్మి సూర్య♦తనయునితోఁ బొం
దొనరించి తనదుకథయును, వినిచెన్ సర్వంబు సీత♦వృత్తాంతంబున్. ౧౧౮

కం. అంతయు విని కపి నలినీ,కాంతతనూజుండు చెల్మి ♦ గావించె ధరా
కాంతకుమారునితో నే,కాంతము హుతవహుఁడు సాక్షి♦గా నామీఁదన్.

చం. తనకును వాలికిం బగవి♦ధంబు దివాకరసూతి చెప్పినన్
విని ఘను వాలిఁ గూల్ప రఘు♦వీరుఁడు పూని ప్రతిజ్ఞచేసినన్
వినుమని వాలివీర్యబల♦విక్రమము ల్వినిపించి యార్తిలో
ననకులుఁ డింద్రజున్ గెలుచు♦నే యని సంశయలోలితాత్ముఁడై. ౧౨౦

ఉ. నమ్మిక యానుపొంటె దిన♦నాథతనూజుఁడు గానిపింప గో
త్ర మ్మున నుండుదుందుభిసు♦రప్రకరారికళేబరంబు హా
స మ్మిగురొత్తఁ జూచి బల♦శాలి వెసన్ దశయోజనంబులం
జిమ్మెఁ దదస్థి ద్రెళ్ల రఘు♦సింహుఁడు పాదమునుంగుటంబునన్. ౧-౨౧

కం. లీలగ నొక పెనుఁగోలను, సాలాగమసప్తకంబు ♦ శైలవరంబుల్
దూలించె రసాతలమున, శ్రీలనిప్రత్యయము గలుగ ♦ వీరుం డంతన్. ౧-౨౨

కం. బంధుర మగువిశ్వాసము, సంధించుచుఁ బ్రీతమాన♦సముపెంపునఁ గి
ష్కింధాగుహకును నలినీ,బాంధవజుం డరిగె రామ♦భద్రునితోడన్. ౧-౨౩

ఉ. కాంచనపింగళుండు ప్లవ♦గప్రభుఁ డర్కతనూజుఁ డంత గ
ర్జించినఁ దద్రవంబు విని ♦ జిష్ణుతనూజుఁడు యుద్ధకాంక్ష నే
తెంచుచు దార తారకును ♦ దెల్పి భయంపడకుండ, సూర్యజున్
నొంచిన, వానిఁ ద్రుంచెను ఘ♦నుం డొక కోలను నేలఁ గూలఁగన్. ౧-౨౪

ఆ. మిత్రపుత్రుమాట♦మేరగ వాలిని, రణమునందుఁ ద్రుంచి ♦ రాఘవుండు
వానిరాజ్యమున ది♦వాకరతనయునే, పట్టమొప్పఁ గట్టెఁ ♦ బ్రాభవముగ. ౧-౨౫

ఉ. సీతను రోయఁగాఁ బనిచెఁ ♦ జెచ్చెర వాసరనాథసూనుఁ డ
త్యాతతవిక్రమాఢ్యుల మ♦హాకపివర్యుల, వారిలోన సం
పాతివచఃప్రబోధమునఁ ♦ బావని యామడ లొక్కనూఱునై
భీతిద మామహార్ణవముఁ ♦ బెల్చనఁ దా నవలీల దాఁటుచున్. ౧-౨౬

కం. రావణపాలిత మాలం,కావరనగరంబుఁ జొచ్చి ♦ కనియెను బహుశో
కావిల నశోకవనగత, శ్రీవాస న్నాథసక్త♦చేతన్ సీతన్. ౧-౨౭

కం. వైశ్వానరహితతనయుఁడు, విశ్వాసముపుట్టఁ జూపి ♦ విభుముద్రికఁ దా
నాశ్వాసించెను సతి; హరి,నశ్వసుతునితోడి చెలిమి ♦ యగుటయుఁ జెప్పెన్.

సీ. తోరణంబును బ్రవి♦దారణం బొనరించి, పంచసేనానులఁ ♦ ద్రుంచి వైచి
సప్తమంత్రిసుతాళి ♦ సప్తాశ్వసుతుఁ గూర్చి, శూరు నక్షుని నల్పి ♦ చూరు చేసి
బ్రహ్మాస్త్రమునఁ జిక్కి ♦ బ్రహ్మవరంబునఁ, గట్టు వాసినయట్టి♦గుట్టు దెలిసి
తను లాగుదైత్యుల ♦ మనమున మన్నించి, సీత దప్పఁగ లంక ♦ భూతిఁ జేసి
తే. రయముమెయి దాశరథికిని ♦ బ్రియముఁ జెప్ప,మరలి చనుదెంచి వానర♦వరుఁడు ధీర
తామహోత్తరుఁ గాంచి ప్ర♦దక్షిణించి, కంటి జానకిఁ దత్త్వయు♦క్తముగ ననియె.

సీ. సూర్యకులుం డంత ♦ సూర్యాత్మజునితోడఁ, జేరి మహోదధి♦తీర మచట
సూరసన్నిభశరా♦సారంబునను వార్ధి, జాలఁగ నల్లక♦ల్లోలపఱుప

నాపగానాయకుం ♦ డోపక తనరూపు, నవు డూని బోధింప ♦ నుపమ త్వష్ట్ర
సూతిచేఁ గట్టించి ♦ సేతువు నాత్రోవ, లంకాపురంబు ని♦శ్శంక మరిగి
తే. రణతలంబున దైత్య్య రా♦వణునధించి,క్షమసుతనుబొందిలజ్జాభ♦రమునఁ గుంది
నిండుసభ నిష్ఠురములు రా♦ముండువలుక,త్క్ష్మాతనూజాతచితిసాక్షి ♦ సాధ్విగాన.
కం.క్షితిసుత నిస్తులితపతి,వ్రతయని హుతవహుఁడు వలుక ♦ రామవిభుం డా
సతినిఁ మరలం గైకొని, యతిమోదం బందె వేల్పు♦లందఱుఁ బొగడన్. ౧౩౧
కం.సురతతిచేఁ బూజితుఁడై, కర మలరెఁ రాముఁ డతని♦ఘన కార్యమునఁ
సురమునిగణములు సచరా,చర మగుముల్లోకములును ♦ సంతోషించెన్. ౧౩౨
కం.శ్రీరాముండు విభీషణు, నారక్షోవిభుఁగ లంక ♦ నభిషేకమునన్
గూరిమిఁదానొనరించియు, వీరుఁడు గృతకృత్యుఁ డగుచు ♦ విజ్వరుఁ డయ్యెన్.
సీ. స్వర్గవాసులచేత ♦ వరములఁ దా నొంది, మృతకపులకు నును ♦ తెచ్చి మనిచి
మిత్రవృతుం డయి ♦ మిత్రకులాగ్రణి, యరి కసాధ్యము నయో♦ధ్యం గనంగఁ
బుష్పకారూఢుఁ డై ♦ పోవుచో దిగి త్రోవ, నల్ల భరద్వాజు♦నాశ్రమమున
భరతాంతికమునకుఁ ♦ బవమానసుతు నంపి, పుష్పకంబును నెక్కి♦పురమునకును
తే. బోవుచోఁ బూర్వకథను సు♦గ్రీవుతోడ, ముచ్చటించుచు నెలమి నా♦సచ్చరిత్రుఁ
డనుజుఁ డున్న నందిగ్రామ♦మందు డిగ్గి, జడల నట వీడె సోదర♦సహితుఁ డగుచు.
కం.తనతో వెలయఁగ భూమీ,తనయామణి రాజ్యరమను ♦ దాల్చెఁ మరలన్
దినమణితేజుఁడు దశరథ,తనయుఁడు భువనంబు లతిము♦దంబున వఱలన్. ౧౩౪
కం.విష్టపచయములు మిగులఁ బ్ర,హృష్టములై యొప్పెఁ బుల్క ♦ లేపార మెయిన్
శిష్టులు సుధార్మికులుఁ గడుఁ, బుష్టిని గని రవని రామ♦భూవరుఁ డేలన్. ౧౩౬
కం.ఆధులు పొసఁగవు జనులకు, వ్యాధులు తను వంట వాస్థ ♦ కవరోధముగా
సాధుల కీతు లనంబడు, బాధలు లే వెందు రామ♦పాలనమందున్. ౧౩౭
కం.కానరు పుత్రులమరణము, మానరు సాధ్వీగుణంబు ♦ మానవతుల్ దా
మూనరు వైధవ్యము వై,శ్వానరుభయ మింతయేనిఁ ♦ బాటిల్ల దెటన్. ౧౩౮
కం.కూలవు జంతులు జలముల, ప్రీలదు ప్రజ వాతజాత♦భీతిం, జోరుల్
గ్రాలరు, వేఁకిని నాఁకట, వ్రాలుట లేదెందు రామ♦రాజ్యమునందున్. ౧౩౯.
కం.పురముల జనపదములఁ గాఁ,పురములు గావించుజనులు ♦ భోగాభోగ
స్ఫిరతను ధనధాన్యంబులఁ, గరము సుఖంచెదరు కృతయు♦గంబునఁ బోలెన్. ౧౪౦
ఆ. వాజపేయశతము ♦ బహుసువర్ణకములఁ, గూర్మిఁ జలిపి కోట్ల♦గోచయముల
నెన్నరానిధనము ♦ లిచ్చి బ్రాహ్మణులకు, బ్రహ్మలోక మరుగుఁ ♦ బ్రథితగుణుఁడు.

ఆ. రామచంద్రవిభుఁడు ♦ రాచవంగడముల, నిలిపి నూర్లకొలఁది ♦ నిల్కడ నిల
నాల్గువర్ణములజ♦నంబులఁ దమతమ,ధర్మమందు నిలుపుఁ ♦ దలఁగకుండ. ౧౪౨

కం లోకంబు లేలి యబ్దము, లేకాదశదశశతంబు ♦ లేకాకృతి ధ
ర్మైకరతుం డయి రాముఁడు, ప్రాకటగతి బ్రహ్మలోక♦పదముం జేరున్. ౧౪౩

చం.కడుఁబరిశుద్ధముఁ, సకల♦కల్మషనాశము, పుణ్య మిచ్చుటం
దడయదు, వేదసమ్మితము ♦ తారకరూపము, దీర్ఘకాలముఁ
బుడమి సుఖింపఁ జేయు గణ♦పుత్రకపౌత్రకయుక్తి, నిద్ది యే
ర్పడఁ బఠియించినం, బిదప ♦ వాఁడు సుఖించును జచ్చి స్వస్థినెతిన్.[1] ౧౪౪

ఉ. వాగ్వృషభత్వముఁ, సకల♦వార్ధిపరీతధరాపతిత్వముఁ,
బాగుగఁ బణ్యలాభము, న♦పారమహత్త్వముఁ గల్గు నీకృతిఁ
సాగఁగ విప్రభూమిధవ♦సంఘము వైశ్యులు శూద్రకోటి శ్ర
ద్ధాగరిమం బఠించిన య♦థావిధి విన్నఁ బఠింప నారయన్. ౧౪౫

సంక్షేపరామాయణము సమాప్తము.

వాల్మీకిమహర్షి తమసాతీరంబున విహరించుట.

ఆ. అనుచు నారదుండు ♦ హర్షరసావిష్ట,చిత్తుఁ డగుచుఁ దెలియఁ ♦ జెప్పుటయును
వాక్యకుశలుఁ డైన♦వాల్మీకి యస్తో త్తరంబు నాలకించి ♦ శ్రద్ధతోడ. ౧౪౬

చం.అడిగినయర్థ మెల్లఁ బర♦మాప్తతఁ గర్ణరసాయనంబుగా
నొడువుట నోమహాశయ! య♦నూనసుధారసతుందిలోక్తి, ని
ప్పుడ కృతినైతి నం చతనిఁ ♦ బూజలఁ దన్పి సశిష్యవర్గుఁ డై
కడుఁ బరితుష్టుఁ జేసె నన♦ఘవ్రతుఁడుఁ హృదయంగమోక్తులన్! ౧౪౭

తే. అర్చనల నంది యాగతి ♦ హర్ష మొంది,నారదుఁడు దాను బోవ నా♦నతని బొంది
చనియెను యథేచ్ఛ మాకాశ♦సరణిఁబట్టి, దేవలోకంబుఁ జేరంగ ♦ దేవమౌని.

కం.నారదుఁ డరిగిన గంగా,తీరంబున కనతిదూర♦దేశంబున ని
ర్హారివరకుసుమభరవి,స్తారలతాచారుకుటిని ♦ దమసాతటినిన్. ౧౪౯

మత్తకోకిలము. రాజితద్యుతి వాల్మికర్షి యు ♦ రాఁగ వెన్కఁని త స్భర
ద్వాజుఁ డన్ప్రియశిష్యవర్యుఁడు ♦ వారి నాడఁగ నేగి, పే
రోజ మై నడిమింట రాజిల ♦ నుగ్రదీధితి, చార్వను
ద్వేజితాంబులఁ గాంచి యిట్లనుఁ ♦ బ్రీతుఁ డై నిజశిష్యుతోన్. ౧౫౦

---

[1] స్వస్థినెతి = మోక్షపదవి. శ్లో. విద్యేపాదపిగోవిందం చిఘాపాత్మజస్సరఁ ।
శిశుపాలోగతస్స్వర్గం కింపునస్తత్పరాయణాః ॥ అత్రిస్మృతి.

కం. అంబువులఁ గంటె సుజనుమ,నంబునకుం దుల్య మగుచు ♦ నవ్యము రమణీ
యంబై నిరతంబుఁ బ్రస,న్నంబై నిష్పంక మగుచు ♦ ననువుం గూర్చెన్. ౧౫౧
కం. తెమ్మా యావల్కలల మిటు, లిమ్మా కలశంబు నుంపు ♦ మిమ్మగు నెడ వే
రమ్మా వత్సా! నేస్నా,నమ్మును గావింతుఁ బుణ్య♦నది తీర్థమునన్. ౧౫౨
కం. అని పలుకుచు వల్కలముల్,ఘనుఁడు భరద్వాజుఁ డీయఁ ♦ గైకొని యతధీ
ఖని యారఁ! సంచరించుచు, వనసీమల్ విపులవిటపి♦వారోద్దామన్. ౧౫౩

→ బోయ క్రౌంచపక్షిని వధించుట వాల్మీకిమహర్షి చూచుట. ←

కం అంచితచారుస్వనమై, చంచచ్ఛద మగుచు సురత♦సంగతిఁ గడురా
ణించెడివిరహాసహన, క్రౌంచద్వంద్వంబు మాని ♦ కనెఁ జేయలఁతిన్. ౧౫౪
ఆ. వానియందు నొక్క♦దానిని మగపక్షిఁ, గూల్చె వైరబుద్ధిఁ ♦ గూళయెఱుకు
పాపనిశ్చయుండు ♦ తూపునొక్కటి దొండి, తానుజూచుచున్న♦నైన నుఱక. ౧౫౫
కం. అంతటఁ గనుఁగొనె ముని భగ,వంతుఁడు బహుళాస్రపూర♦పరిమగ్నంబై
యెంతయు మెడ వ్రేలాడ, న్జెంతం బడి పొరలు చున్న♦నీడోద్భవమున్. ౧౫౬
కం. ఎస్తుటి నేనిం బాయక, హత్తిన నెయ్యమున వెంట ♦ నంటెడుమగనిన్
మత్తిల్లి యున్న వానిని, నెత్తురు ముంపఁగ శిరంబు ♦ నేలం బొరలన్. ౧౫౭
కం. విలవిల మని ప్రాణానిల,ములఁ బాయుచు విస్తృతవక్త్ర♦మును గలకాంతుల్
జేలజేలఁ గన్నుల నీళ్లు లు,రలగం గని కూసెఁ బెంటి♦క్రౌంచము వగచేన్. ౧౫౮
ఉ. ఎంతయుఁ గీచుకీచు మని ♦ యీ రెలుఁ గొప్పఁగఁ గూయుచున్, ధవుం
బెంతను వ్రాలి చంచువునఁ ♦ జీఱుచు, బోయకు నుల్కి పాఱుచున్,
బొంతను గొన్కు వ్రాలి నిజ♦పూరుషుఁ జూచుచు, నేడ్చు కాంత నే
కాంతము చూచి నేలపయిఁ ♦ గ్రౌంచము గూలుట కాంచి యాత్మలోన్. ౧౫౯
ఆ. కరఁగి ధర్మవిదుఁడు ♦ కడువగఁ దత్కృతి, నెఱికి దూర మగుట ♦ నిశ్చయించి
భ్రుకుటి వికటముగను♦కోపతామ్రాక్షుఁడై,కఱకు బెఱుకుఁ జూచి♦కరుణమాలి.

→ వాల్మీకిమహర్షి బోయను శపించుట. ←

తే. తెలియు మా నిషాదుండ! ప్ర♦తిష్ఠనీక,ప్రాప్తమయ్యెడు శాశ్వత♦హాయనములఁ
గ్రౌంచమిథునంబునందు నొ♦క్కండు నీవు, కామమోహితముం జంపు♦కారణమున.
చం అని శపియించి కోప మెడ ♦ నాఱినఁ గూరినచింత నెంతయుం
బస నెడిక్రౌంచపక్షి మిథు♦నస్థుఁ గాఁగ నిషాదుఁ గూర్చి నే
ననిపది యేమి యంచును మ♦హామతి దాఁ దలపోసి యాత్మలోఁ,
గనుఁగొని శిష్యు నిట్ల నియెఁ ♦ గాంచితె వింత నొకంచు నేఁ డిటన్, ౧౬౨

తే. కినిసి కుమతినిషాదుని♦కీడుసేఁత, కాత్మ తపియింప శోకార్తి ♦ నాడినట్టి
భాషితముపద్య మగుచును ♦ బరిఢవిల్లి, నది భరద్వాజ! చిత్ర మిఁ♦ట్టిదియుఁ గలదె.

కం. సమపాదచతుష్కంబై, సమవర్ణాన్విత మగుచుఁ ♦ జారువిపంచీ
క్రమతాలలయాన్వితమై, కొమరారుచునున్నయదియుఁ ♦ గోవిదపర్యా! ౧౬౪

చం. అనుచును వామలూరుభవుఁ ♦ డాదటఁ బల్క గురూక్తి వించు స
ద్వినయముతోఁ దదుక్తికిని ♦ విస్మయ మందుచు వాగ్విధేయ మై
పనుగొనఁ జేయ శ్లోకమును ♦ వాల్మికుఁ డెంతయు సంతసించె శి
ష్యునిచరితంబుఁ గాంచి; కవి ♦ కూఱట లోకము మెచ్చులే కదా. ౧౬౫

చం. అనల యథావిధిన్ మునికు♦లాగ్రణి యేటఁ గృతావగాహుఁ డై
సవిధమునందుఁ బూర్ణకల♦శంబును గొం చరుదేర ఛాత్రుఁడున్
దవులఁగఁ జింత పద్యమునఁ ♦ దత్పరుఁ డౌచు నిజాశ్రమస్థలిన్
గవితిలకంబు చేరి హిత♦గాథలఁ బ్రొద్దులు పుచ్చి వెండియున్. ౧౬౬

బ్రహ్మ వాల్మీకిని జూడ వచ్చుట.

చం. చటులవిషాద మూనుచు ని♦షాదుని దిట్టి వచించి నట్టియా
పటుతరపద్యముం గుఱిచి ♦ పావనశీలుఁడు భావనారతిన్
దిటముగ నుండ, భూరినిజ♦తేజము దిక్కుల నిండ హస్తసం
పుటములతోడ యోగిజన♦పుంగవు లెల్లరు వెంట నంటఁగన్. ౧౬౭

కం. వచ్చెను వాల్మీకిం గన, నచ్చపుమచ్చికను దాన ♦ యబ్జజుఁడు త్రిలో
కోచ్చయకర్త మురుత్తతి, విచ్చలవిడి బలసి కొలువ ♦ వివిధస్తుతులన్. ౧౬౮

పంచచామరము. ఇటూచతుర్ముఖుండు రాఁగ ♦ నిష్టశిష్టపాళితోఁ
దటాలున న్మునిప్రభుండు ♦ శ్రద్ధ భక్తియుక్తిమై
నిటాల మందుఁ గేలుదోయి ♦ నిల్పి మ్రొక్కి నిల్చి తా
నికేటికో ననుం గనంగ ♦ నేగుదెంచె ధాతయున్. ౧౬౯

కం. అని కడు నచ్చెరుపడి ముని, వినయంబున నర్ఘ్యపాద్య♦విధిఁ బూజనముల్
ఘనముగఁ జల్పి యథావిధి, గను సాష్టాంగముగఁ బ్రణతిఁ ♦ గావించిమఱిన్. ౧౭౦

ఆ. కుశలవార్త లడుగఁ ♦ గూర్చుండి పీఠిపై, నబ్జభవుఁడు మౌని♦నాజ్ఞ సేయఁ
జిఱుతయాసనమునఁ ♦ జేరికూర్చుండియు, వదలఁ డయ్యె నెఱుకు♦వానిచింత. ౧౭౧

ఆ. పాపబుద్ధి యకట ♦ పగఁబూని వగమాని, యేమికతము లేక ♦ భూమిఁ గూల్చె
నట్టిచారునినద ♦ మమరుక్రౌంచంబు నా, యెఱుకువాఁ డదెట్టి♦కఱకువాఁడొ.

ఆ. అనుచు నాఁడుపక్షి♦వ్యసనంబు మఱిమఱి, తలఁచితలఁచి పగపు ♦ దలకొసంగఁ
దా రచించి నట్టి♦తత్పద్యమును గూర్చి, మనములోనఁ జింత ♦ మునుఁగుచున్న.

బ్రహ్మ వాల్మీకిని రామాయణముఁ జెప్ప నియమించుట.

మ. దరహాసాంకుర మొప్పఁ బద్మభవుఁ డా♦ధన్యాత్ము వీక్షించి సా
దరుఁ డై యేటికిఁ జింత సేయ మునినా♦థా! శంకఁ బోవీడు మీ
యరయన్ బద్యమె చుమ్మ యద్ది, యెటులో♦రా వచ్చె నం చెంచ, కా
వరణిం దెల్పెద, మన్నిదేశమున భా♦షాకాంత నీవాక్కునన్ ౧౭౪

చం. అమరఁగ నిల్చె పల్కున, ఘు♦ణాక్షరధర్మము గాదు నీవు ప
ద్యము రచియించు టెల్ల, నటు♦లౌటను రామకథాప్రపంచ మ
త్యమలినభక్తియుక్తిని మ♦హాకృతి సేయుము నారదోక్తత
త్క్రమమున; సద్గుణాంబునిధి ♦ ధర్మియు రాముఁడె చూ మునీశ్వరా! ౧౭౫

ఉ. ఆమతిమంతుసచ్చరిత♦యందు నగాఢనిగూఢవృత్తముల్
రాముని తత్సహోదరుని ♦ రాక్షసపాళుల సీతవృత్తముల్
ధీమహితా! భవన్మతికిఁ ♦ దెల్లముగాఁగను గోచరించెడిన్
నీమహనీయకావ్యమున ♦ నేరదు దబ్బ యొకండునుం జొరన్. ౧౭౬

కం. ఇంచుక యైనను గావునఁ, గొంచక శుభరామకథను ♦ గొబ్బునఁ గృతిఁ గా
వించి మనోహరసత్ప,ద్యాంచితగా ధరణి వెలయు♦నటు సేయ వనా. ౧౭౭

కం. ఎందాఁకఁ గులధరావళు, లెందాఁక నదీనదంబు ♦ లిల వెలయునో తా
నందాఁక రామకథ జగ,మందున్ స్థిర మగుచు నిలుచు ♦ నయ్య మునీంద్రా. ౧౭౮

కం. నీరామాయణకావ్యము, ధారుణి నెందాఁక నిలుచుఁ ♦ దత్పర్యంతం
బార యశంబును గని మని, మారమ్యజగంబుఁ బొందు♦మా యామీఁదన్. ౧౭౯

కం. అనుచు వచించి విరించియుఁ, జనుదుం దత్సూక్తి కలరి ♦ సారాద్భుతవా
ర్ధిని మునిఁగెను శిష్యులతో, మునివరుఁ డెవఁ దలఁచి తలఁచి ♦ మునుపటిచరితన్.

కం. పౌనఃపున్యముగాఁ దమ, మానసముల ముదము వర్ధ♦మానముగా న
మ్మౌనీశుశిష్యు లెల్లరు, మానుగఁ గదువింత యనుచు ♦ మతిమతి తమలోన్. ౧౮౧

కం. ప్రకటముగ సమవర్ణం, బై కొమరారుచును నాలు♦గంఘ్రులకలిమిన్
శోకమె శ్లోకం బగుచును, శ్రీకరమై చెలఁగె నిట్టి♦చిత్రము గలదే. ౧౮౨

కం. అని యలర భావితాత్ముఁడు, ముని రామాయణసుకావ్య♦మును రచియింతున్
బనిగొని యేతాదృశపద్యనిరూఢముగాఁగ నంచు ♦ నాత్మం దలఁచెన్. ౧౮౩

కం. సారమనోహరవాక్యో,దారము సమవర్ణవృత్త♦తతగూఢార్థా
ధారము నవమలకీర్తివి,హారము రామాయణంబు ♦ నఘహరణంబున్. ౧౮౪

కవిరాజ విరాజితము.

సరసనమాసవిలాసవిభాసము ♦ సాధునుతంబు సుసంధిగముఁ
వరమధురోపనతార్థసువాక్యని♦బద్ధము యోగసమంజసము
న్ఖరదశకంరవధాధికృతంబు మ♦నస్సుఖదంబు మునీరితముఁ
స్ఫురదురుసద్గుణభూషణభూషిత♦ముఁ వినుఁడీ రఘురామకథన్. ౧౮౫

→ వాల్మీకి యోగదృష్టిచే రామచరిత మంతయుఁ గనుట. ←

కం. అని ధర్మాత్ముఁడు వాల్మికి,[1] ఘనధర్మయుతంబు రామ♦కథ సర్వంబుఁ
గనఁగ యథార్థము నాలోచన సేయఁగ సాగె మిగుల ♦ శ్రద్ధాన్వితుఁ డై. ౧౮౬

కం. వారిచి కరములు మోడిచి, తూరుపుకొనదర్భలపయిఁ ♦ దోరపుయోగం
బార సుఖాసీనుం డై, సారమతిం గనఁగ రామ♦చంద్రుని చరితన్. ౧౮౭

ఉ. ఆరయ రామలక్ష్మణధ♦రాత్మజలుఁ స్వసతీసమేతుఁడౌ
ధారణిభర్త యుం, బ్రజలు ♦ దద్దయు నెయ్యెడ నేది సల్పిరో
వారల యాచరిత్రములు ♦ వారలనవ్వులు వారిమాటలుఁ
వారలరాకపోకలును ♦ వారల చేష్టలు నున్నరూపునన్. ౧౮౮

ఆ. స్త్రీతృతీయుఁ డైన♦ శ్రీరఘురాముఁడు, సత్యసంధుఁ డగుచుఁ ♦ జలిపె నెవ్వి
కానలోన నట్టి♦ కార్యంబు లన్నియుఁ, గరతలామలకము ♦ గాఁగఁ గాంచె. ౧౮౯

ఆ. మఱియుఁ గోరి యోగ♦మార్గావలంబుఁ డై, నెఱిఁ దదేకనిష్ఠఁ ♦ గొఱలి కాంచి
యనఘరామకథ య♦థార్థంబుగా సర్వ, మొందుకృతి రచింప ♦ నూనె నపుడు.

శా. కామార్థంబులు నించుకించుకయ గ♦ల్గన్, ధర్మమోక్షంబు లు
ద్దామస్ఫూర్తిని విస్తరిల్ల, వరర♦త్నస్ఫారవారాశియ
ట్లామానీశుఁడు సంఘటించె రఘురా♦మాధీశుకావ్యంబు ము
న్నేమాడ్కిన్ సురమౌని పల్కె నటు లెం♦తేఁ గర్ణపేయంబుగాన్. ౧౯౧

ఉ. రామునిపుట్టు, వాతనిప♦రాక్రమముఁ, సకలానుకూలతన్
భూమిజనప్రియత్వమును, ♦ భూరితితిక్షయు, సౌమ్యసత్యసం
ధామహిమంబు, గాధిజక♦థాకథనంబు, ధనుఃప్రభంగముఁ
భూమిసుతావివాహమహ♦ముఁ, జమదగ్నిజుతో వివాదమున్. ౧౯౨

ఉ. రామగుణోత్కరంబు, యువ♦రాజుగ నౌనభిషేకయత్నముఁ,
గాముక కైక పల్కుబడి ♦ కాంక్షిత, మాయభిషేకవిఘ్నముల్,
రామవివాసనంబును, ధ♦రాపతి శోకముచేత నీల్గుటల్,
భూమిజనార్తి, తజ్జనుల ♦ భూమిసుతాపతి వీడి పోవుటన్. ౧౯౩

[1] వాల్మీకి - వాల్మికి. వాల్మీకుఁడు - వాల్మికుఁడు రూపాంతరములు.

చం.సొరిది గుహాభిభాషణము, ♦ సూతనివర్తన, మభ్రవాహినీ
తరణము, వాజధారిముని♦దర్శన, మావలఁ జిత్రకూటభూ
ధరవరదర్శనంబు, దశ♦ధామనిమిత్తము వాస్తుకర్మమున్,
భరతుసమాగమంబును, గృ♦పామతి నాతని నాదరించుటల్. ౯౪

చం.జనకునకున్ నివాపము లొ♦సంగుటయున్, మఱిపాదుకాభిషే
చనమును లోనుగాభరతు♦చర్యయు, రాముఁడు దండకాటవిం
జనుట, విరాధుమారణము,♦సంయములన్ శరభంగునిన్ సుతీ
క్ష్ణునిఁ గను, టంత సీత కన♦సూయ యొసంగుట యంగరాగముల్. ౯౫

కం.ఘటసంభవదర్శనమును, జటాయుసంభాషణంబుఁ ♦ జని పంచవటి
తటమునకున్ శూర్పణఖన్, ఘటితవికారాపఘనగఁ ♦ గావించుటయున్. ౯౬

ఉ. ఏచి ఖరత్రిశీర్షుల జ♦యించుట,రావణనిర్గమంబు, మా
రీచవధంబు, సీతను హ♦రించుటయున్, రఘురాముశోకమున్
నీచసురారి గృధ్రపతి ♦ నీల్గఁగఁ జేతఁ, గబంధదర్శనం
బాచతురాత్మ యాశ్రమణి♦యాశ్రయమున్, హనుమంతుఁ జూచుటల్. ౯౭

తే. ఋశ్యమూకంబునకు నేగి ♦ యినసుతునకు, నస్త్రకముఁజూపి నెయ్యంబు♦ నెమ్మిఁ జేసి
వాలిసుగ్రీవు లని సేయ♦వాలిఁ గోలఁ, ద్రుంచి సుగ్రీవు రాజుఁ గా♦వించుటయును.

కం.తారార్తియు సమయము వర్షారాత్రి నివాసనంబు ♦ రఘుపతికనలున్
వైరోచని కపిసేనావారముఁ జేర్చుటయు దిశలఁ ♦ బంచుట కపులన్. ౯౯

ఉ. భూమినివేదనంబుక్రమ♦మున్, మణిముద్రికయీవియున్,గుహన్
ధీమహితు ల్గపీశ్వరులు ♦ దేఁకునఁ జొచ్చుట, చావఁ గోరుచున్
భూమి శయించుటల్,నికట♦భూమి జటాయుసహోదరుండు శా
ఖామృగపాళిఁ జూచుట, న♦గంబును నెక్కుట, యబ్ధి దాఁటుటన్. ౧౦౦

తే. కడలిబోధ మైనాకునిఁ ♦ బొడగనుటయు, సింహికావధ మలయంబుఁ ♦ జేరి రాత్రి
లంకఁ జొచ్చుట యేకాంత♦శంకఁ గనుట, దశముఖాసుర పుష్పక♦దర్శనంబు.

ఆ. మద్యపానగృహగ♦మన మవరోధంబుఁ,గాంచుటయు నశోక♦కాననమునఁ
బంక్తికంఠనీచ♦భాషణక్రమమును, నుంగరంబు సీత ♦ కొసఁగుటయును. ౧౦౨

కం.రజనీచరులయదల్పులు, త్రిజటాస్వప్నంబు మణి ప్ర♦తీమణి యీవిన్
గుజభంగం బసురసతుల్, గజిబిజి నొందుటయు దైత్య♦కాండమువధయున్. ౧౦౩

తే. వాయుసూనుండుచిక్కి రా♦వణునిఁగనుట, లంకఁగాల్చుటయునువార్ధి♦లంఘనంబు
మధువనంబునఁ గ్రోఁతులు ♦ మధుఫలాళి,సాపడుటయును రాఘవా♦శ్వాసనంబు.

కం.మారుతి మణి నొసఁగుటయుఁ బ్ర,తారించుట జలధి నలుఁ డు♦దారకుశలతన్
వారిధి సేతువుఁ గట్టఁగ, నారాతిరి లంకఁ జొచ్చి ♦ నట్టిచరితమున్. ౨౦౫
కం.హితత విభీషణుశరణా,గతి రక్షోవధవిధంబు♦కథనం బనిలో
నతికాయుఁ గుంభకర్ణుని, నతివిక్రము నింద్రజిత్తు ♦ నడఁగించుటయున్. ౨౦౬
కం.రావణవధయును భూజా,తావాప్తియు నరిపురంబు♦నందున యభిషే
కావాప్తి విభీషణునకు, నావలఁ బుష్పకమునందు ♦ నధిరోహణమున్. ౨౦౭
కం.అంద అయోధ్యాపురమున,కుం దరలుట భరతుఁ గూడి♦కొనుటయు నతులా
నందంబుగఁ గౌసల్యా,నందనుఁ డభిషేకమహము♦న న్వెలుటయున్. ౨౦౮
తే.సర్వసైన్యవిసర్జన♦చరిత మనని, భావివృత్తంబు శ్రీరామ♦భద్రకృతము,
నించుకవుదాని వాల్మీకి♦ఋషివరుండు,కావ్యమునఁ బల్కె నుత్తర♦కాండముగను.

ప్రబంధవైలక్షణ్యకథనము.

సీ. భువనావనార్థంబు ♦ భూమిపై జన్మించి, ప్రాప్తరాజ్యుం డయి ♦ ప్రజల రాముఁ
డోముచు నుండ లో♦కోపకారంబుగ, భగవంతుఁ డగుఋషి ♦ వాల్మికుండు
శ్రీరామచరితంబు ♦ చిత్రపదంబుల, వెలయ నిర్వదినాల్గు♦వేలు శ్లోక
సంఖ్యయు, వానిని ♦ సర్గముల్ గాఁగను, పూర్వరామాయణ♦మునను నూఱు
తే. లేను,కాండంబులాఱుగ♦జానుమీఱ, వెండియునుబల్కెఁ బదపడి♦కాండమొండు
పావనంబైనరఘురాము♦భావికథను, స్తోత్రంబుగ నెల్ల ర♦స్తోత్రముగ. ౨౧౦
కం.వ్యాపింపఁ జేయ జగమున, నోపిక వాగ్వశముగాఁగ ♦ నొనరింపఁగ మేల్
నైపుణి గలుగుసమర్థుఁడు, ప్రాపించునె దీని కనుచు ♦ భావించె మదిన్. ౨౧౧
కం.ఘనముగఁ జింతింపఁగ నిటు, మునిపుంగవుఁ డతనిపాద♦ములఁ జాఁగిలిపా
టున మునివేషులు బాలకు, లనుపమధీరతులు మ్రొక్కి ♦ రధికపుభక్తిన్. ౨౧౨
ఉ. రాజకుమారు లాజలధి♦రాజకుమారయశోవిభాసులున్
రాజితధర్మవేత్తలప♦రాజితతేజులు మంజులస్వర
భ్రాజితులున్ నిజాశ్రమ♦నివాసులు ప్రాజ్ఞులు సామగానవి
ద్యాజయశోభితుల్ కుశల♦వాఖ్యులు నిశ్చలవేదనిష్ఠులున్. ౨౧౩
తే అన్నదమ్ములు దనకు సా♦ష్టాంగ మెరఁగఁ, దతము వేదోపబృంహణా♦ర్థంబు నైన
మామకోత్తమకావ్యంబు ♦ మహితరీతిఁ, బరన మొనరింప వీరలే ♦ ప్రభువులనుచు.
ఆ. జనకరాజసుతామహా♦చరితమెల్లఁ[1], బల్కె రామాయణంబుఁ గా♦వ్యంబుగాఁగ
న్రశగరిష్ఠుండుపౌలస్త్య♦వధముమిమను, బ్రథితభాషణముల యథా♦ర్థముగాఁగ.
సీ. చదివిసఁ బాడిన ♦ శ్రావ్యమె భవ్యమై, జనమనోహర మయి ♦ యొసరు దాని
లలి ద్రుతమధ్యవి♦లంబితధ్వనిపరి,చ్ఛేదగానంబులఁ ♦ జెలఁగుదాని

[1] ఉత్తరకాండము వాల్మీకికృతము కాదను గుర్వాశయమును నెల్లెద్దము ఖండించుచున్నది.

సరిగమపదని యన్ ♦ స్వరముల జాతుల, బద్ధమై శుద్ధమై ♦ ప్రబలు దాని
రాణ విపంచికా ♦ రమ్యమై సౌమ్యమై, తాలలయంబులఁ ♦ దనరుదాని
తే. నతులశృంగారకారుణ్య ♦ హాస్యవీర, రౌద్రశాంతాద్భుతాదిక ♦ రసము లలరు
దాని శృంగారరసము ప్ర ♦ధానముగను,గన్ర మవుదాని నేర్పె నా ♦ కవలు పాడ.
ఉ. గానకళాధురంధరులు ♦ కన్రుతరాకృతు లీడ్యమూర్ఛనా
స్థానవిశారదాగ్రణులు ♦ చారుతరస్వరు లన్నదమ్ములు
న్నానుగ మంజుభాషణులు ♦ నాటకలక్షలశాస్త్రవేదులున్
మానితరామచంద్రవిభు ♦ మాఱటమూర్తులు గావ్య మంతయున్. ౨౧౭

కుశలవులు రామాయణము నయోధ్యాపురంబున గానముసేయుట.

చం. నిపుణత వాగ్విధేయముగ ♦ నేరిచి లెస్స యథాక్రమంబుగా
నపరిమితానురక్తిని మ ♦ హర్షులు విప్రులు సాధు లున్నయా
విపులసభాంతరాళముల ♦ విశ్రుతవైఖరిఁ బాడఁ జొచ్చి రా
తపసికుమారులట్టిరు య ♦ థాకథితంబుగ ధర్మకావ్యమున్. ౨౧౮
చం. జలజల రాల బాష్పములు ♦ సర్వమునీశులు దాని నెల్ల వీ
నులకును విందుగా విని మ ♦ నోగతి నచ్చెరు వంది హర్షసం
కలితమతిం గుశీలవుల ♦ గాయనవర్యుల మౌనివేషులన్
సలలితసూపయుక్తులఁ బ్ర ♦ శంస యొనర్చిరి సాధుసూక్తులన్. ౨౧౯
ఉ. ఎంతటి పాటసౌం పహహా! ♦ యెంతటి యింపగు పద్యపాళి హా!
యెంతటి శబ్దసౌష్ఠవ మ ♦ దెంతటి సన్మధురస్వరం బహా!
యెంతటి యర్థపుష్టి యిది ♦ యెంతవిచిత్ర మహో! ప్రవృత్తమై
యెంతయుఁ గాల మేగినను ♦ నిప్పుడు జర్గెడు నట్లు దోఁచెడిన్. ౨౨౦
చం. అని యనసూయులై ముని కు ♦ లాగ్రణు లందఱు నొక్క పెట్ట మే
లని నుతియింపసాగ మఱి ♦ యంతకునంతకు హర్షమాణమై
కని యమళంబు మిక్కిలిగ ♦ గాన మొనర్చె సరక్తితాలమూ
ర్ఛనముగ సొంపు నింపి మధు ♦ రంబుగ శ్రోతలు సొక్క; వారిలోన్. ౨౨౧
సీ. ఇంపమింప మటంచు ♦ నిచ్చెజందె మొకండు, నిదొయిదొయని బ్రుసి ♦ నిచ్చె నొకఁడు
కోకొండటంచు నొ ♦ క్కొరుఁడు వల్కల మిచ్చె, మంచి దంచొకరుండు ♦ మాంజినిచ్చె
బట్టుపట్టుఁ డటంచుఁ ♦ బాత్ర మొక్కరుఁ డిచ్చె, సరసత నొకఁ డక్ష ♦ సరము నిచ్చెఁ
గొండుకొండనుచుఁ గ ♦ మండలు వొకఁ డిచ్చె, రండురండనియిచ్చె ♦ దండ మొక్కఁ
తే. డొక్కఁడాయుష్య మిచ్చెనం ♦ దున్నమునులు, తమకుఁ గలిగినవస్తుసం ♦ తతుల నేఱి
రాణమిాఱినవాని నా ♦ మాణవులకుఁ, గరుణ నొసఁగిరి సంతోష ♦ గరిమ నిట్లు.

కం. మంది యొడఁగూడి యుండిన, సందుల గొందులను రచ్చ♦చావడులను సా
నందు లయి విపణిమార్గము,లందును పాడంగఁ జొచ్చి♦ రారాకొమరుల్. ౨౩

సీ. *కొండెగా నొదలఁ♦ గురులను ముడి వైచి, వీఁపుపై నొకకొన్ని♦ వ్రేల విడిచి
పున్నమజాబిల్లి♦ బురిడించు మోమున, భవ్యచందనరేఖ♦ పదిలపఱిచి
మొనయించి డాపలి♦మూఁపుమీఁదఁ బ్రవాల, మఱికేలఁ గాయల♦ నమర నిలిపి
తరుణాంగుళంబులఁ♦ దంత్రుల మీటుచు, మెడ నొంటిజందెంబు♦ మెఱుఁగు లీనఁ

తే. గటితలంబునఁ జిన్నిన♦క్కులముఁ జుట్టి, రాగ మలరార మంజుల♦రాగ మొప్పఁ
గాలతాలలయాదుల♦క్రమ మెఱింగి, పాడి రవ్వేళనట వాడ♦వాడయందు. ౨౪

సీ. భావికవీశ్వరా♦వళికిఁ బట్టుంగొమ్మ, యుక్తగీతంబుల♦ కోజబంతి
క్షమ వినువారికిఁ♦ గర్ణరసాయనం, బాయువు పెంపఁగ♦ నమృతధార
రమణీయసద్గుణ♦రత్నరత్నాకరం, బఖిలరసంబుల♦ కాటపట్టు
సలలితాలంకృతి♦చయములమణిపేటి, యాత్మపుష్టికిని ది♦వ్యౌషధంబు

తే. భవ్యకావ్యంబు నీరీతిఁ♦ బలికె నౌర, యహహా! వాల్మీకి యెంతమ♦హామహుండొ
యనియయోధ్యాపురమ్మున♦నఖిలజనులు, వాడవాడల నింత్రు కైవారములను ౨౫

ఉ. అందము దప్పకుండఁగ స♦యాభినయంబులతోడఁ దద్రస
స్యందిమనోజ్ఞవైఖరిని♦ సారెఁ గుమారులు పాడుచుండ నా
నందరసాబ్ధిమగ్నులు జ♦నంబులు మైమఱి పొంది మేలటం
చందముఁ దత్కుశీలవుల♦ నాదట మెచ్చిరి మేలివాక్కులన్. ౨౬

రామాయణముగానము సేయుకుశలవుల శ్రీరాముఁడు పిలిపించుట.

ఉ. రాజపథంబునందు ముని♦రాజకుమారకవేషు లానిశా
రాజముఖుల్ సుధాజలధి♦రాజకుమారికుమారుఁ బోలును
త్తేజులు పాడుచుండ రవి♦తేజుఁడు రాముఁడు పిల్వఁ బంపెఁ బే
రోజ నిజాలయంబునకు♦ నూర్జితకీర్తులఁ బుణ్యమూర్తులన్. ౨౭

కం. *బాలకులను జితరోలం, బాలకులను బాలశశిని♦భాలికులను శ్రీ
పాలకులను రామక్ష్మా,పాలుండు కృపాలుఁ డగుచుఁ♦ బనిచెం బిలువన్. ౨౮

ఉ. వారలఁ బిల్వఁ బంచి చెలు♦వం బగుదివ్యసువర్ణపీఠిపైఁ
బేరిమి నుండి తమ్ములును♦ బెక్కురు రాజు లమాత్యవర్యులున్
గూరిమిఁ గొల్వ భాసిలుచు♦ గొబ్బున నెమ్మది గారవించి తాఁ
గోరె వినంగఁ దచ్చరితఁ♦ గోవిదవర్యులు పాడుచుండఁగన్. ౨౯

కం. మారాకారుల నతిసుకు,మారుల మునివేషయుతకు♦మారులఁ దుల్యా
కారులఁ సమస్తవిద్యా,ధారులఁ గని నియతశాలి♦ దమ్ముల కనియెన్. ౩౦

కం. అందం బై నిష్యదము, రందం బై యమృతరసత♦రంగం బై స
చ్ఛందం బై విన బ్రహ్మా,నందం బై యమరగాఁ గ♦ణంగిరి పాడన్. ౨౩౧

ఉ. సోదరులార! వింటిరె ర♦సోదయకారణ మై విచిత్ర శ
బ్దాదరణీయ మై విమల ♦ మై చెలువారెడుకావ్య మిందిరా
సోదరమూర్తి శీతపసి♦సూనులు గానమొనర్ప నద్దిరా
మాదిరి మీాతె సంచు బహు♦మానపురస్కృతవాక్కు లాడినన్. ౨౩౨

కం. ఆలాపరక్తిమధురిమ, బాలకు లట వెల్లి గాఁగఁ ♦ బాడిన సభ్యుల్
క్రోలిరి కుతుకబంటిగ, వ్రాలిరి తలమునుక లైనఁ ♦ బరవశు లగుచున్. ౨౩౩

చం. అది గని రామచంద్రుఁడు ధ♦రాధిపలక్షణలక్షితాంగు లై
పొదలిక మౌనివేషములఁ ♦ బూనినవారిఁ గుశీలవాఖ్యు లై
సదమలహృద్గతపున్వ లయి ♦ జా నగువారల నాకునుఁ శుభ
ప్రద సుమహానుభావకథఁ ♦ బాడెడివారి వినుండు సాధువుల్! ౨౩౪

తే. అనుచు సభ్యుల బాలకు ♦ లలరఁ బల్కి, వారు దీపునకును దీపుఁ ♦ గూరి పాడఁ
దిన్నతిన్నగ గద్దియ ♦ దిగ్గి నచ్చి, సభనుగూర్చుండి వినెనహో ♦ సక్తమతిని. ౨౩౫

కం. శ్రీరామోత్సాహవ్యా, హారములఁ మూర్గవిధి మ♦హానందముమై
నీరీతి వారు పాడిరి, సారం బైనట్టిరామ♦చరితం బెల్లన్. ౨౩౬

శ్రీ రామాయణకథా ప్రారంభము.

తే. పూర్వమీాభూమివలయంబు♦పూర్ణముగను, నన్యదుస్సాధ్య మగుచుజ♦యాఖ్యులైన
మనువు మొదలగునేనృప♦మణులచేత, నింపు దళుకొత్తఁ జక్కఁ బా♦లింపఁబడియె.

కం. ఘనులగునఱువదివేవురు, తనయులచే సాగరంబుఁ ♦ ద్రవ్వించె నెవం
డనుగతు లందఱు నెవనికి, ననఘుం డాసగరుఁ డెందు♦ నధికుం డయ్యెన్. ౨౩౭

తే. అట్టిసుమైక్ష్వాకువంశంబు♦నందుఁ బుట్టి, నట్టినరపాలురం దిల ♦ నవతరించి
నట్టిరఘురాముచరిత రా♦మాయణంబు, పూజనీయంబు ప్రథితంబు♦భువనములను.

సీ. వాల్మీకి యొకఋషి ♦ పల్కినయది యిది, బ్రహ్మముఖోద్గతం♦బా?[1] యటంచు
నస కనసూయులై ♦ యాలింపవలె మీారు, లటుగామిఁ బ్రత్యవా♦యంబు గలదు
బ్రహ్మ పల్కిన దిది ♦ బహుపాపవిచ్ఛేది, ఖ్యాతిని బ్రవర్తింపఁ♦జేయు మాత్ర
మధ కాదు మందిరి ♦ నార్యులారా! ధర్మ, కామార్థములఁ గూర్చుఁ ♦ గాన దీని

తే. విస్తరింపఁగఁ జేసెద♦విశదఫణితి, మొదటి నుండియుఁ దుదదాఁక♦మోదమునను
నన్యవిషయాళి మైఁ జింత♦నవలఁద్రోచి, భక్తితోడుత వినుఁడుశు♦భంబు లొదవు.

---

[1] బ్రహ్మముఖోద్గతంబా = వేదమా?

అయోధ్యాపురవర్ణనము.

కం. రాసులు ధనధాన్యంబులు, వాసిలుప్రజ లెల్ల బుష్టి♦పరులుఁ సుఖులై;
యాసల వాసి రహించుచుఁ, గోసల మొప్పారు సరయు♦కూలమునందున్. ౨౮౦
సీ. రాణమై సిరులకు ♦ తాణ మై సొగసుల, నాణె మై మనువిని♦ర్మాణ మగుచు
నిడివిని బదిరెండు♦ వెడలుపున నుమూఁడు, యోజనంబులయియ♦యోధ్యయొప్పు
నిరువంకలను మేలి♦విరులను వెదచల్లు, తరువులచే మనో♦హరము లగుచు
నంబు వైచినయట్లు ♦ డంబుమీఱిన యట్టి, యిం పైనరాజమా♦ర్గంబు లమరి
తే. గాలికిని రేఁగు పెందూళి♦ చేలములను, సొంపు చెడ ముంచి కనులఁ గా♦రింపకుండ
బాటసారుల కింపుగ♦బాట లెల్ల, నీట సిక్తంబు లై యుండు ♦ వాటముగను ౨౮
సీ. వాట మౌ మేటిక♦వాటంబు లామోద, కారణంబులు నైన♦తోరణములు
నెడ నెడ విర్వియం♦గడిపీదు లొప్పును, సర్వయంత్రాయుధా♦ఖర్వమహిమ
శిల్పకోవిదవరా♦నల్పసమూహంబు, సూతమాగధవంది♦జాతి గలిగి
శ్రీమంత మతులను♦ధీమంత మగుచు ను, చ్చాట్ట కేతనముల ♦ మట్టు మీఱి
తే. సాధ్వసకరశతఘ్నికా♦సంచయంబు, లెచటఁ జూచిన నర్తకీ♦నిచయములును
దోర మాతియ్యమామిడి♦తోఁపులమరి, శ్రీపురంబుద్దియగున యో♦ధ్యాపురంబు
సీ. పురసతీమేఖలా♦భరణ మావరణంబు, విద్వేషిముస్తాళి♦విశిఖ పరిఖ
ధారాటకరిఘటా♦వారం బపారంబు, గోమహాంగంబులు ♦ కోటికోట్లు
మంతురహించుసా♦మంతు లమంతులు, వరకరప్రదకర్ష♦పరులు పరులు
ప్రకటనానా దేశ♦వాసు లావాసులు, సమధికధనులు స♦చ్చర్యు లర్యు
తే. లోజనవరత్నమయములు ♦ రాజులిండ్లు, సాటిమీఱుమనోజ్ఞంబు ♦ లాటములలు
ఘనవిచిత్రతనలభులు ♦ దనరి సిరిని, గోపురముసాటి యగు నయో♦ధ్యాపురంబు
ఉ. మానితరత్నకీలితవి♦మానవితానము, పుత్రపౌత్రసం
తానలసద్గృహంబు, సమ♦ధాత్రినివేశిత, ముత్తమోత్తమం
బైనసుశాలితండులచ♦యంబును, నుత్తమపంకజాతనే
త్రానికరంబు, నై పురము ♦ రాజిలు జూదపుఁబీఁటపోలికన్. ౨౮
కం. ఆవరపురమున జలములు, భావితమధురిమను జెఱకు♦పాలం బోలుఁ
బావనతను ముక్తాఫల, లావణ్యముఁ బోలు రుచిర♦లాఘున మునుపున్. ౨౮
కం. దుందుభిమృదంగవీణా, బృందంబులయులివు పణవ♦వేణునినదముల్
సుందరుల కాలియందెల, క్రందును నొక్కటిగ గూడి ♦ గ్రక్కలి నిండున్. ౨౮
కం. వరతపమున దివి సిద్ధులు, పరిలబ్ధం గనువిమాన♦పంక్తులు పోలెన్
నరపరసమావృతం బై, వరవేశ్మము లాపురమున ♦ వన్నెల మీఱున్. ౨౮

ఉ. ఒంటరివాని, వంశమున ♦ కొక్కఁడ కర్తగ నుండువాని, భీ
యంటిన డాఁగువాని, లఘు♦హస్తవిశారదు లయ్యుఁ జంపఁ బో
రొంటు లభించియుం బురి న♦నుత్తమశూరులు; కాననంబులం
గెంటుదు రొక్కరేటునన ♦ కేసరులం గిరిఖడ్గకోటులన్. ౨౪౯

తే. ఆహితాగ్నులు గుణులును ♦ సాంగవేద,పారగులు సత్యరతులు స♦త్పారదాన
లగు మహాత్ములు ఋషిమాత్రులైనమహర్షి,కల్పులగు ద్విజవర్యులు ♦ గలరు పురిని.

దశరథమహారాజుగుణవర్ణనము.

కం. ఈలీల మహారథతతి, వాలాయము గొలువ నమర♦వరుఁడు దివంబుం
బాలించెడినడువునఁ బరి,పాలించును దశరథుండు ♦ ప్రథ నాపురమున్. ౨౫౧

సీ. వేదవేదాంతార్థ♦విదుఁడు కోవిదుఁడు భా,స్వద్వ్యథశూరాది♦సంగ్రహుండు
నతిచిరకాలభా♦వ్యర్థదర్శనశీలి, పౌరజానపదాళి♦పరమహితుఁడు
నిక్ష్వాకువంశ్యులం ♦ దెల్లను నతిరథుం, డమితాధ్వరసమాప్తి♦నమరవరుండు
వాపికారామకూ♦పవ్యూహనిర్మాత, స్వవశీకృతాఖిల♦జనచయుండు

ఆ. వరమహర్షిసముఁడు ♦ పరమరాజర్షియు, విశ్వవినుతకీర్తి ♦ వీర్యవంతుఁ
డమితబలుఁడమిత్ర♦హరుఁడు ప్రశస్తమి,త్రాన్వితుఁడు జితేంద్రి♦యాగ్రసరుఁడు.

కం. *రా జగణితయశమున నగ,రా జతులితధృతిని భోగి♦రాజ కళల నో
రా జగతి దశరథునిసరి,రా జగదీశుండు గలఁడె ♦ రాజకులమునన్. ౨౫౩

చం. అమరసువర్ణరత్నమహి♦తాంబరసంచయసంగ్రహుండు నై
యమరథవైశ్రవణనిభుఁ ♦ డై విభుఁడై మనురీతి విక్రమ
క్రమమున లోకలోకపరి♦రక్షణదక్షుఁడు నై యథార్థవా
ది మఱి త్రివర్గరక్షణవి♦ధిజ్ఞుఁడు నై పురి నేలు నిచ్చలున్. ౨౫౪

అయోధ్యాపురజనవర్ణనము.

చం. శమదమసద్గుణాన్వితులు ♦ సత్యవచస్కులు నాహితాగ్ను ల
త్యమలినధీద్విజాతులు స♦హస్రదవేదషడంగపారగో
త్తములు మహామతుల్ సుకృత♦ధన్యులు దేవమహర్షికల్పులున్
హిమకరమిత్రతేజులు మ♦నీషులు గ్రాలుదు రప్పురంబునన్. ౨౫౫

ఉ. అందఱు హృష్టమానసులె ♦ యందఱియందఱు ధర్మవేదు లే
యందఱు శాస్త్రచింతనప♦రాయణు లే మఱి స్వస్వతుష్టు లే
యందఱుఁ ద్యాగశీలు రట ♦ నందఱు సత్యవచోభిభాషణా
మందులు భూరిసంచయు ల♦మానగవాశ్వధనాఢ్యు లందఱున్. ౨౫౬

కం. జననియుజనకుఁడువధువులు, దనయులుఁదనయలునుగృహిణి♦దాను నతిథియుఁ
దనివిగ నిండక యుండెడి, మనికి యొకం డైన లేదు ♦ మందున నైనన్. ౨౫౭.

ఆ. తన్ను ధర్మవిధులఁ ♦ దనయులఁ దనయలఁ, దల్లిఁ దండ్రిఁ దనదు♦దార నన్న
దమ్ములను గదర్య♦తావశచిత్తుఁడై, యేఁచువాఁడు లేఁడ ♦ యెచట నేని. ౨౫౮

కం. పోఁడిమి గలతత్పురమున, లేఁడు ఖలుఁడు దుష్టకామి ♦ లేఁడు చదువులఁ
వాఁడిమి మీఱనిపురుషుఁడు,[1] లేఁడట నాస్తికుఁడు నెందు ♦ లేఁడు వెదకినన్.

ఉ. అందఱు ధర్మశీలరతు ♦ లందఱు నిశ్చలసంయతాత్మ్యలే
యందఱు సత్స్వభావయుతు ♦ లందఱు నిర్మలన్వృత్తశాలు లే
యందఱు సన్మహర్షినిభు ♦ లందఱు నిర్మలమానసాఢ్యు ల
య్యందఱు దారహారయుతు ♦ లందఱుఁ గుండలమండితశ్రవుల్. ౨౬౦

ఉ. అందఱు సుందరుల్ మకుటు ♦ లందఱుఁ జందనలిప్తదేహు లం
దందఱుఁ బూర్ణభోగయుతు ♦ లందఱు సంతతమృష్టభోక్త ల
య్యందఱు దానశీలరతు ♦ లందఱు భూషణభూషితాంగు ల
య్యందఱు నిష్కవంతు లట ♦ నందఱు నంగదదీప్తబాహువుల్. ౨౬౧

ఉ. అందఱు నిర్జితేంద్రియులు ♦ నందఱు యజ్వలు నాహితాగ్ను ల
య్యంద ఱటఁ స్వకర్మరతు ♦ లందఱు నిత్యము బ్రహ్మచింతనుల్
అందఱు సంతతాధ్యయను ♦ లందఱు సంయమితుల్య లప్పురిం
జెందినయట్టిలోకులు సు♦శీలరతుల్ కరుణాపరాయణుల్. ౨౬౨

ఆ. ఆహితాగ్ని గాని♦యూతఁ డయజ్వయు, నధమజనుఁడు దొంగ ♦ యైనవాఁడు
వృత్తసంకరుండు ♦ వెదకిన దొరకఁ డా, కాలమందు నాజ♦పాలనమున. ౨౬3

కం. తమతమకర్మంబులనే, తమిఁ జేయుచు విప్రవరులు ♦ దానాధ్యయనో
త్తములయి జితేంద్రియులు సం, యమితాత్ములు నీవి గొనఁగ ♦ నర్హులు సుమతుల్.

కం. దీనులును జంచలులు బల, హీనులు నవడంగవిదు ల♦నృతపరు లీర్ష్యా
ధీనులు నబుధులు ననయుత, దానులు వ్యధితులును లేరు ♦ తత్సమయమునన్.

కం. సాగయించుచక్కఁదనముం, జగిబిగులును లేనివారు ♦ క్షితిపతిభక్తిఁ
దగులనివారలు లే రట, మగలందును మగువలందు ♦ మాటకు నైనన్. ౨౬౬

తే. దేవతాతిథిపూజల ♦ దీక్షితులును, గృత మెఱింగినవారలు ♦ నీగి గలరు
శౌర్యవిక్రమవంతులు ♦ సత్యధనులు, నాల్గువర్ణంబులందలి♦నరులు పురిని. ౨౬౭

ఆ. సత్యశీలధర్మ♦సంశ్రితవ్రతు లాత్త, చిరతరాయువుగ స♦క్షేమజనులు
సుతులతోడఁ బౌత్ర♦తతులతో సతులతో, నొప్పు చుందు రన్ని♦యొప్పిదముల.

---

[1] దీనివలనఁ బూర్వకాలమున బ్రాహ్మణేతరులకు విద్యలేదను దురాపదము ఖండితము.

చం. ధరణిసురోపదిష్టవిధి ♦ తత్పరు లై చరియింత్రు క్షత్రియుల్
ధరణిధవానుకూలత స ♦ తంబుఁ జరింతురు వైశ్యవర్యులున్
ధరణిసురాళి క్షత్రియవి ♦ తానము నర్యుల సేవఁ దన్పుచున్
బరమపవిత్రు లై యవర ♦ వర్ణులు పొల్తురు నైజవృత్తులన్. ౧౯

కం. కందరముల సింహము లన, నుందురు దావాగ్నిసములు ♦ యోధు లకుటిలుల్
మందరధృతిబంధురబల, మందిరు లన వన్నెకెక్కు ♦ మహితౌజస్కుల్. ౨౦

కం. [1]కాంభోజబాహ్లికక్షితి, సంభూతవనాయుజాత ♦ సైంధవలతు ల
య్యంభోజబాంధవాశ్వము, జంభారిహయంబు గెలుచు ♦ జవనాధికతన్. ౨౧

తే. అచటఁ దనరారు దిగిభాన్వ ♦ యప్రథములు, మదయుతంబులు శక్తిస ♦ మన్వితములు
వింధ్యహిమశైలభవములు ♦ విశ్రుతములు, నైనగజములు వేనవే ♦ లసము మీఱు.

తే. భద్రమంద్రమృగంబులు ♦ భద్రములును
మంద్రములు మృగములు భద్ర ♦ మంద్రములును
దగఁగ మృగమంద్రములు భద్ర ♦ మృగము లనఁగ
నచలసన్నిభమదకరు ♦ లందుఁ గలవు. ౨౩

తే. ఆమడలు రెండు నెటుచూడ ♦ సార్థకాభి, ధానమయియొప్పునాయయో ♦ ధ్యాపురంబు
శక్రుఁ డమరావతిని బోలె ♦ సారసారి, ఋషులయట్లు శమితారి ♦ యేలుచుండె.

మంత్రిజనవర్ణనము.

ఉ. మంతులు మంతుగల్గుమతి ♦ మంతులు నింగితశీలసద్యశో
వంతులు ధర్మలోలగుణ ♦ వంతులు లోకహితానుకారిధీ
మంతులు న్యాయవంతులు స ♦ మంతులు మంత్రసుతంత్రసత్కళా
వంతులు శౌచవంతులు నృ ♦ పాలకభక్తి వలంతు లెంతయున్. ౨౪

తే. అర్థసాధకవిజయసి ♦ ద్ధార్థు లనఁగ, ధృష్టియు జయంతుఁ డనఁగను ♦ ధీరగుణులు
మంత్రపాలుఁ డశోక సు ♦ మంత్రు లనఁగ, మంత్రు లెనమండ్రుగ్రాలి రాష్ట్రాధవునకు.

కం. హితు లై రవివంశపురో, హితు లై తద్రాజవృద్ధి ♦ హితకర్తను లై
నుతిఁగాంచి రలవసిష్ఠుఁడు, మతిమంతుఁడు వామదేవ ♦ మౌనీంద్రుండున్. ౨౬

సీ. అన్వీక్షకీత్రయీవా ♦ ర్తావిద్యల నెల్లఁ, జక్కఁగా నేర్చి ప్ర ♦ శస్తి నొంది
చేయఁగా రానట్టి ♦ చేఁత లజ్ఞాళు రై, నియతేంద్రియులు శుభ ♦ నీతివిదులు
భాగ్యభోగాభోగ ♦ భాక్కు లౌచుఁ గుశాగ్ర, బుద్ధు లై శాస్త్రప్ర ♦ బుద్ధు లగుచు
నప్రతిహతవిక్ర ♦ మాన్వితు లై కీర్తి, మంతు లై రాజ్యకా ♦ ర్యంబులందుఁ

తే. త్రికరణంబుల నొక్కలై ♦ తేజరిలుచు వఱలి సుస్మితపూర్వాభి ♦ భాషు లగుచు
బలిమిగలుములమిగులఁ బ్రా ♦ భవముఁ గనుచు మహిమ వెలసిరి దశరథు ♦ మంత్రివరులు.

---

[1] దీని గొంద ఱు కాంభోజి యనియు వ్రాసెదరు.

కం. కామంబున నైనను ధన, కామంబున నైనఁ గ్రోధ♦గరిమన యేనిన్
నీమంబుఁ దప్పి కల్లల, నామంత్రులు వలుక రెట్టి♦యవసరములలోన్. ౨౭౯

సీ. చారమూలంబు వి♦చారణమూలంబు, గా స్వాత్మపరరాష్ట్ర♦కాండజనులు
సలిపిన సలిపెడి ♦ సలుప నెంచినపనుల్, గల్గదు వా రెఱుం♦గని దొకండు
వ్యవహారకుశలులు ♦ పరమసౌహార్దమున, సుపరీక్షితులు పరి♦శుద్ధమతులు
. తప్పు గల్గినఁ దమ♦తనయుల నైనను, దండింప కుండరు ♦ దండనీతి
తే. నర్థ సంగ్రహకుశలత ♦ నఖిల సైన్య,విత్తదానంబునను గాపు♦వితమునందు
నప్రమాదులు శత్రువు♦నైన నిరప,రాధు దండితుఁ జేయ రీ♦రసముఁ బూని. ౨౮౦

కం. వీరులు సతతోత్సాహులు, పారగతనృపాలశాస్త్ర♦వారులు శుచు ల
పౌరజనంబులఁ బ్రోతు రు,దారులు ధీయులు దశరథ♦ధరణిపుమంత్రుల్. ౨౮౧

ఉ. నేరము లేకయున్ననొక♦నిమ్మ_ము దండుగు దీయ రేయెడన్
నేరము గల్గినం బరిగ♦ణించి బలాబలతారతమ్యముల్
వారక విప్రరాట్కు_లజ♦వర్యుల యొడ్డన యేనిఁ దీసి పెం
పారఁగఁ గోశముల్ లసదు♦పాయులు నింతురు ధర్మకర్తలై. ౨౮౨

కం. సుద్దుల మఱి బుద్దుల నొక,యుద్దిగఁ బ్రెగ్గడలు గలసి ♦ యొద్దిక నుందుర్
బద్దులు పలికెడిమనుజుఁడు, పద్దునకేన్ లేఁడు పురిని ♦ బల్లెలయందున్. ౨౮౩

కం. దుష్టులు వెలిచవి మరగిన,భ్రష్టులు లేరప్పురమున♦రాష్ట్రమునందున్
శిష్టులు సువేషపటయుత, పుష్టులు నృపహితచరిష్ణు♦వులు మంత్రివరుల్. ౨౮౪

చం. గురువులయందు నున్నగుణ♦కోటులు మాత్రమ సంగ్రహించుచున్
బురుతరవిక్రమంబుమెయి ♦ భూతభవిష్యదుదంతవేదితన్
బరవిషయంబుల న్నిగులఁ ♦ బ్రస్తుతి కెక్కు_చు, సంధివిగ్రహా
చరణధురీణులై పలికి ♦ సత్ప్రియవాదులు నైరి తజ్జనుల్. ౨౮౫

ఆ. రాష్ట్రకార్యచింత ♦ ప్రకటంబు గానీక, వరకుశాగ్రబుద్ధి♦వర్తు లగుచుఁ
బలుకుప్రల్లదంబు♦పజ్జను బోవక, ప్రతిభ మింత్రు ప్రాడ్వి♦వాకవరులు. ౨౮౬

ఉ. ఇట్టియమాత్యు లెల్లఁ దను ♦ నెప్పుడు గొల్వఁగఁ జారచక్షు నై
దిట్టలు చెల్మికాం డ్రమరఁ ♦ దేజున నెక్కు_డు నుద్ది నూడు పే
ర్వెట్టఁగ రాక, కప్పములఁ ♦ బెల్లుగ నీయఁగఁ గ్రిందిఱేండ్లు దా
నట్టె వెలింగె నాజి కిర♦ణావళి నూతనభానునట్టులై. ౨౮౭

దశరథుఁడు దనపుత్రహీనతకు విషాదపడుట.

కం. *కల రాతనికిని మువ్వురు, జలజాతునిసతులఁ బోలు♦చంద్రనిభాస్యల్
లలితత్రివర్గసస్పృశలు, సలలితగుణవతులు పరమ♦సాధ్వులు భార్యల్. ౨౮౮

తే. *సతతధర్మానుకూల్య కౌ♦సల్య యనఁగఁ, బాత్రజనవసుగోత్ర సు♦మిత్ర యనఁగఁ
గాంతిహాస్యదరూపౌక ♦ కైక యనఁగ,నాఖ్యలు వహింతు రాతని♦యబ్జముఖులు.

కం. *వారణములు వాజు లసా,ధారణభోగంబు లెన్నొ ♦ తనరియుఁ దనయో
దారసుఖంబును గానఁడు, ధారణివల్లభుఁ డ దేమి ♦ దైవకృతం బో. ౨౯౦

ఉ. *కాంతనిశాంతకోటులును ♦ గ్రుమ్మఘుమాయితపుష్పవాటులుఁ
దంతసువర్ణరత్నరచి♦తాసమశాలలు రాజ్యలీలలుఁ
గాంతలు సౌకుమార్యరతి♦కాంతలు విక్రమ మిన్ని యుండియుఁ
సంతతి లేమి సంతతవి♦షాదమునం బరితప్యమానుఁ డై. ౨౯౧

తే. *సౌఖ్యసంతానములు నాకుఁ♦జాలఁగలవు,గాని సంతానసౌఖ్యంబు♦గలుగదయ్యె
భోగసంతతి నాకు నా♦భోగముగనెఁ, గాని సంతతిభోగంబు ♦ గలుగ దయ్యె.

ఉ. చాలఁగ నిట్లు మానసము ♦ సంతతి లేమికిఁ గుంది చుండఁ బే
రోలగమందు భాసిలుచు ♦ యోజన చేసెను మంత్రియుక్తుఁ డై,
యేల తురంగమేధమును ♦ నే నొనరింప? నిఁకైనఁ జేయుదుఁ
జాలము లేక కల్గు సుత♦సంతతి యంచును నిశ్చితాత్ముఁ డై. ౨౯౩

కం. మంత్రినికరావతంసు సు,మంత్రుని నృపకార్యవిహిత♦మంత్రుని నరిభీ
తంత్రుని సమస్తకళల స్వ,తంత్రునిఁ జేరంగఁ బిలిచి ♦ దశరథుఁ డనియెన్. ౨౯౪

కం. గురువుల నందఱ వైళమ, పురోహితులఁగూడ నీవ ♦ పోయి యిచటికిన్
గురు వగుకార్యము గల దని, సరసతఁ దోడ్కొనుచు రమ్మ ♦ చయ్యనఁ బొమ్మా!

చం. అని పతి యానతిచ్చిన ర♦యంబున నేగి సుమంత్రుఁ డెల్లరం
బనివడి తోడితెచ్చె శ్రుతి♦పారగవర్యుల వామదేవునిన్
మునుల సుయజ్ఞ కాశ్యపుల ♦ ముఖ్యగురుం డగునవ్వసిష్ఠుఁ ద
క్కినద్విజసత్తమావళులఁ ♦ గీర్తిధనాఢ్యుల సాధుశీలురన్. ౨౯౬

దశరథుఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయ యోజించుట.

ఉ. ఈగతి నేగుదెంచినము♦నీశ్వరులన్ బహుమానపూజనో
ద్యోగముచేతఁ దన్పుచు ర♦ఘూద్వహుఁ డిట్లను భక్తి నోతపో
భోగివరేణ్యులార! మిము♦బోఁటిమహాత్ముల ప్రాపు గల్గియుఁ
నాగకుసుంగ్రహంబు లవి ♦ న న్ననపత్యునిఁ జేసె నీవిధిన్. ౨౯౭

కం. *ఆలోకనయనుఁ డాదిగ, వాలినయీమహిత మైన♦వంశము నిలుపన్
ప్రేలెండుమొలకయు లేమికి,వాలాయముఁ జింత నొంద♦వలసెను నాకున్. ౨౯౮

కం.సంతానము ప్రాప్తింపమిఁ, జింతాంభోనిధినిమగ్న♦చిత్తుఁడ నై యే
కాంతము వనరెద నిఁకనా,సంతాపముఁ బాపరయ్య ♦ సంయములారా! ౨౯౯
కం.సుతలబ్ధికి హయమేధ,క్రతువును జలుపఁగను గోర్కి ♦ గలిగెను నది దా
నతులిత మగుగతి విఘ్నని,హతిఁ బొందక యుండు టెట్లొ♦యరయుఁడు మీరల్.
చం.అన విని మేలు మే లదియ ♦ యౌనని బ్రాహ్మణు లెల్ల సమ్మతిం
బునఁ బొదల న్వసిష్ఠముఖ♦ముఖ్యధరామరు లెల్ల భూపతిం
గనుఁగొని లెస్స నీతలఁపు ♦ గల్గు నవశ్యము వాంఛితార్థముల్
పనికిని బూనుమీ వలయు♦వస్తువులన్ సమకూర్పుమీ వెసన్. 3౦౧
కం విడువుము ఘోటకమును బో,విడువుము సందేహ మెదను ♦ బ్రేష్యుల కెల్లన్
నుడువుము సామగ్రులకై , కొడుకులు గలిగెదరు నీకుఁ ♦ కువలయనాథా. 3౦౨
కం.తనయులఁ గానఁగవలె నను,ఘనధార్మికబుద్ధి నీకుఁ ♦ గలుగుటచేఁ బూ
తనయులఁ దనయులఁ గనియెద, వనఘులసంకల్ప మేల ♦ వ్యర్థ మగు ననన్. 303
కం.అనుడుల వినుచుఁ గన్నుల,నానందాశ్రువులు రాల ♦ నధిపతి హర్షా
ధీనతఁ దనయుల నప్పుడ, మానుగఁ గని నట్లు పొంగి ♦ మంత్రుల కనియెన్. 3౦౪
చం.వలసినసర్వవస్తువు ల♦వారిగఁ జేర్చి గురూక్తి గుఱ్ఱమున్
బలియు ఘనుం బురోహితునిఁ ♦ బ్రాపుగఁ గూరిచి వీడి యజ్ఞశా
లల సరయూత్తరక్షితిత♦లంబునఁ[1] గట్టి యథావిధిం గ్రమం
బలవడ శాంతికార్యము స♦మాచరణం బొనరింపుఁ డెంతయున్. 3౦౫
కం.అపరాధంబులు పొసఁగిన, విపులవ్యసనములు వచ్చు ♦ వెనుకొన వేనిన్
నృపవరు లెల్లరు దీని, న్నిపుణులు వో చలుప ధాఁ♦ణిస్థలి నెందున్. 3౦౬
కం.వెనుకుచు నుందురు యజ్ఞ,క్రమకోవిదు లైనబ్రహ్మ♦రాక్షసు లెట ఛి
ద్రము లొదవవెయని క్రతువి,ఘ్నమునం దత్కర్తయపుడ ♦ కను నాశంబున్.
కం.వేలిమి యెటు విఘ్నంబుల,పాలం బడకుండు నట్టి♦భంగిని మీరల్
చాలసమర్థులు దీర్పఁగ, హాళిమెయిన్ నిర్వహింప ♦ రయ్యా శ్రద్ధన్. 3౦౮
చం.పతి యిటు లాడఁ బ్రెగ్గడలు ♦, వల్లె యటంచును మిమ్ముఁ బో ల్పహా
మతు లిలఁ బూనుకర్జముల ♦ మాఱొడఁగూడు నె? సత్యసత్ఫలా
న్వితనుతకార్యలోలురరు ♦ విఘ్నములుం బొడచూపు టెట్లగున్?
హితగలి సప్రమాదమతి ♦ నెంతయుఁ దీర్తుము సర్వకార్యముల్. 3౦౯
కం.అని యాడుచు భూవరునిం, గొనియాడుచు నున్నవిప్ర♦కోటులు నృపుడీ
వనలం దనుపుచు ననుమతి, గొనుచుం బనివినిరి ముదము ♦ గుబ్బతిలంగన్. 3౧౦

[1] సరయువునకు దక్షిణమున నయోధ్య. సరయువునకు నుత్తరమునఁ గోసల. కౌసల్యా వివాహానంతరము పశరథునకు కట్నముగ నది లభించెను.

5

ఉ. అంతట మంత్రులం బిలిచి ♦ యంతయు సంతసకట్టుఁ డిద్దియుఁ గ్
సాంతత నొందునట్టు లని ♦ యాజ్ఞ యొనర్చి నితాంతసన్ముదా
క్రాంతమనోజ్ఞుఁ డౌచు నిజ♦కాంతిని శాంతముఁ జేరి యాజి శు
ద్ధాంతగ నాత్మపత్నులను ♦ నావటఁ గానఁగ నేగి యిట్లనున్. ౩౧౧

ఉ. ఓయలివేణులార! తన♦యోదయకారణ మాసవంబు నేఁ
జేయఁగఁ బూనినాఁడ, దమి ♦ చెన్నలరారఁగ నేఁటినుండి దీ
క్షాయుతలై చరింపుఁ డని ♦ సాంత్వనవాక్యలు పల్కి మంచు కా
ర్యాయతఁ గ నొప్పుతెమ్ము లన ♦ వారిముఖాబ్జము లుల్లసిల్లఁగన్. ౩౧౨

దశరథునకు సుమంత్రుఁడు సనత్కుమారవచనంబులఁ దెల్పుట.

సీ. సంప్రసన్నముఁడు సు♦మంత్రుఁ, డిట్లను ధరా,కాంతునితోడ నే♦కాంతమునను
వింత యేటికి నీకు ♦ సంతానమున కన,పాయంబు నెసయుఁ♦బాయ మొందు
దొల్లి ఋషీశ్వరు ♦ లెల్లరు వినఁగ స,నత్కుమారుండు మా♦హాత్మ్యముగను
వివరించు మంటిఁగ ♦ నరుఁగ నే వింటి,నది యొద్దియన విను ♦ ముదముతోడఁ
గీ. గలఁడు కాశ్యపుఁడ నెడిసి♦ద్ధతపస్వి,
యాతని నాతనిసుతుఁడు వి♦భాండకుండు,
వానికిని ఋశ్యశృంగుఁ డన్ ♦ సుతుఁడు పుట్టు
వానికి యందొకఁడు సుతుఁ♦డనఁగ సుకృతి. ౩౧౩

తరలము. జననమందిన దాదిగా వన♦చారియై సతతంబు నా
మునిసుతుండును గానఁ డంత్రికి ♦ మ్రొక్క నచ్చెడి యోగులన్
ఘనతపస్విని గాని యన్యము ♦ గానఁ డెద్దియు, నిత్య మ
య్యనఘుఁ డుగ్రతపంబులన్ జన♦కాజ్ఞచొప్పున వర్తిలున్. ౩౧౪

తే. విప్రతతి బ్రహ్మచర్యంబు ♦ వినుతిసేయుఁ, బ్రథయుజగమున నెప్పుడు ♦ ప్రబలుచుండు
నిస్పృహత్వని బ్రహ్మచ♦ర్యంబునకును, నట్టి ద్వైవిధ్య మది కాలాం♦తరమున.

చం. జనకునిఁ గొల్చు చన్నిలను ♦ సద్గతి వేల్చుచు నుండు, నిట్టి చా
యను జరియింప నాయమున♦నుండ నిహించును రోమపాదుఁ డన్
మనుజవరేణ్యుఁ డొక్కఁడు ప్ర♦మానపరాక్రముఁ డంగరాజు, ద
జ్జనపతిదోష సంతతిని ♦ జ్యాస్మ తపియించును వృష్టిహీనతన్. ౩౧౫

కం. నానావిధ సుగుణుల పితృ తర్పణకారి నొంద విననే దుఃఖ♦తాపార్దితుఁడై
కారణమును శ్రుతిజ్ఞులఁ, గారణమిన్నదియని శోచిం♦చెం బతిఁ డడుగన్. ౩౧౬

ఉ. పాతకులెల్ల విప్రవరు♦ఁ బంగు లంతట రాజుఁ జూచి దై
వాయుఁ బురాణ వంతుల వి♦ధంబునఁ జన్నని యస్యపుత్రుఁ డౌ

పోఁడు ఋశ్యశృంగుఁడు తపోధనుఁ డాతనిఁ దెచ్చి సంగతిన్
దీఱు నుపద్రవంబు, తెలియ వినుమా యిటు రా నొనర్పవిరా. 3౧౮

సీ. అతనికి భక్తి నీ♦సుత శాంత గుణకాంత, హస్తకృతి[1] నొసంగు ♦ శస్తమతిని
నన వీర్యవంతు నా♦తని నెట్టు రప్పింప, నని మానసమున యో♦జన యొనర్చి
మంత్రుల[2] రప్పించి ♦ మంతనం బుంచిన, భృత్యపురోహితా♦మాత్యవరులు[3]
బనిచెద నని పల్కు ♦ విని వారు వెఱఁ గుంది, మును నైయ్యుఁ సంద్రుఁ న♦తాసనముల

తే. వెఱచు వారము మునినాథు♦కడకుఁ దలఁచియుఁ బనుపఁ జెప్పుచు మొదలు♦నృపవరేణ్య
యనుచు వారనఘాటులఁ♦బనుపు దాన, దోష మొదవదు గావు వారి♦యోషితలను.

కం పంచిన వారలు మునిఁ దో, డ్కొంచును రా నృపతి తనదు♦కూఁతురు శాంతన్
జంచలనయనామణిఁ గా, వించును బరిణయ మొనరిచి ♦ తృప్తియుఁ గూరియున్.

తే. అతనియార్త్విజ్యమున నీవు ♦ క్రతువు సేయ, నొసఁగుదువు సుతు లనఘ ♦ విదితకీర్తు
లంచుఁ బలుకంగఁ నే నాల♦కించినాఁడ, సనత్కుమారుం డగుమద యా♦ఖ్యానమునకు.

చం. అని వచియింప మేనఁ బులు♦కాంకురముల్ నన లొత్తఁ బల్కె నే
యనఘచరిత్ర! యా సుమహి♦తాత్మవిభాండకపుత్రు జన్మము
ననితలు వాని నెట్టినెఱి ♦ వంచన లంగొని తెచ్చి రాశుభ
స్థనమున వేశ్య యయ్యెడు వి♦సంగ సవిస్తరవాక్యపద్ధతిన్. 3౨౧

కం అని యడిగినఁ బృథివీపతిఁ, గనుఁగొని హితమంచినదఁడు ♦ కౌతుకమతియై
యనిరుద్ధమంత్రియుతంబుగ, వినుమీ వివరింతు నీకు ♦ విశదతరోక్తిన్. 3౨౩

సుమంత్రుఁడు దశరథునకు ఋశ్యశృంగచరిత్రఁ దెలుపుట.

తే. అతని నెట్టులు పిలిపింప ♦ నగును నాక, టంచు నెంచి యమాత్యుల ♦ కనియె నృపతి
యనఘులార! మత్పరమహి♦తార్థులార! యరుగ లేమి యాయులోకహి♦తార్థముగను.

కం. హితమతు లగుమీరుఁ బురో, హితులును జేతమాడి వేగ ♦ మేగి సుకృతధీ
రతి నతులితమతిచాతురి, నతనిం గొనిరం డమాత్యు♦లారా! యనినన్. 3౨౪

కం. వారలు వెల వెలఁబోవుచు, భూవరునిఁ గాంచి యనిరి ♦ భూనుత! యతనిం
జేరఁగఁ జని మని యొనమే, క్రూరత శపియింప కున్నె ♦ కుటిలత దలియన్.

మత్తకోకిలము. ఆఋషీంద్రుఁడు పట్టు వాడిగ ♦ నంబుజాయతనేత్రల
న్వారలెట్టిరో యాలకింపఁడు ♦ పల్కు నేటికిఁ జూచుటల్
వారముఖ్యలు ధారణీశ్వర! ♦ పంచనావర లోటచే
నేరుపుల్ పచరించి తేఁగ ♦ నేస్త రెంతయుఁ దిన్నగన్. 3 ౨౬

[1] హస్తకృతి=వివాహము. [2] మంత్రులు-ఆలోచనచెప్పువారు. [3] అమాత్యులు-పని జరిగించువారు.

కం కావున వారలఁ బంచుట, యేవిధమున నైన లెస్స ♦ యిది యుక్త మనన్
భూవరుఁడు సమ్మతించిన, వే వారలు పంచి రపుడు ♦ వేశ్యామణులన్. ౩౨౭

కం. ఆరామలు ముని యుండెడు, నారామమునందుఁ దిరిగి ♦ యారామరమా
కారంబుల నా మాయో, దారలు యత్నించి రతని ♦ దర్శించుమతిన్. ౩౨౮

తరలము. జనన మందిన దాదిగాఁ బురి♦సంభవంబు నెదేనియున్
జనపదోద్భవమైనఁ జూచిన♦జాడ లేదు, నెలంత ల
న్నవియు నేని నెఱుంగఁ,దుగ్రసు♦నిష్ఠుఁ డౌటఁ దపంబునన్
దనదునాశ్రమభూమి వీడఁడు ♦ దండ్రిఁ దన్పు సపర్యలన్. ౩౩౦

కం. భూదేవకుమారునకుఁ ద,లోదరు లిటు వేచి యుండ ♦ నొకదివసమునన్
యాదృచ్ఛికముగ నాతం, డాదృతిఁ జనుదెంచె వారి♦యంతికమునకున్. ౩౩౧

వేశ్యలు ఋశ్యశృంగుని వంచించి తోడితెచ్చుట.

కం. వచ్చెడిఋషిపుత్త్రునిఁ గని, మెచ్చగు వేషములఁ బూని ♦ మెలుఁతుకమిన్నల్
పొచ్చెంబు లేనిమధురిమ, హెచ్చఁగ గానంబు నెఱపు ♦ చేగిరి డాయన్. ౩౩౨

కం. చని యిటు వినయంబున న,వ్వనజేక్షణ లనిరి విప్ర♦వర! యొంటరి వై
మనుజులు మిట్టాడని యీ, వనముల నెవ్వఁడవి యేల ♦ వల సెం దిరుగన్? ౩౩౩

చం. పలుకు మ టంచు వేఁడఁగ వి♦భండకపుత్త్రుఁడు పూర్వ మట్టిని
స్త్రులనుమనోహరాకృతులఁ ♦ దోయరుహాక్షులఁ జూడ కుండుట
న్గలికితనంబుచేఁ గరఁగి ♦ నర్మిలిఁ బల్కు విభండకాఖ్యుఁడౌ
నలఘుతపస్వి కౌరసుఁడ ♦ నౌదును బేరను ఋశ్యశృంగుఁడన్. ౩౩౪

ఉ. అల్లదె దాపునందున మ♦దాశ్రమభూమి రహించు, నయ్యెడన్
సల్లలితాంగులార! విధి♦సమ్మతిఁ గూర్చెద నాతిథేయ మం
చెల్లర వేఁడ నాశ్రమది♦దృక్ష లతాంగులు వోన వారలం
బెల్లుగ నర్ఘ్యపాద్యములఁ ♦ బ్రేముడిసత్ఫలమూలపాళులన్. ౩౩౫

ఉ. పూజలఁ దన్పు వారు ముని♦పుత్త్రకుతో భుజియింపు వేగ మో
రాజితతేజ! స్వాదుఫల♦రాజ మదీయము, దానిపేర్మి నీ
తేజ మెలంగు నంచు నని ♦ తెప్పునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి స్వాదుతా
యోజితమోదకావళుల ♦ నొప్పగుభక్ష్యము లెన్ని యే నిడన్. ౩౩౬

కం. వనచరుల కలభ్యములై, ఘనరుచ్యము లైనవానిఁ ♦ గైకొని తిని యా
ముని యవియును ఫలములకా, మనమునఁ దలపోసి హర్ష♦మాణుం డయ్యెన్.

కం. రాజాస్యలు గురుసంయమి,రాజనరుల్ వెఱచి మాని♦రత్నపు మాకుం
బూజావసర మటంచును, వ్యాజం బిడి పాఱిపోయి ♦ రతిదూరముగన్. ౩౩౮.

కం. వారలుపోయినపదపడి, యాఋషిపుత్త్రుండు వారి♦యాకారంబుల్
సారెకుఁ దలపోయుచుఁ జిం,తారతి నస్వస్థమతి వ♦నంబునఁ దిరిగెన్. ౩౩౯

కం. అవనిసురసుతుఁడు తొలుతటి,దినసంబునఁ గనిన నెలకుఁ[1]♦ దెప్పునఁ జని తా
సవురుగఁ గనుఁగొనియెను రో,నవలాలను మఱుసనాఁడు ♦ నవలాలితలన్. ౩౪౦

ఉ. పూర్వదినంబుచొప్పున న♦పూర్వవిలాసగతిం జరించు చా
పర్వసుధాకరాస్యలు ద♦పస్వివరా! యిఁకెఁ బోదుమయ్య? మా
యుర్వికి నీవు వచ్చెదె?సు♦ఖోన్నతిఁ గూర్చెద, మన్న వేఱువా
టోర్వఁగ లేమి వెన్కొనియె ♦ నుత్తల మందక తండ్రిఁ బాయుచున్. ౩౪౧

ఉ. ఇట్టులు దోడుకొం చరిగి ♦ యిందుముఖుల్ నగరోపసీమ నా
నెట్టకసీల[2] నిల్పి ధర♦ణీవిభునొద్దకు వార్తఁ బంప ధా
త్రీట్టుడెంచి బ్రాహ్మణస♦మేతముగా నుతియించి కార్యముం
బట్టుగఁ దెల్పి తోడ్కొనుచు ♦ వచ్చె నిజాలయసీమలోనికిన్. ౩౪౨

ఉ. ఏ మనువాఁడ నో దశర♦థేశ్వర! యాతఁడు రోమపాదభూ
మీమహిళేశురాష్ట్రమున♦మేరఁ బదం బిడినంతమాత్ర నే
వ్యోమతలంబు నిండ మెఱ♦పుల్ మొగులు ల్గలయంగఁ బ్రాఁకి ధా
రామహితోగ్రవృష్టి జల♦రాసులఁ జేసె నదీతటాకముల్. ౩౪౩

ఉ. అంతట రోమపాదుఁ డతఁ ♦ డాగ్రహ మూనకయుండ నిచ్చె నా
శాంతయశోవిశోభితస♦మస్తసుశీలమణీనిశాంత మే
కాంతసురూపకాంత నిజ♦కాంతమనోజలరుణ్ణిశాంత మా
శాంతను గాంతఁగా జనులు ♦ సంతస మంద వివాహసద్విధిన్. ౩౪౪

తే. ఋశ్యశృంగుఁడు కాంతాస♦మేతుఁ డగుచు, మామగారింటనుండెస♦మ్మానమమున
మొగిని రెండవయాశ్రమం♦బును గ్రహించి,శిష్టస్తుతియ వెలయని♦శ్చింతమతిని.

మ. ధరణీనాథ! సనత్కుమారముని స♦త్కాంతంబుఁ బూర్వోక్త మా
దరబుద్ధిన్ వినిపించి మానునకుఁ ద♦ష్టం బల్కెఁ జన్మించెడిన్
వరధర్మజ్ఞుఁడు సత్యసంధుఁ డిల ని♦క్ష్వాక్వన్వయశ్రీరసా
గరరాకామృతరోచియై దశరథా♦ఖ్యప్రస్థధవాధిశుఁడున్. ౩౪౬

తే. ఆతనికి నంగరాజుతో ♦ నధికమైత్త్రి, సంఘటిలు, నాతనికిఁ బుట్టు♦శాంత యనఁగ
నమలగుణశీల తనుజాత ♦ యంగపతికి, రోమపాదుం డనంగఁ బు♦త్త్రుండు పుట్టు.

---

[1] నెలకు = నెలవునకు. [2] నెట్టకసీల = నిస్తాపకుఁడు.

కం. ప్రథితు లగుచిత్రరథవశ,రథులకు సంహారుమైత్రి ♦ రాజల్లెడు ని
ర్మథితారి దశరథుఁడు హృ,ష్టవ్యథచేఁ గన నేగి రోమ♦పాదుం బలుకున్. ౩౪౮
ఉ. సంతతి లేనివాఁడ నృప♦సత్తమ! పంపఁగదే మహాత్మ నీ
శాంతమనోవిభుం గ్రతువు ♦ సాంతముగా నెఱవేర్పఁబొంటె,[1] నా
చింతలు దీర, వంశము ప్ర♦సిద్ధిఁ బ్రతిష్ఠయు నొంద ధాత్రిపై
సంతతి పొందుపొంటె, హిత♦సత్తము! యంచును వేఁడు చుండఁగన్. ౩౪౯
ఉ. ఆనుడు లాలకించి మహి♦తాత్ముఁడు యోజన సేసి శాంతతో
మానిని ఋశ్యశృంగుని స♦మానుష తేజునిఁ బాత్రవంతునిన్
మానుగఁ బంపఁ దోడ్కొనుచు ♦ మానవనాథుఁ డపాస్తశోకుఁడై
తా నగరంబుఁ జేరి క్రతు♦తంత్రముఁ దీర్చఁ బ్రహృష్టచిత్తుఁడై. ౩౫౦
కం. అంజిక[2]తోడుత నృపతి కృ,తాంజలి యై ఋశ్యశృంగు ♦ నార్త్విజ్యముఁ బ్రే
మం జలుపఁగఁ బ్రార్థించిన, సంజాయింపక[3] యతండు ♦ సౌనని పూనన్. ౩౫౧
కం. ప్రసవార్థము[4] ప్రసవార్థము, పొసఁగఁగ స్వప్నంబు చలుప ♦ భూపతి యజ్ఞం
బసమానవిక్రముల వం,శసుప్రతిష్ఠాపకులను ♦ శాశ్వతయశులన్. ౩౫౨
కం. నలువురుతనయులఁ గను నని, పలువురు విన విధిసుతుండు ♦ పలికెను గధగాఁ
దొలియుగమున నటులగుటను,బలుపఁగఁజనవలయు సతనిఁ♦బ్రియమున నిటకున్.
కం. ఘనవాహనబలయుతముగ, ఘనవాహన తేజ! నీవ ♦ కడుకొని చని యా
యిన తేజునిఁ గొని తెచ్చినఁ, గొనసాగును నీకు నెల్ల♦కోర్కు లటన్నన్. ౩౫౪

దశరథుఁడు ఋశ్యశృంగునిఁ దోడి తేరఁ బయనించుట.

ఉ. సూతునివాక్యవైఖరిని ♦ సూరకులాగ్రణి యవ్వసిష్ఠుతోఁ
బ్రీతిగఁ దెల్పి యాతఁ డది ♦ రీతియ యంచును సమ్మతింపఁగా
జాతకుతూహలంబునను ♦ సత్వరుఁడై తనరాణివాసముల్
ఖ్యాతసుధీనిధుల్ సచివు♦లందఱు రాఁ జెనునాజసంబునన్. ౩౫౫
ప్రహరణకలిత. వనములు నదులున్ ♦ నరుసగఁ గనుచున్
జనపతి చనెఁ ది♦వ్యనిచయనములన్
మునికులతిలకున్ ♦ మును చని కనెఁ బా
వనశుచిరుచిరున్ ♦ నరఋషితనయున్. ౩౫౬
ఉ. అవల రోమపాద వసు♦ధాధిపుఁ జూప నలంచు నెయ్యమున్
భావనచేసి పూజల న♦పారముగా ఘటియించి తుష్టుఁడై

[1] పొంటెన్ = కొఱకు. [2] అంజిక = సేమము. [3] అంజాయింపక = సందేహింపక. [4] ప్రసవార్థము = బిడ్డలకొఱకు - యజ్ఞముకొఱకు.

పావనశీల! నా కితఁడు ♦ బంధువు నెయ్యుఁడు సఖ్యత్మజాత శాం
తావరవర్ణినీమణిని ♦ నాకుఁ గుమారితగా నొసంగుటన్. ౩౫౭

ఉ. మామ యటంచు నీ కితఁడు ♦ మాన్యచరిత్రుఁడ నేనుబోలె నం
చామహితాత్ముఁ డల్లుఁ గని ♦ యాడిన నాతఁడు గౌరవింపఁగం
దా మొగి నేఁడు నెన్నిది దినంబులు నచ్చోట నిల్చి యాజి యో
భూమిప! పంపవే హితుని ♦ ప్రోలు గనుంగొనఁ గూఁతు నల్లునిన్. ౩౫౮

చం కల దొకదొడ్డకార్యమనఁ ♦ గా నటు లౌత మనశ్య మంపుదున్
వలవదు సందియం బనుచుఁ ♦ బల్కి మునీశ్వరుఁ జూచి కార్యమున్
గలతెఱఁ గంతయుం దెలిపి ♦ కారుణికోత్తమ! భార్యతోడఁ బో
వలె నట కీ రటం చనఁగ ♦ నల్లె యటంచును ఋశ్యశృంగుఁడున్. ౩౫౯

ఉ ఆనృపుచే ననుజ్ఞ గొని ♦ యాలును దానును రాఁ గడంగినన్
మానవపాలు రిద్దఱు స ♦ మంజసరీతి బహూకృతుల్ నుతు
ల్వే నతులన్ ఘటించి భృశ ♦ లీల ముదుల్లసితాంతరంగులై
రీనెఱి వీడుకోల్వడసి ♦ యేగుచు నింద్రసమానుఁ డాజియున్. ౩౬౦

ఉ. దూతలఁ బంపెఁ బౌరులకుఁ ♦ దూర్ణ మలంకృతి సేయఁ బట్టనం
బాతతలీలఁ గల్పకము ♦ లంతట నెత్తఁగ నీరు చల్ల వీ
థీతతులందు ముగ్గులను ♦ దీర్చి యనంటులు నాటి మాలికా
వ్రాతముఁ దోరణంబులును ♦ వావిరి గట్టఁగ సర్వభంగులన్. ౩౬౧

◆➤ దశరథుఁడు ఋశ్యశృంగుతో నయోధ్యఁ బ్రవేశించుట. ◆

సీ. ఆవార్త లన్నియు ♦ నాలించి పురజనుల్, తేఁ డరుదెంచు చు ♦ న్నాఁడు నేఁడు ·
జామాతతో నని ♦ జాతసంహర్షులై, యానతి మేరకుఁ ♦ బూని చలుపఁ
గ్గనేత విత్తములఁ ♦ గనుఁగొంచు జనపతి, దుందుభికాహాళీ ♦ బృందవరము
చెలఁగిమ్రోయఁగ ఋశ్య ♦ శృంగుండుమున్నుగాఁ, జొత్తెంచెనగరంబుసొంపుగులుకఁ
తే. పౌరు లెల్లరు నామునిప్రభునిఁ జూచి, యతులితానందమునఁ దేల ♦ క్షితిధవుండు
వారలను గారవించి చె ♦ లువ్వుఁ జొచ్చె, నంతిపురమునఁ దనయెల్ల ♦ కాంత లలర.

ఆ. అట్లు శాస్త్రవిహిత ♦ మైనకృత్యంబులఁ, బూజ సలిపి భూమి ♦ బుధవరేణ్యు
నగరిలోన నిలిపి ♦ నందించె నేఁటికి, నైతి ధన్యతముఁడ ♦ ననుచుఁ దలఁచి. ౩౬౩

కం. శాంతా కాంతామణి నిజ, కాంతునితో నరుగుదేరఁ ♦ గనుఁగొని ధరణీ
శాంతగ్గపుర కాంతాజన, సంతతి సంతసము నొందెఁ ♦ జతుగ్రప్రీతిన్. ౩౬౪

కం. అంతఃపురకాంతలు భూ, కాంతుండును గారవింపఁ ♦ గా మిక్కిలి నా
శాంతాకాంతుం డుండె న, నంతముదముతోడ ఋశ్య♦గన్వితుఁ డగుచున్. 3౬౫

→ దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము సేయ యత్నించుట. ←

ఉ. *అంత లతాంతకాంతము వ♦నాంతరఫుల్లలతాంతవాసనా
క్రాంతదిశాంత ముద్భటని♦రంతరకంతుగుణారవాళ్యప
క్రాంతము పాంథనాథ్వపదు♦రంతము పల్లవపుష్పభాగశా
ఖాంతము వృక్షసోరుహాని♦శాంతము దోఁచె వసంత మెంతయున్. 3౬౬

చం. పరమమనోహరం బగుచు ♦ వాలిన యమ్మఘమాసపూర్ణిమన్
వరము పులిమ్ముచాదికవి♦వర్ణిత మైనదినంబునన్ ధరా
వరుఁడు దలంచి సంగ్రహిణి ♦ వర్తిలఁ జేయఁగ ఋశ్యశృంగునిన్
సరసత వేఁడెఁ బూనఁ గుల♦సంతతి కై నిజయాజకత్వమున్. 3౬౭

ఉ. ఆఋషిచంద్రుఁ డవ్విధి నె ♦ యాతి మటంచును బల్కి వేగ సం
భారములం గసింపు మఖ♦వాజిని వీడు మటంచుఁ జెప్పినన్
ధారుణినాథుఁ డంతఁ బ్ర♦ధానులు మంత్రిని సు♦మంత్రునిఁ గన్గొని ఋత్విగాదులన్
ధీరుల బ్రహ్మవాదులను ♦ దేఁగఁ వేగమ పోయి రమ్మనన్. 3౬౮

తే. వామదేవసుయజ్ఞజా♦బాలికాశ్య, పులఁ బురోధ వసిష్ఠునిఁ ♦ బురుడు లేని
యితరభూమిసురేంద్రుల♦నెల్లఁ దోడె, తెచ్చెను సుమంత్రుఁ డపుడుహా♦శ్లోచ్చమునను

ఉ. ఈగతి నేగుదెంచినము♦నీశ్వరులన్ బహుమానపూజనో
ద్యోగము చేతఁ దన్పుచు ర♦ఘూద్వహుఁ డిట్లను భక్తి నోతపో
యోగవిశిష్టులార! భృశ♦యోగ్యులు మీకృప కల్గి యుండియున్
నాగదుసుంగ్రహంబు లిటు ♦ న న్ననపత్యునిఁ జేసెఁ గ్రూరతన్. 3౭౦

కం. సంతానము ప్రాప్తింపమిఁ, జింతాంభోనిధినిమగ్న♦చిత్తుఁడ నై యే
కాంతము వనరెద నిఁక నా, సంతాపముఁ బాపరయ్య ♦ సంయములారా! 3౭౧

కం. సుతలబ్ధికి హయమేధ, క్రతువును జరుపఁగను గోర్కి ♦ గలిగెను నాకీ
యతులితమునిపుంగవమహిమను, మతిఁ గలవాంఛితము లెల్ల ♦ మానక తీరున్.

చం. అన విని మేలు మే లదియ ♦ యానని బ్రాహ్మణు లెల్ల సమ్మతం
బునఁ బొగడు స్వస్తిముఖ♦ముఖ్యులు శాంతఘపుంప భూపతిన్
గనుఁగొని తెల్ప నతిలఁపు ♦ గల్గు సపశ్య మభీప్సి తార్థముల్
పనికిని బూనుటా పలయు♦వస్తువులన్ సమకూర్పుమీ వెనన్. 3౭౩

కం. విడువుము ఘోటకమును బో, విడువుము సందేహ మెదను ♦ ప్రేష్యుల కెల్లన్
నొడువుము సామగ్రులకై, కొడుకులు కలిగెదరు నీకుఁ ♦ గువలయనాథా! ౩౭౪
కం. తనయుల నొందఁగ వలె నను, ఘనధార్మిక బుద్ధి నీకుఁ ♦ గలిగెను గానన్
దనయుల నలువురఁ గాంచెద, వనఘులసంకల్ప మేల ♦ వ్యర్థ మగు ననన్. ౩౭౫
కం. అనుడుల వినుచుఁ గన్నుల, నానందాశ్రువులు రాల ♦ నధిపతి హర్షా
ధీనతఁ దనయుల నప్పుడ, మానుగఁ గనినట్లు పొంగి ♦ మంత్రుల కనియెన్. ౩౭౬
చం. వలసినసర్వవస్తువు ల♦వారిగఁ జేర్చి, గురూక్తి గుఱ్ఱముం
బలియుర సత్పురోహితుని ♦ బ్రాపుగఁ గూరిచి వీడి, యజ్ఞశా
లల సరయూత్తరక్షితిత♦లంబునఁ గట్టి, యథావిధిం గ్రమం
బలవడ శాంతికార్యము స♦మాచరణం బొసరింపుఁ డెంతయున్. ౩౭౭
కం. అపవాధంబులు పొసఁగిన, విపులవ్యసనములు దమ్ము ♦ వెనుకొన వేనిన్
నృపవరు లెల్లరు దీని, న్నిపుణులుపో చలుప ధారి♦ణీస్థలి నెందున్. ౩౭౮
కం. నెమకుచు నుందురు యజ్ఞక్రమకోవిదు లైనబ్రహ్మ♦రాక్షసు లెట ఛి
ద్రము లొదవవె యని; క్రతువిఘ్నమునం దత్కర్త యపుడ ♦ కను నాశంబున్.
కం. వేలిమి యెటు విఘ్నంబుల, పాలం బడకుండ నట్టి♦భంగిని మీరల్
చాలసమర్థులు దీర్పఁగ, హాళిమెయి న్నిర్వహింప♦నయ్యా శ్రద్ధన్. ౩౮౦
చం. పతి యిటు లాడఁ బ్రెగ్గడలు ♦ వల్లె యటంచు భవాదృశు ల్మహో
మతు లిలఁ బూనుకార్యముల ♦ మా టొడఁగూడు నె? సత్యసత్ఫలా
న్వితనుతకార్యలోలురరు ♦ విఘ్నములుం బొడచూపు టెట్లగున్?
హితగతి నప్రమాదమతి ♦ నెంతయుఁ దీర్తుము సర్వకార్యముల్. ౩౮౧
కం. అని యాడుచు భూవరునిం, గొనియాడుచు నున్నవిప్ర♦కోటులు నృపు దీ
వనలం దనుపుచు ననుమతి, గొనుచుం బనివినిరి[1] ముదము ♦ గుబ్బతిలంగన్[2].

వసిష్ఠుఁడు యజ్ఞసంభారముల సిద్ధము చేయించుట.

చం. సమముగ నొక్కయేఁ డరుగఁ ♦ జారువసంతము రాఁగఁ గ్రమ్మఱ
న్నమమున నశ్వమేధము నొ♦నర్ప సుతాస్తికినై ధరాధవుం
డమలు వసిష్ఠుఁ జేరి విధి ♦ నర్చన సేసి యథోక్తి నే నుప
క్రమ మొనరింతు విఘ్నహతిఁ ♦ గానక యుండఁగఁ జేయుఁ డీకృతిన్. ౩౮౩
కం. గురుఁడవు నిస్తులమైత్రీ, భరుఁడ వవిచ్ఛిన్నసఖ్య♦పరుఁడవు క్షేమం
కరుఁడవు కూరిమి మీర లె, భరియింపను వలయు యజ్ఞ♦భారం బెల్లన్. ౩౮౪
చం. అనవుడు నవ్వసిష్ఠముని ♦ యా నిక సర్వము నిర్వహింతు నే
నని సవనంబుఁ దీర్పఁగ ని♦యామకు లైనద్విజాతివృద్ధులన్

[1] పనివినిరి = సెలవుతీసికొనిపోయిరి. [2] గుబ్బతిలంగన్ = అతిశయింపఁగా.

సనియమధర్ములన్ స్థపతి♦సంఘములన్ వరశిల్పవిజ్ఞులన్
ఖనకులఁ[1] గర్మకారులను ♦ సర్తకవర్ధక[2] చిత్రకారులన్. ౩౮౫

చం.గొనకొని వేనవేలుగను ♦ గూర్పఁడు తెండిట, కిప్పు డిట్టికల్
ఘనవిపులంబు లైనయుప♦కారిక లుత్తమవిప్రవాటికల్
గనఁగ సునిష్ఠితంబులు ప♦లప్రచయాదిక భక్ష్యపానభో
జననిలయంబులు న్వలయుఁ ♦ జక్కఁగ నిర్మితిసేయ నియ్యెడన్. ౩౮౬

తే. విప్రవరు లుండ యోగ్యంపు♦వీటిపట్లు, బహువిధంబులుభక్ష్యాన్న♦పానములును
గలిగిదృఢ సుయివాసయో♦గ్యంబుగాఁగ,వందలకొలందిదీర్పంగ♦వలయుమీరు.

కం.అట్టి వ పౌరులకును గడు,దిట్టము లావసతు లొగిని ♦ దీర్పఁగ వలయున్
నెట్టన యెవియెవి కోరిన, నట్టట్టివి నిండి యుండ ♦ నగు నాయిండ్లన్. ౩౮౮

కం.ఈరీతి జానపదులకుఁ, జాపుతరంబుగను దీర్చి ♦ శాస్త్రోక్తవిధిన్
సారతరాన్నాదులఁ గడు,గారవమున నిడఁగవలయుఁ ♦ గా నశ్రద్ధల్. ౩౮౯

తే అన్నిజాతులవారి యు♦ధార్హభంగి, సత్కరించుచు వారలు ♦ సంతసించు
నటులొనర్పుఁడు కినుకచే♦నైనఁ గామ,బలముచేనైన నవమాన♦పఱుపవలదు.

చం.వలయును యాగకార్యముల ♦ నగ్రమసత్కృతి, శిల్పకారులన్
వలసినయన్నవిత్తము ల♦వారిగ నిచ్చి యథాక్రమంబుగా
నలరఁగఁ జేయు, వీనక ర♦వంతయుఁ గూర్పుఁడు సర్వమున్ మదిం
జెలిమియుఁ బ్రీతి నూని, యుపఁ ♦ జెచ్చెర వారలు దీర్చి యమ్మునిన్. ౩౯౧

కం.నీరాగు వచించినవిధమునఁ, గారియము లీర్గ్చు టయ్యెఁ ♦ గడమపడక యిం
కేరీతి వచించిన నా,తీరున సర్వంబు వేగ ♦ దీర్పఁదమ టన్నన్. ౩౯౨

⟡ వసిష్ఠుఁడు రాజులను బిల్వసుమంత్రుని నియమించుట. ⟡

చం అతఁడు సుమంత్రుఁ జూచి విడి♦నాత్మక! పెచ్చనఁ బిల్వఁ బంపుమీ
క్షితిఁ గలసర్వధార్మికుల ♦ శిష్టసరామరభూమిపార్యశూ
ద్రశతుల సర్వదేశగన♦రప్రకరంబుల వేనవేలు, స
త్కృతు లొనరించి శ్రద్ధ దలఁ♦గింపక రక్తిపురస్సరంబుగన్. ౩౯౩

చం జనకుని సత్యవిక్రముని ♦ శౌర్యధనాఢ్యుని వేదశాస్త్రని
ష్ఠుని మఱిఁ బూర్వబాంధవుని[3] ♦ సూరిజనాగ్రణి నీవ పిల్వుమీ
యనఘు మహాత్ము సత్కృతుల ♦ నాదృతిఁ దన్పుచు; మున్నుమున్న నే
సనితిని శిష్టుఁ డిష్టుఁడును ♦ నై యతఁ డొప్పుటచే నెఱుంగుమా. ౩౯౪

కం.సతతము ప్రియవాదియు నా,హితుఁడును నగుకాశిరాజు ♦ వృద్ధుని ధర్మిన్
సుతసహితు నృపతిమామను, హితగతిఁ గేకయునిఁ బిలువు ♦ మీ వే యిటకున్.

---

[1] ఖనకులు = త్రవ్వువారు. [2] వర్ధకి = వడ్రంగి. [3] పూర్వబాంధవుని = చిరకాలస్నేహితుని.

తే. అంగవిషయాధినాథు మ♦హాయశస్వి, రోమపాదుని నృపతిశా♦స్త్రాలమిత్రుఁ
దోడితెమ్ము మహాభాగుఁ ♦ దోన నీవ, సత్కృతుల్ గౌరవించుచు ♦ సాధుచరిత.
తే. భానుమంతునిఁ[1] గోసల♦పార్థివేంద్రు, సర్వశాస్త్రవిశారదు ♦ శౌర్యధనుని
మగధనాథు[2] వదాన్య సం♦ప్రాప్తివేది, సత్కృతు లొసర్చితోడి తేరఁ ♦ జనుమునీవు.
కం. తూరుపుభూమీశుల సౌ,వీరపతిని సింధురాజ♦బృందారకునిన్
సౌరాష్ట్రీయుల దక్షిణ,భూరమణులఁ బిల్వఁ బంపు ♦ పొలుపుగ నిటకున్. ౩౯౮
కం. ఇంతలు నంతలు బుడుతలు, కాంతలు సహచరులు హితులు ♦ గలవారలతో
నంతలపొంతలవారిని,[3] నెంతేఁ దమిఁ బిల్వఁ బంపు♦మీ యావేళన్. ౩౯౯
కం. అనవుడు వసిష్ఠునుడుల, న్వని పంచెను నృపుఁడు బిల్వ ♦ వే తగువారిన్
జనెఁ దాన మునిఁ వచించిన,జనపతులం బిలువ నగ్గి♦సంభావనలన్. ౪౦౦
కం. అంతటఁ గర్మాంతికు లా,నంతయుఁ గొఱలేక దీర్చి ♦ యన్నియుఁ దక్షా
త్యాంతముఁ దెలిపిరి మునిజన,కాంతునకుం జక్కఁనయ్యెఁ ♦ గార్యము లనుచున్.
చం. కని యవి యన్నియు న్మునియు ♦ గాటపుహర్షముతోడ నెల్లరం
గనుఁగొని వారికి ట్లనియెఁ ♦ గార్యధరాళిశయంబు దోఁపఁగన్
బను లొనరించువేళఁ బొర♦పాటున నే నెఁడేని నెవ్వఁడేన్
జన దవహేల యీావి, నటు ♦ సల్పిన దాత నిజంబు నొపఁగున్. ౪౦౨

→ యజ్ఞంబుఁ జూడ నానాదేశముల రాజు లయోధ్యకు వచ్చుట. ←

కం. ఈరీతిఁ బలుక నావల, ధారిణిపైఁ గలుగుసకల♦ధాత్రీనాథుల్
చేరి రయోధ్యాపురము న,పారము లగుబహువిధోప♦హారంబులతోన్. ౪౦౩
కం. రేయుం బవలును ధరణీ,నాయకు లరుదేర ముదము♦నం గొంగుచు మే
ధాయుతమైత్రావరుణియు, నాయాజిం గాంచి పల్కె ♦ నయగిరి దోఁపన్. ౪౦౪
ఉ. వచ్చిరి ధారిణీశులు భ♦వన్మహితాజ్ఞ వహించి, కానుకల్
దెచ్చిరి వేనవేలుగఁ దద్వ♦దీయసవార్థము, వారి నందఱన్
మ్రచ్చఱ యుక్తరీతిని వ♦రం బగుసత్కృతి నాదరించితిన్,
మెచ్చిరి నీనియంతృత, క♦మేయగుణాకర! లెమ్ము చెచ్చెరన్. ౪౦౫
కం. జన్నము నారంభింపఁగ, జన్నపునెలవులను జూడఁ ♦ జనుదె, న్మటఁ దా
మున్నవి సిద్ధము వస్తువు, లన్నియు మతివిరచితములు♦యట్ల నృపాలా. ౪౦౬
ఉ. చెప్పఁగ ఋశ్యశృంగుఁడు వ♦సిష్ఠుఁడు నిట్టులు, పుణ్యలగ్నమం
దప్పుడ రాజు దా వెడలి ♦ యచ్చటి కేగిన, ఋశ్యశృంగుఁ దా
రొప్పుగ మున్నుగాఁ గొని ద్వి♦జోత్తము లెల్లరు యజ్ఞకర్మమున్
దప్పక చల్పఁ బూనిరి య♦థావిధిగా సరయూత్తరాననిన్. ౪౦౭

[1] భానుమంతుఁడు = కౌసల్య తండ్రి. [2] మగధనాథుఁడు - సుమిత్ర తండ్రి. [3] అంతంపొంతల వారు = దూరపుబంధువులు, దగ్గఱబంధువులు.

అశ్వమేధయాగప్రారంభము.

సీ. అశ్వంబు విడిచి హా♦యన మాటయును నది, గ్రమ్మఱ విప్రుల♦ప్రజమునందు
బంధించి హయమేధ♦పరత నైభాండక,పూర్వంబుగా ద్విజ♦పుంగవులును
బ్రతిపత్తు మొదలుగా ♦ బ్రతిదినంబును మూఁడు,వైశ్వదేవంబులు ♦ వఱలునట్లు
సప్తవాసరములు ♦ సల్పి క్రమంబుగ, జరపి ప్రవర్గ్యోప♦సదము లాది
తే. నవలఁ బ్రాతస్సవన మాది ♦ నైంద్రమిచ్చి, సోమవల్లిని విధ్యుక్తి ♦ స్తుతి యొనర్చి
యంత మాధ్యందినముఁ దృతీ♦యంబుఁ దీర్చి,రోలి న్యూనాతిరిక్తత ♦ లొందకుండ.
చం.స్ఖలితము హోమలోప మెటఁ ♦ గానము, సర్వము మంత్రవంత మై
వెలసె నిరంతరాయముగ ♦ వేఁడక కే నట నొక్కఁ డేనియున్
గలుగఁడు డప్పి నాఁకటను ♦ గాఱియ నొందెడివాఁడు, విద్యలం
దెలియనివాఁడు, నూర్లకొలఁ♦దిం దగుశిష్యులు లేనివిప్రుఁడున్. ౪౦౯
ఉ. పాఱులు నాథవంతులును ♦ బాలురు వృద్ధులు వ్యాధిచేత నో
టాఱినవారలున్ శ్రమణు ♦ లంగనలు న్వివిధోదనంబులున్
గాఱఁగఁ జేరలన్ ఘృతము ♦ కమ్మనిపప్పులు పిండినంటలున్
జూఱలుగా భుజించి రటఁ ♦ జొక్కపుముక్కువ ముక్కుబంటిగన్. ౪౧౦
ఉ. అంచితభక్ష్యభోజ్యముల♦యచ్చపుఁగమ్మనివాసనల్ ఘుమా
యించుచుఁ దీర్ప నాఁకలిని ♦ నెంతయుఁ ద్రేఁచుచుఁ బొట్ట దప్పుచున్
మించినయూన నాపడియు ♦ మేకొనఁ జాలమిఁ దృప్తి విస్తగుల్
దించి చనంగ లేరెనరు ♦ దెర్చి రిట్టులో శాకపాకముల్. ౪౧౧
కం.కుడువఁగఁ జాలక విస్తరి, విడువంగా లేక మిఱుక ♦ వెక్కస మయి, వే
యిడుఁడీ యిడుఁడీ యన్నం, బడబాలల[1] టంచుఁ బలుకు ♦ నధికారితతుల్. ౪౧౨
కం.సూపంబులు వివిధంబు ల,పూపము లన్నంబు నాజ్య♦పూరము రుచ్య
ద్దీపితపాయసములును న,నూపము[2] నొనరించె ధర స♦నూనముగాఁగన్. ౪౧౩
కం నానాదేశసమాగత, మానవతతిపుణ్యజనము ♦ మానక యొప్పున్
గానాన్నంబులరుచులం, బూనిక కొండాడి యాడి ♦ భుజియించెఁ దమిన్. ౪౧౪
కం దిన దినము క్రొ త్తక్రొ త్తగ, జనులకు విధివంతములుగ ♦ సమకూర్చినయో
దనరాసులు కొండలో నాఁ, గన నయ్యె మహానసముల[3] ♦ గ్రతువిధివేళన్. ౪౧౫
శా.భద్రం తే నృపలోకపాలనర! తృ♦ప్తా స్స్మ ప్రభో! యంచు న
త్యుద్రామోదముతోడ సద్భృతలమున్ ♦ సోఁకంగ భోక్తల్ను డుల్
మాగ్రస్తిఱఁగఁ గూయిడ స్దశరథ♦క్ష్మాపాలుఁ డాలించి య
చ్ఛిద్రానందము నొంది దానమును జే♦సెం జేలము ల్భావలున్. ౪౧౬

---

[1] అడబాలలు = వడ్డించువారు. [2] అనూపము = బుడదనేల. [3] మహానసము = వంటయిల్లు.

కం. బో సేసెడివిప్రులకు, స్నసేతల నొప్పుకుచిజ♦నము వడ్డించెన్
వేసట లే కవ్వారికి, బాసట నై మె కుండలములు♦వారలు దిరుగన్. ౪౧౭

కం. *మా[1] పూపో మా సూపో, మా పరమాన్నం ఘృతం చ ♦ మా దధిదుగ్ధే
మా పరితుష్టాస్స యనుచుఁ, గూపెట్టినదాఁక నిడిరి ♦ కోరిన వెల్లన్. ౪౧౮

తే. కుడిచి కూర్చుండి సద్గణి♦కుండలాది,భూషణాలంకృతాంగులై ♦ భూమిసురులు
గెరలి తొడఁగి రన్యోన్యజి♦గీషఁ జేసి, హేతువాదంబునకు; జేన్న ♦ మిట్లు జరుగ.

కం. దినము దిన మచట సంస్తర,మున నేర్పరు లైనద్విజులు ♦ మునుకొని క్రియలన్
గొనసాగింపుదు రన్నియుఁ, బనివడి విధివిహిత మైన♦పద్ధతు లమరన్. ౪౨౦

ఆ. వ్రతులు గానివారు ♦ వాదశాలీను ల,శ్రుతిషడంగవిదులు ♦ సూరిజనుల
వలన వినికి లేని♦వారు నాదశరథు,నోలగమున దొరకఁ ♦ డొక్కఁడేని. ౪౨౧

యూపస్తంభ ప్రతిష్ఠ.

సీ. యూపప్రతిష్ఠకు ♦ నుచితంపువేళ రా, మారేడుచంద్రుల ♦ మహితము లగు
యూపంబు లాఱాఱు♦నొకటి దాపుగ నాటి, నన్నియ మోదుగు ♦ లవల నిల్పి
విరిగి యూపం బొండు ♦ వేదిపజ్జ ఘటించి, దానిప్రక్కల దేవ♦దారుయూప
యుగ్మంబుఁ బొనరించి ♦ యొయ్య శోభాఢ్యమై, శాస్త్రకోవిదులు కాం♦చనవిభూష
తే. ణంబులను వానిని సలంకృ♦తంబుఁ జేసి, యేకవింశతియూపంబు ♦ లిరువదొకటి
గలుగఁ జిటికెనద్రిప్పిటా♦కొలఁతనిలిపి,యొక్కొకటినవస్త్రముంచిరొ♦క్కొక్కటికిని.

కం. కల్పోక్తమార్గమునను స,నంప్రము సుకృతంపు సుదృఢ ♦ నుస్టాస్త్రముగన్[2]
గొల్పంగ మెఱుఁగు లీన,న్శిల్పు లొనర్చుటను యూప♦నిరహము వెలిఁగెన్.

కం. లిప్తవరచందనం బై, ప్రాప్తాంబరపుష్పకాంచ♦నాలంకృత మై
దీప్తిం గనె యూపవితతి, సప్తర్షులు మింట వెలుఁగు♦చందం బమరన్. ౪౨౪

సీ. శాస్త్రోక్తపరిమితి ♦ సవునైనయిట్టికల్, గొనిశుల్బ మనుపనిఁ ♦ గుశలు లైన
బ్రాహ్మణుల్ వేదిని ♦ బాగుగఁ దీర్పఁగ, పది గరుడాకృతి ♦ హైమపక్ష
యుక్త మై త్రిగుణ మై ♦ యొప్పి యష్టాదశా, స్రక మయి రాజిల్లె ♦ మఱినియుక్త
పశువులఁ బాములఁ ♦ బక్షుల విధిరీతి, నయ్యయివేల్పుల ♦ నాగ్ని నిలిపి
తే. వాజి జలచరములఁ గట్టి♦నైచి రపుడు,యూపములకును నచ్చటి ♦ యూపములకుఁ
బశువులను మూఁడు నూర్లను♦బార్థివేంద్రు, పశ్వరత్నంబుఁగట్టిరా♦యవనిసురులు.

సీ. అంతటఁ గౌసల్య ♦ హయమును సేవించి, మొనసి కృపాణముల్ ♦ మూఁటఁ జెల్చి
యొక్కరే యెల్లను ♦ మక్కువ శయనించె, నావాజియొద్ద ధ♦ర్మాభిలాష

బ్రహ్మకు హోతకుఁ ♦ బదపడి నధ్వర్యు,నకును నుద్గాతకు ♦ నరవిభుండు
మహిషి[1] వావాతను[2] ♦ మఱియుఁ బాలాకలిఁ, బరివృత్తిని[3] నొసంగె ♦ స్పర్శనముగ

ఆ. సంత వాజివపను ♦ నగ్నిలో వేల్వ సం,పన్ను ఋత్విజుండు ♦ పాప మణఁగఁ
బార్థివుండు తద్వ ♦ పాధూమగంధంబు, మూరుకొనియెఁ గాల ♦ మునను సవిధి.

ఆ. హయవరంబునంగ ♦ మంగంబుఁ గైకొని, పదియు నార్గు రైన ♦ బ్రాహ్మణోత్త
ములు సమంత్రకముగఁ ♦ బూనివేల్చిరి వహ్ని,యందు శాస్త్రయుక్త ♦ మైనసరణి.

తే. అన్య మగునధ్వరంబుల ♦ హవిసుఁ బ్లక్ష,శాఖచే సంస్కరిం త్రశ్వ ♦ సవమునందు
వైతసంబున నుంపఁగ ♦ వలయుఁ గాన, నట్లయొనరించె నాఋత్వి ♦ గాళియపుడు.

సీ. యజ్ఞవిధానంబు ♦ నందు బ్రాహ్మణముల, దినములు మూఁడు వా ♦ కొనఁగఁబడియె
హయమేధవిధియందు ♦ నందుఁ జతుష్టోమ, మనఁబడు దొలుతటి ♦ దినము రెండ
వదిన ముక్థ్యం బయ్యె ♦ వల నొప్పు మూఁడవ, దిన మతిరాత్రంబు ♦ ననెడి పేర
శాస్త్రదృష్టం బగు ♦ సకలేతరక్రియా,పాళిఁ దీర్చెను ఋత్వి ♦ గాళి యంత

తే. నమలరీతి జ్యోతిష్టోమ ♦ యజ్ఞ మాయు, రధ్వరంబును నతిరాత్ర ♦ యజ్ఞయుగము
నవల నభిజిత్తు విశ్వజి ♦ దధ్వరంబు, గ్రాలఁ జేసె నప్తోర్యామ ♦ క్రతువరంబు. ౪౨౯

సీ. ప్రాచి హోతకు నిచ్చి ♦ పశ్చిమం బధ్వర్యు,నకు బ్రహ్మకును దక్షి ♦ ణంపుదిశయు
నుత్తరదిశయెల్ల ♦ నుద్గాతకు నొసంగి, స్పర్శనంబుగ వంశ ♦ వర్ధనుండు
హయమేధ మంతయు ♦ సాంతంబుఁ గావించి, శాస్త్రచోదితమైన ♦ సరణి వెలయ
సర్వసర్వంసహా ♦ చక్ర మీరీతిని, ఋత్విజులకు దాన ♦ మిచ్చియున్న

తే. యనఘు నిర్మలచిత్తుని ♦ నవనినాథుఁ, గాంచి ఋత్విజు లెల్ల ని ♦ ష్కాములైన
సంయముల మేఁబుడమిజం ♦ జాటమేడ, యోగమేయూరుభోగమే ♦ యూరుచెపుమ

ఉ. ఒల్లము ధారణీశ్వర! ప్ర ♦ యోజన మేదిన మేదినీస్థలం
బెల్లను నీవ కైకొనుచు ♦ నేలుచు నుండుము, దాని మాఱుగాఁ
బెల్లుగ నొవ్వు లేని మణి ♦ బృందముఁ బైఁడి నొకించుకేని రం
జిల్లుదు మిమ్ము చాలుఁ; దమి ♦ సేయము ధారిణిఁ జేరెఁడంతయున్. ౪౩౧

మ. అనుచున్ విప్రులు పల్క భూమిపతి య ♦ య్యోఁగాక యం చీయ నా
లను వేవేల్ పదికోట్లసువర్ణములు నా ♦ ల్గంతల్గ రూప్యంబులుం
గొని యాఋత్విజు లెల్ల రెల్లధనముం ♦ గొంపోయి యర్పింపఁ జ
య్యన భాగించిరి యవ్వసిష్ఠుఁడును శాం ♦ తాత్మేశుఁడున్ భాగముల్. ౪౩౨

ఆ. వారు వారివారి ♦ భాగంబు లన్నియుఁ, బాడి దప్పకుండఁ ♦ బంచి పెట్ట
వారు గొని నృపాల ♦ వరుఁ గాంచి సంప్రీతిఁ, జెందినార మనుచుఁ ♦ జెప్పిరంత. ౪౩౩

---

[1] మహిషి = ఉత్తమ క్షత్రియ స్త్రీ. [2] వావాతి = మధ్యమజాతి భార్య - వైశ్య. [3] పరివృత్తి = ఉపేక్షిత - శూద్ర స్త్రీ.

ఉ. జేన్నముఁ జూడ వచ్చినప్ర♦జల్ గడుసంతస మంద జాళువా
నన్ననిచేలము ల్మణులు ♦ సాలులు స్వర్ణము లగ్గలంబుగా
నెన్నఁగ రానికోటులను ♦ నిచ్చెను, జేతికడెంబు లర్థి ని
చ్చె న్నిజు పేదపాఱునకుఁ ♦ జేరి తనుం గొనియాడ నాతఁడున్. ౪౩౪

ఉ. ఈవుల నెల్లవారలను ♦ నీవిధి మిక్కిలి దన్పి భక్తి సం
భావనఁ జేరి కేల్మోగిచి ♦ పజ్జన నిల్చినఁ జూచి యమ్మహా
పావను భూమిదేవత ల♦పారద యామతిఁ బెక్కురీతులన్
దీవన లిచ్చినం దరణి♦తేజుఁడు హృష్టమనోభిజాతుఁ డై. ౪౩౫

కం. అనితరధరణిపసులభం, బనుత్తమము[1] సర్వపాప♦హారమ్మన్ స్వర్గ్యం
బును సవముఁ దీర్చి యలరుచు, నినకులుఁ డాదటను ఋశ్య♦శృంగుం బలికెన్.

కం. కులవర్ధను లగుతనయులు, గలుగఁ బ్రసాదింప నీవ ♦ కా కెవ్వరు యో
గ్యులు సన్ము ధరణి ధన్యుని, జలుపఁగదే యనినఁ బ్రాజ్ఞ ♦ సత్తముఁ డనియెన్.

దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టిఁ జేయుట.

ఉ. అట్టుల యౌను గాక వసు♦ధాధిపచంద్రమ! కీర్తిపట్టులౌ
పట్టులు నీకు నల్వురొద♦వం గలవారు విషాద మేల? యం
చట్టె యొకింత ధ్యానపరుఁ ♦ డై స్మృతిఁ దోఁపఁగ నీకుఁ బుత్రకుల్
పుట్ట నథర్వమంత్రములఁ ♦ బొల్పగు నిష్టి యొనర్పఁ జేసెడన్. ౪౩౭

ఆ. ఉక్తమంత్రవిధని ♦ హుతవహు వేల్చిన, సుతులు పుట్టఁ గలరు ♦ క్షితిప! యనిన
నామనోహరోక్తు ♦ లాలించి తుష్టుఁ డై, సవము సల్పు చున్న♦యవసరమున. ౪౩౯

తే. అటకు గంధర్వదేవసి♦ద్ధాదిసురులుఁ, బరమఋషులును దమ హవి♦ర్భాగములకు
వారిజాసనుతోడుత ♦ వచ్చుకతన, ధాతఁ గన్గొని దేవతా♦తతి వచించె. ౪౪౦

దేవతలు రావణుఁడు పెట్టుసంకటములు బ్రహ్మతో విన్నవించుట.

చం. స్థిరనతిమద్విధేయ! భవ♦దీయదయాపరలబ్ధి రావణా
సురుఁడు నితాంతగర్వమున ♦ సూడు దలంచి యలంచె మమ్ము నె
ల్లరును, భుజాబలంబున వ♦లంతులు గా మెదిరించి గెల్వ, నీ
వరమును గారవించి పలు♦పాటులు సైఁచెదమయ్య దీనతన్. ౪౪౧

ఉ. ఆకులతన్ జగత్త్రయము ♦ హాయన రాయిడి పెట్టె దుష్టుఁ డై,
వ్యాకులతన్ మహేంద్రునిఁ బ్ర♦వాసిగఁ జేయఁగ నిశ్చగించె, న
స్తోకవరస్థయంబున వ♦సుంధ్రతియక్షధరామరాదులన్
గాకు పడంగఁ జేసెఁ, గొఱ♦గాముల కెయ్యది మేర చెప్పుమా. ౪౪౨

[1] అనుత్తమము = దేనికంటె నుత్తమమైనది లేదో యది యనుత్తమము.

చం. తపనుఁడు చంద్రుఁ డయ్యును, స♦దాగతి వీవఁడు వజ్జ,నిచ్చ భం
గపడుసముద్రుఁడుం జకన♦కం బడి నిశ్చలుఁ డయ్యె నిప్పేఱిఁ,
గృప యొకయింత లేక మముఁ ♦ గీస్పడఁజేయుట నేమి చెప్పఁగా?
నుపను యొకంత లేదె పసుఁ ♦ ఁ గొటటిపోవ జగంబుఁ బ్రోఁనఁగన్? ౪౪౩

సీ. వేలుపు లిటు వేఁడ ♦ విధి మేలు మేల్ వాఁడు, ద్రుంగు నుపాయంబు♦దోఁ చెవినుఁడు
దేవగంధర్వదై♦తేయవిద్యాధర,వసుయక్షఖేచర♦పరుల చేత
వధ్యుండఁ గానట్టి♦వరము నిమ్మని కోర, న ట్ల యాఁ గావుత ♦ మంటిఁ దొల్లి
మానవులను నవ♦మానబుద్ధిని జేసి, పరిగణింపఁడు వాఁడు ♦ వరము వేళఁ
తే. గాన మనుజునిచే వాఁడు ♦ కాల మందుఁ, గాని పరులకు వధ్యుఁడు ♦ గాఁ డటన్న
నురలు మానులుఁ గెరలిరి ♦ యరుసమునను,। నిట్లు వారలు రక్షకా♦పేక్షు లగుఁడు.

→ శ్రీవిష్ణుమూర్తి దేవతలకుఁ బ్రత్యక్ష మగుట ←

కం. ఈలోనన జాంబూనద,చేలుండు జగత్ప్రభుండు ♦ శ్రీకరతను రు
గ్జాలుండు శంఖచక్రగ,దా లలితుఁడు విష్ణుమూర్తి ♦ త్వర విచ్చేసెన్. ౪౪౫

కం. అరుదెంచి యావిరించను, దరిని సమాహితమనంబు♦న నిల్చిసిల్లఁ
నురలుఁ వినతుల నుతులఁ, హరిమన మలరించి యిట్టు ♦ లాడిరి భక్తిన్. ౪౪౬

సుగంధి. నిన్ను వేఁడు వార మయ్య ♦ నీరజాక్ష! మమ్ము నా
పన్నులం బ్రపన్నులం బ్ర♦పంచము న్దయామతిం
జెన్ను మీఱఁ గావవే; ప్ర♦సిద్ధుఁ డిద్ధకీర్తిసం
పన్నుఁడుం వదాన్యుఁడుం ద♦పస్వితుల్య తేజుఁడున్. ౪౪౭

కం. కాకుత్స్థవరుఁడు దనయుల, కై కడఁగెను భక్తిఁ గ్రతువుఁ ♦ గావింప నిలే
శాకూతము నెఱవేఱఁగ, శ్రీకర సదయాంతరంగ! ♦ చింతింపఁగదే. ౪౪౮

కం. కల రీతనికిని మువ్వురు, వెలఁదులు హ్రీ శ్రీని గీర్తిఁ ♦ బెంపునఁ బోలం
గలవారలు వారలకుఁ, నలువిధములు సుతుఁడ వగుచు ♦ నటియింపఁగదే. ౪౪౯

ఉ. ఆవరవర్ణనీత్రికము♦నందు నరాకృతిఁ బూని తోఁచి, దు
ర్భావుని లోకకంటకుని ♦ బాహువరద్రవిణప్రవృద్ధునిఁ
దేవసమాజదుర్జయునిఁ ♦ దీవ్రము రావణు, సిద్ధసాధ్యలే
ఖావళి మానిసంఘములు ♦ నాతఁడు కాఱియ పెట్టెడిఁ హరీ! ౪౫౦

→ విష్ణువుతోఁ దేవతలు తమసంకటంబుల విన్నవించుట. ←

సీ. మునికోటు లడవుల ♦ ముక్కుపట్టఁగ రాదు, దేవతల్ వాహ్యాళి ♦ దిరుగ రాదు
గంధర్వకోటులు ♦ గాన మొంచఁగ రాదు, యాయజూకులు[1] యాగ ♦ మనఁగ రాదు

[1] యాయజూకులు – యజ్ఞశీలురు.

తెఱగంటికన్నెలు ♦ తెరువులఁ జనరాదు, నందనం బనుపే ర♦నంగరాదు
సురకోటులు హవిస్సు♦జోలి పల్కఁగరాదు, చెలువలు కైసేఁత ♦ సేయరాదు
తే. ఏ మటంచు వచింతు మో♦యిందిరేశ, మాయవస్థలు దాఁగంగ ♦ మఱువు లేదు
ఖలుని వధియించి సురపాళిఁ ♦ గావ నిన్ను, శరణుఁ జొచ్చినవార మో♦జగదధీశ.
కం. అరిమర్దన! నీవే కద, పరమగతివి మాకు నెల్ల♦వారికిఁ గానన్
సురశత్రుల దండింపఁగ, ధరణికి నీచనఁగ మదిని ♦ దలఁపుము దేవా. ౪౫౨

విష్ణుమూర్తి దేవతల కభయ మిచ్చుట.

చం. అడజడి వేల్పు లిట్లు చతు♦రాస్యుఁడు మున్నుగ విన్నవింపఁగా,
నడలకుఁడీ సురల్, వెఱవు ♦ నందకుఁడీ మునివర్యు, లింక నేఁ
బుడమిఁ జెనంటి రక్కసులఁ ♦ బోల్పఱఁ జేయుదు, మీకు నైనయీ
గొడవ దొలంగఁ జేసెదను ♦ గూర్చెద మే, లభయంబొసంగితిన్. ౪౫౩
కం. పుత్రులతో మంత్రులతోఁ, బౌత్రులతో వాసిఁగాంచు♦బాంధవతతితో
మిత్రులతో శకలీకృత,గాత్రునిఁ గావింతుఁ బఙ్క్తి♦కంధరు ననిలోన్. ౪౫౪
కం. అదయుని మునిసురభయంకరుఁ, బాపవి వధించెద రణాగ్ర♦మునఁ బృథివి పయిం
బదివేలవత్సరంబులుఁ, బదినూఱేఁడులు వసింతుఁ ♦ బాలింతు ధరన్. ౪౫౫
చం. శరణముఁ జొచ్చి నట్టివస♦జప్రభవాదుల కెల్ల నీగతిన్
దరము దొలంగఁగా నభయ♦దాన మొసంగి యొసంగుదక్తి నీ
ధరపయి నేరియందు నవ♦తారము నొందఁగ మానవాకృతిం
దర మగు నంచుఁ గొంతవడి ♦ దాఁ దలపోసి యనంతరంబునన్. ౪౫౬
కం పద్మపలాశాక్షుఁడు దుని,తాత్మగుఁ డానతజనావ♦నాసక్తుం డ
చ్ఛద్మఁడు దనకు నయోధ్యా,సద్మఁడు[1] దశరథుఁడె తగును ♦ జనకుఁడు గాఁగన్.
చం. అనుచుఁ జతుర్విధాకృతుల ♦ నావటఁ బూని జనింప నెంచినన్
ఘనతరహృష్ట చిత్తు లయి ♦ కాలగళాదిసురుల్ మధుద్విషున్
వినుతి యొనర్చి త్రుంపఁ గదవే ♦ వే సదయాత్మక! రావణాసురున్
మునిజననిగ్రహున్ సురస♦మూహవిరావణు దుర్నివారణున్. ౪౫౭
కం. బలబంధుయుక్తివానిన,[2] పొలియించి సురేంద్ర గుప్త♦మును గతదోషా
వలియుం జిరము స్వలోకము, వెలయఁగఁ జనుదెమ్ము మరల ♦ విగతజ్వరతన్. ౪౫౮

దేవతలు విష్ణువును మానవావతార మెత్తఁ బ్రార్థించుట.

ఉ. చేయఁగఁ బ్రార్థనంబు సుర♦సిద్ధముఖామరు లెల్ల రిట్లు నా
రాయణుఁ డాదరంబు మెయి ♦ నాత్మ నెఱింగియుఁ బల్కె నేమహో

---

[1] రామాయణకాలమున కయోధ్యకు సాకేతమనుపేరు లేదు గావున మూలమునందువలె నిందును సాకేతమనుపేరు గానరాదు. [2] వానిన = వానినే. విభీషణాదులఁ గాదనుట.

పాయముచే సురారులను ♦ బంచతఁ గూర్చెదఁ జెప్పఁ డన్న వా
రాయమితౌజు మ్రొక్కుచు న♦రాకృతిఁ బూని వధింపు మాశరున్. ౪౬౦

ఉ. తేఁకువఁ బెక్కు లేఁడు లతి♦తీవ్రముగాఁ జతురాస్యుఁ గూర్చి పె
న్వేఁకఁ దపంబు సేయ విధి ♦ నెమ్మి దయం బొడచూప లోక మ
ప్డాఁకలు పెట్టఁ గోరి వివి♦ధాకృతిభూతములందు దేనికిన్
లోఁకువ గామిఁ గోరె; మది♦లో గణియింపఁడు మానవాళులన్. ౪౬౧

కం. ఔ నని వర మజుఁ డిచ్చుట, దానవుఁడు మదించి లోక ♦ తరుణీతతికిన్
మానముఁ బ్రాణము దీసెను, మానవుచేఁ గాని వాఁడు ♦ మడియఁడుగలనన్. ౪౬౨

చం. అనుచు వచింప నట్లయగు ♦ నంచుఁ దిరోహితుఁ డయ్యె వెన్నుఁడున్;
జనపతి పుత్త్రలం బడయఁ ♦ జల్పుచు నుండఁగ నిష్టి, హవ్యవా
హను నడుమంతరంబున న♦యంబున నుద్భవ మందె నిండుఁ దే
జున దిశ లెల్ల వెల్గఁగను ♦ జూపఱు నివ్వెరపాటు పొందఁగన్. ౪౬౩

దశరథునకుఁ బ్రాజాపత్యపురుషుఁడు పాయసం బిచ్చుట.

సీ. నీలరక్తం బైన♦చేలంబు నెట్టసి, మోము దుందుభిరవం♦బును రహింప
నునుపాము కేసరి♦తనుజాతములఁ బోలు, వెండ్రుకల్ మీసలు ♦ వెలయుచుండ
శుభలక్షణంబులు ♦ శుభభూషణంబులు, శైలశృంగోన్నతి ♦ జానుమీఱ
సమదశార్దూలవి♦క్రమము సూర్యోపమా, కారంబు దీప్తాగ్ని ♦ కరణిఁ దేజ
తే. గలిగి భూరివీర్యంబును♦గ్రటబలంబుఁ, దొలసియద్భుతభూతంబు ♦ దోఁచియపుడు
దివ్యపాయసయుతము ప♦త్నివలెఁ బ్రియము, నైనపైఁడిపాత్రిక బాహు♦లందునమర.

శా. ఇక్ష్వాకునాథుం దిలకించి భూపవర! ప్రా♦జాపత్యమూర్తిం జుమీ
శాన న్వచ్చితి ని న్న టన్నఁ బ్రణతుల్ ♦ గావించి కేల్మోడ్చి దే
వా! నాకుం గరణీయ మెయ్యది యనం ♦ బల్కెన్ మహాశక్తి సం
తానం బీ వభిలాష చేసి క్రతుతం♦త్రం బిట్లు గావింపఁగన్. ౪౬౫

చం. ఎసఁగినసంతసంబున మ♦హీవర! దేవత లెల్లఁ బంపఁ బా
యస మిది దేవనిర్మితము ♦ నస్యదురాసదముం బ్రజాకరం
బసమ మనామయంబు శుభ♦మై కఱుధన్యము నైనదాని నీ
కొసఁగఁగఁ దెచ్చితిం గొనుమ ♦ యూర్జితపుణ్యచరిత్ర! దీనినిన్. ౪౬౬

కం. అనురూప లైనభార్యల, కును గరుణ నొసంగు మీవు ♦ గోరినమాడ్కిన్
దనయులు జనియించెద రో, మనుజవరా! యనిన మోద♦మానుం డగుచున్. ౪౬౭

కం. సురదత్తముఁ గాంచనభా, స్వర మగు దేవాన్న పూర్ణ♦పాత్రము నృపుఁడున్
శిరమునఁ గొని భూతమునకుఁ, బురుభక్తిఁ బ్రదక్షిణించెఁ ♦ బొగడుచు మ్రొక్కెన్.

కం. నీఱు పేదకుఁ బెన్నిధి చేకుఱినగతిఁ సంతసిల్లె ♦ గొబ్బున భూతం
బుఱువుగ నదృశ్యముగ; న, త్తఱిఁ దఱచగుకోర్కు లూర ♦ దశరథుపత్నుల్.

చం. ఎలమి వికాసభాసురము ♦ ఖేందులుగా నవరోధనంబు భా
సిలె శరదిందుమండలరు ♦ చిప్రకరస్ఫుటపుష్క రాభ మై,
తలఁగక భూపచంద్రుఁడును ♦ దారలయొద్దకు నేగి సమ్ముదా
కులహృదయంబునం బలికెఁ ♦ గోసలరాజతనూజతోఁ దమిన్. ౪౭౦

↞ దశరథుఁడు తనభార్యలకుఁ బాయసముఁ బంచి యిచ్చుట ↠

కం. దేవీ! పుత్త్రీయం బై, పావన మానమృతతుల్య ♦ పాయస మిది సం
భావింపుము సుతవతి వై, శ్రీ విలసిల్లెడ వటంచుఁ ♦ జెలఁగిసరక్తిన్. ౪౭౧

ఉ. అంబురుహాప్తవంశ్యుఁడు న ♦ యజ్ఞుఁడు కోసలరాజపుత్త్రి క
ర్ధంబు నొసంగెఁ బాయసముఁ ♦ దక్కినయర్ధమునన్ సుమిత్ర క
ర్ధంబు నొసంగెఁ, గైకకును ♦ దక్కినయర్ధమునన్ సగంబు, శే
షంబు సుమిత్ర కిచ్చెఁ బతి ♦ స్వాంతమునం దలపోసి వెండియున్.[1] ౪౭౨

కం. సుతసంప్రాప్తికి ధరణీపతి యీగతిఁ బాయసంబుఁ ♦ బంచి యొసఁగినన్
క్షితిధవుపత్నులు కడుసమ్మతిఁ గొనిరి నితాంత హృష్ట ♦ మానస లగుచున్. ౪౭౩

ఉ. వారలు పాయసంబుఁ జెలు ♦ వంబుగ నాని వహించి రంత దు
ర్వారహుతాశనాంబురుహ ♦ బాంధవతుల్యరుచిప్రదీప్తముల్,
వారక దేవతానికర ♦ భావుక కారణముల్, సురాంగనా
వారకశృంఖలాహరణ ♦ పాటవగర్భము లైనగర్భముల్. ౪౭౪

ఉ. ఆలలనాశిరోమణుల ♦ నర్మిలిఁ గాంచి సరోరుహాప్తతే
జోలలితుండు శాత్త్రవని ♦ షూదనదక్షుఁడు దీర్ఘకాలవాం
ఛాలులితుండు నిస్తులిత ♦ సమ్మదసారవికస్వరాత్ముఁ డై
చాలఁగఁ బొల్చె సిద్ధసుర ♦ సంచయపూజితజిష్ణువైఖరిన్. ౪౭౫

↞ బ్రహ్మ దేవతలను వానరుల సృజింప నియమించుట. ↠

ఉ. అక్కడ నిర్జరాళి హవి ♦ రంశములం గొని యేగుచోటఁ బె
న్మక్కువ మీనిమిత్త మయి ♦ మాధవుఁ డుర్వి జనింప నెంచె, మీ
రుక్కునఁ గామరూపుల బ ♦ లోద్ధతులన్ నఖరాయుధోగ్రు లా
నెక్కటివీరులన్ హరికి ♦ నెంతయు బాసటగా సృజింపుఁడీ. ౪౭౬

ఉ. సూరులు నీతిమంతు లతి ♦ శూరులు వాయుసమాన వేగదు
ర్వారులు విష్ణుసన్నిభప ♦ రాక్రము లాజి నజయ్యు లిద్ధమా

---

[1] కౌసల్యకు సగము. మిగిలిన సగములో సగము ($\frac{1}{4}$) సుమిత్రకు. మిగిలినదానిలో సగము ($\frac{1}{8}$) కైకకు. సగము ($\frac{1}{8}$) సుమిత్రకు.

యారతు లస్త్రశస్త్రనిపు♦ణాత్ములు ధీరులు ఋక్షవానరా
కారులు దర్పసమానబల♦గర్వితచిత్తులు నైనవారలన్. ౪౭౭

ఉ. కిన్నరకాంతలందుఁ, గపి♦కింపురుషాంగనలందు, యక్షవి
ద్యున్నిభగాత్రలందు సుర♦యోషలయం, దహిఋక్షభామలం,
దెన్నికగన్నరామలమె♦యిం గపివర్యులు పుట్టఁ జేయఁడీ
క్రన్నన వారు దైత్యవిస♦రంబులఁ ద్రుంపఁగ నేర్తు రాజిలోన్. ౪౭౯

తే. ఇంతకును మున్న నా కావ♦లింత గలిగి,నంత జనియించె నొకజాంబ♦వంతుఁ డనఁగ
నంతకోపమవీరుఁ డ♦నంతయశుఁడు, వింత బలియుఁడు భల్లూక ♦ కాంతుఁడగుచు.

చం. అనుచు వచించి ధాత చన ♦ నౌ నని యందఱు సిద్ధసాధ్యయ
క్షనగమునీశకింపురుష♦చారణకిన్నరఖేచరావళుల్
వనచరభల్లవీరులను ♦ వావిరిగా సృజియింపఁ, గోనలన్
వనములఁ బర్వతాగ్రముల ♦ వాఁకల వారు చరించి రుగ్రులై. ౪౮౦

→ వానరోత్పత్తివివరణము. ←

సీ. హరిహయునకు వాలి ♦ హరికి సుగ్రీవుండు, గురుమతి తారుండు ♦ గురున కపుడు
వరవాహనునకును ♦ వరగంధమాదనుం, డలవిశ్వకర్మకు ♦ నలుఁడు రోహి
తాశ్వునకును నీలుఁ ♦ డాశ్వినేయులకును, మైందద్వివిదులు న♦మందబలులు
నప్పతికి సుషేణుఁ ♦ డొప్పుగాఁ బర్జన్యు,నకు శరభుఁడు వాయు♦నకును నప్ర

ఆ. మేయబలుఁడు నైన♦ తేయజవుండు వజ్ర♦యుతాంగుఁ డాంజ♦నేయుఁ డనఁగ
నరగ జనన మంది ♦ నెరసిరి దశకంఠ,కంఠదళనరతు ల♦కుంఠగతులు. ౪౮౧

తే. మేరుమందరతుల్యులు ♦ వీరవరులు, కామరూపులు ప్రబలవి♦క్రాంతిరతులు
దృఢశరీరులు గోపుచ్ఛ♦ఋక్షకాన, నొకనులు పుట్టి రిటు లసం♦ఖ్యాకు లగుచు.

కం. ఏదేవత కేరూపము, యాదేవతరూప మూని ♦ యవనీస్థలిపైఁ
బ్రాదుర్భావము నొందిరి, యాదృఢసత్త్వములతో వ♦నౌకప్రవరుల్. ౪౮౩

సీ. ఋక్షీతతికిఁ గిన్న♦రీచయంబులకు గో,లాంగూలసతుల క♦భంగగతుల
దేవతాస్త్రీలకు ♦ దివ్యర్షితరుణుల, కహియోషలకుఁ దార్క్ష్య♦మహిళలకును
సప్సరఃకింపురు♦షాంగనలకు నాగ,సిద్ధకాంతలకుఁ బ్ర♦సిద్ధబలుల
విద్యాధరాబలా♦వితతికి మానిన,రారోహలకు యక్ష♦నారులకును

తే. సుతులఁగలిగింప నప్డు దే♦వతలు ధరణి, వారువారును శిలలును ♦ భూరుహములు
గోళ్లుఁ గోఱలు నాయుధ♦కోటులుగను, వివిధ శస్త్రాస్త్రవిదు లయి ♦ వీఁక మీఱి.

ఉ. కొండలు పిండిగొట్ట, ద్రుమ♦కోటులఁ జెండఁగ నొక్కపెట్ట, మా
ర్తండుని మ్రింగఁ, బట్టుకొని ♦ తాలము దట్ట నభోవనుల్, సము

ద్దండత నద్రిఁగల్పఁ, బద♦తాడనమాత్రన యుర్విఁ గూల్ప, నా
చండపరాక్రముల్ బలిసి ♦ క్ష్మాతల మెల్లను నిండి రయ్యెడన్. ౪౮౫
కం. పట్టుదురు మేఘముల నేఁ, గొట్టుదు రటవీప్రమత్త♦కుంజరతతులన్
దట్టుదురు నేలఁ బడ దివి, ముట్టినవిహగముల శౌర్య♦మున నాకీశుల్. ౪౮౬
ఉత్సాహము. కామరూపధారులుం బ్ర♦కాశమాన తేజులున్
ధీమతుల్ ప్రధాయుతుల్ సు♦ధీరతావిరాజితుల్
భీమవేగభూరిశౌర్య♦విక్రమేద్ధ్యయోధపుల్
భూమిశతసహస్రశతము ♦ పుట్టి రాలు చుండఁగన్. ౪౮౭
మత్తకోకిలము. అట్టిమర్కటయూధపాళుల♦యందు మిక్కిలి మేటులై
దిట్టలై రవిపుత్త్రుఁ డాదిగఁ ♦ దేజరిల్లిరి యూథనా
థేట్టు లీప్లవగేంద్రులున్ జని♦యింపఁ జేసిరి ధీరతా
పట్టభద్రుల శౌర్యరుద్రుల ♦ స్వామికార్యవినిద్రులన్. ౪౮౮
కం. కొందఱు ఋష్యమూకముఁ, గొందఱు నానావిధాద్రి♦కూటచయములున్
గొందఱు కాంతారంబులు, మందిరములుగా గ్రహించి ♦ మలయుచునుండన్.
ఉ. వానరకోటి నెల్లఁ బరి♦పాలన సేయుచు గోత్త్రపక్షభి
త్సూనుఁడు సార్వభౌముఁ డయి, ♦ సూర్యజుఁడున్ యువరాజుగా, హనూ
మానుఁడు నీలుఁడున్ నలుఁడు ♦ మంత్త్రులుగా, సమదారిభీకరుం
డైనుతిఁ గాంచె; గీశులు స♦యంబునఁ గొల్చిరి వారి నన్యులన్. ౪౯౦
ఆ. వైనతేయబలులు ♦ ప్రధనవిశారదుల్, వివిధదేహచిహ్న♦వేషధరులు
వ్యాఘ్రసింహభుజగ♦భయదులై నిండిరి, గానలందు విరివి ♦ కోనలందు. ౪౯౧
మనోహారిణి. జలధరబృందా♦చలకూటనిభుల్, బలపవనంతుల్ ♦ ప్లవగప్రముఖుల్
వెలసిరి సీతా♦విభుసాహ్యముకై, బలకొని చతుః♦స్థయదాకృతులన్.

⟶ శ్రీకౌసల్యాదేవి గర్భము ధరించుట. ⟵

చం. క్రతుపరిపూర్తి దేవతలు ♦ గైకొని పోవ హవిష్యభాగముల్
క్షితిపతి దీక్ష వీడి పురిఁ ♦ జేరి ప్రియాత్మసతీసమేతుఁ డై
హితతసమాగతాఖిలన♦రేశ్వరులం బరివారయుక్తులన్
వితతదుకూలహేమమణి♦బృందములం బరితుష్టచిత్తులన్. ౪౯౩
ఆ. చలుప మానినాథు♦సెల వంది వా రెల్ల, నేగ ఋశ్యశృంగ♦ఋషివరుండు
వీడుకోలుగాంచి ♦ విచ్చేసెఁ దనదార, మామఁ దోడుకొని స♦మంజసముగ. ౪౯౪
ఉ. అంతట నిట్లు వుచ్చి హృద♦యంబున వేడ్క దొలంక నెన్నఁ డేఁ
గందునొ కన్నులారఁ గసి♦గందుల నంచును వేచి లోన మి

న్నొందినకోరికఁ మదిని ♦ నువ్విళులూరుచు నుండె భూపసం
క్రందనుఁ; డంతఁ గోసలధ♦రాపతిపుత్రికి నంతకంతకున్. ౪౯౫

కం. *వటపత్రసన్నిభం బగు,కుటిలాలకయుదరసీమ ♦ గురు వయి యపుడుఁ
వటపత్రనిభమ యయ్యెను, వటపత్రశయానుఁ డుంట ♦ వారనిప్రీతిన్. ౪౯౬

ఆ. *పాలవెల్లిలోనఁ ♦ బండి లోకంబులఁ, బాలనంబుసేయు♦బాలకునకుఁ
బాలొసంగునట్టి♦భాగ్యమబ్బెనటంచు, నోలినుబ్బె సతిప♦యోధరములు. ౪౯౭

కం. *బంధం బెక్కడ నెఱుఁగని, బంధురగుణయశుఁడు బుధుల♦బాధల మాన్పన్
సింధురగమనోదరని,ర్బంధంబున నుండె భక్త♦బాంధవుఁ డగుటన్. ౪౯౮

♦ శ్రీభగవదవతారఘట్టము. ♦

కం. క్రతువు పరిపూర్తి యగుడున్, ఋతుషట్కం బరుగఁ బదియు♦రెండవనెలలో
క్షితిఁ జైత్రశుద్ధనవమి న,దితితారను రవియు నడిమి♦దివిని వెలుంగన్. ౪౯౯

కం. వరకర్కటలగ్నంబున, సురగురుఁ డుదయించుచుండ ♦ సోమునితోడన్
దరణిముఖ గ్రహపంచక, మరుదుగ స్వోచ్చస్థలంబు ♦ లందు వెలుంగన్. ౫౦౦

కం. కౌసల్య జగత్పతి శ్రీ,వాసునియర్ధాంశమూర్తి ♦ వరశుభచిహ్నున్
భాసురరఘుకులవర్ధను, వాసిఁ గనెన్ సర్వలోక♦వందితు రామున్. ౫౦౧

ఆ. అమితతేజుఁ డైన♦యాపుత్రకునిచేతఁ, గోసలేంద్రతనయ ♦ కొమరు,మీఱె
నమరనాథుఁ డైన♦యావజ్రపాణిచే, హవణు మీఱి వెలుఁగు♦నదితి వోలె. ౫౦౨

శా. సాక్షా ద్విష్ణువు నందు నాలుగవయం♦శం బూని కైకేయికిన్
జక్షుర్గప్రీతికరుండు సర్వగుణరా♦జన్మూర్తి జన్మించె స
త్యాక్షీణాతిబలాఢ్యుఁ డౌ భరతుఁ, డో♦య్యం విష్ణునర్ధాంశు లై
దక్షుల్ వీరులు పుట్టి రిర్వురు సుమి♦త్రాదేవిగర్భంబునన్.[1] ౫౦౩

కం. తనయు లశేషవిశేషర,సనిలయు లయి లక్ష్మణుండు ♦ శత్రుఘ్నుఁడు నాఁ
దనరిరవార లకల్మష,వినయమతుల్ సుగుణరతులు ♦ విదితాస్త్రతతుల్. ౫౦౪

తే. పుష్యమున మీనరాశిని ♦ బుట్టె సుప్ర,సన్నమతి భరతుండును; ♦ సార్పభమునఁ
గర్కటకమున మధ్యాహ్న♦కాలమందుఁ, బుట్టిరి సుమిత్రతనయులు♦పుణ్యనిధులు.

కం. కాంతిని బ్రోష్ఠపదోపము, లెంతయు ననురూపసుగుణ ♦ లీడ్యులు ధరణీ
కాంతున కిటు వేర్వే ఱ,త్యంతమహామహులు కలిగి ♦ రాత్మజు లంతన్. ౫౦౬

కం. పాడిరి గంధర్వులు తమి, నాడిరి యచ్చరలు మింట ♦ నమరు ల్గుము లై
కూడిరి పరమోత్సవమున, వీడిరి భయ మెదల విబుధ♦వీరుల్ నారుల్. ౫౦౭

కం. కురిసెను బూవులవానలు, మొరసెను సురదుందుభులును ♦ ముస్మర మగుచున్
బెరసెను బురి నుత్సవములు, నెరసెను సమ్మదము ధారి♦ణీజనమందున్. ౫౦౮

---

[1] సాక్షాద్విష్ణువు = రాముఁడు. రాముఁడు సగభాగము (½). భరతుఁడు పరక. లక్ష్మణుఁడు పాతిక. శత్రుఘ్నుండు పరక. చూ. పుట ౫౧.

ఉ. ఆపురమందు నయ్యెడ మ♦హామహ మద్భుతభంగిఁ బర్వఁ ద్రో
ద్రోవులు నయ్యెఁ బట్టనము♦త్రోవల నన్నిట రాచబాటలన్
భూపతిదత్తగోనిచయ♦భూరిధనగ్రహణేచ్ఛ విప్రు లు
ద్దీపితతేజు లెల్ల జగ♦తీతల మీనినయట్లు వచ్చుటన్. ౫౦౯

కం. నటనర్తకసంకుల మై, పటుగాయక గాననాద♦వందిరవప్ర
స్ఫుట మై హర్షోత్కటమై, పుటభేదన మమరె హృదయ♦పుట ముల్లసిలన్. ౫౧౦

తే. పదియురెండవదినమునఁ ♦ బార్థివుండు, పురుడు పాయంగఁ దనప్రియ♦పుత్రకులకు
నామకరణమహంబు నొ♦నర్చెఁ బ్రేమ, నిర్భరానందమగ్నుఁ డై ♦ నివ్వటిలుచు.

తే. అనఘు జ్యేష్ఠునిరాముఁ డ♦టంచుఁ గైక, తనయుభరతుఁడనుచుసుమి♦త్రా సుతులకు
సరవి లక్ష్మణశత్రుఘ్న♦సంజ్ఞ లమరఁ, బేరు లిడియె వసిష్ఠుండు ♦ పెం పెటింగి.

కం. భూరమణుఁడు బ్రాహ్మణులకుఁ, బౌరులకు సమస్తజాన♦పదులకు నపు డ
వ్వారిగ భోజనమిడి మణి,వారంబుల నిచ్చె విప్ర♦వర్యుల కెల్లన్. ౫౧౩

⟻ శ్రీరాముని శైశవవర్ణనము. ⟼

కం. *కావు మనిగజము మొఱ లిడఁ, గావఁగ దక్షుండు దా నొ♦కండె జగతిం
గావుటఁ బరు విడు వేలుపు, త్క్ష్మావరసుతుఁ డగుచుఁ గావు♦కా వని యేడ్చెన్. ౫౧౪

ఉ. *లాలసమానసంబులఁ గ♦లావతులున్ రమణీయడోలికా
పాలుల నుంచి యాజినర♦పాలకుమారులఁ, గంకణధ్వనుల్
దాలము గాఁగ, రాగములు ♦ తానము దప్పక పంచమధ్వనిన్
లాలి యటంచుఁ బాడిరి వి♦లాసవికాసవిభాసమాన లై. ౫౧౫

ఉ. *నాయన నిద్రపోర, రఘు♦నందన నిద్దుర పోర, యేలరా
పాయనియాటలం దవిలి ♦ బంగరుకొండ మొగుడ్చ వత్తులన్?
మాయురె యిట్టు లైనను శ్ర♦మం బగురా, యని యెన్నఁ డేఁ గనుత్
మాయనియాదిదేవుఁ గని ♦ ముగ్ధలు జోలలు పాడి రయ్యెడన్. ౫౧౬

కం. *జలములు దానము గాఁగను, గలకాలము వెలయువేల్పు ♦ కంజాతాక్షుల్
జలముల బోర్కాడింపఁగ, వెలఁదులఁ గనుచుండు ముగ్ధ♦విధమున నగుచున్.

తే. *జలములం గొని తనపాణి♦జలజమునను, రక్షఁ ద్రిప్పును శ్రీరామ ♦ రక్ష యనుచు
రామునకును ద్రిలోకాభి♦రామునకును, శ్రీమతీమణి కౌసల్య ♦ ప్రేమమునను.

కం. *చెడుగులు దమప్రాణములం, బిడికిట నీరీతిఁ బట్టి ♦ మిడికెద రనఁగాఁ
బిడికిలి విడువక యుండెం, బుడుతఁడు గొన్నాళ్లు జనని♦మోహము దీర్పన్. ౫౧౯

ఆ. *చూడ వచ్చినట్టి♦చేడియల్ రాముని, బొత్తిచేలములను ♦ హత్తియెత్తి,
బొమ్ము లంట నొత్తి ♦ యెమ్మెగా నవ్వించి, తల్లిచేతి కిత్తు ♦ రుల్ల మలర. ౫౨౦

కం. *ఆటలకై జగములజేం, జాటం బిడుకొనెడి వేల్పు ♦ జలజాతులకే
ర్పాటుగ నాటలఁ బాటలఁ, బాటవమును జూపె శత్రు♦పాటనపరుఁడై. ౪ ౨౧
శా. *దాయల్ దానును గూడి యాడునెడలన్ ♦ దన్ డాసి కౌసల్య యెం
తోయాసక్తిని రార దస్సితివిరా ♦ యో రామచంద్రా యటం
చీయోజం దనుఁ బిల్వఁ జన్గనుఁగా ♦ నేతెంచి తాఁ ద్రావ కే
"ఊం"యన్మా యని త్రేలఁ జూపు సనుజున్ ♦ హాయెట్టిసాభ్రాత్రమో! ౪ ౨౨
కం. *తనయుయ్యెలప్రక్కన లక్ష్మణుసుయ్యెల లేకయున్నఁ ♦ గనుమూయం డే
మిని నుల్లాసముఁ గానఁడు, జననీస్తన్యంబుఁ గ్రోలఁ ♦ జనఁ డే మైనన్. ౪ ౨౩
తే. *పాలు విడువని యాలేఁత♦ప్రాయమంద, ప్రతిదినమునొక్కపరిగ్మైన♦రాఘవుండు
సవతితల్లులయింట్లకుఁ ♦ జనక విడువఁ, డెత్తికొని పోవ సైఁగల ♦ నెలమిఁజేయు.
ఉ. *కమ్మనితైల మంటి, యెస♦కమ్మున గంధజలంబు వోసి, ధూ
పమ్మున నార్చి, వెంద్రుకలఁ ♦ బాల్చనగా జడ యల్లి, తల్లి పొ
న్సొమ్ములు వెట్టి మోమునను ♦ జుక్కయుఁ, గన్నులఁ గాటు, కుంచి మో
దమ్మున ముద్దు వెట్టి పిన♦నమ్ములతోడుతఁ బంపు నాడఁగన్. ౪ ౨౫
మ. *ఘలుఘల్లంచును మ్రోయ గజ్జియలు బం♦గారందియల్, లీల ను
య్యాల లూఁగన్ విపులోరసం దురుమణీ♦హారావళుల్, గుండలం
బులు ధాళధ్ధళ లాడఁ, గంకణరవం♦బుల్ మీఱఁగా, గంతులన్
జెలఁగ న్వైచుచు నాడఁ బోవు దినముల్ ♦ శ్రీరామభద్రుం డొగిన్. ౪ ౨౬

→ రాజకుమారగుణవర్ణనము. ←

కం. ఈలీల రాచకొమరులు, వాలాయము గారవమున ♦ సర్లిల్లుచు వి
ద్యాలంపటులై నేర్చిరి, యోలిన్ సకలంబు మేలి♦యొజ్జలతోడన్. ౪ ౨౭
కం. వారలలో జనకునకున్, శ్రీరాముఁడు ధ్వజముకీతిఁ ♦ బ్రియుఁడయ్యెఁ గడున్
ధారుణి భూతావళులకు, సారససంభవుఁడువోలె ♦ జనవినుతుండై. ౪ ౨౮
ఉ. అందఱు సర్వవేదవిదు ♦ లందఱు శూరకులాగ్రగణ్యు, ల
య్యందఱు లోకభద్రరతు, ♦ లందఱు జ్ఞానయుతుల్, దయాళు రా
యందఱు, సత్యసత్త్వగుణు ♦ లందఱు, సాధుమణుల్, మహాత్ము ల
య్యందఱు సుందరుల్, విబుధు ♦ లందఱు సర్వకళాప్రవీణతన్. ౪ ౨౯
ఉ. రాముఁడు, శీలసంపదభి♦రాముఁడు, బాహుపరాక్రమక్రమో
ద్దాముఁడు, నిర్వికల్పగుణ♦ధాముఁడు, భూజనతాపహృత్సుధా
ధాముఁడు, సాధుచిహ్నసుమ♦దాముఁడు, భాసిలె నీలనీరద
శ్యాముఁడు వారిలోనఁ దను♦చారిమ ధిక్కృతకామధాముఁడై. ౪ ౩౦

ఉ. ఏనుఁగుమీఁద నెక్కి, హయ♦పృష్ఠమునందు, రథోపరిస్థితిన్,
బూనిక నిల్చి, కేల విలు ♦ పూని, కృపాణముఁ దాల్చి, శస్త్ర మే
దైన ధరించి, సంగరము♦నందుఁ జరింప హరింప శత్రులన్
మానధనుండు నేర్చె; నస♦మానసపర్యలఁ దేల్చెఁ దండ్రినిన్. ౫౩౧

ఉ. చిన్నతనాననుండియును ♦ జ్యేష్ఠుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు లోకరాముఁ డా
నన్నకు, లక్ష్మివర్ధనుఁ డ♦నంతముఁ గూరుచు స్నేహభక్తినం
పన్నుఁడు లక్ష్మణుండు వెలి♦ప్రాణము స్వీకము నాశరీరమున్
కన్నను మిన్నయున్, సకల♦కార్యహితాచరణుం డజస్రమున్. ౫౩౨

కం. జనయిత్రియె మృష్టాన్నముఁ, గొనివచ్చి యదెంత వేఁడు♦కొన ముట్టండున్
గనుమూయఁడు పురుషోత్తముఁ, డనుఁగుం దమ్ముండు లక్ష్మణాఖ్యుఁడు లేమిన్. ౫౩౩

ఉ. రాముఁ డుదారవిక్రముఁ డ♦రణ్యముకై మృగయావినోదకే
లీమతి నశ్వ మెక్కి చన ♦ లీలమెయిం జను నీడవోలె ను
ద్దామజవాన లక్ష్మణుఁడు ♦ దారుణచాపశరాసిపాణి యై,
యేమఱ కెప్పుడుం దిరుగు ♦ నెంతయు భక్తినసప్రపూర్ణుఁ డై. ౫౩౪

తే. భరతునకునట్లలక్ష్మణా♦వరజుఁ డెపుడుఁ, బ్రాణములకంటెఁ బ్రియుఁడయి♦రాణఁదనరె
భరతునందును లక్ష్మణా♦వరజుఁ డెపుడుఁ, దరము లే నట్టిప్రేముడిఁ ♦ దాల్చియుండె.

కం. భ్రాతలఁ బరిచితనృపహిత,నీతుల హితకాలసముప♦నీతుల నగుణా
పేతుల సమస్తవిద్యో,పేతుల శ్రీయుతులఁ గీర్తి♦విదితుల సుతులన్. ౫౩౬

కం. శూరుల నిజతేజోజిత,సూరుల శాస్త్రాదికళల ♦ సూరుల మారా
కారులఁ బితృశుశ్రూషో,దారులఁ గని వారిఁ గలిత♦దారులఁ జేయన్. ౫౩౭

కం. గురులన్ సమస్తబాంధవ,వరులన్ హితపరుల మంత్రి♦వరులం గని భూ
వరుఁ డాలోచన దెల్పెఁడు, ధరణిం గల రెచట నెచటఁ ♦ దగురాకన్నెల్. ౫౩౮

విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునిఁ జూడ వచ్చుట.

కం. అని యోజించుచు నుండఁగ, వినుతమహాతేజుఁ డైన♦విశ్వామిత్రుం
డును నృపదర్శనకాంక్షం, జనుదెంచి పచించె ద్వార♦సంరక్షకులతోన్. ౫౩౯

ఉ. చెప్పరెఁ బోయి మీపతికిఁ ♦ జెప్పుము వచ్చినవాఁడు గాధిజుం
డిచ్చటి కంచు, నన్న విని ♦ హెచ్చినభీతిని వార లెల్లరున్
గ్రచ్చఱఁ బర్వవాఱి, క్షితి♦కాంతుగృహంబు ససంభ్రమంబుగాఁ
జొచ్చి, మునీంద్రురాక యజ♦సూనునకున్ వడి విన్నవించినన్. ౫౪౦

కం. ఆపల్కులు విని దశరథ,భూపతి సంహృష్టచిత్త♦మున సపురోధుం
డై పరమేష్ఠి నెదుర్కొను, నావవిధరుమాడ్కి డాయ ♦ నరిగి వ్రతీంద్రున్. ౫౪౧

మ. పరితుష్టాత్మునిఁ జేసి యర్ఘ్య మిడి సం♦భావించి యత్యంత మా
దర మొప్పార భజించి మోడ్చి నిజహ♦స్తద్వంద్వము న్నిల్వ భూ
వరుసర్ఘ్యంబు గ్రహించి మౌని కుశల♦ప్రశ్నంబు గావించె నో
ధరణీశోత్తమ! నీకు సేమము కదా ♦ దారాత్మజశ్రేణితోన్. ౫౪౨

మ. ధరణీశా! పురమందు నెల్లరకు మో♦దం బౌనె? కోశంబులుం
బరిపూర్తి న్విలసిల్లునే? జనపదా♦వాసుల్ సుఖం బుందురే?
వరమిత్రావళికిం శుభం బె? యతిథి♦వ్రాతంబుఁ బూజింతువే?
జరగుంగా సురమానుషార్చనలు? శి♦క్షాయుక్తులే శాత్రవుల్? ౫౪౩

కం. అని ప్రశ్నించినపదపడి, యనఘాత్ము వసిష్ఠు ఋషుల ♦ సరయుఁగఁ జేరం
జని కుశలం బడుగఁగ నా, మునులు పరస్పరము కుశల♦మును భాషింపన్. ౫౪౪

కం. అంద ఱమందానందపుఁ, గందళములు దీఁగపాఱ ♦ క్ష్మావిభునిసభా
మందిరముఁ జొచ్చి యాసన, బృందంబుల నుండ మునికిఁ♦బృథ్వీశుఁ డనెన్. ౫౪౫

దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని రాకకుఁ గారణ మడుగుట.

చం. తనయవిహీనుఁ డాత్మసదృ♦దారలయందుఁ దనూజుఁ గంటఁ, బో
యిననిధు లబ్బుటం, బహుళ♦వృష్టుల నిర్జలసీమలం, సుధా
శనమున, నిర్భరాభ్యుదయ♦సంగతి, నెట్టిప్రమోద మబ్బు నో
మునివర! యట్టినిండుముద♦ముం గనితిం భవదాగమంబునన్. ౫౪౬

ఉ. నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుతమి ♦ నాకడ కిట్టులు వచ్చు టయ్యెఁ గా
సన్నుతశీల! నాయెడఁ బ్ర♦సన్నుఁడ వై యెఱిఁగించి తేని ప్రే
మోన్నతి నీదుకామితము ♦ నొప్పుగ నే సమకూర్తు నెద్ది యేం
మన్ననఁ జేసి తెల్పు బతి♦మాలెద న్రాలెద నీపదద్వయిన్. ౫౪౭

కం. మహిఁ దొలుత రాజఋషి వై, మహితాత్ముఁడ వైతి నిస్స♦మానగురుతపో
మహిమను బ్రహ్మర్షివి మఱి, బహుధాపూజ్యుఁడవు నీవు♦పరమమునీంద్రా. ౫౪౮

ఉ. నీవు మహాత్మ నాకడకు ♦ నేఁ డిటు వచ్చుటఁ జేసి జన్మ మే
పావన మయ్యె, నాబ్రదుకు ♦ పండెను నిప్డె సార్థకంబు నై,
కేవలమానిమాత్రుఁడ నె ♦ కీర్తితశీల! మహానుభావ! నా
దైవము నీతి వచ్చితి వు♦దారమహాభ్యుదయంబు నా కగున్. ౫౪౯

ఉ. పాత్రుఁడ వీవు నాయసమ♦భాగ్యమునం జనుదెంచితయ్య వై
ధాత్రిసమాన! పావనము ♦ తద్దయు నద్భుత మయ్యె రాక, సు
క్షేత్రనివాసభాగ్య మిటు ♦ చేకుఱెఁ ద్వద్ఘనదర్శనంబునం,
బాత్రుఁడ నేని మీవయకుఁ ♦ బల్కుఁగదే భవదీప్సితార్థమున్. ౫౫౦

ఉ. చేయునొ చేయఁడో యితఁడు ♦ చెప్పదునా వలదా యటంచు గా
ధేయ! విచారముల్ విడుము ♦ దేవుఁడ వీ విల నాదుపాలికిన్,
జేయుదు నెద్ది యేనియు న♦శేషవిశేషశుభంబుఁ గూర్ప న
త్యాయతరక్తి వచ్చితివి ♦ ధర్మ మనుత్తమభంగి వర్ధిలెన్. ౫౫౧

→ విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునకుఁ దనరాకకుఁ గారణముఁ జెప్పుట ←

చం. అనిన వికాసభాసురము♦ఖాంబుజుఁ డై గగు రొప్ప మౌని యో
జనవర! రాఘవాన్వయము ♦ శస్తము గాదె జగంబులందుఁ దా
నొనరు ఋతోక్తికిన్ వితర♦ణోన్నతికిన్; భవదీయపూర్వులన్
విను మతిపించినాఁడవు ప♦విత్రచరిత్ర దయాసమృద్ధిమై. ౫౫౨

కం. కులము పవిత్రన్వయ మఁట, కులగురుఁడు వసిష్ఠుఁ డంట ♦ గుణము లమేయం
బులు నఁట తదుచితభంగిని, బలికితి విది నీకు నుచిత♦పద్ధతి గాదే. ౫౫౩

ఉ. వేఁడిన నిత్తు నంటి పృథి♦వీవరచంద్రమ! యెద్ది యేనియున్,
వేఁడెద నామనోగతము ♦ వేగమ దానిని సంఘటించి యే
నాఁడును బొంకఁ డంచును ఘ♦నప్రథఁ గాంచుము లోకపాళులం,
బోఁడిమి నాచరిత్రమును ♦ బొల్పుగఁ దెల్పెద విన్ము సమ్మతిన్. ౫౫౪

ఉ. తీరుప జన్న మొం డిపుడు ♦ దీక్షనహించితి, నంతరాయముల్
గూరుప రాక్షసద్వయము♦నూల్కొని యుండెడుఁ జేఁడ! వార లె
వ్వార లనన్ సుబాహుఁడును ♦ వానికి నన్నయుఁ గామరూపులున్
క్రూరులు నస్త్రసంతులు స♦కుంరబలుల్ గృతహస్తు లిర్వురున్. ౫౫౫

కం. నెత్తురుఁ బ్రేవులు నెఱచియు, మొత్తంబులుగాఁగఁ గురిసి ♦ మొగి వేదిపయిన్
మొత్తి సదస్యుల మునులన్, మిత్తిని గూర్చెదరు మేము ♦ మిడుకుచు నుండన్. ౫౫౬

కం. ఆయసురులు విఘ్నం బటు, చేయఁగ నుత్సాహ మెడలి ♦ చేష్టడి గాసిన్
నాయాశ్రమదేశంబును, బాయుచు నినుఁ గనఁగ నిట్లు ♦ వచ్చినవాఁడన్. ౫౫౭

కం. పాపాత్ముల దైత్యులపస, శాపంబున మాపి యముని♦సదనంబునకున్
వే పుచ్చ వారి నాకుం, గోపింపంగరాదు దీక్షఁ ♦ గొనుసమయమునన్. ౫౫౮

→ విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునిఁ దనతోడఁ బంపుమని దశరథు నడుగుట. ←

తే. ముంగురులు ప్రేలుముద్దు నె♦మ్మొగమువానిఁ, గమ్రతర మైనపిల్లకూఁ♦కటులవాని
రాము బలధాము నీదుగా♦రాముసుతుని, సత్యవిక్రము నీఁగదే♦ ఖ్యాత లేంద్ర ౫౫౯

శా. నాచే రక్షితుఁ డై భవత్సుతుఁడు వి♦న్నాణంబు మైఁ ద్రుంచు మా
రీచాద్యాశరకోటి దివ్యనిజని♦ర్నిద్రప్రతాపోన్నతిన్

నీచుల్ వారలు వారి రాముఁ డోకఁ డే ♦ నేర్చుఁగ వధింపంగ, నా
లోచింపం బని లేదు రక్షకును జా♦లుం బంపుమా రామునిన్. ౫౬౦
కం. నా కీకార్యము సేయ న, నేకశుభంబులును గూర్తు ♦ నీసుతునకు న
స్తోకయశోభాసురుఁ డై, లోకంబుల నెగడు మనుజ♦లోకాధ్యక్షా. ౫౬౧
కం. బలగర్వితు లయ్యును బా, పులు గావునఁ గాలపాశ♦ములకు వ్వశు లై
కలన మని రాము నెదుటఁ, నిలువంగా లేరు నిజము ♦ నిజము నృపాలా. ౫౬౨
కం. చాలం డని కలనికిఁ, బసిబాలుం డని, విడువు పుత్త్రు♦పై మోహంబుఁ
జాలరు బ్రతుకఁగ నీసుతు, మ్రోల సురాహితులు శపథ♦ము న్వచియింతున్. ౫౬౩
తే. ఏ నెఱుంగుదు రాజేంద్ర ♦ యీమహాత్ము, రాము సత్యపరాక్రమో♦ద్దాముమఱి ప్ర
సిద్ధ తేజోధికుండు వ♦సిష్ఠమునియు, నీతపస్విను లెల్లరు ♦ నెఱుఁగువార ర. ౫౬౪
తే. వసుధ స్థిరముగ ధర్మలా♦భంబు మఱియు, లలితకీర్తియు నొందఁగ ♦ వలతు వేని
రాముఁ బంపుము నాతోడ ♦ రాజచంద్ర, లేనిపోనికుశంకలు ♦ మానవయ్య ౫౬౫
తే. నిను వసిష్ఠుఁడు మొద లైన♦నీదుమంత్రి, వరులు సమ్మతి నీసుతుఁ ♦ బంపు మనిర
యేని పంపుము నాతోడ ♦ నిష్టముగను, రఘ్యగుణభద్రు వేగమ ♦ రామభద్రు.
కం. దశరాత్రంబగు యజ్ఞము, దశరథ! రక్షింపవలయు ♦ దైత్యావళికిఁ
వశపడ కుండఁగ దీక్షా, దశ నతికాలంబుగాక ♦ తనయుని నిమ్మా. ౫౬౭
కం. శామిత్రావనమిష వి, శ్వామిత్త్రుల దైత్యపతుల ♦ హరియింపఁగ వి
శ్వామిత్త్రుఁడు మిత్త్రాన్వయు, రాముని నిటు పంప వేఁడి ♦ రాజితఫణితిన్. ౫౬౮
ఉ. ఊరక కూరుచుండిన నృ♦పోత్తముఁ డామునినర్యుఁ డన్న వా
హారము లాలకించి హృద♦యప్రవిదారణదక్షదుర్వ్యథా
పారమహాంబుధి న్మునిఁగి ♦ వారనిశోకమునం దపించుచుఁ
ధారణి వ్రాలె శస్త్రనిహా♦తం బయికూలు ద్రుమంబుచాడ్పునన్. ౫౬౯

➻ శ్రీరాముని బంపఁజాలక దశరథుఁడు పరితపించుట. ➻

కం. ఒక్కముహూర్తం బీగతిఁ, ద్రెక్కొనుమూర్ఛకును జిక్కి ♦ ధృతిగొని సుతుపై
మక్కువచే నివ్విధమున, నక్కౌశికతనూజుతోడ ♦ నవనిపుఁ డనియెన్. ౫౭౦
కం. మారాముఁడు బాలక్రీ, డారాముం డూనషోడ♦శాబ్దుం[1] డీయం
భోరుహనేత్త్రుఁడు నిశిసం, చారులతో రణము సేయ ♦ శక్తుం డగు నే. ౫౭౧
సీ. కలదు నా కొక్కయ♦క్షౌహిణీసేన పూ, ర్ణంబుగ దానిఁ దూ♦ర్ణంబ తోడు
కొనుచు నే వచ్చెదఁ ♦ గ్రూరశస్త్రాస్త్రకో, విదులు నాభృత్యులు ♦ వీరవరులు

[1] ఊనషోడశాబ్దుఁడు = పదునాఱు సంవత్సరములకు లోపడినవాఁడు. ౧౬ ఏండ్లకుగాని బాల్యము పోదు. యుద్ధయోగ్యదశ రాదు. ఇప్పటి రాముని వయస్సు ౧౨ ఏండ్లు.

దైత్యులతోడ యు♦ద్ధం బొనరింపఁగ, శక్తిమంతులు నతి♦సాహసికులు
నే ధనుష్పాణి నై ♦ నిఖలయోధులతోడఁ, గాచెద యజ్ఞంబుఁ ♦ గడిమి మెఱసి
తే. ప్రాణములు మేనిఁ బాయని♦యంతదనుక,రాక్షసులతోడఁ బోరుచుఁ♦ద్రాసమేది
సవనరక్షణమును నేను ♦ జలుపువాఁడ, నమ్ము నామాట యోముని♦నాథచంద్ర.
కం.బాలుని నవిదితవరశర,జాలు బలాబలవిమూఢు ♦ సమరము నేర్పల్
చాలని క్షీరకపోలు ను,శీలుఁనిఁ గొనిపోవ నీకుఁ ♦ జెల్లు న చెపుమా. ౫౭౩
కం.క్రౌంచులనుఁ దృఢపరిచిత,వంచనులఁ రాక్షసులను ♦ వధియింపఁగ లేఁ
జుంచుం గలబాలుఁడు వాఁ, డంచితగతి నెట్లు శక్తుఁ ♦ డగును మహాత్మా. ౫౭౪
తే. *పండుకొన లేఁడుతోడు నొ♦క్కండు లేక, చీఁకటిని నొంటిసనుమన్నఁ♦జికిలుఁజికిలు
నట్టినాపట్టి యడవుల ♦ గుట్టలందు, నెట్టులు చరించునాకడు ♦ పెట్టులోర్చు. ౫౭౫
తే. *పండుకొనఁ దల్లి కేలిడి ♦ దిండుగాఁగ, మీఁద నొండొక చెయివైచి ♦ మేలికతలు
చెప్పనూఁకొట్టుచును గను♦ఱెప్పమూయు, కూనముండ్లనుఱాలను ♦ గూర్కు నెట్లు.
తే. *గిల్లినను బాలు బుగ్గలఁ ♦ జిల్లు మనును, దీర నుచ్చియు నాఱని♦లేఁగచాటు
పిండె యతఁ డేఁడ నడవులఁ ♦ గందమూల,ములను దినివారితోఁబోరు♦సలుపు నేఁడ.
కం.రాముని నెడఁబాసియు నే, నీమహి జీవింపఁగలనె ♦ తృటియొకఁ డైనన్
రామునిఁగొనిపోవకుమీ, యోమునివర! నీదుచరణ♦యుగము భజింతున్. ౫౭౬
కం.రామునిఁ దప్పక తోడ్కొని,పో మదిలోఁ దలఁతు వేని ♦ పురుతరసేనా
స్తోమముతో నాతనిబడి, నోమునివర నేను వత్తు ♦ నొసఁగుమ యాజ్ఞన్. ౫౭౭
కం.పొడమిన దాదిగ నేఁడులు, నడచెను నార్పదుల వేలు ♦ నా, కతిదుఃఖం
పడి కొడుకును శ్రీరామునిఁ, బడసితి మ మ్మెడలఁబాపఁ ♦ బాడియె నీకున్. ౫౮౦
కం.నలుఁవురు పుత్త్రులు నాకుం, గల రైనం బెద్దవాఁడు ♦ కడుధర్మపరుం
డలరామచంద్రుమీఁద నె, నిలుపుదుఁ బ్రాణంబుఁ బంప ♦ నేర్తు న వానిన్.

→{ దశరథుఁడు విశ్వామిత్త్రుని యజ్ఞవిఘ్న కరు లగు రాక్షసులవృత్తాంత మడుగుట. }←

ఉ. ఎవ్వనిపుత్త్రు లాయసురు? లెవ్వనిపంపున వచ్చువారు? వా
రెవ్విధిఁ బోరువారు? బల ♦ మెంత? ప్రమాణము లెంత? వారిపే
ళ్లెవ్వియొ? నాయకుం డెవఁడొ? యేగతి మా బొనరింపఁగాఁ దగుఁ
జివ్వను రాముఁ డైన మఱి ♦ సేనలతోడుత నేన యేనియున్? ౫౮౨
కం.అన విని దశరథుఁ గనుఁగొని, మునివరుఁ డి ట్లనియె రాజ♦ముఖ్యా వినవే
ధనదునితమ్ముఁ బులస్త్యుని,మనుమని విశ్రవసుసుతుని ♦ మహిఁ రావణునిన్. ౫౮౩
కం.లోకేశదత్తవరుఁ డ,స్తోకబలపరాక్రముండు ♦ దోషాచరసే
నాకాండపరివృతుం డై, లోకంబుల నెల్ల నతఁడు ♦ లొగ్గడి పెట్టున్. ౫౮౪

ఉ. ఆతఁడు దానుగా నరిగి ♦ యజ్ఞవిఘాతము సేయఁ డైన దు
ర్నీతిపరుండు గానఁ దన ♦ నెయ్యుర భృత్యులఁ బంపు దానికై
యాతనియాజ్ఞ మేరగ మ ♦ హాబలు లిద్దఱు తాటకాత్మసం
జాతులు వచ్చి యధ్వరము ♦ పాడఁగ నీ రొకయింత యేనియున్. ౫౮౫

దశరథుఁడు శ్రీరాములను బంప నిరాకరించుట.

చం. అని వచియింపఁగా విని ధ ♦ రాధిపుఁ డెంతయు భీతచిత్తుఁ డై
యనఘ! వశం బె నా కయిన ♦ నాదురితాత్ముని మ్రోల సంగరా
వని నిలువంగ, నాపయిఁ గృ ♦ పాగరిమంబును జూపవయ్య, నా
తనయుని మన్నవయ్య, మఱి ♦ దైవము నీవ కదయ్య నా కిటన్. ౫౮౬

కం. నాపాలిగురువ వంచును, నీపాలం బడినవాఁడ ♦ నిర్భాగ్యుఁడ నా
కీపుత్రభిక్ష నిమ్మా, యాపాపనిఁ బంపఁ జాల ♦ నయ్య మునీంద్రా. ౫౮౭

కం. సురకిన్నర యక్షులు కిం,పురుషులు గంధర్వులైనఁ ♦ బోరఁగ లే రే
దురమున రావణుతోడను, దర మే మనుజులకు వాని ♦ ధాటి సహింపన్. ౫౮౮

సీ. ఆతండు వీరద ♦ ర్పాపహుం డౌటను, సబలుండ సబలుండ ♦ నయ్యుఁ గాని
కొమరులతోడుతఁ ♦ గూడి యైనను గాని, యెదిరింపఁ జాల నా ♦ యింద్రవైరి
సుందోపసుందుల ♦ సుతులు సామాన్యులే, యంతకప్రతిము ల ♦ త్యంతబలులు
కలనిలో వారు ము ♦ క్కాఁకలఁ దీరిన, వారు నాకొమరుండు ♦ బాలుఁ డౌట
తే. నకృతహస్తుండు నౌట నే ♦ నంపఁ జాల, వారిలో నొక్కరునితోడఁ ♦ బౌరుషమున
సఖులతోఁ గూడి సమరంబు ♦ సలుపువాఁడఁ, గాకయనుచును స్నేహప ♦ ర్యాకులోక్తి.

విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుపైఁ గోపించుట.

కం. జనపతి యిటు వదరిన నా, మునిపతి యాహుతుల యజ్ఞ ♦ మున వహ్ని యనన్
గనుఁగవ నిప్పుక లురలఁగ, మనమున రోషంబు గదుర ♦ మటమటలాడెన్. ౫౯౦

మ. *వికటభ్రూకుటిదుర్నిరీక్షుఁ డయి పృ ♦ థ్వీమండలం బెల్ల నే
చి కటాక్షోగ్రహుతాశనార్చులను భ ♦ స్మీభూతముం జేయుపో
లిక దీపింప యుగాంతరుష్టతర కా ♦ లీనాథుభంగిన్ సభన్
బ్రకటాటోపతఁ బూని మౌనివిభుఁ డు ♦ గ్రక్రోధ సంరంభియై. ౫౯౧

ఉ. *ఎండినకాష్ఠదండముల ♦ నేర్చి మహోగ్రత మండుమంటలో
దండిగ నేయి పోసినను ♦ ధగ్గని రేఁగు హుతాశునట్లు దా
మండి ప్రచండకోపమున ♦ మానవనాథునిఁ జూచి దేవతా
మండలిగుండె ఝల్లన క్షు ♦ మాతల మెల్ల వడంక నిట్లనున్. ౫౯౨

శా. *ఓరీ రాఘవసత్కులాపశద! లే♦రో పుత్రు లెవ్వారికిన్?
గారామారఁగ నీ వొకండవె ధరం♦ గన్గొంటివే నేఁటి? కీ
వారిం గూర్చెద నాదుకోర్కి యని ము♦న్న ట్లాడి యిష్టి ట్లహం
కారం బొత్తఁగ నీను బొమ్మనెద వా♦ కానీ క్రియల్ నిల్చునే. ౫౯౩

కం. *నిను మూర్ఖు విషయలోలుని, ననృతపరున్ శఠుని మూఢు♦ నవనీపతిగాఁ
గను రాముజనకుఁ జేసిన, వనజాసను వలయుఁ బట్టి♦పాలార్పంగన్. ౫౯౪

కం. *చంద్రమతీశ్వరు ఘనని, స్తంద్రఋతత్వమ్మెఱింగి♦ తద్వంశ్యుఁడ వన్
సాంద్రాభిలాష భూవర,చంద్రా! నిను వేఁడినాఁడ♦ క్షమియింపఁ దగున్. ౫౯౫

ఆ. పలికి బొంక నీకుఁ♦ బాడియ యగు నేని, వచ్చినట్ల పోవు♦వాఁడ రాజ!
సౌఖ్యపడఁగదయ్య♦ సకలబాంధవులతో, ననృతవాది వగుచు♦ ననుచుఁ గినుక.

తే. కటము లదరఁగఁ జూపఱు♦కంప మందఁ,గన్నుఁగవ నిప్పుకలు రాలఁ♦ గ్రాలుగాధి
సంభవునిఁ జూచి దేవతల్♦ సంభ్రమింపఁ, దత్తఱించెడిధారిణీ♦ధవునిఁ గాంచి ౫౯౭

→ వసిష్ఠుఁడు దశరథునకు శ్రీరామునిఁ బంప బోధించుట. ←

చం. పలికె వసిష్ఠుఁ డి ట్లనుచుఁ♦ బార్థివ సత్తమ! యేది కోరినన్
జలిపెద నంచుఁ బల్కితివి♦ న్యాయ్యమె యాడినమాటఁ దప్పఁగా,
నలఘుకకుత్థ్సునన్వయము♦నందు జనించి వహించి సువ్రతా
కలనము ధర్మమూర్తి వనఁ♦ గ్రాలిననీవును బొంకఁ జెల్లు నే. ౫౯౮

కం. మతియుతుఁడవు ధృతిరతుఁడవు, వ్రతహితుఁడవు విమలకీర్తి♦పరుఁడవు త్రిజగ
న్నుతధర్మిష్ఠుఁడ వయి యీ,గతిధర్మము దప్ప నాడఁ♦ గార్యం బగు నే. ౫౯౯

కం. జగముల నన్నిట దశరథ,జగతీపతి పరమధర్మ♦చరితుం డనుచున్
బొగడితఁ గనియు స్వధర్మముఁ, దగు నే విడునంగ నీకు♦ ధర్మైకరతా. ౬౦౦

సీ. చెప్పు మెయ్యది యైనఁ♦ జేసెద నంటివి, చేయ కుండఁగ నిప్డు♦ చెల్లునయ్య?
చేసెద నని మున్ను♦ చెప్పి చేయకయున్న, వచ్చు నిష్టాపూర్త♦వధఫలంబు
గావున శ్రీరాముఁ♦ గౌశికు వెంబడిఁ, బంపుటయే నీకుఁ♦ బరమశుభము
కలితాస్త్రుఁ డైన న♦కలితాస్త్రుఁడైనను, నగ్నిరక్షించు ది♦వ్యామృతంబు

తే. నట్లు గాధిజరక్షితుం♦ డైనరామ,భద్రుఁ జెనకంగ లే రెట్టి♦ప్రబలదైత్య
వీరు లైనను వెఱవకు♦ వేగపంపు, మౌనిమాత్రుండె కౌశిక♦మౌనివరుఁడు. ౬౦౧

ఉ. ఆకృతి గొన్నధర్మము, ప♦రాక్రమవంతులలోన మేటి, మే
ధాకలితుండు, సువ్రతని♦ధానము, లోకమునం జరాచరా
నీక మెఱుంగఁజాలని య♦నేకమహాస్త్రము లీతపస్వికిం
బ్రాకటలీల వశ్య మయి♦ రాజిలు చుండు, నతుల్యుఁ డన్నిటన్. ౬౦౨

కం. సురకిన్నరకింపురుషా, సురగంధర్వాహిగరుడ♦శూరుల కైనన్
బరికించి తెలియరానివి, పరమాస్త్రచయంబు లితని♦వశమునఁ గ్రాలున్. ౬౦౩

సీ. మున్ను భృశాశ్వనా♦ముఁడు ప్రజాపతి యొక్క,రుండు చెలంగుధీ♦రుండు దక్ష
సుతల జయాఖ్యను ♦ సుప్రభాఖ్యను బెండ్లి,యయ్యె నిర్వుర జయ♦యందుఁ గాంచెఁ
గామరూపులను వి♦క్రమవంతులను నేను,పదులపుత్రకుల; సు♦ప్రభ యుఁ గాంచె
నందఱసుతుల సం♦హారాభిధానుల, దుర్ధర్షబలుల ని♦స్తులితశక్తి

తే. పరుల నస్త్రంబు లైరయ్య ♦ వార లెల్ల, వాని నన్నిటి నిజతపో♦బలముకలిమిఁ
బొందె నితఁడుభృశాశ్వచేఁ♦బుడమినేలు,సమయమునయందనీకేల♦సందియంబు.

కం. అవి యేటికి నెన్నన్ని యు, నవనవముగ సృష్టిసేయు♦నైపుణి గలఁ డీ
భవనిభుఁ డాతని వెంబడి, నవనీశ్వర! పంపవయ్య ♦ యాత్మజు రామున్. ౬౦౫

కం. తలఁపకు తనకార్యంబును, జలుపుకొనఁగ లేక రామ♦చంద్రుని వేఁడన్
దలకొనె నని; నీసుతునకుఁ, గలిగింపఁగఁ గోరి వచ్చెఁ ♦ గల్యాణంబుల్. ౬౦౬

కం. అనుచు వసిష్ఠుఁడు పల్కిన, విని ప్రముదితచిత్తుఁ డగుచు ♦ విభులాపతియున్
ముని వెంటఁ బంపఁగా రా,ముని లక్ష్మణసహితుఁ బిలువఁ ♦ బూర్ణమనమునన్.

దశరథుఁడు రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రు వెంట నంపుట.

ఉ. వారలు సమ్మదం బెదల ♦ వర్ధిల వచ్చినఁ దల్లిదండ్రు ల
వ్వారికిఁ బ్రీతి మున్నుగను ♦ స్వస్త్యయనం బొనరింప బాలుర
న్జేరి పురోహితుండు హిత♦నిష్ఠిత బుద్ధిని మంగళోక్తులన్
గారవమార మంత్రితులు♦గా నొనరించినయంతఁ దండ్రియున్. ౬౦౮

తే. చిన్నికొమరునిఁ దనపజ్జ♦చేరఁదీసి, శిరము మూర్కొని మీఁదను ♦ జేయి వైచి
యంతరాత్మమహాప్రీతి♦నలరుచుండ, నబ్జజసమానుఁడగు ముని ♦ కప్పగించె. ౬౦౯

ఉ. మందము మంద మై సురభి♦మారుత మల్లన నీరజంబుగాఁ
బొందుగ వీచె స్పర్శసుఖ♦మున్ ఘటియించుచు, దేవదుందుభుల్
క్రందుగ మ్రోసె,రాలె సుమ♦రాసులవర్షము, కోసలాత్మజా
నందనుఁ డిట్టు లాకుశిక♦నందను వెంబడిఁ బోవఁ బూనినన్. ౬౧౦

కం. రయమునను శంఖదుందుభి, చయములనిస్వనము లెసఁగె ♦ సంకులముగ న
ష్టయగతి మునిపతి వెంటను, బయనం బై వేడ్క రామ♦భద్రుఁడు వోవన్. ౬౧౧

సీ. ముందు విశ్వామిత్ర♦ముని యేగఁగఁ బిఱుంద, డాకేలఁ జాపంబు ♦ డాక మెఱయ
ముద్దుజుల్పంబులు[1] ♦ మోదంబు నింపఁగ, ననుఁగుఁదమ్ముఁడు వెంట ♦ నంటి రాఁగ

---

[1] ఇప్పటికి రాముని వయస్సు ౧౨ సంవత్సరములు.

రామభద్రుం డేగెఁ ♦ గ్రాలభూషణములు, దశదిశల్ వెలుఁగంగఁ ♦ దనదుద్యుతిని
బురమునఁ గల్గిన♦పురుషులు మగునలు, మూఁగ నై యందంద ♦ మూఁగి చూడఁ
తే. బూలు గొని పూవుఁబోఁడులు ♦ లీలఁ జల్ల, మంగళరవంబు దెసలను ♦ మ్రింగివైవఁ
దల్లు లందఱుఁ గిటికీలఁ ♦ దఱిసి నిల్చి, చొక్కి కనుమెఱదూఱంబు ♦ నిక్కి చూడ.
సీ. తరకసంబులజగఁ ♦ దనరుమూఁపులవారిఁ, గెంగేల ధనువులు ♦ గెరలువారి
ముత్తలపాముల♦మురువుఁ జూపెడువారి, నంగుళిత్రాణంబు ♦ లమరువారి
దశదిశల్ వెలిఁగించు♦తనురుచు గ్గలవారి, మెయినిండ సొమ్ములు ♦ మెఱయువారి
సౌందర్యమున జిత♦జలజేషు లగువారి, ఖడ్గముల్ గలనడి♦కట్టువారి
తే. విధిని వెన్నంటునశ్వుల♦విధమువారి, శివుని వెనుకొనుకొమరుల ♦ చెలువువారి
మహితగుణులనురామల♦క్ష్మణులఁదోడు, కొనుచుఁజనియెనుగౌశిక♦మునివరుండు.

⟶ విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు బలాతిబల లనువిద్యల నిచ్చుట. ⟵

మ. అరుగంగా నిటు సార్ధయోజనము ధ్యా♦తాత్మస్వరూపాఖ్యుఁడుఁ
సరయూదక్షిణతీరధారిణిని జం♦చన్మాధుకీ వాఁడఁ ప్రే
మ రఘూత్తంసుని రామచంద్ర! రఘురా♦మా! యంచు నోవత్స! నీ
కరనీరేజములఁ జలంబుఁ గొనుమా ♦ కాలిప్పు డాగేటికిన్. ౬౧౪
కం. తెప్పున బల యతిబల యను,నొ ప్పగుమంత్రముల నీకు ♦ నుపదేశింతుఁ
దప్పియు నాఁకలి శ్రమమే, న్గప్పదు పఠియింపఁ ద్రోవ ♦ నడచెడివేళన. ౬౧౫
చం.నిదురను బూని యున్నయెడ♦నేనిఁ, బ్రమాదమునందు నేని, నా
వన లొనవింప లే వసుర♦పంక్తులు నీకు, భుజాబలంబునన్
సదృశులు గల్గ రెయ్యెడల, ♦ జ్ఞానమునన్ సుభగత్వవీర్యసం
పదలను ధీరతాప్తి సన♦మానుఁడె వచ్చెదు, కీర్తి హెచ్చెడిన్ ౬౧౬
కం.ధీమహిమ యుక్తి పటుత య,సామాన్యం బగును నీని ♦ జ్ఞానజనములన్
నీమదిఁ బఠించి తేని, పి,తామహసుత లివి యటంచుఁ ♦ దలఁపుము మదిలోన్.
ఉ. పావనధర్మనిష్ఠఁ దగు♦పాత్రము నీవ గ్రహింప నీమనుల్,
గావున నిచ్చెదం గొనుము ♦ కాలవిలంబన మేల, నీమదిన్
భావనసేయుకార్యము ల♦వశ్యము చేకుఱు, సందియంబు లే
దోవరశీల! పెక్కుగతు ♦ లుర్విఁ జెలంగుత నీకు నిచ్చుటన్. ౬౧౭
మ. [1]అని బోధింప జలంబు వార్చి శుచి యై ♦ యారామచంద్రుండు గై
కొని యామంత్రయుగంబు నొప్పి శరద♦ర్కుంబోలి తేజానఁ, జ
య్యనఁ గావించె గురుప్రయుక్త మగుకా♦ర్యం బంతయున్, రాత్రి యె
ల్లను నాముగ్వురుఁ బుచ్చి రంద సుఖలీ♦లాలోలచిత్తంబులన్. ౬౧౮

[1] మనల్ — మంత్రములు.

తే. అపుడు దశరథవసుమతీ♦శాత్మజులకు, ననుచితపుఁదృణశయనీయ♦మందుఁ గూడఁ
బండువారికిఁగౌశిక♦వాక్యలాలి,తులకు నా రేయి[1] సౌఖ్యంబు ♦ గలుగఁ జేసె.

కం. తెలతెలవాఱఁగ మేల్కని, నలినాసనసన్నిభుండు ♦ నవతృణపర్ణా
కలితశయనంబులఁ రవి,కులజులఁ గని వారి డాసి ♦ కూర్మిం బలికెన్. ౬౨౧

కం. కౌసల్యాసుప్రజ! రా,మా! సరసిజనయన లెమ్ము ♦ మా నగుఁ బ్రాక్సం
ధ్యాసమయము నరపుంగవ, వాసిగ దైవాహ్నికంబు ♦ వలయుం జలుపన్. ౬౨౨

సీ. అని యిట్లు కౌశికుఁ ♦ డాదరంబునఁ బల్క, విని లేచి రఘుకుల♦వీరు లంత
సరయువుసం గృత♦స్నాను లై యుదకంబు, వారిచి పరమజ♦పంబు నిష్ఠ
జపియించి యర్ఘ్యాది♦సకలక్రియల్ దక్క,నాహ్నికంబులు దీర్చి ♦ యమలమతిని
వరతపోధనుని వి♦శ్వామిత్రునిఁ డాసి, యభివాదన మొనర్చి ♦ హర్షమునను

తే. బయన మొనరింపనూల్కొను♦బాలురఁగని,తోడుకొంచేగుచుండనా♦త్రోవలోన
రాచకొమరులు గాంచి ర♦బ్రంబు గదుర, సరయుసంగమభూమిని ♦ జహ్నుతనయ.

ఉ. అచ్చట నుగ్రతేజులు మ♦హర్షు లనేకసహస్రవర్షముల్
పొచ్చెము లేనినిష్ఠలను ♦ బూని తపం బొనరించి రాస్థలిఁ
సచ్చరితుల్ రఘూద్వహులు ♦ సంతసమారఁగఁ గాంచి యాత్మలోఁ
హెచ్చెడికౌతుకంబుమెయి ♦ నిట్లని రామునిసార్వభౌముతోన్. ౬౨౪

కం. ఈపుణ్యాశ్రమ మేరిది? యేపురుషుం డిట వసించు ♦ నెప్పుడుఁ? గుతుకం
బేపారె దీని వినఁగ మ,హాపురుషా! యెఱుఁగఁ జెప్పు♦నయ్యా మాకున్. ౬౨౫

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు నంగదేశ వృత్తాంతముఁ దెల్పుట.

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁ♦కాడ మునీంద్రుఁడు పల్కె రామ! యీ
యనఘమహాఽఽశ్రమంబుకథ ♦ యంతయు నీకు నెఱుంగఁ జెప్పెదఁ
మునువు మరుండు భాసిలఁగ ♦ మూర్తియుతుం డయి స్థాణుఁ డిచ్చటఁ
ఘనతప మాచరించె గిరి♦కన్య దమిం బరిచర్య సల్పఁగన్. ౬౨౬

కం. ఆతపమునకును విఘ్నము, చేతోభవుఁ డాచరింప ♦ శ్రీకంఠుఁడు ప్ర
స్ఫీతం బగుఫాలానల,జాతంబునఁ గుమతి భస్మ♦సాత్కృతుఁ జేసెన్. ౬౨౭

చం. అదినుత మేను లేమిని వ♦నంగుఁ డనంగుఁ డనంగ భూమిపై
విదితసమాఖ్యుఁ డయ్యెఁ జుమి; ♦ వీడుటచే మరుఁ డంగ మిచ్చటఁ
సదమలశీల యియ్యదియు ♦ సన్నుతిఁ గాంచెను నంగదేశ మం;
చిదియ తదాశ్రమం బిట న♦హీనతపస్వులు రుద్రశిష్యులై ౬౨౮

కం. తరతరములుగా నుందురు, పొరయవు పాపములు వారిఁ ♦ బుణ్యకృతుల; నేఁ
డిరవుగ నున మిచ్చట రే,[1] జరపుచు తేపమరతటినిఁ ♦ జనుఁ దరియింపన్. ౬౨౯

---

[1] ఇది యిల్లువిడిచినపిమ్మట మొదటిరాత్రి.

ఉ. పోవుదమయ్య యీసరయు♦పుణ్యజలంబులఁ గ్రుంకి శుద్ధులై
పావనమంత్రవారము జ♦పం బొనరించి హుతంబు వేల్చి భూ
దేవులదర్శనార్థ మని ♦ తెల్పుచు నుండఁగ నింతలోన నా
దేవఋషుల్ తపోవిభవ♦దీర్ఘసుచక్షు లెఱింగి ప్రీతులై. ౬౩౦

ఉ. వారలఁ జేరి యర్ఘ్యమును ♦ పాద్యముఁ గానుక మౌని కిచ్చి సో
దారత నాతిథేయము ధ♦రాధిపసూనుల కిచ్చినంత స
త్కారము లంది మువ్వురుఁ గ♦థాశ్రవణంబులఁ బ్రొద్దు పుచ్చుచుం
వారిచి సంధ్య నిష్ఠను జ♦పంబులు సల్పిరి యర్హహస్తతన్. ౬౩౧

కం. కామాశ్రమమునఁ గడు సభి,రామం బగుకథలచేత ♦ రమణీయగుణా
రాముల నిద్దురవుచ్చెను,[1] రాముని లక్ష్మణుని మౌని♦రాజాగ్రణియున్. ౬౩౨

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు సరయూవృత్తాంతముఁ దెలుపుట.

సీ. వేగుఁబోకను[2] రఘు♦వీరు లాహ్నికములఁ, దీరిచి మున్ను గా♦ధేయుఁ డరుగ
నాతని వెన్నంటి ♦ యరుగుచు జాహ్నవీ,తటరమ్యదేశంబుఁ ♦ దరియ నచటి
సంయమధనులు వి♦శ్వామిత్రునిం జేరి, మహితాత్మ నావ య♦మర్చినార
మీరలు భూతలా♦ధీశనందనులతోఁ, దరియింపుఁ డీపుణ్య♦తటిని నేఁ
తే. తడవటంచన సరి యని ♦ యుడుప మెక్కి, యానదిఁ దరించుచుండ మ♦ధ్యంబునందు
భంగసంరంభ వర్ధిత♦ప్రబలరవము, నాలకించి రఘూత్తముఁ♦డనియె మునికి. ౬౩౩

కం. మునిశార్దూలమ స్రోత,స్వినిజలముల వినఁగ నయ్యె ♦ విపులపుటులి వీ
ధ్వని వీచీకర్షణసం,జనిత మొ మఱి యొండొ దీర్పు ♦ సందియ మనినన్. ౬౩౪

కం. ఆరాముని వచనంబుల, నార్షాముని విని యుదీర్ణ♦హర్షాకులుఁడై
గారాము న నిట్లనియెను, సారామలమతిని దాని♦చరితం బెల్లన్. ౬౩౫

శా. కైలాసంబున ము న్విధాతృఁడు దటా♦కం బొంపు సంకల్పకే
లీలోలుం డయి మానసంబున నె పా♦లిన్ సృష్టి గావించె, నా
నాళీకాకర మొప్పు మానససరో♦నామంబునం, దత్సరగ్గ
పాళీనిర్గత మౌట నిద్ది సరయూ♦ప్రఖ్యాతిఁ గాంచెం జుమీ. ౬౩౬

సీ. అది యయోధ్యాపురి ♦ నంటుచుఁ బ్రవహించి, గంగాతరంగిణిఁ ♦ గలియు నిచట
నీనీటియొరయిక ♦ నెసఁగు శబ్దం బిది, సలుపు నమస్కృతి ♦ శ్రద్ధతోడ
ననిన నాధర్మాత్ము ♦ లభివాద మొనరించి, యద్దరికిని దాఁటి ♦ యంత మువ్వు
రావలఁ బయన మై ♦ యరుగుచుఁ గనియుందుఁ, గడుభయంకర మైన♦గహన మొండు
తే. మానివరునిఁ గనుంగొని ♦ మానవేంద్ర,తనయుఁ డిట్లని రీవనాం♦తరము చూడ
విజన మై దృష్టిభయద మై ♦ వెలయుచున్న, దెవ్వరిందు వసింతురో ♦ యెఱుకపఱుపు.

---

[1] ఇది రెండవరాత్రి. [2] వేగుఁబోక = ఉదయము.

కం. తిందుకపాటలధవకా, కేందునదీసర్జకకుభ ♦ కీచకబదరీ
కుంకణవిభీతకసింధుక, బృందాన్వితమగుచు లోక ♦ భీకరలీలన్. ౬౩౮

కం. గండకగండోలివే, తండక్రోడాచ్ఛభల్ల ♦ దారుణమహిషో
ద్దండారవములు దశది, ఙ్మండలి నిండారె దుర్గ ♦ మం బిది యనఁగన్. ౬౩౯

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు మలదకరూశముల వృత్తాంతముఁ దెలుపుట.

కం. ఈవనచారిత్రం బో, పావనశుభశీల తెలియఁ ♦ బలికెద వినుమా
దేశవినిర్మితధనసం, భావితజనపదము లివి మునుఁ ♦ బ్రాక్కాలమునన్. ౬౪౦

సీ. మలదకరూశనా ♦ మంబులఁ బొల్పగు, నివి పొల్చి యింద్రుండు ♦ వృత్రుఁ జంప
నాతని బ్రహ్మహ ♦ త్యాదోష మంటిన, నాఁకలి మలము వా ♦ కారిఁ బొందె
మునులు మహాత్ములు ♦ సురనాథు నప్పుడు, గావింప నిందుఁ ద ♦ త్కాయజములు
మలముఁ గారూశంబు ♦ మనఁగ సంశుద్ధుఁడై, నిర్మలుండును మఱి ♦ నిష్కరూషుఁ
తే. డగుచు నీదేశములకు నా ♦ హ్లాదమున, వరము లిచ్చెను నిజదేహ ♦ భవమలంబు
నీధరిత్రి ధరించుట ♦ నింకమీఁద, మలదకరూశాఖ్య ♦ వెలయు ననుచు.
తే. పాకశాసనుఁ డిట్టులఁ ♦ బలికినంత, మేలు మే లని మును లెల్ల ♦ మెచ్చి రతని
నీవిషయములు సౌఖ్యస ♦ మృద్ధిఁ దనరె, జనులు వెలసిరి ధనధాన్య ♦ సంపదలను.

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ దాటకావృత్తాంతముఁ దెలుపుట.

ఆ. ఇట్లు కొంతకాల ♦ మేగిన జనియించెఁ, దాటకాఖ్య యక్ష ♦ తరుణి నూఱు
పదులగజములంత ♦ బలమును స్వేచ్ఛాను, రూపరూప మెత్తు ♦ నేర్పు గలిగి. ౬౪౩

ఉ. ఆచపలాక్షి సుందునికి ♦ నాలయి యాత్మజుఁ గాంచె నొక్కమా
రీచుని శక్రవిక్రము న ♦ రీణపరాక్రము వృత్త బాహువున్
దోశ్చరభీకరున్ వికట ♦ దుష్టచరిత్రుని రాక్షసాధమున్
నీచుఁ గుశీలు భక్షితము ♦ నిప్రవరాధ్వగసానుసంఘునిన్. ౬౪౪

తే. దినముదినము జనములఁ ♦ గనుమ దినుచుఁ, బొలుపు గాంచెను సిరి నెల్ల ♦ కాలుగాఁగ
మలదములు గారూశములు నటు ♦ మాయ మగుచు, నిర్జరికరగతిని గ ♦ న్పట్టుచున్నె.

శా. ఈదేశం బెటు వాప సేయఁ దగదో ♦ యిం, యమ్మీ యాశ్రమా
నాదేశం బిఁక సార్ధయోజనము న ♦ న్నైవ యుండెడున్, ధాత్రి నిక్
షేపంబుల్ ఘటియింపు మీవె భుజశ ♦ క్తిం దాటకం ద్రుంచి, నా
యాదేశంబున బాపుమీ భయము నిం ♦ పారా! యీ ప్రదేశంబునన్. ౬౪౬

కం. మనఁగానఁ గోరెడివారలు, మునివరు లెవ్వారలైన ♦ మనమున నైనన్
జన నోడుదు; రది తటిమిసఁ, జనినజనం బిప్పటికిని ♦ జనుదేర దనన్. ౬౪౭

తాటక నగస్త్యుఁడు శపించుట.

కం. బలహీనులు యక్షు లన, న్వేలయును లోకోక్తి; యెట్లు♦ నేలఁ దొకఁడు గలిగెన్
దెలుపుము సహస్రవారణ,బలము తపోధన యటన్నఁ♦ బలికె న్మునియున్. ౬౪౮
సీ. తొల్లి సుకేతుఁ డన్♦దొడ్డయక్షుఁ డొకండు, సదమలాచారుండు♦ సంతు లేక
తీవ్రతపంబున♦ దీపింప నాతని,యం దతిప్రీతుఁడై♦ యబ్జభవుఁడు
తాటకానామికఁ♦ దనుజాతఁగా నిచ్చి, పదినూర్ల గజముల♦బలము దాని
కొసఁగెను గాని తా♦ నొసఁగఁడు పుత్త్రు, నా,వనితకు రూపయౌ♦వనము లొప్ప
తే. సుందుఁ డనియెడిఝర్ఝుని♦సుతునకిచ్చి, పెండ్లి గావింప నతఁ, డది♦ ప్రియతనూజుఁ
గాంచె మారీచుఁ డనియెడి♦క్రౌర్యనిరతుఁ; గాలవశుఁడయ్యె సుందుఁ డ♦గస్త్యుచేత.
ఉ. తాటక పుత్త్రుఁగూడి యతి♦దారుణభంగి మునీంద్రుఁ జంప ది
క్కూటము లావ నార్భటులఁ♦ గ్రూరతఁ గైకొనియుంగఁ, దా నిరా
ఘాటత శాప మిచ్చి ముని♦ కమ్మ నిశాటుఁడ వంచుఁ బుత్త్రు; నో
బోటి సురూపము న్విడిచి♦ పొంది వికారవుభీమరూపమున్. ౬౫౦
కం. మనుజాదిని వై విక్రుతా,ననమునను వికూప నగుచు♦ నడమాడు మటంచును శపియించినఁ గినుకన్, మునివరుఁడు చరించు దేశ♦ముల నీకరణిన్. ౬౫౧
కం. క్షణదాచరి మానవభ,క్షణపర యై పాడుచేసె♦ జనపదములు; గ్రా
హ్మణగోచయహితముగ ని, ర్ఘృణతన్ వధియించి దీనిఁ♦ గీర్తిం గనుమా. ౬౫౨

తాటకను జంప విశ్వామిత్త్రుఁడు రాముని బోధించుట.

కం. శాపపరీత వధింపఁగ, నేపురుషుం డైన నుత్స♦హింపఁగ లేఁడో
భూపసుత నీవు దక్కఁగ, నేపాటియతండు నైన♦ నేలోకమునన్. ౬౫౩
కం. కాంతావధపాపసమా,క్రాంతుఁడ నగుదు నొ యటంచుఁ♦ గగుణాపరతన్
జింతింపకు నృపసూనుఁడు, సంతతముం గావవలయు♦ జాతుల నార్యున్. ౬౫౪
కం క్రూరపుఁబని యేనియు న,క్రూరపుఁబని యైన నఘముఁ♦ గూర్చునదే నేజే
కూరున యే నపవాదము, స్కారముల చేయఁ దగుఁ బ్ర♦జారక్షకు నై. ౬౫౫
తే. రాజ్యభారధురీణు లౌ♦రాజసుతుల, కిది సనాతనధర్మ మం♦ చెఱుఁగవయ్య
ధర్మ మెఱుఁగదు చంపుము♦ దగ్గరి తెను,వినుము నా తెలి యిఁకఁ బురా♦వృత్తములను.
ఉ. క్రూరతఁ జంపఁడే మును వి♦రోచననందన నైనమంథరన్
ధారుణిఁ జంపఁ బూనినను♦ దారుణవజ్రహతిన్ శచీశుఁ డా
వార కనింద్రలోకమును♦ వాంఛ యొనర్చెడి కావ్యమాత న
క్షీరమణుం డు చక్రమునఁ♦ జెక్కఁడొకో భృగుపత్ని రాఘవా. ౬౫౬

కం. ఇంతియగా కన్యలు భూ,కాంతు లధర్మాత్మక లగు ♦ కాంతల ధరణిన్
హంతవ్య లగుటఁ జంపిరి, చింతిలకు ముదాజ్ఞ నీవు ♦ చేయుము నృపతీ! ౬౫౭

⊰ శ్రీరాముఁడు తాటకను వధించుట. ⊱

ఉం. అనిన మహార్థబోధకము ♦ లైనమునీంద్రునిపంగ తోక్తులన్
విని మునియాజ్ఞ లెల్ల నెఱ ♦ వేర్పు మటంచును బల్కెఁ దండ్రి నిం
డినసభలోన నాయన నుఁ ♦ డిన్ జవదాఁటఁగ రాదు గౌరవం
బునఁ గన నాను గాన ముని ♦ పుంగవుచిత్తముఁ బట్టి పోయెదన్. ౬౫౮

చం. పసిచిన తండ్రిమాటఁ గొని ♦ బ్రహ్మనిభుం డగుబ్రహ్మవాదిశా
సన మొనరింతు, నేమిటికి ♦ సందియమంచు మొగిడ్చి హస్తముల్
మునివర విప్రగోవిషయ ♦ ముల్ సుఖమొందఁ గ్వదుక్తిఁ దాటకన్
దునిమెద నంచు దిక్తటులు ♦ తుంపెసలాడ గుణంబు మీటినన్. ౬౬౦

శా. ఆరావంబు శ్రవోవిదారణచణం ♦ బై వీచుడున్ యక్షి హుం
కారాస్ఫోటితభూదిశావరణ యై ♦ గర్జించుచున్ లేచి వే
యారావం బరుదెంచుజాడఁ గొని తీ ♦ వ్రాటోపపాదోద్ధతిన్
ఘోరాకారతఁ బాఱుదేరఁగ నసుం ♦ గుందమ్ముతో రాముఁడున్. ౬౬౧

ఉ. తమ్ముఁడ లక్ష్మణా! కనితె ♦ దారుణదేహముతో వికారవే
షమ్మున భైరవారవము ♦ సల్పెడు రాక్షసి; ధీరు లైన ను
గ్ర మ్మగుదీనిరూపుఁ గన ♦ బ్రస్వలువాఱఁగ గుండె లంత నా
శమ్మును బొందరే; యతుల ♦ శాంబరిస్త్రీ నజయ్య యేరికిన్. ౬౬౨

ఉ. దీని మరల్పఁ జూడు ముద ♦ తీహసనం బొనరింప నొల్ల ని
ద్దాని నికృత్తనాసికఁగ ♦ దారితకర్ణగఁ జేసి వీరమున్
మానిచి యానవేగమును ♦ మాయఁగఁ జేసెద నంచు నుండ న
ద్దానవి రాముపైఁ గవిసె ♦ దారుణహుంకృతిఁ జేతు లెత్తుచున్. ౬౬౩

చం. భయదతరాకృతిం గవియ ♦ బ్రహ్మఋషీంద్రుఁ డదల్చి హుంకృతిన్
జయజయ రామభద్ర యని ♦ స్వస్తి వచించెను,యక్షకాంతయున్
రయమునఁ బాంసువర్షమున ♦ రాఘవులం గడుముంప మోహత
న్మయత ముహూర్తముం బ్రతి యొ ♦ సర్పఁగ యోజన సేయుచుండఁగన్. ౬౬౪

సీ. అదియు మాయాయుక్త ♦ యై రాఘవుల నొంచెఁ, జటులనిష్ఠురశిలా ♦ సారధార
దానిపోకలఁ జూచి ♦ దారుణక్రోధాంత,రంగుఁ డై బాణవ ♦ ర్షంబుచేత
రాముండు దానికరా ♦ రతి మాన్పి ఖండించెఁ, గరయుగ్మమును బృష ♦ త్కములచేత
నీలోన సౌమిత్రి ♦ హృతకర్ణనాసికఁ, గావించె దాని ని ♦ ష్కరుణుఁ డగుచు

తే. నీచఁబోవక యదియును ♦ నేపుమీఱి, కామరూపంబులను దాల్చి ♦ కనఁగరాక
మాయచే మోహపఱుచుచు ♦ మాఱుకొనియె, నశ్మవృష్టినిగురియించు ♦ నధికముగను.

ఉ. దానియసహ్యవిక్రమని ♦ తాంతజవంబులఁ జూచి రామ నీ
వూనకుమయ్య దీనియెడ ♦ నొక్కలవంబు దయన్, వధింపుమీ
దీనిని దుష్టచారిణి స ♦ దీనపరాక్రమ యజ్ఞహంత్రి ని
ష్ఠైనెఱి, సంజ యైన వధి ♦ యింపఁగ దుష్కర మయ్యె దైత్యులన్. ౩౩౭

సీ. అని మౌని బోధింప ♦ నంతలో యక్షియు, వర్షించుచును రాల ♦ వాన గదియ
మాయాబలంబున ♦ మహీపకుమారుఁడు, శబ్దవేధులు నైన ♦ సాయకములఁ
దద్వేగ మణఁగింపఁ ♦ దాటక వేగ పై, పడఁగ రా జీవ్వన ♦ బలియుఁ డుగ్ర
సాయకం బొక్కటి ♦ సంధించి యురమున, నట్టె నాటింప ని ♦ శాటి చచ్చి

తే. భూమి యల్లలనాడ ద ♦ బ్బునను బడిన, హరిహయాదిసురావళి ♦ హర్ష మంది
మేలు మే లని పొగడుచు ♦ మెచ్చికొనుచుఁ, బూజగావించె నారఘు ♦ పుంగవునకు.

ఉ. అంత బలాంతకాదులు న ♦ నంతము సంతసమార నస్త్రవి
ద్యాంతునిఁ జూచి యి ట్లనిరి ♦ కౌశిక! యీమహనీయదైత్యకాం
తాంతకు స్నేహయుక్తిని భృ ♦ శాశ్వసుతాస్త్రనిఁ జేయవయ్య, భూ
కాంతసుతుండు చేయఁ దగు ♦ కార్యము లున్నవి లోకరక్షకై. ౩౩౮

ఉ. ఈతనికన్నఁ బాత్రుఁడు మ ♦ ఱేఁడును నీకు లభింపఁ డెల్లవి
ద్యాతతి నిమ్మటంచుఁ జనఁ ♦ దాపసుఁ డారఘువీరుఁ గ్రుచ్చి సం
ప్రీతి శిరంబు మూర్కొనుచు ♦ రే యిటఁ బుత్త్రమటయ్య తోపు వి
ఖ్యాతచరిత్ర పోదము మ ♦ దాశ్రమభూమిని డాయ నం చనన్. ౩౩౯

ఉ. అట్టులగాక యం చచట ♦ నానిశ[1] యుండఁగఁ జూడ నొప్పె ను
న్నొట్టినశాప మూఁడుట వి ♦ నూతనపల్లవపుష్పరాజికిం
బ ట్టయి శ్రీదుచైత్రరథ ♦ మా యని సందియ మొల్లవారికిం
బుట్టఁగఁ జేయ నాగహన ♦ భూమి మనోజ్ఞరమానివాస మై. ౩౪౦

సీ. ఆరీతి నచ్చోట ♦ నాత్రాత్రి వసియించి, [2]వఱువాత నాచిన్ని ♦ బాలకులను
మునిరాజు బోధించి ♦ కనుఁగొని శ్రీరాము, సంతోషమయ్యె నీ ♦ చరితములకుఁ
బరమముదంబున ♦ నరసురాసురయక్ష, గంధర్వకిన్నర ♦ గరుడసిద్ధ
సమితి నైనను నీవు ♦ సమితి జయింపఁగఁ, జాలెడిపరమాస్త్ర ♦ సముదయముల

తే. నిచ్చెదను నీకు గ్రహియింపు ♦ మింపుతోడ, నెట్టిశత్రుల సేనియు ♦ మట్టుపెట్టి
వశముఁ గావించుకొనఁ జాలు ♦ వాలుమగఁడ, వైరధరాస్థలి వెలసెదు ♦ సాధువినుత.

[1] మూఁడవనాఁటి రాత్రి. [2] నాల్గవనాఁటి యుదయము.

విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు దివ్యాస్త్రంబు లొసంగుట.

సీసమాలిక.

దండచక్రంబును ♦ ధర్మచక్రముఁ గాల,చక్రంబు మఱి విష్ణు♦చక్ర మతుల
మైంద్రాస్త్రభయదవ♦జ్రాస్త్రముల్ వరమగు, శివశూలమును బ్రహ్మ♦శిరశ్శరము
నైషీకశరము బ్ర♦హ్మాస్త్రంబు మోదకీ, శిఖరు లన పేరైన♦శ్రేష్ఠగదలు
వరుణపాశంబును ♦ వారుణాస్త్రము ధర్మ,పాశంబు మఱి కాల♦పాశ మొండు
నార్ద్రశుష్కాఖ్య లౌ♦పశనులు రెండును, నారాయణాస్త్రపై♦నాకశరము
లాగ్నేయబాణంబు ♦ నగ్ని దయితమైన, శిఖరాస్త్రమును వాయ♦వ్యజిహ్మగంబు
హాయశిరోస్త్రంబుఁ గ్రౌం♦చాస్త్రంబు శక్తులు, దైత్యసంఘాతంబు♦దాల్చితిరుగు
కంకాలముసలకం♦కణములుఁ గాపాల, మును నివియెల్లఁ బెం♦పుగ నొసంగు
వాఁడను మఱియును ♦ వైద్యాధరాస్త్రంబు, నందనం బనుపేర ♦ వందగించు
నసిరత్నమును మాన♦వాస్త్రంబు గాంధర్వ, శరముఁ బ్రశమనప్ర♦స్వాపనములు
భాస్కరాస్త్రంబు ద♦ర్పణశోషణంబులు, సంతాపనవిలాప♦శరయుగంబు
దర్పకాస్త్రంబుఁ గం♦దర్పకదయితంబు, పైశాచకశరంబుఁ ♦ బ్రబలమోహ
నంబును సంవర్త♦కంబును దామనం,బును సౌమనంబు న♦మోఘమైన
మూసలసత్యముల్ ♦ మాయాధరంబు తే,జఃప్రభాస్త్రంబును ♦ సౌమ్యశరము
ద్వష్టృస్త్రమైనసు♦దామనంబు భగేషు,శీతేషుమానవ♦శితశరములు

తే. గామహాపనమహాబల♦కలితము లగు,నీశరంబుల నన్నింటి ♦ నిచ్చువాఁడఁ
దూర్ణముగఁగొమ్మటంచిచ్చెఁ♦దూర్పుదిరిగి, శుచితరామునకాయస్త్ర♦నిచయములను.

ఉ. ఇన్నియు దేవతానికుల ♦ కేని యసాధ్యము సంగ్రహింపఁ, దా
నన్ని యొసంగె రామున కు♦దారతఁ గౌశికుఁ, డంత రాముఁ డ
త్యున్నతనిష్ఠమై జపము ♦ నోలి నొనర్ప మునీంద్రునాజ్ఞ దా
మన్నియు నస్త్రశస్త్రనిచ♦యంబులు రామునిఁ గొల్చె భృత్యులై. ౬౭౩

ఉ. గారనమార వానిఁ గర♦కంజములన్ స్పృశియించి యింక స్వే
చ్ఛారతి మీరు మీవలయు♦చక్కటికిం జని యెప్పుడేని నేఁ
గోరినపట్లఁ గార్యమును ♦ గొబ్బునఁ దీర్పఁగ రండు పొం డటం
చారఘువీరుఁ డాడ నవి ♦ యన్నియుఁ బోయె యథేప్సితంబుగన్. ౬౭౪

కం. ఆగతినతి రఘువీరుఁడు, చేతము రంజిల్ల మౌని ♦ శేఖరునకు వం
ప్రీతిని మ్రొక్కి ప్రయాణం, బై తరలుచు నిట్టు లనియె ♦ హర్షముపేర్మిన్. ౬౭౫

ఉ. అరయ దేవతానికుల♦కైన నజయ్యము లైనయస్త్రముల్
కారుణికాగ్రణీ యొసఁగఁ ♦ గైకొనితిన్ మఱి వీని కిమ్ము సం

హారములఁ యథావిధిగ ♦ నంచు వచించిన మన్త్రతాత్త్వుఁ డా
శ్రీరఘురామచంద్రునకుఁ ♦ జెప్పఁ దొడంగెను వాని నన్నిటిన్. ౧౬౮

విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్రము లొసంగుట.

సీ. సత్యవంతంబును ♦ సత్యకీర్తిశరంబుఁ, బ్రతిహారతరధృష్ట♦రభసములును
మొగిఁ బరాఙ్ముఖ మవా♦ఙ్ముఖము లక్షాక్షవి,షములును మఱి దశా♦క్షంబు నుగ్ర
దృఢనాభము సునాభ ♦ మెసఁగు సుదీప్తంబు, దశశీర్షమును శతో♦దరము నిశిత
శతవక్త్రశరముఁ గృ♦శనము జ్యోతిషపద్మ,నాభమహానాభ♦నామకములు
తే. దుందునాభసునాభముల్ ♦ తోయజాక్ష,విమలనైరాశ్యశుచిబాహు♦విరుచిరుచిం
ధనమహాబాహునిష్కలి♦దైత్యశమన, కాండములునుహరిక్రమో♦గంధరములు.
తే. మకరధాన్యములుఁ బిత్రసౌ♦మనసములును, శాతకరవీరశరము వి♦ధూతశరముఁ
గామరుచి యావరణమోహ♦కామరూప,సర్వనాభజృంభకములుఁ ♦ జారుశీల.
కం. సంతాసవరణశరము ల,నంతవిభావంతములు భృ♦శాశ్వతనూజుల్
చింతితరూపులు జాపక,చింతామణు లనుచు నిచ్చె ♦ శ్రీరామునకున్. ౧౬౯

శ్రీరామున కుపసంహారాస్త్రదేవతలు ప్రత్యక్ష మగుట.

ఉ. కొన్ని సుమూర్తిమంతములు ♦ గొన్ని యఖర్వసుపర్వ తేజముల్
గొన్ని సుఖప్రదంబులును ♦ గొన్ని జ్వలద్దహనోపమానముల్
గొన్నియు ధూమతుల్యములు ♦ గొన్ని యహస్కరచంద్రదీప్తు లి
ట్లన్నియు రాముఁ జేరి కలి♦తాంజలు లై మధురోక్తి ని ట్లనున్. ౧౭౦
తే. కంజదళనేత్ర నీకుఁ గిం♦కరుల మేము, పని విధింపుము మా కనఁ ♦ బార్థివుండు
మదిని నేను దలంచిన♦మాత్ర వచ్చి,సాహ్య మొనరింపుఁ డిచ్చమైఁ ♦ జనుఁడటన్న.
కం. నిటలతటఘటితకరసం,పుటములతో రామచంద్ర♦భూమీశున కు
త్కటముదమున వలగొని యవి, మటుమాయం బయ్యె నంత ♦ మనుజేంద్రుండున్.
కం. ఆమునివరునాజ్ఞం గొని, సౌమిత్రికి నిచ్చె నఖిల♦సంహారాస్త్ర
స్తోమము సంతోషంబున, నీమెయి నావిద్య లెల్ల ♦ నెఱిఁగినవాఁడై. ౧౭౩
వనమయూరము. మాణవకరత్న ములు ♦ మౌనివరు వెంటన్
రాణమెయిఁ బోవునెడ ♦ రాముఁడు మృదుశ్రీ
వాణి నిటు పల్కె ఋషి♦వర్య! గిరిచెంతన్
బోణిమి నెసంగెఁ దరు♦పుంజ మది గంటే. ౧౭౪
చం. జలదనికాశ మై సరస♦సాలరసాలతమాలమాలతీ
మలయజబీజపూరపహు♦మాఖ్యశిరీషకమాధవీలతా

వళులును జిత్రచిత్రశుక • బర్హిణబంభరడింభరఘుంకృతుల్
గలయఁగఁ బర్వ లోచనవి • కాసకరంబు మనోహరంబు నై. ౬౮౬
కం. శారీకీరీమత్తము, యూరీనాదములు గగన • మొరసెను దళ మై
యేఋషి యిం దుండెడి నో, సారమతి న టంచు రామ • చంద్రుఁడు మఱియున్.
మత్తకోకిలము. దారుణం బగుకాననంబును • దాఁటినార మ టంచు నీ
హారిసౌఖ్యతరప్రదేశము • నారయ న్మదిఁ దోఁచెడిన్
జారుభూరినినాదముల్ మృగ • సంచయంబుల స్వైరసం
చారముల్ గన నయ్యెఁ దెల్లుగ • సంయమీశ్వర చెప్పవే. ౬౮౭
మ. భవదీయాధ్వరవిఘ్నకర్త లగునా • బ్రహ్మఘ్ను లెవ్వారు? మీ
సవనారామ మ దెద్ది? యాఖలులవా • సస్థాన మెం దుండు? నే
సవనం బేక్రియ నెప్పు డెప్పగిదిఁ జే • యం గార్య మౌఁ? బల్కవే
యివి సర్వం బన నప్రమేయునకు మౌ • నీంద్రుండు దా నిట్లనున్. ౬౮౮

→ శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు సిద్ధాశ్రమవృత్తాంతముఁ దెల్పుట. ←

ఉ. ఇచ్చట మున్ను రాఘవ య • నేకయుగంబు లనేకవర్షముల్
హెచ్చుము లేనిని ష్ఠఁ దప • ముం బచరించెను విష్ణుమూర్తి దా
నిచ్చఁ దపోవ్రతంబును స • హింసవుయోగము సిద్ధిఁ బొందఁ గా
నిచ్చట వామనుండు వసి • యించెఁ దదాశ్రమ మిద్ది, యియ్యెడన్. ౬౮౯
కం. సిద్ధించు మహాతపములు, సిద్ధము కశ్యపుఁడు యోగ • సిద్ధిం గనెఁ దా
నిద్ధముగ నిచట దానన్, సిద్ధాశ్రమ మనఁగ నిది ప్ర • సిద్ధం బయ్యెన్. ౬౯౦
ఉ. యాచనకామరద్రుమము • నై బలియుండు బలీంద్రుఁ డల్ల నై
రోచని నిర్జితాఖిలమ • రుద్గణసిద్ధబలారి యై త్రియా
మాచరఖేచరప్రకర • ముండలి గొల్వ జగత్ప్రశస్తుఁ డై
ధీచతురుండు విశ్రుతగ • తిం బరిపాలనచేసె లోకముల్. ౬౯౧
ఉ. అప్పుడు వచ్చి యిచ్చటికి • నగ్నిపురోగము లైనదేవతల్
దెప్పున విష్ణుఁ గాంచి కమ • లీనతఁ బల్కిరి సప్తతంతువున్
గొప్పగఁ జేసెడిన్ దనుజ • కుంజరుఁ డయ్యది తీరమున్న మీ
రిప్పుడ యాబలిం గనఁగ • నేగి స్వకార్యముఁ జక్కఁబెట్టుఁడీ. ౬౯౨
తే. యాచకు లెక్కు దిక్కుల • యందునుండి, వచ్చి యాతని యాచింప • నిచ్చకొలఁది
నెవ్వ రేది గోరి రేనియు • నిచ్చు నతఁడు, మట్టు మీఱిన మఱి యది • యెట్టిదైన.
ఉ. మాయ సమాశ్రయించి ముని • మండలి కభ్యుదయప్రదాత వై
చేయుము వామనాకృతిని • జేకొని యుత్తమ మౌశుభంబు నా

రాయణ వారిజాక్ష యని ♦ ప్రార్థన సేయుచు నుండ నట్టిచో
వాయుసఖోపముండు ముని♦వర్యుఁడు నందనలాభకాంక్షమై. ౧౯౪
ఉ. శ్రీపతిఁగూర్చి కశ్యపుఁడు ♦ చేసెఁ దపం బదితిద్వితీయుఁ డై
యోపిక దివ్యవర్షము లొ♦కొండుసహస్రక మత్యుదారస
న్తాపరిణాహ మొప్ప నతి♦సాత్త్వికవృత్తి యెసంగ, దాన ల
క్ష్మీపతి తుష్టుఁ డౌచు దయ♦చేసిన నిట్లు నుతించె మౌనియున్. ౧౯౫
సీ. పుణ్యతపోమయు ♦ భూరితపోరాశి, వరతపోమూర్తిని ♦ భక్తవరదు
వరతపఆత్మకుఁ ♦ బరమపూరుషు నిన్నుఁ, గంటి నిప్పుడు తపో♦గరిమచేత
ననఘ నీదుశరీర♦మునయందు సకలప్ర,పంచంబుఁ గన నయ్యె ♦ భద్రమూర్తి
నీ వనాద్యుండ వ♦నిర్దేశ్యుఁడవు గాన, శరణంబు నాకు నీ♦చరణయుగ మె
తే. యనినఁ గశ్యపుఁ గనుఁగొని♦మనములోనఁ, గరుణకళుకొత్తనిట్లనె♦గరుడగమనుఁ
డయ్య వరమునఁ కర్హుండ ♦ వైతి వింక, వరము గోరుము నీ కెది ♦ వాంఛ యనుడు.
ఆ. వరము నిమ్ము దేవ ♦ వరదుండ వేనియు, నదితియందు నాకు ♦ ససురవైరి!
సుతుఁడ వగుచుఁ బుట్టి ♦ సుత్రాముభ్రాత్రవై, గాసి వగచు సురలఁ ♦ గావవయ్య.
కం. ఆతతముగ సిద్ధించెను, నాతప మిటఁ గాన దీని♦నామము పరఁగుం
గాతఁ సిద్ధాశ్రమ మని, ఖ్యాతిఁ జనియింపవయ్య ♦ కారుణ్యనిధీ. ౧౯౮
చం. అనినఁ దథాస్తటంచుఁ జని ♦ యంబుజనాభుఁడు వామనాకృతిం
గనికర మారఁగా నదితి♦గర్భమునం దుదయించి తా విరో
చనసుతుఁ గానఁ దత్సవన♦శాలకు నేగి జగత్త్రయావనుం
డనఘ సురారినేతఁ గని ♦ వాలి నచించెను మానదుం డిటుల్. ౧౯౯
ఆ. అడుగు లొకటి రెండు ♦ యాచింతు నను రేంద్ర, యంతమాత్ర మర్వి♦యొసఁగజాలు
నని గ్రహించి భువన ♦ మంతయుఁ దా నింకి, యతనిఁ గట్టివైచె ♦ నతులశక్తి. ౨౦౦
కం. వంచితవైరోచనియుఁ బ్ర,పంచము సర్వంబు మరల ♦ బలవైరికి న
ర్పించెను మేల్ మే లని మో,దించిరి మునులెల్ల సురల♦తేజం బెసఁగెన్. ౨౦౧
కం. శ్రమనాశక మగు నీయా,శ్రమమున వామనుఁడు నిలిచె ♦ రామా నేనుఁ
గమలాహ్వదయేశ్వరపద,కమలామితభక్తికలిమిఁ ♦ గలిగితి నిలుచన్. ౨౦౨
కం. ఇచ్చటికి నేగుదెంతు ర,సచ్చరితులు దైత్యవరులు ♦ జన్నంబులకుఁ
గొచ్చ ఘటియింప నిటఁ బోరి,పుచ్చంగా వలయు వారిఁ ♦ బురుషవరేణ్యా. ౨౦౩
ఉ. నాయన రామచంద్ర యిఁక ♦ నస్యము భవ్య మనుత్తమంబు నే
నాయనఘాశ్రమంబును గ♦నం జన నౌను; సదాశ్రమంబు నా

[1] పదనాకొండవ రాత్రి.

నోయఘుమార! యెట్టిదియొ ♦ యి ప్పగు నీకును నట్టి దాచు,[1] నం
చాయతి యాయతీశ్వసుకృ♦తాత్ములఁ దోడ్కొని యేగి ప్రీతితోన్. ౨౦౪

కం.శ్రమ మెడలఁ జొచ్చి సిద్ధా,శ్రమమును మునివరుఁడు రామ♦సౌమిత్రులతో
హిమరహితుఁడై పునర్వసు,సమేతుఁ డయి వెలయుచున్న♦చందురుమాడ్కిన్.

సీ. అరుదెంచు నక్కౌశి♦కాత్మజుఁ బొడఁ గని, సిద్ధాశ్రమస్థు ల♦శేషమౌను
లభిముఖు లై వచ్చి ♦ యర్చించి విధియుక్తి, నట్టుల యమ్మహీ♦శాత్మజులకు
నాతిథేయం బిచ్చి ♦ యలరించి ప్రశ్నింప, నావల బడలిక ♦ యపనయింప
నొకముహూర్తంబు దా ♦ మూరక కూర్చుండి, రాఘవుల్ పలికి రా♦గాచతపసి

తే. కధ్వరపుదీక్షఁ దాల్పుమీ♦యనఘ నేఁడ, భద్రమగుఁగాతయజ్ఞంబు♦ఫలముగాంచ
నగుత సిద్ధంబు సిద్ధాశ్ర♦మాహ్వయంబు,సత్య మగుత భవత్సూక్తి ♦ సత్యవచన.

శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రయాగసంరక్షణం బొనర్చుట.

చం.అనఘులు రాఘవేంద్రు లిటు ♦ లాడిన నాదట నాలకించి యా
మునినృషభుండు గాధిజుఁడు ♦ మోదమున న్నియతేంద్రియుండు నై
కొనియెను దీక్ష, వేకువను[2] ♦ గోసలరాజకుమారు లత్తపో
ధనుఁ గృతసాంధ్యకార్యు లయి ♦ తత్పరు లై ప్రణమిల్లి రంతటన్. ౨౦౭

ఉ. కాలము దేశముం దెలిసి ♦ కార్యసమర్థులు వాక్చణుల్ తప
శ్శీలుని గాధినందనునిఁ ♦ జేరి మహాత్మ నిశాచరాళు లే
కాలమునందు నిచ్చటికిఁ ♦ గచ్చెకు వచ్చెడుఁ జెప్పు మేము త
త్కాలము మీఱకుండఁ గ్రతు♦తంత్రముఁ గాచుచు నుందు మం చనన్. ౨౦౮

ఉ. సంగరరంగకౌతుకుల ♦ సాహసశీలురఁ బ్రీతిఁ గాంచి తా
రంగము వొంగ మోదమున ♦ నందఱు మౌనులు మేలు మే లటం
చుం గరము న్నుతించి నృప♦సూనులు నేఁడు మొదల్ సహావనం
బుం గడఁకన్ ఘటింపుఁడు త♦పోధనుఁడై తమి నాఱుయామినుల్. ౨౦౯

కం.దీక్ష వహించి మునిహా,ర్యక్షుఁడు మౌనంబుఁబూను ♦ నటు గావున మీ
రక్షుద్రజాగరూకత, దక్షుల రై కావుఁ డనుచుఁ ♦ దగ బోధింపన్. ౨౧౦

ఉ. వారలభాషణంబు విని ♦ వారిజలోచను లుగ్రధన్వు లై
కూరు కొకింత లేక ముని♦కుంజరు నమ్మునియాగభూమి దు
ర్వారపరాక్రమంబునను ♦ వాసరషట్క మహర్నిశంబు పెం
పారఁగఁ గాచి దాశరథి ♦ యాఱవనాఁడు సుమిత్రపుత్త్రుతోన్. ౨౧౧

శా.అన్నా లక్ష్మణ! యింక హెచ్చరిక సు♦మ్మా, నీవు నేనుం గడన్
సన్నాహంబునఁ గానఁగా వలయు య♦జ్ఞం బంచు సన్నద్ధుఁ డై

---

[1] వామనుఁడే రాముఁ డౌటచేత. [2] అయిదవనాఁటి యుషఃకాలము.

యున్న నవ్వేదిక ప్రజ్వలించెఁ గుసుమ♦ప్రాగ్యహంబుతో స్రుక్కుతోఁ
జె న్నొందదర్భలతోడ ఋత్విజులతో ♦ శ్రీపానపాత్రంబుతోన్. ౨౧౨

చం.సవిధిగ మంత్రవంతముగ ♦ జన్నము సాగుచు నుండ నాకసం
బవియఁగ భూరిరావము భ♦యానక మై జనియించె, వెంటనే
యవిరళ మేఘసంఘము ని♦రంతర మై వెస వర్ష నభ్రముల్
వ్యవధ యొనర్చు కైవడిని ♦ వచ్చిరి శాంబరి నాశ్రయించుచున్. ౨౧౩

కం.మారీచసుబాహులు పరి,వారము గొల్వంగ రక్త♦వర్షము వేదిన్
ఘోరంబుగఁ గురియింప న,పారంబుగ నదియు వెలిఁగె ♦ బలురక్తమునన్. ౨౧౪

శ్రీరాముఁడు మారీచునిఁ బాఱఁదోలి సుబాహువును వధించుట.

సీ. రామచంద్రుం డంత ♦ సౌమిత్రిసహితుఁ డై, యా వేది వీక్షించి ♦ యాగ్రహించి
వెసవెస వచ్చి యా♦కసమునఁ బఱ తెంచు,దైత్యులఁ గనుఁగొని ♦ తమ్ముఁ జూచి
యన్న లక్ష్మణ చూడు ♦ మిన్నరాదుల దుష్ట,చరితుల మానవా♦స్త్రంబుబలిమిఁ
బెనుగాలి వీవంగ ♦ వనదముల్ నల్గడఁ, జెల్లాచెదరు లయి ♦ చీలునట్లు

తే. చెదరఁ గొట్టెద నని దానిఁ ♦ జేతఁ బూని, చూచిమారీచు ఱొమ్మున ♦ నూటి వైవ
దండి శతయోజనంబు లు♦ద్దండ రీతి, వానిఁ గొనిపోయి పడవైచె ♦ వనధిలోన.

కం.మునుఁగుచు మూర్ఛను దెలివిం, గనక చటులమానవాస్త్ర♦కారణమునఁ దాఁ
బెనుగాలికి నొగుడా కనఁ, జనుదైత్యునిఁ జూపి రామ♦చంద్రుం డనియెన్. ౨౧౫

కం.చూచితె లక్ష్మణ నరనా,రాచము సన్నర్ధయుతము ♦ రాక్షసనరు మా
రీచునిఁ జంపక తోఁకొని, వే చనియెడి మూర్ఛముంచి ♦ వియదధ్వమునన్. ౨౧౬

కం.అర్చితమునివర్యులఁ గడు,నిర్దయులన్ దుష్టగుణుల ♦ నిఖిలబుధాసౌ
హార్దులఁ బాపాత్ముల నే, మర్దించెదఁ జూడు నిశిత♦మార్గణశక్తిన్. ౨౧౭

మ. అని యాగ్నేయశరంబుఁ గేలఁ గొని క్రో♦ధావిష్టచిత్తంబునన్
గనుచున్ వేగ సుబాహుఱొమ్ము పయి డా♦కన్ వైచినన్ దాన నా
దనుజుం డుర్విఁ బడాను నై పడియె, సం♦తం దక్కురక్షస్థలిన్
ఘనవాయవ్యశరంబునన్ ధరఁ దొరం♦గం జేసె దర్పోద్ధతిన్. ౨౧౮

తే. పవనమును బన్న మొనరింపఁ ♦ దవులుసర్వ,రాక్షసానీక మీగతి♦ రాముండఁ జేసి
మున్నుకదనంబుననుగెల్పు♦గొన్నయింద్రునోజరాముఁడుబుషులచేఁ ♦ బూజఁగొనియె.

ఉ. భాతి దిశల్ వెలింగెఁ బరి♦పాటి సమాప్తము గాంచె నధ్వరం
బీతి దొలంగె నెల్లయెడ ♦ నింతయుఁ గన్గొని గాధిపట్టి సం
ప్రీతిని రాముఁ జూచి కృత♦కృత్యుఁడ నైతి గురూక్తి నీవు వి
ఖ్యాతిగఁ దీర్చి తీకతన ♦ సార్థక మయ్యె మదాశ్రమం బనన్. ౨౨౧

విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరమునకుఁ దోడ్కొని పోవుట.

ఆ. రాచతపసివేల్మిఁ ♦ గాచి యాకరణిని, బ్రొద్దుగ్రోలమురాచ♦బొట్టియలును
నిదురఁగొనిరి రేయి[1] ♦ నిండారునెలమిని, వేగుఁబోక యైన ♦ వేగ లేచి. ౨౨౧
ఉ. వేకువకర్జముల్ సలిపి ♦ వీరవరుల్ కుశికాత్మజుం దప
శ్శ్రీకలితాన్యమానులను ♦ జేరి నమస్కృతు లాచరించి మా
ధ్వీకరసాభవాక్యముల ♦ వీనులవిందుగ మందలించి ర
య్యా కుశికాత్మసంభవ ద♦యామయభావన యోగపావనా. ౨౨౩
కం.వీరలు మీ కింకరులు న,పారతపోవిభవ యేమి ♦ పనిగల్గిన వే
తీరుప సమర్థు లానతి,మీరగ నెల వి మ్మ దేని ♦ మేకొన వలయున్. ౨౨౪
సీ. అని యిట్లు పలికిన♦యాకుమారకులకు, గాధిపుత్త్రుఁడుదొట్టి ♦ మేధ గలుగు
తపసు లి ట్లనిరి యో♦దశరథనందన, మైథిలుం డగుజన♦నాథవరుఁడు
పరమధర్మిష్ఠుఁ డై ♦ పరఁగెడి జనకాఖ్య, సవమున కాతండు ♦ దివిరెఁ గాన
నది చూడ మే మంద ♦ అరుగువారము నీవు, మాతోడ వచ్చెదే ♦ పూతచరిత
తే.దివ్యకోదండ మొప్పు సం♦ స్తన్యమగుచు,నద్భుతముగొల్పుదానిమ♦హత్త్వమరయ
మున్ను దేవత లొసఁగిరి ♦ జన్నమునను, దేవరాతసమాఖ్యపృ♦థ్వీధవునకు. ౨౨౫
కం.సురగంధర్వోరగకి,న్నరరక్షోయక్షవరగ♦ణంబుల కైనం
గర మరు దది మోపెట్టఁగ, నరకోటుల నేమి చెప్ప ♦ నాళీకాక్షా. ౨౨౬
కం.అవి లెక్కిడుతమి బహు,భూవరు లరుదెంచి దానిఁ ♦ బూరింపక ల
జ్జావనతాననములతోఁ, బోవుదు రే మనఁగ నాత్మ♦పురములకోవన్. ౨౨౭
కం.రాఘవ కులదీపక నీ,వాఘను సధ్వరవరంబు ♦ నచ్చటిదివ్యా
మోఘధనూరత్నంబును, శ్లాఘాపాత్రముగఁ జూడఁ ♦ జనుదువు రమ్మా. ౨౨౮
చం.ప్రథితచరిత్రుఁ డొక్క క్రతు♦రాజము శస్త్రవిధిన్ ఘటించి ము
న్నిఖిలవిభుండు వేల్పులకు ♦ మేకొనఁ జేసి నితాంతతృప్తి ని
గ్గథితవిరోధి తత్ఫలము♦మాఱుగఁ గోరె సునాభమున్ మనో
రథముగ దివ్యచాపము సు♦రప్రకరంబులఁ; దచ్ఛరాసమున్. ౨౨౯
ఉ. వార లొసంగి యేగి రది ♦ వర్తిలు నప్పటినుండి తన్నృపా
గారమునందుఁ; బ్రత్యహము ♦ గంధమునన్ సుమధూపదీపసం
భారములన్ శుభాక్షతల ♦ మండిత మై కపుఁబూజ లొందు, నం
చాబుషివర్యు లాడఁ దన♦యుంచున రాముఁడు లక్ష్మణుండు రాన్. ౨౩౦

[1] పూవనాఁటి రాత్రి.

కం.చనఁ దొడఁగి గాధితనయుఁడు, వనదేవతలార మీకు ♦ వర్తిలు శుభముల్
　చనియెద మీసిద్ధాశ్రమ,మును వీడి హిమాచలంబు♦పొంతకు ననుచున్. 231

తే. ఆశ్రమమునకు వలఁగొని ♦ యరుగఁ బూనె, నుత్తరపుదిక్కునకు నంత ♦ నొయ్య మౌని
　వరుని వెంటను జనుమునివరు లనేక,శకటముల వహ్నులను గొని ♦ చనిరి వేడ్క.

కం.చనియెను ముని వెంటను ద,ద్వనమందలిమృగశకుంత♦తతులుఁ వానిన్
　జనుఁడీ మీ నెలవుల కని, చనవున మరలించి కుశిక♦సంభవుఁ డరిగెన్. 233

ఉ. దూరము పోయి పోయి యటఁ ♦ దోయజబాంధవుఁ డస్తశైలశృం
　గోరుతటంబున న్నిలువ ♦ నొయ్యన మౌనులు శోణనిమ్నగా
　తీరమునందు నిల్చి సద♦తీర్థములం దొగిఁ దాన మాడి పం
　కేరుహబాంధవుండు సనఁ ♦ గృత్యము లన్నియుఁ దీర్చి యొలి మై[1] 234

కం.ముందుగ నిడికొని గాధిజు, నందఱు విలసిల్ల నచట ♦ ననుజునితో నా
　నందమున రామచంద్రుఁడు, వందన మొనరించి మౌని♦వరులకు భక్తిన్. 235

ఉ. ఎవ్వనిదేశ మియ్యది స♦మృద్ధలతాతరుమండమండితం
　బివ్విధ మాలకింపఁగ మ♦హిష్ఠకుతూహల మయ్యె నంచు వా
　క్రువ్వఁగ రామచంద్రు రఘు♦కుంజరుఁ గాంచి తపోధనుండు దా
　నివ్విధిఁ జెప్పఁగాఁ దొడఁగె ♦ నెల్లమునుల్ విన నున్నదున్నటుల్. 236

విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశకథ శ్రీరామునకుఁ జెప్పుట.

కం.కుశుఁడు తపోనిష్ఠ నిరం,కుశుఁడు పితామహునిసుతుఁడు ♦ కుటిలజనాళీ
　కశుఁడు హితవిదుఁడు సజ్జన,వశుఁడు మహామహుఁడు మున్ను ♦ వర్తిలె వత్సా.

కం.నిర్భరసద్గుణమణి వై,దర్భి మహావంశ తనకుఁ ♦ దగునాలుగఁ ద
　ద్గర్భమున నాత్మతుల్యుల, నర్భకులం బడసె సుతుల ♦ నమలినగుణులన్. 238

తే. నలువురఁ గుశాంబుఁ డనఁ గుశ♦నాభుఁ డనఁగఁ
　బరఁగ నాధూర్తజసుఁడు ♦ వసువు నాఁగ
　దీప్తిమంతులు నుత్సాహ♦ధీరతాది
　సుగుణలసితులు వా రతి♦శూరు లగుడు. 239

కం.క్షత్రియధర్మచికీర్షను, బుత్రులతో ననియెఁ గుశుఁడు ♦ పుణ్యము పెరుఁగన్
　ధాత్రిని బరిపాలించిన,మాత్రన యటు సేయుఁడీ కు♦మారకులారా! 240

ఉ. ఆకుశనందనుల్ నలువు ♦ రాఋషిపల్కుల నాలకించి సు
　శ్లోకులు యోగ్యదేశముల♦చొప్పులు గన్గొని యందు నిల్చి న్యా
　య్యైకవిశుద్ధు లై జనము ♦ లాఱడి పోవక యుండ నాడట
　స్వీకున నేలు చుండి రప♦నీధవు లై జనలోకపూజ్యులై. 241

1 వ-రాత్రి.

సీ. కడిమిఁ గుశాంబుండు ♦ కౌశాంబినగరంబు, నతనితమ్ముఁడుమహో ♦ దయముమఱియు
నాధూర్తరజసుండు ♦ నతులధర్మారణ్య, మనుపత్తనవరంబు ♦ ననఘవసువు
ఘనగిరివ్రజమును ♦ గావించికొని రయ్య, తమకు యోగ్యంబు లౌ ♦ స్థానములుగ
వారిలో వసుధరా ♦ వల్లభుఁ డియ్యెడఁ, బ్రజలఁ బాలించెను ♦ బ్రథితరీతి
తే. నీమహాధారిణీధ్రంబు ♦ లేను దీనిఁ, జుట్టుకొని తేజరిల్లు ని ♦ చ్చోటఁ బాఱు
మంజుతరశోణనద మది ♦ మగధఁబుట్టి, హారరుచిఁ దాల్చు నీయహా ♦ ర్యములనడుమ.
కం. పాఱును బడమటిమొగ మీ, యే తీపెన్నీటఁ బండు ♦ నెపు డారబముల్[1]
కాఱుకొని కారుకారున; మీఱెను వసుకృతిని నిది స ♦ మృద్ధిని వృద్ధిన్. ౨౪౩
ఉ. రూపసి సుందహాసశశి ♦ రోచి ఘృతాచిని బెండ్లియాడి యిం
ద్రోపమవైభవుండు నృకు ♦ లోత్తముఁ డాకుశనాభుఁ డంతట
న్రూపవిలాసధన్యలను ♦ నూర్వురఁ గన్యల లోకమాన్యల
న్దీపితకాంతియుక్తల న ♦ నిందితరక్తలఁ గాంచె వారలున్. ౨౪౪

కుశనాభపుత్రికల వృత్తాంతము.

సీ. *పూచినతంగేడు ♦ పొలుపున మేనులు, పసిమిహారంగుల ♦ పసల నీన
విరిసినమల్లెల ♦ విధ మయి హాసమ్వనఁ, బోవుదువ్వలువల ♦ గీవి దనర
విచ్చునకోకంబు ♦ సుచ్చున భూషల, కెంపులతళతళ ♦ లింపు గూర్ప
గాలికిఁ గంపించు ♦ కందర్పు కేతనం, బనఁగఁ బయ్యఁట లసి ♦ యాడు చుండ
తే. నిండుఁబ్రాయంపుఁబగటున ♦ గండు మీఱి, దండు వెడలినమరు తేజి ♦ కాండమనఁగ
దండిరొయ్యారములను వే ♦ తెండ యాన, లొండు దినమున నుద్యాన ♦ మండలమున
ఉ. చేతుల వీణె లూని తమి ♦ చేఁతలఁ జేతము లుల్లసిల్ల వ
గ్లాతటిదుత్కరంబు లనఁ ♦ జారుశరీరము లొప్పఁ జూపఁ గే
ళీతదధీనచిత్తలయి ♦ లీలల బాళిని బాడుచు న్వనీ
జ్యాతల మందు వెల్గిరి ఘ ♦ నాంతరతారలచంద మొందఁగన్. ౨౪౬
కం. అసమానరూపయౌవన, లసమానలఁ గలితమణిక ♦ లాపలఁ గని పె
న్నినుమానమ్ముగ మదనవి, కసమానస్వాంతుఁ డయి జ ♦ గత్ప్రాణుఁ డనున్. ౨౪౭
కం. కోరెద మి మ్మెల్లర నా, దారలుగా నట్టు లైనఁ ♦ దడయక నరతా
దూరతఁ గని దీర్ఘాయు, స్ఫ్రీరహి మీరెవరు నుండు ♦ చేడియలారా. ౨౪౮
ఉ. అంగనలార! మిమ్ముఁ గని ♦ నంతటినుండి యనంగవేదనా
భంగిము నొందఁ జొచ్చితి న ♦ భంగురమోహమున, స్వభత్పరి
ష్వంగసుఖం బొసంగరె ర ♦ సంబున, మీకు సురత్వ మబ్బు; మ,
ర్త్యాంగనలందుఁ జంచలము ♦ సాహస మాటను మీ రెఱుంగరే. ౨౪౯

[1] ఆరబములు — పైరులు.

కం. అంగన నాసంగతిని నె,సంగ నమర్త్యత్వ మబ్బఁ ♦ జయ్యన నసఁ జ
క్రాంగగమన లని రాసా,రంగతురంగునకు సాప♦హాసవచనముల్. ౨౫౦

ఉ. రాణను భూతరక్షణప♦రాయణతన్ నడిసన్న నిన్ జగ
త్ప్రాణ! యెఱుంగ కుందుమె, చ♦రాచరకోటులయంతరాత్మ వై
పోణిమి నుందు, విట్టి నిను♦బోఁటులకుం బరిపాటి దప్పి భీ
తైణవిలోచనామణుల ♦ నర్హమె యి ట్లవమానపెట్టఁగన్? ౨౫౧

ఉ. ఓపవమాన! ని న్నిచట ♦ నుండఁగనీక తొలంగఁ జేయఁగా
నోపుదు, మైన ని న్గడప ♦ నొల్లము వమ్ముగ మాతపమ్ము పో
నోపము గాన, నీ వెఱుఁగ♦వో యెపు డీకుశనాభుకూఁతులం,
బాపము! నీ కెఱుంగఁ దర♦మా మఱుఁ డక్షుల దుమ్ముఁ గొట్టఁగన్. ౨౫౨

ఉ. దుష్టవిచార! ని న్నిపుడ ♦ త్రుంపక యుండెడిఁగాక తండ్రి, యా
శిష్టునిఁ జుల్కఁ జూడకుము, ♦ చెప్పెద మాతఁడ తేఁడు వేల్పుఁ, దా
నిష్టము వూని యేఘనున ♦ కిచ్చునొ యాతఁ డె మాకు భర్త, యీ
కష్టపువాక్యముల్ పలుకఁ♦గాఁ గన కూరక పొమ్ము మారుతా. ౨౫౩

కం. కంజాయతాక్షు లీగతిఁ, గొంజక భాషింప మిగుల♦కోపంబున నా
కుంజరయానలమేనులు, భంజించెను లోనఁ జొచ్చి ♦ పవనుఁ డదయుఁడై. ౨౫౪

కం. కఱకుటొడల్ వంకనడల్, కుఱుచతొడల్ గలిగి మిగుల ♦ గోడుం గొనుచున్
మఱుగుజ్జు లగుచుఁ గడువడిఁ, బఱతెంచిరి తెఱవ లాత్మ♦భవనంబులకున్. ౨౫౫

ఉ. ఇట్టుల యింటి కేగి, మది ♦ హెచ్చినసిబ్బితి సోలి వ్రాల, లేఁ
బట్టులఁ జూచి తండ్రి మదిఁ ♦ బ్రబ్బిన నిబ్బర మేది చింత లోఁ
దొట్టఁగ సంభ్రమంబునను ♦ దోయరుహాయతనేత్రలార! యే
కట్టిఁడి మీకు నిట్టియప♦కార మొనర్చెను ధర్మదూరుఁ డై? ౨౫౬

ఉ. కన్నుల నీరుగాఱ నెస♦కంబుగ రిత్తధరిత్రిఁ బొర్లు చా
పన్నదశావశాత్త లయి ♦ పల్కక యుండెద రేల? యెవ్వఁ డా
పన్నవిసాశుఁ డాడుఁడు వ♦శా[1]గమనామణులార! యంచుఁ ద
త్ఖిన్నతకుం గతంబు విని ♦ దివ్యమహామహిమంపు వేచినన్. ౨౫౭

కం. వారెల్ల వారిపూరము, ధారాళముగాఁగఁ గన్నుఁ♦దమ్ముల రాలన్
సారసభవనిభుపదములఁ, జేరిచి మస్తకము లిట్లు ♦ చెప్పిరి వగచేన్.[2] ౨౫౮

కుశనాభునుతలు తమ్ముఁ బవమానుఁ డవమానించుట దండ్రికిఁ దెల్పుట.

శా. తండ్రీ! యే మని చెప్పువార మకటా ♦ దర్పించి మోహాంధుఁ డై
మండ్రాటం బొదవించె గా డ్పశుభ మా♦మార్గంబునం జొచ్చి, సన్

[1] వశా = ఆఁడేనుఁగు [2] ఈ ప్రదేశమునకే కన్యాకుబ్జమని పేరు. ఇప్పటివారు కనోజ్ అందురు.

గొంద్రా వల్లభుఁగాఁగ నందుఁ బలుకం ♦ గోరంగదే నీవు మా
తంద్రిం; దండ్రి యొసంగ నట్లగుత స్వా♦తంత్ర్యంబు మాకున్నదే. ౭౫౯
కం. జనకుఁడు మాపరమార్థము, కనుఁగొనవా తండ్రిచాటు♦కన్నెలు గామా?
యనకు మధర్మపురుడి మముఁ, గనలింపకు నీకు శుభము ♦ గావుత మనుచున్. ౭౬౦
కం. అబ్జజనిభ యిటు పల్కిన, నబ్జాక్షుల మనక పాపి ♦ యవమానించెఁ
గుబ్జలుగా నొనరిచి యను, న్యబ్జలుగా నున్నవారి ♦ నుత్తమసుతలన్. ౭౬౧
ఉ. నమితవిరోధి యైనకుశ♦నాభుఁడు గన్గొని బిడ్డలార! మీ
క్షమ స్తవనీయ మా; ఘనుల♦చందము నిట్టిద కాదె, నాదునం
శమునకు యుక్త మైనకృతి ♦ సల్పితి రిందఱు నొక్కమాటగా;
క్షమయ కదా సుభూషణము ♦ కాంతలకే న్నగవారి కేనియున్. ౭౬౨
ఉ. సైరణ వాని యం దది య♦సాధ్యపుఁగార్యము, దానిలో నభ
శ్చారుల గూపదర్పితుల ♦ సైఁచుట యంతకు నుత్తమంబు, ని
ష్కారణకారణాకరునిఁ ♦ గాచుట యం దసమానరూప మా
నోరుపు నిందఱుం గొసితి, ♦ రుత్తమ మింతకు నొండు కల్గు నే. ౭౬౩
తే. క్షమయె దానంబు జేన్నంబు ♦ క్షమయ చుండు
క్షమయె సత్యంబు సత్కీర్తి ♦ క్షమయ కాదె
క్షమయె సద్ధర్మ మటుగానఁ ♦ గన్యలార!
క్షమను నెలకొని యుండెడి ♦ జగము లెల్ల. ౭౬౪
సీ. అని యిట్లు తనముద్దుఁ♦దనయల నూరార్చి, కుశనాభుఁ డంతటఁ ♦ గొలువు దీరి
కాలదేశంబులఁ ♦ బోల నాలోచించి, తగు వరులకు నీయఁ ♦ దనదుసుతల
విశ్వాసపాత్రులై ♦ వెలయుమహామాత్ర,జనులతో యోజన ♦ సలుపు చుండె
నిర్వహిఁ గుశనాభుఁ♦డిల యేల నూర్ధ్వరే, తనుఁడు చూళి యనంగఁ♦దాపసుండు
తే. తపము సేయంగనచట గం♦ధర్వతరుణి, యూర్మిళామహిళాసుత ♦ యొూర్మి మీఱ
సోమద యనంగ నొక్కర్తు ♦ సుదతి యతని,యొద్ద శుశ్రూషగావించు♦చుండెభక్తి.

✦ బ్రహ్మదత్తు చరిత్రము. ✦

ఆ. కొన్నివత్సరములు ♦ చన్న నీరీతిగ, దానిభక్తి కిచ్చఁ ♦ దపసి మెచ్చి
సుందరాంగి! నీదు♦శుశ్రూషకును మెచ్చు,వచ్చె నేమిప్రియము ♦ వలయు ననిన.
కం. వరివస్యానియతిక[1] ముని, పరితుష్టుం డగు టెఱింగి ♦ భాగ్యం బనుచున్
బరమప్రీతిని మధురా,ధర మధురాలాపకుశల ♦ తపసిం బలికెన్. ౭౬౫
కం. చూళీ దివ్యతపోధన, మాళీ యసమప్రతాప♦మర్దిత హేళీ
కేళీకృతతనువిధి నా, జాళి న్నీ వడుగ నాదు♦భాగ్యమ కాదే. ౭౬౬

[1] వరివస్యానియతి = శుశ్రూష.

కం. బ్రాహ్మణపుంగవుఁడవు స,ద్బ్రహ్మజ్ఞానైకనిధివి ♦ బ్రహ్మోత్కృష్టా
బ్రహ్మనిభ! నాకు నిమ్మా, బ్రహ్మతపోయుక్తుఁ బుత్త్రుఁ ♦ బరమపవిత్రున్. ౨౧౯

కం. నా కెవ్వఁ డింటియాతఁడు, లేకుండుట నీక తెలియు ♦ లేదు వివాహం
బోకరుణాకర! యీశర,ణాకలితర్ సనుతఁ జేయ ♦ నగు నీమహిమన్. ౨౨౦

కం. అన్నలఁతుకపలుకులకుఁ బ్ర,సన్నుం డై చూళి తనదు♦సంకల్పభవున్
సన్నుతశీలునిఁ బుత్త్రుఁగ, నన్నారీమణికి నిచ్చి ♦ యనిపెం బ్రీతిన్. ౨౨౧

తే. బ్రహ్మదత్తుండు సోమదా♦రమణిపుత్త్రుఁ, డతఁడు గా జయి కాంపిల్య♦యనుపురంబు
నింద్రుఁ డమరావతిని బోలె ♦ నేలు చుండె, ఁలితసత్కీర్తి దిక్కుల ♦ నలముచుండ.

చం. నయముగ బ్రహ్మదత్తుఁ గుశ♦నాభుఁడు వే పిలిపించి కూర్మి స్వా
శయము నెఱుంగఁ జెప్పి తను♦జాతల నూర్వురఁ బెండ్లిచేయ వి
స్మయముగ సంకటుం గనఁగఁ ♦ జానలకే లతఁ డంటఁ దత్సతీ
చయవికృతాకృతుల్ దొలఁగి ♦ సారమనోహరకాంతిసంపదన్. ౨౨౩

చం. వెలయఁ దనూజలం గనుచు ♦ విస్మయహర్షపరీతచిత్తుఁ డై
నలువుగ వారి నెల్లఁ గుశ♦నాభుఁడు నాథునితోడఁ బంచె, నా
చెలువలఁ బుత్త్రికానుగుణ♦శీలల సోమద చూచి మేనఁ గ్రొం
బులకలు మొల్క లెత్త మెయి ♦ ముట్టుచు మెచ్చెను వారిఁ దండ్రినిన్. ౨౨౪

ఉ. ఆవిధి బ్రహ్మదత్తుఁడు ని♦జాత్మభవాశతమున్ వివాహ మై
పోవఁగఁ దోడుకొంచుఁ దన♦పూర్ణణికిం, గుశనాభుఁ డంతటన్
దా విగతాత్మజుం డగుటఁ ♦ దత్పరుఁ డై సుతలబ్ధి కిష్టినిం
బావనరీతిఁ జేయఁగను ♦ బ్రహ్మసుతుండు కుశుండు పుత్త్రునిన్. ౨౨౫

చం. కనుఁగొని పుత్త్ర! ని న్ననయుఁ♦గాఁ గలపుత్త్రుఁడు పుట్టు ధార్మికుం
డనఘుఁడు గాధి, శాశ్వతయ♦శోంచితుఁ జేయు నతండు ధాత్త్రి ని
న్ననుచును బ్రహ్మలోకమున ♦ కాతఁడు పోవఁగఁ గొంతకాలము
న్జన జనియించె గాధి సుజ♦నస్తవనీయుఁడు ధర్మనిష్ఠుఁ డై. ౨౨౬

కం. ఆగాధియ నాజనకుం, డోగుణభూషణ కుశాన్వ♦యోద్భవుఁడను నీ
లా గగుటను గౌశికుఁ డని, నే గణనీయుండ నైతి ♦ నిఖిలజగములన్. ౨౨౭

కం. నాయప్ప సత్యవతినిన్, జాయఁగను ఋచీకునకు నొ♦సంగిన సతి దా
నీయొడలితోడ దివముం, దాయం జనె నిజసుశీల♦తామహిమమునన్. ౨౨౮

ఉ. అంతియ కాక యయ్యమ మ♦హాపగ కౌశికి నాఁగ దివ్య మై
కాంతము నై చెలంగుచు జ♦గద్ధితవాంఛను సర్వదేవతా

క్రాంతము శీతశైలశిఖ♦రంబును దిగ్గ దినంబునుండి, య
త్యంతము నప్పు నెయ్యమున ♦ నచ్చట నే సుఖి నై వసించెదన్. ౨౪౯

కం.ఆసత్యవతీసతియును, భాసురసత్యైకధర్మ♦పథచారిణి యై
తా సత్యవతీఖ్యాతిని, భాసిలు నానదికి సాటి ♦ పలుకం గలదే. ౨౫౦

కం.రామా! యాగార్థం బై, శ్రీనుంతముఁ జేరి నిలిచి ♦ సిద్ధాశ్రమస
ద్భూమిని సిద్ధుఁడ నైతిని, నీమహనీయప్రసాద♦నిస్తులశక్తిన్. ౨౫౧

కం నీ వడిగినకారణమున, నావంశముచరితరీతి ♦ నాజననవిధం
బీవిషయాఖ్యానంబును, బావనగుణశీల! యెఱుఁగఁ ♦ బలికితి నీకున్. ౨౫౨

ఉ అర్ధనురేయి డాసెడిని ♦ సజ్జహితాన్వయ నేఁ గథావళుల్
పద్దుగఁ జెప్పుచుండుటను ♦ భద్రము నీ కగుఁగాక రాఘవా
నిద్దుర పొమ్ము లెస్స యిఁక ♦ నిద్దుర లే కడు గెట్లు సాగెడిన్
బ్రొద్దున లేచి త్రోవ చనఁ ♦ బూనినచో వ్యథ దోఁప కుండునే. ౨౫౩

[1]రాత్రి వర్ణనము.

శా.ఆ కల్లాడుట మాని వృక్షములయం ♦ దత్యంతనిద్రాళు లై
జోకం గూర్కెను నెల్ల మృగాండజము, ల♦స్తోకాంధకారంబు న
వ్యాకీర్ణం బయి ముంచె దిక్కులను, సం♦ధ్యం బాసె నల్లల్ల రే,
యాకాశం బుడుపంక్తితో విమలనే♦త్రాప్తిం బలెన్ భాసిలెన్. ౨౫౪

కం.చల్లనితనకిరణంబుల, బల్లిదపుంజీఁకువాలు ♦ పలుపఱియలుగా
నల్లదె యుదయించెను జా,బిల్లి జగం బెల్ల ముదము♦పెంపునఁ గ్రాలన్. ౨౫౫

కం.చీఁకటి వెఱవని గూబలు,మాఁకలు మొదలైనక్రూర♦ము లగుమెగంబుల్
దేఁకువ రక్షస్సంఘము, సోఁకుగమి చరించె నెల్ల♦చోటులఁ గలయన్. ౨౫౬

చం.అని ముని యూర కున్న మును ♦ లందఱు నాతనిఁ గాంచి మేలు మే
లని వినుతించి మీ యమలి♦నాన్వయ మెంతయు సుప్రసిద్ధ మ
త్యనఘము ధర్మశీలము త్వ♦దన్వయజాతులు బ్రహ్మతుల్యులున్
మనుజవరేణ్యులున్ నిరుప♦మానులు దివ్యమహానుభావులున్. ౨౫౭

ఉ. వారలలో సుపర్వతతి ♦ వారిజగర్భుఁడు వోలె నీవు దు
ర్వారమహానుభావుఁడవు ♦ రాజితకీర్తివి గాధిపుత్ర! మీ
సారతరాన్వయంబును బ్ర♦శస్తముఁ జేసె నదీమతల్లి నీ
గారపుఁదోఁబుట్టుచుఁ ♦ గౌతుకమారఁగఁ బల్కె నంతటన్. ౨౫౮

కం అస్తగతుం డగుసూర్యుని,నిస్తుల ముని నిదుర వోవ ♦ శ్రీరాముఁడు సం
శస్తగుణున్ మునిఁ దెలచి తృణాస్తరమున నిదుర వోయె♦ననుజాతునితోన్. ౨౫౯

[1] ౧౧ వ రాత్రి.

ఉ. తక్కటిరేయి యంతయు య♦థానుఖవృత్తి మునీంద్రకోటితో
మక్కువ శోణకూలమున ♦ మానిమృగేంద్రుఁడు నిద్రవోయి తె
ల్వొక్కఁగఁ దూర్పు లేచి కృత♦కృత్యవిధుం డయి కౌసలేయునిన్
మిక్కిలి గారవ మారఁ గని ♦ మేల్కొలిపెన్ మృదుభవ్యసూక్తులన్. ౭౯౦

కం. తెలతెలవాఱఁగఁ జొచ్చెను, దొలిసంజయు డాసె లెమ్ము ♦ తోయజనేత్రా
కలదుగదా పయనము మీ, కెలమిన్ శుభ మగుత మని ఋ♦షీశ్వరుఁడాడన్.[1]

ఉ. అనుడి నిద్ర మేలుకొని ♦ యంబుజహస్తుఁడు కల్యవిధ్యను
ష్ఠానము లెల్లఁ దీర్చికొని ♦ చయ్యనఁ దాఁ బయనంబు సేయఁగాఁ
బూని మునీశ్వరుం గని త♦పోధన శోణము శుభ్రనీర మై
మానితసైకతావళుల ♦ మంజుల మై యలరారె గాధ మై. ౭౯౧

కం. ఏ రేవునఁ దరియింపం, దీ రగు నీనదిని నా ము♦నిప్రవరేణ్యల్
కోరి చనెద రే తెరువున, దారి యదియు మన కటంచుఁ ♦ దలఁతుఁ గుమారా. ౭౯౩

చం. అనిన మహర్షు లంత భృశ♦హర్షమునన్ వనజాలవీథులం
జనుచును వేస్క మీాఱఁ దమ♦చాయలు దారటు త్రొక్కువేళకున్
మునిజనసేవ్యమాన మయి ♦ పుణ్యతరోదక మై మరాళకో
కనికర మైనజాహ్నవిని ♦ శ్లాఘవనందనయుక్తి డాయుచున్. ౭౯౪

కం. ఆవిబుధనిమ్నగాతీ, రావని వసియించి యుచిత ♦ మగు నెలవులఁ దా
రా వెనుకఁ దర్పణాదులఁ, గావించి భుజించి యమృత♦కల్పహవిస్సున్. ౭౯౫

←— శ్రీరాములు గంగానదీవృత్తాంతము విశ్వామిత్రు నడుగుట. —→

చం. వరవిబుధాపగావిమల♦వారితటిన్ సికతోరువేదికో
పరి యుపవిష్టు లై నడుమ ♦ భాసిలు చామునినేత యొప్పఁగాఁ
బరమముదంబునన్ సుగుణ♦భద్రుఁడు రాముఁడు మౌనిఁ గాంచి ని
ర్జరనది మూఁడుత్రోవలుగ ♦ సాగరుఁ జేరుట కేమి హేతువో. ౭౯౬

ఆ. అనుచు వేఁడ గాధి♦తనయుండు దశరథు,ముద్దుఁబట్టిఁ జూచి ♦ మోదమునను
బలుకఁ దొడఁగె గంగ♦ప్రభవంబు నద్దాని,యభ్యుదయము నచటి ♦ సభ్యు లలర.

కం. కలదు గదా ప్రాలేయా,చలము వివిధరత్నకూట♦చయచుంబినభో
చలము బహుధాతువర్గో,జ్జ్వల మతిశయశీతవాత♦చలనాతుల మై. ౭౯౮

కం. ఆతండును హేమాచల,జాత మనోరమను మేన ♦ జాయగఁ గొని వి
ఖ్యాతయశస్స్ఫీతలఁ దను,జాతల నిరువురను గాంచె♦సంపన్నుతలన్. ౭౯౯

[1] ౧౨-వ నాఁటి యుపయము.

ఉ. వారలలోనఁ బెద్ద యయి ♦ వర్తిలు గంగ, ద్వితీయ యాయుమా
వారిజనేత్ర, వా రెలమి ♦ వర్ధిలు చుండఁగ దేవతార్థ మై
కోరి సురానళుల్ శిశిర♦గోత్రముఁ జేరి మహాత్మ! గంగ ము
ద్దారిని బాఱఁ జేయు మని ♦ తద్దయు వేఁడఁగ శైలనాథుఁడున్. ౨౦౦

చం. అడిగినవారి యాసలను ♦ నాఱడిపుచ్చఁగ రా దటన్న యూ
నుకి మది నిల్పి యగ్రసుత ♦ నూల్కొని పుణ్యఁ ద్రిలోకపావనిన్
గడిమి యథేష్టగామిని జ♦గద్ధితముం ఘటియించు పొంటె న
ప్పుడ యొసఁగెన్ గ్రహించి తమ♦భూముల కేగిరి వారు ధన్యు లై. ౨౦౧

ఉ. రెండవకూఁతు రైనయుమ ♦ ప్రీలనియుగ్రతపంబు మై జగ
త్కాండము లెల్ల మ్రొక్కఁగను ♦ గ్రాలిన నప్రతిరూప శైలకో
దండున కిచ్చె భార్యగను, ♦ దాశరథీ! యిటు లోకపూజ్య లై
కొండలఱేనియయ్యనుఁగుఁ♦గూఁతులు భాసిలి రిద్ధకీర్తు లై. ౨౦౨

కం గతిమద్వర! తొలుదొల్తను, క్షితిధరవరతనయ గంగ ♦ కెరలుచును నభో
గత యైనవిధం బంతయు, నుతచరితా! నీకుఁ దెలియ ♦ నొడివితిఁ జుమ్మా ౨౦౩

కం. ఈపర్వతవిభుసుత యే, పాపవహ యగుచు నుదక♦వాహిని యై దే
వాపగ యై నాకంబును, బ్రాపించెను నాయనా! సు♦రప్రార్థిత యై. ౨౦౪

గంగ త్రిపథగయైనవృత్తాంతము శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు దెల్పుట.

చం. అన విని రామలక్ష్మణులు ♦ హర్ష సముత్సుకు లై మహాత్మ యీ
యనఘచరిత్ర దేవమను♦జానవిజాతము నెంతయు న్వినన్
గోనియెద మాన, మంచుమల♦కూఁతు రదేటికి మూఁడుత్రోవలన్
గోన! నది యెట్లు కీర్తిఁ గనె ♦ గొప్పగునేఱుల మేలుబంతి యై? ౨౦౫

కం అని రాకొమరులు వేఁడినఁ, గని వారిం మౌనిమధ్య♦గతగాధేయుం
డనియెను వినుఁడీ వినిచెద,నఘాత్మకులార! గంగ♦యావచ్చరితన్. ౨౦౬

ఉ. పూర్వము రామచంద్ర! నెల♦పూతలదాలుపు వేల్పు పెండ్లియై
పార్వతి నిండుహర్షమున ♦ భావజ కేళి కుపక్రమింప సా
సర్వశతాబ్దముల్ గడచెఁ, ♦ బట్టి యొకండును బుట్టఁ డయ్యె, లో
పర్వినభీతి గుంపు లయి ♦ బ్రహ్మయు లోనగుబాసవాల్గముల్.[1] ౨౦౭

కం. వలిగుబ్బలిసుతకడుపునఁ, గలిగినచో భూత మొకఁడు ♦ గలఁ డే యెవఁ డేన్
బలిమిని నోర్వనటంచును, గలఁకను శితికంఠు డాసి ♦ కలితాంజలు లై. ౨౦౮

తే. దేవదేవ మహాదేవ ♦ త్రిభువనైక,హితరతాత్మక దండంబు ♦ కృత్తివాస
కనికరింపుము మా మ్రొక్కు♦లను గ్రహించి,జగములోపవునీదు తే♦జంబు మోవ.

[1] బాసవాల్గముల్ = దేవతాసమూహములు.

ఉ. దేవియు నీవు వేదహిత♦తీవ్రతపశ్చరణైక శీలతన్
భావజవైరి క్రాలుఁడు, ప్ర♦భాభరితం బగునీదు తేజమున్
నీవ ధరింపుమీ, జగము ♦ నిశ్చలహర్షమునం జెలంగఁగాఁ
గావుము దేవ, లోకము ల♦కాండలయంబునఁ గూల్పఁబోకుమీ. ౨౧౦

చం. అని కొనియాడువేలుపుల ♦ నాదటఁ దాఁ దిలకించి శంకరుం
డనియె సుపర్వులార! యటు ♦ లౌత, ధరింతుము మేమ వీర్యమున్,
జనములు నిర్జరుల్ ససుఖ♦సంపద వర్తిలు చుండ్రుగాక, యే
యనఘుఁడు మోచుఁ జెప్పఁడు మ♦హత్తర తేజము జాఱి సంతటన్. ౨౧౧

ఉ. గారవ మార నిట్లు కఱ♦కంఠుఁడు పల్కిన దేవతాళి యీ
ధారిణి నీదు తేజు చలి♦తం బయినన్ ధరియించు నా భవా
నీరమణుండు పోవిడున ♦ నిండె సకాననపర్వతంబుగా
ధారణి యీశు తేజమున ♦ దానికి బెగ్గిలి దేవసంఘముల్. ౨౧౨

చం. హుతవహుఁ జూచి యి ట్లనియె ♦ నోపుదు వీవ మహోగ్ర పూనఁగాఁ
గ్రతుహరు తేజు నెయ్యుఁ డగు♦గాడ్పును గూడి య టన్న వల్లె యం
చతఁ డది చొచ్చె దాన నది ♦ యామ సితాచలరీతి లోకస
మ్మతదిననాథపావక స♦మగ్రవిభావిభవాభిరామ మై. ౨౧౩

తే. శరవణం బయ్యె సద్దాన ♦ జనన మంది, యనలసుతుఁ డయ్యెఁ గార్తికే♦యప్రభుండు
దానిఁగని వేల్పులెల్ల ని♦తాంతముదిత,హృదయులై పూజ సలిపిరి ♦ యీశుగౌరి.

←→ పార్వతీదేవి దేవతల శపించుట. ←→

తే. వడఁకుగుబ్బలిగారాబుఁ♦బట్టి యంతఁ, గంటుగొని కింక నా తెఱ♦గంటిగముల
గెంటసము లాడెనో వేల్పుఁ♦దుంటలార,యనుభవింపుఁడుమీ చేఁయు♦నఘఫలంబు.

చం. అని కనుఁగోనలందుఁ గన ♦ లంతకు సంతకు మీఱ వారలం
గని తనదోయిటన్ జలముఁ ♦ గైకొని మత్తనయాభిలాష వి
ఘ్ననిహతి నొందఁ జేసితిరి ♦ గావున నోసురలార! మీకు మీ
వనితలు బిడ్డలం గనరు, ♦ వార లిఁకన్ మనువారు గొడ్డులై. ౨౧౬

చం. అని శపియించి భూమిఁ గని ♦ యాఁకర[1] మాఁపక యోసి పాంసులా!
మనుమ యనేకభార్య వయి ♦ మానక నైక విధస్వరూప వై
తనయుఁడు నాకుఁ గల్గుటకుఁ ♦ దాలిమి నోరువ వైతి గాన నీ
కును లభియింప కుండెడిని ♦ గూరిమి పుత్రులఁ గాంచు మోదముల్. ౨౧౭

చం. అని గిరిరాజనందన య♦హంకృతిరోషవరీత యై శపిం
చినఁ బెనుసిబ్బితిం దలలు ♦ జేజెలు వాంచిన వారిదుఃఖమున్

[1] ఆఁకరము = ఆగ్రహము.

గనుఁగొన లేక శంకరుఁడు ♦ గౌరిని గూడి ప్రతీచి కేగి ని
ష్ఠను దప ముండె భూరిహిమ♦శైలవరోత్తరశృంగసీమపై. ౮౧౮
కం ఎఱిఁగించితిఁ గఱకంఠుని, తెఱనచరిత్రంబు నెల్లఁ ♦ దెలియఁగ మీకున్
దెఱఁ గొప్పఁగ గంగ తెఱం, గెఱిఁగించెద వినుఁడు తమ్ముఁ ♦ డీవును వేడ్కన్. ౮౧౯

→ కుమారస్వామి జననచరిత్రము. ←

ఉ. తొల్లి పినాకపాణి యతి♦దుర్భరఘోరతపం బొనర్పఁగా
నెల్లఋషీశ్వరుల్ దివిజు ♦ లేగి పితామహుఁ గాంచి భారతీ
వల్లభ! మాకు నొక్కదళ♦వాయి నొసంగితి వాశివుండు దాఁ
జల్లనిగుంటిపైఁ దపముఁ ♦ జల్పఁగఁ జొచ్చె నుమాసమేతుఁ డై. ౮౨౦
ఉ. ఆవల నేమి చేయఁదగు ♦ నయ్య జగంబులమేలుఁగోరి వా
ణీవర! మాకు నేఁడుగడ ♦ నీవ కదయ్య, యథోచితంబు సం
భావన సేయవయ్య, యని ♦ ప్రార్థన చేయఁగ వారిఁ జూచి బ్రా
హ్మీవిభుఁ డూఱడించుచును ♦ మేలగు తేనియ లొల్కువల్కులన్. ౮౨౧
చం. వలిమలపట్టిశాపవిధి ♦ వాస్తవ మయ్యది తప్ప దెప్పుడున్
గలుగదు మీకు సంతు నిజ♦కాంతలయం దది యుండ నిండు, వే
ల్పులమొగ[1] మొక్కనిం దనయుఁ ♦ బుట్టఁగఁ జేయును గంగయందు, న
య్యలఘుపరాక్రముండు పృత♦నాధిపుఁడై మిముఁ గాచు చుండెడిన్. ౮౨౨
ఉ. గంగయు గారవించుఁ దన♦గాదిలిపుత్త్రుఁడు గాఁగ నాతనిన్,
రంగుగ సమ్మతించు గిరి♦రాజకుమారియు, సందియంబు నా
స్త్యంగన కుండుఁ డంచన వి♦ధాతను సంస్తుతిఁ దన్పి దేవతల్
చంగున వెండికొండకును ♦ జాగి కృశానునిఁ జూచి ప్రీతులై. ౮౨3
కం. విశ్వావనలోలాత్మక, వైశ్వానర పడయఁ దివురు ♦ వరబలు సుతునిన్
విశ్వజనీనం బిది నీ,యీశ్వర తేజంబు విడువు♦మీ సురతటినిన్. ౮౨౪
మ. అని ప్రార్థించినఁ బావకుండు సితశై♦లాధ్యక్షుజన్ డాయఁగాఁ
జన నాగంగయు సమ్మతించి సతి యై ♦ సౌందర్యసంపత్తిమైఁ
జను దేరన్ సకలాంగకంబులను దే♦జఃపాతముం జేయ సు
ర్ధునిపూరంబు సమస్తముం బరఁగె నెం♦తో తేజునన్; గంగయున్. ౮౨౫
ఉ. దుస్సహ మయ్యె నోప నిఁక ♦ దుర్భర మాభవదీయ తేజమున్
ద్రెస్సెడి నంగకంబు లివె ♦ దీనతఁ, జెందితి దగ్ధనైతి నం
చుస్సురు మంచు నున్నఁగని ♦ నొయ్యనఁ గొమ్ములవేల్పు[1] భగ్నరం
హస్సురవాహినిం గని న♦యంబునఁ బల్కెను గార్యవేది యై. ౮౨౬

[1] వేల్పులమొగము - కొమ్ములవేల్పు = అగ్ని.

కం. హైమగిరిపాదతలమున, హైమవతీ! విడువు గర్భ ♦ మన నాసతియుఙ్
బ్రేమంబున నటు చేయఁగ, హేమము రజతంబు నయ్యె ♦ నిల యచ్చోటన్ ౮-౨౮

ఉ. తక్కటితీక్ష్ణభాగములు ♦ తామ్రము నల్లనియిన్ము నయ్యె, మ
ఱ్ఱెక్కడ సీసముం దగర ♦ మేర్పడె నక్కడ, నట్టి పాఱునా
యిక్కలఁ బెక్కుధాతువులు ♦ వృద్ధిగ నెఙ్, మఱి గర్భ మేయెడ
న్జక్కఁగ నిల్పె నాశరవ♦ణంబు[1] సశైలము మించె హైమమై. ౮-౨౯

తే. అచటివృక్షలతాగుల్మ♦యవసములును, హాటకం బయ్యె నదిమొద ♦ లగ్నితుల్య
కాంతిసంపద వహియించి ♦ కనక మనఘ, జాతరూపసమాఖ్యఁ బ్ర♦శస్తిఁ గాంచె.

⟵ శ్రీకుమారస్వామిజననము. ⟶

సీ. అందు జనించిన♦నందనుఁ గనుఁగొని, బృందారకులును బు♦రందరుండు
నందించి స్తన్య మీ♦యం దగఁ బిలిపేవ, నంపఱిఁ గృత్తికా♦సుందరులను
డెందంబులను బొంగి ♦ నందనుఁగా మాకు, నొందింతురే నీయ♦కొండు మనిన
సందేహమేల యీ♦కందు జగంబుల,యం దెల్లఁ గృత్తికా♦నందనుఁ డనఁ

తే గార్తికేయుఁ డసంగను ♦ గాంచుఁ గీర్తి, ననిన వారలు హర్షించి ♦ యక్కుమారు
బోరుకాడించి[2] చన్నిచ్చి♦పాలఁతు లెల్లఁ, బుత్త్రుఁడంచునుభావించి♦పోలుపుగనిరి.

కం. గర్భపరిస్రవమున బ్రా,దుర్భావము నొందెఁ గాన ♦ దోరంబుగ నీ
యర్భకునకు స్కందుఁడనఙ్, స్వర్భూభువనములఁ బేరు♦ చను నని రమరుల్. ౮-౩౧

కం. జాఱఁగఁ జన్నుల దుగ్ధము, లాఱుగురుం గృత్తికలును ♦ నటు గదిసినఁ దా
నాఱు మొగంబులఁ గైకొని, పోఁడుమ[3] పాల్ద్రావి యొక్క♦పూఁటన వెలిఁగెన్. ౮-౩౨

చం. తనదుబలంబుకల్మి నతి♦దారుణ మాప్రవిదారణంబునఙ్
దనుజచమూసమూహముల♦దర్ప మణంప, నిలింపు లాగ్నినా
హీనిదళవాయిఁగా నతని ♦ నిచ్చగఁ దా రభిషిక్తుఁ జేసి, రో
యనఘ! సురాపగాచరిత ♦ మంతయు నంటి సవిస్తరంబుగన్. ౮-౩౩

కం. ఈకొమరసామిచరితం, బాకర్ణించినగుణాఢ్యుఁ ♦ డవనీశ్వరపు
త్రా!కడుధన్యుఁడు పుణ్యుం,డై కల్యాణములఁ గూడు ♦ ననవరతంబున్. ౮-౩౪

కం శ్రీకార్తికేయభక్తుఁడు, కాకుత్స్థమణీ! సుఖించి ♦ తను సుతపౌత్ర
శ్రీకలితుం డయి మించిన,సాకము నం గాంచు స్కంద♦సాలోక్యంబున్. ౮-౩౫

⟵ సగరచక్రవర్తివృత్తాంతప్రారంభము. ⟶

చం. అని యిటు పల్కి వెండియును ♦ నాధరణీశకుమారయుగ్మముం
గని వచియింపఁగాఁ దొడఁగెఁ ♦ గౌశికుఁడఙ్ మును మీఁదు మోఘ్యకుం

[1] శరవణంబు = రెల్లువనము [2] బోరుకాడించి=స్నానము చేయించి. [3] పోఁడుమ = కొమరుఁడు.

జనపతి పౌరవర్గ్యుఁ డతి♦సత్కృతిలోలుఁడు లోకపాలనా
వనుఁడు యశోవిభాస్వరుఁడు ♦ వర్తిలెఁ దా సగరాభిధానుఁడై. ౮౩౬

కం. ఆతండు దనకు నొకతనుజాతుండును లేమి మిగుల ♦ సంతాపించెన్
బూతుండును సద్గుణవిఖ్యాతుండును నైనకొడుకు ♦ గలుగునె యనుచున్. ౮౩౭

ఉ. నిర్భర తేజుఁ డైనధర♦ణీపతికిన్ సతు లిర్వు, రందు నై
దర్భతనూజ కేశిని సు♦ధర్మవిలోలయు నిత్యసత్యసం
దర్భయు జ్యేష్ఠయయ్యెను, సి♦తాంతసురూప యరిష్టనేమికిన్
గర్భజ యైనయాసుమతి ♦ ఖ్యాతివహించెఁ గనిష్ఠ భార్యయై. ౮౩౮

ఉ. దస్రసమానమూర్తి తన♦దారలతోఁ జని భక్తిమై భృగు
ప్రస్రవణాఖ్యశైలమున ♦ వర్షశతంబు దపం బొనర్ప నా
యస్త్రవవైరి తేజునకు ♦ నాసటఁ దోఁచి భృగుండు నిండుమో
దాస్పదుఁ జూచునాతనికి ♦ సర్షిలి నిచ్చె వరద్వయిం గృపన్. ౮౩౯

ఉ. పుత్త్రులు నీకుఁ బెక్కు రిలఁ♦ బుట్టెద రయ్య, భవద్యశోలతల్
ధాత్రిని నిండ మెండుగను ♦ ధాత్రిప! వంశకరుండు నొక్కఁడే
పుత్త్రుఁడు పుట్టు నొక్కతెకుఁ ♦ బుత్త్రకషష్టిసహస్ర మంబుజ
న్నేత్ర కొకర్తె కంచను ము♦నింగని మ్రొక్కి వచించి రంగనల్. ౮౪౦

తే. సత్య మగుఁగాక నీసూక్తి ♦ సత్యవచన!
యేకపుత్త్రుంపు జనియించు ♦ నెవ్వతెకునొ
యెవతె కుదయింత్రు బహుసుతు ♦ లెఱుఁగఁ బలుకు
మనిన మాకోర్కి చొప్పున ♦ నగుత మనియె. ౮౪౧

ఉ. అంతట మానికాంతుఁడు త♦దంగనలం గని కాంతలార! మీ
స్వాంతము వొప్పు చెప్పుఁ డిఁక ♦ సంతతికారణ మేకపుత్త్రుఁడే
కాంతకు నిష్టుఁడో? బలులు ♦ గాథయశుల్ బహుపుత్త్రవర్గ్య లే
కాంతకు నిష్టు లౌదు రనఁ ♦ గంజదళాక్షులు మానివర్యుతోన్. ౮౪౨

తే. చెప్పి రిట్లని యంతఁ గే♦శిని వచించె,వంశకరుఁ డైనతనయుఁడు ♦ వలయు ననుచు
నలసుపర్ణసహోదరి ♦ యభిలషించె, సుతుల సఱువదివేవుర ♦ సత్పుత్రుల.

కం. అంతట ముని వీడ్కొని భూకాంతుఁడు నిజపురికి నరిగెఁ ♦ గాంతాయుతుఁడై
కొంతవడి యిట్లు చన నా, కాంతలు గర్భములు దాల్చి ♦ క్రాలిరి వేడ్కన్. ౮౪౪

తే. తామరసనేత్ర కేశిని♦తనయుఁ గాంచె, నతఁడ యసమంజుఁ డనఁగ వి♦ఖ్యాతిఁ దనరె
గర్భతుంబంబు జనియించెఁ ♦ గలికి సుమతి, కందు నఱువదివేవురు♦కందు లొదవ.

ఉ. దాదులు నేతికుండలను ♦ దచ్ఛిశుకాండము నుంచి నేర్పు మైఁ
బ్రోది యొనర్చు చుండఁగను ♦ బోయెఁ జుమీ బహుకాల; మంత దా
యాదులు ప్రాప్తయౌవనులు ♦ హారివిహారులు నైరి; యందు వ్యా
పాదితబాలకుం డగుచు ♦ వర్తిలె నాయసమంజుఁ డుగ్రుఁడై. ౮౪౬

కం. పౌరులబిడ్డల సరయూ,పూరంబుల వైచి వారు ♦ బుటుకున మునుఁగన్
నీరంబులపైఁ దేలఁగఁ, దీరంబుననుండి కనుచుఁ ♦ దెంపరి సగుచున్. ౮౪౭

కం. అనుదిన మిటు పాపావహ, మనక శిశులఁ జంపు నజ్జ ♦ నాహితుఁ బాపున్
జనహితుఁడు పురమువలనను, దనయుఁ డనక వెడల నడిచె ♦ ధర్మిష్ఠుండై. ౮౪౮

కం. అతనిసుతుఁ డంశుమంతుఁడు, ఋతవాదియు సర్వలోక ♦ హితుఁడై వెలసెన్
మతియొదవె సగరునకుఁ దాఁ, గ్రతు వొక్కటి చేయ దాని ♦ కై పని పూనెన్. ౮౪౯

సగరుఁ డశ్వమేధము సేయ నింద్రుఁడు యజ్ఞాశ్వ మపహరించుట.

కం. సంధ్యాతాండవునకు సాం,బంధ్యము గలధారిణీధ్ర ♦ పరివృఢుఁడును నా
వింధ్యావనీధరంబు న,వంధ్యాన్యోన్యేక్షణముల ♦ నఱలు సతంబున్. ౮౫౦

కం. ఆ రెంటికి నడుమను సవ,నారంభము సేయ యోగ్య ♦ మగుఁ గావున ధా
త్రీరమణుం డచ్చో సం,భారంబుల నెల్లఁ గూర్చె ♦ మఖ మొనరింపన్. ౮౫౧

కం. అశ్వాధ్వర మొనరించుచు, నశ్వముబడి నంశుమంతు ♦ నంపిన నపు డా
విశ్వవినుతధానుష్కుఁడు, విశ్వాసము మెఱయఁ జనియె ♦ విపులబలముతోన్.

కం. పర్వదినంబున మాయ సు,పర్వప్రాగ్రసరుఁ డసుర ♦ వపువున యజ్ఞీ
యార్వంబు నపహరించిన, సర్వోపాధ్యాయు లనిరి ♦ సగరునితోడన్. ౮౫౩

ఉ. కర్తను నిన్నుఁ గైకొనక ♦ కార్యము భంగము సేయఁ గోరి యే
ధూర్తొ హరించె వారువము ♦ దోసము, దీన ఘటిల్లుఁ గీడు భూ
భర్తకు నీకు మాకు, నటు ♦ ప్రాప్తిల కుండఁగ నశ్వహర్తృసం
హర్తవు నౌచు యజ్ఞమును ♦ సాంతముఁ జేయు నృపాలకాగ్రణీ! ౮౫౪

కం. ఋత్విజు లిటు పల్కిన విని, సత్వరుఁడై సగరుఁ డాత్మ ♦ జాతులఁ ద్రిజగ
జ్జిత్వరులను నఱువదివేల్, సత్వాఢ్యులఁ గాంచి పలికె ♦ సంభ్రమ మమరన్. ౮౫౫

సగరకుమారు లశ్వమునిమిత్తమై భూమిని ద్రవ్వుట.

సీ. సుతులార! దివ్యతే ♦ జులు ఋత్విజులు నన్ను, సంత్రపంతపుఁ గ్రతు ♦ తంత్రమునుపఁ
జోరత రాక్షసుల్ ♦ వారువంబును గొని, యేగుటఁ గన నైతి ♦ నీర లెల్ల
జలనిధివలయిత ♦ సర్వసర్వంసహా,చక్రంబు వెదుకుఁడు ♦ సత్వరముగ
నొక్కొక్క యోజనం ♦ బొలిమై దొంగయు,నావుఁ జేపడుదాఁక ♦ మరలవలదు

తే. ఋత్విజులు మనుమండును ♦ నేను నిచట, నుండువారము సైంధవ ♦ మొదవుదాఁక
నిది యనుజ్ఞఁ గొని చనుఁ ♦ డీ రటన్న, హృష్టమానసులై వారు ♦ లేగి యంత.
తే. యోజనాయామవిస్తార ♦ మొక్కఁడొకఁడ, నాకపాయుధశిఖరాభ ♦ నఖరములను
నుగ్రశూలహలంబుల ♦ నుర్విఁ జీల్ప, దాఁక జనియించె దుస్సహం ♦ బైనరవము.
కం. నీల్గెడిచిలువలతుటుములు, ఘూల్గెడిపొలదిండిగములు[1] ♦ యేడుపుటులివుల్
మూల్గెడిరక్కసిమూఁకల, మూల్గులు సంక్రోశ[2]లందు ♦ ముస్సుర మయ్యెన్. ౧౫౮
కం. అఱువదివే లాపుప యా, యఱువదివేవురును ద్రవ్వి ♦ రాబలితలముల్
గఱకుఁదనంబును గొని చిం, దఱవందఱ చేసి రెల్ల ♦ ధరణీతలమున్. ౧౫౯

→ దేవతలు బ్రహ్మతో సగరకుమారులవలని రాయిడి విన్నవించుట. ←

కం. ఉంబున సధారణీధర, జంబూద్వీపంబుఁ ద్రవ్వి ♦ సగరాత్మజు ల
శ్వంబును వెదకఁగఁ జొచ్చిన, నింబఱి గంధర్వనాగ ♦ బృందారకులున్. ౧౬౦
సీ. కాంచనగర్భునిఁ ♦ గానంగ నేగి సం, భ్రాంతమనస్కులై ♦ పల్కిరిలుచు
నాతనిఁ గని దేవ ♦ భూతలం బెల్లను, సగరాత్మజులచేతఁ ♦ జక్కఁబడియె
గుల్మంబులోఁ బలు నై ♦ గట్టులు చేకొని, మిట్టులతో నేలఁ ♦ దొట్టి వెట్టి
పెక్కురు పెద్దలు ♦ బీరంబుఁ జెడఁబాపి, పాతాళతల మెల్లఁ ♦ బాఁతు గలఁచి
తే. రితఁడె మామావుదొం గని ♦ యిదిగొ వీఁడె, తురికిజన్నంబుఁ జెఱచిన ♦ దుండగీఁ డ
టంచుఁ జెలరేఁగి సర్వభూ ♦ తావళులను, బారి సమరుచు నున్నారు ♦ భారతీశ.
చం. అనుడుఁ బితామహుం డను మ ♦ హాభయకంపితనిర్జరాళులం
గని సురవర్యులార! వన ♦ ఖండయుతావని యెల్ల వాసుదే
వుని సుది, యమ్మహామహుఁడు ♦ పూనుచుఁ గాపిలరూపుఁ దాల్చి మే
దిని, నటు గాన సాగరులఁ ♦ దీర్చుఁ గ్రుధోగ్రహుతాశనార్చులన్. ౧౬౨
తే. కల్పకల్పంబునందు నీ ♦ కరణి ధాత్రి, యెల్లఁ ద్రవ్వఁగఁ బడుచుండు ♦ నేల వగవ?
నగును నాశంబు నిజము స్వ ♦ ల్పాయు లైన, సగరసుతులకు నంబర ♦ చారులార.
తే. అనిన ముప్పదిమువ్వ ♦ ురు సురవరులు, వచ్చుత్రోవన పోయిరి ♦ వరుసకట్టి
వారివారినెలవుల క ♦ పార మైన, సంతసం బెదఁ గ్రాల నా ♦ సగరసుతులు. ౧౬౪
చం. అట మహి తాల్పటిం బునమి ♦ నంతయుఁ ద్రవ్వి ప్రదక్షిణంబుగాఁ
జటులతఁ జుట్టి వారునము ♦ జాడఁ గనుంగొనఁ జాల కంద ఱొ
క్కటిగను జేరి తండ్రిఁ గని ♦ గ్రాతల మంతయుఁ ద్రవ్వి విక్రమో
ద్భటసుర దైత్యకిన్నరులు ♦ భంగపడంగ వధియించి యెంతయున్. ౧౬౫
ఉ. మిట్టును బల్లమం చనక ♦ మేదిని యంతయు రోసిరోసి యా
గుట్టుముపోబడిం గనక ♦ గొబ్బున నచ్చిలి మంచుఁ బల్కఁ గ

[1] పొలదిండిగములు — మాంసముతినువాని సమూహములు. [2] సంక్రోశలు — నఱుగుదిక్కులు.

న్నెట్టి యొనర్చి చెట్టున మ♦హీరమణీరమణుండు పల్కె నా
కుట్టలఁ ద్రవ్వఁ డింక ధర ♦ గుట్టపుఁబొంగను జేక వ్యస్థలై. ౧౬౬

సీ. వత్సరే మరలుఁడీ ♦ త్రవ్వుఁడీ సర్వంబు, రాకుఁడీ కార్యంబు ♦ గాకమున్న
యని తండ్రి పల్కిన ♦ విని యెల్లరును వేగ, మేగి రసాతల ♦ మెల్లఁ ద్రవ్వి
యచ్చో విరూపాక్ష ♦ మనుదిశానాగంబు, నద్ది పెన్నగమున ♦ కుద్ది యగుచు
నుర్విని మోచుచోఁ ♦ బర్వదినంబుల, భారఖేదంబును ♦ బాపుకొనఁగ

తే. శిరము వణఁకింప దానన ♦ ధరచలించు, నట్టియేనుంగు వలగొని ♦ దిట్ట లగుచుఁ
దూర్పు భేదించి వలకడఁ ♦ దొలుట వెట్టి, యట మహాపద్మ మను పేరి♦హాసిఁ గాంచి.

ఉ. దానిని జుట్టి వచ్చి విన♦తప్రథమాంగకులై ప్రతీచినిట్
మానక త్రవ్వి యచ్చటను ♦ క్ష్మాధర మో యన నొప్పుదాని నా
శానుతనాగముం గనుచు ♦ సౌమనసాఖ్యము మ్రొక్కి దాని కీ
శాసఖాశ కేగి సిత♦నామజవర్యము, గాంచి భద్రమున్. ౧౬౮

కం. మంచును బోలుచు సితరుచి, నంచిత మగుదానిఁ గుశల ♦ మడుగుచుఁ జని యా
పంచాస్యదిశను ధర భే,దించిరి సమకట్టి రోష♦దీపితమతులై. ౧౬౯

సగరకుమారులు కపిలుకోపాగ్నిని భస్మీభూతు లగుట.

ఉ. రాకొమరుల్ మహాబలప♦రాక్రమశీలురు త్రవ్వుచోట ను
ద్రేకిత వాసుదేవుని స♦కీణతపోమయు దేవదేవుని
న్ప్రకట యోగశీలుని స♦నాతను నాతనిదాపునందు హే
షాకలితాశ్వముం గనుచు ♦ సంతస మందుచుఁ గ్రోధమూర్తులై. ౧౭౦

చం. నిలు నిలు మోరిచోర! తగు♦నే యిటు జన్నపువారువంబు ము
చ్చిల? మునిముచ్చవై యిచటఁ ♦ జేసిన బూమెలు మోసపోదు మే,
తెలియవె సాగరావళులఁ ♦ దీరు నడొంగినయంతమాత్రనే,
పలువ మదీయ ఘోటకముఁ ♦ బట్టిన నీ కిఁక నేది దిక్కురా. ౧౭౧

కం. జంకక యిటు పల్కినయా,మంకులఁ గని కపిలమౌని ♦ మంచుచుఁ గినుకన్
హుంకారముఁ గావించిన, బింకము చెడి వారు లైరి ♦ వెలిమిడిప్రోవుల్. ౧౭౨

సీ. అక్కడ సగరుఁడు ♦ ముక్కుచు నాస్థలోఁ, బెద్దకాలం బైన ♦ బిడ్డలెల్ల
రామికి వగచి గా♦రాముమన్ననిఁ జూచి, నాయనా! నీకు లేఁ♦ప్రాయ మైనఁ
గృతవిద్యుఁడవు మతి ♦ కృతహస్తుఁడవు మహా,శూరవరుండవు ♦ ధీరతాది
సద్గుణంబులఁ బూర్వ♦జనపాలురను బోలు,వాఁడవు గుఱ్ఱంబు♦వలతి యొఱఁగి

తే. పిన్నతండ్రు లదేగతిఁ ♦ జన్నవారొ, వారిపోబడి యారసి ♦ వత్స! రమ్ము
నీకతంబున జన్నంబు ♦ నేను నిర్వ,హింపఁ గలవాఁడ వేగ నీ ♦ వేగి రమ్ము. ౧౭౩

తే. భూమిలోపలఁ గల్గిన♦ఘాతతతులు, భూరిసత్త్వవిశిష్టముల్ ♦ పురుశరీర
వంతములు గాన వానిని♦ర్వాపణార్థ,మసియుఁగోదండముసుగొని♦యరుగవయ్య.

కం. మ్రొక్కఁదగువారి కెల్లను, మ్రొక్కుము విఘ్నంబు సేయు♦మొఱకుల బలిమిన్
దక్కఁగొనుము శదనంబునఁ, జక్కఁగఁ జను మెమ్ము కార్య♦సాధకుఁ డగుచున్. ౮౭౫

→ అంశుమంతుఁడు యజ్ఞాశ్వము వెదకఁ బోవుట. ←

చం. అన విని యంశుమంతుఁ డటు ♦ లౌ నని ఖడ్గియు ధన్వియై చు ర
క్కనఁ జని పిన్నతండ్రు లిల ♦ ఖాతము చేసినచొప్పు నట్టి భూ
మిని వడిఁ జొచ్చి యచ్చట సు♦మేరుసమోరుదిశాగజంబుఁ గ
న్గొని వలగొంచు వేఁడెఁ దను♦గుజ్జముచొప్పుఁ బితృవ్యసంస్థితిన్. ౮౭౬

ఆ. అంశుమత్కులీను ♦ నంశుమంతునిఁ జూచి, దిగ్గజంబు పలికె ♦ దివ్యతేజ!
యుబ్బు నీకుఁ దేజి ♦ గొబ్బున నీవు కృ,తార్థుఁ డగుచుఁ బురికి ♦ నరుగఁ గలవు.

తే. అనిన నాపల్కు లాలించి ♦ యచటు విడిచి, చనుచు దిగ్గజపంక్తిని ♦ సరవిఁ గాంచి
యుపచితి నొనర్చి యర్థించె ♦ నశ్వవిధముఁ, బిన్నతండ్రులచొప్పును♦ బ్రేమనవియు.

కం. మఖఘోటకముం గొనుచును, సుఖముగ మరలంగఁ గలవు ♦ సుమ్మీ నీ వీ
ముఖముగఁ జను మన నాశత,మఖవిక్రముఁ డట్ల యరిగి ♦ మార్గమునందున్. ౮౭౯

తే. పిన్నతండ్రులబూదిప్రో ♦ వున్నఁ గాంచి, సైఁపఁగారానిదుఃఖాస ♦ సంతపించి
వా విడిచి యేడ్చె వారల♦వధమునకును, జనకదుఃఖంబు సుతునకు ♦ సహ్య మెట్లు?

→ పితృవ్యులకై వగచు నంశుమంతుని గరుడుం డూరార్చుట. ←

ఉ. కన్నుల నీరు జాలుగొన ♦ గద్గదికం గొని మేఁత మేయు చం
దున్నహయంబుఁ గాంచి తగ ♦ వుహా యొనర్చి జలక్రియాదులం
గ్రన్నన దీర్ప రోయఁ గన♦రా దొకఁడేని జలాశయంబు; త
త్ఖిన్నత నన్నిచోట్లఁ బరి♦కించుచు దూరమునందు నొక్కెడన్. ౮౮౧

చం. కనియెఁ బితృవ్యమాతులు ఖ♦గప్రకరప్రవరేణ్యుఁ బుణ్యపా
వనజనతావగీర్ణుని సు♦వర్ణసవర్ణ సుపర్ణు నంత స
ద్వినతతనూభవుండు పృథి♦వీవరపుత్రునిఁ జూచి పల్కు స
జ్జనసుతధీరతా! భువన♦సన్నుత మీవధ కుందు మానుమీ. ౮౮౨

ఆ. అప్రమేయుఁ డైన♦హరి కపిలాకృతిఁ, గసి మసంగి వీరిఁ ♦ గసిమసంగి
మసిగఁ జేసెఁ జుమ్ము ♦ మహితవిక్రములకు, వగవఁ జన్న రాజ♦వర్యతనయ. ౮౮౩

ఉ. శూరుల కీధరామరని♦ఘూదిత మాన్యులకున్[1] నివాపముల్
వారిజమిత్రవంశ్య! తగ♦నా తగువారిని నీయ కిట్లు ని

---

[1] గ్రామ్యాపాపమునఁ బచ్చినవారి కస్యప్ర గతులుశేవు.

స్సారపుసారసాకరము♦సారములం గొని యీయఁ జూసి?నీ
హారధరాధరాగ్రతన♦యాంబువులం ఘటియింపు మే లగున్. ౧౧౪

↔ అంశుమంతుని గరుత్మంతుఁడు గంగఁ దేర బోధించుట. ↔

ఉ. పావనశీల! వీరిపగు♦భస్మసమూహముమీఁద నాజగ
త్పావని పాఱ నేని పర♦భావితనారకమార్గ లొచు సం
భావన పొంది నాకమున ♦ భావన కందనిసౌఖ్యసంతతుల్
వావిరిచేపడఁ సతము ♦ వాలఁ గలా రటు చేయు పుత్త్రకా! ౧౧౫

కం. చేవాటునఁ[1] జరియించెడి, యావారువముం గ్రహించి ♦ యగుగుము వత్సా
కావింపు తాతజన్నము, వేవే పారంబుముట్ట ♦ విశ్వం బెఱుఁగన్. ౧౧౬

సీ. ఆఖగేంద్రునివాక్య ♦ మాలించి యంశుమంతుఁడు వోయి పురికిఁ ♦ దురికిఁ గొనుచు
దీక్షితుఁ డై యున్న ♦ యాక్షితిపాలుని, వీక్షించి సర్వంబు ♦ విన్నవించె
నైనతేయునిబోధ ♦ లోనుగాఁ గలవట్టు, లంతయు విని వ్యథా♦క్రాంతమతిని
సగరుండు మిక్కిలి ♦ పొగిలి జన్నముఁ దీర్చి, విహితకల్పము యన్నా♦విధిగ వంతఁ
తే. దనదుపురిఁ జేరి యాకాశ♦ధునిని ధరణిఁ, జేరఁ దేరంగ మార్గంబు ♦ నేర కతఁడు
చాలఁ దలపోఁత ముప్పది♦వేలయేండ్లు, ధరణిఁ బాలించి దివమున ♦ కరిగెఁ బిదప.

చం. ప్రకృతిజనంబు లెల్లరును ♦ రాజుగఁ గోరిరి యంశుమంతు ధా
త్రికవరు, నాతఁ డాత్మజు న♦మేయబలుం గనుచుఁ దిలీపునిఁ
సకలధరిత్త్రి యాతనిభు♦జంబుల నిల్పి తపంబు చేసె మై
హికగిరిరాజకూటమున ♦ కేగి భయంకరనిష్ఠ గంగకై. ౧౧౭

తే. ముప్పదియు రెండువేలేండ్లు ♦ మొనసి తపము, సలిపి గంగను దేలేక ♦ స్వర్గ మరిగ
నాపుడమితేఁడు పిదప ది♦లీప విభుఁడు, తాతలమృతికి దుఃఖప♦రీతమతిని. ౧౧౯

కం. నీఁ గంగఁ బితలబుణముం, దేఁగం గను టెట్లొ గంగఁ ♦ దిప్పలపై నే
నీఁగంగాఁ జేయు టెటో, యీఁగం గాండములు వారి ♦ కెట్లయ్యెడినో. ౧౨౦

సీ. అనుచుఁ జింతావశుఁ ♦ డయి సల్పె పెక్కులు, ధ్వరముల నొకమూఁడు♦పదులవేలు
వర్షముల్ పాలించి ♦ వసుధను బితరుల, నుద్ధరింపఁగఁ జాలు♦నోజ లేక
శోకావిలుం డయి ♦ నాకలోకముఁ జేరె, సుతు భగీరథు భూమి♦పతిఁగఁ జేసి
యతఁడు రాజర్షి యై ♦ హితము నాలోచించి, యనపత్యుఁ డగుటచే ♦ నఖిలధరణి
తే. యాత్మసచివాగ్రణులకును ♦ నప్పగించి, గంగఁ దేరంగఁ బూని గో♦కర్ణమునకు
నరిగి పంచాగ్నిమధ్యంబు♦నందు నిలిచి, నిర్జితేంద్రియుఁ డయి కడు♦నిశ్చలముగ.

↔ భగీరథుఁడు గంగకై తపంబు చేయుట. ↔

ఉ. వర్షము లొక్క వేయి యసి♦వారితవిక్రముఁ డూర్ధ్వబాహుఁ డై
వర్షము గాలి నాక, కొని ♦ వన్యములఁ నెల కొక్క తేప, సో

---

[1] చేవాటున = సమీపమున.

త్కృష్ణతపంబు సేయఁగను ♦ దద్దయుఁ దా నెద మెచ్చుచుం జతు
ర్ముఖుఁడు నిర్జరశ్రేణితో ♦ చెంతలఁ గొల్వఁగ వచ్చి యిట్లనున్. ౮౯౨
శా.వత్సా! లెమ్ము భగీరథా! పరముల ♦ న్వాంఛింపుమా నీదుని
ష్కృత్సాతుల్యతపస్సమాధి కెద మె♦చ్చుల్ వచ్చె నం చన్న నా
పత్సౌజన్యధనుండు లేచి విచికి♦త్సాదూరుఁడై చూచి భా
స్వత్సౌవర్ణశరీరు హస్తపుటముల్ ♦ సంధించి తా నాడెన్. ౮౯౩
తోటకము. జగదీశ్వర నాకుఁ బ్ర♦సన్నుఁడవే, నొగి నాతపముల్ ఫల♦యుక్తము లేల్
సగరాత్మజు లందఱు ♦ నావలనన్, వగ దీఱఁగఁగాంత్రు ని♦వాపములన్.
కం.హైమవతీజలములఁ బ్రవి,తామహాభసితములఁ దడుపఁ ♦ దా రరుగఁగ స్వ
ర్ధామమికి; వంశము నిలువం,గా మహి సుతు లొదవ వరముఁ ♦ గరుణింపు మనన్.
కం.దుర్ధర్ష! యట్ల యగు నా,స్వర్ధుని దివినుండి పడఁగ ♦ ధాత్రీతలమునకున్
దుర్ధరము గాన వేఁడుము, యర్ధేందుకిరీటు; నోపఁ ♦ డన్యుఁడు సైఁపన్. ౮౯౬
కం.అని యిట్లు పల్కి యారా,జునకున్ మఱి నాకనదిని ♦ జూచి సతీ యీ
యనఘునికోరిక దీర్పుమ, యని యంతర్ధాన మయ్యె ♦ నమరులతోడన్. ౮౯౭
కం.ఈవిధి విధి పల్కి తిరో,భావంబును బొందఁ దనదు♦భావమున హరున్
భావించి బొటనవ్రేల్వసు,ధానరుఁ డిల మోపి యోఁడు ♦ తప మొనరించెన్. ౮౯౮
ఉ. బాహులు మీఁది కెత్తుకొని ♦ పట్టాక యింతయు లేకయుం బ్రప
ద్వాహము భోజనంబుగను ♦ స్థాణువుపోలిక నిట్ట నిల్చి యా
యాహతలక్షణుండు మద♦నారిని గొల్వ సహస్రశంబు గో
వాహనుఁ డేగి యాధరణి♦వల్లభునిం గని పల్కుఁ గూర్మితోన్. ౮౯౯
సీ. ప్రీతుండ నైతి నో♦నృపతికులాగ్రణి, శిరమున వహియింతు ♦ సురసరిత్తు
నని పల్కి నంతనే ♦ యాకాశవాహిని, గర్వసముద్రేక♦గరిమఁ దలఁచె
నోపు నే నాదునా♦టోపంబు నీతఁడు, వీనిని గొని యేగు♦దాన నిపుడ
పాతాళమున కని ♦ భయదగాఢంబున, దుస్సహవేగంబు ♦ తోరముగను
తే. బాఱుదెంచెడిమిన్నేటి♦పటిమఁ, జూచి, దానిగర్వం బెఱింగి భ♦వానివిభుఁడు
రోషసంరంభమూర్తి యై ♦ రూపు మాపఁ, దలఁచె నంత హిమావనీ♦ధరనిభంబు.

♦ గంగ రుద్రజటాజూటంబునఁ దిగుడు పడుట. ♦

కం.రుద్రజటాగహ్వరమును, రౌద్రంబుగఁ జొచ్చి వెలికి ♦ రాఁ జాలక య
క్షుద్రంబుగ భ్రమియించు చు,పద్రవమును బొందె గంగ ♦ బహువత్సరముల్.
కం చొచ్చుటయె కాని వెలికిని, వచ్చుట లేకున్నఁ జూచి ♦ వసుధాపతి పెం
పచ్చుపడం దప మొనరిచె, సచ్చరితా' శివునిఁ గూర్చి ♦ సవమలనిష్ఠన్. ౯౦౨

సీ. వానికి మెచ్చి భ♦వానీధవుఁడు గంగ, జడలగుంపు నొకింత ♦ సడలఁ బుచ్చి
బిందుసరోవరం♦బందుఁ దా విడువఁగ, నేడుపాయలుగాఁగ ♦ నేఱు పాఱె
హ్లాదిని పావని ♦ యనఁగను నళిని నాఁ, బాయలు మూఁడు తూర్పుగఁ ♦ బాఱఁ జొచ్చెఁ
బడమటిదెసగాఁగఁ ♦ బాఱె మూఁడు సుచక్షు, వన సీత యన సింధు ♦ వనఁగ నెగడి
తే. యందు నేడవపాయ [illegible]ంటె నృపతి
నామహాతేజుఁ డొక్క ర♦థంబు నెక్కి
ముందు చన మింట గంగ యా♦స్యందనంబు
వెనుకఁ జనె భూమి నుతియింప ♦ విబుధగణము. ౯౦౩

కం అచ్ఛద్యుతి దివిజలనన్, విచ్ఛిత్తిని బోఁది పొంది ♦ విశ్వేశుజటన్
గచ్ఛపజలచరయుక్తి స,విచ్ఛిన్నముగాఁగ గంగ ♦ పృథివిం బాఱెన్. ౯౦౪

ఉ. అంతట దేవయాని సుర♦యక్షవరుల్ గ[illegible]సంభ్రమంబునన్
దంతితురంగసంఘములఁ ♦ దారు మహానగరోపమానయా
నాంతరవీథుల న్నిలిచి ♦ యబ్బుర ముబ్బతిలంగ నంబరా
భ్యంతరసీమ [illegible]♦యూపతనంబును గాంచి రెంతయున్. ౯౦౫

కం.క్షితికిని డిగుసురతతితో, ద్యుతి మెఱసెడి తద్విభూష♦ణోత్కరములతో
గతతోయద మగుగగనము, శతభాస్కరయుతమసంగ ♦ సంశోభించెన్. ౯౦౬

కం.చంచలశఫరీపన్నగ,సంచయగురుశింశుమార♦సంహతితో రా
ణించె వియత్తల మప్పుడు, చంచలలను నిండి యున్న♦చందము దోఁపన్. ౯౦౭

కం.నదియురవడి నలుగడలం, జెదరిన వెలినురుఁగుతోడఁ ♦ జెలు వలరె సిత
చ్ఛదతతితోఁ గూడినశా,రదనీరదముల నభంబు ♦ రాణించు గతిన్. ౯౦౮

ఉ. ఒక్కొకచోట దాఁగ యన ♦ నుద్దవిడిం బరువెత్తు, నొక్కచోఁ
జక్క గభీరత న్నడుచు ♦ సాధ్వియటుల్, మఱి భోగినీగతిన్
ముక్కిలి వక్రమార్గ మగు, మిఱ్ఱున నర్తకియట్లు గంతులన్
ద్రొక్కటలాడు, నొక్కయెడఁ ♦ దోఁచు నితంబిని యట్లు మందతన్. ౯౦౯

కం పాఱెడినీరును నెదురై, పాఱెడునీరంబుఁ దాఁకి ♦ పై కెగిరి పడున్
మీఱెనసిరి నడుమను రా, పీఁకడి దా మిడిసిపడెడి ♦ విధ మొనఁ దోఁపన్. ౯౧౦

కం.భ్రష్టంబై హరుశిరమున,భ్రష్టంబై సురల భూమి♦[illegible]గమునందున్
విష్టపములు వెలసెను నది, కష్టాఘౌకపాపహారి♦కం [illegible]. ౯౧౧

ఉ. దేవఋషుల్ సురల్ వసుమ♦తీతలవాసులు వార్చి రంజలిం
బావన వారిజంబు హర♦మస్తకసంగతిసం బటంచు,సం

దావల ఘోరశాపహతు ♦ లై దివి నుండి ధరిత్రిఁ గూలు నా
దేవతలెల్లఁ గ్రుంకు లిడి ♦ దివ్యతఁ గాంచి రపాస్తదోషులై. ౯౧౨

చం. ధరణిజనంబు గ్రుంకి విగ ♦ తశ్రము లై చెలువారె, నంత నా
యరుణకులావతంసముశ ♦ తాంగము ముందుగఁ బోవ గంగ యా
యరదము వెంట నంటె ♦ ససురాసురకిన్నర యక్షపాళులా
సురధుని వెంబడించెఁ; జను ♦ చో నది జహ్నునియజ్ఞవాటమున్. ౯౧౩

జహ్నుముని గంగాజలంబుల నెల్లఁ ద్రావుట.

ఉ. ముంచె నిజాంబుపూరముల ♦ ముంచిన నాముని దానిగర్వ మూ
హించి సరోషుఁ డై జలము ♦ నెల్లను ద్రావ నిమేషమాత్రఁ, బూ
జించుచు నమ్మహామహుల స ♦ శేషమునీశసురేశులెల్ల న
భ్యంచితరీతి నీదుసుత ♦ యన్ ప్రథ గాంచును వీడు మం చనన్. ౯౧౪

తే. దాన సంతుష్టి చెంది య ♦ త్తపసియపుడు, వీనులను దానిఁ బోవిడె ♦ విస్మయముగ
దాన జహ్నునిసుత యని ♦ తరణికులుఁడ, జాహ్నవియనంగఁబరఁగెనీ ♦ సారతటిని.

ఉ. అంత మతిన్ భగీరథర ♦ థానుగ యై మినువాఁక యాఁక లే
కెంతయు నబ్ధిఁ జొచ్చి తద ♦ భీప్సితసిద్ధికి లేలిహానలో
కాంతముఁ దూఱి యారవికు ♦ లాగ్రణితాతలబూదిమీఁద నే
కాంతము పాఱ వారు హత ♦ కల్మషు లై దివి కేగి రందఱున్. ౯౧౫

భగీరథునకు బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమగుట.

ఉ. అంచితరీతి నానృపతి ♦ యట్టులు గాంగిఝరంబు వెన్కొనన్
సంచితసాధుకీర్తు లగు ♦ సాగరు లెల్లరు భస్మసాత్కృతిన్
గాంచినచోటి కేగి గతి ♦ గాననివారలబూదిరాసులన్
ముంచినఁ జక్క వచ్చి నృప ♦ ముఖ్యునిఁ గాంచి విరించి యిట్లనున్. ౯౧౬

సీ. రాజేంద్ర! సగరత ♦ నూజాతు లఱువది, వేవు రిప్పుడు దేవ ♦ భావ మంది
త్రిదివంబు ప్రాపించి ♦ రుదధిని నీరంబు, లెంతదాఁక రహించు ♦ నంతదాఁక
వారును దివ్యు లై ♦ సౌరాలయంబున, నుండంగఁ గలరు; భూ ♦ మండలమున
గంగ నీకూఁతు రై ♦ నంగ విఖ్యాత యౌ, నీపేరఁ బరఁగును ♦ నేఁడుమొదలు
తే. దేవతటినియు గంగ నాఁ ♦ ద్రిపథగ యన
వెండి భాగీరథి యనంగ ♦ వినుతిఁ గాంచి
మూఁడుపేరులఁ, బాఱుట ♦ మూఁడుమార్గ
ములను త్రిపథగ యనుపేరు ♦ మొనసి యుండు. ౯౧౭

ఉ. తాతల కెల్ల నీ వుదక♦దానము లిచ్చుటఁ జేసి నీప్రతి
జ్ఞాతము దీర్చి కొ,మ్మతియ♦శస్వియు నుత్తమధర్మ నీదుము
త్తాతయు గంగఁ దేర మును ♦ దాను సమర్థుఁడు గాఁడు గాదె నీ
తా తగునంశుమంతుఁడు పృ♦థాశ్రమ మొందెఁ బ్రతిజ్ఞ దీర్పఁగన్. ౧౯

సీ. భూపతీంద్రుండు దిలీపుఁడు మేటిరా,జర్షియు దేవమ♦హర్షి సముఁడు
నీతండ్రి తపమున ♦ నాతోడఁ బురిడించు, క్షత్త్రధర్ముండు ప♦విత్రకీర్తి
యట్టివాఁడును గట్టు♦పట్టిని నేల్పైఁ, బాఱింప లేక తాఁ ♦ దీఱి పోయెఁ
గోఱ లేక ప్రతిసను ♦ నెఱవేర్చి నిర్మల,కీర్తి వైతివి పుణ్య♦మూర్తి వపుర

ఆ. యనవరతము దాన ♦ మాడంగఁ దగుగంగ,నీటిలోన నాడి ♦ నీవు మిగుల
శుచివి గమ్ము పుణ్యనిచయఫలంబును, బొందవయ్య రాజ ♦ యిందు తేజ. ౨౦

ఉ. తాతల కెల్ల నీ వుదక♦దానము లిమ్ము, పురంబుఁ బొమ్ము, సం
ప్రీతిని నేను బోయెద న♦భీష్టగతిం ద్రిదివంబుఁ జేరఁగా
నాతతమంగళం బగుత ♦ మంచు వచించి, నిజేచ్ఛ సత్యముక్
ధాతయుఁ బోవఁగా, నృపతి ♦ తర్పణముల్ పొసరించి గంగలోన్. ౨౧

కం. తనదుపురంబునకుం జని, తనరాజ్యశ్రీని బూస ♦ ధరణిజనంబుల్
వనట దొఱంగుచు ముదముం, గని యతిసంపదలఁ దేలె ♦ గతసంజ్వరతన్. ౨౨

ఆ. గంగచరిత మెల్లఁ ♦ గాకుత్స్థకులచంద్ర, యానుపూర్విఁ బలుకు ♦ టయ్యె నీకు
మేలు గలుగుఁ గాక ♦ మిగిలె సంధ్యావేళ, గంగ యిలకు దిగిన♦కథను వినిన.

గంగామాహాత్మ్యకథనము.

సీ. విత్తకాములకును ♦ విత్తంబు ఘటియించుఁ, గీర్తికాములకును ♦ గీర్తి నిచ్చు
నాయువుఁ గోర దీ♦ర్ఘాయువుఁ బొందించు, సుతులను గోరిన ♦ సుతుల నొసఁగు
స్వర్గంబుఁ గోరిన ♦ స్వర్గంబును నయించుఁ, బితరుల కెల్లఁ దాఁ ♦ బ్రీతి నిడును
దైవతకోటులు ♦ దనిసెదు నిద్దాన, బ్రాహ్మణక్షత్త్రియ♦వైశ్య లితర

తే. జాతులం దెవ్వ రైనను ♦ శ్రద్ధ పూని, వినెడివారును గథ విని♦పించువారు
సర్వపాపంబులను బాసి ♦ సర్వకామ,ములను నాయువుఁ గీర్తియుఁ ♦ బొందఁ గలరు.

కం. కౌశికువాక్యములను విని, దాశరథి నితాంతహర్ష ♦తస్వాంతుం డై
పేశలవచనంబులఁ ద్రిది,వేశనిభా! వినిన భవదు♦దీరితకథలన్. ౨౪

ఉ. అచ్చెరువయ్యె మా కనుచు ♦ నానిశ యెల్లను దమ్ముతోడ నా
సచ్చరితుండు పల్కినప్ర♦శస్తకథ న్మదిలోఁ దలంచుచు
న్మెచ్చుచుఁ బూర్వదిక్తటము ♦ నీరజమిత్త్రుఁ డలంకరింపఁగాఁ[1]
గొచ్చెము లేనిభక్తి నటి♦పూర్వముగాఁ గృతకృత్య నిట్లనున్. ౨౬

---

[1] ౧౩-వ నాఁటి ముగింపు.

ఉ. తేయి భవత్కథామృత♦సేవ నిమేషమునట్లు వోయెను; నీ
వీయెడ నుంట దా రెకటిగ ♦ యిద్ధసుఖాసన మైనయోడ నే
కై యశేషపుణ్యు లైనముని♦హాటకగర్భులు పంచి రోమహా
మేయగుణా! వెసం జనుద♦మే తరియించి సుపుణ్యజాహ్నవిన్. ౯౨౭

కం. ఆరాకొమరునివచనము, గారామున విని తరించి ♦ గాధేయుఁడు ద
ద్భూరమణ కుమారులతో, నాఋషితతితో నుదస్త♦బావని దిగియెన్. ౯౨౮

కం. సాలంబుల ధిక్కృతికుల,శైలంబుల సౌధకోటి♦జాలంబులను
ద్యాలంబుల ఘనసహితర,సాలంబుల దివిని నగువి♦శాలానగరిన్. ౯౨౯

శ్రీరాములు విశ్వామిత్రుని విశాలానగరవృత్తాంత మడుగుట.

ఉ. రాముని లక్ష్మణుం గలసి ♦ రాముని వే చొర రాచపట్టి తా
నామహనీయుఁ గాంచి మహి♦తాత్మక! యిప్పురి యేలురా జెవం
డో మఱి వానివంశ మెగి♦యో? యని ప్రశ్న మొనర్ప నాయనం
త్రేసు దలిర్పఁ గాంచి ముని♦వేలుపుఱేఁడు వచించుఁ దత్కథన్. ౯౩౦

మ. వినుమా రాఘవ! పూర్వ కృతంబున మహా♦వీరోత్తముల్ దైత్యులున్
ఘనశౌర్యుల్ బహుసైన్యకస్నిరతిం ♦ గ్రాలంగ నాదిత్యులున్
మన మిం కెట్లు లోకో నిరామయులమై ♦ మర్త్యత్వముం బాయుచు
స్తన నో న్నిద్రభావ మూని యనుచు ♦ న్భావించి వారాత్మలన్. ౯౩౧

కం. కలశపయోధిని జలికిన, గొనుగును నిన మంచు వారు ♦ కవ్వముగాఁ బె
న్తల మందర మహి వాసుకిఁ, జాలకాండ్రానుగ ఘటించి ♦ చిలుకుచు నుండన్.

మ. ఒకవేవత్సరముల్ చనంగి ఘటికా ♦ జుంభ్రంబుగా శ్వేళ మో
ర్వక తాఁ గ్రక్కి తటస్థ మూశిలల నం♦స్తోగష్టము త్సేసుఁగా
వికటీభూత శిలాప్రభూంత మయి యూ♦ఫలోనుహాలాహలా
ప్రకటత్క్ష్వేళము సామరాసురభువిన్ ♦ భస్మంబుఁ గావింపఁగన్. ౯౩౩

ఉ. అంత నితాంతతాపకరి ♦ మైనహాలాహలము న్వగింప న
కాంక్షపుభక్తి దేవతల ♦ గ్రక్కున చేనవిభు న్నగాత్మజా
కాంతునిఁ బాహి పాహి జగ♦త్పరిరక్షణశీల యంచు న
త్యంతము వేడ వారలకు ♦ సస్నేహపుష్టిమెఁ దయ్య నీశుఁడున్. ౯౩౪

ఉ. అంతట శంఖచక్రధరుఁ ♦ డా హరి చోఁచి గిరీశుఁ గాంచి యు
క్కంత స్మితంబు దోఁప నిరు♦పేశ్వర! వేల్పులు ద్రచ్చఁ బుట్టె నా
ద్యాంతవిషంబు తొల్దొలుత ♦ దనతకోటుఁ బెద్ద వౌట న
త్యాస్వాంశముగ గ్రహింపు మిది ♦ యసంసరి మారఁగ నగ్రపూజగన్. ౯౩౫

శివుఁడు హాలాహలమును [illegible]గుట

తే. ఇటులుపచియించి హరియుఁ దా ♦ నేగె నంత, [illegible] దేవపురుఁ గనిపిరి ♦ వరునిపలుకు
వినికరంబునఁ గొనియుగ్ర ♦ విషము హాల,హలముఁ [illegible] మొనరించె ♦ హరుఁడు లీల.
మత్తకోకిలము. ఆహరించి విషంబు నిట్లు పు ♦ రారి యేగిన దేవతల్
మోహరించి మఱిక్ మథింపఁగ ♦ మున్గెఁ గొండ పయోనిధిన్
బాహి యంచు నుతించి రంతటఁ ♦ బంకజాక్షుని నీజగ
ద్వ్యాహరక్షకు నందు మాకును ♦ బూఁట వీవ కదా హరీ. ౼౩౭
కం. మునిఁగినకొండను మీఁదికిఁ, గొని రమ్ము మహాత్మ నిన్నుఁ ♦ గొలిచెడివారల్
గను చుండఁ గాఁతియలు నీ,వును జూచుచు నుండె యనిన ♦ భువనాత్మకుఁడున్.
కం. కరమును గిరికొన మోపుచుఁ, దరికొండను మోసి యుదధిఁ ♦ దనవీఁపుపయిన్
సురలందుఁ దాను నొకఁడై, పురుషోత్తముఁ డమృతమథన ♦ ముం గావించెన్.

క్షీరసముద్రమున ధన్వంతరి లోనగువా రుదయించుట.

కం. తిరముగ నిటు వేయేఁడులు, జరగినఁ దొలుగొల్త నందు ♦ జనిఁ[1] గనె ధన్వం
తరి దండకమండలువులు, ధరియించి త్రిజన్ముఁ[2] డగుచు ♦ దైవతతతికిన్. ౼౪౦
కం. అప్పులు మథింప వానను, నుప్పొంగెన్ రసము దాన ♦ నుద్భవ మై రం
పొప్పుమిటారులు సొగసుం,దిప్పలు [illegible] లనఁగ ♦ దిక్కులు వెలుఁగన్. ౼౪౧
కం. అచ్చర లఱువదికోటులు, సచ్చరితా వారికిఁ బరి ♦ చారిక లెన్నన్
వచ్చునె యెందఱో; యసురవి,యచ్చరులు గ్రహింపనైరి ♦ యాయంగనలన్.
కం. కావున నప్సరలి నాఁ,గ్రాం,బూవుంబోఁడుల నెవండుఁ ♦ బూనమిఁ గొన రా
మా! వారలు సామాన్యా,[3]భావంబున వెలయు చుండ్రు ♦ పడఁపుంజెలు లై.
కం. వరుణునికూఁతురు వారుణి, సుర పేర గ్రహీత నరసి ♦ చూచుచుఁ బుట్టన్
బరికింపనైరి యసురులు, తరుణిని గైకొనిరి సురలు ♦ తాత్పర్యమునన్. ౼౪౪
కం. సుర నొల్లమి దితిపుత్రు ల,సుర లైరి; పరిగ్రహించి ♦ సుర నదితిసుతుల్
సుర లగుచును హృష్టాంతర్గ,కరణంబుల నొప్పి రపుడు ♦ గగ్గురుపాటువన్. ౼౪౫
తే. అవల నుచ్చైశ్శ్రవం బను ♦ హయము పుట్టెఁ, గౌస్తుభం బనురత్నంబు ♦ గలిగెఁ బిదప
వెండి నుత్తమ మమృతంబు ♦ వెడలివచ్చె, జలధ నది వారివంశంబు ♦ సమయఁ జేసె.
చం. అది యెటు లన్న నాసుధకు ♦ నై యొకటై యల రాక్షసాసురుల్
ద్రిదులక వేల్పులం దొడరి ♦ పెందురముల్ ఘటియింప వారిలో
గుదిగొని రెండువాఁగులను ♦ గూలిరి లెక్కకు మిక్కుటంబుగాఁ,
ద్రిదశులపక్ష మూని హరి ♦ తెప్పునఁ దా హరియించెఁ దత్సుధన్. ౼౪౭

---

[1] జని = పుట్టి. [2] త్రిజన్ముఁడు = వైద్యుఁడు. [3] [illegible] = వేశ్య.

కం. మోహనమాయను నసురుల, మోహింపఁగఁ జేసి యెదురు♦మూఁకలఁ గూల్చెన్
స్నేహంబు నెఱపి విబుధ,వ్యూహంబున కిచ్చె నమృత ♦ ముల్లం బలరన్. ౯౪౮

కం. ఘోరాహవరంగంబునఁ, గ్రూరాసురకోటిఁ దునిమి ♦ గూఢంబుగఁ బా
కారి స్వారాజ్యము నేలె స,చారణఋషిదైవతంబు ♦ సంతోషపడన్. ౯౪౯

దితి యింద్రునిఁ జంపుకొడుకునకై వ్రత మనుష్ఠించుట.

చం. కొడుకులపాటుఁ గాంచి దితి ♦ కూరినదుఃఖముచే విషణ్ణయై
మిడుకుచు భర్త కశ్యపుస♦మీపముఁ జేరి సబాష్పనేత్ర నా
కడుపును నీకుమారకులె ♦ కాల్చిరి చు మ్మిటు నాథ! యింక నే
వడువున నోర్చుదానఁ బగ♦బాపుసుతుండు జనింపఁ డేనియున్. ౯౫౦

కం. పాకారిఁ జంపుపుత్త్రుఁడు, నాకడుపునఁ బుట్టఁగల్గి♦నం బగదీఱున్
నా కట్టిసుతు నొసంగుము, చేకొనుమా మనవి తపము ♦ చేసెద ననుచున్. ౯౫౧

సీ. అతిదుఃఖతప్త యా♦దితిఁ గని యిట్లనుఁ, గశ్యపుఁ డట్లగుఁ ♦ గాక నీవు
నిండువేయేఁడు ల♦ఖండతపంబును, నాపల్కురీతి నో♦నర్చెదేని
శక్రునిఁ జంపుప♦రాక్రమవంతునిఁ, ద్రైలోక్యభర్తఁ బు♦త్త్రకునిఁ గనెద
వని యామె యుదరంబుఁ ♦ దనకేల స్పృశియించి, శుభ మగు నీకు నో♦సుందరాంగి

తే. యనుచు వచియించి యతఁ డేగ ♦ వనమునకును
దితియు ముద మంది యొనరించె ♦ దీర్ఘతపముఁ
దాఁ గుశప్లవనంబున ♦ దారుణముగ
శక్రుఁ డామెకుఁ బరిచర్య ♦ సలుప వచ్చె. ౯౫౨

ఉ. నీతి యొకింత దప్పక వి♦నీతుఁడునై గురుభక్తియుక్తిఁ ద
న్మాతకు సేవ సేయుఁ, దరు♦ణంబును దప్పఁగనీక సత్ఫల
వ్రాతము దర్భలున్ సమిధ♦వర్గము లోనుగ నెల్లవస్తువుల్
ప్రీతిగఁ దెచ్చి యిచ్చు, మఱి ♦ వీవన వీచు శ్రమంబు దీఱఁగన్. ౯౫౩

చం. బడలినవేళఁ గాళ్ళిసుకు, ♦ భామిని యెయ్యది చెప్ప జాగు లే
కెడ వినుమాల కద్ది ఘటి♦యించు, నిటుల్ పరిచర్య సేయఁ గాఁ
గడచె దశాబ్దకంబుకొఱ♦గా నొకవేసము[1], లంతఁ దృప్తయై
కొడుకును జూచి పల్కె సుమ♦కోమల ప్రీతమనోంబుజాతయై. ౯౫౪

ఉ. వేఁడఁగ నీదుతండ్రిఁ బృథి♦వీధరశాసన! యొక్కపుత్త్రు వే
యేఁడులు నిష్ఠ నీవ్రతము ♦ నే నొనరింపఁగఁ గల్గునంచనెన్,
మూఁడుజగంబుల న్నిను న♦మోఘబలంబున గెల్వ శక్త మా
జూఁడియు నాకుఁ గల్గె, నను♦జుం గనుఁగొందువు నిష్ఠ నిండినన్. ౯౫౫

[1] వేసంగులు = వేయుసంవత్సరములు.

చం. వెఱవకుమయ్య నీకొఱకు ♦ వేయివిధంబుల నైనఁ జెప్పి యే
కొఱఁతయు నీకు లేనిగతిఁ ♦ గూర్మిసుతుల్ సవరించుదాన, ని
ద్దఱు నొకఁడై జగంబులను ♦ దద్దయుఁ బ్రోవుఁడు, నిన్ను భద్రము
ల్దొఱయ నటంచు నాడుచును ♦ దొయ్యలి యానడిపూఁట నెంపకున్. ౯౫౬

ఉ. ముమ్మర మైననిద్ర దను ♦ ముంచిన మైమఱ పొంది పాదదే
శమ్మున వ్రేల వెండ్రుకలు ♦ సాధ్వి శిరస్సకలితాంఘ్రిభాగ యై
యిమ్ముగ నుంటఁ గాంచి హసి♦యించి ముదంబున లోనఁ జొచ్చి గ
ర్భమ్మును నేడుతున్కలుగ ♦ వజ్రహతిన్ హరి ద్రుంచెఁ, ద్రుంచినన్. ౯౫౭

ఇంద్రుఁడు దితిగర్భమున నున్న పిండంబును ఖండించుట.

ఉ. మానక యేడ్వఁ బిండములు ♦ మా రుద[1] మా రుద యంచుఁ ద్రుంప నా
చానయు నిద్ర మేలుకని ♦ చంపకు చంపకు మంచుఁ బల్కినన్
మానుచు మాతృవాక్యగరి♦మంబున వజ్రముఁ గేలఁ బూని యా
మానినిపాదసీమ శత♦మన్యుఁడు వ్రాలి వచించె నీగతిన్. ౯౫౮

శా. తల్లీ! నే నపరాధ నిక్క మిది క్షం♦తవ్యుండ మన్నింపుమీ
యల్లీలన్ నిదురింప నీ వశుచి వై ♦ యంఘ్రిద్వయి న్మూర్ధజ
మ్ములీల న్నటియింప నిమ్ముగని నీ ♦ పుత్రున్ బిడౌజోంతకున్
బెల్లాల్యంబున నేడుతున్కలుగ నే ♦ భేదించితిం జుమ్మనన్. ౯౫౯

సప్తమరుత్తులయుత్పత్తి.

తే. తనదుగర్భ మీగతి నేడు ♦ తునుకలైనఁ, జాల శోకించి మిగుల న♦జయ్యుఁ డైన
బలవిరోధిని వీక్షించి ♦ పలికె దితియు, సానునయవాక్యముల నిట్లు ♦ లంబుజాక్షి.

ఉ. దోసము లేదు నీవలన ♦ దోసము నాయది యాట భూమిభృ
చ్ఛాసన సప్తధాభిదగఁ ♦ జల్పఁగఁ గల్గితి వీవు గర్భమున్
రోస మదేల నాకిఁక, మ♦రుత్తులు నేడ్వురు నేలుభూములన్
వాసిగ వీరిపాలనము ♦ వర్తిలఁ జేయుము నాకుఁ బ్రీతిగన్. ౯౬౧

కం. నాకొడుకు లేడ్వురును ది,వ్యాకృతు లై నీవు పిలిచి ♦ నటు మారుతు లన్
బ్రకటనామంబున వా,తాకృతిఁ జరియించు వార ♦ లాకసమందున్. ౯౬౨

ఆ. ఒకఁడు బ్రహ్మలోక ♦ మొకఁ డింద్రలోకంబు, నొకఁడు వాయు వనఁగ♦ నుడుపథంబు
నొంది మలయువార ♦ లున్ననల్వురు[2] నాల్గు,దెసల యుష్మదాజ్ఞ ♦ దిరుగువారు.

కం. కొంజక యిటు పలుపు మనం, బ్రాంజలి యై తల్లిఁ జూచి ♦ యనె నింద్రుం డో
రంజితసుజనా! సత్య మ,గుం జూవె యి దెల్ల శంక ♦ గూర్పకు మదిలోన్. ౯౬౪

---

[1] మారుద = ఏడువవలదు. [2] లున్న నల్వురు = మిక్కిన నలుగురు.

కం. అని తల్లియుఁ గొడుకుఁ దపో,వనమున నీరీతి సమయ♦పడి సంతుష్టిం
జనిరి దినంబున కని యది, వినినారము మున్ను దివ్య♦విభవా రామా! ౧౬

శ్రీరాములకు విశ్వామిత్రుఁడు విశాలాదేశ వృత్తాంతంబుఁ దెలుపుట.

కం. ఈ దేశము శక్రుఁడు ము,న్నాదితికిని సేవ చేసి ♦ నట్టిది వినుమా
భూదయితుం డిక్ష్వాకుం, డాదృతిని నలంబుసాఖ్య ♦ యందుం గనియెన్. ౧౭

సీ. పరమధార్మికకీర్తిఁ ♦ బరఁగువిశాలుని, నతఁ డిటఁ గట్టించె ♦ నయ్య దీని
వసుధ విశాల నా ♦ వఱలు నియ్యది యు వి,శాలునుతుఁడు హేమ♦చంద్రుఁ డయ్యె
నమ్మహాబలశాలి♦ యాత్మజుండు సుచంద్రుఁ, డతనికిఁబుట్టె ధూ♦మాశ్వుఁడనఁగ
నాతని తనయుఁ డై ♦ యలరె సృంజయుఁడుత,త్తనయుఁడు సహదేవ♦మనుజనాథుఁ

తే. డతని కులవర్ధనుండు కు♦శాశ్వుఁ డయ్యె, నతనిసుతుఁ డయ్యె సోమద♦త్తాఖ్యనృపతి
సోమదత్తుప కుదయించె ♦ శూరవరుఁడు, వినుతగుణుఁడు కకుత్స్థనృ♦ప్వవిభుండు.

కం. ఆతనిసుతుఁ డగుసుమతియె, ఖ్యాతగుణము నందు దీని ♦ నేలెడి; నిక్ష్వా
క్వాత్మతనయు నీనృపతులు, పూతమతులు ధర్మరతులుఁ ♦ బొరి దీర్ఘాయుల్. ౧౮

మ. మన మీ రే[1] యిట నిల్చి సౌఖ్యముగ రా♦మా! తెప్ప వేవంగ[2] నే
జనకుం జూత మటంచు నుండ నెవ వి♦శ్వామిత్రమౌనీశురా
కను వైశాలికుఁ డైనయాసుమతి యా♦కర్ణించి వే వచ్చి య
మ్మునివర్యుక్ విహితోపచారవిధులం ♦ బూజించి తా మ్రొక్కుచున్. ౧౯

కం. ధన్యుఁడ నైతిని మునిరా,జన్యా! మద్దేశ మీవు ♦ చనుదేర నసా
మాన్యభవద్దర్శనమున, ధన్యులు నాకంటె లేరు ♦ తడవిన ననుచున్. ౨౦

సుమతివిశ్వామిత్రుల సంభాషణము.

కం. కుశికసుతుండును సుమతియుఁ, గుశలప్రశ్నంబు చేసి ♦ కొమ రగుతమి నా
దశరథసుతులను గనుచుఁ గ్రి,వశవల్లభనిభుఁడు గాధితనయున కనియెన్. ౨౧

సీ. ఏవార ... దేవపరాక్రముల్, వారణపంచాస్య♦పరమగతులు
వీరలు ... వృషభసంకాశులు, జలజాతలోచనుల్ ♦ సరసమతులు
కరవాల... ధారులు, నాశ్వినేయసమాన♦హారితనులు
లోలకరించుచు నున్న ♦ ... యమువార, లిచ్చమై దివినుండి♦యిలకు దిగిన

తే. యమృతభోజనులట్టుల ♦ ... వారు, మఱియు నింగితచేష్టాప్ర♦మాణములను
నొక్కరీతిని నున్నవా ♦ ... , వేఁడెదను జెప్పవే వీరి♦విధము నెల్ల. ౨౨

ఉ. ఏటికి నీబడిక్ మనుజ ♦ ... మ్రమ్మరరాని యట్టిఘో
రాటవిఁ బాదచారు లయి ♦ ...యుధముల్ ధరియించి యెట్టు లి

---

[1] ౧౩-వ నాఁటి రాత్రి. [2] వేవంగ — తెల్లవాఱఁగా.

ప్పాట మునీంద్ర! వచ్చిరి తే♦పాకరసూర్యులు మిన్నువోలె నీ
వాటి వెలుంగఁ జేసెద ర♦వారణవిక్రము లేరిపుత్త్రు లో? ౯౭౩

కం. అనునావాక్యములను విని, ముని సిద్ధాశ్రమనివాస♦మును రాక్షసులన్
దునుముట లోనగుచరితం,బును సర్వము వినిచె సుమతి♦భూపతి కెలమిన్. ౯౭౪

చం. కుశికతనూజువాక్యముల♦కుం బరమం బగుమోద మంది యా
దశరథరాజపుత్త్రుల ను♦దారబలాఢ్యుల సత్క్రియ యొప్పఁగాం
బ్రశమితవైరి యాసుమతి ♦ భాగ్య మటంచును బూజ సల్పె, దా
దశతనువంశజాతులు ము♦దంబున దాని గ్రహించి కూరిమిన్. ౯౭౫

ఉ. ప్రాకటలీల నాపురిని ♦ రాతిరి యొక్కటి పుచ్చి వేఁడుకన్
వేకువ[1] లేచి తర్లి ముని♦బృందముతో మిథిలం గనంగ, న
స్తోకము దానిసొంపుఁ గని ♦ సొక్కి మునీశులు మేలుమే లనన్
శ్రీకరశీలి చూచి పురి♦చేరువ నాశ్రమతుల్యదేశమున్. ౯౭౬

గౌతమాశ్రమవృత్తాంతప్రారంభము.

ఉ. ఎవ్వరి యాశ్రమం బిది? యి ♦ దేటికి నిర్జన మయ్యె రమ్య మై?
యివ్విధ మెల్లఁ జెప్పు మని ♦ యాకుశికాత్మజు వేఁడ మేలు మే
లివ్వన మిట్టు లౌటకును ♦ హేతువుఁ జెప్పెద విన్ము రాఘవా!
యవ్వనజాసనాభుఁడు మ♦హాత్ముఁడు గౌతముఁ డుండె మున్నిటన్. ౯౭౭

శా. రామా! యాతఁ డహల్యఁ గూడి పలువ♦ర్షంబుల్ తపం బుండ, సు
త్రాముం డొక్కెడ సందు గాంచి, సతిఁ జే♦రన్ వచ్చి యామౌనియ,
ట్లామోదంబున దానిఁ గాంచి జలజా♦స్యా! మన్మథప్రేరిత
వ్యామోహాత్ములు కార రే ఋతుప్రతీ♦క్షాశక్తు; లట్లౌటచేన్. ౯౭౮

కం. అంగజకేళిని దమి నీ,సంగతిఁ గాంక్షించినాఁడఁ ♦ జరితార్థునిఁగా
నంగన సలుపుమ యని బహు,భంగులఁ బ్రార్థింప నత్త♦పస్విని మదిలోన్. ౯౭౯

కం. ముని వేషధరుఁడు శక్రుం, డని యెఱిఁగియు నిర్జరేంద్రుఁ ♦ డనుతలఁపున నీ
కొనియెన్ దుర్మతి యై యా,తనితోఁ గలియంగ మఱి ము♦దంబునఁ బలికెన్.

ఉ. సంతస మయ్యె, నిన్ను ననుఁ ♦ జక్కఁగఁ బ్రోవుము మానదా! శచీ
కాంతుఁడ! ధన్య నైతి, నిటఁ ♦ గా దిఁక నిల్వఁగఁ బొమ్ము వేగ యీ
ప్రాంతము వీడి, యన్న సుర♦రాజు హసించుచు మోద మయ్యె నో
యింతి! భయంబు మాను మిదె ♦ యేగెద వచ్చినత్రోవ నింతలోన్. ౯౮౧

కం. అని యాసతి సంతృప్తఁగ, నొనరిచి గౌతముఁడు వచ్చు♦నో యనుశంకన్
గొని బిఱబిఱ నుటజము విడి, చనుటకు వెలి వచ్చి జంభ♦శాత్రవుఁ డెదుటన్.

[1] ౧౪-వ నాఁటి యుదయము.

ఉ. చేతను దర్భ లూని, పెఱ♦చే సమిధల్ ధరియించి, తీర్థను
స్నాతుఁడు నోట నార్తవస♦నంబులు దాలిచి, మండుపహ్నియ
ట్లాత్తతదేవదానవదు♦రాసదతేజుఁడు గౌతముండు రాఁ
జేతము పల్లటిల్లఁ గని ♦ చేష్పడి భీతిఁ బ్రకంపితాంగుఁడై. ౯౮౩

కం. వెల వెలఁ బాఱెడిమోమున, నిలిచినఁ దనరూపు గొనిన♦నిర్జరనాథుం
జెలిసి మహామహుఁ డిట్లని, పలికెన్ రోషంబు రూపు ♦ పడసినభంగిన్. ౯౮౪

గౌతముఁ డహల్యను నింద్రుని శపించుట.

కం. నాయట్టిరూపుఁ గైకొని, చేయంగారాని యట్టి♦చేఁతకుఁ దెగినా
వా? యజితాత్మ! బీజము, పాయుంగా నీకు నేల♦పాలుగ దీనన్. ౯౮౫

కం. అని శపియించిన సంక్రందనువృషణము లూడి పడియెఁ ♦ దత్క్షణమ ధరన్,
ఘనరోషంబునఁ దనజాయను ముని శపియించెఁ గటము ♦ లదరఁగ నిట్టుల్. ౯౮౬

కం. పెక్కేండ్లు నీవు గాలిన్, మెక్కుచుఁ గూడేమి లేక ♦ మిడుకుము తాపం
బెక్కఁగఁ గనఁబడ కెవరికి, నిక్కడఁ బెనుబూదిఁ బండి ♦ హీనచరిత్రా.[1] ౯౮౭

కం. ఏనాఁడు దశరథేశ్వరసూనుఁడు రాముండు దీనిఁ ♦ జొరఁ గలుగునో నీ
వానాఁడు పూత వై దుర్మానిని! పాయంగఁ గలవు ♦ మహితాఘంబున్.[2] ౯౮౮

చం. అతనికి నాతిథేయ మగు♦సర్వసపర్య లొనర్చి యోసి దు
ర్మతి! గతలోభమోహ నయి ♦ మాసిత మైనస్వరూప మూని యా
తతముదమార మున్నికట♦ధారిణి నీవ్వఁగఁ గల్గు నంచు ను
ద్ధతి శపియించి దీని విడి ♦ తాఁ జనె శీతనగంబుపొంతకున్. ౯౮౯

సీ. ఈరీతి ముష్కవి♦హీనుఁడై శతమన్యుఁ, డగ్నిపురోధసు ♦ లైనసురలఁ
గడు వెల్లఁబాటునఁ ♦ గని గౌతముఁడు ఘోర,తప మాచరింప నా♦తపముఁ జెఱిచి
యతనికిఁ గ్రోధంబు ♦ సర్గలం బొనరించి, తపమును నే విఘా♦తంబు చేసి
దేవకార్యముఁ దీర్చి♦తిని; ముని కలుషించి, బీజహీనుఁడుగ శ♦పించె నన్ను
తే. సతి నహల్యను దిట్టి రో♦సమున విడిచె, నగఁడు మ మ్మిట్లు దిట్టుట ♦ సతనితపము
పొల్లుపడె నుంకార్యంబు♦పొంచె నిట్లు, లైతి సఫలుని జేయరే ♦ యమరవరులు.

చం. హరిహయుఁ డిట్టు లాడ విని ♦ సాగ్నిపురోగము లెల్ల దేవతా
వరులు మరుద్గణంబు పితృ♦పర్గములం గని మేఁక నాండ మా
సురపతి యండహీనుఁ డయి ♦ స్రుక్కుట గల్గెను గాన వేగ మీ
ర రసి యజాండము ల్గొని సు♦రాధిపు బీజయుతుం ఘటింపరే. ౯౯౦

ఆ. అఫల[3] మైనమేఁక♦యామిషంబును మీరుకుఁ, దనివి గూర్చుఁ గాక ♦ ధరణిజనము
లట్టిదాని నొసఁగ ♦ యజ్ఞఫలమునకు, హాని రాక యుండు ♦ నని వచింప ౯౯౧

[1] దీనివలన నహల్య రాయి యయ్యె ననుట వాల్మీకిమతము గాదు. [2] భగవద్దర్శనంబునఁ గాని జారత్వదోషము పాయదు. [3] అఫలము = వృషణహీనము.

చం.దివిజుల నాలకించి పితృ♦దేవత లప్పుడు మేకబీజము
లిడిచి సురేంద్రునందుఁ దవి♦ఢించిరి;[1] నాఁటను గోలె బీజముల్
దవులని మేకమాంసమును ♦ దారు భుజించుచు యజ్ఞకర్తకున్
మిపుల ఫలంబు లీయఁగను ♦ మేకొని రాపితృ దేవతల్ దమిన్. ౯౯౩

ఆ. గౌతమర్షి తపము♦కలిమిబలంబున, మేషవృషణుఁ డగుచు ♦ మేఘవాహుఁ
డమరె నాఁటఁ గోలె ♦ నాశ్రమంబును జొచ్చి, సతిఁ దరింపఁ జేయ ♦ మతిఁ దలంపు.

అహల్యాశాపమోక్షణము.

సీ. అనుచు వాక్రుచ్చిన♦మునివాక్యములు విని, సహలక్ష్మణుఁడు రామ♦చంద్రుఁ డంత
ననఘుండు కౌశికుం♦డును ముస్నుగా నేగ, గౌతమాశ్రమ మేగి ♦ కాంచె నందు
వరమహాభాగను ♦ గురుతపోద్యోదిత,దుర్భర తేజను ♦ దుర్నిరీక్షఁ
బనివడి సలువచే♦తను సమానుషరూప, గాఁగ మాయామయి♦కరణి సృష్ట

తే. మంచు కప్పిన, మబ్బున ♦ మాటుపడిన, నిండుఁజందురురుచివోలె ♦ నుండుదాని
నీటఁ బ్రతిబింబితం బయి ♦ నిగుడు చున్న,యెండ యనఁ దేజిమాడ రా♦కుండుదాని.

కం.శ్రీరామచంద్రుఁ డాశ్రమ,ధారిణిఁ జేరంగ శాప♦తాపము వాయన్
నారీమణి తనపూర్వా,కారంబున భువనములకుఁ ♦ గనఁబడె మరలన్. ౯౯౬

సీ. రామలక్ష్మణు లంత ♦ నామెకు మ్రొక్కిన, మదిరాక్షి గౌతము♦మాటఁ దలఁచి
వారలు పూజ్యు లం ♦ చారసి పాద్యంబు, నర్ఘ్యంబు నిచ్చిన ♦ నందుకొనియెఁ
గాకుత్స్థుఁ డంతట ♦ నాకంబునందుండి, సుమవృష్టి గురిసెను ♦ సురలు దేవ
దుందుభిధ్వనములు ♦ క్రందుగ మొరయంగ, మెలు మే లంచును ♦ మెచ్చి రింతి

తే. ఘోరతపమున శుద్ధ యా♦వారిజాక్షి, స్వీకరించుచు గౌతమ♦ర్షి ప్రవరుఁడు
రాముఁ బూజించెనామునిరాజు చేతఁ, బూజలను బొంది రాముండు♦పోనఁ దొడఁగె.

సీ. తమ్ముఁడు దోడు రా ♦ నమ్ముని ముస్నుగా, నీశాన్యదిక్కుగా ♦ నేగి జనకు
సవనవాటముఁ జొచ్చి ♦ సవురు నాలోకించి, మునివర్యుతోడ రా♦ముండు పలికె
యజ్ఞసామగ్రి య♦త్యంతము శ్లాఘ్యంబు, వివిధ దేశాగత♦విప్రవరులు
వేదాధ్యయనరతు ♦ లైన వే లున్నారు, పరమఋషీశుల♦వాటములును

తే. శకటశతసంకులం బయి ♦ ప్రకట మయ్యె, నెందు సిలువంగ మన కిటఁ♦బొందు సనిస
జలము నిండారి జనకల♦కలము లేని,తలము విధియించె నమ్ముని♦జలజభవుఁడు.

కం.మునివర్యుఁడు కౌశికుఁ డటఁ, జనుదెంచుట నాలకించి ♦ జనకుఁడు భక్తిం
దనదుపురోహితవర్యుని, ననఘు శతానందుఁ గూడి ♦ యచటికి వచ్చెన్. ౯౯౯

శ్రీరామాదులు మిథిలకుఁ బోవుట.

చం.ఇటు లరుదెంచి యమ్మునిమ♦హేంద్రునిఁ గొల్చుచు నుండ నింతలోఁ
దటుకున ఋత్విజుల్ విధిహి♦తంబుగ నర్ఘ్యముఁ బాద్య మీయఁ బ్ర

[1] దీనివలన నెంతటి శస్త్రచికిత్స యార్యవైద్యు లెఱింగియుండిరో తెలియనగు.

స్ఫుటమతి దానిఁ గైకొనుచు ♦ భూపతి సేమము సప్తతంతుసం
ఘటనము ప్రశ్నచేసి ఋషి♦కాండములన్ మఱి గారవించుచున్. ౧౦౦౦

ఉ. ముచ్చట లాడు చుండుముని♦ముఖ్యునిఁ జూచి నరేంద్రచంద్రుఁడో
సచ్చరితా! మునీశ్వరుల♦సంఘముతోడఁ దగ నాసనంబునం
దిచ్చ మెయి న్వసింపు మని ♦ యెంతయు వేఁడిన నట్ల చేసి యిం
పచ్చుపడంగ నీవు భవ♦దాసనముం గొను మంచుఁ బల్కినన్. ౧౦౦౧

కం. జనకమహీపతి ఋత్విగ్జనసహితుం డగుచు మంత్రి♦సంఘంబులతోఁ
దనదుపురోధులతో నా,సనమునఁ గూర్చుండి గాధి♦సంభవుఁ బలికెన్. ౧౦౦౨

సీ. నేఁడుగా మునిచంద్ర ♦ నేఁ జేయునీయజ్ఞ,మునపుణ్యఫలమును ♦ బొందఁ గంటి
నేఁడుగా దేవతా♦నికరంబు లీక్రతు,సామగ్రిఁ జేసెను ♦ సఫలముగను
నేఁడుగా మౌనీంద్ర ♦ నీ విటు వచ్చుట,కతన ధన్యుఁడ నైతి ♦ ధాత్రితలమున
నేఁడుగా పుణ్యాత్మ ♦ నీయనుగ్రహమున, జన్మ మెత్తుట యయ్యె ♦ సార్థకంబు

తే. పదియు రెండు దినంబు లే♦ర్పడియెఁ గొఱఁత, యజ్ఞపూర్తికి ననెద రీ ♦ యార్యవర్యు
లంత భాగార్థులై వచ్చు♦నమరవితతి, ననఘ దర్శింపఁ దగు నని ♦ యడిగె మఱియు.

సీ. ఏవార లయ్య యీ♦దేవపరాక్రముల్, వారణపంచాస్య♦పరమగతులు
వీరులు శార్దూల♦వృషభసంకాశులు, జలజాతలోచనుల్ ♦సరసమతులు
కరవాలతూణీర♦శరచాపధారులు, నాశ్వినేయసమాన♦హారితనులు
తోలకరించుచునున్న ♦ మొలకప్రాయము వార, లిచ్ఛమై దివినుండి ♦ యిలకుఁ డిగిన

తే. యమృతభోజను లట్టుల ♦ యమరువారు, మఱియు నింగితచేష్టాప్ర♦మాణములను
నొక్కరూపయి కూఁకట్ల ♦ నొప్పువారు, వేఁడెదను జెప్పవే నాకు ♦ వీరి తెఱఁగు.

చం. అని జనకుండు పల్కిన మ♦హాత్ముఁడు గాధిసుతుండు తేని కీ
యనఘపరాక్రముల్ దశర♦థావనినాథతనూజు లంచు వా
రొని నిజయజ్ఞ రక్షణముఁ ♦ గ్రూరనిశాటవధంబునున్ విశా
లను గనుఁగొంట వెంచి మహి♦శామణి యైనయహల్యఁ గాంచుటల్. ౧౦౦౫

కం. గౌతమసందర్శనమును, బ్రీతిగ వచియించి వీరు ♦ శ్రీకంఠునివి
ల్చేతము రంజిలఁ జూడ మ,హాతేజా కోర్కి గలిగి ♦ యరుదెంచి రనన్. ౧౦౦౬

కం. మునిపలుకులను విని గౌతమ,తనయాగ్రణి మేనఁ బులక♦తతు లమరఁగ రా
మునిదర్శనమున నచ్చెరు, గొనుచు శతానందుఁ డనియెఁ ♦ గుశికాత్మజుతోన్.

సీ. చూపితే మునిరాజ ♦ సుశ్లోకఁ జిరతప,స్విని నాదుజనని రా♦తనయునకును
దెలిచెనే యీసర్వ♦దేహిపూజార్హుని[1], నాతల్లి రాము వ♦న్యంబు లొసఁగి

---

[1] దీనివలన రాముఁ డవతారమూర్తి యని శతానందుఁడు గ్రహించెనని యేర్పడుచున్నది.

చెప్పితే నాతల్లి ♦ చేటుకాలం బైనఁ, జలిపిన యాదుష్ట ♦ చరిత మెల్లఁ
జేరెనే నాతల్లి ♦ చెలిమి నాతండ్రిని, దశరథాత్మజుశుభ ♦ దర్శనమున
తే. నాదు జనకుండు పూజించె ♦ నా మహాత్ము, రాముఁ? బూజల నందెనా ♦ బ్రహ్మవిదుఁడు
స్వాశ్రమాగతుఁ డైనయా ♦ యనఘుచేతఁ? దండ్రి గైకొనె నయ్య నా ♦ తల్లి మరల?
కం. అని యిట్లు శతానందుఁడు, దను నడిగిన గాధిజుండు ♦ తరుణము చెడకుం
డను జేసితిఁ గర్తవ్యం,బును; రేణుక పతిని బోలె ♦ ముని గౌతమునిన్ ౧౦౦౯
కం. మీతల్లి చేరికొనియెం, బ్రీతి న టం చనఁగ మునము ♦ మేకొని కౌస
ల్యాతనయునిఁ గనుఁగొనుచు మ,హా తేజుఁడు గౌతమర్షి ♦ యాత్మజుఁ డాడున్.
తే. స్వాగతము నీకు నో రామ ♦ చంద్ర! మాయ,దృష్టమున నిట్లు నచ్చి తీ ♦ దేశమునకు
నరయఁగ నజయ్య తేజుఁ డై ♦ నట్టి గాధి, నందనుఁడు మున్నుగాఁగ నా ♦ నందమునను.
తే. తెలియుదే రామ! నిస్తుల ♦ తేజుఁ డైన, కౌశికుం డెన్నరా నట్టి ♦ గడుసుఁదపము
చేత బ్రహ్మర్షితను గొన్న ♦ శిష్టవరుఁడు, నీకు శివతాతి[1] యంచును ♦ నెమ్మనమున.
కం ధన్యుఁడు గలుగఁడొ రామా, యన్యుఁడు నీకంటె భువన ♦ మం దెందు నసా
మాన్యతపోబలుఁ డగునీ,మాన్యుఁడు నీరక్షకుఁ డయి ♦ మహి వెలయుటచేన్.
కం. వినుమా విశ్వామిత్రుని, ఘనమాహాత్మ్యంబు నీవు ♦ కడమ వడక యె
ల్లను మానితగతి నే వా,కొను వాఁడను నతనిబలము ♦ గుణములుఁ జరితల్. ౧౦౧౪

←— శ్రీరాములకు శతానందుఁడు విశ్వామిత్రపూర్వవృత్తాంతంబుఁ దెల్పుట. —→

సీ. ఈధర్మశీలుఁడు ♦ పృథ్వీశుఁ డై యెంత, యేనికాలము ప్రజ ♦ నేలినాఁడు
సకలవిద్యల నేర్చి ♦ జనహితరతుఁ డయి,ధర్మజ్ఞుఁ డనుకీర్తిఁ ♦ దనరినాఁడు
అజునిపుత్రుఁడు కుశుం ♦ డాతండు కుశనాభుఁ, గనియె నాతఁడు గాధిఁ ♦ గనియె నయ్య
గాధితనూజుఁ డీ ♦ కౌశికబ్రహ్మర్షి, ఘెక్కువే లేఁడు లీ ♦ పృథ్వి నేలు
తే. చుండి యొకనాఁడు నిజచమూ ♦ వ్యూహయుక్తి, నఖిలమేదిని నగరంబు ♦ లాశ్రమములుఁ
బట్టనంబులు నేఱులుఁ ♦ బర్వతములు, సంచరించు చొకానొక ♦ సమయమునను.
కం. నానావృక్షసమాకుల, మై నానామృగవిహంగ ♦ మాకీర్ణం బై
దానవదేవాన్విత మై, మానిత మై సాధుహరిణ ♦ మంజుల మగుచున్. ౧౦౧౬
ఆ. అగ్నికల్పు లౌ మ ♦ హాత్ములచేతను, దపము సేయుధన్య ♦ తముల చేత
దివ్యతేజు లైన ♦ దేవర్షివరులచే, బ్రహ్మఋషుల చేతఁ ♦ బ్రబలుదాని. ౧౦౧౭
ఆ. వారిభక్షకులును ♦ వాయుభక్షకులును, భూజ శీర్ణ పర్ణ ♦ భోజనులును
ఫలము లారగించి ♦ పరివర్జితక్రోధు, లైనవారు దాంతు ♦ లైనవారు. ౧౦౧౮
కం రిసులును[2] జపపరవైఖా,నసులును మఱి వాలఖిల్య ♦ నానామునిరా
డ్విసరంబులు పొలుపారఁగ, నసమం బై బ్రహ్మలోక ♦ మనఁ దగు దానిన్. ౧౦౧౯

---

[1] శివతాతి = శుభము చేయువాఁడు. [2] రిసులు = ఋషులు; ఋషిశబ్దభవము రిసిగాని రుసిగాదు.

విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠునాశ్రమంబునకుఁ బోవుట.

చం. ఘనుఁడు వసిష్ఠునాశ్రమముఁ ♦ గాంచి ముదంబును జెంది చొచ్చి స
ద్వినయవిధేయతాగరిమ ♦ వీఁడు నమ్మునిరాజుచెంతకున్
జని ప్రణతుల్ ఘటింప ముని ♦ చంద్రముఁ డో నృపవర్య సేమమా
యని యుచితాసనం బిడిన ♦ నం దుపవిష్టుఁడు నయ్యె నీతఁడున్. ౧౦౨౦

కం. ఇం బమర యథాశాస్త్రీ,యంబుగ ముని తెచ్చి మధుఫ ♦ లాదుల నిడఁ జి
త్తంబునఁ బొంగుచు నానం,దంబున నీయన గ్రహించి ♦ తపసిం బలికెన్.

తే. కుశలమా మీకు నో ముని ♦ కులవతంస, సేమమే యగ్నులకు నెల్ల ♦ శిష్యులకును
భద్రమా లెస్స యా నెత ♦ పంబు జపము, తరులతాదులఫలములు ♦ దనరునయ్య.

తే. అనిన రాజేంద్రునకు నిట్టు ♦ లనె వసిష్ఠ,మౌని కుశలంబ సర్వంబు ♦ మానవేంద్ర
సేమమే కద నీకు నీ ♦ సేవకులకు, నయినవారికి హితులకు ♦ సందఱకును. ౧౦౨౩

సీ. ధర్మమార్గం బింత ♦ తప్పక రాజస్వ,నీతిమై జనములఁ ♦ బ్రోతువయ్య
నీభృత్యు లెల్లరు ♦ నీవశవర్తు లే, కరము ప్రీతిని వారి ♦ నరయుదువయ్య
నీశత్రు లెల్లరు ♦ నిర్జితులే కదా, బలకోశమిత్రముల్ ♦ ప్రబలునయ్య
భార్యలుఁ బుత్రులుఁ ♦ బౌత్రులుఁ గుశలులే, జనులకు హర్షంబు ♦ దనరునయ్య

తే. యనుచు నడిగినఁ గుశల మ ♦ టంచుఁ బలికె, నిట్టు లిద్దఱు హర్షంబు ♦ మట్టు మీఱఁ
బుణ్యగాథలఁ గాలంబుఁ ♦ బుచ్చుచుండ, క్ష్మాతలేంద్రునిఁ బలుకువి ♦ ధాతృసుతుఁడు.

వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునకు విందు సేయుట.

కం. అతిథిశ్రేష్ఠుఁడ వీ వో, క్షితిపా! పూజ్యుఁడవు నిన్ను ♦ సేసలతోడన్
మతి గలిగె సత్కరింపఁగ, నితవుగ నంగీకరింపు ♦ మీ నీ వనినన్. ౧౦౨౪

ఉ. అందితి నాతిథేయము మ ♦ హాత్మక నీప్రియవాక్కులన్, సుధా
తుందిలకందమూలవిత ♦ తుల్ వనమందలి వారగించి నా
నందముఁ బొందినాఁడను, ఘ ♦ నం బగు తావక దర్శనంబునన్
జెందితి ధన్యతన్, సెలవె ♦ స్నేహముఁ బాయకు పోయి వచ్చెదన్. ౧౦౨౬

కం. అనుచున్ మఱిమఱి తనుఁ బ్రా,ర్థన చేసెడిమౌనివరునిఁ ♦ దా నిట్టు లనెన్
మునివర! నీ కిష్టం బెది, యొనరించెద దాని ననుడు ♦ నుర్వీధవుఁడున్. ౧౦౨౭

చం. అనఘుఁడు మౌని యంత శబ ♦ లాఖ్యను దైవతసౌరభేయినిం
గని విను రమ్ము రమ్ము క్షితి ♦ కాంతున కేఁ బెనువిందు పెట్టెదన్
జని యిదె వీరి కెల్లరకుఁ ♦ జాలఁగఁ గూర్పుము కోర్కె తీరఁ జ
య్యన మధురాన్న పానక ర ♦ సాయన లేహ్య ఫలాదిభోజ్యముల్. ౧౦౨౮

చం. అన విని కామధేనువు య♦థార్థముగాఁ బలుపిండివంటలున్
ఘనముగఁ దేనె మద్యములుఁ ♦ గమ్మనికూరలుఁ బప్పు లప్పముల్
గొనికొని యెవ్వ రెవ్వ రెవి ♦ గోరుదు రట్టివి యెల్ల రాను లై
యొనరఁగఁ బాలుఁ బండ్లు రుచి♦రోష్ణశరాన్నముఁ గండచక్కెరల్. ౧౦౨౯

ఉ. నీటుగుతియ్యపానకపు♦నిర్మలపాత్రలు లోనుగాఁగ నే
ర్పాటుగ సృష్టిచేయ మును♦రాజు నృపాలున కెల్లవారికిన్
హాటకపాత్రు లుంచి రుచి♦రాసనము ల్గొన వారిఁ బంచి వే
పాటిగఁ గుప్పు వెట్టెఁ బరి♦పాటిగ వెండియునంటి యూకులన్. ౧౦౩౦

కం. అంతఃపురకాంతలతో, మంతులతో ద్విజులతోడ ♦ మఱి సైన్యముతో
నెంతయు మెక్కెను నృపుఁ డ,త్యంతము సంతుష్టి కంఠ♦దఘ్నముగాఁగన్. ౧౦౩౧

కం. ఈపాటను బరిపాటిగ, సాపా టొనరించి మౌని♦సత్తముతో నే
మాపోఁడఁ గంటి మనఘా, నీపూజల మెచ్చు వచ్చె ♦ నీశక్తులకున్. ౧౦౩౨

విశ్వామిత్రుఁడు దనకుఁ గామధేనువు నిమ్మని వసిష్ఠు నడుగుట.

కం. మచ్చిక నొక్కటి చెప్పెఁగ, సచ్చరితా కుతుకపడెద ♦ శతదశశతముల్
మెచ్చులిడు మేలికవుల, నిచ్చెద నా కొసఁగవే ము♦నీశ్వర! శబలన్. ౧౦౩౩

కం. ఏల యన నాలలోపల, మే లైనది శబల చూవె ♦ మిత్రను తేజా
మే లైనవస్తుతతి భూ,పాలిది[1] గద వినవె రత్న♦హారులు రాజుల్. ౧౦౩౪

చం. అనిన వసిష్ఠుఁ డి ట్లను జ♦నాధిప! యేటికి నూఱువేలు నా
కొనియెద వాల నిత్తు నని ♦ కోటిశతంబుల నాల నిచ్చినన్
గనకపురాసు లిచ్చినను ♦ గా దెడఁబాయఁగ దీని, నాత్మవం
తుని యశ మెట్టు లట్టు లిది ♦ దొల్గదు న న్విడి యెల్లవేళలన్. ౧౦౩౫

ఉ. హవ్యముఁ గవ్యము న్బలియు ♦ నగ్నులు హోమము దేహయాత్రయున్
భవ్యగుణాఢ్య! యీసురభి♦పాలనె సర్వముఁ దీర్చు చుండెడి
న్దివ్యము లైనవిద్దియ ల♦నేకము లున్నవి దీనియందు, నా
కన్వయమోదహేతువు య♦థార్థము సు మ్మిది పాయ నేర్తునే. ౧౦౩౬

సీ. అంతియ కాక యు♦నంతము లున్నవి, హేతువు ల్గాన నే ♦ నీయ శబల.
నన వసిష్ఠునిఁ జూచి ♦ యనియె గాధిసుతుండు,|బంగారుసొమ్ములఁ ♦ బటిమ మీఱు
పదునాల్గువేలద్వి♦పముల నొసంగెద, నాల్గుకక్ష్యములచే ♦ నవ్యము లగు
హేమరథంబుల ♦ నిచ్చెద నీకును, నెనిమిదినూఱు ల♦హీనజవము

తే. లయినదేశభవంబుల ♦ నశ్వములను, బదియునొక్కొండు వే లిత్తు ♦ బహుళవర్ణ
యుక్తధేనువులను గోటి ♦ నొసఁగువాఁడ, నీయవే నాకు మౌనీంద్ర ♦ యీశబలను.

[1] భూపాలి = రాజసమూహము.

మ నగలో రత్నములో హిరణ్యములో నా♦నాదేశసామగ్రులో
తగుమాన్యంబులో భూములో మడులో కాం♦తాశ్రేణులో యెవ్వ ని
చ్చగ నాసించెద నన్ని నిచ్చెద మునీ♦శా! యీయవే దీని నా,
నగునే యీయఁగ నెంత యే నడుగు మీ♦య న్నేర భూపాలకా! ౧౦౩౮

చం. ఇదియు ధనంబు నాకు ధర♦ణీశ్వర! యియ్యది నాకు రత్న మి
య్యదియు మదీయసర్వధన ♦ మయ్యెడిఁ జుమ్ము మదీయజీవితం
బిది యగు దర్శ యజ్ఞము ల♦హీనసుదక్షిణపూర్ణమాస, లి
య్యది యఖి మత్క్రియాతతుల ♦ కంతకు మూలము గాధినందనా. ౧౦౩౯

కం. ఏమిటికి నిష్ప్రయోజక, మామాటలు పెక్కు లాడ ♦ నన్నిటి నిదు నీ
కామగవి నొసఁగ నేను, భూమీశ్వర! విడువు ప్రొద్దు♦పోవనిమాటల్. ౧౦౪౦

విశ్వామిత్రుఁడు కామధేనువును బలాత్కరించి పట్టుకొనిపోవుట.

సుగంధి. ఇట్లు లామునీంద్రుఁ డాడి ♦ యీయ నన్న ధేనువున్
బట్టి కట్టి కొంచుఁ బోవఁ ♦ బార్థివుండు బల్మిమైఁ
దొట్టఁగన్ దురంతచింత ♦ దుఃఖితాత్మ యామ న
న్నిట్టు వాయఁగా మునీంద్రుఁ ♦ డేమి తప్పు చేసితిన్. ౧౦౪౧

కం. ఏడ్చుచు నుండఁగ న న్ని, ట్లీడ్చుకొనుచుఁ బోవఁ జాగి ♦ రీభటు లని తా
నూడ్చుకొని కట్టులను గవి, మూడ్చుచుఁ దన్భటులఁ జేరి♦మౌనినికటమున్ ౧౦౪౨

ఉ. కన్నుల నీరు గాఱ నధి♦కవ్యథ నేడ్చుచు గోలుగోలునన్
బన్నుగ దేవదుందుభిర♦వంబున ని ట్లను బ్రహ్మపుత్ర యా
పన్నజనావనా! యిటులు ♦ పాయుటకుం గత మేమి నన్ను, నీ
సన్నిధిఁ బాపికొం చనుగ ♦ సాగిరి యీధరణీశుకింకరుల్. ౧౦౪౩

శా. శోకంబుట్టువువోలె దుఃఖగరిమన్ ♦ దోదూయమానాత్మ నై
వాకం బాఱినమోముతో వగచుచుం ♦ బ్రార్థించు నగ్గోవుతో
వీడ న్నే నిదు ధేనురత్నము! కదున్ ♦ వీర్యాతిగర్వంబునన్
బాడిం బాసి గ్రహించె ని న్బలిమి భూ♦పాలుండు మోహాంధుఁ డై. ౧౦౪౪

కం. ఆతండు ధారిణీశుఁ డు, పేతబలుఁడు వీర్యయుతుఁ డిఁ♦కే మన నేనో
పీతబలుఁడ బాఁపఁడ నా, చేత మఱే మగును వాని♦చేఁతలు మాన్పన్. ౧౦౪౫

కం. వానికిఁ గల దక్షౌహిణి, సేన శతాంగాశ్వకేతు♦సింధురయుత మై
జా నై; యే మున్నది నా, కానృపు నెదిరింప? నెఱుఁగ♦వా నాస్థితులన్. ౧౦౪౬

చం. అన విని సౌరభేయియు మ♦హాత్మక! క్షత్రబలంబునుం బలం
బన నగు నయ్య? బ్రహ్మబల ♦ మా బల మన్నను; నప్రమేయ మా

ననుపమ తేజ! నీమహిమ ♦ మాన్నృపుఁ డెంతబలాఢ్యుఁ డయ్యు నీ
కును నధికుండు గాఁడు, వెసఁ ♦ గూల్చెద నాతనిసేన నంతయున్. ౧౦౪౭

కం. వాని దురాత్ముని దర్పవి, హీనుంగా యుష్మదీయ ♦ భృశమంత్రబలా
దీనను నేఁ గావించెద, మానీశ్వర! యాన తీయు♦మా యని తన్నున్ ౧౦౪౮

కం. వేఁడెడిశబలకు నమ్ముని, తేఁ డానతి యిచ్చె రిపులు ♦ ఱిచ్చ పడంగాఁ
బోఁడిమి సెడఁ గల్పింపుము, వాఁడిమగల ననిన శబల ♦ వందలకొలఁదిన్. ౧౦౪౯

కామధేనుకల్పితసైన్యముచే విశ్వామిత్రుసేన నాశ మగుట.

కం. శూరుల రిపుచయభయదా, కారులఁ బహ్లవుల నంతఁ ♦ గల్పించెను హుం
భారవమున; వారు చమూ, వారంబును రూపుమాపి ♦ వఱలఁగఁ గనుచున్ ౧౦౫౦

ఉ. క్రోధకషాయితాత్ముఁ డయి ♦ ఘోరశరంబులఁ బహ్లవాళి దు
స్సాధపరాక్రముండు ధర ♦ సాల్పడి వీచ మడంగఁ గూల్చినన్,
గాధితనూజుపైఁ బఱపెఁ ♦ గ్రమ్మఱ ధేనువు పట్టిసావళీ
సాధనధారులన్ యవన♦సంఘములన్ శకసైన్యకోటులన్. ౧౦౫౧

ఉ. వారలు కారుచిచ్చన న♦వారణవిక్రమకేళికారతిన్
భూరమణోరుసైన్యమును ♦ బూర్ణముగా దహియించి నైచినన్
గ్రూరతరాస్త్రకోటులను ♦ గూల్చెను వారల నెల్లఁ గింకిరిన్
ధారణిఁ బీన్గుపెంటలుగఁ ♦ దద్దపడన్ గుదిగ్రుచ్చి నట్లుగన్. ౧౦౫౨

సీ. చటులవిశ్వామిత్ర♦శస్త్రాస్త్రనిర్దగ్ధ, సేనలఁ గాంచి వ♦సిష్ఠమునియు
శబల! సృజింపుము ♦ సత్వరంబుగ యోగ, బల మాశ్రయించుచు ♦ బలఁగములను
నని నిదేశించిన ♦ నదియు హుంభారవం, బున సృష్టిచేసెఁ గాం♦భోజసమితిఁ
బొదుగునఁ బహ్లవ♦పూగంబుఁ గల్పించె, యోనిని యవనాళి ♦ నొదువఁ జేసె;
తే. సృష్టి గావించె శకుల శ♦కృత్ప్రదేశ, మునను; మ్లేచ్ఛకిరాతాళి ♦ పొడమె ధేను
రోమకూపాళి; వారెల్లఁ ♦ ద్రుంచి రఱిమి, సరథగజఘోటభటముగ♦క్ష్మాపుసేన.

ఉ. సేనలు మూలముట్టుగ వ♦సిష్ఠునిచే హత మైన, భూమిభృ
త్సూనులు నూర్వురుగ్రతర♦శూలపరశ్వధశస్త్రహస్తులై
మానుగ నొక్కపూఁపున స♦మన్యుమునీంద్రుని డాయ, హుంకృతి
స్థానివరుండు నూర్వుర నొ♦నర్చె క్షణంబున బూదిప్రోవుగన్. ౧౦౫౪

చం. కొడుకులు నూర్వురున్ ధరణిఁ ♦ గూలుటయున్ బల మెల్ల నుగ్గుగాఁ
బొడవు చెడంగ బిద్దుటయు ♦ భూపతి గన్గొని స్రగ్గి సిగ్గుచేఁ
జెడితి మునీశ్వరు న్గెలువఁ ♦ జేకుఱు టెట్లొ యటంచు దీనుఁ డై
మిడుకుచు వెచ్చనూర్చుచును ♦ మేదిని వ్రాలి విషణ్ణచిత్తుఁ డై. ౧౦౫౫

ఉ. వేగము లేని నీరనిధి, ♦ వీడినకోఱలక్రూరసర్పముల్,
బాగుగ గ్రస్తుఁ డైనఖర♦భానుఁడు, పక్షము లూడఁ బక్షి, నా
వేగముఁ బాసి కాంతి చెడి ♦ వెల్వెలఁ బోవుచు భగ్నదర్పుఁ డై
యేగతినే జయింప మది ♦ నెంచి కుమారుని నిల్పి భూభృతిన్. ౧౦౫౬

కం.వీరుండు వడఁకుగుబ్బలిఁ, జేరం జని తప మొనర్చి ♦ శివుఁగూర్చి; భవా
నీరమణుఁడు దర్శన మిడి, కోరుము రాజేంద్ర కోర్కెఁ ♦ గొనసాగింతున్. ౧౦౫౭

చం.ఇటులు నిటాలనేత్రుఁడు నృ♦పేంద్రునిఁ బల్కిన మోడ్పుఁ జేతులన్
నిటలముఁ జేర్చి మ్రొక్కి ధర♦ణీవిభుఁ డానతభక్తలోకసం
కటహరణా! యుమారమణ! ♦ కర్కశదైత్యహరా! హరా! విశం
కటనయ నన్నుఁ జూడు పుర♦ఖండన! తుష్టుఁడ వేని నాయెడన్. ౧౦౫౮

కం.సాంగోపాంగోపనిష,త్సంగతి సరహస్యముగఁ బ్ర♦సాదింపుము నా
కుం గరుణ ధనుర్వేదం, బంగజమదహరణ! సురస♦మర్చితచరణా! ౧౦౫౯

ఆ. అసురులందు మునుల♦యందును గంధర్వ, వరులయందు యక్ష♦సురులయందుఁ
గలుగునస్త్రసంతతిఁ ♦ గరుణింపవే నాకు; గారమారఁ గోర్కె ♦ దీర ననిన. ౧౦౬౦

ఉ. నల్లె యటంచు హైమవతి♦వల్లభుఁ డేగిన, నస్త్రమండలం
బెల్లను గైకొనం బగుడు, ♦ నెంతయుఁ బొంగి సమృద్ధదర్పుఁ డై
పొల్లడఁగె న్మునీశ్వరుఁడు ♦ పో యని పున్నమనాఁటికంధి నాఁ
బెల్లుగ నుబ్బుచుం జనియెఁ ♦ బెన్నడ నమ్మునియాశ్రమోర్వికిన్. ౧౦౬౧

వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులయుద్ధము.

చం.జితసకలారి భూపతి వ♦సిష్ఠుతపోవన మెల్ల భస్మసా
త్కృత మొనరించె నొక్కత్రుటిఁ ♦ గీప్పడి యచ్చటి మౌనికోటి భీ
హతమతిఁ బాఱ దిక్కులకు ♦ నన్యయదివ్యమహాస్త్ర కీలలన్
ద్రుతగతిఁ బాఱెఁ బక్షితతి ♦ దూలిరి శిష్యవరుల్ భయార్తులై. ౧౦౬౨

చం.నిమిషములోపలం జవిటి♦ నేలకుఁ దుల్యతనొంది తద్వనం
బమరఁగ శబ్దశూన్యమయి ♦ యప్పుడు దుష్టమనంబుతోడ సం
యమి పౌరివుత్తు గాధిజు ర♦యంబున మంచును సూర్యునట్టు ల
శ్రమమునఁ బోకుపోకుఁ డని ♦ సారెకుఁ జెప్పిన నిల్వ రెవ్వరున్. ౧౦౬౩

కం.ఇటు చెప్పియు నిలకున్నను, బటుతరసంరంభరోష♦పరవశుఁ డగుచున్
గుటిలభ్రూకుటినటనము, స్ఫుటముగ నిట్లనియె మౌని ♦ భూపాలునితోన్.

ఉ. ఆఁపఁగ లే నటంచనిర ♦ యక్కట మచ్చిరసంప్రవృద్ధ మా
తోఁపును దూపులం గినిసి ♦ దోఁకిన పెట్టితి, కాల్చి దివ్వటీ

దోఁపిడికాఁడువోలె? నిను ♦ దోసము రోరి దురాత్మ! యింకిటన్
మైపడఁగ, నంచు రోషవిష♦శస్పృహుఁడై కడు దుర్నిరీక్షుఁడై. ౧౦౬౫

కం. రెండవ యమదండం బయి, మెండుచు నిర్ధూమకల్ప♦శిఖి యనఁ గీలల్
మండు తనబ్రహ్మదండం, బొం డాడక కేలఁ దాల్చి ♦ యున్నతి నిలిచెన్. ౧౦౬౬

శా. జృంభారంభమహోద్ధతి న్నిలువ నే♦సెన్ మౌనిపై భూమిభృ
జ్జంభారాతియు నిల్వు నిల్వు మని వా♦చాడంభ మేపార సం
రంభోత్తేజితవహ్ని బాణ; మది పై ♦ రాఁ జూచి యమ్మౌని దో
స్స్తంభాగ్రంబున బ్రహ్మదండ మిడి వి♦శ్వామిత్రుతో నిట్లనున్. ౧౦౬౭

చం. నిలిచినవాఁడ గాధిజుఁడ! ♦ నే నిదె చూపుము క్షత్రబంధు! నీ
బలముఁ జెలంబు శస్త్రముల♦పాండితిదర్పము నీఱు చేసి ని
న్నిలకును బాతు; క్షత్రబల ♦ మెక్కడ బ్రహ్మబలం బదెక్కడ[1]
పలువ! నృశంస! దివ్య మగు♦బ్రహ్మబలం బిటు చూడు చూపెదన్. ౧౦౬౮

సీ. అని బ్రహ్మదండంబు♦సను నార్చె గాధిజు,నగ్ని బాణము నీట ♦ నగ్నిఁ బోలె
ధారణీశ్వరుఁడును ♦ వారుణరౌద్రైంద్ర,పాశుపతైషీక♦బాణములును
మానవగాంధర్వ♦కోపముల్ మోహన,మానవజృంభణ♦మాదనములుఁ
సంతాపనంబు దు♦ర్దాంతవిలాపన,దారుణశోషణ♦దారణములుఁ

తే. బరమదుర్జయ మగువజ్ర♦శరము బ్రహ్మ,పాశమును గాలవారుణ♦పాశములును
దండపైశాచదయితముల్♦రెండశనులుఁ,గ్రౌంచశుష్కార్ద్రపైనాక♦ఖగము లేసె.

సీ. ధర్మచక్రంబును ♦ దారుణకాలచ,క్రంబును విష్ణు♦చక్రంబు మఱియు
మథనవాయవ్యముల్ ♦ మఱి హయశిరమును, శక్తియుగ్మంబు ము♦సలము వెండిఁ
గంకాళమును ఘోర♦కాలాస్త్రమును దీవ్ర,వైద్యాధరంబు నా♦ వఱలుశరముఁ
గాపాలముఁ ద్రిశూల♦కంకణా జిహ్మగం,బులుఁ గిన్కఁ దెగ నిండఁ ♦ బూన్చి చిమ్మ

తే. బ్రహ్మదండంబునను మ్రింగె ♦ బ్రహ్మసుతుఁడు, తచ్ఛరంబులనెల్లను ♦ దక్షణమున
నేమి చెప్పుదు శ్రీరామ ♦ యెల్లరకును, నక్కజం బయితోఁచె మ♦హాత్మమహిమ.

శా. సర్వాస్త్రంబులు నిష్ఫలం బగుడు వి♦శ్వామిత్రుఁ డుద్యన్మహా
ఖర్వక్రోధభయానకాకృతి లస♦ద్గర్వంబునన్ రేఁగి గం
ధర్వర్షి ప్రతతుల్ సుపర్వగణముం ♦ దైలోక్యమున్ భీతిమై
దుర్వారంబుగ సంభ్రమింప మునిపై ♦ దోర్దర్పముం జూపుచున్. ౧౦౭౧

శా. బ్రహ్మాస్త్రం బరి వోసి యేయ నదియుం ♦ బైరా శిఖామాలిక
ల్బ్రహ్మాండంబున నిండఁ గాంచి తన కే♦లన్ బ్రహ్మదండంబునన్
బ్రహ్మోపత్యము పూని మ్రింగె విబుధు ♦ ల్భ్రాంతాత్ములై చూడఁ; ద
ద్బ్రహ్మాస్త్రగ్రసనంబున న్మునికి రౌ♦ద్రం బయ్యె నాకారమున్. ౧౦౭౨

---

[1] అనాత్మవిస్మయం బింత బలిష్ఠుఁడైనను నాత్మవిద్యాపరుని గెలువఁజాలఁడు.

ఉ. దారుణ మైనరూపమును ♦ దాల్చినయమ్మునిరోమనిష్కృపా
ద్వారచయంబులన్ దహను♦జ్వాలలపంక్తులు వెల్వడంగ, దు
ర్వారమహాప్రభావు ముని♦రాజును గాంచి ఋషీశ్వరుల్ స్తవం
బార నొనర్చి యిట్లనిరి ♦ హర్షసముల్లసితాంతరంగులై. ౧౦౭౩

తే. కడు నమేయంబు త్వద్బల♦గరిమ మనుచు, లోకవిఖ్యాతి మయ్యె సు♦శ్లోక జగము
లవ్యథములుగఁ దేజంబు ♦ నణఁపవయ్య, బ్రాహ్మణోత్తమ నిర్జింపఁ♦బడియె నృపతి.

విశ్వామిత్రుఁడు పరిభవ మంది తపస్సు చేయ నిశ్చయించుకొనుట.

కం. అని యిటు తనుఁ బ్రార్థింపఁగ, మునిగణములు శాంతుఁ డయ్యె ♦ మునిపతి; దానిం
గని యూర్పుచు గాధేయుఁడు, దనమనమున నిట్టు లనుచుఁ ♦ దలఁచెన్ వగచెన్.

కం. బల మనఁగ బ్రహ్మతేజో,బల మే యగు; నిస్సి క్షత్ర♦బలమున్ బల మే?
కలన మదస్త్రము లన్నిటిఁ, దలఁగక హరియించె బ్రహ్మ♦దండం బొకఁ డే. ౧౦౭౬

కం. ఏటికి నాక్షాత్త్రం బిఁక, నేటికి నస్త్రాళి శాంత♦హృదయేంద్రియతన్
సాటి గనని బ్రహ్మత్వము, పాటిలఁ దప ముందు ననుచుఁ ♦ బనిపూని మదిన్. ౧౦౭౭

కం. మైత్రావరుణునితోఁ దన, శాత్రవమును భంగపాటు ♦ స్మరియించుచు ఖే
దత్రపలకు లోనై కుశ,పుత్త్రుఁడు నిట్టూర్చి యూర్చి ♦ పొగులుచు నంతన్. ౧౦౭౮

సీ. దక్షిణదిశ కేగి ♦ దారయుతంబుగ, నుగ్రతపస్థితి ♦ నుండఁ దనయు
లందుఁ గల్గిరి హవి♦ష్యందమధుష్యంద,దృఢనేత్రులు మహార♦థేద్ధయశులు
వేయివర్షము లైన ♦ విధి యట కరుదెంచి, మధురవాక్యంబుల ♦ మహిపుఁ జూచి
యనియె రాజర్షిచ♦యంబు నీచే జిత, మయ్యెను దపమున ♦ నట్లు గాన

తే. రాజఋషి వైతి వని యెంతు♦రాజ యని స్వ,లోకమున కేగసురలతో♦లోనఁ జింత
వఱల సిబ్బితిఁ దల వ్రేల ♦ వైచి దుఃఖ,మన్యుదందహ్యమానుఁ డై ♦ మదిఁ దలంచు.

కం. ఎం తెంతొ తప మొనర్చితి, నంతయు భావింతు వ్యర్థ ♦ మని మునిసుమన
స్సంతతి నను రాజర్షిగ, నెంతు నటం చనియె దీన ♦ నే మగు నాకున్. ౧౦౮౦

కం. అని నిశ్చయించి మనమున, ఘనతర మగుతపము సేయఁ ♦ గడఁగెను వెండిన్
విను మితఁ డిటు లుండఁగ నట, నినకులజాతుఁడు త్రిశంకు♦పృథ్వీవరుఁడున్. ౧౦౮౧

త్రిశంకూపాఖ్యానము.

ఉ. ఎంచుచు మేనితోడ దివి ♦ కేగఁగ నధ్వర మొందు సేయఁ బి
ల్పించి వసిష్ఠు నేగతి ల♦భించును నాసమభీష్ట మన్నఁ జిం
తించి యతండు జన్న మిది ♦ దీర్ప, నశక్య మ టన్న మాని న
గ్గించి యమూశ నేగెను స♦పిష్ఠతనూజశతంబుఁ గానఁగన్. ౧౦౮౨

కం.ఈకరణి నేగి వినుత,శ్లోకుల నిస్తుల్యకాంతి♦శుద్ధుల సుతప
శ్శ్రీకుల గురుసుతులం గని, భూకాంతుఁడు మ్రొక్కి యానుఁ♦పూర్వ్యముగాఁగన్.

చం.శరములు మోడ్చి లజ్జను ము♦ఖం బర వాలిచి వారి కి ట్లనున్
గురుసుతులార! మీశరణుఁ♦ గోరెదఁ గం డిట దిక్కు నాకు నా
దరమున; మేనితో దివికిఁ♦ దార మనంబునఁ గోరి యొక్కయ
ధ్వర మునుపంగ మీజనకు♦ వావిరిఁ గోరితి పైసిమాలితిన్. ౧౦౮౪

చం.శిరము భవత్పదంబులను♦ జేరిచి వేఁడెద నన్నుఁ బ్రోవుఁడీ
పరమతపస్విలార! సుర♦పట్టనముల్ మెయితోడఁ బోవ న
ధ్వర మొనరింపఁ బంపుఁడు; భ♦వజ్జనకుండు తిరస్కరింపఁగా
గురుసుతు లీరు గాక సమ♦కూడునె వేఱొకత్రాపు నా కిలన్. ౧౦౮౫

శా.ధిక్కారంబును బొంది వచ్చితిని, నా♦ది క్కింక మీ రయ్య, నా
కిక్కార్యంబు ఘటింపుఁడీ, గతి గదా ♦ యిక్ష్వాకువంశ్యాళికిన్
దక్కం జేయఁగ నెల్లపుణ్యముఁ బురో♦ధస్స్రష్ట, యాతండ పో
ది క్కన్న న్గతి దైవ మన్న నిల ధా♦త్రీపాలక శ్రేణికిన్. ౧౦౮౬

కం.కోపసమన్వితమయి యా,భూపాలాపముల నెల్లఁ♦ బోరి విని యను నా
తాపసవరసుతశత మా,క్ష్మాపాలునిఁ జూచి రోష♦సంభ్రమపరతన్. ౧౦౮౭

మ. అవివేకీ! ఋతవాది యాగురుఁడు ప్ర♦త్యాఖ్యానముం జేయఁగాఁ
దవునే యన్యుని నాశ్రయింప? మఱియా♦దా వానిఁ బోనాడఁగా?
రవివంశ్యావళికిం బురోహితుఁడె గో♦త్రానాథ యాచార్యుఁడౌ;
నవునే యాతనిమాట మీఱ, ముని మి♦థ్యావాది యం చెంచితే? ౧౦౮౮

కం.కా దని వసిష్ఠుఁ డాడిన, భూదయితా మాకు దానిఁ♦ బొసఁగునె చేయన్
లేదు వివేకము నీ కెదఁ, గా దన కెఁకెఁ బురికిఁ జనుము♦ కనుము వసిష్ఠున్. ౧౦౮౯

ఆ. నిన్నె కాదు జగము♦ లన్నిటియందలి,వారి నెవరినైన ♦ సారశక్తి
నతఁడు నవన మునుపఁ♦ జతురుఁ డాతని కవ,మాన మొదవుపనిని♦బూనఁ గలమె.

కం.పరుషంబుగ నిటు లాడిన, ధరణీశుఁడు గురువుచేతఁ♦ దత్తనయులచేఁ
బరిభవము గల్గె వేఱొక,శరణంబును గాంతు మీకు♦ స్వస్త్య స్తనుచున్ ౧౦౯౧

కం.చనియెద నన నృపుఁ గనుఁగొని, మనమున రోషాగ్ని పెరుఁగ♦ మౌనితనూజుల్
గనుమీ చండాలత్వం, బని శాపం బిచ్చి చొచ్చి♦ రాశ్రమతలమున్. ౧౦౯౨

సీ. వఱువాత మేల్కన♦ నొంటి పైన నునుఁజేల, కాటు కద్దినగుడ్డ♦కరణి నయ్యె
బంగారుసుచిమించు♦ సింగారపున్నెయి, కారుమేఘము రీతిఁ♦ గాన నయ్యె

మృదువులై నిడుదలై ♦ యింపులౌ నెఱికురుల్, కఱకున రేఁగిజం♦జాలు లయ్యె
మణిమయకనకభూ♦షణసమూహంబులు, నాయసాభరణంబు ♦ లగుచు నొప్పెఁ
తే. జూడ నేమందు మెడను వ్రే♦లాడుచుండు, జన్నిదపుఁ బ్రోఁగు లెల్ల నా♦త్మోపునందు
నిడుపకమ్ములు నయ్యె నో♦మనుజవర్య, సైఁప రానట్టి మునిజన♦శాపమునను.

ఉ. మానులకిన్క చేత నిటు ♦ మాలతనంబును గన్నయాధరా
జానిని గాంచి యెల్లరును ♦ సత్వరులై యెడఁబాసి పోవ లో
నూనినధైర్య మొక్కటియ ♦ యూడనిబాసట గాఁగ దుఃఖసం
తానసుదగ్ధమానసము♦సం బతి కౌశికు డాసి నిల్చెనన్. ౧౦౯౪

ఉ. చేరిన మాలరూపమునఁ ♦ జేష్పడి యున్నత్రిశంకుఁ గాంచి నిం
డారుదయన్ మునీంద్రుఁడు ధ♦రాధిప! శాపము పేర్మిఁ బుల్కసా
కారము నొంది యిచ్చటికిఁ ♦ గారణ మే మరుదేర? నన్న నా
భూరమణుండు మోడ్చి కర♦ముల్ వచియించెను వాక్యకోవిదున్. ౧౦౯౫

కం. గురుఁడును గురుపుత్రులు నొ,ప్పరికించుట కాక నన్ను ♦ వాంఛం దీర్పన్
దొరకొనక యిట్లు సేసిరి, పరిభవముం బడితి నిట్టి♦పాటును వచ్చెన్. ౧౦౯౬

కం. దేహంబుతోడ స్వర్గా,రోహణముం జలుపఁ గోరి ♦ యూఢిగ శతసం
ఖ్యాహవములు సలిపితినే, నూహింపఁగ ఫలము శూన్య♦మో మునివర్యా. ౧౦౯౭

ఉ. ఆడను గల్ల యింతనుక ♦ నాడుట లేదిఁకమీఁద నెన్నఁడే
నోడక క్షత్రధర్మమున ♦ నొప్పు మెయిన్ శపథంబు సేసెదన్
గో డొడఁగూడి యుండినను ♦ గోవిదవర్య నిజంబె పల్కుదున్
వీడక ధర్మముం బ్రజల ♦ వేయివిధంబులఁ బ్రోచి జన్నముల్ ౧౦౯౮

తే. ఎన్నిటినొ చేసి గురుల క♦హీనచరిత,ములను సద్గుణగణముల ♦ ముదముఁ గూర్చి
వాసిఁ గంటిని గాని య♦ధ్వరము సేయఁ,గడఁగునాయందు వారికిఁ ♦ గరుణ లేదు.

కం. కావున దైవమె పర మని, భావింతు నిరర్థకంబు ♦ పౌరుష మిలపై
దైవాక్రాంతము సర్వము, దైవమె పరగతి యటంచుఁ ♦ దలఁతు మునీంద్రా.

కం. దైవోపహతుఁడ శరణము, నీవే యొండెడకుఁ బోవ ♦ నిశ్చయ మిది నా
దైవంబు నివర్తింపుము, కావుము నన్నిపుడు పురుష♦కారముబలిమిన్. ౧౧౦౧

కం. అని దీనోక్తుల వేఁడెడి, జనపతి సాత్వోన్నిపాదు ♦ సంయమి గని యి
ట్లనియెను మధురోక్తుల నా,యన! కడు మేలగుత నీకు ♦ నంచును మఱియున్.

చం. వెఱవకు మోనృపాల శుభ♦వృత్తుఁడ వంచు నెఱుంగుదేను నీ
కొఱఁతను దీర్చువాఁడ ముని♦కోటుల నెల్లను బిల్వఁ బంతుఁ గ్ర

చ్చట సవనంబు సేయు గురు♦శాపకృతం బగు నిట్టిహీవృత్తితో
నుతిది దివంబుఁ జేర నిను ♦ నోడకు పుచ్చెదఁ గీర్తి దెచ్చెదన్. ౧౧౦౩

కం. విస్తర మేలా నృప విను, వాస్తవము వచింతు నింక ♦ స్వర్గము నీకున్
హస్తామలకం బనుచుఁ బ్ర,శస్తగుణా తలఁతు నన్ను ♦ శరణముఁ గనుటన్. ౧౧౦౪

చం. అని వచియించి గాధిసుతుఁ ♦ డాత్మజులం గని యజ్ఞ వస్తువు
ల్లనుఁగొనఁ జెప్పి శిష్యులబ♦లంగముఁ జూచి మదాజ్ఞ పెంపునన్
మునివరులన్ సశిష్యహిత♦ముఖ్యబహుశ్రుతఋత్విజంబుగా
సనయత నేగుదెం డనుచు ♦ సత్వరులై పిలువుండు వెండియున్. ౧౧౦౫

మ. ఎవఁ డేనాపలు కాదరింప కను నే♦మే దానిసర్వంబు మీ
రు వచింపం దగుఁ జుండు నా కనుడు, వా♦రున్ దేశ దేశంబు లు
ద్దవడిం బోయి తదాజ్ఞఁ బిల్చిరి సమ♦స్తబ్రహ్మవాదీశులన్
సవముం జూడఁగ వచ్చి రెల్లరును వి♦శ్వామిత్రునాజ్ఞప్తిచేన్. ౧౧౦౬

ఉ. ఛాత్రులు నేగుదెంచి ముని♦సత్తమ పిల్చితి మెల్లవారి, స
చ్ఛాత్రులు బ్రహ్మవాదు లిదె ♦ చయ్యన వచ్చిరి వేల్మిఁ జూడఁగా,
శ్రోత్రియుఁ డామహోదయుఁడు ♦ చూడఁగ రాఁ, డది యట్టు లుండ వై
ధాత్రిసుతాళి రోషవశ♦తన్ వచియించెను నిట్టు లుద్ధతిన్. ౧౧౦౭

శా. చండాలుం డఁట దీక్షితుండు, మఱి వి♦శ్వామిత్రభూపాలుఁ డా
చండాలాధ్వరయాజకుం డఁట, బళే ♦ సద్బ్రాహ్మణాగ్రేసరుల్
చండాలాన్న మ దెట్లు తిందురో? సురల్ ♦ సంప్రీతిమై వత్తురో?
చండాలుం డెటు స్వర్గ మేగెడినొ? యా♦స్వర్గం బహో యెట్టిదో? ౧౧౦౮

కం. అనుచు మహోదయుఁ డాదిగ, మునివర! వాసిష్ఠు లనిరి ♦ మునుకొని యనఁ దాఁ
గనుఁగవ నిప్పులు రాలఁగఁ, గనుఁగొని యట నున్న వారి ♦ గాధిజుఁ డనియెన్.

చం. నిరతతపస్సమాధిపరి♦నిష్ఠితు ధర్మరతున్ ననున్ మహా
దురితము లాడి తిట్టుకుమ♦తుల్ మసి గాఁగలవారు వెంటనే,
నిరయముఁ బొంది కాలభట♦నిష్ఠురపాశవశాత్ములై ధరం
బొరయుదు రేడునూర్లభవ♦ముల్ శవభక్షకు లౌచు, నాపయిన్. ౧౧౧౦

తే. కుక్కమాంసంబుఁ దినుచును ♦ దిక్కుమాలి, నెనరు మది లేక దుర్జాతి♦నీచులగుచు
వికృతవేషంబుతోడుత ♦ వీర లెల్ల, భూమిఁ దిరుగంగఁ గలవా ర♦పూజ్యు లగుచు.

ఆ. తిట్టరానినన్నుఁ ♦ దిట్టినయామహో, దయుఁడు బోయ యగుచు ♦ ధరణిఁ దిరిగి
యాత్మహత్యబలిమి ♦ నరిగి దుర్గతి కందుఁ, గూలువాఁడు నాదు♦కోపమునను.

కం. ఈగతి శపించి మునివర,పూగంబును గాంచి గాధి♦పుత్త్రుండు మహా
భాగుఁ డితండు త్రిశంకుఁడు, త్యాగియు నిక్ష్వాకుకులుఁడు ♦ ధర్మాత్ముండున్.
ఉ. ఈమెయితోడ స్వర్గమున ♦ కేఁగ మదిం దలపెట్టి వచ్చి న
న్నీ మెయిఁ బ్రాపు గోరె నిఁక ♦ నెల్లర మయ్యది దేవ సాధ్య మౌ
నామహితాధ్వరంబును బ్ర♦యత్నము సేయుద మన్న నాత్మలో
నామును లెల్ల గాధిసుతుఁ ♦ డాగ్రహశీలుఁడు వహ్నికల్పుఁడున్. ౧౧౧౪
ఉ. మాఱు వచించిన న్దనల ♦ మాడ్చు శపించి యి దేటిపీడ యీ
మోఱకుఁ డద్ది చెప్పె మన♦ముం దగ దాని న లెస్స యన్న నీ
డేఱడిఁగాక భూధవుని♦యిచ్ఛయు మౌనిమహానుభావతన్
జాఱనినిండుహెచ్చరిక ♦ సర్వము దీర్తమ టంచు నెంచుచున్. ౧౧౧౫
ఉ. యాజకుఁ డైనకౌశికుఁడు ♦ యాగము నంతయుఁ దీర్ప, వారుఁ బే
రోజను వారివారిపను ♦ లొక్కటి దప్పక చేయ, నాత్మభూ
తేజుఁడు భాగము ల్గొనఁగ ♦ దేవతలం బిలువంగ, వారు రా
మోజపశీల! యన్న, ముని♦యుం బటురోషకషాయితాక్షుఁ డై. ౧౧౧౬

విశ్వామిత్త్రుఁడు త్రిశంకుని స్వర్గంబున కనుచుట.

చం. స్రువమును జేత నెత్తుకొని ♦ చూడు నృపా! క్రతు వట్టు లుండనీ
యవితథమత్సమార్జితత♦పోధికవీర్యము పెంపుచేతనే
దివికిని మేనుతోడ నినుఁ ♦ దెప్పునఁ బంచెద నంచుఁ బల్కి యా
యవనిపుఁ గాంచి వెండి యిటు ♦ లాడుఁ దపోవిభవాభిరాముఁ డై. ౧౧౧౭
తే. ఏ గడించుతపఃఫలం ♦ బించుకంత, నింకయును గల దటుగాన ♦ నేరికైన
మేనితోఁ బోవ రానిస్వ♦స్థానమునకుఁ, జనుము మెయితోడ నాతప♦శ్శక్తిచేఁడ.
కం. అని గాధి పుత్త్రుఁ డాడినఁ, గనుచుండఁగ నెల్లమునులు ♦ క్ష్మానాథుండున్
జనె నుద్గమించి మెయితో, వనజాక్షా విబుధనగర♦వరమును డాయన్. ౧౧౧౯
కం. సురనికురుంబయుతంబుగ, హరిహయుఁ డా నృపునిఁ గాంచి ♦ యనియె క్షితీశా
సురలోకమునం దీవిటు, లిరవు గొనం దగవు ధరణి ♦ కేగుము మరలన్. ౧౧౨౦
మ. గురుశాపోపహతాత్మ! బాలిశ! త్రిశం♦కూ! నీకున్ స్వర్గ మా?
ధరణి న్వే తలక్రిందుగాఁ బడు మనన్ ♦ ధాత్రీశుఁడుం గూలుచున్
గురుతేజా! ననుఁ గావ వే యనుచు నా♦క్రోశింప, గాధేయుఁ డా
పరమార్తధ్వని నాలకించి పటుకో♦పస్ఫూర్తి భూపాలుతోన్ ౧౧౨౧
సీ. నిలునిలు మం చంచ ♦ నిలిపి యాతని సప్తఋషులను జుక్కల ♦ సృష్టి చేసి
దక్షిణదిక్కున ♦ రోషరోషంబున, నింద్రు నొక్కని నేను ♦ సృష్టి యొండె

సలిపెదఁ గానిచోఁ ♦ గలుగ కుండెడిఁగాక, యింద్రుఁ డం చమరుల ♦ సృష్టి సేయ
గమకింప దేవసం♦ఘములు మౌనులు వచ్చి, ప్రార్థించి రిట్టు లో♦భవ్యతేజ
తే. మహిపుఁ డీతఁడు గురుశాప♦నిహతుఁ డయ్యె, సగ్హమే వీని స్వర్గంబు♦నందు నుంప
మేనితోఁడఁ దపోధనా ♦ దీని నీవ, మదిని దలపోసి మానుము ♦ మచ్చరంబు.

సీ. అనిన వారలఁ జూచి ♦ యనియె గాధేయుఁడు, పృథివీశు నీతనిఁ ♦ ద్రిదివమునను
నిలిపెద నని పల్కి ♦ నే నెట్లు దప్పుదు,? నైన నొక్కటిచేయ♦రయ్య మీర
లాజగదంతంబు ♦ తేజరిల్లెడు నాదు, తారాగణం బన ♦ దైవతాళి
యట్ల యౌఁగావుత ♦ మమరునియ్యవియెల్ల, శాశ్వతం బగుమవై ♦ శ్వానరాధ్వ
తే. మునకు వెలిగాఁగ నోముని♦ముఖ్యనిలుచు, నాత్రిశంకుఁడు తలక్రిందు♦నగుచునతని
ననుసరించెడి నుడుతతి ♦ యమలకీర్తి, నాకమునఁబోలె సౌఖ్యంబు ♦ లందు నఁడు.

కం. అన విని వల్లే యనుచును, మునివరుఁ డనఁ జనిరి సురలు ♦ మునులును స్వేచ్ఛన్
జని రాయజ్ఞము ముగియుడు, మునివరులును దమనివాస♦ములకుం బ్రీతిన్.

ఉ. అంతటు వోవ నావనము♦నందలిమౌనులఁ జూచి విఘ్నముల్
పొందఁగఁ గల్గె నీయెడఁ ద♦పోగరిమంబున, కింక వేఱుది
క్కుం దగఁ జేరి చల్పుద మె ♦ ఘోరతపంబు? విశాలసద్వనీ
సుందర మ్మౌపశ్చిమము ♦ సొంపునఁ బెం పగుఁ బుష్కరం బటన్. ౧౧౨౫

ఉ. అచ్చటి కేగి యందఱు మ♦నంతతపం బొనరింప సిద్ధి యౌఁ
జెచ్చెర రం డటంచుఁ జని ♦ చేసె భయంకర మౌతపంబు, పెం
పెచ్చ ఫలాశనుం డయి యు♦హీనగతిన్ దృఢనిశ్చయంబునన్
సచ్చరితా! మహామహుఁ డ♦నన్యవిచింత్యమహిష్ఠనిష్ఠలన్. ౧౧౨౬

మ. అతఁ డీరీతిఁ దపంబు సేయఁగ నయో♦ధ్యాధీశ్వరుం డార్యసం
స్తుతభాషుండు తపోవిశేషుఁడు నరో♦షుం డుత్తమన్యాయని
ర్జితదోషుండు గుణైకభూషుఁడు ధరి♦త్రీపాంబరీషుండు ప్రీ
ణితశేషుం డగునంబరీషుఁ డటఁ బూ♦నెన్ వేలిమిం జల్పఁగన్. ౧౧౨౭

కం. ఆజన్నపుఁబశువును సుర,రా జొకరే మ్రుచ్చిలింప ♦ రాజును విప్రుం
డోడ చెడ నీవు గాచెడి, యాజంతువు పోయె, నిట్టి♦యలసత దగునే? ౧౧౨౮

కం. క్రతుపశువు పోయె నేనియు, క్షితిపా! తత్పశువుఁ గావ♦సేయనిరాజున్
హతుఁ జేయును దద్దోషము, మఱి మఱి పగునయ్య యిట్టి♦మహితార్థములన్?

ఉ. నీమఱి పింత చేసె ధర♦ణీధవ! పోయినయట్టిదానిఁ గా
నీ, మఱి యద్ది దుర్లభము ♦ యేని మఖార్హముగా మనుష్యుఁ గా

సీ. మొగిఁ దెమ్ము వేగ మన ♦ నిద్ధరతులన్యఁడు పల్లెపల్లెయు
గ్రామముగ్రామముల్ పవన♦పంబును బట్టనపట్టనంబునున్ ౧౧౩౦

కం. రోయంగఁ దొడఁగి స్వయముగ, నేనొక నెవఁ డేని దొరకఁ♦డే తాఁ బశువై
యీ యజ్ఞముఁ దీర్పఁగ నని, రేయును బగ లనక తిరిగె ♦ నృపతిలకుండున్.

శునశ్శేపోపాఖ్యానము.

ఉ. పాలితధర్ముఁ డైనసర♦పాలకుఁ డీగతి సంచరించుచో
నాలును బిడ్డలం గలుగు♦హాస్యు ఋచీకునిఁ గాంచి మ్రొక్కి నీ
కాలను నూఱువే లిడుదు ♦ నయ్య, యొసంగుచుఁ బుత్త్రు జేన్నముం
బాలన సేయు, మందు బతి♦మాలుచు వెండియుఁ బల్కె మానికిన్. ౧౧౩౨

కం. కాలీచపడఁగఁ దిరిగితిఁ, జాలఁగ దేశములు నెందు ♦ జన్నపుమెకముల్
జాలన కన సవపశువుగ, బాలకు నా కిమ్ము మాత్మ♦భవు లం దొకనిన్. ౧౧౩౩

తే. అనిన నీ వేమియిచ్చిన ♦ సధిప యీయఁ, బ్రేమభాజన మైననా♦పెద్దకొడుకు
ననిన నృపుఁ జూచి యనియెసి ♦ ట్లాతనిభార్య, వినితి వే రాజ భార్గవుఁ ♦ డనినపలుకు.

కం. తనపెద్దకొడుకు నీఁ డఁట, శునకుం డన్నట్లనిష్ఠ♦సుతుఁ డాతని మే
కొనఁజాల నన్ను నీకును, జననికిఁ గడగొట్టుకొడుకు ♦ సన్నుతుఁ డధిపా. ౧౧౩౫

తే. ప్రాయికమ్ముగ జగమున ♦ రాజసన్య, పెద్దవానిపైఁ దండ్రికిఁ ♦ బ్రేమ మెందు
పిన్నవానిపైఁ దల్లికిఁ ♦ బ్రీతి గానఁ, గుఱ్ఱవానిని రక్షించు♦కొనుడు నసుడు.

కం. జనకునిపలుకులు నాపయి, జననీవాక్యములను విని ♦ జనపతిని గనుం
గొనుచు శునశ్శేపుం డను,తనయుఁడు మధ్యముఁడు కడు న♦దారత ననియెన్.

తే. తండ్రి యొల్లఁడు తన జ్యేష్ఠ♦తనయు నన్నుఁ, దల్లి యొల్లదు తనపిన్న♦తనయు నన్ను
వారియిరువురిమాటల♦వలను చూడ, మధ్యముని నన్ను నన్నుంగ ♦ మనసుగలరు.

మ. ఇదె నే వచ్చెద మానవేంద్ర! కొనిపో♦మ్మా యిమ్మి నీమాఱువేల్ ♦
కదుపుల్ తండ్రికి నంచు నన్ను నిడి భూ♦కాంతుండు వైళంబ తా
ముద మారన్ మునిపుత్త్రుఁ బుచ్చుకొని గొం♦పోవంగ మార్గంబున
న్గదియుం బుష్కర మందు నచ్చె నడిమిం♦ట న్వేల్పువెలుం గొప్పఁగన్. ౧౧౩౮

ఉ. ఓపక యెండవేఁడిమి నృ♦పోత్తముఁ డాయెడ నిల్వఁగా శున
శ్శేపుఁడు పాఱుడెంచి ఋషి♦శేఖరయుక్తుని మాతులుం దపో
వ్యాపృతుఁ గౌశికుం గనుచు ♦ వారనిషప్పిని గాసి దీనుఁ డై
రోపతి గాడవాడు ముఖ♦ముల్ వడిగా నొడిలోన వ్రాలుచున్. ౧౧౪౦

శునశ్శేపుఁడు విశ్వామిత్రుశరణుఁ జొచ్చుట.

శా. మామా! యే మని చెప్పువాఁడ నీక న♦న్నర్థించి కాపాడవే
భూమిం దండ్రియు లేఁడు, లేదు తలియుం ♦ బ్రోవంగఁ జుట్టంబు లేఁ
డో మౌనీశ్వర నాకు నిప్పు డెటు లే ♦ నూహించి భూమీశుస
త్త్రామంబు న్నెఱవేఱ నేఁ దపసి నై ♦ కానంగ స్వర్గామమున్ ౧౧౪౧
చం. చిరమగు నాయు వొందునటు ♦ చేయుము, దిక్కొకఁడైన లేఁడు, నా
పర మగుదిక్కు గమ్ము, తన♦పట్టిని దండ్రియుఁ బోలె నాపదం
బొరయఁగ నీక కావు, మతి♦ పుట్టిన లోకములోనియెల్లరన్
గరుణను గావవే యనినఁ గౌశికుఁ ♦ డూఱడఁ బల్కి యల్లునిన్. ౧౧౪౨
చం. తనయులఁ జూచి యి ట్లనియె ♦ ధర్మపరాయణులార! భూమిపైఁ
దనయులఁ గోరు చుంట తలి♦దండ్రులు దాము వచించువాక్యము
ల్వినియెడివారు పుట్టుటకు, ♦ విశ్రుతనాకసుఖంబుఁ గాంచఁగాఁ
గనుటకుఁ గాన వాని కిదె ♦ కాలము వచ్చెను మీరు దీర్పఁగన్. ౧౧౪౩
శా. బాలుం డీతఁడు మౌనిపుత్త్రకుఁడు గా♦పాడంగదే యంచు భీ
లోలుండై శరణంబు వేఁడె నను, మీ♦లో నెవ్వఁడేన్ వీనికిన్
వాలాయంబుగఁ బ్రాణదాన మిడుఁ డీ♦వాక్యంబు పాటింపుఁడే
మేలైనట్టిప్రియంబు నా కిది సుతుల్ ♦ మీ రీయుపంగూర్పుఁడీ. ౧౧౪౪
ఉ. మీర లెఱుంగనట్టివియు ♦ మీ రొనరింపని ధర్మజాలము
ల్ధారణి లేవు గావున ని♦లాతలనాయకుయజ్ఞవేదికన్
మీరు పశుత్వ మూనుకొన ♦ మేకొని యగ్నికిఁ దృప్తిఁ గూర్పుఁడీ,
యారయ దీనఁ గల్గెడున♦నంతఫలం బది చెప్ప శక్య మే. ౧౧౪౫
కం. కాపుగడ గనెడు నీతఁడు, భూపతి జేన్నంబు చక్క ♦ బొం దగు సురలున్
బ్రాపింతురు హర్షంబును, గాపాడఁగఁబడు మహర్షి ♦ కావింపుఁ డటుల్. ౧౧౪౬
చం. అన జనకోక్తుల న్విని య♦హంకృతితోఁ బరిహాసభాసురా
ననములతోడఁ దండ్రి! నిజ♦నందనునిన్ బలిపెట్టి యన్యునం
దనుఁ బరిరక్షసేత దగు♦నా? యిది చూడఁగ శ్వామిషంబుభో
జన మనఁ గాని కార్య మని ♦ చయ్యనఁ బుత్త్రకులంద ఱాడినన్ ౧౧౪౭
శా. ఏమీ! యూ నని నేను జెప్పినది యం♦త్రే కాదు కా దంచు మీ
రీమాడ్కిన్ భయ మేని ధర్మమతియే ♦ నెంచంగఁబో కాన్తలో,
నామాటన్ జనదాఁటి మీర లిఁక మం♦త్రా! లించు వాసిష్ఠుల
ట్లే మంత్రాఢ్యుఁడు జాగిలంబునెఱచిన్ ♦ హీనాత్ములై వేసమున్. ౧౧౪౮

ఉ. ఈపగిదిం దనూజుల న♦హీనరుషన్ శపియించి వాని యా
పావనిఁ గాంచి రక్ష యిడి ♦ భద్రము చేకుఱ వైష్ణవంబు నౌ
యూపమునందుఁ గట్టఁబడి ♦ యుండు నెడన్ దహనోన్ముఖంబుగా
వే పఠియింపు వీని నవి ♦ విశ్రుతగాధల నిచ్చి రెండిటిన్.[1] ౧౧౪౯

కం. మఱియును నిట్లను వీని, న్మఱవక పఠియించి తేని ♦ మహిపతిక్రతువున్
నెఱవేఱు నీకు సిద్ధియు, వఱలు ననుచుఁ బనుప నతఁడు ♦ నడి చని నృపునిన్

చం. కని నరపాలచంద్రమ! యుఁ♦గం దడ వేటికి యజ్ఞవాటికిన్
జనుదము, సప్తతంతువును ♦ జల్పఁగ దీక్ష వహింపు నైళ, మం
చన మునిపుత్త్రుమాటలకు ♦ హర్షము నొంది నృపాలుఁ డధ్వరం
బునకుఁ బురోధసమ్మతిని ♦ బూనె నతంద్రత సంత విప్రులున్ ౧౧౫౧

కం. అట్టునఁ బువ్వులఁ జుట్టియు, నెఱ్ఱనిపట్టములు గట్ట ♦ నిడి జన్నంపుం
గొట్టునఁ గట్టిన వెఱవక, కుఱ్ఱఁడు పఠియించి మంత్ర♦కూటము మదిలోన్ ౧౧౫౨

కం. ఇంద్రుని నింద్రావరజుని, సాంద్రముదంబునను ముంపఁ ♦ జయ్యన నామా
నీంద్రజునకు దీర్ఘాయువు, నింద్రుం డిడి సఫలుఁ జేసెఁ ♦ బృథ్వీవరునిన్. ౧౧౫౩

కం. వైశ్వానరతేజుం డీ,విశ్వామిత్త్రుండు నిండ♦వేయేండ్లు దనర్
విశ్వంబు పొగడఁ దపమున్, శశ్వద్గతిఁ బుష్కరమునఁ ♦ జలిపెన్ నిష్ఠన్. ౧౧౫౪

ఉ. నిండిన నేండ్లు వేయియు ము♦నిప్రవరుం గన వచ్చి దేవతా
మండలితో విరించి శుభ♦మానిత వాక్యులఁ బల్కు సత్క్రియా
కాండసమార్జనం బగున♦ఖండఫలాన ఋషిత్వ మంది తో
దండిత వైరి యుండు మని ♦ తాను దిరోహితుఁ డయ్యె నయ్యెడన్. ౧౧౫౫

ఉ. అంతటఁ దృప్తి నొందక మ♦హాత్ముఁడు గాధిజుఁ డాచరించె నే
కాంతతపంబు, నట్టియెడ ♦ నాకమలాకరవారి నాడఁగాఁ
గాంతనితాంతసుందరతఁ ♦ గంతునికుంత మనంగ నప్సరః
కాంత యొకర్తు మేనక ని♦కారవిధంబున వచ్చె, వచ్చినన్ ౧౧౫౬

విశ్వామిత్త్రుఁడు మేనకను మోహించుట.

కవిరాజవిరాజితవృత్తము.

నలినవిలోచన సూనమనోహర♦నవ్యశరీర విహారరతిన్
జలదవినీలశిరోరుహఁ గోరిక♦వారుణిసన్ శశిరాంశుముఖి
న్నలకము లాడ ఘనాంగపచందము♦నాఁ గని మారశరాహతుఁ డై
కలఁగుచుఁ దాపసపాకుజలం బనఁ ♦ గాంతను డాసి వచించె నిటుల్. ౧౧౫౭

---

[1] ఇనాశ్మైవరుఁ యును మంత్రము లివియే.

ఉ. అచ్చరకన్నరో! శుభము♦లాతి, నినుం గని నంతనుండియున్
గ్రుచ్చెడి నన్ను మన్మథుఁడు ♦ క్రూరశరంబులఁ, దాళఁ జాల, నీ
విచ్చగ నిచ్చట న్నిలిచి ♦ హెచ్చుతమి న్నను నేలుకొమ్ము, నీ
నచ్చినబంట నౌదు నను ♦ నమ్ముము నెమ్మది నంచు వేఁడినన్ ౧౧౫౮
తే. ఆవరారోహ యాను గా ♦ కంచు నిలిచెఁ, దత్తపోధనునాశ్రమ♦స్థలిని లీల
నిట్లు పదియేఁడు లరుగ మునీంద్రచంద్రుఁ, డొక్కనాఁ డిట్లుతలపోసె♦నుల్లమునను.
ఉ. వీడక బ్రాహ్మణత్వమున ♦ వేశ్య యొనర్పవిరాగి గాధిజుం
డేడ? నిరాకులస్థితి స♦హింపతపం బొనరించు చేడఁ? దన్
గూడి చరింపఁగాఁ బడుపుఁ♦గోమలి యేడ? నయారె విన్న చో
బాడబు లెల్ల నన్నుఁ గని ♦ పక్కున నవ్వరె, బైసి యార్ప రే. ౧౧౬౦
కం. రేపటిమాపటివలెనే, వే పోయెం బదియునేండ్లు ♦ వెలనెలఁతుకతో
శ్రీపుత్రునిబారి కయో, లోఁబడితిన్ సిగ్గు చెడితి ♦ లోలాత్ముఁడనై. ౧౧౬౧
కం. ఱేఁడఁట సుఖమున్ రోసిన, వాఁడఁట బ్రాహ్మణతఁ గోరి ♦ వనముల నేఁడుల్
పూఁడులు మునియై వెలసనఁ, బోఁడికిఁ దక్కె నఁట! యిట్టి♦బూమెలు గలవే.
కం. ఘనమైనబుద్ధిమోసం, బునఁ జెడితిం జెడితి రిత్త♦బూటకమేలా
ముని యఁట వెలచెలిపొందఁట!! వినువారలు నగరె నట్టి♦వేసబ మనుచున్.
మ. అని లజ్జావనతాస్యుఁడై యెటులొకో ♦ ప్రాప్తించె జెంజాట మం
చని యోజించి సుపర్వకోటులు తపో♦హానిన్ ఘటింపంగఁ జే
సినమోసం బని యార్చి కుంది మదిరా♦క్షిన్ సాధ్వసాకంపితాం
గను వీక్షించి తపోధనుండు మృదువా♦క్యస్ఫూర్తిఁ దా నిట్లనున్. ౧౧౬౪
కం. ఏలా వెఱచెద వోసుర, బాలా! స్మరజితుఁడనైన♦బాలిశుఁడను ద్వ
ల్లీలారతిఁ జెడితిని ని, న్నేలా యన వలయు నింక ♦ నేగుము తరుణీ. ౧౧౬౫
తే. అనుచుఁ దెలిగంటివాల్గంటి♦ననిపి చనియె, దాను వలిగట్టుపొంతకుఁ♦దపము సేయఁ
గామముజయింపఁగా మదిఁ ♦ గార్య మూని, కౌశికీతీరమునఁ జల్పె♦గడుసుదపము.

విశ్వామిత్రుఁడు మహర్షి యగుట.

ఉ. ఉత్తర పర్వతంబున మ♦హోద్యమతత్పరుఁడైన వేసముల్
మొత్తముగా నిలింపతతి ♦ మోడ్పుఁగరంబుల బ్రహ్మ డాసి యా
సత్తముఁడున్ మహర్షి యనఁ ♦ జాలుతపం బొనరించె, రాఁ గదే
యుత్తలపాటు చెందె భువ♦నోత్కరముల్ ముని శాంతుఁ జేయవే. ౧౧౬౭
తే. అనినఁ జనుదెంచి మునిఁ గాంచి♦యాదరించి, నాయనాయైతివిమహర్షి♦నాఁగ వగపు
గొనక తన్వి వహింపక ♦ వనజభవుని, మోముఁ గని యావ పలికె నీ♦మునివరుండు.

ఉ. నీవు మహాత్ము వం చనుట ♦ నే నిపు డైతి జితేంద్రియుండ నాఁ,
గావు జితేంద్రియుండ విఁక ♦ గాధిజ! యత్నము సేయు దానికిన్,
నావుడుఁ జేతు లెత్తి యశ♦నంబుగ గాడుపుఁ గ్రోలి ప్రాపు లే
కావలఁ గేవలం బచలుఁ♦డై చు మహావ్రతనిష్ఠ సల్పుచున్ ౧౧౬౯

తే. మండువేసంగిఁ బంచాగ్ని♦మధ్యమందు, నారబయటను వాన ల♦వ్వారి గురియఁ
బుండుచలిలోన జడజల♦పూరమందు, నిలిచి రేయుంబవల్లను♦నిష్ఠ సలిపె. ౧౧౭౦

తే. దానఁ జేసి జగంబులు ♦ తల్లడిల్లె, వాసవుఁడు దేవతలతోడ ♦ వనట గుడిచి
తమకు హితమును ముని కహితంబు నైన, పలుకు లి ట్లని రంభతోఁ♦బలికె నపుడు.

→ రంభ విశ్వామిత్రునితపంబుఁ జెఱుపఁ బోవుట. ←

శా. రంభా! వంచితయోగిపుంగనసమా♦రంభా! భవన్నూపురీ
జంభం బిప్పుడు చూపఁగా నదను, వి♦శ్వామిత్రమౌనీంద్రు సం
రంభం బాఁపవె, దేవకార్య మిది వి♦స్రంభంబుగాఁ దీర్పు, నా
జంభారాతిని జూచి సిగ్గువడి వా♦చాదైన్య మేపారఁగన్ ౧౧౭౨

చం. కరములు మోడ్చి యిట్టు లనుఁ ♦ గంజదళాక్షి సురేంద్ర! కౌశికున్
సరసకుఁ బోవ నెంచినను ♦ జల్లను గుండెలు చల్లజంపు నాఁ
కరమున కాటపట్టు, వణఁ♦కం దొణఁగెం దను వెల్ల, వాని వా
దురుసు నెఱుంగ వే, కొఱవి♦తోఁ దల గోఁకికొనంగ వచ్చునే? ౧౧౭౩

ఆ. దయఁ దలంప వయ్య ♦ దంభోళిసాధన, కరుణ చూడ వయ్య ♦ సరళహృదయ
యనుచు దీనవాణిఁ ♦ బ్రార్థింప గీర్వాణి, కాంతఁ జూచి దాన♦వాంతకుండు.

చం. వెఱచెద వేల రంభ! తగ♦వే శుభ మయ్యెడుఁ గాక నీకు, నీ
యొఱపు మఱింతగా మెఱయ ♦ నుజ్జ్వలపుష్పవు సార రమ్ము నీ
కుఱఁగట నుండువాఁడ, సుమ♦కోమల! మారునితోఁ బికంబనై
బిఱుసుగఁ గూయఁగాఁ గలను, ♦ ప్రేయసి! యామని నిల్చుఁ గొమ్మలన్. ౧౧౭౫

కం. అనుచు వచించిన మేకొని, వనితయుఁ గైసేసికొని వ♦నవనంబుగఁ ద
న్మునిఁ జేరఁ బోయి చెఱువన, పొన్నపర మనోజ్ఞంపుఁ బొట♦యెక్కిటిపాడెన్. ౧౧౭౬

చం. విన విన నింపు సొంపు నొద♦వించుచు మించెడి పంచమధ్వనిన్
ముని విని కన్ను విచ్చి తప♦ముంగలఁ బాడెడి దేవకామినిన్
గని మది సంశయించి శచి♦కాంతుని తంత్ర మటం చెఱింగి లోఁ
గినుక జనింపఁ గన్నుఁగన♦కెంపు రహింపఁగఁ బల్కె రంభతోన్. ౧౧౭౭

విశ్వామిత్త్రుఁడు రంభను శిలగా శపించుట.

శా. ఓసీ! కామముఁ గ్రోధముం గెలువఁగా ♦ నుంకించుచో నౌనసే
దోసం బెంచక నాతపోగరిమముం ♦ దుశ్శీల! పోకార్పఁగా
వేసంబుం గహించి వచ్చితివి, పృ♦థ్విన్ రాయి వై వేలుపుం
దాసీ! పో పదివేలయేండ్లు పడియుం♦డన్ మీఁద లగ్గయ్యెడిన్. ౧౧౮

కం. నాయిచ్చినయీశాప ము, మేయతపోబలయుతుండు ♦ మేధానిధి య
త్యాయతతేజుఁడు విప్రుఁడు, పాయంగాఁ జేసి నిన్నుఁ ♦ బరిరక్షించున్. ౧౧౯

కం. అని తిట్టి త్రాళ్లి లేమికి, మనమున నుడు కొందె;[1] వేల్పు♦మగువయునావెం
టనె శిల గయి పడె; దానిని, గని పఱచిరి వాసవుండుఁ ♦ గందర్పుండున్. ౧౨౦

ఉ. అంతట మౌనినాథుఁడు ర♦సంతయుశాంతము లేమికిం గడు
న్జింతిలి యెంత యైన నిఁక ♦ నిశ్చయ మియ్యది కోప మూఁస నా
స్వాంతమునందు, వా తెఱచి ♦ పల్కను పల్కెటు యుజ్జగింతు, నే
నంతకుఁ దీర కుండిన శ♦తాబ్దము లైనను నూర్పు మానెదన్. ౧౨౧

కం. చిక్కించెదఁ గాయంబును, స్రుక్కించెద నింద్రియముల ♦ శుష్కంబుగ నే
మక్కించెదఁ గామంబును, ద్రొక్కిన మొక్కినను నొక్క♦క్రోవనయుందున్.

కం. కుడువను గుడుపును శ్వాసము, విడువను మఱి కోప మనెడి♦విషయంబు మదిన్
దడవను బాలునితెన ము,నడుదాఁక నటంచు సుగ్రు♦నం బగుమతితోన్. ౧౨౩

విశ్వామిత్త్రుఁడు ఘోరతపంబు చేయుట.

కం. ధనదాశ విడిచి తూరుపు, చని పల్కుట యుడిగి వేయి♦సంవత్సరముల్
వినియతిఁ దప మొనరింపఁగఁ, బొనుపడి శుష్కించెఁ బూరి♦పుషుకయ పోలెన్.

తే. ఎడ నెడ ఘనాంతరాయంబు ♦ లెన్ని యేని
దాపరించినఁ గోపంబుఁ ♦ దాల్పఁ డయ్యె
నిట్లు నిశ్చితమతి యయి ♦ యెసక మెసఁగ
నిండువేయేండ్లు పెనుఁదప ♦ ముండె నితఁడు. ౧౨౪

ఉ. నిండిన వేయియేఁడులు ము♦నిప్రవరుండు భుజింపఁ బోసి శ
క్రుండు ద్విజాతిరూపమునఁ ♦ గోరెఁ దదన్నముఁ, బెట్టె వేడ్కు ఘా
ర్యుండ మునీంద్ర! యన్న, ముని ♦ తోరపుభక్తి నొసంగెఁ గాని లో
నొండు దలంపఁ డాగ్రహము ♦ నొందఁడు సర్వము నిచ్చె మౌని యె. ౧౨౫

తే. నిట్టు పాసెంబుగా నేల ♦ నిలిచి యూపు, పార్వకయు వెంచి వేయేఁడు♦లధికతపముఁ
జేయ జనియించె నాతని♦శిరమునుండి, ఘోరధూమంబు లోకంబు♦గోడుగుడుప.

---

[1] కామమునకంటెఁ గ్రోధము దుర్జయము.

సీ. సురలు గంధర్వు ♦ లసురులుఁ బన్నగులును, వ్యాకుల మందుచు ♦ నజునిఁ గాన
నరిగి యి ట్లనిరి యో ♦ సురనాథ జగముల, గాధిజువలనను ♦ గావవయ్య
యెన్నియో యుక్తులు ♦ పన్నితిమే కాని, కామియు, గోపియుఁ ♦ గాఁడు దేవ
యాతనిహృదయ మ ♦ త్యంతనిర్మలదశఁ, బుటము దీరినపైఁడి ♦ పోలె నున్న
తే. ఘనఘ యాలంబు చేయుట ♦ చనదు వాఁడు, నిఖిలజగమును దపమున ♦ నిర్దహింప
కుంఠ మును వానియిష్టంబు ♦ నింకఁ జేయు, వయ్యలోకంబు హావళి ♦ నాపురనియె.
కం దిక్కులు వ్యాకులితము లై, పొక్కెడి జలనిధులు గ్రాఁగి ♦ పొంగెడి నగముల్
స్రుక్కెడిఁ బుడమి వడంకెడి, మిక్కిలి పెనుగాలి జగము ♦ మిడికెడి దేవా. ౧౮౯
కం నాస్తికుల యట్లు జనము లు, శాస్త్రిని మానిరి దినేశ ♦ ప్రభ చెడె జగముల్
కస్తింగ నె గాధేయుఁడు, ప స్తుండి తపంబు సేయఁ ♦ బట్టె విధాతా. ౧౯౦
కం. కాలాగ్ని వోలె లోకము, వాలాయము గాల్పఁ గడఁగె ♦ వాసవపద మేఁ
లీలాగతి నొసఁగి జగం, బేలుము తద్వాంఛితంబు ♦ నిమ్మది యేనిన్. ౧౯౧
చం. అనినఁ బితామహుండు విబు ♦ ధావళిఁ గూడి మునీంద్రుఁ గౌశికుఁ
గని యిఁక లెమ్ము బ్రాహ్మణతఁ ♦ గంటివి, వెంటి చిరాయు విచ్చితిఁ,
ఘనతరభద్రముల్ గలుగు ♦ గాధిజ! పొమ్ము యథాసుఖంబుగా,
ననవుడు బ్రహ్మఁ జూచి యసు ♦ రావళి మ్రొక్కి వచించె నీగతిన్. ౧౯౨

బ్రహ్మ విశ్వామిత్రునకు బ్రహ్మర్షిత్వ మిచ్చుట.

సీ. దేవ బ్రాహ్మణ్యంబు ♦ దీర్ఘాయువును నాకు, నమరిన నోంకార ♦ మాగమములు
మఱి వషట్కారంబు ♦ మానుగా వరియించుఁ, గాత నన్నిం బొందు ♦ గలదు దేవ
క్షత్రవేదవిదుల ♦ సద్బ్రహ్మవేదుల, మొదటివాఁడు వసిష్ఠ ♦ మునివరేణ్యుఁ
డాతండు న న్నిట్టు ♦ లంగీకరింపఁగ, వలయు నియ్యది నాదు ♦ వాంఛితంబు
తే. దీని ఘటియించి చన రయ్య ♦ దేవవరులు, నాఁగ వేల్పులు వేఁడ న ♦ నఘతపస్వి
గాధిజునితోడ నెయ్యంబు ♦ గలిగి నీవు, బ్రహ్మఋషి వైతి వనియెను ♦ రామచంద్ర.
తే నీవు బ్రహ్మర్షి వైతివి ♦ నిశ్చయముగ, బ్రాహ్మణార్హక్రియాకలా ♦ పంబు లెల్ల
నిన్నుఁ బొందెడ నటం చేగ ♦ నిర్జరాళి, స్నేహపడియె నితండు వ ♦ సిష్ఠుతోడ.
కం. ఈవిధమున బ్రాహ్మణ్యం, బీవిధితులున్యండు పొంది ♦ యిచ్ఛాగతిమై
భూవలయంబునఁ గ్రుమ్మరు, నీవిశ్వామిత్రు నేమి ♦ యెంచితి రామా! ౧౯౫
కం. మునితల్లజుఁ డాకారం, బును బూనినతపము వీర్య ♦ మునకుఁ దావుఁ
జననుతధర్మాసక్తుఁడు, వినితే శ్రీరామ! మాని ♦ వృత్తాంతంబున్. ౧౯౬
సీ. అని చెప్పి గౌతము ♦ తనయుఁ డూరక యున్న, జనకుండు రాముల ♦ క్ష్మణులతోడ
నాతనివాక్యముల్ ♦ ప్రీతి నాకర్ణించి, కరములు ముకుళించి ♦ గాధితనయు

మోముఁ గనుంగొని ♦ భూమీశపుత్రులతో నీవు వచ్చుట ♦ దురితదూర
ధన్యుండ నైతిని ♦ మాన్యుండ నైతిని, నిక్కసంబున ♦ నిర్మలాత్మ!
తే. పావనుఁడ నైతి నీదుత♦పోవిశేష,ములను వింటి మసంఖ్యాక♦ములు గుణంబు
లప్రమేయంబు తపమును ♦ నప్రమేయ,మైన బలమును వినవిన♦నరిది తృప్తి.
ఉ. వేఁడి వెలుంగువేలు పదె ♦ వ్రేలెడిఁ బశ్చిమశైలవాటిపై,
వేఁడెదఁ గర్మకాల మిఁక ♦ వీడ్కొనుదే దయ యుంచి, వేకువన్
బోఁడిమిఁ జూడఁగాఁ దగును, ♦ బోయెద నేఁటి కటంచుఁ బల్కి యా
తేఁడు ప్రదక్షిణించె ముని♦ తేని గురూత్తమబంధుయుక్తుఁ డై. ౧౧౯౮
కం రాముండు లక్ష్మణుఁడును మ,హామునినిచయంబుఁ గొల్వ ♦ నాగాధిజుఁడున్
సామోదుం డయి స్వాశయ,భూమిం జేరంగఁ జనియె ♦ బుధవినుతుం డై. ౧౧౯౯
ఉ. ఆమఱునాఁడు వేకువఁ[1] గృ♦తాహ్నికుఁ డై జనకావనీశుఁడున్
రామునితోడఁ గూడుకొని♦యా మునిఁ బిల్వఁగఁ బంచి వారలం
బ్రేముడి గౌరవించుచు స♦మీహిత మెయ్యది నాచరింతు నే
నో మునిచంద్రమా! యన నృ♦పోత్తముఁ జూచి వచించె మౌనియున్. ౧౨౦౦

విశ్వామిత్రుఁడు జనకునితో రామలక్ష్మణులకు శివువింటిం జూపు మని చెప్పుట.

కం. వీరలు దశరథనృపతికు,మారులు దినరాథవంశ♦మండనులు మహా
వీరులు జగత్ప్రసిద్ధులు, కోరెరి నీధనువుఁ జూడఁ ♦ గువలయనాథా. ౧౨౦౧
కం. ధనువును గన్పింపుము యది, గనుఁగొని కృతకాము లగుచుఁ ♦ గాకుత్స్థమణుల్
చనువారు యథేష్టంబుగ,నన జనకుం డిట్టు లనియె ♦ నమ్మునితోడన్. ౧౨౦౨
సీ. వినవయ్య మునినాథ ♦ వినిపించెదను నీకు, నీవి ల్లిచట నుండు♦ హేతువులను
దేవరాతుం డన ♦ దివ్యప్రభావుండు, నిమికి నాఱవవాఁడు ♦ నిర్మలుండు
దేవత లతనికి ♦ దీని న్నిల్లడ యిచ్చి, పోయిరి దివికిని ♦ బూజ్యచరిత
దక్షాధ్వరధ్వంస♦తత్పరుం డయి మున్ను, రుద్రుండు త్రిదశుల ♦ రోషమునను
తే. గాంచి భాగార్థులార భా♦గంబు నాకు, నేల కల్పింప రిప్పుడ ♦ యిదిగో నొక్క
పెట్ట మీశిరములు బలి♦ పెట్టువాఁడ, నేల కీవింట నన సుర♦నికర మపుడు. ౧౨౦౩
ఉ. విన్నఁదనంబు దోఁపఁ దను ♦ వేఁడ క్షమించి ధనుస్సు నిచ్చె నా
పన్నగభూషణుండును సు♦పర్వులకున్, మఱి వారు దీనినిన్
ప్రన్నన నాకుఁ బూర్వుఁ డగు♦రాజున కిచ్చిరి, నాఁటఁ గోలెఁ దా
నున్నది మద్గృహంబున న♦ర్ఘ్యము నిత్యసమర్చితంబు నై. ౧౨౦౪

[1] ౧౫-వ నాఁటి సూర్యోదయము.

కం. జన్నంబు సేయుతలఁపున, దున్నింపఁగ భూమి నొండుఁ ♦ దోఁతెంచెఁ జుమీ
పిన్నది యొకర్తు; నే నా,చిన్నారి నెలంత కిడితి ♦ సీతాహ్వయమున్. ౧-౨౦౫

ఉ. మాన్యచరిత్ర! పూత మగు♦మాడ్కి జనించెను గాని లోకసా
మాన్యగతిన్ జనింపద చు♦మా, యటు గావుటఁ బెంచి కూఁతుఁగాఁ
గన్యను వీర్యశుల్క యని ♦ గాధిజ! పెండిలి సేయ కున్న రా
జన్యులు వచ్చి వేఁడిరి యొ♦సంగవె మా కని, నేను వారితోన్ ౧-౨౦౬

సీ. ఈవిల్లు మోపెట్టు ♦ నెవ్వఁడు వానికి, నాకూఁతు నిచ్చెద ♦ లోక మెఱుఁగ
వీర్యశుల్క నొసంగ ♦ బెంపుమానిసి కన, విల్లుచూపఁగ వచ్చి ♦ రెల్లవారు
గొనయంబు గనయంబుఁ[1] ♦ గూర్ప లేమి యటుండ, నెత్తఁ జాలర వార♦లుత్తబిరుదు
లామూఁకమగఁటిమిఁ ♦ యుల్ప మా కెఱిఁగి నేఁ, గన్య నీయ నటన్న ♦ మన్యువునను
తే. జుట్టు ముట్టిరి మిథిలను ♦ బెట్టిదముగ, నట్టు చేసిన నే లక్ష్య♦పెట్ట నైతి
దిట్టతనమున వా రెల్ల ♦ రట్టు మీఱి, గట్టిమొనలఁగఁ దీరిరి ♦ తుట్టతుదకు. ౧-౨౦౭

సీ. ఏఁడాది వారు న ♦ న్నేఁచిన రణమున, సర్వసాధనములు ♦ సన్నగిల్లె
నెంతయు వగచి య♦హీనతపమ్మునఁ, దృప్తి నొందించితి ♦ దేవతలను
సంతసంబున వారు ♦ చతురంగబలముల, నీయఁ జెల్లగించితి ♦ నల్లవీర
మాని[2] శాత్రవులను ♦ మహితరణంబున, నూడఁబాడిరి[3] వార ♦ లోర్వలేక
తే. యాధనూరత్న మియ్యది ♦ యనఘశీల, కానిపించెద రామల♦క్ష్మణుల కిపుడు
విల్లు మోపెట్టె శ్రీరామ♦విభుఁ డయేని, జాత సీతను బ్రీతి నొ♦సంగువాఁడ.

కం. జనకుని వచనంబుల ముని, విని చూపుము వింటి ననిన ♦ విభుఁడు సచివులన్
గని కొని తెండీ చాపం, బనవుడు వా రెల్లఁ బురికి ♦ నరిగి ద్రుతగతిన్. ౧-౨౦౯

ఉ. ఆయతభీమదేహులు మ♦హాబలు లొక్కట నైదువేలు దా
రాయసపేటితోఁ ♦ ష మ♦హాధనువుం గొనివచ్చి నిల్చి దే
వాయితతేజుఁ డైనజన♦వర్యుని మైథిలుఁ జూచి దేవ సు
శ్రీయుత మాశరాసన♦ర్షిష్ఠముఁ దెచ్చితి మయ్య చూడుమా. ౧-౨౧౦

జనకుఁడు రామలక్ష్మణులకు శివువింటిని జూపుట.

సీ. అని మంత్రులాడిన ♦ జనకుఁడు గని లేచి, మోడ్పుఁగేలను రాచ♦మునిని రామ
సౌమిత్రులను జూచి ♦ యోమునిచంద్రమా, యిది యయ్య జనకావ♦నీంద్రు లెల్లఁ
బూజించుచాపంబు ♦ రాజు లెంతటిమహా,బలవంతు లయ్యును ♦ భగ్నపడిరి
యెక్క పెట్టఁగ లేక ♦ నిక్కు లెల్లను బాసి, మానవపాలుర ♦ మాట యేల
తే. సురలు నసురులు యక్షకి♦న్నరులు నైన, నెత్తఁజాలరు యెక్కిడు ♦ టేల చెప్పఁ
జూపఁగ నభీష్ట మేనియుఁ ♦ జూప నయ్య, చాపరత్నంబు రామల♦క్ష్మణుల కనిన

[1] గనయము=వింటికొప్పు. [2] వీరమాని=తన్నుఁదాను వీరుఁడనితలంచువాఁడు. [3] ఊడఁబాడిరి=పరువెత్తిరి.

కం విని జనకునివాక్యము లా,మునివర్యుం డతిశయించు ♦ మోదంబున రా
మునిఁ జూచి వత్స రాఘవ, కనుమీ కోదండ మనినఁ ♦ గాకుత్స్థుండున్ ౧౨౧౨
కం మునివాక్యచోదితుం డయి, ధను వుండెడిమందసంబు ♦ దాయం జని మూఁ
తను దెఱచి చూచి యి ట్లను, మునివర స్పృశియించి కంటి ♦ ముదలయ యేనిన్
కం త్రిక్కక వెలువలఁ దీసెద, నెక్కిడియెద నన్న నట్టు ♦ లే కానిమ్మా
త్రిక్కున నని జనకుండును, మక్కువ గాధిజుఁడు పల్క ♦ మహీపసుతుండున్

శ్రీరాముఁడు హరువిల్లు విఱుచుట.

కం.ఉఱక యనలీలఁ జాపం, బఱచేతను దిగిచి, చూడ ♦ నవనీశులు, క్రు
చ్చుఱఁ దెగ[1]నిండఁగఁ దీసిన,బిఱు సే ఘని చెప్ప విల్లు ♦ ఫెళ్లున విఱిగెన్ ౧౨౧౫
కం నిర్ఘాతనాద మగుచు ధ,నుర్ఘటితమహాస్వనం బ ♦ నూనం బగుడుక్
దీర్ఘముగ వణఁకె ధరణి స,నిర్ఘోషంబుగను గిరులు ♦ నెఱెపాఱుగఁటిన్. ౧౨౧౬
ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుండు ముని ♦ రాజు నృపాలుఁడుఁ దక్క నెల్లరుక్
భూమి విసంజ్ఞులై పడిరి ♦ బొమ్మర వోవుమనంబుతోడ, నా
భూమిధవుండు సభ్యతతి ♦ పోఁడిగఁ గ్రాలుడు లబ్ధసంజ్ఞులై
యా మునితల్లజుం గనుచు ♦ నస్తవరుం డయి కేలు మోడ్చుచున్ ౧౨౧౭
శా.కంటిం గంటి మునీంద్ర! రాఘవునమో ♦ ఘుం బైనదోశ్శక్తిఁ, దా
నెంటెక్ వింటి, మహాద్భుతంబును విత ♦ ర్కింపఁగ దుస్సాధ మే
వెంటం జూడ నచింత్య మియ్యది చుమీ ♦ వే యేల మాసీతచేఁ
గంటిక్ ధన్యత రామచంద్రు విభుఁగాఁ ♦ గన్గొంట వాల్గంటియున్. ౧౨౧౮
కం.రాముని దశరథతనయుని, నాముద్దుఁగుమారి సీత ♦ నాథునిఁగ జన
స్తోమం బెఱుఁగఁగఁ బడసి త,పోమహితా! జనకవంశ ♦ మున కిడెఁ గీర్తిన్. ౧౨౧౯

జనకుఁడు దశరథునొద్దకు దూతలఁ బంపుట.

ఉ. నాసుత వీర్యశుల్క యను ♦ నావచనంబు ఫలించె, నిశ్చయక్
వాసిగ జీవితంబునకు ♦ వర్తిలి మిన్నగఁ బ్రేమపాత్ర యా
భూసుత రామచంద్రునకు ♦ భూరిగుణాఢ్యకి; నీయనుజ్ఞ మైఁ
గోసల కేగువార లిదె ♦ కోవిదవర్య! మదీయమంత్రులున్.[2] ౧౨౨౦
ఉ. చాలఁగ మీసుతుల్ కుశిక ♦ సంభవరక్షితు లౌచు వచ్చి మా
ప్రోలికి రాముఁ డుగ్రధను ♦ వుక్ సభవారలు చూడఁ ద్రుంచుట
న్లీలగ వీర్యశుల్క సుత ♦ నీసుతనూజున కిచ్చువాఁడు నై
పాలితలోక మ మ్మిటకుఁ ♦ బంచెను మైథిలుఁ డంచు వెండియున్ ౧౨౨౧

---

[1] తెగ = అల్లెత్రాడు. [2] ఇది ౧౫-వ నాఁటి వృత్తాంతము.

కం. మీ తనుదేరఁగ వేఁడెద, మా రాజని యందు రనిన ♦ మాని సరియనన్
ధీయుఁడు మంత్రులఁ బుచ్చె య,ధారీతి వచింప దశర♦థక్ష్మాపతికిన్. ౧-౨-౨-౨
కం. రాజప్రేషితదూతలు, వాజులు రోఁజంగఁ బసువు♦ పాఱుచు రాత్రుల్
వే జరపి మూఁడు ద్రోవన, యాజపురముఁ గనుచు నాలు♦గవదివసమునన్[1]
ఉ. ద్వారముఁ గాచి యున్నభట♦వర్యులఁ గాంచి యెఱుంగఁ జెప్పుఁడీ
ధారిణినేతకున్ జనక♦ధాత్రిపుమాతల మంచు వారొనన్
వారలు చెప్పి వచ్చి జన♦పాలుఁడు ర మ్మనినాఁడు వేగమే
రానయు యన్న లోఁ జని భ♦రావరు వృద్ధు సురాభు నాజినిన్ ౧-౨-౨౮
చం. కని భయ మేది క్రేఁగ్గొగిచి ♦ కన్ను మృదూక్తుల రాజశేఖరా!
జనకుఁ డెఱుంగఁ గోరెడి స♦పర్వపురోహితమంత్రిపహ్నవై
తనరెడినీదు సేమమును ♦ దద్దయు నింకొకవార్త గాధినం
దనుమెయికోలు గాంచి వసు♦ధాతల మాగతి మన్వి చేసెడిన్. ౧-౨-౨౫
సీ. వినవయ్య నాసుత ♦ వీర్యశుల్క యటంచుఁ, బ్రతిన చేసితి మున్ను ♦ పార్థివేంద్ర
రాజు లెందఱో వచ్చి ♦ రాజానన వరింప, బెండుమానుసు లయి ♦ పెంపు సెడిరి
గాదె యదృచ్ఛమై ♦ గాధేయుతో వచ్చి, నీసుతుల్ గెలిచిరి ♦ నీరజాక్షి
నినసభమునఁ గన ♦ నెల్లగు రాముండు, వింటిని రెండుగా ♦ విఱిచి వైచెఁ
తే. గాన నమ్మహాత్మునకు నా♦కన్య సీత, నొసఁగి వీర్యశుల్క యను నెడి♦యుక్తి దీర్పఁ
గోరుచున్నాఁడ నాకోర్కి ♦ దీరు మీరు, సెలవొసంగవ లేయట్ల♦ చేయు మనుచు
చం. కొడుకులఁ జూడవచ్చు, నృప♦కుంజర సంతస మందవచ్చు, నా
యడిగినకోర్కి దీర్ప నను ♦ వొ,నటు గానఁ బురోహితాళితో
నడి హితపాళితో సచివ♦వర్గముతోఁ గొలువంగ దేవరు
ల్దడయక యేగు డెమ్ము,సుతు♦లం గనుఁగొమ్ము ప్రియంబు మీఱఁగన్. ౧-౨-౨౭
తే. అనుచు వచియించి సందేశ♦హరులు రాజ,గౌరవముశంకచే నిల్వ ♦ క్ష్మాధిపుండు
వామదేవవసిష్ఠాది♦వరసచివుల, మోముఁ గని పల్కె నిర్భరా♦మోదయుక్తి.
సీ. గాధిజగుప్తుఁడై ♦ కౌసల్యానందనుండు, సౌమిత్రితోఁ గూడి ♦ జనకపురిని
నున్నవాఁ డఁట, రాము♦ నుగ్రశౌర్యుని జూచి, జనకుండు సుత నీయ ♦ సమ్మతించె
నఁట, జనకునివృత్త ♦ మది మీకు మెచ్చెనే, దనలువ మచటికిఁ ♦ దడవిఁ కేల
యనుడు మంత్రులు లెల్ల ♦ తగు నగు నిది యన, సంతుష్టచిత్తుఁడై ♦ జనవిభుండు
తే. చేయ నగు తేవప్రయాణంబు[2] ♦ సిద్ధము చుచు, మంత్రులకుఁ జెప్పి జనకుని♦ మంత్రులకును
హితము దీపింపఁగా బహు♦మతులొసంగ, నిశను జరపిరి వారంద♦ఱి మ్మొకముగ.

[1] ౧౮-వ దినము. [2] ౧౯-వ దినము.

సీ. రేపాడి[1] సభదీరి ♦ భూపతి చుట్టముల్, మానులు గొలువ సు♦మంత్రుఁ జూచి
యిప్పుడ ధనములు ♦ కుప్పలుగాఁ గొని, ధనపతు ల్ముందుగాఁ ♦ దరల వలయుఁ
జతురంగబలముల ♦ ద్రుతగతి వెడలింపు, మాజ్ఞతో డన కూర్పు ♦ మందలంబు
వామదేవుండు పి♦తామహసుతుఁడును, జాబాలికాశ్యపుల్ ♦ నాఘనుతచి
తే. రాయువు మృకండుసుతుఁడు కా♦త్యాయనుండు
చనఁగవలె మున్ను; నా కొక♦స్యందనంబుఁ
బన్నుమీ దూత లాత్రము♦పఱచు చున్న
వారు కాలంబు మీఱిన ♦ వలను గాదు. ౧౨౩౦

కం. అనవుడు సుమంత్రుఁడును దత్జనపతియాదేశమునను ♦ సర్వబలంబుల్
బనిచి ఋషివర్యులకు స్యందనములు కల్పించి తెలిపె ♦ దశరథపతికిన్. ౧౨౩౧

ఉ. రాజవరుండు మంత్రిముని♦రాజసమూహము గొల్వ వాహినీ
రాజులు వెంట నంటఁ గదు♦రాజిలువేడ్కను బంచమాహ్నముం[2]
దోజ విదేహముం గన మ♦హోత్సుకతన్ జనకుండు నచ్చి తాఁ
బూజ లొనర్చె నాముసలి♦భూపతికిన్ భృశహృష్టచిత్తుఁడై. ౧౨౩౨

← జనకుఁడు దశరథుతోఁ గుశలప్రశ్న సేయుట. →

తే. స్వాగతము నీకు నోనర♦పాలచంద్ర, వచ్చితివి నాదుభాగ్యంబు ♦ పండుకతన
నాత్మభవశౌర్యసంజాత ♦ మైనప్రీతి, ననుభవింపుము మన సార ♦ నర్క తేజ.

సీ. నాయదృష్టంబున ♦ నరనాథచంద్రమా, నినుఁ గాంచుపుణ్యంబు ♦ నేఁడు గలిగె
నాభాగ్యముననుమ♦హాభాగ ద్విజయుక్తు,ఘను వసిష్ఠమునీంద్రుఁ ♦ గనఁగఁగలిగె
నాసుకృతంబున ♦ నలినలిగాఁ బోయెఁ, బ్రత్యూహనిచయంబు ♦ పార్థివేంద్ర
నాపుణ్యమునఁ జేసి ♦ నళినాప్తవంశమ, హాత్ములతో వియ్య ♦ మందఁగంటిఁ
తే. బరమశౌర్యాఢ్యులైనమీ♦బాంధవమున,నస్మదన్వయ మతిపూజ్య♦మయ్యె నిపుడు
నిండె నాకోర్కె లెల్లను ♦ నీదుకృపను, సరసగుణసాంద్ర దశరథ♦సత్కృత లేంద్ర.

తే. రేపు వఱువాత[3]నోధరి♦త్రీమహేంద్ర, వేల్మికడపలఁ జలుపు మీ ♦ విధిహితముగఁ
బరసుఋషిసమ్మతంబుగఁ ♦ బరిణయంబు, ననిన జనకునితో నను♦నాజి యెలమి.

కం. ఇచ్చెడివారలవశ మగుఁ, బుచ్చుకొనుట యనుచు వింటిఁ ♦ బూర్వము జేఁడా
యెచ్చందమున వచించిన, నచ్చందమునం జరింతు ♦ నన్యుఁడ నొక్కో. ౧౨౩౬

కం కీర్తి ధర్మముఁ గూర్చెడి, జ్యారమ-ఋనినుడికి ♦ నాతఁ డచ్చెరువుగొనన్
జేరినమునిసంఘాతం, బారఁగ సుఖకీర్తిఁ గిడపె ♦ నారే ప్రీతిన్. ౧౨౩౭

కం. తనయులఁ గని రఘుభూపతి,మునుమఁడు సుఖగోష్ఠి నుండె ♦ మఱి జనకుండున్
గొన ముట్టఁ దీర్చి జన్నము, గొనబుగఁ గావించెఁ బెండ్లి♦కూఁతుల సుతలన్.

---

[1] రేపాడి = ఉదయము [2] ౨౩-వ దినము. [3] ౨౪-వ దినము.

సీ. వఱువాతఁ గృతకర్మ♦నగ్గఁ డై జనకుఁడ,నఘుఁ బురోహితు శతా♦నందుఁ జూచి
నాపిన్నతమ్ముండు ♦ నయధర్మశీలుండు, ఘనపుష్పకాభసాం♦కాశ్యపురిని
నిక్షుమతీజలం ♦ బింపారఁ గ్రోలు చు,న్నాఁడు కుశధ్వజ♦నామకుండు
వానిఁజూడఁగ నాకు♦ వాంఛ యయ్యెడునాదు, క్రతువుఁ గాచెనటంచుఁ♦గలదునాకు
తే. నాతఁ డీవేడ్క నాతోడ♦ననుభవింప, నలయు ననియూనయయ్యెడు♦నలయుఁ బనుప
వార్తికావళి నతనికి ♦ వైళము యని, పుచ్చెఁ గొందఱ జంఘాల♦పుంగవులను.
ఆ. విభునిశాసనమున ♦ వేగవంతంబు లౌ, సైంధవముల నెక్కి ♦ జాగు లేక
జిష్ణునాజ్ఞ చేత ♦ విష్ణునిఁ గొనివచ్చు,వారు వోలె నరిగి ♦ వార్తఁ దెలుప. ౧౨౪౦
తే. అన్న రమ్మన్న యామాట ♦ విన్న యంతఁ
గ్రన్న నరుదెంచి మోదంబు ♦ మిన్ను ముట్ట
నన్నకుఁ బురోధకును మ్రొక్కి ♦ చెన్నుమీఱు
చున్నయొకయాసనంబున ♦ నుండెఁ; నిట్లు ౧౨౪౧
ఉ. భ్రాత లలంకరించి రుచి♦రం బగునాసనపాళులం గడుం
బ్రీతి సుదాము మంత్రివరుఁ ♦ బిల్చి వచించిరి మంత్రిసత్తమా!
చేతము పల్లవింపఁ జని ♦ చెచ్చెరఁ దోడ్కొని రమ్ము యాజి ధా
త్రీతలనాథు ధీసచివ♦బృందముతో నిజపుత్రపంక్తితోన్. ౧౨౪౨
కం. అనుడు సుదాముఁడు దశరథ,జనపతిశిబిరంబుఁ జొచ్చి ♦ క్ష్మాపతిఁ గని వం
దన మొనరించి శిరమ్మున, జనకుఁడు మిముఁ జూడఁ గోరె ♦ సపురోహితుఁ డై.
సీ. నావుడు దశరథ♦భూవల్లభుఁడు ఋషి,వర్గంబు నిజబంధు♦వర్గ మమరఁ
జని జనకావనీం♦ద్రునిఁ జూచి యి ట్లనుఁ, దెలియుదు విక్ష్వాకు♦కులము వేల్పు
యీవసిష్ఠుం డని ♦ యీవరశీలుండె, వక్తయు సకలార్థ♦శక్తుఁ డనఘు
గాధిజుం డాదిగా ♦ మేధావులీయున్న,మును లెల్ల ననుమతిం♦చిన మదీయ
తే. వంశవిధ మీమహర్షి ని♦స్సంశయముగఁ, దెలుపఁగలవాఁ డటం చని♦పలుక కున్న
హితపురోహితమంత్రిస♦మేతు మిథిల,నాథుఁగనుఁగొని యమ్ముని♦నాథుఁ డనియె.

వసిష్ఠుడు జనకునితో సూర్యవంశ క్రమంబుఁ దెలుపుట.

సీ. అవ్యక్తజుఁడు నిత్యుఁ ♦ డవ్యయుం డగుబ్రహ్మ, గనె మరీచి నతండు ♦ కశ్యపమునిఁ
గనియెఁ గశ్యపునకుఁ ♦ గలిగె వివస్వంతుఁ, డన నాతనికిఁ బుట్టె ♦ మనువు వాని
తనయుఁ డిక్ష్వాకుఁ డా♦తని రాజధాని య,యోధ్యాపురం బయ్యె ♦ నొప్పుమీఱ
నిక్ష్వాకుతనయుఁ డై ♦ యెసఁగెఁ గుక్షి, వికుక్షి, కొడు కాతనికిని వి♦కుక్షిసుతుఁడు
తే. బాణుఁ డనరణ్యుఁ[1] డాతని♦పట్టి యయ్యె
నతనిపుత్రుఁడు పృథుఁడు త♦దాత్మజుండు

[1] రావణుని శపించిన రాజయోగి యితఁడే.

సుమి త్రిశంకుఁడు నాతని♦సుతుఁడు ధుంధు
మారుఁ డన నొప్పెఁ గడు ఘన♦మానబలుఁడు. ౧౨౪౫

సీ. యువనాశ్వుఁ డనునాము♦ మొప్పు నాతనికిఁ, దత్తనయుండు మాంధాతృ♦జనవిభుండు
మాంధాతృసుతుఁడు శ్రీ♦మంతుఁ డైనసుసంధి, యతనికి ధ్రువసంధి ♦ యనఁ బ్రసేన
జిత్తు నాఁ దనయులు ♦ చెలఁగిరి ధ్రువసంధి,తనయుండు భరతుండు ♦ ధర్మరతుఁడు
భరతునిపుత్త్రుఁ డై ♦పరఁగెను నసితాఖ్యుఁ, డతఁడు శత్రువులు హై♦హయులుఁ దాల
తే జంఘశశిబిందువులు దాఁక♦సంగరమున,నోడివనములఁ బడిమంత్రి♦యుక్తుఁ డగుచుఁ
బాఱి వలిగట్టునను భృగు♦ప్రస్రవణము,నందు వసియించె మితబలుఁ♦డనుచువింటి.

కం. ఆపన్నసత్త్వ[1] లిరువురు, భూపాలక యతనిసతులు ♦ పొలఁతుక యొక్క
ర్తేపగిదినో సవతాలికి, నాపడ నిడె భక్ష్య మొందు ♦ సగరము[2] గాఁగన్. ౧౨౪౬

ఉ. అందుల కేగు దేరఁ జ్యవ♦నాఖ్యుఁడు భార్గవుఁ డొక్కనాఁడు కా
ళింది మునీంద్రు డాయుచు ల♦లిం బ్రణ మిల్లె సుతుండు గల్గ నా
యందు ననుగ్రహింపు మని ♦ యార్తిఁ దలంచుచు నామెఁ జూచి యో
సుందరి! పుత్త్రుఁ గాంచెదవు ♦ శోకము మానుము గౌరవర్యునిన్. ౧౨౪౭

కం. గరసహితుం డయి పుట్టుట, సరసిజముఖి వాఁడు పరఁగు ♦ సగరుం డనఁగా
వరబలుఁ డై యసఁగ ననం,తరమునఁ గాళింది గాంచెఁ ♦ దనయుఁ సగరున్.

సీ. అనఘ! యాతనిపుత్త్రుఁ♦ డసమంజుఁ డతనికి, నంశుమంతుఁడు పుట్టె♦నతనితనయుఁ
డయ్యె దిలీపుఁడు ♦ నాతనిసుతుఁడు భగీరథుఁ డయ్యె భ♦గీరథునకుఁ
గలిగెఁ గకుత్థ్సుండు ♦ క్ష్మాపాల యతనికి, రఘువు సుతుం డయ్యె ♦ రఘువుకొడుకు
భువిఁ బ్రవృద్ధుం డయ్యెఁ ♦ బురుషాదకుం డనఁ, గల్మాషపాదాఖ్య ♦ గల దతనికి
తే. నతనిసుతుఁ డయ్యె శంఖణుం♦డతనికొడుకు, పరఁగెను సుదర్శనుండు నా♦పార్థివునకు
నగ్నివర్ణుండు గలిగె నా♦యగ్నివర్ణుసుతుఁడు శీఘ్రగుఁ డాతని♦సుతుఁడు మరువు.

సీ. అతఁడు ప్రశుశ్రుకు ♦ నతఁ డంబరీషుని, నతఁడు నహుషుఁ గనె ♦ నతనిసుతుఁడు
వఱలు యయాతి నా ♦ వసుమతీనాథుండు, నతనికి నాభాగుఁ ♦ డాత్మజుండు
నాభాగుసుతుఁ డయ్యె ♦ నన్యయశోధనుం, డై నమహాత్మకుఁ ♦ డజనృపాలుఁ
డజునకు జనియించె ♦ నాజిదుర్ధర్షుండు, దశరథుం డనుమహా♦ధన్యుఁ డల్ల
తే. ఘనున కుదయించి రయ్య యీ♦యనఘ తేజు, లైనశ్రీరామలక్ష్మణు♦ లార్యచరిత
యాదివంశవిశుద్ధులు ♦ ఘనమధర్మ,మతులు వీరలు సత్యైక♦రతులు వీరు. ౧౨౫౧

కం. రామునకును సౌమిత్రికి, భూమిప! నీసుతలఁ దుల్య♦పూజితగుణలన్
బ్రేమమున నీయ వేఁడెద, నామనవిని దీర్ప నయ్య ♦ నరనాథ యనన్. ౧౨౫౨

---

[1] ఆపన్నసత్త్వలు = గర్భిణులు. [2] సగరము = విషముతోఁ గూడినది.

జనకుఁడు వసిష్ఠునకు నిజవంశక్రమంబుఁ జెప్పుట.

సీ. జనకుఁ డి ట్లనియె నో • సంయమి! మావంశ,విధ మెల్ల వినవయ్య • విస్తరింతుఁ[1]
గన్నియ దానంబుఁ • గావించునాతఁడు, సత్కులీనుం డయి • జరగె నేని
వక్తవ్య మతనికి • వంశవిధం బెల్ల, నిమి యొప్పు సద్ధర్మ • నిరతుఁ డగుచు
నతనిపుత్త్రుఁడు మిథి • యన్మహాత్మునిచేత, మిథిలాపురంబు ని • ర్మింపఁబడియెఁ
తే. బ్రథమజనకుఁ డతఁడ యుదా • వసువుఁ గనియెఁ
దనయుఁ డతనికి నందివ • ర్ధనుఁడు గలిగె
నాయునకును సుకేతుఁ డా • త్మార్థపునకు
దేవరాతుఁడు జనియించె • దేవనిభుఁడు. ౧౨॥౩
సీ. ఆయన కుదయించె • నయ్య బృహద్రథుం, డతఁడు మహావీరు • ననఘుఁ గనియె
నా మహావీరుని • యాత్మజుండు సుధృతి, సుధృతియు నిరుపమ • శూరుఁ డైన
ధృష్టకేతువుఁ గనె • ధృష్టకేతువునకు, హర్యశ్వుఁ డుదయించె • నమితబలుఁడు
హర్యశ్వునకు మరు • వావిర్భవించెను, ధీరుఁడు మరువు ప్ర • తీంధకునిని
తే. గనియెఁ గీర్తిరథాఖ్యునిఁ • గాంచె నాతఁ
డతనిపుత్త్రుఁడు దేవమీ • ఢాఖ్యుఁ డయ్యె
నతనితనయుండు విబుధాఖ్యుఁ • డతనిపుత్త్రుఁ
డయ్యెను మహీధ్రకుండు నా • నతనిసుతుఁడు ౧౨॥౪
సీ. కీర్తిరాతుం డయ్యెఁ • గీర్తిరాతునకును, సుతుఁడు మహారోమ • సూరివర్యుఁ
డతనికి స్వర్ణరో • మాఖ్యుఁడు వానికి, హ్రస్వరోముఁడు పుట్టె • నాతనికిని
గలిగెను బుత్త్రయు • గ్మంబు తత్సుతులందు, నగ్రజుఁడను నాదు • ననుజుఁ డితఁడు
జనమున కేగుచో • వసుధేశుఁ గాఁ జేసి, నను బెద్ద నాటను • నాదుతమ్ము
ఆ. నాకు నప్పగించి • నాకంబునకు నేగె, జనకుఁ డేను నీకు • శధ్వజునిని
నెమ్మిఁ జూచుకొనుచు • నిల నేల సాంకాశ్య,పతి సుధన్వుఁ డనెడి • క్షితివిభుండు
కం దూతల నంపెను సరసీ,జాతాక్షిని సీత శివుని • చాపము నీయన్
భీతిప్రదఘోరాహవ, మాతనితో నయ్యె దేని • నర్పింపమిచేన్. ౧౨॥౬
మ. సమరక్షోణిని వానిఁ ద్రుంచి యనుజున్ • సాంకాశ్యమం దుంచితి
న్సముఖుం బట్టముఁ గట్టి, యాతఁ డె చుమీ • నాతమ్ముఁ డే జ్యేష్ఠుఁడన్
విమలాత్మా! యిదె రామలక్ష్మణులకున్ • వీర్యంబె శుల్కంబు నా
రమణీరత్నము సీత నూర్మిళను గా • రా మారఁగా నిచ్చెదన్. ౧౨॥౭
కం. ముమ్మాటికి నిచ్చెద నే, దిమ్మాటకు సందియంబు • నృపవర! సుతర
త్నమ్ముల రాముని నాతని,తమ్ముని గోదానమిదియె • తఱి చేయింపన్. ౧౨॥౮

[1] శ్రీరాములది యజుశ్శాఖ, కాశ్యపగోత్రము. సీతాదేవిది ఆత్రేయగోత్రము.

కం. నేఁడు మఘానక్షత్రము, మూఁడవదినమున[1] వివాహ♦మును జరపవయా
తేఁడా! యుత్తరఫల్గుని,నాఁడు; సుఖోదర్క మిాఁగి ♦ నందను లీయన్. ౧౨౫౯
సీ. అని జనకుం డాడ ♦ నంత గాధిసుతుండు,మైత్రావరుణిఁ గూడి ♦ మందలించె
ననఘ యచింత్యంబు ♦ లప్రమేయంబు లి,క్ష్వాకు విదేహవం♦శంబు లిలను
మిాకు సమానులు ♦ మేటులుఁ గన రారు, సంబంధమును రూప♦సంపదయును
రామలక్ష్మణులకు ♦ రాజన్య! భూమిసు,తోర్మిలాసతులకు ♦ నొక్కరూప;
తే. కలదు వేఱొండు మాకు న♦ర్థన్య మధిప! నీదుతమ్ముండు సద్ధర్మ♦నిష్ఠుఁడైన
యాకుశధ్వజునకుఁగూఁతు♦లిరువురిమ్ము,భరతశత్రుఘ్నులకువారి♦భార్యలుగను.
కం. అందంబున భుజబలముల,చందంబునఁ బరువమునను ♦ జనవర! యొకఁడే
చందం బందఱు దశరథ,నందనులు దిగీశబలులు ♦ నందితలోకుల్. ౧౨౬౧
కం. సరి సరి యని జగ మెన్నఁగ, సరి సరి యగుబాంధవంబు ♦ చను మిాకు; మఱిం
బోరిఁబోరి వృద్ధిం గను మిా,యిరువురవంశములు గూడి ♦ యెసఁగిన యేనిన్.
కం. అన విని జనకుం డి ట్లను, మునిసింహులు తుల్యవంశ♦మునసంబంధం
బును దామ యానతిచ్చుట, యనఘము ధన్యంబు నయ్యె ♦ నస్మత్కులమున్.
ఉ. విండ్రు మహాత్ములార! కడుఁ♦బ్రీతి గుశధ్వజరాజు కూఁతులన్
ఆండ్రుగఁ గైకపుత్రునకు ♦ నాతనితమ్మునికే నొసంగెదన్,
వీండ్రకు నొక్కనాఁడ నెఱ♦వేడుకఁ బెండిలి సేయ నొప్పు, గో
డండ్రుర నల్వురం గన నె♦సంగ ముదం బగుఁగాక యాజికిన్. ౧౨౬౪
కం. ఉత్తరదివసంబున నగు, నుత్తరఫల్గునియుఁ; దాప ♦ నుద్వాహము మే
లత్తఱి భగుఁడు ప్రజాపతి, సత్తము లది యుత్తమ మని ♦ శంసింత్రు గదా. ౧౨౬౫
కం. ధాత్రుండను మిాకరుణకుఁ, బాత్రుండను నాకు మిారు ♦ పరగ్గర్వంబున్
బాత్రం బని చెప్పితి రని, ధాత్రీశుఁడు మఱియు మాని♦ధాత్రీశులతోన్ ౧౨౬౬
ఉ. ఓఋషివర్యులార యిదె ♦ యుండఁడు కూరిమి నాసవత్రయిన్
మిారలు; మూఁడురాజ్యములు ♦ మిాయవి గా వొకొ, యాజి కిద్ది యె
ట్లారయ నా కయోధ్య యటు ♦ లౌట యనార్హ్యతన్ భరింపుఁడీ
మిారలు సంశయింప కన ♦ మెచ్చుచుఁ బంక్తిరథుండు హృష్టుఁడై ౧౨౬౭
తే. అన్నదమ్ములు మిార ల♦నంతభద్ర,గుణుల రెప్పుడుఁ గోటాన♦గోటు లైన
రాజులను మునిరాజుల ♦ రాజులఁ దమిఁ, బూజ సేసినవారలు ♦ పుణ్యధనులు.
తే. ధరణినాయక నేనింటి♦దాఁకఁ బోయి,వత్తునే? నాంది మొదలుగా♦వలయుఁగాదె
జరుప నని కౌశికవసిష్ఠ♦సహితుఁ డగుచు, విడిదికిని నేగె దశరథ♦విభుఁడు వేగ.

---

[1] ౨౬-వ దినము.

చం.ఇటు తసయింటి కేగి ధర♦ణీశుఁడు నాంది యొనర్చి వేగుఁబో
కట నడి మేలుకాంచి తన♦గాదిలిపుత్రులఁ గూర్చి యిచ్చెఁ బ్ర
స్ఫుటకన కేద్ధశృంగయుత♦భూరిపయస్వినులైనయాల నొ
క్కట నలునూఱువేలు, పిదు♦కంగ నొసంగెను గంచుపాత్రముల్. ౧౨౭౦

కం.కొడుకులకొఱకై పెల్లుగ, విడిముడి బ్రాహ్మణుల కిచ్చె ♦ విధిమై నల్వ
ర్కొడుకులతో దిక్పాలకు, లొడఁగూడి భజింప నీర♦జోద్భవుఁ డనఁగన్. ౧౨౭౧

యుధాజిత్తు దశరథుఁ జూడ వచ్చుట.

కం.ఏదినమున గోదానము[1], భూదయితుఁడు చేసె నల్లి♦పూఁటన మాడం
గా దశరథుఁ గేకయసుతుఁ, డాదటఁ జనుదెంచె; మేన♦యల్లుం భరతున్ ౧౨౭౨

ఉ. హత్తినప్రేముఁ దండ్రి దను ♦ నంపఁగఁ దోడ్కొనిపోవ నాయుధా
జిత్తరుదేరఁ గాంచి పతి ♦ సేమము నారయ సేమ మంచుఁ దాఁ
జిత్తమునందుఁ దండ్రి దమి♦సేసె సుతానుతుఁ జూడ, దాన నే
నిత్తఱి వచ్చినాఁడ నృప! ♦ యేగితి నిన్గన నయ్యయోధ్యకున్. ౧౨౭౩

ఉ. అచ్చట విన్నవాఁడ నిట ♦ కందఱఁ గూడి నృపాలచంద్ర! నీ
వచ్చట పెండ్లికై, పరుగు♦పాఱితి నల్లునిఁ జూడఁ గోరి నే
ముచ్చట మీఱ, నన్న విని ♦ మోదమునం దనబావగారిఁ దా
నచ్చుగ నాదరించె ధర♦ణీశ్వరుఁ డాజి యథార్హసత్కృతిన్. ౧౨౭౪

కం.కొడుకులతో నానాఁటిరి, గడపి దశస్యందనుండు ♦ కడువేడుకలన్
బొడుపుమలఁ బ్రొద్దు దోఁచిన, వడి దీరిచి విధుల యజ్ఞ♦వాటముఁ జొచ్చెన్.

కం.ఇమ్ముగ నమ్ములు దాలిచి, తమ్ములతోఁ దాను భద్ర♦నం బగునుముహూ
ర్తమ్మున ధృతకంకణహ, స్తమ్మున వెలుఁగుచును రామ♦చంద్రుఁడు వచ్చెన్.

ఉ. మున్న వసిష్ఠగాధిసుత♦ముఃఖ్యులు దో నడునంగ రాముఁ డా
జేన్నపువాటిఁ జొచ్చుదును ♦ జయ్యన నేగి వసిష్ఠమౌని వి
ద్వన్నుతు మైథిలుం గని య♦థావిధిమైఁ గృతకౌతుకుల్ సుతుల్
దన్ను భజింప నాజి యదె ♦ దాతనిమిత్తము వేచి యుండెడిన్. ౧౨౭౫

కం.దాతయును బ్రతిగృహీతయుఁ, జేతఃప్రీతిమెయి నొకటఁ ♦ జేరినఁ గాదే
యాతలికార్యము లగు; వి,ఖ్యాతి స్వధర్మంబు నిలుపు♦మా పెండిలిగాన్.

ఉ. ఇవ్విధి మౌని నల్క మిథి♦లేశ్వరచంద్రముఁ డామునీంద్రుతో
నెవ్వరు బ్రోస్త? లిప్లు తడ ♦ వేటికిఁ జేసితి? రేది యడ్డమో?
యెవ్వరి యాజ్ఞ వేచెదరొ ♦ యిమ్మహి యెల్లను మీదె యన్న వా
క్రువ్వఁగ నేఁ నాగృహముఁ ♦ గోపిక! జంకు గొసంగ న్యాయ్యమే? ౧౨౭౬

---

[1] గోదానము = కేశఖండనము ౧౬-వ దినము.

కం. భూషిత లై రుచిరవధూ, వేషంబుల నాదుసుతలు ♦ వేదికకడ సం
తోషమున నున్నవారు వి, శేషంబుగ వెలుఁగునగ్ని ♦ చెలువున మౌనీ. ౧౨౮౦

కం. ఇదె సిద్ధ మెల్ల మీ కై, యెదురు గనుచు నున్నవాఁడ ♦ నేల తడయఁగా?
ముదితల నిలిపితి వేదిని, సదయులరై పెండ్లిఁ దీర ♦ సలుపుఁడు మీరల్. ౧౨౮౧

కం. జనకుఁ డిటు లాడ దశరథుఁ, డనిపెను దనతనయులను మ♦హాత్ములఁ గ్రతుశా
లను వెండి వసిష్ఠుం గని, జనకుం డి ట్లనియె నధిక♦సమ్మద మారన్. ౧౨౮౨

తే. ఋషులతోఁ గూడి యోముని♦నృపభ నీవు, రామునకునుద్రిలోకాభి♦రామునకును
నింపు దళుకొత్త వేగ చే♦యింప వయ్య, యింక వైవాహికక్రియా♦బృంద మెల్ల.

సీ. అనిన వల్లె యటంచు ♦ ననఘుఁడు గాధిపు, త్త్రుఁడు శతానందుండు ♦ తోడుపడఁగఁ
జెలువపందిరిలోన ♦ శాస్త్రోక్తవిధి వేదిఁ, గల్పించి పుష్పసు♦గంధతతులఁ
గైసేసి మెఱుఁగుబం♦గరుపాలికలతోడ, సాంకురంబు లయి శో♦భావహ మగు
చిత్రకుంభములతోఁ ♦ జిగుళుల నొ ప్పగు, మూఁకుళ్లతోడంత ♦ మోహనముగ

ఆ. ధూపయుక్తమైన♦ధూపపాత్రములతో, వఱలు చున్నస్రుక్స్రు♦వములతోడ
నర్ఘ్యలాజపూరి♦తాచ్ఛపాత్రములతో, నక్షతలను నించె ♦ నపుడు వేది. ౧౨౮౩

ఆ. మంత్రపూర్వకముగ ♦ మంచి దర్భలఁ బర్చి, విధిహితంబుగాఁగ ♦ వేదియందు
నగ్ని నుంచి వేల్చె ♦ నందు వసిష్ఠుండు, నంత జనకరాజు ♦ హర్షయుక్తి. ౧౨౮౪

←≻→ శ్రీ సీతాకల్యాణఘట్టము[1] ←≺→

కం. సీతను సర్వాభరణో, పేతను దా నిలిపి నగ్ని ♦ కెదురుగఁ గౌస
ల్యాతనయున కభిముఖముగ, ఖ్యాతలనాథుండు రామ♦చంద్రున కనియెన్.

కం. ఈసీత నాదుకూఁతురు, నీసహధర్మచరి దీని♦నిం గైకొనుమా
కౌసల్యాసుత! నీకును, భాసురశుభ మగు గ్రహింపు ♦ పాణిం బాణిన్.[2] ౧౨౮౭

తే. నిన్ను నెడఁబాయ దెప్పుడు ♦ నీడనీడ, పగిది నీపతివ్రత మహా♦భాగ యనుచు
మంత్రపూతజలంబుల ♦ మైథిలుండు, ధారవోసెను రాముహ♦స్తంబునందు.

ఉ. మెచ్చిరి దేవతల్ ఋషులు ♦ మే లిది మేలు భళీ యటంచు, లో
హెచ్చిరి నిండుమోదమున ♦ నెల్లరు, వేల్పులు పుష్పవర్షముం
దెచ్చిర, దేవదుందుభులు ♦ దీర్ఘముగా మొరయించి, రంతటన్
వ్రచ్చిరి శోకదైన్యములు ♦ వాసవుఁ డాదిగ నెల్లవారలున్. ౧౨౮౯

కం. ఈరీతిని మంత్రోదక, ధారాపూర్వకముగాఁగ ♦ ధరణీతనయన్
శ్రీరామున కిచ్చి మతిన్, ధీరమణుం డిట్టు లనియె ♦ సంతోషమునన్. ౧౨౯౦

కం. రమ్మా లక్ష్మణ యూర్మిళఁ, గొమ్మా దానంబుగాఁగఁ ♦ గూర్మి నొసఁగెదన్
గొమ్మా కరమ్ము పెనిమ శుభ మ్మగుత మీఁ కెల్ల జాగు♦సలుపఁగుమారా. ౧౨౯౧

---

[1] ౩౭-వ సర్గమున సీతాకల్యాణము. [2] పాణిని బాణిచే పట్టుకొనుట యంతయు సంప్రదాయము పాఁగళ్ళనూత్ర ధారణము స్మార్తము.

కం.అని జనకుఁడు భరతుని దెసఁ, గనుఁగొని మాండవికరంబు ♦ గ్రహియింపు మటం
చని శత్రుఘ్నుని శ్రుతకీ, ర్తిని గైకొనుమా యటంచుఁ ♦ బ్రేమం బలికెన్. ౧౨౯౨
కం.సుందరు లగుభార్యలతో, నందఱు సౌమ్యులగు నంద ♦ ఱాచారములన్
జెందినవారల రఘుఁడ య,నిందితమతులార యనుచు ♦ నిలుచున్నయెడన్ ౧౨౯౩
కం జనకునివాక్యములను విని, కని గురు ననుమతి గ్రహించి ♦ కరములఁ దత్త
ద్వనజాతాక్షులకరముల, ఘనమతి నల్వురును వేడ్క ♦ కల్ గొన బౌరన్ ౧౨౯౪
చం.అలమినభక్తి మ్రొక్కి రట ♦ నగ్నికి వేదికి మౌనికోటికిన్
వలగొని రక్తి రాజులకు ♦ వారిజనేత్రలతోడ రాఘవుల్,
సలసె వివాహ మంత నతి ♦ విశ్రుత మై విధిపూర్వకంబుగాఁ
జెలఁగుచుఁ బుష్పవృష్టి గురి ♦ సెన్ మొరసెన్ దివి దేవదుందుభుల్. ౧౨౯౫
కం.ఆడిరి సిద్ధరకాంతలు, పాడిరి గంధర్వసతులు ♦ బహుళముగ గుమిం
గూడిరి మింటను వేల్పులు, పీడుచు భయ ముప్పు డిట్టి ♦ వింతలు సెలఁగెన్. ౧౨౯౬
కం.మీఱఁగ వాద్యధ్వని దై, వాఱఁగ మోదంబు రాఘు ♦ వచతుష్కము ము
మ్మాఱగ్నికి వలగొనఁగా, జాఱనికుతుకములఁ బెండ్లి ♦ నాంతముగాఁగన్ ౧౨౯౭
కం.పడఁతులతో డుత దశరథు,కొడుకులు దమవిడిదియింట్లకుం జనఁ దోడన్
నడచెఁ బతి మౌనియుతుఁడై, యెడలక చుట్టములతో ము ♦ నీశ్వరుఁ డంతన్.
ఉ. వేగిన మేలుకాంచి నృప ♦ వీరునిసమ్మతి నొంది దీవనల్
బాగుగ నిచ్చి యానృపతి ♦ బాలురకుం గుశికాత్మజుండు దా
నేగె హిమాద్రిప్రాంత కటు ♦ లేగుడు మైథిలుఁ గాంచి యాజి మే
మేగ ననుజ్ఞ యిచ్చెద రె ♦ యింక నయోధ్య కటంచుఁ బల్కినన్ ౧౨౯౯
ఉ. బ్రాఁతి రహింపఁగా జనక ♦ రాజశిఖామణి యిచ్చె గారవుం
గూఁతుల కొక్కటొక్క టెకు ♦ గోవులలక్షయు, మేలివన్నెగై
నేఁతలకంబళంబులను, ♦ నిగ్గలచేలచయంబు, నిండుఁగై
సేఁతలదాసులన్, రుచివి ♦ శేషశతాంగమతంగజాళులన్. ౧౩౦౦
కం.వాఁడిమి గలగుఱ్ఱంబుల, వాఁడిమగలు సైనభటుల ♦ వరమౌక్తికముల్
పైఁడినిఁ బగడంబులఁ దన,యాఁడుంబిడ్డలకు సరణ ♦ మాజనకుండున్ ౧౩౦౧
తే. ఇచ్చి యారీతి బిడ్డలఁ ♦ బుచ్చి తాను, గొంతవ ర్వేగి కౌసల్య ♦ కాంతు నవల
సాగ నంపి తదనుమతి ♦ నేగెఁ దనదు,మందిరమునకు భూపపు ♦ రందరుండు. ౧౩౦౨
కం.ఆరామచంద్రు నరునకు,మారతయున్ సోయగంబు ♦ మహితం బగుగం
భీరత శౌర్యముఁ గని పుర,వారిజలోచనలు మెచ్చి ♦ వాకొని రిట్టుల్. ౧౩౦౩

సీ. *వీఁడటే తాటక ♦ వీరరణంబున, గీటణఁగించిన ♦ యేటుకాఁడు
ఇతఁడటే కౌశిక ♦ క్రతురక్షను సుబాహుఁ, బిలుకుమార్చిన యట్టి ♦ బిరుదులాఁడు
వీఁడటే గౌతము ♦ వెలఁది శాపముఁ బాపి, యింతిగాఁ జేసిన ♦ యితవుకాఁడు
ఇతఁడటే మనవీటి ♦ పతి దాఁచి యున్న యా, యుగ్రువి ల్విఱిచిన ♦ హరాంతకాఁడు
తే. ఈతఁడా నిన్న మనసీత ♦ నెలమిఁ బెండ్లి,యాడి కులుకుచు నున్నట్టి ♦ యందకాఁడు
ఔర యెంతటిపుణ్యాత్ముఁ ♦ డమ్మ జనకుఁ, డితఁడు తన పెండ్లికొడుకుగ[1] ♦ నెనఁగినాఁడు.
సీ. *ఏమి నోచెనొ కదే ♦ యీతని సుతుఁగాఁగఁ, గౌసల్య కడుపారఁ ♦ గాంచుటకును
నేనిష్ఠ సలిపెనో ♦ మానినీ మనసీత, పతిగాఁగ నీతనిఁ ♦ బడయుటకును
నేమి జపించెనో ♦ యీమనజనకుండు, వీఁ డల్లువాఁ డయి ♦ వెలయుటకును
నేతపం బుండెనో ♦ యీతఁ డేలిక యయి, యోమఁగాఁ దమ్ము న ♦ యోధ్యజనులు
తే. ఏమినియమంబు జరపెనో ♦ యింతులార, ప్రత్యహంబును శ్రీరామ ♦ భద్రుఁ గనుల
కఱవు దీఱంగ వీక్షింపఁ ♦ గా నయోధ్య,జనము సత్క్షేత్రతీర్థవా ♦ సంబు పొదలి.
సీ. *చూడఁగాఁ గలమె యీ ♦ సుందరాకారుని, నింకొక్కమాఱైన ♦ నింతులార
కానఁగాఁ గలమె యీ ♦ కమలాయతాక్షుని, మఱి యొక్కమాఱైన ♦ మగువలార
వీక్షింపఁ గలమె యీ ♦ యిందీవరశ్యాము, వే ఱొక్కపరియైన ♦ వెలఁదులార
లక్షింపఁ గలమె యీ ♦ లలనామనోహరు, నొండొక్కతఱి నైన ♦ నువిదలార
ఆ. యేమిబాములందు ♦ నేమిపుణ్యంబులఁ, జేసినార మొక్కొ ♦ చెలువలార
నేఁడు చూడఁ గల్గె ♦ నిండారుఁగన్నుల,పండువుగను రామ ♦ భద్రు నిచట. ౧౩౦౬

దశరథునకు మార్గమున నపశకునంబు లగుట.

కం. అంతటఁ దమిని నయోధ్యా,కాంతుఁడు దనుఁ గూడి రాఁగ ♦ గాదిలితనయుల్
చెంతల మునివర్గము రాఁ, గొంతవడికిఁ జనఁగ నెదుట ♦ ఘోరత దోఁపన్. ౧౩౦౭
కం. పక్షులు గూసెను గ్రూరత, నక్షత్రపథంబునం గ ♦ నన్ మృగసంఘం
బాక్షణమ పాఱఁ దొడఁగెఁ బ్ర,దక్షిణముగ దానిఁ జూచి ♦ దశరథుఁ డార్తిన్.
చం. అడిగె వసిష్ఠు నేమి యది ♦ యంచు మునీంద్రుఁడు పక్షికూఁతలన్
బెడిదపుఁగీడు దోఁచినను ♦ బెగ్గలపోకు ప్రదక్షిణించె నీ
యడవిమృగంబు లట్లగుట ♦ నాపద లేదనుచుండ నంతలో
నుడినుడి గొట్టె వాయువులు ♦ చూపఱగుండెలు ఝల్లుఝల్లనన్. ౧౩౦౯
చం. వడఁకె వసుంధరాతలము, ♦ వ్రాలె ద్రుమంబులు, దండిచీఁకటుల్
నుడిసెను భాస్కరున్, దెసల ♦ చొప్పు దొలంగె నెఱుంగరాక, పెం
బుడమిదుమార మేచి యల ♦ భూపతిసేనలఁ గప్పెఁ దెల్వియుం
జెడి నిలపాటు చెందె వెఱఁ ♦ జేయఁగ నేమియుఁ దోఁప కంతటన్. ౧౩౧౦

[1] పెండ్లికొడుకు = అల్లుఁడు.

కం. అక్కట యే మన నత్తఱి, నక్కడ దశరథనృపాలుఁ ♦ డాత్మజులు ఋషుల్
దక్కఁగ నొక్కం డేనియుఁ, జిక్కఁడు వెఱఁ దెలివి దొఱఁగి ♦ చేష్టవ కుండన్.

↞ పరశురాముఁడు శ్రీరాములఁ జూడ వచ్చుట ↠

శా. ఆ పెంజీఁకటి భీమసంహననుఁ డ♦త్యాభీలతేజస్వి గో
త్రాపాలాంతకమూర్తి భార్గవుఁడు దు♦ర్ధర్షుండు కైలాస్యద్రి నాఁ
గోపోద్రేకితఁ గల్పవహ్ని జనచ♦క్షుర్దుర్నిరీక్షుండు నా
టోపస్ఫూర్తి శరాసహస్తుఁ డురుజూ♦టుం డాపుంఘర్మ్యాభుఁడున్ ౧౩౧౨

కం. స్కంధవిలసితపరశ్వధ, మంధీభూతులను జేయ ♦ నంబరు మనయు
క్సింధురగమనంబున నిల, ధంధ మ్మన వచ్చె జామ♦దగ్న్యుండు నటన్. ౧౩౧౩

ఉ. వచ్చిన నవ్వసిష్ఠముఖ♦వర్యులు నొండొరుతోడ నాడఁగాఁ
జొచ్చిరి గుంపు గూడి మది ♦ జొబ్బిలఁ దండ్రివధంబుకోప మీ
సచ్చరితుండు భూమిధవ♦సంతతులన్ వధియించి మానెఁగా,
వచ్చి వధించునే మరల ♦ రాజుల, లేవుగ యట్టికోరికల్. ౧౩౧౪

కం. అని మునివర్గం బర్ఘ్యం,బును రామా! యనుచు మధుర♦ముగఁ బలుకుచు ని
చ్చినఁ గైకొని దశరథరా,మునితో జమదగ్నిసుతుఁడు ♦ మునుకొని పల్కెన్.

కం. రామా! దశరథరామా! నీమహితాద్భుతబలంబు ♦ నెఱి వింటిని, నీ
భీమధనుర్భంజనమును, భూమిని నెల్లెడలఁ జెప్పఁ ♦ బొలుపుగ వింటిన్. ౧౩౧౬

కం. త్రినయనువిల్లు నీవిఱుచుట, యన నత్యద్భుత మచింత్య ♦ మది విని నేనుం
గొని వచ్చినవాఁడ మహా,ధనువును వే ఱొండు నీదు♦దర్పముఁ జూడన్. ౧౩౧౭

కం. ఇదె జామదగ్న్యచాపం, బదరుం గుండియలు చూచి♦నంతన దీనిం
బదిలముగ శరము నెక్కిడి, బెదరక నా కిపుడు చూపు ♦ బీరము లావున్. ౧౩౧౮

కం. ఈవింటిని మోపెట్టిన, నీవిక్రమ మేను జూచి ♦ నీతోఁ బినపం
గావింతు ద్వంద్వయుద్ధం, బో వీరవతంస యన న♦యోధ్యాపతియున్ ౧౩౧౯

↞ దశరథుఁడు పరశురాముని శమింపఁ బ్రార్థించుట. ↠

చం. వెలవెలఁబాఱి మోము కసు♦విన్నఁబడం, బదముల్ వణంకఁగాఁ,
బలుకులఁ దొట్రుపాటొదవఁ, ♦ బల్కను భార్గవు నోమహాశకా!
కులమున బ్రాహ్మణుండ, వటు ♦ గూరితి శాంతత రాచజాతిపై,
బలరిపుతోడ శస్త్రమును ♦ బట్ట నటంచుఁ బ్రతిజ్ఞ సేయవే. ౧౩౨౦

కం. బాలురు కొమరులు క్రీడా,లోలురు[1] కరుణింప వయ్య ♦ లోఁ గొని తప్పుల్
శీలులు స్వాధ్యాయవ్రత,శాలులు భార్గవులు నీకుఁ ♦ జన్నే యలుగన్. ౧౩౨౧

---

[1] [illegible]

కం.ఇల నెల్లఁ గాశ్యపునకుఁ, సలలితగతి ధార వోసి ♦ సద్ధర్మరతిన్
నిలిచితి మహేంద్రపర్వత, మీలు గాఁగను; జన్నె మఱియు ♦ నిటు లలుఁగంగన్.
కం.ఓమహానివర్య! వచ్చితె, నామహితార్థంబు లెల్ల ♦ నాశము సేయన్
రాముని నొక్కని జంపితి,వా మేముసు వానితోడి♦వారము గామె. ౧౩౨౩
కం.అని దశరథుఁ డాడినఁ దా, విన కవి పెడచెవులఁ బెట్టి ♦ వీరుఁడు భృగుసం
జనితుఁడు రామునితో నను, వినుమా వివరింతు విష్ణు♦వృత్తాంతంబున్. ౧౩౨౪

←→ శైవవైష్ణవధనుస్సులవృత్తాంతము. ←→

సీ. ఈరెండువిండులు ♦ భూరిసత్త్వంబులు, దివ్యముల్ శ్రేష్ఠముల్ ♦ దృఢతరములు
విశ్వకర్ముఁడు వీని ♦ విపులప్రయత్నుఁడై, కావింపఁ ద్రిపురముల్ ♦ గాసి చేయ
నం దొండు శివునకు ♦ నమరు లిచ్చిరి నీవు, విఱిచిన దదియ చూ ♦ విష్ణువునకు
నీరెండవధనుస్సు ♦ నిచ్చిరి దేవత, లిది వైష్ణవము రామ ♦ యిద్ధ బలము
తే. శైవచాపంబుఁ బురిడించు ♦ సత్త్వగరిమ, సరుగ నటుకొంతకాల మ♦నంతరమున
నలువకడ కేగి నిర్జర♦నాథు లడిగి, రెవఁడు బలియుండు విష్ణుమ♦హేశులందు.
ఉ. అంత విధాత వారితలఁ ♦ పంత నెఱింగి విరోధముఁ రమా
కాంతునకుం గిరీంద్రసుత♦కాంతునకుం జనియింపఁ జేయ న
త్యంతభయానకం బగుచు ♦ నాహవ మాహరికిం బినాకికిన్
వింతగ సంఘటిల్లె రఘు♦వీర! పరస్పరముం జయేచ్ఛమై. ౧౩౨౬
కం.పంకజలోచనుభీకర,హుంకారముబలిమిఁ బెటిలె ♦ నుగ్రునిధనువుం
బింకమటి మహాదేవుఁడు, శంకరుఁడు త్రిలోచనుండు ♦ స్తబ్ధుం డయ్యెన్.౧౩౨౭
కం.నాకౌకోమునిచారణ,లోకం బదిగాంచి యాత్రి♦లోచను హరి న
స్తోకంబుగఁ బ్రార్థించిన, మైకొని రాస్కందనంబు[1] ♦ మానక వారల్. ౧౩౨౮
కం.గుడునుంగైదువువేలుపు[2],వడికిని శివుధనువు పెడిలి♦పడుటయు వేల్పుం
దుడుములు మునులును విష్ణువె, కడు నధికుం డనుచు నపుడు ♦ గ్రహియించి రెదన్.
సీ. త్ర్యర్ధుఁడౌ గుగ్రుండు ♦ కోదండ మిచ్చె నా, చాపంబుతో దేవ♦రాతునకును
నిగి వైష్ణవం బయి ♦ యొసఁగుశరాసనం, బిచ్చె ఋచీకుఁ డట ♦ భృగుభవునకు
విష్ణుండు సతఁడిచ్చె ♦ విశ్వనిగుం డగు,తనసుతునకు జమ♦దగ్ని కతఁడె
నాతండ్రి యాతండు ♦ న్యస్తశస్త్రుండయి, తప మాచరింప మ♦నంబు పెట్టి
తే నర్జునుఁడు నీచమతి యయి ♦ హతునిఁ జేయ, దారుణం బైనజనకవ♦ధంబు వినికిఁ
గ్రోధ మెనఁబుట్టఁబుట్టంగఁ ♦ గ్రూరగతిని, బెక్కుమాఱులురాజులఁ♦బిలుకుమార్చి
సీ. ధారుణి సకలంబు ♦ దక్షిణగా నిచ్చి, క్రతుపరిపూర్తిని ♦ గశ్యపునకు
నేను మహేంద్రంబు ♦ నిలయంబుగాఁగొని, యున్నాఁడ సుఖవృత్తి ♦ నుగ్రతపము

---

[1] ఆస్కందనము – యుద్ధము. [2] గుడుసుంగైదువువేలుపు = విష్ణువు.

పలుపుచు సురసంఘ♦సంసేవితుండ నై, యిప్పు డ నీవు నా♦కృష్టబలము
చూపి త్రుంచితి హర♦చాపంబు నావిని, పరువున వచ్చితిఁ ♦ బార్థివుండ
తే. రామ! యీవైష్ణవం బయి ♦ క్రాలుచాప, మిదియె నీతండ్రి తాతల యేపుమీఱు
క్షత్రధర్మంబుఁ దలఁచి యీ♦చాపమెక్కు, పూన్పుమా చూచెదను నీదు♦భుజబలంబు.
కం. ఎక్కిడి శరముం గూర్చిన, నుక్కున నీతోడ ద్వంద్వ♦యుద్ధమునకు నే
నెక్కటి[1] దొడఁగెదఁ గానీ, గ్రక్కునఁ గాని మ్మటన్నఁ ♦ గలుషితమతి యై ౧౩౩౨

శ్రీరాముఁడు పరశురాముని ధిక్కరించి నిస్తేజుఁ జేయుట.

కం. ఆరాముని మాటలు విని రా,రాముఁడు చెంతఁ దండ్రి ♦ రాజిలు కతనన్
గౌరవమున సౌమ్యస్వర, మారఁగ నిటు పలుకు భార్గ♦వా! యే మంటే. ౧౩౩౩
కం. వింటిని నీకథ; సరి యని, యంటిని జనకునిఋణంబు ♦ నటు దీర్చుట; న
న్నంటివిగా దుర్బలుఁ డని? యంటివిగా క్షత్రధర్మ♦ మ్ముం దనదవలెన్! ౧౩౩౪
తే. తెలియఁగా లేవుగా నాదు♦తేజమీవు? కాంచుమా చూపువా,డ నా♦కడిమి పెంప
టంచు భార్గవుకరమున♦యందు నున్న, యుగ్రధనువును బాణంబు ♦ నొడిసి తిగిచి[2]
కం. ఎక్కిడి కోదండముఁ జే,యుక్కున నారాచ మందు ♦ నూనిచి బలుకెం
పెక్కఁగఁ గంటను గోపం, బక్కజముగఁ గదుర సిట్టు ♦ లను భార్గవునిన్. ౧౩౩౫
కం. గాధికుమారునిచుట్టము, వై ధాత్రీనిర్జరుండ ♦ వగుటను నీపైఁ
గ్రోధము గొని నినుఁ జంపెడి, సాధన మిది నైన మనను ♦ చాలదు నాకున్. ౧౩౩౬
కం. నీయాపదగతిఁ గానీ, నీయార్జితపుణ్యలోక♦నిచయముఁ గానీ
నీయిష్టము చొప్పున నే, నీయెడ ఖండింతు నిక్క ♦ మీబాణమునన్. ౧౩౩౭
కం. అర్థింపుము పరనగరా,నర్థకరము వైష్ణవంబు ♦ నగుశర మిది దా
వ్యర్థంబుగఁ బోనేరదు, సార్థక మయి లక్ష్యభేద♦నాప్తిం దక్కన్. ౧౩౩౮
కం. అని పరశురాము దశరథ,తనయుఁడు భర్జించుచో ని♦తాంతాద్భుతమం
చును గుమిగొని బృందారక,మునిచయములు మేఘమార్గ♦ముననుండి కనెన్.
కం. వీగని రాముని భయదా,కారునిఁ బటుచాపబాణ♦కరునిం జూడం
జారణకిన్నరరక్షో, వారయుతుం డగుచు బ్రహ్మ ♦ వచ్చె నచటికిన్. ౧౩౪౧
కం. బెడిదపుఁజాపముఁ బూనిన,నడిఁ గని జగ మెల్ల మ్రాను♦పడ భార్గవుఁడున్
జడుఁడై నిర్వీర్యుం డై, చెడి రామునిఁ గనుచు నుండెఁ ♦ జిత్తరువువలెన్. ౧౩౪౨
తే. రామ తేజోభిహతపరా♦క్రముఁడు నగుచు
జామదగ్న్యుండు బల మేది ♦ జడతఁ గాంచి
రామచంద్రునిఁ గమలాభి♦రామనయనుఁ
గాంచి యిట్లను మెల్ల స♦గౌరవముగ. ౧౩౪౩

---

[1] ఎక్కటి = అసహాయుఁడు. [2] వింటితోఁ దేజస్సును హరించెను. పరశురామావతార మావేశావతారము - శ్రీరామావతారము పూర్ణావతారము. అవతారతత్త్వమును శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వమునఁ జూడుఁడు.

పరశురాముఁడు తనపుణ్యలోకంబులపై నస్త్ర మేయ శ్రీరాముఁ బ్రార్థించుట.

కం. ఇల నోసఁగితిఁ గాశ్యపునకు, నెలవుకొనకు మనియెఁ దనదు ♦ నేల వయిన్ రా
త్రులయందుఁ గాన నిలువను, జలజాక్షా! గురువరేణ్య ♦ శాసనగరిమన్. ౧౩౪౪

చం. నఱకకుమీ మహాత్మ! గమ♦నంబు, మహేంద్రనగంబుఁ జేరఁగాఁ
బఱతు మనోజవంబునఁ, ద♦పస్స్ఫురణన్ గడియించులోకముల్
బిఱబిఱ నీదుబాణమున ♦ భిన్నము చేయుము, తప్పు చేసితిన్
మఱకువ, నీవునున్ నృపతి♦మాత్రుఁడవే తలపోయ రాఘవా. ౧౩౪౫

చం. ఎఱిఁగితి నాశరాసనము ♦ నీగతి నీక్షి శరంబుఁ బూన్పఁగా
నెఱవడి యక్షయుండ వని ♦ నీవు మధుప్రతిపక్షుఁ డంచు, నే
మఱపునఁ దప్పు చేసితిని ♦ మన్నన సేయుము, నీకు భద్రముల్
వఱలెడుఁ గాక, యీయమర♦వర్గము చూచె భవత్ప్రతాపమున్. ౧౩౪౬

కం. ఉల్లమున లజ్జ దోఁపదు, ముల్లోకము లేలు దేవ♦ముఖ్యుని చే నే
నిల్లీల భంగపడ ను,ద్యల్లలితకృపాభిరామ ♦ దశరథరామా. ౧౩౪౭

కం. అసమామోఘశరంబును, వసుధాతనయాహృదీశ ♦ వడి విడువుము నా
యన మఱగతులు చెడం గని, వెసఁ జనుదు మహేంద్రనగము ♦ వేళకుఁ జేరన్.

కం. అనవుడు శరమున్ విడిచినఁ, దనవార్జితపుణ్యగతులు ♦ దగ్ధము లగుటన్
గని రాము మెచ్చి వలగొని, చనియె మహేంద్రంబుఁ జేర ♦ జమదగ్నిజుఁడున్.

కం. విచ్చెను దిమిరము దెసలన్, మెచ్చిరి నిర్జరులు మును న♦మేయబలాఢ్యున్
హెచ్చినముదమున రామున్, వచ్చెను స్వరణంబు నెల్ల♦వారికి సేనన్. ౧౩౫౦

పరశురాముఁడు పోయినవార్తఁ దెలిపి శ్రీరాముఁడు దండ్రిని ప్రయాణము సేయఁ గోరుట.

తే. జామదగ్న్యుండు చనిన దా♦శరథి ధనువు, నిషువు వరుణుని చేతికి ♦ నిచ్చి మరలి
మ్రొక్కి మైత్రావరుణ్యాది♦మునుల కెల్ల, విహ్వలుం డైనతండ్రిని ♦ వేగ డాసి

ఉ. పోయెను జామదగ్న్యుఁ డికఁ ♦ బోవఁగ వచ్చు నయోధ్య కెల్లరున్
హాయిగ నాయనా! బలఁగ ♦ మంతయు నీదు ననుజ్ఞ గోరి యి
ట్లేయెడ వేచు టయ్యె స్తన♦యిత్ను[1] జలార్థము చాతకోత్కరం
బో యన నాజ్ఞ యిమ్ము చన ♦ నొయ్యన నిమ్మగు నేని యంచనన్. ౧౩౫౧

ఉ. పోయెను రాముఁ డంట విని ♦ పొంగి ముదంబున నాత్మజుండుఁ దా
నీయిలఁ గ్రమ్మఱన్ జనన ♦ మెత్తుటగాఁ దలపోసి రామునిన్

[1] స్తనయిత్నువు = మేఘము.

డాయఁగఁ దీసి చేతుల నె♦ఱంకకుఁ గ్రుచ్చి శిరంబు మూరుకొం
చాయనసీశ్వరుండు చన ♦ నాజ్ఞ నొసంగెను సేన కంతకున్. ౧౩౫౩

దశరథాదు లయోధ్యాపురిఁ బ్రవేశించుట.

సీ. పలుకంబులను మీఁద♦కలుపడంబులు గట్టి, మంగళరావముల్ ♦ నింగి ముట్ట
బాటల సన్నిటి ♦ సిటు సిక్తముఁ జేసి, యెల్లచోటుల వెద♦చల్లి పూలు
తోరణంబులు మోఁక♦శాంబంబుగఁ గూర్చి, సగ్గుణా నన్నెల♦ ముగ్గు దీర్చి
చెన్నుమీఱఁగ నొన్న♦వన్నెచేలలు దాల్చి, యెమ్మె దోఁపఁ గడాని♦సొమ్ము లూని
తే. సొగసు లెల్లను నింగి సో♦వారకలనఁ, బెరుమురంబునఁ దన్నెదు♦ర్కొనఁగ సుతుల
తోడ మహిమానుసృష్టకు మూ♦మేపయందుఁ, జొచ్చె దశరథుఁడేపలోన♦ వెచ్చు నెలమి

తే. గరిమఁ గౌసల్యయును సుమిత్ర ♦ కైక యాది, యైనసరపాలితులు మ♦హానుభావ
మున్వశసము, యశస్విని ♦ సద్గిలాఖ్య, మాంసపీశ్రుతకీర్తుల ♦ మంజుగతని

కం. మంగళవాద్యధ్వనము, లంగుగ గ్రోగఁగంగ వెలుఁగ♦నంతిపురిములకా
గొంగుచుఁ బ్రవేశ పట్టిరి, శృంగారించరి సుగంధి♦చేలంబులతోన్. ౧౩౫౬.

కం. చందనవిలేపనాదుల, నందన మగు మీను లొప్ప ♦ శుభవచనంబుల్
గ్రంపసఁ దమ యులు వేఁగఫు, మందిరముల కర్చ లిచ్చి ♦ మఱి పెన్గాకుని ౧౩౫౭

కం. గుసుమిత గొప్పక్కర [illegible] ధనధాన్యముల నాల♦మన విప్రులకు ద
న్విరి భర్తలతో సౌగాంగనములు సుఖముంచి రెనఁగ ♦ ననమోదంబుల్. ౧౩౫౮

కం. వీరులు కృతదారు [illegible] నిజ[illegible]♦[illegible] హితసం
చారులు [illegible] హోసులు జన కేష్టశుభవి♦హారులు నగుచున్. ౧౩౫౯

ఉ. పోయిన గొంత కాల [illegible] ♦ భుంచట కైకనూజుఁ జూచి యో
నాయన [illegible] చటు ♦ నాఁటను గోలె భర న్నిమిత్త [illegible]
[illegible] యున్న [illegible] ♦ దే యన [illegible] గూర్చి మి
[illegible] ♦ [illegible] యేగసన్ ౧౩౬౦

కం. భ[illegible] ♦ నిజజనకుని ము
[illegible] ♦ [illegible] ౧౩౬౧

కం. జ[illegible] ♦ [illegible]
జననీను[illegible] ♦ [illegible] ౧౩౬౨

కం. [illegible]♦[illegible]
[illegible] ♦ [illegible]. ౧౩౬౩

శ్రీ[illegible] సుఖ[illegible] లనుభవించుట.

ఉ. [illegible] ♦ [illegible]
[illegible]♦ [illegible]

---

1 [illegible]

బాలమణీలలామమపయి ♦ నాదనిజూరిమి నిల్పి, యామెయున్
గూరిమి పేరిమిం జెలఁగి ♦ గూర్చు మనంబు సదా హృదీశుపై ౧౩౬౪

కం. ప్రణతామరునకు యోషి, న్మణి పితృకృతదార యగుట ♦ నన్ను ప్రియ యయ్యెన్
గుణములననుగుణసద్గుణ,గణముల రూపాదికములఁ ♦ రాముఁడు గడున్ ౧౩౬౫

కం. పతి నుండని యగునాగుణ, నతమనమున ద్విగుణముగను ♦ బరిగ్రహించెన్
సతియంతర్గాతాశయ, మతి సూక్ష్మం బైనఁ బతికి ♦ స్పష్టంబ యగున్. ౧౩౬౬

కం. అలసాత్మోల్లసితం, జెలువంబున నమరి యనఁగఁ ♦ జెలువగు నాత్మా
ధిలుకస్య సీత పతికిం, గలప్రేమ నెఱుంగు భర్తృ♦కంఠమును మిగులన్. ౧౩౬౭

ఉ. రాజసుతుండు రాముఁ డభి♦రాముఁడు నుత్తమరాజకన్యయా
రాజముఖీమణిం గలసి ♦ రాజితకాముఁ డనంతకాముఁడై
రాజిలు మోహబంధములు ♦ రంజిలు చుండె విభుండు విష్ణు వా
రాజసహోదరిం గలసి ♦ రాగమునన్ విలసించుచాఁ బ్రియున్ ౧౩౬౮

బాలకాండాంతపద్యములు.

కం. ఓంకారాత్మక రామా! శంకరగిరిజావిరించి♦జపితసునామా!
సంకటనిచయవిరామా! పంకజమిత్రాన్వవాయ♦వారిధిసోమా! ౧౩౬౯

కం. సర్వాధిక సర్వాత్మక! సర్వజగత్కారణా ప్ర♦శస్తగుణాఢ్యా!
సర్వాదిమకారణ హరి! సర్వశరణ్య మహాత్మ ♦ సర్వస్వామ్యా! ౧౩౭౦

తరళము. జలజవైరిమహీశసాగర♦సాంకపద్యనిరూపితా!
కలితబాల్యవినోదఖేలన ♦ తోయజాక్ష! రమాధవా!
కలశవారిధితుల్యసజ్జన♦కాంక్షిచిత్తనివాసకా!
కలుషసంహార! యుంటిమిట్టనికాయ! జానకివల్లభా! ౧౩౭౧

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిం
దాయమాన మానసతత్త్వ మహోన్నత వావిలి
కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
యణ మను నిర్వచన మహాకావ్యమునందు

బాలకాండము.

శ్రీ రామార్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, నమోస్తు దేవ్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు వాగాత్మభువే పరాయ, నమోస్తు వల్మీక భవాయ తస్మై.

శ్రీః.

శ్రీసీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ శారదాయై నమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము.

అయోధ్యాకాండము.

మత్సుగుణాభరణా!
ధీమత్పరణప్రసూన ♦ దీపితచరణా!
స్వామీ చిదచిద్ద్రవిణా!
శ్రీమహితా యొంటిమిట్ట ♦ సీతారమణా! ౧

భరతుఁడు శత్రుఘ్నునితోడఁ దన మేనమామయింటికిఁ బోవుట.

కం. అనురక్తు ననఘు శత్రుఘ్ను నిత్యశత్రుఘ్నుఁ[1] డైక ♦ కొమరుం డనుజున్
దన వెంటఁ దీసికొనుచుం, జనియెను దన మేనమామ ♦ సదనంబునకున్. ౨

కం. తనకన్నతనయుపోలిక, ఘనతరసత్కారములను ♦ గావించుచు లా
లన మొనరింపఁగ మాతులుఁ, డనయముఁ దమిఁ దమ్ముతోడ ♦ నతఁ డట నుండెన్.

కం. అచ్చట నుండియు నిచ్చకు, నెచ్చినసుఖసంతతులను ♦ నెలమిం గనుచున్
నిచ్చలు స్మరించు చుండిరి, సచ్చరితులు దశరథేశు ♦ జనకున్ వృద్ధున్. ౪

కం. కోసలధరణీశుఁడును బ్ర,వాసుల నిజసుతుల శక్ర ♦ వరుణోపములన్
భాసురతేజుఁడు దైకే,యీసుతశత్రుఘ్నుల నెద ♦ నెప్పుడుఁ దలఁచున్. ౫

కం. తనయొడలన జనియించిన, ఘనబాహుచతుష్క మనఁగ ♦ క్ష్మానాథునకున్
దనయులు పురుషర్షభు లెద, ననుపున నిష్టతము లైరి ♦ నలువురు మిగులన్. ౬

---

[1] భరతుఁడు భగవత్పరతంత్రుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు భాగవతపరతంత్రుఁడు.

←→ శ్రీరామచంద్రకళ్యాణగుణవర్ణనము. ←→

ఉ. అంతటిలోన రాముఁడు మ♦హాత్ముఁ డనుత్తము తేజుఁ డెంతయున్
దంవడి ప్రీతిఁ గూర్పఁ దన♦తండ్రికి భూతములన్ విధాతృస
చ్ఛందమునన్ గుణాఢ్యుఁ డయి; ♦ సర్వయు రావణుఁ జంప దేవతా
బృందము లిట్టు సనాతనుఁడు ♦ విష్ణువు పుట్టె ధరన్ నరాకృతిన్. ౭

ఆ. అమితతేజుఁ డైన♦ యాపుత్రకుని చేతఁ, గౌసలేంద్రతనయ ♦ కోమరు మీఱె
నమరనాథుఁ డైన♦యులవజ్రపాణిచే, హాటు మీఱి వెలుఁగు♦ నదితివోలె. ౮

కం. అందమునన్ భుజవీర్యము, చందమున నసూయ లేమి ♦ జగతీస్థలిపై
నెందును బరికింపఁగ రఘు,నందనుని మనోజవుం[1] గ♦నంబడఁ డొకఁడున్. ౯

కం. ఎవ్వరే నియుఁ దన్ను, నొవ్వం బలికినను దాను ♦ నోడువఁడు కఱకుల్
నవ్వుచు మృదుపూర్వంబుగఁ, దవ్వుగఁ బ్రతివచన మిచ్చుఁ ♦ దిర మగు శాంతిన్.

కం. ఉపకార మేమి యనికే, నెపుడే నించుక యొనర్ప ♦ నెలమిఁ గను సదా;
యపకారశతము సల్పిన, విపరీతము నెంచఁ డాత్మ♦విజ్ఞుం డగుటన్. ౧౧.

తే. అతఁడు విలువిద్యఁ గఱచెడు♦నప్పు డైన, జ్ఞానవృద్ధవయోవృద్ధ♦సజ్జనులును
శీలవృద్ధులు నయినవి♦శిష్టజనులుఁ, గూడి సత్సంప్రదాయంబు♦ గోష్ఠి జరుపు, ౧౨

కం. తియ్యనిపలుకులు ప్రియముగ, నెయ్యెడఁ దా మున్న పలుకు; ♦ నెసఁగినబలిమిన్
గ్రొయ్యించుఁ బరుల; ధీయుతుఁ, డయ్యుత్తమశక్తి కెద న♦హంకృతిఁ గొనఁడున్.

కం. నబ్బఱ లాడఁడు; గొలుచు, న్నిబ్బరమునఁ బండితులను ♦ నెఱముదుసళ్లన్;
బ్రబ్బినతమి జనులకు మున, ముబ్బించుఁ బ్రజానురాగ♦యుక్తుఁడు బుధుఁడున్.

చం. కరుణ గలండు, లోపఱుపఁ ♦ గల్గను క్రోధము, బ్రహ్మవిన్మహీ
సురతతిఁ బూజలం దనుపు, ♦ సుర్కిననవారికిఁ బొక్కుఁ బ్రోచు, ధ
ర్మరతుఁడు, పాయఁ డెందు నియ♦మంబు, సదా శుచి, వంశవృత్త మా
దరమునఁ జల్పు నెప్పుడు, స్వ♦ధర్మము క్షాత్రము గారవించెడిన్. ౧౪

ఉ. దాన లభించు నవ్యయము ♦ తప్పక స్వర్గఫలప్రదాయిగాఁ
దా నవ నెంచు, భద్రరహి♦తం బగు కార్యము పొంతఁ బోఁడు, వి
ద్యానిధి, ప్రౌఢవాక్కయి ♦ ధర్మవిరుద్ధకామాభిలాషి గాఁ,
మౌనిక నుత్తరోత్తరసు♦యుక్తుల గిప్పలవోలె వక్త యౌ. ౧౬

ఉ. రోగము లంట వెన్నఁడు, ని♦రూఢబలాఢ్యుఁడు, దేశకాలముల్
బాగుగఁ దా నెఱుంగు, నడి♦ప్రాయమువాఁడు, ప్రశస్తభాషుఁడున్,
జేగ గ్రహించుఁ బూరుషులఁ ♦ జెచ్చెరఁ జూచినయంతమాత్రలోఁ,
జాగియు,[2] సద్వ్రతియుఁ డని, ♦ సాధుగుణంబున నిశ్చితుండునున్. ౧౭

తే. ఇట్టిమేలిగుణంబుల♦ కిల్లు గావు, రామచంద్రుఁడు జనమనో♦రాముఁ డగుచుఁ
బ్రజల కెల్లను వెలుపలి♦ప్రాణ మయ్యె, రామరామా యటం ద్రనా♦రతము వారు.

---

[1] మనోజవుఁడు = తండ్రిని పోలినవాఁడు. [2] చాగి = దాత.

కం. వ్రతముల విద్యలయందును నవసిత మొనరించి స్నాతుఁడగుచుఁ ♦ జెలఁగెం, జదివెఁ
శ్రుతులను సాంగములుగ; రఘుపతి శస్త్రాస్త్రముల జనకునపైచే యయ్యెన్. ౧౯

సీ. వినుతసత్ప్రథముగ ♦ వెలయించె ధరమించ, జనకవంశంబును ♦ జననికులము,
సాధువాదియుండు ♦ సత్యోక్తి ఋజువర్తి, ధర్మార్థవిద్యాన♦తత్పరులగు
ద్విజులచే శిష్టులౌ ♦ వృద్ధులచే శిక్షితుండు త్రివర్గవి♦దుండు ప్రతిభ
నమరు లౌకికసమ♦యాచారకృతకల్పుఁ, డును వర్తనసమర్థుఁ ♦ డును నిభృతుఁడు

తే. సంవృతాకృతిగలఁడు బా♦సటయు;గుప్త,మంత్రుఁడు నమోఘమైనయ♦మర్షహర్ష
ములను గలఁ డార్జనవ్యయ♦ములకుఁ దగిన,కాలములఁ జక్కఁదెలిసిన♦ఘనమనీషి.

సీ. దృఢభక్తియుక్తుఁడు ♦ స్థిరబుద్ధిగలవాఁడు, దుసనుమాటలు నాల్క♦తుదకుఁ దేఁడు
చెనఁటియర్థమునకుఁ ♦ జెడుజనంబులకును, మమతసేయఁడు లేశ♦మాత్రమైన
మందుఁడు గాఁడు ప్ర♦మత్తుండునుం గాఁడు, తనతప్పు నొరుతప్పుఁ ♦ దగ నెఱుంగు
శాస్త్రంబులను జక్కఁ♦జదువరి మేలెంచు, గుణి పురుషాంతర♦కోవిదుండు

తే. ప్రగ్రహానుగ్రహోచిత♦వ్యక్తులను, జరపు న్యాయంబుకొలఁది; వి♦చక్షణుండు
మంచివారలఁ జేర్చుట ♦ మనుచుటందు, శత్రునిగ్రహమునయందు ♦ స్థానవిదుఁడు.

సీ. ఆర్జనమందు ను♦పాయంబు గలవాఁడు, వెచ్చమొనర్చును ♦ విధిహితముగ
వ్యామిశ్రకములౌ శా♦స్త్రాసక్తులయందు, గడుమేటి ధర్మార్థ♦కలన సాక్షియు
నలసుఁడు గాఁడు వై♦హారికంబులు శిల్ప, ములు నెఱుంగును సత్య♦భాగవిదుఁడు
ఏనుఁగు గుఱ్ఱంబు ♦ నెక్కంగ నేర్చును, శిక్షింప నేర్చును ♦ జెనఁటివాని

తే. విల్లుపట్టుడివారిలో ♦ నెల్ల శ్రేష్ఠుఁ డతిరథులకెల్ల నిర్వక♦ప్యూహుఁడు ఘనుఁడు
తాన యభిముఖుఁడై చు శా♦స్త్రవుసనం చు,దండు నడిపింపఁ జతురుఁడు♦దండ గలిని.

కం. వీకునఁ బెనుఁగోపంబున, నాకౌకోసురచయంబు ♦ నైనను దాఁకన్
జీకాకుపఱిచి తోలును, భీకరరణమున నజయ్య♦విక్రముఁ డగుటన్. ౨౩

ఉ. కుందఁ డసూయచేత, జిత♦కోపుఁడు, గర్వమునంగ నెట్టిదో
డెందమునం దలంగిఁడు, కి♦ంచిదవజ్ఞయుఁజు నయుక్త సే నే
నిం దెగి మునిముం గొనఁ, ♦ సర్వులఁ గాలనశానుగత్వమును
జెందఁడు, మన్ననంబు మదిఁ ♦ జేర్పఁడు, పొంగఁడు లక్ష్మి వ్రాల్పు. ౨౪

కం గీర్పతి బుద్ధిబలంబునఁ, సర్పతి వీర్యమున జయము ♦ చేసి సర్వము నం
తర్పిత భువనత్రయుఁడు సహస్రాంశుని ఫూర్యఁ ♦ దెచ్చ జగములను. ౨౫

కం. శాంతముగ కరము ప్రజా,కాంతముగా జనకహాస్య♦కరములు నగుచున్
దాంతమునో గుణములు దిగ,కాంతుఁడు కాంతులను బోలె ♦ గడునాదల్లన్. ౨౬

తే. అనఘు నిట్టిప్రతాపవ్యసని ♦ సత్యధృష్య,విక్రముని రాము గుణధాము ♦ విశ్రుతధాము
లోకపాలోపమునిఁ గోరెఁ ♦ బ్రకటముగ,వసుమతీకాంత దనపతిఁగా♦నెల్లభంగ.

దశరథుఁడు రామచంద్రు యువరాజుఁ జేయ యోజించుట.

చం. అతులిత తాదృశామలగు♦ణాఢ్యుని బుత్త్రునిఁ గాంచి యెట్టు లే
బ్రతికియు యుండఁగా ధరణి♦పట్టముఁ గట్టఁ గలాఁడ వీనికిన్?
ముసలిఁడ నైతి, వీనియెడ ♦ మోహము తద్దయుఁ బెద్ద నాకు, నే
గతి నభిషిక్తు రామవిభుఁ ♦ గాంతునొ యంచు విచారయుక్తుఁడై. ౨౮

ఉ. ఈతని రాజుఁ జేయుటయ ♦ యెంతయు నిష్టతమంబు, లోకసం
ఘాతమువృద్ధిఁ గోరు, జన♦కాంక్షమునై ననుకంప మెందు, వి
ఖ్యాతిగ వృష్టిఁ గుంతుఁడగు♦నంబుదవాహుఁడు వోలె లోకులం
బ్రీతులఁ జేయు చుండుఁ, గడు♦మెచ్చెడు నా యెడకంటె వారికిన్. ౨౯

కం. శమనబలదమనులకుఁ[1] దా, సముఁడు పరాక్రమమునందు; ♦ సరి గురుపునకున్
సుమతి; ధృతి మేరుశైలో,పముఁ డగు; నాకంటె సుగుణ♦వంతుఁడు దలఁపన్. ౩౦

కం. సన్నుతచరితుఁడు పుత్త్రుం, డిన్నేలను నేలు చుండ ♦ నీవయసున నేఁ
గన్నారఁ గని యథాగతిఁ, బన్నుగ స్వర్గమున కరుగు♦భాగ్యము గలదే. ౩౧

తే. అనుచు లోకోత్తరంబును ♦ నప్రమేయు, మన్యరాజన్యదుర్లభ ♦ మైనసద్గు
ణాళిగలరాము యౌవరా♦జ్యంబునందు, నిలుపఁ దలఁచెను సచివోక్తి♦నిశ్చయించి.

కం. దివి భువిఁ బొడమచు నుండెడు, వనశకునోత్పాతములను ♦ నాత్మతనువున్
దవిలినముదిమిభరంబును, నవనివిభుఁడు ప్రాజ్ఞుఁ డగుట ♦ నాలోచించెన్. ౩౩

కం. రామునకును ముఖనిర్జిత,సోమునకును సాత్త్వికలిత♦శోకాపనయో
ద్దామునకును సద్గుణని,స్సీమున కగుప్రజలరక్తి ♦ చింతించి మదిన్. ౩౪

కం. తనకును బ్రజకును శ్రేయము, ననుపుచు గూర్పంగ నవని♦నాథుఁడు కాలం
బును జనుదెంచుట గని ప్రేమను దీవరపడఁగ సాగె ♦ మదిఁ దత్ప్రీతికై. ౩౫

దశరథుఁడు రాముని యువరాజుఁ జేయఁ బౌరులతో నాలోచించుట.

కం. సంశయమునకై పతి సా,మంతుల నానావిదేశ♦మహిజనముల భూ
కాంతుల ముఖ్యుల నంపఁ, సంతసమునఁ బిల్వఁ బనిచె ♦ జానపదాళిన్. ౩౬

కం. చెవులకుఁ బండువుగా వా,రవల విపం గలుగుఁగాక ♦ యని దూరపుభూ
ధవులగు కేకయజనకుల, నవనీపతి పిలువ నంపఁ ♦ డయ్యెం ద్వరచేన్. ౩౭

కం. వచ్చినతక్కటివారికి, విచ్చలవిడి నుచితరీతి ♦ విడుదులు సొమ్ముల్
మెచ్చుగ నిడి ప్రజకు న్విధి, యిచ్చెడిగతి దర్శనంబు ♦ నిచ్చెం బిదపన్. ౩౮

చం. అరిబలహంత యాదశర♦థావనినాథుఁడు కొల్వు దీరఁగా
వరుసగ నున్నభూమిధన♦వర్యులు వచ్చి నృపాలసత్త్మ మా

[1] బలదమనుఁడు — ఇంద్రుఁడు, శమనుఁడు = యముఁడు.

సురుచిరపీఠవర్గముల ♦ సొంపుగ సమ్ముఖులై రహింపఁగా
నరత, మహీశుఁ డొప్పె విబు♦ధౌఘసమావృతశక్రుకైవడిన్. ౩౯

—దశరథు నుపన్యాసము.—

చం.కలయఁగఁ జూచి యాయవని♦కాంతుఁడు నిండుసభన్ వచించె ని
స్తులహితహర్షహేతు వయి ♦ తోరపుఁగీర్తి ఘటింప నైనమే
ల్పలుకులు దుందుభిస్వనని♦భంబు గభీరము రాజయోగ్యము
న్లలితము మాధురీధురము ♦ నవ్యము నౌగతి మేఘఘోషుఁడై. ౪౦

కం.కడుపునఁ బుట్టినబిడ్డల,వడువున నాపూర్వులెల్ల ♦ వసుధాప్రజలన్
దడవుగ రక్షించిరి కడు,విడి నిది మీకెల్లరకును ♦ విదితంబె కదా? ౪౧

తే. అట్టియిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుట్టి నట్టి,యేను బూర్వులు పాలింప ♦ నెసఁగి సౌఖ్య
మునకు స్థానంబునౌజగం♦బునకుమిగుల,శ్రేయమునుగూర్ప యోజన♦సేయువాఁడ.

కం.పెద్దలు నడచినత్రోవన, తద్దయు హెచ్చరికతోఁ య♦థాశక్తిగ నేఁ
బద్దుగ రక్షించితిఁ బ్రజ, నిద్దియు మీమానసముల ♦ కెఱుకయ కాదే. ౪౩

కం.భూతలహితముం జల్పఁగ, నేతరుణమునందుఁ గోరు♦నీమే నిట్టుల్
శ్వేతచ్ఛత్రమునీడను, ఖ్యాతిగ దుర్భరజరైక♦కలితం బయ్యెన్. ౪౪

కం.అఱువదివే లేఁడులు నా, కఱగొఱ లేకుండఁ గడచె ♦ నంగంబును నో
టటీయెను, దెఱపును మఱపును,నఱలకమును హోయి నుండ ♦ వాంఛ జనించెన్.

ఉ. ఎంతయు ధైర్యశౌర్యములు ♦ నేపుఁ గలాఁడు, జితేంద్రియుండు, దు
ర్దాంతవసుంధరాభరణ♦దార్ఢ్యయుతుండును, ధర్మశీలుఁ, డే
కాంతము దాల్పఁగాఁ దగిన♦గాఢభరంబును మోచి మోచి వి
శ్రాంతికి నాస చేసితిఁ, చి♦రంబుగ నాకు ననుజ్ఞ నీయరే. ౪౬

ఉ. ఇచ్చటఁ జేరి యుండెడిద్వి♦జేంద్రుల కందఱ కిష్ట మేని, మీ
రిచ్చగ నౌనటం చనెద ♦ రేని, మదాదిమపుత్రు రామునిన్
గ్రచ్చఱ భూతశాత్రవుఁ, బు♦రందరసన్నిభు, ధార్మికాగ్రణిన్,
సచ్చరితున్, మహామహుని, ♦ సర్వగుణంబుల మత్సమానునిన్. ౪౭

తే. పుష్యమునుగూడియున్నట్టి♦పూర్ణచంద్రు, చందముననేనుయౌవరా♦జ్యంబురాము
ధర్మభృద్వరు నరసింహు♦ శర్మ యుక్తిఁ, బూన్పఁదలఁచితి మీచిత్త♦ముల నెఱింగి.

తే. నాథుఁ డగువేనిచేతను ♦ నాథవత్త్వరం బగుచు ముజ్జగంబులేన్ ♦ రమణమీఱు
నట్టిశ్రీమంతుఁ డౌలక్ష్మ♦ణాగ్రజుండు, జగతి కనురూపవిభుఁ డౌట ♦ దగున కాదె?

కం.ఇప్పుడ యీభూభారము, నెప్పరముస రామునందు ♦ నిలిపి ధరణికీ
గొప్పగుశ్రేయముఁ గూరిచి, తప్పుట భారంబు నేను ♦ దన్ద సుఖింతున్. ౫౦

కం. అను వగుప్రయోజనం బిది, యొనరించున యేని, మంచి♦ యోజన యిది యే
ర్గొనసాగించుట యెటులో, యనుమతిని నొసంగుఁడీ మ♦హాజనులారా![1] ౫౧

కం. ఇంతకు లెస్సయుఁ గలిగినఁ, జింతింపుఁడ; యంటిఁ బ్రేమ♦ చేత; స్వజనతా
చింతకుఁ గడుమే లగు నడు,మంతరపున్వారు హితము♦ నాలోచింపన్. ౫౨

చం. అని జనపాలుఁ డాడిన మ♦హామృద మంది నృపాళి వర్షమున్
నిచుఘనంబుఁ గాంచి భువి♦ నిండఁగఁ గేకలు వైచు నెమ్మిపిం
ఛెనయఁగ మేలుమే లనుచు♦ నెంతయు మెచ్చురవంబు పేర్మిఁ గం
పనమును గాంచెఁ దత్సభయు♦ బాఢముగాఁ బ్రతిశబ్ద మిచ్చుచున్. ౫౩

పౌరులు శ్రీరాముఁడు యువరాజగుటకు సమ్మతించుట.

తే. అంత ధర్మాత్మవిదుఁ డైన♦ యవనినాథు, వాక్యముల విని బ్రాహ్మణ♦ వరులు పౌర
జానపదులనుగూడి యో♦జన యొనర్చి, యిట్టు లని యేకమతు లయి♦ వృద్ధనృపతి.

కం. ఏఁడులు పూఁడు లనెన్నియొ, ఱేఁడా! వేవేలు చనె మ♦హీశ! వృద్ధుఁడవున్
వేఁడెదము రామచంద్రునిఁ, బోఁడిమి యువరాజుఁ జేయ♦ భూతలమునకున్. ౫౫

కం. కోరుదుము మహాబాహుని, శ్రీరఘువరు భీమబలుని♦ శ్రీరాముఁ గనన్
వారణయూథాధిపయా,నారోహణు ఛత్రసంవృ♦ తాననకమలున్. ౫౬

కం. అని వారెల్లరుఁ బలికిన, విని వారిమనఃప్రియంబు♦ విధ మెఱుఁగఁగ నే
మిని యెఱుఁగనివానివలెన్, జనపాలకుఁ డనియె నెల్ల♦ జనములఁ గనుచున్. ౫౭

కం. జనపతులారా! నానుడి, వినివినకయమున్న రాము♦ విభుఁ గోరితి రే
మన మీమానసికముఁ జూడఁగ, ననుమానం బయ్యె నిశ్చ♦యం బాడరయా. ౫౮

కం. లేనో? ధర్మాత్ముఁడ నేఁ, గానో? ప్రజ కెల్ల సుఖముఁ♦ గల్పింపనొ? నేఁ
బోనో మీమతి? మీ రేలా నాసుతు రాజుఁ జేయ♦ లాలసపడఁగన్? ౫౯

పౌరులు శ్రీరామునిగుణములు స్మరించుట.

సీ. అనుచు మహాత్ముఁ డా♦డిన విని వారెల్ల, నొక్కమాటగ నిట్టు♦ లూఁది యనిరి
భూపాల! దేవని♦ భుండు రామునియందుఁ, గల్యాణగుణములు♦ గలవు పెక్కు
లానందకరము ల♦య్యవి ముచ్చటింతుము, వినవయ్య వీనుల♦విందు గాఁగ
సత్యశౌర్యుఁడు రామ♦చంద్రుండు దివ్యగు,ణంబులఁ బురుషు న♦న్వాయకునకు
తే. మేటియిక్ష్వాకులం బెల్ల♦ మేలుబంతి, రాముఁ డాద్యైకధర్మ♦రాయణుండు
లోకమున సర్వవినుతను♦శ్లోకుఁ డతఁడె, రామువలనజనించె ధ♦ర్మంబు సిరియు.

సీ. చంద్రునికీర్తి ప్ర♦జారంజనంబున, భూసాటి విమలత♦మాగుణమున
ననుపమబుద్ధి బృ♦హస్పతితుల్యుండు, విబుధేంద్రునకు జోడు♦ వీర్యమునను

---

[1] ఏకాభిప్రాయమైనను బూర్వరాజులు ప్రజానుమతిని జేయుచురుగాని తమ యిష్టప్రకారము స్వతంత్రించి చేసినవారు కారు.

సకలధర్మజ్ఞుండు ♦ సత్యసంధుండును, శీలవంతుఁ డసూయుఁ ♦ జేర నీఁడు
అపరాధులకు నైన ♦ నాదరంబున జూపు, దుష్టుల కూటమి ♦ దోఁపఁ బలుకుఁ
తే. కృతము మఱనండు నిర్జించె ♦ నింద్రియముల, మనసు మెత్తన స్థిరమతి ♦ మధురవాది
నిజమరియు[1] నాలకించెను ♦ నిఖిల మార్య,వృద్ధసద్విప్రులను గొల్చి ♦ విహితరీతి.
కం.వీరుఁడు రణవితరణముల, ధీరుఁడు సురమర్త్యపూర్వ♦దేవావిదితం
బై రాజులునస్త్రాళి వి,శారదుఁడును సాంగవేద♦చతురంతరుండన్. ౬౨
కం.ప్రతివిద్యల స్నాతుం డ,ద్భుతముగ గాంధర్వ[2] మెఱుఁగు ♦ బుధనుతుఁడు మహా
మతి కళ్యాణాభిజనుం, డతులితసద్గుణగరిష్ఠుఁ ♦ డమలుఁడు సతమున్. ౬౩
కం.దురమునకై లక్ష్మణుతోఁ, బురమును జల్లెలను గావఁ ♦ బోయి యరుల సం
గరమున నిర్జింపక తా, మరలఁడు సుమి; శరణమన్న ♦ మన్నించుఁ గృపన్. ౬౪
సీ. రణరంగమునుండి ♦ క్రమ్మఱి వచ్చుచో, గధమున నేఁ గుంజ♦రమున నేని
తనయిల్లు చేరక ♦ మునుమున్న పౌరుల, నందఱఁ దనవారి♦యట్ల చీరి
కుశలంబు లడుగు మీ♦కొడుకుల కరుస మే, యిల్లాండ్రు లెస్సలే ♦ భృత్యజనులు
శిష్యులు సుఖులె కా ♦ క్షేమ మే యగ్నులు, జనదాఁటి పోవుగా ♦ ఛాత్రగణము
తే. లల్లురును నాఁడుబిడ్డలు ♦ నలరువారె?
సౌఖ్యవతు లొక్కొ కోడండ్రు ♦ సాధులార!
యనుచు జనకుండు బిడ్డన ♦ ట్లుసుగుఁ గ్రుచ్చి
క్రుచ్చి పేర్పేర నందఱఁ ♦ గుతుకమునను. ౬౫
కం.వ్యసనంబులు జనములకును, బొసఁగినఁ దా నధిక దుఃఖ♦మును బొందును; సం
తసమును గన జనములు సం,తసమును దా నొందుచుండుఁ ♦ దండ్రివిధమునన్.
సీ. బహువిధసంకటములు ♦ ప్రాప్తించె నేనియు, సత్యంబు దప్పని♦చదువుకాఁడు
ఎగచుచో శత్రుల ♦ నింద్రచాపముఁ బోలు, పెనువిల్లు ధరియించు♦బిరుదుకాఁడు
రోషంబ యేని సం♦తోషంబ యేనియుఁ, బొల్లు వోవఁగ నీని♦పోటుకాఁడు
ప్రత్యక్షమైననా♦రాయణునట్టుల, నెఱి మించు తేజొప్ప♦నీటుకాఁడు
తే. సూటి తప్పని బాణంబు ♦ నేటుకాఁడు, మంచియుక్తుల గురుఁబోలు ♦ మాటకాఁడు
పాటి దొఱఁగనికథలందు ♦ నేటుకాఁడు, దేవపతి యైన నీతని♦దీటు కాఁడు. ౬౬
కం.ఇమ్మున విందుల నగుకను,బొమ్మలు గలవాఁడు విషయ♦ములకై చపల
త్వమ్మును బొరయనివాఁడు న,హమ్మతి లే కుండువాఁడు ♦ నతిమహిముండున్. ౬౭
కం.ఈలోక మేల యొక్కఁడె, త్రైలోక్యం బైన నేలఁ ♦ దగు; వధ్యులనే
పాలార్చెడిని; నవధ్యుల,జోలికిఁ బోవండు సత్య♦శూరుం డగుటన్. ౬౮

[1] నిజమరి = సత్యవాది. [2] గాంధర్వము = సంగీతము.

కం.సంతస మిడుపురుషున కే,కాంతము ఘటియించుఁ గామి♦తార్థములన్; భా
 స్వంతుఁడు కరములఁబోలెన్,శాంతప్రజాకాంతగుణగ♦ణంబుల వెలుఁగున్. ౨౦
తే. అట్టిరాముని సత్యశౌ♦ర్యాదిధాము, నఖిలసజ్జననుతసద్గు♦ణాభిరాము
 లోకపాలోపమునిఁ గోరె ♦ బ్రాకటముగ, వసుమతీకాంతదనకూర్చు♦వల్లభుఁడుగ.
కం.ఈరీతిని ద్వత్సుకృతా,ధారుని శ్రీరాముఁ గంటి ♦ తనయునిఁగా నీ
 వోరాజ! యేమిపుణ్యమొ, మారీచుఁడు కశ్యపర్షి♦మాడ్కిం జూడన్. ౨౧
కం.రాముఁడు సుఖి యగుఁ గావుత, రాముఁడు చిరజీవి యగుచు ♦ రంజిలుఁ గాతన్
 రాముఁడు నిరామయుం డగు, రామునకున్ దేహబలము ♦ గ్రాలెడి నెపుడున్.
కం.అని వేల్పులు గంధర్వులు, జనములుఁ బన్నగులు రాష్ట్ర♦జనపదములఁ బ
 ట్టనములఁ బరదేశంబుల, మనసీమను గోరుచుంద్రు ♦ మహీపా! సతమున్. ౨౪
ఉ. రామునిమేలు కోరి నగ♦రంబున రాష్ట్రమునందుఁ బక్కణ
 గ్రామములందు నిత్యముఁ ద్రి♦కాలములందును నెల్ల వేల్పులన్
 నేమమునన్ భజింత్రు తరు♦ణీమణులున్ ముదుసళ్లు స్త్రీలునున్
 గ్రామజనాదినాగరులు ♦ రామునిఁ దప్ప స్మరింప రెవ్వనిన్. ౨౫
సీ. ఇందీవరశ్యాము ♦ సౌందర్యజితకాముఁ, గమనీయగుణపాత్రుఁ ♦ గంజనేత్రు
 శాత్రవమదనాశు ♦ జనరసనావాసుఁ, గరుణాలవాలు సుం♦దరకపోలు
 నవయౌవనోద్దీర్ణు ♦ నవ్యయశఃపూర్ణు, జలనిధిగంభీరు ♦ శైలధీరు
 సజ్జనతాసక్తు ♦ సత్యధర్మసుయుక్తు, మంజులమృదుభాషు ♦ మథితదోషు
తే. యౌవరాజ్యపదంబున ♦ నలరుచుండఁ
 జూడఁ గాంక్షించెదము మేము ♦ శుద్ధమతిని
 మాహితముఁ గోరి యీవుత్స♦వమహితంబు
 వే సమాహితమును జేయు♦వే యటంచు. ౨౬

పట్టాభిషేకసంభారంబులు గూర్ప దశరథుఁ డాజ్ఞాపించుట.

కం.పుంజికొనుసంతసంబున, నంజలి ముకుళించి యెల్ల♦రాడిన విని లో
 రంజిలి వారికి రఘుకుల,కుంజరుఁ డత్యంతముదము ♦ గులుకఁగఁ బలికెన్. ౨౭
ఆ. ఏమి నాయదృష్ట ♦ మెంతయుఁ బ్రీతుండ, నైతి నార్యులార ♦ యైకకంఠ్య
 ముగను నాతనూజుఁ ♦ బూన్పంగ యౌవరా,జ్యంబు నీర లెల్ల ♦ సమ్మతింప. ౨౮
తే. అనుచు వారల నెల్ల మ♦న్ననలఁ దనిపి, వామదేవవసిష్ఠుల♦వంకఁ జూచి
 వలయుసంభారములఁ గూర్ప♦వలయు మీరు,శ్రీరఘూత్తముపట్టాభి♦షేకమునకు.
కం.చైత్రము సర్వసుఖశ్రీ,పాత్రము ఫలపుష్పనికర♦భరితోరువనీ
 గోత్రము పుణ్యం బిది నా,పుత్త్రుని యువరాజుఁ జేయఁ ♦ బోలును నిపుడే. ౩౦

కం.అని జనపాలుఁడు విరమిం,చిన మేల్ మే లనుచు జనము ♦ చెచ్చెర ఘోషిం
చిననినద మణఁగ మెల్లన, మునివరుని వసిష్ఠు రాజ♦ముఖ్యుఁడు పలికెన్. ౮౧
కం.రామాభిషేకమున కిపు, డే మీ రుపకరణములను ♦ నేర్పఱుపుఁ డనం
గా మౌని యరత వఱలెడి, ధీమహితుల మంత్రివరుల ♦ దిక్కుం గనుచున్. ౮౨

వసిష్ఠుఁడు మంత్రులతో వలసినసంభారములఁ జెప్పుట.

సీ. బంగారు రత్నముల్ ♦ బలులు నోషధులును, లాజలు శుక్లమా♦ల్యములుఁ దేనె
గమ్మనినేయియుఁ ♦ గారికపుట్టంబు, లరదంబు ధ్వజము స♦ర్వాయుధములుఁ
జతురంగబలము సు♦ స్తంబేరమము వెలి,చామరంబులు వెల్ల♦ఛత్ర మొండుఁ
బైడికుండలు నూఱుఁ ♦ బైడికొమ్ములయెద్దు, సంపూర్ణ మావ్యాఘ్ర♦చర్మ మొకటి
తే. చందనము లోనుగాఁగ నే♦ష్టవ్యములును
వేగుఁబోకకు ముంద పృ♦థ్వీశులేంద్రు
నగ్నిగృహమునఁ జేర్పుఁడీ ♦ యనఘులార
యనుచును వసిష్ఠ మౌనీంద్రుఁ ♦ డనియె మఱియు. ౮౩
కం.హారంబులఁ జందనమున, ద్వారంబుల నంతిపురిని ♦ బట్టనముఁ శృం
గారింపుఁడు చల్లుఁడు పన్నీరంబుల ధూప మిడుఁడు ♦ నెఱబుగులుకొనన్. ౮౪
కం.పాలుపెరుఁగుతో నోకనూ,ర్వే లగుద్విజులకును లెస్స ♦ రేపకడఁ మీ
రాలస్యము లే కన్నము, చాలఁగ నిడ వలయు భక్తి ♦ శ్రద్ధయుఁ దోఁపన్. ౮౫
కం.రేపటియుదయంబున మీ, రోపిక దక్షిణలతోడ ♦ నుర్వీసురులఁ
వే పిలిపించి యొసంగుం,డీ పేలలు నేయి పెరుఁగు ♦ నెయ్యము మీఱన్. ౮౬
కం.ఇనుఁ డుదయించినయా వెం,టనె యగుఁ జూడి స్వస్తివాచ♦నము; దానికి నై
ఘను లగువిప్రులఁ గూర్పుం, డనఘాత్మకులార! పీఁట ♦ లమరింప రయా. ౮౭
కం.కట్టింపుఁడు కల్వడములఁ, గొట్టింపుఁడు సున్న మన్ని ♦ కూటములందుఁ
దట్టముగ నీరు చల్లఁగ, దిట్టము గావించి ముగ్గు ♦ దీర్పింప రయా. ౮౮
కం.తాళంబులతో నర్తక, జాలంబులతోడ వార♦సతులుఁ సొగసుల్
మేలిమిగఁ జేసికొని భూ,పాలయము ద్వితీయకక్ష్య♦యం దుండఁ దగున్. ౮౯
కం.దేవాయతనంబుల[1] భూ,దేవులు పూజింప వలయుఁ ♦ దెగ కన్నాదుల్
వావిరి మాల్యాదులఁ జై, త్యావళులం దిడఁగ వలయు ♦ నర్హక్రియలన్. ౯౦
కం.రామాభ్యుదయోత్సవమున, భామానితమండలాగ్ర♦భాసితయోధుల్
దా మూని మంచిచేలలు, భూమీశాంగణముఁ జొరఁగఁ ♦ బోలుఁ శీఘ్రిన్. ౯౧
కం.అని కార్యంబుల నెల్లను, గొనకొని వచియించి, నృపతి♦కుంజరునకుఁ దాఁ
బొనరింపవలయు పనులఁ, వినిచి యచట నుండి తీర్చె ♦ వివిధంపుఁబనుల్. ౯౨

[1] త్రేతాయుగమందును దేవాలయములు నర్చాపూజలు గలవు. ఇక్ష్వాకుల యిలువేల్పు శ్రీరంగనాయకుఁడు.

తే. అన్ని కార్యంబు లీరీతి ♦ ననువుపఱిచి, వామదేవవసిష్ఠులు ♦ భూమినాథుఁ
గాంచి కావించితిమి యెల్ల ♦ కార్యముల న,టంచు వచియింపనాతండు ♦ మించె నెలమి.

దశరథుఁడు శ్రీరాములను సభకుఁ బిలిపించుట.

ఉ. అంత సుమంత్రుఁ డేఁడు సుకృ ♦ తాత్మకు నిష్కళ రామచంద్రు నా
పాంతకుఁ దోడి తెమ్మనుడుఁ ♦ బోయి నతండును దోడి తేర; భూ
కాంతుఁడు నాల్గుదిక్కులను ♦ గల్గునృపాళులు మ్లేచ్ఛవర్యశై
లాంతవనాంతవాసులు స ♦ దంబున సూరెలఁ గొల్వఁ గొల్వునన్. ౯౪

కం. అమృతాంధసులు[1] భజింపఁగ, నమరేశ్వరుఁ డనఁగఁ బొల్చి ♦ యతులప్రాసా
దమున నట నుండి యుజ్జ్వల,విమలశతాంగంబునందు[2] ♦ వెలిఁగెడి వానిన్. ౯౫

సీ. కనియెను శ్రీరాముఁ ♦ గమనీయగుణధాము, సారంగగమనుఁ గం ♦ జాతనయను
నాజానుబాహు నీ ♦ లాంబుదసమదేహు, మిహికాంశువదను గాం ♦ భీర్యసదను
గంధర్వపతితుల్యుఁ ♦ గరుణారసాతుల్యు, సన్నుతతత్త్వుఁ బ్ర ♦ శస్తసత్త్వు
నౌదార్యగుణసాంద్రు ♦ నఖిలావనాతంద్రు, నగధీరు లోకతా ♦ పాపహారు

తే. భయదఘర్మాభితప్తభూ ♦ ప్రజల కెల్ల, హర్షదుం డగుపర్జన్యు ♦ నట్టివాని
మహితరూపగుణౌదార్య ♦ మహిమకలిమిఁ, బురుషుమన మైనఁ దాఁ జూఱఁ ♦ బుచ్చువాని.

కం. చూచియుఁ జూచియు నెంతేఁ, జూచియు సంతృప్తిలేక ♦ సొక్కుచు నుండన్
వే చనుదెంచె రథం బా,రాచనగరిద్వారసీమ ♦ రహిఁ డాయంగన్. ౯౮

తే. అంతట సుమంత్రుఁ డవనిజా ♦ కాంతునకును, దానుగై దండ యొసఁగి ర ♦ థంబునుండి
దించి తండ్రిని గనఁ బోవు ♦ దేవనిభుని, వెనుకఁ బ్రాంజలి యగుచును ♦ జనుచునుండె.

కం. జనకునిఁ గనునుత్సుకతన్, జనవర్యుం డుండురాజ ♦ సదనాగ్రంబున్
జనకసుతాపతి యెక్కెను, వినయంబున మోడ్పుఁగేలు ♦ వెలయం దఱిసెన్. ౯౯

ఉ. పంబినభక్తి రాముఁడను ♦ నచ్చితి నంచును దండవత్ప్రణా
మం బొనరించి నిల్వ సుతు ♦ మానవపాలుఁడు చూచి హర్షవే
గంబునఁ గౌఁగిలించుకొని ♦ కాంచనరత్నమయాసనంబునం
దింబుగ నుండఁగా రఘుకు ♦ లేశ్వరు రాముని బంచె నర్మిలిన్. ౧౦౦

కం. దిననాథుఁ డుదయసమయం,బున మేరువుఁ గాంతియుక్త ♦ ముగఁ జేసెడిమా
డ్కిని రాముఁడు తత్పరమా,సనమును రహి మీఱఁ జేసె ♦ స్వప్రభమహిమన్.

కం. కౌసల్యాసుతసహితం,బై సభ రాజిల్లెఁ జుక్క ♦ లగుచుక్కలచే
భాసుర మగుశరదభ్రము, వాసి సుధాకరునిచేత ♦ భాసిలుభంగిన్. ౧౦౧

కం. అద్దంబునఁ గన నగుతన, నిద్దపురూపంబు వోలె ♦ నృపతియుఁ దనయ
ట్లద్దిర వెలుంగురాముని, ముద్దులసుతుఁ గాంచి మిగుల ♦ మురియుచుఁ దనలోన్.

---

[1] అమృతాంధసులు = దేవతలు. [2] శతాంగము = తేరు.

కం. చిన్ని[1] చిఱునవ్వు మోమున, వన్నియ చిలుకంగ హాయల ♦ నఱలెడివానిన్
జన్నారిసుతునిఁ గనుచుం, గన్నారఁగ ననియె హరికి ♦ కశ్యపుకీర్తిన్. ౧౦౪

↞ దశరథుఁడు శ్రీరామునకుఁ దనయభిప్రాయంబుఁ దెలుపుట. ↠

ఉ. నాయన రామచంద్ర! నిను ♦ నాయనుహాపగుణాఢ్య పట్టపుం
దోయజనేత్రయందు సుత♦నూజునిఁ గంటిని, నీవుసుఁ మహా
మేయగుణాళి లోకులకు ♦ మెచ్చొనరించితి, పుష్యయోగమం
దే యువరాజుఁ జేయ మది ♦ నెంచితి నిన్నుఁ గుమారకాగ్రణీ! ౧౦౫

కం. నీవు స్వభావము చేతనె, వావిరి వినయంబు సుజన♦వర్ణితగుణసం
భావనయుం బొందితి; నీ, కేవిధమున నీడు లేమి ♦ యెఱుఁగుదు నరుఱన్. ౧౦౬

మత్తకోకిలము. నీ వెఱుంగని యట్టినీత్యవి♦నీతు లున్నవె యెందునే?
నేవి క్రొత్తగ నీకు నేర్పఁగ ♦ నేను నేస్తుఁ గుమారకా!
భావితాదృతిఁ జేసి పుత్రక♦వత్సలత్వము పేర్మి నే
నేవియో యొకకొన్నిటిన్ వచి♦యించెద న్వినుము నందనా! ౧౦౭

సీ. వినయవంతుండ వై ♦ విజితేంద్రియుండ వై, నిత్యసుశీలి వై ♦ నెగడవయ్య
కామంబు క్రోధంబు ♦ గలిగించు నట్టివ్యసనంబులను బ్రీతి♦పడకుమయ్య[2]
తప్పకాదిఁ బరోక్ష♦వశఁ దన్పుచును మంత్రి,తతుల సమ్ముఖమునఁ ♦ దనుపవయ్య
ధనధాన్యములకొట్లు ♦ తతశస్త్రశాలలు, వెలితి వోకుండఁ జూ♦పిట్టవయ్య

తే. యిట్లు ధరయేలుచున్నన♦రేంద్రుఁగాంచి, ప్రకృతిజనులెల్లసంతోష♦భరితులగుదు
రతనిహితనరు లెల్లరు ♦ నమృత మొంది, సంతసిలు వేల్పులట్టుల ♦ సంతసింత్రు.

కం. అని బోధించుచు నుండఁగ, విని రామునిమిత్రనరులు ♦ వేగ పరువునన్
జని చెప్పిరి కౌసల్యకు, జనపాలునివచనసరణి ♦ సంతస మారన్. ౧౦౯

కం. ఆరామామణి యొసఁగెను, శ్రీరామునివార్త యనుసు♦హృద్వర్యులకున్
మేరలు మీఱు ధనంబులు, హారంబులు వివిధమణిమ♦యాకల్పంబుల్.[3] ౧౧౦

చం. జనకుని సన్నతిం దనిపి ♦ స్యందన మెక్కి రఘూత్తముండు దాఁ
జనియె నిజాలయంబునకుఁ ♦ జయ్యనఁ బౌరు లనుజ్ఞఁగాంచుచున్
జని తమకోర్కి పండుటకు ♦ సమ్మతి మీఱఁగ నిల్లువేల్పులన్
దనిపి రభీష్టపూజనవి♦ధానములం గడుసంప్రహృష్టులై. ౧౧౧

ఉ. పౌరులు వీడ్కొ ల్వడసి ♦ పాయఁగ నానల నిశ్చయజ్ఞుఁ డా
ధారుణినేత మంత్రిసహి♦తంబుగ నెల్లియ పుష్యయోగ మై
శ్రీ రహి మీఱుఁ గాన రఘు♦శేఖరునిన్ యువరాజుఁ జేయఁ బెం
పారు నటంచు నిశ్చయము ♦ నాడి సభం, జనె నింటిలోనికిన్. ౧౧౨

---

[1] చిన్ని = మనోజ్ఞమైన. [2] కావున నే కదా కైకేయందుఁ గోపము గాని రాజ్యకాంక్ష గాని లేక తండ్రియిష్టముదీర్ప నడవికిఁబోవుట. [3] ఆకల్పంబుల్ = అభరణములు.

దశరథుఁడు శ్రీరామునిఁ దననగరునకుఁ బిల్పించుట.

క. ఈరీతి నృపతి యంతర,గారంబును జేరి సూతుఁ ♦ గని వేగమునన్
శ్రీరఘురాముని నిం కొక,వారముతోడి తె మ్మటంచు ♦ వాక్రుచ్చుటయున్. ౧౧౩

ఉ. చయ్యన నేగి, రాము మొగ♦సాలను నిల్చి, యుదంత[1] మంపఁగా,
నయ్యనఘుండు శంక గొని ♦ యాతనిఁ బిల్వఁగఁ బంచి, రాజుగా
రియ్యెడ నన్నుఁ బిల్చుపని ♦ యెయ్యది నా, మిముఁ దోడితేరఁ గా
నయ్య వచించెఁ, బోకయుఁ ద♦నన్యము సీతయు మాయధీనముల్. ౧౧౪

చం. అనవుడు వేగ తండ్రిఁ గన ♦ నారఘురాముఁడు పోయి, దూరమం
దున కని, దండనత్ప్రణతిఁ ♦ దూర్ణముగా ఘటియింపఁ, బ్రేమమైఁ
దనయుని లేవ నెత్తి, వసు♦ధాపతి కౌఁగిటఁ జేర్చి, యోగ్యపీ
ఠని గనిపించి, కైకొనఁ గ♦డిందిప్రియంబునఁ బల్కె రాముతోన్. ౧౧౫

దశరథుఁడు శ్రీరాముని యువరాజుఁ జేయుటకుఁ గారణము లతనితోఁ జెప్పుట.

శా. రామా! వృద్ధుఁడఁ బెక్కులేండ్లు మనితిన్, ♦ రాజ్యంబు ప్రాజ్యంబుగాఁ
గామంబుల్ మన సారఁ బొందితిని, నేఁ ♦ గావించితిన్ సత్క్రతు
స్తోమంబుల్ సరసాన్నదక్షిణలతోఁ ♦ దోరంబుగా దాన ము
ద్దామశ్రీ విలసిల్లఁ జేసితి యథా♦తాత్పర్యశాస్త్రంబుగన్. ౧౧౬

చం. సలిపితి సర్వదానములు, ♦ శాస్త్రము లన్నిటి నభ్యసించితిన్,
దలఁగితి నాత్మదేవవసు♦ధావిబుధర్షిపితౄణబంధముల్,
కలిమిని సర్వభోగములు ♦ కామితము ల్దని వార నొందితి,
న్వలియు నతుల్యు నిష్టు నిను ♦ నందనుఁ గాంచితిఁ బూరుషోత్తమా! ౧౧౭

క. రాజితగుణ వగునిను యువ,రాజుంగాఁ జేసి మిగుల♦రాగంబున భూ
మీజన మలరంగను బే,రోజను గను టొకటె కొఱఁత ♦ యుత్తమచరితా! ౧౧౮

ఉ. కావున నావచించునది ♦ కావన కీ వొనరింపఁగాఁ దగున్,
బావనశీల! నీవు వర♦పాలుఁడుగా జను లెల్లఁ గోరి రి
చ్ఛావిధి, నట్లుగాన నినుఁ ♦ జయ్యన నే యువరాజుఁ జేసెదన్,
నీవు భరింపఁ బూను మవ♦నిం, గత మే మిటుచేత కంటివేన్. ౧౧౯

ఉ. భీతిదదుర్నిమిత్తములు ♦ పెక్కులు గాంచెద స్వప్నమందు, ని
ర్ఘాతము లుల్కలుం బడఁగఁ ♦ గంటి మహారవసంయుతంబుగా,
త్వ్యతిషికాళి రాహుకుజ♦సప్తతురంగులు[2] జన్మతారకన్
వే తవులంగఁ జొచ్చి రన ♦ వింటి, నిఁ కేమి వచింతుఁ బుత్రకా! ౧౨౦

[1] ఉదంతము = వార్త. [2] సప్తతురంగుఁడు = సూర్యుఁడు.

తే. ఇట్టిశకునంబులఫలంబు ♦ నెంచి చూడ, నవనిపతి మరణించు; లే♦దా మహాప
దాళి ఘటియిల్లుఁగానరా♦జ్యంబుఁగొనుము,ప్రాణవంతుండనైయుండు♦నపుడవత్స!

తే. మన్మనోవృత్తి యిప్పుడీ♦మాడ్కి నున్న, దింక నెపు డెట్టు లుండునో♦యెఱుఁగరాదు
కాన నిప్పుడ యభిషేక♦గరిమఁ గనుము, కలదె ప్రాణికి మనసుని♦ల్కడ తనూజ!

తే. నర్గిలెడి రాఘవా! పున♦ర్వసువు నేఁడు
పుష్యయోగంబు రే పౌట ♦ బుధులు నీవు
యౌవరాజ్యంబుఁ గొనఁగ యో♦గ్యం బటంచుఁ
దెల్పి రటు సేయు, నను మది ♦ తీవరించె.   ౧౨౩

ఉ. సీతయు నీవు రే యుపవ♦సింపుఁడు, దర్భల పైఁ బరుండుఁడీ,
ప్రీతి వచింపుమీ హితులు ♦ రే నిను జక్కఁగఁ గావ, విఘ్న సం
ఘాతము లెన్నియే న్గలుగుఁ ♦ గావున నిట్టిక్రియాకలాప మం
దాతతజాగరూకత న♦యంబు వహింపఁగ నెట్టివానికిన్.   ౧౨౪

కం. అది గాక యెంతయున్ నా,మది నున్నది భరతుఁ డిటకు ♦ మరలకమున్నె
యెదితీరిన నభిషేకము, తుద నాగించుటయె మేలు ♦ తోఁచెం జూడన్.[1] ౧౨౫

ఉ. నే నిటు లంటి నా వలదు ♦ నీయనుజుండు జితేంద్రియుండు న
న్నానుగ ధర్మవర్తి కరు♦ణాపరుఁ డగ్రజభక్తుఁ డైననున్
మానవమానసంబు లతి♦మాత్రచలంబులు, ధర్మనిత్యులం
దేనియు సజ్జనావళుల ♦ నేని నవే కృతశోభు[2] లయ్యెడిన్.   ౧౨౬

తే. చెల్లు నెల్లియ పట్టాభి♦షేకమహము, పోయిరానాయనా! యని ♦ భూమిధవుఁడు
పలుక సాష్టాంగ మెఱఁగి స్వ♦భవనమునకు, నరిగి వెంటనె చనెఁ దల్లి♦యుంటిపురికి.

సీ. అరిగి రాముఁడు దేవ♦తాయతనంబున, నెలిపట్టుఁబుట్టంబు ♦ వెలయుదానిఁ
దలఁగనిభక్తిని ♦ దనయుని శ్రీయుక్తు, నొనరింపు మని మ్రొక్కు ♦ చున్నదాని
నిలువేల్పు పైఁ దన♦హృదయంబుఁ గీలించి, ధ్యాననిశ్చలత మౌన ♦ మూనుదాని
నతులితగతిని ప్రా♦ణాయామముసఁ బరా,త్పరుని జనార్దనుఁ ♦ దలఁచుదానిఁ

తే. దనప్రవృత్తిని విని సుమి♦త్రయును లక్ష్మ,ణుండు మునువచ్చి జనకత♦నూజ నటకుఁ
దోడితెప్పింప మువ్వురుఁ ♦ గూడియుండ,దాని సాధ్వీమతల్లిని ♦ దల్లిఁ గనియె.

కం. కాంచి నమస్కారముఁ గా,వించి రఘూత్తంస మంత ♦ వీనులవిం దౌ
సంచితవాక్యంబుల వి,న్నించెన్ హర్షమున మేను ♦ నెఱి గగుర్పొడవన్.   ౧౨౭

శా. తల్లీ! నాయన యానతిచ్చె నను గో♦త్రాపాలనప్రక్రియా
సల్లీలం జరియింప, తేప యువరా♦జ్యశ్రీ గొనన్, రేయి నే

---

[1] కైకను బెండ్లిచేసికొనుసమయంబున దశరథుఁడు దనరాజ్య మొకనికి గానిచ్చెను. ఆ మేకొడుకు గోరినరాజ్య మిచ్చునట్లు మాట. ఈభయముచేతనే జనకుఁడను నేక యువరాజునను వార్తఁ బంపలేదు.
[2] కృతశోభి = యయినదేమో యయినదని యూరకుండుట.

నిల్లాలుం దగు నిట్లు పూననగుట, నా ♦ కిరీటి మాతండ్రి దా
సల్లాపించెఁ బురోహితాన్వితుఁడు నై ♦ సంతోష మేపారఁగన్. ౧౩౦

కం. వీడ కిపుడ చేయుము నీ, కోడలికిని నాకు రేపు ♦ కొమరుగ శుభముం
గూడఁగఁ జేసెడిక్రియలను, బాడిమెయిన్ మాకు శుభము ♦ పరివర్ధిల్లన్. ౧౩౧

కౌసల్య శ్రీరాముని దీవించుట.

సీ. అన నిట్లు దీర్ఘకా♦లాభికాంక్షితవాక్య, మును విని కౌసల్య ♦ మోదబాష్ప
కలవాక్యమునఁ బల్కెఁ ♦ గన్నతండ్రీ! రామ! చిరజీవి వగుచును ♦ బరఁగవయ్య
శ్రీసమేతుండ వై ♦ చెలఁగి నాదుసుమిత్ర, బాంధవులను బ్రీతి♦బఱుపవయ్య
జనకుని సంతుష్టుఁ ♦ జలుపుటచే బలే, కళ్యాణతార ని ♦ న్గంటి నయ్య
తే. రామ! నీ విప్పు డిక్ష్వాకు♦రాజ్యరమకుఁ
బతివి గావుట నేఁ జేయఁ♦బద్మలోచ
నార్చనము నేఁడు ఫలయుత ♦ మయ్యె నయ్య
మొనసి శత్రులు చెడిరయ్య ♦ ముద్దులయ్య! ౧౩౨

చం. అని జనయిత్రి పల్క దర♦హాసవికాసవిలాసభాసురా
ననమున లక్ష్మణుం గని ఘ♦నం బగునీవసుధాతలంబు నె
ల్లను దమి నాకుఁ దోడయి చె♦లంగుచు నేలుము నీవు, లక్ష్మి ని
న్ననువుగ నాద్వితీయ మగు♦నాత్మవు గావుటఁ బొందె లక్ష్మణా. ౧౩౩

కం. భోగంబులు రాజ్యఫలా, భోగంబులు నిచ్చకొలఁది ♦ భోగింపు మిఁకన్
రాగమున నీకు నై కా, దే గొప్పగఁ జూతు రాజ్య♦మేన్ బ్రాణములేన్. ౧౩౪

కం. అనుఁగుందమ్మున కి ట్లని, జననుల కభివాదనంబు ♦ సలుపుచు భక్తిన్
జనకజ కనుజ్ఞఁ గొని తాఁ, జనియెన్ రాముండు తననిశాంతంబునకున్. ౧౩౫

దశరథుపంపున వసిష్ఠుఁడు శ్రీసీతారాముల నుపవాస ముంచుట.

కం. క్షితిపతి వసిష్ఠసంయమి, పతినిం గని రామచంద్రుఁ ♦ బత్నీ యశశ్శ్రీ
క్షితిలబ్ధికి నుపవాస, వ్రతముం జరపింప మీరు ♦ వలయును బోవన్. ౧౩౬

చం. అని యిటు రేఁడు వల్కిన మ♦హామతి యమ్మునినాథుఁ డట్టులే
చని నొకవిప్రయోగ్య మగు♦స్యందన మెక్కి రఘూద్వహాలయం
బున కటు మూని కక్ష్యలను ♦ మూఁటిని దాఁటి చనంగ రాముఁడున్
విని యెదు రేగి డింపఁ గడుఁ ♦ బ్రీతిఁ బ్రియంబుగఁ బల్కె మౌనియున్. ౧౩౭

కం. అన్నా! నీజనకుండు ప్ర, సన్నత యువరాజుఁ జేయు ♦ సంప్రీతిని ని
న్నన్నహుషుండు యయాతిబ, లెన్నఁ దుపవాసవిధి వ♦లెన్ జరుపంగన్ ౧౩౮

ఉ. సీతయు నీవు; రేప యభి♦షేకము సేయు విభుండు నీకు, నం
చాతరణీద్యవంశజు ధ♦రాత్మభవ న్విధిచోదితంబు నో

రీతి సమంత్రకంబుగ వసిష్ఠతపస్వి యతోపవాసను
స్సీతులఁ జేసి యర్చనల ♦ శ్రీరఘురాముఁ డొనర్ప నందుచున్ ౧౩౯
కం. వెనువెంట వచ్చు రఘురా,ముని ముని నిలు నిలు మటంచు ♦ మునులు నొసఁగి తాఁ
జనియెను రామనివేశన,మును వీడి రథస్థుఁ డగుచుఁ ♦ బురమార్గమునన్. ౧౪౦

శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై జనులు గుంపులు గూడుట.

చం. మునికులసార్వభౌముఁ డిటు ♦ మోదముతో నగరం బ్రియంవదస్ఫ్
తనహితు లెల్లరుం గొలువఁ ♦ దాఁ జనియాత్మగృహంబులోనికిన్
జనకసుతామనోహరుఁడు ♦ సాంత్వపువాక్యముల వారిఁ బ్రీతులం
బొనరఁగఁ జేసి వెండి రఘు♦ముఖ్యుఁ డనుజ్ఞ యొసంగె వారికిన్. ౧౪౧
కం. విచ్చినకమలంబులు మడ, మెచ్చిన శకునములు నై[1]ర♦హించుకొలను నా
నచ్చజిగిఁబురమయువతిస,ముచ్చయములతోడరాము♦మోసల వెలసెన్. ౧౪౨
సీ. ఇసు[2] మెత్తి చల్లిన ♦ నిలను రాలకయుండ, మూఁగినమూఁకచే ♦ మొనయువాని
నెప్పు డెప్పు డటంచు ♦ నెదురు చూచుకుతూహ,లప్రజ చేతఁ జె♦లంగువాని
జనతాతరంగహ♦ర్షస్వనోద్గాఢ మై, యంబురాశికి నుద్ది ♦ యైనవాని
నంబువుల్ చల్లి వృ♦క్షంబులు గట్టి మేల్,రంగవల్లులను బ♦రంగువాని
తే. నెప్పు డెప్పుడు భాస్కరుఁ ♦ డేగు దెంచు, ననుచు నత్త్రిత్తితూరుపుఁ ♦ గనుచు నున్న
బాలబాలావధూవృష్ట♦పటలిచేత, మించి యిఱుకైన తెరువులఁ ♦ గాంచె మౌని,
కం. మిద్దెల మేడల ధ్వజతతు, లద్దిర యెగురంగ సాగె ♦ హర్షముతో నీ
సుద్దిని మింటను వేలుపు,ముద్దియలకుఁ జెప్పు చున్న♦ముచ్చట దోఁపన్. ౧౪౪
కం. జనతాలంకృతిభూతము, జనతానిస్తులితమోద♦జనకం బగుప
త్తనమున నుత్సుకజనములఁ, గనుచుం బ్రజ బంతి దీర్చు♦గతి మెల్ల చనెన్. ౧౪౫
చం. అరుసముతోడ మౌని యవి ♦ యన్నియుఁ గాంచుచు నేగియేగి డాల్
పరఁగ సితాంబుదాంచలని♦భం బయి క్రాలునృపాలచంద్రుమం
దిరమును జేర నేగ, గురు ♦ దేవవిభుం డన నానృపాలుఁడున్
దొరతొర లేచి తన్నట నె♦దుర్కొని కార్యము ప్రశ్న సేయుడున్. ౧౪౬
కం. జరపితి సకలం బనియెను, ధరణిపుతోడన సభాస♦దప్రజ మెల్లన్
గురుమతి లేచి వసిష్ఠునిఁ, గరముం బూజింప నవని♦కాంతుఁడు పిదపన్. ౧౪౭
కం. జరగినవృత్తాంతము విని, గురువర్యననుజ్ఞఁ గాంచి ♦ కూడినమనుజో
త్కరమునకున్ సెల విచ్చెను, బరమముదంబునను దగిన♦భంగిని నిట్టుల్. ౧౪౮
మానిని. వారల నెల్లరఁ బోవఁగఁ బంచి నృ♦పాలుఁడు సింహము శైలగుహన్
జేరెడిరీతి సమగ్ర్యను వేషవి♦శేషవధూజనతాకులజం

[1] శకునములునై = పక్షులఁగలిగి. [2] ఇసుము = ఇసుక.

భాతినిశాంతమనోహరరాజగృహంబును జొచ్చి సభుతుగణో
దారసభంబును జెందురునట్టులు దా వెలిఁగించె స్వదీధితులన్. ౧౪౯

శ్రీరాముఁడు నారాయణార్చనము సేయుట.

కం. చనుడుఁ బురోధయుఁ దా మజ్జన మొనరిచి నియతమతి విశాలాక్షిని బ
త్నిని గూడి రామభద్రుం, డనఘుఁడు నారాయణుని[1] సమర్చన సలిపెన్. ౧౫౦

చం. తలను హవిస్సుపాత్రము యథావిధిఁ దాల్చి, జ్వలించు నగ్నిలో
పల విధిపూత మాజ్యహవిను భక్తిమెయిం బరదైవతంబునుం
దలఁచుచు వేల్చి, శేషమును సద్దయుఁ బ్రీతి భుజించి శ్రీపతిఁ
దలిపి యొడంత, దర్భశయనీయమునం హరిమందిరంబునన్. ౧౫౧

కం. వినియతవాఙ్మానసుఁడై, జనకసుతాసహితుఁ డగుచు శయనించెనొ, మే
ల్కొని వేగ జాము గల దనఁ, దనగృహ మఖిలం బలంకృతము సేయించెన్.

కం. సూతజనవందిమాగధ, చేతోహరవాక్యములను జెవిపండువుగా
సీతాపతి విని నిశ్చల, చేతంబున సంధ్య వార్చి శ్రీమధువైరిన్. ౧౫౩

చం. శిరమును వ్రాల్చి మ్రొక్కి, సితక్షౌమముఁ దాలిచి, స్వస్తివాచనా
చరణము దీర్పఁ బంప ద్విజసత్తమముఖ్యులఁ, దద్ధభీరహ్వా
ద్యరవము నిండెఁ బట్టనమునం దొగిఁ దూర్యరవానుసారి యై;
వరనియతవ్రతంబు నుపవాసముఁ దీర్చె సలీద్విపేయుఁ డై ౧౫౪

కం. కౌసల్యాతనయుఁ డని సం, తోసంబున నాలకించి తూర్ణ మయోధ్యా
వాసులు దొరఁకొనిరి పురిం, గ్రాసేయఁగ వేగుఁబోకఁ గమనీయముగన్. ౧౫౫

శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకై యయోధ్య యలంకరింపఁబడుట.

సీ. వెలిమబ్బులను బోలి వెలయు దేవళములఁ, గలితచైత్యముల శృంగాటకముల
నట్టాలకంబుల నఖిలపణ్యసమృద్ధ, మైన బేహారులయంగడులను
రమణఁ గుటుంబిపూర్ణంబు లౌ సంపన్న, మృద్ధమందిరముల నెల్లసభల
నాలక్షితోర్వీరుహంబుల నన్నిట, ధ్వజములఁ జిత్రపతాకములను

తే. నెత్తిరప్పుడు; నటనర్తకోత్తములయు, గాయకులయును గానంబు కర్ణపర్వ
ముగను వ్యాపించెఁ జిత్తంబు సొగయు చుండ, నీడ నా డన కాపురి నెల్లయెడల.

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రునభిషేకముఁ జూడఁగఁ జత్వరంబులం
భూరిగృహాంగణంబులను మూఁగినవారలుఁ బూరుషానలు
ల్గోరపువేళ్ళ మీఁదఁ దమలోనఁ బరస్పరముం గుతూహల
శ్రీరతి రామచంద్రునభిషేకముఁ గూరిచి సెక్కరితులన్ ౧౫౭

[1] నారాయణుని = ఇంటిలోని శ్రీరంగనాథమూర్తిని పురాణగాథ.

కం. ముచ్చటలాడఁగ ; బాలురు, ముచ్చట నాడుచును వారి♦ముంగిళ్ల ముదం
బెచ్చఁగ జిలిబిలిపలుకుల, నచ్చరితమె చెప్పుకొందు ♦ రనయముఁ దమలోన్.

సీ. పుష్పోపహారముల్ ♦ పుష్కలంబుగ నిచ్చి, ధూపంబు లిడి గంధ♦ధూళి చల్లి
ఘంటాపథంబులు ♦ కడురమ్యములఁ జేసి, యేగుపెండ్లిని[1] రేయి ♦ యేగుదెంచు
నో యనుశంకచే ♦ నున్నతదీపవృక్షంబుల నిరువంక ♦ సర్వమార్గ
ముల నిల్పి కలయుంగ ♦ ముదితచేతస్కులై, గుమిగూడి చత్వర♦కూటములను

తే. రాముపట్టాభిషేకంబు ♦ రమణఁ గనుదు,మెప్పు డెప్పు డటంచును ♦ నెదురుచూడ
రాముగుణములుగొండాడి♦రాజవర్యు,మెచ్చుకొనుచును జనులెల్ల♦నిచ్చమెఱయ

పట్టాభిషేకవిషయకజనసంభాషణము.

సీ. అహహ యెంతమహాత్ముఁ ♦ డౌర రాజన్యుండు, తన కేండ్లుచెల్లుట ♦ తలఁచి తనయు
రామచంద్రుని యువ♦రాజు సేయఁగ నెంచి, పట్టాభిషేకంబు ♦ పరఁగఁ జేయు;
రామచంద్రుఁడు మన♦రాజు గావుటఁ జేసి, ధన్యుల మైతి మం♦దఱము మనము;
దృష్టలోకపరావ♦రేశుఁ డనుద్ధత,చిత్తుండు ధర్మాత్మ♦శేఖరుండు

ఆ. భ్రాతృవత్సలుండు ♦ భ్రాతలఁ దానెట్టి,కరుణఁ జూచు నట్టి♦కరుణ మనలఁ
గాచు నాతఁ డింత♦కాలంబునకు జన,రక్షకత్వమూనె ♦ రాజుకరుణ. ౧౬౦

కం. ఎవనిప్రసాదంబున మన,యవనికి శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డగు రాజుగ నా
యవనీపాలుఁడు దశరథుఁ, డవనిన్ సుఖియించుఁ గాత ♦ మాయుర్వృద్ధిన్. ౧౬౧

మ. అని పౌరుల్ దమలోన నాడుకొన న♦త్యంతప్రమోదంబునన్
వినుటన్ జానపదాళి ముద్దినమ త♦ద్వృత్తాంతము, న్గుంపులై
చనుదేర న్నలుప్రక్క నుండి జనిత♦స్వానంబు రోదోంతరం
బున నిండం బురి పర్వకాలజలధిం ♦ బోలెన్ రవోద్దీర్ణమై. ౧౬౨

చం. అమరపురీనిభం బయిన♦యప్పుర మప్పుడు వేడ్కఁ జూచు పెం
దమకము మీఱ మూఁక లయి ♦ తద్దయుఁ జేరుమనుష్యకోటిరా
వము గలయుంగఁ బర్వడు న♦వారణవారిచరావళీపరి
భ్రమణమహోర్మిభటీరటద♦పాంపతిచందముగాఁగ భాసిలెన్. ౧౬౩

మంధర యయోధ్యాలంకారముఁ జూచుట.

ఉ. ఏకడఁ బుట్టెనో, పితరు ♦ లెవ్వరో, యేరు నెఱుంగనట్టిదై[2]
కైకకు బంధుదాసి యయి ♦ కర్జము దీర్చుచుఁ బొట్టకూటికై
కైకను బాయ కుండెడు నొ♦కానొక మంధర దాఁ దటాలునన్
బ్రాకటశీతదీధితిని♦భం బగుహర్మ్యము నెక్కి వేడుకన్ ౧౬౪

---

[1] ఏగుపెండ్లి = ఊరేగింపు. [2] అభిషేకవిఘ్నమునకై యొకదేవతాస్త్రీ దేవతలచేఁ బంపఁబడెనని గాథ.

చం.జిమజిమ లాడువీథులును, ♦ జిత్రముగా వెసచల్లఁబడ్డపు
ష్పములుఁ, దలంటుకొన్నజన♦సంఘముఁ, గల్వడములు, ధ్వజాళి, హ
స్తములను మాల్యమోదకవి♦తానముఁ దాల్చి చరించులోకపూ
గములును, శుభ్ర దేవగృహ♦కాంషములున్, హితవాద్య ఘోషముల్ ౧౬౫

చం.కెరలఁ బ్రహృష్టసర్వజన♦కీర్ణము, బ్రహ్మరవాభినాదితం,
బురుతరహృష్టహస్తితుర♦గోత్కర, ముఘనినాదపూర్ణ మై,
కరము పరిష్కృతం బగుచుఁ ♦ గ్రాలునయోధ్యను గాంచి లోన న
బ్బురపడి క్షౌమవాసినిఁ బ్ర♦ఫుల్లవిలోచన దాది నొక్కతన్ ౧౬౬

ఉ. చేరువఁ గాంచి యి ట్లనియెఁ ♦ జెప్పుమ యర్థపరాత్మ యయ్యుఁ బెం
పారుముదంబునన్ జనుల ♦ కర్థము లిచ్చెడు రామమాత యే
లా? రమణీ! పురంబు బహు♦ళప్రమదాకులలోక మయ్యె, భూ
మీరమణుం డొనర్చెడినొ ♦ మేలిశుభం బెదియేని ధాత్రికా? ౧౬౭

తే. పొంగిపొరలుముదాన ను♦ప్పొంగుమేన, ధాత్రి యి ట్లనెఁ గుబ్జకు ♦ ధరణినాథుఁ
డెల్లి పుష్యమునందు జి♦తేంద్రియాఢ్యుఁ, డైనరాముని యువరాజుఁ♦గా నొనర్చు.

కం.ఆపల్కులు చెవిఁ బడఁ గడుఁ, గోపంబున మండిపడుచుఁ ♦ గుబ్జయుఁ గైలా
సోపమసౌధము డిగి చని, పాపమతి ననియె హాయి ♦ పండినకైకన్. ౧౬౮

మంధర కైకేయికి శ్రీరామపట్టాభిషేకవార్తఁ దెలిపి దుఃఖించుట.

సీ. లేలెమ్ము మూఢాత్మ♦రాల! కొంప మునింగెఁ, దెలియవు విపదబ్ధిఁ ♦ దీర మునిఁగి
భర్తయొల్లనిదాన! ♦ పరమదుర్భగ! వృథా, సౌభాగ్యవతి నని ♦ చాటుకొనెదు
మండువేసవి నేట ♦ నుండుజలం బన, నీదుసౌభాగ్యంబు ♦ నేలఁ గలయు
త్వాకాంతుఁ డెప్పుడు ♦ నాకుఁ గైవస మని, విఱ్ఱవీఁగెద విసీ ♦ వెఱ్ఱి వగుచు
తే. ననుచుఁ దనుఁ గోపపరుషోక్తు ♦ లాడుపాప,దర్శినినిగాంచి కడువిషా♦దమునఁ గుంది
కైక యి ట్లను నేడ్చెడు♦కరణి దీన,వదన వై తేల సేమంబు ♦ వఱలు గాదె? ౧౭౦

చం.అని మధురోక్తిఁ గైక యన ♦ నానుడికారపుఁ[1] బ్రోడ రక్తలో
చన యయి కేకయాత్మజకు ♦ శర్మము రాఘవు వేఱుపాటునుం
దనమదిఁ గోరి యశ్రువులఁ ♦ దద్దయుఁ గార్చుచు నామె కిట్లనున్
వనిత! భవద్వినాశమిదె ♦ వర్తిలు చున్నది తప్ప దేమిటన్. ౧౭౧

ఉ. రాముని నీమగండె యువ♦రాజు నొనర్చెడి నంట యెల్లి, యో
చామరొ! దీని వింట భృశ♦సాధ్వసశోకపరీతచిత్త నై
హా మెయి నిప్పులం బొరలి♦న ట్లయినన్ సయిరింప లేక నీ
సేమము గోరుదాన నయి ♦ చెచ్చెర వచ్చితి నీకుఁ దెల్పఁగన్. ౧౭౨

---

[1] నుడికారము = చమత్కారపుమాట.

ఆ. నీకు దుఃఖ మొదవ ♦ నా కతిదుఃఖ మౌ, నీకు వృద్ధి గలుగ ♦ నాకు వృద్ధి
సందియంబు లేద ♦ యిందీవరాక్షిరో, యీయెడాటమందు[1] ♦ నెఱుఁగ వినుము.

ఉ. పుట్టితి వీవు పేరుగల♦భూపతివంశమునందు, జేనికిం
బట్టపుదేవి వైతి విట ♦ భామిని! నీ పిటు లయ్యు నిన్ని యీ
మట్టు నెఱుంగ లేవ, యిఁక ♦ మాటల నే మగు? రాజధర్మమున్
గుట్టున దెంతక్రూర మెదఁ ♦ గోమలిరో! తలపోయ లేవుగా. ౧౭౪

చం. పలుకులు ధర్మయుక్తములె, ♦ భావము నా కతిదారుణంబ, యు
గ్మలి! పుడుఁ దేనెలం జిలుకు♦మాటలు కంఠములోఁదనుండి యే,
తెలియక మోసపోయితివి ♦ దేవి! విభుణ్ బుజుమార్గవర్తిఁగాఁ
దలఁచి; తదీయదుష్ఫలము ♦ తాఁ గొనెదని న్నిపు డింతఘోర మై. ౧౭౫

కం. అచ్చికబుచ్చికగా నీ,మెచ్చులకై నగలుపడుచు ♦ మేదకు నటులై
యిచ్చట, ననర్థకంబుగ, నచ్చటఁ గౌసల్య కిడెడి ♦ నైశ్వర్యంబుల్. ౧౭౬

కం. చుట్టంబులఁ జూడఁగ నను, సా ట్టొక్కటి పెట్టినీదు♦సుతు దూరముగా
నెట్టి తనపెద్దపెండ్లము,పట్టిని నృపుఁ జేయు జేప ♦ పతి దుష్టమతిన్. ౧౭౭

కం. పతి యనునెపమున నరి యని, మతి నెఱుఁగక మూఢురాల ♦ మాతవలె సదా
హితవగుచు మరగి తహి స్మృతిఁ దొడ లాలించుకుమతి♦మాడ్కి మహీశున్.

కం ఆలంబు సేయ శత్రు,వ్యాలంబు ల వెట్లు సేయు ♦ నప్పరుసున నో
బేలా! దశరథుఁ డిప్పుడు, వాలాయము నిన్ను సాత్మ♦భవ నటు సేసెన్. ౧౭౯

కం. బాలా! పరిచితచిరసుఖ,జాలా! పాపియును నన్నృత♦సాంత్వం డగుభూ
పాలుఁడు రాముని రాజుగ, నేలకుఁ జేయంగఁ జెడ రె ♦ నీవును జుట్టల్. ౧౮౦

చం. చతురవు విస్మ విస్మయవి♦శాలవిలోచన! నాదుపల్కు నీ
సుతు నిను నన్నుఁ గావ నొక♦చొప్పు తలంపుము, నీకు మే లెదో
హితగతి దానిఁ జేయఁగ ని♦ దే సమయంబు సుమా, ప్రమాదపు
స్మృతిఁ జెడి పోకు పోకు మని♦ మంథర యీగతిఁ దీవరింపఁగన్ ౧౮౧

పట్టాభిషేకవార్తఁ జెప్పినమంథరకుఁ గైక పారితోషిక[2] మిచ్చుట.

కం. ఆలలితవదన మంథర,యాలాపము లాలకించి ♦ యతిహర్షమునన్
వే లేచెను శారదనిశ, లీలం బొడ తెంచుచంద్ర♦లేఖయ పోలెన్. ౧౮౨

శా. ఆనందంబున మేను పొంగఁ బరమం ♦ బౌవిస్మయం బారఁగా
మేనం దాల్చిన మేలిభూషణముఁ గొ♦మ్మీ యంచు నొం డిచ్చి యే
ణీనేత్రామణి కుబ్జ కిట్టు లనియెన్ ♦ ని న్నిచ్చితిన్ మంథరా!
దీనిన్ నాపరమప్రియంబుఁ దొలుతం ♦ దెల్పంగ నీ వూనుటన్. ౧౮౩

---

[1] ఎడాటము = వియోగము. [2] పారితోషికము = కానుక.

కం.ఇంతటికడుప్రియ మగువృత్తాంతము, నెఱిఁగించునీకుఁ ♦ దగురీతిగ నే
నింతకు నేమి యొనర్తునొ, చింతన మొనరించి నాకుఁ ♦ జెప్పుము కుబ్జా- ౧౮౪
కం.రామునకును భరతునకును, నేమాత్రము భేద మెఱుఁగ ♦ నే నటుగానన్
భూమీశుఁడు పట్టంబును, రామునకుం గట్ట మనసు ♦ రంజిల కున్నే. ౧౮౫
కం.తరమా నీ కిలు నింతకుఁ, బరమాహ్లాదం బొసంగు♦పలుకుం బలుకన్?
బర మయి దీనిని మించిన, వర మెయ్యది గోరుకొనెదు ♦ వచియింపు మనన్

మంధర కైకను దూషించుట.

కం.కోపము దుఃఖము మదికిని, దాపం బిడ నీసుకలిమిఁ ♦ దటుకున సొమ్ముల్
వే పాఱవైచి మంథర, భూపాలకసతిని జూచి ♦ పొక్కుచుఁ బలికెన్. ౧౮౭
ఉ. బాలిశురాల సంతసము♦పాటున కా యిది వేళ? శోకకీ[1]
లాలధిమధ్యసీమను మె♦లంగుచు నీవ దెలియంగ లేవ, యా
భీలమహావిపత్తు కడు♦బెట్టిదమై యిటు దాపరించిన
న్నేలని సంతసించు నిను ♦ నే నటు నవ్వక తాళఁ జాలెదన్? ౧౮౮
ఉ. నీ తెలి వింత లేమికిని ♦ నే వగతున్, సహజారి యూసప
త్నీతనుజాతువృద్ధి పయిఁ ♦ దెక్కొన మృత్యువుమాడ్కి నిట్లు సం
జాతముదంబునం గెరలఁ ♦ జాలునె ప్రాజ్ఞయు? దీని నేమిగాఁ
జేతమునం దలంచితివి ♦ చెప్పుమ నీకు వివేక ముండినన్? ౧౮౯
తే. రాజ్య ముస్కడిసా మ్మాట♦రామునకును,బ్రాణభయసంశయం బుండు♦భరతువలన
భయముపడువానివలన నే♦భయము గలుగు,నింత దలపోసినవిషాద♦హృదయనైతి
కం.రామునిఁ ద్రికరణశుద్ధిగ, సౌమిత్రి భజించు చుండు ♦ సంతత మతివా!
రాముని లక్ష్మణురీతిని, సామంబునఁ గొలుచు భరతు ♦ శత్రుఘ్నుండున్. ౧౯౧
కం.జనశక్రమమాలోచిం,చిన భరతుఁడ దాపువాఁడు ♦ చెలి! సౌమిత్రుల్
వెనుకటివా రగుదురు గా,వున రాజ్యక్రమము వారు ♦ పొందెద రనలన్. ౧౯౨
చం.కరము వివేకశాలియును, ♦ క్షాత్రకళాకుశలుండు, నిందునే
ర్పరి,సమయోచితార్థముల ♦ బాగుగఁ దీర్చెడిచిత్రకారియున్,
ఘనశసుతానువోహుఁడు ♦ శా,నటుగావున నీదుపుత్రకు
న్భరతుఁ దలంచినం గడు వ♦ణంకెడి మే నిదె చూడు మానినీ! ౧౯౩
ఆ. ఎంతపుణ్యవతియొ ♦ యింతిరో కౌసల్య, తేపు పుష్యమందు ♦ తేఁడు తనదు
పుత్రు యావరాజ్య♦మున కభిషిక్తుఁ జే,యింప ద్విజులచేత ♦ నెలమిఁ గనెడి.
చం.సిరియును బ్రీతి కీర్తియును ♦ జెన్నలరన్ సపత్నులుండు గుండఁగాఁ
గెరలెడికోసలాత్మజకుఁ ♦ గ్రిందయి చేతులు మోడ్చి దీన నై

[1] కీలాలధి = సముద్రము.

వరవృష మొ[1]పి చేయుచును ♦ వర్తిలు చుండుపు మన్నుఁ గూడి, నీ
భరతుఁడు ప్రేష్యభావమున ♦ బొప్పఁడు [illegible] రాముఁ గొల్చుచున్. ౧౯౫

కం. సంతసమున రామస్త్రీ, సంతతి[2] ద్రుల్లంగ, భరతుఁ [illegible] యమున నుగిలో
సంతాపింతురు నీస్నుష[3], లెంత [illegible] చింతింపు [illegible] ♦ కైయ్యది తెరువో. ౧౯౬

⟶ మంథరకుఁ గైక శ్రీరాముని గుణములు వర్ణించి చెప్పుట ⟵

కం. ఈమాడ్కిఁ బ్రీతి లేకను, నామంథర నాక్యపితల ♦ నాలించి రఘు
గ్రామణిరాముని గుణముల, భామిని యప్రా [illegible] ♦ బలుకం దొడఁగెన్. ౧౯౭

కం. మఱి వేఁడు మేల్, శుచి, నిజ మే [illegible], దాంతుండు, గురుల ♦ మతి శిక్షితుఁడున్
మఱి రాజజ్యేష్ఠపుత్రుఁడు, నెఱి గాదే [illegible] ♦ [illegible] తుం [illegible] గుటన్? ౧౯౮

కం. రాముఁడు దమ్ముల భృత్యులఁ, [illegible] ♦ [illegible] నేర్చున్;
రామాభిషేకమును విని, యీ [illegible] ♦ [illegible] కుబ్జా? ౧౯౯

కం. వత్సరములు నూఱైనను, [illegible] ♦ [illegible] యుప్పుడి సం
వత్సంతతితో; దీనికిఁ, గుస్సించెదు [illegible] ♦ [illegible] కనఁడే? ౨౦౦

కం. ప్రాప్తించె శుభము; మీఁదటఁ, [illegible] గెలుము [illegible] ♦ [illegible] గా, సం
తప్తహృదయ వే [illegible], [illegible] ♦ [illegible] యుఁ గసరె.[4] ౨౦౧

కం. భరతుం డెటు మాన్యుఁడో [illegible] ♦ [illegible] నిచ్చల్
పరిచర్య సలుపు నా కన, పరముగ[5] [illegible] ♦ [illegible] భక్తిన్. ౨౦౨

కం. జనకసుతాపతి రాజై, నను భరతుఁడే రాజటంచు ♦ నందింతుఁ జుమీ;
తనయట్ల చూచుఁ దమ్ముల, వినవే రాముఁడు [illegible] ♦ [illegible] బుద్ధుల్. ౨౦౩

కం. ఇట్టులు కైక వచించిన, [illegible] ♦ నిగడించుచు రా
పట్టికి మంథర యనుఁ దన, దిట్టంబగు [illegible] ♦ [illegible] కొనంగన్. ౨౦౪

⟶ మంథర కైకకు దుర్బోధము సేయుట. ⟵

ఉ. ఎంతటిమూర్ఖురాలవో క ♦ దే, కన లేవె యనర్థ [illegible]!
యెంతయుఁ దీర మున్నియు [illegible], జానకీ
కాంతుఁడు రాజుగాఁ బిదపఁ ♦ [illegible] భూ
కాంతుఁడు, నీసుమారాజునకుఁ ♦ [illegible]? ౨౦౫

కం ఎందఱు సుతు లుండి [illegible] ♦ [illegible] గాదే?
నందను [illegible] రాజ్యం [illegible] ♦ [illegible]. ౨౦౬

ఉ. కావున బన్నముల్ [illegible] ♦ [illegible]
భూవిభుతన్ సుఖంబు [illegible] ♦ [illegible]

---

[1] వరవృషము = దాస్యము. [2] [illegible] [3] [illegible]
[4] కసరె – చేఁదా? [5] [illegible]

నేవిధిఁ జూడలేమి నిను ♦ నిట్టులు తొందర పెట్టెదర్; సప
త్నీవిభవాభివృద్ధికయి ♦ నీ విసి కానుక నాకొసంగెదే? ౨౦౭

చం.కల తెఱఁగు న్వచింపవే, న♦కంటక రాజ్యము రాముఁ డొందె యా
వల భవదీయపుత్త్రు వన♦వాసిగనో పరలోకవాసినో
చలుపఁ గలండు నమ్ము మిది; ♦ జాల్మతఁ బంపితి బాలుఁ బుత్త్రకున్
వలనఱి మాతులుం గను నె♦వంబున, నింతకు మోస ముంపునే? ౨౦౮

చం.చెలఁగును స్థావరంబులను ♦ స్నేహము దాపున నున్న మాత్ర నే,
చెలువరొ! రాజవర్యునకుఁ ♦ జెప్పెడి దే మిఁకఁ బుత్త్రులందు, నీ
వలనన పోయె నద్దియును; ♦ వారక నీనుతుఁ గూర్చుతమ్ముఁడేల్
మెలఁగిన నిందు నొక్కగతి ♦ మే లగు, నయ్యది యైన లేదుగా. ౨౦౯

కం.వినమా కాననసీమల, వనజీవులచేత నఱికి ♦ వైవంబడఁ జా
లినతరువులు ములుపొదవులు, పెనఁగొని నికటమున నుంట ♦ వెఱఁగొన కుంటల్.

శా.రాముల్ లక్ష్మణుఁ డెప్పు డేమఱఁడు, శ్రీ♦రాముండు సౌమిత్రి గా
రా మారన్ దయఁ బ్రోచు, నశ్వియుగ సౌ♦భ్రాత్రంబు న ట్లింతయున్
శ్యామా! వారల భ్రాతృవత్సలత వి♦ఖ్యాతంబు, సౌమిత్రికి
న్రాముం డెప్పుడుఁ గీడు సేయఁ, డది మా♦నం బోదు నీపట్టికిన్. ౨౧౧

ఉ. కావున నీదుపుత్త్రునకుఁ ♦ గార్యము మాతులునింటనుండి యే
తా వనసీమ కేగుటయు; ♦ తద్దయు నీ కిది మేలు; రాజుగా
నీవిభుఁడే భవత్సుతుని ♦ నెమ్మి నొనర్చిన ధర్మరీతి బే
లా! విను నీదుచుట్టలు చె♦లంగెడివారు ప్రహృష్టచిత్తులై. ౨౧౨

కం.బాలుఁడు నిత్యసుఖోచిత,శీలుఁడు సహజాహితుండు ♦ సీతేశున కే
లీల న్విభవచ్యుతుఁ డై, బాలా! రామునకు లొంగి ♦ భరతుఁడు బ్రదుకున్. ౨౧౩

కం.అడవిని సింహము బారిం, బడినగజమునట్లు రాము♦బారిం బడు నీ
కొడుకు న్మనుమున్న వెసం, గడుకొని కావంగ నర్హ♦కార్యము నీకున్. ౨౧౪

తే. నీవు సౌభాగ్యగరిమను ♦ నిక్కిపడుచు, గర్వమున ధిక్కరింపవే ♦ పూర్వమందు
సవతి రామునితల్లి; నా♦జాణ యేల, యక్క సెల్లను నీపయిఁ ♦ గ్రక్కకుండు. ౨౧౫

ఉ. అర్ణవమేఖలావలయ ♦ మంతయు సాచలపత్తనంబుగాఁ
దూర్ణము కైవసం బగుడుఁ ♦ దోయజలోచన! నీకుఁ బట్టికిన్
దుర్ణయవృత్తి రాఘవుఁడు ♦ ఘోరవుఁగీడు ఘటించు నమ్ముమీ;
నిర్ణయమిద్ది, దైన్యమును ♦ నీకుఁ బరాభవ మేల తప్పెడిన్? ౨౧౬

కం. నీసవతికొడుకు రాజ్య,శ్రీసహితుం డైన భరతు♦చేటు నిజం బా;
నీసుతుఁడు రాజ్య మేలఁ బ్ర,వాసిగ రాముండు గాను♦పాయముఁ గనుమీ. ౨౧౭

కైక మంథరను శ్రీరామపట్టాభిషేకము విఘ్నముసేయ నుపాయ మడుగుట.

చం. అనవుడుఁ గోపరక్తనయ♦నాంబుజ యై, నిడువేఁడియూరుపుల్
గొన లిడఁ, గేకయాత్మభవ ♦ కుబ్జఁ గనుంగొని పల్కె, నిప్పుడే
ననములపాలు సేసి రఘు♦వర్యుని రాముని, యౌవరాజ్యమం
దనువుగ నిల్పఁ జేసెదను ♦ దొయ్యలి చెచ్చెర నాతనూభవున్. ౨౧౮

ఉ. ఏవిధి నైన రాజ్యపద♦హీనునిఁ జేయఁగ రామచంద్రు, గో
త్రావిభుతాతిరేకమున ♦ రాజిలఁ జేయఁగ నాతనూజు, నా
కేవెర వొప్పఁ జెప్పఁ గద♦వే సదుపాయ మొకంచు మంధరా!
నావుడుఁ బాపకార్యరచ♦నాచణ మంధర కైక కిట్లనున్. ౨౧౯

చం. బళిర బళీరె యొండుసదు♦పాయము నీసుతుఁ డొందఁ రాజ్యముం
దెలియఁగ లేవుగా, యిదియుఁ ♦ దెల్పెద విన్ము, భవద్ధితార్థముం
దెలిసియు విస్మృతిం గనితొ? ♦ తెల్పక దాఁచెదొ నీ వెఱింగియుం?
జెలువరొ నీవె పూర్వమునఁ ♦ జెప్ప వొకో పలుమాఱు నగ్గలిన్. ౨౨౦

కం. నామాట వినఁగ నభిరుచి, భామిని! నీ కున్న దేని ♦ పలికెద నుపముం[1]
ధీమతి వై విను సర్వం, బామీఁద విమర్శ సేయు♦మా యొక ననుచున్ ౨౨౧

చం. పలికెడికుబ్జఁ గాంచి తన♦పానుపునుండి యొకింత లేచి తొ
య్యలిమిహి దాని కిట్టులను ♦ హర్షవికాసముఖారవింద యై
పలుకవె మంధరా! యొకయు♦పాయము నాసుతుఁ డే ప్రభుత్వ మీ
యిలకు వహింపఁగా జనక♦జేశుఁడు కూడనె కూడ దెట్టులున్. ౨౨౨

కం. అనఁ గైక పాపదర్శిని, విని మంధర రామచంద్రు♦విభవాతిశయం
బును జెఱుపఁ గోరి యిటు లను, దన దేవికి హర్ష మాత్మఁ ♦ దళుకొత్తంగన్. ౨౨౩

మంథర కైకకు రామపట్టాభిషేకము విఘ్నముసేయ నుపాయంబుఁ జెప్పుట.

ఉ. రాజును నీవు పోరె సుర♦రాజు సహాయతఁ గోర, దేవతా
రాజియు రాక్షసాళి సమ♦రం బొనరింపఁగ శక్రు, శంబరుం
డాజి జయింపనుండ శమ♦నాశను దండకఁ బట్టి శాత్రవో
ద్వేజకవృత్తి డాయఁ బర♦వీరపురంబగు వైజయంతమున్. ✓ ౨౨౪

[1] ఉపము = ఉపాయము.

మ. శతమాయుండు [illegible] [illegible] బునన్
[illegible]
[illegible]
[illegible] నొప్పించినన్ ౨౨౫

ఉ. [illegible] గాయము [illegible] గని [illegible]
దోలుచు [illegible] నీవు? [illegible]
దూలక రాక్షసు [illegible] మూర్ఛయునై [illegible] కాన న
వ్వేళ వరద్వయంబు నృపతి నీకు నొసంగఁ డే సతీ! ౨౨౬

చం. జలజదళాక్షి! యిట్టి మది ♦ సంగన మాసెఁగఁ జెప్ప మన్న నే
నలసినవేళఁ గోరుకొన ♦ వచ్చునె నా పటు గాక యంచు నీ
చెలువుఁడు పల్కె నంచు [illegible] ♦ చెప్ప [illegible] మఱ పెట్టు వచ్చునే?
కలికిరో! నీహితైషిణిని[1] ♦ గావుట నిల్పితి నాత్మ నీకథన్. ౨౨౭

మంధర కైకకు రాజుపైఁ గోపము వచ్చినట్లు నటింప బోధించుట

శా. అంభోజాయతనేత్ర! [illegible] ♦ [illegible] వచ్చిన న్నిండువి
స్రంభం [illegible] ♦ రామాభిషేకక్రియా
సంభారంబులు మాన్పు, నీభ[illegible] ♦ [illegible] త్రా జనా
రంభం బొప్పఁ [illegible] గానం జనన్. ౨౨౮

కం. పదునాలుగువర్షంబులు, [illegible] ♦ సనటం బమరఁగా
మది స్నేహ[illegible] [illegible] లోకులకున్. ౨౨౯

ఉ. కింక వహించి [illegible] ♦ [illegible] రాజ! పోయి వ
ర్యంకము లేక, [illegible] ♦ [illegible] ప్రేమల గిట్టి, లో
జంకక, [illegible] ♦ [illegible] మంచుమీఁ
బొంకుగ; [illegible] కుంచుమీ. ౨౩౦

శా. నీ కంటెన్ [illegible] లేదింతకున్,
నీకై [illegible] ♦ [illegible] నున్,
నీ [illegible] ♦ [illegible] చేయునే?
నీకై ప్రాణము [illegible] ♦ [illegible] సూనంగనీ. ౨౩౧

చం. తలఁకకు [illegible] చెల్వపుం
బల మది [illegible] ♦ [illegible] యెఱుంగ లేవుగా?
వెలగల [illegible] ♦ [illegible] మెన్ని యిచ్చినన్
[illegible] ♦ [illegible] కార్యమున్. ౨౩౨

1. [illegible]

కం. దేవాసురరణమున ధాత్రీవల్లభుఁ డొసంగినట్టి ♦ రెండువరంబుల్
నీ వతనిం దలఁపించిన, నీవలచినకార్య మెల్ల ♦ నెఱవేఱుఁ జుమీ. ౨౩౩

ఉ. లాలన చేసి నిన్ను సువి♦లాసిని తీర్చెదఁ గోర్కె లన్న భూ
పాలుని సత్యపాశచయ♦బద్ధునిఁ దొల్త యొనర్చి వేఁడుమీ
లీల నరేంద్ర! రాముఁ దర♦లింపుము వే పదునాలుగేం డ్లర
ణ్యాళిఁ జరింపఁగా, భరతు ♦ నావటఁ బట్టము గట్టు ధాత్రికిన్. ౨౩౪

ఉ. రాము నరణ్యవాసము నె ♦ రాజముఖీ! చలపట్టి కోరుమీ,
రాముఁడు కాన కేగ సుక♦రం బగు సర్వము, నీతనూజుఁ ద
న్వీ! మఱి గొల్చు మూలబల ♦ మెల్ల ప్రసన్నం బగుభక్తిభీతులన్,
రాముఁడు కానలోనన వి♦రామతి[1] నొందు నిజంబు చూడుమీ. ౨౩౫

శా. కాదే రాముఁడు వచ్చెఁబో మరలఁ గై♦కా! యింతలో లోకులన్
మోదస్ఫీతులఁ జేయు నీసుతుఁడు, సం♦పూజించుఁ బూజ్యాళి, సం
పాదించున్ నవమిత్రకోటి, దృఢమై ♦ పాఁ తొందు రాజ్యంబు, దే
వీ! దూరంబుగ భీతి నెట్టి వరము ♦ ల్వేఁడంగఁ గాలం బిదే. ౨౩౬

కం. కావున రాముని రాజుఁగఁ, గావింపఁగ నీకు మున్నఁ ♦ గైకేయి భృశహ
ర్షావిష్టచిత్త యగుచుం, దా విష మగునర్థ మెంచెఁ ♦ దనహిత మనుచున్. ౨౩౭

కం. కౌశాని తెరువుగాం జనఁ, గోరిన గోడిగవిధానఁ ♦ గొని విస్మయమున్
జారువిలోచన తమి పెం,పారఁగ నిట్లనియెఁ గుబ్జ ♦ కలమోదమునన్. ౨౩౮

⟵ కైక మంథరను మెచ్చుకొనుట. ⟶

ఉ. కుబ్జ! యెఱుంగ నింతవఱ♦కున్ నిను నింతటి ప్రోఢ వంచు నేఁ,
గుబ్జలు లేరె ధారిణి? నొ♦క్కొక్క యోనియు నీకు సాటియే?
యబ్జహితాన్వవాయపరు♦నాశయ మింతకుఁ దెలుంగి నన్, వ
న్యబ్జమదీయశోభనము ♦ నొక్కతవై వెస నిల్పినావుగా. ౨౩౯

ఉ. వంకరటింక లైనయవి♦పల మఱుగుబ్జలు లేర, యిన్ని యుం
వంకఁ గనుంగొనంగ మది ♦ వచ్చునె, ఘోరవికారదేహలన్,
గొంకిబింకిరి న్నయిని ♦ గూడి యు గాలికి వంగి యున్నమే
ల్పంకజమున్ హసించెడు వి♦లాసమునం బ్రియుమై గనాప్చెదిన్. ౨౪౦

కం. యావత్స్కంధసమున్నత,మై వఱలునురంబుఁ గాంచి ♦ యాణఁడుచ బనాలు
జ్ఞావిష్కృతినో సునాభం, బై వెలసిసియుదమూది ♦ యాలు సన్నగిలెన్. ౨౪౧

చం. నలువుగఁ బూర్ణమైనజఘు♦నంబును నబ్బెఁ గప్పి పబ్బలు
న్వాలసునూననిగ్గ♦నీలసరోజహి తాభ ముఖమున్

[1] పం. ౧ [illegible]

గలరవనాగుణాకలిత♦కిన్నరినాదము, సక్థిజంఘలుం,
బలుచనిదీర్ఘపాదములు, ♦ మంథర! యెంతటి యందగత్తెవే! ౨౪౨

ఉ. తెల్లనిచీర గట్టి, కడు♦దీర్ఘము లైనతొడల్ బెళంకఁగ,
గ్రొల్లగ నాడుచుండటను ♦ నీవు చను, స్వరరాజహంసినాఁ
జెల్లుదు; వల్లకీంబురుఁడు ♦ చేసె! సహస్రము నేర్చె మాయలన్,
గొల్లలు వేనవేలు గదె ♦ కోమలి నీయెడఁ దక్కుమాయముల్. ౨౪౩

కం. గురురథఘోణాయత మై, పరఁగెడి నీదీర్ఘ మైన♦వక్షమునందున్
ధరణిపనీతులుఁ గుట్రలుఁ, దిరముగ నెలకొనుట నేఁడ ♦ తెలిసితిఁ గుబ్జా! ౨౪౪

చం. భరతుఁడు యౌవరాజ్యపద♦పట్టముఁ గట్టుకొనంగ, రాముఁడున్
సరగునఁ గాన కేగినను, ♦ జాన! భవత్సుగుసీమఁ జుట్టెదన్
వరమణి దామపంక్తి, నవ♦నంబున దిద్దెదఁ జిత్రకంబు, నా
భరణము లెంతు మేన, శుభ♦వస్త్రము లిచ్చెద నీకుఁ గట్టఁగన్. ౨౪౫

తే. అబ్జబింబంబు నెకసక్కె ♦ మాడు చున్న, నిస్తులానన మనుసంగ ♦ నిర్జరసతిఁ
బోలి కానిజనంబులఁ ♦ బోలఁ జూచి, గర్వమున ధిక్కరింపఁగఁ ♦ గలవు నీవు.

కం. ఏవేళ నన్నుఁ గొలిచెడి, యావడువునఁ గుబ్జ లెల్ల ♦ ననవరతంబున్
నీవశవర్తిను లై నీ, సేవం జేయంగ మిగులఁ ♦ జెలఁగెదు కుబ్జా. ౨౪౭

ఆ. వేది జాతవేదు[1] ♦ విధమునఁ దెల్లని, తలిమ మందుఁ బండి ♦ తన్నుఁ బొగడు
కైకఁ జూచి కుబ్జ ♦ గతజలసేతుబంధమ్ము గాదె మిగులఁ ♦ దడవు సేయ. ౨౪౮

కైక కోపగృహముఁ జొచ్చుట.

కం. లే లెమ్ము నృపతివచ్చెడి, వేళకు సరి యెదురు చూడు ♦ విధుముఖి యన నా
లోలాక్షి లేచి మంథరతోఁ దొం గోపగృహము ♦ దురుసుగఁ జొచ్చెన్. ౨౪౯

ఉ. కామిని స్వాభిరూప్య[2]భవ♦గర్వవికారవిలోలితాత్మ యై
భూమిపుఁ డింత చేయఁ బని♦పూనెఁ గదా యని క్రుద్ధచిత్త యై
భామహితంబు లైనమణి♦భర్మవిభూషణవల్లులంతికా
స్తోమము తారహారములు ♦ త్రోపుచు వెట్టి వచించెఁ గుబ్జకున్. ౨౫౦

ఉ. మన్నియనుంబు కుబ్జ! విను♦మా, రఘురాముఁ డరణ్యసీమకున్
జన్న మహీయపుత్త్రుఁడు వె♦సన్ ధరణీశ్వరుఁ డైనఁ గానలెన్,
వన్ను నుపేక్ష సేయుజన♦నాథునకున్ మది సంతసిల్లఁగ
నన్నను నాదుచావు నయి♦నం బలుక న్వలె నీవు మంథరా! ౨౫౧

కం. రామునకే యభిషేకము, భూమీశుఁడు చేసె నేని ♦ భువి సంతయ చు
మ్మీ మజ్జీవిత; మేటికి, నీ మణులును భూషణములుఁ ♦ జేలలుఁ జైఁటుల్. ౨౫౨

---

[1] జాతవేదుఁడు – అగ్ని. [2] అభిరూప్యము = సౌందర్యము.

చం. అనవుడుఁ గ్రూరవాక్యనిపు♦ణాత్మిక యానృపుదేవిఁ గాంచి యి
ట్లను రఘురామచంద్రునకు ♦ నత్యహితంబుగఁ గుబ్జ భామినీ!
వినుము ధరాత్మజాధవుఁడె ♦ విశ్వవిభుం డయినన్ గ్రసంబుగాఁ
గనెదరు నీవు నీసుతుఁడు ♦ కష్టములన్, మఱిసంగిఁ బోకుమీ. ౨౫౩

ఉ. కావున నీసుతుం డకరణ♦కంజముఖీ! విభుతం దలిర్పఁగా
భావన సేయు మంచు బహు♦భంగుల బోదన సేయ వాక్యబా
ణావళితాడితాత్మ యయి ♦ హస్తములన్ హృదిఁ జేర్చి, కోపవే
గావిలచిత్త యై, విభుఁడు ♦ హా యిటు సేయునె యంచు నెంచుచున్ ౨౫౪

కం. పొగడును మంథర మఱిమఱి, తెగడును నిజభర్త నపుర ♦ తెగ నెంత కయో
మగఁ డని ప్రియుఁ డని నమ్మిన, నగ పిడియెనె యనుచుఁ గుబ్జ♦వంకం గనుచున్

ఉ. ఇక్కడనుండి కుబ్జ! విను ♦ మే గెవ సంయమనీపురంబునుం
ద్రొక్కఁగ నొండె, నొండె భర♦తుండు ధరాతలరాజ్యసంపదన్
నెక్కొన, రామచంద్రుఁడు వ♦నీస్థలిఁ గ్రుమ్మర దీర్ఘకాలమున్
గ్రక్కున నాకనుల్ చలువ♦గా నరుగం గనుఁగొందు మంథరా! ౨౫౬

శా. నేనా పంచను బాన్పునందుఁ జెలియా, ♦ నే మాల్యముల్ దాల్పనే,
నానేత్రంబుల దిద్దఁ గాటుకను, బా♦నం బేని నన్నంబు నేన్
జే నంటన్, మఱి చందనంబు నలఁదన్ ♦ జీవింతు నం చెంతు వా?
నే నారాముఁడు కాననాళిఁ దిరుగ ♦ న్రేపే ప్రయాణింపఁడేన్. ౨౫౭

చం. అని బెడిదంబులం బలుకు ♦ చాయలివేణి నిరస్తభూష యై,
జనితరుషాతిరేకఘన♦సంతమసావృత వక్త్ర యై, గృహా
వని నునుసెజ్జ[1] లేక మెయి ♦ వ్రాల్చి ధరం బడి కిన్నరిం బలెన్
దనరెను దారికల్ మలుగ ♦ దట్టపుఁజీఁకటి పర్వ మిన్ననన్. ౨౫౮

శా. ప్రేరింపం దనుఁ బాప మంథర ధరి♦త్రిన్ దిగ్ధబాణావళీ
ధారావిద్ధమనోజ్ఞ కిన్నరినలెం ♦ దాఁ ద్రెళ్లి కార్యంబు తీ
రా రేన్ నెమ్మది నిశ్చయించుకొని కు♦బ్జాస్యంబుఁ గన్గొంచు మేల్
గూరం జేసితి లెస్స చేసి తనుచుం ♦ గొండాడి[2], సోషంబునన్ ౨౫౯

ఆ. పాఁపపాప[3] వోలెఁ ♦ బడఁతి నిట్టూర్పులు
సెగలువాఱఁ దనదు♦చింతితంబు
సాంత మగునొ కాదొ ♦ యని సందియము గొని
యాత్మహితముఁ దలఁపు♦నందుఁ జేర్చె ౨౬౦

[1] సెజ్జ = పానుపు. [2] కొండాడి = పొగడి. [3] పాఁపపాప = ఆఁడుపాము.

ఆ. అర్థకామ కుబ్జ యూరేలంతుక నిశ్చ, యంపు మది నెఱింగి ♦ తనకుఁ గార్య
సిద్ధి యైనయట్లు ♦ చెలఁగుచు నెమ్మది, నధికహర్ష పులకితాంగి యయ్యె. ౨౬౧
ఆ. కలికి నిశ్చయించి ♦ కార్యసిద్ధం బెల్ల, మహిత క్రోధఘూర్ణ ♦ మాన యగుచు
బొమలు ముడివడంగ ♦ భూమిపైఁ బ్రస్తుము, సుస్పరముగ లోన ♦ నుదిలకొనుచు
కం. ఎగఁబల్లె నెల్లయెడ నా, నగుచ మహాభరణములును ♦ మాల్యచయంబుల్
దిగువఁబడ నవియు ధారుణి, జిగి మీఱె సతారనభము ♦ చెన్ను రహింపన్. ౨౬౩
కం. ఒకటిగఁ బెనసినజడతో, వికటభ్రూవల్లితోడ ♦ విస్మృతాకృతితో
వికలాలంకృతితోఁ గా, ముక మాసినచీరతోడఁ ♦ బుడమిం బండెన్. ౨౬౪

దశరథుఁడు పట్టాభిషేకవార్తఁ దెలుపఁ గైకగృహంబునకుఁ బోవుట.

తే. అంత దశరథ వసుమతీ ♦ కాంతుఁ డపుడు, రామపట్టాభిషేచన ♦ క్రమము దీర్చ
నాజ్ఞ గావించి గురువుల ♦ యాజ్ఞ బొంది, జనని వేశనమును జొచ్చె ♦ మనము పొంగ.
కం. రామాభిషేకవార్తయు, భూమి నిపుడ ప్రకట మయ్యెఁ ♦ బో, కైకేయీ
కామినికిఁ జెప్పవలదే, యే మున్నగఁ బోయి యనుచు ♦ నెంచుచు నృపుఁడున్
చం. ప్రియముఁ బ్రియార్హకుం దెలుపఁ ♦ బ్రేముడు జొచ్చె సితాభ్రభాసిరా
హుయుతనభంబుఁ జొచ్చు నల ♦ యుష్ణమయూఖసిభంగిఁ గీరికా
చయకలకంఠ కేకిరవ ♦ సాంద్రము వానరనికాయయుతంబు న
న్యాయసుమభారిశోభితల ♦ తాంచితసుందరమందిరంబు నై ౨౬౭
కం. రాజితదాంతకనకవే, దీజుష్టము నిత్యపుష్ప ♦ దీపిత ఘనస
ద్భాజాన్వితము సురూపస, తీజాలసుశోభితంబు ♦ త్రిదివనిభంబున్ ౨౬౮
ఉ. క్రౌంచనినాదసంయుతము ♦ రాజితదాంతసువర్ణపీఠికా
సంచయరాజితంబు నవ ♦ చంపకశోభితచిత్రవల్లికా
భ్యంచిత మన్నపానశుభ ♦ భక్ష్యసముల్లసితంబు ప్రోదిరా
యంచల నాదు పెంపును ద ♦ తాదికవాద్యనినాదహృద్యమున్ ౨౬౯
కం. అగునంతఃపురవర మా, నగధిపుఁడు చొచ్చి కాము ♦ నారాచములన్
బెగడొంది శయనతలమున, మృగలోచన నునికి కాన ♦ కెంతయుఁ జింతన్
కం. సతి యెన్నండు నాపనుజుము, సతిసన్నింపుటయు లేమి ♦ క్ష్మాధిపుఁ డపు డా
గతి శూన్యగృహముఁ జొచ్చిన, పతిమంతికు మున్ను లేమి ♦ వికలాత్ముం డై. ౨౭౧
సీ. ఎన్నఁడే నీవేళ ♦ నెక్కడి కేగదు, పూర్వ నీరాచిగురాకుఁ ♦ బోణి నేఁడ
యెచ్చటి కేగనో ♦ యెక్కటి యుని స్వార్థ, పరయు మూఢయు నయి ♦ వనరు చుంట
యెఱుఁగ కానంతయుఁ ♦ బృచ్ఛింపఁ దును ప్రతిహారిని గైక యెం ♦ దరిగె ననిన
నదియు భయంబున ♦ [illegible] ♦ వినవినగను

తే. దేవ! దేవేరి[1] క్రోధసం♦దీప్త యగుచుఁ, గోపభవనంబుఁ జేరె నాఁ♦ గుతిలపడుచు
వ్యాకులేంద్రియుఁ డగుచు దు♦ర్వారశోక,భారమునఁ గుంది శాంచె నా♦పజ్జ కరిగి.
సీ. కపు ననుచితగతి ♦ గిపుసుసేలఁ బసంకె, యానకసూఖాలిల ♦ గ్రుయనదానిఁ
ద్రెంచివైచిన సుమఃపేఁగ నా ఘన హాలి, సట్టనిన్చిన్ఁలె ♦ ససుమదానిఁ
ద్రెళ్లనకిన్నరి ♦ దిక్కు లేకఁ గూలి, సగమ సచ్ఛరయన ♦ ననమదాని
నాత్రాములను జక్కి ♦ సల నెఱుంగక స్రుక్కి,యున్న జింకనుబోలె♦ నొప్పుదాని
తే కుహిఁ బరిభ్రష్టయై యుండు♦సూయుపోలె, నుస్నకములాక్షి నరపతి♦యూధవిభుఁడు
వ్యాధదిగ్ధశరావిద్ధ ♦ నైనకరిణి, సంటుగల వెఱలో నంట ♦ నల్ల నంటె ౨౭౩
కం. శముదుకం డాపేక్షనిఁ, గ్రేసఁ బ్రాణములకుఁ ♦ బ్రియఁ బుణ్యప్ర
జ్ఞామహితుఁడు పాపాత్మను, గామి మహాభీతి నల్ల♦గాముకఁ బలుకున్. ౨౭౪

← దశరథుఁడు కైక దుఃఖించుటకుఁ గారణ మడుగుట. →

చం. ఎఱుఁగనె సుందరీ! కినుక ♦ కేమికతం బొకో నీకు? నిల్లు న
న్నఱపక నేమికారణము? నా కెఱిఁగింపు, మెవండు నీకు నీ
మఱుకువఁ గూర్చె? నెవ్వఁ డవ♦మానము సేసె? వధూవరీమణీ
చుఱచుఱ చూఁచెదే మనము ♦ సొంపఱి నీ విల భూమిఁ బండినన్. ౨౭౫
ఉ. ఏటికి బంధితే కుసల♦యేషణ! భూతము సోఁకినట్లు? ప్ర
స్ఫోటిత మాఁగదే మనము ♦ మాఁగి ని న్నిట్టులుంటిదుర్గతిన్,
మేటులు లేరె వెజ్జు లని♦మేషవిలోచన! నిత్యపోషితుల్
పాటిలుమై తెగుల్ నుడుపు ♦ బో నొనరింతు రాకంత మాత్రలోన్. ౨౭౬
ఉ. ఆడమ నీకుఁ గామిని! ప్రి♦యం బగు నెవ్వని కేమి చేసినన్,
జేసెద యేమహాత్మునకుఁ ♦ జేటొనరించిననైన నిట్టు నీకుటన్,
గో డెవఁడో కొనుం, బ్రియము ♦ కూర్తు నదెవ్వని కాన లిప్తయో
యేమనకే తలోదరి! యి ♦ ట్టిటికే సహాము స్రుక్కఁ గేగఁగన్? ౨౭౭
ఆ. చంపఁ దగనివానిఁ ♦ జంపింతు నీకుఁగాఁ, జంపఁ దగినవానిఁ ♦ జాన! విడుతు
ధనికుఁ బేదఁగాఁగ ♦ ద్రవ్యాఢ్యుఁగా నిత్తు,పేద నేనొనర్తుఁ ♦ బ్రేమఁ జెపుమ.
కం. నావారును నేనును నీ,సేవకులము గామె యోల ♦ చింతిలఁ దగునే!
నీ వెదఁ దలఁచిన కార్యం, బేవిధిని విపూర్తి మంద ♦ నేఁ జేయుదు నే. ౨౭౯
కం. నా ప్రాణము గొప నీకు న,భిప్రాయం బేని చెప్ప♦వే ఘుటియింతున్
నాప్రేయసి! నాపై నీ,కప్రత్యయ మేల యిటుఁగ♦నా నాపలుపున్? ౨౮౦
ఉ. తూరుపునాఁట సింధువునఁ ♦ దోయ్యలి యాంగసమ్మగధ మత్స్య సౌ
వీరతలంబుల న్మగధ♦పృథ్వి దక్షిణ కోసలంబునన్

1 కైకేయి

వారక కాశి కోసలను ♦ వంగమునందు జనించు నెవ్వియేఁ
గోరుము నీ కొసంగెదను ♦ గోమలి నాసుకృతంబు సాక్షిగన్. ౨౮౧

కం. లే లెమ్మాయాసం బిది, యేలా యోభీరు! పల్కు ♦ మేగతి భీతిన్
వ్యాలోలత్వము గలిగెను, బ్రాలేయముఁ దరణిపోలె ♦ భంజింతు వెఱన్.

కం. అని యూఱడఁ బల్కినఁ దన,మనమునఁ గలవాంఛితంబు ♦ మనుజేంద్రునకున్
వినిపింపక మును నాతని, వనటకు మఱి మఱియుఁ ద్రోయ ♦ భామిని దలఁచెన్.

⟶ కైకకోర్కి నెఱవేర్చెద నని దశరథుఁడు ప్రమాణముసేయుట. ⟵

కం. అలరులవిల్తునిసెలక,ట్టెల పోటుల కోప కిటు క ♦ డింగి నెతల నా
కులపమవల్లభుఁ గని యా,చెలువ కుటిలవచనసరణిఁ ♦ జెప్పెం గఱకుల్. ౨౮౪

ఆ. తెగులుగొంటు గాను ♦ దేవ! నా కవమతి, సేయ రెవరు; నీవ ♦ చేయ వలయు
సఫల మొందుకోర్కి ♦ సలుప నిష్టము యేని, బాస చేసి తేని ♦ పలుకుదాన.

చం. అనఁ జెఱునవ్వు నవ్వి మద ♦ నానలవశ్యమనస్కుఁ డైనయా
జనపతి తత్సతీశిరముఁ ♦ జేయ్యన నంకముఁ జేర్చి వేసలిన్
దనకరపల్లవంబున ము ♦ దంబున నంటుచుఁ బల్కెఁ గామినీ!
కనుఁగొన లేవుగా నిజము ♦ గర్వితురాల! మదీయచిత్తమున్. ౨౮౬

కం. వనితా! జగముల నీకం,టెను బ్రియతమ యొండు గలదె ♦ నెమకిన[1] యేనిన్
మనుజతతిఁ బురుషసింహుని, మనరామునికంటెఁ బ్రియుఁడు ♦ మఱి నాకున్నే.

కం. అపరాజితుఁడును ముఖ్యుఁ డ,కృపణుండును జీవనాథుఁ ♦ డింతీ! రఘువం
శపతి యగురామునిమీఁదను, శపథము చేసెదను జెప్పుమ ♦ సలుపుదుఁ గోర్కిన్.

కం. తపియించి యెవని మూర్తము, చపలాక్షీ! కనక యున్న ♦ సత్యము బ్రతుకన్
విపులను,[2] నారామునిపై, శపథము చేసెద నొనర్తు ♦ సతి! నీపలుకున్. ౨౮౯

కం. వపువు[3] దొఱంగెద విడిచెదఁ, గృపతే కన్యాత్మజులను ♦ శ్రీరామునికై
నృపవరుఁ డగురామునిపై, శపథము చేసెద నొనర్తు ♦ సతి! నీపలుకున్. ౨౯౦

చం. సరసిజనేత్ర! నామనము ♦ చందము నింత యెఱింగి బాగుగా
నరసి మదీయవాఙ్మనస ♦ మైక్యము నొందుట నీదుకోరికల్
సరగునఁ జెప్పుమీ, బ్రదుకఁ ♦ జాలఁ జుమీ, నను నుద్ధరింపుమీ,
పొరిగ నెఱింగి యాత్మబల ♦ ముం దగునే యిటు సంశయింపఁగన్? ౨౯౧

కం. నాసుకృతము సాక్షిగ నే, బాస యొనర్చెదను నీదు ♦ వాంఛిత మొనరన్
జేసెద ననఁ గైక సము,ల్లాసభరవికాసమాన ♦ లపనాంబుజ యై. ౨౯౨

తే. ఆత్మసంకల్ప మనుకూల ♦ మయిన యట్ల, రాజుభావం బెఱింగి యా ♦ రమణి మధ్య
వర్తి లెవ్వరు లేమి న ♦ భ్యాగతాంత,కోపమోస్తుల నాక్రూర ♦ యువతి పలికె, ౨౯౩

---

1 నెమకిన — వెదకిన. 2 విపులను — భూమిని. 3 వపువు — దేహము.

చం. జనవర! బాస మున్నుగ నొ♦సంగెద నంటివి కోర్కె, నీనుడుల్
వినియెడువారు గాక పృథి♦వీరవిచంద్రనభస్తమస్వినీ
దినశుచిపూర్వకాదిదిశ♦తీసుతభూతదిశాభవన్నికే
తనవరదేవతల్ మఱియుఁ ♦ దక్కటిసత్త్వములుఁ నిశాటముల్. ౨౯౪

కం. తనయుఁడు ధర్మజ్ఞుఁడు సత్యనిరతుఁడుఁ స్వస్థచిత్తుఁ ♦ డగు నాథుఁ డొసం
గెను వరములు దయతోడ, న్వినుఁడీ దేవతలు! ధారి♦ణీవరుపలుకుల్. ౨౯౫

కైక తనపూర్వవరములవృత్తాంతము దశరథునకుఁ జెప్పుట.

చం. అని సతి బిగ్గఁ జెప్పి వసు♦ధాధిపుఁ గామవిమోహు సత్యపా
శనికరబద్ధుఁ జేసి యను ♦ న్మాధవ! సంస్మృతి కింత తెచ్చె దే,
ముసు సమరామరారులస♦మూహము పోరెడివేళ వైరిబా
ణనిహతి నీవు సోలఁ గద♦నంబునఁ గావనె యప్రమత్తతన్? ౨౯౬

కం. నీవే వరముల రెంటిని, నీవే యానాఁడు; వాని ♦ నిపు డిమ్మా, ధా
త్రీవర! సరసత నీయక, యీ వవమతి సేయఁ జత్తు ♦ నిప్పుడ వింటే. ౨౯౭

కం. వరయుగ మమనిక్షేపము, ధరణీశ్వర! నీదుకడన ♦ దాఁచితి, దానిన్
మరలం గైకొనఁ గోరుచు, వరసెద నీయం దొసంగు♦మా నా కనుచున్ ౨౯౮

కం. పలికినమాత్రంబున నే, వలలోనికి నుఱుకు లేడి♦వడువున నవలా
వలలం బడి సతి కనియెం, దలఁచితి నిచ్చితిని మరలఁ ♦ దరుణీ! యనుడున్. ౨౯౯

కం. నీ వానాఁట నొసంగిన, యావరముల రెంటి నిప్పు ♦ డడిగెద తేఁడా
నే వివరించెద వానిని, నీ వాలింపుము ఋతంబు ♦ నిలుపుము బుద్ధిన్. 300

కైక భరతుపట్టాభిషేకము రామప్రవాసము వరంబులుగఁ గోరుట.

కం. శ్రీరామునియభిషేకస, మారంభము నాఁపి తత్ప♦దార్థంబులతో
నారఁగ నాసుతుసభిషే, కారంభము జరగవలయు ♦ నది యొండు సుమీ. 3౦౧

కం. సింహమతి దైత్యనిర్జర, చండాహవమందు నీ వొ♦సంగినవరమా
రెండవది కోర నిపు డో, చండాంశుకులావతంస ♦ సమయము వచ్చెన్. 3౦౨

ఉ. నారలు గట్టి, జింక యజి♦నంబు ధరించి, జడల్ వహించి, సీ
తారమణుండు దండకను ♦ దాపసుఁడై పదునాలు గేండ్లు సం
చారము సేయఁగా వలయు; ♦ క్ష్మాప! యకంటకయౌవరాజ్యముఁ
గూరెముఁ గాక నాసుతున♦కుం; బరమార్థము లిద్ది నామదిన్. 303

కం. మున్నొసఁగినయవియే, నిన్నిప్పుడు గోరు టయ్యో ♦ నేటి శ్రీరాముం
బన్నుగ నిప్పుడ నే నీ, కన్నులఁ జూడంగ వలయుఁ ♦ గానకుఁ బోవన్. 30౪

ఛం. ధరణిని రాజరాజనఁ బ్రధాలసితుండవు, గాన సత్యసం
గరుఁడవు గమ్ము, నీకుల మఖల్పశీలము నీయుజ్జ్వలమ్మగా
నరయుచుఁ గాచుకొమ్ము, వినవా యిహపరము లెయ్యెడ్ స్తుతింపఁగా
నరులకు సత్య మే శర ణనఁబడ్ మునివర్యులు సత్యభాషణా! 3౦౫

→ కైక గోరినవరంబుల విని దశరథుండు పరితపించుట. ←

తే. అన మహారాజు కైకేయియధికదారుణోక్తు లాలించి తహతహ నొంది మిగులఁ
జింతచేఁ గుంది మూర్ఛంబు సేపు తెలివిఁ, దాన యిట్లనుకొనుఁ గడుఁ బశ్చాత్తాపమున.

ఉ. హా యిది యేమి నాకుఁ గలయా? మతిమోహమొ? పూర్వజన్మమం
దే యనుభూత మైనకృతి యీగతిఁ దోఁచెడినా? మనోరుజా
వ్యాయతియా? యటంచు వసుధాధిపచంద్రుఁడు లోఁ దలంచు చ
త్త్యాయతచింతఁ గుంది యతిదారుణదుఃఖము దన్నుఁ బ్రోక్కఁగన్ 3౦౭

ఉ. దేవవిపల్కులుల్కలహాలం బడి సోలియు లబ్ధసంజ్ఞుఁడై
యావిభుఁ డెట్టకేని నొకయెడఁ బులిం గనుఁగొన్న లేడి యు
ట్టై వికలుండు దుఃఖితుఁడు నోచు నసంవృతధాత్రినుండె మం
త్రావళియంత్రరుద్ధభుజగాకృతి దీర్ఘపుటూర్పు లూర్చుచున్ 3౦౮

కం. కోపంబున హా ఛీ యని, భూపాలుం డాపె శోకమున మూర్ఛితుఁడై
ప్రాపించి తెల్విఁ గినుకం, జూపులఁ జూచెడి విధాన సుందరి కనిగొనన్. 3౦౯

→ దశరథుఁడు కైకను దూషించుట. ←

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల! యయయో యదియెంతటిగట్టివాయి[1] వే,
యీకుజనస్థితాన్వయము నింకఁగఁ జేయఁగ రాతగుండెదా
వా! నను దెంచితే యిటుకు నాయుక నేనియు రామునందు నే
వీసముఁ బాప మున్న ననవే కత మే మిటు ద్రోహ మెంచఁగన్. 3౧౦

ఉ. తల్లినిభోలెఁ జూచును గదా నిను రాఘవుఁ డెల్ల వేళలం,
దుల్లములోన నీచెనఁటియుద్యమ మేటి కొనర్పఁ బూనితే?
పెల్లువిషంబుఁ బాము నిటు పీఁకిడి నై నృపకన్య యను భ్రమం
బొల్లునపడంగ నాదుగృహమును జొర నిచ్చితిఁ జేటు దెచ్చితిన్ 3౧౧

కం. ఎల్లపుడు జీవలోకము, సల్లలితగుణాఢ్యు రామచంద్రునిఁ బొగడన్
జెల్లుగ; నేమి నెపం బిడి, కల్లని త్రిజగములు రాజుఁ గానకుఁ బనుతున్? 3౧౨

కం. విడిచెదఁ గౌసల్యను సిరి, విడిచెదను సుమిత్ర విడుతు విడిచెద నను దేహ
విడువను బిత్రువత్సలు నో,పడఁతీ! మరి నమ్ము రామభద్రు సుశీలున్. 3౧౩

---

[1] గట్టివాయి = గయ్యాళి.

కం. శ్రీరాముఁ జ్యేష్ఠసుతుఁ గ, న్నారం గనఁ గనఁగఁ బ్రీతి • యాఁగుబ్బలిలున్[1]
నారాము విడిచి బ్రతుక, న్నేరుతు నే చెనఁటి! యొక్క • నిమిషం బైనన్? ౩౧౪
కం. సూరుండు[2] లేక లోకము, నీరమ్ములు లేక పైరు • నిలుచు క్షణం బేన్;
నారాముఁ బాయ జీవం, బేరీతిని నిలువ నేర్చు • నే నాయొడలన్. ౩౧౫
తే. ఏటికే యింతఘోర మై • గాట మైన, పాపకార్యంబునందు వన్ • బట్టుపడుప?
మానవే దీని నోసి దు • ర్మార్గురాల! కాళ్ల నైనను బడియెదఁ • గావు నన్ను. ౩౧౬
సీ. పడఁతిరో భరతుని • పై నాకు నెయ్యంబు, గలదో లేదో యని • కనుఁగొనంగ
దలఁచి కోరితి గాక • భరతాభిషేకంబు, వేఱ్ఱి రాముండు నా • పెద్దకొడుకు
శ్రీమంతుఁ డుచు మఱి • జ్యేష్ఠుండు ధర్మంబు, నం దనియిచ్చ కా • లాఁడి తీవు
మున్న ది యుపచార • మున కటు గాకున్న, శ్రీరాముఁ డొనరించు • సేవకొఱకొ
తే. యతని పట్టాభిషేకస • త్కాంత మిప్పు, డాలకించి వ్యధాభరి • తాత్మ నగుచుఁ
గరము నను గోడుగుడిపెదు • కఠినురాల! పరుషమాటలు విని చొచ్చి • పాడుగృహము.
తే. నీతిమతి నగునీకు దు • ర్నీతితోడ, మతివికారము గలిగిన • కతనఁ జేసి
వనిత! యిక్ష్వాకుపన్నత • వంశమునకుఁ, జేటుగాలంబు వచ్చెను • జెడియె నీతి.
తే. ఇంతకును బూర్వ మెన్నఁడే • నింతయైన, నప్రియం బైన ననుచిత • మైనఁ జలుప
విప్పుడీ విటు సేయుదే • యేటిమాట, నేను నమ్మంగఁ జాలనే • నీరజాక్షి! ౩౧౯
తే. భరతునట్టింప శ్రీరామ • భద్రుఁ డనుచు, నెన్నిమాఱులో నాతోడ • నీవ యనవె?
యట్టిధర్మాత్ముఁ డేగతి • వనములందు, నవయఁగా నేర్చునే పదు • నాలుగేండ్లు? ౩౨౦

దశరథుఁడు శ్రీరాముని గుణముల వర్ణించుట.

కం. రాముఁడు సుకుమారుఁడు సయు, ధాముఁడు జనహితరతుండు • ధర్మాత్ముం డో
భామ! భవదీయశుశ్రూ, షామహానుహితుం డదేల • చనఁ గానలకున్? ౩౨౧
చం. భరతునికంటె రాముఁడు భ • వత్పరిచర్యల మేలుచేయు, నే
నరసియుఁ గాన నీ వయిన • నాఁడును విందును రామకంటె నీ
భరతునియందు నిగ్గొలుచు • వట్లు విశేషము లేమి కంటివో,
వరమతి రాముఁడున్ విపిన • వాటి విషం వగిపట్టి పుత్త్రుఁ డే? ౩౨౨
కం. సారమతిఁ బూజ సేఁత స, పారగురుశ్వప్రమాణ • వచనక్రియలన్
శ్రీరామునికంటెను ని, న్నే రే భజియించువారు • హెచ్చుగఁ దరుణీ? ౩౨౩
ఉ. వేలకొలందు లైనయతి • వేఁటులనేఁ బనికత్తెలందు నేన్
వ్రేలు మడంచి చెప్పఁ గల • వే యొకచేడియ నైన నెన్నఁడేన్

[1] ఆగుబ్బలిలున్ = అతిశయించును. [2] సూరుఁడు = సూర్యుఁడు.

నాలుగగంటి! యొండుపడి♦వావమునే నపవాద మేనియు
న్లలకునైన రాముపయి ♦ నీకు వచించియ యున్నఁ గామినీ? 3౨౪

కం. అకలుషమతిచే రాముఁడు, సకలం బగుభూతతతికి ♦ సాంత్వోక్తులచేఁ
ప్రకటాభీష్టుఁడు డై త్యాగకలన లోకులను జేయుఁ ♦ గైవసపడఁగన్. 3౨౫

కం. నరసత్యంబున లోకోత్కరము, దరిద్రులను నీవిఁ ♦ ధనుశుశ్రూషన్
గురుజనముల, సంగరమునఁ బరులం దనవింట, రామ♦భద్రుఁడు గెలుచున్. 3౨౬

కం. నరసత్యము దానంబును, గురుతపముల్ శుచిత మైత్రి♦గుణ మార్దవముల్
గురుసేవ విద్య త్యాగము, స్థిరముగ నారామునందె ♦ చెలఁగుచు నుండున్.

కం. ఆర్జవసంపన్నుండును, నిర్జరతుల్యుఁడు మహర్షి♦నిభ తేజుం డ
త్యూర్జితయశుఁ డగురాముఁడు, వర్జింపఁగఁ దగినయట్టి♦వాఁడే దేవీ? 3౨౮

కం. అప్రియవాక్యంబును జగతీప్రియుఁ డగురాముకై మ♦నిం దలఁపఁగ లే,
నాప్రియపుత్రున దెబ్బలు, నిప్రేరణ నప్రియంబు ♦ నే వచియింతున్? 3౨౯

దశరథుఁడు కైకను వేఁడుకొనుట.

తే. క్షమయు దమమును త్యాగంబు ♦ సత్యరతియు
ధర్మముఁ గృతజ్ఞతయును భూ♦తంబులందు
నెల్ల దయయును గలుగుసీ♦తేశుఁ బాపి
లేని యయ్యయొ నాగతి ♦ యేమి చెపుమ? 330

కం. పాపునియెడి వీ డిటు రా,రమ్మనియెడిఁ గాదు నన్ను ♦ రమణీ! ముదుకన్
జమ్ము తపస్విని దీనుం,డ మ్మతిమతి వేఁడువాఁడ ♦ ననుఁ గావఁగదే. 33౧

కం. జలనిధిపర్యంతము గల, యిల లభ్యం బయిన గాన ♦ యేనియుఁ గొన కేఁ
గలధన మంతయు నిచ్చెద, సలుగకుమీ తరుణి! నను ద♦యామతిఁ గనుమీ.

ఉ. అంజలి చేసి మ్రొక్కెదను, ♦ సంస్తుల నైన స్పృశింతు, రాముమీఁ
దం జెలపట్టఁబోకు ముది♦తా! శరణం బవు గమ్ము వానికిన్,
నంజలి మాన్పు, మి ట్లయిన ♦ నేర దధర్మము నన్ను సోఁక నం
చుం జపపర్యుఁ డత్యధిక♦శోకరసాంబుధిమగ్నచిత్తుఁ డై 333

కం సోలుచు ధరపయి మూర్ఛల, వ్రాలుచు మఱి లేచు శోక♦వారిధికూలం
బేలు నైనఁ జేర్పవె, బాలా! యను నిట్లు వగచు♦పార్థివుఁ గనుచున్ 334

కైక దశరథుని దూషించుట.

ఉ. చేడియ రోషభీషణవి♦శేషభయప్రదవాక్యయుక్త యై
యాడె, నొసంగువాఁడ నని ♦ యాడి వరంబులు నేను గోర ని

క్లేడుచు చున్నవాఁడ వగు♦నే? యిఁక మీఁదట నీకు నెట్లు నో
రాడును ధార్మికుండ వని ♦ యందఱులోఁ దగవు ల్వచింపఁగన్? ౩౩౫

ఉ. ఏయెడ నేని ధాత్రిఁ గల ♦ యెల్ల నృపర్షులు నీవుఁ గూడుచో
నీ భువనీశచంద్రుఁడు మ♦హిష్ఠసుధర్మరతుం డటన్న నే
చాయ వచింతురో? యెసతి ప్ర♦సాదమున న్గని నాఁడ నట్టి కై
కేయి యెడాటమంచు నుడి ♦ గీప్పుడె యందువె ధార్మికోత్తమా? ౩౩౬

ఉ. ఎల్లనృపాలచంద్రులకు ♦ నేర్పడ దోషము నీకు తెంపునన్
జెల్లునె? యిప్పు డాడినది ♦ చేయఁగ నొల్లక నీదు వాక్యమే
పొల్లవడంగఁ జూచెదవు[1] ♦ పూర్వము శైబ్యుఁడు పావురంబునన్
మల్లడి పెట్టు డేగకు స్వ♦మాంసముఁ గోసి యొసంగఁడే నృపా. ౩౩౭

కం. లోచనములు నీ విప్రుని, యాచించినఁ దన్ను నొక్క♦యనసిఖిబంధుం
డాచరితతదీయేష్టుం, డై చనఁడె యలర్కనృపతి ♦ యతులితగతికిన్. ౩౩౮

తే. కడలి యేటికిఁ జెలియలి♦కట్ట దాఁటి, రాదు సమయంబు చేతన♦కాదె; వీనిఁ
జక్క యోజించి నీ వాక్య♦సత్యదూషి,తంబు గానీక నిలుపు య♦శంబు జగతి.

ఉ. ధర్మము రోసి సత్యము నె♦దం దలపోయక రామచంద్రునిన్
గూర్చిని రాజుఁ జేసి యల♦కోసలకన్యకతో రమించెదే?
ధర్మము లేక ధర్మమొ ఋ♦తంబొ యసత్యమొ యేను గాక, యో
దుర్మతి! యేం నేను విడు♦తున్ భవదాశ్రుత[2] మీఁక తక్కినన్? ౩౪౦

కం. రాముని రాజుగఁ జేసెద,వా మహితవిషంబుఁ గ్రోలి ♦ వసుధేశ! యిదే
నీ ముందట నీవు గనన్, నే మరణము నొందుదాన ♦ నిక్కము సుమ్మీ. ౩౪౧

కం. కరములు మోడిచి యందఱు, నురువుగఁ గౌసల్య కెరఁగ ♦ నొకదినమేనిన్
ధర బ్రదికి చూచుకంటెను, మరణంబే నాకు మేలు ♦ మనుజవరేణ్యా. ౩౪౨

కైకనిష్ఠురోక్తులకు దశరథుఁడు విహ్వలుఁ డగుట.

కం. నృప! నాపై భరతుని పై, శపథం బొనరించుదానఁ ♦ జక్కఁగ వినుమీ
కృప లేక రాము నడవుల, కిపు డనుపుట తక్క నొంట ♦ నేఁ దృప్తి పడన్. ౩౪౩

చం. మెలఁత వచించి యిట్లు విర♦మించి కడు న్వగఁ గందుపేనితోఁ
బలుకక యుండె, నాతఁడును ♦ భామిని కోరిన చెడ్డకోరికల్
తలఁచి మనంబు విహ్వలతఁ ♦ దత్తఱ మంద ముహూర్తమాత్ర దా
నలుకను బల్కు మాని సతి ♦ నట్టె కనుంగొని దుఃఖతప్తుఁడై ౩౪౪

చం. పిడుగులువోలెఁ దాఁకుచుఁ ద♦పింపఁగఁ జేయుమనోఽప్రియోక్తులన్
దొడిఁబడు క్రుక్కు, నాయువిడ♦దుర్వ్యవసాయము నెంచి యెంతకుం

---

[1] వివాహము నాఁటి మాటనుబట్టి యడిగిన భరతుఁడు లేఁడనుననియో, 'వారిజాక్షులందు వైవాహికములందు బొంకవచ్చు'నని చెప్పి తప్పించుకొనుటో యనికైక యిట్లు పలుకఁ బోయెను. [2] ఆశ్రుతము = ప్రమాణము.

బోనఁగెదరా దురాత్మిక యుతనుం, దన చేసినబాస నెంచుచున్
మిడుకుచును, రాముఁ గూరిచి తపమిం దలపోయుచు మూర్ఛ వెచ్చనన్. ౩౪౫
కం. రామా రామా యనుచును, భూమీశ్వరుఁడు నేల వ్రాలెఁ బొలుపరి మూర్ఛన్
వే మూలు మంట నణఁకి, ఘాపు దశా లనుచుఁ బడెడి భూరుహ మనఁగన్. ౩౪౬
తే. నష్టచిత్తుఁడగు నుగ్రవ్యాధ, భూరి సంరోగపీడితు పోల్కిఁ దేజు
గూలిపోనంగ మంత్రాళిఁ గుంటుపడిన, పాముగతి నయి దీనోక్తిఁ బలికె విభుఁడు.

దశరథుఁడు కైకేయితో న్యాయనిష్ఠురము లాడుట.

ఉ. ఎవ్వఁడె నీకు నిట్టివిమ మెచ్చును మే లని బోధ చేసె? నీ
విప్విధి నయ్యె యుంటివనటు లేటికె నానయు లేక నాకడన్
గ్రొవ్విన మాడఁ జొచ్చితివి కోమలి! నీ యెడ ము న్నెఱుంగనే
యివ్వికటప్రసక్తనము నిప్పుడ తోఁచె విపర్యయంబుగన్. ౩౪౭
ఉ. ఏటికె నీకుఁ గల్గె భయ మేటికె నీ విటువంటికోరికల్
పాటిగఁ గోరఁ గొంకకుఁ జట్టముఁ గట్టఁగ జ్యేష్ఠు రాము ను
ర్రాటవిఁ ద్రోయ, భర్తకుఁ దవ్వదాత్మజలోకులకుం బ్రియంబు నీ
మాటి! యొనర్ప నెంచితను మానఁ గదే విపరీతపద్ధతుల్. ౩౪౮
ఉ. ఓ మదమత్తురాల! లుకపోషితదుర్విచార! తుచ్ఛ పా
పాయితశీల! రాఘవుని పట్టము నాయెడ నేనిఁ జెప్పవే
యే మహాగాధముంగనితొ యేయెడ నీకును దుఃఖకారణం
బాయెనొ? తేరి తేర కిటు లాడుట నీవిచెయొ సాధ్వీశీలమో? ౩౫౦
కం. రాముండు లేక యుండిన, నీమహి భరతుండు పూను, నే యెం కైనన్?
రామునికంటెను భరతుఁడె, భామిని! ధర్మంబునందుఁ బ్రాజ్ఞుఁడు సూ మ్మీ. ౩౫౧
కం. వనమున కరుగుము రామా, యని సంతనె రాహుగళిత మగు శశిబింబం
బన నొప్పి వెలవెలంజను, ఘనపుతి యగు రాము మోముఁ గన నెటు లోర్తున్.
కం. హితపహితంబుగ మును నిశ్చిత మగునాకీడు వొందఁ జెలియా! పరసం
హితినిహిత మైనవాహిని, గతి నెల్ల మరుఁజేసి కలను సుఖింపన్. ౩౫౩
సీ. దిక్కుదిక్కులనుండి మక్కువ మూఁగిన, వసుధేశు లే మను వారు నన్ను
జనమతి యాజి యేవనవుఁ బాలించె, నింతకాలము ధాత్రి నిస్సి యనరె
పెద్దలు సజ్జనుల్ విద్వాంసులును రాము, భద్రుఁ డేడన నేమి పలుకువాఁడఁ
గైకేయి పీడింపఁ బోకార్చితిని బుత్రు, నందునా? యదియు యథార్థమయ్యెఁ
తే. బదుగురు వినంగ సభలోనఁ బలికిపల్కు, పలుకు దీర్పుచు సత్యంబు భంగపడదె
యెన్నివిధములఁ జూపిన నిపుడు బదియు, నన్ను నిపుడుఁ బట్టినపుడు రాఁగ!

కం. అడవులకుఁ బనుపఁ దనసుతు, నడుగునొ యేమనుచుఁ గోస♦లాత్మజ నను, నా
కొడుకు కేఁడీ యన నే మని, నొడువుదు నే విప్రి♦యుంబు♦నుం జేసి యిటుల్. ౩౫౫

సీ. సమయోచితంబుగ ♦ సఖివలె దాసి నా, భార్యయట్టుల సొంత♦భగినివీలఁ
దల్లిమాడ్కిఁ జరించుఁ♦దగ సుప్రియుంవద, ప్రియకాము ప్రియపుత్ర ♦ ప్రేమ కెంతొ
యర్హు లయ్యెడు ♦ నకట యాకౌసల్య, నీకగౌరవంబునఁ జేసి ♦ నేను గారవింప
నైతిని సవి♦ వేకి నై నాపన్ను, పాలు వెందిన గన్న ♦ భగ్గు మనియె

తే. నేను నీకయి చేసిన ♦ దెల్లఁ గాంచ, వ్యాధిపీడితుఁ డగునాతఁ ♦ డరయ లేక
చలుపు నట్టి కుపథ్యభో♦జనముభంగి, ననటఁ బెనుపంగ సాగెనే ♦ నగలమారి.

కం. రామునియెడ నట్టివి కొఱ, గాములు గావించి పనుపఁ ♦ గానకుఁ గని స
న్నేమాడ్కి నన్నుఁ జాలునొ, కో మహిలాపజని సుమిత్ర ♦ కూరినభీతిన్. ౩౫౬

కం. పంచత నేఁ గనుటయు వన, సంచారము సేయ విభుఁడు ♦ చను టేరెం డా
లించి యెటు సైఁచు నయోధ్య, పంచాననమధ్య సీత ♦ పటుదుఃఖంబున్. ౩౫౭

కం. కట్టా తనపతి నడవికి, నెట్టినదుఃఖమున సీత ♦ నెఱి చెడి మంచుం
గుట్టకడఁ గిన్నరునిఁ బోఁ, గొట్టుకొనినకిన్నరివలెఁ ♦ గూలుం గాదే. ౩౫౮

కం. అడవికిఁ జనుసుతుఁ గంటికిఁ, గడవెడుగా నేడ్చుజనక♦కన్యం గనుచున్
గడుదుఃఖపడుచు నే నో, పడఁతి! జీవింపఁ గలనె ♦ బహుకాల మిలన్. ౩౬౦

కం. సీతాకాంతునిఁ బాసిన, నాతరమా వెంఁడె బ్రదుక ♦ నామ్రాలఁ గని నే
యాతల విధవారాజ్యము, నీతల నే కట్టుకొమ్ము ♦ నీపుత్త్రునితోన్. ౩౬౧

కం. తళతళ మనుదుర్విషస, మ్మిళితమదిరఁ గ్రోలి వెంఁడి ♦ మిడుకునరువలెన్
దెలియక సతి నని యసతి! తలపై నెక్కించుకొంటిఁ ♦ దాపముఁ గంటిన్. ౩౬౧

తే. ఇచ్ఛకపుఁగల్లలాడి నీ♦యిచ్చకొలఁదిఁ, జేపడినన్నుఁ జంప నే♦ర్చితివె చెనఁటి
కాన మృగయుఁడు శ్రవ్యమా♦గానరసము, నెఱపి జింకను వధియింప ♦ నేర్చినట్లు?

కం. సతితోడిసుఖముఁ గొనఁగా, సుతు నమ్మిడినన్నుఁ జూచి ♦ యూరులు వీధీ
తతులందుఁ గల్లు ద్రావిన, క్షితిసురు నిందించునట్లు ♦ చెపనాడ రొకో. ౩౬౩

సీ. నీమాట వినియును ♦ నిను సైఁచు చున్నాఁడ, నెంతకష్టం బయ్యె ♦ యెంతదుఃఖ!
మిది తొలిబామున ♦ నే నొనరించిన, దోషంబు గుడునక ♦ తలఁగు నెట్లు?
చిరకాలముగఁ బా♦పిని నిన్ను రక్షించి, తిని గదా యురిత్రాటి♦ తెరువు దోఁపఁ
జఱుతవాఁ డొంటిమైఁ ♦ జెడుపాము నంటిన, రీతి నిన్నుఁ గైకొంటి ♦ మృత్యుభంగి

ఆ. నెంతబాలిశుం డ♦ నెంతటికాముకుం, డెంతదుష్టబుద్ధి ♦ నగుచు విభుండు
ముద్దుఁబట్టి రాము ♦ మదిత పై యడవికిఁ, బనుమవాఁ డి దెరి♦ పాప మెయ్యొ.

కం. అని నిఖిలజీవలోకం, బనయము నను దూఱకుండునా? వ్రతములచే
తను బ్రహ్మచర్యమునఁ దా, వనరియు సుఖవేళ సుతుఁడు వనములఁ బడెశెన్. 3౬౬

కం. ఆమహానీయుఁడు దురితపు, భూమి యయిననాకు నేల పుట్టెనొ కట్టా
రాముఁ డయో నాకతమున, వామాక్షీ! తండ్రి లేనివాఁ డయ్యెఁ గదే. 3౬౭

కం. వనముల కరుగుము తనయా! యన రెండవమాట చెప్పఁ డటులే యను; వాఁ
డనిశఁ బ్రతికూలవచనం, బనయుత నా కెంతొ మేలయనఁ డటు లయ్యో. 3౬౮

ఆ. నిష్కళంకుఁ డగుట నెఱిరామచంద్రుండు, తెలియఁ డకటనాదు తెఱఁగుమఱియు;
వనికి సరుగు మన్న వల్లె యనుం గాని, యడుగఁ బోఁడ దేల యనుచు నైన.

తే. రాము వనిచినయంత సర్వశూన్యమునకు, సర్వజనముల ధిక్కృతి స్థైవలేని
యసముపాతకిఁ దన్ను మందమృత్యు, వెట్టులుగ యమగృహమునకీడ్చు నన్ను.

కం. వైవస్వతపురి కేను మ, హావనులకు రామచంద్రుఁ డరిగినపిదపన్
నావారల నెల్లర నీ, వేవిధమునఁ బఱితొ యంచు హృదయము గలఁగెన్. 3౭౧

సీ. రాముండు వని కేగ నామృతి సత్యంబు, మా వెంటఁ గౌసల్య మరణ మొందు
సర్వకాలముల లక్ష్మణుఁడు పాయఁడు రాము, నన్నతోఁ జనియెడు నడవులకును
శత్రుఘ్నుఁడును మున్నె చనె భరతుని వెంటఁ, బతియును బుత్రులుఁ బాసిచనిన
సకల సుమిత్ర దుఃఖార్ణవమగ్నయై, చనుదెంచు నా వెంట శమనపురికి

తే. నన్నుఁ గౌసల్యను సుమిత్ర నయగుణు లగు
ముగురుకొడుకులఁ గడుదుఃఖమునను ద్రోచి
యీవ సర్వసుఖంబుల నెసఁగు చుండు
చెనఁటి! ని న్నెల్లవారు ఛీఛీ యనంగ. 3౭౨

ఉ. రాముఁడు నేను లేమిని దిరంబను సత్కృతముగ గుణోత్కరో
ద్దామము కాంత స్థానరఘుధాత్రిపువంశము పాడుగాఁగ నీ
వీమహి నేలు; నీసుతున కిష్టము యేగ రఘురాము వీడుటల్
నామృతి వెన్క నీసుతుఁ డొనర్పఁడుగాక మదుత్తరక్రియల్. 3౭3

ఆ. ఓసి దుష్టురాల యోసి నాపగదాన, యేను నీల్గ రాముఁ డేగ వనికి
విధన వగుచు నేలవే సర్వరాజ్యంబు, నీవు సుతునితోడ నిచ్చకోలఁది. 3౭౪

ఆ. ఘోర మగునకీర్తి ఘ్రువపరిభవమును, బ్రజలచే నవజ్ఞ పాపశీల
నీదుహాపుఁ గాంచి నిలిచెనే నాయింట, సతులపాపియింటి యందుఁ బోలె. 3౭౫

ఉ. అంగన! వాజివారణరథాంగము లెక్కి చరించు నెప్పుడు
వ్రంగుగ బట్టినాఁడు కనాఘుఁడొకఁడ నయిదోషము లేక యే

శాంగిగఁ గంటకోత్కరశిలావృత మార్గమానంబునందు నే
భంగిఁ జరింపఁగాఁ గలఁడు ♦ పాపము! బొబ్బలు వోవఁ బాదముల్? ౩౭౬

ఉ. పొంకము మీఱ నానుతుఁడు ♦ భోజనవేళలయందుఁ గుండలా
లంకృతులైనపాచకులు ♦ లాలసమాననవృత్తి నేన ము
న్నిం కిట నేన మున్ననుచు ♦ నెంతయు వంతులు పల్కికొంచు ని
శ్శంకము శస్తపానమును ♦ జారుతరాన్నము పెట్టఁ గైకొనున్. ౩౭౭

ఉ. అట్టిఁడు నాఁడువట్టి గహ♦నాంతరమందలిచెట్టు చెట్టు పె
న్గుట్టయు గుట్టయుం దిరిగి♦కొంచును గారముఁ జేఁదునుం వగ
ర్పుట్టెడి పచ్చికాయలను ♦ భూమిని ద్రవ్విపకందమూలముల్
తెట్టువఁ బొట్టఁబోసికొని ♦ దేబెవలెన్ నడయాడు టెట్లొకో. ౩౭౮

కం. ఎంతయు వెలగలచేలలు, స్వాంతము రంజిల ధరించి ♦ యతిసుఖపరుఁ డా
కాంతుండు కావిగుడ్డల, బొంతలు ధరియించి యెట్లు ♦ భూమి వసించున్. ౩౭౯

కం. ఇవ్వసుధ భరతుఁ డేలఁగ, నవ్విపినమ్ములకు రాముఁ ♦ డరుగఁగ నయోధ్యా
యెవ్వఁడు చెప్పె నె కుమతీ, యివ్విధము నచింతితంబు ♦ భృశదారుణమున్. ౩౮౦

ఉ. నారులు క్రూరమానస ల♦నారత మాత్మహితార్థసిద్ధియే
యేరహిఁ గోరె గూఢముగ ♦ నెంతయుఁ గీడొనరింతు రిస్సిసీ
నేరముఁ బల్కఁబోన నవ♦నిం గల యెల్లపొలంతులందు, నో
మారి! తగుం జుమీ భరతు♦మాతకు మాత్రము యట్టినిందయున్. ౩౮౧

చం. కసరున నన్ను వేఁచుటకుఁ♦గా మతిపట్టితె క్రూరచిత్త! యో
చెనఁటి! యనర్థకార్యపర! ♦ స్వీయహితాచరణైకశీల! యే
యనయము నెప్పుడేఁ గనితె ♦ యక్కట నాయెడ నేని నన్నిలో
కనిచయమంగళాచరణ♦కారణుఁ డౌ రఘురాముఁ డందు నేన్? ౩౮౨

ఉ. నీ పితు నన్ను నేఁచుటయు ♦ నేఁడును రామునిఁ బాయఁ ద్రోచుటల్
వావిరి చూచి నిక్కముగ ♦ భర్తలఁ దా రనురక్త లయ్యునః
బోవిడువారు కామినులు, ♦ పోకడ పెట్టెడివారు తంత్రులౌ
హా విరతానుకంపఁ గడు♦పారఁగఁ గాంచినయట్టిపుత్రులన్. ౩౮౩

కం. వ్యసనాంభోధినిమగ్నుని, వసుధాతనయామనోబ్జ♦భాస్కరుఁ గనుమన్
వెన సకలజగములును ని, న్నసరునఁ గనకుండునా ని♦కారచరిత్రా. ౩౮౪

ఉ. దేవకుమారరూపు, వర♦దివ్యదలంకరణాభిరాము, సీ
తావిభు, నాదునందనుని, ♦ దాయఁగ వచ్చెదువానిఁ జూచి లో

భావనచేసి పొంగిపడు♦వాఁడ, సమక్షము చూచినంతనే
యావన మప్పుడే యొసవి♦నట్లగు నాకు సమర్థకారిణీ. ౩౮౫

కం. రవి లేకయు, వర్తింపఁగఁ బవిపాశియు లేక జగము ♦ వర్తిల్లు; మహా
టవి కేఁగు రాముఁ గనుఁగొని, యువిదా! ప్రాణములతోడ ♦ నుండునె యొకఁడున్.

చం. అకట మదీయనాశసప♦ర్యాప్తిక సైఁపఁగ రానిశత్రువున్
బ్రకటతరాపమృత్యుగతిఁ ♦ బోసిన నిన్నిలు సేర నిచ్చితిన్,
వికటచరిత్ర! క్రూరవిష♦భీకరభూరిభుజంగి నంకభా
గకలితఁ జేసినట్లు వినుఁ ♦ గైకొని నచ్చితి నిన్ను చచ్చితిన్. ౩౮౭

ఉ. రాముని నన్ను లక్ష్మణుఁ ది♦రస్కృతి చేసి, పురంబు రాష్ట్రమున్
భూమిఁ గలట్టిబాంధవుల♦పొంగడఁగన్ వధియించి, యేలనీ
భామహి నీతనూభవుఁడె ♦ భావున నాపగవారిడెందముల్
గామిని! యోలలార్చుము య♦గాధమహాసుఖవారిరాశిలోన్. ౩౮౮

చం. కటికిమనంబుదాన! విను ♦ ఘోరము దుర్వ్రణమందుఁ గూర్చిన
ట్లటమట నన్నుఁ బెట్టెదు వె? యుక్కునునం బతి యంచుఁ జూడ కీ
గుటగుటలా! ధరాస్థలిని ♦ గూలెదెఁ గా కెటు లుండ నోపిడిన్
కుటిలమనస్క! త్వత్ప్రవస♦కూటము వే గొకవేయితున్కలై. ౩౮౯

ఉ. ఆడఁడు కీడుపల్కు నొక♦టైన, నదెవ్వరి నైన నొవ్వఁగా
నాడఁడు, పెద్దవారి కెదు♦రాడఁడు, సద్గుణ మొక్కఁ డేనియున్
వీడఁడు, నాకు బంటు రఘు♦వీరుఁడు, సర్వహితుండు, వాని దూ
రాడఁగ నీకు నాల్క యెటు ♦ లాడెనొ నోర్కొ గయాళి యెంతరో? ౩౯౦

ఉ. చచ్చిన వేసి చాఁపిరుము, భ్ర♦ష్టంబుగ నుండెడు వేని మంటుమీ,
హెచ్చుగ తాపముం గొనుచు ♦ వేసియుఁ గొ, న్మొకవేయితున్కలై
కచ్చర దూఁకుమీ పెనుస♦గంబుననుండి ధరిత్రి, నంతె గా
కిచ్చగఁ జేయఁ జాల ఘన♦దుష్టము కేకయరాజపాంసనీ! ౩౯౧

చం. క్షురశితధారనా మిగులఁ ♦ గ్రూరము, పసప్రియవాక్య వెప్పుడున్,
ఖరతరదుష్టచిత్తవు, ని♦కారవిధాన సభలోకహింసనిన్,
గరి మిల సామునోటి రవ, ♦ గ్రాఁచెదవా యిటు మూలముట్టుగ
న్వారసత నామనం? గసత ♦ నీ విఁకఁ జచ్చుట మేలు చూడఁగన్. ౩౯౨

తరలము. వనజలోచన! కౌసనంబుల♦పాలుగాఁగ సుతుండు నే
మనుట కల్ల నిజంబు, సౌఖ్యము♦మాట యేటికి చెప్పఁగా?
మనికిఁ బో పని యేమి నీవు? సు♦మాళి నేఁడునె? విప్రియం
బును ఘటింపకు నిము కాళ్లకు ♦ మ్రొక్కెదన్ మఱి మ్రొక్కెదన్. ౩౯౩

చం. అని యిటు భూమిపాలకుఁడు ♦ హా యని యేడ్చు దనాథునట్టు లై
తనపుల మిల మిాఁజి చను ♦ సన్న చెలక ఁ బక్క ప్రక్క తా
ననిశప్రసారితాంఘ్రులను ♦ వ్రాలియుఁ దాఁకక, రోగపీడితుం
డనఁ బడియుండె ధరాతలమునందు మహార్తి వినష్టచిత్తుఁ డై. ౩౯౪

సీ. పుణ్యాంతమున స్వర్గ ♦ మునుండి ద్రెళ్లుయు, యాతినా సనుచిత ♦ గతి దీన
గతిఁ నేలఁబడియుండు ♦ తక్షవల్లభునిఁ బరా, సనుభూత తాదృగ్వ్య ♦ సనునిఁ గాంచి
వెలఁ పాకింతయు లేక ♦ వెఱపిట్టుచు ననర్థ, రూప యపిద్ధార్థ ♦ పాప మనక
ముసుపటినయము లే ♦ ముగుద దాఁ గోరుచుఁ, దన పెనిమిటిఁ జూచి ♦ తలఁక కనియె

ఆ. నేను సత్యవాది ♦ నే దృఢవ్రతుఁడ న, టంచు నిన్ను నీవ ♦ యూడుకొనెదు
నావరంబు లిట్లొ ♦ సర్పక యే బూనె, పాతకుఁడవు గాఁగ ♦ భ్రాంతిపడితొ. ౩౯౫

మ. అని తన్నాడఁగఁ గైక యాజియును మా ♦ ర్ధ్యాయత్తుఁ డై మూర్ఛముంగ
గనుచుం దాని సరోష వేగమున నే ♦ గన్నేను లోకాంతరం
బున రాముండు మహాటవీస్థలికి సం ♦ ప్రాప్తుండు నై యుండుమిా;
నను ఛీ ఛీ యన వేల్పు లో చెనఁటిదా ♦ నా! యెట్లు సైరింతు నే. ౩౯౬

సీ. కైకేయికో బలుకఁగాఁ ♦ గాన కంపితి నన, సత్య మయ్యెను న ద ♦ సత్య మగును
గానక కానక ♦ ఘనతపంబులఁ గన్న, నసఘు శ్రీరాముఁ బో ♦ కార్తు నెట్లు?
శూరుండు సుకృతహ ♦ స్తుఁడు జితక్రోధుండు, క్షమకును మాఱట రూపు ♦ చారుకమల
పత్రలోచనుఁడు సు ♦ శ్యామలవళశ్యాముఁడు, దీర్ఘబాహుండును ♦ దివ్యమూర్తి

తే. రాము నభిరాము విక్రమ ♦ ధాము నెట్లు, దండకాటవి కనుతు ను ♦ ద్దండవృత్తిఁ
గరమునుకవాసిశోకంబు ♦ తెరువు గానఁ, డార్తి గొనుచుండఁ జూడ నె ♦ ట్లోర్తుఁ జెపుమ.

కం. వ్యసనానర్హుని రాముని, వ్యసనంబుల ముంప కుండ ♦ సందితి నేనిఁ
వెస దేహాంతరలబ్ధిని, నసమానసుఖంబు గల్గు ♦ నాకంబున నేన్. ౩౯౭

తే. అకట పాపాత్మురాల! ద ♦ యావిహీన, రాల! నా ప్రియపుత్త్రు శ్రీ ♦ రాముఁ గోమ
లాంగు నిటు బాధపఱిచి యీ ♦ యవని నిత్య, పరిభవమునొంది నాకీడు ♦ బాలుపడితె.

తే. అనఘు నీకీవి విలపించు ♦ మును నితాంత, మును గలంచి నీ హృదయ ♦ ముఁ దపించు
చుండ నాతఁడు నీ రాజ ♦ పుత్త్రుఁడు దోర, గిల్లఁ దోషిఁ జేయుచుఁ ♦ గారె జగతి.

చం. కడుకొని పండువెన్నెలలు ♦ గాయుచు నుండియు నాత్రియామయుం
దుడుగనిదుఃఖవేగమున ♦ నోటఱి యేడ్చుచు నుంట త్రోవికిఁ
గడుఁగడుమాసరం బగుచుఁ ♦ గన్పడె, నాతఁడు వేఁడియాగుపుల్
విడుచుచుఁ జూడ్కులం గగన ♦ వీధిని నిల్పి వచించె నేడ్చుచున్. ౪౦౧

ఉ. అంజలిచేసి మ్రొక్కెద ద ♦ యామతిఁ జూడుము నన్నుఁ దెల్లవా
ఱం జనఁబోకు చుక్కలనె ♦ లాగయి సేత నెసంగు రాత్రిరీ!

నంజలిపట్టి నీచెంతఁటి ♦ విస్మయ కైక మొగంబు చూచునై
నం జమఁ గాన వేగ మయి ♦ సం జొలవాఱుము లేచి పోయెదన్. ౪౦౨

కం. అని పలికి యుఁ గైకయిమో,మును బోడఁగని హస్తయుగము ♦ మోడిచి వనజా
క్షిని సుప్రసన్నఁ జేయఁగ, వినమ్రమోక్తుల నిట్లు వేఁడు ♦ విపులాధవుఁడున్. ౪౦౩

దశరథుఁడు కైకను బ్రార్థించుట.

ఉ. ప్రియుఁడ, మంచివాఁడఁ, దవ ♦ నీయుఁడఁ, జానఁగ నున్నవాఁడ, నో
మానిని! నీకు భర్తను, మ ♦ హీపతినిం గద, యొగ్గ దోసిలిం
మానము వీడి వేఁడెదను ♦ మన్నన సేయుము, యొంటిగాదు నేఁ
డానిఖిలావనీజన ♦ సమక్షమునం గడ బాస చేసితిన్. ౪౦౪

కం. ఏలా దానిఁ ద్రోయుదు, బాలా! కరుణాత్మురాల ♦ వరమసుశీలా!
యేలింపుము నాయెడ నిక, జాలిం బెట్టకు దయం బ్ర♦సాదింపు సతీ! ౪౦౫

సీ. నీ యిచ్చు రాజ్యంబె ♦ నిత్య మౌఁ గా పుత్రి, శమియింపు నా రాము ♦ చంద్రు దేవి!
పరమార్తి గ్రీయుఁ ♦ బ్రోషించు నీ కిల, నిది రాముసకు నాకు ♦ నెల్లజనుల
కును భరతునకును ♦ గుమున్నుల్లైనను, సమ్మతం బిది యని ♦ జాలి పుట్ట
నపలు రక్తాక్షు శు♦ద్ధాత్ముని నశ్రుపూ,ర్ణాక్షుని బతిని మే ♦ లాడ కున్నఁ

ఆ. క్రియ నదుష్టభావఁ ♦ బెంకెను బ్రతికూల,వచనఁ జూచి సుతుని ♦ వననివాస
మంము బుద్ధి నిలిపి ♦ యన నేర కేమియు, శోకమునను బడియె ♦ శోష మొంది.

కం. ఏర్పడివంత నలంగుచు, నూర్పుచుఁ బడియుండి నృపతి ♦ యుదయము కాఁగన్
జేప్ప ప్రతిబోధకాళి యె,నర్చడిగీతంబు లాఁపి ♦ నలగుడునడఁగన్ ౪౦౭

దశరథునకు సత్యంబు కైక బోధించుట.

సీ. పుత్రశోకంబున ♦ భూపాలంబునఁ దెల్లి,పడి మూర్ఛల నలంగు ♦ పతిని జూచి
పాపాత్మురా లిట్లు ♦ పలుకు నో పృథివీశ! బాస చేసియును ని ♦ ప్పాట దానిఁ
జెలుపక పాపి వై ♦ చనఁ జూచెద వె యిట్లు, ధరణిఁ గొల్లుదు? నేల ♦ తప్పవిడుతు
దిటము గా లేలెమ్ము ♦ తీర్పుము వరములు, తలఁపుమీ నీ వింత ♦ ధర్మనిధము

తే. ధార్మికులు సత్యమే పర ♦ ధర్మ మనరె, నీవు ధర్మంబు దలఁపఁగ ♦ నేను సత్య
మూఁతగాఁ బట్టుపటి చెద ♦ నూరకేల, సత్య మెడపఁగ నలవని ♦ జాలి పడెదు.

కం. తనమాటఁ బట్టి కాదే, మును శైబ్యుఁడు తనదు దేహ ♦ మును డేగకుఁ గాఁ
గొను మని యిడి వెసఁ జూఱం,గొనె నుత్తమ మైనగతిని ♦ కువలయనాథా. ౪౦౯

కం. అందునకై కాదే తన,కుం దానముఁ గనులు వేఁడె ♦ కొను విప్రునకున్
గుందక యిచ్చె నలర్కుఁడు, నందితదివిజుండు తనదు ♦ నయనయుగంబున్. ౪౧౦

కం. జలనిధి ధరిత్రిని ముంపఁగఁ, గలఁచిన నష్టంబు గలదె? తనసుగాన్యాన్
వలఁచి కదా వేలావని, వల నొప్పఁగ దాఁటకుండు ♦ స్వల్పంబైనన్? ౪౧౧

ఉ. సత్య మొకండె బ్రహ్మమగు ♦ సత్యమునందె వసించు ధర్మముల్
సత్యము యక్షయంబు లయి♦చాగడి యోగసుకోటు లన్నియున్
సత్య మొకంటనే కలుగు ♦ శాశ్వత మోక్షపదంబు, గావునన్
సత్యముఁ బట్టుమీ మఱి నె♦సంగిన నింతుక ధర్మచింతయున్. ౪౧౨

ఆ. ఇంతయేని ధర్మ♦చింత నీమది నున్న, సఫలముగను జేయు ♦ స్తోత్రదేంద్ర
నీ వొసంగి నట్టి♦యానరద్వయమును, దప్పఁ బలుక నొప్పు♦దానఁ గాను. ౪౧౩

కం. దాఁటుము ధర్మము మేలని, దూఁటి యిటుల్ పలుకు దానఁ ♦ దుర్గమ ననికీ
నాఁటన సంభ్రము రాముని, మూఁటికి ముమ్మాటి కిదియ ♦ మూర్ఖత రాజా. ౪౧౪

కం. నాతోఁ జేసిన బాసను, వే తీర్పక యుండు వేని ♦ విను నావలుకున్
నీతోడు నీవు చూడఁగఁ, బాతుం బ్రాణముల విడుటఁ ♦ బడి యని కినుకన్ ౪౧౫

ఉ. జెంకొకయింత లేక యిటు ♦ జెంకెన లాడెడు కైకకున్ స్వనా
శంకరదాన మిచ్చు బలి♦చాడ్పున సూనృత పాశబద్ధుఁడై
బింకము దక్కి చిక్కి మఱి ♦ బెగ్గిలి వెల్వెలఁబాఱు మోముతో
నంకిలిఁ గాఁడిగండ్లకును ♦ నంతరమందలియె ద్దసంగొనెన్, ౪౧౬

— దశరథుఁడు కైకను విడనాడుట. —

ఉ. భూవరుఁ డెట్టకేని ధృతిఁ♦బూని; సతిం గన నోసి, యిట్టిమై
నావలి మోము నైయనె, హలా♦తాళను బ్రాణములను మంత్రిసంస్కృతిన్
బావనరీతిఁ గైకొనిన♦పాణితలంబును నిన్ను మద్భవున్
నీవలనన్ జనించుటను ♦ నీసుతు వీడితి నేను దుర్గతీ. ౪౧౭

ఉ. రాత్రిరి దీఱె, వేకువయు ♦ రాఁ దొడఁగెం, దనయాభిషేకకా
ర్యాత్తతరక్తి మై గురుచ♦యంబులు నన్నుఁ గనిఁ దీవరించు, వి
ఖ్యాతముగాఁగ రాముని త♦దర్థము గూర్చిన వస్తుకోటిచే
నాతఁడె యూర్ధ్వదైహికము ♦ లన్నియు నా కొనరించుఁ బ్రేతకున్. ౪౧౮

కం. ఈకరణిని రాముని యభిషేకమునకు విఘ్న మీవు ♦ చేయుటఁ జెనఁటీ
నీకొడుకును నీవును సఫ, వేకిని! నా కింక నీళ్లు ♦ విడరాదు సుమీ. ౪౧౯

కం. మును వెలమి నలరు చుండఁగఁ, గనినట్టి పురీజనంబు ♦ గతహర్షం బై
కనఁగ నవాఙ్ముఖ మై కడు, ననటం బడ నెట్లు చూడ ♦ నశ మను ముండెన ౪౨౦

కం. రిక్కలు మాయఁగ జలధికిఁ, జుక్కలతోఁ డరుగఁ దూర్పు ♦ సొబగు గనంగా
గ్రక్కున రే వేగుట గని, త్రెక్కొను రోషమునఁ గైక ♦ నృపతికి ననియెన్. ౪౨౧

ఉ. ఏ మిటు మాట లాడెద మ ♦ హీపతిశ్రేష్ఠ! దుర్విషహోగ్రఘోరతీ
వ్రాను మనుష్యభాషణము ♦ లాల మిం కేటికి? నీ ప్రియ బంధుమిత్రా
రాముని గానకుం బనుప ♦ రాజ నొవ్వన్ను నామనుష్ పను
ప్రాణక నిశ్చయన్న గ నొ ♦ వన్నుము ధన్యుఁ డ వౌదు నంతటన్. ౪౨౨

చం. పరి యరిగి సన్నుఁ బుణ్య ప్రపం ♦ చంద్రుఁ డు తీవ్రకశాభిఘాత బా
ధితగురు ఘోటకంబుగతిఁ ♦ దెప్పున రేఁగి నచించె నోసి యా
గతి భృశతప్తసాతమునఁ ♦ గట్టిన కే వలసెన్ విశిష్టమై
స్వల్పి చెడె, రామచంద్రు శుభ ♦ శీలుఁ గన న్నది గల్గె నం చనన్ ౪౨౩

కం. అంతటఁ దూర్పున నళినీ, కాంతుఁడు తోఁ తెంచె విరియఁ ♦ గాఁ జీఁకటు ల
త్యంతము డాసె ముహూర్తం, బంత వసిష్ఠుండు స్నాతుఁ ♦ డై యోగ్యగతిన్ ౪౨౪

వసిష్ఠుఁడు పట్టాభిషేకసంభారములతోఁ జనుదెంచుట.

సీ. శాస్త్రసమేతుఁడై ♦ సకలసంభారముల్, గొంచుఁ బురంబుఁ జొ ♦ త్తెంచు చోట
సిక్తసమ్మార్జిత ♦ శ్రీపథంబును మాల్య, భూంపనుమాకీర్ణ ♦ సుందరంబు
చిత్రధ్వజాళిభూ ♦ షితము సంహృష్టలో, కపటులంబు సమృద్ధ ♦ విపణివీధి
కీర్తితోత్సవసమా ♦ కీర్ణంబు చందనా, గురుధూపధూపిత ♦ కూటచయము
తే. సర్వబాధనహేతుస ♦ ముత్సుకంబు, చారుశోభామరావతీ ♦ సన్నిభంబు
నైనపురమును గనుచు నం ♦ దంద కడచి, యధిపునంతఃపురంబు డా ♦ యంగ వచ్చె. ౪౨౫

కం. కలకల మనికూసెడి పక్షులతోఁ బురజనులతోడ ♦ శుచిమద్ద్విజకో
టులతో గ్వజనతతితో సభ్యులతోఁ జెలువారు నంతి ♦ పురముం గనుచున్ ౪౨౬

వసిష్ఠుఁడు పనరాక దశరథునకుఁ దెలుప సుమంత్రుఁ బంపుట.

ఉ. మూఁగిన యట్టిమూఁకలను ♦ మున్నుగ దాయఁగఁ జేసి ప్రీతిమై
లోఁగిటి కేగుచో నిజవి ♦ లోకనగోచరుఁ డౌచు వెల్వలన్
రాఁగ విశారదున్ సుమతి ♦ భ్రాజిత మంత్రివరున్ సుమంత్రునిన్
డాఁ గనుచున్ మదాగమము ♦ ధారణినేతకుఁ దెల్పు వేగమే. ౪౨౭

సీ. ఇవె గాంగజలపూర్ణ ♦ హేమకుంభంబులు, నివె సింధుజలఘటీ ♦ బృందములును
అభిషేకముపకుఁగా ♦ నాహృతంబైన యౌదుంబరభద్ర పీ ♦ ఠంబు నదిగొ
సకలబీజంబులు ♦ క్షౌద్రంబు మతిగంధ, దధిఘృతలాజలు ♦ దర్భ లవిగొ
యష్టకన్యలు వారె ♦ యదిగొ ఖడ్గము శస్త్ర, చాపము సుందర పూలు ♦ పాలు నవిగొ
ఆ. నతులహాయచతుష్క ♦ మదిగొఁ దేరు ధనువు, నతివిశాలవాహనంబు నదిగొ
నదిగొఁ బల్లకి ♦ నవ నవచామరము, గొడుగు తెల్ల దదిగొఁ ♦ గనుఁగొనయ్య.

సీ. బంగారుతలుగులు ♦ బఱుమూఁపురంబుతు, గలతెల్లయూఁబోతుఁ ♦ గోరోచనయు
నాలుగుకోఱల ♦ నలువారు కేసరి, సత్త్వసంతతము హా♦సత్తము మదె
సింహాసనం బదె ♦ చెలఁగెడిఁ బులితోలు, నదె ప్రజ్వరిల్లుచు♦తా శనుండు
వాదిత్రసంఘంబు ♦ వఱలెడి నదిగో స, మాలంకృతంబు వే♦శ్యాజనంబు
తే. బ్రాహ్మణులు వారె, యాచార్య♦రాజ యదిగొ,
నావు లవె, పుణ్యమృగపక్షు ♦ లవిగొఁ, బౌర
జానపదులు నైగమ్యాళులు ♦ క్షత్రియులును
వారె కొలు వెల్ల నిండిన♦వారు కంటె. ౪౨౯
తే. రామచంద్రుండు పుణ్యతా♦రకను రాజ్య, మందుఁ గావుత, నీవేగి ♦ యవనిపాలుఁ
దీనరింపుము, రవియుఁ దో♦తెంచె సనిను, సత్వరంబుగ నతఁ డేగ ♦ తన్మపుకోఱకు.
ఆ. ముతుక రాజవర్య♦మతికి నెక్కినవాని, సంతిపురికి నైన ♦ నష్టలేక
విడువఁ దగు స టంచుఁ ♦ బుషమితేఁ డానతి, నిపుట మున్నె పోన ♦ విడిచె గొల్లు.

✦ సుమంత్రుఁడు దశరథుని నిద్ర మేలుకొలుపుట. ✦

చం. వసుమతినాథుఁ డున్నదర♦పస్థ యెఱుంగనివాఁడు గావున
న్వసఁ జని యాసుమంత్రుఁ డన♦నీపతి డాసి, ఘటించి యంజలిన్,
బస గలసూక్తులం బలికెఁ ♦ బార్థివవర్యునిఁ గూర్చి తాఁ బ్రభా
తసమయయోగ్యపద్ధతిని ♦ దద్దయు భక్తిపురస్సరంబుగన్. ౪౩౨
సీ. అవధారు దేవ! త♦మోరిరానను వార్ధి, పొంగెడికీరి నుప్పొంగు మెలమి
నసురారి యెనబ♦లారి మాతలి మేలుకొలుపుభంగిని మేలు♦కొలుపువాఁడ
సాంగవిద్యామ్నాయ ♦ మబ్జసంభవుని బోధించుచందాన బో♦ధించువాఁడ
నవనీతలంబు సూ♦ర్యాచంద్రములయట్లు, బోధించువాఁడ నిన్ ♦ భూపవర్య
తే. వేగ లెమ్ము మహారాజ ♦ వివిధరుచిర,నుంగళాలంకృతుండ వై♦మహితభంగి
స్వర్ణగిరి వీడి వచ్చుభా♦స్కరునిపగిది, రమ్ము రాజేంద్ర లోకంబు ♦ రంజిలంగ.
కం. సోముఁడు సూర్యుండును సుత్రాముఁడును మహేశ్వరుండు ♦ ధననాయకుఁడున్
భూమిప వరుణుం డగ్నియు, నోముదురు జయంబు నీకు ♦ నొప్పుగ నిడుచున్.
చం. భగవతి రాత్రి దీఱెను, బ్ర♦భాతము మీఱె, నితఃపరోచితం
బగుక్రియలన్ ఘటింప సమ♦యం బరుదెంచెను, లెమ్ము నీ విఁకం
దగుగతిఁ బౌరజానపద♦నైగమసంవృతుఁ డై వసిష్ఠుఁ డో
ప్పుగ నట యున్నవాఁ, డిపుడు ♦ పుత్త్రునిఁ బట్టము గట్ట నానతిన్. ౪౩౫
కం. కాపరి లేనిపశుల్ ధ్వజ,సీపాలుఁడు లేనిసేన ♦ నెల లేనినిశల్
గోపతి యెడసినకడుపులు, భూపాలక! రాజు లేని♦పురరాష్ట్రంబుల్. ౪౩౬

ఆ. అనిన నర్థవంత ♦ మైనయాసామోక్తి, విని విషాదగరిమ ♦ విభుఁడు. శోక
శోణలోచనముల ♦ సునిశితమర్మవి, భేదనోక్తిఁ గప్ప ♦ పెట్టె దేల. ౪౩౮

కం. అన నృపునకరుణవాక్యము, లను విని కని యతనివిహ్వ ♦ లత్వంబును గే
లిని మోడ్చి జరగెఁ గొంచెము, వెనుకకు సూతుండు మదిని ♦ వెఱ నివ్వటిలన్.

కైక సుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ దోడితెమ్మని చెప్పుట.

ఉ. తా నయి చెప్పలేక పతి ♦ దైన్యమునం బడియుంటఁ జూచి యా
పాపనిధి కైక పల్కె సచి ♦ వాగ్రణితోఁ బతి రామహర్షసం
దానితమానసుం డగుచుఁ ♦ దద్దయు నిద్దుర లేమి శ్రాంతుఁ డై
తా నిటు లిప్డు కన్గొనిరె ♦ దానఁ జుమీ వచియింపఁ డేమియున్. ౪౩౯

కం. సూతా! వేగమ చని యా, సీతాపతిఁ దోడితెమ్ము ♦ చెచ్చెర నిటకున్
గాత శుభము నీ విది యే, మో తలఁపకు మనిన నతఁడు ♦ ముద మెద మెదలన్.

కం. రామాభిషేకమునకే, యీమాననిని తెఱమి చెప్పె ♦ నీగతి నిజ మీ
భూమీశుండు తదర్థమె, యీమెయి నాయాసపడెను ♦ హితధర్మమతిన్. ౪౪౧

ఉ. నిక్కము రామచంద్రునకు ♦ నేఁ డభిషేక మటంచుఁ బొంగి తా
గ్రక్కునఁ గౌసలేయుఁ గను ♦ కాంక్షను నంతిపురంబు వీడుచున్
ద్రొక్కటిమూఁకలం గడచి ♦ కోశ మహాధనముల్ వహించి లో
నెక్కొనుమక్కువం జెలఁగు ♦ హృష్టులఁ బౌరుల రాజులం గనెన్. ౪౪౨

సీ. వేగుఁబోకను లేచి ♦ వేదపారగు లైన, బ్రాహ్మణుల్ సభ దీరి ♦ బాహిరముగఁ
బట్టనస్థులు దళ ♦ వాయులు మంత్రులు, నితరముఖ్యులు నొక్క ♦ యెడను జేరి
ప్రొద్దదో యుదయించెఁ ♦ బుష్యంబు ప్రాప్తించె, లక్ష్మాగ్రజుజన్మ ♦ లగ్నమిదియు
యభిషేకముసకలు ♦ యమరించి సత్క్రియా, వస్తువు లన్నియు ♦ నఱలె నవిగొ
తే. భద్రజలకుంభములుఁ జూచు ♦ భద్రపీఠి, సమ్యగాస్తీర్ణశార్దూల ♦ చర్మలసిత
రథము సింధుజలంబున ♦ భ్రనదియమున, కలయుతలముసఁ గలయుచ ♦ కంబుమఱియు.

సీ. ప్రాగ్వాహములయుఁ ది ♦ వ్యగ్వాహములయును
నూర్ధ్వవాహములయు ♦ నుదకములును
బహ్వోస్స్వలసమేత ♦ వాఃపూర్ణసహాలాజ
పల్లవచ్ఛన్నసు ♦ వర్ణఘటలు
సచ్ఛుభాచారలు ♦ సర్వాభరణభూషి
తాంగలు నైనవా ♦ రాంగనలును
జలజారికరవిక ♦ చప్రఖ్యకాంచన
మణిశోభితంబు చా ♦ మరము ఫ్రాలు

తే. చంద్రమండలసంకాశ♦చారుధవళ, మాతపత్త్రంబు పాండురం♦బైనవృషము
తెల్లగుఱ్ఱంబు లెస్స మ♦త్తిల్లి యున్న, పట్టపుంగారు దర్భలు♦ పాలు వెలసె.
కం. మంగళవాద్యోత్కరములు, మాంగళ్యాఖిలసువర్ణ♦మణిమయభూషా
లింగితకన్యాష్టకము హ,రంగుగ వందులును ఘృతము♦ రాజిలె నటులన్ ౪౪౫
కం. స్త్రీకాంతు లెల్ల సభ్యు,డిక్ష్వాకులయభిషేకవేళ♦ సముచిత మగుమే
లౌకానిక లాదిగ నీ,తాకాంతునికొఱకుఁ దెచ్చి♦ తమలో సభలోన్ ౪౪౬
కం. పుట్టెను సూర్యుఁడు పతి గ,న్పట్టఁడు రాజున కెవండు♦ నయముగ దీనికి
నెట్టన చెప్పఁడు దశరథు,పట్టికి నై యెల్ల సిద్ధ♦పడె జాగేలా. ౪౪౭

↞ సుమంత్రుఁడు సామంతరాజులతో సంభాషించుట. ↠

చం. అని తలపోయు చుండఁగ ధ♦రాధిపులం గనుచున్ సుమంత్రుఁ డి
ట్లనుఁ బతి రాముఁ బిల్వ మన♦నచ్చటి కేగెద, భూమిభర్తలున్
ఘనులరు మీరు, పూజ్యులరు♦ ధాతనయాపతి కంతకంటెఁ, గా
వున సయిరింపుఁ డేను నిదె♦ పోయి నృపుం గని యుష్మదుక్తిగన్ ౪౪౮
కం. సేమ మడిగి మేల్కనియున్, రామికి నెలి కేమికత మొ♦ ప్రశ్నింతు నటం
చామహీపతి డాయం జనె, సామంతమతానుసరణ♦చరితజ్ఞుండున్ ౪౪౯
కం. తుల గాననిసౌధ మన,ర్గళగతిఁ జొరఁబాఱి పొగడి♦ రాజాన్వయమున్
లలితగతి నృపునిశయ్యా,తలముఁ గదిసి తెఱ యొకండె♦ తనకడ్డముగాన్ ౪౫౦
చం. అనఘము నీదువంశము మ♦హాత్మ! రవీంద్రశశీశవహ్నులున్
ధనదుఁడు పాశియున్ జయము♦నంబులు గూర్తురు గాక నీకు, లే
చనియెను మేలుకొమ్ము నృప♦చంద్రము! కాఁగలయట్టికార్యముల్
పెనుపుగఁ దీర్పుచూ, సభను♦ వేచిరి విప్రనృపార్యసత్తముల్. ౪౫౧

↞ దశరథుఁడు సుమంత్రునితో శ్రీరామునిఁ బిలుచుకొని రమ్మని చెప్పుట. ↠

మ. అని కొండాడుసుమంత్రుగాంచి తెలిసి గో♦త్రాధీశుఁ డే నిద్దురం
గనఁ జూ, రామునిఁ దోడితె మ్మనినవా♦క్యం బేలపాటింప? విం
కన యేనిం జని తోడితె మ్మటుఱు వే♦గం, బన్న నావాక్యముల్
విని మేలంచును నిర్గమించి నగరిన్♦ వీక్షించె మార్గంబులన్. ౪౫౨
కం. ప్రేమంబున గుంపులు గొని, రామకథాలాపబహుళ♦రాగము వెలయన్
భూమీజను లుండఁగఁ గను, చామాటలు వినుచు గాఢ♦హర్షాకులుఁ డై ౪౫౩
చం. చని రజతాద్రిపేటునకు♦ సాటి, సురేంద్రునివీటిపాటి, యా
ధనదునిమేడకున్ జత, బు♦ధప్రకరాలయశృంగతుల్య మై,

గోవ బగుతల్పులున్ ముసము ♦ గూర్చునరుంగులుఁ బైడిబొమ్మలున్
ఘనమణితోరణంబులును ♦ గల్గి శరజ్జలదోపమాన మై ౪౫౪

సీ. మణివరమాల్యాళి♦మండితం బగుచును, మలయజాగరుధూప♦లలిత మగుచు
నాకీర్ణవిమలము♦క్తాఫలీరత్న మై, దార్దురం బగు సుగంధ♦యుత మగుచు
సారసమాయూర♦చారుస్వనంబు నై, సుకృతస్వకాపళీ♦సుందర మయి
మేలికాంతులచేత ♦ మిఱుమిట్లు గొలుపుచుఁ, దోయజరిపుసూర్య♦తుల్యమగుచుఁ
తే. బలు తెలుంగులు రంగుల♦పట్లు లమర, మేరుగుహ వోలి యంజలి♦కారు లొప్పఁ
గానుకలనార లందంద ♦ కాచి నిలువఁ, బల్లెటూరులవారలు ♦ బొగ్గు కట్ట ౪౫౫

చం. వెలసి మహాభ్రతుల్య మయి ♦ వేడుక మీఱి యలంకృతంబు నై
కలయఁ గిరాతకుబ్జజన♦కాండసమావృత మైనరామచం
ద్రులభవనంబుఁ జూచి యటఁ ♦ దొప్పలుదోరలు మూఁగి యున్నలో
కులఁ గని హర్షభాసురము♦ఖుం డయి, యింద్రుగృహంబుఁ బోలుచున్ ౪౫౬

ఉ. జానగుమేడఁ జూచి, రఘు♦సత్తముమెచ్చులవారు సత్ప్రియుల్
మానుగఁ నుంట గాంచుచు సు♦మంత్రుఁడు సంతిపురంబు డాసి యం
దానరపాలసూనుభవి♦కార్థదిదృక్షుశుభప్రసంగిము
ల్వీనుల కింపుగా విని స♦లీల శకుంతవినావజుష్ట మ్ము ౪౫౭

ఉ. అంజలికారులున్ బసదు♦పాయనకోటిపరార్థ్యలోకు లా
యంజనశైలసన్నిభమ♦దాందమదభ్రశరీరభ స్యశ
త్రుంజయనామకేభ మని♦తోత్రి మసహ్యాపరాక్రమంబు రా
ట్కుంజర మాపనాహ్యమును ♦ గుంజవాజరశ్రేష్ఠమంత్రులున్ ౪౫౮

కం. ద్వారమునందు న్నిలుసఁగి, వారల వీక్షించి చని య♦వారితగతి వి
స్తారమణిగణరాజిత,వారిధి మకరంబు వోచ్చు♦పడువునఁ జొచ్చెన్. ౪౫౯

తే. సదిమినయమునవారని ♦ సన్యకుండ,లోజ్జ్వలుల నప్రమాదుల ♦ నస్త్రమాను
రక్తులను బ్రాసకార్ముక♦శక్తిధరుల, వెండి కనుఁగొని వృద్ధుల ♦ వేత్రధరుల, ౪౬౦

తే. పూసి కావిడి కట్టి పట్టు ప్ర♦భూతరీతిఁ, గావిచేలలు ధరియించి ♦ కాచి యుండ
నింపు హెచ్చరికను సుమం♦త్రుండు పూర్వ,వృత్తవేది సమీపింప ♦ నెల్లవారు

తే. సంభ్రమంబున గిగుడు నా♦సనము లోలి, వారి నావృతి నిట్లను ♦ వరసమర్థఁ
డెఱుఁగఁ జెప్పుఁడు వేగ సీ♦తేశునకును,వాకిటసుమంత్రుఁడిదె యున్న♦వాఁడటంచు.

కం. అన వార లెఱుఁగఁ జెప్పిరి, జనకసుతాసహితరాము♦చంద్రున కతఁడున్
జనకాంతరంగు సూతుని, జనవున రప్పింపఁ దనదు ♦ చక్కటి కతఁడున్. ౪౬౩

సుమంత్రుఁడు రామునితో దశరథువాక్యంబుఁ జెప్పుట.

సీ. రమణీయకనక ప♦ర్యంకభాగంబున, నవ్యరత్నముక్తాల♦సరులవాని
ఘుమఘుమఘుమితసూ♦కరరక్తనిభశుచి,గంధలిప్తుఁడునయి ♦ క్రాలువానిఁ
గంకణఝణఝణ♦త్కారంబు దోఁపఁ జా,మరవీచుజానకి ♦ మరఁగువానిఁ
దనపార్శ్వమున నిల్వ ♦ ధరణిజ చిత్రాన, మేతు మృగాంకుని ♦ మించువాని
తే. భాసురంబైన నైజప్ర♦భావిశేష,పూరమున సర్వసాక్షిని ♦ బోలువాని
సకలసౌభాగ్యములనున్న ♦ శ్రీకరాభిరామ,భద్రుఁగనుఁగొనెఁగూర్చున్నవానినియతి.

చం. వరదుని రాము నంది గని ♦ వందనముల్ ఘటియించి సద్గుణో
త్కరముల సన్నుతించి నయ♦తత్పరుఁడై కరములు మొగిడ్చి మీ
కనుసమయంబున విహారశయ♦నాసనలీలల నెల్ల నంచుఁ దా
నరసి సుఖంబు నొంది వసు♦ధాధిపతి తోడ నిట్లనున్. ౮౬౫

కం. కౌసల్యాతనయా! రామా! సరగున మిమ్ముఁ గనఁగ ♦ మహిపతి కోర్కిం
జేసెను గైకేయీదేవీసహితుం డగుచు నటకు ♦ విచ్చేయుఁ డనన్ ౮౬౬

శ్రీరాముఁడు సీతాదేవికి రాజాజ్ఞ నెఱింగించుట.

ఉ. అనుడు లాలకించి, వసు♦ధాధిపసూనుఁడు వాని సత్క్రియా
మాననుఁ జేసి, సీతఁ గని ♦ మానిని! దేవర దేవి మత్ప్రియం
బైనప్రభుత్వదానవిష♦యంబు విచారము సేయు చున్నవా,
రానుతశీల నన్నరసి ♦ యర్థపథంబుఁ గడుఁ దీవరించెడిన్. ౮౬౭

సీ. వెరవరి గాన దే♦వియు రాజుయోజన, యొఱిఁగి నాకు శుభంబు ♦ నెసఁగఁ జేయఁ
గోరు చుండుటఁ జేసి ♦ గొబ్బున నాయర్థ,వృద్ధికై తొందర♦పెట్టుఁ బతిని
వరహితకామాను♦వర్తిని కేకయ,జనపాలతనయ నా♦జనని గాక
యారయ యన్నృష్ట మా♦యవనీశుఁ డాప్రియు,రాలు నాయర్థికా♦మాభివృద్ధిఁ
తే. జేయుమనఁ గోరెడి సుమంత్రు ♦ దూతఁగాఁగఁ, బంపె దివ్యాటికిదిగ దా ♦ పాడి నేఁడ
నట్టివో సభ దూతయు ♦ వట్టివాఁడ, చెలియ యువరాజు నన్నిష్ట ♦ చేయు పెద్దు.

కం. ఇటఁ బోయి రాజుఁ గనుఁగొని, సుదతీ! చనుదెంచువాఁడ ♦ సుఖముగ నీవుం
ముదితలతో నందనుకను, మదిరేక్షణ! వేడ్క నుండు♦మా యని యనుడున్

సీ. ప్రాణేశవస్త్రాని♦తాపితేక్షణ సీత, వాకిటివఱకును ♦ వచ్చి హృదయ
కాంతుని దివ్యమం♦గళవిగ్రహునిఁ జూచి, యాశాసనములు[1] ని ♦ ట్లనియె నిన్ను
బ్రాహ్మణ జుష్టంబు ♦ రాజ్యంబు రాజసూ,యాభిషేచనమున ♦ నవనివిభుఁడు
బ్రహ్మ పులోమజా♦పతికిఁ జేయువిధాన, నభిషిక్తుఁ జేయుత ♦ హర్షమునను

[1] ఆశాసనము = ఆశీర్వాదము.

తే. దీక్షితుని ప్రశసంపన్ను ♦ దివ్యతేజు, నజినధరు శుచి నిన్ను నే ♦ హరిణశృంగ-
హస్తుఁ గని నిన్ను భజియింప ♦ నాశ్రయింతు, సర్వశుభములు నీకు నే♦సంగుఁగాత
కం. కులిశాయుధుండు తూర్పున, నళినాప్తసుతుండు దక్షి♦ణమునఁ బడమటన్
జలనిధిపతి యుత్తరమునఁ, గలకాలం గొలబిలుఁడు ♦ కావుత నిన్నున్. ౪౭౧
కం. అంగన నిటు కృతకౌతుక, సంగళఁ దగు నృపసుతుండు ♦ మరలఁగ నాజ్ఞా
సంగత నొనర్చి సూతుని, సంగతి నిలు వెడలె రామ♦చంద్రుం డెలమిన్. ౪౭౨

శ్రీరాముఁడు దశరథగృహంబునకుఁ బోవుట.

సీ. కందరాంతరనిద్రిత♦గతసింహ మోయన, నిజమందిరము వీడి ♦ నీటు మెఱయఁ
బ్రథమకక్ష్యాంతర♦ద్వారభాగంబునఁ, బ్రహ్వాంజలి సుమిత్రి♦పట్టిఁ గూడి
మధ్యమకక్ష్య స♦మ్ముఖిఁ జేరి యచట మి, త్రాళ్గల నందఱ ♦ నాదరించి
చని యటఁ బావక♦సంకాశ మై వ్యాఘ్ర, చర్మాంచితంబు నై ♦ జలదరవము
ఆ. నుగ్రభానుకాంతి ♦ యుచితనై శాల్యంబు, కలభకల్పజవన♦గణము లమర
ధవళతాంగజవము ♦ నవు తేరు శ్రీరామ, చంద్రుఁ డెక్కెఁ దూర్పుఁ ♦ జంద్రు నట్లు.
సీ. ఛత్రచామరములు ♦ జా నొప్పఁ గేల్గోయి, మెఱయ వెన్నక్క సౌ♦మిత్రి గావ
పౌరమార్గమునఁ బ♦ర్జన్యుని విధముగ, నరశతాంగము కదు♦మొరయుచుండ
నుదయాద్రి వెలువడు♦నుత్ఫల్లాప్తునిఁ బోలి, తనని కేతము వీడి ♦ తరలుచుండఁ
గనుఁగొను జనముల♦కలకలనాదంబు, తుముల మై సర్వంగఁ ♦ దోఁరముగను
తే. జందనాగరుధూపిత♦జనము చాప, ఖడ్గధరకోటు లెలమి ముం♦గలను నడువ
వెనుక నూర్లకొలందులు ♦ వేనవేలు, హయనరంబులు నేనుఁగు ♦ లంటి రాఁగ
ఉ. మంగళవాద్యఘోషము ల♦మందసునందిజయారవంబు సా
రంగతురంగ రావములు ♦ ప్రస్ఫుటసూరిమహాధ్వనినాదముల్
రంగుగ నెల్లచోట్లఁ దన♦రంగ గవాక్షగభూమి తాంగ తా
నంగన లెల్లఁ జల్లిరి క♦రాంజలులం గొని పూలు రాము పై ౪౭౫
కం. నేలను సౌధంబులఁ గిటి, కీలను గను మంచసతులు ♦ కీర్తించిరి సీ
తాలలనాహృదయేశు ను, దారాభిసుకామరాసు నతఁడు ♦ హర్షము నొందన్. ౪౭౬
సీ. కౌసల్యనందనా! ♦ కని మలగాను నిక్క, సఫలయాత్రుఁ బదస్థు ♦ జనని చూచి
సీతామనోహరా! ♦ సీమంతినీవర, ము న్నెట్టితపముల ♦ మొనసె నొక్కొ
యోహో హిమాశు శశాంకు♦నట్టులు నినుఁ గూడి, నీప్రియురా లయి ♦ నెగడ సీత
రామచంద్రా నిను ♦ రాజుఁగాఁ గన నేము, సలిపినారము ప్రశ♦స్తవ్రతంబు
తే. రామభద్రుండు దశరథ♦రాజుకరుణ, మనకు నేలిక యయ్యెడు ♦ మనము పూర్వ
కామ లౌదుము మఱిఁకేము ♦ కష్ట మనఁగ, నెట్టిదో యింక నీతని♦యేలుబడిని.

చం. అని యిటు కాంతలెల్లఁ దను ♦ నాడుకొనన్ విని హృష్టచిత్తుఁడై
చని హయవారణంబులయు ♦ స్వస్తికమాగధవందిసూతపూ
ర్వనులయుఁ బుణ్యవాటులయు ♦ సంఘముఁ లుల్లసిలంగ రాముఁడుర్
జననిబిరీసపౌధగృహ ♦ చత్వరరాజపథంబుఁ గన్గొనెన్. ౪౭౯

సీ. కమనీయ మగుపతా ♦ కాధ్వజతతులతోఁ, బరిమళదగురుధూ ♦ పములతోడ
వెలిమబ్బులను బోలి ♦ వెలయుగృహాళితో, నగరుచందనసంచ ♦ యములతోడ
వలిపంపుఁబట్టుదు ♦ వ్వలువలరాశితో, స్ఫటికముక్తాఫల ♦ పటలితోడ
నుచ్చావచంబు లై ♦ యొప్పుభక్ష్యములతో, వల నొప్పు సంగళ్ల ♦ వరుసతోడ
తే. రాజితం బయి యలయంబ ♦ రంబునందు, దేవపథమున కుద్ది యై ♦ తేజరిల్లు
రాజమార్గంబునందు శ్రీ ♦ రామవిభుఁడు, సంతసం బారఁ దా నటు ♦ చనుచు నుండ

కం. హవి దధ్యక్షతలాజలు, బ్రవిమలరాజార్హదివ్య ♦ భద్రశ్రీధూ
పవితతుల మాల్యముల న, ర్హవిధిం బూజితము లైన ♦ యజిరములఁ గనెన్. ౪౮౦

ప్రజలు శ్రీరాముని దీవించుట.

కం. అందుల వారలు దన కా, నందంబున నీయ దీవ ♦ నలు వారల నె
ల్లం దగురీతిగ మర్యా, దం జేకొనుచుఁ జనఁగ వారు ♦ తాత్పర్యమునన్ ౪౮౧

కం. తాతలు ముత్తాతలు నే, రీతిం బాలించి రట్టిరీతిని నీవుం
ఖ్యాతిగ నాగుఁడ వై మముఁ, బ్రీతిం బాలింప వయ్య ♦ శ్రీరఘురామా! ౪౮౨

సీ. పౌరిఁ దండ్రిదాతల ♦ ప్రోపున కన్నసుఖాన, రామురాజ్యంబున ♦ బ్రదుకఁ గలము
అన్న మేటికిఁ బర ♦ మార్థంబు లేటికి, రాముఁడు రా జయి ♦ రాకమున్న
శ్రీరామపట్టాభి ♦ షేకంబుకంటెను, గడుశుభం బెద్ది రాఁ ♦ గలదు మనకు
రాముమహోత్సవం ♦ బీమెయి వర్తిల్ల, నన్యంబులకుఁ జొత్తు ♦ మొసగు నెట్టు
ఆ. లేమి పుణ్యఫలమొ ♦ యింతకుఁ బూర్వంబు, మనుక నేరికిని లభింప నట్టి
రామచంద్రయౌవ ♦ రాజ్యాభిషేకద, ర్శనము గలిగె జన్మ ♦ సార్థకముగ. ౪౮౩

ము. అని శ్రీరామునిమీఁద నుంచిననిజా ♦ పాంగంబులుం జిత్తముల్
ఘనుఁ డాతండు సుదూర మేగినను లో ♦ కవ్రాత మొక్కింత యై
సను ద్రిప్పంగ వలంతి గాదు, బయల ♦ న్సంకల్పవాక్యంబునన్
గను చుండుర్ రఘురామునాకృతిని ను ♦ త్కంఠాతిరేకంబునన్. ౪౮౪

కం. రామునిఁ గనుఁగొనఁ డెవ్వఁడు, రాముఁడు గనఁ డెవని వాని ♦ బ్రతుకది యేలా
భూమిని నిందయ్యం డై మను, నాతనుబాధముని వాని ♦ యాత్మయు రోయున్.. ౪౮౫

తే. నాల్గుజాతుల వారిని ♦ నయము మీఱ, నన్నివయసుల వారల ♦ నాదరించు
నటులు గావున జను లెల్ల ♦ ననవరతము, ననఘుఁడగు నట్టి శ్రీరాము ♦ ననుసరింత్రు.

కం. చదుకములకుఁ జైత్యములకు, గోదకొనునాయతనములకుఁ గోవెలలకు స
మ్మదమున సీతాకాంతుఁడు, ప్రదక్షిణముగఁ జని రాజభవనంబునకున్. ౪౮౭
కం. అంబుదసంఘనిభం బయి, యింబగు ప్రాసాదములఁ దోఁచుచు నెంతే కా
మ్యాం బగు శిఖరికి జోడై, యంబరమును ముద్దుగొనుచు సమరం బగుచున్
తే. రత్నజాలపరిష్కృతరమ్యసర్వమానగృహముల మెఱయుచు మఱి మహేంద్ర,
సదనమో యనఁ దగులేని సవురు పొసఁగి, దివ్య మగుతనతండ్రిమందిరముఁ జొచ్చె
తే. విల్లుకాండ్లను సుభటులు విడువ కెపుడు, కాపు సేసెడిమూఁడుకక్ష్యలను రథము
తోడ మిత్రులతో దాఁటి తోయజాక్షుఁ, డవలి రెండును గాల్నడ నధిగమించి
ఉ. అచ్చటఁ దోడవచ్చినసహాయుల నెల్లను నిల్పి తండ్రి పే
రిచ్చఁ జరించునంతిపురి కేగ రఘూద్వహుఁ డంత లోకులుత్
ప్రచ్చఱ రామురాకకయి కాచి వసించిరి ద్వారసీమఁ దం
పెచ్చు మహార్ణవంబు కుముదేశునిరాకకు వేచునట్లు గై. ౪౯౧

శ్రీరాముఁడు దశరథునిస్థితికి వగచుట.

చం. చని యట రామచంద్రుఁడు విశాలశుభాసనమందుఁ గైకతోఁ
బెనువనటన్ నిజాననము విహ్వలపాటున వాడువాఱఁగా,
గనుఁగవ నస్రుధార లొలుకం బెడమో మయియున్నతండ్రిఁ దాఁ
గని యభివాదనం బొనరఁగాఁ బచరించి వినీతిమంతుఁ డై ౪౯౨
కం. పిమ్మటఁ గైకేయీపాదమ్ములకుఁ బ్రణామాలి సలుప దశరథుఁ డతిశో
కమ్మున రామా యని వాక్యమ్మును నొం డనఁడు చూడఁ గాఁడు సుతునిన్.
కం. మున్నెన్నఁ డెఱుంగనియాపన్నదశం గుందు నృపతిభయదాకృతిఁ దాఁ
గన్నులఁ గని రాముండును, బన్నగము త్రొక్కువానిపగిది స్వెఱచెన్. ౪౯౪
చం. అనుపమశోకకర్శితుని, హర్షవిహీనుని, నష్టచేతనున్
ఘనతరదీర్ఘనిశ్వసనుఁ గష్టదశాపన్ను, రాహుపీడితా
ర్కునిగతి, క్షోభితాంబునిధికోపున, దబ్బఱ లాడినట్టిస
న్మునివలె, నున్నవానిఁ గని తొట్రిలుపాటునఁ దాను నట్టు గై ౪౯౫
కం. జలనిధి పర్వంబునవలెఁ, గలఁతంబడి కలుగరానిగతి భూపతికిన్
గలిగె నెటో యని తనలోఁ, బలు తెఱఁగుల చింతించె రామభద్రుఁడు భీతిన్. ౪౯౬
ఉ. అక్కట నన్నుఁ జూచి ముఖమున్ దపు జేసి వికాస మూనఁడో?
యొక్కెడ దేనికేని యలుక నూనియు నన్నుఁ జూచినంతనే
మక్కువ గారవించు, నలమార్గము నప్పుడు జూడ దోఁచె, నా
దిక్కును జూచి యిప్పు డతిదీనతఁ గుందెడి, నేమి హేతువో? ౪౯౭

కం.అని మది నాలోచించుచుఁ, బెను పగు శోకమున మిగుల ♦ విహ్వలుఁ డగుచున్
దనమోము వెల్లఁబాఱఁగ, ననఘుఁడు భీతాత్మయుక్తిఁ ♦ బ్రాంజలి యగుచున్.

శ్రీరాముఁడు కైకను దశరథుదుర్లఖపాటునకుఁ గారణ మడుగుట.

ఉ. ఉల్లము దల్లడిల్ల వ్యస♦నోద్గతిఁ గైకయివంకఁ జూచి యో
తల్లి! ప్రమాదపాటునను ♦ ద ప్పొకఁ డే నొనరింపఁ దండ్రి, కి
ట్లొల్లఁడు నన్నుఁ జూడ, మొగ♦మోడెడుఁ బల్కఁగ నప్రసన్నుఁడై,
చెల్లఁ దదీయకారణముఁ ♦ జెప్పవె, తేర్పవె నీవ యేనియున్. ౪౯౯

ఉ. నాపయి నెంతయో నెనరు♦నం జరియించెడు నెప్డుఁ దండ్రి, దా
నోపఁడు మాటలాడ నిపు♦ డోజననీ! యిది యేమి దేహసం
తాపమొ? చిత్తవేదన యొ? ♦ ధారిణిఁ బుట్టినజీవి రోగసం
తాపముఁ గాంచ కుండునె, స♦దా సుఖ మబ్బునె దేహధారికిన్? ౫౦౦

కం.వినఁడు గదా భరతుని కడ,తనయుని విషయంబునందుఁ ♦ దా నశుభంబుల్
కనఁడు గదా కీడును నా,జననులపట్టులను వీత♦సమ్మదుఁ డగుచున్. ౫౦౧

కం.ఏవిషయ మైనఁ జెప్పినఁ, గావింపక తండ్రి నొవ్వఁ♦గా మూర్ఖంబేఁ
జీవింప నొల్ల ధర నే, నేవిధి జీవింతుఁ గుపితుఁ ♦ డేనియుఁ దల్లీ. ౫౦౨

కం.సత్యముగఁ దనకుఁ దరణో,చిత్యము గల దేహ మిచ్చి ♦ క్షితిఁ బ్రోచినయా
ప్రత్యక్షదైవమున క,ప్రత్యయములఁ దండ్రి కెనఁడు ♦ ప్రతిభాషించున్. ౫౦౩

కం.ఈవిధి జనకుఁడు నగవఁగ, నీ నభిమానంబుబలిమి ♦ నెగ్గించుచుఁ గో
పావేశంబున నోతల్లీ! వఱగొడ్డంబు లాడ♦ లేదుగ చెపుమా. ౫౦౪

కం.నిక్కము వచింపు నృపతికి, నెక్కరణిని వచ్చెఁ బూర్వ ♦ మెఱుఁగనివ్యథ దా
నుక్కడి నేటికి నీగతి, నక్కట యింతకును మూల ♦ మాఘము దేవి. ౫౦౫

కం.అనురామచంద్రుమాటలు, విని లజ్జ దొఱంగి మదిని ♦ వికలత లే కి
ట్లనుఁ గైక యతనిఁ గనుచును, దనహిత మేమదిఁ దలంచి♦తగ వెంచకెవన్. ౫౦౬

ఉ. కోపము లేదు రాజునకుఁ ♦ గోసలరాజతనూజ! మేనికిం
దాపము లేదు, మానసము♦నం గలకోర్కి వచింప నీ కెదఁ
గోపము వచ్చునో యనుచుఁ ♦ గొంకెడి, నే వచియింతునా? మన
స్తాపము దీఱు రాజునకుఁ ♦ దప్పక నీ వది చేసి తేనియున్. ౫౦౭

కం.ప్రియుఁ డగునీతో నె ట్ల,ప్రియమును వచియింతు ననుచు ♦ భీతిల్లుట నా
ల్కయు రా దితనికి నీతో, నయముగ మాట్లాడ; నందు♦నా యది తనయా? ౫౦౮

ఉ. మున్న యొసంగి నాకు వర♦ముల్ బహుమానపురస్సరంబుగాఁ
బన్నుగ నిప్డు కోరినను ♦ బ్రాకృతునట్టులు కుందుచున్న వాఁ

దన్న! ప్రతిజ్ఞ చేసియు గ♦తాంబుల సేతువుఁ గట్టఁ జూచెడి,
నృశంసమ కాక న్యాయ మగు♦నా తనమాటయె తాను దప్పఁగన్? ౫౦౯

ఉ. నాయన! ప్రాజ్ఞు లెల్ల భువ♦నంబులమూలము ధర్మ మందు, మీ
నాయన నీవయి న్నెనరు♦నం, గడు నావయిఁ గిన్కఁ జేసి, తా
నీయెడఁ దప్పు కుండుగతి ♦ నీ వయినన్ గురుబుద్ధి మేలు గా
నీ యది కీడు గాని సుత ♦ నెమ్మి నొనర్చెద వేని చెప్పెదన్. ౫౧౦

కం. భూపతితలంపుఁ జెప్పెద, నాపలుకులు వ్యర్థముగ నొ♦నర్పవ యేనిన్
నీవయి మోమోటను దా,నై పలుకఁడు నీకు నప్రి♦యంబో యనుచున్. ౫౧౧

కం. ఈకరణిని వచియించిన, కైకం గని కులిలపడుచుఁ ♦ గడు రాముఁడు భూ
మీకాంతుసమక్షంబునఁ, బ్రాకటగతిఁ బల్కెఁ దనదు♦భావము దెలియన్. ౫౧౨

శా. ఇస్సీ తల్లి! యి దేటిమాట, తగవే ♦ యి ట్లాడ నన్ రామునిన్?
లె స్సాయెన్ నృపునాజ్ఞఁ జేసి విను వ♦హ్న్యుజ్జ్వలకున్ దేహమున్
భిస్సానూత్రముఁ జేసెదన్, విషము లే ♦ న్వే త్రావుదుం, గంధి రం
హస్సంరంభము మీఱఁ జొచ్చెదను, శం♦కాతంక మిం కేటికిన్. ౫౧౩

కం. భూమిపతి గురువు తండ్రియు, నామే లెదఁ గోరు నెపు డొ♦నర్తు నభీష్టం
బో మాత! బాసచేసెన, రాముం డిరుమాట లాడ ♦ రాఁ డెఱుఁగు మనన్. ౫౧౪

శ్రీరామునితోఁ గైక తన వరములవృత్తాంతముఁ దెల్పుట.

కం. చక్కనినడవడి గలయూ, చక్కనిసుతు సత్యవాది ♦ జనవినుతుని నా
టక్కరి జాణెత యిట్లను, నక్కును గరఁగించి చెవుల ♦ నుంచినమాడ్కిన్ ౫౧౫

ఉ. పూర్వము నిర్జరాసురుల♦పోరున నీజనకున్ సశల్యునిన్
గర్వితదైత్యకోటికిని ♦ గైవసముంపకుండ నేను యు
ద్ధోర్విని గాచితిం గొడుక! ♦ యొప్పుగ నిచ్చె వరద్వయంబు నీ
యుర్విధవుండు తత్ప్రతిగ ♦ నుత్తమశీల! కృతజ్ఞుఁ డౌటచేన్. ౫౧౬

కం. ఆ రెండువరంబులచేఁ, గోరితి నీతమ్ము భరతుఁ ♦ గువలయపతిఁగాఁ
గూరిమి నొనర్పు దండకఁ, జేరఁగ నీ విపుడ చనఁగ ♦ శ్రీరఘురామా. ౫౧౭

కం. నీశంక్రికి నీకును వి,ఖ్యాతిగ బొం కొదవకుండఁ ♦ గాచుకొనెద వేన్
సీతానాయక! విను సం,ప్రీతిన్ నాపలుకు దీర ♦ నృపతి కుమారా! ౫౧౮

సీ. అన్న! నాయాడిన ♦ వన్ని వింటివి గదా, జనకువాక్యము దప్పఁ ♦ జనకు మయ్య
పదునాల్గువర్షముల్ ♦ బహుళాటవులయందు, సంచరింపఁగ నిష్ట ♦ చనఁగదయ్య
నీయభిషేకంబు ♦ నెఱవేర్పఁ గూర్చిన, వస్తువుల్ భరతుకై ♦ వలయు నయ్య
పట్టాభిషేకసం♦భ్రమ మంతయును వీడి, జడలుఁ జర్మముఁ దాల్చి ♦ నడువ వయ్య

తే. వివిధ రత్న సమాకీర్ణ♦విపులవిభవ
యుక్తరథగజవాజిసం♦సక్తమైన
కోసలపురంబునందు నా♦కొడుకు భరతుఁ
డొప్పుగ నృపాలుఁ డయి యేలు♦చుండుఁ గాక. ౫౧౯

చం. అతులదయాళుఁ డైన వసు♦ధాధిపుఁ డీవరయుగ్మ మిచ్చియు
న్నతి చెడినట్టు లార్తి వద♦నం బిటు వెల్వెలఁ బోవుచుండ నీ
గతి నినుఁ జూడ నోడ నన♦ఘవ్రత! యీతని మాటఁ జల్పి యీ
క్షితిపతి సత్యవాది యను♦కీర్తిని నిల్పి తరింపఁ జేయుమీ. ౫౨౦

ఉ. ఈవిధ మైననిష్ఠురము ♦ లెన్నియొ పల్కిన ధీరబుద్ధి శో
కావిలతం గనండు మది♦యందున యే సుమంత యేని, భూ
మీవిభుఁ డంతయు న్విని స♦మిద్ధవియోగమహాగ్నిఁ గ్రాఁగుచున్
వావిరి తాపవేగమునఁ ♦ బల్లటిలెన్ సుతశోకతప్తుఁ డై. ౫౨౧

అరణ్యమునకుఁ బోవ శ్రీరాముఁ డంగీకరించుట.

చం. మరణసమానముల్ సవతి♦మాతనుడుల్ గడునప్రియంబు లా
పరబలమర్దనుండు విని ♦ భావమునం దొక యింతయున్ వ్యథా
భరమున స్రుక్క కిట్లనియె ♦ భామిని కైకకు, నింతమాత్రకా
నరపతి దుఃఖ మందెడిని ♦ న న్నని పల్కఁగ నొల్ల కక్కటా? ౫౨౨

కం. జడలను దాలిచి నారల, నెడపక ధరియించి తల్లి! ♦ యిప్పుడె చనుదున్
బెడిదపుటడవులకును నృపు,నుడువుల సార్థకముఁ జేయ ♦ నూహ్యానునాఁడన్.

ఉ. నా కిది చెప్పనమ్మ జన♦నాయకుఁ డేటికి మున్ను పోలె నా
రాకకు నన్నుఁ జూచియును ♦ రంజిల నోపఁడు, నీసమక్షమం
దే కలభంగిఁ జెప్పెద, ని♦దే వనిఁ జీరజటాధరుండ నై
నీ కెదఁ బ్రీతిగాఁ జనెద ♦ నెమ్మది నూఱడు, మల్క మానుమీ. ౫౨౪

కం. హితుఁ డఁట మఱి జనకుం డఁట, కృతజ్ఞుఁ డఁట గురువును నఁట ♦ నృపతియు నఁట|స
మ్మతి నమ్మి చేయు మన్నను, క్షితి బ్రదికియు నేల ప్రియముఁ ♦ జేయక యుందుని.

ఉ. ఒక్కటికిం దపింతు, నది ♦ యుల్లముఁ గ్రాఁచెడిఁ జూడఁ జూడఁగా,
నక్కట తానుగా నృపతి ♦ యాదట న న్బిలిపించి నాయనా!
మక్కువ చేసెదన్ భరతు ♦ పార్థివుఁ జేయఁగ నంచుఁ గూర్మి పెం
పెక్కఁగ నొక్క మాట యనఁ ♦ డేయపరాధ మొనర్చినాఁడనో.

చం. భరతున కిమ్ము టన్న బహు♦భాష ల వేటికి మున్నె[1] జానకిన్
ధరణిని బ్రాణముల్ ధనవి♦తానము నీయఁగ లేనె నేనుగా?

[1]మున్నె = వివాహమునకుఁ బూర్వమె.

ధరణిపుఁ డంతె కాక మఱి ♦ తండ్రియుఁ దానుగఁ గోర, నీకు ము
త్కరముగఁ జేయ కుండుదునె ♦ త న్నిల సత్యధురంధరప్రభున్? ౫ ౨౭

చం.ధరణిపుఁ దేర్ప వమ్మ, వసు♦ధాగతలోచనుఁ డౌచు బాష్పముల్
గురియఁగ నేల దుర్గఖపడ, ♦ గొబ్బున మాతులునింటికిన్ సుతున్
భరతునిఁ దేర దూతలను ♦ బంపును రాజు ననుజ్ఞఁ; గాన కే
నరిగెదఁ, దండ్రి చెప్పఁ డను♦నంకిలి పెట్టను, నొప్పు ద ప్పనన్. ౫ ౨౮

చం.అనురఘురామువాక్యముల ♦ కాత్మ నితాంతము సంతసించి యా
వనితయు నట్ల చేసెదను ♦ బంపెద దూతలఁ దోడి తేర నా
తనయునిఁ, గాలయాపనముఁ ♦ దాళను, నానుతువార్త లేటికిన్?
వనముల కీవు తర్లు మెడ♦పల్కక, సంతసకట్టు పోకకున్. ౫ ౨౯

ఉ. సిగ్గున నీదుతండ్రి తమి ♦ సేయఁడు చూ పలు కాడ, దానఁ దా
సగ్గిసముగ్గిసల్ గొనెడిఁ ♦ జాలఁగ దైన్యము పేర్మి, దాని నీ
వెగ్గుగఁ జూడఁ బోకు, వని ♦ కీ వటు పోయెడిదాఁక త్రేఁడు దా
నిగ్గతిఁ గూడు నీళ్లు గొన♦కేని యిలం బడియుండు నం చనన్ ౫ ౩౦

చం.చెలి నుడు లాలకించి, పతి ♦ ఛీ యిది యెంతటికష్ట మంచు లోఁ
గలఁక వహించి, శోకమునఁ ♦ గ్రాఁగి, శయంబున సొమ్మసిల్లుడున్,
బలియుఁడు లేవ నెత్తి, సతి ♦ పల్కెడుమాటల కడ్డ యోజనన్
జలిపె వనాళికిం జనఁ గ♦శాభృశ తాడితఘోటకం బనన్. ౫ ౩౧

కం.ఆచెడుగు దన్నుఁ బలికిన,వాచానారాచములకు ♦ నగఁ జెందక సీ
తాచపలాక్షీపతి యా,పాపపుసతి కనియెఁ దనదు♦భావము దెలియన్. ౫ ౩౨

చం.అతివ! ధనార్జనంబ పర♦మార్థముగాఁగఁ దలంపఁ బోను, నీ
క్షితి నిలువంగ నైనఁ దమి♦సేయఁ జుమీ, నిజ మీ వెఱుంగుమీ,
యతులితసత్యధర్మనియ♦మైకరతిం జరియించుసంయమి
ప్రతతులతోడ సాటి నని ♦ బాగుగ నిల్పుము దేవి! నీమదిన్. ౫ ౩౩

చం.ఇది యన నెంత? దేవి! విను♦మీ ప్రియ మెయ్య దొకంపు తండ్రికిన్
మదిగొని చేయఁ గల్గినను ♦ మానక ప్రాణము లిచ్చి యైన నే
నది యొనరించినాఁడ నెటు♦లైనను; దండ్రిసపర్యకంటెఁ ద
ద్గదితము దీర్చుకంటె ధరఁ ♦ గల్గునె మే లగుధర్మ మేదియున్? ౫ ౩౪

కం.జనకుఁడు పొ మ్మన కున్నను, జననీ! నీమాటఁబట్టి ♦ చనియెద నిపుడే
వనములఁ బలునాళ్లేఁడులు, గొనకొని వసియింప నీదు♦కోరికఁ దీర్పన్. ౫ ౩౫

కం.బలవంతపెట్టి భూపతి, నలయించితి వొక్కమాట ♦ నన వైతివి నా
　　కెలమిగ నియంత్రి వయ్యును, దెలియఁగ లేవైతి నాదు♦ధీగతి గుణమున్. ౫౩౬
కం.తల్లియనుజ్ఞం గొని నా,వల్లభ నూరార్చి వచ్చు♦వఱకు విళంబం
　　బుల్లమున సైఁపు మిదె నీ, కుల్లాసముగాఁగ నడవి ♦ నుండఁగఁబోదున్. ౫౩౭
కం.భరతుఁడు రాజై తండ్రికి,గురుమతి శుశ్రూష సేయ ♦ గఁఱుకొను నట్టుల్
　　వరమతిఁ జెప్పుము తల్లీ, ధరణి నిది సనాతనంపు♦ధర్మము కైకా. ౫౩౮
కం.అనురామునివచనంబులు, విని దుస్సహశోకభార♦వేగంబునఁ ద
　　జ్జనకుఁడు వావిడిచి మహా,స్వనమున నా వఱచినట్లు ♦ పలవింపంగన్. ౫౩౯

→ శ్రీరాముఁడు కౌసల్యాగృహమునకుఁ బోవుట. ←

చం.తలగొని మ్రొక్కి తండ్రికిని ♦ వందన మాజగజంత కైకకుఁ
　　గలిపి సురోచి యంతిపురి ♦ చయ్యన వెల్వడి యశ్రుపూర్ణదృ
　　క్కులల ననుజుండు వెన్కొనఁగఁ ♦ గ్రోధసముజ్జ్వలితాంతరంగుఁ డై
　　వలనుగ నాభిషేచనిక♦భాండములఁ వలగొంచు రాముఁడున్ ౫౪౦
చం.ఇవి భరతాభిషేకమున ♦ కేర్పడుఁ గాక య టంచు వేఁడుచుఁ
　　దవులఁగ నీక వానిపయిఁ ♦ దద్దయు దృష్టియు రక్తి; ఛత్రముఁ
　　సవు రగుచామరంబులును ♦ స్యందనముఁ స్వజనంబు వీడి తా
　　నవికలితేంద్రియుం డయి జ♦నావళిదుఃఖముకై వగర్చుచున్. ౫౪౧
చం.చనియెను దల్లిపీటికయి ♦ సర్వసుఖంబులు రాజ్యభోగముల్
　　పొనుపడినఁ ముఖంబునను ♦ బొల్పు దొఱంగదు యోగి కట్లు రా
　　మునకు, తపాగమంబు జన♦మోహనమూర్తికి శీతరశ్మికిఁ
　　గనఁగ మలీమసత్వ మొసఁ♦గంగ సమర్థమె యెన్నఁడేనియున్. ౫౪౨
ఉ. ఏతదనిష్టవార్త వచి♦యింపఁగ నేగెడురామచంద్రుప్ర
　　స్ఫీతముఖాంబుజంబున వి♦శేషముగానరు చూప త్రెస్వరేఁ
　　ధీతతయుక్తిమై శరదు♦దీర్ణకరుండు మృగాంకునట్లు తే
　　జోతిశయంబు మానఁడు, ప్ర♦హర్షము వీడఁడు కొంచె మేనియున్. ౫౪౩
చం.కదుకొనుదుఃఖముఁ హృదయ♦కంజమునంద యణంచి లక్ష్మణుం
　　డుదితపరాక్రముండు దన♦యొప్పునఁ దోఁ జనుదేర లోకులఁ
　　ముదమున మంచిమాటలను ♦ మోదిలఁ జేయుచుఁ జొచ్చె మాతృస
　　త్సదనముఁ జెప్ప కార్తలయ♦శంక నిజార్థవిపత్తి నేరికిన్. ౫౪౪
ఉ. అంతిపురంబు వీడి చని ♦ నంతన రాముఁడు ఘూల్లటంచు శు
　　ద్ధాంతనితంబినీజనుల♦యార్తనినాదము మిన్ను ముట్టె నే

కాంతము, రామచంద్రుఁడు వ♦నాంతరవాసముఁ జేయు నంట, హా
యెంతలు పుట్టె నేమిగతి ♦ యేగతిఁ దాళఁగ? నేమిచేయఁగన్ ? ౫౪౫

చం. జనకుఁడు చెప్ప కుండినను ♦ సర్వము నంతిపురంబుకృత్యముల్
చనవునఁ దీర్చి యందఱకు ♦ సమ్మతి మై శరణంబు దిక్కు నై
జననిని గొల్చురీతిఁ దన♦జన్మముఁ దొట్టి నితాంతరక్తి మై
మనలను గొల్చుశంద్రి గుణ♦మాన్యుఁడు రాముఁడు కాన కేగెడిన్. ౫౪౬.

చం. తనయెడ నెవ్వరైన నొక♦తి ప్పొనరించినఁ బ్రల్లదంబు లా
డిన విని కోపగింపఁడు, వ♦డిగ విడనాడును గ్రోధనీయము,
ల్గినిసినవారియందుఁ గృప ♦ లేశము మానఁడు. కోసలాత్మజా
తనయుఁడు రామచంద్రుఁడు సు♦ధన్యుఁడు కానల కేగు నయ్యయో. ౫౪౭

కం. గతి యెవ్వఁ డఖిలభూత,ప్రతతికి నటువంటిపుణ్యు ♦ రాముని వనికిన్
మతి దప్పి పనుచు భూపతి, కుతలముఁ దనవాత వేసి♦కొన కెటు లుండున్. ౫౪౮

కం. అని దేవెరు లందఱు భీ,జనకంబుగఁ దన్నుఁ దెగడి ♦ సరవమ్ముగ గో
లున నేడ్వ దశరథుం డది, విని తల్పమునందఁ గ్రుంగె ♦ విన్నఁదనమునన్. ౫౪౯

సీ. సౌమిత్రిసహితుఁ డై! ♦ రాముఁడు దద్ధ్వని, విని దుఃఖము నణంచి ♦ మనమునంద
నెతిఁ గుంజరం బన ♦ నిట్టూర్పు విడుచుచుఁ, దల్లియంతిపురంబుఁ ♦ దఱిసి యందు
ద్వారపాలకు వృద్ధుఁ♦బరమపూజితు మఱి, యందు మూఁగిన యట్టి♦యఖిలజనులఁ
జూచి వారలు దన్నుఁ ♦ జూచి జయారవ,పూర్వకంబుగ లేవఁ ♦ బోవు చనల

తే. నాది కక్ష్యను దాఁటి రెం♦డవది సొచ్చి,యందు నృపమాన్యులై వృద్ధు♦లైనయట్టి
వేదసంపన్ను లగుపూజ్య♦విప్రవరులఁ, జూచి వారికి రాముండు ♦ సొరిది మ్రొక్కి

ఉ. ఆవలి కక్ష్యద్వార మన♦యంబును గాచుముసల్ల బాలల
వావిరి చేరఁబోవుటయు ♦ వారలు దీవన లిచ్చి యేగి సీ
తావిభురాక చెప్పనెడఁ ♦ దానును రేయి వ్రతంబుఁ బూనుచున్
వేవిన విష్ణుపాదపద♦ వీపరిణద్ధమనోంబుజాతయై ౫౫౦

శ్రీరాముఁడు కౌసల్యను జూచుట.

సీ. సుతహితార్థంబుగ ♦ నతిభక్తి శ్రీవిష్ణు,పూజ గావించెడి♦పుణ్యశీల
వెలివలిపము గట్టి ♦ నెలమి విధ్యుక్తంబు, వ్రతపరాయణ యైన♦పరమసాధ్వి
మంత్రపూతంబుగ ♦ మంగళాకలిత యై, యగ్ని వేల్చుచు నున్న♦యమలచరిత
నిష్ఠలఁ గృశియించి ♦ నిజదైవతము నీటఁ, దన్పుచు నున్న కాం♦తామతల్లిఁ

తే. వల్లిఁ గని దేవ పూజ కౌ♦దధిఘృతంబు
హవియు లాజలు మాల్యపా♦యసము లార

నిండుఁగడవలు సమిధలు ♦ నిగ్గాంపుఁ
గృసరమును గాంచి యాకొకు ♦ నెఱఁగె భక్తి. ౫౫౨

కం.వచ్చినసుతుఁ గని యచ్చపు,ముచ్చట గోడిగ కిశోర♦మునుబోలె నెదు
ర్వచ్చి తమి హెచ్చఁ గౌఁగిటఁ,గ్రుచ్చి శిరము మూరుకొంచు ♦ గురువత్సలతన్

కం.కౌసల్యాసతి యన్యదు,రాసద తేజుని రఘూద్వ♦హాగ్రణి నిజహ
స్తాసమకలశోదధిరా,కాసితకరుఁ బ్రియహితంబు♦గా దీవించెన్. ౫౫౪

కం.స్థవిరుల మహాత్ముల ధ,ర్మవిదుల రాజర్షివరుల♦ప్రథ యాయుస్సున్
రవణిల్లు నీకు; ధర్మము,సవు రొప్పెఁ గులాన రామ♦చంద్రకుమారా. ౫౫౫

కం.చనుమీ యిప్పుడ తండ్రిని, గనుమీ సత్యప్రతిజ్ఞ ♦ గలఁ డతఁ డీయన్
గొనుమీ యువరాజత్వము,మనుమీ చిరజీవి వయి కు♦మారా యనుచున్ ౫౫౬

కం.అనుకంప భోజనార్థం, బునిచినయాపీఁట నంటి ♦ యొయ్యనఁ గేలన్
జననికిఁ గించిద్వ్రీడా,ననుఁడై కేల్మోడ్చి యి ట్లు♦నంగఁ దొడంగెన్. ౫౫౭

కం.అతిమాత్రవినయగుణ మా,క్షితిజాపతికిన్ స్వభావ♦సిద్ధం బందున్
నుతగుణ జననియెడం గల,యతిభక్తిని వినతుఁ డగుచు ♦ ననుఁ దనపోకన్. ౫౫౮

శ్రీరాముఁడు తల్లితోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁ జెప్పుట.

కం.తల్లీ! తెలియవుగా యిపు, డుల్లం బగలించుదుఃఖ ♦ ముగ్రత నీకున్
సల్లలితగుణకు సీతకుఁ, జెల్లంబో లక్ష్మణునకు ♦ సిద్ధించుటయున్. ౫౫౯

ఉ. ఏటికి నీసుఖాసన? మి♦దే చనువాఁడను దండకాటవీ
వాటికి,విష్టరాసనము♦పై వసియింపఁగ వేళ నాకుఁ దాఁ
బాటిలె,మౌనిరీతి మధు♦పక్వఫలంబుల మెక్కి మాంస ము
న్నాట దలంప కుందుఁ బదు♦నాలుగువర్షము లేఁ దపస్వినై. ౫౬౦

కం ధరణిపతి యౌవరాజ్యము, భరతునకు నొసంగు నన్నుఁ ♦ బదునాల్గేఁడుల్
చరియింపఁ బంపె దండక, ధరియించి మునీంద్రు లాపుఁ ♦ దల్లి యిపుడే. ౫౬౧

చం.వనముల నాలునెన్నిదియు ♦ వత్సరముల్ విజనస్థలంబునన్
గొనకొని సంచరించుచును ♦ గూరలు గాయలు వేరువెల్లఁకుల్
దిని, ముని రీతి మాంసము మ♦దిం దలపెట్టక, ప్రొద్దుపుచ్చుచుం
దును నన గొడ్డటన్ నఱుక ♦ దొల్లెడుకాననసాలమో యనన్ ౫౬౨

చం.దివి విడి నేలపైఁ దొరలు♦దేవతనాఁ బడె, ని ట్లరంటి నా
భువిఁ బడియున్నతల్లి సుఖ♦పూజ్యను మూర్ఛితఁ జూచి వేగ రా
ఘవుఁడును లేవ నెత్తి కడు♦గాటపుఁబ్రేఁకను ద్రెళ్లినట్టిగో
డివవలె ధూళి బ్రుంగుడుఁ గ♦డిందిగఁ గేలను మెల్లఁ బాపుచున్ ౫౬౩

కం. చెంగటఁ గూర్చుండినసుతు,నిం గని సౌఖ్యార్హ పలుకు నెఱశోకమునన్
ముంగలఁ గలసౌమిత్రి వి,నం గన్నులయందు జలకణంబులు గురియన్ ౫౬౪

శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుట విని కౌసల్య దుఃఖించుట.

ఉ. నాయన! నీవు నాకడుపునన్ జనియింపక యుండి తేని య
త్యాయతదుఃఖ మీపగిది నందక యుండుదుఁ గాదె? మేలు గా
దే యిటువంటిదుఃఖములఁ దీఱుటకంటెను గొడ్డురాల నై
యే యెటులో ధరన్ దినము లేగఁగఁ ద్రోచుచు నుంట పుత్రకా? ౫౬౫

కం. బిడ్డలు లే రని యొక్కటె, గొడ్డుంబోతులకుఁ జింత కొడుకులు పుట్టన్
దొడ్డగ బ్రదికిన మేలగు, బిడ్డా! యిటులైన నేమి ప్రియ మగుఁ జెపుమా. ౫౬౬

ఉ. అక్కట! పెద్దపెండ్ల మని యైన విభుండొకనాఁట నైన న
న్నక్కునఁ జేరఁదీసి బహుమానపురస్సరవాక్కు లాడి యిం
పెక్కఁగ సౌఖ్యమో శుభమొ యేమియుఁ గూర్ప నెఱుంగ, బిడ్డఁడే
నొక్కఁడు పుట్ట నప్డయిన నొందుదుఁగా సుఖ మంచు నుండుదున్. ౫౬౭

చం. చనినది పోవని మ్మిఁక న సహ్యము లై వినరానిమాటలన్
మన మవియంగ నాడ నధమల్ సవతుల్ వరకాంత నెట్టులే
వినఁ గలదానరా, సతికి వెండియుఁ గష్ట మొకండు గల్గునా?
చనినను నీవునన్ వనికి శక్యమె సైప ననంతదుఃఖమున్? ౫౬౮

కం పలువతెనంబున సవతులు, పలుకఁగ దుర్భాషణములు వరవర్ణిని నై
కలనా వినుచుండఁగ? హా, తెలియను గద నాదుదుఃఖదీనతలతుదిన్. ౫౬౯

కం నీ వుండఁగనే నాకడ, నీవిధి సంప్రాప్త మయ్యె నిక్క; ట్లింకన్
నీవును నడవుల కేగినఁ, జా వొక్కటిదక్క నేది శరణము తనయా! ౫౭౦

చం. మగనికిఁ బ్రేమ లేమి కనుమానము లే, దిఁకమీఁదఁ బుత్రకా
వగ చెడఁ గైకతొత్తులకు వత్తును సాటిగఁ; గాదు కాద; యె
ట్లగు నది? వారికంటె నధమాధమ నయ్యెద రామచంద్ర! యే
మిగ మొఱఁ దాల్చు దాన? నెది మేర వచింపుము దుఃఖవార్ధికిన్? ౫౭౧

ఉ. పాయనినోటిమంచి నెడపా దడపా నను గొల్చు వారలే
నేయెడ నైన నొక్కపరి యేనియు నే మని పల్కరించు వా
రో యనఁ బోరు నేఁ బిలువ, నొల్లరు మోమును జూప, నింకఁ గై
కేయితనూజుఁ జూచి వెఱఁ గీడ్పడుచున్ సుత! దేని కేడ్చెదన్. ౫౭౨

కం. మటమట లాడెడిమోమును, జిటచిట యని కసరికొట్టు చీఁదఱపలుకుల్
కుటిలగుణంబును గల యా,పటుమాయల కైకమోముఁ బరికించు టెటో. ౫౭౩

మ. పదునేడేఁడులనుండి[1] యెప్పుడొకొ నా♦భంగంబు దుఃఖంబులున్
దుదిగాంచున్ సుఖ మబ్బు నంచు మది నెం♦తో వేచి మోదింపఁగాఁ
దుద కిట్లయ్యెనుగా! సపత్నులదురు♦క్తుల్ వించు నెన్నాళ్లయో
మది క్షీణించుచు నుండ నేర్తుఁ దనయా ♦ మానంబుఁ బోకార్చుచున్. ౫౭౪

కం. ఎప్పటికి నాకు దుఃఖము, దప్పు నటం చోర్తు సవతి♦ధా ర్త్యం; బది నే
నెప్పగిదినో యోర్చినను, ముప్పునఁ దద్విప్రకార♦ముల నెటు సైతున్. ౫౭౫

చం. పొలుపున నిండుఁజందురునిఁ ♦ బోలిననీదుముఖారవిందమున్
సలలితరీతి నొక్కనిమి♦షంబును జూడక యుండ నేర; నే
తలఁపున జీవము న్నిలుపఁ ♦ దాళుదురా పదునాల్గువర్షముల్
చెలువతి నిన్నుఁ జూడకయె ♦ చిన్నికుమారక! దీనురాల నై? ౫౭౬

కం. వ్రతములు తప ముపవాసము, వెత లెన్నియొ పడుచు దుఃఖ♦వృద్ధికిఁ గాఁగన్
సుతరత్నమ! నిను సాఁకితి, నతులితనిర్భాగ్యురాల ♦ నగు నే నకటా. ౫౭౭

ఉ. ఎక్కటి నీవు కానలకు ♦ నేగెద నన్నను నాదుగుండియల్
వ్రక్కలు గామిచే నినుమొ ♦ రాయియొ యూ నిది నిశ్చయంబ, యొం
డొక్కొటి యైన వానల మ♦హోద్ధతిఁ బాటెడి క్రొత్త వెల్లికిన్
జిక్కినయొడ్డు నా ననుసి ♦ చేష్పడ కుండు నె యింత కయ్యయో. ౫౭౮

చం. మరణము లేదు నాకు, యమ♦సందిరమందుఁ దలంబు నేనియున్
దొరకదు నిక్క, మేల యనె♦దో విను నీదుప్రవాసవార్తకున్
భరపడి యేఁచ్చి నన్ను మృగిఁ ♦ బట్టి బలాత్కృతిఁ గొంచుపోవుకే
సరికరశిన్ యముం డిపుడ ♦ సత్వరుఁ డై కొనిపోవ కుండుటన్. ౫౭౯

చం. అనఘ! సహింపరానివిపు♦లార్తికిఁ జిత్తము తుక్కుతున్క లై
చన, దిది యుక్కుతుంట యగు ♦ సందియ మింతయు లే; దకాలమం
దొనరదు దేహికి న్మరణ; ముగ్రపునోములు దానముల్ తపం
బును వెతఁ గూర్చె, ము న్నెపుడు ♦ పొందఁగ లే దిటువంటిదుఃఖమున్. ౫౮౦

కం. కొడుకులు కొడుకు లటంచును, గొడుకా! సలిపితిని నేను ♦ ఘోరతపంబున్
గడకు నది చవిటినేలను, నిడువిత్తన మయ్యె నేమి♦యేడ్తును జెపుమా. ౫౮౧

కం. గురుతరదుఃఖహతాత్ములు, మరణింపఁగ శక్యమేని ♦ మత్సుత! నీవీ
పరణిఁ జన లేఁగఁ బాసిన,సురభి యనం బోనె యమునిఁ ♦ జూడఁగ నిపుడే.

చం. బ్రదికియు నేమిసార్థకము♦రా సుత! నే నిఁక నిన్నుఁ బాసి యీ
సదనమునందు; దూడబడిఁ ♦ జక్కఁగ నేగెడిబక్కగో వనం

---

[1] ఇప్పుడు శ్రీరాముల కిరువైయయిదు సంవత్సరములు. ఉపనయనము మొదలు ౧౭ ఏండ్లు. అప్పటి నుండియేకదా ద్విజత్వప్రాప్తి. అప్పటినుండియే యెప్పుడు బిడ్డలు పెద్దవారై తమ్ముద్ధరింతురో యను నాశ కలుగును.

బద చనుదెంతు నీబడిని ♦ మానను న న్గొనిపొ మ్మటంచు నా
నుదతి దురంతశోకమున ♦ స్రుక్కెను గిన్నరి నా సుతార్థమై. ౫౮౩

—— లక్ష్మణుఁడు కౌసల్యతో రాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోరా దని చెప్పుట. ——

కం. ఈసరణిని విలపించెడి, కౌసల్యం జూచి దైన్య♦కళితాననుఁ డై
యాసౌమిత్రియుఁ దద్వే, ళాసదృశము[1] లైనవాక్కు♦ల వచియించెన్. ౫౮౪

ఉ. ఆఁడుది యాడినట్టిపలు♦కం దొకయాదరబుద్ధి నిల్పి యె
పోఁడిమి లేక రాజ్యమును ♦ భోగము లన్నియు మాని కానకు
న్వాఁడిమిఁ బాసి పోవు టన ♦ నామదికిన్ రుచియింప దయ్యెడున్;
ఱేఁ డన వృద్ధు వెక్కలి మ♦ఱిన్ మరుత్రిప్పులఁ జిక్కి యాడెడిన్. ౫౮౫

కం. మతి చెడి విషయసుఖైకని,రతుఁ డై విపరీతబుద్ధి ♦ రా జంగజచో
దితుఁ డై యేపలు కాడఁడు? సతివలలం జిక్కువాఁడు ♦ జడుఁ డగు టరుదే?

ఉ. త ప్పిదియేమొ నే నెఱుఁగఁ ♦ దథ్యము రామునియందు ఱేఁడు దా
నిప్పగిది న్వనావళికి ♦ నేగు మ టంటకు, నింతపాపమా?
యొప్పనివాఁడె యైన, నొక♦యొప్పమి దండితుఁ డైన, దూఱఁ గా
నెప్పు డెఱుంగ నే నెదుర ♦ నేనియుఁ జాటుగ నేని రామునిన్. ౫౮౬

మత్తకోకిలము. దేవకల్పు బుజున్ సుదాంతుని ♦ దేవి! శత్రుల కైన స
ద్భావుఁడై మన మిచ్చు వాని ని♦తాంతపుణ్యునిఁ బూజ్యునిన్
భూవరుం డొకతప్పు లేక యుఁ ♦ బుత్త్రు నెట్టిస్వధర్మసం
భావనం బురిఁ బాసి పొ మ్మనెఁ? బ్రాజ్ఞు లియ్యది మెత్తు రే? ౫౮౭

ఉ. పిల్లతనంబునన్ నృపుఁడు ♦ ప్రేలినచో నిటు ధర్మదూరతన్
జెల్లఁగ నిచ్చునే నృపతి♦నీతి నెఱింగినరాచబిడ్డఁ డో
తల్లి! యెవండు నైన సని ♦ తాలిమి పట్టఁగ లేక వెండి తా
నల్లన లక్ష్మణుండు జన♦కాత్మభవాపతితోడ ని ట్లనున్. ౫౮౯

—— లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో నరణ్యమునకుఁ బోవల దని చెప్పుట. ——

చం. ఇరుచెవి సోఁక కుండుమును♦పే విషయంబు ధరాతలంబు నీ
గురుతరశాసనంబునకుఁ ♦ గోల్కొనునట్లుగ నేను దోడుగాఁ
ద్వరపడి చేయుమీ, మఱి కృ♦తాంతసమున్ నినుఁ జాపధారి నై
దురమున నేను గాచి నిలు♦తున్ మఱి నీ కొకయడ్డ మున్నదే? ౫౯౦

ఉ. భాసురతేజ! తీవ్రశర♦వారపరంపర నిర్మనుష్యమున్
జేసెద, నింతలోనఁ బురిఁ ♦ జేష్టడ నాభరతాప్తు లెవ్వరేన్

[1] వేళాసదృశములు = సమయోచితములు. కావున లక్ష్మణుఁడు చెప్పినది పరమార్థము కాదనియు నన్నగుఃఖము తొలఁగింపఁగోరి చెప్పినపని గూ నెఱుంగవలయు.

డాసినఁ జించి చెండెదను ♦ డాకను, మెత్తఁదనంబు చేత నే
వాసియుఁ గల్గఁబోదు, పరి♦భావితుఁ జౌఁ బరిపంథికోటిచేన్. ౫౯౧
కం. తనయాలికి లోపడి మన, జనకుఁడు పగతుండువోలెఁ ♦ జరియించినయేఁ
గనికరము లేక వలయుం, దునుమంగా నొండెఁ; జెఱను ♦ ద్రోయఁగ నొండెన్.
తే. కార్య మియ్యది యిదియు న♦కార్య మనుచుఁ, దెలియకైనను గర్వంబు♦బలిమినైనఁ
గాని తెరువునఁ జనియెడి♦వాని గురుని, నైన దండింపవలయు ధ♦ర్మైకనిరత. ౫౯౩
ఉ. ఏమిబలంబు నచ్చి ధర♦ణీశ్వరుఁ డేమికొపంబు పెట్టి నీ
భూమిభరంబు నీవలనఁ ♦ బూన్పక కైక కొసంగ నెంచెడిఁ?
శ్రీమహితా! నృపాలకుఁడు ♦ నీయెడ నాయెడ వైర మూని తా
నేమిగతిఁ ఘటించు నవ♦నీశ్వరుఁగా నలకైకపుత్రునిన్? ౫౯౪
మ. వినుమీ నామదిభంగి నోజనని దే♦వీ! భ్రాతృభావంబు మై
ననురక్తుండ భవత్తనూజునకు, స♦త్యాభీష్టదానాశుగా
సనరాజంబుల మీఁదఁ జేసెదను బా♦సఁ, సంజ్వలద్వహ్ని నేఁ
వని నేఁ రాముఁడు చొచ్చుచోఁ దలఁపుమా ♦ ప్రాగ్వర్తిగా న న్నదన్. ౫౯౫
కం సూర్యుఁడు చీఁకటివలె నే, వీర్యంబున నీదుమనము♦వేఁకి వెలార్తుఁ
గార్యం బిది చూడుఁడు నా, శౌర్యం బోజనని! రామ♦చంద్రుఁడు నీవున్. ౫౯౬
ఉ. అన్నను భ్రాతృభక్తి నతఁ ♦ డాడినయానుడు లాలకించి యా
పన్నదశాప్తి కేక్చుచును ♦ బంకజలోచన పుత్రుఁ జూచి యో
యన్న! భవత్సహోదరుఁడె ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి తే
పన్నుగ నీకుఁ జిత్త మెటు♦వచ్చు నటుల్ ఘటియింపు పుత్రకా! ౫౯౭

కవిరాజవిరాజితము.

మనమున నాసవతాలు వచించిన♦మాటను బట్టి గృహంబున న
న్ననయము దుఃఖములందు మునుంగు మ ♦ టంటయు నీకును ధర్మమొకో?
ఘనమతి ధర్మము సల్పఁగ నీయెడఁ ♦ గల్గినచోఁ బరిచర్యల నఁ
దనుపఁగ రాదొకొ, తల్లిని గొల్చుట ♦ ధర్మము గాదె తనూజులకున్? ౫౯౮
మత్తకోకిలము. నిండుభక్తి భజించి తల్లిని ♦ నిల్చి యింటనె మున్ను వి
ప్రుండు కాశ్యపుఁ డన్మునీశుఁడు ♦ పొందఁడే సురలోకముఁ;
దండిగౌరవమందు తేనికిఁ ♦ దక్కు వౌనొకొ తల్లి? నీ
వుండు మిందుఁ, బ్రవాసి వౌటకు ♦ నొల్ల నాజ్ఞ నొసంగఁగన్. ౫౯౯
మత్తకోకిలము. నిన్నుఁ బాసి వసింపఁ గల్గిన ♦ నిశ్చయం బిది పుత్రకా!
యన్న మేటికి సిర మేటికిఁ ♦ ప్రాణ మేటికి సౌఖ్య మం

చెన్న నేటికి? నీవు గల్గిన ♦ నిన్ని యున్నటు దోఁచుఁగా,
తిన్నచో నునుఁబచ్చికైన మ♦దిం బ్రియం బొనరించు రా! ౬౦౦

కం. నే నింట నేడ్చు చుండఁగఁ, గానలకును నీవు పోవఁ ♦ గాంక్షించెదవే
నే నొల్లను జీవింపఁగఁ, బూనుదుఁ బ్రాయోపవేశ♦మును నాతనయా. ౬౦౧

కం. నను వీడనాడి కొడుకా! వనములకుం జనెద వేని ♦ వచ్చును జుమ్మీ
ఘననిరయ మధ్యంబున, వననిధికిన్ బ్రహ్మహత్య ♦ వచ్చినకరణిన్. ౬౦౨

కం. ఇటు విలపించుచు నిజకట,తటముల బాష్పంబు లురలఁ ♦ దగ్ధయు దుఃఖ
త్రుటితహృదయ యగుతల్లికిఁ, బటుగతి రాముండు ధర్మ♦పద్ధతిఁ బలికెన్. ౬౦౩

శ్రీరాముఁడు కౌసల్యాలక్ష్మణుల నూరార్చుట.

కం. తల్లీ! జనకునివాక్యము, నుల్లంఘింపఁగను శక్తి ♦ యున్నదె, నీవే
యుల్లమునఁ దలఁపు, మేగెదఁ, జల్లనిచూపులను జూడు ♦ సాఁగిలిపడెదన్. ౬౦౪

కం. జనకునివాక్యముఁ బాటిగఁ, గొని వ్రతి యగుకండుమౌని ♦ గూల్చఁడె గోవున్
జననీ! ధర్మముసూక్ష్మతఁ, గని కాదె యొనర్చె? దానఁ ♦ గలిగెనె యఘముల్?

చం. ఇతరుల మాట లేఁ జన♦నీ! విను మాకులమందు మున్ సరి
త్పతి ఖననంబుఁ జేసినన్ను♦పాలుర సాగరు లుర్విఁ ద్రవ్వ చో
మతిఁ దమతండ్రిమాట గొని ♦ మాననితోరత భూతకోటులన్
హతి మొనరింప రొక్కొ తమ ♦ ప్రాణవినాశము నోర్చి యేనియున్. ౬౦౫

కం. తండ్రి వచించె నటంచును, దీండ్రించుకుఠారధారఁ ♦ దెగ వ్రేయఁ డొకో
గండ్రలుగఁ గన్న తల్లిని, వేండ్రంబుగ భార్గవుండు ♦ వినమా దీనిన్. ౬౦౬

కం. ఎందఱొ మహానుభావులు, బృందారకసము లొనర్చి ♦ పితృవాక్యంబున్
జెందిరి యశంబు; నే నే, చందంబునఁ జేయ కుందు ♦ జననీ! చెపుమా. ౬౦౭

సీ. ఏ నొకండనె కాను ♦ హితగతిఁ బితృవాక్య,పాలకుల్ పెక్కండ్రు ♦ వసుధఁగలరు
నే నపూర్వపుధర్మ ♦ మూని నీ కిటు ప్రతి,కూలుండ నై పోవు♦కోర్కి లేదు
పూర్వులు పెంపుమైఁ ♦ బోయినత్రోవన, యరిగెదఁ గాని య♦న్యంబు గాదు
కావున జనకోక్తి ♦ కార్యంబు; జనకుని, వాక్యంబు విన కున్నఁ ♦ బాప మొదవు

తే. నిశ్చయంబుగఁ జనుదు వ♦నీనివాస,మునకుఁ జింతింప వలవ దో♦పుణ్యచరిత
నన్నుఁ గరుణారసేక్షణ♦స్నాతుఁ జేసి, కాన కంపుము దయచేసి ♦ కనరువాసి.

కం. నిస్తులమతిఁ దల్లికి నిటు, శస్త్రంబుగఁ బలికి రామ♦చంద్రుఁడు శశ్వ
ద్ధర్మ వివగ్రేసరుఁడును, ధర్మభృదగ్రేసరుండు ♦ దమ్మున కనియెన్. ౬౧౦

ఉ. తమ్ముఁడ లక్ష్మణా విను స♦తంబుగ నాపయి నీకు స్నేహమున్
ముమ్మర మాటయున్ భవద♦మోఘపరాక్రమసత్త్వ శౌర్య తే

జన్ములు, నేరమిక్ జనని ♦ చాలఁ దపించు కొలుంగనోటు; స
త్యమ్ము శమమ్మునుం దెలియు♦ధన్యుఁడ వీవును నిట్లు పల్కుదే? ౬౧౧

కం.నీ విటుపలికిన జననికి, భావంబున మీఱు దుఃఖ♦పా, టటుగానన్
గావింపకు మయ్యా నీ, వీవిధసంభాషణములు ♦ హితమతి నగుచున్. ౬౧౨

కం.ధర్మమె పర మీజగతిని, ధర్మమె సత్యంబునకు ని♦ధానం బగుటన్
ధర్మిష్ఠ జనకవాక్యము, ధర్మంబా తప్పఁ ద్రోయఁ ♦ దత్త్వజ్ఞులకున్? ౬౧౩

కం.జనకునివాక్యం బైనను, జననీవాక్యంబు నైన ♦ తత్త్వబుధుఁడు గ్గై
నను జలిపెద నని మఱి వృథ, చనఁ జేయఁగఁ దగదు ధర్మ♦శీలుల కెందున్.

చం.పితృవచనానుసారముగఁ ♦ బిన్నసవిత్రియు నాన తిచ్చె, నేఁ
బ్రతిన యొనర్చినాఁడ నలు♦పం దదభీష్ట, మ దేల తప్పుదున్;
మతిని ననార్య మానదయ♦మార్గము క్షత్రియధర్మ మద్ది స
మ్మతిఁ గనఁ బోకు, క్రౌర్యమును ♦ మానుము, మన్మతి మూనియుండుమీ. ౬౧౫

కం.కనికరమున నిటు తమ్మున, కని తల్లిం జూచి యామె♦యంఘ్రిద్వయి పై
వినయనమితోత్తమాంగం,బును రాముఁడు నిల్పి పల్కుఁ ♦ బుష్కలభక్తిన్. ౬౧౬

శా.తల్లీ! నాకు ననుజ్ఞ నిమ్మిపుడు కాం♦తారప్రవాసార్థమై,
పెల్లాడం గన కన్మ, యెట్టిడుదు చే♦పే' నాదుప్రాణంబు పైఁ,
దెల్లం బైనకృపాకటాక్షమున నన్ ♦ దీవించి స్వస్త్యాదికం
బుల్లం బార ఘటింపుమీ, చెలఁగుమీ ♦ సోత్సాహచిత్తంబునన్. ౬౧౭

కం జననీ! ప్రతిజ్ఞ దీరిచి, చనుదెంతు వనంబునుండి ♦ చయ్యనఁ బురికిన్
మునుపు యయాతియు స్వర్గం,బును విడి ధరనుండి మరలి ♦ పోయిన మాడ్కిన్.

చం.వగపును లోననణంపు, పితృ♦వాక్యము దీరిచి వేగ వచ్చెదన్
మగుడఁగఁ, గన్నతండ్రి యగు♦మానవపాలునిమాటఁ బట్టఁ గొం
దగుఁ గద నేను నీవు వసు♦ధాత్మజ లక్ష్మణుఁడున్ సుమిత్రయుం
దగుగతిఁ, దల్లిరో! ఘనస♦నాతనధర్మవిధం బిదే కదా? ౬౧౯

కం.మానిచి సంభారంబుల, నూనత నొందించి దుఃఖ ♦ ముల్లంబున నా
కాననవాసంబునకున్, మానుగ సెల విమ్ము ధర్మ♦మార్గముఁ గనుమా. ౬౨౦

తే. వినుతధర్మ మన్యగ్రం బ♦విఘ్నబంబు, నైనతనయునిమాటల ♦ నాలకించి
తల్లి ధర సోలి తెలి వొంది ♦ తనయుఁ జూచి, దైన్యపాటున ని ట్లనుఁ♦దలఁకుమదిని.

కం కనుమా ధర్మముచేతను, దనయా! స్నేహంబుచేత ♦ దండ్రికి సరి యా
జనని గద; నేను వందురఁ, జనియెదె ననుఁ బాసి వనికి ♦ సమ్మతి నీయన్. ౬౨౨

శా.అన్నా! నీ వెడఁ బాయ నేమిటికిరా ♦ ప్రాణంబు లేఁబొందు? సం
పన్నం బాపరలోక మేల? స్వధయే ♦ ప్రాప్తించెఁబో యేల? యా
సన్నం బైనను నేటికిఁ సుధ? నిమే♦షం బైన నాయొద్ద నీ
వున్నం శ్రేయము జీవసంచయము లె♦న్నో యుంట కం చేద్బినన్ ౬౨౩

కం.నరు లుల్కాతతులం గొని, యరికట్టిన యేని యిచ్చ ♦ నరిగెడికరి నాఁ
గరుణోక్తులకుఁ రాముఁడు, పర మగుతనమతము విడఁడు ♦ పటుధైర్యమునన్.

చం.తను వవశత్వ మొంద వసు♦ధాస్థలి వ్రాలినదీనఁ దల్లి,హో
రన్ని తనకంటకిం గడవెఁ ♦ దత్రులు గూర్చెడి పిన్నగమ్మునిఁ
గనియును రాముఁ డొక్కరుఁడె ♦ తా కిటు దుస్తరధర్మసంకటం
బున నెవఁ డోపు ధర్మమున♦పొంతను బోవ నితాంతధీరతన్. ౬౨౫

రాముఁడు లక్ష్మణునకు ధర్మోపదేశంబుఁ జేయుట.

ఉ. తమ్మునిఁ జూచి యిట్లులనుఁ ♦ దమ్ముఁడ! వింతలె నాకు నీదు న
య్యమ్ముఁ బరాక్రమమ్ముఁ, దగు♦నా యిటు లేడ్చుచుఁ దల్లితోడ నా
కుమ్మలికంబుఁ గూర్చెద, వ♦యో మదిఁ గానవు కంటె నాదుచి
త్తమ్ము తెఱంగు; ధర్మపుఁబ♦ధం బెడఁ బాయఁగ నొల్ల నేమియున్. ౬౨౬

ఉ. ధర్మపథం బొకండె తనుఁ ♦ దప్పక కొల్చెడివాని కెప్పుడున్
ధర్మము నర్థకామములఁ ♦ దప్పక కూర్చు నిజం, బదె ట్లనఁ
ధర్మిణి యైనభార్య గడు♦ధర్మముఁ గూరుచుఁ, బ్రేమఁ గామపూర్తి
శర్మముఁ గూర్చు, నర్థమును ♦ సత్సుతుమూలముగాఁగఁ గూర్చెడున్. ౬౨౭

చం.కలుగవొ ధర్మ మర్థమును ♦ గామము దేనను దాని నెవ్వఁడేఁ
జలుపఁగఁ బూన రా, దెటఁ బ్ర♦శస్తపుధర్మము గల్గు దానినే
చలుపఁగ నా, ననేకులకు ♦ శాత్రవుఁ డౌను ధనైకకాము, కే
వలమును గామసక్తుఁడు ప్ర♦వంబుగ నింద్యుఁడు సుమ్ము తమ్ముఁడా. ౬౨౮

చం.గురుఁడును రాజు దండ్రి ముదిఁ♦గూరినవాఁ డొకవేళఁ గింక నే
నరుసము పేర్మినే నతుల ♦ మాభృశకామముచేత నైన నె
ప్పరుసున నైనఁ జేయు మని ♦ పంచినదానిని జేయకుండు నా
నరుఁడు నృశంసుఁ డుఁ ఖలుఁడు ♦ నష్టయశుం డగుఁ గాదె లక్ష్మణా. ౬౨౯

చం.ధరణితలేశ్వరుం డిటు య♦థామతిఁ బంచిన దెల్లఁ జేయ కే
కరణి సహించువాఁడ, విను ♦ శ్లాఘ్యవుఁ డేగతి నయ్యె నాకునుఁ
భరతునకుం బ్రశాస్త, మది ♦ భావన సేయుము తల్లి కట్ల యా,
నరయఁగ భర్తగాదె పర♦మార్థము ధర్మము దిక్కు భార్యకున్. ౬౩౦

ఉ. భూమిధవుండు పుణ్యపథ♦భూషణుఁ డూపిరితోడ నుండఁగా
నే మని వచ్చు నాబడిని ♦ నీసతి భర్తృవిహీన యట్లుగా?
భామిని కెయ్యెడం దగ వె ♦ ప్రాణధవుం బెడఁబాసి యుండఁగా?
భూమిఁ దనూజుకంటెఁ బతి ♦ పూజ్యుఁడు సాధ్వికిఁ జుమ్ము లక్ష్మణా. ౬౩౧
చం.వనముల కేగుదుర్ జనని ♦ స్వస్త్యయనంబు నొనర్పు నాకు, న
న్ననుఁగొనుమీ ప్రసాదసుము♦ఖం బగుదృష్టిని,బూర్ణమైనచో
జనకునియాజ్ఞ, గ్రమ్మఱెద ♦ సత్యము; పేర్మిని మున్ యయాతి వ
చ్చినగతి వచ్చు వాఁడ, దయ♦సేయుము చేయుము తీర్ణసత్యునిన్. ౬౩౨
ఉ. పోకడ పెట్టి ధర్మమును ♦ భోగములం దడియాసఁ జేసి యు
స్తోకపుసద్యశంబుఁ గడు♦దూరము నెట్టఁగఁ జాలఁ దల్లిరో!
ప్రాకటభంగిఁ జూడఁ ద్రుటి♦భంగుర మాయువు గాన,ధర్మముం
జేకొన కెట్లు హీన మగు♦శ్రీలకు నై తమి సేయఁ జాలుదున్. ౬౩౩
చం.అని యిటు కన్నతల్లిఁ బ్రియ♦మారఁగ నూఱడఁ బల్కి యాదటన్
దనహితధర్మపద్ధతులు ♦ దమ్ముని కెన్నియొ తెల్పి దండకా
వని కరుగంగఁ గోరి నర♦వల్లభుఁ డంతట భక్తియుక్తుఁ డై
జననికి వే ప్రదక్షిణము ♦ చేసెఁ దలంచి మనంబులోపలన్ ౬౩౪
చం.కుమిలెడిశోకవహ్నిఁ గడుఁ ♦ గూరినదైన్యముపేర్మిఁ గింకదే
హాము నుడికింప రేఁగి ముఖ ♦ మంతయుఁ గన్నులుగాఁగఁ గ్రుద్ధస
ర్పమువలె రోఁజుచున్ వెఱగు♦పాటున నిల్చినకుఱ్ఱతమ్మునిన్
సుమతిని లక్ష్మణుం గదిసి ♦ నూల్కొనుధైర్యము పేర్మి ని ట్లనున్. ౬౩౫
ఉ. మానుము రోషమున్, వగపు ♦ మానుము, పూనుము నిండుధైర్యమున్
మానము దూలె నచ్చె నవ♦మాన మటం చెద నెంచఁబోకుమా
మానితసమ్మదంబుఁ గను♦మా, యభిషేకసమస్తవస్తువుల్
మానుము, పూనుమీ వనస♦మర్హము లైనపదార్థముల్ వెసన్, ౬౩౬
కం.అభిషేకముకొఱకై యే,విభవంబునఁ గూర్పఁ బడియె ♦ విశ్వంబును నా
కభిషేకనివృత్తికి నా,విభవంబున మార్పు వయ్య ♦ వివిధార్థంబుల్. ౬౩౭
మ. చనునో రాముఁడు కానకుం జనఁ డొకో ♦ సౌమిత్రి ప్రేరించినన్
జన నే నంచు వచించునో యనుచుఁ దా ♦ సందేహాలోలాత్మ యై
యనఘా! తత్తఱలాడు కైక మది శం♦కాతంకనిర్ముక్తముం
జను నీ కియ్యెడఁ జేయ,సేఁప విచికి♦త్సం[1] గుంద నాయంబయున్. ౬౩౮

---

[1] విచికిత్స = సందేహము.

కం. వినుమా యెపు డేనియు నే, మన సెఱిఁగియొ యెఱుఁగకైన ♦ మాతల కేనిన్
జనకున కేనియు విప్రియ,మును నించుకయైనఁ జేఁత ♦ మొనయదు జ్ఞప్తిన్. ౬౩౯
కం. సత్యపరాక్రమవర్యుఁడు, సత్యవచస్కుండు సత్య♦సంధుఁడు జనకుం
డత్యంతము పరలోకా,ప్రత్యయభీతుండు దిగులు ♦ పాయుత మింకన్. ౬౪౦
ఉ. ఈయభిషేకసంభ్రమము ♦ లిప్పుడు మానక యుంటినేని పా
ల్లాయె మదీయసత్య మని ♦ యూరట మొందు నృపాలుఁ డెంతయున్;
బాయనిచింతఁ దండ్రి వగ♦పాటునఁ గుందఁగ నాదుచిత్త మే
చాయఁ దపింప కుండెడిని ♦ సంతతమున్ వచియింపు లక్ష్మణా! ౬౪౧
కం. కాన నభిషేకయత్నము, మానించి యిదే యరణ్య♦మార్గముఁ బట్టం
గా నేను, గైక రాజ్య,శ్రీ నిలుపుత భరతునందుఁ ♦ జిత్తం బలరన్. ౬౪౨
కం. చీరాజినధారి జటా,భారాన్వితు నన్నరణ్య♦పథసంగతుఁ గ
న్నారఁ గని కైక యొమ్మనఁ, జేరిచి హస్తంబు నిదుర ♦ చెందెడుఁ గాతన్. ౬౪౩
ఆ. ఎవరిబుద్ధికెక్కు ♦ నియ్యది ఘటియిల్లు, నిశ్చయింపఁబడియొ ♦ నెటుగ మదిని
నట్టిమదికి నొవ్వు ♦ పుట్టింప నేఁ జాల; నిపుడ ననిఁ బోదు ♦ నింత నిజము. ౬౪౪

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో మేలుగీళ్లకు దైవము కారణ మనిచెప్పుట.

కం. వంచన నైక ఘటించె న,టంచును గినియకుము, రాజ్య ♦ మందుటయు నివ
ర్తించుట నావనగమనము, నెంచఁగ దైవైకకృత, మిఁక ♦ కేలా వగవన్? ౬౪౫
కం. దైవప్రేరిత మగుఁ నీ,భావన గాకున్న శక్య♦పడ నేర్చునె యా
దేవికిఁ గైకకు నన్నుం, గావలె నని యిట్లు మిగులఁ ♦ గాఱియపలుకన్. ౬౪౬
ఉ. అంతర మేనెఱుంగ హృద♦యాంతరసీమను సౌమ్యశీల! యా
వంతయుఁ దల్లు లేముగుర♦యం, దల కైకకు నాత్మపుత్త్రుఁ డం
చెంతయుఁ బ్రేమ, నావలన ♦ నెంతయు నొల్లమి లేదు పూర్వ, మి
ట్లింతయు నేఁడ పుట్టుటకు ♦ హేతు విఁ కెయ్యది తెల్పు తమ్ముఁడా? ౬౪౭
కం. అంతటి వత్సల నను నే,కాంతము ప్రల్లదము లాడి ♦ కాన కనుచుటల్
చింతింప వలఁతి యగుబల,వంతపువిధిచేష్ట గాక ♦ పరులకు వశమే? ౬౪౮
ఉ. పుట్టువుతోడఁ బుట్టె గుణ♦పూజ్యత, మంచికులంబునందుఁ దాఁ
బుట్టెను రాచకూఁతు రయి ♦ పుష్కలదానదయానిధాన మై
పట్టుగఁ గీర్తిఁ గాంచె, నటు♦వంటిది కైకయి, భర్తృసన్నిధిన్
గట్టిఁడి రీతి దిట్ట యయి ♦ కాఱులు నన్నటు లోపెఁ బ్రేలఁగన్? ౬౪౯
కం. కావున నచింత్యమహిమము, దైవం బప్రతిహతంబు ♦ ధర నెవ్వరికే;
నావనితయందు నాయెడ, దైవంబె విపర్యయంబుఁ ♦ దమ్ముఁడ! కూర్చెన్. ౬౫౦

తే. కార్యభూతఫలంబుల♦కంటె వేఱు,చోట నించుక యైనను ♦ జూడరాని
దుర్జయంబైనదైవంబు♦తోడఁ దొడరి,యెవఁడు పోరంగఁ దానుత్స♦హించుఁ జెపుమ.

ఉ. జా నగుసౌఖ్యము న్వగపు ♦ శాంతియుఁ గ్రోధము లాభనష్టముల్
మాననిపుట్టుగిట్టుటలు ♦ మానవకోటు లకారణంబుగా
వేసిఁ దలంచు నవ్వియును ♦ విశ్రుత మింతకు దైవ మొక్కఁడే
తా నగు మూలకారణము ♦ దప్ప దదెంతయు నమ్ము తమ్ముఁడా. ౫౨

కం. కామక్రోధంబులచే, నేమంబుల వఱదఁ గలిపి ♦ నెఱిచెడి భ్రష్టుల్
గా మునులు తపసు లయ్యును, సౌమిత్రీ! చెడుట దైవ♦చర్యన కాదే. ౫౩

కం. ఎన్నం డెంచని దెటులో, యున్నట్టుగనుండి యగుట ♦ యూనినపని వి
చ్ఛిన్నం బగుటయు నట్టులె, యన్నా! యివి దైవకృతము ♦ లగు సత్యముగన్.

కం. ఈనిశ్చితమతిచే నా,లో నేనే కాలగతి వి♦లోకించినచో
మానసమున నభిషేకవి,ధానము దప్పుటకు వగవు ♦ దగులదు నాకున్. ౫౫

కం. కావున నీవును వగవక, నావిధమును ననుసరించి ♦ నలు వగునభిషే
కావశ్యక కార్యంబులఁ, బోవిడువుము; చింత యేమిఁ ♦ బూనకు మన్నా. ౫౬

కం. మా నగునభిషేకార్థస,మానీతఘటోదకంబు ♦ లగుఁ దాపసయో
గ్యానూనవ్రతమజ్జన, మూనిక నొనరింప నెంచి ♦ యుండెడినాకున్. ౫౭

కం. ఈరాజద్రవ్యం బగు,వారియు నా కేల? కైక ♦ ననరదె శంకన్
ధారిణికై తోఁగెద నని; వారక నా తెచ్చునీరె ♦ వ్రతమున కగుతన్. ౫౮

చం. వగవకు మన్నలక్ష్మణ! వి♦పర్యయ మందెను లక్ష్మి యంచు; నీ
యగణితరాజ్యభోగము మ♦హావిపినాలయవాస మొక్కరూ
పుగ మదిఁ దోఁచె, నారసిన ♦ భూరివనాంతరవాసమే సుఖం
బగు, నటుగాన నేటికి వ్య♦థావిలమానసవృత్తి దూపిలన్? ౫౯

మత్తకోకిలము. అన్న లక్ష్మణ! ప్రాప్తలక్ష్మికి ♦ నంతరాయముఁ గూర్చె నా
పిన్నతల్లి యటంచుఁ గుందకు ♦ ప్రీతి దప్పకు, దైవమే
యన్నిలంతుక నట్లనిష్టము ♦ లాడఁ జేసె ముఖస్థమై;
సన్నుతాత్మక! దైవ మంతకుఁ ♦ జాలు నంచు నెఱుంగవే? ౬౦

లక్ష్మణుఁడు రామునితో దైవముకంటెఁ బౌరుషమే శ్రేష్ఠ మని చెప్పుట.

కం. అనురామునివచనంబుల, వినమితమూర్ధుండు నగుచు ♦ విని విని మదిలోఁ
బెనఁగొనువిషాదముదముల,కును మధ్యస్థువలె నుండి ♦ కొండొకసేపున్. ౬౧

సీ. సౌమిత్రి దీర్ఘరో♦షంబున నిష్కృహా,స్థాశీవిషముభంగి ♦ నట్టె రోఁజి
కుటిల మై భ్రూకుటి♦చటులనిటాలత,టంబున నటియింప ♦ డంబు మెఱసి

క్రుద్ధసింహాస్యంబు♦కోపున నెమ్మోము, దుర్నిరీక్షంబయి ♦ దోరగిల్ల
హస్తిహస్తమునట్లు ♦ హస్తాగ్రమునుదా వి,ధూననంబొనరించి ♦ తోరగఁబఱపి
తే. దృష్టినేలను నిరువంకఁ ♦ ద్రిప్పి మెడను, నడ్డచూపులకొనలు ని♦జాగ్రజాతు
నాస్యమునయందుఁ బ్రసరింప♦నధర మదరఁ,గావిపాఱఁగఁ గన్నులు♦కనలి పలుకు.
చం.జనకునిమాట దాఁటఁ గలు♦షం బగు నంచును, రామచంద్రుఁడే
వినఁ డఁట తండ్రిమాట యని ♦ వీటఁడిమూఁకలు ధర్మసేతువుఁ
గొనకొని త్రెంపఁ జూచెదు నొ♦కో యనుశంక, నరణ్యభూమికిఁ
గనుకనిఁ బోవఁ జూచెదవు ♦ కాలము గా దిది తత్ప్రసక్తికిన్. ౬౬౩
ఉ. ఎంతకుఁ జాల వీవు? తగు♦నే యసమర్థపుదైవ మిట్లు నీ
వెంతయుఁ బెద్దఁ జేయఁగ? ని♦జేప్సితసిద్ధికి నన్య్య వేఁడు, నొ
క్కింతయు మున్ను దా నిలిచి ♦ యేమియుఁ జేయదు, దాని నీ వసం
భ్రాంతుఁడ వయ్యుఁ బ్రాకృతుని♦భంగి నిటుల్ గొనియాడ నర్హమే? ౬౬౪
ఉ. పాపము పాప మంచనెదు ♦ పాపము గల్గునె పాపులైనజా
యాపతు లాడుమాటల న♦నాదృతి చేసిన? శౌర్యరీతి ల
క్ష్మీపదముం దొలంచి రని ♦ చిత్తమునందు నెఱుంగ వయ్యె, ధ
ర్మోపధధర్మకంచుకులు ♦ నుర్విని గల్గరె ధర్మతత్పరా? ౬౬౫
సీ. మచ్చిక బలిమిని ♦ నిచ్చకంబులఁ దన,కొడుకునకును గైక ♦ పుడమిఁ గోర
జేతనంబు శ్రీరామ♦చంద్రున కొనరింతు, వరములు గోరు మో♦తరుణి! యనుచు
యుక్తియొక్కటి చెప్పి ♦ రక్తు న ట్లిచ్చుట, నాడంబర మొనర్చి ♦ యటకుఁ బోయి
మోసంబు చేసె నా♦ముదుకండు; గాదేని, యేల గోరదు కైక ♦ యిన్ని నాళ్లు
తే. వరములను? భూమిపతి యేల♦పరిహరింపఁ,డయ్యెఁ? దక్కిది, నిజమైన ♦ నఖిలజనులు
వినినయది మున్నుగా నెఱ♦వేర్ప వలదె? యామెకోర్కుల కిదియొకో ♦ యర్హవేళ?
కం.లోకంబులు ద్వేషింపఁగ, నీకుత్రల నిన్నుఁ గాక ♦ యితరులరాజ్య
శ్రీకలితులఁ జేయఁగ నే, మేకొనఁగా నేర్తునే? క్ష♦మింపుము నన్నున్. ౬౬౭
కం.వినతసుధీసత్తమ! నె,మ్మనమున నేధర్మచింత ♦ మలయుట ద్వైధం
బును బొందె బుద్ధి మోహం,బున నాధర్మమున నేవ ♦ పుట్టెను నాకున్. ౬౬౮
కం.ఏకృతికి నైన నలఁతివి, కైకేయీవశతఁ దండ్రి ♦ గర్హ్యా మధర్మ్యం
బౌ కాఱులు ప్రేలినచోఁ, జేకొనుదే మోహమునను ♦ జేడ్పడ కున్నన్? ౬౬౯
ఉ. మోసపుబుద్ధిచేత వర♦ముల్ పరికల్పిత మైనఁ, బెద్దగాఁ
జేసెదు గాని వాని నిర♦సింపవు సాధుతపేర్మి, దానికై
గాసిలి దుఃఖ మందెదను ♦ గాని యిఁ కేమియు లేద; యిట్టిచో
వాసిఁ దొలంచు ధర్మపథ♦వర్తన గర్హ్యము గాదె యేరికిన్? ౬౭౦

ఆ. తల్లి తండ్రి యనఁగఁ ♦ దగనిపేరులు దాల్చి, కామవృత్తులైన ♦ కానివారు
పలుకువానినెల్లఁ ♦ బాటింప వచ్చునే, యన్న! మనసునందు ♦ నైన నీవు? ౬౨౧

కం. వారలదుర్మంత్రము నీ,వారఁగ దైవిక మటంచు ♦ నాత్మఁ దలఁచినఁ
దీ రగు నీకుం దదుపే,క్షారంభము; నాకు నరుచి ♦ యయ్యెఁ దానన్. ౬౨౨

కం. బలహీను లల్ప తేజులు, బలవంతము దైవ మనుచుఁ ♦ బలికెద రన్నా
బలయుతులు కీర్తికాములు, కలనైనం దలఁపఁ బోరు♦గా దైవంబున్. ౬౨౩

కం. పౌరుషబలమున దైవము, దూరంబుగ నెట్టుఘనుఁడు ♦ తుద దైవముచేఁ
గారింపఁబడక నిజకా,ర్యారంభముఁ దీర్చికొను స♦మర్థుం డగుటన్. ౬౨౪

కం. దైవబలంబే యెక్కుడొ, వావిరిపురుషునిబలంబె ♦ వరమో, లోకుల్
దైవపురుషబలభేదం, బోవీరవతంస! చూతు ♦ రొప్పుగ నిపుడే. ౬౨౫

ఉ. దైవముచేతఁ గీడ్వడిన♦తావక పట్టమహోత్సవంబు నా
దావరపౌరుషంబున ర♦యంబునఁ దీర్పఁగ, ధారిణీజను
లైవము పౌరుషోద్ధతిని ♦ లావఱి కూలినఁ జూచి, యాత్మలో
దైవముకంటెఁ బౌరుషమె ♦ తద్దయు మేలని యెంచఁ జేసెదన్. ౬౨౬

ఉ. భూరిమదోత్కటంబు సృణి♦పోటులఁ జిక్కక ఛిన్నశృంఖలం
బై రయమారఁ బైనుఱుక ♦ నట్టె మరల్చెడిరీతి దైవముఁ
సారతరోగ్రపౌరుషమె ♦ సాయముగాఁగ మరల్తుఁ జూడుమీ
యోరిమి, నామతంబునకు ♦ నూఁకొనుమీ, కనుమీ యథాస్థితిన్. ౬౨౭

శా. అన్నా! నీయభిషేకముం జెడఁగఁ జే♦యఁ లోకపాలాళి యా
పన్నంబై యెదిరించి నిల్చిన జగ♦త్సంఘాతముల్ పూని డీ
కొన్నఁ నేరదు; తండ్రిఁ జెప్పవలెనా ♦ ఘోరాటవి న్నిన్ను నా
పన్నుం జేయఁగఁ గోరువారి నసుతుం ♦ బద్నాలుగేం డ్లుండఁగన్. ౬౨౮

కం. నీ కభిషేకము సేయక, యాకొడుకున కవనిఁ గూర్చు♦నాజనకున కా
కైకేయి కాశఁ గోయుచుఁ, బ్రాకటముగ వారి నెట్లు♦పఱతునో కనుమీ. ౬౨౯

కం. పరిపంథులకును నాభీ,కరపౌరుష మెట్లు దుఃఖ♦కారణ మగు నా
కరణిని దైవము వారికిఁ, బరఁగింపఁగ లేదు సుఖము ♦ పద్మదళాక్షా. ౬౩౦

చం. భరతున కెట్లు వచ్చు మహి? ♦ పాలన సేయుచు వేలయేండ్లు నీ
వరిగినఁ గాన కంత భవ♦దాత్మజు లుర్వి వహించువారుగా,
కరయఁ బురానృపాచరిత ♦ మట్టిద కాదె? జనంబులఁ సుతో
త్కరములఁ నేలఁ జెప్పి మఱి ♦ కానల కేగరె తొల్లి భూపతుల్? ౬౩౧

ఉ. చంచలచిత్తుఁ డానృపతి ♦ శాత్రవ మూనిన రాజ్య మెట్లు ని
శ్చంచలవృత్తిఁ గ్రాలు నని ♦ సందియపాటునఁ బూన వేని, నీ
యంచితరాజ్య మంతయు మ♦హాంబుధి నాఁగెడివేలభంగి ర
క్షించెద, శాస చేసెద, న♦శించుతఁ దప్పిన వీరలోకముల్. ౬౮౨

కం. అభిషేకమునకు నియ్యెడ, శుభవిధిగా నియ్యకొనుము ♦ చొర నిమ్ము మదీ
ప్రభువుల నెల్లను నాబల,విభవంబునఁ నే నొకండ ♦ విదళింతుఁ జుమీ. ౬౮౩

శా. అన్నా! మద్భుజదండయుగ్మమిది శో♦భార్థంబు గాదన్న, వి
ల్లన్నా కది భూష గాద, యసినా ♦ నాబంధనార్థంబు గా
దెన్నన్ బాణము తూణి మోఁత కయి కా ♦ దీనాల్గు ద్విట్చక్రముల్
ఛిన్నాంగంబుగఁ జేసి కండలను బ్ర♦చ్ఛేదింపఁగాఁ జుమ్మనిన్. ౬౮౪

కం. ఏవాఁడు నాదుపగతుం, డై వర్తిలు వానియునికి♦నైన సయింప నే
నావజ్రి నైనఁ ద్రుంచెద, శ్రీవిద్యుచ్ఛలితకాంత♦శితఖడ్గమునన్. ౬౮౫

తే. ఖడ్గనిష్పేషనిష్పిష్ట♦గజనరాశ్వ,హస్తమూర్ధోరుసంచయ♦వ్యాప్తధరణి
దుశ్చరంబయిగహనమై♦తోఁపఁ జిత్ర,గతుల మెఱయుచుఁ బగతురఁ♦గుతిలపఱుతు.

తే. మామకీననిశాతో గ్ర♦మండలాగ్ర,చటులధారావిదారిత♦శాత్రవేభ
మండలంబులు శంపాస♦మగ్రవారి,ధరములట్టుల వ్రాలును ♦ ధరముపట్ల. ౬౮౭

తే. బద్ధగోధాంగుళీత్రాణ♦పరిగృహీత,భూరిచాపుఁడ నై రణ♦భూమి నిల్వ
నెవఁడు శూరుండ ననివచ్చి♦యెదుటనిలుచు,గుండెగలవాఁడు ధారిణీ♦మండలమున?

కం. ఒక్కనిఁ బెక్కు శరంబులఁ, బెక్కుర నొక్కంటఁ గ్రుచ్చి ♦ పీనుఁగు పెంటల్
గ్రక్కునఁ జేయనె పగఱం? జెక్కాడనె వారివాజి♦సింధురరథముల్? ౬౮౯

కం. ఇప్పుడ నృపునేలుబడిం, దప్పించి ప్రభుత్వమెల్లఁ ♦ దటుకున నీకే
యప్పించెడిఁ గనుఁగొనుమీ, మెప్పైన మదస్త్రలసద♦మేయబలంబున్. ౬౯౦

ఉ. చందనసుందరంబులు, ప్ర♦శస్తతరాంగదరంగభూము, ల
స్పంద వసుప్రదానవిభ♦వంబులు, మిత్రజనావనక్రియా
నందనముల్, సుయోగ్యములు ♦ నాభుజదండము లిప్డు సల్పెడిన్
జిందఱవందఱల్ త్వదభి♦షేకనివారణకర్మశీలురన్. ౬౯౧

కం. పేకింశగుండ, ధారణి నీ కెట్లు లభించుదాని♦నిం దెలుపుమ, యి
ష్టా కానివాని నిలఁ బ్రాణాకలితుఁడు గాక యుండ ♦ నలఁచెద నధిపా. ౬౯౨

కం. అని వచియించుతమ్మునయ♦నాంత వినిర్గతబాష్పవారి నొ
య్యనఁ దన కేలఁ బోఁ దుడిచి ♦ సాదరభావములఁ దేర్చి నాయనా!

జనకునిమాట పట్టుటయె ♦ సత్పథ మద్ది దొలంగనేర నే
ననయత దానిఁ దీర్చుటయె ♦ సమ్మత మంచు నెఱుంగు మం చనన్. ౧౯౩

కౌసల్య గాముని శ్చయ మెఱింగి పరితపించుట.

చం. జనకనియోగపాలనమె ♦ చల్వఁగ నిశ్చితచిత్తుఁ డైన పు
త్రునిఁ గని కోసలాత్మభవ ♦ తోయజనేత్ర సుశీల బాష్పవా
రినిచయరుద్ధలోచన య♦రీణసధర్మపథావలంబి రా
మునిముఖపంకజంబు సుత♦మోహమునం దిలకించి యి ట్లనున్. ౧౯౪

ఉ. ఎన్నఁడు దుఃఖమం చనఁగ ♦ నెట్టి దొకో యెఱుఁగండు, ధర్మసం
పన్నుఁడు, సర్వభూతహిత♦మార్గణుఁ డెప్పుడు, నాకు నాజి కు
త్పన్నుఁడు, విక్రమాఢ్యుఁడు, ప్ర♦థావిభవుం, డెటులొకో కాసలో
నెన్నుల నొక్కటొక్కటిగ ♦ నేఱి భుజించు, భజించుఁ గష్టముల్. ౧౯౫

కం. ఎవ్వనిభృత్యులు దాసులు, మవ్వముగ భుజింప నిష్ట ♦ మంజులభోజ్యం
బవ్విభుఁడు మూలఫలముల, నెవ్విధి నమలుచును గడుపు♦ నెరగలి నార్చున్.

కం. కరుణాపాత్రుని సుగుణా, భరణుని శ్రీరాము నడవి♦పా ల్సేసినయా
ధరణిపుచరితము విన్నను, నరుఁ డెవ్వఁడు నమ్ము వెఱపు♦నం బడకుండున్. ౧౯౬

కం. లోకాభిరామ! రామా! యీాకరణిని నిన్ను నడవి ♦ కేగించుటచే
లోకమున దైవ మొక్కం, డే కదుఁ బ్రబలంబు దేని♦నేని ఘటింపన్. ౧౯౭

సీ. నాయనా! శోకాగ్ని ♦ నాయుదరంబున, జనియించి భవదద♦ర్శనసమీార
మున రేఁగి దుఃఖేధ్మ♦ములచేత వర్ధిల్లి, నశ్రుప్రహుతాహుతి ♦ వ్యాప్తమగుచుఁ
జంతోష్మధూమసం♦చిత మయి నిశ్వస, నాయాసనంకలి♦తాభ్యుదయత
నీవు లేకుండుట ♦ నెఱిహిమాత్యయమున, నెందుపొదరుగుమి ♦ నేర్చు కారు
తే. చిచ్చునా నన్ను నీఱుగాఁ ♦ జేయ కున్నె, య ట్లగుట లేఁగ వెనుకొను♦నావునట్లు
వత్తు ననుఁ దోడికొనిపొమ్ము♦వత్స! యనుచు, శోకహతయైనతల్లికి♦సుతుఁడు పలుకు.

భార్యలు భర్తలవిడిచి పోఁగూడ దని రాముఁడు కౌసల్యతోఁ జెప్పుట.

అ. కైక మోసగించెఁ ♦ గాకుత్థ్సతిలకుని; నరుగుచున్న వాఁడ ♦ నడవి కేను;
నమ్మ! నీవొకర్తు♦వైన నొద్దను నిల్వ, కున్నఁ దండ్రి యెట్టు ♦ లుండు బ్రదికి? ౨౦౦

కం. పతిని విడనాడుచెలువలు, పతితలె గద యగుదు; రిట్టి♦వర్తనమును నీ
మతినైనఁ దలఁపవచ్చునె? సతి వగు నీకిదియుఁ దగునె ♦ జననీ! చెపుమా? ౨౦౧

కం. ఎందాఁక బ్రదుకు జనకుం, డందాఁకను నీవు నతని ♦ నర్హసపర్యా
స్పందగతిఁ గొలువుమీా యా, నందమున సనాతనంపు♦న్యాయం బిది యూా. ౨౦౨

కం. ఆపుణ్యశీల శుభచ,ర్యాపరుఁ డౌనిజతనూజుఁ ♦ డాడెడిధర్మా
లాపమ్ముల విని ప్రీతిని, నాపట్టిని జూచి యట్ల ♦ యౌఁ గాక సుతా. ౨౦౩

కం. అని మఱి వగకూరెడినిజ,జననిం గని దుఃఖశాంతి ♦ సంపాదింపన్
జనకసుతావిభుఁ డి ట్లను, వినయంబు నయంబు దోఁప ♦ విశదోక్తులతోన్. ౨౦౪

చం. గురుఁడును, భర్త, రాజు, జన♦కోటుల కెల్ల నధీశుఁ,డౌఁ గదా
యరయఁగఁ దండ్రి? యట్టిప్రభు ♦ నాజ్ఞఁ జరింపఁగ నాకు నీకునున్
దరమగుఁ గాదె? నే నిదిగొ ♦ దండకలోఁ బదునాల్గువర్షముల్
పరువడిఁ దీర్చి వచ్చి పిద♦పన్ భవదాజ్ఞ మెలంగుచుండెదన్. ౨౦౫

కం. అనిన విని యశ్రుపూర్ణా,నన యయి కౌసల్య ముద్దు♦నందను మోహ
మ్మున ననియె శోక గద్గది,కను బలుకులు తడఁబడంగఁ ♦ గడుదైన్యమునన్. ౨౦౬

చం. జనకునిమాటఁ బట్టి వన♦చారివిగా మది నీయకొంటివే
నిని సవతాండ్రమధ్యమున ♦ నే నిలువం గల నెట్లు పుత్రకా!
వనముల నాఁడుజింక యన ♦ వర్తిలు చుండెద సంతసంబునన్
జనసుతశీల! నీ బడిని ♦ జయ్యనఁ దోడ్కొని పొమ్ము నన్ దయన్. ౨౦౭

తే. తల్లి వగలను బొగులువి♦ధంబుఁ గాంచి, యుల్ల మెరియంగ నశ్రువు ♦లొలుక నిట్లు
సానునయముగ నను రామ♦చంద్రుఁ డపుడు, కన్నతల్లికి ధర్మంబు ♦ కడమ వడక.

ఉ. జీవము గల్గునంతకును ♦ జేడెలకుం బతియే ప్రభుండునున్
దైవము, గాన శాసకుఁడు ♦ ధారుణినాథుఁడె చుమ్ము నీకు నా
కోవరశీల! నీకు నతఁ ♦ డుండ ననాథత యెట్లు గల్గెడిన్?
గావునఁ జిత్తశాంతిఁ గను ♦ కాతరభావముఁ బొంద నేటికిన్? ౨౦౯

కం. భరతుండును ధర్మాత్ముఁడు, కరుణామతి కీడు పలుకఁ ♦ గానం డెవరిన్
గురుభక్తినీ భవదుక్త్యను,సరణము మానండు వలదు ♦ సందియపడఁగన్. ౨౧౦

చం. అడవికి నేను బోఁ గడుపు♦నారటపాటున ఱేఁడు వృద్ధుఁడున్
బడుగును గాన దుఃఖపడి ♦ ప్రాణముఁ గోల్పడు నొక్కొ యంచు నే
జడిసెదఁ, దండ్రికి న్నదికి ♦ సంకటపాటొనవంగనీక యె
వ్వడువున నప్రమత్త వయి ♦ వర్ణితశీల! భజింపు ప్రేముడిన్. ౨౧౧

చం. హితమతిఁ బెద్దవారలకు ♦ నెప్పుడు మ్రొక్కక యున్నఁగాని, దే
వతల యజింప మానినను ♦ వారిజనేత్రకు భర్తృసేవ స
ద్గతి సమకూర్చుఁ దల్లి! నిర♦తవ్రత యై సతతోపవాస యై
సతి పతి భక్తిఁ గొల్వమిని ♦ సత్యముగా నిరయంబునం బడున్. ౨౧౨

కం. శ్రుతులందును స్మృతులందును, హితగతి ఖ్యాతిఁ బూర్వసృష్ట♦దృష్టాంతములన్
సతి పతిహితరత యయి సన్మతి సేవించుటయె ధర్మ♦మార్గము దల్లీ. ౭౧౩
కం. కావింపుము హోమములన్, భావింపుము దేవతలను ♦ బ్రాహ్మణపూజల్
వావిరి నాకొఱకై యో, దేవీ! గావింప వమ్మ ♦ తెరలనిభక్తిన్. ౭౧౪
ఉ. ఇక్కరణిన్ మదాగమన ♦ మెంతయు వేచి చరింప వమ్మ, పే
రక్కఱ నీమముల్ జరుప ♦ వమ్మ, భుజింపుము నీత మాగతిన్,
మక్కువఁ బ్రాణనాథు బహు♦మానయుతం బగుసేవఁ దన్పుమీ,
తక్కుమి చింత సాధుచరి♦తా! హృదయంబున నాయెడాట మై. ౭౧౫
కం. వనవాసం బే నొనరిచి, చనుదెంచెడియంతదాఁక ♦ జనకుఁడు సుఖియై
మనె నేనియు నీమదికిన్, ఘనతరసంతోష మొదవఁ ♦ గల్గును దల్లీ. ౭౧౬

→ రామునివనవాసంబునకుఁ గౌసల్య యియ్యకొనుట. ←

కం. ఈలీలఁ బలుకుతనయుని, నాలోకించుచును గో♦సలాత్మజ యను నేఁ
జాలను నీమదిఁ ద్రిప్పఁగఁ, గాలంబు నతిక్రమింపఁ♦గా మనవశమే? ౭౧౭
కం. చని రమ్మేకాగ్రత నీ, కనయము శుభ మగుతఁ దండ్రి ♦ యన్నిదశల; నీ
పునరాగమనంబును గని, వనటల నేఁ బాయుదాన ♦ వారిజనయనా. ౭౧౮
ఆ. జనకుఋణముఁ దీర్చి ♦ సలిపి నీవ్రతముఁ గృ, తార్థుఁడ వయి మరలి ♦ యరుగుదేర
నోమహానుభావ ♦ యొందెద సుఖ మంత,దాఁక నుగ్గఁబట్టు♦దాన నుసుఱు. ౭౧౯
కం. నామాటలు పెడచెవి నిడ, నీమాడ్కిని నీమనంబు ♦ గృఢపఱిచెఁ గదే
యామాయదైవ మకటా, యేమనుజుఁడు దైవచిత్ర ♦ మెఱుఁగఁగ నేర్చున్. ౭౨౦
కం. పొమ్మీ తనయా! యిప్పుడ, రమ్మీ సౌఖ్యముగ మరల ♦ రాజితశుభవా
క్యమ్ములఁ దియ్యఁదనమునన్, సమ్మతి ననుఁ దేర్ప వన్న ♦ నారామన్నా. ౭౨౧
కం. జటలం దాలిచి నారలు, కటితలమునఁ గట్టి నీవు ♦ క్రమ్మఱఁగ వనీ
తటినుండి వేళ యిదె యై, ఘటియిల్లునె? యంతశుభము♦గలదే యనుచున్. ౭౨౨
కం. అడవుల కరుగఁగ నెంచిన,కొడుకునునిశ్చిత మెఱింగి ♦ కోసలసుత దాఁ
గడునాదరమున నిట్లని, తడయక దీవింప నెంచి ♦ తద్దయుఁ గరుణన్. ౭౨౩

→ కౌసల్య శ్రీరాము నాశీర్వదించుట. ←

ఉ. గాసి తొలంచి మంచియుద♦కంబుల వారిచి సాధ్వి మంగళా
శాసనముల్ వచించు, నిను ♦ సాధ్యముగా దిఁక నాఁగ నాయనా!
వాసిగఁ బోయి రమ్ము రఘు♦వంశమణీ! యిపు డీవు వైళ మా
యాసము లేక క్రమ్మఱుము ♦ హాళిఁ జరింపుము సత్రమంబునన్. ౭౨౪

కం. ఏధర్మము నీచేత మ,హాధైర్యస్థైర్యనియతి ♦ నవితం బయ్యెన్
సాధితశాస్త్రవజన! ని,న్నాధర్మమె కాచుఁగాక ♦ యనవరతంబున్. ౨౨౫

మత్తకోకిలము. దేవతాయతనంబులన్ రుచి♦ దేఱుచైత్యములందు నీ
చే వరం బగుమ్రొక్కు లందుచుఁ ♦ జెన్నుమీఱినయామహా
దేవతల్ ఋషియుక్తులై వనిఁ ♦ ద్రిమ్మరం జనుచుండు ని
న్నేవిధంబులఁ గాచుచుందురు ♦ నిర్మలం బగుసత్కృపన్. ౨౨౬

కం. ప్రీతుం డై గాధితనూ,జాతుఁడు నీకొసఁగి నట్టి♦శస్త్రాస్త్రంబుల్
నీతంబుగ నిను సద్గుణ,పూతుని రక్షించుఁ గాక ♦ పుణ్యచరిత్రా! ౨౨౭

కం. జనకునిఁ గొలిచిన ఫలమును, జననీశుశ్రూష ఫలము ♦ సత్యఫలంబున్
వనవాసాయాసము నీ, కొనరక యుండంగఁ బ్రోచు♦చుండుఁ గుమారా! ౨౨౮

చం. సమిధలు, దర్భలున్, జెగతి♦చాలును, నాయతనాళి, వింతలై
కొమ రగుస్థండిలంబులును ♦ గొండలుఁ, జెట్టులు, గుజ్జుచెట్లు, సిం
హములుఁ, బతంగకోటి, పన♦నాశనమండలముల్, మడుంగులున్,
విమలదయన్ నినున్ సకల♦వేళలఁ బ్రోచుచునుండు నాత్మజా! ౨౨౯

ఉ. స్వస్తి ఘటింత్రు నీకు ఋషి ♦ సాధ్యమరుత్తులు, విశ్వు, లాప్తమై,
స్వస్తి విధాతృధాతలును ♦ స్వస్తి ఘటింతు, భగార్యమార్కులున్
స్వస్తి దిశాధినాయకులు ♦ శక్రముఖుల్ ఋతుపక్షమాసముల్
స్వస్తి క్షపాబ్దఘస్రములు ♦ స్వస్తి ఘటించుత సన్ముహూర్తముల్. ౨౩౦

కం. స్మృతియును ధృతియునుధర్మము, సుతరత్నమ! నిన్నుఁ బ్రోచు♦సుఖదము లగుచున్
సితకరగురుగుహకమలజ,సుతసప్తస్సులు సతంబు ♦ సుఖముల నిడుతన్. ౨౩౧

కం. దిక్కులు దిక్పతులును నా,మ్రొక్కుల నంగీకరించి ♦ మునుకొని యెపుడున్
దిక్కగుత నీకుఁ దండ్రీ, దిక్కటి వనవీథులందుఁ ♦ ద్రిమ్మఱు వేళన్. ౨౩౨

కం. గిరిసింధువరుణగగనాం,తరిక్షవసుధానదులును ♦ దారాగ్రహాళ
ర్వరులు దినంబులు సంధ్యలు, గురురక్ష యొనర్చు నడవిఁ ♦ గ్రుమ్మరు నీకున్.

కం ఋతుషట్కము మాససమల్, హిమగతిఁ గాష్ఠలును గలలు ♦ బృందారకులున్
దితిసుతులుఁ బ్రోవుతన్ సుత, ధృతమునివేషమునఁ గానఁ ♦ దిరిగెడినిన్నున్. ౨౩౪

ఆ. క్రూరకర్మనిరత♦ఘోరపిశాచాది, రాక్షసాళివలన ♦ రూక్షవన్య
మృగచయంబువలన♦నే భయంబును నీకుఁ, గలుగకుండుఁ గాతఁ ♦ గాననముల.

ఆ. వానరంబు తేలు ♦ వనమక్షికంబును, నీఁగ పాము పురుగు ♦ నెవ్వ డైన
సోఁకకుండుఁ గాక ♦ మందరాకార! నీ, వడవులందుఁ దిరుగు ♦ నపుడు పుత్ర.

కం. సింగంబులు నెలుఁగులు నే,నుంగులుఁ గోఱమృగములు ని♦ను వ్వనవీథిన్
శృంగులుఁ జెనకవు; మఱి నీ, చెంగటఁ జేరంగ లేవు ♦ చెన్నఁటిమృగముల్.
కం. నరమాంసభోజనంబు లో,నరిచెడిమృగసంఘములు న♦నారతమును నా
పరమప్రార్థనచే నీ,దరిఁ జేరఁగ నైన రావు ♦ తనయా! యడవిన్. ౨౩౮
తే. అడవిత్రోవల నీ విట్టు ♦ లరుగుచోట, బహుళసౌఖ్యప్రదంబు లౌ ♦ బాట లెల్ల;
రహిని ఫలియించునీదుప♦రాక్రమంబు,నాయనా రామ శుభ మగుఁ ♦ బోయిరమ్ము.
ఉ. మాటికి మాటికిన్ శుభము ♦ మానక కూర్చుత మిన్ను, దేవతా
కోటులు, నీదుశాత్రవులు ♦ కూరిమి సోమగురుల్, కుబేరుఁడున్,
బాటిగ సూర్యుఁ; డగ్ని యును ♦ వాయువు ధూమము మంత్రపాళి ఘో
రాటవులందు నీరముల ♦ నాడఁగ నీకు శుభం బొసంగుతన్. ౨౪౦
తే. సర్వలోకవిభుండును ♦ సర్వసాక్షి, బ్రహ్మభూతైకభర్తయు ♦ బ్రహ్మఋషులుఁ
దక్క దేవతలును వనీ♦తలమునందుఁ, దిరుగునినుఁ బ్రోచుచుందురు ♦ దివ్యతేజ.

తరువోజ.

అనుచు వేల్పుల నెల్ల ♦ నాపుణ్యసాధ్వి ♦ యమలమాల్యంబుల ♦ నతులగంధముల
ననురూపవినతుల ♦ నర్చించి మఱియు ♦ ననఘువిప్రునిచేత ♦ నగ్నుల వేల్చి
తనయునకును శుభ♦దం బగురీతి ♦ ధవళమాల్యముల ఘృ♦తంబుల సమిధ
లను దెల్లయావల ♦ లలనలమిన్న♦లలితంబుగాఁగఁ జ♦ల్పఁగ ఘటియించె. ౨౪౨
తే. ఒజ్జలు నిరామయముగ శా♦స్త్రోక్తసరణి; శాంతికై వేల్చి వెలుపలి♦స్థానములను
బలిని గల్పింప మధునధి♦పటలి నేత, నక్షతల స్వస్తివాచంబు ♦ లనిరి బుధులు.
తే. ఆద్విజేంద్రుల కెల్లర ♦ కర్హరీతిఁ, దృప్తి వెలయంగ దానంబు ♦ లిచ్చి రాము
మాతసత్కీర్తిపూతప్రే♦మమున రాము,చంద్రుఁ గనుఁగొని దీవించు♦సారమతిని.

కౌసల్య శ్రీరామునకు మంగళాశాసన మొనర్చి రక్ష గట్టుట.

కం. ఏమంగళ మొదవెనో నా,నామరపూజ్యునకు దశశ♦తాక్షునకును సం
గ్రామమున వృత్రుఁ జంపఁగ, నామంగళ మొనరుఁగాక ♦ యన్నా! నీకున్.
కం. ఏమంగళము సుపర్ణున, కామాత ఘటించె వినత ♦ యమృతముఁ దేరం
బో మదిఁ బూనినవేళను, నామంగళ మొనరుఁగాక ♦ యన్నా! నీకున్. ౨౪౬
కం. ఏమంగళ మదితియు సు,త్రామునకు ఘటించె మును సు♦ధాలబ్ధి నరి
స్తోమము నిర్మూలింపఁగ, నామంగళ మమరుఁగాక ♦ యన్నా! నీకున్. ౨౪౭
కం. వామనుఁడై మూఁడడుగుల,చే మహిఁ గొలువంగ వృద్ధిఁ ♦ జెందెడువేళన్
శ్రీమధుహారి కేమంగళ, మామంగళ మమరుఁగాక ♦ యన్నా! నీకున్. ౨౪౮

కం. ఋతుజలధిద్వీపంబులు, శ్రుతులును లోకములు దిశలు ♦ శుభమంగళముల్
సతతము నిను సన్మంగళ, యుతుఁగాఁ గావించుఁగాత ♦ మొప్పుగఁ బుత్రా. ౭౪౯
సీ. అని తనూజునకు శే♦షాక్షతల్ శిరమునఁ, గదియించి మిగిలిన♦గంధ మలఁది
దృష్టఫలంబు లై ♦ యొసఁగుమూలికల వి, శల్యకరణిని ర♦క్షగను గట్టి
జపియించి మంత్రముల్ ♦ సాధ్వి దుఃఖిత యయ్యుఁ, బరితుష్టవోలె వె♦ల్పలికిఁ దోఁప
శిరము మూర్కొని ప్రేమ♦పరతఁ గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి, గద్గదవాణి వా♦త్సల్యఁ బలుకుఁ
తే. బోయిరా పుత్ర! సిద్ధార్థ ♦ పూతుఁ డవుగ
సౌఖ్యముగ నీవు కార్యముల్ ♦ చక్కఁ జేసి
మరలి యీయయోధ్యను రాజ♦మార్గవర్తి
వైననినుఁ గాంతుఁ గాక నా♦యనుఁగుఁగుఱ్ఱ. ౭౫౦
కం. నష్టంబులుగా దుఃఖము, లిష్టాప్తికి నలర మోమ♦హీనముగ వనీ
కష్ట మటి వచ్చునిన్ను, న్నిష్టనుతా! యుదయదిందు♦నింబలెఁ గాంతున్. ౭౫౧
మ. వనవాసంబుఁ దరించి, యాయవనిప♦వ్యాహారముం దీర్చి, వ
చ్చి నమద్ద్వేషణ! భద్రపీఠమున నా♦సీనుండ వై యుండ నీ
గనుదుం గాత; వధూయుతుండవయి నా♦కాంక్షించునర్థంబులున్
ఘనసంవర్ధిత మాచరింపు చిరముం ♦ గల్యాణయుక్తుండ వై. ౭౫౨
కం. నాయర్చించెడిసురమును, లాయీశుఁడు భూతములు మ♦హాసురఫణులున్
నీ యేగెడువనముల న, త్యాయతకృపఁ బ్రోచుచుందు ♦ రన్నా నిన్నున్. ౭౫౩
మ. అని యశ్రుప్రతిపూర్ణనేత్ర యయి తా ♦ నాశాసనంబుల్ సమా
పనముం జేసి యథావిధిన్ సుతునిసౌ♦భాగ్యార్థ మై ప్రేమముం
దనరన్ మంత్రితరక్షఁ గట్టి తనయుం ♦ దద్దన్ సమాశ్లేషణం
బున సాధ్వీమణి దేల్పఁ బ్రీతుఁ డయి రా♦ముం డుత్తమశ్రద్ధ మై ౭౫౪
కం. జననికి వలగొని పదముల, వినయంబున వ్రాలి వెండి ♦ వెండియు సీతా
వనజాక్షీనిలయమునకుఁ, జన నెంచె మహాయశుండు ♦ స్వశ్రీ వెలుఁగన్. ౭౫౫

శ్రీరాముఁడు సీతను జూడఁ బోవుట.

తే. తల్లి దీవింప వలగొని ♦ తరలి యచటఁ, దనదుకల్యాణగుణముల♦పెనుపుఁ జేసి
భృశసమాకృష్టచిత్తులై ♦ యెల్లజనులు, దన్ను వీక్షింపఁ జనియె సీ♦తను గనంగ.
ఉ. అక్కడ భూమిపుత్రి యొకఁ ♦ డైన నెఱుంగమి నీయుదంతమున్,
మ్రొక్కుచు యౌవరాజ్యపద♦మున్ వహియించుత భర్త యంచుఁ, బె
న్మక్కువ దైవపూజల స♦మంజసరీతిని దాన తీర్చి, తో
కెక్కి కృతజ్ఞ గంధతతు ♦ లెల్లను గూరిచి భర్తృపూజ కై ౭౫౭

కం. నృపనీతివిదుషి యగునా, విపులాయతచారునేత్ర ♦ శ్వేతచ్ఛత్రా
దిపరివృతుం డగునాధుం, డెపు డెప్పుడు వచ్చు ననుచు ♦ నెదురుం జూడన్. ౭౫౮

ఉ. చారువిభూషితంబు ఘన♦సమ్మదహృష్టజనాకులంబు స్వా
గారముఁ జొచ్చి సిగ్గుపడి ♦ క్రన్న నవాఙ్ముఖుఁ డైననాథునా
కారముఁ జూచి మేను వణఁ♦కన్ సతి దిగ్గన లేవ, శోకదు
ర్వారత సైఁపలేక రఘు♦వర్యుఁడు దూపిలె బాహిరంబుగన్. ౭౫౯

చం. వెలవెలఁబాఱు నెమ్మొగము ♦ స్వేదజలార్ద్రిత మైన దేహముం
బలితపుదుఃఖభారమును ♦ పద్మవిలోచన గాంచి శోకవి
హ్వల యయి ప్రాణనాథ! చెపు♦మా యిటు లీసమయంబునందు నీ
వెలమిఁ దొఱంగి యుండుటకు ♦ హేతు వ దెయ్యది కల్గె వల్లభా? ౭౬౦

చం. అలగురుదేవతాకము శు♦భాకరపుష్యము నేఁడ యంచు వి
ప్రులు వచియించి, రేమిటికిఁ ♦ బొల్పఱి యీగతి దుర్మనుండ వై?
లలితవిశాలముం శతశ♦లాకము పుష్కరఫేనతుల్య మా
వెలినునుగొడ్గునీడఁ బృథి♦వీవర! యేటికి రావు చెప్పుమా? ౭౬౧

సీ. చంద్రహంసప్రకా♦శంబు లౌచామరల్, విసర రేల ముఖార♦విందమునను?
వాగ్ములు వందులు ♦ పరమసమ్మదమునఁ, బొగడ నేటికి రారు ♦ పుణ్యశీల?
సూతమాగధు లేల ♦ శుభమంగళంబుల, నీవెంట రా రైరి ♦ నీరజాక్ష?
వేదపారగు లైన♦విప్రులు నభిషిక్త,శిరమున నుంచరే ♦ పెరుఁగుఁ 'దేనె?
తే. మంత్రు లేటికి నీతోడ ♦ మలయ? రేల, పౌరజానపదుల్ వెంట ♦ రా? రదేల
స్వర్ణభూషితనిస్తుల♦జవనహయచ, తుష్కయుతపుష్యరథము ముం♦దుగను బోదు?

చం. అరుగ దదేల కృష్ణజల♦దాద్రినిభంబు సులక్షణంబు నెం
కరిపతి నీదుముంగలను? గాంచనచిత్రము భద్రపీఠ మో
సురుచిరరూప! మున్నుచనఁ ♦ జొప్ప డదేల? యపూర్వవర్ణ మై
యరుసముఁ బాసె మోము చెపు♦మా యభిషేకము వేళ డాసియున్? ౭౬౩

శ్రీరాముఁడు సీతతోఁ దా నరణ్యమునకుఁ బోవువార్తఁ దెలుపుట.

కం. అని కరుణంబుగ విలపిం,చినసతిఁ గని రాముఁ డనియె ♦ సీతా! నన్నుం
వనములకుఁ బొ మ్మటంచును, బనిచిరి చుమి తండ్రిగారు ♦ పద్మదళాక్షీ. ౭౬౪

కం. గొప్పకులంబునఁ బుట్టితి, వొప్పుగ ధర్మముల నేర్చి ♦ తోసతి! ధర్మం
బెప్పుడుఁ దప్పవు జానకి! చెప్పెద విను నిబ్బరముగఁ ♦ జెల్లిన తెఱఁగుల్. ౭౬౫

చం. జనకుఁడు సత్యవాదియును ♦ క్ష్మాతలనాథుఁడు నైనయాజి నా
జననికిఁ గైకకుం మునుపు ♦ సమ్మతి రెండువరంబు లిచ్చె; నా

వనితయు వాని నాత్మ నిడి వర్తిల నేఁ డభిషేకయత్నముల్
గని, యవి ధర్మమార్గమున క్ష్మావిభుఁ దీర్పఁగఁ గోరె జానకీ. ౨౬౬
శా. ఈరే డేఁడులు దండకాటవులలో నేఁ గ్రుమ్మరం బోవ, భూ
భారం బెల్ల వహింపఁగా భరతుఁ, డీభంగి న్వరంబుల్ గొనెన్;
సారారణ్యవిహారకేళిఁ జలుపం జంద్రాస్య! నేఁ బోవుచున్
జేరన్ వచ్చితి నిన్నుఁ జూచుటకునై సీతా! సతీరత్నమా! ౨౬౭

శ్రీరాముఁడు సీతకు నీతులు చెప్పుట.

చం. భరతునిమ్రోల న న్నొగడి పల్కకు మెన్నఁడు, వృద్ధియుక్తులౌ
పురుషులు సైతు రే యితరపూరుషసంస్తవ, మట్లుగావునన్
భరతుఁడు నీకు మ్రొక్క నిట వచ్చినవేళల వానితోడ నో
తరుణి! ప్రశంస సేయమి హితం బగు మద్గుణజాతవర్ణనల్. ౨౬౮
ఉ. లోకము పాడి నీవు పదిలోఁ బదునొక్కటిగాఁగ నుండు, మ
స్తోకతరానుకూలతన త్రోయుట మే లగు నీకుఁ గాలమున్;
గైకతనూజు నింక మన క్ష్మాపతి పూన్చుట యౌవరాజ్యమున్
నీకుఁ బ్రసాద్యుఁ డాతఁ డవనీపతియే కద చక్కఁ జూడుమా. ౨౬౯
కం. జనకుని ప్రతిజ్ఞ దీర్పఁగఁ, జనియెదఁ గానలకు నిపుడ స్థైర్యముఁ గొనుమీ;
వనముల నే నుండఁగ నిటఁ, జను నీకు వ్రతోపవాససంగతి యనఘా. ౨౭౦
ఉ. ప్రొద్దున లేచి వేల్పులకు మ్రొక్కి, యథావిధిఁ బూజఁ దీర్చి, యో
ముద్దియ! నాదుతండ్రికిని మ్రొక్కుము, ధర్మ మొకండ యూఁతగాఁ
దద్దయు వృద్ధదుఃఖభరతప్తయునైనమదీయమాత నీ
వొద్దిక భక్తిమైఁ గొలుచుచుండుము, పూజలఁ దన్పుచుండుమీ. ౨౭౧
ఉ. ఖ్యాతచరిత్ర! తక్కుగలయంబలు నీకును వంద్య లెప్పుడున్
మాతలు నాకు నందఱు సమానలు ప్రీతిని సౌహృదంబునన్
భ్రాతలరీతిఁ బుత్రకులభంగిని మిక్కిలి చూడు కైకయీ
జాతుని లక్ష్మణానుజుని సమ్మతి వారలు నాదుప్రాణముల్. ౨౭౨
కం. కులమునకు దేశమునకున్, వల నొప్పఁగ రాజు ప్రభువు భరతుఁడు కానన్
జలజాక్షి! యెప్పు డేనియు, వల దప్రియముల్ ఘటింప వానికిఁ గినుకన్. ౨౭౩
కం. భూపతు లారాధితులై, భూపుత్త్రి! శీలయత్నములు లోకులచేఁ
బ్రాపింతురు సమ్మదముం, గోపింతురు తద్విరుద్ధగుణములఁ గనినన్. ౨౭౪
కం. కడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలు, దుడుకున నహితంబు సేయఁ దొడఁగిర యేనిన్
విడుతురు భూపతు; లన్యుల, గడియింతురు కార్యసాధకతఁ గ్రాలినచోన్. ౨౭౫

ఉ. కావున నింక యుండుము సుఖంబుగ, రాజను తానుకూలన
ద్భావమునన్ స్వధర్మచరితంబును సత్యపరాయణత్వమున్
ద్రోవకు, నొవ్వఁ జేయకుము తొయ్యలి! యెవ్వరిచిత్తమైన, సం
భావన సేయు నాపలుకుఁ బావని! నేఁ జనువాఁడఁ గానకున్. ౨౨౬

⟶ సీత శ్రీరామునితో నరణ్యమునకుఁ దాను వచ్చెద నని చెప్పుట. ⟵

కం. అణుమధ్య ప్రియార్హయు సద్గుణవతి ప్రియవాదిని సతి గురువిప్రియభా
షణములు దనుఁ బతి పలికినఁ, బ్రణయామర్షమున సీత పలికెన్ విభునిన్. ౨౨౭

కం. ఏ మిది యిటు పల్కెద వో, రామా! యీపేదపలుకు రాజకుమారా!
నీమాటలు విని నంతన, నామాత్రకు నాఁపరాని నవ్వదయించెన్. ౨౨౮

చం. తన తన పుణ్యపాపములు తాను భుజించుచు నాత్మభాగ్య మా
పనులు ఘటించు చుండెడిని భ్రాతయుఁ దల్లియుఁ దండ్రి కోడలున్
దనయుఁడు; భర్తృభాగ్యమును దప్పక భార్య యొకర్తె పొందుఁ; గా
వున నినుఁ గాన కేగు మనఁ బొమ్మనినట్టులె నన్ను వెంబడిన్. ౨౨౯

కం. జనకుండు కాఁడు, కానిన జనని, యాత్మసుతుఁడు కాఁడు సకియలు గారిం
దును నందు నెల్లకాలము, ఘనవేణికి భర్త యొకఁడె గతి ప్రాణేశా. ౨౩౦

ఉ. కానల కేగె దేనియును గాంతుఁడ! నీకును మున్నుపోవు చేఁ
గానసమార్గసీమఁ గుశకంటకముల్ దొలఁగించి మార్గనం
బూనఁగఁ జేయు చుండెదను, నొప్పులు ద్రానఁగఁ దక్కనీవమున్
మానినరీతి నాపయిని మానుము రోసము నీసుఁ బ్రీతి మై ౨౩౧

ఉ. మానవధినాథ్య! వీరవర! మానుము బాలిక నొంటిదాని నేఁ
గానకుఁ దోడుకొం చరుగఁగా నెటులొ ననుసందియంబు, న
న్నానక తోడుకొం చరుగుమా, నినుఁ బాసియు జీవయుక్తనై
యే నిట నుండునంతయఘ మేమి యొనర్పను గాదె వల్లభా. ౨౩౨

చం. అతులితసౌధవీథులను హాయిగఁ గ్రుమ్మరుకంటె, దేవతా
తతులవిమానసీమల సదా విహరించుటకంటె, వర్యనుప
ద్గతులఁ జరించుకంటెను, వెతల్ పడు చున్నను నేయవస్థలన్
సలికిని భర్తృపాదపరిచర్యగు యుత్తమ మార్యసత్తమా. ౨౩౩

ఉ. అంబయుఁ దండ్రియున్న వివిధాశ్రయముల్ పతిఁ గొల్చుభంగి స
ర్వంబును నేర్పి, రియ్యెడ నవంబుగ నేర్చెడునద్ది లేదు, నే
నింబుగ వచ్చుదాన, హృదయేశ్వర! మానవవర్జితంబు దు
ర్గంబు వృదాకుభల్లుకతరక్షువికీర్ణము నైనకానకున్. ౨౩౪

కం. పుట్టినయింటనుబలె నే, నట్టడవుల హాయి నుందు ♦ నాథా; చింతల్
  దొట్టవు మది ముల్లోకము, లెట్టైనఁ; బతివ్రతంబ ♦ యెంచుచు నుందున్. ౭౮౫

ఉ. ఘుమ్మనిపువ్వుఁ దేనియల♦కమ్మనితావులు గ్రమ్ము నాయర
  ణ్యమ్ముల దీమ మెప్ప నన♦యమ్మును దాలిచి బ్రహ్మచర్యము
  న్నమ్మతి నీపదాబ్జభజ♦న మ్మొనరించుచు నిన్నుఁ గూడి నే
  సమ్మదకేళిఁ దేలెదను ♦ శౌర్యధనా! యిది సమ్మతింపవే. ౭౮౬

కం. ఏమనుజుల నైన వనీ,భూముల రక్షింపఁ గలవు ♦ పొరపడ కింకన్
  నామాటఁ జెప్ప నేటికి, నోమానద! పూర్ణకరుణ ♦ యుంపుము నాపై. ౭౮౭

ఉ. సందియ మింత లేదు, నృప♦చంద్రమ! వచ్చెద నీదు వెంట, నా
  డెందమునిశ్చయం, బిది క♦డింది సుమీ మరలింప నీకు, నీ
  కెందును గష్ట మీయను, బ♦లీ! ఫలమూలము లారగించి లోఁ
  గుందక నిన్నుఁ గూడి మదిఁ ♦ గూర్చెద మోదము, నన్ను నమ్ముమీ. ౭౮౮

ఉ. కోరెదఁ బ్రాణనాథ! నినుఁ ♦ గూడి చరింప వనీధునీఝరీ
  తీరగుహాకుటీరముల ♦ ధీరజనాగ్రణి! జల్లు లాడఁగాఁ
  గోరెద హంససారసని♦కూజిత రాజిత పద్మినీధ్వకా
  సారములన్ మనోజ్ఞరుచి♦సారములన్ మనసార నేఁటులన్. ౭౮౯

చం. అలరుచు నీదుసంగతి శ♦తాయుతవర్షము లైనఁ గానలో
  నలజడి లేక యుండెదను ♦ నాకమ యైనను నాకు మోదమున్
  గొలుపదు నిశ్చయంబు నినుఁ ♦ గూడఁగఁ గల్గక యున్నఁ, గావునన్
  బలిముఖసింహవారణవి♦భాసము కానకు వెంట వచ్చెదన్. ౭౯౦

చం. జనకగృహంబుచందమున ♦ సౌఖ్యముగా నివసింతు, నీకు నా
  య్యనఁ బరిచర్య సేయుదు, న♦నన్యమనస్క, దృఢానురక్తచి
  త్తను, నను వీడితేని మెయి ♦ దాల్ప నిజంబుగఁ, దోడుకొంచుఁ బో
  మ్మనఘ! ఘటింపు కోర్కి నినునంతటివానికి నిద్దిభారమే? ౭౯౧

శ్రీరాముఁడు సీత కరణ్యమందలి కష్టంబులఁ జెప్పుట.

కం. అనుచు వచించినసీతను, గని ధర్మరతుండు మదిని ♦ గైకొనఁ డయ్యెన్
  వనితను గొనిచన; మఱియును, వనజాక్షికి నిట్టు లనియె ♦ వనదుఃఖములన్. ౭౯౨

కం. వనవాసక్లేశంబుల, ఘనుఁ డాలోచించి బాష్ప♦కలితేక్షణఁ దాఁ
  జనవున నాశ్వాసించుచు, వనవాసోద్యమము మాన ♦ వనితకు ననియెన్. ౭౯౩

ఉ. పుట్టితి గొప్పవంశమునఁ ♦ బూని చరించెదు ధర్మనిష్ఠ, లోఁ
  దట్టిన దెల్లఁ బ్రోవగ యు♦ధాసుఖవృత్తిఁ జరింపఁబోకుమీ,

పట్టుగ నింద యుండుము; శు♦భం బగు ధర్మము నాచరింపు, మే
నెట్టు వచింతు నప్పగిది ♦ నీ వొనరించుట కార్య మౌఁ జుమీ. ౨౯౪

కం.అడవులకుఁ జనఁగఁ గోరికి, విడువుము; బహుదుఃఖకరము ♦ విపినం; బే నీ
యెడఁ బ్రేమకలిమిఁ జెప్పెదఁ, బడఁతీ! సుఖ మన నెఱుంగ ♦ వనవాసమునన్.

కం.విను మబలా! కాంతారము, ఘనతరదుఃఖముల కునికి ♦ గావునఁ జుమ్మీ
వన మని చెప్పం బడియెడి, వనమున సౌఖ్యంబు గలదె ♦ వనరుహానయనా! ౨౯౬

కం.మానితచరిత్ర! శైలగుహానివసద్భూరిశరభ♦హరిరవము ఝురీ
ధ్వానము కర్ణకఠోరము, కాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౨౯౭

కం.మానవవర్జితతలకే,ళీనిశ్చలనిరతమదము♦లీమసమృగసం
తానము పయిఁ బఱతెంచును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ! ౨౯౮

కం.మానిని! పంక యుతంబు మ,హానక్రవిభీషణము మ♦దానేకపసం
స్థానము సరిద్వితానము, కాన నరణ్యంబు దుఃఖకరము లతాంగీ! ౨౯౯

కం.ఓనవలా! కంటకశా,ఖానిచితము తామ్రచూడ♦ఖరరణితము ని
ష్పానీయము దుర్గము వని, కాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౦

కం.తానుగఁ బడునాకులగుమి,పైనగచాల్లె న్నొ పగలు ♦ పడి నరుఁడు నిశన్
మేను పఱవైవ వలయును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౧

కం.తానుగ రాలినఫలసం,తానమ్మును రాత్రులన్ది♦నమ్ముల నియతిన్
దాను దిని ముదముఁ గొనఁ దగుఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ!

చం.జడలు ధరింపఁగావలయు ♦ జానకి! నారలచీర లెప్పుడున్
విడువక కట్టఁగా వలయు ♦ వెండియు నోపినయంత పస్తులం
దడఁబడి పొందఁగా వలయు ♦ నాగత మానతిథివ్రజంబు న
ప్పుడుఁ బరిచర్యఁ దన్పు, విధి♦పూర్వకదైవతపూజ, లొప్పగున్. ౩౦౩

కం.మానవతి! మూఁడుప్రొద్దుల, దైనందినమును మునుంగఁ ♦ దగు; నేమములన్
బూనఁగ వలయును గావునఁ, గాననవాసంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౪

కం.మానితవిధియుక్తంబుగఁ, దానుగఁ బూవుల గడించి ♦ తగ వేదిని శ్ర
ద్ధానతి బలి కిడ వలయుం, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౫

కం.ఏనాఁటికి నేమాత్రం, బోనలినాక్షీ! లభించు ♦ నుదరము నింపన్
దా నంత తృప్తి గొనఁ దగుఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౬

కం.మాననియాఁకలి హోరని,మాననిగాలియును నిరులు ♦ మాపెఱపు సదా
మానక యుండెడిఁ గానలఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౩౦౭

కం.నానాహూపంబులు గల,నానాగిరిఫణులు ఘూని♦నాదముల నర
ణ్యానుల నిచ్చగఁ దిరుగును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౦౮
కం.చాన! నదీవక్రంబు ల,హీనఘనీనిలయఁపు ఫణులు ♦ నెపు డడ్డం బై
కానఁబడు మార్గములలోఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౦౯
కం.జానకి! యీఁగలు దోమలు, గానఁగ భయ మిచ్చువృశ్చి♦కంబులు పురువుల్
మే నెల్ల ముసిరి కఱచును, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౧౦
కం.ఓనెలఁత! ముండ్లచెట్టు ల,నూనం బగు దర్భ తెల్లు♦నొగి వ్రేలెడి శా
ఖానికరము కొన లాడెడిఁ, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౧౧
కం.కాననవాసుల కెందును, నానాతను కష్టములు న♦నంతవ్యథలుఁ
మానసభీతియుఁ బాయవు, గాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౧౨
కం.మానసము క్రోధలోభ,స్థానముఁ జలుపంగ రాదు ♦ తప మురు వగు, నె
ద్దానికి భయపడఁ జెల్లదు; కాన నరణ్యంబు దుఃఖ♦కరము లతాంగీ! ౮౧౩
ఆ. వలన దుడుగు మబల ♦ వనవాసగమనంబు, పడఁగఁ జాల వచటి♦యిడుమ లెల్ల;
నింతవట్టు చూడ ♦ నెన్ని యోదోషముల్, గాన వచ్చెఁ గాదె ♦ కాన ననిన.

సీత రామునితోఁ దా నడవికి వచ్చుటకుఁ గారణములు చెప్పుట.

ఉ. రాముఁడు దన్నుఁ దోడ్కొని య♦రణ్యతలంబున కేగ నిష్టముఁ
లేమి నెఱింగి శోకమున ♦ లేను ప్రసక్తతాశ్రుధార గ్రు
యోమహనీయ తేజ! భవ♦దుక్తవనాంతరవాసదుఃఖము
ల్నామదిఁ దోఁచె నమ్మము గు♦ణమ్ములె నీ దగుప్రీతి పెంపునన్. ౮౧౪
కం.మృగశరభసింహవారణ,ఖగసృమరము లెప్పు డేని ♦ కాననిసూపుఁ
దగ నినుఁ గని మార్గగ మై, బెగడునఁ బరు వెత్తు; వెఱప♦వే భయ మైనన్.
కం.గురుజనులయాజ్ఞ చొప్పునఁ, గరుణాత్మక! వచ్చు టొండెఁ ♦ గానకు నీతోఁ
బోరి నెడఁబాసిన నిప్పుడె, మరణించుట యొండె నొండు♦మార్గము గలదే.౮౧౭
కం.నీకడ నే నుండఁగ ను,శ్లోకా! కన్నెత్తి తేఱి♦చూడం గలఁ డా
నాకేశుఁడైననా దెస? నాకింతయుఁ దెలియదా యె♦నా జితవైరీ! ౮౧౮
కం.పతియెడఁ బాసిననాధ్వియు, క్షితి బ్రదుకం జాల దనుచుఁ ♦ జెప్పరె మీరే
మతి నాకుఁ బూర్వ? మిపుడా,హితగతికిని నన్యథాత్వ ♦ మేగతిఁ గలిగెన్?౮౧౯
ఉ. ఇంతియకాక నే జనకు♦నింట వసించినయప్డు ప్రాజ్ఞ సి
ద్ధాంతులు చెప్ప వింటి, గహ♦నాంతరవాసము గల్గు నా కటం
చంతటిలక్షణజ్ఞులును ♦ నాడిరి మున్న భవిష్యదర్థ, మ
ట్లంతయుఁ దప్పు నెట్లు? వసు♦ధా మహనీయులయాడువాక్యముల్? ౮౨౦

కం.సాముద్రికశాస్త్రజ్ఞులు, రామా! నే వనులఁ గుస్మరం బనుదు నవం
గా మది నువ్విళులూరుదు, నామెయి నే నెన్నఁడోక్కో యరుగుదు ననుచున్.
శా.వారల్ చెప్పినయట్లు కల్గె గహనావాసంబు, నే బ్రాహ్మణా
జ్ఞారీతిం జరియించు టర్హమె కదా సత్యంబుగా వారివ్యా
హారం బూనియు వెంట వచ్చెదను, లే దన్యంబు, కాలం బిదే;
ధీరా! యోగ్యము గాక విప్రులు యథా,ర్థీభూతసద్వ్యాహృతుల్. ౨౨
కం.అకృతాత్ములైనవారికి, వికటంబులు గాక బహుళ విపినశ్రమముల్
వికటంబులె మనబోంట్లకు, సుకరంబులు గాక నిజము చూడుము వీరా! ౨౩
ఉ. చిన్నటనాఁట నే జననివీట వసింపఁగఁ గన్య నొచు ముక్
సన్నుతశీల యైనయొక సంయమిసీమణి భావిఁ[1] బల్కె నీ
చిన్నది భర్తతోడఁ దమి సేయు నరణ్యనివాసలీలకుక్
బన్నుగఁ దోడికొం చరుగు భర్తయు నం చని యోహృదీశ్వరా! ౨౪
కం.ఇచ్చట నే యుత్సుక నై, సచ్చరితా! నిన్ను నెన్ని సారులో యెల్ల
ట్లిచ్చమెయి వేఁడ లేదే, మచ్చిక నీతోడ వనుల మలయఁగ నాథా! ౨౫
కం.ఓడక యడవులకును నీ,తోడన చనుదెంచి శౌర్యధుర్యా! నీకుక్
వీడక సేవలు సేయఁగ, వేడుక పడియెడి మనంబు విననే మనవిన్. ౨౬
కం.శుద్ధచరిత్రా! కరుణా,బద్ధుని నిను భర్తఁ గొలిచి పావని నగుదుక్
సిద్ధము వేయేటికి నా,బుద్ధిని దైవంబు నాదు పురుషుఁడ చుమ్మీ. ౨౭
కం.ఈలోకము మా టేటికి, నాలోకమునందు నైన ననఘాత్మక! నీ
తో లీలాగతి నుండుట,యే లాభము నెల్లశుభ మిఁ కేలా మాటల్. ౨౮
కం.సతి జనకునిచే ధారా,యుతముగ నెవ్వనికి దత్త యోగ్యచరిత యా
సతి కాపతి పరమున నగు; శ్రుతు లిట్లని మొఱలు వెట్టు సుమతీ వినవే. ౨౯
శా.ఈలా గుండఁ బ్రమాణపద్ధతులు నీయిల్లాలి, సద్వృత్త, స
చ్ఛీలాత్మం, బతిదేవతక్, వినయను శ్రీయుక్త, నీభక్తఁ, జిం
తాలోలక్, వరసౌఖ్యదుఃఖములఁ దుల్యక్, నాదుప్రాణేశ! నీ
వేలా తోడ్కొనిపోవ నొల్లవు? హితం బే యిద్ది నీకిఁటికిన్? ౩౦
తే. రామ! నన్నిందు దుఃఖవారాశిఁ ద్రోచి, కానలకు నీవ పోవంగఁ గడఁగ దేని
యగ్నిచేనైన విషముల నైన నీళ్ల,నైన మేను త్యజింతు సత్యంబు సుమ్ము. ౩౧
కం.ఇంతయుఁ దాఁ జెప్పినఁ దన, కాంతారనివాస మతఁడు కాదన సీతా
కాంత కనునీటఁ దోఁగిన, సంతాపముఁ బాపె రామచంద్రుఁడు కూర్మిన్. ౩౨

[1] భావి = జరుగఁబోవునది.

సీత శ్రీరాము నిష్ఠురంబు లాడుట.

ఉ. ఊఱడఁ దన్నుఁ బల్కుపురు♦షోత్తముఁ గన్గొని వెండి సీత దాఁ
గాఱడవిం జరించుమతి ♦ గల్గుట యిట్లను నిందునెయ్యపుం
గోఱడముల్ మనంబు వెఱఁ ♦ గొట్టుకొనం బరికంపమానయై
మీఱినకింకచేఁ బతి న♦మేయపరాక్రము నట్టె చూచుచున్. ౮౩౩

తే. నాదుజనకుండు మిథిలాధి♦నాథుఁ డిప్పు
డిది వినంగ వైదేహుఁడే♦ మెంచు నిన్ను
రామ! జామాత పురుషవి♦గ్రహముఁ గొన్న
స్త్రీ యటంచును దలఁపఁడే ♦ చిత్తమునను. ౮౩౪

తే. అధిప! ఖరకరుఁ డగునర్కు♦నందుఁబోలెఁ, బరమతేజంబు శ్రీరామ♦భద్రునందు
లేద యని పల్కు జ్ఞానంబు♦లేని లోక,మస్మత మది యెట్లు సైరింతు ♦ నక్కటకట.

ఉ. ఏమిటికై విషాదము స♦హించితి వీగతి? భీతికారణం
బేమి ఘటిల్లె నీకు? నను ♦ నేటి కరణ్యపరాయణన్ సతిన్
బ్రేమ దొలంగి పాయ మదిఁ ♦ బెట్టితి? వొక్కని నిన్నుఁ దక్క నే
నామనమందు నేనియుఁ గ♦నం గులపాంసనివోలె నన్యునిన్. ౮౩౬

కం. నీవశవర్తిని యగున, న్నోవరనుతశీల! మది స♦మూహింపుము మున్
సావిత్రి సత్యవంతున, కేవిధ మావిధ మటంచుఁ ♦ బృథ్వీశసుతా! ౮౩౭

కం. నీయిల్లాలను గొమరుం, బ్రాయపునుందరిని సతిని ♦ మఱి నధ్యుషితన్
జాయం జీవునివోలికి, మాయురె యన్యులకొసంగ ♦ మదిఁ దలఁచెదవే? ౮౩౮

కం. ఏరికి హితముం జలుపంగ, వారించెదు నన్ను నట్టి♦వారికి నీవే
కూరిమి వశ్యుఁడ వగుదువ్, ధరతీ! చరియింపుమీ వి♦ధేయుఁడ వగుచున్. ౮౩౯

మ. నను వెంటం గొనిపోక పోఁ దగదు కాం♦తారాళికిన్ నీవు, కా
వన మైనం, దప మైన, స్వర్గ మయినన్ ♦ నా కెప్డు నీతోడిదే
యనఘా! లోకము, బాట నే నలయఁ జా♦మ్నా, నిన్ను వెన్నంటి వ
ర్తింతు, నుద్యానవిహారమందునలెఁ గూ♦ర్తుం బ్రీతి నత్యంతమున్. ౮౪౦

కం. నీ వెంట నేను జనుచో, వావిరి కుశకాశములును ♦ బల్లెరుగాయల్
భావింతు జింకచర్మము, లైనఁ దూలికలపోల్కిఁ ♦ గిష్టం బేడీ? ౮౪౧

కం. క్రందుగఁ గాంతారంబుల, యందవలినుడిగాలి ధూళి ♦ యలమిన యేనిన్
డెందంబున వల్లభ! నను, గంధంపుంబొళ్లభంగి ♦ గ్రహియింతుఁ జుమీ. ౮౪౨

కం. లేఁబచ్చికపట్టుల నీ,తోఁ బవళింపంగ సుఖము ♦ దొరకొన నేలా
లోఁబుట్టుఁ గంబళంబుల,పైఁ బండఁగ నాకె? యెక్కు♦వలె తత్సుఖముల్? ౮౪౩

కం. ఆకులొ యలములొ పండులొ, నాకుం గొంచెంపు గొప్పొ♦సయముగ నీవే
చేకూర్చి చేతులారఁగఁ, బ్రాకటముగ నిడిన నమృత♦పానము సమమూ. ౮౪౪

చం. తలఁపను దల్లినిం, దలఁపఁ ♦ దండ్రి, స్మరింపను దోడఁబుట్టులన్,
దలఁపను నిల్లు వాకిలి, య♦గామతి సి వయి నాదు చేతిలో
పలఁ దమి నుంచు కాయులవొ ♦ పంప్లనొ మెన్నఁడ, నొక్క కష్టమేన్
గలుగఁగ నీను నీకు, నొక♦కాఁతియ గల్గదు నన్ను రాఘవా. ౮౪౫

కం. నీతోడ నున్న స్వర్గము, నీతోడు రహింప కున్న ♦ నిరయం బదియే;
నాతలఁ పిది మది నెఱుఁగుమ, యేతెంచెద మాన్పకుండు♦మీ ప్రాణేశా! ౮౪౬

కం. తగు నని తోడ్కొని పోవక, వగఁ గుందఁగ నన్ను నిచటఁ ♦ బాసెద వేనిన్
దెగి విషముఁ గ్రోలుదానను, బగతురచేఁ జిక్కి కష్ట♦పడ నోపుదునే? ౮౪౭

ఉ. ఒంటిమి నన్ను వీడి చన ♦ నోర్చెద వేని వియోగబాధ నీ
వెంటనె వచ్చుఁ బ్రాణములు ♦ విన్ము పరోక్షపుఁజావుకంటె ని
కంటికిముందఱ నీచరణ♦కంజములం బడి చచ్చు టుత్తమం
బొంటరమింటరంబు లను♦నొవ్వనివారలఁ గొల్చు చుందు నే? ౮౪౮

చం. పదియును మూఁడు నొండు నఁట ♦ [illegible] నొక్కట దుఃఖవార్ధిలో
గొదకొని యుండ నేర్తునె యి♦సుంతతిరీతిని నొక్క క్షణార్ధమేన్
మది ధృతి నిల్పఁ జాలఁ గను♦మాటయిదే విను నాథ! నీ వటం
చదవద రాముఁ గట్టుకొని ♦ హా యనుచుం బలవించె నార్తయై. ౮౪౯

తే. అరణియదరులు విడుచు న♦ ట్లామృగాక్షి, కార్చె దీర నిరుద్ధాశ్రు♦కణము లవుడు
విసపుఁగోలలు నాటిన ♦ విహ్వలించు,కరిణిపోలికఁ బలివచో♦ఘాతములను. ౮౫౦

కం. తమ్ములనీరమువలెఁ గం,దమ్ములలో నుండి జాఱెఁ ♦ దద్దయుఁ గన్నీ
రమ్ముద్దియకును సంతా,పమ్ముభరమ్మునను గాంతి ♦ స్ఫటికాభం బై. ౮౫౧

తే. అమ్మహాభాగపూర్ణ చం♦ద్రాభ మైన,వదననీరజ మెంతయు ♦ వాడు వాఱె
విడువక స్రవించుకన్నీటి♦ వేఁడిములకు, నీటఁ బాపిన నెత్తమ్మి♦సాటి యగుచు.

శ్రీరాముఁడు సీత వనంబునకు వచ్చుట కంగీకరించుట.

చం. పరవశ యైనయట్లు వెత♦పాటున నేడ్చుచు నున్న జానకిన్
గర మనురక్తిఁ గ్రుచ్చి తన♦కౌఁగిట నూఱడఁ బల్కి, సమ్మిగల్
పరఁగఁగఁ జెప్పి, యిట్టు లను ♦ భామిని నీకు వ్యథాకరంబు నై
జరగెడిస్వర్గ మైన నది ♦ సమ్మత మెట్లగు నాకు నివ్వఁగన్? ౮౫౩

ఉ. ఇంచుకయైన నాకు భయ ♦ మెందును లేదు స్వయంభునట్టు, లో
చంచలనేత్ర! నీమనము♦చంద మెఱుంగమిఁ జేసి, కావఁగా
నంచితశక్తి గల్గియు వ♦నాంతరవీథుల నిన్ను, నేను దో
డ్కొంచుఁ జనంగ నడ్డములు ♦ కొన్ని వచించితి నైఁపు మాత్మలోన్. ౨౫౪

కం. నాతో నరణ్యవాసముఁ, బ్రీతిం జేయుటకె నిన్ను ♦ విధి సృష్టించెం
బాతునె[1] నిను నాత్మజ్ఞుఁడు, ఖ్యాతివలెం నీకు నేల ♦ కళవళపడఁగన్. ౨౫౫

మ. కరినాసోరు! మహాత్ము లీకరణి మ ♦ న్నావించి యున్నారు, దాఁ
దరుణిం దోడ్కొని కాన కేగుటయు స♦ద్ధర్మంబ, తద్ధర్మ మా
చరణి న్నేను జరించువాఁడ, జలజా♦స్యా! రమ్ము నా వెంట భా
స్కరుని న్వెన్కొనునాసువర్చలగతిం ♦ సంతోష మేపారఁగన్. ౨౫౬

శ్రీరాముఁడు సీతతో నరునకుఁ బితృపూజ యవశ్యకర్తవ్య మని చెప్పుట.

ఉ. పో నన రాదు నాకుఁ బువుఁ♦బోఁడి వనాంతరసీమ, కిప్పు డా
మానిని కార్యచేసినప్ర♦మాణము లీడ్చెడి నన్నుఁ గానకుం
జానకి! తల్లిదండ్రులవ♦చ స్థితి నిల్చి చరించు టెంతయుం
మానఁగ రానిధర్మ, మది ♦ మాని మనంగ సహింతు నేగతిన్. ౨౫౭

కం. స్వాధీనదేవతల బిం, బాధర! తనతల్లిఁ దండ్రి ♦ నాచార్యవరుం
దా ధిక్కరించి నరుఁ డ, స్వాధీనపుదైవ మెట్లు♦ చనుఁ బూజింపన్? ౨౫౮

కం. ఆమువ్వురఁ గొలిచిన నరుఁ, డామూఁడుజగంబు లైన ♦ నగు సాధింపం
బామాక్షీ! తత్సమానం, బౌమహితపవిత్ర మొండు ♦ నలవడ దనినిన్. ౨౫౯

కం. దానము మానము సత్య, మనూనసుదక్షిణము జన్న ♦ మోజానకి! యే
మానవున కైనఁ బితృసే, వానియతిఫలం బొసంగ ♦ వశమె పరమునం? ౨౬౦

కం. సురలోకమొ ధాన్యమొ ని, శ్వరసుఖమో ధనమొ సుతులొ ♦ భాగ్యమొ చదువో
గురుశుశ్రూషాబలమునఁ, దరుణీ! దుస్సాధ మగుప♦దార్థము గలదే. ౨౬౧

కం. మాతాపితృ పరాయణు, లై తనరుమహానుభావు ♦ లశ్రమమున గో
పైతామహసురగంధ, ర్వాశితలోకములు గన స♦మర్థులు చెలియా! ౨౬౨

కం. నాతండ్రి సత్యధర్మో, పేతమనస్కుండు చెప్పె ♦ నది యవి సలుపం
జేతమునఁ దలఁచినాఁడ; స, నాతనధర్మైక పథము ♦ నవలా! యిది యే. ౨౬౩

కం. నీమత మెఱుంగఁ జాలమి, నామొయి వల దంటి; నిశ్చ♦యంబుగను వనీ
భూమి కరుదెంతు సంటివి, శ్యామా! ని న్నెట్లు విడిచి ♦ చన శక్తుండన్. ౨౬౪

[1] పాతునె = పొదువునె.

కం.అనవద్యగాత్ర! నిన్నుఁ గా, వనవాసము చేయుకొఱకె ♦ బ్రహ్మ సృజించెన్
వనజాక్షి! దీనికిన్నె, వనరెన వేమిటికి రమ్ము ♦ పయనింపు మింకన్. ౧౬౫

ఉ. లెమ్ము మనంబునందుఁ బని ♦ లే దిఁక సందియ మూన నీకు లే
కి మ్మరుదెమ్ము ధర్మసహ♦చారిణి వై వెనువెంట, నీదువం
శమ్మునకున్ మదన్వయమ♦శంబునకుం గడు యోగ్య మైనశీ
లమ్మును నిశ్చయించితివి ♦ శ్లాఘ్యమ కా కిది యేమి దోసమే? ౧౬౬

శ్రీరాముఁడు సీతను దానము సేయ నియోగించుట.

శా.ఆరంభింపు మరణ్యయాత్రకును యో♦గ్యం బైన కార్యంబులన్,
దూరీభూతపరస్పరంబు నమృతాం♦ధోలోకమున్ సే మదిం
గోరన్, విప్రులకున్ ధనంబు లిడు, భి♦క్షువ్రాతము న్నిస్తులా
హారప్రీతముఁ జేయు, సిద్ధపడు జా♦యా! యింక జాగేటికిన్. ౧౬౭

తే. బ్రాహ్మణానంతరమున వ♦స్త్రములు నగలుఁ
బాన్పులును వాహసంబులుఁ ♦ బైఁడిబొమలు[1]
వేడ్క వస్తువు లన్నియు ♦ వెలఁది నావి
పరమమతి నిమ్ము యనుజీవి♦వర్గములకు. ౧౬౮

కం.అని ప్రీతచిత్తమునఁ ద, న్ననుమతి సేయుటయుఁ బొంగి ♦ యవనీసుత రా
మునిపనిచినయట్టుల నిజ,ధనవర్గము దాన మీయఁ ♦ దటుకునఁ బూనెన్. ౧౬౯

లక్ష్మణుఁడు తాను వనమునకు వచ్చెద నని రాముం బ్రార్థించుట.

ఉ. ఇంతయు నాలకించి యెదు♦పై రఘురామునితోడ వచ్చి త
త్ప్రాంతమునందు నున్నపిన♦తల్లిఁదు లక్ష్మణుఁ డయ్యెడ సీత కే
యింతటికష్టసాధ్య మఁట ♦ యేగతి నన్ను ననుగ్రహింపు మ
న్వంత సహింపలేక భృశ♦బాష్పసమాకులితాస్యబింబుఁ డై. ౧౭౦

ఉ. అన్నపదంబులం బడి మ♦హామతి గట్టిగఁ బట్టుకొంచు, నా
యన్నులమిన్న సీతఁ గని ♦ యామెను బ్రార్థనచేసి మున్నుగా,
నన్నకు సన్మహావ్రతున ♦ కార్తి ననున్ వనసీమ కేగ చే
ని న్నినుఁ గొల్చి వత్తుఁ గరు♦ణింపుము నాపయి దీనవత్సలా! ౧౭౧

ఉ. కేలను విల్లు పూని మృగ♦కీర్ణమహావనిఁ బ్రోవ దీయు చే
లీలగ మున్నువోవ నవ♦లీలఁ జరింపఁగ వచ్చు మీకు, న
త్త్వాలిమృగోత్కరాన్వితమ♦హావనసీమల నెన్ని యేని య
న్నా!లలి మీరు గ్రుమ్మరఁగ ♦ నేఁ జూమి నే వెనువెంట వచ్చెదన్. ౧౭౨

---

[1] బొమలు = బొమ్మలు.

తే. దేవలోకాక్రమణ మైన ♦ దేవ యుల్లనిర్జరత్వంబ యైనను ♦ నిఖిలలోక
ములయు నైశ్వర్యమైనను ♦ వలచునాఁడఁ,గాను నీ లేని చోట మ♦హానుభావ. ౪౨౩

కం. సౌమిత్రి యిట్లు పలికిన, రాముఁడు వచియించి పెక్కు♦ప్రత్యాహోక్తుల్
సామంబున నూరార్చినఁ, దా మరల సుమిత్రపట్టి ♦ దగ నిట్లనియెన్. ౪౨౪

కం. అంగీకరించి[1] మున్నీ,భంగిని వారించె దిపుడు ♦ ప్రతిషేధము సే
యం గత మెది చెప్పుము? నా,సంగతి వీడెదవు దీన ♦ సందియ మయ్యెన్. ౪౨౫

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుని నయోధ్యయం దుండు మని చెప్పుట.

ఉ. చేతులు మోడ్చి మున్నచన ♦ సిద్ధుఁడునై తను వేఁడుచున్న వి
ఖ్యాతచరిత్రు లక్ష్మణునిఁ ♦ గాంచి వచించును రామచంద్రుఁడుౕ
భ్రాతవు, ప్రాణతుల్యుఁడవు ♦ వశ్యుఁడవుౕ, వరధర్మశాలివిౕ,
ఖ్యాతగుణాండవుౕ, సఖుఁడ♦వుౕ, బలశాలివి, నీవు నెయ్యుఁడున్. ౪౨౬

చం. వనులకు నీవు నాబడిని ♦ వచ్చెద వేనియు నెవ్వరయ్య నా
జననిని నీదుతల్లి నిటఁ ♦ జక్క భరించెడివారు? భూమికిౕ
ఘనతర వృష్టియట్టులు సు♦ఖం బొడఁగూర్చెడియట్టినాథుఁ డా
జనకుఁడు కామపాశచయ♦వంపరిబద్ధుఁడు నీ వెఱుంగవే. ౪౨౭

ఉ. మే లొనరింపఁబోవదు సు♦మీ సపత్నాంద్రకు దుస్సహావ్యథా
లోలల కామె కైక యిల ♦ లోఁగొనుటౕ, భరతుండు తల్లి పె
న్వాలనఁ జేసి వారల మ♦నంబున నైన స్మరింపఁబోఁడు, తం
డ్రీ! యలి నీవనైన నిట ♦ నిల్వుము వారలకుండు మాన్పఁగన్. ౪౨౮

కం. సౌమిత్రీ! స్వయముగనో, భూమిధవానుగ్రహంబు♦పొఁడిమినో యిటౕ
నామాతను భరియింపుము, నామాటనుబట్టి నిలుము ♦ సయమతి వగుచున్. ౪౨౯

ఉ. నాదువియోగపాటుస వ♦నారిలుతల్లికి నీవు నిల్చిన
న్మోదము గల్గు, నాయెడ స♦ముత్తమ మాభనదీయభక్తి నిం
పాదిగఁ దోఁచెడిౕ, గురుల ♦ భక్తిభజించిన ధర్మ మూర్జితం
బౌ దురితంబు వాయు, నన♦ఘా! యటు సేయుము సన్నుతిం బగున్. ౪౩౦

కం. నామాట వినఁగవయ్యా, సౌమిత్రీ! రఘుకులాబ్ధి♦చంద్రమ నాకై;
యేమాడ్కి సుఖింతురు చెపు,మా మనమిరువురును లేమి ♦ మనతల్లు లిటన్? ౪౩౧

చం. అని రఘురాముఁ డిట్లు సన♦యంబుగఁ జెప్పినతీవ్రవాక్యముల్
విని విని లక్ష్మణుం డను వి♦వేకధనా! భరతుండు నీదుత
ల్లిని మఱి మత్సవిత్రి నమ♦లీమసచిత్తమున స్మరించు, నీ
యనుపమ తేజముం దెలియఁ♦డా? యటు లేటికిఁ జేయు నెన్నఁడేన్. ౪౩౨

---

[1] ౬౫౬-వ పద్యముఁ జూడుఁడు.

మ. ననుఁబోఁట్లన్ భరియించువారు జనని♦ గ్గౌసల్య నార్యామణిన్?
ననుఁబోఁట్లన్ భరియించు వేల్పులఁది నా♦నాదానపూజాదులన్
దనసేవం జరియించువారి కతులౌ♦దార్యంబునం గూర్చి ని
చ్చెను గ్రామంబులు వేయి; యేమిపని వ♦చ్చెన్ వారితో వీరితోన్. ౮౮౩

తే. తనను గౌసల్య భరియించు♦కొనెడిరీతి
ననఘ! నాతల్లియు భరించు♦కొనఁగఁ గలదు
గ్రామములు పెక్కు లున్నవి ♦ బ్రదుకుకొఱకుఁ
గాన ననుబోఁట్ల రక్షింపఁ♦గలదు దేవ. ౮౮౪

కం. అనుచరునిఁగాఁగ నన్నేలుకొనుమీ వైగర్వ్య మిందుఁ ♦ గొఱలదు నేనున్
మనఁ గలుగుఁ గృతార్థుఁడనై, విను నీకుఁ బ్రయోజనంబు ♦ వెలసెడి దీనన్. ౮౮౫

ఆ. గంపగడ్డపాఱ ♦ గైకొని యొకకేల, విల్లు బాణములును ♦ వెలయ నొకట
నీకు ముందు పోయి ♦ నెఱిగాఁగ మార్గంబుఁ, జూపువాఁడ శ్రమముఁ ♦ బాపువాఁడ. ౮౮౬

ఉ. పండులు గడ్డలున్ వనని♦వాసులు గ్రాసముగాఁగ మెక్కువే
ఱొండు నెదైనఁ దెచ్చెదను ♦ నుర్విజ నీవును గూడియాడు మన్
గొండలపేటుల న్నిదురఁ ♦ గూర్చియ యుస్నను మేలుకొన్నఁ గో
దండధరుండనై మెలపుఁ ♦ దాలిచి సర్వము దీర్చు చుండెదన్. ౮౮౭

లక్ష్మణుఁ డరణ్యమునకు వచ్చుటకు రాముఁడు సమ్మతించుట.

చం. అన విని ప్రీతచిత్తుఁ డయి ♦ యన్న వచించెను లక్ష్మణా! నెసన్
జని భవదీయమిత్రులకు ♦ సర్వముఁ దెల్పుము, మామ యజ్ఞమున్
జేలి పెడుచోఁ బ్రచేతసుఁ డొ♦సంగ స్వయంబుగ భీమదర్శనం
బులఁ బెనువింట్ల రెంటి, రవిఁ ♦ బోలుచు హేమపరిష్కృతంబులై ౮౮౮

కం. వెలిఁగెడి రెండుకటారుల.ములుకులు నెపుడేని వెలితి♦పోవనిపొదులన్
జెలు వగునభేద్యకవచం,బులదోయిని వాని దినముఁ ♦ బూజింపంగన్. ౮౮౯

కం. మనగురువులసదనంబున, నునిచితి నవి యెల్ల మనకు ♦ నుపయోగపడున్
వనసీమలఁ గావునఁ జని, కొనిరమ్మా యిటకు నీవు ♦ గొబ్బున ననుడున్. ౮౯౦

ఉ. అర్యమతేజుఁడుం జని హి♦తాఖిల కెల్ల నెఱింగఁ జెప్పి యా
చార్యునివీటి కేగి యల♦సాధనరాజములన్ గ్రహించి వే
యార్యవిభుండు రామునకు ♦ నన్నియుఁ జూపిన సంతసించుచున్
గార్యమతీ రెఱింగి యిటు ♦ గ్రక్కున వచ్చితి వెంచిసంతలోన్. ౮౯౧

శ్రీరాముఁడు తనపదార్థముల దానము చేయుట.

మ. అనుచున్ మేలు వచించి నాకుఁ గలయ♦గ్గాలి న్నినుం గూడి చ
య్యన బ్రాహ్మణ్యతపస్వికోటులను గు♦ర్వాధారాత్మ్యోపజీ
వినికాయంబులను న్విశేషముగ నీ♦కిం దృప్తుం జేయుదున్
జని వాసిష్ఠు సుయజ్ఞుఁ దక్కఁగలశి♦ష్టవ్రాతముం బిల్వుమీ. రా ౨

సీ. అని పల్క శుభము ప్రి♦యం బగుసుడిని సు,యజ్ఞునింటికి నేగి ♦ యగ్నిగృహము
నందు నాతనిఁ గాంచి ♦ వందనంబు లొనర్చి, కడఁది కార్యము సల్పఁ♦గడఁగియున్న
రామునియింటికి ♦ రారమ్ము మిత్రమా, యన సంధ్య వార్చి యా♦యనఘుతోడ
శ్రీ రమ్యసుందర♦శ్రీరామమందిరం,బును జొచ్చె వచ్చెడి♦పుణ్యమూర్తి
తే. వేదవిదునకు రాముండు వేదిజాత,తోడ నగ్నికిఁబోలె నె♦దురుగఁ బోయి ప్రపడఁగ.
యంజలి ఘటించి మ్రొక్కి యా♦యనఘుమతికి, నిచ్చెఁ దనవస్తువులను బెం♦పచ్చు

ఉ. బంగరుటంగదంబులును ♦ భ్రాజతకుండల హేమసూత్రముల్
రంగగుచేకటంబులును ♦ రత్నకిరీటములున్ విభూషలున్
బంగరుటుంగరంబులును ♦ బంధురరత్నచయంబు లెల్ల ని
చ్చెం గమలాక్షుప్రేరణము♦చే, నిటు వెండియుఁ బల్కె నాతనిన్. రా ౪

కం. హారము సారసనసరి,ష్కారంబును హేమసూత్ర♦సత్తమమును గే
యూరంబుల నంగదముల, దారార్థము నీకొసంగు ♦ ధరణిజ గొనుమీ. రా ౫

కం. తల్పంబులు మణిరచితా,కల్పంబు లొసంగు జనక♦కన్యక గొను నీ
తల్పముకై[1] వనగమనా,నల్పవినిశ్చయముఁ జేసి♦నాఁడు విబుధా! రా ౬

తే. మేనమామ యొసంగిన♦మేటిగజముఁ, గొనుము శత్రుంజయాఖ్యంబుఁ♦గూడనిదుదు
వేయిగజము లటంచు వే♦ద్వేఱ నీయు, నన్నిగైకొని రామవా♦క్యంబుఁ బట్టి. రా ౭

సీ. ప్రీతి సుయజ్ఞుండు ♦ విభ్యుక్తకీర్తిని, రామలక్ష్మణుల ధ♦రాతనూజ
దీవించి యరుగ ని♦జానరజుం గని, యాయగస్త్యజుని గా♦ధేయసుతుని
నర్చించి పైరున ♦ కంబువుల్ గూర్చిన,గతి నిమ్ము వారికి ♦ గవులు వేలు
వెండియుఁ బైఁడియు ♦ వివిధరత్నమ్ములుఁ, గౌసల్యభక్తిమైఁ ♦ గాంతుతోడ
తే. నాశ్రయించిన తైత్తిరీ♦యగురువునకుఁ, దన్విగొనుదాఁక యానముల్ ♦ దాసిపిందు
పట్టుఁబుట్టంబుల నొసంగు;♦పశుకములను, నాల వేయింటి రత్నధ♦నాంబరముల
తే. పెద్దకాలంబుగాఁగ నా♦పేట నున్న,సూతునకుఁ జిత్రరగునకుఁ బ్రీతి ♦ నిమ్ము
ధనములును వస్త్రతతులు ర♦త్నములఁ జాలుఁ,జాలునని యెడునందాఁక ♦ సంతసింప
తే. వటుకతులు మఱికాలాప♦వర్గములును, నధ్యయనశీలు రగుట ని♦రంతరంబు
నన్య మేదియుఁ జేయక♦యులను లగుచు, వాచవిగఁ దినఁ గోరెడు♦వారు మఱియు

---

[1] తల్పము – భార్య.

తే. గొప్పవారలమెప్పులఁ ♦ గూర్చినార
లగుట నెనుబదిలొట్టెల ♦ నవ్వె మోయు
రత్నములతోడ నిమ్ము ఱోఁ♦వంబు పెరుఁగు
ఘృతము లభియింప వేయాల ♦ నిమ్ము మఱియు. ౯౦౧

కం. ఇమ్ము కృషికర్షమగున్నృప, భమ్ముల నిరునూఱు మఱియు ♦ వ ష్లోకవెయిగో
తమ్ము లవి మోయునెద్దులఁ, దమ్ముఁడ వేవేగ యిచ్చి ♦ తరలింపవయా. ౯౦౨

తే. వటులసంఘంబు కౌసల్య♦భవనము పను, గలుగు నందొక్కరొకరికిఁ ♦ గాంక్ష దీర
వేయి వెయి యాల నీవయ్య♦వేఱు వేఱఁ, దల్లి మెచ్చంగవలయు నా♦దానవిధిని.

తే. తక్కసద్విజాతులకు నెల్లఁ ♦ దగినరీతి, మక్కువ నొసంగుమీ నీవు ♦ తక్కధన మ
టన్న సౌమిత్రి రాముని♦యాజ్ఞ రీతి, ధనదునట్టులు సర్వంబు ♦ దాన మిచ్చె. ౯౦౪

ఉ. కన్నుల నీరు జాలుకొనఁ ♦ గాఱెడుపాలున నిల్చియున్న యా
సన్నినిజానుజీవులకుఁ ♦ జాలధనంబులు వేఱు వేఱ తా
మన్నన మున్నుగా నొసఁగి ♦ మానుక గేహముఁ దమ్మునిల్లు ము
న్నున్నవిధంబుగా నరయు♦చుండుఁడు మాయిటవచ్చునంతకున్. ౯౦౫

చం. అనుచును వారితో నని ధ♦నాధిపతిం గని పెక్కు మెల్ల వే
కొని యిటు రమ్ము టన్నఁ జని ♦ కొట్టును వాఁడగు దేర నిచ్చె ని
ర్ధను లగు బాలవృద్ధులకుఁ ♦ గ్రచ్చఱ సద్ద్విజవర్యకోటికిన్
జనునుతకీర్తిశాలి రఘు♦చంద్రుఁడు లక్ష్మణసంయుతంబుగన్. ౯౦౬

త్రిజటుఁడను బ్రాహ్మణువృత్తాంతము.

ఉ. నాఁగటికఱ్ఱు గుద్దలియు ♦ నాఁగలియుం గొని యుంఛవృత్తికిన్
లోఁగి దినంబునుం జనము♦లోనఁ జరించుచు లేనడిం గడున్
దోఁగి జరాభరంబునను ♦ దూఁగుచు దేవ్వసు నాలి బిడ్డలన్
బ్రేఁగునఁ బ్రోపుసేయు నొక♦పింగళివర్ణుఁడు గార్గ్యుఁ డత్తఱిన్ ౯౦౭

ఉ. దైవవశంబునం బురిని ♦ దారిఁగఁ గల్గుట భర్తఁ జూచి యా
పావని పాఱ నుల్లెలని ♦ బోఱఁగ నైపుము రామచంద్రునిన్
నావచనంబు చేకొని కనం జనుమీ నుముఁ దెల్ప ధర్మ
ద్భావనుఁ డించు కేనియుఁ గృపన్ దయచేయుఁడె యాల మేటికిన్. ౯౦౮

కం. అని బోధించినఁ ద్రిజటుఁడు, తనపుట్టముచింపులెల్ల ♦ దశరథసుతుఁడున్
గనకుండ దాఁపఁ జుట్టుచు, ననువుపడక చనియె రాముఁనాలయమునకున్. ౯౦౯

కం. కొంచక కెద నంగిరో భృ♦గ్వంచితతేజఁ డగుత్రిజటుఁ ♦ డరుగఁగ నతనిన్
బంచమకక్ష్యవఱకు వారించినవాఁ డెవఁడు లేఁడు ♦ శ్రీరామాజ్ఞన్. ౯౧౦

కం. జనపతినుతు డాయఁగఁ జని, యనియెం ద్రిజటుండు రాఘవా! నిలుపేదన్
గనికరముం జూపుము నే, నని బ్రదికెద నుంఛవృత్తి ♦ బహుపుత్రకుఁడన్. ౯౧౧

చం. అన దరహాసభాసురము ♦ ఖాంబుజుఁ డై రఘురాముఁ డాడు నో
యనఘచరిత్ర! నాకొదవు ♦ లం దొకవేయియుమాత్ర చిక్కె, నీ
వుసు నొకదండమున్ విసరి ♦ పో విడుమీ, యది యెంతమేర లోఁ
గొను నది యంత నీకిడుదుఁ ♦ గొల్పుము నీ భుజశక్తి నావుడున్ ౯౧౨

ఉ. దోవతి యెత్తి చెక్కి, పయి ♦ దుప్పటి చక్కబిగించి చుట్టి, యా
పై వల కేల దండమును ♦ బట్టి, పదంబులు ముందువెన్కగాఁ,
జేవను నీలకర్చికొని ♦ చెచ్చెరఁ బ్రాణము లెల్లఁ, బోలుఁడున్
దా విస రొప్ప వీచి స్రమ ♦ దంబున గోవుల లోన నైచెనన్ ౯౧౩

కం. సరయూతీరమునందుం, బరఁగెడి వేవేలయావుల ♦ బసవసలకడన్
ధరణీసురకరముక్తము, గురుదండము పడఁగఁ జూచి ♦ గొఱలిన ప్రేమన్ ౯౧౪

ఉ. కౌఁగిటఁ జేర్చి యావిబుధ ♦ కాంతుని నాసరయూతటంబు నై
మ్రేఁగినయావుల నెల్లఁ గొని ♦ బ్రేఁడులు! మానివరాశ్రమంబునన్
వీఁగక తోలుఁ డంచుఁ బృథి ♦ వీతినయారమనుబంపు పల్కి ని
న్నేఁ గనలేక కోఱకము ♦ లేమొ పచించితి నన్ను నైఁపవే. ౯౧౫

చం. అలుగకుమీ మహాత్మక! దు ♦ రత్యయ మాభవదీయ తేజముం
దెలియఁగఁ గోరి వేడుకకు ♦ నే నటు పల్కితి, నింకఁ గొంతయే
కలదు ధనంబు, గోరు మది ♦ కాంక్షిత మేని యొసంగువాఁడ, నా
పలుకు నిజంబు నాధనము ♦ బ్రాహ్మణకోటినిమిత్త మే సుమీ. ౯౧౬

కం. నినుబోఁటి మహాత్ములకున్, ఘన మెల్లను నీయఁగా ని ♦ తాంతయశంబున్
ఘనసంప్రీతియుఁ గలిగెను, నన నాతిఁడు తుష్టుఁ డగుచు ♦ నావాక్యములన్.

తే. యశము బలమును బ్రీతియు ♦ నతులసుఖము, వృద్ధి యగు నంచు దీవించి ♦ విప్రవర్యుఁ
డాలితోడను జేకొన్న ♦ యావులతోడ, నాశ్రమానకిని నేగె ♦ నంత విభుఁడు.

చం. అనుపమసత్యవిక్రము గు ♦ ణార్జితవిత్తము లాప్తకోటికిన్
ఘనుఁ డతిగౌరవంబు మును ♦ గా మనసార నొసంగె, విప్రమి
త్రనిచయభృత్యపాళికి ప ♦ దాన్యవరుండు దరిద్రభైక్ష్యజీ
వనపరసంచయంబుల క ♦ వారిగ నిచ్చె యథార్హపూజలన్. ౯౧౯

సీతారామలక్ష్మణులు తండ్రియొద్దకుఁ బోవఁ జూచి ప్రజలు దుఃఖించుట.

ఉ. ఈవుల నెల్లవారలను ♦ దృప్తులఁ జేసి రఘూద్వహుల్ ధరి
త్రీవరకన్యతో నరుగ ♦ దేరఁగఁ దండ్రిని చూడఁ గోరి శో

భాఁడవిరళంబులున్ మలయజార్చితముల్ వరసాధనంబులున్
గ్రేవల వ్రేలఁ బోవఁగఁ బురీజనముల్ గని దుఃఖతప్తులై ౯౨౦
సీ. మిద్దెల నెత్తగు మేడలఁ బ్రాసాద,శిఖరంబు లెక్కి వీక్షించువారు
నెఱసినమూఁకల యిఱకటంబున జూడఁ, గానమి నగరెక్కి కాంచువారు
పట్టంగ గొడుగును బంటొక్కఁడును లేక,నడుచురామునిఁ గని యడలువారు
కటకటా యెంతటికష్టంబు వచ్చెరా, రాముని కని వెతఁ గ్రాఁగువారు
తే. భవ్యచతురంగబలములు పటిమ మెఱయ, వెంబడినిరాఁగ వేంచేయు విభుఁడు నేఁడు
కాలినడకను దమ్ముండు నాలుఁ దోడు, రాఁగఁ జనియెడిఁగా యని వేఁగువారు.
కం. శ్రీరుచి మరగియుఁ గోర్కులు, కోరెడువారలకు ముదముఁ గూర్చెడువాఁడై
నేరంబు ధర్మగౌరవ,కారణమునఁ దండ్రిమాటఁ గాకుం జేయన్. ౯౨౨
కం. ఆకాశచరులకే నా,లోకింపఁగ రాదు మున్ను లోలాంబక నీ
రాకన్నె సీత నిపు డ,స్తోకం బగు తెరువుమూఁక చూడం గలిగెన్. ౯౨౩
కం. హరిచందనసేవిని యగు,పరిమోజ్జ్వలితాంగరాగపాత్రను గనుచున్
బురజనములు కనునీటిం, బొరిఁబొరిఁ దొరఁగించి రుష్ణముగ శీతముగన్. ౯౨౪

→ పౌరులు కైకేయీదశరథుల నిందించుట. ←

కం. దయ్యంబు సోఁకి దశరథు, నియ్యనువునఁ బలుకు నిప్పు డిది నిక్కం బౌ
నెయ్యడ నైనం బతి తన, నెయ్యపుసుతు నడవి కనుచునే దుర్నీతిన్. ౯౨౫
కం. కొడుకు గుణహీనుఁ డైనను, వెడలఁగ నడువంగఁ దగునె? విశ్వములను మే
ల్పడనడి గెల్చినఘనుఁ డగు,బుడుతని నీటు పాయునట్టి పురుషుఁడు గలఁడే ౯౨౬
చం. ఒరులకు నొప్పి నీయుమి, యనస్తాను వరాదను,శాస్త్ర చింతనా
పరతయు, సత్స్వభావమును, బాయనియింద్రియనిగ్రహంబు, ని
ర్భరతరచిత్తశాంతి, రఘు రాముని పెట్టనిసొమ్ము లాఱు, నీ
పురుషవరోత్తమున్ సుగుణభూషణుఁ గోల్పడువారు నుందు రే. ౯౨౭
కం. నీరమున బ్రదుకుజీవులు, నీ రిఁకిరిన గ్రీష్మమునను నెటిచెడుమాడ్కిన్
శ్రీరాముఁ డిట్టిధన్యుఁడు, దూరంబుగఁ జనఁగఁ బూన దూపిలె జనముల్.
కం. జగదీశ్వరుఁ డగురాముఁడు, వగ బొందిన జగము లెల్ల వగ చెందుఁ గదా
తగ వేరు పోఁ జెందిన, నగములఁ బూవులును బండ్లు నాశము గావే. ౯౨౯
కం. వరధర్మసారుఁ డలిదు,ర్భరతేజుఁడు వేరితండు ప్రజలకు; నితరుల్
నరు లాకులు పుష్పంబులు, గురుశాఖలు పండ్లు గారె గుఱుతుగఁ జూడన్. ౯౩౦
ఉ. ఆఁటఁగ వచ్చునే రఘుకులాగ్రణి రాముని బాసి, యేల యీ
తోఁటలు గేహముల్ మనులు దొడ్లును లక్ష్మణురీతి వీడి యే

పూఁటకు రాముఁ డెందు నిలఁ ♦ బూను సుఖార్థుల నేకమై యటన్
మాఁటుగలట్టిచుట్టముల ♦ మానినులం గొని యేగి యుందమా. ౯ 3౧

సీ. నిక్షేపముల నెల్ల ♦ నెఱపెల్లగించియు, భవనాంతరము లెల్లఁ ♦ బాడువెట్టి
ధనధాన్యముల నెల్ల ♦ మన వెంటఁ గొని చనఁ, గుల దేవతలు వీనిఁ♦దొలఁగి చనఁగఁ
జిమ్ముచారలు లేక ♦ దుమ్ములు రేఁగుచుఁ, బాదట్లు తీఁగెలు♦పాఱుచుండఁ
గొక్కుభొక్కుల మట్టి♦కుప్పలు నిండఁగ, నెలుక లిచ్ఛగఁ బర్వ ♦ లెత్తుచుండ

తే. మంత్రహోమజపము లను♦మాట లేక, బోఁకిపింఛులు నిండఁగఁ ♦ బొలుపు వాసి
మనము విడిచినగృహముల♦మనసు దీరఁ, గైకతఁ గొట్టుకొనియెడిఁ♦గాక యింక.

కం. రాముం డుండెడివనమే, శ్రీమానిత మైనపురము ♦ సీతేశుండున్
లేమిని మనమును విడుచుట, చే మహితారణ్య మిదియ ♦ సిద్ధం బగుతన్. ౯ 33

ఉ. నెట్టన యింద తేగిన వ♦నీగుహాలందలిసింహముల్ కరుల్
పుట్టల నున్నపాములును ♦ భూధరసానుగతోగ్రపక్షులున్
దొట్టినభీతిచేఁ బఱచి ♦ దూరము పాఱటి యున్నయట్టి యీ
పట్టనమందిరాళి నిర♦పాయముగా సుఖయించుఁ గావుతన్. ౯ 3౪

ఉ. రామునితోడ నెల్లర ము♦రణ్యముఁ బట్టినయంత మీఁద గా
రాముసుతుండు చుట్టలు ని♦రంతరమున్ భజియింప నుండనీ
బూమెలకైకొ మాంసమును ♦ బూరియుఁ గాయలు మెక్కు నాన్నిపై
దీమన మారఁగాఁ గఱవు ♦ దీఱఁ బ్రభుత్వపటుత్వసంపదన్. ౯ 3౫

ఉ. శోకముపేర్మి ని ట్లనెడి♦చూపఱవాక్యము లాలకించుచున్
స్తోకవికారమే నగనక ♦ దూరమునన్ మడికాసు[1]కొండతో
జోక రహించి మించు పితృ♦సుందరమందిరవాటిఁ జూచి సీ
తాకమనుండు డాయఁ జని ♦ తత్స్థితివీరజనాళిఁ జూచుచున్. ౯ 3౬

కం. వారలయార్తికి మది నవి, కారుం డై మంవహో♦కలితాననుఁ డై
భూరితరదైన్యయుతు నవి, దూరస్థు సుమంత్రుఁ జీరి ♦ తోరపుభక్తిన్ ౯ 3౭

శ్రీరాముఁడు దమరాకను దండ్రికిఁ జెప్పి పుచ్చుట.

చం. జనకునిఁ గాంచి యాజ్ఞ గొని ♦ నాగెదువాఁ డయి యిట్లు పల్కెనో
యనఘ! మదాగమంబు మను♦జాగ్రణికిం దెలుపంగ దేయ ట
న్నను నతఁ డార్తి నీరు నయ♦నంబులఁ గాఱఁగ లోని కేగి యా
మనుజవరేణ్యు దుఃఖభర♦మగ్నుని గ్రస్తదివాకరుం డనన్ ౯ 3౮

ఉ. నీ తలమంగ ని ప్పనఁగ ♦ నిర్జల మైనతటాకమో యన
స్నీతినదుఃఖభారమున ♦ నివ్వెఱమై సుతు రామచంద్రుఁ బ

---

[1] మడికాసు = పండి.

ల్లాఱును సంస్మరించుచు వి♦లాపము సేయునృపాలుఁ గాంచి తాఁ
దాఱనిభక్తి మ్రొక్కి ముని ♦ దగ్ధ జగ్మోక్తుల సన్నుతించుచున్ ౯౩౯

సీ. ఏ మని చెప్పుదు ♦ నీవార్త యనువెఱ, నేడ్పున గుదిపడ్డ♦యీరెలుంగు
గ్రాల మెల్ల నచించు ♦ రామచంద్రుం డిదె, ద్వారంబునం దున్న♦వాఁడు దేవ!
ద్విజులకు నుపజీవి♦నిసరంబులకు నెల్ల,విత్తంబు లొసఁగి సు♦హృత్తములకు
నెల్లరకును జెప్పి ♦ పృథ్వీశ మీయాజ్ఞఁ, గొని కాననములకుఁ ♦ జనఁగఁగోరి

ఆ. వచ్చియున్నవాఁడు ♦ మచ్చిక మిముఁ జూడ, నడవి కరుగు నింకఁ ♦ గొడుకుఁ జూడ
వయ్య రశ్మిపాళి ♦ నర్కుని పోలిక, రాజగుణము లొప్పి ♦ తేజరిల్ల. ౯౪౦

కం. అన వననిధిగంభీరుఁడు, జననుతధర్మైకరతుఁడు ♦ జలధరమార్గం
బన విమలుఁడు సత్యాత్ముఁడు, జననాథుం డిట్టు లనియె ♦ సచివాగ్రణితోన్.

శా. నాయిల్లాండ్రు ర నెల్లఁ దోడ్కొని సుమం♦త్రా! యిందు రమ్మేను భా
ర్యాయుక్తంబుగఁ జూడఁ గోరెదను ధ♦ర్మిష్ఠేయు శ్రీరాము నా
నాయాజ్ఞం జని రాణివాసముల కా♦ర్యల్! రండు భూనాథుఁడు
న్నే యందుం జనుదెంచ పటంచుఁ బలికె ♦ న్నిమ్మెల్ల నా నాసతుల్ ౯౪౨

తే. మూఁడువందలయేఁబది ♦ ముద్దగాండ్రు
కెంపువాఱినకన్నులఁ ♦ గీడుపడుచు
సరగఁ జనుదెంచి రటకుఁ గౌ♦సల్య గాంచి
యంతట సుమంత్రు సుతుఁ బిల్వ ♦ మనియె నృపతి. ౯౪౩

కం. ఆమాట యెఱుఁగఁ జెప్పిన, రాముఁడు లక్ష్మణుఁడు సీత ♦ రాఁ దనవెంటన్
భూమీశు డాయఁ జనియుం, జేమోడ్పున నట్లు వచ్చు♦సీతాకాంతున్ ౯౪౪

→ దశరథుఁడు సీతారామలక్ష్మణులఁ జూచుట. ←

కం. అంతంతం గని ధరణీ,కాంతుం డాసనముపుండి ♦ కదునడి దుఃఖా
క్రాంతమనస్కుం డయి త,త్కాంతాతతో పేచె రాము ♦ దాయం జనఁగన్. ౯౪౫

కం. రామున కెదురుగఁ బరు విడి, భూమీశుఁడు సోనలేక ♦ పుడమిం బడియెన్
సాము[1] తెరువునఁ దుఃఖభ,రాకులితసని త్రస్తముకుళి♦తాక్షుం డగుచున్. ౯౪౬

శా. ఆరంగూరినయార్తిమై నిపతితుం ♦ బ్రస్పష్టభూకాంతునిం
జేరం బోవుచు రామలక్ష్మణులు చే♦సే నెత్త హా రామ రా
మా రామా యనుకామినీజనుల హా♦హాకారముల్ భూషణో
దారారావము మిశ్రమై బలిసె నా♦ధాత్రీశుగేహంబునన్. ౯౪౭

కం. రాముండును సౌమిత్రియు, భూమీశ్వరుఁ దమకరములఁ ♦ బొదవుచు సీతా
వామాక్షితోడ నేడ్చుచు, నామంచముమీఁద నుంచి ♦ రాసీనుఁడుగన్. ౯౪౮

---

[1] సాము = సగము.

ఉ. మూరుత మూర కుంకి నృప♦ముఖ్యుఁడు మూర్ఛను దేఱి నంజలిన్
జేరిచి తండ్రిఁ జూచి యను ♦ శ్రీరఘురాముఁడు మాకు నెల్లఁ జో
ణీరమణుండ వీవు దగు♦నే ధృతి దప్పఁగ దండకాటవిన్
జేరఁగఁ బోదు నాజ్ఞ దయ♦సేయుము చూడుము చల్లఁజూపులన్. ౪౯

↞ రాముఁడు సీతాలక్ష్మణులతో వనమునకుఁ బోవ ననుజ్ఞ వేఁడుట. ↠

కం. సీతయును లక్ష్మణుండును, నాతోడ న్వచ్చువారు ♦ నయగతి నెం తెం
తో తథ్య హేతువుల నా, చేత నయిననయంతివట్టు ♦ చెప్పితి నిలువన్. ౫౦

కం. నే నెంతయు వారించిన, మానక నాతోడ రాఁగ ♦ మతిగొని నిలుచన్
గా నొల్ల రెరి యిచటం, గానన్ మైకొంటి వారు ♦ కానకు రాఁగన్. ౫౧

కం. మానుము దుఃఖము నాకున్, జానకికిని లక్ష్మణునకు ♦ సరగున సెల వి
మ్మా నాయన! ప్రజ కజువలె, నా నవనీవిభుఁడు పల్కె ♦ నందనుతోడన్. ౫౨

చం. తలఁపఁగ లేక మున్ను వ♦రదానవిమోహితబుద్ధిఁ గైకమా
యలవలలందుఁ జిక్కుకొని ♦ యూరట మందుచు నుంటఁబట్టి యిం
తలు జనియించె, న న్నిపుడె ♦ తండ్రి! నిరాకరణం బొనర్చి భూ
తలము సమస్తముం గొనుము ♦ తథ్యము నాపలు కాదరింపుమీ. ౫3

చం. అనిన నృపాలుఁ జూచి జన♦కాత్మజవాహ్యదయేశుఁ డాడు నీ
వనఘ! సహస్రవర్షములు ♦ హాయిగ నేలుము దేశ మింక, నీ
వనృతము పల్కనేల సుకృ♦తాత్మక! నాదునిమిత్త మక్కటా
చనియెద దండకాటవికి ♦ సౌఖ్యము మీఱఁగ నంక యుండెదన్. ౫౪

కం. తొమ్మిదియు నైదు నేండ్లు వ, నమ్ములఁ గ్రుమ్మరుచు నుండి ♦ నా బాసయుఁ దీ
ర మ్మరలఁ దండ్రి నీపా, దమ్ముల దర్శించువాఁడఁ ♦ దథ్యం బనినన్ ౫౫

ఆ. సత్యవాక్యపాశ♦సంయుతుం డయి రహ, స్సమునఁ బత్ని చేతఁ ♦ జెప్పఁబడుట
నార్తి గూరుచును ని♦జాత్మజు శ్రీరామ, చంద్రుఁ గాంచి పలుకు ♦ జనవిభుండు.

↞ శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవ దశరథుఁడు సమ్మతించుట. ↠

కం. ఇహమునఁ బెంపును బరమున, మహితాభ్యుదయంబుగాఁ గు♦మారా! యిఁక భీ
రహితాధ్వమునను జిరశుభ, సహితంబుగఁ బోయి మరలి ♦ చయ్యన రమ్మా.

ఉ. ప్రాకటధర్మశీలుఁడవు ♦ బంధురసత్యరతుండ వట్టిని
న్నా కగునే మరల్ప రఘు♦నందన శక్యము, కోర్కె నొక్కటిం
జేకొని తీర్పు, మీనిశ వ♦సింపుము నాకడఁ గాన కిప్పుడే
పోకుము, రొండువూఁ టయినఁ ♦ బుచ్చెద హాయిగ నీదుకూటమిన్. ౫౬

ఉ. తల్లిని జూడ వన్న! వనుఁ ♦ దండ్రిని జూడుము పుత్ర! మాకుఁగా
నుల్లము రంజిల న్నిలుమ ♦ యొక్కదినం బిట నాశ దీరఁగా
నెల్ల నొసంగి నీకుఁ గని ♦ తృప్తిపహింతుము, నీప్రతిజ్ఞ యుం
జెల్లఁగ వేగుఁబోకటను ♦ జేయ వయా వయనంబు నిచ్చెమై. ౫౯

కం. ఎంతయుఁ బ్రియములఁ బాయుచుఁ, గాంతారముఁ బోవ నీవు ♦ గడఁగితి సీతా
కాంతా! నాప్రియమునకై, యెంతటి దుష్కరము సేయ ♦ నెంచితి పుత్రా. ౬౦

ఉ. బాస యొనర్తు సత్యమునఁ ♦ బాప మొకండును నే నేఱుంగ, న . . .
న్మోసము చేసి యీకుటిల ♦ మోహమునన్ మసికప్పవహ్ని యీ
దోసమురాశి వంశగుణ♦దూషక యింతలు చేసె, నీవు న
యోధ్య సతివాక్యమే నిలుప ♦ యోజన చేసితి వేమి సేయుదున్. ౬౧

కం. ఇది యేమి వింతకార్యము, పెదకొడుకై నీవు గలుగఁ ♦ బేరిమి నాకున్
మదిఁ దలఁతె యన్నృతదోషముఁ, బొదవింపఁగ నెంతలైన ♦ బుధనుత యనినన్.

శ్రీరాముఁడు తనమనోనిశ్చయముఁ దండ్రికిఁ జెప్పుట.

కం. జనకునియార్తాలాపము, విని రాముం డనుజుఁగూడి ♦ వివవివపోవన్
దను విట్టు లనియెఁ దండ్రికిఁ, జను నే నీబోఁటి కిట్లు ♦ సంతాపింపన్. ౬౩

కం. భూపాల! నీ వొసంగెడు, నాపరమపదార్థసమితి ♦ నందినవాఁడన్
తే పెక్క రిత్తు రయ్యా, యీపాటికిఁ గాన వాని ♦ నిచ్ఛింపఁ జుమీ. ౬౪

కం. అర్థిమెయి నీ వొసంగుప, దార్థములకు మాఱు నేను ♦ దగ నీబాసన్
వ్యర్థంబు చేయ కెటులేన్, సార్థకముగఁ జేయ నిన్ను ♦ యరిగెద వనికిన్. ౬౫

మ. వనవాసంబున కీయకొంటి నిఁకఁ ద♦ప్పం బోదు నానిశ్చయం
బనఘా! సక్ష్మితిలోకపూగధనధా♦న్యం బైనయైశ్వర్యమున్
మును నీకైకకుఁ జెప్పినట్లు భరతుం ♦ బూన్పం గదే, నేను నీ
పనుపారం బదునాలుగేఁడులు వనీ♦వాసంబుఁ గావించెదన్. ౬౬

కం. అవనీశ సౌఖ్యమునకై, యవనివిభుత్వంబునకుఁ బ్రి♦యంపడ నీవే
తవు నటు సేయు మన న్నే, నవు నని యీకొంటి నీదు♦నాజ్ఞం దీర్పన్. ౬౭

ఉ. మాను విచారమున్, ధరణి♦మండల మెల్లను గైక పట్టినిం
బూనుపు, మెల్ల రాజ్యమును ♦ భోగము లెల్లఁ, బ్రియంబు లెల్ల, నీ
యానతిఁ దీర్చువాఁడ, హృద♦యంబున మానుము దుఃఖ, మశ్రులన్
బూనకు, మాపగాధవుఁడు ♦ పొందున క్షోభము నెన్నఁ డేనియున్? ౬౮

ఉ. ఒట్టిడుకొందు సత్యమున ♦ నొప్పఁగ నీదుసమక్షమందు నీ
పెట్టును సత్యవాది వగు♦టే మదిఁ గోరెద, నొల్ల రాజ్యమున్

దాట్టినుఖంబు, లొల్లఁ బ్రియఁ ♦ దోయజనేత్రను సీత, నొల్ల నె
ట్టిట్టివి కోర్కు, లొల్ల దివి♦జేంద్రునిపట్టన, మొల్లఁ బ్రాణముల్. ౧౯
శా. తండ్రీ! నేను నిమేషమైన నిచటం ♦ దారంగ నా డంక, నీ
కంద్రావిం గని దుఃఖ మొందకుము నిక్కం బింతే నాపకాల షే
డ్లోం ద్రాఁ బోవదు కోరెఁ గైకేయియు న ♦ న్నుగ్రాటవిం బోవఁగాఁ
బంట్రెండు న్సతి రెండుపత్సరము ల♦వ్వాక్యంబు నే నొప్పితిన. ౨౦
కం. అసత్యముఁ బాలించెద, వాసిగ నానావిహంగ♦సంఘ్యగి పాళీ
వాసిత మరణ్య దేశము, వాసముఁ గావింతు మేల ♦ పగచెదు జనకా. ౨౧
కం. దేవతల కైనఁ దండ్రీ! దైవము జనకుండ యనుచుఁ ♦ దగ పిని యుంటన్
దైవంబ వనుచు నీనుడిఁ, గావించెడివాఁడ నేల ♦ కాఱియపడఁగన్? ౨౨
కం. కడచనఁ బదునాల్గబ్దము, లడవులలోఁ బిదపఁ జూచె ♦ దగు నీవు ననున్
గడతేఱఁ గృతార్థుఁడ నై, విడువుము శోకంబు నన్ను ♦ విడు మిప్పటికిన్. ౨౩
ఉ. నీవగపాటుఁ గాంచి జన♦నీముఖసర్వజనంబు బాష్పధా
రావికటీకృతాక్షు మయి ♦ రానికి చెందెను, వారిఁ దేర్పఁగా
నీవ కదయ్య యింక, నిటు ♦ నీవ వగంబడఁ దేర్చువార లే
రీ, వసుధాస్థలిం భరతుఁ ♦ బ్రీతిని గూర్పుము పోయివచ్చెదన్. ౨౪
ఉ. ఏఁ జనినంతటన్ భరతుఁ ♦ డీమహి సాద్రిసకాననంబుగాఁ
బాఁజులు దీరి మంది తను♦భక్తి భజింపఁగ నేలుఁగాక యే
గోఁజును లేక, నీనుడిని ♦ గోర్కిని దీర్చెద, నానిమిత్త మై
రోఁజెద వేల యిట్టు లతి♦రూక్షముగాఁ, బయనింప నిమ్మికన్. ౨౫
ఇంద్రవంశము. ధీమజ్జనుల్ మెచ్చెడి♦దేవరానతిన్
నేమంబుమైఁ దీర్పఁగ ♦ నేను గోరిన
ట్లీమేలిభోగంబుల ♦ నిచ్చగింపఁ జా
భూమీశ నాకై యిటు ♦ పొక్క నేటికిన్. ౨౬
తే. కల్ల లాడించి నిను నేను ♦ గాంచు సేయు,వాఁడనే రాజ్యకామజీ♦వముల నకట?
సీతయైనను నా కేల ♦ చెప్పిన విను, నీదుసత్యవ్రతం బెందు♦ నెగడుఁ గాక. ౨౭
శా. వ్యాఖ్యానం బిఁక నేల తండ్రి, ఫలమూ♦లాలీదళవ్యూహ మే
ముఖ్యాహారముగా మలల్ నదులసొం♦పుల్ చూచుచున్ దండకా
ప్రఖ్యాతాటవిఁ జొచ్చి కల్పలతికా♦ప్రఖ్యద్రుమచ్ఛాయలః
సౌఖ్యం బారఁగ నుండు నీకు నిట స♦త్సౌఖ్యంబు సంధిల్లు నాన్. ౨౮

కం. శోకంబునఁ దాపంబున, వ్యాకులుఁడై దశరథుండు ♦ నాత్మజు సంశ్లే
షాకలితుఁ జేసి సోలెం, బ్రాకటచేష్టావిహీను ♦ డగుచుం ధరపై. ౯౯

శా. హాహాకారము నిండఁగా నృపతియు ♦ ల్లాం త్రంపలుల్ జేసి పె
న్మోహంపుస్మృతి దప్పి దక్క వగలో ♦ మున్గన్, సుమంత్రుండు వ్యా
మోహోద్భ్రామిత మూర్ఛ ద్రెక్క, నవలా ♦ మూఁకల్ దురంతవ్యథన్
హాహా నాఁగ, సుమంత్రుఁ డంతఁ బటుకో ♦ పాటోప మేపారఁగన్ ౧౦౦

సుమంత్రుఁడు కైకను దూషించుట.

చం. కటకట పండ్లు గీఁటి, యొస ♦ కంబునఁ గేలు విదిర్చి, కన్నులన్
జొటచొట నిప్పులుర్ల, మెయి ♦ సొం పఱఁ, గ్రొవ్వయి వెచ్చనూర్చుచున్,
చిటచిటలాడుచున్, నృపతి ♦ చిత్తము గాసి నెఱింగి, కైకకుం
బటపట గుండియల్ పగిలి ♦ భ్రష్టలు వాఱఁగ వాక్ఛరంబులున్ ౧౦౧

చం. హృదయము గాఁడి పాఱ, నుడి ♦ యెట్టుల సూర్యము లెల్ల వ్రయ్య, దు
ర్మదచరితా పచించు నిటు ♦ ప్రాణధవున్ జగతీప్రభున్ దయా
సదనుని నాథునిన్ విడుచ ♦ జాలిసనీ కొనరింప రానియ
ట్టిది యొకఁ డుండునే ధరఁ గ ♦ డింది, యదేమిటి యాఁడుదానవే. ౧౦౨

చం. తఱఁకెడి వాఁడు గాఁడు వసు ♦ ధాపతి శైలముకైవడి, నింద్రుఁడుం
బలె గెలుపొంగు దుర్జయుఁడు ♦ వారిధి పోలెఁ గలంగఁ డట్టి యా
బలియుని నీదుచేష్టలను ♦ భంగము పెట్టితి వెంతదాన వే
తలఁతుఁ బతిఘ్ని వంచుఁ జెప ♦ దాన కులఘ్నివి గావె నెంతయున్. ౧౦౩

కం. కొడుకు లోకకోటి యెఱిఁగినఁ, బెద్దకె విభు ననుసరింప ♦ భవ్యం బగు నీ
యొడయఁడు వరదుఁడు పగఁడు న్నీ, వుడుగక కాఱింపఁ దగునె ♦ యువిదా యిట్టుల్?

తే. కాలధర్మంబుఁ గనెనేని ♦ కష్టపడుదు, నవల వయసునఁ బెద్ద రా ♦ జ్యంబు నేల
ధర్మ; మీరాజు జీవించు ♦ తఱుణమందు, గాఁపులుఁబట్టింపఁగ జూచె దా ♦ పాడి నేఁడు.

ఉ. నీకొడుకే ధరిత్రిఁ గొన ♦ నీ, ప్రభుతం గననీ, ధ్రువంబుగా
లోకుల మెల్ల రాముఁ డెట ♦ లోలమునం జరియించు నంత ము
చ్చీకుల మై చరించెద, మి ♦ నీ, నెఱిమాలిన నీ పురిలో
నేకరణి న్వసింతురు ము ♦ ధీంద్రులు సజ్జను లార్యసత్తములుల్. ౧౦౪

కం. ఇట్టి భవచ్చరితకు హా, చిట్టలు క్షితితలము దేల ♦ చీలదొ రెండై
తిట్టుదుగా కీ యని నృపుపట్టం గారించు నిన్ను ♦ బరమమునీంద్రుల్. ౧౦౫

కం. మామిడిని నఱికి గోడట, వేమును శాకోసి పెంప ♦ వెలయును నీపై
నీమాతయట్ల నీవును; నేమున త్రవ్వించు మనోత్మా ♦ నెలఁత తెనెల్ ౧౦౬

కం. నినుఁ గన్నతల్లియగుణము, విని నారము పూర్వమునను ♦ విశ్రుతరీతిన్
గనినార మిపుడునీయెడ, వనితా! యెటు దాఁప నౌ స్వ♦భావగుణంబుల్. ౯౮౯

చం. ఎఱుఁగమె నీదుతల్లికథ ♦ నెవ్వఁడొ సిద్ధుఁడు నీదుతండ్రికిన్
నెఱి మృగకోటిపల్కు లెఱుఁగు♦నేర్పు ఘటింప వరంబు ప్రీతిఁ దా
నెఱుఁగుచు నుండి పాన్పున శ♦యించినవేళను జైఁడిచాయ గ్రు
క్కొఱలెడిచీమపల్కు విని ♦ గొల్లున నవ్వె నృపాలుఁ; డంతటన్. ౯౯౦

సీ. కినుక పెంపార నీ♦జనని యాతనిఁ జూచి, యేల నవ్వితి విది ♦ యెఱుఁగఁ దెలుపు
మన్న నో దేవి! నే ♦ నాడరా దది చెప్పి, నంత నా మరణంబు ♦ నందువాఁడ
ననిన నాతనిఁ జూచి ♦ యపహసించెదె నన్ను, నేల నీ కింతటి♦యుల్లసంబు
చావుము బ్రదుకుము మే♦ దంప్ప నెపనను గొన్న, చెప్పక విడ నంచుఁ ♦ జేదె పలుక

తే. వరము లిచ్చినఘనున కా♦ వార్తఁ దెలుపఁ, బోయి గానిమ్ము చావనీ ♦ పడఁతి తేఁడ
చెప్పకు మటన్న నట్ల యా♦ దేవిపై విడిచి, హాయిగఁ జరించె ధనదుని♦యట్టులతఁడు

చం. అనయపుఁజెట్ట నీతఁ దలి♦రుంతటిదానవు నీవు కావె? దు
ర్జనులు చరింప [illegible] నను న♦సర్వవిషయంబున నోసి పాపిసీ!
జనపతి నేఁచె దీ విపుడు ♦ సత్యము [illegible]బోలి [illegible]
జనకునిఁ బోలి పుత్రు[illegible] ♦ [illegible] నానుడుల్. ౯౯౨

చం. జనము వినంగఁ [illegible] ♦ [illegible], స
జననిని బోలఁ బోకు, [illegible] ♦ [illegible]
ఘనతర [illegible] ♦ [illegible], దేవ రా
జనిభుని లోకభర్తఁ [illegible] ♦ సంకట పెట్టఁ [illegible] మూవఁగన్. ౯౯౩

చం. వరములు [illegible] ♦ [illegible], కింతకున్
గురుతర [illegible] ♦ [illegible]శ్వ[illegible], దు
ర్భర[illegible]శాలి [illegible] ♦ [illegible]
పరమపదాన్య[illegible] ♦ [illegible] పవెరీ! ౯౯౪

కం. ధరణీపతిఁ దండ్రి[illegible], [illegible] శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ [illegible]పులకును సు
స్థిర మై జగంబునం[illegible], [illegible]ము నీకుఁ గల్గుఁ ♦ బరికించు మెవన్. ౯౯౫

ఉ. రాముఁడు గాన కేగినఁ [illegible]♦[illegible]వ నంతటివాఁడు గల్గఁ డో
భామిని! కాన రాజ్యమును ♦ బాలన సేయఁగ నిమ్ము రామునే,
రాముఁడు రాజుగాఁగ యువ♦రాజయి తేఁడు పురాచరిత్రమున్
దా మది నెంచి కానకు య♦ధామతిఁ బోవుఁ దపంబు సల్పఁగన్. ౯౯౬

చం. నయముగ, నిష్ఠురంబుగ, మ♦నంబు గలంగఁగఁ, గేలు మోడ్పునన్,
ఘనుఁడు సుమంత్రుఁ డాడినను ♦ గాఱియు పొందదు, స్రుక్కి చింతయున్
మనమున, నాస్యసీమ రుచి ♦ మార్చదు, కింకను దింప దేమియున్
వనిత నిజాశయంబు నెఱిఁ గన్ సమకట్టుట గట్టివాయి యై. ౯౯౭

⟶ దశరథుఁడు రామునితోఁ సైన్యాదులు పంప సుమంత్రుతోఁ జెప్పుట. ⟵

తే. కైకమోము చ్రాఁ గుతా♦కంగ గనక, యంతటఁ దానుఁగాని జనపతి ♦ కంటినీరు
జాలువాఱఁగఁ గ్రోయిఁ ♦ జాలు వెడల, నార్పులను బల్కెఁ దనవగ♦ మూహ చేసి.

కం. సూతా! సంగెనకట్టుము, సీతాపతితోడఁ జనఁగ ♦ జిష్ణువ రతో
పేతచతుర్విధసేనా, జాతంబులు నత్రిభిస్త ♦ సంఘంబులతోన్. ౯౯౯

కం. గాణల రూపాజీవా[1] శ్రేణుల ధనపద్వాశిజుల ♦ సిద్ధఁగఁబుర వీరా
పోణెమి రామునిసేనల, రాణింపఁగఁ జేయ వస్తు♦ రాసులతోడన్. ౧౦౦౦

కం. రామునియ్యాశ్రితజనులను, నామునిగరిడీల రాము♦చంద్రునిమెచ్చా
నామనుజులఁ గరుణింపుకు, హేమాదులొసంగి వారి♦ కిచ్చకొలందిన్. ౧౦౦౧

కం. ప్రకటముగ నాయుధీయుల,[2] శకటంబులఁ బౌరజనుల ♦ సాగింపు; వనా
టకు లగుబోయలఁ జెంచుల, వికలత లేకనుపు రాము♦వీరుని వెంటన్. ౧౦౦౨

కం. నొంచుచుఁ గనుఁగొను మృగములఁ, ద్రుంచుచుఁ బలు వనములలోఁ ♦ దోఁగుచు నాస్వా
దించుచుఁ గ్రొవ్విరి తేనెల, నంచితరాజ్యంబు దలఁచి ♦ యట సుతుఁ డుండున్.

కం. మనుజులు మిట్టాడిరియా, వనముల జనయించు రాము♦ గ్రుణితోడన్
బనుపుము నాకుం గలరుపుం, ధనధాన్యము లెల్లఁ గొండు ♦ దద్దు సుఖింపన్. ౧౦౦౪

ఉ. మంచితలంబులం దొగి స♦మంచితకీర్తిని యజ్ఞకోటఁ గా
వించుచు మౌనివర్యులకు ♦ విప్రచయంబుల కెల్లఁ బ్రీతి సం
ధించుచు భూరిదక్షిణల ♦ దివ్యమహాత్ములతో సదా ప్రసం
గించుచు హాయి నుండెడిని ♦ గీడొకయింతయు లేక కానలోన్. ౧౦౦౫

కం. భరతుఁడు ధరణీరాజ్యముఁ, బురిముఖ నిట నిల్చి సకల♦భోగంబులతోఁ
బరిమముదమ్మున నేలుతఁ, ద్వరపడి మీ రాముపత్యుఁడు ♦ వనములఁ కరుగున్.

చం. అనుచు ధరాధిపుం డనఁ భ♦యాకులయై మొగమెల్ల వాడఁగాఁ
గనుకనిఁ బెన్విషాదమున ♦ గద్గద తోఁపఁగ నాల్క తొట్రిలన్
జనపతియాస్య మట్టి కని ♦ సాధునరేంద్రుఁడ! పీతమండప
ద్యనిభము పాడురాజ్య మడ♦ నాస్వాద మేటికి నాదపట్టికిన్? ౧౦౦౭

---

[1] రూపాజీవ = వేశ్య. [2] ఆయుధీయులు = ఆయుధములచే జీవించువారు.

ఉ. సిగ్గు దొఱంగి క్రౌర్య మెదఁ • జేర్చి వచించెడికైకఁ జూచి యో
యొగ్గులమారి! నెత్తిపయి • నెత్తియు నెత్తఁగరానిమోపు నీ
విగ్గతి వెండి యేఁచెద వ•టే, చెనఁటీ! మును వేఁడినా వటే?
యగ్గలికంపుటీసుమెయి • నాడెదవా చలపట్టి యీయెడన్? ౧౦౦౮

చం. అని కసరారఁ బల్కు మను•జాగ్రణి గుబ్బెత యిబ్బడించుకిం
కను భవదన్వయంబునన•కా నగరుండు నిజాగ్రపుత్రకుం
బనిచి సుకీర్తిఁ గాంచె నస•మంజుని నాగతి రామచంద్రుఁడుం
జనుటయె రిత్తచేతులను • సన్మతమం చన భూమిపాలుఁడున్ ౧౦౦౯

కం. ఛీ యనుటను వినువారలు, మాయురె యని లజ్జఁ దలలు • నుణఁచుట యేఁ గై
కేయి గణింపద; యీయెడఁ, జేతులఁ బిని వృద్ధమంత్రి • సిద్ధార్థుండున్ ౧౦౧౦

సిద్ధార్థుఁడు కైకకు బుద్ధి చెప్పుట.

తే. భూపుమన్నన గలవాఁడు • పుణ్యశీలుఁ, డనియెఁ గైకేయి! తెలిసిన•యట్టు లేల
మాటలాడెద వాయస•మంజుఁ డేల, వెడలఁగొట్టంగఁబడియె నా•విధము వినుము.

ఉ. ఆయసమంజుఁ డీనగరి•యర్భకు లెల్లరు నాట లాడుచో
డాయఁగ బోయి వారిని గ•డంకను దా సరయూజలంబులం
గూయిడుచుండ వైచి పసి•కూనలు మున్గుచుఁ దేలి కొట్టుకో
నోయని యూర్చి వేడుకలు • గూర్చును బగ్గలు లేవ దుష్టుఁడై. ౧౦౧౨

ఉ. అతనిఁ జూచి నాగరజ•నావళి యుల్లను గోపగించి త
ద్భ్రాతలబాధ ని ట్లనియె • భూమిజనంబులు నొంపెడి నీతనుం
జాతుని నొంపెఁ గోరికొని • సాగఁగఁ బంపుము తక్కువారి నా
ర్త్యాతలభర్త యి ట్లనియెఁ • గారణ మే మిటు పల్కఁ జెప్పుఁడీ ౧౦౧౩

చం. ప్రకృతిజనంబులార! యనఁ • బార్థివసత్తము యేమి చెప్పఁగ
న్వికటనిరుద్ధసర్వనుఁడు • నీసుతుఁ డాడెడియారిబిడ్డలం
బికమిక లాడఁ గొంచుఁ జని • తెప్పునఁ దా సరయూజలంబులం
దికలుచు గాక ముంచుచును • వేడుకఁ జూచెడిఁ జచ్చు చుండఁగన్. ౧౦౧౪

చం. అని జనముల్ వచింప మను•జాగ్రణి వారలతుష్టిపొంటెఁ బు
త్రుని సహభార్యుఁ గాసలను • ద్రోయఁగఁ జచ్చెడుదాఁక వాఁడునుం
గొని యొకకిల్లి గంపయును • గ్రూరమహాటవులందు దిక్కుది
క్కునఁ జరియించెఁ గందములు • గూడుగ నాకులు వేళ్లు మెక్కుచున్. ౧౦౧౫

ఆ. పాపి యైన సుతునిఁ • బాసె ధర్మాత్ముండు, సగరచక్రవర్తి • చాన! చెపుమ
పాప మేమి రామ•భద్రునియెడఁ గంటి, విట్టు లనవి కరుగ • నెట్టుటకును. ౧౦౧౬

ఉ. మే మొకదోషమేని నిర♦మిత్రుఁడు రామునియందుఁ గాన మో
భామిని! శోక మేర్చునాకో ♦ పంకము చందురునందుఁ, బల్కు నీ
వేమియుఁ గాంచి యున్నయెడ ♦ నిప్పుడ రాముని ద్రోచి పుచ్చ నా
భీమమహాటవీస్థలికిఁ ♦ బెంకితనం బిది యేల చిత్తమున్. ౧౦౧౭

ఆ. సాధు వైనవాని ♦ సత్పథనిరతుని, దేర నాపదలను ♦ గూరఁ జేయ
ధర్మహాని యగుటఁ ♦ దప్పక తెగఁగాల్చు, శక్రు తేజ మైన ♦ వక్రగమన. ౧౦౧౮

ఉ. కావున రాజ్యలక్ష్మిని వి♦ఘాతము సేయక రాముఁ డొందఁగా
దేవిరో! యీసు మాను మిఁకఁ ♦ దేరకుఁ దెచ్చెద వేల హోవరిక్
రావడిపోవనీకు మది ♦ రాజసతీ! యుపనిందఁ బాపుకో
నా విని కైకఁ గాంచి నర♦నాథుఁడు పల్కు భృశార్తియుక్తుఁడై. ౧౦౧౯

ఉ. ఈవచనంబు లెల్ల రుచి♦యింపవు గాదటె నీకుఁ బాపినీ!
భావన సేయ లేవు హిత♦పద్ధతి నాకును నీకు; దుష్ట మా
ర్గోపల లోభవృత్తిఁ గొని ♦ త్రొక్కెదు, నీచపుఁ జేత మాన వీ
కావల మేల కట్టుకొని ♦ కాటియ పెట్టగ వెల్లవారలన్. ౧౦౨౦

ఉ. నీవును నీసుతుండు నిఁక ♦ నెమ్మినిఁ గొట్టుకొనుండు శాశ్వతం
బౌవసుధాధిపత్యము దు♦రాత్మకురాలు! సుఖంబు నిత్యముల్
భూవిభుతల్ దిగ నృపతిచి ♦ పోయెద రాముని వెంటఁ గానకున్
నీవికటాధిపత్యమును ♦ నేస్త నటే గన నొక్కపూటయేన్. ౧౦౨౧

కం. సచివుఁడు జనకుఁడు పలికిన, వచనంబుల నాలకించి ♦ పరమవినీతుం
డచలధృతి రామభద్రుఁడు, వచియించెం దండ్రిఁజూచి ♦ వఱలెడిభక్తిన్. ౧౦౨౨

→ కైక సీతారామలక్ష్మణులకు నారచీరల నిచ్చుట. ←

ఉ. ఏటికి మీర లెల్ల నట ♦ కెల్లసుఖంబులు వీడి దండకా
వాటిని సర్వసంగములఁ ♦ బాసి చరించుచు నేను వెళ్లఁగన్
గాటముగాఁగ మెక్కుచును ♦ గాలము ద్రోయఁగ నున్ననాకు; నీ
కేటికి భ్రాంతి, యగ్ని మొకో ♦ యేనుఁగు నిచ్చియుఁ త్రాడు కోరఁగన్. ౧౦౨౩

ఉ. పంపఁగ నేల నాబడిని ♦ వాహినికోటుల, వానిఁ జాలకా
ల్లింపఁగ నేన యాభరతుఁ ♦ జేర్చెద, నా కవి యేల తండ్రి! తె
ప్పింపుము నారచీరలను ♦ వేగమ గెంటయు గొప్పయు, నే
నింపుగ నుండువాఁడఁ బది♦యేఁడులు నాలుగుఁ గానసంబులన్. ౧౦౨౪

తే. రాముఁ డిటుపల్క విని ప్రహర్షమునఁ బొంగి, తాన నారలఁ గొనివచ్చి♦దాశరథికిఁ
గట్టుకో వీని నని యిచ్చెఁ♦గైక జనుల, మధ్యమున సిగ్గు బిడియంబు♦మదిని గొనక.

ఉ. ఇవ్విధిఁ గైక హస్తమున ♦ నీయఁగఁ గైకొని నారచీరలన్
దువ్వలువల్ దొలంగ నిడి ♦ తుష్టి మెయిన్ ధరియింప రాఘవుం
డవ్వల లక్ష్మణుండు మను♦జాగ్రణి తంత్రి గనుంగొనంగఁ దాఁ
జివ్వునఁ దాల్చె నారలను ♦ జిత్తమునందుఁ గలంక దీఱఁగన్. ౧౦౨౬

శా. పట్టుంబుట్టము గట్టి యున్న జనకా♦పత్యంబు కైకేయి యీ
పుట్టంబుల్ ధరియింపు మం చొసఁగినం ♦ బూఁబోఁడి సిగ్గున్ వ్యధం
దొట్టన్ భీతిలె నాఁడుజింక వలఁ గ♦న్గొన్నట్లు లై వానిఁ దా
నట్టే చూచుచు, వెండి చేతఁగొని ధ♦ర్మాభిజ్ఞ చింతారతిన్. ౧౦౨౭

కం. ఏమియుఁ జేయఁగఁ దెలియక, తా మఱి దూపిల్లి ధర్మ♦వర్శిని బాష్ప
స్తోమపరిపూర్ణలోచన, యై మఱి గంధర్వనిభుని♦భర్తన్ హృదీశున్. ౧౦౨౮

కం. ఎట్టు లొకో మౌనిజనుల్, కట్టుక రీవల్కలములఁ ♦ గానల నని తా
ని ట్టట్టు త్రిప్పి వానిని, నెట్టును నేరకయ భ్రాంతి ♦ నెసఁగుచు మఱియున్.

ఉ. కైకొని యొక్కచీరఁ దన♦కంఠముపం దపిలించి యొండు దాఁ
జేకొని కేల నేమియును ♦ జేయఁగ నేరక నిల్వ సిగ్గున
న్వే కని రామభద్రుఁడును ♦ నీరజలోచన పట్టుఁజీరపైఁ
బ్రాకటరీతిఁ దాన కొని ♦ వల్కలముల్ ధరియింపఁ జేసెనన్. ౧౦౩౦

←— సీతకు దోషమని పోవల దని రాజకాంతలు రామునిఁ బ్రార్థించుట. —→

కం. రాముఁడు తానై తనప్రియ,భామకుఁ జీరలను గట్టఁ ♦ బరికించి యటన్
రామలు తమతమలోచన,సీమల నశ్రువుల నించి ♦ చిడిముడిపడుచున్. ౧౦౩౧

కం. రామా! యెవ్వరు సీతా,భామను నిటుగాన కరుగఁ ♦ బలికిరి? యేలా
నీమాటిని గొనిపోయెదు? మామాటలు వినఁగదయ్య ♦ మానఁగదయ్యా. ౧౦౩౨

కం. జనకునినిర్బంధముచే, వనములకు నీవు పోవ ♦ వత్సా! నీమా
ఱనయంబు నీమె నైనను, గనుఁగొని మే మూఱడిల్లఁ♦గాఁ జేయఁ గదే. ౧౦౩౩

కం. తమ్ముఁడు నీవును గాంతా,రమ్ములకుం బోవరయ్య ♦ రామారత్నం
బిమ్ముగ మృదులగాత్రి, వనమ్ముల మునిభంగి నెట్లు ♦ వసనెడిఁ బుత్రా. ౧౦౩౪

చం. వినఁగద వయ్య మామలుకు ♦ వీడుము జానకిఁ దండ్రి! మానుడిన్
గొనవుగదయ్య నీవు నిటఁ ♦ గూరిమి నిల్వఁగ ధర్మబుద్ధి నం
చును నట నున్న భామ లను♦సూక్తుల వించును నాదరింప రా
ఘనమతి నారచీరలను ♦ గట్టెను సీతకుఁ దుర్యశీలకున్. ౧౦౩౫

సీత నారచీరలు గట్టఁగూడ దని వసిష్ఠుఁడు నిషేధించుట.

ఉ. చీరలు చక్కఁ గట్టుకొను♦సీతను నాఁగి వసిష్ఠమౌని యా
క్రూరచరిత్రఁ గైకఁ గని ♦ రోషముతోడ ననుం వంశపాంసనీ!
ఘోరకుశీల! యోఁచెనఁటె ♦ కూళవిధంబున మోసగించియుక్
ఘోరమునుం బ్రమాణపథ♦సంస్థితి నొల్ల నవేల దుర్మతీ? ౧౦౩౬
ఉ. పోవఁగ రాదు రామువుఁ♦బోవి మహీశ్వరు వెంటఁ, బట్టపుం
దేవెరి యై నిజేశ్వరున♦దివ్యమహాసన మెక్కుఁ తాక్; గృహ
స్థావితధార్మికస్థలకు ♦ సద్గుణిభార్యయ యాత్మయౌఁ గదా
కావున రాము మారు సతి ♦ క్ష్మాతల మెల్లను నేలు చుండెడిన్. ౧౦౩౭
కం. అట్టిది కా దని జానకి, పట్టుగఁ బతివెంటఁ జనఁగఁ ♦ బనిపూనిన మే
మెట్టును దోఁ జనువారము, పట్టనమే పోవు రామ♦భద్రుని వెంటన్. ౧౦౩౮
ఉ. జాయయుఁ దాను రాఘవుఁడు ♦ సాగెడిచోటికి నంతపాలకుల్
వ్యాయతవిత్తదానకళ♦లాదిగఁ బోయెడివారు; పూర్వజుం
డేయెడ నుండు నవ్వనికి ♦ నేగు భవన్తనయుండు సానుజుం
డై యజినంబు వల్కలము ♦ లొకటఁ దాలిచి మౌనివేషియై. ౧౦౩౯
కం. అంతటఁ బాలకు రాజ్యము, సంతతము జనతోఽహితాప్తి♦యార్త్రిక! కొని య
త్యంతార్థ కారిమిను నిశ్చింతింబుగఁ జూపు చెట్టు♦నేమల విరాఁదన్. ౧౦౪౦
కం. రాముండు లేనియట్టి మహాస్థానిని రాష్ట్రం బ నెప్పుఁ ♦ గానెదు; శ్రీ
రాముఁడు నిలచినయనమె, శ్రీసూనితరాష్ట్ర మగును ♦ నిక్కము సుమ్మీ. ౧౦౪౧
చం. తనకును శ్రీపూర్వముగఁ ♦ దంత్రి యొసంగనిరాజ్య మేల నే
యనువున నప్పుడే భరతుఁ ♦ డాపలు కట్టుల యుండె నిమ్ము, నీ
తనయుఁడె యామహీపతికిఁ ♦ దా నువయించుట కల్గె నేని ని
న్నును దవతిల్లిగాఁ దలఁప♦ నూల్కొను నే కనుఁగొమ్ము నానుడిన్. ౧౦౪౨
తే. నేలనుండియు నీ వెంత ♦ నింగి కెగసి, మిడిసిపడినను భరతుండు ♦ మిటుకులాడి
పితృకులాచార ధర్మసం♦వేది యేల, తప్పు నడమను ధర్మంబు ♦ ముప్పు గదుర. ౧౦౪౩
కం. కొడుకు నెడఁ బ్రేమకతమున, నిడుములు తెచ్చితివి వాని ♦ కిది యెఱుఁగ వొకో
పుడమిని రాము భజింపని,జడమతి యొకఁడేని లేఁడు ♦ సత్యము కైకా. ౧౦౪౪
చం. కనియెదు గాక నీ విపుడ ♦ కైక! వసుంధరఁ గల్గుగొడ్డులుక్
జనములుఁ బాములుక్ శకున♦సంతతులుక్ రఘురాము వెంబడిక్
జనఁ బురి బాసి చెట్టులును ♦ సత్ఫలపల్లవపుష్పకోటితో
నెనయిక లేక రామవిభుఁ ♦ డేగడిత్రోవకు నున్ముఖంబు లౌ. ౧౦౪౫

కం.ఇమ్మీ భూషణములు గై, కొమ్మీ నారలను పరలఁ ♦ గోడలిచే సం
చమ్మునిల్లుజఁ డావస,నమ్ములఁ గట్టంగ సీక ♦ నాతెఱ ననియెన్. ౧౦౪౬

ఉ. రాముని నొక్కనిం గద య♦రణ్యనివాసముఁ జేయఁ గోరి, యీ
భామినితోడ నేమి పని ♦ పాపకుశీల? నిజాధినాథుతో
సీమహిళామతింసవమును ♦ నొప్పటయుట్టులు తా నలంక్రియా
శ్రీమహాసీయ యై చనుఁ ♦ జె త్పెనబాయుక సన్వ సుఖ్య యై. ౧౦౪౭

కం.మాసంబులు సుపదిరసద,యానంబులు భూషణములు ♦ దాసీజనసం
తానంబులు సుఖి తప్పి,యానంబులు గూడి సీత ♦ ధవువెంటఁ జనున్. ౧౦౪౮

కం ఎందాన కాలమున నీ,వరపట్టిని సీత దాల్ప ♦ వల్కలముల నో
తరుణీ! యమగుట లేసుగ, యారతోర నారల ని కేల ♦ లొయ్యాలి కీయన్. ౧౦౪౯

కం.అని గురుఁడు విప్రముఖ్యం, డసుమాటల నాస్త్ర నిపెక ♦ యలిప ధరించె
దసపతి చనిఁమడి తెపువునఁ, జనఁ గోయట నారచీర ♦ సంతిన మారిన్, ౧౦౫౦

సీతకు నారచీర లిచ్చుటకు దశరథుఁడు కైకను నిందించుట.

కం.ఆచీర లట్టు సీత స,మీపీనముల ధరింప ♦ మిక్కిలి జనముల్
వాచాపాపప్యంబునఁ, జీ చీ యని దశరథుఁ డవ♦దించుచు నేప్వస ౧౦౫౧

శా.ఆనాసం బతిదుస్సహం బగుటఁ దా ♦ నాలించి భూపాలుఁడుర్
మానక్ దేహము పై యశంబుపయి ధ♦ ర్మంబందు శ్రద్ధం, గడం
బూనక్ దుఃఖము సంతోఁ గైకఁ గని యాగ్రహ్ముబోలి యానారల
స్నేనం దాలిచి పోవగా దసిక్ ♦ నిక్కంబు సు స్మంతయున్. ౧౦౫౨

కం.పాప నెటుపూపనయుసుగ, పాపము! సుకుమారి సీత ♦ వసి కడుగంగా
నోవ దని కూడ చని కడుఁ, బాలం గసి నిజము గురుఁడు ♦ పలికం గ్రా. ౧౦౫౩

మత్తకోకిలము. భూపచంద్రముపుత్త్రి యై గిరిఁ ♦ బట్టె సాధువరిత్ర యై
పాప మెట్టి యొఱుంగ నట్టిది ♦ బాల శ్రీమతి దేవి కే
పాపముం బచరించె నే యిటు ♦ వల్కలంబులతోఁ దతీ
దాపసిం బల నల్లుసుం గనఁ ♦ దా సభాస్థలి నిల్చెఁగదే? ౧౦౫౪

మత్తకోకిలము. చేసినాఁ డన నీను బాసను ♦ సీత నారలతో వని
వాసముం బచరింప, సిగల ♦ బంధపట్టున[1] వేటకే?
తా సుఖంబుగ సర్వరత్నవి♦ తానసంయుత యై చనుఁ,
గాసి యేటికి నొందు? నారలు ♦ గట్ట కుండెడుఁ గావుతిన్. ౧౦౫౫

ఉ. కాటికిఁ బోవ నా కిపుడు ♦ కాలము దాపుగ రాఁగఁ గూళ నై
పాటి దొఱంగ ఘోర ముగు♦ బాస యొనర్చితి నీచబుద్ధి, నా

[1] బంధపట్టు = నిర్బంధపఱుచు.

మాటయె నన్నుఁ గాల్చెడిని ♦ మానక వేణువు దానిపు ష్వనన్;
బాటిల కున్న దుఃఖములు ♦ పాపపు జెంతలమాటఁ బట్టినన్? ౧౦౫౬
క్షం. అల్లిల బాసలం గొని, యిల్లిలను బేరుఁ బెంపు ♦ నిందును నందున్
బొల్లవడఁ జేయువరములఁ, బిల్లతనము చేత వలచి ♦ స్రెలెదు కంటే. ౧౧౫౭
ఉ. మాటకు నైనఁ జూత మొక ♦ మాటు రఘూత్తమునందుఁ బాపముం
బాటిలె సందువేఁ దెలుపు ♦ మా కనుఁగొందము, పల్కు వింప మీా
పాటలగంధియందుఁ గల ♦ పాప మొకం డయినన్, దురాత్మురా
లా! టకటాంకు మాన విది ♦ లక్షణమే నుగనాల[1] నైనచోన్. ౧౦౫౮
తే. హితచరిత్రక హరిణాక్షి ♦ మృదులశీల, బాల సాధుతపస్విని ♦ పార్థివేంద్రు
కన్య భూసుత మిక్కిలి ♦ కరుణ గలదు, పాప మెయ్యది గంటివే ♦ పసుపతకును?
శా. ఓసీ రామవివాసనాకలితసా ♦ పౌఘంబె యాద్యాంతమున్
గాసిం బెట్టఁగఁ జాలి నారకమునం ♦ గ్రుంచున్ నినున్, వెండియున్
శ్రీసీతాపతి లోభబుద్ధి నిటు క ♦ ల్పిం జెప్పఁగాఁ గల్గునీ
దోషంబుల్ నిను నేమి చేయఁగలుగున్ ♦ దుర్దాంత మై యెంతయున్. ౧౦౬౦
కం. రాముఁ డభిషేకము లైన్, యీామేడకు వచ్చియున్న ♦ యెడ నాతనితో
రామా! వనికిం బొమ్మం, నావాంఛయె వింటి సన్య ♦ మాటవు కాదే. ౧౦౬౧
మ. వినవే రామవినాశనం బొకఁడ న ♦ న్వేఁడంగ నీకొంటి, నీ
వనఘన్ సీతను వేఁడ, వేఁ బ్రతివ సే ♦ యన్; దాఁటి యీామేర యీా
వనజాక్షీమణి నారచీరలను ని ♦ ల్పం జూడఁగాఁ గోరుటన్
జనఁగాఁ జూచెదు దుర్గతిం బడఁగ, నిన్ ♦ సైరించునే కాలుఁడున్. ౧౦౬౨
కం అని విలపించుచు గహూలకొ, ర్గిని గుందుచు దశరథుం డ ♦ తిస్వ్యథ నిల వ్రా
లినఁ గని జనకునితో నిం, లనియున్ శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డతివినయమునన్.

రాముఁడు తనతల్లిని గాపాడు మని తండ్రిని వేఁడుకొనుట.

సీ. నాతల్లి కౌసల్య ♦ నన్యగుణాకల్ప[2], సాధుతపస్విని ♦ సత్యశీల
యిదివఱ కెన్నండు ♦ నుది దుఃఖమెఱుఁగదు, నే నెడఁబాయుట ♦ నేఁడు మొదలు
పుత్రశోకంబునఁ ♦ బొగులుచు నుండును, నేం ప్లు చెప్లినయది ♦ యెట్టు లైన
నాదుఃఖమున మర ♦ ణంబు నందక యుండ, నిమెను బాలింపు ♦ మీా మహాత్మ
తే. నిన్ను మది నైన నెపుడు నిం ♦ దింపఁ బోదు, నన్నుఁ దలఁచుచుఁ దలఁచుచు ♦ నన్నుగిల్లి
కాలుపురి కేగ కుండఁగఁ ♦ గావ వయ్య, నాదుప్రార్థన నోనర ♦ నాథచంద్ర.
కం. అడవులలోఁ దిరుగుచు నే, నిడుమలఁ బడు చుండు ననుచు ♦ నెంతో వసటన్
బడుచుఁ గృశించుచు ననుఁ గనఁ, గడుఁ దమిగొను నాదుతల్లిఁ ♦ గావవె దేవా.

[1] మగనాలు = పతివ్రత. [2] గుణాకల్ప = గుణములే యాభరణములుగాఁ గలది.

మునివేషధరుం డైనరాముని జూచి దశరథుఁడు దుఃఖించుట.

కం. అనురామునివచనము విని, మునివేషముఁ గొనినయతని♦మోహముం గన లే
కను[1] బల్కనేరకయు నాం,ధ్రుఁను దానుం ద్రెల్లి ధరణి♦ రూక్షపుమూర్ఛన్.

ఉ. ఇంచుక తేఁతి భూమిత(న♦యేశునిఁగూర్చి మహీశుఁడుం బ్రలా
పించు నయో పురాకృతము♦ ప్రేఁపక పోవునె నన్ను, తేఁగలన్
గ్రించుతనాన నెన్నిటికిఁ♦గీడుగఁ బాపితి నొక్క గోవులన్,
గొంచక యెన్ని ప్రాణులకుఁ♦గూర్చితినో దురితంపుహింసలన్. ౧౦౬౭

ఉ. వెళ్లెడివాఁడు తేజమున♦వీతవహుం డన నాదుపుత్రుఁ, డీ
నల్లురఁ జూడ నాయెదుట♦నారలు గట్టుకొనంగ సైఁచెదన్,
నీల్లను గైకొ బారిఁ బడి♦నిర్భరదుఃఖ మిఁక కొండు గల్గునే?
కల్ల దనాగతం బయిన♦కాలమునన్ మరణంబు దేహికిన్. ౧౦౬౮

కం. వంచించి నన్ను స్వార్థం, బెంచి కటా కైక యొకతె♦యీయున్నప్రజా
సంచయముం గారించెడి, నంచును రామా యటంచు♦నశ్రులు నించెన్. ౧౦౬౯

కం. రామా యని యొకపరి పై, నేమాటయుఁ బలుక లేక♦యేడ్చి సుమంత్రున్
భూమీశుఁ డనియెఁ దెమ్మా, రాముని కుపవహనయోగ్య♦రథ మొం డిటకున్.

కం. కొని చని మహానుభావుని, జనపదముల నెల్లఁ గడచి♦చని యట విడుమీ
యనవుడు నాతఁడు తేరిం, గొని తేరఁగఁ జనిన ననియెఁ♦గువలయపతియున్.

ఆ. నోరు లేనివాని♦వీరుని నడవులఁ, దల్లిదండ్రు లిట్లు♦దలఁగఁ ద్రోయ
నరసి సాధుగుణుల♦యమలగుణంబుల, ఫలము నిట్టి దనుచుఁ♦దలఁచువాఁడ.

కం. త్వర త్వర కార్యముఁ జేయఁగ, వెరవరి యగుసారథియును♦వేవే తేరన్
దురగములఁ బూన్చి ధరణీశ్వరచంద్రముఁ డుండునింటి♦వాకిట నిలిపెన్. ౧౦౭౩

కం. కనకాలంకృతిభూషిత, మును బరమజవాశ్వయుక్త♦మును నరదంబున్
గొని వచ్చితి రామునికై, యని యాతఁడు విన్నవింప♦నాత్మాధవుఁడున్ ౧౦౭౪

సీ. విత్తకోశాధ్యక్షు♦ సత్తము దేశకాలజ్ఞు నిశ్చితుఁ బిల్చి♦ ప్రాజ్ఞవర్య
వెల గలనగలు దు♦వ్వలువలుఁ బదునాలుఁ, గేఁడుల కగుపట్టు♦ లెలతాంగి
కీయఁగఁ గొనితెమ్ము♦యీ వన నతఁ డేగి, యన్నియుఁ గొని వచ్చి♦యప్పగింపఁ
గోడలి కన్ని యా♦కువలయపతి యిచ్చె, నిచ్చిన వానిని♦బుచ్చుకొనుచు

తే. మేలిభూషణములఁ గొన్ని♦ మేనఁ దాల్చి
మెఱుపునకు మెఱుఁ గిచ్చిన♦మేల్మి దనర
వెలిఁగెఁ దత్కాంతి గృహ మెల్ల♦వేగుఁబోక
బాలసూర్యునిచే మిన్ను♦వెలుఁగునట్లు. ౧౦౭౫

---

[1] లేకను = లేకయును. ను సముచ్చయము.

కౌసల్య సీతకు ధర్మోపదేశముఁ జేయుట.

కం.డెందమునఁ జింత యేమియుఁ, జెందక నిలుచున్న స్నుషను ♦ సీతను దనుఁ జేఁ
  రం దిగిచి కోసలాత్మజ, పొందుగఁ గౌఁగిటను గ్రుచ్చి ♦ పొలఁతుక కనియెన్.
కం.కలిమియు సౌఖ్యము సతతము, వలువుగఁగూర్పఁగను బ్రాణ♦నాథుఁడు తీవిన్
  గులుకుచు, సిరులు దొలంగినఁ, గులటలుగద పతిని దూఱు♦గుణహీనసతుల్.
కం.తొలుత సుఖ మనుభవించియుఁ, గలికీ! మఱిపతి కెదేని♦కష్ట మొదవుటన్
  దొలఁగ సుఖ మతని నిందలు, పలుకుట పాయుటయు స్త్రీస్వ♦భావము తల్లీ.
ఉ. బొంకులపుట్టినిం డ్లయి స్వ♦పూరుషు గేలిగ వెక్కిరించుచున్
  గొంకక దుష్టచింతనల♦కున్ నిధు లై భృశగూఢచిత్త లై
  మంకుతనంబునన్ వయసు♦మంపున రోయఁగఁ జేయుచుందు రే
  ణాంకముఖుల్ నిమేషమునఁ ♦ బ్రాణముపోలెను జూచుభర్తనేన్. ౧౦౯
చం కులముమహాత్త్వముం గన, ర♦కుంఠితరక్తి విభుండు సేయుచె
  య్యులు మదిఁ జేర్ప, రాత్మవిభు♦నుజ్జ్వలపాండితి మెచ్చ రెంతయున్
  వలఁపరు పాణిసంగ్రహము ♦ దత్తధనాదుల నెంచ రాత్మలన్
  జలజదళాక్షి! యాఁగ లగు♦చంచలచిత్తలు మత్తకాశినుల్. ౧౧౦
కం.పతిహిత యయి శీలంబును, శ్రుతమును సత్యంబు శమము ♦ సొబగును గలయా
  పతివత్నీరత్నమునకుఁ, బతి యొక్కఁడె పరమగతియుఁ ♦ బావనగతియున్.
కం.అక్కట నాదుతనూజుఁడు, దిక్కఱి వనవాసియగుట ♦ దెప్పకు మమ్మా
  రొక్కము గలిగిన లేవడిఁ, జిక్కిన దైవత మతండె ♦ చెలువా! నీకున్. ౧౧౨
కం.అత్త వచించినమాటలు, చిత్తంబున నిలిపి సీత ♦ చేమోడ్పునఁ దా
  హత్తించి దనదుచూపా, మత్తచకోరాక్షియందు ♦ మానుగఁ బలికెన్. ౧౧౩
ఉ. అత్తరొ! మున్ను వింటి జన♦కావసథంబున నుండి భక్తిసం
  పత్తిని వల్లభుం గొలుచు♦పద్ధతు లన్నియు, మీరు చెప్పి న
  ట్లత్తినరక్తిఁ గొల్చెద న♦నార్యలతో సరి చేయఁ బోకుఁడీ;
  పుత్తునె ధర్మముం, దొలఁగఁ ♦ బోవునె వెన్నెల చంద్రుఁ బాయుచున్? ౧౧౪
తే. తంత్రి లేకున్న వీణానా♦దంబు లేదు, చక్ర మెడసిన శకటంబుఁ ♦ సాగఁబోదు
  కువలయాక్షికినూర్గురు♦కొడుకులున్నఁ, బ్రాణపతి లేమి సౌఖ్యంబుఁ♦బడయరాదు.
కం.మితముగ నిచ్చును జనకుఁడు, మితముగఁ దల్లియును సుతుఁడు ♦ మితముగ నిచ్చున్
  మితి లేనిసుఖము నిచ్చెదు,పతినిన్ భజియింప దేవతె ♦ పరమపవిత్రా. ౧౧౬
కం.వింటిని బెద్దలవలనను, మంటిని సద్ధర్మగతిని ♦ మఱి విభు నేలా
  గెంటనము లాడుదును; వాల్గంటికి దైవత మనంగఁ ♦ గాంతుండ కదా. ౧౧౭
కం.అన విని వనటయు నెంతమియుఁ, బెనఁగొనఁ గౌసల్య బాష్ప♦వితతులు రాల్పన్
  గని సనతులలో నుండెడి,జననికి వలగొనుచు రామ♦చంద్రుం డనియెన్. ౧౧౮

శ్రీరాముఁడు కౌసల్యాదిమాతలయొద్ద సెలవు తీసికొనుట.

చం.అడలకు మమ్మ! నాజనకు ♦ నాదర మొప్పఁగఁ జూడవమ్మ, నా
కడవుల నాలుగుం బదియు ♦ నబ్దము లేగెడి నీదునిద్రలో,
వడిఁ జనుదెంచి మిత్రహిత♦వర్గముతో వెలయంగఁ గాంతు వం
చడ లుడుగంగఁ బల్కి తన♦యంబవిధంబున నేడ్చువారికిన్ ౧౦౮౯

కం.మున్నూఱేఁబదితల్లుల, కు న్నతుఁడై మోడ్చి కేలు ♦ కొమరుఁ గృతిసం
పన్నుఁడు ధర్మయుతం బగు, నన్నుతి వచియించె వారి ♦ కందఱఁ గనుచున్.

కం.జ్ఞానము లేమినో, చనవుననో, నీతి దొలఁగి పలికి ♦ యుండిన మిమ్ముల్
నానేరము క్షమియించుచు, నానతి నా కిడుఁడు తల్లు♦లారా! కరుణన్. ౧౦౯౧

మ. అనినన్ రాముని మాటలన్ విని సరో♦జాక్షుల్ భృశార్తిన్ మహా
నినదం బారఁగఁ గొంచ లట్లఱవ ము ♦ న్నిస్తూర్యవాద్యధ్వనుల్
గొనఁ దాభూమిధవేంద్రహర్మ్యము మహా♦కోలాహలోపేత మై
వనజాతాయతలోచనానికరరా♦వస్ఫూర్తి సొంపాఱుడున్. ౧౦౯౨

సుమిత్ర లక్ష్మణునకు రాముని వెంటఁ బోవ ననుజ్ఞ యిచ్చుట.

కం.రాముఁడు సీత కృతాంజలి, సౌమిత్రియు దైన్య దుఃఖ♦సంతాపములన్
భూమీశ్వరు వలగొని శ్ర, ద్ధామతిఁ జరణముల వ్రాలి ♦ తగుగతిఁ బిదపన్.

కం.జనకతనూజను దమ్ముని, వనపల్లికి మ్రొక్కఁ గనుచి ♦ దైన్యపరుం డై
వనజేక్షణుండు తానును, వినయంబున నమస్కరించె ♦ వెంటఁ జనకమున్నన్.

కం.అనుపదమున లక్ష్మణుఁ డన్, ఘనధర్మని జాఁగి మ్రొక్కి ♦ కౌసల్యకు, వెం
డివి దనజనని సుమిత్రకు, వినయంబున మ్రొక్కె భక్తి♦వినతుం డగుచున్. ౧౦౯౩

ఆ. వందమానుఁ డైన♦నందనుఁ జేరంగఁ, దిగిచి యగ్రకురల ♦ నగిప్రతోడ
శిరము మూరుకొనుచుఁ ♦ దనదీనుతల్లి సుమిత్ర హితముఁ గోరి ♦ పుత్రు ననియె.

సీ. నిఖిలసుహృత్ప్రీతి ♦ నియతానురక్తిఁ, రామునితోడ స♦రణ్యములకుఁ
బోవ జన్మించితి[1] ♦ పొమ్మాన తప్పెన్, నేనుఱెదవు సుమీ ♦ యుష్ణ దైన
వీమసంబున నేని ♦ రాముఁ డేగిన నాళి, న్యసనస్థుఁ డైన సమృద్ధి ♦ నెసఁగు చున్న
నీతండె గతి నీకు ♦ నెల్లెడ ధర్మంబు, జ్యేష్ఠానువర్తి దైమే ♦ చెలఁగు చుంట

తే. పుత్రక! సనాతనం బైన♦పుణ్యవృత్తి
మీకులంబున నిదియ సు♦మిత్రి తలంప
దానమును యజ్ఞదీక్ష యు♦ద్ధమున వ్రీలి యు
టంచు బోధించి పో పొమ్మ ♦ టంచు మఱియు ౧౦౯౪

---

[1]అవతారరహస్యము చూడు బా. ప. ౫౦౩.

తే. రాముఁడ యెఱుంగుమీ దశ♦రథుఁడు నిజము
వను దలంపు మా జనకుని♦తనయఁ బుత్త్రి!
యటవియు యయోధ్య యంచు నీ♦ వాత్మఁ జూడు
పోయి రమ్ము యథాసుఖ♦ముగను దండ్రి.[1] ౧౦౯౮

చం. అని సుతుచిత్తదార్ఢ్యమున♦కై యిటు బోధము చేయ నంత నా
మనుజవరేణ్య రాముని సు♦మంత్త్రుఁడు మాతలి యింద్రునట్లు స
ద్వినయముగ న్వచించె నదె♦ తేరు దెం డెట కేగ నాజ్ఞ చే
సిన నట కేన తోలెదను ♦ జేయుఁడు తొందర యాల మేటికిన్. ౧౦౯౯

సీతారామలక్ష్మణులు తేరెక్కి వనములకై పోవుట.

చం. వనముల నాలుగుం బదియు♦వర్షము లుండఁగ మీర లిప్పుడే
చనుఁ డని చెప్పెఁ గైక, యది♦ సాగుత నేఁడు మొదల్గ రాఘవా,
యన విని సన్నిభం బయి య♦నంతమణీమయ మాళితాంగముల్
జనకతనూజ యెక్కె నరు♦సంబున భూషణభూషితాంగి యై. ౧౧౦౦

కం. అనలోపమాన మగుచుం, గనకమయం బైనరథముఁ ♦ గౌసల్యానం
దనుఁడును సుమిత్త్రపట్టియు, ననుమానము లేక యెక్కి ♦ రత్యుత్సుకతన్. ౧౧౦౧

కం. వనవాసార్థము పతితో, ననుగమనము సేయుసతికి ♦ నవనీసుతకున్
జనపతి మామ యొసంగిన, యనుపమభూషణములును మ♦హాధనచయముల్

కం. ఆయిరువురకవచంబులు, నాయుధములుఁ జర్మయుక్త ♦ మగుగుద్దలియున్
వే యుంచి రరదమున నా, చాయం గని తేరు దోలె ♦ సారథి వడిగన్. ౧౧౦౩

చం. అనిలజవంబునం బఱచు♦నట్లు సుమంత్త్రుఁడు దోల నయ్యయో
యని బలితంపుమూర్ఛఁ గొని ♦ రందఱు పౌరులు వేడ్కఁ జూడవ
చ్చినజనముల్ బలంబులు వి♦శేషవృఁగాలము, క్రుద్ధమత్తదం
తినిచయవాజిశింజితము ♦ నెక్కొనె సంకుల మైనయాపురిన్. ౧౧౦౪

రామునిపోకకుఁ బ్రజలు దుఃఖించుట.

ఉ. రాముని వెంట నెండలను ♦ గ్రాఁగినవారలు నీటికిన్వలెన్
వే ముదుసళ్లు బాలురును ♦ వీడక పాఱిరి, యశ్రుపూర్ణ మౌ
మోముల నార్తనాదముల ♦ మోరల నెత్తి రథంబుచాయకున్
రాముని తేరు పట్టుకొని ♦ ప్రక్కల వెన్కల వ్రేలి కొందఱున్ ౧౧౦౫

కం. పోవుచు నీగతిభృశదుః, ఖావేశవినష్టసత్త్వ ♦ లై సూతునితో
నీవిధమున వాకొందురు, పోవయ్య సుమంత్ర మెల్లఁ ♦ బుణ్యం బగుతన్. ౧౧౦౬

[1] ఈపద్యమునకుఁగల యర్థములు సంగ్రహముగఁ టీకయందుఁ దెలుపఁబడెను.

ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁగాఁ గలమొ ♦ యీరఘురామునిమోముఁ గ్రమ్మఱన్
దిన్నగఁ దోల వన్న! యిటు ♦ తీవర మేటికి రన్న! పగ్గముల్
మన్ననఁ బట్టు వన్న! యొక♦మా టయినం గనుఁగొందు మిప్పుడే
సన్నుతశీలుఁ డైనరఘు♦చంద్రముచారుముఖారవిందమున్. ౧౦౦౮

సీ. రామునితల్లికి ♦ రాయియో యిను మొండెఁ, గాఁబోలు గుండియ ♦ గాక యున్న
దేవగర్భోపముఁ ♦ డీ వనజాక్షుండు, వనికి నేగఁగఁ బెట్టి♦పడక యున్నె
కాంచననగము న♦ర్కప్రభ పాయని,చంద మై తననాథుఁ ♦ జాయవోలెఁ
గొనకొని వెన్కొని ♦ చనియెడి యీమె పో, ధన్యాత్మురాలన ♦ ధరణియందు

తే. నౌర లక్ష్మణ నీవె కృ♦తార్థుఁడ విల, ననయమును బ్రియవాదిని ♦ ననుఁగుభ్రాత
దేవసంకాశు నిర్మల♦భావమునను, బరిచరింపఁగఁ జనెదు నీ♦భాగ్య మహహా!

కం. రామునితో నీపోవుట, యే మానుగఁ బరమసిద్ధి♦హేతువు కల్యా
ణామల బీజం బిదియే, పో మానక నాకమార్గ♦మును నని వనటన్ ౧౦౦౯

కం. ఉడుగక కనులను బొడబొడ, జడిగొని వర్షించుబాష్ప♦జలములు పోవం
దుడువఁగఁ జాలక రాముని,బడి నేగిరి పౌరు లెల్లఁ ♦ బటుదుఃఖమునన్. ౧౦౧౦

దశరథుఁడు శ్రీరామునిఁ జూడ వచ్చుట.

ఉ. రామునిపోకఁ గందు నని ♦ రామలతో నిలు వీడి వచ్చి ను
ద్దామసమానుఁ డాజి తన♦దాపున బద్ధమతంగజార్థ మా
భీమక రేణుకారవము♦పెల్చన సారసపత్త్రలోచనో
ద్దామనినాదముల్ చెలఁగఁ ♦ దద్దయు గ్రస్తమృగాంకు నట్టు లై ౧౦౧౧

కం. అరుదెంచుతండ్రిఁ గనుఁగొని, స్థిరమతి రాముండు సూతుఁ ♦ దీవరపఱిచెన్
దురగంబులఁ బోనిమ్మా, సరగున నీ వంచు నట్లు ♦ నలిపె నతండున్. ౧౦౧౨

కం. తోలుము తోలు మటంచును, వాలాయింపఁగను రామ♦భద్రుఁడు జనముల్
తాళుము తాళు మటం చన, నేలీలం జనక సూతుఁ ♦ డిటికి న్నడుమన్. ౧౦౧౩

కం. హరిఖురఘట్టన జనముల,చరణహతిన్ రేఁగుదుమ్ము ♦ జనసంచయని
ర్భరశోకజాతఘనరస,నరిదాళి నడంగెఁ బుడమి ♦ జంబాలముగన్. ౧౦౧౪

శా. హాహా నిస్స్వనపూరితం బగునయో♦ధ్యాపట్టనంబందు సీ
తాహృన్నాథుప్రయాణవేళను నితాం♦తద్యాన మయ్యెం బ్రజా
వ్యూహం బెల్ల, విసార[1]సంక్షుభిత మం♦భోజాళి నా నావరా
రోహాళుల్ గన్నుసీరు గార్చెను మహా♦క్రూరంపుశోకవ్యథన్. ౧౦౧౫

ఉ. ఏకమనంబుతోడిజన♦బృందము నెల్లను గాంచి ఱేఁడు శో
కాకులచిత్తుఁ డౌచు మొద ♦ లంటఁగఁ గొట్టినవృక్షముంబలెన్

[1] విసారము = చేఁప.

జోక దొఱంగి ప్రాలుడును ♦ జూపఱు హోయని యేడ్వ సాగి ర
స్తోకముగాఁగ తేఁడు భృశ♦దుఃఖితుఁ డై ధర సోలి యుంటకున్. ౧౧౧౬

కం. ఆయెడఁ గొందఱు కౌస,ల్యా యనుచున్ రామ రామ ♦ యని కొందఱు దుః
ఖాయితమతులై యేడ్చిరి,హోయని యంతఃపురంబు♦నువిదలు కలఁకన్. ౧౧౧౭

ఉ. భ్రాంతమనస్కుఁ డై వెనుక ♦ వచ్చునృపాలునిఁ దల్లి జానకీ
కాంతుఁడు పాశబద్ధ మగు♦కర్కకిశోరము దల్లిఁ జూచున
క్లాంతయు ధర్మరజ్జుల న♦హీనముగాఁ బరిబద్ధఁ బోట నే
త్రాంతములం గనిం గనఁడ ♦ యంతగఁ గానఁగ నొల్ల కుండుటన్. ౧౧౧౮

తే. యానముల వచ్చుటకుయోగ్య ♦ లయ్యు రిత్త,గాళ్ల వచ్చెడివారి సు♦ఖంబు గలిగి
శోకభరితుల రాముండు ♦ చూచి సూత, తోలు తోలు మటంచును♦దొందరించె.

తే. కోలపోటును సైఁపని♦కుంజరంబు,పగిది జనకుండు జననియుఁ ♦ బడెడిదుఃఖ
ములను జూడంగ నోపండ ♦ జలజలోచ,నుండు రాముండు కరుణార్త♦కుండు గాన.

ఉ. కట్టఁగఁబడ్డ లేఁగకయి ♦ కాంక్షను బాఱెడిగోవువోలె నా
పట్టపుదేవి తేరుబడి ♦ పర్వెడుచుం దనయా! రఘూత్తమా!
పట్టి! కుమార! లక్ష్మణ! కృ♦పాపర! యయ్యయొ తల్లి జానకీ!
యెట్టు సహింతురా యనుచు ♦ నేడువ రాముఁడు చూచెఁ బల్మఱున్. ౧౧౨౧

తే. నిలు నిలు మటంచు నఱవంగ ♦ నృపతి పిఱుఁదఁ
బద పద మటంచు రాముండు ♦ పలుకు చుండ
బండికలుదోయిఁ జిక్కిన♦వానిభంగి
మిడికెను సుమంత్రుమన మంత♦నుడుకు గదుర. ౧౧౨౨

ఉ. క్రమ్మఱి నీవు పోవఁగ ధ♦రాపతి ని న్గని యేల యాళతాం
గమ్మును నిల్పవైతి నుడి ♦ గైకొన వేటి కటన్నఁ జెప్పనా
నెమ్మది నీదువాక్యముల ♦ నే వినఁగాన నటంచు, నేల నా
నిమ్మహితార్తి దీర్ఘ మగు♦నేనియు దుస్సహ మాను తేనికిన్.[1] ౧౧౨౩

చం. అని రఘురాముఁ డాడఁగ శ♦తాంగము వెంబడి వచ్చు నెల్లరన్
ననయత నిల్వఁ జెప్పి రభ♦సంబుగ బోవుగుఱాల సూతుఁడున్
ఘనరయ మారఁ దోలుటయు ♦ క్ష్మాధవుకాంతలు నార్తి రామచం
ద్రుని వలగొంచు నిల్చిరి మ♦నోజలజంబులు కందు చుండఁగన్. ౧౧౨౪

కం. అతివేగంబునఁ జనియెడి,క్షితిపతిసుతురథముతోడఁ ♦ గ్రేవల నశ్రూ
ద్ధతి నంధు లగుచుఁ బఱచుచు, మతిఁ దలఁపరు పౌరు లెవరు ♦ మరలెడిమాటన్.

---

[1]దురుద్దేశముగాని స్వలాభాపేక్షగాని లేక సద్భావముతో సాధుభావముతో భూతహితంబుగాఁ బలుకు బొంకును సత్యఫలంబు నిచ్చునని శాస్త్రోక్తి. తేరు నిలుపుటవలనఁ గార్యహాని. దశరథునకు దీర్ఘశోకాభివృద్ధివలనఁ బ్రాణహాని.

ఉ. దూరము పోవ రాదు సుమి ♦ తూర్ణమ క్రమ్మఱఁ గోరువారితో
భూరమణా! యనన్ సచివ♦పూగము, సర్వగుణోపపన్ను లౌ
వారలమాటఁ బట్టి సహ♦భార్యుఁడు నై ప్రవిషణ్ణరూపుఁ డై
వారి స్రవింప మేన నిలు♦వంబడె నచ్చట రాముఁ జూచుచున్. ౧౧౨౮

◆ శ్రీరామునకై యంతఃపురస్త్రీలు దుఃఖించుట. ◆

కం మ్రొక్కుచుఁ దల్లికిఁ దండ్రికి, నక్కరణిని రామచంద్రుఁ ♦ డరిగిన నాపై
నొక్కమొగి నంతిపురమున, మిక్కుటమై యార్తరవము ♦ మింటికి నెగసెన్.

కం. గతి యెవ్వఁ డనాథులకును, గతి యెవ్వఁడు దుర్బలులకుఁ ♦ గడుఁదపసులకున్
గతి యెవఁడు శరణ మెవఁ డా, పతి గతిచెడి యెచటి కేగు♦వాఁడో యకటా.

సీ. తనమీఁద నెవ్వరైనఁ ♦ దంట లాడిన నైనఁ, గోపంబు చెందఁడే ♦ కొమ్మలార!
యేమి చేసిన నది ♦ యెవరి నొప్పించునో, యని జంకు చుండునే ♦ యమ్మలార!
యెవ్వ రేనియుఁ గింక♦నొ వ్వొంద వారల, నూఱట లాడునే ♦ యువిదలార!
పరసుఖదుఃఖముల్ ♦ స్వసుఖదుఃఖము లట్లు, పరికించు చుండునే ♦ తరుణులార!

తే. కన్నతల్లిని గౌసల్యఁ ♦ గన్నవగిది
మనల నందఱఁ జూచునే ♦ మగువలార!
యట్టిపుణ్యాత్ముఁ డటువంటి♦యనఘచరితుఁ
డెచట నున్నాఁడొ కటకటా ♦ యెందుఁ జనునొ. ౧౧౨౯

కం. నచ్చి తను డాయఁ గైకయు, మచ్చరి యై యేఁప విభుఁడు ♦ మతిచెడి విడిచెన్
సచ్చరితు లోకరక్షకు, నెచ్చటఁ జను చున్నవాఁడొ ♦ యెయ్యది గతియో.

ఉ. ఎంతటిబుద్ధిహీనుఁడొ క♦దే ధరణీశుఁడు జాలి మాలి యే
కాంతము సత్యశీలుని జ♦గజ్జనతాప్రియు ధర్మమూర్తి దు
ర్దాంతపరాక్రమాఢ్యుని న♦రణ్యములం బడఁ బంచె నంచు శు
ద్ధాంతనితంబినీజనము ♦ హా యని యేడ్చెను దుస్సహవ్యథన్. ౧౧౩౦

కం. లేఁగలఁ బాసినయావులు, నాఁ గమలేక్షణలు బిగ్గ♦నాదున నార్తిన్
గ్రాఁగఁగఁ మ్రోఁగుడు విని ధర, మ్రాఁగెన్ మ్రాఁగన్నుతోడ♦మనుజవిభుండున్.

సీ. వండరు గృహమేధు ♦ లిండులలోపల, వేల్వ రగ్నులలోన ♦ విబుధు లెవరు
మనుజుఁ డొక్కండైనఁ ♦ బనికిఁబోనొల్లఁడు, మార్తాండబింబంబు♦మఱుఁగుపడియెఁ
గరులు దిండి తొఱంగి ♦ కన్నీరు గార్చెను, నాలు లేఁగలఁ జన్ను♦లంట నీవు
తొలిచూలు మగబిడ్డ ♦ గలిగియు జనయిత్రి, యానంద మంద దా♦వంత యైన

తే. దారుణంబుగ గురుబుధాం♦గారకులుఁ ద్రి, శంకువును నాక్రమించి రే♦ణాంకు; వీత
కాంతిఁ జుక్కలు గ్రహములు♦గ్రాల ధూమ, యుక్తమయ్యె విశాఖయు♦వ్యోమవీథి.

తే. కాళికానిలరయమునఁ ♦ గడలి కళవళించుచుండఁ బుర మెల్ల ♦ సంచలించె
నినుఁడు గప్పెను దిక్కుల ♦ నెల్లఁ జుక్క,లైన గ్రహ మైన వెల్గద ♦ యంబరమున.

కం. దారుణ దైన్యము పేర్చి వి,హారాహారములయందు ♦ నానగరమునన్
బూరుషులు సతులు నొకరేన్, గూరుపరు మనంబునందుఁ ♦ గోరిక లైనన్.

తే. వేఁడినిట్టూర్పు లూర్చుచుఁ ♦ బోఁడిమి చెడి, వ్యసనసంతప్తమై యయో♦ధ్యాజనంబు
కాటు వేసిన నెత్తురున్ ♦ మాట లేని,వదనములఁ బల్లటిల్లెను ♦ ముదముఁ బాసి.

కం. వీవఁడు వాయువు చల్లగఁ, బావకుఁడుం జల్లపడియె ♦ భానుఁడు తాపా
భావత నొప్పెను శశియు, న్నావిరి నిజసౌమ్యదర్శ♦నత్వము మానెన్. ౧౧౩౮

ఉ. పాలకు నేడ్వఁ డేడ్వఁడును ♦ బాలుఁడు తల్లిని జూచి, తల్లులున్
బాలురఁ దమ్ము లన్నలును ♦ భార్యలు భర్తలఁ జుట్టపక్కముల్
చాలఁగ రామునందు తమ♦స్వాంతము నిల్పి యొకళ్లొకళ్లలన్
దూలుచుఁ బాసి పోయి రెటు ♦ దుస్సహశోకభరంబువ్రేఁకనన్. ౧౧౩౯

ఉ. రామునిమిత్రు లందఱు భ♦రం బగుశోకము పేర్చి దిగ్భ్రమన్
ధామమునందు వ్రాలుచును ♦ దద్దయు మానరు సెజ్జ[1] లప్పు, సు
త్రాముసకు స్వర్ణకుసధరాధర♦ధారిణినా నయోధ్య శ్రీ
రాముఁడు లేమిచే పడఁకె ♦ వ్రాలినభీతియు నార్తి ముంపఁగన్. ౧౧౩౯

దశరథుఁడు మరలి తనగృహమునకుఁ బోవుట.

ఉ. రామరథోత్థితం బగుప♦రాగము దోఁచెడునంతదాఁక నా
భూమివిభుండు పుత్రకుని♦పోయినపంకను దెప్ప వ్రాల్పఁ, డా
భూమిపరాగముల్ సుతుని♦పోవుట భూపతి చూచునంతకున్
స్తోమముగాఁగ లేఁగెఁ బతి ♦ స్రుక్కక యుండెడిఁ గొక యంచునో. ౧౧౪౦

ఉ. ధూళియు మాయ మైన ధృతి ♦ దూలి ధరం బడి యున్న యల్లభూ
పాలకు రాముతల్లి కుడి♦ప్రక్కను గైకయి వామభాగమం
దోలిన పట్టి యెత్తుటయు ♦ నొయ్యనఁ దెప్పిఱి లేచి భూధవుం
డాలరికైకఁ గాంచి యిటు ♦ లాడె మనం బెరియన్ వ్యథాగ్నులన్. ౧౧౪౧

ఉ. అంటకు మింక నన్ను దురి♦తాత్మిక! పొ మ్మటు, నీదుమోమునున్
గంట కసహ్య మయ్యెడిని ♦ గా వికఁ బాంధవి, భార్య గావు, నీ
యుంట సహింప నోప, విను ♦ మూర్విని నీయును ఉండుదాఁక ని
న్నంటినవారు నాకహితు ♦ లట్టులె నేనును వారి కిం కిటన్. ౧౧౪౨

ఆ. కేవలార్థపరవు ♦ క్లిష్టధర్మవు నీవు, గాన నగ్నిసాక్షి♦కముగఁ గొనిన
తావకీనకరముఁ ♦ దద్దయు విడిచితి, నిందు నూర్ధ్వలోక♦మందుఁ గూడ. ౧౧౪౩

---

[1] సెజ్జ — శయ్య.

కం. భరతుం డీరాజ్యముఁ గొని, మురియుట కలిగినను వాఁడు ♦ మొగిని నివాపా
చరణం బొనరుపఁ దండ్రికిఁ, బరగతి నవి నాకుఁ గాక ♦ పరఁగుత మనుచున్

ఉ. ధూళిని బ్రుంగియున్నపతిఁ ♦ దోయజలోచన రాముమాత దాఁ
గాలువ గట్టునశ్రువులఁ ♦ గన్నులు మూఁత వడంగఁ బాచుకొం
చోలిని దోడుకొం చరిగె ♦ నుర్విరభర్త సుతుం దలంచి తాఁ
గేలను నిప్పు నంటినటు ♦ కీర్తితు బ్రాహ్మణుఁ జంపినట్టులై ౧౧౪౫

ఆ. సొక్కి మరలి మరలి ♦ చూచుఁ దే దరిగిన, జాడ గ్రస్తుఁ డైన ♦ సవితృనట్లు
మాఱుపడఁగ రూపు ♦ మఱి మఱి పలవించుఁ, బుత్త్రుఁగవనుదాఁటి ♦ పోక యెఱిఁగి.

కం. కొడుకును గొని పఱచెడిత, త్తడి[1]మిన్నలయడుగు లివిగొ ♦ ధరఁ గనఁబడెడిఁ
గొడు కే కనరాఁడే యెటు, మిడుకుదునో సుకృతిఁ బాసి ♦ మేదినిమీఁదన్.

ఉ. హాయి నలంది గంధము మ ♦ హార్హులు చేడెలు వీచు చుండ భ
వ్యాయతతల్పమందు సుఖి ♦ యై నిదురించెడి నాతనూభవుం
డేయెడ వృక్షమూలమున ♦ నేగతిఁ దా దెసమాలి కట్టెయో
చేయియొ తాయొ దిండుగను ♦ జేసి ధరం బడి యుండు వాఁ డొకో. ౧౧౪౭

తే. వందిమాగధనుతులను ♦ వాద్యములను
మేలుకొనువాఁడు కృపణుఁ డై ♦ ధూళి దులుపు
కొనుచుఁ బ్రస్రవణాంతిక ♦ కూటములను
లేచును వశాళి యూథపు ♦ లీల సుతుఁడు. ౧౧౪౮

ఆ. త్రిజగములకు విభుఁడు ♦ దీర్ఘబాహుఁడు పట్టి, దిక్కు లేనివాని ♦ తెరువు దోఁప
నడవిఁ బడుచుఁ బోవ ♦ నటవీచరుల్ జనుల్, గన్నులారఁ గాంచ ♦ నున్నవారు.

చం. వల దన మాన దయ్యె జన ♦ వందిత యాజన కేంద్రుకూఁతు, రా
కలికి సదా సుఖోచిత స ♦ కంటకభూములఁ బోవు చుండు, న
చ్చెలువ యరణ్య మే మెఱుఁగుఁ ♦ జెప్పడి భీతిని శ్వాపదాళికూఁ
తలకుఁ దలంకుఁ బెన్గలఁకఁ ♦ దత్తఱ మందు గభీరహుంకృతిన్. ౧౧౫౧

కం. ఓవిధవా! రాజ్యంబును, నీవే తలఁ గొట్టుకొమ్ము ♦ నీయిష్టము మై
నావనజనేత్త్రుఁ బాయుట, జీవింపఁగ నొల్ల గడియ ♦ సేపును నైకా. ౧౧౫౨

కం. అని పలవించుచు జనపతి, జనసంఘము వెంట రాఁగఁ ♦ జనియె నరిష్టం
బు నగుపురంబునకును దా, వనట మృతస్నాతుఁబోలి ♦ వస మఱి మఱియున్.

చం. జనములు లేనిగేహములు ♦ చావడులుం బలహీనలోకరో
దనములు మూఁతలుం బడిన ♦ దైవతకూటము లాపణంబులుం

---

[1] తత్తడిమిన్నలు = ఉత్తమములైన గుఱ్ఱములు.

గనుఁగొన నెందునే నొకఁడు ♦ గాఁగ మహాపథమంద తోఁపఁగా
మనుజవరుండు చూచుచు స్వ♦మందిరముం జొరఁ బొఱె నేడ్చుచున్. ౧౧౫౪
తే. గరుడహృతపన్నగం బయి ♦ క్రాలునఖ్ఖు,భితమగుహ్రదంబుచొచ్చిన♦గతిని,సవిత
మబ్బుమాటున కరిగిన♦మాడ్కి సుతులు, సీతయును లేనియింటిని ♦ జేరి యచట
తే. గద్గదస్వరయుక్తుఁ డై ♦ త్క్ష్మావరుండు, మృదులమందార్థవాక్కుల ♦ నీ రెలుంగు
తోడ ని ట్లనుఁ గనుఁగొని ♦ తోడివారి, నాకు నిచ్చట నిలువ మ♦నంబులేదు.

దశరథుఁడు కౌసల్యాగృహమునకుఁ బోవుట.

కం. తీసికొని పొండు స న్నిఁకఁ, గౌసల్యాగేహమునకుఁ ♦ గలుగదు హృదయా
శ్వాసం బొండెడఁ గడువి,శ్వాసంబునఁ జూచు రాము♦జననియ నన్నున్. ౧౧౫౭
కం. అన మార్గదర్శకులు స,ద్వినయంబున రాముజనని♦వీటికిఁ గొనిపో
యిన నచటఁ బడియుఁ దల్పం,బున లుళితమనస్కుఁ డగుచుఁ ♦ బొక్కుచు తేఁడున్
కం. కోడలు నిద్దఱుకొడుకులు, వీడినయవ్వీడు విగత♦విధు వగునభముల్
జూడఁ గని బావురు వెత్తుచు, వీడితెరామా! యటంచు ♦ బిగ్గర నేడ్చెన్. ౧౧౫౮
కం. సేమమున మరలి వచ్చిన,రామునిఁ గని కౌఁగిలించి ♦ రమణిఁ జెలఁగఁగా
నీమహి నంతకు బ్రదికెడి,యామహితాత్మకులె ధన్యు ♦ లవురా యనుచున్ ౧౧౬౦
ఆ. పొరలి పొరలి మిగులఁ ♦ బొక్కు చుండఁగ నిట్లు,రాజుపాలి కాళ♦రాత్రి నాఁగ
రాత్రి వచ్చె; నర్ధ♦రాత్రంబువేళను, నాతఁ డనియెఁ గోస♦లాత్మజకును. ౧౧౬౧
చం. వినఁ గదె రామచంద్రు వెను♦వెంటను బోయిననాదుచూపు లా
ఘును విడనాడి యిప్పటికిఁ ♦ గ్రమ్మఱి రా, నటుగాన నిన్ను నేఁ
గనుఁగొన నేర నయ్యెదను ♦ గాంతరో! దాపునఁ జేరి నీకరం
బున నను నంటు లెస్స యనఁ ♦ బొక్కుచు నుగ్గలి చేరి నాథునిన్ ౧౧౬౨

కౌసల్య రామునిఁ దలచి దశరథుతోఁ జెప్పుకొని యేడ్చుట.

తే. కడుపుదుఃఖంబునను దన♦కాంతుఁజూచి, పలుకుఁ గౌసల్య:శ్రీరామ♦భద్రుమీఁదఁ
గ్రక్కి కౌటిల్యవిష మెల్ల ♦ గైక కుబుస, మెడలఁ బన్నగసతి యన ♦ నెలమిఁగనియె.
కం. రాము నిలువెడల నడుచుటఁ, గామిని కైకేయి లబ్ధ♦కామయి నగుటన్
ధామమునందలి నాగుం, బొ మన వెలి పెట్టెనను నృ♦పాలక మిగులన్. ౧౧౬౪
ఉ. అక్కట బిచ్చమెత్తి తిని ♦ యాసనతాలికి దానుఁ డై సుతుం
డొక్కట నింటిలోనఁ బడి ♦ యుండఁగ నిచ్చిన లెస్స గాదె, నీ
వక్కలకంఠి కట్టివర ♦ మాదట నీయఁగరాదె, రాజ్యముల్
దక్కకయున్న మానె గుణ♦ధన్యుఁడు కానల కేల పోవఁగన్?, ౧౧౬౫

ఉ. ఆకట! యాహితాగ్ని యగు♦నాతఁడు దర్శలఁ బూర్ణమాసలన్
బ్రాకట మైననిర్జరుల♦పాలిహవిస్సును రాక్షసావళుల్
గైకొన నిచ్చిన ట్లిపుడు ♦ కైక కొసంగి యథేచ్ఛ మీావు సు
శ్రీకము రాజ్యముం సుతుని ♦ జ్యేష్ఠు గుణిన్ వెడలంగఁ గొట్టితే. ౧౧౯౬

కం. కేల శరాసముఁ దాలిచి, యాలును దమ్ముండుఁ దోడ ♦ నరుదేర వనీ
పాళిని గజపతిగతి సీ,తాలలనాథవుఁడు చొచ్చుఁ ♦ దా నింతటికిన్. ౧౧౯౭

కం. వనవాసదుఃఖ మిట్టిది, యని యెఱుఁగనివారిఁ గైక♦యనుమతి నీ వా
యనఘులఁ గానల నెట్టితి, కన నయ్యెడ వార లేమి♦గతి పట్టెదరో. ౧౧౯౮

కం. ఎలప్రాయపువారల సుఖ,ఫలకాలమునందు నెడలఁ ♦ బాపితి నయ్యో
ఫలమూలాశనులై యే,చెలువున జీవించువారు ♦ చెపుమ యనఘా. ౧౧౯౯

కం. రారాదా రాముఁడు సహ,దారుం డై యనుజుతోడఁ ♦ దటుకున నిపుడే
కారాదా నాదుఃఖం, బారఁగ నశియింపఁ జేయ ♦ నద నిది శుభ మా. ౧౧౨౦

సీ. ఎప్పుడు వత్తురో ♦ తెప్పున మేల్కాన్న,రమణ నయోధ్యాపు♦రంబునకును
నెప్పు డెత్తుదు రొకో ♦ యెల్లెడ హృష్టులై, తోరణధ్వజము లీ♦యూరిజనులు
ఎప్పుడు పొంగునో ♦ యిప్పుర మెల్లను, బున్నమనాఁటియం♦భోధిపగిది
నెప్పుడు తే రెక్కి♦యే తెంచు సీతతో, నావు వెన్కానుకోడె♦యనఁగ సుతుఁడు

తే. ఎప్పుడొకో రాచబాటల ♦ నీపురంబుఁ, జొచ్చి వచ్చెడు నాముద్దు♦సుతుల మీఁద
జనసహస్రంబు లాజలఁ ♦ జల్లఁ గనులు, చల్లగాఁ గందు నాకుందు♦సముఁడుచుండ.

కం. సురుచిరకుండలయుతు లై, దరకరనిస్త్రింశచాప♦ధరులై శిఖర
స్ఫురదవనీధరము లనం, బురిఁ జొచ్చెడిసుతులఁ జూచు♦పుణ్యం బెపుడో. ౧౧౨౧

చం. కనుఁగొను టెన్నఁడొక్కొ ద్విజ♦కన్యలు పుష్పఫలాళిఁ జేతులం
గొని మునుమూరఁగాఁ బురికిఁ ♦ గోర్కె చెలంగఁ బ్రదక్షిణించుటల్;
ఘనపరిపక్వబుద్ధి, శచి♦కాంతుఁడు ప్రాయమునందు, నోరు మె
త్తనిముగుదుండు, వానిముఖ♦తామరసం బెటు గాంచు టబ్బునో. ౧౧౨౩

కం. మూఁడేండ్లముద్దుబాలుని, పోఁడిమి నాత్మోల సుతుఁడు ♦ పొడకట్టఁగ నే
నాఁడు కనులారఁ గందునొ, యేఁడీ రాముండు తనయుఁ ♦ డేఁడీ నాకున్. ౧౧౨౪

ఉ. నందియ మింత లేదు తొలి♦జన్మమువేళను నేను దల్లు లా
నందముతోడఁ జన్గుడుప♦నందనులం గడునీచురాల నై
కందులనోటిచన్నులను ♦ గండలక్రొవ్వునఁ బాయఁ జేసితిన్
దంపడియాయఘుం బిటులు ♦ దారుణభంగిని నన్ను బ్రింగెడిన్. ౧౧౨౫

సీ. సింహంబుచేత హిం♦సితవత్సగోవు వి,వత్స యైనట్టులు ♦ వత్సల యగు
నేను గైకేయిచే ♦ నీగతి సుతహీన, నైతి నింకే మని ♦ యనుకొనంగ
నట్టిసద్గుణజుష్టు ♦ నఖిలశాస్త్రాభిజ్ఞు, విడి యేకపుత్త్రుని ♦ మిడుకు బెట్టు
లే మని బ్రదుకుదు ♦ నేగతి బ్రదుకుదు, నానెఱసరి నిష్టుఁ ♦ గాన కున్న
తే. మండుపేసంగి నెట్లు మా♦న్గాండుఁ డెల్ల, యుర్వరను గరవాఁడిను♦యూఖములను
బ్రేఁచు నాగతి నాదుశ♦రీర మెరియఁ, జేయు చున్నది సుతశోక♦జాయతాగ్ని.

సుమిత్ర కౌసల్యకు శోకోపశమనంబు సేయుట.

కం అని వగచెడికౌసల్యా,వనితామణిఁ గాంచి ధర్మ♦పథవర్తిని యి
ట్లనియె సుమిత్ర సధర్మము, ననయంబుగ నీకు నేల ♦ సంతాపింపన్. ౧౧౭౭
చం.అనుపమసద్గుణుండు నవ♦రాజితుఁడుం బురుషోత్తముండు నీ
తనయుఁడు, వానికా కృపణ♦తన్ విలపించెద వార్య యిట్లు? దా
వనముల కేగు టెల్ల జన♦వర్యుని దంత్రిని సత్యవాదిఁ జే
యన కదె? దానికై వగన ♦ న్యాయమె చెప్పుమ ధర్మమానసా? ౧౧౭౮
కం.పెద్దలు మోక్షముకొఱకై, తగ్గ నడచు చుండు నట్టి♦ధర్మపథమునన్
ముద్దులసుతుఁడును నడచెను, నెద్దీ దోసంబు దీన ♦ నేటికి వగవన్? ౧౧౭౯
ఆ అప్రమాదబుద్ధి ♦ యఖిలభూతములజా, లములఁ గరుణ గలఁడు ♦ లక్ష్మణుండు
నుత్తముం ప్రవృత్తి ♦ నున్నవాఁ డమ్మహా,త్మునకు నదియె లాభ♦మును ఘటించు.
కం.వనవాసంబున నెరుఁగదె, జనకజ సుఖశీల యెటులఁగఁ ♦ జాలకయూ తాఁ
జనియె? నటు లెంచకుండు మ నీ,తనయుని ధర్మాత్ముఁ గొలుచు♦తమిఁ దోఁన చనెన్.
కం కీర్తిధ్వజ మెల్లెడలఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయు జగతిఁ ♦ బ్రభుఁ డగువిలస
న్మార్తి వ్రతసత్యధర్మ,సూనుని నిం దతని కేల ♦ పోనరుం గొదవల్ ౧౧౮౨
సీ. ఆరాముశుచితాను♦భావంబు లెంతయు, వ్యక్తంబు లగుటను ♦ వనజహితుఁడు
దనకిరణంబులఁ ♦ దాపింపఁ గూర్పఁడు, వానికిఁ గానన♦వాటులందు
యుక్తశీతోష్ణ మై ♦ యొప్పఁగఁ గన్కని,మందవాయువు సుఖ ♦ మంద వీచు
శయనించునప్పుడు ♦ జనకుపట్టులు మిహి,కాంశుఁడు కరముల ♦ నంటి మిగుల
తే. హర్ష మొనగూర్చు, నాశం♦బరారి
తనయు నధియింప మెచ్చి వి♦ధాత యొసని
కిచ్చె దివ్యాస్త్రముల నాయు♦హీనసత్త్వఁ
డుండు నట లెస్స యింటిలో ♦ దున్నయట్లు. ౧౧౮౩
తే. ఏనిశరములమార్గంబు♦లోన గోచ,రించుమార్గురు ముట్ట న♦శించుగార
లట్టివిక్రమశాలి సి♦షట్టె; వాని,యాజ్ఞ నర్తింప కెటు లుండు ♦ నఖలధరణి నెవర

తే. బలము శౌర్యంబు కాంతిసం॰పదయు నెపుడు
వెలుఁగు నెవ్వానియందు నా॰వీరవరుఁడు
కాననావాసముననుండి ॰ క్రమ్మఱంగ
వచ్చి తూర్ణంబ పాలించు ॰ వసుధ యెల్ల. ౧౧౮౫

ఉ. భానునకుం బ్రభాకరుఁడు ॰ పావకపావకుఁ. డెల్ల శ్రీలకుం
దా నగు శ్రీ, ప్రభుండు ప్రభు॰నాయకకోటికిఁ, గీర్తి కీర్తికిన్
మానుగ వేల్పువేలుపు, క్షమాక్షమ, భూతతతిం బ్రభూత మా,
వానికి లోవ ముండు నొకొ ॰ పట్టనమందున యేని కాననేన్? ౧౧౮౬

ఉ. శీలవతీమణీ! సుతుఁడు ॰ చెచ్చెరవచ్చి ధరాధరానుతా
శ్రీలను గూడి వేడ్క నభి॰షేకము ముప్పురితోడఁ గైకొనన్
జాలుగబాష్పపూరములు ॰ జాఱ నవారిగ లోచనంబులన్
హాళిని లోకులెల్లరుఁ గ॰నంగలవార లపాస్తశోకులై. ౧౧౮౭

కం. భామహితుని నపరాజితు, స్వామిని గుశచీరధరుని ॰ బద్మాలయ నా
భూమిసుత యనుగమించెను, రామునకును దుర్లభంబు॰ గ్రాలునె యెందున్.

కం. ధీసుధనుర్ధరసత్తముఁ, డోసి మహిళా! ఖడ్గమార్గ॰ణోగ్రుఁడు నడువన్
దా మున్నుగ లక్ష్మణుఁ డా, రామునకును దుర్లభంబు ॰ గ్రాలునె యెందున్.

కం. ఒట్టగు శపథం బగు నీ, పట్టి యరణ్యంబునుండి ॰ వచ్చిన మరలన్
దొట్టినముదమునఁ జూచెదు, కట్టా శోకంబు మోహ॰కరిమయు విడుమీ. ౧౧౯౦

కం. ఘనపదములఁ బడి యో, మానిని! నీతనయుఁడే న॰మస్కృతిఁ జేయన్
జానుగ నుదితాబ్జునివలెఁ, గానంగల వేల నీకుఁ ॰ గాఱియపడఁగన్. ౧౧౯౧

కం. క్రమ్మఱి పురికి న్వచ్చి ను,ఖమ్ముగ నభిషిక్తుఁ డైన॰గాదిలిపుత్త్రున్
నెమ్మది నానందాస్రులు, గ్రమ్మఁగఁ గనులారఁ జూడఁ ॰ గలవు సుశీలా. ౧౧౯౨

కం. శోకింపకు మమ్మా దుః,ఖాకుల విటు గాకు పుత్త్రు ॰ నందవు కీడుల్
వే కాంచెదు సహలక్ష్మణు, శ్లోకన్యాసహితు రామ॰చంద్రుని నిచటన్. ౧౧౯౩

కం. ఇందఱ నూరార్పఁగ నీ,కుం దగ వగఁ గాక నీవ ॰ కోమలి వగపుం
జెందఁగ ని న్నూరార్పఁగ, నిం దెవ్వరు గల రిదేమి ॰ యేడ్చెద విట్టుల్. ౧౧౯౪

కం. రాముని జనయిత్రి వై గుణ,ధామా! దుఃఖింప నీకుఁ ॰ దగునే చెపుమా
రామునికంటెను వేఱొకఁ, డీమహి సన్మార్గవర్తి ॰ యేఁడీ లేఁడే. ౧౧౯౫

ఆ. వందమానుఁ డైన॰నందను సహమిత్రుఁ, గాంచి కూర్మిపుత్త్రుఁ ॰ గన్నులారఁ
గారు[1]నందు నీరు ॰ గార్చు మబ్బన హర్ష,జలకణాళి విడువఁ ॰గలవు నీవు. ౧౧౯౬

---

[1] కారు = వానకాలము.

ఉ. వైళమ వచ్చి త్వచ్చరణ♦వారిజముల్ దనమెత్తచేతులన్
వాలిని బట్ట సీతనయుఁ ♦ డాతనిశీర్షముమీఁద నశ్రువుల్
శైలముమీఁదఁ గార్మొయిలు♦లాగునఁ జాలుకొనంగఁ జేయఁగాఁ
జాలెద వీవ, యిప్పగిది ♦ జాలిఁబడం బని యేమి చెప్పుమా. ౧౧౯౭

కం.ఈసరణినుడులచే నా,శ్వాసింప సుమిత్ర పెక్కు♦చందంబుల నా
కౌసల్య శోక మంతం, బాసెను శరదల్పవారి ♦ వారిద మనఁగన్. ౧౧౯౮

✦ శ్రీరాముఁడు పౌరులను మరలి పోవఁ బ్రార్థించుట. ✦

సీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ ♦ డడవిమార్గముఁ బట్టి, చనుచుండ ననురక్తి ♦ జనము లెల్ల
రథము వెంబడిఁ బోవ ♦ రాజును సచివులు, వల దని వారింప ♦ వారు వినక
పోవుచు నుండిరి ♦ పురమునవారికి, నతులయశస్వి రా♦కాబ్జునట్టి
వాఁడు పౌరులుదన్ను♦'వలదయ్యవలదయ్య, మరలుమంచును వేఁడ♦మరలఁడయ్యెఁ
తే. దనదుజనకుని సత్యవా♦దిని నొనర్ప, నిట్లు పోవుచుఁ దన వెంట ♦ నేగుదెంచు
ప్రజల నెల్లరఁ దనకన్న♦ప్రజలయట్లు, స్నేహమునఁ జూచి యను రఘు♦శేఖరుండు.

కం.నాయందలిమీప్రీతియు, నాయందలిగౌరవంబు ♦ నయగుణులారా
చేయుఁడు భరతునియెడ మీ, రాయదియే నాకుఁ గడుఁబ్రి♦యం బగుఁ జుండీ.

తే. అతఁడు కైకసుతుండు క♦ల్యాణచరితుఁ
డారఁ బ్రియము హితం బగు♦నవియ యెల్ల
మీకు ఘటియించు నెద మెర♦మెర విడుండు
పదఁడు మీమీగృహములకుఁ ♦ బౌరులార. ౧౨౦౧

కం.వినుఁడు వయస్సున బాలుం,డును జ్ఞానమునందు వృద్ధుఁ♦డును మృదుగుణుఁడున్
ఘనవీర్యవంతుఁ డాతం, డనురూపపుభర్త మీకు ♦ నగు భయ మేలా. ౧౨౦౨

కం.రాజగుణలక్షితుఁడు యువ,రాజుగ నియమింపఁబడె భ♦రతు డటుగానన్
రాజాజ్ఞ కార్య మగుఁగా, యోజింపుఁడు నాకు మీకు ♦ నున్నజనులకున్.[1] ౧౨౦౩

ఉ. నాకుఁ బ్రియంబు సేతయు మ♦నంబున మీకు రుచించు నేని యో
లోకులు! నే నరణ్యముల♦లోఁ జరియించెడివేళఁ దండ్రికిన్
స్తోకముఁ గుందు లేనిగతిఁ ♦ జూచికొనుం డని చెప్పఁ జెప్ప ధ
ర్మైకరతాత్ము భూపతిగ ♦ నందఱుఁ గోరిరి రాము నయ్యెడన్. ౧౨౦౪

కం.ఎంతెంత జనకతనయా, కాంతుఁడు ధర్మంబునుండి ♦ కదలఁడో లిరుఁడై
యంతంత పౌరులును భూ,కాంతునిఁగా రామవిభునిఁ ♦ గాంక్షించి రెదన్.

కం.కన్నుల బాష్పము లురల, న్విన్ననిమోమునను వచ్చు♦నిఖిలజనములన్
బ్రన్ననితనగుణముల నా,యన్న సలక్ష్మణుఁడు గట్టి♦ యాకర్షించెన్. ౧౨౦౬

---

[1] ఉన్న జనులు = ఇతర జనులు.

కం. జ్ఞానవయస్తేజముల న,నూనంబుగ వృద్ధు లైన♦యుర్వీజనముల్
మానక తల వడఁకెడివా, రీ నెఱి వెను చిక్కి యనిరి♦ యులుఁ గ్రొత్తి వ్యథన్.

ఉ. ఓరఘురామ మోసికొని♦యుద్గతిఁ బోయెడిజాతివాజులా
రా! రమణుల్ వివాసిగ న♦రణ్యముకై కొనిపోదు రే యిటు
ల్కారజవంబుమాని మర♦లుం డిఁకఁ బోకుఁడు, దాఁటఁ జెప్పు నీ
తారమణుండు పృష్ఠలపి♦తంబులు[1] మీ రిటు మీఱఁ జెల్లునే. ౧౨౦౯

తే. కర్ణవంతము లయినమృ♦గంబులందు, గుఱ్ఱములె శ్రేష్ఠములు గదా ♦ కోర్కిగలిగి
యెన్నఁ డెవరిని వేఁడమ ♦ యిట్టిమేము, మిమ్ముఁ బ్రార్థించెదము వేగ♦క్రమ్మఱుండు.

కం. వీరుఁడు ధర్మైకసదా,చారుఁడు పూతుండు రామ♦చంద్రుం డతనిన్
మీరలు పురకిని గొనిరా, కారణ్యతలాళి విడువ♦ నరిగెద రేలా? ౧౨౧౦

→ పౌరవృద్ధులు శ్రీరాముని బురికి రాఁ బ్రార్థించుట. ←

చం. అని ప్రలపించుసద్ద్విజుల♦యార్తనినాదము లాలకించి గ్ర
క్కున తనభార్య దమ్ముఁడు ది♦గం దనతోడ రథంబుఁ గాల్నడన్
జనియెను సన్నికృష్టపద♦చారములం దన వెన్క నున్న యా
జను లెయిదన్, రథస్థుఁ డయి♦ సాధ్యము గామి మరల్ప వారలన్. ౧౨౧౧

కం. తేరిన్ డిగ్గియుఁ గాల్నడ, చారిత్రనువత్సలుండు♦ చనఁగఁ గృపాళున్
జేరి యిటు లనిరి ద్విజు లో,శ్రీరామా యిట్లు సేయఁ♦ జెల్లునె నీకున్. ౧౨౧౨

సీ. బ్రహ్మణ్యుఁ డగునిన్ను ♦ బ్రాహ్మణ్య మిది యెల్ల, వెనుకొని వచ్చెడిఁ ♦ గనఁగదయ్య
యరణులయందు స♦మారోపితంబు లై, యగ్నులు వచ్చె ద్వి♦జాంసములను
వాజపేయాధ్వర♦ప్రాప్తతపత్రముల్, శరదభ్రగతి వచ్చు♦జాడఁ గనుము
ఛత్రహీనత నీవు♦ సంతాప మిటు లేల, పొంద నెండకు దివ్య♦సుందరాంగ

తే. యస్మదీయంబు వాజపే♦యార్జితంబు, లయినగొడుగులు పట్టెద♦ మయ్య వాని
చాయలను రమ్ము వేదాను♦సారిణి మతి, వనుల నీతోడఁ దిరుగంగ ♦వాంఛపడియె.

కం. పాతివ్రత్యసురక్షిత, లౌతరుణులు నిలుచువార ♦ లాలయములలోఁ
బూతాస్తత్పరమార్గము,లై తగు వేదములు నిల్చు♦ నాత్మల మాకున్. ౧౨౧౪

ఉ. మానఁగదయ్య నీహృదయ♦మార్గము, మామతినిశ్చయంబు ని
ల్లాను గదయ్య, మామనవి♦ యారయ కీవ యుపేక్ష సేయుచున్
దీనికి మేలిధర్మమును♦ దేని నొనర్పఁగఁ జూచె? దీవ యి
ట్టైనను విప్రవాక్యమును♦ నారయువా రెవ రింక ధారిణిన్? ౧౨౧౫

[1] లపితంబులు = మాటలు.

కం.తల వణఁకాడఁగ వెలిఁగి,న్వలఁబోలిన నరల[1] నొప్పు♦వారము నీకా జాఁ
గిలిపడి యీాదుమ్మున ని, శ్చలశీలా! వేఁడెదము మ♦రల్పుము తేరిన్. ౧౨౧౬
కం.ఇం దరుదెంచినసద్ద్విజు, లెందఱో యజ్ఞముల కూని♦రెల్లను సిద్ధం
బందునకు నవి సమాప్తిం, బొందించుట నీవశంబ♦పుణ్యచరిత్రా. ౧౨౧౭
తే. జంగమాజంగమంబు లౌ♦సకలభూత
తతులు నీయందు భక్తిమం♦తములు నూనె
వేఁడుకొను చున్నభక్తుల♦విషయమునను
గరుణ చూపుము మదిఁ దేజి♦ ఖలవిదారి. ౧౨౧౮
ఉ. వేరులు నేలఁ బాఁతికొన♦ వెల్వడి నీబడి రా సమర్థతా
దూరము లై కుజంబు లవె♦ తోయజలోచన! నిన్నుఁ జూచుచుకా
బౌరులఁబోలె మమ్ము నెడఁ♦బాసెదవే రఘురామ యంచుఁ దా
మూరక గాలివేగమున♦ హో రని యేడ్చుచు నున్న వక్కటా. ౧౨౧౯
తే. సర్వభూతానుకంపి వై♦ జరగునిన్నుఁ, గదలమెదలక యాహార♦కలన లేక
చెట్లకొమ్మలయంద ని♦శ్చేష్టితాండ,జాళి యాచించుచున్నవ♦ల్లదిగోఁ గంటె.

శ్రీరాముఁడు తమసానదీతీరముఁ జేరుట.

తే. అనుచు రాము మరల్ప నా♦యఖిలజనము, యాచన యొనర్ప శ్రీరాము♦నడ్డగింప
వచ్చెనో యనఁ దమస య♦న్వాహిని యట, నడ్డముగ వచ్చెవారల♦యరుగుత్రోవ.
ఉ. అంత సుమంత్రుఁ డచ్చట హ♦యంబులఁ దేరిని బాపి మార్గవి
శ్రాంతి దొలంగ సీరములఁ♦ ద్రాపియు మేపు నొసంగి మేని నా
ద్యంతముఁ దోమి కొంతవడి♦ యట్టిటు త్రిప్పుచు నుండ జానకీ
కాంతుఁడు సీతఁ జూచుచును♦ గాదిలితమ్మునితోడ ని ట్లనున్. ౧౨౨౨
కం.మన కాననయాత్రావ్రత,దినములలో నిదియ మొదటి♦దిన మరిగెడి నో
యనఘా చేరితి మిచవియు, వనవాసం బెట్లొ యనుచు♦ వగవకు మన్నా.౧౨౨౩
కం.మన్యువున నెలవులకుఁ జను, వన్యమృగవిహంగమాది♦వర్గంబులచే
శూన్యాటవు లేడ్చెడి క్రియ, మాన్యగుణా! తోఁచు చున్న♦మార్గము కంటే.
ఉ. అక్కట మామకీనజన♦కానుప మోజ్జ్వలరాజధానిలో
మక్కువ నెంచుచుకా మనల♦ మానవతీపురుషాళి మిక్కిలిం
బొక్కుచు నుండుఁగా! సతత♦ముకా భరతుం బినతమ్ము నిన్ను న
న్నక్కటికంబుతోడ వసు♦ధాధిపునిం బ్రజ ప్రేముడిం జెడిన్. ౧౨౨౪
చం.జనకుఁ దలంప దుఃఖ మగు♦సాధ్వి యశస్విని వృద్ధ యైననా
జననిఁ దలంప గుండియలు♦ ఝల్లు మనుకా జుమి యంతకంతకుకా

---

[1] నరలకా — నరసిన వెండ్రుకలచేత.

గొనకొని యేడ్చి యేడ్చి కడు♦గోరముగాఁ గనుదోయి వాఁచఁగా
జనకులు చీఁకు లౌదు రొకొ♦ సందియ మయ్యెఁ గదయ్య లక్ష్మణా. ౧౨౨౬

చం. కలఁడు గదా సుధీరతుఁడు♦ కైకతనూజుఁడు తల్లిఁ దండ్రిఁ దా
నలమట పొందకుండ నట♦ నాదర మారఁగ నూఱడింపఁగాఁ
దలఁచి మఱిన్ మఱిన్ భరతు♦ధర్మరతత్వదయార్ద్ర బుద్ధులన్
దలర నొకింతయేని తలి♦దండ్రులపట్ల నెడంద లక్ష్మణా. ౧౨౨౭

ఉ. మే లొనరించి తీవు నిటు♦ మేకొని నాబడి వచ్చి యీయర
ణ్యాళిని సీతఁ గావఁగ స♦హాయుఁడ వౌటను, నేఁటి రేయి యిం
దే లలి వన్యమూలము ల♦నేకము లుండియు నీరుమాత్రమున్
గ్రోలి యుపాస ముండెదను♦ గోరిక యయ్యెడు నట్లు సేయఁగన్. ౧౨౨౮

కం. అనుచు సుమంత్రుం గనుఁగొని, యనఘా గుఱ్ఱములఁ జూడు♦ మవధానిత నాఁ
జని ప్రొద్దు గ్రుంక వాజుల,కును నీరును మేపు వెట్టి♦ కొద లే కుండన్ ౧౨౨౯

ఉ. ఆరసి మ్రొక్కి సంధ్యకును♦ నాతఁడు లక్ష్మణుతోడ నానదీ
తీరమునందు నాకులను♦ దీర్పఁగ శయ్యను బ్రీతియుక్తుఁడై
చేరె రఘూద్వహుం డచటఁ♦ జేడియతోఁ బినతమ్ముతోడుతన్
గూరిమి; నన్నయున్ వదినె♦ కూరుకు చెందిన యంత వారలన్ ౧౨౩౦

ఉ. చూపి సుమంత్రుతో ననియె♦ శూరకులాగ్రణి లక్ష్మణుండు కం
టే పడి యున్నవారు వన♦నీరజనేత్రులు సౌఖ్యపాత్రు లం
చీపగిదిన్ రఘూత్తము న♦హీనగుణంబులు దెప్ప మాయ కె
న్నోపలుకాడు చుండఁగనె♦ యుగ్రకరుం డుదయింప నున్నెడన్. ౧౨౩౧

తే. గోకులాకులతీర మై♦ కొమరుమీఱు, నల్లతమసానదీతీర♦మందుఁ బౌర
జనులతోడుత నారాత్రి♦ సంవసించె, నాలుఁ దమ్ముండుఁ గొలువ గు♦ణాకరుండు.

శ్రీరాముఁడు పౌరుల మోసగించి పోవుట.

ఉ. అంతట మేలుకాంచి యట♦ నంతట సంతట నిద్దురం బడి
శ్రాంతిని గూరి యున్నజన♦సంఘములం గని కంటె లక్ష్మణా
యెంతలు పుట్టె నాస విడి♦ యిండ్లపయిన్ మనమీఁది ప్రేమ నీ
గుంతల మిట్టలం బడియుఁ♦ గూర్కెరి చెట్లమొదళ్ల నీజనుల్. ౧౨౩౩

చం. వలవదు పూర్ష్య, మేఁ బురికి♦ వచ్చెదువాఁడను గాను, బొం డనం
దొలఁగరు వెంబడిం బడిరి♦ నొక్కివచించితి నేని ప్రాణము
ల్దొలఁ గెడివారు నిక్క మిది♦ లోకులు నిద్దుర గూరి యుండఁగా
మెలసి రథంబు నెక్కి వన♦మేదిని నిర్భయ మార్గసీమలన్ ౧౨౩౪

తే. పోదమా వీరలెల్లరు♦నాదమఱచి, నిద్రగూరిరియిఁక నిట్లు♦నిద్రఁగొనరు [గొనఁగ
ప్రజల స్వకృతంపు దుఃఖంబుఁ♦బాపవలయు, నృపుఁడు; నాకయి వీ రేల♦నెగులు
ఉ. మేలు త్వరం జనంగ నన♦మేకొన నావచనంబుఁ దప్పుఁ డా
వేళ సుమంత్రుఁ జూచి పృథి♦వీతనయాపతి పల్కెఁ దేరి గు
ఱ్ఱాలను బూన్పు మేలుకొని♦ఱం పౌనరింపకమున్న యీ ప్రజల్
లీలఁగ దాఁటి పోవుదము♦లె మ్మన నాతఁడు నట్లు చేయుచున్ ౧౨౩౬
ఉ. ఆయిత మయ్యెఁ దేరు మహి♦తాత్మక నీవు సలక్ష్మణుండ వై
జాయను గూడి యెక్కు మనఁ♦జయ్యన నాతఁ డొనర్ప నట్ల య
త్యాయతవేగ మైనతమ♦సాపగ దాఁటఁగఁ దోలె సాది యం
దాయనఘుండు కాల్నడ మ♦హాపథముం గని చొచ్చి యయ్యెడన్ ౧౨౩౭
ఉ. పౌరుల మోసగింప నిటు♦పల్కె సుమంత్రునిఁ జూచి నీవొకం
డే రథ మెక్కి తూర్ణముగ♦నేగుమ యుత్తరదిక్కుగాఁ, గడుక్
దూరమునందునుండి పెడ♦త్రోవను గ్రమ్మఱు మెట్టు లైన నీ
పౌరులు మమ్ముఁ గన్గొనని♦భంగి నొనర్పు సుమంత్ర! నావుడున్ ౧౨౩౮
చం. పనివిని యట్ల చేసి రఘు♦వల్లభు నాతఁడు డాయ వారుఁ జ
య్యన రథ మెక్క సారథి ప్ర♦యాణశుభైకనిమిత్త దర్శనం
బునకయి యుత్తరంబుగను♦ముందుగఁ దేరిని ద్రిప్పి పిమ్మటన్
వనులకు నేగుమార్గమున♦వాజులఁ దోలె జనంబు మీఱఁగన్. ౧౨౩౯

← పౌరులు రాముని గానక దుఃఖించుట. →

ఉ. ఆవఱువాత లేచి జను♦లందఱు రాముని గాన కార్తిచే
దేవురు నొంది మూర్ఛలను♦ద్రెళ్లుచుఁ గన్నుల నీరు గాఱఁగా
నీవల నావలన్ వెదకి♦యెందును వారలజాడ లేమి దుః
ఖావిలచిత్తు లై రఘువ♦రా! యని యార్చుచు వెచ్చ నూర్చుచున్ ౧౨౪౦
ఉ. నిద్దుర పాడుగాను, దల♦నెక్కొని యిట్టులు చేసె నయ్యయో,
బుద్ధి పరాకు చెందె, నెటు♦పోదుము, గాఁనగ రాఁ డెటన్, మహో
పద్దశ సంభవించె, నిజ♦భక్తుల నెల్లర వీడి కానకున్
బద్ధుగ నేగె నొంటి నిఁకఁ♦బ్రాపెవరో మన కెల్ల నియ్యెడన్. ౧౨౪౧
కం. ఎట్టులు చూడఁగఁ గల్గునొ, యట్టి పృథూరస్కునిన్ మ♦హాభుజు రామున్
నెట్టుకొని యెట్టిపనియోన్, బట్టుగ నెఱవేర్చునట్టి♦పార్థివుపట్టిన్. ౧౨౪౨
కం. తనకన్నబిడ్డలను దయ, జనకుఁడు రక్షించురీతి♦సంరక్షించున్
మనల సదా యిపు డేటికిఁ, జనియెనొ యిందఱను వీడి♦సాహసమతి యై.
ఉ. రాముఁడు లేకయున్న మన♦ప్రాణము లుండిన నేమి పోయెఁ బో
నే మటు గానఁ బ్రాణముల♦నియ్యెడఁ బాచుకొనంగ మేలు కా

దే మన కెల్ల, నొండె నిఁక ♦ మృత్యుముఖాభిముఖంబుగా నుద
క్సీమన పోవు టొప్పు, నది ♦ చేయుట యుత్తమభంగి చెప్పఁడా. ౧౨౪౪

కం. తండిగ నున్న విటం గడు, నెండినకట్టియలు వీని ♦ నెల్లను జితగా
మండించి దానిలోఁ బడి, దండధరుం జూడఁ జనఁగఁ ♦ దగుఁ దగు మనకున్.

కం. అనయ్యం బాతియ్యం, బానీతియు నీను లేమి ♦ యామృదువాక్యం
బానిస్తులగుణసంపద, యేసరులం గందు మింక ♦ నే మనుకొనఁగన్. ౧౨౪౬

ఉ. ఊరికిఁ బోవ వృద్ధులును ♦ నోపనివారును స్త్రీలు బాలు ర
య్యా రె రఘూద్వహుం డెచట? ♦ నాదటఁ గ్రమ్మఱి వచ్చెనే? యనఁ
వారల కెల్ల రాము వన♦వాటికి సాగఁగ నంపి వచ్చు చు
న్నార మటంచుఁ జెప్ప నగు♦నా? మఱి యే మని చెప్పశక్య మా. ౧౨౪౭

కం. రామునితోడుత వచ్చియు, రామునిఁ దోడ్కొనక చనిన♦ప్రజఁ గని వృద్ధ
స్త్రీమాణవకోపేతం, బా మననగరంబు మిగుల ♦ నడలదె యార్తిన్. ౧౨౪౮

కం. రామునితోడుత వచ్చియుఁ, బ్రేమంబున నింతవట్టు ♦ వెండియు నగరం
బీమెయి నే మోములతో, నే మని చొర మనసు లోర్చు ♦ నె ట్లని చింతన్.

కం. క్రేవులఁ బాసినగోవుల, నూపునఁ దమ బాహు లెత్తి ♦ రోదనసహితా
లాపములఁ బెక్కు తెఱఁగుల, వాపోయిరి యెల్ల జనులు ♦ వల నెఱుఁగమిచేన్.

కం. తేరి తెరువునను గొండొక, దూరము చని దానిజాడ ♦ తోఁపమి ననలఁ
బౌరులు నిర్భాగ్యుల మం, చూరక తముఁ దిట్టుకొనుచు ♦ నుత్తలపడుచున్. ౧౨౫౧

కం. ఏమి యిది యేమి గతి యిం, కేమి యొసర్పంగ వచ్చు ♦ నిందఱ దైవం
బే మోసము చేసెఁ గదే, యీమాడ్కి నటంచు నేడ్చు ♦ చేగిరి పురికిన్. ౧౨౫౨

⟶ పౌరు లయోధ్య మరలఁ జేరుట. ⟵

ఉ. పాడఱినట్లు దోఁపఁ దమ♦పట్టన మంతయు రాముఁ డున్న యీ
పీ డశుభాస్పదం బగుచు ♦ వీక్షవడెఁ గంటిరె, పక్షిరాజు వెం
టాడి ఫణీశు వెలార్పఁగ జ♦లాశయమో శశి లేనిమిన్నొ నీ
రూడినకంధియో యనఁగ ♦ నొప్పు దొఱంగె నటంచుఁ జింతచేన్ ౧౨౫౩

తే. కనులు వాఁచఁగ నేడ్చుచుఁ ♦ గదిసి తమ్ముఁ, దమజనంబులుఁ బెఱవారుఁ ♦ దగ్గఁగనఁగ
వారి గుర్తింప లేరైరి ♦ వనటకలిమి, బాష్పవిప్లుతనేత్రులై ♦ వ్రాలి పడుచు.

ఉ. రాముని వెంట నంటి యిటు ♦ గ్రమ్మఱి వారలు పీన్గులట్టులై
ధామములందుఁ జొచ్చి నిజ♦దారసుతావృతు లౌచు దీనతఁ
మోములఁ జేతు లూనుచు ము♦మూర్షను హా యని బిగ్గ యేడ్చి రిం
కేమి తెఱంగొ యేమిగతి ♦ యెక్కడ కేగుద మంచు నంతటన్ ౧౨౫౫

ఉ. శ్రోత్రగ మిత్రు లబ్బుటకుఁ ♦ గూర్పరు మోదముఁ, గ్రొత్తవస్తువుల్
హత్తియు హర్ష మూన రట ♦ నంగదు లుంపరు వైశ్యు లెవ్వరున్
గ్రొత్తగ నత్త లిండులకుఁ ♦ గోడలు రా మురిపెంబు గాన రెం
దత్తఱిఁ బ్రొయ్యి రాఁజ నిడ ♦ రార్తిఁ బురిన్ గృహమేధు లెవ్వరున్. ౧౨౫౬

కం. పలుధనములు లభియించియు, నలరరు చిరనష్టవిత్త ♦ మంది మురియరున్
దొలిచూలుఁ గొడుకుఁ గాంచియుఁ, దలఁపున నేన్మదముగనదు ♦ తల్లియుఁ బురిలోన్.

← పౌరు లయోధ్యకుఁ బోవ స్త్రీలు వారిని నిందించుట. →

కం. ఇంటింట నేడ్పువాలుం, గంటులు తమపతులు రాఁగఁ ♦ గని యిండులకున్
గెంటసము లాడి రార్తిని, గంటులు వడ నంకుశమునఁ ♦ గరి నడుచుక్రియన్.

ఉ. రామునితోడఁ బోయియును ♦ రాజశిఖామణిఁ దోడితేక యి
ళ్లే మని వచ్చినార లొకొ ♦ యిండ్లకుఁ గ్రమ్మఱి, యిండు లేటికో
యేమిటి కాలుబిడ్డలు స♦హీనసుఖంబులు విత్త మేటికిన్
రామునిఁ గన్నులారగఁ గ♦నన్ సుకృతాత్ములు గానివారికిన్. ౧౨౫౯

ఉ. ఒక్కఁడ లక్ష్మణుండు సుజ♦నోత్తముఁ డీజగమందు భక్తిమై
మక్కువ రామచంద్రుని ను♦మాతనయాన్వితుఁ గొల్వఁ గానకై
చెక్కఁగ నేగె, నాయడవిఁ ♦ జారుధునీసరసీవరంబులం
దక్కమలాత్ముఁ డాడ నహ♦హా యవి యేసుకృతంబుఁ జేసెనో. ౧౨౬౦

కం. కాంతారకసంతానము, కాంతానూపములు నదులుఁ ♦ గటకప్రష్ఠా
క్రాంతధరాధరములు న, త్యంతము శోభిల్లఁ జేయు ♦ నా శ్రీరామున్. ౧౨౬౧

కం. కాననములేని శైలము, లేనిఁ బ్రియాతిథినిబోలి ♦ యేతెంచినసీ
తానాథుని నర్చింపక, మానఁగ నెటు లోపు నవి స♦మర్చావిధులన్. ౧౨౬౨

కం. నెరయంగ మొకరితేఁటులు, వరకుసుమాపీడము లయి ♦ పలుమంజరులన్
సరసం బయి వనవిటపులు, దరిసింపఁగఁ గలవు రాము ♦ ధన్యము లగుచున్.

కం. కాలంబు గాక యుండియు, బాళిని బూవులును బండ్లుఁ ♦ బరమాదృతిమై
శైలంబు లొసఁగు సీతా, బాలాహృదయేశ్వరుండు ♦ పజ్జల డాయన్. ౧౨౬౪

కం. సెలయేఱుల నిర్మలతర, జలపూరము చిత్రముగను ♦ జాలు గొన మహా
చలములు సలుపును దమతమ, పొలిమేరలు చేరఁ బురుష♦పుంగవుఁ డాస్థన్.

కం. ఎండకు సొటసొట లాడుచు, దండను దమకాలినొవ్వఁ ♦ దలఁగింపఁగ వా
రుండఁగఁ గొమ్మల వీచుచు, దండిగ రమియింపఁ జేయు ♦ ధరణీరుహముల్.

పురస్త్రీలు శ్రీరాముఁ దలంచి దుఃఖించుట.

ఉ. ఎచ్చట రామచంద్రుఁడు మ♦హిష్ఠగుణోత్కరసాంద్రుఁ డుండునో
యచ్చట భీతి లేదు చుఁడి ♦ యచ్చట లేదు పరాభవంబు నా
సచ్చరితుండు దూరముగ ♦ సత్వరుఁ డై చనకుండ మున్న పెం
పచ్చుపసంగ రెండు పదఁ♦డా చని యుండ నసింత మర్రిలిన్. ౧౨౬౭

ఉ. ఆతఁడ జీవకోటికిఁ బ♦రాయణ మాతఁడ ప్రాప్య మాటచేఁ
బ్రీతిని నమ్మహాత్ము సద♦రీణగతిం బదసేవఁ గొల్వఁగాఁ
జేతము లుల్లసిల్లెడిని ♦ సీతను భక్తిని గొల్తు మేము, మీ
రాతరుణార్క తేజుఁ బ్రియ ♦ మార భజింపుఁడు రెండు పోవఁగన్. ౧౨౬౮

కం. మీ యోగక్షేమంబుల, నాయనఘుం డరయుచుండ ♦ నవనిజ యరయుః
మా యోగక్షేమంబుల; నేయడలును లేదు వారి♦నే కొలువంగన్. ౧౨౬౯

సీ. అప్రశస్తంబు నై ♦ యమనోహరంబు నై, యవలక్షణంబు నై♦యాత్మనాశ
కం బయి మిగుల ను♦త్కంఠఁ గల్గించు నీకొంపపై నెవ్వఁడు ♦ కూర్మిసేయుఁ
గైకేయి రాజ్యంబు ♦ గావింప ధర్మహీ,నమ్ము దిక్కు లేని దా ♦ నగర మింక
నెక్కడి బ్రతుకుపా ♦ టెక్కడిబిడ్డలు, నెక్కడిధనము ల ♦ దేటిమాట

తే. భాగ్య సంప్రాప్తి కై తన♦పట్టి విడిచె, మగని నెడఁబాసె నట్టిదు♦ర్మార్గురాలు
వంశపాంసని యింక నె♦వ్వాని నేమి,చేయ కుండెడి మన మేమి ♦ చేయఁగలము.

కం. కైకేయి బ్రతికి యుండఁగ, నా కెకడం గూలివాండ్ర ♦ మగుచును బ్రదుకఁ
మా కొర్వదు మది నిక్కం, బీకొడుకులమీఁద శపథ ♦ మిడితిమి చుండీ. ౧౨౭౦

ఉ. రాజకుమారునిం గనిక♦రం బనుమాట యొకింత లేక దు
ర్యోజనఁ జేసి కాఱడవిఁ ♦ ద్రోసినదుర్మతి దుష్టశీల న
య్యోజ జేగజేంతఁ గొల్చి యెవఁ♦డో సుఖ మందెడివాఁ, డనాయకం
బై జనహీన మై నగర ♦ మంతయుఁ బా డయిపోవు నీపయిన్. ౧౨౭౨

ఉ. రాముఁడు గానకుం జనుట ♦ రా జిఁకఁ జచ్చును, మీఁద నేడ్వ యీ
భూమిని; క్షీణపుణ్య! లిది ♦ బుద్ధిఁ దలంచి విషంబుఁ గ్రోలుటో
రాముని వెన్నడిం జనుటో ♦ క్రచ్చఱ నీనగరంబువార్త పే
రేమి వినంగ రాని మహి ♦ కేనియుఁ బోవుటో నిశ్చయింపుఁడీ. ౧౨౭౩

చం. అలుకక మోసమై దశర♦థావనినాథుఁడు రాముఁ డమ్ములో
జలజదళాక్షితో వనికి ♦ సాగఁగ నంపి దయావిహీనుఁ డై
మలఁగక మిమ్ము మమ్ము దెస♦మాలినవారిని బోయవానిముం
గలఁ బశుజాల ముంచుగతిఁ ♦ గైకయిపట్టికి నప్పగించెడిన్. ౧౨౭౪

సీ. నిండుఁజందురుఁబోలు ♦ నెమ్మోముగలవాఁడు, నహితపాళికిఁ గాలుఁ ♦ డైనవాఁడు
గూఢజత్రులకల్మి ♦ యూఢి కెక్కినవాఁడు, నుత్తమాజానుబా ♦ హువులవాఁడు
కమలంబులనుబోలు ♦ కందోయి గలవాఁడు, తాన మున్నుగఁ బల్క ♦ నూనువాఁడు
కమ్మనిపల్కులు ♦ నెమ్మి నాడెడివాఁడు, మాఱు లేనిపరాక్ర ♦ మంబువాఁడు
తే. సౌమ్యుఁ డగువాఁడు, మఱి జగ ♦ జ్జాలమునకు
నమృతకరునట్లు చూడఁ బ్రి ♦ యంబు నైన
వాఁడు, పురుషోత్తముఁడు ఘోర ♦ వనచయంబు
శోభితముఁ జేయ కుండునే ♦ సుకృతరతుఁడు ౧౨౬
కం. రాముండు సత్యభాషా, ధాముఁడు దానాభి రాజి ♦ తద్విపగమనుం
డామహనీయుఁడు నిజతను, ధామంబున వెలుఁగఁ జేయుఁ ♦ దద్వన మెల్లన్.
కం. ఈకరణిఁ బురమునం గల, యాకరిణీయాన లెల్ల ♦ నలమటపడ న
స్తోకంబుగ మృత్యుభయ, వ్యాకులల ట్లంతఁ బంక ♦ జాప్తుఁడు గ్రుంకెన్. ౧౨౭
ఉ. వేలుప రగ్నిహోత్రముల ♦ విప్రులు, వేదపురాణసత్కథల్
బాళిఁ బఠింప రెవ్వరును ♦ బాధితమంబు పురంబు ముంపఁగా
జాలి మునింగి దిక్కు చెడి ♦ సంతస మింతయు లేక శూన్యప
ణ్యాళియు నై గ్రహోడుంహి ♦ తాభ్రముభంగి నయోధ్య చెన్నఱెన్. ౧౨౮
చం. తమతమముద్దుబిడ్డలను ♦ దమ్ముల నన్నలఁ బాసినట్లుగాఁ
గమలదళాక్షు లాపురిని ♦ గాదిలిరాముని కంగలార్పఁగా
శమకరగీతనృత్యములు ♦ చారుతరోత్సవముల్ దొలంగి సం
శమితజలార్ణవంబుగతి ♦ జానతఱ పట్టన మొప్పె నయ్యెడన్. ౧౨౯

శ్రీరాముఁడు కోసలదేశంబు దాఁటి పోవుట.

సీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ ♦ డాకొఱ రేయిని, గడుదవ్వు చని రేప ♦ కడను వార్చి
యావిషయం బెల్ల ♦ నతిక్రమించుచు దూర, మంచలియూరులు ♦ సుందరంపుఁ
దోఁటలు, వితైడు ♦ దుక్కిమళ్లను జూచు, చును సత్వరంబుగఁ ♦ జనుచు నుండి
యును మెల్లగాఁ జను ♦ నొప్పు దోఁపఁగ నట, వఱలెడిగ్రామసం ♦ వాసజనులు
తే. తత్కుమారులఁ గనుఁగొని ♦ దశరథుండు, ఛీఛీఛీ యాఁడుదానికిఁ ♦ జెవ్వి నిచ్చెఁ
గామవశుఁడయి యయ్యయో ♦ కైక యెంత, పాప పాపానుబంధిని ♦ భ్రష్టురాలు.
ఉ. ఎంతటిమానహీన, యది ♦ యెంతటికూళ, య దెట్టిపాపదు
శ్చింతకురాలొ, యీయనఘుఁ ♦ జిన్నినుతుం గరుణాలవాలు స
చ్ఛాంతు జితేంద్రియుం డనికి ♦ సాగఁగ నంపె, మహానుభావ యీ
కాంత విదేహపుత్రి యకటా ♦ కాఱడవిం బడు నట్టి దుఃఖముల్. ౧౩౧

కం.అయోధ్యా దశరథుఁ డెంతటి,నెయ్యంబును లేనివాఁడొ ♦ నిజపుత్రకుపై
నియ్యనఘు లోకహితునిఁ, దయ్యో ఘోరాటవులఁ బ♦డం ద్యజియించెన్.
కం.ఈరీతి నాడ నయ్యా,యూరులవా రాలకించు ♦ చొయ్యనఁ గడచెన్
వీరుఁడు కోసల|దేశం, బారఘుకులుఁ డంతఁ జేరి ♦ యాపగ నొందున్ ౧౮౩
కం.వేదశ్రుతి యనుదానిని, మోదంబున దక్షిణాభి♦ముఖుఁ డై చనుచున్
భూదయితుసుతుఁడు గోమతి, సాదరమతిఁ గాంచి దానిఁ ♦ జయ్యన దాఁటెన్.
కం.శారీకీరీమత్తమ,యూరీకలహంసకలక♦లోద్భటరుచిరో
దార యగుస్యందికానది,తీరంబును దాఁటి విభుఁడు ♦ దేవికి ననియెన్. ౧౮౫
తే. కమలలోచన! యీనది ♦ గరసు[1] గాఁగ, మను వొసంగెను నిక్ష్వాకు♦మనుజపతికిఁ
దక్కనది యెల్లఁ గరదు లై ♦ ధరణినాథ, లేలుచుందురు సంప్రీతి ♦ యెసక మెసఁగ.
చం.అని తనసూతుఁ జూచి యను ♦ హంసకలస్వరలక్ష్మితోడ నో
యనఘ సుమంత్ర! యెన్నఁటికి ♦ నబ్బునొ నే సరయూతటంబునన్
గొనబగుతోఁటలందు జన♦కుండును దల్లియుఁ దోడ రా ముదం
బున మృగయావిహారరతిఁ ♦ బోఁడిమిగాఁ జరియించుపుణ్యముల్. ౧౮౮
తే. భువనములయందు రాజర్షి♦పుంగవులును వేడుకకు నయి, పితృకార్య♦వేళలందు
సజ్జనులు, విలుకాఁ డు ల♦క్ష్యంబుపొంటె, వేఁట చనుదురు నాకంత♦వేడ్క లేదు.
తే.కోసలేంద్రుఁడురాజుల♦గుణములిట్లు, మనసునకుఁ దెచ్చికొనుచు సు♦మంత్రుఁ జూచి
హర్ష మొప్పార ముచ్చట ♦ లాడుకొనుచు, నేగెఁ గోసలదేశంబు♦నెల్ల దాఁటి.
కం.మును పురజనసమ్మర్దము,నను మ్రొక్కఁగ వలను పడమి ♦ నవసారసలో
చనుఁడు పురిదిక్కు మొగ మై, వినయోక్తుల మ్రొక్కి యిట్లు ♦ వేఁడె నయోధ్యన్
ఉ. ఓరఘువంశపాలితపు♦రోత్తమమా! నిను గ్రామదేవతా
వారము నీయెడన్ వెలసి ♦ వర్తిలు వేల్పుల నెల్లఁ గ్రమ్మఱం
దీరిచి తండ్రియప్పను వ♦నీస్థలిఁ గ్రుమ్మరి తల్లిదండ్రులం
గూరిమిఁ గూడి వెండిఁ గనుఁ♦గొందును నన్ను ననుగ్రహింపుమా. ౧౯౧
కం.అని యిట్లు పలికి జేగుఱుఁ,గనుఁగవలన్ బాష్పవారి ♦ కాఱఁగఁ గుడిచే
తిని నెత్తి యచట మూఁగిన,జనపదజనములను జూచి ♦ సమ్మతిఁ బలికెన్. ౧౯౨
సీ. అనఘాత్ములార! మీ ♦ రనుకంపయును నను,క్రోశంబుఁ దగురీతిఁ ♦ గూర్చుకతన
నాపయి, మీ కిట్లు ♦ పాపీయ మాచిర, దుఃఖంబు ఘటియిల్లె ♦ ద్రోవ వసమె
పొందు మీమీకార్య♦ముల నవరింపఁగ, స్వార్థసిద్ధికి నేను ♦ నరుగువాఁడ
నని పల్క, వారు మ♦హాత్ముని రాముని, వలగొని యేడ్చు చా ♦ వలను గనుచు

[1] గరసు = ఎల్ల.

ఆ. నిలిచి యచట నచట ♦ జలజాక్షుఁ జూచుచుఁ, బోవు చుండఁ దృష్టి ♦ పొంద కెదల
వారి కెల్ల మఱుఁగు♦పడి చను చుండె ని,శాముఖంబునందు ♦ సవితవోలె. ౧౫౩
సీ. చనుచు నీరీతిఁ గో♦సల్యాతనూజుండు, పురుభూతధనధాన్య♦పుంజిత మయి
దానశీలప్రజా♦మానిత మగుచును, లలితసౌభాగ్యసం♦కలిత మగుచు
నకుతోభయంబు నై ♦ యధికరమ్యంబు నై, చైత్యయూపోత్కర♦సాంద్ర మగుచు
గున్న మామిడితోఁట♦చెన్నుల మీఱుచు, సంపన్నవరజలా♦శయము నగుచుఁ
తే. బుష్టతుష్టజనాకీర్ణ♦పురము లగుచు, నాలమందలవందలు ♦ లీల నెగడ
బ్రహ్మఘోషంబు లొప్పారఁ ♦ బార్థివేంద్ర,లక్షణీయంబు నగుకోస♦లంబు శుభము
కం. కనుచును నడుమను నడుమను, గన నగునుద్యానవాటిఁ ♦ గడచుచు భూభృ
జ్జనభోజ్యము రాజ్యము విడి, చనియెను ధీరోత్తముండు ♦ చని యచ్చోటన్ ౧౫౪

←≻→ శ్రీరాముఁడు గంగానదిఁ గాంచుట. ←≺→

లయగ్రాహి. అంగుగ దినేశకుల♦పుంగవుఁడు మోద ము

రంగను గనుంగొనె న♦భంగతరభంగో
త్సంగను శివాంబుచయ♦రంగను మహాఋషిని
షంగను శుభాశ్రమచ♦యాంగను సురీవ్యా
సంగనుతసుందరవి♦హంగకులరాజితత
రంగకజలాశయవి♦భంగను నరాఘో
త్తుంగభవభీహనన♦చంగను నభంగురశు
భాంగను దరంగముఖ♦రంగ నలగంగన్ ౧౫౬
కం. ఖేలాలోలామరవర,బాలాతతి కేళిశైల♦పాళీశతము౯
లీలావనమాలాచయ, హేలాభర మొప్ప నయన♦హిత మగుదానిన్ ౧౫౭
సీ. అంబుచయాఘాత♦కాట్టహాసోగ్రయై, భాసురఫేనసు♦హాసిని యయి
యొక్కచో వాఁకయై ♦ యొకచోట సుడి గల్గి, పెరచోట స్తిమితగం♦భీర యగుచు
నొండుచో వడిగ ను♦ద్దండతఁ బాఱుచో,నొక్కటను గంభీరని♦ర్ఘోష యగుచు
నొక్కొక్కచో భైర♦వోగ్రనిస్వన యయి, దేవసంఘాప్లుత♦దీర్ఘయగుచు
ఆ. నమరకమల యగుచు ♦ విమలకువల యయి, పఱపుటిసుకతిప్ప ♦ లొఱపు చూపఁ
దెల్లయిసుము గల్గి ♦ దివ్యసారసహంస, చక్రవాకనాద♦సంకుల యయి ౧౫౮
సీ. ఒకచోటఁ దీరజా♦తోర్వీజపంక్తులు, లలిత మాహారవ♦ల్లరులు గాఁగ
నొక్కచో నవవిక♦చోత్పలచ్ఛన్నయై, యొక్కచోఁ గుముదషం♦డోజ్జ్వల యయి
యొక్కచో వివిధపు♦ష్పౌఘరజోధ్వస్త, యై సమదాకృతి ♦ యమరు చుండ
నొకచో మయిల లేని♦యొఱపుటగ్గముఖాతి, నిగనిగ లాడుచు ♦ నిర్మల యయి

తే. దిగ్గజంబులు వసకరుల్ ♦ దేవతోప, వాహ్యములు రొద సేసెడి ♦ వనులు వెలయ
భూషణోత్తమసద్రత్న ♦ భూషిత యగు, ప్రమదయలు లొప్పి కన్నులఁ ♦ బండువుగను
సీ. లసమాన ఫలపుష్ప ♦ కిసలయాన్విత యయి, పాదులఁ బక్షుల నొప్పు ♦ పాదలదాని
శింశుమారభుజంగ ♦ సేవిత యవుదాని, హరిపావసంభృత ♦ యైనదానిఁ
బాపహీనాత్మను ♦ బాపవినాశిని, భవజటాజూటవి ♦ భ్రష్ట యగుచు
సంభోధిఁ గలయుచు ♦ గంభీర యవుదాని, నక్రపట్టపు దేవి ♦ యయినదాని
తే. సారసక్రౌంచకారండ ♦ వారభటులఁ, జాను వగుదాని గంగను ♦ జనులు లలరఁ
జేరి కనుఁగొని యట శృంగి ♦ బేరపురముఁ, జేరఁ జనె రామచంద్రుఁడు ♦ శీఘ్రగతిని.

శ్రీరాముఁడు గంగాతీరంబుఁ జేరుట.

కం. రంగత్తరంగమాలా, సంగతి రంగారె గంగ ♦ సరసత సూతా!
రం గగు మన కిప్పుడు ని, ల్వంగను నిట నిలుపు రథము ♦ వల సగుచోటన్. ౧౩౦౧
కం. అల్లదిగో దాపువనె యొక, ఫుల్లకుసుమవిసరవిటప ♦ పూగంబులచే
మొల్ల మగుగారచెట్టిఁక, మెల్లగఁ గొనిపొమ్ము తేరు ♦ మెలఁగుద మచటన్.
ఉ. అచ్చట గంగ లెస్స గన ♦ నౌ సురదానవమానవాళిచే
మచ్చిక సంచరించు మృగ ♦ మంజులపక్షులచే రహింపఁగా
మెచ్చుగ నన్న లక్ష్మణుఁడు ♦ మేకొన సూతుఁడు దోలె వాజులన్
జచ్చెర నింగుదీతరువుఁ ♦ జేరఁగ ముప్పిరిగొని డిగ్గ రచ్చటన్. ౧౩౦౩
కం. ఆపల సుమంత్రుఁడును డిగి, గాసిలి బోవిడిచి మేపు ♦ ననువరచి యుర్వీ
జావిభునిఁ జాపమాత్రిని, ప్రావిభుకడ కరుగఁ దాఁ గృ ♦ తాంజలి యగుచున్. ౧౩౦౪
ఉ. అప్పుడు రామచంద్రునకుఁ ♦ బ్రాణసఖుండు నిషాదజాతికిన్
గొప్పబలంగ మొప్పెడియు ♦ కుంభితపిఙ్గుఁడు బోయనాయకుం
డిప్పగిదిన్ రఘూత్తముఁడు ♦ వృక్షమునీడను నుంట వింటఁ దాఁ
జెప్పున వచ్చె వృద్ధహిత ♦ సచివాదికబంధుయుక్తుఁ డై. ౧౩౦౫

గుహుఁడు శ్రీరాము దర్శించుట.

కం. చనుదెంచు గుహుని దవ్వునఁ, గని సహలక్ష్మణుఁడు సీత ♦ కాంతుఁడు హర్షం
బునఁ బొంగి యతనిఁ గలియఁగఁ, గని రాముని వేష మతఁడు ♦ కడుదుఃఖితుఁ డై
ఉ. క్రచ్చి కవుంగిటం బలుకుఁ ♦ గూరిమితోడ నయోధ్య యట్టులో
నిచ్చఁ దలంపు మియ్యదియు ♦ నీ కటు లంచును దేనిఁ జేయుదున్
సచ్చరితా! వచింపుము, సఖ ♦ ళంబె లభింపఁగ నిట్టిసత్ప్రియుం
డిచ్చకు వచ్చునయ్యతిథి ♦ యేసుకృతంబు లొనర్చినాఁడనో. ౧౩౦౬

కం. అని వివిధము లగునన్నము, లును రుచిమత్పానకంబు♦లును సర్ఘ్యంబుల్
గొనివచ్చి సమర్పించియు, వినయవశీకృతుఁ డగుచు ♦ వెండియు ననియెన్.

తే. స్వాగతము నీకు శ్రీరామ♦చంద్ర దేవ, నిఖలధారిణీవలయంబు ♦ నీవ సుమ్ము
నీదుకింకరులము మేము ♦ నిగ్రహాత్మ, మమ్ముఁ బనిగొమ్ము నెమ్మి రా♦జ్యమ్ము నేల.

ఆ. భక్ష్యభోజ్యలేహ్య♦పానీయములు నివె, పండుగొనఁగ నివిగొ ♦ పాన్పు లశ్వ
ములకు ఖాదనంబు ♦ వలసిన వెల్ల న,నుగ్రహించి వెసఁ బ♦రిగ్రహింపు. ౧౩౦౦

ఉ. అచ్చపుభక్తినాతఁ డిటు ♦ లాడిన రాముఁడు పల్కు మిత్రమా!
వచ్చి భవత్కృతంబులు స♦పర్యలు, తుష్టుఁడ నైతిఁ గాల్నడన్
వచ్చుట నెయ్యపున్నుడులు ♦ వాకొనుటన్, మరి యింత యేల యే
యొచ్చెము లేదటం చు బిగి ♦ యొత్తి కవుంగిటఁ బీనబాహులన్ ౧౩౦౧

తే. అనియె నాభాగ్యవశమునఁ♦గనుటగల్గె, బంధుయుతు నిన్ను నారోగ్య♦వంతునిపుడు
నెచ్చెలీ! లెస్సగా నున♦నిఖిలహితులు, ధనము రాష్ట్రము కుశలి నేఁ♦దగు నయ్య.

చం. నిఖిలము నానిమిత్తముగ ♦ నెయ్యము మై సమకూర్చి తెంతయున్
సఖుఁడ ప్రమోదుఁగుమున్, మిగుల ♦ సంతస మయ్యెను, గాని నీవుదిం
బ్రఖురతఁగాఁ దలంప, కిది ♦ ధాన్యముగా దొకతేనియుం గొనన్
సుఖముల నెల్లఁ బాసి యనిఁ ♦ జొచ్చితి నా కిది యేల చెప్పుమా? ౧౩౦౩

కం. చీరముఁ గృష్ణాజినములు, వారక ధరియించి వనుల ♦ ఫలమూలములు లా
హారముగా ముని నై సం,చారము చేయుంగ నేను ♦ జనియుడ హితుఁడా. ౧౩౦౪

కం. మావులకు గ్రాసయొక్కఁడ, కావలయున్ నీవు దానిఁ ♦ గల్పించుటచే
వేవిధముల బూజల నను, భావించినయట్లు తలఁతుఁ ♦ బరమసుచరితా. ౧౩౦౫

కం. ఈవారువములు దశరథ, భూవిభునకు మిక్కిలిప్రియ♦ములు గావున నీ
వీవాజులఁ దనుపుట న,న్సేవించినయట్ల ముదముఁ ♦ జెందుదు సఖుఁడా. ౧౩౦౬

చం. అనఁ దగువారిఁ బంచె గుహుఁ ♦ డశ్వవితతికిఁ గాఁగ నీళ్లు మే
పును ఘటియింప రేయిఁ గడుఁ ♦ బ్రొద్దు పోవంగ, నంత రాముఁడున్
సనయత వార్చి లక్ష్మణుఁడు ♦ జాహ్నవివారి ముఁ జేరి సీతతో
సహితుఁడు ద్రోలి యున్నను ♦ హాయిగ నేలఁ బరుండె నంతటన్ ౧౩౦౭

ఉ. అన్నకుఁ బాదము ల్గడిగి ♦ యచ్చటఁ బాసి జని వృక్షమూల మం
దున్న పలక్ష్మణుం, దలగు♦హుండు సుమంత్రునిఁ గూడి సద్గుణో
ద్యన్నతి ముచ్చటించు నుఁ ద్రి♦యామా వ్నతి సజ్యత దా నుండు నై
కన్ను మొగుడ్ప కానితఁడు ♦ గాదము సుండెను రామచంద్రునిన్. ౧౩౦౮

కం. ధీమంతుండు యశస్వి ద,యామండనుఁడున్ మహాత్ముఁ ♦ డవిదితకష్టుం
డామహిపసుతుఁడు సుఖ యా,భూమిం బన్నుండి లేయి ♦ పోయెన్ మెల్లన్.

ఉ. అన్ననిమిత్తమై వగ య♦థార్థప్రభక్తియుఁ గల్గులక్ష్మణున్
సన్నుతశీలుఁ గన్గొని భృ♦శం బగుశోకముతో గుహుండు నో
యన్న! త్వదర్థమై యదె శ♦యుం బుపకల్పిత మయ్యె, దాన సౌ
ఖ్యోన్నతి నిద్రపొమ్ము శ్రమ ♦ మూడఁగ, నీ విటు లుండ నేటికిన్. ౧౩౨౦

ఉ. మానితరాజపుత్ర! సుకు♦మారుఁడ వీ విట నున్నవారలో
కానలయుందఱ త్రిమ్మరెడి♦కర్కశదేహులు గాన జానకీ
జానిని నాగరూకత ని♦శాసమయంబున నప్రమత్తులై
పూనికఁ గాచు చుండుదుము ♦ పొమ్ము శయింపు యథాసుఖంబుగన్. ౧౩౨౧

ఉ. ఏమన రాము కంటెఁ బ్రియుఁ ♦ డెవ్వఁడు నెందును లేఁడు నాకు నీ
భూమిని సత్య మిద్ది యన♦పోహము సత్యము పైఁ బ్రమాణ మా
నీమహితాత్ముసత్కృపఁగ♦దే మహనీయయశంబు స్వర్గమున్
శ్రీమహితార్థముం బడయు♦శ్రేయముఁ గందు సుమిత్రనందనా? ౧౩౨౨

ఉ. జ్ఞాతులు నేను నగ్గపులు ♦ సజ్యశరాసనముల్ ధరించి సం
ప్రీతిగఁ గార్ముకాముకసు♦హృత్ప్రసుమున్ సహదారు నప్రమా
దాతతరీతిఁ గాతుఁ జాతు♦వంగబలంబు లెగిర్చి నేసియుఁ
ఖ్యాతిగ నాయుతుంగని దో♦కండును లేడు సనాంగనంబునం ౧౩౨౩

ఉ. జెంకకు మన్న లక్ష్మణుఁడు ♦ పలి ననున్ గుహు లేదు భయయేన్
శంకయు నేని ధర్మమతి ♦ సర్వవిధంబుల నీవు గావఁగాఁ
బంకజనేత్రుఁ డైనరఘు♦వర్యుఁడు సీతయు నొక్కనేల్పైఁ
గొంకక పవ్వళింపఁగను ♦ గూర్కఁగ నాకది యెట్లు సాధ్య మూ? ౧౩౨౪

→{ శ్రీరామవనవాసనిమిత్తక మైనదుఃఖమును లక్ష్మణుఁడు గుహునితోఁ జెప్పుట. }←

ఉ. కంటికి నిద్రవచ్చునె, సు♦ఖం బగునే బ్రదుకైన, మానసం
బంటునె భోగముల్, ప్రియహి♦తా! దితిజామరకోటి నేనియున్
గెంటఁగఁ జాలు గంటుకొన ♦ నేలిగ నట్టిమహాత్ముఁ డిందు వా
ల్గంటియుఁ దాను జీర్ణతృణ♦కల్పితశయ్యఁ బరుండి యుండఁగన్. ౧౩౨౫

చం. తపమునఁ గ్లేశపాటున వె♦తం గని యొక్కని నాత్మతుల్యు నా
యపరిమితప్రతాపుని వ♦నాంతరవీథులఁ ద్రోచి యాజి దాఁ

గృపణతఁ బెద్దకాలము మ♦హిన్ మని యుండుట గల్ల మిత్రమా!
విపుల యనాథ మై చెడెడు ♦ వేగమ సత్యము చూచు చుండుమీ. ౧౩౨౬
కం.ఏడిచి యేడిచి హా యని, చేడెలు గాసిల్లి సొమ్ము♦సిలిపడ ధరపై
నేడుపురొద లే కా నృపు,వీ డెల్లను నుండఁ గాదె ♦ విగతధ్వని యై. ౧౩౨౭
కం.వనితామణి కౌసల్యయు, జననాథాగ్రణియు నాదు♦జననియు నీ రే
యినినైన నెల్ల వారును, మని యుందురొ యా యటంచు ♦ మది శంకింతున్.
కం.మనిన మనవచ్చుఁ జుమి నా,జనయిత్రి మనంబు నిల్పి ♦ శత్రుఘ్నునిపై
మన నేర దనుచు వగచెద, జననుత వీరసున్న రాము♦జనని క్షణంబున్. ౧౩౨౯
కం.అనురక్తజనాకీర్ణయు, ననఘుజనసుఖావలోక♦నాహ్లాదద యౌ
ఘననగరి రాజుఁ గూర్చి వ్య,సనసంకులయగుచుఁ జెడును ♦ సత్యము హితుఁడా.
ఆ. తనదుపెద్దకొడుకు ♦ జననుతచారిత్రుఁ, బ్రియు మహానుభావు ♦ నయగుణాఢ్యు
రాము సౌకుమార్య♦ధాముఁ జూడక రాజు, మేనితోడ నెల్లు ♦ మెలఁగువాఁడు.
కం.పతి నృపతి గతించుట గని, సతి యగుకౌసల్య బిడ్డ ♦ సత్వరముగ, నా
పతిగతిఁ గని నాజననియుఁ, బతితోడిసలోక మనుచుఁ ♦ బ్రాణము విడుచున్.
శా.మించెన్ మించె గతించె సర్వమును భూ♦మీనాథుఁ డీరాముఁ దా
నెంచెన్ రాజుగఁ జేయఁ, జేయకయ ము♦న్నే యిట్లు, సర్వేశుఁ దా
మంచుం జేరి భజించి యానృపతిని♦ర్యాణంబునం దానృపో
దంచత్కార్యము లెల్లఁ దీర్చెదరు సి♦ద్ధార్థుల్ తనూసంభవుల్. ౧౩౩౩
సీ. అక్కటా తండ్రికి ♦ నౌర్ధ్వదైహికములు, భరతశత్రుఘ్నులు ♦ పరఁగఁ దీర్చి
రమ్యచత్వరములు ♦ రమణీయపథములఁ, బ్రాసాదహర్మ్యాది♦భవనములను
వారముఖ్యల రథ♦వారణవాజుల, నస్త్రశౌర్యత్రిక♦నాదములను
హృష్టపుష్టప్రజా♦బృందంబులను సర్వ,కళ్యాణసంపూర్ణ♦కలనములను
తే. నిష్కుటారామచయముల ♦ నిత్యసరస,సూజసుహాసుల నొప్పువే♦రోజ నాదు
తండ్రి యేలెడియారాజ♦ధానియందు, సంచరింతురు వారలు ♦ సమ్మదమున.
ఉ. అంతకు జీవయుక్తుఁ డయి ♦ యాగాఁ మెలంగుచు నుండ మేము ని
శ్చింత మరణ్యవాసమును ♦ జేసి ప్రతిజ్ఞను దీర్చి యాపయిన్
గాంతుమొకో యయోధ్య, మఱి ♦ గాదిలితండ్రిపదాబ్జ మొయ్య ద
ర్శింతుమె మిత్రమా! యనుచుఁ ♦ జెప్పుచు నుండ గతించె రేయియున్. ౧౩౩౫
కం.గురుసౌహృదమున లక్ష్మణుఁ, డురుశోకమునం దపించు ♦ చుండఁగ గుహుఁడున్
బరమార్తిఁ గార్చె నశ్రులు, జ్వరపీడిత మగుమతంగ♦జంబును బోలెన్. ౧౩౩౬

శ్రీరాముఁడు గంగను దాఁటఁ బ్రయత్నించుట.

ఉ. లాలితమూర్తి లేచి శుభ♦లక్ష్మణు లక్ష్మణుఁ జూచి తమ్ముఁడా
మోలి గతించె రేయి యరు♦ణోదయవేళయు డాసె వింటి వే
మేలికలస్వనంబులను ♦ మే ల్కొలిపెం బికకేకిలోక ప
త్త్రాళి, దరింపఁగాఁ జనుద♦మా వడిఁ బాఱెడిజాహ్నవీనదిన్. ౧౩౩౭
చం. అనుడు సుమంత్రునిన్ గుహుని ♦ నాతఁడు మీరలు వింటిరే కదా
యనఘునిదేశమం చనఁ దన ♦ యన్నకడన్ నిలువన్, గుహుండు చ
య్యనఁ దనమంత్రులం బిలిచి ♦ యంచ అరిత్రచయాదియుక్తనా
తను సమకట్టుఁడీ దృఢము ♦ వర్ణ్యము నావికవంతమున్ వెసన్. ౧౩౩౮
చం. అనవుడు వారు గూర్చి తెలి♦యం బఱుపం దము నేలువానికిన్
వినయముతోడ మ్రొక్కి రఘు♦వీరునకున్ గుహుఁ డాడు దేవ! నా
వను సమకట్టు టయ్యెఁ బిక♦పం బని యెయ్యది? గంగ దాఁటఁగాఁ
జను నిఁక దీన పన్న రఘు♦సత్తముఁ డంతయు సంతసిల్లుచున్ ౧౩౩౯
క౦. కృతకాముఁడ నైతిని నా,హితుఁడా! యీవస్తుతతుల ♦ నెక్కింపుము నా
వతఁ డట్ల చేయ వీరులు, ధృతఖడ్గకలాపచాప♦దీపితతనులై ౧౩౪౦
కం. రాముఁడును లక్ష్మణుఁడు సీ,తామహిళాయుక్తి గంగ ♦ దాయఁగఁ గని నా
కేమి సెల వింకఁ జెపుమా, ప్రేమంబున ననుసుమంత్రుఁ ♦ బ్రియమునఁ గనుచున్
చం. పవకుశికేలు నాతని యు♦దారమతి నంటి సుమంత్ర! యింక వే
చనుము నృపాలుపాలికిని ♦ జాగరితృత్త్వముఁ బాయఁ బోకుమీ
చనుడుము కాల్నడన్ వనికి ♦ స్యందనమున్ విడి, మద్వివాసనా
ర్తిని గనుస్రుక్కుచుంద్రి ని స♦మిష్ఠిరభక్తిని గాచి యుండుమీ ౧౩౪౨
కం. ఇందాఁక మమ్ముఁ గూర్చితి, స్యందనమునఁ దెచ్చి మేలు ♦ సలిపితి కడు నా
నందించితి నిఁకఁ బురికిం, బొందుగఁ జనుమా శతాంగ♦ముం గొని సరగన్ ౧౩౪౩

సుమంత్రుఁడు తన్నరణ్యమునకుఁ దోడ్కొని పోవ శ్రీరాము వేఁడుకొనుట.

చం. అన విని నాతఁ డిట్టు లను ♦ నక్కట లోకములోన నొక్కఁడేన్
దనమని సన్నుతింపఁడు గ♦దా భవదీయవనీనివాసమున్
మనమున బ్రహ్మచర్యమును ♦ మార్గవ మార్దవవేదపారముల్
గనుఁగొనువాఁడ నిష్ఫలము♦కా నిఁక నీ వరుగంగఁ గానకున్. ౧౩౪౪
కం. ప్రకృతులు నట్టులు వనముప, నీకరఁగిన్ నీవు తమ్ముఁ ♦ డిల్లాలును దుః
ఖాకుల రగుటను భువి న,వ్యాకులుఁ డై కడచి బ్రదుకు♦వాఁ డెవ్వఁ డొకో. ౧౩౪౫

ఉ. తమ్ముఁడు భార్యయుం గొలువ ♦ దండక నీవు వసించి మూఁడులో
కమ్ములు గెల్చినంతప్రథఁ ♦ గాంతు మహాత్మక! నీవు మమ్ము ధ
ర్మమ్మున నిల్లు గూల్చితి గ♦దా! యెటు లేగి దురాత్మురాలు పా
పమ్ముల కిక్క కైకవశ♦పాటున నుందుము దుఃఖ మందుచున్. ౧౩౪౬

చం. అని తనప్రాణతుల్యుఁ డగు♦నామహనీయునిఁ గూర్చి బిగ్గ రో
దన మొనరించి హా యనుచు ♦ ధారగ నశ్రులు గాఱఁ గొంతకుం
బని మొయి నిబ్బరించుకొని ♦ మార్జనముం బొనరింప నీట న
య్యనఘునిఁ గాంచి రామవిభుఁ ♦ డాదట నెయ్యము మీఱ నిట్లనున్. ౧౩౪౭

శ్రీరాముఁడు సుమంత్రుని సమాధాన పఱుచుట.

కం. అయ్యా నినుఁ బోలినకడు, నెయ్యుఁడు రఘువులకు నెందు♦నేఁ గలఁడే, మా
యయ్య యెటు గుంద కుండునొ, యయ్యనువు ఘటింప నీక ♦ యగును హితాత్మా.

ఉ. ఇంతగఁ జెప్పఁగా వలసె ♦ వృద్ధు మదీయవియోగదుఃఖితీ
స్వాంతుఁడు కామభారచలి♦తాత్ముఁడు గావుటఁ జేసి, యాధరా
కాంతుఁడు కైక ప్రీతి కయి ♦ కార్యము నెయ్యది చెప్ప దాని నా
వంతఁ దిరస్కరింప వల ♦ దయ్య ఘటింతువు గాక ప్రీతితోన్. ౧౩౪౮

తే. ఏతదర్థంబు గాదొకో ♦ నృపతివనులు, రాజ్యపరిపాలనము నేఁకొ ♦ రాగగరిమ
నెట్టిపని యుండునేఁ దమ♦పట్టిపట్టి,పట్టు సాధింపఁ జూచెన ♦ రెట్టు లైన. ౧౩౫౦

ఆ. ఎట్టు లైన నతని ♦ కేయప్రియంబును, నుదిలిపాటు లేక ♦ యుండునట్టు
లప్రమాదవృత్తి ♦ నరయుచు నుండుమా, యదియ నామకోర్కి ♦ యనఘశీల.

కం. అర్థరణీశుఁడు మిక్కిలి, వృద్ధుండును నార్యశీలుఁ ♦ డెఱుఁగఁడు దుఃఖం
బిద్ధజితేంద్రియుఁ డతనికి, శ్రద్ధగ నామాటలు సలిపి ♦ నాస్టాంగనతుల్ ౧౩౫౨

మ. అనుమీ నావచనంబుగాఁ బతి కయో♦ధ్యం బాయఁగా నయ్యెఁగా
వనవాసం బొనరింపఁగా వలసెఁగా ♦ బాధల్ పడ నవ్వెచ్చెఁగా
యని నేఁ జింతిల, లక్ష్మణుండు మదిలో ♦ నార్తిం గొనం, దుర్వగా
తనయారత్నము దుఃఖముం గొనదు, త♦థ్యం బింత భూమీశ్వరా. ౧౩౫౩

కం. ఈ రే డబ్దంబులు సం, చారముఁ గావించి వనులఁ ♦ జయ్యన రా, నక్
ధారణీకన్యను లక్ష్మణు, గారామునఁ జూడఁ గలవు ♦ గ్రమ్మఱఁ దండ్రీ. ౧౩౫౪

కం. అని చెప్పుము జనకునకున్, జననికిఁ గైకకును దక్కు♦జనయిత్రులకున్
గొనకొని మఱి మఱి చెప్పుము, యనఘ కుశల మడిగినాఁడ ♦ నందఱ ననుచున్.

ఆ. అవల నేను సీత ♦ యార్యుండు లక్ష్మణుం, డమలసూక్తులన్ మ♦దంబఁ గుశల
మడిగినార మనుచు ♦ సంప్రులపై వ్రాలి, మ్రొక్కినార మనుచు♦నొక్కి యనుము.

చం. పిలువఁగఁ బంచి కైకసుతు ♦ వేగ యథామతి యౌవరాజ్యముఁ
నిలుపుము వానియందు; నతనిం గవుఁగింటను జేర్చి రాజ్యసం
కలితునిఁ జేయు మక్కలిత♦గాఢసరార్తి దొలంగు నంచు న
గ్గలి వచియింపు తండ్రికిని ♦ ప్రీతి చెలంగెడునట్లు మిత్రమా! ౧౩౫౭

సీ. భరతునకుఁ బునిము ప ♦ కరుణించి సంతోట, ననుము నామాటగా ♦ నతనితోడఁ
సంత్రియు చేసెంఁ ♦ దగవు వర్తింతువో, తల్లుల కారీతిఁ ♦ దగవు సలుపు
నీతల్లి కైకయా♦మాతకు మిన్నగా, నలసుమిత్రాదేవిఁ ♦ దలఁపు మనుము
నాతల్లిఁ గౌసల్య ♦ నయకీతిఁ బ్రోవు వి,శేషంబుగా నని ♦ చెప్పు నయ్య

ఆ. అప్పు చెప్పినట్లు ♦ యౌవరాజ్యంబును, బూను నీవు రెండు♦భువనములను
నుండువారి సౌఖ్య ♦ మొందింపఁ జాలెద,వవని నేలు మనుము ♦ న్యాయ్యముగను.

సుమంత్రుఁడు శ్రీరాము విడిచి పోలేక పరితపించుట.

ఉ. పొమ్మనుచుఁ బలిమ్ము రఘు♦పుంగవుమాటలు నాలకించి దుః
ఖమ్మున నిట్లు పల్కె నన♦ఘా! యుపచారము కాదు, దేవ! నె
య్యమ్మునఁ జెప్పువాఁడ భయ ♦ మొందక, భక్తుఁడ కా యటంచు స్నే
హమ్మున నేఁ బలుకుంపుము, దయాకర! నామనవిఁ గ్రహింపుమీ. ౧౩౫౯

తే. కడుపుదుఃఖంబుగాను గ్రాఁగు♦పసెంటెఁ బోలి, తాపతీసపిమోగార్తిఁ ♦ దక్తలించు
నాయమోఘ్యకు నిస్సటఁ♦ గొలుచుఁ జెట్టి, యొట్టుచనువాఁడ నాగతి ♦ యేమి తండ్రి!

కం. మును రామునుఁ సుగుణ,మును గినపుర ము ఁడు ♦ మోగిఁ దనం
బును గనిన లేట వెనుగను, మునుఁగెడ నన్నపుతోక♦మునను మహాత్మా! ౧౩౬౧

కం. ఈరిత్థరథముఁ గనుఁగొని, పౌరులు సూతాప శేష♦బాధితలైనా
వారము హాతవిరహముగా, వారికి కని బహుళిసుఖ♦పను లగు టది దే. ౧౩౬౨

ఉ. దూరసివాసి నైననినుఁ ♦ దోయజనేత్ర! తలంచి లోకులుఁ
నూరివకాన్నఁ బల్లటిలి ♦ పుటును సినుని బొసిఁయుఁ నిజ
దారసుభావనాగతి ప♦గాగిరిగా నిను నెంచి నీశుభా
కారముఁ జూసు చుండెదను ♦ కన్నులఁ గట్టినయట్లు రాఘవా. ౧౩౬౩

ఉ. నీవును గంటివే కద య♦నిందితశీల! భవన్నివాసవే
ళావిలలోకశోకము వి♦లాపవిధంబును నన్ను నారథం
బీవిధఁ జూచి వెండియును ♦ నేడ్చెడివారలు నారలంతకు
న్నేవిధముల్, సహింప నగు♦నే ననుబోఁటికి దానిఁ జూచినన్. ౧౩౬౪

సీ. అక్కటా! మీతల్లి ♦ యయ్య నాపుత్రకుం,డేఁడినా నే మను♦వాఁడ నేను
మేనమామింటికి ♦ నేను దోడ్కొనిపోయి, నిడిచిన నీ వింక ♦ నడల వలదు

తల్లిరో యందునా ♦ తగ వెతింగియు నెట్టు, లనృతంబు రోయక ♦ యాడువాఁడ
ననృత మాడఁగ నేల ♦ యనెదవా నే నెట్లు, పాపపుసత్యంబుఁ ♦ బలుకువాఁడ
తే.నిన్ను నీదేవి లక్ష్మణు ♦ నీరజాక్షు
నెమ్మి వహియించుహయములు ♦ నేఁ డ వెట్లు
మన్ని యోగంబునను దాము ♦ మరల నేర్చు?
రమ్యగుణసాంద్ర దయఁ జూడు ♦ రామచంద్ర.　　　　౧౩౬౫

కం సాధ్యంబు గాదు మరలి య,యోధ్యకుఁ బోవంగ నాకు ♦ నూరక, నా కా
రాఘ్యుఁడవు పరపి కరుణా,నిధ్యాన మనుజ్ఞ నిమ్ము ♦ నీతో వత్తున్.　　　　౧౩౬౬

ఆ. కాదు కూడ దనుచుఁ ♦ గరుణమాలుచు నాదు,ప్రార్థనంబు వ్యర్థ♦పఱిచె దేని
రథముతోడ నేను ♦ బ్రజ్వలదగ్నికి, మే నొసంగువాఁడఁ ♦ జూ నిజంబు.　　　　౧౩౬౭

కం వనముల నీదుతపంబున,కును విఘ్నముఁ గూర్పఁ గలవు ♦ క్రూరపుజంతుల్
గొనకొని వానిని రథమున, వినిహతములు చేయువాఁడ ♦ వివరింపు మదన్.

కం. నీరథముఁ గడపుసౌఖ్యముఁ, గూరెడిభాగ్యంబు లేదు ♦ కోమలగాత్రా
ఘోరారణ్యముల న్నీ,తో రా నుఖ నౌదు నన్నుఁ ♦ ద్రోవకు తండ్రీ.　　　　౧౩౬౯

కం నన్నుతి నీభయదార,ణ్యమ్ముల నీ పజ్జ నుండ ♦ నాశ గొలిపెడిన్
జున్మిా యల్లో కానీ, ర న్నుని యొకమాట యనవె ♦ రాజీవాక్షా.　　　　౧౩౭౦

కం.మిట్టాలఁ బల్లంబుల నీ,గుట్టంబులు నిను సహించి♦కొని పోయి శ్రమం
బిట్టింక నీకుఁ గొలుచుచు, నెట్టియలం బరమగలికి ♦ నేగెదు రామా.　　　　౧౩౭౧

కం తలఁగక నీకు ప్రణామను, నలతోఁ జేయుచు వసింతు ♦ దండక నీతో
మలయుచు నయోధ్య యేటికి, నిలింపతల మైన నేల ♦ నినుఁ గొలువంగన్.

కం దురితాత్ములు సురనగరముఁ, జొరఁజాలనియట్లు లెల్లు ♦ చొరఁగా నేర్తున్
ధరణీశసుత యయోధ్యా,పుర మే నొంటిగను గోలు♦పోయియు నిన్నున్. ౧౩౭౩

ఉ. ఉట్టట లూఁగెడిన్ హృదయ ♦ మొండుతలంపున నాసఁ జేసి, యీ
గుఱ్ఱములన్ శతాంగమునఁ ♦ గూరిచి నే రథచోదకుండ నై
చిట్టునచీఁద కీవు గడ♦చేయఁగఁ గానఁ జతుర్దశాబ్దముల్
పట్టెలు వాఱ భూమి యద్రు♦చన్ మిముఁ దోడ్కొనిపోవ నూరికిన్.　　　　౧౩౭౪

కం.నీసంగాతంబున నన,వాసంబున నేండ్లు నాల్గు♦పది యొకత్రుటి యా
నీసంగతిఁ బాసిన త్రుటి, గాసిం బడఁ జేయు నొక్క♦కల్పము వోలెన్.　　　　౧౩౭౫

కం.భక్తుఁడ భృత్యుఁడ నీ కను,రక్తుఁడ మత్స్వామిసుతచ♦రణయుగసేనా
సక్తుఁడ దృఢశక్తుఁడ నో,భక్తావనశీల నన్నుఁ ♦ బాయఁగఁ దగవే.　　　　౧౩౭౬

కం. పౌనఃపున్యంబుగ నిటు, దీనాలాపములఁ దన్ను ♦ ధృతి చెడి వేఁడం
గా నిజసారథి కనియెన్, మానుగ భృత్యానుకంపి ♦ మహిజావిభుఁడున్. ౧౩౭౭

సీ. పరమభక్తుఁడ వీవు ♦ భర్తృవత్సల! నేను, నిజ మింత యెఱుఁగని ♦ నిష్ఠురుఁడనె?
యేనిమిత్తము పురి ♦ కేగు మంటిని నిన్ను, వివరింతు నయ్యది ♦ వినఁగదయ్య
నీయరుగుట చూచి ♦ పోయెఁ బో రాముఁ డం,చును నమ్మునా పిన్న ♦ జనని కైక
నావనిపోక కా ♦ నందించి ధర్మజ్ఞుఁ, దండ్రిఁ గల్లరి యని ♦ తలఁప కుండు

తే. భరతుఁ డేలెడి రాజ్యంబుఁ ♦ బడయవలయుఁ, గైక యనినాదుముఖ్యసం ♦ కల్పమయ్య
రాజునకు నాకుఁ బ్రియముగ ♦ రథముతోడ, నగరికిని జని చెప్పుమా ♦ నాదునుడులు.

రామలక్ష్మణులు జడలు ధరించుట.

సీ. అని యూఱడించి యి ♦ ట్లను గుహుఁ గనుఁగొని, జనయుతం బిచ్చోటఁ ♦ జనదునిలువ
నాశ్రమవాసి నై ♦ యర్హవిధంబుగ, మునిజనభూషణం ♦ బనఁగఁ దగిన
నరనియమంబున ♦ వర్తిలి తండ్రికిఁ, గరము హితంబుగ ♦ ధరణిసుతకు
సౌమిత్రికిని హిత ♦ కాముఁడ నై జడల్, దాల్చెద మఱ్ఱిపాల్ ♦ త్వరగఁ దెమ్ము

తే. నాఁగ నతఁ డట్లుసేయ సౌం ♦ దర్యధాముఁ, డైనరాముండు తనకును ♦ ననుజునకును
జడలు గావించె నిబ్భంగి ♦ జటిలుఁ డయ్యె, దీర్ఘబాహుండు గుణనిధి ♦ దేవనిభుఁడు.

కం. నారలవసనంబులు నిల, జీరాజినములు జడలు ♦ చెలు వొసఁగంగా
శ్రీరామలక్ష్మణులు చె, న్నారిరి సాకొన్న మునీంద్రు ♦ లట్టుల యంతన్. ౧౩౮౦

కం. వసిగొని యానల వైఖా, నసమార్గస్థుండు నగుచు ♦ నళినాక్షుఁడు దా
నెస సహలక్ష్మణుఁ డై గుహుఁ, డనఁ గని యిట్లనియెఁ బ్రీతి ♦ నెప్పలు చేలన్.

కం. జలకోశదుర్గజనపద, ములప్రమాదమున రక్షింపుమా
చెలి! యేమఱకుము తనవా, రలను దురాపకృతము ♦ రాజ్యం బనియున్. ౧౩౮౨

సీ. అని యూన తిచ్చి స ♦ రాప్రాశి నడఁ జని, జానకీసౌమిత్రి ♦ సహితుఁ డగుచు
గంగాతటంబునఁ ♦ గన్గొని నావను, నది వేగ తరియింప ♦ మదిని గోరి
యన్న లక్ష్మణ నీవు ♦ మున్ను నావికఁ బట్టి, కదలకుండఁగ దానిఁ ♦ బదిలపఱిచి
యీ మనస్విని మెల్ల ♦ నెక్కించి యనుపదంబున నీవు నెక్కుమీ ♦ పొ మ్మటన్న

తే. నాత్మవంతుండు లక్ష్మణుం ♦ డట్ల సీత, మున్న యెక్కించి తా నెక్కి ♦ యున్నఁ జూచి
సరసిజాక్షుండు నెక్క ని ♦ షాదనేత, జ్ఞాతులనుజూచి నడపుఁడీ ♦ నావ యనుడు.

ఆ. రామచంద్రుఁ డంత ♦ బ్రాహ్మణక్షత్రయో, గ్యంబు మంత్రవరము ♦ నాత్మహితము
పొంటె జపముఁ జేసి ♦ భూమిజాలక్ష్మణ, యుక్తి నాచమించి ♦ యుల్లసించి ౧౩౮౪

చం. సబలు నిషాదనాథు గుహు ♦ సారథిసత్తము నాసుమంత్రునిన్
నిబిడదయాతిరేకమున ♦ నిల్వఁ డటంచు ననుజ్ఞ యిచ్చి నా

శబరులఁ దీవరింప దృఢ♦స్మారసమాహితకర్ణధార మై
సొబగుగ నేగె నోడ రయ♦సుందర మై స్వ్యహతాంబుపూర మై. ౧౩౮౫

← సీతాదేవి గంగను బ్రార్థించుట. →

తే. ఏటినడుమంతరంబున ♦ కేగియచటఁ, దోయజాతాక్షి తనకేలు ♦ దోయిలించి
మ్రొక్కి భాగీరథీదేవి♦దిక్కుఁ జూచి, భక్తిపూర్వకముగఁ జల్పెఁ ♦ బ్రార్థనంబు.

కం. అమ్మా భాగీరథి! నె,య్యమ్మున నీదాశరథి వ♦నాంతరవాసం
బిమ్ముగఁ దీసుము సట్టుగ, సమ్మతి రక్షింప వమ్మ ♦ సాగరుకొమ్మా! ౧౩౮౬

కం. ఈరే డబ్దంబులు వనిఁ, దీరిచి తాఁ దమ్మతోడ ♦ దేవీ నాతో
వారక నిను మఱి గానఁగఁ, జేరఁగఁ గనవమ్మ చంద్ర♦శేఖరుకొమ్మా! ౧౩౮౮

కం. క్షేమముగ మరలివచ్చుడు, నేమంబుగ సర్వకామ♦నిచయముచేరన్
వ్యోమధునీ నినుఁ బూజా,స్తోమంబుల ముదితఁ జేయు♦దుం గడుభక్తిన్. ౧౩౮౯

సీ. దేవి! నీ వసఁగను ♦ గేవలసరిహ్మాకో, త్రిపథగా ఖ్యాతిని ♦ దేజరిల్లి
బ్రహ్మలోకంబునఁ ♦ బరఁగుచు నీలోక,మందుఁ గంధీశుని♦ల్లాల వగుచు
తాళితక్లమ♦స్నాతకపుంజ వై, యలరుని న్నెట్లుకొం♦డాడ నేర్తుఁ
గరముల మోడ్చెసఁ ♦ గాకుత్స్థతిలకుండు, గ్రమ్మఱి యే తెంచి ♦ ప్రాప్తరాజ్యుఁ
తే. డగుడు నీప్రీతిగాఁగ బ్రా♦హ్మణుల కిచ్చు,దాన మూర్వేలు గోవులు ♦ మానితాన్న
వస్త్రములు నీకు వేసురా♦భాండములును,గరుణఁజూడుము పూని గం♦గాభవాని.

కం. నీతీరంబుల నుండెడి,పూతక్షేత్రములఁ దీర్థ♦ముల దేవతలన్
నీతముగాఁ బూజించెదఁ, బ్రీతిం గను గంగ కలుష♦విసరవిభంగా. ౧౩౯౧

కం. తనతమ్మునితో నాతో, సనఘుఁడు శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డామోదమునన్
వనవాసముఁ దీరిచి మఱి, చనుదేరఁగఁ గుశలిగాఁ బ్ర♦సాదింపు దయన్. ౧౩౯౨

కం. అని వేఁడుచు నుండఁగ భూ,తనయ వడిన్ నావ గంగ♦దక్షిణతటమున్
జనుడు నట డిగ్గి రంవఱుఁ, దనతమ్మునిఁ బల్కె దశర♦థప్రభవుండున్. ౧౩౯౩

శా. సౌమిత్రీ! యిఁక నేమఱం దగదు ర♦క్షాప్రక్రియన్, నిర్జనం
బే మానుష్యసమేత మేనియును నే♦ర్గన్ మున్నుగా నీవు పో
మ్మా మార్గమ్మును జూచికొంచు, బజే సీ♦త్మాపుత్రి యే తెంచు, నే
నో మీాయిద్దఱఁ గాచుచున్ వెనుక నై ♦ యుర్వీజకున్ వచ్చెదన్. ౧౩౯౪

కం. కానవినిర్మానుష్యపుఁ,గానన మిది కాన మనము ♦ కడు హెచ్చరికన్
బూని పరస్పరరక్షను, మానక కావించుటయె స♦మంజసవిధ మా. ౧౩౯౫

కం. కడచినకార్యము చక్కం,బడుట యరిది కానఁ గడవఁ♦బడుటకు మున్నే
కడుకొని యవధానుల మై, జడనేమియు లేక రక్ష♦సలుపఁగ వలయున్. ౧౩౯౬

మ. జనసస్మర్గ మొకింత గానక మనోజ్ఞంబుల్ మహారామము
ల్గాన బాక్షేత్రము లేమి లేకయును గంగాశ్లుక గుండ్లు ముం ట్లొప్పి భీ
జనకం బైనయరణ్య దేశ మిదె కంజాతాక్షి వైదేహియు
స్వనవాసశ్రమ మింకిటం దెలిసెడిక నా లక్ష్మణుం డాచటన్ ౧౩౯౮

కం. మున్ముగఁ జనుడును నాతని, వెన్నంటె క్షమాతనూజ వెలఁదికిఁ బిఱుఁదన్
సన్నుతవీర్యుఁడు రాముఁడు, క్రన్నన చను చుండె వారిఁ గాచుచుఁ గడఁకన్.

కం. గంగాపరపారము నరు,గంగాఁగని తెప్ప వ్రాల్పకయ కడుద వ్వే
గంగా వారు సుమంత్రుఁ డ,భంగవ్యథఁ జెందె గళితబాష్పుం డగుచున్. ౧౩౯౯

కం. ఆలోకపాలనిభులు స,మాలోకితచారుసస్యమహితానను లై
యాలోకబాంధవుఁడు మం,దాలోకుం డగుడు నిలిచి యవ్వస్సమునన్. ౧౪౦౦

చం. నళినదళాక్షు లొండొకవనస్పతినీడను జేరి యిర్వురున్
దొలుత వరాహఋశ్యములఁ దొడ్డరురుం బృషతంబు నా మృగం
బుల వధియించి నాల్గిటి, బుభుక్షితు లౌట భుజించి రంద, ఆ
య్యలఘుపరాక్రముల్ తరణి యస్తమితుండుగ వార్చి రమ్యెడన్. ౧౪౦౧

శ్రీరాముఁడు తల్లిసంస్మృతిఁ దలంచి దుర్ఘటించుట.

సీ. జానకీనాథుండు సౌమిత్రిఁ గనుఁగొని, పల్లెల దాఁటి వెల్పలిపొలంబు
నందు వసించుట యాసుమంత్రుండును, నెడఁబాయఁ దొలి రేయియిదియ కాదె
కావునఁ గడిచినకార్యంబు దలపోసి,కొనుచు విచారంబు గొనకు మయ్య
నిద్దురఁ జాలించి నెఱజాగరూకత, నీ రేయి మొనలుగ నిద్రఱమును

తే. సీత రక్షింపవలయును రాతురులను,లంపసక్షేమంబు మనయందె నిలిచెఁ గాదె
మనము తెచ్చినయాకులమహిని బఱచి,పండుకొనఁదగుశిలయొండు వెండుగాఁగ.

కం. అని సుఖశయ్యాయోగ్యం, బనఘుఁడు కూర్చుండి నేల నవరజునకుఁ దా
విన నిం పగుశుభకథలం, జనవున వినిపించుచోఁ బ్రసంగవశమునన్. ౧౪౦౩

సీ. అన్న లక్ష్మణ! ధ్రువం బమ్మహారాజేంద్రుఁ, డడలుచు నాసుతుం డడవి కేఁగెఁ
గా యని పడియుండుఁ గైకయుఁ దనకోర్కె, తుద దాఁకెఁ గాయని తుష్టి నొందుఁ
గాదె యామెయుఁ దన గాదిలిపుత్త్రుండు, కృష్ణుఁడును రాజ్యకారణమున
నమ్మహారాజు ప్రాణమ్ముఁ దీయదు గదా, యేమి సేయఁగలాఁడు వృద్ధు డైక

తే. నలుపువల త్రాళ్లఁ జిక్కినవాఁడు దిక్కు,మాలినాఁ డేను దూర మీలీల వచ్చి
కతనఁ బెరు వేమి తెలియకే వెతలఁబడునొ, యేమి సేయుదుఁ దమ్ముఁడా యిప్పుడేను.

కం. స్త్రీ చెడ నాకు వ్యసనా,శ్రమము మతివిభ్రమంబు జనపతి కగుటన్
ధర్మార్థంబులకంటెను, ధర్మజ్ఞా కామ మెంచె నక బలితముగన్. ౧౪౦౫

ఉ. కావనె దేని లక్ష్మణ ని♦కారముమై నెటువంటిమూఢుఁడేఁ
గాదిలిపుత్త్రునిన్ మనసుఁ ♦ గన్గొని స్రగ్గిలువానిఁ గ్రౌరుఁడుపుం
బైదలిమాటఁబట్టి యిటు ♦ పాయనొక్కో నను దండ్రి పాసి స;
క్తైది గనంగఁ జాలుఁ గుసు♦మేషుశరాహతచిత్తుఁ డయ్యెనన్. ౧౪౦౬

కం. జాయాయుక్తుం డాకై, కేయీసుతుఁ డొకఁడె సుఖితుఁ ♦ గెరలెడి నారా
మాయురె కోసలులేలెడు, నాయతధరణీస్థలమున ♦ కధ్యక్షుం డై. ౧౪౦౭

ఆ. తండ్రి ముసలివాఁడు ♦ దారుణాటవులందు, నే వసించి మిడుకు ♦ చిట్టులుంట
నేకముఖముగాఁగ ♦ నేలఁడే రాజ్యంబు, నెల్లఁ గైకతనయుఁ ♦ డేమి చెప్ప. ౧౪౦౮

కం. సార్థక మగుధర్మంబును, నర్థంబును విడిచి కామ ♦ మనుసర్తించుఁ
వ్యర్థుం డెవ్వం డాతఁ డ, నర్థంబులు దశరథునివలె ♦ ననుభోగించున్. ౧౪౦౯

కం. తననాథుని వధియింపఁగ, ననునీగతిఁ గాననముల ♦ నవయం జేయన్
ఘనరాజ్యమెల్లఁ గూర్పఁగఁ, దనసుతునకుఁ గైక మనకు ♦ దాపుర మయ్యెన్.

తే. అతులసౌభాగ్యమదమోహి♦తాత్మయగుచు, నాపయినికోపమునఁ జేసి♦పాపబుద్ధి
యెంత బాధించునో కదే ♦ శాంతలైన, నాదుతల్లినినీతల్లి♦నయమువిడిచి. ౧౪౧౧

కం. నాకయి జనని సుమిత్త్రయుఁ, జీకాకుపడంగ నేల ♦ చెపుమా వేగన్
వే కానఁగఁ జను మాయమ, నీకడ నుండియు యయోధ్య ♦ కీవు కుమారా!

కం. దిక్కేదిన కౌసల్యకు, దిక్కగుమీ నీవు గంద్రి ♦ ధృతిఁ గానల కే
నొక్కండఁ జనుదుఁ దోడ్కొని, యిక్కమలేక్షణను దడ వి ♦ కేలా యనుజా!

కం. పుత్త్రక్రియాచరణరత, గాత్రగతిం గైక పగఁ బ♦రాభవమును సో
పత్రసగతిఁ గావించును, భర్తము నాతల్లి యనుచు ♦ భరతున కనుమా ౧౪౧౪

కం. నాతల్లియుఁ దొలిబామున, నేతల్లిని బుత్త్రకునిని ♦ నెడఁబాపెనొ యా
హేతువునఁ జూవె యిటులా, పూతచరిత్త్రకును దుఃఖ♦ములు ప్రాప్తించెన్. ౧౪౧౫

కం. కని పెంచి పెద్దఁ జేసెను, మనిచెను బహుకష్టములను ♦ మలయుచు నన్నా
జనని యిటు ఫలమువేళకు, గొనకొని విడిచితిని నేటి♦కొడుకను ఛీఛీ. ౧౪౧౬

తే. కన్నతల్లికి దరిలేని♦గడుసుదుఃఖ, మిడితిఁ గంటివె నే నెట్టి♦కొడుక నయ్య
పుడమిలోపల నాయట్టి♦పుత్త్రకునిని, గనక యుండెడిఁ గాక యే♦జనని యేని.

చం. అటమట మయ్యె నాజనన ♦ మంతయు లక్ష్మణ! యేమి చెప్ప, స
చ్చటఁ దలికిన్ ముదం బిడును ♦ శారిక కీరముఁ గాంచి యల్లదే
కుటిలవిరోధిపాదమున ♦ గొబ్బునఁ గాటిడు మంచుఁ బల్కుచున్;
గటగట యంతమాత్త్రమును ♦ గానయితిం గద మానవుండ నై. ౧౪౧౮

చ. ఎలమి మనంబ యేమి సుఖ♦యించె నను న్గని పుత్త్రు, సౌఖ్యముల్
కలుగక యున్న మా నెడిని ♦ గాక యయో యెటువంటిదుఃఖముల్
గలిగెను నానిమిత్తముగఁ ♦ గల్గియు నేమిఫలంబు చెప్పుమీ
యిలపయి నిష్టపుత్త్రకుఁ, డ♦కృష్టవిహీన మనంబ చూడఁగన్. ౧౪౯

ఆ. అడలు చుండుదాని ♦ కల్పభాగ్యకు గొడ్డు,రాలిఁబోలి యున్న♦యమలమతికిఁ
గొడుకుగాఁగఁ బుట్టి ♦ కూర్చిన మే లేది, పలుకవయ్య నీవ ♦ లలితచరిత. ౧౫౦

కం. నిర్భాగ్యురాలు గన నను, గర్భంబునఁ దాల్చి కనిన♦కౌసల్య మహా
దుర్భరతరశోకప్రా,ప్తుర్భావంబున నలంగి ♦ దూపిలు చుండున్. ౧౫౧

ఉ. ఏనొకరుండనే పుడమి ♦ నెల్ల నయోధ్యను శాతబాణసం
తానవిదారితంబుగ నొ♦నర్పఁగఁ జాలనె? కారణంబు లే
కేను బరాక్రమింపఁ దగు♦నే? పరలోకభయంబు ధర్మభీ
జ్ఞానము మాన్చెడి న్నను న♦సాధ్యమె పట్టము కట్టుకొంటయున్. ౧౫౨

తోటకము. అని పెక్కు తెఱంగుల ♦ సత్త్రయుతా
ననుఁ డైై విజనంపువ♦నంబున నా
యనఘాత్మకుఁ డేడిచి ♦ యానిశ యం
దొసరెన్ మునిపోలికి ♦ నున్న యెడన్. ౧౫౩

తోదకము. అలలు చలింపని♦యంబుధినా మం,టలు పెను పాఱ ధ♦నంజయునట్టుల్
నిలిపి విలాపము ♦ నివ్వెఱ నుండన్,లలివచనంబుల ♦ లక్ష్మణుఁ డాడెన్.

⟶ లక్ష్మణుఁడు శ్రీరాము నూరార్చుట. ⟵

ఉత్సాహము. నిక్క మింత రామచంద్ర ♦ నీవు వీడి వచ్చుటన్
దిక్కుమాలి యాయయోధ్య ♦ తేజు మాసి యుండెడిన్
జుక్కతేఁడు లేనిరేయి♦ పోల్పునన్; వ్యథామతిన్
స్రుక్కఁ దగునె నేను సీత ♦ స్రుక్కమే నినుం గనన్. ౧౫౪

మత్తకోకిలము. నిన్నుఁ బాసి ధరాతనూజయు ♦ నేను నొక్కముహూర్తమే
ని న్నిలం గలవారిమే తమ♦నీటిఁ బాసినచేఁపల
ట్లన్న! యాజనకాఖ్యుఁ డేటికి ♦ నంబ యేటికిఁ దమ్ముఁడేన్
నిన్నుఁ బాసిన స్వర్గ మేటికి ♦ నిక్క మియ్యది రాఘవా. ౧౫౫

కం. అనుచు మును పున్నవృక్షం,బునక్రిందను సెజ్జఁ గూర్పఁ ♦ బోరి సుఖముగ నా
సనములు గొని రంపఱుఁ ద,మ్మునిమాటల రామవిభుఁడు ♦ మోదంబు గనెన్.

కం. గిరిసానుగోచరము కే,సరియుగ్మము మాడ్కి రామ♦సౌమిత్రులు లో
వరసంభ్రమములు పాయుచు, గురుశౌర్యులు నిర్జనవనిఁ ♦ గొలిరి రేయిన్.

శ్రీరాముఁడు భరద్వాజాశ్రమంబునకుఁ బోవుట.

కం. అంతట నిర్మలనలినీ,కాంతునిబింబంబు దోఁప ♦ గంగాయమునో
పాంతపుదేశము భీకర,కాంతార మదృష్టపూర్వ♦కమ్రవిషయముల్ ౧౪౨౯
కం. కనుఁగొనుచు యథాక్షేమము,గను వివిధధరారుహాళిఁ ♦ గాంచుచు దివసం
బున నర్ధమండలసమయమున లక్ష్మణుఁ జూచి పురుష♦ముఖ్యుఁడు పలుకున్.
కం. అల్లదె ప్రయాగచుట్టును, బెల్లుగ దహనధ్వజంబు♦విధమున ధూమం
బుల్లాసంబుగఁ గదురా,జిల్లెడి ముని యచట నెలవు ♦ చేకొనఁ బోలున్. ౧౪౩౧
కం. గంగాయమునాతటినీ,సంగమమునఁ జేరితిమి ని♦జం బదె వింటే
భంగాన్యోన్యవిఘట్టనఁ, బొంగారు రవంబు వినఁగఁ ♦ బోలెడి నిటకున్. ౧౪౩౨
కం. రాజితవన్యపదార్థము,చే జీవిక సడపువారు ♦ చీల్చినకట్టెల్
భూజవిశేషములు భర,ద్వాజాశ్రమమందుఁ గంటె ♦ తమ్ముఁడ యనుచున్. ౧౪౩౩
ఆ. అంత నపరకుభృదు♦పాంతదేశంబున, లంబమానరక్త♦బింబుఁ డగుచు
నరుణకిరణుఁ డమర ♦ నాథన్వ లరిగిరి, యమున గంగఁ గలియు♦నట్టిచోట ౧౪౩౪
కం. వెలయుభరద్వాజాశ్రమ,తలముం జేరంగ నెవరిఁ ♦ దద్మృగపక్షుల్
బలియురు ముహూర్తమాత్రం, బెలమిం జని చొచ్చి రాత్రి♦మేలుగ మెల్లన్.
సీ. ఆయాశ్రమస్థలి ♦ వటు చేరి జానకీ,సహితులై తపసిద♦ర్శనము సేయఁ
గోరి యచను వేచి ♦ దూరంబునందున, నిలిచి తచ్ఛాత్రులు♦వలన వార్తఁ
బుచ్చి లోఁజొచ్చి స♦మున్నతశిష్యాగ్ర్యుని, సంశ్రితవ్రతుని బ్ర♦శస్తచరితు
నేకాగ్రచిత్తు స♦న్తోకతపోలబ్ధ,చక్షు మహాత్ముని ♦ సన్నిధిఁ గని
తే. యగ్నిహోత్రవిధానంబు ♦ నాంత మగుడు, నొయ్య లక్ష్మణజానకీ♦యుక్తుఁ డగుచు
నళినలోచనుఁ డభివాద♦నం బొనర్చి, పేరుకొనుచును దనపేరు ♦ వెండి పలుకు.
సీ. దశరథ సుతులము ♦ శశిచంద్ర! శ్రీరామ,లక్ష్మణులము నాదు ♦ లలన జనక
నందన కల్యాణి ♦ నావెంటఁ జనుదెంచె, నిష్కళంకవ్రత యయి ♦ నిశ్చలుండు
నాచిన్నదమ్ముఁడు ♦ స న్ననుగమనించెఁ, దండ్రి కానలకు న ♦ న్దగలు మనినఁ
దండ్రియాదేశంబుఁ ♦ దలఁ దాల్చి వనభూమి, కేతెంచితిమి ముని♦వృత్తి నుండఁ
తే. గాయలును గూర లశనంబు♦గాఁగ ధర్మ,గలిని జరియించువారము ♦ హితమనీష
యనుడు గోవును నర్ఘ్యంబు♦నంబువులను, నన్నరసముల ఫలముల♦నోలి నొసఁగె.
కం. మునిమృగపక్షిసమేతుం, డనఘుని శ్రీరామచంద్రు ♦ నర్చించి మఱిన్
ఘనుఁడు భరద్వాజుఁడు రాముని కుశలప్రశ్న మడుగ ♦ ముదితుం డగుచున్
కం. వా రిచ్చినయర్ఘ్యము రఘు,వీరుఁడు గైకొని సుఖోప♦విష్టుం డయినన్
గూరిమిని భరద్వాజుం, డారాముని కనియె ధర్మ్య ♦ మగువాక్యములన్. ౧౪౩౯

ఉ. ఎన్నిదినాల కేను నిను ♦ నిచ్చటఁ గంటిని రామ, నీకు నీ
బన్నముఁ, దండ్రి తేర కిటు ♦ పంపుటయుఁ, దనిఁ జేసు టీకథల్
ముస్నుగ వింటిఁ, బుణ్యతల♦ముల్ విజనంబు మహాపగోరుసం
పన్నము కన్ను మియ్యది, ని♦వాసముఁ గైకొను మిందు నెమ్మదిన్. ౧౪౪౦

సీ. అనుచు భరద్వాజుఁ ♦ డాడ నాతనిఁ గని, యనియె శ్రీరాముఁడు ♦ మునివరేణ్య
కడునుదర్శుఁడ సంమఁ ♦ గనఁ గొస నత్తు కా,సన్నపౌరులు మఱి ♦ జానపదులు
మాజానకిని నన్ను ♦ మఱి మఱి గావున, నిచ్చట నీవ్వంగ ♦ నిచ్చగింప
సుకుమారి జానకి ♦ సుఖముగావర్తింప, నేకాంతతల మొందు ♦ నెఱుఁగఁ జెపుమ

తే. యచటికిని బోవువార మం ♦ చనిన లోక,పీరు నిటకు దశక్రోశ♦దూరమునను
గంధమాదననిభ ఋష్య♦కపిసమేత,వాటి సుఖవాసము చిత్ర♦కూట మమరు.

తే. రామ తచ్చిత్రకూటప♦ర్వతముశిఖర,వితతు లెందాఁకఁ గనఁబడుఁ ♦ బృథివి నంత
దాఁకఁ గలప్రాణకోటులు♦తలఁపులందుఁ,గలుషముండదు పుణ్యంబు♦సలుపఁ బడును.

తే. అందు నూఱులకొలఁదు లేం ♦ డ్లసుఖశీలు, శైవబుషితల్లజులు పెక్కు ♦ రాచరించి
ఘోరతపమును దినముసు ♦ గూడఁ జనిరి, సహకపాలశిరస్సులై ♦ జగము లెన్న.

కం. అని విజన సుగుటచే మీా, కొదవింమ ముసం బటంచు ♦ సూహించెద; నీ
వెనుదనొప్పుప సట నే నిట, సదయుత నాతోడ నేని ♦ చను నిలువంగన్. ౧౪౪౪

కం. అనుచు భరద్వాజుం డా,యనఘాతిథి నద్వితీయు ♦ నానుజు నుపచా
రనియుతి సంతుష్టుఁగఁ జే,సెను పసఁటి రాముండు కథలు ♦ చెప్పుచు నుండెన్

తే. సంజ కెంజాయ లపరది♦శాతలంబు, నావరించెను బనపడి ♦ యనుజుతోడ
సీతతోఁ దదాశ్రమ♦సీమ విభుఁడు, సన్మతి వసించి వ్యథ పాయ ♦ సౌఖ్యముగను

కం. వేవిప మేల్కని పరానిఁ డ,పోవిభవుం డాఁకీస♦పుణ్యతలమునన్
రే వుచ్చితి హాయిగ నిఁకఁ, బోవఁగ సెల విచ్చెదరె ప్ర♦భూతపుఁ గరుణన్. ౧౪౪౭

సీ. అనుడు భరద్వాజుఁ ♦ డాదిఘూర్తముతోడ, ననుఁ బోయి రమ్ము పు♦ణ్యప్రభావ
చిత్రకూటంబు ప♦విత్రసుమధురమూల,ఫలసుమయుత మగు♦స్థలము వెండి
నానాసగోపేత♦మానితకిన్నరో,రగసేవితము మయూ♦రసదకలిత
మిభరాజసేవిత ♦ మెంతయుఁ బుణ్యంబు, రమణీయ ముగుఁ గాన ♦ రామ పొమ్ము

ఆ. సీమఁ దగిన నెలవు ♦ నిక్కంబ యచ్చటఁ, గనుఁ గొనంగఁ గలవు ♦ కరిఘటలును
మృగసమూహములును ♦ క్రీడావిలోలంబు, లగుచుఁ దిరుగుచుండ ♦ సంబుజాక్ష.

కం. ఘుమలుం జమలుం దిరిగెడు,కరులుల్ నిర్ఝరచయంబుఁ ♦ గందరతతులున్
దరులున్ శుకపికనాదిత,తరులున్ నీసలిశె వాగ్వి♦దములగు ననుచున్. ౧౪౪౯

ఉ. బల్లునఁ దెల్లవాఱుటయుఁ ♦ జార్థివపుత్రులు నిండుఁ బ్రీతి సం
ధిల్లఁగ మ్రొక్కి మౌని కవ♦నీభ్రముచాయను బోవఁ బూనఁగా
నల్లిక శ్లోకి వారలకు ♦ స్వస్త్యయనంబు ఘటించి సత్యవా
గ్వల్లభుఁ డేగె వెంట సుత♦వర్గముతోఁ జనుతండ్రిపోలికన్. ౧౪౫౦

↞ భరద్వాజముని రామునకుఁ జిత్రకూటమార్గముఁ దెలుపుట. ↠

సీ. రామునిఁ గని ముని♦రాజేంద్రుఁ డిట్లను, జాహ్నవీసూర్యజా♦సంగమంబుఁ
జేరి యామీఁదఁ బ♦శ్చిమముఖ మై పాఱు,యమునతటం బట ♦ ననుసరించి
చని చని యానది ♦ సత్వరంబుగఁ బాఱు,కడ రాకపోకలఁ ♦ గరము వాడఁ
బడుట తున్నం బైన♦ బాటను గని యందుఁ, దెప్పఁ గట్టికొని మీ ♦ రొప్పమీఱ
తే. యమున నట దాఁటి యచ్చోట ♦ శ్యామ మనెడి
పెద్దమఱ్ఱిచెట్టు బహుతరు♦స్పృష్ట మగుచు
సిద్ధసేవిత మగుదానిఁ ♦ జేరి మెలి
దీనస లాసంగ మ్రొక్కింపు ♦ తీవఁ బోవె. ౧౪౫౧

చం. నిలిచిన నిల్వఁ డందుఁ, దమి ♦ నెక్కొనె నేనియుఁ బోవ నేగుఁ డా
వల, నట క్రోశమున ♦ వర్తిలు నీలవనంబు వెండి శేఁ
గులు వెదురుల్ మనోజ్ఞము ల♦గుఁ, బహు వారము లేగినాఁడ, నీ
చెలువపుఁ ద్రోవ మార్దనము ♦ చిచ్చుభయంబును లేదు రమ్యమౌ. ౧౪౫౨

చం. అని ముని జాడఁ జెప్పి యన♦ఘాత్మక! నిల్తునె యన్న రాముఁడున్
వినయము మీఱ లెస్స యన ♦ నిర్గమనేలుఁడు పోవ లక్ష్మణుం
గనుఁగొని మౌనినాసనను♦కంపకుఁ బాత్రుల మౌటఁ దమ్ముఁడా!
మనము సుపుణ్యు లంచు నర♦మండనుఁ డాడుచుఁ బోయి యావలన్. ౧౪౫౩

కం. సీతాసతి మున్నుగ యము,నాతటముం బట్టి పోయి ♦ నది నడిఁ జనుచో
టాతరణికులులు గని చిం,తాతత్పరు లైరి యెట్లు ♦ దాఁటుద మనుచున్. ౧౪౫౪

ఉ. కట్టెలు ద్రెవ్వుఁ దెచ్చి, యెస♦కంబుగఁ దెప్ప బిగించి రాఘవుల్
గట్టిని యెండుబొంగులును ♦ గట్టి, యుశీరము నైచి, మీఁదటన్
నెట్టన ప్రబ్బలీవెలను ♦ నేరెడుకొమ్మలఁ గూర్చి, సీతకున్
దిట్టము సత్సుఖాసనముఁ ♦ గీర్చె సుమిత్రతనూజుఁ డంతటన్. ౧౪౫౫

కం. ఇందిరమాడ్కి నచింత్యను, సుందరి దరలజ్జమాన♦నుదతిని సీతన్
ముందుగ రాముం డుడుపము,నం దెక్కఁగఁ జేసి పిదప ♦ నవనిజప్రక్కన్ ౧౪౫౬

కం. ఆమెపరిష్కారంబులు, నామెవసనములును నాయు♦ధావళి మఱియున్
రాముండు కరినకాజము, లామహితప్లవమునందు ♦ నారోపించెన్. ౧౪౫౭

సీ. కదలక యుండఁగఁ ♦ గాకుత్థ్సు లాతెప్పఁ, బదిలంబుగాఁ జక్కఁ ♦ బట్టుకొనుచు
సీత నెక్కించి ని♦ర్భీతిఁ దరించుచోఁ, గాళింది మధ్యభా♦గంబుఁ జేరఁ
గరములు ముకుళించి ♦ ధరణీతనూభవ, యోవాఁక హేవాక ♦ యనియె నిట్లు
నిన్నుఁ దరించుచు ♦ నున్న వారము దేవి, నాపతివ్రతము సాం♦తంబుఁ జేసి
ఆ. సౌఖ్యముగను వెండి ♦ చను దేర దయఁ గన, నమ్మ మరలి పురికి ♦ నరిగినపుడు
గవులు వేయుఁ గల్లు♦ఘటములు పందయు, నిచ్చుదాన నీకు ♦ మెచ్చు గదుర.
కం. అని మ్రొక్కు చుండఁ దెప్పయుఁ, జనె దక్షిణతటమునకును ♦ సరసకుజానం
దనమునకు నంత వారలు, జనకజ నట డించి వదలి ♦ చయ్యనఁ దెప్పన్. ౧౪౪౯

సీతారామలక్ష్మణులు శ్యామవటంబుఁ జేరుట.

కం. యమునాతీరవనంబులఁ, గ్రమముగఁ గనుఁగొనుచు నరిగి ♦ కమ్రహరితప
త్రముల బహుశీతలం బగు, విమలశ్యామాఖ్యవటము ♦ వీరులు డాయన్. ౧౪౫౦
కం. న్యగ్రోధముఁ గని జానకి, వ్యగ్రత నిట్లనియె భూజ♦వంశోత్తమ! న
మ్యగ్రతి నాపతి నియమన, మగ్రతఁ గనఁ జేయుమా న♦మస్కృతిఁ గొనుమా.
కం. నాయత్తలఁ గౌసల్య న, మేయచరిత వినుతగుణ సు♦మిత్రను మరలన్
వ్యాయతముదమునఁ గనఁ గుజ, నాయక దయఁ జూడు నన్ను ♦ నానతిఁ గొనుచున్.
సీ. అని వలగొన్నధ♦రాత్మజఁ గనుఁగొని, సౌమిత్రితో రామ♦చంద్రుఁ డనియె
నీవు మున్నుగ సీత ♦ నెమ్మిఁ దోడ్కొని భర, తాగ్రజా! చనుము నే ♦ సాయుధుండ
నగుచు వెంబడి వత్తు ♦ నరుగుత్రోవను సీత, లలితపుష్పం బైన ♦ఫలము నైనఁ
గోరె నేనియు నీవు ♦ గొనివచ్చి యిమ్ము నా, నట్ల కా కని యతఁ ♦ డరుగు చుండ
తే. మత్తమాతంగయుగళంబు♦మధ్యమునను, జను కరేణుకభంగిని ♦ జనకతనయ
వార లిరువురనడుమను ♦ వఱలు ప్రీతిఁ, జనుచు నుండెను వింతలఁ ♦ గనుచు నచట.
ఉ. ఎన్నఁడు మున్ను చూడనిమ♦హిష్ఠవినోదకరంబు వృక్షమేన్
గ్రొన్నన యేనియుం గుసుమ♦కుంజమ యేనియుఁ గానరాఁగ నా
చిన్నది దానిపేరు రఘు♦శేఖర యెయ్యది? రామచంద్ర! యీ
క్రొన్నన నేమి యందు? రని ♦ కూరిమిఁ బ్రశ్న మొనర్చు వల్లభున్. ౧౪౫౪
ఉ. నల్లవొ! యొంతవింత ఛద♦నం బది, యీకుసుమంబు సొంపహో,
పల్లవ ముల్లముం గరఁచె ♦ బాపురె యీనునుమోకలీవి నా
నల్లలనామనంబుఁ గని ♦ యంతన యంతన తత్పదార్థముల్
పెల్లుగఁ దెచ్చి యిచ్చు నవ♦లీల సుమిత్రసుతుండు భక్తిమై. ౧౪౫౫
తే. వింత యినుమయి జలము ల♦త్యంతహృద్య
హంససారసరవము లై ♦ యమలమైన

యమునఁ గ్రోశంబు చని కని ♦ యచట హరిణ
మాంసమునఁ బూటఁ గడపి రా♦మహిపసుతులు. ౧౪౬౬

తే. కేకికేకలుఁ గ్రోఁతుల♦కిచ కిచలును, హస్తిఘీంకారములుఁ బర్వ ♦ యామునోప
వనమునందు ధరాత్మజ ♦ వలచుచోట, నేటియొద్దున నిలిచి ర♦హీనబలులు.

←→ శ్రీరాముఁడు సీతకుఁ జిత్రకూటంబునందలి చిత్రములం జూపుట. ←→

సీ. ఆరేయి యంతయు ♦ నచ్చోఁట గడపి వే,విన రాముఁ డవసుప్తు ♦ ననుజు[1] మెల్ల
మేల్కొల్పి యనియె సౌ♦మిత్రి! వింటే వన్య,శుకపికశారికా♦సుందరస్వ
నము లింకఁ బయనింప ♦ సమయంబు నా నిద్ర, మత్తును గాసియు ♦ నొత్తి నైచి
లేచె నందఱు నిట్లు ♦ లేచి యాయేటినీ,రముల స్నానాదికా♦ర్యములఁ దీర్చి
తే. చిత్రకూటంబునకు ముని♦సింహదిష్ట
మార్గమునఁ బోవు చుండఁగ ♦ మానవేంద్రుఁ
డాసరోజాక్షిఁ గనుఁగొని ♦ యచటి చిత్ర
ములను నెల్లను దెలుపుచుఁ ♦ బోవు చుండె. ౧౪౬౭

ఉ. అల్లదె కంటె జానకి! ప♦లాశ మహీరుహకాననంబు లు
త్ఫుల్లసుమాంచితంబు లయి ♦ పోణిమి దీప్తము లైనయట్లు రా
జిల్లుచు నున్న వెల్లయెడ♦స్వీయమనోహరసూనపంక్తులన్
బెల్లుగ మాలికావితతి ♦ వేడ్క ధరించినభంగి నామనిన్. ౧౪౬౯

కం. కనుమీ పూచినజీడులు, జనములఁ జేరంగనీక ♦ సరసన్ ఫలప
త్రనిచయభరమున వంగెను, మనుగడ నేఁ గంటి నిట్టి♦మ్రాఁకులు గలుగన్.

తే. తేనెటీఁగలు గూర్చిన♦ తేనెపెరలు, రెండుతూముల తేనెతో ♦ నిండి వ్రేలి
యాడుచున్నవియ వెఘూరు♦హాగ్రములను,గొండ కొండను ననుజ! క♦న్గొమ్మువాని.

కం. అల్లవిగో! నత్యూహము, లుల్లసితమనోజ్ఞకాన♦నోద్దేశములన్
బల్లవసుమతల్పంబులఁ, గొల్లగఁ గూయంగ మాఱు ♦ కూసెన్ నెమిళుల్. ౧౪౭౧

ఉ. వారణయూధరాజితము ♦ వల్గుశకుంతనితాంతకూజితో
దారము చిత్రకూట మదె ♦ తమ్ముఁడ కంటివె తన్నగంబునన్
జారుసమప్రదేశమున ♦ సారధరారుహవారమండితం
బై రహిఁ మీఱు పుణ్యతల♦మందు వసింపుద మన్న లక్ష్మణా. ౧౪౭3

సీ. అని పల్కి శ్రీరాముఁ ♦ డనుజుండు సీతయుఁ, దనతోడ రాఁ జని ♦ ఘనముదమున
నానావిహంగమ♦నాదసంకులమును, బహుఫలమూలసం♦పన్నమగుచు
సరసోదకంబును ♦ జారుతరంబును, మఞ్జులతాద్రుమ♦మండితంబు
వరతపోధనగణ♦వాసస్థలంబు నౌ,చిత్రకూటనగంబుఁ ♦ జేరి యిచట

[1] దీనివలన లక్ష్మణుఁడు ౧౪ సంవత్సరములు నిద్రలేకుండినవాఁడు కాఁడని యేర్పడుచున్నది.

తే. మనకు సుఖజీవనం బగు ♦ మంజులంబు, బహుఫలమూలయుక్తంబు♦ప్రముదకరము
వివిధపుష్పితవల్లి కా♦విటపియుతము, నగుచు నున్నది లక్ష్మణా ♦ నగతలంబు.

కం.పరమతపోవిభవులు ముని,వరు లీశైలంబునందు ♦ వాసము గొని నా
రిరవుగ మనమును నీక్షితి,ధర మంద వసింప వచ్చుఁ ♦ దలఁగని ప్రీతిన్. ౧౮౭౫

శ్రీరాముఁడు వాల్మీకిమహర్షిని సందర్శించుట.

కం.అని రాముఁడు లక్ష్మణుతోఁ, జనకతనూజాతతోడ ♦ సద్భక్తి వెసం
జనియె మహాత్ముని వాల్మీకిఁ, గన ముని కభివాదనంబుఁ ♦ గావించె నొగిన్. ౧౮౭౬

ఉ. ఆయనఘుండు వారలకు ♦ హర్షమునం దగుపూజ సల్పి వి
చ్చేయుఁ డటంచు స్వాగతము ♦ సేమము ప్రశ్న యొనర్ప రాముఁడున్
న్యాయముఁ దప్పకుండఁ దమ♦నామములుం దమరాక హేతు వ
త్యాయతభక్తిఁ దెల్పి ముని♦యాజ్ఞను గాంచి వచించెఁ దమ్మునితోన్. ౧౮౭౭

కం.గట్టివి వరదారువులం, గట్టుమ యొకయాకుటిల్లు ♦ కడురమ్యముగా
దిట్టమ్ముగ నన నాతఁడు, కట్టెఁ గుటీరం బొకండు ♦ క్ష్మారుహతతులన్. ౧౮౭౮

రామలక్ష్మణులు చిత్రకూటంబునం బర్ణశాల నిర్మించుట.

సీ. గాలికి వానకుఁ ♦ గంప మొందనిదాని, బాహ్యావరణముల ♦ బద్ధ మగుచు
భద్ర మై యొప్పెడు♦పర్ణశాలను గాంచి, శుశ్రూషమాణుఁ డై ♦ చూచు చున్న
యేకాగ్రు లక్ష్మణు ♦ నెలమిఁ గాంచి వచించె, శ్రీరామచంద్రుఁ డా♦ర్జింప వయ్య
జంకమాంసంబును ♦ జేయంగఁ దగుఁ బూజ, శాలకు ధరవాస్తు♦శమన విధియుఁ

తే. బెక్కునాళ్లు బ్రతుకఁ గ♦భీష్ట మైన,వారలకుఁ గరణీయ మా♦వశ్యకముగఁ
గాన హరిణంబు నొక్కటిఁ ♦ గానఁ జంపి, తెమ్ము స్మరియించుకొమ్ము వి♦ధిప్రవృత్తి.

చం.అనవుడు నాతఁ డట్టులె ర♦యంబునఁ జప్పఁగ వెండి పల్కెఁ బ్ర
న్నన హరిణామిషంబుఁ బచ♦నం బొనరింపు ధ్రువంబు మూర్తమున్
దినము నటన్న లక్ష్మణుఁడు ♦ తెప్పునఁ గృష్ణమృగంబుమాంస ము
గ్నిని బచనంబు సేసి కల♦నెత్తురు పోయెడిదాఁక, నిట్లనున్. ౧౮౮౦

కం.పరిపూర్ణాంగంబులతోఁ, బరిపక్వం బగుట రామ♦భద్రా! కంటే
హరిణము తొల్లిటిభంగిన, కర మొప్పెను దీర్పు దేవ♦కార్యముఁ గుశలా. ౧౮౮౧

సీ. అనవుడు శ్రీరాముఁ ♦ డంబువులను దోఁగి, నియతి జపించి యా♦నిఖిలవిధులఁ
దీర్చి దేవగణాళిఁ ♦ దృప్తిగాఁ బూజింప, నందఱు నిలు సొచ్చి ♦ రంత ముదితుఁ
డయి వైశ్వదేవబ♦లియు రౌద్రవైష్ణవం,బులు వాస్తుదోషముల్ ♦ పోవఁ ద్రోయు
పుణ్యాహవాచనం♦బును శాంతిజపము లో,నగుమంగళక్రియ ♦ లాచరించి

తే. యాపగాజలంబుల స్నాన ♦ మాడి పిదపఁ, గ్రూరభూతప్రశాంతి పొ♦ల్పార బలుల
నిచ్చి శ్రీరామచంద్రుండు ♦ హితము చెలఁగ, శాస్త్రనిగదితరీతిఁ బ్ర♦శస్తగతిని.
తే. ఆశ్రమంబున కనురూప ♦ మైన వేది, చైత్యములు నాయతనములుఁ ♦ జక్కఁ దీర్చి
వన్యమాల్యఫలాదులఁ ♦ బక్వమాంస,ములను దీర్ఘంబులను వేద♦కలితములను
తే. జపములను దర్భవితతుల ♦ సమిధలను య,థావిధిగ జానకీయుక్తిఁ ♦ బావనం బొ
నర్చి శాలాప్రవేశంబు ♦ నడపి దేవ,సభను హరివోలె శ్రీరామ♦చంద్రుఁ డొప్పె.
శా. నానాపక్షిమృగాకులంబు సుమనో♦వన్యద్రుమభ్రాజితం
బై నాగేంద్రమృగానునాదితము నై ♦ హారిప్రతీరాఢ్య సూ
కానన్ మాల్యవతీతటంబునను జో♦కన్ జానకీ రాఘవుల్
సానందంబుగఁ గ్రీడ సల్పిరి ప్రవా♦సాయాససంవిస్మృతిన్. ౧౪౮౫

సుమంత్రుఁడు మరల నయోధ్యకుఁ బోవుట.

సీ. దుఃఖార్తులై సుమం♦త్రుండుగుహుఁడురాముఁ, గనుచూపుమేరదాఁ♦కను దదీయ
కథ ముచ్చటించుచుఁ♦గనుఁగొనుచుండి యా,నల నింటికేగి రా♦యలఘుమతులు
చని ప్రయాగమునందు♦మునిభరద్వాజుని,తోడ నుండుటయు సం♦తోస మార
నాగిరిగమనంబు ♦ నానిషాదాధిపు, చారులవలనను ♦ జక్కనెఱిఁగి
ఆ. గుహునిచే ననుజ్ఞఁ ♦ గొని సుమంత్రుం డయో,ధ్యాపురంబునకు ర♦థంబుఁ దోలు
కొనుచు నరిగె వనటఁ ♦ గోమలగంధన,నాపగానగరము ♦ లరసి కొనుచు. ౧౪౮౬
మ. చనుచున్ మూఁడవజామువేళ గతహా♦ర్దం బౌట నిశ్శబ్ద మై
కన శూన్యంబుగఁ దోఁచు చున్నపురముం ♦ గన్గొంటిలోఁ జొచ్చి దు
ర్మనుఁ డై వాజులు వారణంబులు ప్రజల్ ♦ రాజుల్ గనన్ లోక భూ
తనయావల్లభశోకహవ్యవహద♦గ్ధం బైనచందంబునన్. ౧౪౮౭
ఉ. తోఁచుచు నున్నదంచుఁ బురి♦దోరముఁ జేరుచు లోనఁ జొచ్చి లోఁ
గ్రాఁచుచు నున్నదుఃఖమునఁ ♦ గ్రన్నన పోవ సుమంత్రుఁ డార్తినోఁ
బూఁచి పురీజనంబు రఘు♦పుంగవుఁ డేఁడి య టంచు నాతనిన్
వాఁచినయట్లు దుఃఖమున ♦ వాఁచినమోముల నడ్డగించినన్ ౧౪౮౮
కం. గంగాతీరమునన్ రఘు,పుంగవుచే నాజ్ఞఁ గొంటిఁ ♦ బోయితి వారిన్
గంగాతరణమొనర్చి య,నంగా హా రామ యని జ♦నంబులు వనటన్ ౧౪౮౯

సుమంత్రునిరథముం జూచి పౌరులు దుఃఖించుట.

ఉ. హా యనువారు భూపతన♦యా యనువార లిఁక కేటిజీవ మి
స్సీ యనువారు గుంపు లయి ♦ చేసెడి దే మిఁక జచ్చినారమే
హా యనువారు దానసవ♦పుణ్యసమాజవివాహవేళలం
దాయనఘాత్ము నింకఁ గన ♦ నౌ నెటు లం చనువారు నై రటన్. ౧౪౯౦

సీ. ఆరామచంద్రుఁ డో ♦ మాదటఁ గన కున్న,మన కేది సుఖకర ♦ మనఘులార
యాలోకహితుఁడై నా ♦ నాలోకనము లేక,యగుస్రీయం బేక నెద్ది ♦ యార్యులార
యానలినాక్షుఁ డా ♦ యుంగ లేకయ యున్నఁ, బొరి సుఖావహ మెద్ది ♦ పుణ్యులార
మన తండ్రివలెఁ బ్రోచు ♦ ననఘుఁడు పెడఁబాయ, ది క్కేది మన కింక ♦ దీనులార
తే. యెంత నిర్భాగ్యుల మొ కదా ♦ చింత సేయ, నట్టిధర్మాత్ముఁ డటువంటి ♦ యనఘమూర్తి
యట్టి హృదయాళుఁ డట్టిద ♦ యాపరుండు, విడిచిపోయిన మని యిట్లు ♦ మిడుకుచుండ

కం. ఏది సుఖంబు నొసంగునొ, యేది యొకో ప్రియము జనుల ♦ కెల్లను క్షేమం
బేదియొ కూర్చెడు నని సీ,తాదయితుఁడు మనలఁ బ్రోచెఁ ♦ దండ్రియపోలెన్.

కం. వాతాయనగతపరసీ,జాతాయతలోచనలు న ♦ సహ్యం బగుదుః
ఖాతురతం బలవించిరి, సీతానాయకునిఁ గూర్చి ♦ చిత్తం బగలన్. ౧౪౯౩

కం. సారథి పిహితాస్యుం డై, తేరిం దోలుకొని చనియెఁ ♦ దెప్పున భూపా
గారమునకు నట డిగ్గి మ,హారయమున సర్వజనస ♦ మాకుల మగుచున్ ౧౪౯౪

సీ. దిట్టంబు లగునేడు ♦ తొట్టికట్టులు దాఁటి, యరుగ సౌధవిమాన ♦ హర్మ్యరాజ
మందిరాగ్రంబుల ♦ మందయానలు నిల్చి, రామశూన్యం బైన ♦ రథముఁ జూచి
విపులహాహాకార ♦ వికృతస్వరంబుల, నొండొరుఁ గనుఁగొని ♦ యుల్ల మెరియ
నాయతవిమలనే ♦ త్రాంతంబు లం దుండి, కాల్వలు వాఱంగఁ ♦ గంటినీరు
తే. పొక్కుచును నేడ్వఁ బ్రాసాద ♦ ములను నంత, టంతటను నిల్చి దశరథు ♦ నింతు లెల్ల
మహిపసాన్నిధ్యమునఁ జేసి ♦ మందమంద,ముగను నీరీతి నేడ్చిరి ♦ మొగములుబ్బ.

ఉ. రామునితోడ నేగి యిటు ♦ రామునిఁ గానలపాలు సేసి తా
నే మని కోసలాత్మజకు ♦ నీతఁడు చెప్పెడి వాఁడొ, యెట్టు లిం
కేము మనంగ సాధ్య మొకొ ♦ యీగతి నామెయు రాముఁ బాసి మే
నోమెడి నట్టి దుష్కర మ ♦ హో యెటు లోర్చు దురంతతాపమున్. ౧౪౯౬

⟵ సుమంత్రుఁడు దశరథుఁ జూచుట. ⟶

సీ. అనుచు రాచపడంతు ♦ లాడు చుండఁగ విను, చమితశోకహుతాశ ♦ నార్చిఁ గ్రాఁగు
చున్నదో యన నొప్పు ♦ చున్న రాజగృహంబు,నం దెనిమిదవక ♦ క్ష్యను సదీన
మానసు నాతురు ♦ మహితపుత్రవ్యథా,మ్లానుఁ బాండరగృహ ♦ మధ్యమునను
గాంచి నమస్కృతిఁ ♦ గావించి శ్రీరాము, వాక్యంబు లెల్లను ♦ వరుసఁ జెప్ప
తే. వాని వైయె విని విభ్రాంత ♦ మానసమున, నేలపైఁ బడి మూర్ఛిల్ల ♦ నేలతేఁడు
బాహువుల నెత్తి హా యని ♦ భామ లెల్ల, రోదనము సేయ సాగిరి ♦ క్రూరగతిని.

సీ. కౌసల్యయు సుమిత్ర ♦ బాసటగా నాథు, నెత్తి యిట్లనియె భూ♦మీశ! యీతఁ
డఘటనఘటనాస♦మర్థునిదూత కా,అడవులయందుండి ♦ యరుగు దెంచె
నింత యన్యాయంబు ♦ నేఁ జేసితిని గదా, యని యేల లజ్జించె ♦ దధిప యిపుడు
లే లెమ్ము పుణ్యంబు♦చాల నీకు లభించు, నేఁడ్చిన ఫలమింక ♦ నేమి గలుగు
తే. నెవ్వతెకు నీవు జడిసి నీ♦ తేఁకువార్త, యైన నడుగవొ యట్టినీ♦ప్రాణదయిత
కైక యిట లేదు సత్యంబు ♦ గాన దిటము, దెచ్చుకొని మాట లాడంగ♦వచ్చు నీకు.
మ. అని కౌసల్య సతాంతదుఃఖమున మూ♦ర్ఛాక్రాంత యై నేల వ్రా
లిన శుద్ధాంతసరోజపత్రనయన ♦ లీక్షించి హాహారవం
బున నేడ్వం గని చుట్టుప్రక్కఁగలపూ♦వుంబోండ్లు వృద్ధాళి యా
వనవంతుల్ విలపించి రంతిపురి మ్రో♦వన్ హల్లకల్లోల మై. ౧౪౯౯

దశరథుఁడు సుమంత్రుని రామలక్ష్మణుల వృత్తాంత మడుగుట.

ఉ. అంతట మూర్ఛఁ దేఱి మను♦జాగ్రణి యాత్మసుతాగ్రగణ్యవృ
త్తాంత మెఱుంగఁ గోరుమతిఁ ♦ దాల్చిన సూతుఁడు కేలు మోడ్చి య
త్యంతవిషాదచిత్తుఁ బరి♦తప్తు నవగ్రహ మైనరోగ మా
దంతిని బోలువాని వసు♦ధాపతి డాసిన నంత నాజియున్ ౧౫౦౦
కం. ధూళిని బ్రుంగిన మేనును, గాలువ లై పాఱుబాష్ప♦కణములు మున్నే
వ్రాలినతలయును నార్తిం, దూలినమో మైన సూతు♦తోడం బలికెన్. ౧౫౦౧
సీ. అత్యంతసుఖి యయి ♦ యలరు ధర్మాత్ముఁ డే,చెట్టుమొదల్ల మ♦సించె నయ్య
రాచబిడ్డఁడు శయ్య♦నోచితుం డతికోమ,లుండు నే నేలపైఁ ♦ బండె నయ్య
యెవ్వనిబడి నేగు ♦ నిభరథభటతతి, వాఁ డేవనంబున ♦ వనరె నయ్య
లేలిహానమృగావ♦లీనిషేవితకాన,నమునఁ గొండిక లెట్లు ♦ నవసి రయ్య
ఆ. బాల ముద్దరాలు ♦ పరమపతివ్రత, యన్నెపున్నె మెఱుఁగ♦నట్టిసీత
వెంట నంటఁ బుత్రు ♦ లొంటి మై కాల్నడ, నరదము డిగియెట్టు ♦ లరిగి రయ్య.
కం. కన్నారఁ గాంచినాఁడవు, మన్నందనయుగ్మ మడవి ♦ మందర మశ్వల్
పన్నుగఁ జొచ్చినగతిఁ జొరఁ,గ నీవే ధన్యతముఁడు ♦ గావె సుమంత్రా ౧౫౦౩
ఉ. ఏ మనె రామచంద్రుఁడు మ ♦ తే మనె నయ్య సుమిత్రపట్టియున్
భూమితనూజ యే మనియెఁ ♦ బొమ్మను వేళను నిన్నుఁ జెప్పుమా
యామహనీయుఁ డుండుతల ♦ మాతఁడు దేని భుజించె నెట్టు? లే
నీమెయిఁ దాల్చువాఁడ విని ♦ యేనియు సాధులలో యయాతినాన్. ౧౫౦౪
కం. అని తన్ను నృపతి యడిగిన, విని కంఠగతోరుబాష్ప♦వికలరవుం డై
వనరుచుఁ బలుకులు దడఁబడ, ననియె సుమంత్రుండు రఘుకు♦లాగ్రణితోడన్.

సుమంత్రుఁడు దశరథునకు రామవాక్యంబులఁ దెల్పుట.

సీ. నామాట విదితాత్ము ♦ నాతండ్రి మ్రొక్కుమీ, పదములఁ బడి మొట్ట ♦ మొదట నూత
వారికి వారికి ♦ వల సగురీతిగా, నాకుఁగా నభివాద ♦ నములు సేసి
శుద్ధాంతకాంతల ♦ సుఖమె కా మీ క్షెల్ల, ననుచు నామాటగా ♦ నడుగ వయ్య
మాతల్లిఁ గౌసల్య ♦ మఱిగాంచి కుశలాభి, వాదనంబులు సల్పి ♦ పలుకు మిట్టు
ఆ. లెల్లకార్యములను ♦ నేమఱ కోయమ్మ! ధర్మనిత్య వగుమ ♦ తగినవేళ
నగ్న్యగారపరత ♦ నలయకు; పతిపాద, ములను గొలుము దేవుఁ ♦ గొలుచునట్లు.
ఉ. మానముపొంతఁ బోక, యభి ♦ మానము దూరముఁ జేసి త్రేనిక
న్మ్యానకుఁ గైకకుఁ మనసు ♦ నొవ్వక యుండెడుమైఁ జరింపు, త
త్సూనుఁడు నేలతేఁ డనుచుఁ ♦ జూడుము; రాజులు విత్తవృద్ధు లౌ
నానుడి నీ వెఱుంగవె? మ ♦ నంబున నిల్పుము రాజధర్మముల్. ౧౫౦౭
చం. భరతుఁడు వచ్చినం గుశల ♦ వార్తలు మద్వచనంబుగాఁగ నీ
వరయుము; యెల్లతల్లు లెడ ♦ న్యాయపువృత్తిన సంచరింపుమీ
ధరణిపతిత్వ మూని ముది ♦ తండ్రిని జిక్కులఁ ద్రోయఁ బోకుమీ
వరనృపభూరిభోగముల ♦ వ్రాలుము తండ్రి వచించుపద్ధతిన్. ౧౫౦౮
చం. అని వచియింపు మంచు నయ ♦ నాంబులు రాలఁగ వెండిఁ బల్కె నీ
జననిగఁ జూడ నయ్య యను ♦ జా! సుతగర్ధిని నాదుతల్లి, నం
చును గనునీరు నించెఁ గడు ♦ శోకమునన్ ధరణీశ! ఫుల్లకో
కనదదళాక్షుఁ డామహిజ ♦ కాంతుఁడు రాముఁడు మోము వ్రాల్చుచున్. ౧౫౦౯

సుమంత్రుఁడు దశరథునకు లక్ష్మణువాక్యంబులఁ దెలుపుట.

సీ. సౌమిత్రియో రోష ♦ సంభ్రమంబున రోఁజు, చును నిట్టు లనియెను ♦ వినుము దేవ
యేయపరాధంబుఁ ♦ జేయఁ గాసలఁ ద్రోచెఁ, రాజపుత్రాగ్రణి ♦ రామచంద్రు
మీరాజు చెప్పుమా ♦ తేరకు మాకిట్లు, వ్యసనంబు గలుగంగ ♦ వలచు కైక
తుచ్ఛ శాసనమును ♦ దోడ్తగాఁ దలఁ దాల్చి, చేయఁగారానట్టి ♦ చెనఁటిసేఁతఁ
ఆ. జేసెఁ గార్యబుద్ధి ♦ వాసిగ వరదాన, లాభమునన్ రాజ్య ♦ లోభమునన్
యేమి హేతువైన ♦ రాముని శాయుట, నిష్కృతియును లేని ♦ దుష్కృతంబ.
కం. దైవప్రేరణమున నిటు, గావించె నటంచు ననెదె ♦ కలుగఁగ వలదా
దైవమునకుఁ గారణ మొకఁ, డావిధ మేదైన నున్న ♦ నాడుము వినెదన్? ౧౫౧౧
కం. ఆలోచింపక మతి లే, కీలోకవిరుద్ధకార్య ♦ మిటు చేసెను భూ
పాలుం డనియెదె దానికె, జాలిం గొనియెదము దాన ♦ జనపతి యేడ్చున్.

కం. రాముఁడె భ్రాతయు భర్తయు, రాముఁడె ప్రియబంధువరుఁడు ♦ రాముఁడె చుమ్మీ
　రాముఁడె నాజనకుండును, భూమిపునెడ లేదు జనక♦బుద్ధి సుమంత్రా. ౧౫౧౩

ఆ. సర్వలోకహితుని ♦ సర్వలోకప్రియు, ననఘు ధర్మరతు జ♦నాభిరాము
　రాము విడిచి యెట్లు ♦ రంజింపఁ జేసెదు, ధరణి నెల్ల ననుము ♦ దశరథునకు.

కం. ఇంతటిలోకవిరుద్ధపు,వింతలఁ బచరించు నీవు ♦ విశ్వంభరకుఁ
　గాంతుఁడ వెట్లగు దనుచు సు,మంత్రా నామాటగాఁగ ♦ మహిపున కనుమా.

తే. అనియె; జానకియో యూర్పు♦లొనర సోఁకు, సోఁకినట్టులు దిగ్భ్రమఁ♦జూచుచుండెఁ
　గాని దుఃఖం బెఱుంగని♦కమలనయన, యేడ్చుచుండె మహారాజ ♦ యేమి యనక.

కం. కనునీరు దొరఁగుచుండెడు,పెనిమిటిముఖపంకజంబు ♦ వీక్షించుచు వా
　డినమోముఁదమ్మితో ననుఁ, గనుచు మహిజ బాష్పవారిఁ ♦ గార్చుచు నుండెన్.

కం. సౌమిత్రిబాహుపాలితుఁ, డై మో మశ్రులను దడియ ♦ నంజలితోడన్
　రాముండు నిలిచి యుండెను, భూమిజ నను రథముఁ గనుచుఁ ♦ బొక్కుచు నిలిచెన్.

చం. అనుడు నృపేంద్రుఁ డిట్లనియె ♦ నావలిశేషకథాంశ మింక వా
　కొనుము సుమంత్ర! యన్న రఘు♦కుంజరు లంత జడల్ ధరించి గ్ర
　క్కునఁ గుశచీరధారు లయి ♦ గంగను దాఁటి ప్రయాగవంకగాఁ
　జనిరి, సుమిత్రపట్టి రఘు♦చంద్రముఁ గాచుచు మున్నుగాఁ జనెన్. ౧౫౧౯

కం. ఆతని వెంబడిఁ జనె భూ,జాతయుఁ దన వెన్క రామ♦చంద్రుఁడు రాఁగన్
　బ్రాతలధవ! యింతయుఁ గని, చేతము దుఃఖార్ణవమునఁ ♦ జిడిముడివడఁగన్

కం. మావులు మరలింపఁగ సీ,తావిభువేర్పాటు చూచి ♦ తత ముష్ణాశ్రుల్
　లావుగఁ గాఱఁగ మరలవ, భూవల్లభ! యవియు శోక♦పూర్ణము లగుచున్.

తే. ఇరువురకు రాజపుత్రుల ♦ కేను మ్రొక్కి
　నగవు సహియించి గుహునితో ♦ వచ్చి యుంటిఁ
　బెక్కుదినములు నే నంద ♦ పిలువ నంపఁ
　డా రఘూద్వహుఁ డనియెడి♦యాశఁ జేసి. ౧౫౨౨

సుమంత్రుఁడు తాను వచ్చుమార్గమునఁ జూచినవిశేషంబులఁ జెప్పుట.

చం. మలమల మాఁడి యుండె సుమ♦మంజులకుట్మలకోరకావళుల్
　సలసలఁ గ్రాఁగు చుండెను గొ♦లంకులు నేఱులుఁ బల్వలంబులున్,
　గలగల లాడు చుండెను న♦గంబుల నాకులు నెండి వర్ణలై,
　విలవిల పోవు చుండెఁ బృథి♦వీధవ! చిత్తము ద్రోవ వచ్చుచోన్. ౧౫౨౩

కం. మెదలవు కాకోదరములు, కదలవు వన్యేభములును ♦ ఘాతుకమృగముల్
　రొద యైన వినఁగ రా దట, సదమలగుణశీల! రామ♦చంద్రభృశార్తిన్. ౧౫౨౪

సీ. లీనపుష్కరపత్ర♦లీనమీనవిహంగ,తప్తపద్మమృణాళ♦తతులఁ గంటిఁ
బూర్వంబునట్టులు ♦ పోరి జలజప్రసూ,నములేని స్థలజసు♦మములు గాని
కమ్మవాసన లించు♦కయు నీవు తోఁటలు, శూన్యంబు లైనవి ♦ మాన్యచరిత
యెక్కడివిహగంబు ♦ లక్కడనే సోలి,పడి యుంట నవియును ♦ బాదు దోఁచె
ఆ. నేమి చెప్పువాఁడ ♦ నీయూర నొకనికేఁ, దేటమొగము లేదు ♦ మాటిమాటి
కూర్పు పుచ్చువార ♦ లుర్వీజధవులేమి, నిలువుగుండెతోడ ♦ నిలిచి చూచి.

సుమంత్రుఁడు పౌరులదుఃఖమును దశరథునకుఁ జెప్పుట.

ఉ. రాముఁడు లేనిస్యందనము ♦ రాఁ గని పౌరులు దుస్సహవ్యథో
ద్దామత రాజమార్గమునఁ ♦ దల్లడ మందిరి, కాంత లన్ననో
భూమిప! సౌధవీధులను ♦ బొక్కుచు హా యని యేడ్చి, రింక నే
నేమి వచించువాఁడ ధర♦ణీశ్వర! దుస్సహాలోకశోకమున్. ౧౫-౨౬
కం.విమలాయతనేత్రంబులఁ, బ్రమదలు కన్నీటితోఁ బ♦రస్పరవీక్షా
క్రమ మేది యేడ్చు చుండిరి, శమియింప వశంబు గాని♦సంతాపమునన్. ౧౫-౨౭
కం.వీరలు నీపగవారలు, వీర లుదాసీనజనులు ♦ వీరలు హితు లం
చోరాజ! తెలుఁగ నైతిని, వారక జను లెల్లవారు ♦ వనరుచు నుంటన్. ౧౫-౨౮
కం.సంతోషరహితలోకయు, సంతప్తహయద్విపార్త♦శబ్దార్దితయుఁ
జింతానిశ్వాసయు భూ,కాంతా! కౌసల్య యనఁగఁ ♦ గ్రాలెం బురియున్.౧౫-౨౯
కం.ఈరీతి సూతుఁ డాడిన, ఘోరమణుం డాలకించి ♦ గాఢవ్యసనో
దారత దారితమతి యై, కూరినగద్గదిక మంత్రి♦కుంజరు ననియెన్. ౧౫౩౦

సుమంత్రునితో దశరథుఁడు తన్ను రాముఁ డుండుచోటికిఁ దీసికొని పొమ్మని చెప్పుట.

సీ. పాపాభిజనభావ ♦ బాలిశ కైకేయి,వినియుక్తిమై నవి♦వేకి నగుచు
మంత్రకుశలు లైన♦మంత్రులు వృద్ధులు, హితులు ధీయుతపౌరు♦ లింవ ఱింద
మసల నొక్కరితోడ ♦ మంతనంబుండక, స్త్రీ మోహమునఁ జేసి ♦ చేసినాఁడ
నేమియో మునిఁగి పో♦యినయట్లు నాహసం, బిది భవితవ్య మై ♦ యేఱుపడియెఁ
ఆ. గులవినాశమునకుఁ ♦ గూడె యదృచ్ఛమై, యిట్టిఘోరదుఃఖ; ♦ మేను నీకుఁ
గొంచెమేని మేలు♦గూర్చియుండినఁ, బొమ్ము తోడుకొంచుఁ ♦ బుత్రుకడకు.
కం.ఇప్పటికిని నాయానలి, తప్పక చెల్లెడినయేని ♦ తనయునిఁ దె మ్మీ
తెప్పున రాముఁడు లేమిని, ముప్పొదవెడి బ్రతుక లేను ♦ మూర్తం బేనిన్. ౧౫౩౨
ఉ. దూరము పోవు నేమొ యుల♦తోయజమిత్రకులోద్భవుండు నా
తేరిని బన్ని న న్నటకుఁ ♦ దెప్పునఁ దోడ్కొని పొమ్ము సారథీ!

యారమణీయమూర్తి విమలాయతకీర్తి జగజ్జనాళిహృ
ద్వారిజవర్తిఁ గాంచఁగల • వాఁడ ధరన్ మని యుండఁగల్గినన్. ౧౫౩౩

ఉ. ఆనగుముద్దునెమ్మొగము • నామణికుండలమండితంబు లౌ
వీనులు నాప్రఫుల్లదర • విందవిశాలవిలోచనంబు లా
జానుసుదీర్ఘబాహువులుఁ • జారుతరం బగువృత్తదంతముల్
గానకయున్న సంయమనిఁ • గానఁగఁ బోక ధ్రువంబు సారథీ. ౧౫౩౪

తే. ఇంతకంటెను దుఃఖ మిం • కేది గలుగు, నిట్టిదురవస్థలో నున్న • యట్టినేను
గన్నులారఁగ రఘురాముఁ • గాననైతి, నేనియు సుమంత్ర! ది క్కేది • యింకనాకు.

కం. హారామా రామానుజ, హారమణీమణి ధరాత్మ • జా దుస్సహదు
ష్పారవ్యథ ది క్కఱిన, ట్లీరీతిని జచ్చునన్ను • నెఱుఁగర మీరల్. ౧౫౩౬

సీ. అని తేఁడు మున్గి దుః • ఖాంబుధిఁ గౌసల్య, దిక్కు మొగం బయి • దేవి రామ
శోకమహాభోగ • మై కంజనేత్రవ, ధూరత్నవిశ్లేష • పారగంబు
నై శ్వసితోర్మిమ • హావర్త మై బాష్ప, ఫేనజలావిలా • భీల మగుచు
హస్తవిక్షేపమీ • నౌఘ మై క్రందితో, దీర్ణరవంబు ప్ర • కీర్ణ కేశ

తే. శైవలంబును గేకయ • శ్మాతలేంద్ర, పుత్రి కాబడబాముఖ • మును నుదగ్ర
వేగజము మంధరావాక్య • వికటనక్ర, భీకరము పాపినీవర • వేల మగుచు. ౧౫౩౭

కం. రామప్రవ్రజ్యాయుత, మౌమహితార్ణవమునందు • నబలా యిపు డా
రాముఁడు దోడ్పడ కుండిన, నే మునుఁగుదు; దాఁట లేన • యీదుఃఖాబ్ధిన్.

చం. అనుజసమేతురాముఁ గన • నాశ జనించియుఁ గానలేన యో
వనితరో యింతకంటెఁ బెనుఁ • బాపము గల్గునె యంచు మూర్ఛిలం
దనయునిమిత్త మై హృదయ • నాథునిఁ గూర్చియు నిబ్బడింపఁగా
మనమున దుఃఖ మాామహిళ • మాననిభీతి వణంకి వెండియున్. ౧౫౩౯

ఉ. భూతము సోఁకిన ట్లునుఱు • పోయినయ ట్లయి రాముమాత యా
సూతునిఁ జూచి యి ట్లనియె • సూతకులాగ్రణి! నన్ను రాముఁడున్
సీతయు లక్ష్మణుం డెచటఁ • జేరిరొ యచ్చట వీడు పుణ్య మా;
ఖ్యాతచరిత్రుల న్విడిచి • కాయము నిల్వదు పో నిమేషమున్. ౧౫౪౦

చం. మరలుపవయ్య తేరు గుణ • మండను లుండెడిదండకాటవిన్
సరగున నన్ను వీడు మిఁక • నాసుతులం గదియంగ లేనిచో
నరుగుట నిశ్చయంబు యము • నాలయసీమకు నంచు నేడ్చిన
గరుణము దోఁప నారమణిఁ • గాంచి సుమంత్రుఁడు పల్కు మ్రొక్కుచున్.

సుమంత్రుఁడు కౌసల్య నూరార్చుట.

కం.విడువుము శోకము మోహము, విడువుము దుఃఖభ్రమంబు ♦ విడి పరితాపం
బడవులలో దేవీ! నీ,కొడుకు చరించెడిని నీదు♦కోడలితోడన్. ౧౫౪౨

కం.సౌమిత్రియు ధర్మరతిన్, భామారత్నంబ! రాము♦పదపంకజముల్
నేమములను విజితేంద్రియుఁ,డై మహితపరంబు నొంద ♦ నర్చనసేయున్. ౧౫౪౩

ఉ. రామునిమీఁద మానసము ♦ రాజముఖీమణి సీత నిల్పి తా
ధామమునందుఁబోలె జన♦తారహితాటవి నైజభంగియ
ట్లామోదిత నొంది భీతియు ర♦వంతయుఁ గానక ధీరయట్లు లెం
తో ముద మారఁగాఁ దిరుగు ♦ చున్నది కాన దొకింతదైన్యమున్. ౧౫౪౪

కం.ప్రమదావనాంతరములం, బ్రమదామణి మున్నుతిరుగు♦భాతిని జనశూ
న్యము లగు నడవులయందును, రమియించుచు నున్న దమ్మ ♦ రాగము మీఱన్.

కం.బాలికవలె బాలేందుక,ళాలాలితనిటల యానిలాసుత నిజహృ
త్పాలాధీనాత్మక జన,జాలచ్యుత వనులలోను♦సతి రమియించెన్. ౧౫౪౬

కం.తదధీనం బయి ప్రాణము, మది తద్గత మగుచు నుంట ♦ మహిజ కయోధ్యా
పద మడవి రాము లేమి, న్నదిరాక్షికి వన మయోధ్య ♦ నాథుం డుంటన్. ౧౫౪౭

ఉ. రాముని లక్ష్మణున్ జనక♦రాజతనూభవ త్రోవ నున్నయా
గ్రామములం బురంబులఁ ద♦రంగిణులన్ ద్రుమపాళిఁ గాంచి పే
రేమియొ వీని? కెందుఁ జను ♦ నియ్యవి? యే మది? యంచుఁ బ్రశ్నలన్
గోమలి సేయుచుం జనియెఁ ♦ గూర దొకింతయు శోక మాత్మలోన్. ౧౫౪౮

తే. మనపురంబున కొకక్రోశ♦మాత్ర మున్న,యాటతోఁటను గ్రీడించు♦సరుసమునను
నడవిఁ దిరుగుచు నున్న దా♦యమలచిత్త, యామెకై నీవె దుఃఖింప ♦ నగునటమ్మ.

సీ. ఇప్పుడు జ్ఞప్తి నా♦ కిం తియ కైకేయిఁ,గూర్చి తటాలునఁ ♦ గోమలాంగి
యేమేమొ పల్కె న ♦ వ్వెల్ల దోఁపవ యిప్పు, డని ప్రమాదంబున ♦ జనకతనయ
పలికినపలుకులు ♦ పలుకఁ బూనియును ద,త్ప్రస్తావమును ద్రిప్పి ♦ ప్రముదకరము
లైనవాక్యంబుల ♦ ననియె మధురముగ, దారి గాసిని గాని ♦ ఘోరవాత

తే. వేగమునఁ గాని యెండల♦వేఁడి నేని, సంభ్రమున నేనిఁ జంద్రాంశు♦సదృశకాంతి
వికృతినొందద యింతేని ♦ విడువు చింత, తల్లి నీపాదమాన త♦థ్యంబు సుమ్ము.

కం.అంభోజపత్రనిభము సు,ధాంభోనిధితనయతుల్య ♦ మయి రాజిలునా
కుంభినిసుతముఖముకురము,జృంభము రవ యేని వికృతిఁ ♦ జెందదు తల్లీ. ౧౫౫౧

కం.లాక్షారసనిభపదములు, లాక్షారసహీనము లయి ♦ లలితనుకాంతిన్
సాక్షాత్కమలముకుళములై, లక్షింపఁగ నిప్పుడును ని♦లాసంభవకున్. ౧౫౫౨

ఉ. సొమ్ములమీఁదిప్రేమమున ♦ సుందరి జానకి నూపురమ్ములన్
సమ్మతిఁ దాల్చియే హృదయ♦నాథునితో సరిగాఁగ నేగు వే
గమ్మునఁ బోవఁ బాదములు ♦ ఘల్ ఘలు ఘల్లన హంసవోలె మో
దమ్మున నేగఁ గంటిఁ జుమి ♦ తల్లి యిఁ కేటికి నీకుఁ జింతిలన్. ౧౫౫౩
కం.శ్రీరాముబాహుదుర్గం, బారఁగఁ దా నాశ్రయించి ♦ యడవిని బులులన్
గొరుల సింగంబులఁ గన్నారఁగఁ గాంచియును భీతి ♦ నందదు సుమ్మా. ౧౫౫౪
కం.వారికిఁగా మన కేనియు, భూరమణుంగూర్చియైనఁ ♦ బొగలకు మమ్మా
వీరిచరిత్రము స్థిర మై, ధారిణి సత్కీర్తితోడఁ ♦ దరలక నిలుచున్. ౧౫౫౫
చం.జనకుని యాజ్ఞఁ బూని తన♦సత్యము లోకములో రహింపఁగా
మునిజను లేగుమార్గమున ♦ మోదముతో ఫలపత్రభోజి యై
యనఘుఁడు నిత్యకీర్తిఁ గను ♦ నార్తిని గూరకు మన్న నామెయుం
దనయుఁ దలంచి యేడ్చెను సు♦తా సుకుమార కుమార రాఘవా. ౧౫౫౬

కౌసల్య దశరథునితో నతనిదుశ్చేష్టగుఱించి చెప్పుకొని యేడ్చుట.

చం.అని విలపించుచున్ సుదతి ♦ యాత్మవిభుం గని పల్కె భూమిపా!
తన రెడిఁ గాక నీ కిల వదాన్యుఁడు కారుణికుండు సత్యవా
గ్ధనుఁడు ప్రియైకవాది యని ♦ గాథయశంబు; సుఖప్రవృద్ధు లా
వనమునఁ బుత్రకుల్ నృపతి♦వర్యతనూజయుఁ గుందు రెట్లొకో. ౧౫౫౭
కం.చలికిన్ వేఁడికి గాలికి, వలిగొనక తపింప కెట్లు ♦ నడిఁ బడక వనీ
స్థలిఁ దరుణి శ్యామ సుఖయుత, మలయున్ సుకుమారి సుఖిత ♦ మైథిలి చెపుమా.
ఉ. పప్పును నూరుగాయలును ♦ బచ్చడులుం దననోటి కింపుగా
నొప్పఁగ నంజుకొంచు మృదు ♦ వోగిరమున్ భుజియించుసీత హా
యుప్పును లేక చప్పిడివి ♦ యుర్విని రాలినగడ్డిగింజ లే
చొప్పునఁ దా మెసంగెడినొ ♦ చూడుము దేవ! భవత్కృతంబులన్. ౧౫౫౯
కం.గీతంబుల మంగళరవ,జాతంబుల వీను లలర ♦ సతతము విను నా
సీత యెటు వ్యాఘ్రహర్యక్షౌతతభీకరరవంబు ♦ నాలించెడినో. ౧౫౬౦
ఉ. ఎక్కడఁ బవ్వళించెనొ సు♦రేశ్వరకేతనసన్నిభుండు దా
నక్కట నాసుతుండు పరి♦ఘాభమహాభుజ మొప్ప దిండుగా
దిక్కుల లేనివానిపగి♦దిన్ మనుఁబచ్చిక మెత్తపాన్పుగా,
దిక్కెవఁ డుండు తండ్రియు మ♦దిం గలుషించి వ్యథాబ్ధిఁ ద్రోయఁగన్? ౧౫౬౧
ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁ గల్గునొ క♦దే వికచాంబుజపత్రవర్ణమున్
పన్నవపద్మసౌరభల♦సచ్ఛ్వసనంబును బద్మనేత్రమున్

బ్రన్ననిప్త్రేలుముంగురుల♦రమ్యమునై దరహాసభాసమా
పున్నమచందురుం దెగడు♦పుత్త్రునిముద్దు మొగంబు నే నిఁకన్. ౧౫౬౨

తే. ఇంత లయ్యును నాగుండె♦యింత లింత,లగుచుఁ బెటలక యుండుట♦యరసిచూడ
వజ్రసారమయంబు గా♦వచ్చు నిక్క, మట్లు గాకున్న వే తున్క♦లగుచుఁ బోదె.

కం. నాకొడుకును నాకోడలి, నాకుం గావలయువారి♦ నట్టడవుల న
స్తోకసుఖార్హులఁ ద్రోచితి, వే కాలమునందు భర్త♦యిట్టిఁడుఁ గలఁడే? ౧౫౬౪

సీ. పదునేనవేఁట నా♦పట్టి కానలనుండి, వచ్చెనేని భరతుండు♦వసుధ నేలు
చుంట రాజ్యమువకు♦నుల్లసింపఁడుగాన, భరతుఁ డిచ్చిన నొడఁ♦బాటుగొనఁడు
శ్రాద్ధంబునకు యోగ్య♦బ్రాహ్మణుఁ బిలువక, ధనలోభమునఁ జేసి♦ధరణిసురులు
తమవారలకు భోజ♦నము పెట్టి యోగ్యుల, మీఁరిష్టపంక్తి కే♦తేరుఁ డనిన

ఆ. నట్టివారియింట♦నమృతమేనియు వెండి, సుగుణవంతుఁ డైన♦సూరి యమర
సన్నిభుండు ద్విజుఁడు♦సమ్మతింపఁడు గ్రోల, నాఁగ వినమె మనము♦నాథ జగతి.

కం. మును ము న్నడిచినవారలు, జనవర! బ్రాహ్మణులె యైన♦సమ్మతిఁ గుడువన్
గొనరు తిరస్కృతవిప్రులు, విను శృంగచ్ఛేద మైన♦వృషభములట్టుల్. ౧౫౬౬

కం. మును తమ్ముఁ డనుభవించిన, ధనమును రాజ్యంబుఁ బిదపఁ♦దా నెటులు గొనున్
ఘనమతి వరిష్ఠుఁ డగునా,తనయుఁడు జ్యేష్ఠుండు నగుట♦ధరణిప! చెపుమా.

కం. పరజంతుభుక్తశేషము,గురుబల మగువ్యాఘ్ర మెందుఁ♦గోరదు తినఁగాఁ
బురుషవ్యాఘ్రుం బేటికిఁ,బరభుక్తముఁ గోరు నేవ♦పడక మహీశా. ౧౫౬౮

తే. యాతయామంబు లైనట్టి♦యాజ్యకుశహ,విస్సులును బురోడాశంబు♦వెండి యూప
ఖాదిరంబుల నెవఁడైనఁ♦గ్రమ్మఱంగ, వాడుకొనునొక్కొ వెనుక స♦వంబులందు.

కం. హృతసార మైనసురవలెఁ, జ్యుతసోమముసవమురీతి♦నుర్వీధవ! నా
సుతుఁ డేల యన్యభుక్తము, క్షితినిం గాంక్షించు; నంత♦చెడి బ్రతికెనొకో?

కం. ఇంతటియవమతి సీతా,కాంతుఁడు సహియించు నెట్లు♦కలదే నిజవా
లాంతముఁ ద్రొక్కిన వ్యాఘ్రము, శాంతతమై నోర్చియుంట♦జగతిం జెపుమా.

చం. భువనము లెల్ల నొక్కటయి♦పూనిన యేనియు నాతనూభవున్,
లవమును భీతి గొల్పఁగ వ♦లంతులు గావు మహారణంబునన్,
భువిని నధర్మవర్తులను♦బూన్పఁగ ధర్మపథంబుఁ దద్విధిన్
దవిలినమానసంబునను♦దా నిటు సైఁచెడిఁ గాక దుఃఖముల్. ౧౫౭౨

చం. కలితసువర్ణపుంఖశిత♦కాండములన్ దహియింపఁ జాలెడిన్
జలనిధి నేని భూతముల♦సంఘము నేని యుగాంతకాలున

ట్టుల యటువంటిసింహబలుఁ♦డగు నృపఘాతుఁడు గండుమీనుచేఁ
బొలిసెడిచేఁపపిల్ల యనఁ ♦ బోయె హతుం డయి తండ్రిచేతనే. ౧౫౭౩

ఉ. ఈవును ధర్మవేదివి న♦రేశ్వర! చెప్పుమ కన్నపుత్త్రునిన్
నీ విటు గానలన్ నవయ ♦ నెట్టితిగా, యిది రాచవారు భూ
మీవిబుధార్యవర్యులును ♦ మెచ్చు సనాతనధర్మశాస్త్ర మెం
దే విధియించెనో విహిత♦కృత్యముగాఁ దెక తేర కక్కటా? ౧౫౭౪

కం. పతి మొదటిదిక్కు సతికిన్, సుతుఁడు ద్వితీయుండు, ననుఁగుఁ♦జుట్టం బొప్పై
గతి యయ్యెడుఁ బరికింపఁగ, గతి యన్యము లేదు సుమ్ము ♦ కాంతకు నధిపా!

చం. సవతికి నీవు దక్క ననుఁ ♦ జాఁగఱగొట్టుట నీవు గల్గియున్
ధవుఁడవు లేనివాఁడ, విఁక ♦ నాసుతునిన్ వనిఁ ద్రోచి తీవ, నా
కెవరును లేరు చుట్టములు ♦ నేగెదఁ గానల కన్నచో మగం
డవు మని యుంటఁబోల, దిటు ♦ నాశము చేసితి నన్ను నన్నిటన్. ౧౫౭౬

చం. హత మయి పోయె నీవలన ♦ జ్యాతల, మీవును మంత్రు లెల్లరున్
హతు లిఁక, నేను నాసుతుఁడు ♦ నాశన మైతిమి, పౌరు లందఱున్
హతుల, నితాంతసమ్మదము♦నన్ ధర నీప్రియురాలు నీసుతుం
డతులితభోగయుక్తు లయి ♦ హాయిగ నేలుచు నుందు రిం కిటన్. ౧౫౭౭

చం. అనుచుఁ గఠోరభంగిఁ దను ♦ నాడిన భూపతి వించు శోకవే
దనను సహింపలేక పడి ♦ తాలిమి దూలి ధరాతలంబునన్
వనిత నిజంబ పల్కెడి, న♦నన్యకృతంబు మహాఘు మేమి నే
నొనరిచినాఁడనో యనుచు ♦ నుల్లమునం దలపోఁత మున్గుచున్ ౧౫౭౮

దశరథుఁడు కౌసల్యను క్షమింప వేఁడుట.

కం. సోలుచు మూర్ఛను ధరపై, వ్రాలుచుఁ గౌసల్య మోముఁ ♦ బరికించుచుఁ జిం
తాలులితమానసంబున, నాలోచన సేయఁ బ్రాక్కృ♦తాఘము దోఁచెన్.

చం. తెలియమి శబ్దవేధు లగు♦తీవ్రశరంబులఁ జేసినట్టియా
కలుషము బుద్ధిఁ దోఁచినను ♦ గాతరుఁ డై ద్విగుణంబుగా మునిన్
బొలియఁగఁ జేతసుం దనదు♦పుత్త్రునిపోకకు నుమ్మలించు చం
జలి ఘటియించుచున్ సతిప్ర♦సాదముకై, తల వాంచి యిట్లనున్. ౧౫౮౦

చం. కరుణ దొఱంగ వెన్నఁడును ♦ గానిజనంబుల మీఁద నేని, నన్
గరుణ క్షమింపు దేవి! కమ♦గానక చేసితిఁ దప్పు నీయెడన్,
గరములు మోడ్తు ధర్మరత ♦ కాంతలకుం బతి నిర్గుణుండయున్
గరము లసద్గుణుం డయినఁ ♦ గాని సమక్షపుదైవతం బగున్. ౧౫౮౧

చం. నిరుపమధర్మతత్పరవు • నిత్యము లోకులు సేయు మంచిసె
బ్బరల నెఱుంగు దీవు, గుణ•భాగ్యవు, పుంటిని నుప్పుఁ బెట్టదే
పరితపియించు నన్నిటులు • పల్కి? సుదుఃఖిత వయ్యు శాంతమున్
గరుణఁ దలంప రాదె? ననుఁ • గర్కశవాక్యము లాడఁ బాడియే? ౧౫౮౨

తే. అనుచు దీనోక్తిఁ బ్రార్థించు•నధిపుఁ జూచి
భయము సంభ్రము మొనసంగఁ • బ్రాణనాథు
నంజలిని బద్ధ మన శిర•మందుఁ దాల్చి
నారి కన్నీరు గార్చ ప్ర•ణాళిఁ బోలి ౧౫౮౩

చం. పలికె హృదీశుఁ బ్రాణధవ • పాదములం బడి వేఁడుదాన నా
జెలువను వేఁడికోలు దగు•నే? ననుఁ జంపఁగ నీకు న్యాయమే?
యలుకక తన్ను వేఁడుకొను•నట్టి నిజేశ్వరు బాధపెట్టు నా
కలికి యిహంబునుం బరము • గానదు, దుర్గతి నొందఁ గల్గెడున్. ౧౫౮౪

చం. తెలియనిదానఁగాను జగ•తీవర! సత్యరతుండ వంచు ని
శ్చలపరధర్మమూర్తి వని • సత్యముఁ జెప్పెద విన్ము, నానుతుల్
దలఁచుకొలంది యే మన ని•తాంతము భగ్గనిమండుఁ గడ్పులో
బలితపుఁబుత్రశోకమునఁ • బల్కితి, నన్ను శమింపఁగాఁ దగున్. ౧౫౮౫

కం. శోకంబున ధైర్యము చెడు, శోకంబున నాశ మొందు • శ్రుత మఖిలంబున్
శోకంబున సర్వము చెడు, శోకము సరిపోలు వైరి • చొప్పడఁ డెందున్. ౧౫౮౬

ఆ. పగఱు చేతితోడ • బాఁదిన దెబ్బలు, సైఁప వచ్చుఁగాని • సైఁపరాదు
స్వల్పమైనఁ గాని • యాకస్మికంబుగ, దాపరించు శోక•తాపవహ్ని. ౧౫౮౭

కం. ఏడునిశ లేగె రాముఁడు, కాననవాసంబుచేయఁ • గడఁగినది మొదల్
మానవవర! శోకంబున, నేనేఁడులు గడచినట్లు • తేర్పడె నాకున్. ౧౫౮౮

కం. చింతించుకొలఁది శోకం, బంతంతకుఁ బెరుఁగ సాగు • నభివృద్ధి నదీ
కాంతుఁడు తటినీవేగా, క్రాంతుం డయి కాంచురీతి • గతి యేమి యొకో.

తే. అనుచుఁ గౌసల్య యూరార్ప • నస్తమించె, దివసనాథుఁడు రేగ్రమ్మె • నవనివిభుఁడు
పతిహితోక్తుల వినియును • శాంతి లేక, కన్ను గూర్కొనువగపునఁ • గలఁకపడుచు

ఉ. మూపుతమాత్ర, మంత నృప•ముఖ్యుఁడు మేల్కని యాత్మదోషమున్
గూరిచి చింత వేఁడివెలుఁ•గుల్ గ్రసియించెడిరాహుపోలికన్
ఘోరముగాఁగఁ బైకొనుడుఁ • గోడలినిం గొడుకుం దలంచి యా
త్మారమణేంద్రుఁ డావనిత•కన్ నదురే ధవళాక్షి కిట్లనున్. ౧౫౯౧

—దశరథుఁడు తాను జంపిన మునిబాలకువృత్తాంతముఁ గౌసల్యకుఁ జెప్పుట—

కం. మేలైనను గీడైనను, శీలవతీ! మనుజుఁ డెద్ది ♦ సేయుఁ బరులకున్
వాలాయంబుగ నది ఫల, కాలంబునఁ గుడుచు వేఱు ♦ గలుగదు చెలువా!
కం. వ్యాపారారంభమునం, బ్రాపించునొ దాన శుభము ♦ పాపఫలంబే
ప్రాపించునొ యని చూడని, యాపురుషుఁడు బాలిశుండ ♦ యగును గుణాఢ్యా.
చం. ఫలములు పూలకొల్దు లని ♦ బాలిశుఁ డొక్కఁడు మావితోఁటలన్
దళన మొనర్చి, యచ్చోటను ♦ నాటుచు మోదుగుచెట్లు, వానికిన్
జలములు పోసి యక్కఱగ ♦ సాఁకి, ఫలాగమవేళఁ జింతచేఁ
దలరు; విచారశూన్యలకృ ♦ తంబులఁ గల్గుఫలంబు లిట్టివొ. ౧౫౯౪
కం ఈదృగ్విధకర్మములకు, నీదృగ్విధ ఫలము లనుచు ♦ నెఱుఁగక యెవఁడే
నాదటఁ బను లొనరించిన, మోదుగుపెంపరినిబోలి ♦ ముచ్చిరుఁ జుమ్మీ.
కం. అట్టుల యామ్రవణంబును, గొట్టి పలాశముల నాటి ♦ కొనను ఫలంబుల్
పుట్టఁగ రామునిఁ బాసెదు, నట్టుగ మతి లేని యేను ♦ నడలెదఁ గంటే. ౧౫౯౬
కం. పిన్నటనాఁటను జాపము, విన్ననువునఁ దాల్చి శబ్ద ♦ వేధిఖ్యాతిన్
జెన్నలరుచుఁ గావించితి, ముష్నాకపాపంబు నేను ♦ మూఢుఁడ నగుచున్.
కం. బాలుఁడు విషముఁ ద్రెంగిన, పోలిక మోహమునఁ బాప ♦ మును జేయారన్
లోలాక్షీ! కావించితి, వాలాయము దాని ఫలము ♦ వలసెం గుడువన్. ౧౫౯౭
ఉ. పామరుఁ డొక్కరుండు సుమ ♦ భాస్వరతం గని కింశుకంబులన్
గోమునఁ బెంచినట్లు సుమ ♦ కోమల! నేను భావ్యనర్థమున్
నామదిఁ గానలేక యిటు ♦ నాశన మాటకు శబ్దవేధ్యజం
బౌమహితాఘముం జలుపు ♦ టయ్యెను, దత్కథ విన్ము చెప్పెదన్. ౧౫౯౯
చం. అకృతవివాహ నప్పటికి ♦ నబ్జముఖీ! యువరాజ నేనునున్,
బ్రకటితరీతి నయ్యెడను ♦ వానలకాలము దాపరించె ద
ర్పకమద కామసంభ్రమవి ♦ వర్ధన మై, మహిసారమున్ సహ
స్రకరుఁడు పీల్చి ప్రేల్చుచు ర ♦ సాస్థలి దక్షిణదిక్కుఁ జేరినన్. ౧౬౦౦
ఆ. వేఁడి మాయ మయ్యె ♦ వెలసెను మేఘముల్, స్నిగ్ధకాంతితోడ ♦ నీట బలిసి
కప్పకూఁత లెగసె ♦ నొప్పుగ సారంగ, బర్హినివహ చయము ♦ పర్వెమింట. ౧౬౦౧
తే. జడికి ఱెక్కలపైవైపు ♦ తడియు చుండ, స్నాన మొనరించి నట్టు లై ♦ శకునవితతి
గాలివానకు నూఁగున ♦ గ్రములు గలుగు, చెట్లకొమ్మల నెట్లెట్లొ ♦ చేరె నపుడు.
కం బోరున కురుసిన కురిసెడి, ధారలచేఁ దొప్పదోఁగి ♦ దంతులచే వా
పూరంబుల గిరినిశ్చల, వారిధివలెఁ దోఁచెనపుడు ♦ వారిజనయనా. ౧౬౦౩

కం. గైరికధాతుమిళితగా, రారుణవర్ణముల శుద్ధ ♦ మాసెలయేళుల్
వారక ప్రవహించెను గాం, తారానలభస్మయుతస్పృ ♦ దాకులభంగిన్. ౧౬౦౪

తే. వానకాలంబునందు నో ♦ వనజనేత్ర, యాకులారుణతోయంబు ♦ లగుచు నేఱు
లొడ్డులను బొర్లి పాఱుచు ♦ నుండె; నేను, గన్రతర మైనయాసుఖ ♦ కాలమునను

సీ. బాణి నై కోదండ ♦ పాణి నై తేరెక్కి, వేఁటపైఁ దగిలిన ♦ వేడ్కకతన
సరయూతటంబున ♦ సారంగమహిషాది, ఘాతుకమృగములఁ ♦ గడకఁ జంప
రేవుమాటున నొక్క ♦ రేపూఁట నొంటిగ, నుండితి విస్తృతచా ♦ పుండ నగుచు
నప్పు డాలించితిఁ ♦ జప్పు డేనుఁగుజల, మానురవంబును ♦ బోనిదానిఁ

తే. గటికిచీఁకటికతమునఁ ♦ గనుల కెద్ది, చూడరాకున్న శబ్దంబు ♦ జాడపట్టి
గజముగా నెంచి యేసితిఁ ♦ గాండ మొండు, సర్పసన్నిభ మాధ్వని ♦ చక్కటికిని.

కం. ఘనశరము పడినచోటన, విన వచ్చెన్ హా యటంచు ♦ విశదం బగుచున్
మనుజస్వర మచ్చట నొక, ముని నాశితబాణపాత ♦ మున నేలఁ బడెన్. ౧౬౦౭

సీ. పడి యిటు లనియెఁ ద ♦ పస్వి నానాయట్టి, వానిపై బాణంబు ♦ పడుట యెట్లు
నరులు మిట్టాడని ♦ నడురేయి నీటికై, వచ్చితి నేటి కె ♦ వ్వం డొ నన్ను
వధియించెఁగా యిట్లు ♦ వానికి నే నేమి, యెగ్గు చేసితి నొక్కొ ♦ యెన్నఁ డైనఁ
బరహింసనము మాని ♦ పరఁగుచు ఋషి నయి, యాకులు నలము లా ♦ హారముగను

ఆ. బొట్టపోసికొనుచుఁ ♦ బూని జటాభార, ములను నారచీర ♦ ములను గట్టి
యడవిలోన నుండు ♦ నట్టినే నేడ నీ, క్రూరబాణమునను ♦ గూలు టేల. ౧౬౦౮

ఉ. ఎవ్వఁడు నన్నుఁ జంపి యిటు ♦ లేపరమార్థముఁ బొందఁ బోవునో.
యెవ్వని కేమి యెగ్గు ఘటి ♦ యించితినో, గురుతల్పగుండు లెక్
బ్రున్వఁగఁ దిట్ట కుండుదురె ♦ భూజను లాతని నిష్ఫలంబు గా
కెవ్వఁడికేమి వాఱుకొను ♦ నిట్టియనర్థపుఁ జేఁత దైవమా. ౧౬౦౯

సీ. అక్కటా! నామృతి ♦ కడలను గాని నేఁ, జిరకాలముగఁ బ్రోది ♦ సేయు చున్న
వృద్ధదంపతులఁ దం ♦ డ్రిని దల్లిఁ దలఁచిన, గుండెలు ఝల్లనుఁ; ♦ గూలువారు
నాచావు విని నంత ♦ నాగురుల్ దిక్కేది, యింక నేగతిఁ జరి ♦ యింపఁ గలరు
అవివేకి బాలిశుం ♦ డైనయెవ్వఁడొ యొక్క, శరమున ముప్పురి ♦ సంహరించె

తే. ననుచుఁ గరుణోక్తు లాడిన ♦ నాలకించి, నంత విరవిర పోయె నా ♦ యవయవములు
పరమదుఃఖితుఁ డైన నేఁ ♦ బట్టియున్న, ధనువు బాణంబుఁ దమయంత ♦ ధరణిఁ బడియె.

ఉ. ఉల్లము ఝల్లనంగ సర ♦ యూతటసీమకుఁ బోయి కంటి నేఁ
బెల్లుగ నెత్తుటం దడిసి ♦ విద్ధఘటోదకుఁ డై ధరిత్రి మే
నెల్లను ధూళి బ్రుంగి సుమ ♦ తీ! యవకీర్ణజటాభరంబుతో
మల్లడిగొంచుఁ గ్లమను ♦ మార్గణవేదనఁ గుందు తాపసున్. ౧౬౧౧

కం. కంటిని గనినంతన నెఱ,మంటలు గన్నులను గ్రమ్మ • మాణవకుఁడు నన్
గెంటసము లాడె వాలుం,గంటీ యిట్లనుచు నేమి•గా వచియింతున్. ౧౬౧౨

సీ. అడవులఁ బడియుండు•నట్టినే నీ కేమి,యపకృతిఁ జేసితి • నయ్య రాజ
గురువులు నను డప్పి • గొని నీరు దెమ్మన్న, వచ్చి నీచేతను • జచ్చినాఁడ
నను నొక్క బాణంబు•నను గొట్టి దానన, యంధులు వృద్ధులు • నైననాదు
జననిని జనకుని • సంహరించితి వీవు, దప్పిచేఁ బెదవులు • దడిపికొనుచు

తే. నెపుడు వచ్చునో కొడు కంచు • నెదురు చూచు
చున్న వారలు సహియింప • నోర్తు రెట్లు?
బిలను బడియుండు న న్నెట్లు • తెలుఁగుఁ దండ్రి?
శ్రుతము నాతపమును ఫల•శూన్య మయ్యె. ౧౬౧౩

ఉ. కన్నులు లేవు రోయఁ, గొడు•కా యని యేడ్చుచు నుందు రింట నా
యున్నవిధం బెఱుంగ, కెవ•రో వచియించెడివారు వారి, కా
పన్నులెఱింగి రేని నడు•వంగను నేరనివారు వార లే
తెన్నున నన్ను రోసెదరు • ద్రిమ్మరి త్రిమ్మరి గుట్టగుట్టయున్. ౧౬౧౪

ఆ. నడువలేనివాఁడు • నాగతి యెఱిఁగియు, నేమి సేయఁ గలఁడు • వృద్ధుఁ డకట
గాలిఁ గూలుచెట్టుఁ • జాలునే కావంగ, నుర్విఁ గూలుచున్న•యొండుమ్రానిఁ.

చం. అరుగుము నీవ రాఘవ! ర•యంబునఁ దండ్రి వసించుచోటి కీ
వరుగకయున్న శాప మిడు • నాగ్రహ మెత్తి దవంబు కాన నాఁ
బరువత నిన్ను నీక్షణము • భస్మము సేయుఁ, దదాశ్రమంబుఁ బోఁ
దెరు విటు కాలిత్రోవ యదె • తెప్పున శాంతుని జేయు తండ్రిసిన్. ౧౬౧౬

కం నీ వతని వేఁడుకొన్నను, నీవలనం గినుక గొనఁడు • నీశర మింకన్
భూవర దీయుము యునుఱు న,దీవేగం బిసుకతిన్నె • తీరునఁ గోసెన్. ౧౬౧౭

కం. అనవుడు బాణముఁ దీయమిఁ, దనువేదన దుస్సహంబు • దానిం దీయన్
దనువు దొఱంగు న టంచును, వనటం బడుసన్ను దీను•బాలుం డనియెన్.

చం. అడలకు మయ్య తీయ భవ•దాశుగ మిప్పుడు బ్రహ్మహత్య వ
చ్చెడు నని, తన్మయంబు మదిఁ • జేర్పకు, నేను ద్విజుండఁగాను జూ;
పొడమితి శూద్రకాంతకును • భూమిప వైశ్యున; కంచు వేదనన్
బుడమిని బొర్లి సొమ్మసిలెఁ • బోఱఁడు[1] పల్కఁగ లేక ఱోలుచున్. ౧౬౧౯

ఆ. నెఱఁకు నాటి యున్న•కఱకుబాణమువానిఁ, బలుక లేనివాని • వణఁకువానిఁ
బొరలువానిఁ జేష్ట • పొలిసినవాని మేన్, ముడుఁచువానిఁ గాంచి•ములికిఁ బెఱుక

కం. ఆతండు నన్నుఁ గనుచున్, భీతుండై ప్రాణములను • విడిచెన్ నే నా
పూతచరిత్రకునిన్ సర,యూతీరశయాను గాసి • నూర్చెడివానిన్ ౧౬౨౧

[1] పోఱఁడు = బాలుఁడు.

కం.జలములఁ దడిసిన మేనిం, గలవానిని జూచి చూచి ♦ కళవళపడుచున్
విలపించితి విలపించితిఁ, జెలియా! నా కెట్టియఘము ♦ చేపడె ననుచున్.. ౧౬-౨౨

కం.అని చెప్పి మునికుమారుని, మనమునఁ దలపోసి యేడ్చి ♦ మానిని కనియెన్
జనపతి మునిపతిఁ గానఁగఁ, జనుటయె సేమంబొ కాక ♦ చనమియ మేలో ౧౬-౨౩

కం.పొరపాటున నాకెంతటి,దురితము ప్రాపించె ననుచు ♦ దురపిల్లుచు నేఁ
బరమోదక మాఘటిఁ గొని, యరిగితి వినియున్నత్రోవ ♦ నాశ్రమమునకున్.

చం.నడువఁగ లేనివారి, నయ♦నంబులు గానని వారి, వృద్ధులై
వడఁకెడి మేనివారి, హత♦పక్షఖగంబులఁ బోలువారలన్,
బడుగుల, నింత సేపయిన ♦ బాలుఁడు రాఁడు జలంబుఁ గొంచు నం
చడలెడివారి, మత్కృతని♦రాశులఁ, గంటిని యత్నహీనులన్. ౧౬-౨౫

కం.మునిపుత్రునిఁ జంపిన పె,న్వనటన్ వ్యాకులత నొంద ♦ స్వాంతము వెఱచే
తను గుండె లదుర నాశ్రమ,మును డాసెడికొలఁది వగపు ♦ ముమ్మర మయ్యెన్.

తే. కాలిచప్పుడు వారింత ♦ యాలకించి, యెంత సేపాయెరా తండ్రి ♦ యిదిగొ నున్న
యేటిసీటికి నీ వేగి ♦ యింతతడవు, తడయఁగాఁ జెల్లునా నీకుఁ ♦ గొడుకుఁగుఱ్ఱ.

ఉ. నాలుక లెండ మాకు నిట ♦ నాయన! నీటికిఁ బోయి యాటలన్
గాలముఁ బుచ్చుచుంటి గద ♦ కాలవిళంబన మైన రాఁపుగా
బాలుఁ డటంచుఁ బెన్వగవు♦పాటునఁ దూలెడి నీదుతల్లియున్
నీళులు దెమ్ము, యెన్నఁడిది ♦ నేరవు, నేఁడ యి దేఁ పుత్రకా! ౧౬-౨౭

ఉ. తప్పుగ నెంచఁ బోకుము సు♦తా! నిను నేనొ త్వదీయమాతయేన్
దప్పులు పట్టి యుండినను ♦ ధన్యుఁడ వీవు తపోధనుండ! మా
తెప్పయు నీవ మాగతియు ♦ దృష్టియు నీవ యటంచుఁ బ్రాణ మే
మెప్పుడు నీపయి న్నిలుప ♦ నేటికిఁ బల్కవయో కుమారకా! ౧౬-౨౮

ఆ. కనులు లేనిమాకుఁ ♦ గనులు నీ వనుచును, దిక్కు లేనిమాకు ♦ దిక్కు నీవ
యనుచు నమ్మి యుండ ♦ నగుసయ్య నీ కిట్లు, మమ్ము పేక్ష సేయ ♦ మహితచరిత.

ఆ. అనుచు నీరెలుంగు♦సను దొట్రుపాటునఁ, బలుకుచున్నయట్టి♦పరమమునిని
జేరఁ బోయి చెనఁటి♦నేత భీతిల్లుచు, నల్లనల్ల నిట్టు♦లంటి నేను. ౧౬-౩౦

ఉ. పుత్త్రుఁడఁగాను మీకు, ముని♦పుంగవ! పంక్తిరథుండఁ బేరునన్,
క్షత్త్రియుఁడన్, మహాఘమును ♦ సజ్జనగర్హితమైన నీచచా
రిత్రము నల్పి పొందితిని ♦ రే సరయూతటభూమి వేఁటకై
గాత్రము డాఁచి హస్తమునఁ ♦ గార్ముకముం గొని వేచి యుండఁగన్ ౧౬-౩౨

చం.బుడబుడ మన్న నాదము త♦పోధన! నీళుల వింటి, నాడున
న్నడి నది కుండ ముంచెడిర♦వం బని యెంచక దంతి నీళ్లు ద్రా
వెడినులి వన్న భ్రాంతి వెస ♦ వ్రేసి శరంబున డాసి ఱొమ్మునన్
బెడిదపుటమ్ము నాట ధర ♦ వ్రీలినవాని నొకండుఁ జూచితిన్. ౧౬౩౩

కం.అనఘాత్ములార! వనగజ,మను జంపఁగ నీట బాణ♦ము విడిచిన మీ
తనయుని నది వధియించెను, వినిపించె నతండు తనదు♦వృత్తాంతంబున్. ౧౬౩౪

ఉ. ఆతనిమాటచొప్పున న♦యాశుగముం బెఱుకంగ నాతఁడున్
హా తలిదండ్రులార! ముది♦యంధకులార! యటంచుఁ గూలె నే
నాతనిబోధపద్ధతి మ♦హాత్మకులార! కనంగ వచ్చితిన్
బాతకి వీని మీమనసు♦వచ్చినరీతి నొనర్పుఁ డింకిటన్. ౧౬౩౫

కం.మీసుతు నజ్ఞానంబున, నే సంపితి నిమిషమునను ♦ నిజ మిది నేనో
దోసిని ననుఁ గరుణింతురొ, శాసింతురొ యిచ్ఛకొలఁది ♦ సలుపుఁ డటన్నన్. ౧౬౩౬

ఉ. పాపభయంబుచే వగపు♦పాటున నా యనినట్టి కర్కశా
లాపము వీనులం బడఁ బ్ర♦లాపము సేయుచు నుష్ణబాష్పధా
రాపరిగాహ మారఁగ భ♦రంపడి యూర్చుచుఁ బల్లటిల్లుచున్
దావున నున్న నన్ను ముని♦తల్లజుఁ డిట్లని పల్కె నార్తుఁడై. ౧౬౩౭

శా.వానప్రస్థునిఁ జంపి క్షత్రియుఁడె ని♦ర్వాణం బాలు? నా నప్రియాయేన్
స్థానభ్రష్టత మిక్కిలిం గనఁడె ప్ర♦జ్ఞాపూర్వముం జేసినన్
త్స్థానాథా! బ్రదుకంగఁ గంటి వీటు ప♦శ్చాత్తాప మూరంగ నీ
వే నీపాపముఁ జెప్పుటన్; శిరము కా♦దేనిన్ బోదె వేవ్రక్కలై. ౧౬౩౮

చం.ఎఱిఁగి యెఱింగియున్ ముని న♦హీనతపోధను బ్రహ్మవాదినిన్
గఱకుశరంబునం దునుమఁ♦గాఁ దల గూడెడి నేఁడువ్రక్కలై
మఱకువఁ జేయుటం గలిగె ♦ మస్తప నొంద, నెఱింగి చేసినన్
నెఱ రఘువంశమే చెడదె ♦ నీవన నెంతటివాఁడ వో నృపా. ౧౬౩౯

ఉ. ఎచ్చట మాసుతుండు పడి♦యెన్ నృప! తోడ్కొని పొమ్ము మమ్ము నీ
వచ్చటికిం, దనూజు రుధి♦రార్ద్రశరీరుఁ బ్రకీర్ణజూటుఁ జే
చచ్చి ధరాస్థలిన్ యమవ♦శంగతుఁడై పడియున్న పుత్త్రు లో
నిచ్చ జనించెఁ జూడ నన ♦ నేఁ గొనిపోయితి వారి నిట్టులన్. ౧౬౪౦

ఋషి తనపుత్త్రునకై విలపించుట.

ఆ. కాలధర్మ మొంది ♦ కూలిననిజపుత్త్రుఁ, దడవి తడవి చూచి ♦ తండ్రి యనియె
నేల పుత్త్ర! తండ్రి ♦ యే తెంచియుండెను, గంటె మిడవు నీకుఁ ♦ దగునె యిట్లు.

ఉ. అయ్యరొ యొ వాతసూజ! పలు♦కాడ వి దేమిర, కోప మేలరా,
యియ్యెడ నేలపైఁ బడిన ♦ దేటికిరా, యొకమాట చెప్పరా,
నెయ్యము నాపయిం గలుగ♦నేరద యేనియుఁ దల్లిఁ జూడరా,
తియ్యనిపల్కు పల్కర, మ♦దిన్ వగ పాయఁగఁ గౌఁగిలింపరా. ౧౬౪_౨

కం. క్రమమారఁగఁ గడుహృదయం,గమముగ శాస్త్రాది సకల♦కళల నపరరా
త్రములందు నెనఁడు చదువఁగ, నమలమతీ యింక వీను♦లారఁగ విందున్. ౧౬౪౩

కం. ఎవఁ డింక స్నాన మొనరిచి, సవరగ సంధ్యాగ్నిహోత్ర♦సముపాసనముల్
సువిహితముగ నొనరుచు నన్, బ్రవిమలమతి భీతుఁ గొల్చుఁ ♦ బట్టీ! చెపుమా.

చం. తిరుగఁగ లేనివారి, నొక♦దిక్కు నెఱుంగనివారి, నిత్యక
ర్మరతికి శక్తి లేని మము ♦ రాగమునం బలుకందమూలముల్
వరమతి సత్ప్రియాతిథికి♦భాతిని మా కిడి నిండుఁబ్రీతితో
నరసెడువార లెవ్వ రిఁక ♦ హా తనయా! చన నీకు న్యాయమా. ౧౬౪౫

తే. కడుపుదుఃఖంబునను గడుఁ ♦ గ్రాఁగు చున్న,నీదుతల్లిని గృపణను ♦ నిండుముసలిఁ
గనులు గాననిదాని నే♦కరణిఁ జెపుమ, నాయనా! యింక భరియింప ♦ నాకువశము?

ఉ. పోకుము కాలువీటికిని ♦ బుత్ర! యిదే భవదీయమాతతో
వేకువ యైన వచ్చెదను ♦ వెంబడి, నిల్వుము నేను జెప్పెదన్
మా కపరాధ సహింపుము యు♦మా! గురులన్ మముఁ దోడి తేరఁగా
జేకుతెఁ గాలయాపనము ♦ శిశుకుఁ బాత్రుఁడు గాఁ డటంచునున్. ౧౬౪౭

చ. నిలువఁగ నెట్టు లోఁ దనయ ♦ ని న్నెడఁబాసి వ్యథాభరంబునన్
వలఁగుచు దిక్కు లేకిటు న♦నంబుగ స్రుగ్గఁగ, నాదుమన్నవలన్
గలితసుహోతుకుంపు గత♦కల్మషుఁ డాశమచుండు జాలి ని
న్నలుగఁపు కూర్మిఁ గ్రూరి యభ♦యం బొసఁగున్ మముఁ జూచి సంతటన్. ౧౬౪౮

సీ. అఘము నీచేసిన♦యది లేదు పాపి యూ,కర్మ నాయకుఁడు నిన్నుఁ ♦ జంపెఁ బుత్ర!
దాన నాసత్యస♦త్తపముల బలమున, శస్త్రయోధులగతిఁ ♦ జనుము కలన
వెనుకంజ పెట్టక ♦ మునుపోవునను గూలు,శూరులలోకంబుఁ ♦ జేర వయ్య
సగరదిలీపులు ♦ శైబ్యనహుషధుంధు,మారులు జనమేజ♦యారి జేత

ఆ. యరిగినట్టిగతికి ♦ నరుగుము పుత్రక! యేది గతియొ మునుల ♦ కెల్ల సాధు
వులకు భూమిదులకుఁ ♦ గలుగు నేగతి యట్టి,గతికి నీవు చనుము ♦ హితచరిత్ర!

తే. ఏకపత్నీవ్రతస్థు ల♦నేకగోస,హస్రదాతలు గుర్వర్చ♦నాభిరతులు
యోగసంపరిత్యక్తదే♦హులును జనెడి,యట్టివరలోకములకు నీ ♦ వరుగు వత్స!

ఆ. ఊర్ధ్వలోకలాభ ♦ ముల్లంబునను నిల్పి, గంగ సూర్యతనయ ♦ గలియుచోట
నగ్నియందొ నీళ్ల♦యందునో తమ మేని, విడుచువారిగతికిఁ ♦ గొడుక! పొమ్ము.
కం మావంశసంభవులకున్, లేవు సుమీ యధమగతులు ♦ నీ కెట్టు లగున్
నీవధకుఁ గారణం బగు,నావానికిఁ గలుగుఁ గాక ♦ యవి నాపుత్రా! ౧౬౫౨
కం. అని పనవి పనవి యేడ్చుచు, మునివరుఁ డుదకంబు లిచ్చి ♦ మొగిఁ బుత్రునకున్
మునిసుతుఁడు దివ్యరూపం,బున శక్రునితోడ నిల్చి ♦ పుష్కరవీథిన్ ౧౬౫౩
కం. గురులకు ని ట్లనియెను మీ,పరిచారము సేఁత నాకుఁ ♦ బరలోకసుఖో
త్కరములు ఘటిల్లెఁ గావునఁ, బరితపియింపకుఁడు మీరు ♦ బ్రహ్మవిధిజ్ఞుల్.
తే. వచ్చెదరు మీరు న స్వైర♦భవ్యులార, సత్వరంబుగ నంచు భా♦స్వరవిమాన
మునను దివ్యశరీరంబు♦నను దివంబుఁ, జేరఁ బోయె మునీంద్రకు♦మారకుండు.
తే. తనయుఁ డీభంగి దివ మేగఁ♦ దాపసుండు, నెలఁతతోఁ గూడి యతనికి ♦ నీళ్లు విడిచి
కరములు మొగిడ్చితనయంతి♦కమున నున్న, నన్ను వచియించె దుఃఖసం♦తప్తుఁ డగుచు

↞ ఋషి దశరథు శపించుట. ↠

ఉ. భూమిప! యేకపుత్రకు న♦పుత్రకుఁ జేసితి గాదె నన్ను, నిం
కేమిభయంబు చా వనఁగ ♦ మృత్యువుఁ గూర్పుము నన్ను నిప్పుడే
ధీమహితున్ శుచిన్ సుతునిఁ ♦ దేరకుఁ జంపితి జ్ఞానహీనతన్
హామిక దీఱ ని న్నిదె భ♦యంకరదుఃఖము గల్గఁ దిట్టెదన్. ౧౬౫౭
కం. నాకిప్పు డిట్టిపుత్రక,శోకంబును గూర్చునట్ల ♦ సుతశోకమునన్
భూకాంతుఁడ! నీవిటులే, యేకాంతము వగరి వగరి ♦ యీల్గెదు వింటే. ౧౬౫౮
కం. తెలియక చేసినకతమునఁ, గలుగదు సుమి బ్రహ్మహత్య ♦ క్షత్రియ! నీకున్
గలిగెడు దాతకు దక్షిణ,ఫల మన శీఘ్రంబ యిట్టి♦భంగియు నీకున్. ౧౬౫౯
ఆ. ఇట్లు నాకు శాప♦ మిచ్చి పట్టెఱఁగుల, నగచి పుత్రకునకు ♦ వార లిరువు
రంతఁ జితను బేర్చి ♦ నగ్నిఁ జొచ్చి దివంబుఁ, జేరఁ జనిరి యేమి ♦ చెప్ప నింక.
తే. శబ్దవేధిశరంబున ♦ సంయమీంద్రు,బిడ్డ నేయుట బాణంబుఁ ♦ బెఱుకుటయును
బాల్యమునఁ జేసినట్టియా♦పాప మిపుడు, స్మృతికి వచ్చెను దేవిరో!♦ చింత కతన.
కం. ఆకలుషముఫల మీవిధిఁ, జేకూరె నపథ్యభుక్తి ♦ చేసినయేనిన్
బైకొన కున్నె రోగము, హాకౌసల్యా! యిఁ కేమి ♦ యనఁ గలవాఁడన్. ౧౬౬౨
తే. ఆయుదారులవాక్యంబు ♦ లంబుజాక్షి
యిపుడు సరిదాఁకెఁ బుత్రశో♦కేధితార్తిఁ
బ్రాణములు నేను విడుచుట ♦ ప్రాప్తమయ్యె
నరులు మరులును మిక్కుట ♦ మయ్యెఁ దన్వి. ౧౬౬౩

కం. కన్నులు గన రాకున్నవి, నిన్నుం గనలేను మాని ♦ నీమణి నన్నున్
దిన్నగ స్పృశియింపు మటం, చన్నరపతి యేడ్చు చిట్టు ♦ లని వెఱ సతికిన్.

ఉ. రాముని కేను జేసినది ♦ రాజముఖీ! విను నాకుఁ జెల్లు, నా
రాముఁడు నాకుఁ జేసినది ♦ రామున కే సరి, యెట్టు లంటివా
భూమిని నెట్టిదుశ్చరితుఁ ♦ బుత్రునిఁ బాయువి వేకి యుండునే?
యీమెయిఁ బొన్ను టన్న సుతుఁ ♦ డెవ్వఁడు దండ్రిని స్రోపఁ జాలెడిన్? ౧౬౬౫

కం. యమపురి కేగినవారలు, తమవారిని జూడ నళమె ♦ తన్వీ కానన్
క్షమ జీవించియు యుండఁగఁ, గమలాక్షుని రామచంద్రుఁ ♦ గనఁ గాంక్షింతున్.

ఉ. రాముకరంబు సోఁకినను ♦ రాముముఖాబ్జముఁ జూడఁ గల్గినన్
భామరో యంతకాలయము ♦ పజ్జఁ బోవక దక్కనచ్చుఁ జు
మ్మా మది సంభ్రమించె, స్మృతి ♦ మాఱుపడెన్ నిను గాన నేరనే,
నేను మిఁ కొల్లు గల్గుఁ, దవ్వ ♦ నేసెన రిద్దిగొఁ గాలకింకరుల్. ౧౬౬౭

కం. ఎన్నఁగ నింపరు దుఃఖం, బున్నే నా కెందు మఱి ♦ మొందెడి వేళన్
గన్నారఁ గాన నైతిని, యున్నతమతి రామచంద్రు ♦ సద్గుణసాంద్రున్. ౧౬౬౮

ఉ. ఆతనిఁ జూడకుండెడు మ ♦ హాత్ముడు ప్రాణము శోషగిల్లె దీ
ప్తాతపతాపవృద్ధికిని ♦ నల్పజలంబులయట్లు, లెవ్వరా
పూతచరిత్రుచారుముఖ ♦ ముం బదునేనవయేఁటఁ గ్రమ్మఱన్
జూతురొ వారు నిర్జరుల ♦ మా సుదతీమణీ! కారు మానవుల్. ౧౬౬౯

ఉ. ఆనళినాయతేక్షణము ♦ లౌరు మణీయతరోన్నసంబు నా
జా నగుకన్నుబొమ్మలు ల ♦ సత్స్ఫుట భాళ్య మెసంగుచెక్కులున్
శ్రీనుత శారదేందురుచి ♦ చిందెడిరాముముఖారవిందమున్
మానిని ధన్యు లెవ్వరులు ♦ మానుగఁ గాంతురు వెండి వచ్చినన్. ౧౬౭౦

కం. వనవాసము నెఱవేఱిచి, చను దెంచినపు డ్య రాము ♦ చంద్రుని బుజుమా
ర్గపయున్ శుక్రునిఁ గనుగతిఁ, గనుఁగొందురు పుణ్యతములు ♦ కౌతుక మమరన్.

ఆ. కానరావు కనులు ♦ వీనులు వినరావు, చిత్తమోహమునను ♦ జెలియ యెడఁద
యుముకలైనయట్లు ♦ తోఁచుచు నున్నది, యింద్రియములు లేవొ ♦ యేమొయెఱుఁగ

ఆ. చమురు లేనిదివ్వె ♦ చవులచందంబునఁ, జిత్తనాశమునను ♦ జిగురుఁబోలె
యింద్రియంబు లెల్ల ♦ నిట్టట్టు వికలంబు, లయ్యె నేమి చెప్ప ♦ నగును యింక.

తే. ఏటివేగంబు కూలంబు ♦ నెల్ల నురలఁ
ద్రోయు చందంబునను నిప్పు ♦ తోయజాక్షి

తనయశోకంబువేగంబు ♦ నను ననాథు
ననటఁ గూల్చుచు నున్నది ♦ యనుచు మఱియు. ౧౬౭౪

ఉ. హాయను, నాదుముద్దుఁదన♦యా యను, నెక్కడ కేగి తీవు రా
రా యను, నీవ దిక్కు గద♦రా యను, నన్ను భృశార్తి ముంపఁ జ
న్నే యను, నొంటి వీడఁ దగు♦నే యను, మర్దశఁ జూచియైనఁ బో
రా యను, నిల్లు నీకుఁ దగు♦రా యను నయ్యయొ పుత్త్రకా! యనున్. ౧౬౭౫

కం. హా రాము! మహాబాహూ! హా రాకాచంద్రవదన ♦ హా ప్రియపుత్త్రా!
హా రక్షక! యెట కేగితి, రారా యీయాస మణఁప♦రా పుణ్య మగున్. ౧౬౭౬

దశరథుఁడు మృతుఁ డగుట.

శా. కౌసల్యా! నినుఁ గూడ నేఁ జెఱిచితిం ♦ గాంతా సుమిత్త్రా! నినుం
గాసిం బెట్టితి, నాదుదాయ వగుకై ♦కా! మత్కులోన్మూలినీ!
యీసంతాపము నీవ పెట్టితివి చం♦డీ! యంచు హాహా వ్రుచుం
జేసెం గాలము మధ్యరాత్త్రమునఁ దా ♦ సీతేశుఁ జింతించుచున్. ౧౬౭౭

సీ. వేగుఁబోకట వంది♦విశ్రుతగాయకుల్, సూతులు వే ర్వేఱ ♦ చొచ్చి నగరు
మంగళాశీర్వచో♦మానితస్తవములు, ప్రాసాద మం దెల్లఁ ♦ బరఁగఁ జేయఁ
బాణివాదకు లంతఁ♦బఱ తెంచి నమనేర్పు, మెయిఁ గరతాళముల్ ♦మిగులఁగొలుప
నారనంబున నృపా♦లాలయగతపంజ, రస్థశాఖాస్థప♦త్త్రరథచయము
తే. మేలుగొని కలకల మని♦లీలఁ గూయు, వ్యాహృతంబులు పుణ్యశ♦బ్దంబు లొలయ
వేణువీణారవంబులు ♦ విస్తరిల్ల, నిలయ మెల్లను రవమున♦నిండి యుండె. ౧౬౭౮

సీ. ఆనలఁ గన్యనే♦వావిచక్షణకాంతు,నీవర్ష్మధరపాళి ♦ నిర్మలహరి
చందనసంపృ క్త♦సలిలముల్ కాంచన,ఘటములఁ మజ్జన♦కార్యములకు
నిలిచి మంజుప్రాశ♦నీయాను లేపన, దర్పణాభరణవ♦స్త్రనుమములను
గన్యకల్ సిద్ధంబు ♦ గావించికొని సర్వ,లక్షణసంపన్న♦లలితవిధుల
తే. నుండ నుదయంబునకు మున్న♦యుచితరీతి; వేవినను రాక యున్నఁ బృ♦థ్వీవరుండు
కారణం బేమి యనుచు శం♦కావిలోల,మతుల నుండఁగఁ జెంగట♦మల యుసతులు

ఉ. మెల్లగఁ జేరి యానృపతి ♦ మేల్కొలుపం బయిఁ జేయి నైచి య
ల్లల్ల నయంబు దోఁపఁ దను ♦ నంటియు నిద్దురలక్షణంబు భూ
వల్లభునందుఁ గాన కెటు♦వైచిన కాలును గేలు నట్టులే
చల్లగ నుంట, వ్రేలిడిన ♦ శ్వాసము నాసికయందు లేమిచేన్ ౧౬౮౦

కం. గుండియ లదరమిఁ గని యా,యండజనయనాళి కంప ♦ మందుచు హ్వా న్నా
థుండు మనుట సందియపడి, యుండెను బ్రత్యాపగాత్ర♦నోత్కర మనఁగన్. .

కం. వడఁకుచుఁ బార్థివుఁ గనుచుం, దడఁబడఁ బాదములఁ జేక్క ♦ దర్శించి మదిం
దొడరినశంకయె నిజ మని, మిడుకుచుఁ గోసలసుతాస♦మీపం బరుగన్ ౧౬౮౨

⟷ దశరథుమృతికై యంతఃపుర స్త్రీ లేడ్చుట. ⟷

సీ. పుత్రశోకంబునఁ ♦ బొగలుచుఁ గౌసల్య, యును సుమిత్రయు జేని♦యొద్దఁ జచ్చి
నట్టులు వెల్లని♦యాస్యంబుతోఁ దిమి, రావృతతారక♦లట్లు తేజ
మాసి బొంది నునుఱు♦మాత్రతోఁ బడి నిద్రఁ, జెందియుండఁగ వారి♦స్థితిని నృపతి
మృతిని గనుంగొని ♦ మెలఁతలు గొల్లున, హతయూథపతివశా♦తతులభంగి
తే. నొక్కపెట్ట యాక్రోశింప ♦ నుల్ల మదర, లేచి కౌసల్యయు సుమిత్ర ♦ చూచి విభుని
దాఁకి గతజీవుఁడగుట స♦త్యం బెఱింగి, ధరణిఁ ద్రెళ్లిరి ప్రాణనా♦థా! యటంచు.

ఉ. నేలను ధూళి సోలిపడి ♦ నింగినినుండి ధరాతలంబునన్
రాలినచుక్కయట్లు రుచి ♦ నాశిలి కోసలకన్య యుండినన్
జాలఁగఁ దక్కుచేడియలు ♦ సంభ్రమపాటున రోదనధ్వనుల్
గోలున నింపఁగైకయును ♦ లోనగుకాంతలు పల్లటిల్లఁగన్. ౧౬౮౪

కం. చుట్టంబు లెల్లవారును, జుట్టుకొని ధరాతలేంద్రు♦సుదతుల్ చేతుల్
పట్టుకొని పెక్కువిధముల, బిట్టుగను బ్రలాపములను ♦ బెరసిరి యంతన్. ౧౬౮౫

ఉ. శాంతదవానలం బనఁగ ♦ శంబరహీనమహార్ణవం బనన్
గాంతివిహీనభాస్కరుని♦కైవడి నున్నమృతుం బతిన్ వ్యథా
క్రాంత మనంబునం గనులఁ ♦ గాల్వలు కట్టఁగ బాష్పవారి భూ
కాంతుశిరంబు స్వాంకమునఁ ♦ గ్రాలఁగ రామునితల్లి కైకతోన్. ౧౬౮౬

ఉ. ఓసి దురాత్మురాల! యిఁక ♦ నుల్లము చల్లనగా నకంటకం
బొసిరి యెల్లరాజ్యమును ♦ హాయిగఁ గైవసపెట్టుకొమ్ము, నీ
గాసి సహింపఁ జాల కిటు ♦ కాంతుఁడు స్వర్గముఁ జేరె రాముఁ డా
యాసము నొందెడిన్ వనుల ♦ హా నెఱవేఱెఁగ నీదుకోరికల్. ౧౬౮౭

కం. చోరభయసహిత మైనమ, హారణ్యమునందు నొంటి ♦ యరిగెడిసతినా
నేరీతి నుండఁగల నీ, యూరం బతిసుతుల విడిచి ♦ యూపిరితోడన్? ౧౬౮౮

కం. తనపాలిదైవతం బగు, తనమగని న్విడిచి బ్రతుకఁ ♦ దమకము సేయున్
వనజాక్షి యెవతె ధర్మం, బును విడిచిన కైక దక్క ♦ భూవలయమునన్. ౧౬౮౯

కం. పిసినారి దోష మెఱుఁగునె, పిసఁ గింపాకంబుఁ దినడి♦వీఁడిరీతిన్
బస గలరఘువంశంబును, మసిఁ గలిపె గయాళి కైక ♦ మంథరకొఱకై. ౧౬౯౦

కం. చెవఁటినుడి నాలు చెప్పిన, జనపతి విని రామచంద్రు ♦ సతితో వనికిన్
బనిచె నటంచును వినినన్, జనకుఁడు నాయట్టు లెంత♦సంకటపడునో. ౧౬౯౧

కం ఇక్కడ జనపతి యీల్గుట, దిక్కటి వైధవ్యమునను ♦ దీనత్వమునన్
స్రుక్కుచునేనుండుట తా, నక్కడ నాతనయుఁ డెఱుఁగఁ ♦ డకటా వనిలోన్.

ఉ. ఏ మనుకొందు నట్టడవి ♦ నెన్నఁడు దుఃఖ మెఱుంగనట్టి యా
కోమలి మైథిలాత్మభవ ♦ క్రూరమృగేంద్రతరక్షుఋక్షశా
ఖామృగసూకరాహిపృథు♦గండకభీమణరావభీత యై
రాముని నాశ్రయించుచు భ♦రం బగుకష్టము లెల్ల నోర్చెడిన్.　　౧౬౯౩

చం.కనుఁగొన నల్పపుత్త్రకుఁడు ♦ కానఁడు పెక్కురనైన, వృద్ధుఁడున్
జనకుఁడు దుస్సహార్తిఁ బడి ♦ సంపరితప్తుఁడు నై నశించు,నే
నును సతి నౌట సువ్రతము ♦ నూల్కొని యీవిభుతోడ నిప్పుడే
చనియెదఁ గాలుప్రోలికిఁ గృ♦శానుశిఖాపరిదగ్ధగాత్ర నై.　　౧౬౯౪

చం.అని పలవించు చుండ న్యవ♦హారవిదుల్ చనుదెంచి తత్సతిన్
సనయత నూఱడించి యల♦క్ష్మాపతిగాత్రము నూనెకాఁగులో
నునిచి యనంతరక్రియల ♦ నొప్పుగఁ దీర్చిరి రాజకార్యముల్;
తనయుఁ డొకండు లేమి నట ♦ ధర్మవిదుల్ నృపుఁ గావఁ బంచుచున్.　　౧౬౯౫

శా.తైలద్రోణిని నుంప భూరమణు శు♦ద్ధాంతాంగనల్ చూచి భూ
పాలా! పోయితె యంచు నార్తరవలై ♦ బాహుద్వయం బెత్తుచున్
వాలాయంబుగ నెత్తి మోఁదికొనుచున్ ♦ బాష్పాంబులీనాస్య లై
వ్రాలం జొచ్చిరి హా పతీ చనితివే ♦ ప్రాణేశ యం చుర్విపై.　　౧౬౯౬

సీ.సత్యసంధుఁడు రామ♦చంద్రుఁడు ప్రియవాది, వాసె నీవును మమ్ముఁ♦బాయఁదగునె?
చెనఁటికైకయి వేఱ ♦ చేసెను శ్రీరాముఁ, బతిమంత్రి కడ నెట్లు ♦ వచ్చు నిలువ
విధవల మగుమను ♦ విభుఁ డగు నీకు మా, కెల్ల దిక్కన్న నీ♦తేశుఁ డొకఁడె
యట్టిధన్యుండు రా♦జ్యశ్రీలఁ బెడఁబాసెఁ, జనితివి నీవును ♦ స్వర్గపురికి

ఆ. మగని నిన్నుఁ జంపె ♦ సుగుణి రామునిఁ బాపె, వీరు లక్ష్మణునిని ♦ విడిచి పెట్టె
ముద్దుఁగోడ లైన♦ముగ్ధ సీతఁదొలంచెఁ, ద్రుంప దింక నెవరి ♦ దుష్టకైక?　౧౬౯౭

కం.కైక యనుమాటలం బడి, యేకరణిని నిలువఁ గలమొ ♦ యిచ్చట నని దుః
ఖాకులచిత్తంబుల న,స్తోకంబుగఁ బొరలి పొరలి ♦ దూపిల్లంగన్.　　౧౬౯౮

కం పతి లేనిసతిని దారా,పతి లేనిత్రియామఁ బోలి ♦ పట్టనము ధరా
పతిలేమిని దేజోవర్జితమై శోభిల్ల కుండెఁ ♦ జింతాయుత మై.　　౧౬౯౯

మాలిని. కలయఁగ జను లెందుం ♦ గార్పఁగన్ బాష్పవారిన్
గులతరుణులు హాహా♦ఘోషముల్ నించు చుండన్

లలి నలుకులు మ్రుగ్గు ♦ ల్గానరా కెట్టియింటన్
బొలుపు దొఱఁగి యుండెం ♦ బ్రోలు గుర్తింపకుండన్ ౧౨౦౦

కలితాంతము. భూమీశ్వరుఁడేడ్చుచు ♦ బొంది విడన్, భామాజన మార్తిని ♦ వ్రాలనిలన్
శ్రీమద్రవి యస్తముఁ ♦ జేరఁ జనెన్, భూమిం బెనుఁజీఁకటి ♦ పొల్పెసఁగెన్.

కం. సుహృదాప్తులు చేరియు స, న్మహిపతిసుతు లేమిఁ జూచి ♦ మానిరి తనువున్
దహనము సేయక యాతని, గృహమందున యుంచి రతనిఁ ♦ గృతమతు లగుచున్.

మానిని. తామరసాప్తుఁడు లేనినభం బనఁ ♦ దారలు లేనిత్రియామ యనం
గా మహితాత్ముఁడు భూపతి లేమిని ♦ గద్గదకంఠసమాకులితా
యామమహాపథచత్వరసంఘము ♦ నై పురి యొప్ప నరుల్ సతులున్
స్తోమము లై చెడఁదిట్టుచు నుండిరి ♦ ద్రోహ మొనర్చినకైకేయినిన్. ౧౨౦౩

సీ. తరువాత వఱువాతఁ ♦ దరణి దూర్పునఁ దోఁప, రాజకర్తలు ద్విజ ♦ రాజవరులు
గౌతమమౌద్గల్య ♦ కాత్యాయనులును మా, ర్కండేయజాబాలి ♦ కాశ్యపులును
వామదేవుండును ♦ వల నొప్ప సభ దీరి, మంత్రియుక్తంబుగ ♦ మానవేంద్రు
వరపురోధ వసిష్ఠు ♦ వంకఁ గనుంగొని, క్ష్మాపతి స్వర్గంబుఁ ♦ జనుట కతన
తే. రేయినూఱేండ్లవిధముగఁ ♦ బోయె మనకు, రాజుపరలోకగతుఁ డయ్యె ♦ రాముఁ డనుజు
తోడఁ గానకుఁ జనియె ♦ శత్రుఘ్ను యుక్తి, రాజగృహమునఁ భరతుండు ♦ గ్రాలువాఁడు

కం. ఘను లగురాసుతులం దొ, క్కని నైనను రాజుఁ జేయ ♦ వలయుం బురి కో
యనఘ! యరాజక మొనవిన, జనములు రాష్ట్రములు మిగుల ♦ సంకటపడవే.

↞ అరాజకత్వదోషవర్ణనము. ↠

కం. ధారిణి యరాజకము గా, వారిధనిచయంబు దివ్య ♦ వాగ్గారాపిన్
వారక చపలాగర్జో, దారంబుగ వృష్టి నిడదు ♦ తగుసమయమునన్ ౧౨౦౬

కం. ధారిణి యరాజకము గాఁ, గారున బీజములు నాటి ♦ కాఁపుజనంబుల్
పైరు లొనర్పరు ఫలసం, వారగ్రహణంబు నష్ట ♦ పల నెది లేమిన్. ౧౨౦౭

కం. ధారిణి యరాజకముగాఁ, బూరుషపశువిస్త లగుచుఁ ♦ జొవలరు పుత్రుల్
దార; లరాజకమున లే, వారిఁను నిశ్చయములు లేర ♦ యొండ్రుమగలకున్ ౧౨౦౮

కం. అత్యాహిత మిటు గూడిన, సత్యం బెట నుండు నెందు ♦ శౌచం బుండున్
క్షిత్యధిపతి యొకఁ డుండుట, యత్యావశ్యకముగా మ ♦ హర్షిప్రవరా. ౧౨౦౯

కం. ధారిణి యరాజకముగాఁ, జాగుతరోద్యానములు ప్ర ♦ శస్తపుఁబుణ్యా
గారంబులు గలుగవు సభ, చేరగు మానవులు మహిం ♦ స్తిమితత లేమిన్ ౧౨౧౦

కం. ధారిణి యరాజకముగా, ధారిణిసురు లధ్వరములఁ ♦ దలఁపరు నలుపన్
గూరినవిఘ్నభయమున ను, దారులు ధను లయ్యు నిడరు ♦ దక్షిణ లెందున్.

కం.ధారిణి యరాజకముగా, రారాజన్నర్తకనట ♦ రాష్ట్రసమృద్ధి
స్ఫారోత్సవయాత్రాసం,చారంబులు గనఁగ రావు ♦ సమ్మద మారన్. ౧౭౧౨
కం.ధారిణి యరాజకముగా, బేరులు లాభంబు గనరు ♦ బేహారములం
దీరుపఁ దగవులు తగునధి,కారులు లేకుంటఁ గొనుటఁ ♦ గడు లంచములన్.
కం.ధారిణి యరాజకముగాఁ, బౌరులు స్వేచ్ఛానువృత్తి ♦ బహురమ్యకథా
ధోరణి వెలయరు పలుసిం,గారంబులు చేసికొనరు ♦ కంజాతాక్షుల్. ౧౭౧౪
కం ధారిణి యరాజకముగాఁ, గూరిమిఁ గైసేఁత లొప్పఁ ♦ గొమిరెలుఁ గొమరుల్
సారారామంబులను బ,చారిములఁ సౌఖ్యపడరు ♦ సాయాహ్నములన్.[1] ౧౭౧౫
కం.ధారిణి యరాజకము గా, స్వైరిం జనఁ బోరు సతులు ♦ వల్లభయుతలై
తేసులపై వరసుమనో, వారానచయంబుఁగొఱకు ♦ వనభూములకున్.[2] ౧౭౧౬
కం ధారిణి యరాజకముగా, భూరిధనుల్ గోపజనులు ♦ ప్రొద్దు మఱిఁగినఁ
ద్వారములు తెఱచి నిద్రం, గూరరు చోరులభయాన ♦ గుండియ లద్రువన్.[3]
కం.ధారిణి యరాజకము గా, వారణరత్నములు షష్టి ♦ వర్షాంచితముల్
తీరుగ ఘంటానాదము, లారఁగ ఘంటాపథముల ♦ సలవడదు చనన్. ౧౭౧౮
కం.ధారిణి యరాజకముగా, నారాచాభ్యాసముస వి♦సంబడు పటువహా
ర్వీరానము విన రాదెట, వీరులకుం జిహ్వ మొక్క♦విధమున లేమిన్. ౧౭౧౯
కం ధారిణి యరాజకముగా, దూరవిషయగాము లగుచుఁ ♦ దోరవునస్థుల్
బేరంబునఁ గొని యరిగెడు, నూరుభవుల్ సుఖితేఁ జేర ♦ యోల్లును బల్లెల్.
కం.ధారిణి యరాజకముగా, ధీరత యతి యొంటిగాఁగఁ ♦ దిరుగఁడు పంథఁ
దారి రవి గ్రుంకుచోటన, కోరం డట నన్న దాత ♦ గొఱలమి నొకఁడున్.
కం.ధారిణి యరాజకము గా, మూరదు యోగంబు క్షేమ♦మును; సైన్యంబుల్
ఘోరారాతుల చేతను, ధీరుఁడు పతి లేమి మొనలఁ ♦ దెగటాఱి చనున్. ౧౭౨౨
కం.ధారిణి యరాజకము గా, సారతరానందమునను ♦ జనములు పురిలో
వారణ ఘోటకరథయా,నాసూఢులు నగుచు నిచ్చ ♦ నరుగరు పూనీ? ౧౭౨౩
కం.ధారిణి యరాజకము గాఁ, బారంగత మగుచు శాస్త్ర ♦ పటలిఁ జన మి
చ్ఛారతి వనముల నుపవన,తీరంబుల వాదములను ♦ దేఱదు మహిమన్. ౧౭౨౪
కం.ధారిణి యరాజకము గా, నారయఁగా దేవతార్చ♦నార్థము సుమనో
హారోపహారములఁ దమిఁ, బౌరులును సదక్షిణముగఁ ♦ బరఁగింప రెటన్.
కం ధారిణి యరాజికము గా, సారాగరుచందనాది♦చర్చలను వసం
తారంభవృక్షములవలె, భూరమణకుమారు లెందుఁ ♦ బొలయరు సుఖులై.

---

[1]. [2] స్త్రీపురుష సుఖసంచారము లిప్పటికన్న మిన్నగాఁ బూర్వ ముండెనని యేర్పడుచున్నది. [3] పూర్వమున జనులు చోరభయములేక తలుపులు తెఱచియుంచి నిద్రించుచుండిరి. చోరులవలనఁ గలుగు నష్టి గ్రామాధికారులు కట్టుకొల్లు రాజాజ్ఞ. ఇప్పుడు రక్షకభటులే . . . . .

కం నీళ్లులు లేనిస్రవంతులు, పల్లలితతృణాళి లేని ♦ సారవనంబుల్
వల్లవులు లేనిమూకలు, వల్లభుపాలనము లేని ♦ వసుధయు సమముల్. ౧౭౨౭
కం.కనఁ దేరికిఁ గేతనమును, ననలునకుం బొగయుఁ జిహ్న ♦ మగు నారీతిన్
మనకును ధ్వజ మగుభూపతి, మనలోకము విడిచి చన న♦మర్త్యులపురికిన్.
కం.ధారిణి యరాజకము గా, నేరికి నది సొంత మనుచు ♦ నెన్నఁగ రా దెం
దూరక జనులొక రొకరిన్, వారక మ్రింగుదురు మత్స్య♦వర్గముభంగిన్.
తే. ఛిన్నమర్యాదు లగుచు నా♦స్తిక్య మూని, నృపతిచే మున్ను శిక్షితుల్♦నీచజనులు
రాజు లేమిని జంకక ♦ తేజ మెఱసి, స్వప్రభావంబు వాఁగెదు♦వారు గారె. ౧౭౩౦
కం.పన్నుగ నిత్యము మేనికిఁ, గన్నులవలెఁ జూచ్చి రాజు ♦ త్వాజనములకున్
సన్నుతధర్మము సత్యము,ల న్నిలుపుం జెడక బలక♦ళాయుతుఁ డగుచున్.
కం.రాజే సత్యము ధర్మము, రాజే సత్కులజులకును ♦ బ్రధితకులంబున్
రాజే తల్లియుఁ దండ్రియు, రాజే హితపథ్యకరుఁడు ♦ ప్రజలకు నెల్లన్. ౧౭౩౨
కం.దండధరవిత్తనాథా,ఖండలవరుణులను మీఱుఁ ♦ గడిమిని భూపా
ఖండలుఁడు మహితవృత్తి సు,నుండితుఁడయి జగము లెల్ల ♦ మన్నింపంగన్.
కం.సాధువుల నసాధువులన్, శ్రాధవుఁ డిల విభజనంబు ♦ సలుపనిచో న
య్యా! ధారిణివలయమ్ము స,మేధితతమమున మునింగి ♦ మిడుకదె చెపుమా.
కం.జీవితుఁ డై యుండఁగనే, భూవిభుఁడు త్వదీయవాక్య♦మును మీఱిము పా
రావారము వేలనువలె, నీవేలను జెప్ప నేల ♦ హితసంకల్పా. ౧౭౩౫
కం.నృపతి యొకఁ డుండఁ జేనియు, విపినమగున్ రాష్ట్ర మిదియు ♦ విదితము నీకున్
నృపుఁగా దశరథసుతు నీ, విపు డొనరించుటయె తగు ము♦నీంద్రప్రవరా! ౧౭౩౬

మంత్రిపురోహితులు భరతునకు దూతల సంపుట.

చం.అనుడు వసిష్ఠుఁ డా యనఘు ♦ లాడినవాక్యము లెల్ల నాదటన్
విని భరతుండుఁ దమ్ముఁడును ♦ నెమ్మిని రాజగృహంబునందు సౌ
ఖ్యనితతి నున్నవారు జవ♦నాశ్వములం గొని దూత లిప్పుడే
చని వడిఁ దోడి తేవలయు ♦ సాగెడు నెయ్యది వారులేనిచోన్. ౧౭౩౭
సీ. అగు చగు నన్న సి♦ద్ధార్థ విజయు జయం,తాశోకనందనా♦ఖ్యాతదూత
లను గాంచి ముని పల్కె ♦ వినుఁడు కర్తవ్యంబు, జవనాశ్వముల నెక్కి♦చనుఁడు వేగ
రాజగృహాఖ్యపు♦రంబును జేరంగ, నందుఁ గించిచ్ఛోక ♦ మొంద కీరు
భరతునిఁ గనుఁగొని ♦ గరిమ నాయాజ్ఞగాఁ, బలుకుఁడీ శోకంబు ♦ నళుకు లేక
తే. క్షేమ మడిగిరి మంత్రివ♦సిష్ఠు లేవొ, ముఖ్య మైనట్టిపని యుంట♦మూర్తమైనఁ
దడవు సేయక రమ్మని♦నుడివినా ర,టంచుఁ జెప్పుఁడు మఱి యేమి♦యనఁగ నలదు.

ఉ. చెప్పకుఁ డీర లాతనికి ♦ సీతవిభుండు ప్రవాసి యౌట, మీ
యప్ప దివంబుఁ జేరె నని ♦ యైనను, తేనికిఁ గైకపట్టి కిం
పొ ప్పగువస్త్రభూషణము ♦ లుత్తమ మైనవి కొంచు నేగుఁడీ
తెప్పున, నన్న వారికి వి♦ధించి యొసంగినదారిబత్తెముల్ ౧౭౩౯

సీ. కైకొని వారు స్వా♦గారంబులకు నేగి, సమ్మతాశ్వములను ♦ సరగ నెక్కి
పయన మై వలసిన♦వస్తువు ల్గొని వసి,ష్ఠున కెఱిఁగించి చ♦య్యనను జనుచుఁ
నపరతాలాఖ్య మ♦హాద్రికిఁ బడమర,యును బ్రలంబాద్రికి ♦ నుత్తరంబు
నగుచు నీ రెంటిమ♦ధ్యమునఁ బాఱెడిమాలి,నీనదిబడి నేగి ♦ నెఱిగ హస్తి

తే. నాపురముపొంత జాహ్నవీ♦నదిని దాఁటి
యవలఁ బశ్చిమముఖముగ ♦ నరిగి జాంగ
లంబు త్రోవను బాంచాల♦కంబుఁ జొచ్చి
కొలఁకులను నదులను గనుం♦గొనుచు వారు ౧౭౪౦

సీ. చని చని కార్యవ♦శంబున ద్రుతగతిఁ, దతజనాకుల శర♦దండ యనెడి
తటినిఁ దరించుచుఁ ♦ దత్పశ్చిమతటస్థ,సత్యోపయాచన♦త్యాజ మెఱఁగి
చని కుళింగపురంబుఁ ♦ గని యభికాళ మ,న్గ్రామంబు దాఁటి త♦త్ప్రాంతలసిత
బోధిభవన మను♦భూధరంబును జేరి, యాజిపూర్వమహీధ్ర♦వానుభూతి

తే. మిక్షుమతిఁ గాంచి యందు దో♦సెఁడుజలంబుఁ
గ్రోలి తప మున్నపుణ్యవి♦ప్రాళిఁ గాంచి
యంత బాహ్లికదేశమ♦ధ్యంబుఁ దాఁటి
పోయి యవల సుదామాఖ్య♦భూమిధరము ౧౭౪౧

సీ. విష్ణుపదంబును ♦ వీక్షించుచు విపాశ, శాల్మలీతరువును ♦ జారువాపి
కానదీపల్వల♦కస్రుతటాకాళిఁ, దిలకించుచును మృగ♦ద్విపమృగేంద్ర
శార్దూలభీకర♦సత్త్వాళి దృష్టించి, చని చని యావల ♦ శ్రాంతతురగు
లైనదూతలు దూర♦యానంబు నడచి శీ,ఘ్రంబునఁ గని గిరి♦వ్రజపురంబు

తే. భర్తకును బ్రియ మొదవింప ♦ భర్తృవంశ,సుప్రతిష్ఠకుఁ గుల మోమ ♦ సుమతు లైన
దూత లల్లంత రేయి సం♦ప్రీతిఁ బురిని, జొచ్చి నిశ యెల్ల నొకచోటఁ ♦ బుచ్చి రంద.

భరతుఁడు దుస్స్వప్నముఁ గని పరితపించుట.

కం. ఏరాత్రియందు దూతలు, చేరిరి తత్పురము నాని♦శీథినియందే
క్రూరస్వప్నము కైకకు,మారుండును గాంచి మిగుల ♦ మల్లడిగొనియెన్. ౧౭౪౩

కం. వేకువన లేచి తత్స్మృతి, వ్యాకులుఁ డైయున్న నిష్ట♦వాదులు మిత్రుల్
శోక మణంపఁగ సభలోఁ, బోకల నెన్నేని యుబుసు♦పోకకుఁ బోవన్ ౧౭౪౪

కం. కొందఱు కథలు వచించుచుఁ, గొందఱు హాస్యంబు లాడి ♦ కొందఱు నాట్యా
దిం దిలకింపఁగఁ జేసియుఁ, గొందఱు వాద్యముల నెఱపి ♦ కొలఁ గా కున్నన్

చం. ప్రియసఖుఁ డొద్దకుం జని సు♦హృజ్జను లందఱుఁ జుట్టి కొల్వ నే
ల యెద ముదంబుఁ గాన? వని ♦ లాలన వేఁడిన నాతఁ డి ట్లనున్
నయమున మిత్రుఁడా! వినుము ♦ నాయతిదీనతకారణంబు ని
శ్చయ మిది భీషణంపుఁగల ♦ సంకటపెట్టెడి నేమి సేయుదున్. ౧౭౪౬

సీ. కలలోన మాతండ్రి ♦ మలినుఁ డై ముక్తకేశుం డయి శైలమ్ము♦నుండి పేడ
మడుపులోఁ గూలిన♦మాడ్కిని దా నందుఁ, గప్పగంతులతోడఁ ♦ గడఁగి నవ్వ
కొనుచు దోసిటిలోనఁ ♦ గొని తైల మానిన,కరణిఁ దిలోదన♦గ్రాసయుక్తిఁ
దలక్రిందుగా నుండి♦తైలంబు మెయి నింపఁ, బూసితా నా తైల♦మునమునుఁగఁ

తే. గంటి శుష్కించి పోయె సా♦గరము లెల్లఁ
గువలయాప్తుండు ధరిత్రిపైఁ ♦ గూలఁబడియెఁ
జిమ్మచీఁకటి ముంచె జ♦గమ్ము నెల్లఁ
బట్టపేనుఁగు దంతంబు ♦ భగ్నపడియె. ౧౭౪౭

ఆ. అగ్ని చల్లపడియె ♦ నవని బ్రద్దలు వాఱె, నెండిపోయెఁ జెట్లు ♦ లెల్లయెడలఁ
బొగయు చుండె శైల♦ములు; నల్లయినుపపీఁ,ఠంబుమీఁద నల్ల♦డంబు గలుగు

తే. అంబరముఁ దాల్చి కూర్చున్న♦యాజి దన్నుఁ, గృష్ణపింగళ లంగనల్ ♦ గేలి నవ్వ
చుండ నెఱ్ఱనిపూవులు♦దండ లమర, సఖురథమున దక్షిణా♦శకును జనియె. ౧౭౪౯

తే. రక్తవాసిని యొక్కస్త్రీ ♦ రాజుఁ జూచి, నవ్వుచుండెను; వికృతాన♦నంబు గలుగు
రాక్షసియొక స్త్రీ నాతండ్రిఁ♦బ్రసభమున నను, లాగుచుండఁగఁ గంటి నీ♦లాగు కలను

కం. ఈరాత్రి యిట్టిభయదా, కారంపుఁగలఁ గంటి దీనఁ ♦ గాకుత్థ్సునకో
శ్రీరామునకో నాకో, యారయ లక్ష్మణునకో ల♦యంబు ఘటిల్లున్. ౧౭౫౧

కం ఖరయుక్తవాహనంబున, నరుఁ డెవ్వం డేగుఁ గలను ♦ నాతిచిరముగాఁ
బరఁగును నాతని చితిపై, నురు వగుధూమములు దీన ♦ నుల్లం బగలెన్. ౧౭౫౨

చం. తడఁబడె మాట, కుత్తుకయుఁ ♦ దద్దయు నెండెఁ, జిత్త మన్ననో
సుడివడఁ జొచ్చె, నెట్టిగడు♦సుందనపుద్నుడి వింట గల్గునో,
యుడుకుట మానసంబు మొగ ♦ మొప్పదు మీఁయెడఁ బ్రీతిఁ బల్క, నీ
యెడ భయకారణం బెఱుఁగ ♦ నెత్తినభీతిని దల్లడిల్లెదన్. ౧౭౫౩

కం. ఏలొకొ నాస్వరయోగము, దూలె న్నాకాంతి మాసె ♦ దూపిలె నెదయున్
వాలాయము కారణ మే,మో లనమును దోఁప దయ్యె ♦ నుల్లంబునకున్. ౧౭౫౪

కం. మును పెన్నఁ డెఱుంగని యీ, పెనుఁ జెడుకల వివిధగతులఁ ♦ బీడించుట చేఁ
 ననుఁ గుందెలి కాఁడా! నా, జనకున కేమో యటంచు ♦ సంతాపింతున్. ౧౭౫౮
కం. అని తన స్వప్న చరిత్రము, వినిపించుచు మిత్రులకును ♦ వేఁదుఱు గొనుచున్
 జనకునిఁ దలఁచుచుఁ జింతా, వననిధి మునుఁగుచు నతండు ♦ వర్తిలు చుండన్.

↞ రాజదూతలు భరతునితో సంభాషించుట. ↠

సీ. తత్సమయమున దూ♦తలు వచ్చి నృపు చేత, నృపపుత్రు చేత న♦ర్చితులు నగుచు
 క్షితిపతి పాదముల్ ♦ చే నంటి భరతునిఁ, గని యిట్టు లనిరి యో♦ త్యాకళత్ర
 మీ సేమ మడిగిరి ♦ మీ పురోహితమంత్రు, లెల్లరుఁ బయనింపు ♦ మింక వేగ
 యాత్యయికంబు కా♦ర్యంబు నీ వొనరింపఁ, దగిన దున్నది యట ♦ నగలు వస్త్ర
తే. ముల నొసంగిరి నీకయి ♦ తొలుత నిమ్ము, వీన వింశతికోటులు ♦ పృథ్వీపతికి
 మేనమామకుఁ బదికోట్లు ♦ నా నతండు, వానిఁ గైకొని యిట్లని ♦ వారి నడిగె.
సీ. మాతండ్రి దశరథ♦మహిపతి కుశలియే, సౌఖ్యమా శ్రీరామ♦చంద్రునకును
 నారోగ్యవంతుఁ డే ♦ యనఘుఁడు సౌమిత్రి, సేమమే మానిన♦ సిష్ఠునకును
 భద్రమే శ్రీరామ♦భద్రుని మాతకు, నార్య ధర్మజ్ఞ ధ♦ ర్మైకనిరత
 కామోదమే కదా ♦ యతి ధర్మ మతియైన, లక్ష్మణు జననికి ♦ లలితశీల
తే. కాంక్ష కాము సదా చండి ♦ యతులకోప, శీలయును బ్రాజ్ఞమానిని ♦ చెనఁటి నాదు
 తల్లి యారోగ్య యుక్త క♦దా మ తేమి, పలికె మీతోడ మీ రిట♦ వచ్చునపుడు.
చం. అనుడును దూత లెంతొ విన♦యంబున నాడిరి మీర లిష్ట కో
 రిన మన వారికిన్ సుఖమె ♦ శ్రీసతి పద్మ వరించుఁ గాత ని
 న్ననఘ గుణాఢ్య! యేల యిఁక ♦ నాలము, వే పయనింపు మన్న నే
 జనపతికిన్ వచించి యిదె ♦ చయ్యన వచ్చెద నంచుఁ బల్కుచున్ ౧౭౫౯
చం. భరతుఁడు తాతఁ గన్గొని నృ♦పా! జనకుం గనఁ బోయి వచ్చెదన్
 దొరపడు చున్నవార లిదె ♦ దూతలు మీ రెపు డిచ్ఛయించినన్
 సరగున వచ్చి నత్తు నన ♦ సన్మతిఁ జెంది యతండు నాయనా!
 గురులఁ బురోధ మంత్రులను ♦ గూరిమి సేమపుమాట లాడుమీ. ౧౭౬౦
కం. రామునకును లక్ష్మణునకు, ధీమహితద్విజుల కెల్లఁ ♦ దెలుపుము కుశలం
 బీ మహితకంబళాది, స్తోమము వారలకు నెల్ల ♦ సొంపుగ నిమ్మా. ౧౭౬౧
తే. అనుచుఁ గాంచననిష్కస♦హస్రయుగముఁ, బదియునార్వుర్ల వాజుల♦ భరతునకును
 గంబళాజినవిత్తంబు ♦ లింబు మీఱ, నొసఁగె సత్కృతి మున్నుగ ♦ నుల్ల మలర.
ఉ. బాసటగాఁగ నశ్వపతి ♦ పంపె నమాత్యుల సద్గుణాఢ్యవి
 శ్వాసులఁ ద్రోవఁ దోడుగ వె♦సం దనయల్లునకున్ యుధాజితుం

డాన నిరావదుద్భవము ♦ లైంద్రశిరంబుల దంతులన్ జవో
ద్భాసిఖరంబులన్ భయద ♦ దంష్ట్రము లొప్పెనుఁ బ్రోదికుక్కలన్. ౧౨౬౩

భరతుఁ డయోధ్యకుఁ బ్రయాణం బగుట.

ఉ. ఇచ్చినవానిఁ గైకొనియు ♦ నేమిముదం బెద లేక స్వప్నయా
వచ్చరితంబు దూత లిడు ♦ వావిరితీవరపాటు నెంతయే
నిచ్చ మెలంగఁగా భరతుఁ ♦ డేగఁ గడంగినయంతఁ దాతయున్
సచ్చరితుండు మామయును ♦ సమ్మతి వీడ్కొలుపన్, రథంబులన్ ౧౨౬౪

ఉ. తమ్ముఁడుఁ దాను నెక్కి సుర ♦ ధామము వెల్వడుసిద్ధుపోల్కి వే
గమ్మున నూరు వీడి బల ♦ కాండము గొల్వఁగ మండలోరుచ
క్రమ్ముల నొప్పు తేర్లు తుర ♦ గమ్ములు గోవులు నుష్ట్రసంఘముల్
సమ్మతిఁ గొంచు భృత్యజన ♦ సంతతి వెంబడి రా మహోత్వరన్. ౧౨౬౫

సీ. రాజగృహమునుండి ♦ ప్రాఙ్ముఖుం డై కొంత, చని సుదామాఖ్యంబు ♦ ధునిని దఱిసి
యతివిశాలం బగు ♦ హ్లాదిని దరియించి, పశ్చిమముఖ మయి ♦ పాఱునవి శ
తద్రు వేలాధాన ♦ తటమున లంఘించి, యపరపర్వటముల ♦ నాశ్రయించి
ఘనశిలావహానది ♦ ననఘుఁడు దాఁటుచు, నాగ్నేయమున హ్రాద ♦ యానురంజ
తే. కంబు నగుపురమును శల్య ♦ కర్తనంబుఁ
జూచి చైత్రరథంబున ♦ సొంపు మెచ్చి
గంగయు సరస్వతియు నాఁగ ♦ రంగుమీఱు
జోడునదులను గాంచి యా ♦ సూర్యకులుఁడు ౧౨౬౬

సీ. వీరమత్స్యోత్తర ♦ భారుండవనిఁ జొచ్చి, కొండలనడుమను ♦ గొమరు మీఱు
నలకులింగంబు నా ♦ వల యమునాతీర,మున బలంబులుఁ దాను ♦ ముదము మీఱ
విడిసి సేవలు దీర్చి ♦ కడిగి గుఱ్ఱంబులఁ, దాము మజ్జన మాడి ♦ దప్పి తీఱ
జలములు గ్రోలి యా ♦ వల నీరములు లేమి, జలము లానదియంద ♦ సంగ్రహించి
తే. ఘోరవనములలోఁ జొచ్చి ♦ కుంజరంబు,మీఁద రాకొమరుండు దా ♦ మింటఁ జనెడి
గాలిపోలిక వానిని ♦ లీల దాఁటి, చేరె భాగీరథీనదీ ♦ తీరభూమి. ౧౨౬౭

తే. అంశుధానాఖ్యదేశంబు ♦ నందుఁ బ్రాగ్వ,టాఖ్యపురిని భాగీరథి ♦ నధిగమించి
యవలఁ గుటికోష్టికానది ♦ యవల ధర్మ, వర్ధనాఖ్యపురంబును ♦ వరుసఁ గాంచి.

సీ. తోరణదక్షిణ ♦ ధారిణి నుండి జం,బూప్రస్థనామక ♦ పురముఁ జేరి
రమ్యవరూథ మన్ ♦ గ్రామంబు దరి వనీ,స్థలి నిల్చి తూర్పుగఁ ♦ జనుచు నుజ్జి
హానంబునం బ్రియ ♦ కారామమును డాసి, యచ్చట జవనంబు ♦ లశ్వములను
రథమునకును గట్టి ♦ రాజకుమారుండు, వానిని మెల్ల రాఁ ♦ బలికి తూర్ణ

ఆ. మునను ద్రోవ నడచి ♦ మొగి సర్వతీర్థంబు,నందు నొక్క రేయి ♦ యనఘుఁ డుండి
యొప్పుగాఁగఁగదలి ♦ యుత్తానికాదివా,హినులఁ గుటికహస్తి♦పృష్ఠకమున ౧౭౬౯

సీ. దాఁటి లౌహిత్యప♦త్తనసమీపమునఁ గ,పీవతిఁ దరియించి ♦ వీరవర్యుఁ
డేకసాలంబున ♦ నెనఁగుస్థాణుమతిని, వినతంబునను గోమ♦తిని గమించి
యధ్వపరిశ్రాంతి ♦ యణఁగఁ గళింగపు,రంబున సాలవ♦నంబునందు
నొక్కింత నిలిచి రే ♦ తక్కక యది దాఁటి, యరుణోదయంబున ♦ భరతుఁ డాత్మ

తే. పురము మనునిర్మితం బయి ♦ సిరుఁలమీఱు,నయ్యయోధ్యను గనుఁగొనె♦నవనినాథ
తనయుఁ డిట్టులుసప్తరా♦త్రములు నడచి,తనదుపురమును జూచి సూ♦తునకుననియె.

భరతుఁ డయోధ్యాదుస్థితికి వగచుట.

ఉ. సారథి! కంటివే నృపతి♦సత్తమపాలిత మాచు యజ్వసం
వారములన్ శమాదిగుణ♦భాసురపాళుల వేదపారగో
దారచయంబులన్ వెలసి ♦ తద్దయుఁ దెల్లనినుద్దఁ బోలుచున్
దూరపుదృష్టి కీపురము ♦ దోఁచి ముదంబు ఘటింప దేలొకో. ౧౭౭౧

కం. మున్నెప్పుడుఁ గలకల మని, యన్నులపురుషులరవంబు ♦ లతిదూరమునన్
జెన్నుగ వినఁబడు నిపు డా,సన్నంబున కరిగి వినము ♦ సారథి యేలా? ౧౭౭౨

కం. కేళీలీలాలోలజ,నాళులు సాయంతనముల ♦ నారామములన్
హాళిమెయి నుండి వేకువ, నేలా చన రింప్లకడకు ♦ నియ్యెడ సూతా ౧౭౭౩

శా. నాకుం జూడఁగ సారథీ! పుర మర♦ణ్యప్రాయ మై తోఁచెడిన్,
రాకల్ పోకలు సేయు రెవ్వరుఁ బురిన్ ♦ యానంబులం దేని, నా
నాకుంభీంద్రతురంగమంబులపయి ♦ న్మార్గంబున న్లోకు ల
స్తోకక్రీడలు సల్ప రెవ్వ, రిదయున్ ♦ దోలాయితం బయ్యెడిన్. ౧౭౭౪

ఉ. మత్తశుకీపికంబులను ♦ మంజులరంజకకందళంబులన్
హత్తినకేళి కారతి స♦మాగతసుందరబృందసంగతిన్
జిత్త మిగుర్పఁ జేయుసర♦సీనుమమందిరకందరంబులన్
సత్త నెసంగుతోఁట లివి ♦ సారథి! యేగతి పట్టెఁ జూచితే. ౧౭౭౫

కం. రాలెదునాకులతోడను, ప్రీలెడుశాఖాచయముల ♦ వృక్షంబు లయో
గోలున నేడ్చెడి రీతిని, లీలాచ్యుతిఁ దోఁచె సూత ♦ లీలావనులన్. ౧౭౭౬

కం. కనరా రొక్కరుఁ దోఁపుల, వినరాదు విహంగరుతము ♦ వీనుల కింపై
చనుదేర దగురుచందన,ఘనధూపమిళత్సమీరు♦కమ్మని తావుల్. ౧౭౭౭

కం. భేరీమృదంగవీణా,చారునినాదములు తొల్లి♦చందంబున నే
లా రావు వినఁగ శకునము, లారయ మేల్గావు హృదయ ♦ మాకులతఁ గనెన్.

చం. ధ్రువ మిది యెట్టులుఁ గ శుభము ♦ దుర్లభ మాను మదీయబంధులం
దవశతఁ జెందెడిఁ గ హృదయ ♦ మారటపాటున నంచుఁ దత్పురిఁ గ
జవమున వైజయంత మను♦సత్పథఁ గాంచినద్వారసీమఁ జొ
చ్చి విజయ మద్గుదర్శకులు ♦ చెచ్చెర రా వెనువెంట నేగుచున్ ౧౭౯

చం. పరిపరిరీతులఁ గ మనము ♦ బ్రద్దలు వాఱఁగ సూతుతో ననుఁ గ
గురుఁడు వసిష్ఠుఁ డేమిటి కొ♦కో పిలిపించె నకారణంబుగఁ గ
దార తొరరమ్మటంచు ననుఁ ♦ దోఁచె నదో యశుభంబు గల్గెఁ గ
విరవిర వోయె మేను గడు♦విహ్వలభావము గాంచెఁ జిత్తమున్. ౧౮౦

చం. నృపతివినాశకాలమున ♦ నేవి ఘటిల్లు నటంచు వింటినో
యవు డవి యెల్లఁ దోఁచెడిని ♦ నిచ్చట సారథి! పెంట లూడ్చుటో,
విపులసుధూపధూమములు ♦ వెల్వడుటో, పచనంబు సేయుటో,
సపరికరంబుగా బలులు ♦ సల్పుటయో, కన మీగృహంబులన్. ౧౮౧

కం. గేస్తులభవనము లెల్ల న,పాస్తశ్రీకంబు లయ్యెఁ ♦ బ్రభ చెడిరి జనుల్
సిస్తుగఁ బూలవిపణులను, రస్తులు గన రా వొకండుఁ♦ గ్రయ్యం బగుచున్. ౧౮౨

చం. అలుకవు, రంగవల్లుల జ♦నావళు లుంపవు, దేవతాగృహం
బుల రమణీయ మాల్యములుఁ ♦ బూన్పవు, మాసిపి మోముఁ జూడఁగా
నలవడ దందుఁ బాడిడిన♦యట్టులు దోఁచెను, గుళ్లు దొల్లి యు
ట్టుల లసియింప వేలొకొ క♦డుం బరితాపము పుట్టె సారథీ. ౧౮౩

కం. కొన రస్తుకు వైశ్యులు చిం,తను మునిఁగినవార లయి య♦థాపూర్వముగఁ గ
గన రారు వాడుమోములఁ, బని చెడి యున్నారు లేమి ♦ భంగియొ సూతా.

ఉ. కోవెలలందుఁ జైత్యములు ♦ గూరిన పెంపుడుపుల్గులుఁ గ వ్యథా
భావములఁ గ శిరంబు లర ♦ వ్రాల్చి తొరంగెడిబొమ్మవారితో
వావిరిపల్లటిల్లెడిని ♦ వారిజనేత్రలు పూరుషుల్ దురం
తావిలవృత్తి నార్తిపడ ♦ నయ్యొకొం బది యేమొ దైనమా, ౧౮౫

ఉ. మాటికి సూతుతో నిటులు ♦ మాటలు చెప్పుచుఁ బోయి శూన్యశృం
గాటకవేశ్మరథ్యములు ♦ గాఢరజోరుణయంత్రదేహళీ
వాటకవాటఘాటములు ♦ వర్తిలుచున్నని కాళ మైనయ
వ్వీటిని జూచి దుఃఖమున ♦ విహ్వలుఁ డై తల వాంచి వేగ నై. ౧౮౬

➛ భరతుఁడు కైకేయియింటికిఁ బోవుట, ➛

కం. జనకునిమేడకుఁ జని యట, జనకుఁడు గనరామి నతఁడు ♦ చయ్యనఁ జనుదుఁ గ
జననీగృహంబులోనికిఁ, దనప్రోషితసుతునిఁ జూచి ♦ తతమోదమునన్. ౧౮౭

కం. కనకాసనంబుఁ దటుకున, జనయిత్రియు డిగినఁ జూచి ♦ చరణంబులకున్
వినతుం డయినన్ భరతుం, దనయంకముఁ జేర్చి శిరముఁ ♦ దా మూర్కొనుచున్.

శా. ఎన్నాళ్లాయెనొ యూరు వీడి తనయా ♦ యెంతేఁ బథశ్రాంతిచే
నున్నావో కద? మేనమామ సుఖులై ♦ యున్నాఁడుగా? యందు నీ
విన్నాళ్లెట్టులు ద్రోచి? తక్కడ ముదం ♦ బేపారెనా నీకు? నా
యన్నా కన్నులఁ గట్టు చుండితివిగా ♦ యత్యంతముగ్ నా కిటన్. ౧౭౯

కం. అని యడిగిన నిజజననికి, నని యెన్ భరతుండు నేఁటి ♦ కాఱునొకండున్
జని నమ్మ రేలు మామున, దనముము నే విడిచి లెస్స ♦ తాతయు మామన్. ౧౮౦

కం. వా రిడిరి ధనము లెల్ల న, వారిగ నవియెల్ల మెల్ల ♦ వచ్చుచు నుండన్
దారిన్ ము న్నే వచ్చితిఁ, దీరక సందేశహరులు ♦ తీవర పెట్టన్. ౧౮౧

చం. అడిగినవాని నీవు చెపు ♦ మా జననీ! కనకాంచితంబు నీ
పడుకొను పాన్పు శూన్య మయి ♦ భాసిల కున్నది, రాచవారలున్
మిడికెద రేల దీనత? న ♦ నింద్యచరిత్రుఁడు తండ్రి యుండ యె
ప్పుడు భవదీయగేహమునఁ ♦ బొల్చును నేఁ డిట లేఁ డ దేమొకో? ౧౮౨

కైకేయి భరతునకు దశరథుఁడు మరణించుట దెలుపుట

చం. జనకునిఁ జూడఁ గోరి యిటు ♦ చయ్యన వచ్చితి నిందు మ్రొక్కఁగా,
వినయము మీఱ నాయనకు ♦ వే నచియింపుము, పెద్దభార్యయిం
టను గలఁడే? యటం చడుగ ♦ నందనుతో వచియించె ఘోరవా
ర్తను బ్రియబుద్ధిఁ గైక నిజ ♦ రాజ్యమహాశను మోహితాత్మయై. ౧౮౩

ఆ. యజ్ఞశీలుఁ డనఘుఁ ♦ డవనీధవుండు మ,హాత్ముఁ డధిక తేజుఁ ♦ డార్యనుగతి
యెల్లభూతములకు ♦ నెయ్యది గతి నీదు,తండ్రి యట్టిగతికిఁ ♦ దనయ యరిగె.

చం. అని వచియింపఁగా భరతుఁ ♦ డార్తిని హా యని నేలఁ ద్రెళ్లి చ
చ్చినగతి నుండి లేచి తన ♦ చేతుల నెత్తి విలాపయుక్తుఁ డై
వనరుచు దిగ్భ్రమం గొనుచు ♦ వ్రాలుచుఁ జూడుము నన్ను నాయనా!
యను నెట కేగితో యను ద ♦ యామతి న గ్గనరాదొకో యనున్. ౧౮౪

ఉ. శారదరాత్రియందు సము ♦ న్నారసశాత్రవుచే నభంబున
ట్లీరమణీయశయ్య మును ♦ పెంతయుఁ గాంతి వహించు, నేఁడయో
యారమణుండు లేమి జల ♦ జారివిహీననభంబుపోలికన్
నీరము లెండి నట్టిపెను ♦ నీరధిచందముగాఁగఁ దోఁచెడున్. ౧౮౫

కం. అనుచును వదనముఁ జేలం,బునఁ గప్పి కుమారకృత్తి ♦ భూజం బన భూ
మిని వ్రాలి యేడ్వఁ గరి నా, నినుఁ డన నెల యనఁగ నొప్పు ♦ నింద్రసమానున్.

కం.తనయునిఁ దనకరముల మెల్లన లేవఁగఁ బట్టి యెత్తి ♦ లాలించి జేడిం
గొని కాఱునీరు దుడుచుచుఁ, జనవు మెఱయఁ గైక యనియె ♦ శాంతమనమునన్.
కం.లే లెమ్ము రాజ! యేలా, యీలీలన్ వగచె దిట్టు ♦ లిల వ్రాలి నినున్
బోలినసుమతులు వగతురె, కాలంబును మీఱి బ్రతుక ♦ గా నరువశమే. ౧౭౯౯
చం.చదివితి వెల్లవేదములు ♦ సభ్యసుసమ్మతవర్తనంబులన్
బొదలితి, దానయజ్ఞ విధిఁ ♦ బొల్చి నజస్రము మందరంబునన్
మెదలురవిప్రభంబలెను ♦ నీమతి, యేప్పుట లాభ మేమొ నీ
మదిఁ బరికింపుమా యనుడు ♦ త్వఁ బడి పొర్లుచు నట్టకే ననున్. ౧౮౦౦
ఉ. రాముని యౌవరాజ్యమున ♦ రాజులఁ జేయునొ, కాక యజ్ఞమే
శ్రీమహితుండు తండ్రి యొన ♦ రించునొ, యంచును నాశ వచ్చితిన్
భూమిధవుం గనుంగొనెడి ♦ పుణ్యము లేమిని గోర్కు లెల్లఁ గ
ట్టా మొద లాఱిపోయెను, న ♦ డందయు ప్రీలెడిఁ దున్క తున్కలై. ౧౮౦౧
ఉ. ఏ మయి యుండెఁ దండ్రి కిట ♦ నే నరుదేరకమున్నె బిడ్డఁగా?
నామయ మెద్ది? ధన్యులు గ ♦ దా పితృ కార్యము లెల్లఁ దీర్చి రా
రాముఁడు లక్ష్మణుండును, ధ ♦ రాపతి నేఁ జనుదేర మూర్ధముం
బ్రేమను మూర్కొనండె తన ♦ మేన నొకింతయుఁ బ్రాణ ముండినన్. ౧౮౦౨
కం.ధూళిని బ్రుంగిననా మెయిఁ, జాలఁగ ననురక్తిఁ దుడిచి ♦ స్వకరంబుల నన్
లాలించునాతఁ డెవఁ డిఁక, నాలీలాస్పర్శ మిడెడి ♦ హస్తం బేదీ. ౧౮౦౩
ఉ. ఎవ్వఁడు నాకు భ్రాత, పిత ♦ యెవ్వఁడు, చుట్టము నెవ్వఁ, డెవ్డ నే
నెవ్వనికింకరుండనొ య ♦ హీనగుణాకరుఁ డైనరాముకై
చివ్వున వార్తఁ బంపు మిఁక ♦ జ్యేష్ఠుఁడె తండ్రి వివేకశాలి, కే
నవ్విభుఁడే మదీయగతి ♦ యాటను వ్రాలెదఁ దత్పదద్వయిన్. ౧౮౦౪
కం.ప్రాకటధర్మజ్ఞుఁడు సత్యైకరతుం డమలచరితుఁ ♦ డౌ జనకుఁడు తా
నాకంబున కేగెడిచో, నా కేమని చెప్పె మ ననొ ♦ న్యాయ్యహితోక్తుల్. ౧౮౦౫
కం జనకుఁడు కడపట నాకై,యని నట్టిహితంబు వినఁగ ♦ నాశపడెద నం
చును భరతుఁడు పలికిన నా,తనికి యథాతత్త్వముగను ♦ దరుణి వచించెన్ ౧౮౦౬.
కం.రామా యని సీతా యని, సౌమిత్రీ యనుచు మిగుల ♦ సంతాపముతో
భూమీశుఁ డేడ్చు చేడ్చుచుఁ, దా మేనిం బాసి విబుధ ♦ ధామముఁ జేరెన్ ౧౮౦౭
చం.అవిరళపాశపీడితమ ♦ హాకరి నాఁగఁ దపించి చచ్చుచో
భువిజను లెవ్వ రాభువన ♦ పూజ్యుని రాము ససీతు లక్ష్మణున్

సవురుగ వెండి రాఁ గనఁగఁ ♦ జాలుదు రట్టిర ధన్యు లంచుఁ దా
నివి కడమాట లాడె ,మఱి ♦ యింతకు నాడఁ డొకం డటం చనన్. ౧౮౦౮
కం.విని రెండవయప్రియమును, దనజనని వచింప మిగులఁ ♦ దహతహపడుచున్
మనమున విషణ్ణవదనం,బున భరతుం డనియె జనని♦మోమును గనుచున్.౧౮౦౯
కం.అమ్మా రఘురాముఁడు దా, నమ్మహిళారత్న మైన♦యవనీసుతతోఁ
దమ్మునితో నెట కేగెనొ, యమ్మెయిఁ జన హేతు వేమొ♦ యాడుము తెలియన్.
కం.అని యడిగినఁ గైకేయియు, విన నప్రియ మైనవార్తఁ ♦ బ్రియ మనుబుద్ధిన్
దనయునకుఁ జెప్పఁ దొడఁగెను, దన చేసినయట్టిపని య♦థాతత్త్వముగన్. ౧౮౧౧

కైకేయి భరతునకు శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుటఁ దెలుపుట.

ఉ. నారలు గట్టి దండకవ♦నంబున కేగెను బుత్ర! రాముఁ డా
ధారిణికన్యతోడఁ బిన♦తమ్ముఁడు గొల్వ న టంచుఁ బల్కినన్
దారుణవార్తకున్ భయవి♦దారితమానసుఁడై స్వవంశశీ
లోరుమహత్త్వ మెంచుచును ♦ సోదరసద్గుణశంక నిట్లనున్. ౧౮౧౨
ఉ. కోరఁడుగా ధరామరుని♦కూర్చినవిత్తము లెవ్వి యేనియున్?
క్రూరత దోషహీను ధని♦కున్ నిఱుపేదను నొంపలేదుగా?
కోరఁడుగా పరాంగనల♦కూటమి? శ్రీరఘురామచంద్రునిన్
గారణ మేమి భ్రూణహుని♦కైవడిఁ ద్రోయఁగ దండకాటవిన్? ౧౮౧౩
కం.అనవుఁడుఁ బండితమానిని,యును జపలయు నైన కైక ♦ యున్నది యున్న
ట్టనుఁ గామినీస్వభావం,బునఁ దన చేఁతకును దాన ♦ పొంగుచు మదిలోన్.౧౮౧౪
ఉ. రాముఁడు గొంచెమేన్ గొనఁడు ♦ బ్రాహ్మణవిత్త మొకప్పు డేనియున్
గాముకుఁడై పరాంగనలఁ ♦ గన్నులనైనఁ గనండు, పేదనేన్
శ్రీమహితాఢ్యు నేనియు వి♦శిష్టుని నొంపఁడు; నీదుతండ్రినిన్
రామునిఁ గాన కంప నిను♦రా జొనరింపఁగ నేన కోరితిన్. ౧౮౧౫
కం.తనమాటను నిల్చియె నీ,జనకుఁడు వని కనిచె రాము ♦ సహజన్మునితో
జనకజతోఁ బిమ్మటఁ బ్రియ,తనయుం గనలేమి వనటఁ ♦ దా మరణించెన్.౧౮౧౬
ఉ. నీకొఱ కింతకార్యమును ♦ నే ఘటియించితిఁ బుత్ర! మానుమీ
శోకము నీకుఁ గా నెదురు♦చూచెద రెల్లపురోహితాదు ల
స్తోకధరావిభూతి వర♦శూరకులాగ్రణి నిన్నుఁ బూన్పఁగాఁ
జేకొన వయ్య ధైర్యమును ♦ సిద్ధము గ మ్మభిషేక మందఁగన్. ౧౮౧౭
కం.ఈనగరం బీరాజ్యం, బీనానాకోశచయము ♦ లెల్లను నీ వౌ
భూనాథునిసంస్కారము,గా నీయభిషేకవిధియుఁ ♦ గావింత్రు ద్విజుల్. ౧౮౧౮

భరతుఁడు కైకేయిని దూషించుట.

చం. అనవుడుఁ దండ్రిచావుఁ దన♦యన్నయుఁ దమ్ముఁడు గాన కేగుటల్
విని భరతుండు శోకమున ♦ వేఁగుచు ని ట్లనుఁ దల్లితోడ నా
జనకునిఁ దండ్రివంటిరఘు♦చంద్రముఁ రామునిఁ బాసి యేడ్చు నీ
యనఁదకు హీనభాగ్యునకు ♦ హా సిరి యేటికి రాజ్య మేటికిన్. ౧౮-౧౯

ఉ. చండి! ధరాపతి న్గడపి ♦ సద్గుణసాంద్రుని రామచంద్రునిన్
దండక మానిఁ జేసి భృశ♦దారుణదుఃఖముమీఁద దుఃఖమున్
బుండున నుప్పు నిడ్డగతిఁ ♦ బూని ఘటించితి నాకు; నానృపా
ఖండలుఁ డయ్యొ చిచ్చు నొడిఁ♦గట్టఁ గదే నినుఁ బొంది మూఢుఁడై. ౧౮-౨౦

ఉ. ఎక్కడ దాపరం బయితి♦వే చెనఁటీ! యిటు కొంపఁ గూల్పఁగా?
సక్కట కాళరాత్రిగతి ♦ నాధరణీశుని నీవ చంపితే?
ముక్కిడి! యీకులంబునను ♦ మోహమునన్ సుఖ మెల్లఁ గూల్చితే?
దిక్కటి చచ్చెఁ దండ్రి కడు♦దీనత నిన్ను వివాహ మాడుటన్. ౧౮-౨౧

మ. అనఘున్ సత్యరతాత్ము నాజనకు నే♦లా చంప? నాయన్న స
జ్జనసమ్మాన్యు నరణ్యభూములకుఁ బు♦చ్చం గారణం బేమి? యిం
కను గౌసల్య సుమిత్రయుం గడుపుదుః♦ఖం బెట్టు సైరింతురే?
మనుటే దుష్కర మింక వార లిట న♦స్మన్మాత వౌనీదరిన్. ౧౮-౨౨

మ. తతధర్మాత్ముఁ డనుత్తమవ్రతుఁడు శ్ర♦ద్ధాభక్తియుక్తంబుగా
సతమున్ రాముఁడు గన్నతల్లిగతి నిన్ ♦ సంభావనం దన్పఁడే?
నతసల్లోకయు దీర్ఘదర్శినియు నౌ ♦ నా తల్లి కౌసల్య స
మ్మతిఁ దోఁబుట్టినదానిరీతి నిను స♦మ్మానింపదే ప్రేముడిన్? ౧౮-౨౩

ఉ. ఆమహనీయపుత్రకుఁ గృ♦తాత్మకు నారలు గట్టఁజేయుచున్
భీమమహాటవీస్థలుల ♦ నెట్టియు దుర్భగురాల! కొంచెమేన్
నీమదిఁ గుందఁ జాలవ య♦నింద్యచరిత్రుని శూరు సత్ప్రథున్
రాముఁ బ్రవాసిఁ జేసియు దు♦రాత్మిక యేమిఫలంబుఁ గాంచెదే. ౧౮-౨౪

కం. రామునియెడ నే నెట్టిఁడ,నై మెలఁగుట నీ వెఱుంగ♦వైతివి లుబ్ధా!
యీమహితానర్థము ధర, కీమాడ్కిం దెచ్చి పెట్టి ♦ తీవు కులఘ్నీ. ౧౮-౨౫

ఉ. శూరకులాగ్రగణ్యులును ♦ శుద్ధమనస్కులు రామలక్ష్మణుల్
దూరగు లైన నేబలము♦తో ధర నేలఁ గలాఁడ నింక? న
మ్మేరునగంబుపొంతఁ గల♦మేరువనం బన వారిప్రాపుచే
ధారణి నేలు చుండె వసు♦ధాపతి యాజి యనన్యభేద్యుఁ డై. ౧౮-౨౬

తే. భూరివిక్రమశాలు లొ♦వారిచేతఁ, దాల్పఁబడ యోగ్యమైనయీ♦ధరణిభరము
నన్నుబోఁటికి శక్యమే♦ యెన్నిచూడ, నెద్దుబరువును లేఁగ దా♦ నెట్లు మోయు.

ఉ. ఓపుమఁ గాక బుద్ధిబల♦యోగబలంబులచేత ధారణిం
బ్రో పొనరింప, నట్లయినఁ♦బుత్రకగర్ధిని వైననీదుబల్
పాపపుఁగోర్కెఁ దీర్పఁగను♦ బొల్పడ నోపుదునే? దురంతహృ
త్తాపముచేత మాఁడు మిఁకఁ♦ దథ్యము నీ కిది శిక్ష రాక్షసీ. ౧౮౨౮

ఉ. రాముఁడు నిన్నుఁ దల్లివలెఁ♦ బ్రత్యయబుద్ధిని జూచుచుంటచే
నేమియుఁ జేయ నిన్ను మది♦ నీయకొనం జుమి, గాకయున్న నిఁ
బూమెలమారి! దూరముగఁ♦ బుచ్చి నుఱింపనె, యిట్టిబుద్ధి నీ
కే మని పుట్టెనే, చెనఁటి♦ హేయచరిత్ర సువంశపాంసనీ. ౧౮౨౯

ఉ. మాకులమందు జ్యేష్ఠుఁడ క్ష♦మాభర మెల్ల భరింప సోదరుల్
ప్రాకటభక్తిచే జనకు♦భంగిని నాతనిఁ గొల్చి టొప్పు, న
స్తోకపుధర్మ మీ తెఱఁగు♦ దోఁపదొ నీ, కిది యెల్లరాజులుఁ
జేకొనుచుండ్రు, మాయెడ వి♦శేషముగాఁ గొనియాడఁగాఁబడున్. ౧౮౩౦

తే. అట్టి ధర్మైకరతులఁ♦ యనఘవంశ,సాధుచారిత్రశోభుల♦ శస్తచరిత
యుతుల మనియెడిపొగ రిప్పు♦ డుర్విఁ గలసె,నీదుసంబంధమునఁ జేసి♦ నీచురాల.

కం.నీపుట్టినయింటను గో,త్రాపాలురలోన జ్యేష్ఠు♦ ధరణీపతిఁగాఁ
జేఁపట్టరె? నీతల నే,లా పుట్టెనె యిట్టిచెనఁటి♦యాశయ మసతీ? ౧౮౩౨

కం.ననుఁ జంపఁ జాలునంతటి,ఘనతరదుఃఖంబు నీవు♦ గలిగించితి గా
వున నీయిష్టముఁ దీర్చెడి,పనికిఁ నేఁ బూనఁ జాలఁ♦ బాపచరిత్రా. ౧౮౩౩

కం ఇష్టముఁ దీర్పమి గాక య,నిష్టంబును గూర్తు నిట్టి♦నీ కిప్పుడె యా
శిష్టుని స్వజనప్రియు నో,దుష్టాత్మిక మరలఁ జేయుదుం బురమునకున్. ౧౮౩౪

కం.కొనివచ్చెద గా దిట కా,యనలప్రభు నేను మస్థి♦రాంతఃకరణం
బున దాసుఁడ నై కొలిచెద, జనపతిఁగాఁ జేసి యతని♦ సమ్మద మారన్. ౧౮౩౫

కం ఇటు భరతుఁడు కటకటఁ బడి, కుటిలాత్మికఁ గైకఁ దిట్టి♦ కుతిలపడంగాఁ
బటుతరదుఃఖంబున నా,ర్భటు లొనరిచెఁ గందరస్థ♦పారీంద్ర మనన్. ౧౮౩౬

కం.అని పరుసము లాడియు నె,మ్మనమున సంతంత రేఁగు♦మన్యూద్ధతి ని
ట్లనియెను భరతుఁడు గైకం, గనుఁగొని రోషమున మేనఁ♦ గంపం బెత్తన్. ౧౮౩౭

కం.ఛీ పో యీరాజ్యము విడి, పాపచరిత్రా నృశంస♦ బాలిశ యిటు ధ
ర్మాపాయము ఘటియించితి, వాపోవుము నేను దెగిన♦వాఁడ న టంచున్. ౧౮౩౮

కం. భూరమణుఁడో పుణ్యుఁడు సీ, తారమణుఁడొ తిట్టి రేమి ♦ తత్పూర్వము నీ
కారణమున సురపురికి మ, హారణ్యానులకు వార ♦ లరుగఁగ నోకటన్. ౧౭౩౯

కం. కైకేయీ కూల్చుటచే, నీకులమును భ్రూణహత్య ♦ యేఁప నిను నధో
లోకమున కరుగు నీకుం, జేకుఱదు సలోకసుఖము ♦ సిద్ధము పతితోన్. ౧౭౪౦

మ. తిర మాత్రూరవు పెత్తికోలు గలయీ♦దృగ్ఘోరపాపక్రియా
చరణాసక్తను నిన్నుఁ గాంచినజగ♦జ్జాతప్రియుం డైనశ్రీ
ధరణీజాపతి చెంత లేమి భయ ము♦త్పాదిల్లెఁగా కక్కటా
ధరణీరాజ్యము నాకుఁ గల్గుటలు మి♦థ్యల్ దుష్టకష్టాత్మికా. ౧౭౪౧

కం. మన్నిగొని నాదుజనకుని, నన్నుం గానలకు నెట్టి ♦ యపయశమునా
కు న్నెఱిఁ దలఁగట్టితివే, యెన్నయమున జగతి శిరము ♦ నెత్తి చరింతున్. ౧౭౪౨

ఉ. తల్లివి గావు నీవు, చెడు♦దాయవు నాకు, నృశంస కాముకా
చెల్లదు పల్క, నీమొగముఁ ♦ జెల్లదు చూడఁగ భర్తృఘాతినీ!
చెల్లరె రామమాతయు సు♦శీల సుమిత్రయు లోనుగాఁగ నా
తల్లులు దుఃఖముం గనిరి ♦ తథ్యము నీ విటు దాపరించుటన్. ౧౭౪౩

చం. అతులితధర్మశీలుఁ డగు♦నశ్వపతిప్రభుపుత్త్రి వీవు గా
వతనికులంబుఁ గూల్ప నుద♦యంబయినట్టిపిశాచి వేలనో
సతతసుధర్మనిష్ఠుఁ డగు♦సత్యపరాక్రము రాముఁ గానఁ ద్రో
చితివి దివంబుఁ జేర్చితివి ♦ శీఘ్రము తద్వ్యథ నాదుతండ్రినిన్. ౧౭౪౪

కం. లోకాప్రియ! నీకృతి నే, లోకములకుఁ జెడినవాఁడ ♦ లుబ్ధా! భవద
స్తోకాఘము నన్నంటుట, రాకాసీ! తల్లి ననిన ♦ రావె కలుషముల్. ౧౭౪౫

తే. సన్నుతాచార మైనకౌ♦సల్య నకట, సుతవియుక్తను జేసి యే♦గతిని బడయ
నీవు గోరితివే సిరి ♦ యెట్టిఘోర,నరకమునఁ బడఁదానవో ♦ దురితశీల. ౧౭౪౬

ఆ. బంధుసంశ్రయుండు ♦ పరమ ధర్మిష్ఠుండు, పెద్దవాఁడు తండ్రి♦యుద్దివాఁడు
కోసలాత్మజాత♦కొమరుఁ డన్నియుతుని, నెఱుఁగ వటవె క్రూర♦హేయచరిత.

కం. కన నంగప్రత్యంగజుఁ, డును హృదయాబ్జాతజాతుఁ♦డును నగుపుత్త్రుం
డెనసిన ప్రేమను దల్లికి, ఘనతరుఁ డగు వానిసాటి ♦ గా రేబంధుల్. ౧౭౪౭

సీ. ము న్నొక్కనాఁ డిల ♦ దున్నుచుఁ దనసుతుల్, నాఁగటిమ్రాఁకుల♦వ్రేఁగు కతన
మొసలు వ్రేలఁగ వ్రాచి ♦ పుడమిఁ గూలినమె ట్ట,మధ్యాహ్నమునను ధ♦ర్మజ్ఞసురభి
పుత్త్రశోకంబున ♦ బోరనయేడ్చిన, నశ్రువుల్ క్రిందుగ ♦ నరుగు చున్న
పురుహూతుపైఁ బడఁ ♦ బుణ్యగంధము లైన,కన్నీళ్లు సురభివి♦గాఁ దలంచి

ఆ. శిరము మీఁది కెత్తి ♦ పరికించి నభమున, నిలిచి యేడ్చు చున్న ♦ నిర్జరగవి
యొద్ద కేగి మిగుల ♦ నుద్విగ్నుఁ డగుచును, మోడ్పుఁ గేలఁ బలికె ♦ మొదవుతోడ.
కం. మాలో మెదలుచు జగముల, మేలుం దలపోయునీకు ♦ మిడుకఁగ భయ మే
లీల ఘటియిల్లె మాచేఁ, గ్రాలదుగా నెందుభయవి♦కారము గోవా! ౧౮౫౦
చం. సురపతి యిట్లు పల్కినను ♦ జూచి సుపర్వులధేను విట్లనున్
హరి హరి మీనిమిత్తమున ♦ నాపద లే దెపు డేని, దుస్థితిన్
వరలెడిపుత్త్రులం గన న♦వారితశోకము వచ్చెఁ, గంటివే
ఖరకరతప్తదీనతను♦కార్శ్యయుతంబుల నాదుబిడ్డలన్. ౧౮౫౧
కం బడుగు లయి యీడిగిలఁబడఁ, గడు ముక్కులు మూసి మేను♦గాల్చుచుఁ గోలన్
బొడుచుచుఁ దోఁకలు విఱుచుచు, బడియల మోఁదుచును గాసి♦పఱిచిరి కాఁపుల్.
కం. పొడుముట నాకడుపున నీ, యిడుమలఁ బడు చుంటఁ జూచి ♦ యేమియుఁ జేయన్
వడి చాలమి నిటు వగచెదఁ, గొడుకుంబలె నిష్టతముఁడు ♦ కోమలి కున్నే.
కం. వేలకొలందులు బిడ్డలు, భూలోకమునందు నుండిఁ ♦ బొగలెడిసురభిన్
బాలోమీపతి గని వని, తాళికి సుతచయమె పరమ ♦ మంచుఁ దలంచెన్. ౧౮౫౪
చం. అసమశుభప్రవృత్తము స♦మస్తజగంబులఁ బ్రోచుకోర్కియున్
లసితసమృద్ధియున్ నిరత♦లాలితసద్గుణ చక్రవాళ మీ
డ్యసహజశీలముం గలస♦హస్రసుతాఢ్యము కామధేను వే
వ్యసనము నొంద రాము నెడఁ♦బాసినకోసలకన్య నే మనన్. ౧౮౫౫
తే. ఏకసుత సాధ్వి కౌసల్య ♦ హీనబుద్ధి, వైననీచే వివత్స యై ♦ యడల కున్న
యట్టిపాపంబుచేత నో♦గట్టివాయి, యుభయలోకంబులను దుఃఖ ♦ మొందె దీవు
మ. చని మాయన్న ను దోడితెచ్చి, ధరణీ♦సామ్రాజ్యధౌరేయుఁగా
వినయం బారఁగఁ జేసి, తత్పదములం ♦ బెంపార సేవించి, యీ
జనకానంతరకార్యముల్ సలిపి, నే ♦ సత్కీర్తియుం బుణ్యవ
ర్ధనముం గూర్చెదఁ జూచు చుండు జలధా♦రాపూర్ణనేత్రాంత వై. ౧౮౫౭
కం. పిలుచుకొని వచ్చి రాముని, నిలుపుదు రాజ్యంబునందు ♦ నిజముగ మఱి నేఁ
దలఁగక చొచ్చెద మునిజన, నిలయం బగుకాననంబు ♦ నీవు కనంగన్. ౧౮౫౮
కం. కన్నులకొలుకుల వెదలెడి, కన్నీళ్లులతోడఁ బురిన్ స♦కలజనులు భృశా
పన్నులు కన నీచేసిన, యన్నీ చపుఁజేత శిక్ష ♦ మానే సైఁపన్. ౧౮౫౯
కం. ఈయెడ నిప్పుల దూఁకుము, హా యని దండకను జొరుమ ♦ యురిపోఁతను వే
పాయుము ప్రాణము వే ఱొక, ప్రాయశ్చిత్తంబు లేదు ♦ పాపిని నీకున్. ౧౮౬౦

చం.అడవుల కంచినట్టియతు♦లాఘము వాయఁగ రామచంద్రునిన్
గడువడిఁ ద్రోడి తెచ్చి జన ♦ కాండము లెంతయు సంతసింపఁగాఁ
బుడమికి రాజుఁ జేసి కడుఁ ♦ బుణ్యుఁడ నయ్యెద, నంచు నేలపైఁ
బడి సృణిచోదితేభ మనఁ ♦ బా మన రోఁజుచు నుండెఁ గ్రుద్ధుఁడై. ౧౮౬౧
చం.భరతుఁడు రక్తనేత్రుఁ డయి ♦ పాఱఁగ వైచి విభూషణంబులన్
బరిశిథిలాంబరుం డగుచు ♦ వ్రాలె మహాక్షయమందు వ్రాలు నా
సురపతికేతువో యనఁగఁ ♦ జొక్కి యు టుఁడియు వెండి లేచి ని
ష్ఠుర గతి దీన మాతదెసఁ ♦ జూచి యమాత్యులతోడ ని ట్లనున్. ౧౮౬౨
ఉ. కోరినవాఁడఁ గాను సిరిఁ ♦ గుత్సితయోజన సేయఁ దల్లినిం
బ్రేరణ సేయ, భూమిపస♦మీక్షిత మానభిషేకవార్త నన్
జేరదు దూరదేశమునఁ ♦ జిన్నసహోదరుతోడ నుండుటన్
ధారిణికన్య రాఘవులు ♦ దండక కేగు టెఱుంగ నేమియున్. ౧౮౬౩
కం.అని పెద్దయెలుంగున రోదన మొనరించుటయును విని ♦ ధ్వనిసడి గొని యి
ట్లనియె సుమిత్రకుఁ గోసల,తనయామణి వింటె కైక ♦ ధామమునందున్ ౧౮౬౪

→ భరతుఁడు కౌసల్యఁ జూడఁ బోవుట. ←

ఉ. వచ్చినవాఁడు చూడ ఖల♦వర్తన కైకసుతుండు దీర్ఘగ్రు
కృచ్ఛరితుండు వానిఁ గనఁ♦గా మదిగోల్వెడు నంచు దీన యై
వచ్చుట కుద్యమించెను వి♦వర్ణిత గాత్రము దోఁపఁ బ్రాణముల్
వచ్చునో పోవునో యనన♦వస్థను దత్సుతుఁ డున్న చోటికిన్. ౧౮౬౫
తే. భరతశత్రుఘ్ను లంత నా♦సుమసాధ్వి, యున్న యింటికిఁ బోయి తా ♦ రుల్ల మగల
శోకవేగంబునను ధర ♦ సోలి యున్న,యంబ నాలింగనము చేసి ♦ యడల సతియు
చం.భరతునిఁ జూచి యిట్టు లనుఁ ♦ బ్రాజ్య మకంటకరాజ్య మెల్ల నో
భరతుఁడ! నీకు నీవలచు♦భంగి లభించెఁగదా క్షణంబులో
ఖరతరకార్యశీల యగు♦కైకకతంబున; నింక తొమ్ముపైఁ
గర మిడి నిద్రపొందు కృత♦కార్యధురీణుల రీవు తల్లియున్. ౧౮౬౬
ఉ. కట్టఁగఁ బంచి నాసుతునిఁ ♦ గర్కశచీరములన్ వనంబులన్
నెట్టఁగ నేమి వారుకొనె ♦ నీజనయిత్రి నృశంసతామతిన్,
గట్టిఁడి పంపకున్నె ననుఁ ♦ గాఱడవిం బడ, నట్టు లైన నా
పట్టి హిరణ్యనాభు నెడఁ♦బాయక కూడి సుఖించి యుండుదున్. ౧౮౬౭
ఉ. అంపుము పోవుదాన వసు♦ధాధవునగ్ను లతో సుమిత్రతో
నింపుగ రాముఁడున్న యెడ ♦ కేప్పుడ నాతఁడ సంస్కరించుఁ బా

లింపుము నీవ మాతృకము♦లీమసతార్థితధాన్యవిత్తగో
సంపదిభాశ్వపూర్ణము ర♦సాస్థలి నీసరి లేనిరాజ నై. ౧౬౯

భరతుఁడు కౌసల్యతో శపథంబులు సేయుట.

కం అని పరుసంబులు పలికిన, విని పుండున సూది గ్రుచ్చు♦విధమైనను దుః
ఖనిహతిని ద్రెళ్లె భరతుఁడు, వనితామణిపాదములను♦ వాలినమూర్ఛన్. ౧౭౦

శా. ఒల్లంబోయి యొకింత తేఱి వినయం♦ బొప్పారఁ జేమోడ్పుతోఁ
దల్లీ! యేటికి నింద లాడెదవు? క్రొ♦త్తా నీకు శ్రీరాముపైఁ
బెల్లౌనాస్థిరభక్తి? నే నెఱుఁగ నే♦వృత్తాంత మేపాపముం
గల్లల్ గావిని, యంతద్రోహినొకొ యా♦న్నం గానలం ద్రోయఁగన్. ౧౭౧

ఉ. రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్ముఁడు శాస్త్రసులబ్ధమైనప్ర
జ్ఞామహిమంబుఁ బాయుత, నృ♦శంసజనంబులఁ గొల్చుఁ గాత, దు
ర్నామముపే మెహాసర్జన మ♦శీతకరాభిముఖంబు సేయునా
పామరుఁ డేగుదుర్గతుల♦పా లయి పోవుత ధర్మతత్త్వనా. ౧౭౨

ఉ. హోమికసుప్తధేనువు ని♦జాంఘ్రితలంబులఁ దన్ను వానికిం
బ్రేమ యొసంగి నట్ల ఘన♦కృత్యములెల్లను జేయఁ బంచి తా
నేమియు నీయ కూరకయ♦ భృత్యునిఁ బంచెడివాని కేగతుల్
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్మున కాగతు లబ్బుఁ దల్లిరో. ౧౭౩

ఉ. ప్రేమను భూతజాలముల♦ బిడ్డలఁబోలెను సాఁకు సట్టియా
భూమిపుపట్ల ద్రోహమతిఁ♦ బూనెడివానికి, షష్ఠభాగముం
నేమపుఁబన్ను లాగి యవ♦నిం దయఁ బ్రోవనితేని, కేగతుల్
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్మున కాగతు లబ్బుఁ దల్లిరో. ౧౭౪

ఉ. సామముతోడ మున్ను తన♦సత్రమునం దొగి సర్వదక్షిణం
గామము దీర నింత యొసఁ♦గం గలవాఁడ నటంచుఁ బల్కి తా
నామఖమైన వంచనము♦ లాడెడియాతఁడు పోవుదుర్గతిం
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్ముఁడు పోవుట గల్గుఁ దల్లిరో. ౧౭౫

ఉ. సామజఘోటకప్రకర♦సంకులశస్త్రసమాకులోగ్రసం
గ్రామమునందుఁ బాఱెడిధ♦రాపతికిం, గురుదిష్టతత్త్వము
న్నామరి యై మది న్మఱచు♦శుంఠున కేగతి గల్గు నందునో
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్మున కాగతి గల్గుఁ దల్లిరో. ౧౭౬

ఉ. సోమరవిప్రభావిభవు♦ సుందరవిగ్రహు సింహశౌర్యు నా
స్వామిని సింహసంహనను♦ సామజవిక్రము వ్యూఢబాహువుం

రాము ధృఢాంసు రా జగుచు♦రాజిలు చుండఁగ భద్రపీఠిపై
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్ముఁడు చూడమి కల్గుఁగావుతన్. ౧౮౭౭

కం. దూరీకృతకరుణుండై, వార కజతిలోదనములఁ ♦ బరమాన్నముఁ దా
నూరక తినుఖలుగతి యూ,శ్రీరామునిపోక కొప్పు ♦ చెనఁటికిఁ గలుగన్. ౧౮౭౮

ఉ. తాఘనవృత్తిఁ బెద్దలను ♦ ధార్ష్ట్యమునం గనువాని, కావు ను
ద్దామపుఁగ్రొవ్వునం దనప♦దంబునఁ దాఁకెడివాని, కొజ్ఞప్తి
నామున నిందఁ జెప్పుకుటి♦లాత్మునకుం గతి యెద్ది గల్గునో
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్మున కాగతి గల్గుఁ దల్లిరో. ౧౮౭౯

ఉ. తా మది విశ్వసించినహి♦తప్రవరుం జెఱుపంగఁ బూను నా
పామరుఁ డాత్మవమ్మకము♦బల్మి రహస్యముఁ జెప్ప దానినిం
భూమిజనాళికిం దెలుపు♦పూరుషుఁ డేగతిఁ బోవు నందురో
రామునిపోక కొప్పినదు♦రాత్మకుఁ డాగతిఁ బోవుఁ దల్లిరో. ౧౮౮౦

సీ. మేలునకును మఱు ♦ మేలు సేయనివాఁడు, మేలు మఱచిన యట్టి♦బాలిశుండు
సజ్జనావళిచేత ♦ సంపరిత్యక్తుండు, సిగ్గు దలంపని ♦ చెన్నఁటీఁడు
లోకమునకుఁ బగ♦యై కలంగనివాఁడు, పెండ్లము బిడ్డలు ♦ భృత్యజనులుఁ
దనరియు గృహమునఁ♦దానొక్కఁడే మంచి,యన్నంబుఁ దినియెడి♦యఘరతుండు

ఆ. తనసమానురాలి ♦ దారను గైకోక, సంతు లేక చచ్చు♦జనుఁడు ధర్మ్య
మైనక్రియలు లేని♦యతఁ డేగుగతు లగు,రాముపోక కొప్పు♦రాక్షసునకు. ౧౮౮౧

సీ. రామచంద్రునిఘూయ♦రణ్యవాసము సమ్మ,తించిన యట్టియ♦కించనుండు
తనయాలికడుపునఁ ♦ దనయాలిఁ గానక, యలమటించుచును న♦ర్థాయు వగుచుఁ
బరలోక మేగెడు♦వాఁ డగుఁ గావుత, వృద్ధుల బాలుర ♦ నృపతి సతుల
వధియింపఁ గలిగెడి♦పాపంబు భృత్యుల, విడిచినపాపంబుఁ ♦ గుడువఁ గలఁడు

ఆ. కల్లు లక్క యుప్పు ♦ గరళంబు లోహంబు, పలల మమ్మి పోష్య♦వర్గములను
బ్రోచువానిగతికిఁ♦బోవును శ్రీరాము, కాన కరుగు పెఱుఁగు♦కలుషబుద్ధి. ౧౮౮౨

కం. ఘోరాజి డాయఁ బాఱెడి,భీరువు చేపడినఁ జంపు♦విధమునఁ దల్లీ
మారణ మొనరింపఁగ నగు, శ్రీరామునిపోక కొప్పు♦చెనఁటిని నిపుడే. ౧౮౮౩

సీ. కేలఁ గపాలంబు ♦ క్రాలఁ జింపులు గట్టి, వేఁదుఱుపోలిక ♦ బిచ్చ మెత్తి
తిరుగుచు ధరణిని ♦ ద్రిమ్మటకాఁ డగు; నక్షపానంబుల ♦ నతివలందుఁ
దగు లగు మతి పత♦తంబుఁ గామక్రోధ,వశుఁ డగు రాముని♦పట్ల వంచ
కుండు ధర్మపుబుద్ధి ♦ గూలుఁ గావుత వాని, కెప్డుధర్మపుబుద్ధి ♦ యొసఁగుఁ గాత

ఆ. వాఁడపాత్రములను ♦ వర్షించు ధన మెల్ల, వానిసంచితంబు ♦ లైనధనము
లన్ని దొంగపాల♦యగుత శ్రీరాముల,పట్ల ద్రోహ మెంచు♦పాపమతికి. ౧౫౪

కం. రవి యుదయించెడివేళల, రవి గ్రుంకెడివేళ నిద్దు♦రం గొనుజడుఁ డే
యవిధింబడు జనకసుతా,ధవుద్రోహియు నట్టియవిధిఁ ♦ దప్పకపడెడున్. ౧౫౫

ఉ. పాప మదెద్ది గల్గు గురు♦భార్యను బట్టిననీచబుద్ధి, కే
పాపము గల్గు నిండ్లకును ♦ వహ్నిఁ దగిల్చినయట్టికూళ, కే
పాపము మిత్రవంచనను ♦ బాటిలు, నాఘనపాప మొందు సీ
తాపతిఁ గైశవంబున వ్య♦థంబడఁ జేసినయట్టిద్రోహికిన్. ౧౫౬

కం. దేవతలయుఁ బితరులయుం, బావనమతి జనకులయును ♦ బరిచర్యకుఁ గాఁ
డేవాఁ డాపాపము సీ,తావిభునెడ ద్రోహమెంచు♦తన్నరున కగున్. ౧౫౭

తే. పెక్కుబిడ్డలవాఁడును ♦ పేదవాఁడు, జ్వరముచే బాధపడువాఁడు ♦ సంతతంబు
బహుళకష్టంబులకుఁ జిక్కి♦వగచువాఁడు,నగును రాముని వనవాస♦మనుమతింప.

ఆ. చేతు లొగ్గినుతులు ♦ సేయుచు నాశను, గనులు మీఁది కెత్తి ♦ కనుచు దీనుఁ
డగుచు వేఁడువాని♦యాసను వృథ సేయు,నమ్మ రాముపోక ♦ ననుమతించి. ౧౫౯

చం. అనుపమసత్యధర్మరతు ♦ లైనమహాత్ము లతోడి చెల్మి స
జ్జనసుతకీర్తియున్ సుజన♦సత్క్రియ లీక్షణమంద పాయుతన్
జననికి శ్రద్ధమీఱఁ బరి♦చర్య లొనర్ప కనర్థగామిఁ డౌ
జననిరో రాముఁ గానలకు ♦ సాగఁగఁ జేసినపాపజాతియున్. ౧౬౦

ఉ. మాయలమారియున్ గడుసు♦మాటలమారియు దోషకారియున్
న్యాయముఁ దప్పి తేనికి వ♦ణంకెడివాఁడును లోభి యయ్యెడున్
జాయను ముట్టునీళ్లదివ♦సంబున నొద్దన యుండి క్రీడలన్
డాయనిదుష్టుఁ డౌత రఘు♦నందనుపోకకు నొప్పునాతఁడున్. ౧౬౧

కం. ధరధర్మదారఁ గూడక, పరదారలఁ గూడుత్యక్త♦వరధర్మరతి
స్థిరుఁ డౌత రాము నడవుల, కరుగన్ ఘటియించినట్టి ♦ యాబాలిశుఁడున్. ౧౬౨

ఉ. కూడును నీళ్లు నీక తన♦కుం గలబిడ్డలఁ జంపువిప్రుఁడున్,
డోడనె చచ్చుబిడ్డలను ♦ దోరముగాఁ గనుబ్రాహ్మణుండు, లే
దూడలయాలపాల్పిదుకు♦దుష్టుఁడు, బ్రాహ్మణదత్తహర్తయున్,
గోడును రామచంద్రునకుఁ ♦ గూర్చినవాఁ డగుఁ జుమ్మి తల్లిరో. ౧౬౩

కం. జలదూషకవిషదాయక, కలుషంబులు రెండు గలుగుఁ ♦ గావుత జననీ
పలుగాకి యెవఁడు రాముని, బలుగాసిం బెట్టవిపిన♦వాసముకతనన్. ౧౬౪

ఉ. నీరముఁ గోర డప్పి జన♦నీ! గృహమందున కల్గి మంచినీ
రార నొసంగ కేవిమొ యు♦పాయములం జను మన్న వంచకుం
డారసి యుప్పునీరముల ♦ నాతని కిచ్చునతండు వోవుత
న్నారక మేగు నీమప్రియ♦నందనుపోకడ కొప్పు నాతఁడున్. ౧౮౯౫

తే. తగవులను దాను మధ్యస్థుఁ ♦ డగుచుఁ జెలిమి
నందు నొకనికి జయ మొందు♦నట్లు తెలుపు
వానిగతి యగు జానకీ♦జానియెడల
నఘము నెంచినవారల♦యరుగుగతియు. ౧౮౯౬

కౌసల్య భరతు నూరార్చుట.

చం. ఇటు పతిహీనయుఁ సుతవి♦హీనయు నై దురపిల్లుతల్లినిన్
బటుశపథాళి నూఱడఁగఁ ♦ బల్కియు దుఃఖము పేర్మి నేల పైఁ
దటుకున వ్రాల నాయమయుఁ ♦ దత్సుతుఁ గాంచి వచించెఁ దండ్రి! యెం
తటిశపథంబు లాడితివి ♦ దారుణతాపముగల్గె నిన్గనన్. ౧౮౯౮

కం. నాదుతనూజవియోగము, చేతను దపియించునాదు♦చిత్తము నీవా
గ్ఘాతంబులఁ బీడించియు, నాతనయా యనుఱు నిలిపి♦నాఁడవు నాకున్. ౧౮౯౭

ఉ. తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు బళెఁ ♦ దద్ద యదృష్టము నీవునున్ సుధ
ర్మమ్మును బాయ వన్నయెడ ♦ రాజిలు పుత్రక! సత్యసంధతన్
నెమ్మది సజ్జనుల్ చనెడి♦నిస్తులలోకముఁ బొందు, మంచు నం
కమ్మున నిల్పి కట్టుకొని ♦ కాఁతియ హా యని యేడ్చె దీన యై. ౧౮౯౯

కం. ఇమ్మెయిని శోక మోహాభ,రమ్మున మూర్ఛిలను నేల ♦ వ్రాలుచుఁ గడుదీ
ర్ఘ ముష్ణమ్ముగ రోఁజుచు, నుమ్మలికము నొంద రేయి♦యుం గడఁ గాంచెన్.

భరతుఁడు దండ్రిశవంబును జూచి యేడ్చుట.

కం. వేకువ యగుడు వసిష్ఠుఁడు, కైకయిసుతుఁ గాంచి పల్కు ♦ గాఢప్రేమన్
శోకింపకు మన్నా నీ, వీకరణిన్ ఫలము గలదె ♦ యేడ్చుచు నుండన్. ౧౯౦౧

మ. అవనీనాథతనూజ! నీజనకుసం♦యానక్రియల్ దీర్పఁగాఁ
దవు నాకార్యము నిర్వహింపు మన నా♦శిందుఁడున్ ధృతిం బూని శా
స్త్రవిధిన్ దండ్రికి నౌర్ధ్వదైహికములం ♦ జల్పంగఁ దా నెంచి భూ
ధవనిద్రాగతతుల్యకాయము సుపీ♦ఠిత్వట్బయోదాత్తమున్. ౧౯౦౨

కం. నానారత్నపరిష్కృత, మానుజ్జ్వలహేమశయన♦మం దిడి కైకే
యీనందనుఁ డతిదుఃఖితుఁ, డై నానాగతుల నేడ్చె ♦ నారటపడుచున్. ౧౯౦౩

శా. రాజేంద్రా! యటు విప్రవాసి నగునే ♦ రాకుండు మున్ ధర్మని
ష్ఠాజుష్టాత్ముఁడు రామచంద్రుఁడు మహా♦శౌర్యుండు సౌమిత్రియున్
వ్యాజం బేమియు లేక కానలకు నీ ♦ వాదిత్యలోకంబుఁ బో
నోజన్ బాపురె యెంతసేసి తిట న♦యోధ్యా తంత్రి యెట్లోర్చెదన్. ౧౯౦౪

కం. నిరుపమనిర్మలచరితుఁడు, ధరణీతనయావిభుండు ♦ తలఁగి చనుటకున్
బరిపరివిధముల నేడ్వఁగఁ, బరికింపవు నన్ను నిచటి♦వారి మహీశా. ౧౯౦౫

కం. రాముఁడు పనులకుఁ జన స్వ,ర్ధామమునకు నీవు పోవఁ ♦ దగుగతి యోగ
క్షేమంబుల నిఁక నెవ్వరు, భూమీశ్వర కూర్చువారు ♦ భూజనములకున్. ౧౯౦౬

కం. రాజ వగునీవు లేమిని, రాజిల్ల దనాథ మగుచు ♦ రాష్ట్రంబు నిశా
రాజు రహింపని రాతిరి,యోజను రాణింప దీయ♦యోధ్య మహాత్మా. ౧౯౦౭

భరతుఁడు దశరథున కుత్తరక్రియలు సలుపుట.

సీ. అని పలవింపఁగాఁ ♦ గని భరతునితోడఁ, బలుకు వసిష్ఠుఁ డో♦భవ్యచరిత
ప్రేతకార్యములు తం♦డ్రికిఁ జల్పు పనిఁబూను, మీవిచారము మాను♦మీ వటన్న
నగుఁగాక యని యాతఁ ♦ డాచార్యఋత్విక్పు,రోహితాదుల వేగ ♦ రూఢి వెలయ
సముకట్టుఁ డనబహి♦స్థలి నున్ననృపునగ్ను,లను యథావిధిఁ దెచ్చి ♦ రనఘు లైన
తే. యాజకులు ఋత్విజులు నంత♦నవనిపాలు,శవము శిబికను నిల్పి బా♦ష్పంబు లురల
మోయఁ బరిచారకులు చల్ల ♦ మున్ను వెండి, పైఁడి; చేలలు పఱచుచు♦బాటలందు

సీ. జనములు కొందఱు ♦ చన మఱికొందఱు, చందనాగరువులు ♦ సరళపద్మ
కము గుగ్గిలంబు ధూ♦పము వేయుచును బోవ, గంధాది బహువిధ♦కాష్ఠములను
బేర్చినచితిమీఁదఁ ♦ జేర్చి భూమీశుని, ఋత్విజుల్ మంత్రస♦మేతముగను
భరతునిచే నగ్నిఁ ♦ బ్రజ్వలింపఁగఁ జేసి, సామమంత్రంబులు ♦ చదువు చుండ
తే. నృపతికాంతలు పల్లకీ ♦ లెక్కి వృద్ధ,యుక్తముగఁ బురి వెడలి వా ♦ రున్నచోటి
కరిగి సవ్యాపసవ్యంబు♦గాఁగఁ జుట్టి, రధిపుఁ గౌసల్య లోనగు♦నబ్జముఖులు ౧౯౧౯

కం. మించినవగ వారలు దుః,ఖించివఁ దద్రనము మూఁడఁ ♦ గీ డొక్కటిగాఁ
గ్రౌంచీసహస్ర మాక్రో,శించినగతి నెగసెఁ గరుణ♦చేష్టాయుక్తిన్. ౧౯౧౦

ఉ. వారక యేడ్చుచున్ సతులు ♦ పల్లకులన్ సరయూతటంబునన్
జేరి పురోధలున్ సచివ♦శేఖరులున్ మఱి తారుఁ బుత్రుతో
నీరము పీడి యశ్రుయుత♦నేత్రములం బురిఁ జేరి పండుచున్
ధారిణి ఘుస్రముల్ పది యథా♦విధిఁ బుచ్చిరి సూతకంబుతోన్. ౧౯౧౧

సీ. పదునొకొండవనాఁడ ♦ భరతుఁ డాశౌచంబు, దీర్చి పంద్రెండవ♦దినమునందు
శ్రాద్ధకర్మము లెల్ల ♦ జరపి బ్రాహ్మణులకు , సమితధనాన్నర♦త్నములు మేలి

చేలలు నిర్భర♦శ్వేతబాస్తికములు, గోవులు నూఱులు♦కొలఁది గాఁగ
దాసదాసీయాన♦ధామవితతు లెల్ల, దానంబు లిచ్చెను ♦ దండ్రిగుఱిచి
తే. మఱి త్రయోదశదినమున ♦ మహిపతనయుఁ, డస్థిసంచయనార్థమై♦యరుగుదెంచి
రోధనధ్వను లెసఁగని♦రుద్ధబాష్ప,కంఠుఁడై చితిమూలంబుఁ ♦ గదిసి యేడ్చె.
కం.నన్న ప్పగించితివి మా,యన్న యయినరామచంద్రు♦హస్తమునకు నా
సన్నుతుఁడు కాన కరుగుట, నన్ను నిరాశ్రయుఁడుగా నొ♦నర్చితె తండ్రీ.౧౯౧౩
కం.కొడుకొక్కఁడ వానిని గా,ఱడవులఁ ద్రోయుటను ననద♦యై యేడ్చెడనీ.
పడఁతిని గౌసల్యను నిటు, విడి యెచటికి నేగి తయ్య ♦ ప్రియహితచరితా.౧౯౧౪
కం.అని కాలుట నెట్టన యై, పెనుబూదిని నిండి యున్న♦పిత్రస్థితలం
బును గని జనకునిఁ దలఁచుచుఁ, బనవి పనవి యేడ్చె నేలఁ ♦ బడియెఁ మూర్ఛన్.
ఆ. ప్రక్కనున్నవారు ♦ పట్టి యెత్తియుఁ గట్టు, సడలు వజ్రిధ్వజము ♦ సరణిఁబడియె
నాకపతితుఁ డగుయ♦యాతిని డాసెడి, ఋషులభంగిసచివు♦లెల్లఁగదియ. ౧౯౧౬
సీ. భరతుండు నేలపైఁ ♦ బడిన శత్రుఘ్నుండు, జనకుగుణాంగంబు♦లను స్మరించి
సంతాపభరమున ♦ సంజ్ఞావిహీనుఁడై, యున్మత్తుపోలికి ♦ నుండి వెండి
తలపోసి తలపోసి ♦ తండ్రిగుణంబుల, నిట్లని విలపించె ♦ నెద గలంగ
మంథరాప్రభవ మ♦మంథరకైకయీ,గ్రాహసంకులము వ♦రప్రదాన
తే. మయగురుశోభమైనసాగరా♦మహితశోక,సాగరంబున మమ్ముముంచి♦చనితెతండ్రి!
బాలు సుకుమారు సంతత♦లాలితాత్ము, భరతు విడనాడ నీ కెట్లు ♦ వచ్చె మనసు.
సీ. ఎవ్వరో మమ్మింక ♦ నేవి కోరిన నిచ్చి, బుజ్జగించెడివారు ♦ పుణ్యశీల
మాకోరుభోజ్యముల్ ♦ మాకోరుపానంబు, లింకఁ గొమ్మని యెవ్వఁ ♦ డిచ్చుఁ దండ్రి
మంచిచేలంబులు ♦ మంచిభూషణములు, పిలిచి మా కీయంగఁ ♦ దలఁచు నెవఁడు
తగినబుద్ధులు సెప్పి ♦ తగవులు బోధించి, మమ్ము నెవ్వఁడు దిద్దు ♦ మహితచరిత
ఆ తొడను జేర్చి మమ్ముఁ♦బుడికి ముద్దాడుచు, గారవించు నింకఁ ♦ గరుణ నెవఁడు
నిన్ను విడిచి చెడక ♦ నిలిచిన ధారిణి, ప్రళయవేళ నైన ♦ భంగపడదు. ౧౯౧౭
కం.ఇది కావలయునె పుత్రక, యిది కావలయునె యటంచు ♦ నీరీతి మముఁ
ముదమున బలవంతంబుగ, నెది గోరిన నిచ్చువార ♦ లెవ్వరొ యింకన్. ౧౯౧౯
చం.జనకుఁడు స్వర్గ మేగెనఁట ♦ సత్యచరిత్రుఁడు రామచంద్రుఁడున్
వనములదారిఁ బట్టె నఁట ♦ వచ్చునె నిల్వఁగ మేనఁ బ్రాణముల్
వనముల నైనఁ జొచ్చెదను ♦ వహ్నుల నైనఁ జొరంగఁబాతెదన్
గని కని యీయయోధ్యఁ జొరఁ♦గా మది గొల్పదు వారు లేమినిన్. ౧౯౨౦

సీ. అనుచు సోదరు లిటు ♦ లడలుచు ధరణిపైఁ, గొమ్ములు విఱిగిన ♦ గోడె లనఁగఁ
బడినఁ దోవచ్చిన ♦ వారును విలపింపఁ, జేరి వేదాంతి వ ♦ సిష్ఠమౌని
భరతునిఁ గనుఁగొని ♦ జరిగెడిఁ బదియుమూఁ, డవనాఁడు పృథ కాల ♦ యాపనంబు
చనునె శేషాస్థిసం ♦ చయనంబు సాంతంబు, గావలదే యది ♦ గాక మఱియు
తే. నాఁకలియు దప్పి శోకమో ♦ హములు జరయు
మరణ మనియెడి నిరుమూఁటి ♦ మర్త్యుఁ డెవఁడు
పరిహరింపఁగ శక్తుఁడు? ♦ భరత! తగునె
యపరిహార్యంబునకు శోక? ♦ మనుచు నుండ. ౧౯-౨౧
కం అంత సుమంత్రుఁడు తదనుజు, చెంతకుఁ జని లేవ నెత్తి ♦ చెప్పె నతనికిన్
జింతాహరమగుభూతభ, వాంతయథా నృత్త మెల్ల ♦ నంతటఁ గొమరుల్ ౧౯-౨౨
ఉ. వానకు నెండకున్ సుడియు ♦ వాసవుకెక్కెము లట్టు లొప్పచున్
మానక కాఱుబాష్పములు ♦ మార్జితులైనను వారి మంత్రులన్
దీనతఁ దక్కకర్జములఁ ♦ దీర్పుఁ డటంచును వేగిరించి య
న్యూనముగా సమస్తము క్రి ♦ యోత్కరమున్ ముగియింప నందఱున్ ౧౯-౨౩

శత్రుఘ్నుఁడు భరతు నూరార్చి మంథరను దన్నుట.

కం ఇందులకుఁ బోవ శత్రు, ఘ్నుం డట రఘురాముఁ జూచు ♦ కోరిక నపుడే
దండకకుఁ బోవుతలఁ పెద, నిండినభరతునకు ననియె ♦ నిర్వేదమునన్. ౧౯-౨౪
కం.గతిచెడి వగచెడి భూత, ప్రతతుల కన్నింటి కెపుడు ♦ ప్రభు వెవ్వఁ డగున్
గతి యాతండే మనకును, గతి యంచును జెప్ప వలెనె ♦ కలుషవిహీనా. ౧౯-౨౫
సీ. మన కన నేల స ♦ మస్తభూతాళికిఁ, బట్టుఁగొమ్మగు రామ ♦ భద్రుఁ డధిక
సత్త్వవంతుం డయ్యుఁ ♦ జాలనిపోలిక, నాఁడుది పొమ్మని ♦ నంత వనికిఁ
బోయె నాశౌర ప్ర ♦ భూతపరాక్రమ, వంతుఁ డాలక్ష్మణు ♦ నంతవాఁడు
జనకు నటుండు మం ♦ చనక రాముఁడు నని, కరుగఁ దా నెట్లొకో ♦ యనుమతించె
తే.నాఁడు దాడించు నట్లైన ♦ నాడి తప్పు, త్రోవలను బోవువానిని ♦ దొలుతఁ దాన
నీత్యనీతుల నారసి ♦ నిగ్రహింపఁ, దగదె? జనకుం డటంచును ♦ దలఁపఁ దగునె?
మ. అని శత్రుఘ్నుఁడు పల్కఁ దూర్పునఁ బ్రతీ ♦ హారంబునన్ మేనఁ జం
దనముం బూసి సుమాళిఁ దాల్చి నృపవ ♦ స్త్రంబుల్ మణీహేమమం
డనముల్ మేఖల మధ్యమం దమరఁ ద్రా ♦ టం గట్టఁబడ్డట్ట్రోఁ
తినిబోలెం జనుదేర మంథరయు న ♦ ర్థిన్ దానిఁ దద్ద్వార్థినితుల్. ౧౯-౨౭
ఉ. పట్టి దయావిహీనఁ గడ ♦ పార్థివనందనుమ్రోల నిల్పి యీ
కట్టిఁడిచేతఁ బుట్టెఁ జుమి ♦ కష్టము లన్ని యరణ్యదేశమున్

మెట్టుట రామచంద్రుఁ, డన♦నీపతి స్వర్గముఁ బోక, యిచ్చ నీ
కెట్టులొ యట్లు సేయు మన ♦ నెంతయు మండి సుమిత్రపట్టియున్. ౧౯-౨౮

ఉ. అంతకు మూల మాచెడుగ ♦ యన్నుడి వీనుల సోఁకినంత నే
కాంతము సంతపించి యటఁ ♦ గల్గినవారల నెల్లఁ గాంచి భూ
కాంతుని మత్సహోదరులఁ ♦ గాఱియ పెట్టినయీనృశంస దు
శ్చింతన నిప్పుడే కుడువఁ ♦ జేసెదఁ జూడుఁడు తత్ఫలం బనన్. ౧౯-౨౯

కం. వారు సఖీజనవృత యగు, క్రూరచరిత్రకను నల్ల ♦ కుబ్జ నొగి బలా
త్కారమునఁ బట్ట నది తద,గారము మార్మ్రోయ నేడ్వఁ ♦ గని నృపసుతుఁడున్.

చం. కినుకను బట్టి నేలఁ బడి ♦ కీ క్కనఁ దాఁచిన నద్దురాత్మ హో
యనుచును నేడ్చుచుండ సర♦యంబుగ నీడ్చును నేల దానిని
గని యట నున్న దాసులును ♦ గాఢతరాగ్రహాయుక్తుఁ డైనయా
తనిఁ గని మూల కొక్కటెగ ♦ దాఁగఁగఁ బోవుచుఁ గంపితాంగు లై ౧౯-౩౦

ఉ. ఒండొరుఁ జూచి యండఱు స♦ముగ్రత నీతనిబాట చూడఁగాఁ
జెండెడి మూలముట్టుగను ♦ జెచ్చెర నిందఱిఁ, గోసలాత్మజ
నిండుమతిన్ దయారతను ♦ నిర్మలధర్మచరిత్రఁ గావు మీ
గండ మటంచు వేఁడఁ దగుఁ♦గా యని పాఱిరి యామెయొద్దకున్. ౧౯-౩౨

చం. మనుజవరేణ్యనందనుఁడు ♦ మంధర మొఱ్ఱొ యనంగ భూమిమీఁ
దను బడఁ దాఁచి యీడ్చుడును ♦ దానిధరించినసొమ్ములున్ సవే
శనమును శారదాంబరము♦చా డ్పొనరించెను, గూర్మిదాసికిన్
గనుకనిఁ గైక యడ్డ మరు♦గన్ వెస నాపెను దిట్టెఁ గ్రుద్ధ యై. ౧౯-౩౩

ఉ. తిట్టియు దారుణోక్తులను ♦ దిమ్ముచెడన్ నడిఁ దన్నుఁబోయినన్
దొట్టినభీతిఁ గైకయు సు♦తున్ శరణంబుఁ జొరంగ నాతఁడుం
బిట్టలుక స్వహించినసు♦మిత్రసుతుం గని సైఁప వయ్య యీ
కట్టిఁడి; నెల్లప్రాణులను ♦ గాంత లవధ్యలు గారె తమ్ముఁడా. ౧౯-౩౪

చం. అనఘుఁడు మాతృఘాతకుఁడ ♦ నంచును రాముఁడు నామొగంబునుం
గనుఁగొనఁ డన్న భీతి యెదఁ ♦ గల్గ యేనియు నీదురాత్మఁ గై
కను బలి వెట్టనే యిలకుఁ ♦ గాతరఁ గుబ్జను జంప నక్కటా యె
త్తున నతఁ డేల పల్కు మన♦తో మొగమిచ్చి ధ్రువంబు చూడుమా. ౧౯-౩౫

తే. అనుడు భరతునిమాటల ♦ నాలకించి, తోన కుబ్జను విడిచె శ♦త్రుఘ్నుఁ డదియుఁ
గాళ్లపైఁ బడియేడ్వంగఁ ♦ గైక దేర్చె, నురులఁ జిక్కినక్రౌంచినా ♦ నొరలుదాని.

రాజకర్తలు భరతునిఁ బట్టాభిషేకము చేసికొనఁ బ్రార్థించుట.

సీ. పదియునాలవనాఁటి♦యుదయంబునను రాజ,కర్తలు భరతునిఁ ♦ గాంచి యనిరి
పరమగురెం డైన♦నరపతి తనజ్యేష్ఠ,తనయు రాముని లక్ష్మ♦ణుని వివాసి
తులఁ జేసి స్వర్గంబుఁ ♦ దోడన శానేగె, రాజవు మా కీవు♦రాజతనయ
క మ్మిప్డు దైవయో♦గమ్మున నీయరా, జకరాజ్య మిందాఁక ♦ వికలపడదు
తే. వలయునభిషేకసద్వస్తు♦వులను గూర్చి, పౌరులును మంత్రులును వేచి♦నారు వీర
పితృపితామహపాలితం♦బతుల రాజ్య,మెల్ల వహియించి మ మ్మెల్ల ♦ నేలు మనిన.
కం. అర్థిని నభిషేకపునుప,దార్థములఁ బ్రదక్షిణించి ♦ తతభక్తిని ద
న్నర్థించు నెల్ల వారికిఁ, బార్థివసుతుఁ డిట్లు పలికెఁ ♦ బరమప్రీతిన్. ౧౯౩౯
సీ. లోకులారా వినుఁడు ♦ మాకులమునయందు, జ్యేష్ఠుఁ డర్హుండు రా♦జ్యేందిరకును
న న్నిట్లు పల్కంగ ♦ న్యాయమా మీకెల్ల, మాయన్న రాముని ♦ మహిపుఁ జేసి
సేన వసించెదఁ ♦ గాననంబులలోన, నీరేడువర్షంబు ♦ లిది నిజంబు
మాయన్న శ్రీరాము ♦ మగలించి దెచ్చెద, సంతనకట్టుఁడు ♦ సకల సైన్య
తే. ములను గూర్పుఁడు కొంపోదు ♦ మున్నుగాఁగ, నెల్లయభిషేకవస్తువు♦లెల్ల వారు
రండు పట్టాభిషేక మ♦రణ్యమునన, రామునకుఁ జేయువాఁడను ♦ రాగ మెసఁగ.
కం. సవనాగ్నిరీతిఁ దెచ్చెద, నవనీపతిఁగాఁగఁ జేసి ♦ యభిషేకమహో
త్సవమున త్స్మాతనయాధవు, నవనీజనులార! నిశ్చ♦యం బిది సుండీ. ౧౯౪౦
ఉ. పేరునమాత్రఁ దల్లి యగు♦వేఁటకఁడి కైక సకామఁ జేయఁగాఁ
గోరఁ జుఁడీ, ధరాభరముఁ ♦ గూర్చి మదగ్రజునిందు నేన కాం
తారని వాసి నయ్యెదఁ,బ♦థంబులఁ దీర్పఁగ మిట్టుపల్లముల్
భూరికశిల్పివర్గములఁ ♦ బుచ్చుఁడు పంపుఁడు దుర్గవేత్తలన్. ౧౯౪౧
చం. అన విని వార లెల్లఁ బ్రమ♦దాశ్రుతరంగితలోచనంబులన్
మనుజవరేణ్యపుత్త్రుఁ గని ♦ మానితవాక్కులఁ బల్కి, రన్నకున్
గొనకొని రాజ్య మీయ మదిఁ ♦ గూర్చుతలం పది లెస్స,దాన నీ
కనయముఁ గూర్చుఁగాక నిర♦పాయినియై సిరి సంప్రమోదముల్. ౧౯౪౨
కం. నరవర! నీయాజ్ఞప్తిని, వరశిల్పుల మార్గవిదులఁ ♦ బంచితి మిపుడే
గురుభక్తుల ననుచును ని,ర్భరముదమున వారు చనిరి ♦ పనులం దీర్పన్. ౧౯౪౩

పౌరులు వనమార్గంబును జక్కఁబఱుచుట.

సీ. అంత స్థలజ్ఞులు ♦ యంత్రకుల్ ఖనకులు, సూత్రకర్మ చణులు ♦ శూరవరులుఁ
గమ్మరి వడ్రంగి ♦ గమ్మటీంద్రును గూలి,వాంద్రును మేదర♦వాంద్రు బావి.

త్రవ్వువారును బేలు♦దార్లును మార్గర,క్షకులును లోనుగాఁ ♦ జతురు లైన
పనివాండ్రు మున్నుగాఁ ♦ జనిరి సముద్రంబు, పున్నమరే పొంగి ♦ పొరలురీతి
తే. గాసిఁ బడుదుమొయనక ప్ర♦యాసమనక, రామచంద్రునిఁజూచెడి♦ప్రమదముననుఁ
దమకుఁదామబయల్ దేఱి♦తరలిచనిరి, మూఁగియెల్లరుఁ దమకొల♦ముట్లుగొనుచు.
ఉ. ముండ్లను రాలుఁ జెట్లు మును♦ముట్టుగ నూడ్చుచుఁ,ద్రోవ కడ్డ మా
గండ్లను బూడ్చి లేనియెడ ♦ త్యాజసమూహము నాటి,గండ్రగొ
డ్డండ్లను గత్తులం బొదల ♦ డాకమెయిన్ విదళించి చక్కఁగా
బండ్లను బోవున ట్లడవి♦బాటలు తీర్చుచుఁ బోవఁ గొండఱున్. ౧౯౪౫
సీ. కొండఱు చొరరాని♦కుటిలకాననములఁ, దగులంగఁ జెట్టిరి ♦ ధగధగ మనఁ
గొందఱు మట్టంబు ♦ నొందించి రున్నత,స్థలులఁ బల్లంబుల ♦ సత్వరముగఁ
గొందఱు పెదపెద్ద♦గుంటలు పూడ్చిరి, వంతెనల్ గట్టిరి ♦ వలయుచోట
రాగొట్టునేలల ♦ బాగుగఁ జదిపిరి, చెఱువుకట్టలఁ గొన్ని ♦ నఱికి రందుఁ
తే. గొంద ఱరిగట్టివాఁగులు ♦ కొండవంక, లచిరముగఁ జేసి రంబుధి ♦ ననుక రించు
పెనుజలాశయముల నీరు ♦ గననిచోట, మడుఁగులను ద్రవ్వి రెల్లరు ♦ గడియలోన.
సీ. గారపూఁతలతో ని♦గారవుఁ గుట్టిమ,తలములు పొసఁగించి ♦ కొలఁకులందుఁ
బూలచెట్లను మఱి ♦ మేలిస్వనంబుల,పక్షుల ధ్వజములఁ ♦ బరఁగఁ జేసి
విమదలపట్టుల ♦ వివిధసుమంబులఁ, గ్రైసేసి చందన♦గంధవారిఁ
జల్లఁగనాసేన ♦ చనుత్రోవ సురపథ,మోయన శోభిల్లె ♦ నొప్పుమెఱసి
తే. యాజ్ఞ మేరకు నధికారు♦లచటచట, రుచిరతలముల భరతున ♦ కుచిత మైన
సన్నివేశాళిఁ గూర్చిప్ర♦శస్తతార, సొగసు చేసిరి మఱి పెక్కు♦ తెగల వాని.
సీ. మున్నిసుముము దుమ్ము ♦ మొనసినత్రోవలే, యెసఁగెడు బరిఖల♦నింద్రకీల
భానురవీథులఁ ♦ బ్రాసాదపంక్తులఁ, గన్రుసౌధములఁ బ్రా♦కారములను
ధ్వజముల నంబర♦తలముల నొరసెడి,వరవిమానకపోత♦పాలికలను
నన్యమైసురరాజ♦నగరంబు దొరయుచు, నాజాహ్నవీతీర ♦ మమరెఁ ద్రోవ
తే. చంద్రతారాసముత్కర♦సహిత మైన, తారకాపథనిభ మయి♦తనరె నపుడు
శిల్పవరనిర్మితం బయి♦చెలువు మీఱి,యంతనాందీముఖము రేయి♦యందు నెలమి.
సీ. సూతులు మాగధుల్ ♦ స్తోత్రపాఠంబుల, శ్వశ్శ్రేయసోక్తులఁ ♦ జదువు చుండ
యామదుందుభులు కో♦ణాభిహతంబులై, మొరయ శంఖంబుల♦మ్రోఁతలెసఁగ
భరతుండు మేల్కని ♦ పరమదుఃఖితుఁ డయి, నరపతి నేఁ గాను ♦ నాకివేల
చాలింపుఁ డని చెప్పి ♦ శత్రుఘ్నుఁ గనుఁగొని, కంటివే తమ్ముఁడా ♦ కైక యెంత
తే. జగములకు నెల్ల నపకృతి ♦ సలిపె నన్నుఁ, బ్రబలదుఃఖంబులకు నెల్లఁ♦బాత్రుఁ జేసి.
దశరథుం డేగ నదిఁ గర్ణ♦ధారహీన,తరి యనన్ రాజ్యలక్ష్మియుఁ ♦ దల్లడిల్లె.

కం. మన కెల్లరకును దిక్కగు, ననఘుని శ్రీరాము వనికి ♦ న్యాయేతర వై
పనిచెను నాతల్లియ యే, మని యేడ్చెద నయ్య యిట్టి ♦ యాగడమునకున్. ౧౯౫౦

సీ. అని యేడ్వ శుద్ధాంత ♦ జనములు పలవించు, చుండ వసిష్ఠుఁ డ ♦ త్యుత్తమార్ఘ
రత్నమయం బయి ♦ రాజిల్లుకొల్వుకూ, టంబును శిష్యగ ♦ ణంబు గొల్వఁ
జొచ్చి కాంచనమయ ♦ సుఖదపీఠంబున, నాసీనుఁడై సేవ ♦ కాళిఁ జూచి
ద్విజుల నమాత్యులఁ ♦ బెద్దలఁ బిలుఁ డాత్య, యికమొండు గలదు భూ ♦ మీశసుతుల
తే. భరతశత్రుఘ్నులను హిత ♦ వరుల విజయు, నలసుమంత్రునితోడుత ♦ ననఁగ వారు
పిలువ హాలహాలశబ్దంబు ♦ బలియ వచ్చి, రంద అశ్వరథాదివా ♦ హనము లెక్క.

కం. వచ్చెడిభరతునిఁ గనుచు వి, యచ్చరవిభు నాకవాసు ♦ లట్టుల యెదురై
వచ్చి దశస్యందను మును, పచ్చపుమతిఁ గొలుచునట్టు ♦ లంజలుఁ గొలువన్.

కం. తిమినాగసంవృతం బగు, స్తిమితోదకరత్నశంఖ ♦ సికతాహ్రద మ
ట్లమరె సభ భరతుచేఁ బూ, ర్వము దశరథుఁ చేతఁ బోలె ♦ రాణ దలిర్పన్. ౧౯౫౩

వసిష్ఠుఁడు భరతునిఁ బట్టాభిషేకము చేసికొమ్మని చెప్పుట.

సీ. ఆర్యజనాకీర్ణ ♦ మైనయాసభలోన, నర్హాసనంబుల ♦ నందఱకును
నియమించి కూర్చుండ ♦ నయమున వచియించి, భరతుఁ డున్నంత స ♦ భాస్థలంబు
వస్త్రాంగరాగప్ర ♦ భావిభాసిత మయి, శారదసంపూర్ణ ♦ చంద్రకలిత
యామినియును బోల ♦ నలరి వసిష్ఠుండు, లేచి యెల్లరిఁ బాఱఁ ♦ జూచి కైక
తే. తనయుతో నిట్లు వచియించె ♦ ధర్మవిదుఁడు, మృదువుగా నోసనీతండ్రి ♦ పృథివి యేలి
ధర్మపద్ధతి బహుధన ♦ ధాన్యవతిని, ధరణి నెల్లను నీకిచ్చి ♦ యరిగె దివికి. ౧౯౫౪

తే. సత్యధృతిరామచంద్రుండు ♦ సత్పురుషుల, ధర్మపద్ధతిఁ దలపోసి ♦ తండ్రియాజ్ఞ
నడుప నడవికిఁ జనియెను ♦ నళిననైరి, వెన్నెలను బాయ లేనట్టి ♦ విధము దోఁప.

చం. జనకసహోదరప్రదము ♦ త్యక్తల మెల్ల నకంటకంబుగాఁ
గొనుము నిజాభిషేకమును ♦ గొబ్బునఁ గైకొను మంత్రులెల్లరున్
ఘనముదితాత్ములీధరఁణి ♦ నాల్గుదెఱంగుల నున్న ఱేండ్లు నీ
కొనరిన రక్తిఁ గూర్తురు స ♦ ముత్సుకులై బహుళంపుఁగానికల్. ౧౯౫౬

చం. అన విని భూరిశోకమున ♦ నాత్మ నిజాన్వయధర్మ మెంచుచున్
ఘను రఘురాముని దలఁచి ♦ గద్గదపాటున నక్కుమారుఁ డి
ట్లని కలహంసనాదమున ♦ నాగురువర్యుని గర్హలాడె ఛీ
యని గురు వంచు నింపుసభ ♦ యంచును గొంకక యారటంబునన్. ౧౯౫౭

చం. గురుకులవాసి నై శ్రుతు ల ♦ కుంఠితరీతిని నభ్యసించి యె
ల్లరు మతి మంతుఁ డంచనఁ ♦ జెలంగెడి ధర్మరతాత్మురాజ్యమే

పురుషుఁడు నావలెం గొనఁగఁ ♦ బూనును? బంక్తిరథేంద్రుపట్టి నై
గురుఁ డగురామచంద్రుసిరిఁ ♦ గోరఁగ నంతటిపాపజాతినే? ౧౯౫౮

కం. పుట్టియు దశరథుకడుపున, నెట్టులు నే నపహరింతు ♦ నీరాజ్యము, నా
యట్టులె రాజ్యము రాముని, దిట్టగుటను మీర చెప్పఁ♦డీ ధర్మగతిన్. ౧౯౫౯

ఉ. ఓజమునన్ దిలీపనహు♦షోపముఁ డైనరఘూత్తముండు దా
నాజివిధాన రాజ్యరమ ♦ నందఁగ నర్హుఁడు పెద్ద యౌట చే
భూజనశస్తధర్మగుణ♦పూతుఁడు గావుట శ్రేష్ఠుఁ డౌట నే
యోజనచేత నన్ను ధర ♦ నూను మ టంటివి చెప్పుమా మునీ? ౧౯౬౦

కం. జ్యేష్ఠుఁడు ప్రాయంబునఁ గడు, శ్రేష్ఠుఁడు గుణములను నట్టి♦సీతేశురమన్
నిష్ఠురతం గాంక్షింపఁ గ,నిష్ఠుఁడ నై యంత నేను ♦ నీచాత్ముఁడ నే? ౧౯౬౧

కం. కలుషాత్మక సేవిత మై, తలఁగక నిరయము ఘటించు ♦ దారుణపాపం
బిల నేను జలిపి యిక్ష్వా,కులవంశమ్మున కకీర్తిఁ ♦ గూర్తున కాదే. ౧౯౬౨

ఉ. కన్నది చేసినట్టియన♦కార్యము నాకు రుచింప దేమి, మా
యన్న వనాంతరస్థునకు ♦ నంజలి చేసెద నింద యుండి, వి
ద్వన్నుత! యాతఁ డేలఁగల♦వాఁడు సుమీ భువనత్రయంబు, నేఁ
గ్రన్నన రాముఁ ద్రోవఁ జనఁ♦గా మదిఁ బూనితి మాట లేటికిన్. ౧౯౬౩

కం. అన విని యెల్లసదస్యులుఁ, గనులను బ్రమదాశ్రు లురల ♦ ఖ్యాతనయానా
ఘునిపై నిలిపిరి చిత్తం, బనంతర మిటు ననఁ దొడఁగె ♦ నానృపసుతుఁడున్. ౧౯౬౪

మ. వినుఁడీ సభ్యులు! రామచంద్రుఁ బురికిన్ ♦ విచ్చేయఁగా వేఁడువాఁ
డను నే నేగతి నైన, నాతఁడును రాఁ♦డా నేను సౌమిత్రిమా
డ్కిని ఘోరాటవిలో వసించెదను జుం♦డీ, రండు నాతోడ మీ
రును, నెక్కైన రఘూత్తముండు చనుదేఁ♦రుం జేయుదుం దద్విధిన్. ౧౯౬౫

ఉ. పంచితి మున్నె యెల్లపని♦ఖాంద్రను ద్రోవలు చక్కఁ జేయఁగా,
నెంచితిఁ బోవఁ దూర్ణముగ ♦ నే నని చెంత సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వంచితరీతిమై మనబ♦లావళి సిద్ధపడంగ మాత్ర నా
యంచినయట్ల చేయు మన ♦ నాతఁడు నర్మిలి నట్ల సేయఁగన్. ౧౯౬౬

శా. సేనానాయకులుం బురీజనములున్ ♦ శ్రీరాముఁ దోడ్తేర భూ
మీనాథాత్మభవుండు దాను జనఁగా ♦ మేకొంట విన్నంతలో
నానందంబున నింట నింటఁ దమి యో♦ధాజ్ఞాత్ములున్ భర్తలన్
వే నిండారుప్రయత్నముల్ సలుపఁగాఁ ♦ బ్రేరించి రాయాత్రకున్. ౧౯౬౭

ఉ. కొందఱు ఘోటకంబులను ♦ గొందఱు కోడెలబండ్ల వెండియుం
గొందఱు స్యందనంబులను ♦ గొబ్బున సిద్ధపడంగఁ గైకొనా
నందనుఁడున్ సుమంత్రుఁ గని ♦ నాయరదంబును సజ్జితంబుగాఁ
బొందుగఁ జేయు మన్న విని ♦ పొంగుచు నాతఁ డొనర్చె నాగతిన్. ౧౮

మ. భరతుం డంత సుమంత్రుఁ జూచి ధ్వజినీ♦వారంబుతో సాగుమీ
త్వరతో రాముని దోడితేర మిగులన్ ♦ వాంఛింతు నా నాతఁడున్
దరుసం జెప్పె బలప్రధానసగరీ♦వాస్తవ్యమిత్రాళికిన్
ఖరవిప్రాదికజాతు లుష్ట్రఖరస♦ద్వాహోదులం బోవఁగన్. ౧౯

భరతుండు శ్రీరాముఁ దోడితేరఁ బ్రయాణ మగుట.

సీ. అఖిల వేవినఁ గైక♦యగ్రాత్మభవుం డుత్త, మస్యందనము నెక్కి ♦ మంత్రిగురులు
ముఖ్యులుగాఁ జనఁగ న♦త్యున్నతనాగముల్, నడుచు వెన్నంటుచు♦ననసహస్ర
మాయుధీయులు నొక్క♦యఱువది వేవురు, నూఱు వేల్ గుఱ్ఱపుల్ ♦ మీఱి రాఁగఁ
గైక సుమిత్రయుఁ ♦ గౌసల్యతో డరా, యానంబులను హస్త ♦ మారఁ జనియె.
తే. జానకీనాథు లక్ష్మణ♦సహితుఁ గనఁగ
నుత్సుకత వారికథ లెల్ల ♦ నుల్లసిల్ల
నొండొరులు చెప్పికొనియు జ♦నోత్కరంబు
లెచట నున్నాఁడొ శ్రీరాముఁ ♦ డేమొ యనుచు. ౨౦

సీ. ఎన్నఁడొకో యంబు♦భృన్నీలు స్థిరసత్వ, నాజానుబాహుఁ డ♦హోన్నతిస్థు
లోకసంఘాతైక♦శోకనాశనదక్షుఁ, గాంచుట యాతనిఁ ♦ గనుటమాత్ర
చాలుఁ గా మన మన♦స్తాపంబు లెల్లను, విరియింపఁ జీఁకటిఁ ♦ దరణియట్లు
ఉంచు నీరీతి భా♦షించుచుఁ బౌరులు, సీతేశుకథ లెల్లఁ ♦ జెప్పికొనుచుఁ
తే. గోమటులు రత్నకారులుఁ ♦ గుమ్మరులును, నమ్మరులు గమసాలులుఁ♦గంబళకులు
గంధవొడివారు జేల్లాగ♦గములు నెమిలి,వినసకట్టువాండ్రును ♦ బెజ్జగాండ్రు.
తే. సాలెలును అంపగాండ్రును♦జాలరులుఁ దల,యంటువాండ్రు నొడల్ పట్టు♦నట్టివారుఁ
సుత్రపుంబనివారును ♦ గొల్లవారు, వెజ్జు లీడిగవాండ్రును ♦ బెస్తవాండ్రు. ౨౨

కం. తోడెలతో సట్టువులును, శాడబులును వారివారి♦వాహనములపై
వేడుక శుద్ధాంబరములు,తోడ నివేసనము లాది♦తోఁ జని రంతన్. ౨౩

చం. చని చని కొంతదూర మిటు ♦ నాశ్వసనాగసయానపాళులై
జనములు రామమిత్రగుహ♦సంపరిపాలితశృంగిబేరముం
గనుఁగొనె జాహ్నవీతటిని ♦ గౌతుక మారఁగ రమ్యదేశమం
దనఘ విడిసెం జమూతతియుఁ ♦ దూర్ణము యచ్చట నిల్వఁ బ్రీతమై ౨౪

మ. భరతుం డంతట వారిఁ గాంచి తరియిం♦పన్ వచ్చి రే పిన్నదిన్
వరగంగోదకపాళిఁ దండ్రికి నివా♦పం బే నిటం గూర్చెదన్
సరగన్ మీరలు స్వోచితస్థలములన్ ♦ సంప్రీతి నిల్వుండు నా
నరుసం బారఁగ వారు నిల్చిరి యథా♦ర్హస్థానసంస్థాయులై. ౧౯౫

గుహుఁడు భరతురాకఁ గని సందేహించుట.

ఉ. అంత నిషాదనేత గుహుఁ ♦ డాధ్వజినీచయ మెల్లఁ గాంచి యే
కాంతరయంబునం దనహి♦తాళుల నెల్లరఁ జూచి కంటిరే
యంతము గానరాదు మఱి ♦ నైన గణింపఁగ నట్టిసేన యీ
పొంతలఁ జేరె సాగరము♦పోలికిఁ జూడ్కికి వ్రేఁగు గొల్పెడిన్. ౧౯౬
తే. ఖలుఁడు దుర్బుద్ధి భరతుండు♦బలము లెల్లఁ, గొలువ వచ్చె నిజం బదె♦ కోవిదార
కేతనమ్ము రథమ్మున ♦ రీతి మెఱసె, వీనిబాటలు చూడంగ ♦ వేఱు దోఁచె. ౧౯౭
ఉ. కట్టునొ చంపునో మనలఁ ♦ గైకతనూజుఁడు తండ్రిచేత దా
నెట్టఁగఁ జేసి రామవిభు ♦ నిర్జనభూమిఁ దదీయసంపదన్
నెట్టన క్రూరుఁడై కొనియు ♦ నేఁ డిదె కంటిరె సేనతోడ లోఁ
బుట్టినకింక రాముఁ బొరి♦పుచ్చఁగఁ బోయెడు నొండెఁ జూడఁగన్. ౧౯౮
ఉ. రాముఁడు నాదుభర్త రఘు♦రాముఁడు నాచెలి గాన నెట్టులే
నోమెద రామచంద్రుని, ర♦యోద్ధతి మీరలు గాంగతీరమున్
దీమస మారఁ గావుఁడు వి♦నిద్రత సేనలతోడ నావలం
దామిషమూలపక్వసుఫ♦లాదుల నింపుఁడు పెంపు మీఱఁగన్. ౧౯౯
కం. నావల నేమాటెని గొని, నావకు నావకును నూ ఱ♦నంతబలాఢ్యుల్
కైవర్తకు లుండుఁడు నది, రేవుల నన్నిటను మీ గ♦రీణశ్రద్ధన్. ౨౦౦
కం. రాము నెడఁ బ్రీతుఁ, డేనియు, సేమంబున దాఁటుఁ గాక ♦ చిటుముట పడినన్
భూమీశనందనుఁడు దా, నేమాడ్కిం జనునొ చూప♦నే యొకచేయిన్. ౨౦౧

గుహుఁడు భరతునిఁ జూడ వచ్చుట.

చం. అని మధుమాంసభక్ష్యము లు♦పాయనముం గొని వేగ వచ్చువీ
రుని గుహుఁ గాంచి సూతుఁడు ని♦రూఢజవంబున నేగి కైకయీ
తనయునిఁ గాంచి రాఘవహి♦తప్రవరుండు గుహుండు వచ్చె నీ
యనకు సువేద్యముల్ సకల ♦ మైనపథంబులు దండకాటవిన్. ౨౦౨
చం. దరిసెన మిష్టవశ్యముగ ♦ దాశరథీ మన రామలక్ష్మణుల్
ధరణిజయుం జరించెడిత♦లంబు నెఱుంగు నిజంబు నాఁగ నా

భరతుఁడు తోడి తెమ్మనుడు ♦ బంధుజనాన్వితు బోయనాయకుల్
బరువడిఁ దోడితేర నృప♦వర్యుఁడు సత్కృతిఁ దన్ను నాతఁడున్. ౧౯౮౩

మ. రమణీయం బగు దేశ మియ్యది వరా♦రామంబునా నొప్పెడిన్
సుముదం బారఁగ నిందు నిల్వఁ దగదే ♦ చూడంగ మీయిల్లె కా
కమలాక్షా! మము మోసగింపఁ దగునా ♦ కారా దొకో యుష్మదా
గమవార్తల్ మునుమున్న పంప, నిట వే♦డ్కన్ నిల్వఁ బ్రార్థించెదన్. ౧౯౮౪

కం. కలవు ఫలమూలములు కొల్లలుగా వివిధంబు లగుప♦లములు నిషాదుల్
వలనుగ శుష్కార్ద్రంబులు, వలసినయంతయును దేర ♦ వలఁతు లధీశా. ౧౯౮౫

కం. కావున నీసేనలతో, నీవును నేఁ డింద యుండి ♦ నిశ గడపి యిటన్
వేవిన఼ఁ జనంగ నగు ధా,త్రీవర నాప్రార్థనంబు ♦ దీర్పు మటన్నన్. ౧౯౮౬

సీ. భరతుండు సంప్రీతిఁ ♦ బల్కు మద్గురుసఖా! యింతసేన నొకండ ♦ వెలమి గార
వింప నెంచితివి నీ♦వివిధకామంబులు, నిత్య మభ్యుదయమై ♦ నెగడుఁ గాక
యన్నరసము కంటె ♦ నాదరణరసంబు, మేలు నీపల్కుల ♦ మెచ్చు వచ్చె
గంగ దాఁటఁగరాదు ♦ గహన మీదేశంబు, మాకు భరద్వాజ♦మౌనియాశ్ర

ఆ. మంబు తెరువు దెల్పు♦మా యన గుహుఁ డనుఁ, బ్రకట శౌర్యుఁ డైన♦రామభద్రు
నందు దుష్టబుద్ధిఁ ♦ జెంద వేనియు దాశ,వీరవరులఁ బుత్తు ♦ వెంట వత్తు. ౧౯౮౭

◆ గుహుఁడు భరతునుద్దేశంబు సందేహించి యడుగుట. ◆

ఉ. కారణ మేమి యిట్టు బలఁ♦గంబులతోఁ జన రామునీఁదికిన్?
దోరపుసందియంబు మదిఁ ♦ దోఁచె,నసన్ మిను వోలె నిర్మలుం
డౌరమణుండు పల్కె నక♦టా నను నీవు నచించినట్టియా
క్రూరపుఁగాల మెన్నఁటికిఁ ♦ గూడకయుండెడుఁ గాక మిత్రమా. ౧౯౮౮

మ. అనుమానింపకు మయ్య నాయెడల మా♦యన్నన్ రఘూత్తమునిన్
జనకాభున్ రఘురాముఁ దోడుకొని రా ♦ సన్నాహినై పోయెదన్
జనునే నీమది వేఱుగాఁ దలఁప? నే ♦ సత్యంబ యంటిం జుమీ,
యనుడున్ నిర్భరసంప్రమోదభరితుం ♦ డై బోయతేఁ డిట్లనున్. ౧౯౮౯

ఉ. ధన్యుఁడ వీవ యోభరత ♦ ధారిణిలోఁ గన రాదు నిన్నుఁ బోల్
మాన్యు లయత్న లబ్ధ మగు♦క్ష్మాతలమెల్లఁ బరిత్యజింప సౌ
జన్యము పేర్మిఁ జూచెదు య♦శంబు ధ్రువంబు జగంబునందుఁ బ
ర్జన్యనిభున్ రఘూత్తమునిఁ ♦ గ్రమ్మఱుపం దమి గొంటి గావునన్. ౧౯౯౦

మ. అని సల్లాపము లాడుచుండ రవి డా♦యం బోయె నస్తాద్రి యా
మినియున్ వర్ధిలె సేన దీర్పు గుహుఁడున్ ♦ మిత్రాన్వయుం డర్థిఁ ద

మ్మునితోఁ గ్రమ్మఱఁ బోయె శయ్యకు గుణాం♦భోరాశి యాగర్భభా
గ్యనివేశుం డగుధర్మమూర్తి పొగిలెం ♦ గాకుత్స్థచింతావ్యథన్. ౮౫-౧౧
కం. వనవహ్నితప్తవృక్షం,బును గోటరవహ్ని లోనఁ ♦ బొగిలి పొగిలి కా
ల్చినవిధమున సంతాపం, బనఘాత్మకుహృదయ మంత ♦ కంతకు నేర్చెన్. ౮౫-౧౨
కం. రవికిరణతప్తహిమగిరి, యవిరళముగ మంచుఁ గార్చు ♦ నట్టివిధమునన్
బ్రవితతశోకానలసం,భవ మగుచెమ్మటలు గార్చె ♦ భరతుఁడు మేనన్. ౮౫-౧౩
సీ. ధ్యానవినిర్దరశిలా ♦ తతులవినిశ్వాస,ధాతువులను దైన్య ♦ తరుచయముల
దుఃఖసారంగసం ♦ దోహములను బ్రమో,హానంతమృగములు ♦ ననహనీయ
సంతాపకీటకౌ ♦ షధుల సమాక్రాంత,మగుశోకగిరితల ♦ మందుఁ బడిన
భరతుండు దీర్ఘని ♦ శ్వాసముల్ పుచ్చుచు, దుర్మనుం డై దిక్కు ♦ దోఁప కేడ్చు
ఆ. చుండె శమము లేక ♦ యొల్లఁ బోవుచు భ్రష్ట,యూథ మైనవృషభ ♦ మో యనంగ
గుహుఁడు వతనిఁ జూచి ♦ కుతిలపాటున నూఱడించుచుండె రాము ♦ నెంచుకొనుచు.

గుహుఁడు భరతునకు లక్ష్మణవృత్తాంతముఁ దెలుపుట.

తే. అకల నిషాదపతియు మ ♦ హానుభావుఁ, డైనలక్ష్మణుఁ గూర్చి యు ♦ ల్లాసఁ దొడరి
శరశరాపనకరవాల ♦ కరు వినిద్రు, భ్రాతృరక్షణపరు నిట్లు ♦ పలికినాఁడు. ౮౬-౧
తే. తండ్రి! నీకొఱకై సుఖ ♦ సంబు మేలి,శయన ముపకల్పితం బయ్యె ♦ సౌఖ్య మెసఁగ
నందుఁ జని నిద్రపొంపు ప్ర ♦ యాస మణఁగ, విశ్వసింపుము నామాట ♦ విభునిమాట
ఉ. మానితరాజపుత్ర! సుఖ ♦ మానుఁడ వీ విట నున్న యంతలో
కావలయుండ నిద్రచెడి ♦ కర్కశదేహులు గాన జానకీ
జానిని జాగరూకత ని ♦ శాసమయంబున నప్రమత్తతన్
బూనికఁ గాచుచుండుదుము ♦ పొమ్ము శయింపు యథాసుఖంబుగన్. ౮౬-౩
ఉ. ఏమన రామునకంటెఁ బ్రియుఁ ♦ డెవ్వఁడు నెందును లేఁడు నాకు నీ
భూమిని సత్య మిద్ది యన ♦ పోహము సత్యము పైఁ బ్రమాణ మా
సీమహితాత్ముసత్కృపఁ గ ♦ దే మహసిద్ధ యశంబు ధర్మముల్
శ్రీమహితార్థముం బడయు ♦ శ్రేయముఁ గందు సుమిత్రనందనా ౮౬-౪
ఉ. జ్ఞాతులు నేను సజ్జలై ♦ సజ్యశరాసనముల్ ధరించి సం
ప్రీతిఁ గూర్చు నామకసు ♦ హృత్తమునిన్ సహదారు నప్రమా
దానఁ గాచెదఁ దాఁ జతు ♦ రంగబలంబులు గొనఁ దాఁకి వి
ఖ్యాతిగ నాకుఁ గన్గని దొ ♦ కండును లేదు సనాంతరంబునన్. ౮౬-౫
ఉ. జంకకు మన్న లక్ష్మణుఁడు ♦ సన్నుత గర్తలపాలు నెంచి ని
శ్శంకమనీష మాకుఁ గడు ♦ జాలి నదించు దొసంగ్నసత్యహా

పంకజనేత్రుఁ డైనరఘు♦వర్యుఁడు సీతయు గొడ్డునేలపైఁ
కొంకక పవ్వళింపఁ గను♦కూర్కుట నే? నది యెట్లు సాధ్య మౌ? ౧౦౦౦

ఉ. కంటికి నిద్ర వచ్చునె? సు♦ఖం బగునే బ్రదుకైన? మానసం
బంటునె భోగముల్? ప్రియహి♦తా! దితిజామరకోటి నేనియుఁ
గెంటఁగఁ జాలుఁ గంటుగొనఁ♦ గేలిగ నట్టిమహాత్ముఁ డిందు వా
ల్గంటియుఁ దాను జీర్ణతృణ♦కల్పితశయ్యఁ బరుండి యుండఁగన్. ౧౦౦౧

చం. తపమునఁ గ్లేశపాటున వె♦తం గని యొక్కని నాత్మతుల్యు నా
యపరిమితప్రతాపుని వ♦నాంతరవీథులఁ ద్రోచి యాజి దాఁ
గృపణతఁ బెద్దకాలము మ♦హిన్ మని యుండుట కల్ల; మిత్రమా!
విపుల యనాథమై చెడెడు♦ వేగమ సత్యము చూచు చుండుమీ. ౧౦౦౨

కం. పీడిచి యేడిచి హా యని, చేడెలు గాసిల్లి సొమ్మ♦సిలి పడ ధరపై
నేడుపురొద లే కాన్నృపు,పీ డెల్లను నుండుఁ గాదె ♦ విగతధ్వని యై. ౧౦౦౩

కం. వనితామణి కౌసల్యయు, జననాథాగ్రణియు నాదు♦జననియు నీరే
ఝరి నైన నెల్లవారును, మని యుండుదురా యటంచు ♦ మది శంకింతున్. ౧౦౦౪

కం. మానిసి మనవచ్చుఁ జుమి నా,జనయిత్రి మనంబు నిల్పి ♦ శత్రుఘ్నునిపై
మన నేర్చదు దుఃఖంబున, జననుత వీరసువు రాము♦జనని క్షణంబున్. ౧౦౦౫

శా. మించెన్ మించె గతించె సర్వమును భూ♦మీనాథుఁ డీరాముని
న్మించుం డై ధరణీశుఁ జేయకయె తాఁ ♦ గీడొందు నిక్కంబు, దా
మంచుం జేరి భజించి యానృపతి ని♦ర్యాణంబునం బైతృకో
దంచత్కార్యము లెల్లఁ దీర్చెదరు సి♦ద్ధార్థుల్ దదాత్మోద్భవుల్. ౧౦౦౬

సీ. అక్కటా తండ్రికి ♦ నౌర్ధ్వదైహికములు, భరతశత్రుఘ్నులు ♦ వరుసఁ దీర్చి
రమ్యచత్వరముల ♦ రమణీయపథములఁ, బ్రాసాదహర్మ్యాది♦భవనములను
వారముఖ్యలచేత ♦ వారణవాజుల, నవ్యతౌర్యత్రిక♦నాదములను
హృష్టపుష్టప్రజా♦బృందంబులను సర్వ,కల్యాణసంపూర్ణ♦కలశములను
తే. నిష్కుటారామచయముల ♦ నిత్యసరస,మాజసమాజముల నొప్పి పే♦రోజ నాదు
తండ్రి యేలెడియారాజ♦ధానియందు, సంచరింతురు వారలు♦సమ్మదమున. ౧౦౦౭

కం. తనపురినిఁ దీర్చి క్షేమం,బున వర్తిలురాముతోడఁ ♦ బురికిన్ మరలన్
జనఁ గలమే మేముసు నా,యనుఁగుఁజెలీ యంతపుణ్య♦మా మాకు నిఁకన్. ౧౦౦౮

కం. అని యీరీతి సుమిత్రా,తనయుండు మహాత్ముఁ డార్తిఁ ♦ దరలుచుఁ బరిదే
వన మొనరించుచు నుండఁగఁ, జని యెన్ రే యెల్ల ♦ నేమి సంభాషింతున్. ౧౦౦౯

కం.ఖరకరరుచు దోఁప జడలన్, ధరియింపఁగఁ జేసి యన్న♦దమ్ముల నేనే
తరియింపఁ జేసితిని నీ,సురతటినిన్ సీతతోడ ♦ సుఖ మేపారన్. ౨౧౧౦

కం.కుంజరయూథపతుల్యులు, కొంజక జడలను ధరించి♦కొని వల్కలముల్
రంజిలుచుఁ గట్టి భూసుత,యుం జను దేరంగఁ జనిరి ♦ యుగ్రాయుధు లై. ౨౧౧౧

గుహునిపల్కులు విని భరతుండు దుఃఖించుట.

సీ. అనవుడుఁ గైకేయీ♦తనయుఁ డాయప్రియ,ముల విని యాధ్యాన♦మున మునింగి
సింహాసంహననుఁ డ♦క్షీణబలాఢ్యుండు, సుకుమారమూర్తి యు♦న్నురు పటంచుఁ
బొక్కి మూర్ఛిల వ్రాలెఁ ♦ బొడువఁ దోత్త్రంబునఁ, బడియెడి యేనుఁగు♦పగిది నంత
సరసన యుండెడి♦శత్రుఘ్నుఁ డాతనిఁ,గౌఁగిటఁ బట్టి దుః♦ఖమునఁ బొగిలె
తే. భర్తృశోకార్దితలు నుప♦వాసకృశలు
భరతుతల్లులు నందఱు ♦ సరగ వచ్చి
పుడమిఁ బడియున్నసద్గుణిఁ ♦ గొడుకుఁ జూచి
యేడ్వఁగాఁ, గ్రుచ్చి కౌసల్య ♦ హితము దోఁప ౨౧౧౨

కం.కడుపారఁ గన్నబిడ్డను, గడుఁ బ్రేమ గలట్టితల్లి ♦ కౌఁగిటఁ గొనున
ట్లుడికెడిభరతుఁ దపోవతి, యడలుచు నిట్లనియె శోక ♦ మూరట పెట్టన్. ౨౧౧౩

చం.తనువున వ్యాధి లేదు గద ♦ తండ్రి! వచింపు, భవద్వశంబ యీ
యనఘకులంబు జీవితము ♦ ప్రాణము లన్నను నీవ మాకు, నీ
జనకుఁడు స్వర్గ మేగ రఘు♦చంద్రుఁడు కానకుఁ బోవ దీన నై
నినుఁ గని కాదె ప్రాణములు ♦ నిల్పినదానను మేనఁ బుత్త్రకా. ౨౧౧౪

ఉ. అక్కట యేకపుత్త్ర నయి ♦ యారట మొందెడినాదుపుత్త్రకుం
డొక్కట నాలితోడ విపి♦నోర్వికి నేగెడిచోట వింటి వే
మొక్కు సుమిత్రపట్టియెడ ♦ నొండుప్రియేతరవార్తఁ దండ్రి! నీ
విక్కరణిం దపింప నిను ♦ నెవ్వరు దేర్చెడివారు నాయనా! ౨౧౧౫

కం.అని యేడ్వనొక్కముహూర్తం,బునకుం దెలి వొంది మిగులఁ ♦ బొగులుచుఁ గౌస
ల్యను నూరార్చుచు గుహునిం, గని భరతుం డిట్టు లనియెఁ ♦ గళవళపడుచున్.

భరతుఁడు గుహుని సీతారాముల నిద్రాహారవిషయంబు లడుగుట.

సీ. మాయన్న యానాఁటి♦రేయి దా నెక్కడ, నవనిపైఁ బవళించె ♦ నయ్య చెపుమ
వరసుకుమారి మా♦వదిన యెచ్చటఁ బండె, నుండె నెచ్చట లక్ష్మ♦ణుండు నఘుఁడ
దేని భుజించిరి ♦ దేనిపై శయనించి, రంతయుఁ జెప్పుమా ♦ యనిన గుహుఁడు
రామునిచరిత స♦ర్వంబును జెప్పంగఁ, గఁడగెను బహువిధ♦కర్మఫలము

ఆ. లతులభక్ష్యములను ♦ నన్న పానాదులఁ, గొనుచు నేను బోవఁ ♦ గూర్మి మీఱ
నాదరించెఁగాని ♦ యంటఁ డొక్కటియును, క్షత్త్రధర్మ మాత్మ ♦ సంస్మరించి. ౨౦౧౭
కం. ఇచ్చుట యుచితము మాకుం, బుచ్చుకొనుట తగ దటంచుఁ ♦ బుణ్యాత్ముఁడు దా
మచ్చిక వచించి మరలం, బుచ్చెను నాయిడినవస్తు♦వుల నెల్ల నృపా. ౨౦౧౮
ఉ. ఆవల లక్ష్మణుండు విమ♦లాంబువులం గొని తేర సీతతోఁ
ద్రావి యుపాస ముండె మఱి ♦ దక్కిననీరము నీయఁ దమ్ముఁడుఁ
ద్రావెను మువ్వు రంతట య♦థావిధి మౌనముతోడ సాంధ్యపూ
జావిధిఁ దీర్చ లక్ష్మణుఁడు ♦ చయ్యన దర్భలశయ్యఁ గూర్చినన్. ౨౦౧౯
కం. ఆపడకయందు రాముఁడు, క్ష్మాపుత్త్రీయుక్తి నుండ ♦ సౌమిత్త్రియుఁ ద
చ్ఛ్రీపాదంబులఁ గడగియు, దాపున నిలఁబడక కొంత ♦ దవ్వుగఁ జనియెన్.

శ్రీరాముఁడు పరుండినస్థలమును గుహుఁడు భరతునకుఁ జూపుట.

కం. ఆరేయి రాముఁడును సీ, తారమణియుఁ బండినట్టి♦దర్భ లివే యా
గారతరువుమూలం బిదె, కూరిమిఁ గను మిందు నిద్రఁ ♦ గూరిరి వారల్. ౨౦౨౧
ఉ. సారతలాంగుళిత్రముల ♦ శాతకలంబకదంబపూర్ణతూ
ణీరములన్ మహాధనువు ♦ నిర్భరవృత్తి ధరించి చుట్టు సం
చారము జేసి కాచె రఘు♦సత్తము లక్ష్మణుఁ డెల్లరేయి య
వ్వీరుని వెంట నంటితిని ♦ విల్లును బాణము లూని నేనునున్. ౨౦౨౨
కం. కునుకక దెప్పన్ ప్రాల్పక, వెనుకొని యాత్మీయు లెల్ల ♦ భృతకార్ముకులై
చనుదెంచిరి నా వెంటన, యనఘా కాచితిమి యిట్టు ♦ లాహారినిభునిన్. ౨౦౨౩
కం. అని గుహుఁడు పల్క సర్వం,బును విని భరతుండు మంత్రి♦ముఖ్యులతోడన్
జని యింగుదిమూలము రా,మునిశయ్యను జూచి యనియె ♦ మునుఁగుచుఁ జింతన్.

రాముఁడు పరుండినస్థలముం జూచి భరతుఁడు పరితపించుట.

ఉ. కంటిరె తల్లులార! రఘు♦కాంతుఁడు నాఁటిత్రియామ నిందు నీ
కంటకదర్భశయ్యపయిఁ ♦ గన్ను మొగిడ్చి శయించె, నల్ల దే
కంటిరె నల్గి యున్న యది ♦ కాయమురాపిడిగుర్తు లల్ల వే
యంటినఁ గందుమే నఁట కు♦శాస్తరణం బఁట! యేమి చెప్పుదున్. ౨౦౨౫
చం. అతులయశస్వి యై దశర♦థావనినాథతనూజుఁ డై జగ
త్సుతమతి యై కులీనుఁ డయి ♦ దుర్ధరవిక్రమశాలి యై జగ
త్పతి యగురాముఁ డాయజిన♦తల్పవరంబులఁ బండు నాథుఁ డీ
క్షితిఁ గుశతల్పసీమ నెటు ♦ చేర్చెనొ మే నెటు నిద్రఁ గూరెనో. ౨౦౨౬

సీ. ప్రాసాదతతుల ను♦ప్పరిగల విహరించు,నట్టిఱేఁ డుండెనే ♦ చెట్టునీడ
హైమతలాళి ను♦ద్యానంబులం దుండు,ఘనుఁడు చరించెనే ♦ కటికినేల
మలయానిలము వీవఁ ♦ దలిరుఁబాన్పులఁ బండు,ధన్యుఁడు కూర్కెనే ♦ దర్భశయ్య
మంగళధ్వనులు చె♦లంగ మేల్కనునృప,వరుఁడు మేల్కానియెనే ♦ వాశితములఁ
తే. ప్రోదిచిలుకలపలుకుల ♦ మోదమునను,వినెడుపతి యెట్లు వినియెనో♦వికటసత్త్వ
పరుషరవముల వేనవేల్♦ప్రజలు గొల్వ,నుండునతఁ డెట్టు లుండెనో♦యొంటినిచట.
సీ. మొరసురానేలయే ♦ వరహైమరాజత,ప్రాసాద మాయెనా ♦ రామ నీకుఁ
గఱకుదర్భలప్రోవు ♦ నెఱిమించుమెత్తని,పానుపు లాయెనా ♦ భ్రాత నీకు
గారవృక్షముకొమ్మ♦లా రాణఁ బట్టున,నల్లినచేందువా ♦ యన్న నీకు
హోమనుగాలియే ♦ యువిదలు వీచెడి,వింజామరలగాలి ♦ విభుఁడ నీకు
తే. వందిమాగధనుతిగీత♦వాద్యరవము, పరుషకాకనిదానమే ♦ పరమపురుష
కనకభూషణరాజిని♦స్వనము లకట, ఝిల్లికాగణరావమా ♦ శ్రీయుతాంగ.
కం.మతి మోస మయ్యెఁ గా కీ,క్షితి నిట్టిది సత్యమొందు ♦ చెలఁగునె, కలవే
నతిమోహపడితి నారఘు,పతి యేడ్గఁ గటికి నేలఁ ♦ బండుట యేడన్? ౨౦౨౯
కం.తలఁపఁగఁ గాలముకంటెను,బలితము దైవంబు గాదు ♦ పరికింపఁగ నీ
యిల దాశరథిని రాముని, ఖలునట్టులు నిద్దురింపఁ♦గాఁ జేసెఁ గదా. ౨౦౩౦
కం.జనకునిసుత యఁట దశరథ,జనపతికోడ లఁట రాము♦సతి యఁట ప్రియద
ర్శన యఁట యాసీతయు, వని నేలను బండె నింత♦పాపము గలదే. ౨౦౩౧
కం.ఇది మాయన్న పరుండిన,యది శయనము కఠినధరణి ♦ నటు నిటు పొర్లన్
జెదరి నలంగెను బూరియు, మృదుతనునకు దర్భశయ్య ♦ యే మనవచ్చున్. ౨౦౩౨
ఉ. జానకియుత్తమం బయిన♦శయ్య యిదే,యిట నామె సొమ్ములన్
మేన ధరించియే బడలి ♦ నిద్దుర పొందె నటంచుఁ దోఁచెడిన్
మానుగ నిందు నందు సవె ♦ మంజులకాంచనసూక్ష్మరేణువుల్
కానఁగ నయ్యెడిన్, విధిని♦కారము నే మనవచ్చు దైవమా. ౨౦౩౩
ఉ. భామినియుత్తరీయ మిటఁ ♦ బట్టుకొనెం గనుఁగొంటిరే కుశ
స్తోమమునన్ దుకూలమున♦సూక్ష్మపుఁదంతువు లిందు రాజిలెన్,
నామదినాధ్వి యాసతికి ♦ నాథునిశయ్యయె సౌఖ్యదాయి యా
నేమెయి నున్న నద్ది వగ ♦ పేది శయించుట సీత యియ్యెడన్. ౨౦౩౪
చం.కటకట యెంతపాపుఁడను ♦ గష్టపుజీవిని నానిమిత్తమై
కుటిలత రాఘవుండు దన♦కోమలితో నిటువంటిశయ్యపైఁ

గటికిధరిత్రి దర్భలను ♦ గన్ను మొగుడ్చుట గల్గె దిక్కు లే
నటు వెత యింతకన్నఁ గల ♦ దా తలపోయఁగఁ గడ్పు భగ్గనెన్. ౨౦౩౫

ఉ. పుట్టను సార్వభౌమకుల ♦ ము న్వెలిఁగించుచు, లోకసమ్మతిం
బట్టుగ సర్వలోకహిత ♦ భావమునం జరియించె నీతికిన్
బట్టయి, యట్టిసుందరుఁడు ♦ పద్మదళాక్షుఁడు రక్తలోచనుం
డిట్టికఠోరతల్పముప ♦ యిం బవళింపఁగఁ గల్గె నే మనన్. ౨౦౩౬

కం. ధన్యుఁడు మహానుభావుఁడు, మాన్యుఁడు సౌమిత్రి యే సు ♦ మా కష్టదశన్
వన్యస్థలి నన్నను సౌ, జన్యమునన్ వెంట నంటె ♦ సమయజ్ఞుం డై. ౨౦౩౭

ఆ. ధన్యురాలు సీత ♦ తనపతితోడుత, వనికి నేగెఁ గుతుక ♦ మునను నరగ
మనకుచేష్టఁదలఁప ♦ మనల రాముండు ప్ర,సాదదృష్టిఁ గనుట ♦ సంశయంబ.

ఆ. దశరథుండు విబుధ ♦ ధామంబుఁ జేరుట, రామవిభుఁడు గహన ♦ రాజిఁ బడుట
నారకాటి లేమి ♦ నల్లాడునావిక,పోలె ధరణితలము ♦ జాలిఁ బడియె. ౨౦౩౯

సీ. వనవాసి యైనను ♦ వనజాతనేత్రుని, బాహురక్షిత మాటఁ ♦ బత్తనంబుఁ
గానఁ గోరఁ డెవ్వఁడుఁ ♦ గోరఁ జాలు న దెట్లు, ప్రాకారములు గాచు ♦ వారు లేక.
యేనుఁగుల్ గుఱ్ఱంబు ♦ లేర్పాటు లేకయుఁ, డెఱచినగవఁకులు ♦ డెఱచి యుండ
దిక్కు లే కెదలను ♦ దక్కు మోదంబులు, ప్రజ లున్న యాపాడు ♦ పట్టనంబుఁ

ఆ. బగతుఁ డెవ్వఁ డైన ♦ భక్ష్యంబు విషమిశ్రి,తంబుఁ దినెడిజడుఁడు ♦ ధరణిఁ గలఁడె
మన్నిమిత్త మకట ♦ యిన్ని త్రిప్పులు వచ్చెఁ, బాచితంబుఁ జెప్ప ♦ వాఁడ వినుఁడు.

ఉ. పండెడ నింతనుండి తృణ ♦ పర్ణచయంబున నొండె భూమిపై
నొండె, ధరించెదన్ జడల ♦ నూనెద నారల నెల్ల వేళలన్,
బండులఁ గందమూలములఁ ♦ బ్రాణము నిల్పెదఁ, దక్కు కాలమే
నుండెద హాయిగా వనిని ♦ నోరిమి నన్నప్రతిజ్ఞఁ దీర్చెదన్. ౨౦౪౧

ఉ. ఏలెడుఁ గాక రామవిభుఁ ♦ డీయిల లక్ష్మణుతోడ, నన్నకై
వాలినభక్తిఁ గాననని ♦ వాసముఁ జేయుచు నాకుఁ దోడగున్
బాళిని బిన్న తమ్ముఁ, డట ♦ బ్రాహ్మణముఖ్యు లయోధ్యలోన సీ
తాలలనేశుఁ బట్టము య ♦ థావిధిఁ గట్టి సుఖంత్రుగా కెదన్. ౨౦౪౨

ఉ. దేవతలార! మ్రొక్కెదను ♦ దీర్చుఁడు నాయభికాంక్షితంబు నే
నావిభు రామచంద్రుచర ♦ ణంబుల వ్రాలి యనేకరీతులన్
వావిరి వేఁడుకొందు, రఘు ♦ వర్యుఁడు నామతిఁ బోవఁ డేని నే
నే వని నుండు నందు, నతఁ ♦ డేటికి నన్ను నుపేక్ష సేసెడున్! ౨౦౪౩

మ. అనుచర్ వేఁగుచు నుండ వేగుటయు నా♦త్మాధీశసూనుండు త
మ్ముని శత్రుఘ్నునిఁ జీరి రేయి గనుల♦ మోడ్వంగనర్ రామచిం
తనచే; నాగుహుఁ దోడితెమ్ము తటినిఁ♦ దాఁటించుఁ గా తెల్లవా
రిని నా జాగరణంబ నా కనుచు నీ♦రీతిం బ్రసంగించుచోన్. ౨౧౪౪

ఉ. వచ్చి గుహుండు గేల్మొగిచి♦ స్వస్థత రేయి నదీతటంబునం
బుచ్చితివే సుఖంబొకొ చ♦మూతతి కంచును స్నేహయుక్తి వా
క్రుచ్చిన సేమమెల్లరకుఁ♦ గూరిమి నీదుసపర్య లెల్ల మా
యిచ్చకు నెక్కె, గంగఁ దరి♦యింపఁగఁ జేయుము మమ్ము నెల్లరన్. ౨౦౪౫

కం. అని తివరించి పలికిన, విని గుహుఁడుర్ నగరి కేగి♦ వేవేగమ త
జ్జనములఁ గని లేలెం డిఁకఁ, బనిగొని నావలను బూన్పఁ♦ బదఁడీ మీరల్. ౨౦౪౬

భరతుండు గంగానది దాఁటుట.

తే. సేన దాఁటింప వలయును♦ శీఘ్ర మనఁగ, వారు రాజాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి♦పంచశతము
నావలను దీర్చి పెద్దఘం♦టలు గవాక్ష, ములు పతాకలు కంబళ♦ములునుగలిగి

తే. స్వస్తికం బనుపేరఁ బ్ర♦శస్తిఁగాంచు,గొప్పనావల నిల్పిన♦ గురులు విప్ర
జనులు మున్నుగఁ దల్లులు♦సకలసతులు, నెక్కి రందఱుఁ గుతుకంబు♦లెదకు నెక్క

తే. అన్ని నావలలోన మే♦ లగుచుఁ బొండు,కంబళంబులు పఱచిన♦కమ్రఘంటి
కానినాదంబు చెన్నగు♦దాని గుహుఁడు, తేరఁ రాజకుమారులు♦దీవరముగ

సీ. ఆరోహణ మొనర్చ♦ నావల శకటముల్, వస్తువు లన్ని యుఁ♦ బడవలందు
నెక్కింప నవ్వేళ♦ నే మున్న నే మున్న, యని యోట దిగియెడి♦యుట్టివారి
తమనివాసంబుల♦ దహియించు సవ్వారి, నాపాత్ర యిది యిద్ది♦ నాది యనెడి
వారి పెన్నులివు ద్యో♦పథ మంటె బెస్తలు, గాలిచాఁపల నెత్తఁ♦ గదలి చనియె

ఆ. సతులతోడఁ గొన్ని♦ శకటాళితోఁ గొన్ని, హరులతోడఁగొన్ని♦ యానయుగ్య
తతులతోడఁ గొన్ని♦ తఱు లేగి వింతగ, దించె గంగయవలి♦తీరమునను. ౨౦౫౦

కం. జంగమధరణీధరము ల,నంగఁ బతాకములతోడ♦ నాగము లరిగెన్
రంగుగ బరికాంద్రురతో, గంగానది నీఁదికొనుచుఁ♦ గమనీయగతిన్. ౨౦౫౧

ఉ. కొందఱు దాఁటి రీఁదుచును♦ గొందఱు తెప్పలమీఁదఁ బోవుచుం
గొందఱు మ్రాఁకు లండఁగొని♦ కొందఱు కుండలపైఁ బరుండియున్
గొందఱు యానపాత్రములఁ♦ గొందఱు కోలములం దరించి రా
యందఱు వారి వారి కను♦వైన తెఱంగులఁ బెక్కు రేవులన్. ౨౦౫౨

భరతుఁడు భరద్వాజమహర్షిని సందర్శింపఁ బోవుట.

ఉ. అ మ్మెయి నేగి యందఱు ప్ర♦యాగ వనమ్మును మైత్ర మైనమూ
ర్తమ్మునఁ జేరి రంత నుచి♦తస్థలమం దొగి నెల్లవారి సా

ఖ్యమ్ముగ నుండఁ బంచి మను♦జాధిపుఁ డాత్మపురోహితాళితో
సమ్మతిఁ బాదచారి యయి ♦ చయ్యనఁ బోయె ఋషిప్రకాండమున్ ౨౦౫౩

తే. జ్ఞానవృద్ధుఁ దపోవృద్ధు ♦ జంభదమన,వరపురోధ భరద్వాజుఁ ♦ బ్రవయుఁ జూడఁ
బోవుచో మానివర్యప్ర♦భూతరమ్య,నగవిరాజిత మైనవ♦నమ్ముఁ గనియె. ౨౦౫౪

చం.కని యొకకోసునంద జన♦కాండము నిల్వఁగఁ బంచి, శస్త్రముల్
ధనువును వీడి, మేనఁ బరి♦ధానము మీఁదికి నుత్తరీయముం
బూనరఁ, బురోహితాగ్రుఁ డయి ♦ పోవ వసిష్ఠునిఁ జూచినంత నా
సనముననుండి డిగ్గి తన♦ఛాత్రుల నర్ఘ్య మొసంగఁ బంచుచున్. ౨౦౫౫

సీ. మునిభరద్వాజుండు ♦ ఘను వసిష్ఠునిఁ జేరి, యాతనిపిఱుఁదన ♦ యరుగుదెంచి
తన కభివాదనం♦బును ఘటించినవాని, దశరథసుతుఁ డని ♦ తలఁచి మదిని
నానుపూర్వ్యంబుగ ♦ నర్ఘ్యపాద్యంబుల, ఫలముల నొసఁగి నీ♦బలములకును
గోశమిత్రాళికిఁ, ♦ గుశలమకా యని, ప్రశ్నించి దశరథు♦పా టెఱింగి

తే. యుండుటను దాని నడుగక ♦ యుండె నంత
భరతుఁడు వసిష్ఠుఁడును మునిఁ ♦ బక్షిహారిణ
వృక్షదేహాగ్నులకు నెల్ల ♦ వేఱువేఱఁ
గుశల మడిగిన నాయన ♦ కుశల మనుచు. ౨౦౫౬

భరద్వాజుఁడు భరతునిరాకకుఁ గారణ మడుగుట.

చం భరతునిఁ జూచి రాఘవుని♦పైఁ గలరక్తిని బల్కు, నేలుచున్
ధరణిని నీవు వచ్చినని♦దానముఁ జెప్పుము, నీదుచర్యలఁ
దురితము దోఁచె, రామవిభుఁ ♦ దొయ్యలితో ననుజాతుతోడుతన్
జిరవనవాసిఁ జేసెఁ గద ♦ స్త్రీవశుఁ డై నినుఁ గన్నయాతఁడున్. ౨౦౫౭

ఉ. పొమ్మనినంత మా ఱనక ♦ పోయెఁ గదా పదునాలుగేండ్లు దా
సమ్మతిఁ గాన నుండఁగఁ బ్ర♦శస్తచరిత్రుఁ డపాపశీలికిన్
దమ్మున కెగ్గుగూర్చి వసు♦ధాతల మెల్ల నకంటకంబుగా
నెమ్మది నేల నెంచితివె ♦ నిర్దయవృత్తిని గైకనందనా! ౨౦౫౮

కం.పాపార్జితంబు నింతటి,తీపా నీ? కనిన నతఁడు ♦ దీనుం డై బా
ష్పాపూర్ణనేత్రుఁ డై య,త్తాపసుఁ గని యిట్టు లనియెఁ ♦ దడఁబడఁ బల్కుల్.

చం.అకట మహానుభావ! నిను♦నంతటివాఁడును నిట్టు లెంచ నీ
తకలుషు వ్యర్థజీవిని గ♦దా? యొకపాపము లేదు నాయెడన్;
వికటకఠోరవాక్కులను ♦ వీనులఁ గ్రుచ్చుట మేలె; కైకపు
త్రకుఁ డనునింద దప్ప నొక♦తప్పును గల్గదు సుమ్ము నాయెడన్. ౨౦౬౦

ఆ. నేను లేనివేళ నిష్ఠుర మై నాదు,జనని సల్పినట్టి ♦ చెనఁటిచేఁత
నామతంబు గాదు ♦ నాయిష్టమును గాదు, దాన నంతసంబుఁ ♦ బూన నెదను.

ఉ. పోవుచు నున్నవాఁడ రఘు♦పుంగవుఁ దోడ్కొనిరా నయోధ్యకుఁ
బావనశీల! యాయనఘు♦పాదయుగంబులమీఁద వ్రాలి స
ద్భావమునన్ క్షమింపు మని ♦ ప్రార్థన సేయఁగఁ బూనినాఁడ; నీ
తావిభుఁ డిప్డు డెచ్చట య♦థానుభవృత్తిఁ జరించుఁ జెప్పుమా ౨౦౬౨

చం. స్థిరకృప నన్న నంతట వ♦సిష్ఠుఁడు లోనగువారు వేఁడినన్
భరతునిఁ జూచి మౌని యిటు ♦ పల్కెను రాఘవవంశ్య! నీకు నీ
గురుహితవృత్తియున్ దమముఁ ♦ గోవిదసాధ్వనుయాయితల్ దగున్
బరఁగుము నిత్యకీర్తివయి ♦ భాసురతేజ జగత్త్రయంబునన్. ౨౦౬౩

చం. ఎఱుఁగనివాఁడఁ గాను క్షర♦ణీశ్వరనందన! నీమనంబు, నే
నెఱిఁగియు నీకుఁ గీర్తి ఘటి♦యింపఁగ బుద్ధి దృఢీకరింపఁగా
బిఱుసన నాడినాఁడఁ; బృథి♦వీజయుఁ డమ్ముఁడుఁ గొల్వ రాముఁడున్
వఱలెడిఁ జిత్రకూటగిరి♦వర్యమునన్, నిజ మే నెఱుంగుదున్. ౨౦౬౪

కం. ఈపూఁట నిందు నిల్వుము, నీపరిజనమంత్రిజనులు ♦ నీవుఁ బ్రియమునన్
రేపాడి పోవఁ జను నీ,తాపతిఁ గనఁ గామితార్థ♦దానప్రవణా. ౨౦౬౫

కం. అనవుడు నట్టులకా యని, జనపాలతనూజుఁ డాని♦శన్ నిలిచె నటన్
ముని యాతిథ్యార్థము ప్రా,ర్థన మొనరుప నాతఁ డాభ♦రద్వాజు ననున్. ౨౦౬౬

కం. ఇచ్చితిరి పాద్య మర్ఘ్యం, బిచ్చితి రాతిథ్య మడవి ♦ నెసఁగెడిదానన్
సచ్చరితా! తుష్టుఁడ నన, మచ్చిక నగ వంకురింప ♦ మౌని వచించెన్. ౨౦౬౭

ఉ. ఏమియొ కొంచె మిచ్చుటనె ♦ తృప్తి వహించితి, వే నెఱుంగుదున్;
భూమిప! నీకు సేనకును ♦ భోజన మీయఁగ వేడ్క యయ్యెడున్
నామతి నీవు పోవుట ఘ♦నంబు ముదం బిడు నాకు, వాహినీ
స్తోమము దూరమం దిడితి ♦ తోడ్కొని రా వది యేల నావుడున్. ౨౦౬౮

చం. మునివర! మీభయంబునఁ జ♦మూనివహంబులఁ దేను, రాజు లేన్
జనపతిపుత్రు లేని జేత♦నంబునఁ ద్వాజ్యము చేఁత మే లగున్
మునివిషయంబు,లశ్వకరి♦ముఖ్యబలాంగము లాశ్రమోటజా
వనిరుహపాళిఁ దీర్చు నని ♦ వచ్చితి నొంటరిగాఁగ, నం చనన్. ౨౦౬౯

కం. వలదు తడ వింక సేనలఁ, బిలిపింపు మటంచు మౌని ♦ ప్రియమునఁ బలుకన్
బలఁగం బంతయు రా రఘు,కులముఖ్యుఁడు పనిచె నంతఁ ♦ గుతుకము మీఱన్

భరద్వాజుండు భరతునకు విందుపెట్టుట.

సీ. ఋషివరేణ్యుండగ్ని ♦ గృహమునఁ జొచ్చియు, మ్మాఱు వార్చియు ముఖ ♦ మార్జనంబు
నిరుమాఱు సల్పి భూ ♦ వరున కాతిధ్యార్థ, మయి విశ్వకర్మ నా ♦ హ్వాన మొనరఁ
జేసి యాతిధ్యంబుఁ ♦ జేసెద సేనకు, విశ్వకర్మయుఁ ద్వష్ట ♦ వేగ వచ్చి
గృహసంవిధానంబు ♦ నిష్పన్న సేయుఁడు, శక్రాదిదిక్పతుల్ ♦ సకలవస్తు
తే. తతుల నరయుఁడు ప్రాక్ప్ర ♦ త్యక్కులందు, మింట నేలను గలిగిన ♦ మేటినదుల
కొన్ని యిక్షుజలంబులఁ ♦ గొన్ని సురను, గొన్ని మైరేయముల నిటఁ ♦ గూర్చుఁగాక.
సీ. దేవగంధర్వవి ♦ శ్వావసుహూహూఁడు, హాహాయండు నుభయవి ♦ ధాప్సరసలు
విశ్వాచియు ఘృతాచి ♦ వినుత యలంబుస, నాగదంతియు హేమ ♦ నగనివాస
హేమయు మిశ్రకే ♦ శీడ్యనామ్నియు మొదల్, బ్రహ్మేంద్రులనుగొల్చు ♦ పద్మముఖులు
తుంబురుఁ డాదిగాఁ ♦ దో డొప్ప మేళంబు, తో రండు ధనదుని ♦ తోషణదము
తే. వస్త్రభూషణసత్పత్ర ♦ వంత మంగ
నాఫలము నైన చైత్రర ♦ నంబ రమ్ము
చంద్రుఁ డొసఁగుత భక్ష్యభో ♦ జ్యములు లేహ్య
చోష్యములు వివిధాన్నముల్ ♦ చొప్పు చెడక. ౨౦౭౨.
కం. పలుతెగ లగుపూవులచేఁ, జెలు వగుమాల్యములు సురయు ♦ సిద్ధరసముతోఁ
దులితము లగుపేయంబులుఁ, గలిగింపఁగ నలయు శశి స ♦ కలమాంసంబుల్.
చం. అనుచు సమాధియుక్తుఁ డయి ♦ యమ్ముని శిక్ష స్వరంబు తప్ప కా
స్థను గరముల్ మొగిడ్చి జప ♦ తత్పరుఁ డౌచును బ్రాఙ్ముఖుండునై
వినుతి యొనర్ప దేవతల ♦ వేఱుగ వేఱుగఁ బేరువాడి చ
య్యన మలయాద్రిదర్దురసు ♦ ఖానిల మయ్యెడ వీచె హాయిగన్. ౨౦౭౪
కం. కురిసెను బువ్వులవానలు, మొరసెను దుందుభులు దిశల ♦ ముఖముల నెందున్
బెరసెను దివ్యామోదము, నెరసెను నచ్చరలపిండు ♦ నృత్యము లంతన్. ౨౦౭౫
ఉ. అచ్చరమచ్చకంటుల ల ♦ యాన్వితహారిసుఖావహంబు నా
నచ్చపువీణెనాదముల ♦ యం గెఱఁగించెను వారిరాకలన్
మెచ్చులు గొల్పునారవము ♦ నిల్చినయంతన సేన లెల్ల నిం
పెచ్చఁగఁ గాంచి రచ్చటను ♦ హృద్యము నాగృహసంవిధానమున్. ౨౦౭౬
తే. ఉర్వి సమతను గనె నైదు ♦ యోజనములు, నీలవైదూర్యసన్నిభ ♦ స్నిగ్ధశాద్వ
లంబులొప్పారె నందు బి ♦ ల్వంబు వెలగ, మాదిఫలములు పనసలు ♦ మావిడులును.
కం. వెలసెను నట నుసిరికలును, ఫలయుక్తినిజైత్రవనము ♦ పఱతెంచె నదుల్
విలసితతటగతతరుసం, కలితంబులు నగుచు నటకుఁ ♦ గ్రన్ననవచ్చెన్. ౨౦౭౮

సీ. చదరపుటిండ్లుఁ గుం♦జరవాజిశాలలుఁ దోరణంబులు, హర్మ్య♦వారములును
సితమేఘనిభములు ♦ భృతతోరణంబులు, శుక్లమాల్యాకృతుల్ ♦ సురసువాస
నాన్వితంబులు చతు♦రస్రములై విశా,లంబులు శయనాస♦నంబులు మఱి
యానముల్ దివ్యర♦సాంచితాన్నంబులు, వస్త్రముల్ నిర్మల♦భాజనములు
తే. సైనరాజగృహంబులు ♦ నమరి యుండె
స్నానభోజనవసతులు ♦ శయనగృహము
లొప్పె భరతుండు తద్భవ♦నోత్తమంబుఁ
జొచ్చె మునియాజ్ఞ మునిశక్తి ♦ మెచ్చుకొనుచు. ౨౦౭౯
చం. అనుచరమంత్రియుక్తిని నృ♦పాసనముం వ్యజనంబు ఛత్రముం
గని యటఁ గైకయీసుతుఁడు ♦ గాఢతరం బగుభక్తి వానికిం
జనుచుఁ బ్రదక్షిణంబు రఘు♦చంద్రుఁ దలంచుచుఁ జామరంబుఁ గై
కొని సచివాసనంబునను ♦ గూరిమి మీఱఁగఁ గూరుచుండినన్. ౨౦౮౦
తే. మంత్రులుఁ బురోహితులును గ్ర♦మంబుగాఁగఁ
గూరుచుండఁగ నారాచ♦కొమరు వెనుక
సైన్యపతియుఁ బ్రశాస్తయు ♦ సరస నుండి
రంత దివ్యప్రభావమ♦హర్షి మహిమ. ౨౦౮౧
ఆ. ఆముహూర్త మంద ♦ యచ్చటఁ బాయస,కర్దమితము లేర్లు ♦ కైకతనయు
దాపునందుఁ బాఱె ♦ నాపగాతటములఁ, బాండుమృద్విలిప్త♦వసతు లమరె.
కం. సురకంజాక్షులు దివ్యా,భరణవిభూషితలు బ్రహ్మ♦పనుపున నపుడే
యిరువదివేవురు వచ్చిరి, యరు దందుచు నుండఁ జూచు♦నట్టిజనంబుల్. ౨౦౮౩
కం. పవడంబులచే నవర,త్నవితానముచేతఁ గాంచ♦నంబున సొబ గా
వివిధాలంకృతు లొప్పఁగ, నవలా లేతెంచి రర్థ♦నాథునియాజ్ఞన్. ౨౦౮౪
తే. మనుజు నెవ్వరు సోఁకిన♦మాత్రలోన, వెఱ్ఱి పట్టినయటుల లగు ♦ వికలమతిని
నట్టియచ్చర లరుదెంచి ♦ రమరవనము,నుండి యిరువదివేవు ర♦త్యుత్సవమున.
కం. తుంబురునారదగోపులు, డంబున నీరేజహితు వి♦డంబించెడివా
రింబుగఁ బాడిరి మునియా,జ్ఞం బృథివీనాథతనయు♦సన్నిధియందున్. ౨౦౮౬
తే. మిశ్రకేశి యలంబుసా♦మీనవేత్ర, పుండరీకయు వామన ♦ పోఁడిమిగను
భరతుముంగల నాడిరి ♦ పలుతెగ లగు,చైత్రరథవనసుమము ల♦చ్చటికి వచ్చె.
కం. మారేడులు మార్దంగికు, లై రావులు నర్తకులుగ ♦ నై తాండ్రలు నిం
పారంగఁ దాళధరులై, యారేయిముదంబుఁ గూర్చె ♦ నమ్మునిముదలన్. ౨౦౮౭

తే. తాలతిలకంబులును నక్త♦మాలకములు, సరళములుఁ గుబ్జ లగుచును ♦ సంచరింప
స్త్రీలరూపంబులం గొని ♦ శింశుపలును, నుసిరికలును జంబూద్రుమ♦విసరములును

తే. మాలతీమల్లికాజాతి♦మంజులతలు, నమ్మహామునివర్యుని♦యాశ్రమమున
శ్రవ్యతర మైనసూక్తుల ♦ శ్రవణపర్వ,ముగనుభాషించి సుందర♦మూర్తులొప్ప

మ. మదిరాపాయులు! రండు త్రాగుఁ డిదిగో ♦ మద్యంబు, నాఁకొన్నవా
రిదిగోఁ బాయస మారఁ గ్రోలుఁ, డివె ♦ స్వేచ్ఛన్ మాంసముల్ మెక్కుఁడీ,
పసఁడీ యంచును నొక్కనొక్కనికి శం♦పాదేహ లెన్నండ్రు స
మ్మద మారం దలయంటి న ల్గిడుచు నం♦భఃపూరముల్ పోయుచున్ ౨౯౧

చం. జిలుఁగుమడుంగు లిచ్చుచును ♦ సీవిరులం గొని ప్రక్క నిల్చుచున్
గలికి సురన్ సుపాత్రములఁ ♦ గమ్మగఁ గ్రోలఁగ నిచ్చి యిచ్చి యి
చ్చెలువున సంచరింప ముని♦శిక్షితవాహనపుల్ గజాశ్వజా
ళులకును మేపు వెట్టిరి య♦లోభగతిన్ ఖరభద్రజాతికిన్. ౨౯౨

కం. వేలలతో సారాయము, వాలాయము గలిపి చెఱకు♦పా లిడిరి మహీ
పాలకసేనావాహన,జాలంబుల కెల్ల వెక్క♦సం బగుదాఁకన్. ౨౯౩

ఉ. కట్టరు రౌతు లశ్వములఁ ♦ గట్టరు మావటివాండ్రు దంతులన్
బొట్టలు నిండ మెక్కి పడి ♦ పొర్లుచు గుఱ్ఱు లెఱుంగఁ జాలమిన్
దొట్టినసర్వకామములఁ ♦ దోరముగాఁ దని వొంది నెండి కే
ల్పట్టి వియచ్చరాంగనలు ♦ బల్విడి వెంబడి రాఁగ సైనికుల్. ౨౯౪

ఉ. పోమిఁక దండకాటవికిఁ ♦ బోమ యయోధ్యకు నందు మియ్యెడన్
సేమము గల్గుఁ గాత నృప♦శేఖరుఁ డారఘురామమూర్తికిన్
క్షేమము గల్గుఁ గాక యల♦కేకయరాజతనూజపట్టికిన్
బోమిఁక వార లెట్లయినఁ ♦ బోదుము గా కని కూఁతపెట్టఁగన్. ౨౯౫

సీ. ఆడెడివారును ♦ బాడెడివారును, గూడెడివారును ♦ వీడువారు
నవ్వువారును మదిఁ ♦ గ్రొవ్వువారును బరు,వెత్తువారును బూవు ♦ లెత్తువారు
నయి యెల్లసైనికుల్ ♦ నాక మియ్యది పొ మ్మ,టంచుగర్జింపఁ బ్ర♦హర్షితమతిఁ
దిని యుండియును నన్న♦మును మఱి తినఁగోరి,యును గడుపు లేమికి ♦ నుమ్మలింత్రు

తే. చేటులును బరిచారికల్ ♦ చేడియలును
నూతనాంబరములఁ దాల్చి ♦ రాతతముగ
మునికృతాన్నంబు దక్క న♦య్వనములోన
రాఁజవేయరు ప్రాయ్యు లా♦రాజభటులు. ౨౯౬

కం. మావులు ఖరములు లొట్టెలు, గోవులు మృగసంతతులును ♦ గుంజరములు నా
నావికిరంబులు నాపో, కావటిలన్ ముదముఁగాంచె ♦ నాసమయమునన్. ౨౯౭

కం. తల మాసిన మెయి మాసిన, వలువలుమాసిననరుండు ♦ పరికింపఁగ న
ఖ్బలముల్లఁ లేఁ డొకఁడును నాఁ, కలిగొన్న యతండు లేఁడు ♦ కలికంబునకున్.

కం. పలుదెఱ లగుపండ్లనిచయముఁ, బలు తెఱఁగు లగుఫలచయములు ♦ బహుకుసుమగణో
త్కలితధ్వజములు బంగరు, తెలె లొప్పెను వేనవేలు ♦ దివ్యము లగుచున్.

సీ. వనపార్శ్వములఁ బాలు ♦ పరిరుచిమంతంబు, లమలధేనువులు చ ♦ న్నవియఁబిదికె
మైరేయపాయస ♦ మాంసకూపంబులు, పెక్కులైయొప్పె న ♦ ల్దిక్కులందుఁ
గుక్కుటంబులయుఁ గే ♦ కులయు జింకలయును, వండినమాంసముల్ ♦ నిండియున్న
బంగారుపాత్రముల్ ♦ రంగారుచెఱకుపాల్, బావులు స్నానసం ♦ భావ్యము లగు

ఆ. సురభికల్కములును ♦ సున్నిపిండులు నుష్ణ, జలము లమరె మేలి ♦ కొలఁకులందు
దంతధావనార్హ ♦ కాంతకూర్చాకృతు, లైనపుడక లెసఁగె ♦ నన్నికడల. ౨౧౦౦

కం. ఆవులమావుల మొత్తలు, దేవులు కమలోత్పలసుమ ♦ బృందంబులు నై
పావనజలములు గిలసఁ, బావులు మడుఁగులును శస్త్ర ♦ వర్గము పీటల్. ౨౧౦౧

కం. మంచంబులు బంగారపుఁ, గంచములు రసాలరసము ♦ గల డిగ్గియలున్
మంచిలసంగము లేలా, సంచయములుఁ గన్నుఁ బెఱఁగు ♦ జానగుకడవల్. ౨౧౦౨

కం. ముచ్చెలును బావుకోళ్లును, నచ్చపుఁగిలుచెప్పు లొప్పె ♦ నద్దము లమరెన్
మెచ్చులకాటుకబరిణలు, నిచ్చకొలఁది దువ్వెనలును ♦ నెన్నియొ యుండెన్. ౨౧౦౩

కం. తూర్ణంబుగ భక్షితములు, జీర్ణంబులు గావుటకును ♦ జిత్రౌషధసూ
దీర్ణంబు లయినజలములఁ, బూర్ణంబులు నైపస్థలులఁ ♦ బొలుపారె నటన్. ౨౧౦౪

కం. కలఁబోలుచు నద్భుతమ్ము, చెలునం బగుమౌనివర్యు ♦ చేసినవిందున్
దిలకించి యాజనంబులు, పలుకఁ దరము గానివింత ♦ పాటుం గాంచెన్. ౨౧౦౫

కం. నందనమున నన్నృతాంధో, బృందంబులమాడ్కి నెలమి ♦ వెలయుచు మునిసం
క్రందనువనమునఁ దజ్జను, లందఱు విహరింప రేయి ♦ యంతయుఁ బోయెన్.

కం. గంధర్వులు బృందారక, సింధురయానలును నదులుఁ ♦ జిక్కినవి తపో
బంధురుఁ డగుముని యాజ్ఞ వ, సుంధర విడి దివికిఁ జనియె ♦ సురచయములతోన్.

ఉ. త్రావినమత్తు మెక్కినసు ♦ దార్థము నిక్కుమెయిన్ ధరించున
వ్వావుల తావి మేనఁ గడుఁ ♦ బూసినగంధమురీవి దివ్యభూ
షావిభవంబు వస్త్రముల ♦ సంచయముల్ పొలుపార సైనికుల్
రే విలసిల్లినట్టులె స ♦ లీలగ నుండిరి సర్వ మెంచుచున్. ౨౧౦౬

కం. భరతుం డీగతి రాలిరి, పరివారముతోడఁ గడపి ♦ వరువాతఁ జనెన్
దరిసింప భరద్వాజునిఁ, బరమర్షియు సతనిఁ జూచి ♦ పరమప్రీతిన్. ౨౧౦౭

ఉ. రాతిరి మావనంబునను ♦ రాజకుమారక! నీకు సౌఖ్యముం
బ్రీతియుఁ గూడెనయ్య? చెపు♦మీ భవదీయుల కాతిథేయముల్
జేతము తెప్ప రంజిలఁగఁ ♦ జేసె నొకో? యన నమ్రుఁడౌచు భూ
జేత నిజాశ్రమంబు విడి ♦ నిర్గతుఁ డౌమునితోడ నిట్లనున్. ౨౧౧౦

భరతుఁడు భరద్వాజర్షిని రామాశ్రమంబునకుఁ ద్రోవ యడుగుట.

ఉ. సన్నుతశీల! రాత్రి సుఖ♦సంపదఁ దేలిరి యెల్లవారు, భో
గోన్నతి నిట్టి దట్టి దని ♦ యోపి వచింపఁగ నావశంబె, సం
పన్నము సర్వముల్, సచివ♦వర్యులకుల్ జనపాళికిల్ సుశా
ల్యన్నము లాదిగా శుభప♦దార్థములం దని పల్కె మౌనినున్. ౨౧౧౧

కం. అన్నను గనుతమకంబున, నున్నాఁడను నేఁ బోసంగు ♦ మోమునివర్యా!
విన్నపము నాలకించి ప్రసన్నుఁడ వై మైత్రిదృష్టి ♦ సాగింపు ననున్. ౨౧౧౨

ఉ. ఎక్కడ నున్నవాఁడొకో ము♦నీశ్వర రాముఁడు, మార్గ మెద్దియో?
యిక్కడ కెంతదూరొ? మిఫు ♦ డేగఁగఁ గోరెద, నన్న మౌని యీ
ప్రక్కన యోజనద్వయము♦పై నఁటయోజన మేగఁ గానలోఁ
జక్కఁగ నిర్జనం బయిన♦చాయ, నటల్ నయనాభిరామ మై ౨౧౧౩

సీ. చిత్రకూటం బనఁ ♦ జెలువారు నగ మొండు, దానికి నుత్తర♦తలమునందు
సుందరతరులతా♦బృందతుందిలమని, మందాకినీనది ♦ యందగించు
నానదీనికటంబు♦నం దుండుఁ జిత్రకూటం బను శైలంబు ♦ టెంబుమీఁటి
యాకెంటి నడుమను ♦ నాశ్రమంబునఁ దండ్రి నీయన్న వసియించు♦నిక్కమిదియు

ఆ. నిట్లు దక్షిణముగ ♦ నేగుము వ ేగ, సవ్యదక్షిణముగఁ ♦ జను నొకొండు
బాట దానియందు ♦ బలఁగంబు నడుపు మచ్చోటఁగనెదు రాము♦సుగుణధాము.

సీ. ఇట్లు భరద్వాజుఁ ♦ డేగుమార్గంబును, దెలుపఁగ దశరథు♦దేవు లెల్లఁ
దమయానములు డిగ్గి ♦ తద్విప్రవరుఁ జుట్టి, కొలిచిరి కౌసల్య ♦ పలుకవాలు
చిక్కనమేనితోఁ ♦ బ్రక్క సుమిత్ర రా, మునిపాదయుగళికి ♦ మ్రొక్కి నిలువ
వ్యర్థకామయు లోక♦వర్గవిగర్హిత, కైక మ్రొక్కెడి ఋషి♦లోకపతికి

ఆ. సిగ్గుచేత భరతు♦చెంగట నిలిచిన, భరతుఁ జూచి యిట్లు ♦ పలికెఁ దపసి
దివసనాథవంశ్య ♦ తెలుపవే మీతల్లు, లెవ్వ రనిన నాతఁ ♦ డిట్టు లనియె ౨౧౧౪

భరతుఁడు భరద్వాజునకుఁ దనతల్లుల నెఱిఁగించుట.

ఉ. పుట్టెఁడుశోకభారమునఁ ♦ బొక్కు చుపాసముచేఁ గృశించుచుల్
బట్టుగ ధర్మదేవత య♦నం గనుపట్టెడిసాధ్వి యాజికిం

బట్టపుదేవి, యీామెయ సు♦మా పురుషోత్తము సింహవిక్రముం
బట్టిగఁ గాంచె నయ్యదితి ♦ మాధవుఁ గాంచినపోల్కి రామునిన్. ౨౧౧౬

ఉ. అల్లదె యీామె వామభుజ ♦ మల్లన సూఁది దురంతవేదనన్
మల్లడిగొం చరణ్యమున ♦ మ్లానసుమం బగుగన్నరో యనన్
వెల్లనపాటి తోఁచుసతి ♦ విశ్రుతశీల సుమిత్ర, తత్సుతుల్
సల్లలితప్రచారు లగు♦లక్ష్మణుఁడుం బినతమ్ముఁ డీతఁడున్. ౨౧౧౭

ఉ. ఏపి మహాపరాధము ము♦నీశ్వర! ప్రాణముమీఁదఁ దెచ్చె ని
ష్పాపుల కన్నదమ్ములకుఁ ♦ బార్థివు స్వర్గతుఁ జేసె నట్టి దా
పాపిని మూఢచిత్త ఖల ♦ భామిని నిష్ఠురశీల శార్యసం
ప్రాపితభోగ దుస్సుభగ♦మానిని కైకయి యిగ్గియే సుమీ. ౨౧౧౮

తే. ఆర్యరూపిణి యైనయ♦నార్య యదయ, పాపనిశ్చయ నాదుసం♦తాపమునకు
మూలకారణ మైనట్టి♦మూర్ఖురాలు, నన్నుఁగన్నదిగా నెంచు ♦ సన్నుతాఢ్య!

కం అని బాష్పగద్గదధ్వనిఁ, దనపలుకులు తొట్రుపడఁగ ♦ దర్వీకరరీ
తిని రోఁజుచుఁ గను లెఱ్ఱగఁ, బనవెడునాతనికి మూని♦పతి యిట్లనియెన్. ౨౧౨౦

కం.సీతల్లి నేల దూఱెదు, ఖ్యాతయశా! రామవిభుని♦గహననివాసం
బాతతసుఖదం బగుఁ జు,మ్మా తపసుల కసురులకును ♦ మనుదనుజులకున్. ౨౧౨౧

భరతుఁడు చిత్రకూటంబునకుఁ బ్రయాణ మగుట.

కం.పయనింపుఁ డనిన ద్రొక్కుచు, హయగజరథవివిధవాహ♦నాదులతోడన్
రయమునఁ జనఁ దొడ్గెను యమి,నియమితమార్గమునఁ బుణ్య♦నిష్ఠుం డంతన్.

కం.హాటకభూషోపంచిత, ఘోటకముల స్యందనముల ♦ గురుజనమున నే
ర్పాటుగఁ దీరిచి జనతా,కోటులు పయనించె నెక్కి ♦ కుతుకముతోడన్. ౨౧౨౩

కం.కంజరికతుల్యరాజిత,కుంజరికన్యకలు నిసుఁ♦గుల్ గంటలు మ్రోఁ
గం జని జడికారుస ఘన,పుంజంబులు గ్రద్ద లొలయఁ ♦ బోయెడికీలిస్. ౨౧౨౪

కం.చినచిన్నవి పెదపెద్దవి, కన నివిధము లై మహోష్ఠ♦కలితంబులు వా
హనములు పోనం దొడఁగెను, జనియె భటావళియుఁ బాద♦సంచారమునన్.

కం కను లెప్పుడొ కౌసలి నా,యిన తేజుల సుతుల ననెడి♦యొలమిని దమవా
హనములఁ గౌసల్యాదులు, చనిరి మహాసమ్మదమున ♦ సత్వర లగుచున్. ౨౧౨౬

కం.భరతుఁడు తరుణార్కాన్నృత, కిరణనిభం బయినపల్లి♦కని నెక్కి చనన్
బరివారంబులు గొలువఁగ, సరిగెను బెనుమేఘ మన మ♦హానీకినియున్. ౨౧౨౭

కం.చని చని దక్షిణపుందెస, వనచయముల దాఁటి గంగ♦పరవేలను జొ
చ్చెను ద్రస్తపక్షిమృగ మయి, పెను పగువన మొక్కఁ డచట ♦ వీరవరుండున్.

సీ. అపుడుప మగునప్పు • డా సేనరాకకుఁ, గలగుండుపడుచు న • క్కానలోని
వనగజంబులు పర్వి • పాఱె నాత్రొక్కుల, హల్లకల్లోలంబు • లగుచు ఋశ్య
రురుపృషతంబులు • గిరినదీవనరాజి, నెక్కడఁ జూచినఁ • బిక్కటిల్లె
వాహినీపతిఁ బోలు • వాహిని వ్యాప్తమై, మన భూమి నెంతయు • నాక్రమించెఁ
ఆ. జటులజవము లైన • సైంధవంబులచేత, గంధసింధురముల • గణముచేత
బంధురంబు నైన • వాహిని నడుచు చోఁ, గానరాదు దీర్ఘ • కాల మిలయు ౨౧౨౯
ఆ. ఇట్లు పోయి పోయి • యెంతయు దవ్వుగ. వాహనములు డయ్య • వాసవాభుఁ
డచోటు చేరి పలికె • నసఘు వసిష్ఠమా, నీంద్రుఁ జూచి కంటె • యివ్వనంబు.
కం. మనకు భరద్వాజుఁడు ప, ల్కినదేశం బిదిగఁ దోఁచె • గిరి యది యగుఁబో
ఘనచిత్రకూట మీవా, హిని మందాకినియు కంటి • రే దూరమునన్. ౨౧౩౦

భరతుఁడు శత్రుఘ్నునకుఁ జిత్రకూటవనంబు వర్ణించి చెప్పుట.

కం. అసితజలదాభశోభా, లసితం బగువన మటంచు • లక్ష్మణునను జా
దెసఁ గన్గొని గిరిసానుల, పసఁ జెలఁగు మదద్రితుల్య • వారణగణముల్. ౨౧౩౨
ఉ. సామజముల్ చనంగ రభ • సంబున రాల్పడి యయ్యె, వృక్షముల్
కోమలసూనరాజులను • ఘుమ్మన రాల్చెను, నూత్నకాత్యయ
శ్యామలవారివాహములు • నంబువులం దొరఁగించుభంగి నై;
యామరకిన్నరోత్కరస • మాచరితం బగుదేశ మల్లదే. ౨౧౩౩
చం. మకరనివాససాగరము • మాడ్కి రహించె మృగాకులంబు గో
త్రకటకదేశముం గనితె • తమ్ముఁడ తోలఁగ సైనికుల్ భయా
ధికగతిఁ బాఱఁ జొచ్చె నలు • దిక్కులవాతవిఘాతశారద
ప్రకటవలాహకావళి న • భస్స్థలిఁ బోలె మృగోత్కరంబులున్. ౨౧౩౪
కం. నల్లనిమేఘం బన రుచి, మొల్లమి గలకురుల నెగయ • ముడి వైచి భటుల్
పెల్లుగఁ బూవుల ముడిచిరి, యల్లదిగో దాక్షిణాత్యు • లనఁగాఁ గంటే. ౨౧౩౫
కం. జనవర్జిత మీశైలము, జనతాసంకీర్ణ మగుచు • సంశోభించెన్
మనపురి యయోధ్యరీతిని, గనులకుఁ బండువుగ నిపుడు • కాంచితె దీనిన్.
కం. గిట్టలతాఁకున ధూళులు, బుట్టి నభోమండలంబుఁ • బొదిఁగప్పినఁ దా
నట్టన గాలియుఁ జెదరం, గొట్టెడి హర్షంబు నాకుఁ • గూర్చెడిభంగిన్. ౨౧౩౭
ఉ. రామునిఁ గాంచుకౌతుకభ • రంబున నెవ్వడిఁ బోవుసైనిక
స్తోమముఁ గంటె తేరుగమి • తోరపునాదున కుల్కి పాఱు నీ
భూమిధరంబువందలి ప్ర • భూతమనోజ్ఞమయూరపాళి లెం
తేమిద మెుప్పుఁ గూర్చెఁ గని • తే యవె సానువులందుఁ దమ్ముఁడా ౨౧౩౮

ఉ. కన్నులపండువయ్యెఁ గనఁ ♦ గా నిది కేవలనాకతుల్య మై
యున్నది, తాపసాశ్రమము ♦ లుండెడు నిం దని తోఁచెఁ, బుష్పసం
ఛన్నము లట్లు బిందుమృగ ♦ సంతతు లయ్యెనె, రామునాశ్రమం
బున్నెడ సోయఁ బంప నగు ♦ నొయ్యనఁ గొండొకనాథుసైన్యమున్. ౨౧౩౯

చం. అన విని కొంద ఱేగి వని ♦ నక్కడ నక్కడ రోసి యొక్క చోఁ
గని పొగ రేఁగు చుంటఁ జని ♦ కైకయిపట్టికిఁ జెప్పి రిద్దిగోఁ
గను మదె ధూమమును, గలుగఁ ♦ గా నెటు నేర్చు జనంబు లేనిచో
టను పొగ, గాన నయ్యెడ దృ ♦ ఢంబుగ నుందురు రామలక్ష్మణుల్. ౨౧౪౦

ఉ. వారలు గాక యున్న రఘు ♦ వర్యునితో సరి యైనమానుషుల్
వారలె యుందు రం దనిన ♦ వారలమాటలు నాలకించి య
వ్వీరలతోడ ని ట్లనియె ♦ వాహినితోడుత నింద నిల్వుఁడీ
వీరలు; నే సుమంత్రుఁడును ♦ మేటిగురుండును బోదుము చనన్. ౨౧౪౧

ఉ. వ్యగ్రత సేన లందు నిలు ♦ వన్, భరతుండును దాను నున్న ధూ
మాగ్రమునందు దృష్టి నిడి ♦ యాదటఁ బోవుచు రాము నంద నే
కాగ్రముఁ జేసి చిత్తమును ♦ హర్షవికస్వరుఁ డయ్యె రాఘవ
ప్రాగ్రసరున్ వెసం గనుల ♦ పండువుగాఁ గనుఁగొందు నం చనన్. ౨౧౪౨

రాముఁడు సీతకుఁ జిత్రకూటంబున వినోదములఁ జూపుట.

ఉ. అక్కడ రామచంద్రుఁడు ధ ♦ రాత్మజతోఁ జిరకాల మద్రిపై
మక్కువ నుండియుం గుధర ♦ మంజులతన్ గనఁ గ్రొత్తగ్రొత్తలై
పెక్కసనొందుప్రీతి నిడ ♦ వేడుకఁ గార్యము లెల్లఁ ద్రెళ్ళి తా
నొక్కెడ సీతకుం దనకు ♦ నుల్లము హాయిగ నొంద శైలమున్ ౨౧౪౩

చం. హరిహయుఁ డా పులోమజకు ♦ నట్టుల దేవసభుండు చూపుచున్
ధరణిజ కిట్లు పల్కె వని ♦ తా! కను మీగిరిసొంపుఁ జూచినన్
బర మగురాజ్యమున్ విడిచి ♦ వచ్చుట యున్ సుహృన్నాళిఁ బాయుటన్
మొరమొరఁ గూర్పఁ జాలదు సు ♦ మీ యిసుమంతయుఁ బద్మపాణిరో. ౨౧౪౪

ఉ. అంబుజనేత్ర! యల్లదిగొ ♦ నంబరచుంబినితంబలోలగో
లంబకదంబకీరమృద ♦ లాలితదేశము లొప్పఁ గంటివే,
యింపుగఁ గొన్ని పచ్చ నయి ♦ యింద్రమణిస్ఫటికప్రవాళపీ
తాంబరశైలకద్యుతులు ♦ నై మఱికొన్నియు రాజిలెం జెలీ ౨౧౪౫

కం. క్రూరతఁ బాసి సింగములు, ఘోరపు బెబ్బులులు దిరుగఁ ♦ గూటములందున్
ఝరరవాన్వితనానా, వారివిహగతతులతోడ ♦ నది, రహించెన్. ౨౧౪౬

కం. సాలతినిశప్రియాళాం,కోలామ్రశ్రీతమాల♦కుజతిందుకసృ
తాళీయుత మై సుమఫల,జాలచ్ఛాయలనునొప్పు ♦ చందమునఁ గంటే. ౨౧౪౭

ఉ. కీరమనోజవాణి! యదె ♦ కిన్నరదంపతు లేకచిత్తతన్
హారివిహారలీలల న♦గాగ్రమునన్ రమియించుచున్నవా
రారయ రోమహర్షణము ♦ నయ్యెఁ; నిజాంబరఖడ్గపాళులన్
భూరుహశాఖలందు నిడి ♦ పొంపిరిపోవు ముదంబు పెంపునన్. ౨౧౪౮

శా. క్రీడాదేశములం జరించెదరు వా♦రే చూడు విద్యాధరుల్
వీడాలంకృతమస్తకల్? సకియ యు♦ద్భేదించి భూభాగమున్
గూడం బాఱుజలప్రపాతములఁ గ♦న్గొ దేవి మత్తోత్కట
వ్యాడవ్యూహకటప్రసన్నదరఘురీ♦వ్యాపాం మేపారెడిన్. ౨౧౪౯

కం. కనఁ గనఁ గనులకు విందుం, బొనరించెడి పెక్కుదెగల♦పూవులసలపుల్
గొని గుహ వెడలెడి తెమ్మెర, జనకసుతా! యెవనిమదికి ♦ సమ్మద మిడదో. ౨౧౫౦

ఉ. నీవును లక్ష్మణుండుఁ దరు♦ణీమణి! కొల్వఁగ నెన్ని యేండ్లు నే
నీవనసీమ నున్న మది ♦ కించుకయున్ వ్యథ లేదు, చారునా
నావిధపుష్పపక్వఫల♦సస్యశుకాదిశకుంతసంఘసం
భావితచిత్రకూటమును ♦ బాయక నేఁ జరియింతుఁ బ్రీతితోన్. ౨౧౫౧

కం. జనకునిఋణంబుఁ దీర్చుట, యనుజునకుం బ్రియముఁ గూర్చు ♦ టనుఫలయుగ్మం
బొనరెను జూచితి యీనా,వనవాసముచేత ఫుల్ల♦వనజదళాక్షీ! ౨౧౫౨

తే. కలికి! యీచిత్రకూటన♦గంబునందుఁ, జారుమానసవాక్కా♦యసంయతములు
వివిధభావంబు లెల్లను ♦ వేడ్క సరిసి,కొనుచుఁ గ్రీడింతువే నన్నుఁ ♦ గూడి ప్రీతి.

కం. ఈవనవాసవ్రతమును, దేవి! మాపెద్దలెల్లఁ ♦ దెలిపిరి యపవ
ర్గావహ మని సంసృతిపా,శావచ్ఛేదక మటంచు ♦ నాదరయుక్తిన్. ౨౧౫౪

తే. వందలకొలంది చాఁపతా♦లందు నిండు, నెందు నల్లగఁ దెల్లగ ♦ నెఱ్ఱనగను
బెక్కురంగుల నొప్పారు♦విధముఁ గంటె,నారసారససంకాశ♦చారువదన! ౨౧౫౫

తే. రేలనీరాలఁ దమడాలు ♦ లీలఁ గ్రాలు, వేలకొలఁది మహౌషధుల్ ♦ వెలయుచుండు
స్వప్రభాలక్ష్మి దెసలందు ♦ పఱలు చుండఁ, గొండ నెల్లెడ శిఖిశిఖా♦కోటు లనఁగ.

కం. కొన్నిగృహంబులడంబునఁ, గొన్నియు నెలతోఁట లట్లు ♦ కొండొకచోటన్
జెన్నారు నేకశిల లై, కన్నులపండువుగఁ జూడు ♦ క్ష్మాధరతలముల్. ౨౧౫౭

తే. భూమిఁ బెకలించుకొని వచ్చు♦పోల్కిఁ జిత్ర,కూటమొప్పారెఁ బున్నాగ♦కుష్ఠభూర్జ
పత్రములుమీఁదఁబరచుదు♦ప్పటులుగాఁగఁ,గాముకులతమ్మిపాన్పులు♦గ్రాలెనవిగో.

తే. కాముకులమేనిరాపుల ♦ గందిసలఁగి, యున్న తామరదండల ♦ యొప్పుఁ గనుమి
వారు బహువిధఫలముల ♦ నారగించి, విస్తరంబుల మొట్టెల ♦ విడిచినారు ౨౧౫౯
తే. వివిధమూలఫలోదక ♦ విశ్రుతంబు, చిత్రకూటంబు చెలువారు ♦ చెన్ను గనితె
నళిని వస్వౌకసారయం, దమునురమణి! యుత్తరకురుహర్మ్యలను మించి ♦ యున్నదౌర.
కం. వనవాసకాల మెల్లను, వనితా! లక్ష్మణుఁడు నీవు ♦ వరమతిఁ గొలువన్
గొనబుగ నిచ్చటఁ బుచ్చుచుఁ, జనువాఁడను బిదప రాజ్య ♦ సంపదఁ బూనన్.

←→ శ్రీరాముఁడు సీతకు మందాకినీనది వర్ణించి చెప్పుట. ←→

కం. అని గిరిని దాఁటి మందా, కినిఁ జూపి విచిత్రపుళిన ♦ కీర్తితఁ జారు
స్వనసారసహంసాన్వితఁ, గనకనళినలసితనదిని ♦ గాంచితె ముదితా! ౨౧౬౧
కం. చారుతరపుష్ప ఫలసం, భారంబులచేత వెలుఁగు ♦ పలుతెగ లగునా
తీరభవభూజములను గ, భీరసరసియట్లు వెలసెఁ ♦ బ్రేయసి నదియున్. ౨౧౬౩
కం. జంతువులు నీరు ద్రావెను, గాంతా! యచ్చోటఁ గంటె ♦ కలుషిత మయ్యెన్
గాంతంబై జల మమరెను, వింతబెసం గగుచు మదికి ♦ వేడ్క ఘటిల్లెన్. ౨౧౬౪
ఉ. కాలము దప్పకుండ ఋషి ♦ కాండము లందు జటాజినంబులం
దాలిచి దోఁగుచుండెడి ♦ దారుణనిష్ఠులు కొంద ఱల్లదే
బాలిక! యూర్ధ్వబాహువులు ♦ భాస్కరుఁ గొల్చెద రందుఁ గంటె వా
తూలచలద్ద్రుమాగ్రములఁ ♦ దూల సుమాళి నటించెఁ గొండయున్ ౨౧౬౫
సీ. ఒకచోట జలవాటి ♦ యుత్తమముక్తాఫ, లాభి కాంతి నెసంగె ♦ హారిగాత్రి
యొకచ్రేవ హితభావ ♦ ప్రకటమనోజ్ఞమై, నతరాజి రాజిల్లెఁ ♦ దతనితంబ
యొకవంక మధుపాంక ♦ పుకరాంకశరవార, ముయ్యాల లూఁగెడి ♦ నుత్పలాక్షి
యొకప్రక్కఁ దమి నిక్క ♦ నుసిక సిద్ధజనాళి, నయ్యాళి తిరిగెడి ♦ వనజపాణి
తే. గాలికిని బూలు తటముల ♦ రాలఁ గొన్ని
జలములను దేలెడిని గొన్ని ♦ జలదవేణి!
వల్గువచనంబులను జక్ర ♦ వాకతతులు
పూలపానుపు లెక్కెడి ♦ లీలఁ దరుణి. ౨౧౬౬
కం. లలనా! యీమందాకిని, నలువారెడిచిత్రకూట ♦ నగముం గనినన్
జెలి! నిన్నుఁ జూచుకంటెను, నలపురమును గనుటకంటె ♦ హర్షం బిడెడిన్.
తే. దమశమాన్వితు లగుచును ♦ దసముఁ జల్పు, ధూతకలుషులుసిద్ధులు ♦ దోఁగుకతన
నిర్మలం బగుమందాకి ♦ నీజలముల, జలకమాడుము ననుఁగూడి ♦ తలిరుఁబోఁడి.
కం. చెలితో నాడెడువడువున, జలకేళులు నన్నుఁ గూడి ♦ సలుపుము నీటన్
వెలిదమ్ములుఁ గెందమ్ములుఁ, గలికి! మునుఁగ నీదుసొబగుఁ ♦ గని పెనులజ్జన్. ౨౧౬౭

కం. వనమృగములె పురజనములు, ఘనపర్వత మాయయోధ్య ♦ గా నీనదినిన్
మనసరయువుగాఁ దలఁచుచు, వనజాక్షీ! సంతసమున ♦ వర్తింపు మిటన్. ౨౧౭౦
కం. నామాటను జవదాఁటని,సౌమిత్రి భజింప, నీవు ♦ జానకి! సతివై
నామతి ననువర్తింపఁగ, నీమహి నింతకును సౌఖ్య ♦ మితరము గలదే. ౨౧౭౧
కం. ఇమ్మందాకిని మునుఁగుచు, ముమ్మాఱును సమధుమూల ♦ ములఁ దిని నీతో
సమ్మతి నుండెద నే రా, జ్యమ్మైన నయోధ్యనైన ♦ నభిలాషపడన్. ౨౧౭౨
కం. కరటిఘటాశాలినియును, గిరికేసరికీశపీత ♦ కమలయు సుమనో
భరసృష్టయు నగునీనది, దరుణీ! యెవ్వనికి ముదము ♦ దనరింప దొకో. ౨౧౭౩
కం. అని రామామణికిని నా,యినకులుఁడు సుసంగతోక్తి ♦ నిం పెనయఁగ నా
ధునిఁ జూపుచు శుభనయనాం,జననిభ మగుచిత్రకూట ♦ సానువునందున్. ౨౧౭౪
కం. ఇది పూతం బిది స్వాదువు, సుదతీ! యిది తప్త మనుచు ♦ సొంపుగఁ బలముల్[1]
మదవతికిఁ జూపుతఱి మి, న్నదియఁగ నాదంబు రేణు ♦ కాండం బెగసెన్. ౨౧౭౫
శా. ఆనాదంబున కుల్కి తద్గహనస ♦ త్త్వాళుల్ శకుంతాదులున్
నానాయూథములుం గలంగి దెసల ♦ న్నగ్గోలుగాఁ బాఱినన్
ధ్వానాగుం డది గాంచి లక్ష్మణునితోఁ ♦ గంటే ధరా రేణుసం
తానంబుల్ దివిఁ దాఁకె భీషణమహా ♦ నాదంబు పెంపారెడిన్. ౨౧౭౬
కం. కరులో కాసరమో కే,సరి భీతినిమృగములో ♦ దిశాంతములకు స
త్వరముగఁ బాఱెడి వేఁటకు, నరపతి యరుదెంచెనో, క ♦ నన్ శ్వాపదమో.
చం. కనుఁగొన నొక్కపిట్టయినఁ ♦ గానఁగ రా దిట, దీనితత్త్వమున్
గనుఁగొని రమ్ము టన్నఁ జని ♦ గ్రక్కునఁ బుష్పితసాల మెక్కి తూ
ర్పును గని వెండి యుత్తరముఁ ♦ బోలిచి చూడఁగ నందు ఘోరమై
తనదెస వచ్చుచున్న యొక ♦ దారుణసైన్యముఁ గాంచె దవ్వులన్. ౨౧౭౮
చం. ఘనరథనాగవాజిభట ♦ కాండవిరాజితభూరివాహినిన్
గని, యట నుండి రాముఁ గని ♦ గ్రక్కున నార్పుము వహ్ని, నీశరా
సనమును నెక్కు పెట్టు,మిఁక ♦ జానకినిన్ గుహ నుండఁ బంపుమీ,
మునుకొని తాల్పుమీ కవచ ♦ ముం, బెను మోసము వచ్చె నన్న యా! ౨౧౭౯

◆ లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునితో భరతుండు సేనతో వచ్చుట దెలుపుట. ◆

కం. అనవుడు లక్ష్మణుతో నోయనఘా! కనుఁగొమ్ము లెస్స ♦ యావాహిని యె
వ్వనిదో నావుడు సైన్యముఁ, గనుఁగవనె దహించు నట్లు ♦ కని మండి యనెన్.
చం. ఘనతరరాజ్యసంపదలు ♦ గైకొని తా నభిషిక్తుఁడై పురిన్
మనల వధింప వచ్చెను జుమా భరతుం డలకైకపట్టి, యా

---

[1] పలము = మాంసము.

ఘనరథమందు నున్నత ప్ర♦కాండము గ్రాలెడిఁ గోవిదారకే
తన మదె చూడవన్న! మదిఁ ♦ దక్కుము సందియ మాతఁడే సుమా. ౨౧౮౧

ఉ. కౌతులు మావటీంద్రు వెన♦రా నిటఁ జొచ్చిరి తాల్చి యాయుధ
వ్రాతము నశ్వనాగములు♦పై నడిగా, మన మిప్డు చాపముల్
శాతశరంబులుం గొనుచు ♦ శైలాధర మెక్కుటొ యింద యుండుటో
నీతఁడె పేది? చిక్కెడిని ♦ నేఁ డనిలో భరతుండు భూపతీ. ౨౧౮౨

ఉ. నీకును నాకు సీతకును ♦ నిష్ఠురకష్టముఁ గూర్చె, శాశ్వత
శ్రీకి నినుం దొలంచె, మఱిఁ ♦ జేర్చెని కారవిధంబు నట్టియా
కైకతనూజుఁ డారిపుఁడు ♦ క్రమ్మఱఁ బైపడి వచ్చెఁ గంటివే
భీకరబాణపాతముల ♦ బీరము నీ కొనరించి త్రుంచెదన్. ౨౧౮౩

చం. భరతునిఁ ద్రుంచుటందు నొక♦పాపము లే దని నాకుఁ దోఁచె, ధు
శ్చరితుని మున్ను కీడులను ♦ జల్పినవానిఁ బరిత్యజించినం
దొరయ దధర్మ మందుకు ఘ♦నుల్, విను త్యక్తసుధర్ముఁ డీతఁ డా
సరణిఁ జరించె, నీయలుచుఁ ♦ జంపెద, నేలుము రాజ్య మంతయున్. ౨౧౮౪

చం. తనతనయుండు మచ్ఛరవి♦తానముగాఁ ధరఁ గూల నేఁడు చూ్ఁ
గనుఁగొనుఁగాక రాజ్యభర♦కాముక కైకయి మత్తహస్తిభ
గ్నసగమునట్లు, సానుచరుఁ ♦ గైక సబాంధవ వెంచిఁ ద్రుంతు మే
దినియు నపాస్తపాప యయి ♦ తేజము నొందెడుఁ గాక నిత్యమున్. ౨౧౮౫

కం. ఎంతినసొదరులమీఁదఁ బ్రచండపటుతాళనునియ ట్లసత్కారథవో
ద్దండక్రోధము శాత్రవ, కాండంబులమీఁద విడుతుఁ ♦ గాకుత్స్థవరా! ౨౧౮౬

తే. చించి చెండాడి శాత్రన♦సేన లెల్ల, ఘోరసునిశితనారాచ♦కోటిఁ బరపి
చిత్రకూటంబు రక్తసి♦క్తసుసిక్తముగను గావించువాఁడను ♦ జగము మెచ్చ. ౨౧౮౭

తే. శరవినిర్భిన్నహృదయకుం♦జరతురంగ, మానసకళేబరముల న♦నూనమోద
మునను తినుఁగాక శ్వాపద♦ములును నిట్లు, చాపశరఋణముక్తిని ♦ జలుపువాఁడ.

→ భరతునిపైఁ గినిసినలక్ష్మణుని శ్రీరాముఁడు శాంతిపఱుచుట. ←

చం. అనుచును క్రోధమూర్ఛితుఁడు ♦ నై రణయత్నము సేయు చున్నల
క్ష్మణుఁ బరిసాంత్వనోక్తులను ♦ శాంతిపఱంగ నచించు రాముఁడున్
బని గలదే సుమిత్రసుత ♦ బాణముచే నసిచేత వింటిచే
తను గుణచాపుఁడున్ సుమతి ♦ తానుగ రా భరతుండు సోదరా! ౨౧౮౯

చం. జనకునిసత్యముం జెఱిచి ♦ సమ్ముఖమం దిట నన్నుఁ జూడ వ
చ్చినభరతున్ వధించి గత♦జీవితుఁ జేసియు లోకనిందలన్

గనుమ ధరాతలంబుఁ గొనఁ ♦ గార్యము లక్ష్మణ! యేమి చెప్పుమా?
మనమున నీకు నంతరుచి♦మంతము లే ధనముల్ మహామతీ? ౨౯౦

కం. హితబాంధవవర్గంబులు, మృతిఁ జెందిన వారిధనము ♦ లేఁ గొన నొల్లన్;
మృతనష్టస్వము లే విష, కృతభక్ష్యములట్లు చూచు ♦ టి వెఱుఁగ వొకో. ౨౯౧

కం. భూమియు ధర్మం బర్థముఁ, గామముఁ గాక్షింతు మీకుఁ♦గా రాజ్యంబేన్
మీ మేలునకే కోరెద, సౌమిత్రీ శస్త్ర మంటి ♦ శపథ మొనర్తున్. ౨౯౨

చం. జలధిపరీతభూవలయ♦సంపద లేఁ గొన నా కసాధ్యమే?
తలఁగి సధర్మమార్గమును ♦ దమ్ముఁడ! శక్రత నేనిఁ గోర, ని
స్తులితగుణాఢ్యుఁ డైనభర♦తుండును నీవును నీదుతమ్ముఁడున్
బొలుపుగ లేనినాదుసుఖ♦ముల్ శిఖి నీఱుగఁ జేయుఁ గావుతన్. ౨౯౩

సీ. భ్రాతృవత్సలుఁ డైన♦ భరతుండు నిజకుల, ధర్మమెంచుచు నయో♦ధ్యకును వచ్చి
నేను నీతో సీత♦తో నారణ్యమున గట్టి, వల్కలధరుండ నై ♦ వనికి రాక
యాలకించియు నాపఁ ♦ బ్రాణంబు కంటెను, బ్రియతమం బౌట భా♦వించి నీతి
నాకులితేంద్రియుం ♦ డగుచు స్నేహాక్రాంత, హృదయంబునను జూడ♦నేగుదెంచెఁ

ఆ. గాని యొండు గాదు ♦ కైకేయిపైఁ గోపించి, యప్రియంబు లాడి ♦ యనఘుజనకు
కరుణ వడసి నాకుఁ ♦ బ్రత్యాళి రాజ్యంబు, నీయ వచ్చె వింటె ♦ యింత నిజము.

కం. భరతుండు మనలఁ జూడఁగ, వరుదెంచుట యోగ్యవిధమ ♦ యగు; నతఁ డంతః
కరణంబున నేనియుఁ గీ, డరయఁడు మనయందు నీకు ♦ నలుగం దగునే? ౨౯౪

చం. వినుతగుణాఢ్య నీకు నొక♦విప్రియ మెన్నఁడు సల్పె నయ్య యీ
యనఘుఁడు? తేర తేరకు భ♦యంపడ దేటికి? నిట్టిమాట లే
సనియెనె? సందియంబు దగు♦నా? యిఁక నాడకు మిట్టు లాతనిన్
వినయము దప్పి పల్కినను ♦ విన్నది న న్ననినట్టు లెంచెదన్. ౨౯౫

ఉ. ఎంత విపత్తియైనఁ గలఁ♦డే తనతండ్రిని జంపు పుత్త్రుఁడున్
సొంతము ప్రాణతుల్యుఁ డగు♦సోదరుఁ జంపెడి భ్రాతయుం? గటా
యింతలు నీమనాలుకకు ♦ నేగతి వచ్చెను? రాజ్యకాంక్ష నీ
కంతఘనంబ యేని భర♦తా ధర వీనికి నిమ్మటందునా? ౨౯౬

కం. ఊరకయ మాటమాత్రము, ధారుణి లక్ష్మణున కిమ్ము ♦ తమ్ముఁడ! యన నేఁ
గూరిమి వల్లె యనుఁ జుమి, కోరిక లే వతని కంత ♦ క్షోణిస్థలిపై. ౨౯౭

ఆ. అనిన ధర్మశీలుఁ ♦ డైన రాముని వాక్య, తతుల నాలకించి ♦ తద్ధితార్థి
లక్ష్మణుండు మిగుల ♦ లజ్జచేఁ దనలోనఁ, గ్రుంగి యిట్టు లనియెఁ ♦ గుతిలపడుచు.

తే. మిమ్ముఁ గనుఁగొన మనతండ్రి ♦ మేదినీవి,భుండు దశరథుఁ డరుదేరఁ ♦ బోలుననిన
ప్రీతితుని లక్ష్మణునిఁ జూచి ♦ లాలితోక్తి, భావవిదుఁ డైనశ్రీరామ♦భద్రుఁ డనియె
సీ. మనలఁ జూడంగనే ♦ జనపతి వచ్చెనో, వనవాసమున మన♦పడెడిపాట్లు
మదిలోనఁ దలపోసి ♦ మనల నింటికిఁ దోడు,కొని పోవ వచ్చె నం♦చును దలంతు
మనకు నై కాకున్న ♦ మనుజేంద్రుఁ డీసుకు,మారి సుఖార్హను ♦ మైథిలీతనూజఁ
దలఁచి యైనను మన♦తండ్రి దశరథుఁడు, వచ్చె సత్యంబ యా♦వచ్చె చున్న
తే. పవనజవనంబులును గోత్ర♦వంతములును,జారుతరములు నైనయ♦శ్వములు రెండుఁ
దండ్రిశత్రుంజయం బను♦దంతి దండు,మున్ను నడ తెంచు చున్నవో♦యన్న!కంటె.
కం.కనఁబడ దెం దరసిన మన,జనకుని దివ్యంబు భువన♦జనపూజితమై
తనరెడిశ్వేతచ్ఛత్రం, బనుమానం బయ్యె లక్ష్మణా! నామదికిన్. ౨౨౦౨
కం.నామాట వినుము లక్ష్మణ, భూమీజము డిగుము వేగ♦ముగ రమ్మన నా
సౌమిత్రి యట్ల యొనరిచి, రామునకుఁ గ్రమ్మఱ్ఱ యొక్క♦ప్రక్కగ నిలిచెన్.
చం.భరతుఁడు క్రందుసందడిని ♦ భ్రాతలయాశ్రమ మార్తి చెందునం
చుచుతర సైన్యసంఘము న♦గోత్తమునీమను ధర్మబుద్ధిమై
నిరవుకొనంగ నిల్పె,నటు ♦ లెంతయు సైన్యము సార్ధయోజనం
బిరవుకొనెం, బదంపడి మ♦హీశసుతుండు వినీతవేషుఁ డై. ౨౨౦౪

→ భరతుండు పాదచారి యై రామాశ్రమంబు వెదకుట. ←

ఉ. అన్నను జూడఁ గోరి గురు♦నానతిఁ గైకొని పాదచారి యై
తన్ను భజించి యున్నపిన♦తమ్మునిఁ గన్గొని యెల్లవార మీ
యున్నవనంబులోపల ర♦ఘూత్తముఁ గాల్గడ నారయంగఁ బో
లు న్నిఖలానసీజనుల ♦ లుబ్ధులఁ గొల్వఁగఁ బొమ్ము సీ నటన్. ౨౨౦౫
చం.మనలను గొల్చి వచ్చు నస♦మానబలుండు గుహుండు బంధురా
జిని వెసఁ గూడి; మంత్రిజన♦శేఖరులుఁ గురుపౌరవర్గముల్
వెనుకొనువారు నన్ను నిట ♦ వేగపడుఁ హృదయంబు వారలఁ
గనుఁగొనుదాఁక శాంతి మదిఁ ♦ గల్గఁగ నేరదు చుమ్ము తమ్ముఁడా! ౨౨౦౬
కం.రాముని ద్యుమబలుఁ డగు,సౌమిత్రి మహానుభావ ♦ జనకాత్మజ నే
నేమముగఁ గాంచుదాఁకను, నామదికిని శాంతి లేదు ♦ నాసోదరుఁడా! ౨౨౦౭
కం.వనజదళ నేత్రుఁ డగురా,మునిపూర్ణసుధాంశుఁ డెగడు♦మోముం దమ్మిఁ
మనమారఁగఁ గన్నారఁగఁ, గనుదాఁకను నాకు శాంతి ♦ గలుగు నటయ్యా.
కం.భూమిపలక్షణయుతములు, రామునిచరణాంబుజములు ♦ రాగంబున నే
నామస్తకమునఁ దాల్పక, నామదికిని శాంతి లేదు ♦ నాసోదరుఁడా! ౨౨౦౯

కం. మనతండ్రి దాత తేలిన, ఘనరాజ్యభరంబుఁ బూని ♦ క్ష్మాపతి యగుచున్
మనయగ్రజుఁ డభిషేకముఁ, గనుదాఁకను నాకు శాంతి ♦ గలుగదు సటయ్యా.
కం. ఎంతటిధన్యుఁడో సీతా, కాంతసుధాంశూపమాన ♦ కమనీయాస్యం
బెంతయు సంప్రీతిని నే, కాంతముఁ గను లక్ష్మణుండు ♦ కాకుత్స్థమణీ. ౨౨౦౧
కం. ధన్యాత్మిక సాధ్వీమూ, ర్ధన్య మహాభాగ జనక ♦ రాజాత్మజ రా
జన్యవరుం దనభర్త న, నన్యమతిం గొలిచి వెంట ♦ నంటెను గంటే. ౨౨౦౨
కం. నందనవనిని గుబేరుం, డందంబున నుండునట్టు ♦ లవనీశ్వరుఁ డీ
సుందరగిరివరకూటం, బం దుండెడి దీని భాగ్య ♦ మగు నే పొగడన్ ౨౨౦౩
తే. వ్యాళపాళీనిషేవిత ♦ మైనవనము, రామచంద్రుండు భువనాభి ♦ రాముఁ డిందు
నధివసించుటఁ జేసి ధ ♦ న్యత్వ మందె, ఘనత గన టెగ్గి రాముసాం ♦ గత్యముసను.
చం. అని వచియించి యాభరతుఁ ♦ డవ్వనసీమను బాదచారి యై
చనుచును వాగ్మిశేఖరుఁడు ♦ చారుసుమాగ్రము లైననైలసం
జనితనగాళిమధ్యమునఁ ♦ జక్కఁగఁ బోవుచు సాల మొండు డా
సిన నట గోచరించె రఘు ♦ శేఖరునాశ్రమధూమమూలముల్. ౨౨౦౪
కం. శ్రీరాముఁ డచట నుండు ప్ర, కారము భరతుండు డెలిసింగి ♦ కడలీఁదునదుం
డారఁగఁ బారముఁ గనిన ట, పారిమువమ్మును వహించె ♦ బంధుయుతుండై.

భరతుండు రామాశ్రమమును జూచుట.

చం. అనఘచరిత్రు లచ్చటిమ ♦ హాత్ములు రామునియాశ్రమం బదే
యనఁ దనతోడిసైన్యముల ♦ నచ్చట నిల్పి గుహుండు వెంట రాఁ
జనె గురువత్సలుండును వె ♦ సన్ మునుమున్న వసిష్ఠుఁ బంచెఁ జ
య్యనఁ దనయెల్లతల్లులను ♦ నచ్చటికిం దోడితేఁ, నీగతిన్ ౨౨౦౫
కం. చను నెడ సీతాధవద, ర్శనకాంక్షను భరతునకును ♦ సముఁడు సుమంత్రుం
డును దాపునంన శత్రు, ఘ్నుని సెగ్గు... ♦ కొడు కనుజునకున్ ౨౨౦౬
తే. తాపనాగారనిచయము ♦ ధ్యంబుసందు
నున్నరామాశ్రమముఁ జూపు ♦ ...
నగుచును దూరమున నున్న ♦ ... భరతుని
యాకుటిల్లును నుటజంబు ♦ నాసఁ గనిరొ. ౨౨౦౭
కం. తెలుపను నుటజమునకు ముం, దలఁ బా...గంబు పుష్ప ♦ తతులుగం జేక
ట్లజిమిన మంటలు వే మఁగ, విఱిచినకట్టెలు... గాంచి ♦ పిరుఁడు చనుచున్.
తే. రామలక్ష్మణులుండునా ♦ శ్రమము తెరున్న, గుఱుతు తెలియంగ సంనంద ♦ గుర్తులుగను
జెట్లకొనశాఖలను కుశ ♦ చీరములను, గట్టియుంచుట గనుఁగొనెఁ ♦ గైకసుతుఁడు.
కం. అడవుల మృగముల దున్నల, పిడకలఁ జలికాఁచుకొనఁగ ♦ విడి కుప్పలుగా
నిడినవి చూచుచు సంతస, పడుచు నమాత్యవరుఁ డనదు ♦ భ్రాతకు ననియెన్.

కం.మనకు భరద్వాజుం డా,డినదేశం బిదిగఁ దోఁచెఁ♦డిఁక నది మందా
కిని యిటకు ననతిదూరం,బున నుండఁగ నోపు సన్న♦పొలిచెడి నిచటన్. ౨౨౨౩

ఉ. ఎత్తునఁ గట్టియున్నయవి ♦ వృక్షములం దనె నారచేలికల్
చిత్తమునందుఁ జూడ వన♦సీమలనుండి యకాలమందు న
త్యుత్తమశీలి లక్ష్మణుఁడు ♦ నొయ్యనఁ గ్రమ్మఱుచోట గుర్తుగా
నిత్తెఱఁ గాచరించె నని ♦ యెంచెదఁ దమ్ముఁడ! చూడు మియ్యెడన్. ౨౨౨౪

కం.దంతాతంతిరణంబుగ, దంతులు పోరాడికొనుచు ♦ దారుణభంగిఁ
దాంతి గన కాశ్రమంబున,ప్రాంతంబునఁ జనియె లోని ♦ కరుగఁగ రామిన్.

కం.సాయంప్రాతర్హోమము,కై యేయగ్నులను ఋషులు ♦ కలకాలంబుఁ
బాయక రక్షింతురు త,ద్వ్యాయతధూమంబు నిబిడ ♦ మై తనరె నదో. ౨౨౨౫

కం పురుషవ్యాఘ్రుని రాముని, గురుతరసంస్కారకరునిఁ ♦ గోవిదవర్యుఁ
బరమర్షిఁ బోలె నిం దే, నరుసంబునఁ గాంచువాఁడ ♦ నకలుషచరితా. ౨౨౨౬

కం.అని కొండొకదూరంబుం, జని మందాకినిని గాంచి ♦ సహచరతతితో
నను భరతుఁడు చింతాభర,వివశాననుఁ డగుచు నీరు ♦ వెడలం గనుఁగాన్.

కం.క్షితిపతి వీరాసనను,స్థితుఁడై రహిమీఱఁ బురుష♦సింహుఁడు సీతా
పతి నిర్జనని నుండెడి, హాతకుఁడ నాజన్మ మేల ♦ ప్రాణము లేలా. ౨౨౨౯

సీ. అక్కటా నాకయి ♦ యఖిలసౌఖ్యంబులుఁ, బోనాడి వనముల♦లోనఁ బడియెఁ
జగతీశుఁ డారామ♦చంద్రుఁ డంచనియెడు,యవస్థ జగ మెల్ల ♦ నాదరించె
రాముపాదంబుల ♦ వ్రాలి సీతకు లక్ష్మణునకును మ్రొక్కెద ♦ మనసు దేఱ
ననుచు వాపోవుచు ♦ నగుగుచు నాలతా,గారికాచ్ఛాదిత ♦ గ్ర్వక్పృత మయి

తే. విరివి యగుదానిఁ గుశలచే ♦ వేదిపోలె, నలరు చున్నదాని ప్రాచీర♦క్రాయుధాభ
భారసాధనశాస్త్రన♦భయదవాస,నాటఁ జేయు మోకుఁగులు ♦ గ్రక్కుదాని ౨౨౩౦

తే. అర్కరశ్మిప్రతీకాశ ♦ మగుచుఁ జూడ, దిగులు గొల్పునుఁ దూణుల ♦ దీప్తవదన
మగుచు శోభింప శరతతి ♦ యహులచేత, భోగవతినాఁగ నెంతయుఁ ♦ బోలుచుదాని

ఆ. పసిఁడిమొఱలతోడఁ ♦ బసమీఱుకరవాల,సంచయంబుచేత ♦ జాతిహావ
బిందుతతులచేత ♦ సుందరం బగుచర్మ,కములచేతఁ దేజ ♦ రిల్లుదాని ౨౨౩౨

తే. కాంచనాభరణాదిస♦మంచితంబు, లైన గోధాంగుళి త్రాణ ♦ యనుల కాంతు
లమరుదానిని సింహాగ♦హ్వాగ మంగఁ, బగఱకును నప్రధృష్యమై ♦ పరఁగుదాని

తే. ప్రాగుదక్ప్రాగనిమ్నమై ♦ ప్రజ్వలిత్తి,తాశనం బగు వేదిచే ♦ నలినునోహ
రంబు నగుదానిఁ బర్ణశా ♦ లాగమును మహర్షిచేతలను గాంచె నా♦వరగుణుండు.

భరతుండు శ్రీరాముని దర్శించుట.

కం. నిండుతమిఁ గొంతవడి భరతుం డారఁగఁ గాంచి తెలిసెఁ దోరంపుజటా
మండలితో నుటజాసీనుం డగుశ్రీరాము నన్నను ధీరగుణున్. ౨౨౩౫

సీ. కృష్ణాజినం బుత్తరీయంబు గాఁ జీరవల్కలంబులు గట్టువస్త్రములుగఁ
బావకనిభుఁ డయి భాసిల్లు చాసీనుఁ డగుమహాబాహుఁ గంజాయతాక్షుఁ
జతురబ్ధివలయితక్ష్మామండలేశు సింహస్కంధు ధర్మనిత్యానురక్తు
జానకీలక్ష్మణసహితుఁ డై దర్భసంస్తరణంబుమీఁదను జాను మీఱి
తే. శాశ్వతబ్రహ్మవైఖరి జాను మిగులు రాముఁ గని పరువెత్తి చేరంగఁ బోయి
చూచివంతన యేడ్చుచు శోకబాష్పవారి సందిగ్ధవచనుఁ డై పలికె నిట్లు.

కం. ఉన్నతసింహాసనమున సన్నుతిఁ జేయంగ జనులు సభ నుండెడిమా
యన్న యె యిటువలె నడవుల నున్నాఁ డారణ్యమృగఖగోత్కరవృతుఁ డై. ౨౨౩౬

సీ. వెల లేని దువ్వలువలను దాల్చెడి మహామహుఁ డె యీాజినకచర్మము ధరించెఁ
బట్టణంబున సౌఖ్యపడ యోగ్యుఁ డగునుతుమాఱుఁ డాయడవుల మలయువాఁడు
వలపులు చల్లుపూవులు దాల్చు సొబగుఁడా, తతజటాభారంబుఁ దాల్చినాఁడు
చందనచర్చల నందంబు మీఱునా యంగమా యీాషితాళి గ్రుంగిసదియు
ఆ. మన్నిమిత్త మకట యిన్నిదుఃఖంబులు, సౌఖ్యపరుఁడు రామచంద్రునకును
సంభవించె జగతి నడి గన్నయీాక్రూరు బ్రతుకదేల యేలప్రాభవంబు. ౨౨౩౭

కం. సన్నుతగతి విధియుక్తిగ జన్నంబులు సలిపి ధర్మసంపన్నుఁ డుగా
నున్నయతండా యడవుల నిన్నెటి మెయిగాసి ధర్మ మెంచం గూర్పున్. ౨౨౩౮

కం. ఖిన్నుం డై యిటు లేడ్చుచు స్విన్నముఖాంభోజుఁ డగుచుఁ జేరఁగఁ జన లే
కన్నను భరతుం డిలఁ బడె నన్నా! యని యొండుపలుకు నన లేకమిన్.

కం. కన్నులనీళ్లు కంఠంబు న్నెఱి మాటంగఁ గైకపుత్రుఁడు రాముఁ
గన్నెత్తి చూచి పిలిచియు నన్నా! యని వేఱుమాట నన లేఁ డయ్యెన్.

తే. రోదనము సేయు చంత శత్రుఘ్నుఁ డన్న పాదములు వ్రాలెఁ బట్టిఁ బట్టియెత్తి
నీరజాక్షుండు వారి కన్నీరు దుడిచి, కౌఁగిలించుచు వారలకలఁకఁ బాపె.

తే. ఆవలనుమంత్రగుహులు నెయ్యమున డాయ, శుక్రగురుయుక్తులైనట్టిసూర్యచంద్రు
లనఁగ నొప్పిరి భ్రాతలు వననివాసి, జనములును గూడ దుఃఖించెఁ గనుమవారి.

శ్రీరాముఁడు భరతుని గుశలప్రశ్న సేయుట.

తే. జడలు ధరించి నారవస్త్రములు గట్టి, పుడమిఁ బ్రాంజలి యగుచును బడినకల్ప
భానుపోలిక దుర్దర్శు దీనుఁ గృశు వివర్ణు నెల్లెడ్ల తా నానవాలు పట్టి.

తే. తనదు పాదయుగ్మంబుపై ♦ తమ్ముఁడైన
రాముఁ డక్కునఁ జేర్చి శి♦రంబు మూరు
కొనుచుఁ దనతోడఁ గూర్చుండఁ ♦ గూర్చి దిగిచి
కుశలసంభాషణముఁ జేసె ♦ విశదఫణితి. ౨౨౮౫

ఉ. ఎక్కడ నున్నవాఁడొకో యి ♦ టీ విట వచ్చుటఁ జేసి తండ్రి? నీ
విక్కడ రావుగా జనకుఁ ♦ డింటను జీవముతోడ నుండఁగా?
నక్కట మున్నునాళ్లరిగె ♦ నయ్య నినుం గని,గుర్తు చిక్కనై
తెక్కట దుర్గమాటవుల♦కై యిటు రాఁ గని యేమి తమ్ముఁడా? ౨౨౮౬

ఉ. నీ విటు రా నెఱింగి మన ♦ నేర్చినవాఁడొకో తండ్రి, నాకముం
బోవఁగ లేదుగా? మిగులఁ ♦ బూజ్యము రాజ్యము బాలకుండ వౌ
నీవు ధరింప భ్రష్టమయి ♦ నెమ్మదిఁ బాయదుగా? మహాత్మునిన్
భూవిభుఁ దండ్రినిం దినముఁ ♦ బూజలఁ దన్పుదు గాదె నాయనా? ౨౨౮౭

శ్రీరాముఁడు కుశలప్రశ్న వ్యాజంబున భరతునకు ధర్మోపదేశము సేయుట.

ఆ. సత్యసంగరుండు ♦ సకలధర్మవిదుండు, రాజసత్తముండు ♦ రాజసూయ
సైంధవాధ్వరముల ♦ సలిపినపుణ్యుండు, కుశలి యయ్యె తండ్రి ♦ దశరథుండు.

కం. మనకులముగురువు విద్వ, జ్జనవర్యుఁడు బ్రాహ్మణుండు ♦ సారద్యుతి యా
మునివర్యుండు వసిష్ఠుఁడు, మునుపటివలెఁ బూజితుండె ♦ మొగి దాశరథీ. ౨౨౮౯

కం. ఆమాడ్కి విడిచి వచ్చిన, నామాత సుమిత్ర, సాధు♦నందన సుఖులే?
నీమాత పూజ్య కైకయి, యామోదముతోడ నున్న ♦ దయ్యా భరతా? ౨౨౯౦

కం. కులపుత్త్రుండును వినయము, గలవాఁడు బహుశ్రుతుండు ♦ కార్యజ్ఞుఁడు ని
ర్మలమతి యనసూయుం డయి, యలఘుమతీ నీపురోధ ♦ యర్చితుఁ డగునే.

ఉ. ఘనమతి యగ్నిహోత్రములఁ ♦ గాచఁగఁ బూనినవాఁడు, సర్వయా
వినియమవేది, ధీయుతుఁడు ♦ వేల్పుల లోపలఁ దుల్యహూపని
ష్ఠనుగలవాఁడు, హోమములు ♦ సల్పఁగలట్టివి సల్పినట్టివిన్
వినిచెడివాఁడు, నై యుచిత♦వేళల నొప్పునె నీపురోధయున్? ౨౨౯౧

సీ. దేవతలను బితృ♦దేవతలను నెల్ల,జననుల గురువుల ♦ జనకసముల
వృద్ధుల వైద్యుల ♦ విప్రుల సత్కృతిఁ, దన్పుదే? యర్థశాస్త్రప్రవీణు
నిష్వస్త్రసంపన్ను ♦ హితు సుధన్వాఖ్యు ను,పాధ్యాయుఁ బూజింతు♦వా సభక్తి?
శూరులే కులజులే ♦ శ్రుతవంతులే యాత్మ,సములె జితేంద్రియ♦శాలు లొక్క

తే. యింగితజ్ఞులె నీమంత్రు♦లెల్లఁ దండ్రి? మంత్రమే జయమూలంబు ♦ మహిపులకును
శాస్త్రకోవిదులైనట్టి♦సచివవరులు, దాని రక్షింతురా ప్రమా♦దంబు లేక?

కం. కావు గదా యెప్పుడుని, ద్రావశుఁడవు? మేలుకొనుదె ♦ తగు కాలములన్?
నీ వాలోచింతె ధన, ప్రావీణ్యము లేచి యపర ♦ రాత్రములందున్? ౨౨౫౪

కం. ఒక్కనితో నైనను మఱి, పెక్కురతో నైనఁ జేయ ♦ వే కద మంత్రం?
బెక్కరణి నీదుమంత్రము, గ్రక్కున వెలువడదుగాదె ♦ రాష్ట్రమునందున్? ౨౨౫౫

కం. నయత లఘుమూలము మహో, దయ మగు కార్యంబు నిశ్చి ♦ తం బగుడు మఱిన్
రయమునఁ జేయుదె? కార్యము, క్షయ మగుగతిఁ దడవు సేయఁ ♦ గాఁ దలఁపవుగా?

కం. సామంతభూమిపాలురు, నీమంత్రితకార్యసమితి ♦ నెఱవేఱెడిమున్
దా మేమి యెఱుఁగ కుందురె? యామీఁద నె యెఱుఁగు చుందు ♦ రా యెల్లపుడున్?

కం. పలుయుక్తులనో తర్కము, వలననొ మఱి యెట్టు లైనఁ ♦ బరు లెవ్వరు నీ
వలననొ నీధీసచివుల, వలననొ యెఱుఁగరు గదయ్య ♦ వరమంత్రితమున్? ౨౨౫౯

కం. పండిత వెయిమూర్ఖులకును, బండితుఁ డొక్కండు మేలు ♦ భావింతె మదిన్?
గండంపుటర్థకష్టము, నిండినయెడ నతఁ డొసంగు ♦ నిశ్శ్రేయసమున్. ౨౨౫౯

ఉ. వేవు రదేల యొక్కరుది ♦ వేవురు మూర్ఖులు గొల్చు చుండినన్
భూవిభు, వారిచేఁ గలుగఁ ♦ బోదు సహాయత, గాన నొక్కమే
ధావియు శూరుఁడుం బనుల ♦ దక్షుఁడు నీతివిదుండు మంత్రిగా
క్ష్మావిభు నేని భూమివిభు ♦ మాత్రునినే ధనవంతుఁ జేసెడిన్. ౨౨౬౦

ఆ. గొప్పవారి నెల్ల ♦ గొప్పకార్యంబుల, మధ్యములను మధ్య ♦ మంపుఁబనుల
నధము లైనవారి ♦ నధమకృత్యంబుల, భృత్యజనుల నును తె ♦ వ్వేర్చికొలఁది? ౨౨౬౧

ఉ. ప్రేముఁ గలారిఁ, బెక్కుఱుప ♦ రీక్షలఁ దేరినవారిఁ, బూర్వపున్
భూమిపు లాదిగా మనలఁ ♦ బూనికఁ గొల్చెడివారి, సత్యవా
ణీమతిశుద్ధకర్మము ♦ గ్గలుగు ♦ నిర్మలులన్, సచివాగ్రగణ్యులన్
గా మదిఁ జూచి శ్రేష్ఠ మగు ♦ కార్యముల న్నియమింతె శ్రేష్ఠులన్. ౨౨౬౨

తే. ఉగ్రదండంబుచేత నీ ♦ పుర్విజనులఁ, బీడితులఁ జేసి తేని మో ♦ మోడి నీదు
మంత్రివర్యులు నీపోవు ♦ మార్గములకుఁ, దలల నూఁచుచు నుందురా ♦ తగవు మాలి?

చం. ధనమును దుష్టమార్గమునఁ ♦ దా నొడఁగూర్చి ననంబుఁ జల్పఁ గో
రినఖలు యాజకుల్, ప్రసభ ♦ రీతి గ్రహింపఁగఁ గోరుకాముకున్
వనితలు వీడనాడుగతి ♦ నాయన! తీవ్రగతిన్ ధనంబులన్
బెను పొనరించునిన్నుఁ బ్రజ ♦ వీక్షణ సేయదుగా యనాదృతిన్. ౨౨౬౪

ఉ. లేరు గదయ్య నీకడ మ ♦ లీమసచిత్తులు, దుష్టనీతివి
ద్యారతు, లాత్మభృత్యజన ♦ తాపరిదూషకులున్, నృపాలభీ

దూరు, లసూయకుల్ చెనఁటి♦త్రొక్కుడుగూర్పరు లర్థతృష్ణ శ్రీఁ
గోరెడివారు? వీరిఁ బతి♦ గూల్పఁడ యేనియుఁ జచ్చు వారిచేన్. ౨౨౬౫

తే. హృష్టుఁడును శూరవరుఁడును♦ధృతియుతుండు,సత్యశీలుండునుసుమతి ప్ర♦శస్తశుచియు
దక్షుఁడును బ్రీతి గలవాఁడు♦ దండనాథుఁ, డగుచు వఱలు నె నీ కిష్టు♦ సుగుణలోల?

చం. బలయుతులా, పరాక్రమవి♦భాసితులా, రణకేళిదక్షులా,
తొలిఁ దమపౌరుషంబులను♦ దోఁపఁగఁ జేసినవారె, సైన్యము
ఖ్యులు? నటువంటివారలకుఁ♦ గూర్తె ముదంబును బారితోషికం
బుల సతులన్ నృపాత్మభవ♦ పోణిమి నీవయిఁ గూర్మి యెక్కఁగన్? ౨౨౬౬

ఉ. జీతము బత్తె మిచ్చెదవె♦ సేవకకోటికిఁ గ్లప్తకాలమం,
దాశతకాలయాపన మొ♦కప్పుడుఁ జేయవు గాదె? వేళకున్
వేతన మీయనట్టిపతి♦ని న్గినుకం గినుచుండు రాభటుల్
ప్రీతి దొలంగి లొట్టుడసు♦ పెక్కులుకీడులు పుట్టు దానిచేన్. ౨౨౬౭

కం కులజులు ప్రధానులును ని,శ్చలరక్తి న్నన్నుఁ గంట్రె♦ సమయం బైనన్
గలసను నీకై ప్రాణం,బుల నీయఁ గడంగుదురె ప్ర♦భూతప్రీతిన్? ౨౨౬౮

కం మనజనపదమునఁ బుట్టిన,ఘనుఁడుం బండితు యథోక్త♦మార్గస్థిరు ద
క్షిణుఁ బ్రతిభాయుతు నీమా,తనుగా నొనరింతె కార్య♦తత్పరమతివై. ౨౨౬౯

సీ. పరపక్షమున మంత్రి♦పరపురోహితయువ,రాజసేనానికా♦రాగృహాధి
పతి లోనుగాఁ గల♦పదునెనమంత్రుఁ దీ,ర్థాఖ్యులఁ దనపక్ష♦మందు మొదటి
మూవుర విడి పది♦నేవురన్ముత్తంబు, లరయఁ జారులను ము♦వ్వురను బరుల
కును దమలోఁ దమ♦కును నెఱుంగఁగ గాని,యట్టుల నియమింతె♦ యమలచరిత

ఆ. పగతుఁ డగుటఁ బాఱుచుఁ♦బడి మున్ను గర్వంబు, చెడియు మరలనిన్నుఁ♦ జేరె నేని
యబలుఁ డనుచు వాని♦ నవమానదృష్టిని, జూడకుందు వయ్య♦ సుగుణభూష.

కం. లోకాయతికుల విప్రుల, నేకాలమునందుఁ గొలువ♦వే కద? వార
ల్లోకానర్థచణుల్ సుమి, ప్రాకటవిపరీతమతులుఁ♦ బండితమానుల్. ౨౨౭౦

ఆ. విద్యమానముఖ్య♦వివిధధర్మాగమ,విధుల దుర్బుధులును♦ వికటశుష్క
వాదరతులు గాన♦ వారితో సాంగత్య, మొదలి యుంట మేలు♦ పుడమిపతికి.

సీ. వరదృఢద్వారంబు♦ వారణఘోటక,రథసంకులం బయి♦ క్రాలుదాని
సంతతోత్సాహులు♦ సంజితేంద్రియు లార్యు, లాత్మకర్మరతులు♦ నైనవిప్ర
రాజవైశ్యజనులచే♦ రాజిత మవుదాని, బహువిధప్రాసాద♦పటలి గలిగి
వైద్యజనాప్తిని♦ హృద్య మౌదానిని, నిత్యసంతుష్టిని♦ నెగడుదాని

తే. వీరు లగుమనపూర్వులు ♦ విహితరీతిఁ, బాలనము సేసి నట్టియా ♦ పట్టనంబు
మనయయోధ్యను[1] సార్థక ♦ మహితనామిఁ, కగను బాలింతువే తండ్రి! ♦ కరముఁ బ్రీతి.

సీ. నిలుకడ నెలవుల ♦ నెలకొన్నవారిచే, శతయజ్ఞకలితసు ♦ స్థలులచేత
దేవాలయప్రపా ♦ పావనసరసుల, సంహృష్టనరపుణ్య ♦ సతులచేత
నొప్పుగా వరసమా ♦ జోత్సవంబులచేత, నాకృష్టపశుసమూ ♦ హములచేత
సంతతాహింసక ♦ జనసంఘములచేత, వాన నమ్మనిశాల్య ♦ వనులచేత

తే. సత్త్వములు లేక సహృదయ ♦ జనులచేత, వీతభయులైనపౌరుల ♦ వేలచేతఁ
గనకమణిరౌప్యభాసిత ♦ ఖనులచేత, నొప్పు మనసీమ సుఖముగ ♦ నున్నదయ్య?

తే. దున్నియు జీవనము చేయు ♦ చున్నవారి, పసువులను మేపుకొనుచును ♦ బ్రతుకువారి
పట్లఁ బ్రీతి వహింపుదే ♦ నగ్రకమున, బ్రదుకునీయాశ్రితులకు శు ♦ భంబు గలదె?

కం. ఇష్టంబుఁ గూర్చి వారి క, నిష్టంబును దీర్చి ప్రోతు ♦ వే? జనములు సం
తుష్టిని మన భూపతి విధి, దృష్టగతిం గాన వలయు ♦ నెవ్వరి నైనన్. ౨౨౭

కం. నీకాంతల మన్నింతువె? ప్రాకట రక్షితలె హారు ♦ వారలపలుకుల్
చేకొన కుందె? రహస్యం, బేకాంతమునందు నైన ♦ నెఱిఁగింపవుగా? ౨౨౮

కం. నాగవనము రక్షింతువె? బాగుగ ధేనుకలు[2] గలవె ♦ పట్టఁగఁ గరులన్?
నాగాశ్వవశా[3]స్థానమున, నేగతి సంతుష్టి లేక ♦ యొసఁగుదువు కదా? ౨౨౯

కం. దినముదినంబును వఱువా, తను భూమీజనుల కెల్ల ♦ దర్శన మిడు దే?
యనుమానింతురు దేహం, బున కేమో నృపతి కనుచుఁ ♦ బొడచూపనిచోన్.

కం. పనివాండ్రను విచ్చలవిడిఁ, దనుఁ జేరఁగ నీయరాదు ♦ తలఁచుగ వారిన్
గనుఁగొనక యుండరా దిం, దును మధ్యమవృత్తి మేలు ♦ దొరలకుఁ బూనన్.

కం. ధనధాన్యతోయనాధన, నినిచయసంగతములే ప్ర ♦ వీరభటశరా
సనధరయుతములె శిల్పక, జనయుక్తము లౌనె దుర్గ ♦ చయములు భరతా? ౨౩౧

ఉ. ఆయము లున్నె దండిగ? వ్య ♦ యంబును స్వల్పము చేయుచుండు దే?
యేయెడ నీధనంబుఁ జన ♦ నీయవు గాదె యపాత్రులందు? నీ
వీయుదె యోధపాలిథిమ ♦ హీసురమిత్రులకు స్థనంబులన్?
జేయుదె దేవతాపితృల ♦ చేతలకై ధనసాహసాహ్యమున్? ౨౩౩

చం. అమలమనస్కుఁడున్ శుచియు ♦ నార్యుఁడు నెనొకగుండు చోరక
ర్మమునను దూషితుం డయినఁ ♦ బ్రాజ్ఞులనీ వడుగంగఁబోక లో
భమున వధింతువా? ఖలుఁడు ♦ పట్టుపడంగ సకారణంబ చౌ
ర్యమునకు వానిచే ధనము ♦ లంది వధింపక వీడవే కదా? ౨౩౪

[1] ముఖ్యమున జయింప ససాధ్యమైనది యయోధ్య. [2] ధేనుక = ఆఁడేనుఁగు. [3] వశా = ఆఁడేనుఁగు.

కం. ధనికునకును ధనహీనున,కును వ్యవహారంబు పొసఁగఁ ♦ గుటిలత మంత్రుల్
ధనికునిపక్కముపై నా,శను గొన కుండఁగఁ బరీక్ష♦సలుపుదె వారిన్? ౨౨౮౫

కం. దోసమును జేయ కుండియు, శాసింపఁగఁ బడినయట్టి♦జనములయశ్రుల్
వాసి చెడఁ జేయు భోగై,కాసక్తు నృపాలుఁ బశుధ♦నాత్మజహీనున్. ౨౨౮౬

కం. బాలుర వృద్ధుల వైద్యుల, నోలిని వశ్యులుగఁ జేయు♦చుందువు కాదే
మేలిధనంబులఁ బ్రేమము,మై లలితోక్తులను మూఁడు♦మార్గంబుల చేన్. ౨౨౮౭

కం. గురువృద్ధతాపసార్వ్,సురచైత్యాతిథుల కెల్ల ♦ శుభసిద్ధార్థో
త్కర దేవతాళి కెల్లను, పరమతి వయి మ్రొక్కు చుందు♦వా కడుభక్తిన్? ౨౨౮౮

కం. అర్థముచే ధర్మంబును, నర్థము ధర్మంబుచేత ♦ నవి కామముచే
వ్యర్థంబులు గాకుండ స,మర్థింతువె? సుఖము మరగి ♦ యవి చెఱుపవుగా?

కం. ఉదయంబున నర్థంబును, బదపడి ధర్మంబు ప్రొద్దు♦పడఁ గామం బ
య్యది యెఱిఁగి యనుష్ఠింతువె? మది చెడి కలయంగ నీకు♦మా యొండొంటిన్.

తే. సర్వశాస్త్రార్థ నిపుణు లా♦త్మవిబుధులు, పౌరజానపదాళితోఁ ♦ బ్రత్యహంబు
నీవుధరమీఁద సుఖ వయి♦నెగడుటకును, బ్రార్థనముఁ జేయుచున్నా రె♦రాజతనయ.

సీ. అనృతంబుపలుకుట ♦ నాస్తిక బుద్ధియు, దీర్ఘసూత్రత క్రుధ ♦ ధీప్రమాద
మాలస్యమును జ్ఞాని♦పాళికి దర్శనం, బీయ కుండుట పంచ♦వృత్తితయును
గార్యంబుపట్ల నొ♦క్కండ యాలోచించు, టెట్టివానికి నెదు♦రేగు చుంట
నిశ్చితకార్యంబు ♦ నెఱవేర్పమియు సన,ర్థజ్ఞులతోడ మం♦త్రంబు సేత
తే. మంత్రమును రక్ష సేయమి ♦ మంగళంబు, లైనకార్యంబులందు స♦నాదరంబు
ననఁగఁ బరఁగెడుపదునాలు ♦ గైనరాజ,దోషములు లేక యుండె ని♦ష్టచరిత.

కం. పదియును నైదును నా,ల్గై, నిది యేడును మూఁడు నైన ♦ నెఱివర్గములన్
వదలక విద్యలమూఁటిని, మదిఁ దలఁతువె? యింద్రియముల ♦ మర్దించితివే?
తే. దైవమానుషవ్యసనము ♦ దలఁతు వయ్య? ప్రకృతిమండల వింశతి♦వర్గములను
షడ్గుణంబుల యానంబు ♦ సంధి విగ్రహంబు యాత్రయు దండవి♦ధంబుఁ దలఁతె?

కం. నలువురొ ముప్వురొ మంత్రులు, కలయఁగ యోజింతె మంత్ర♦కార్యము లెల్లన్?
దెలిసికొని వారు వారలు,పలికెడివిధ మెల్ల నీవు ♦ భావింతె మదిన్? ౨౨౯౫

కం. ఫలయుతములె నీచదువులు? ఫలయుతములె నీధనములు ♦ పను లన్నియునున్?
ఫలయుతయే నీదారయు? ఫలయుతమే నీశ్రుతంబు ♦ ప్రాజ్ఞవతంసా? ౨౨౯౬

కం. ధర్మార్థకామసహితము, శర్మద మాయుష్యకరము ♦ జనవరతనయా
నిర్మలమతి నాచెప్పిన,కర్మంబుల నెల్ల జరుపఁ♦గా మదిఁ గొంటే. ౨౨౯౭

కం. మనతండ్రియు మన తాతలు, మును నడచినయట్ల నడుతె ♦ మునుకొని శుభవృ
త్తిని జరియించెదు గాదే, యనఘా శాశ్వత ధర్మమార్గ ♦ మాచరితం బే? ౨౨౯౮

కం. విను మధురాహారంబులు, గొనవు గదా యొక్కరుఁడవె ♦ కూర్తిని నీమే
లును గోరుమిత్రవరులకు, ధనముల సంతుష్టి సేయు ♦ దా వలసినచోన్? ౨౨౯౯

కం. నరపాలుఁడు ధర్మంబునఁ, బరిపాలన సేసి ధరణిఁ ♦ బదపడి స్వర్గం
బరుగును గావున ధర్మము, ధరణీవరతనయ! విడువఁ ♦ దగ దే వేళన్. ౨౩౦౦

భరతుండు శ్రీరామునకు దశరథుండు మరణించుట దెల్పుట.

కం. ఆ వాక్యముల విని భరతుం, డావాసవనిభునిఁ గాంచి ♦ యనె వినయమునన్
నావంటి ధర్మహీనుఁడు, గావించునె రాజధర్మ ♦ కాండము లెల్లన్. ౨౩౦౧

చం. కలదు గదా సనాతనము ♦ గా మనలో నొక ధర్మ, మగ్రజుం
డిల మని యుండఁ జిన్న వహి ♦ యింపఁగరాదు ధరాభరంబు, స
ల్లలితసమస్తవస్తువి ♦ లాస కయోధ్యకు నాదు వెంబడిం
జెలువుగ నేగుదెంచి యభి ♦ షేకముఁ గైకొను ముత్సవంబుగన్. ౨౩౦౨

కం. జనపలి నరుఁ డనువారలె, యనుపమధర్మార్థసహిత ♦ మగునీవృత్తం
బు నమానుష మని చెప్పట, ననఘా దేవుఁడ వటంచు ♦ నాత్మం దలఁతున్.

సీ. కేకయక్ష్మాపతి ♦ గృహమున నే నుండ; జానకీలక్ష్మణ ♦ సహితముగను
నడవులకును నీవు ♦ నడచినయంతనే, దుఃఖాభిఘాతుఁడై ♦ తూర్ణముగను
మనతండ్రి స్వర్గంబుఁ ♦ జనె నెమ్ము తండ్రికి, నుదకంబు లిమ్ము మే ♦ ముభయులమును
గార్యంబులెల్ల ము ♦ న్గావించినారము, మీ రిరువురు సేయ ♦ మేకొనుండు
తే. ప్రియుఁడు నీవును విడఁ దృప్తి ♦ ప్రేతములకు
గరముఁ బితృలోకమునను స ♦ తతాక్షయ్య మగును
దండ్రికిని నీవు ప్రియుఁడవు ♦ తద్గ గాన
నెమ్ము నీ వింకను నివాప ♦ మిమ్ము ప్రీతి. ౨౩౦౪

తరళము. నినుఁ దలంచియ యేప్పుచున్ మఱి ♦ నీదుదర్శనకాంక్షి యై,
నినుఁ దలంగకయున్నబుద్ధిని ♦ నేర కేమియుఁ ద్రిప్పఁగా,
ననఘ! నీవిడనాడుటన్, భవ ♦ దాగ్రిపీడితుఁ డౌచు, నీ
జనకుఁ డక్కట యస్తమించెను ♦ జాల నిన్నె స్మరించుచున్. ౨౩౦౫

పితృమరణంబు విని శ్రీరాముఁడు దుఃఖించుట.

చం. అని భరతుండు తండ్రి విల ♦ యంబును వాసవముక్తవజ్రపా
తనమునుబోనివాక్యముల ♦ దారుణరీతిని విన్పఁ గానసం
బున బలుగండ్రగొడ్డటను ♦ మూలముమట్టుగఁ ద్రుంపఁ ద్రెళ్లుపు
ష్పనిచయభూషితం బయిన ♦ పాదపమో యన వ్రాలె రాముఁడున్. ౨౩౦౬

ఉ. కూలముఁ గూలఁ ద్రోచి నెత♦గూరిన నిద్దుర పోవుదంతినా
వ్రాలినఁ జూచి తమ్ములును ♦ వారిజలోచన సీతయుఁ గవ్యథా
జ్వాలలఁ గ్రాఁగి రామునకుఁ ♦ జల్లనినీటను దేహ మంతయుఁ గ
జాలఁగఁ దడ్పి; రంత రఘు♦చంద్రుఁడు మూర్ఛ దొలంగి దీనుఁ డై. ౨౩౦౭

ఉ. కన్నుల బాష్పపూర మెసఁ♦గఁగ భరతుం గని యిట్లుపల్కు నే
మున్నది నా కయోధ్య నిఁక ♦ నుత్తముఁడా జనకుండు లేమి, లో
కోన్నతుఁ డేలినట్టిది య♦యోధ్య యిఁకఁ గ భరియింప నెవ్వఁ డో
యన్న సమర్థుఁ, డాదిభుజ♦గాధిపుభారము నేది మోసెడిన్? ౨౩౦౮

కం. ననుఁగూర్చి వనవి చచ్చిన,జనకుని సంస్కారవిధులు ♦ సలుపనిననుఁబోల్
తనయుఁడు దుర్జాతుం డా,ఘనమతికిం బుట్టి యేమి♦కార్యము చెపుమా. ౨౩౦౯

కం. భరతా! శత్రుఘ్నునితోఁ, బొరి జనకునిప్రేతకృత్య♦ములు దీర్చితి వీ
వరయఁగ ధన్యుఁడు నా కా,వరమం బగుపుణ్య మబ్బు ♦ భాగ్యము లేదే. ౨౩౧౦

ఆ. దిక్కు లేక జనులు ♦ దీను లై చీకాకు,పడుచు నున్న పురికి ♦ వ్రతము పిదప
నైన నందుఁ దండ్రి ♦ లేనికారణమున, మరలి వచ్చుటకును ♦ మనసు రాదు ౨౩౧౧

కం. వనవాసము సంపూర్ణము,గను జలిపి యయోధ్య కేను ♦ గ్రమ్మఱ నన్నుం గ
గని దిద్దెడివా రెవ్వరు, జనకుఁడు లోకాంతరంబుఁ ♦ జనుటను భరతా. ౨౩౧౨

కం. మును కృతసత్కార్యుని ననుఁ, దనతోడఁ గూర్చుండఁబెట్టి ♦ తండ్రి సుధోక్తుల్
విన నాదు శ్రవణసుఖముగ, విన నేర్తునె యింక నెన్ని♦విధముల వానిన్. ౨౩౧౩

ఉ. హా యని భార్యదిక్కు మొగ♦మై తరుణీ! యిఁక నీకు మామ లేఁ
డాయెనుగా, యిఁ కెవ్వరిని ♦ నాఁడెదు మామ యటంచు, లక్ష్మణా!
నాయన లేనివాఁడ వయి♦నాఁడవుగా, యని యశ్రుపూరపూ
ర్ణాయతలోచనుం డగుచు ♦ నారఘువీరుఁడు తల్లడిల్లఁగన్. ౨౩౧౪

కం ధరణీతనయాంఘ్రి వు సతి,కరుణోక్తుల నాలకించి ♦ కాకుత్స్థులు ని
ర్భరశోకమునం గుందిరి, ధరణీశ్వరుఁ దలఁచి తలఁచి ♦ తముపుపులందమన్. ౨౩౧౫

కం ఉన్మలికిం దురంఘియాసైముఁ, దశష్మ్యలు చేర్చి సునాంత్వ♦తరవాక్యములఁ గా
ర్య మ్మిఁక జనకునకు సనా,ర్మ్య నొసంగి నగర ♦ ఫలమా యనుచున్.

ఉ. మాను నగంబుఁ జేరెనట♦వారట చెపిం బల నాస్తి జానకీ
భామిని యశ్రువేగమునఁ ♦ బ్రాణవినం గననేగ చేర్చుచుఁ గ
రాముఁడు నామెఁ దేర్చి నసు♦సంబులు వాఁడఁగ నేడ్చుచుండఁగ
బ్రేమునఁ బిల్చి తండ్రికని ♦ నీళ్లు విడం జనువాఁడఁ దమ్ముఁడా. ౨౩౧౭

ఉ. చీరము గారపిండియును ♦ జెచ్చెరఁ జేర్పుము, పోవ నిమ్ము ముం
దీరమణీమణిం, విడప ♦ నేగుము నీ, వటు వెన్క వచ్చెదన్,
దారుణ మైనకార్యముల ♦ ధర్మపథం బిది, యంచుఁ బోవుచో
వారల నందునున్న తగు♦వారలు దేర్చిరి సాంత్వవాక్యలన్. ౨౩౧౮

కం. దాంతుండును విదితాత్ముఁడు, శాంతుండును రామభక్తి♦సంపన్నుఁడు స
త్వాన్వితుఁడు నిత్యానుగధీ,మంతుండు సుమంత్రుఁ డల్ల♦మాటలఁ దేర్చెన్.

సీ. వారు దుగ్ధఖంబునఁ ♦ బాదము ల్దడఁబడ, రమ్యపుష్పితవన♦రాజిరాజి
తంబు సుతీర్థ మై ♦ యిం పైనమందాకి,నీనది డాయుచు ♦ నిర్గలంబు
శివమును నై కడు♦శీఘ్రంబునను బాఱు, చారుతీర్థమున య♦శస్వివరులు
ధరణీశు మదిలోనఁ ♦ దలఁచుచు నిదె నీకు, నిదె నీకు ననుచును ♦ నిడిరి జలము
ఆ. లంత రామచంద్రుఁ ♦ డంజలి నుదకంబుఁ, దీసికొనుచు యామ్య♦దిశకుఁ దిరిగి
చటులశోకభార♦సంతప్తుఁ డగుచును, జనకుఁ గూర్చి యిట్టు ♦ లనుచుఁ బలికె.

రామలక్ష్మణులు దండ్రికి నివాపంబు లిచ్చుట.

కం. నే నొసఁగెడువిమలం బగు, నీనీరమ్ము పితృలోక ♦ మేగిన నీకున్
మానుగ నక్షయసుఖసం,ధానచణం బగును గాతఁ ♦ దండ్రీ యచటన్. ౨౩౨౧

కం. అని మందాకినితీరం,బున రాముఁడు భ్రాతృయుక్త♦ముగను నివాపం
బును విడిచి యొంటుకడకుం, జని యచ్చట నొక్కదర్భ♦సంస్తరసీమన్. ౨౩౨౨

తే. గారపిండియు రేఁగును ♦ గలిపి పిండ,ములనునిల్పినీ శేశుండు ♦ దలఁచి తండ్రిఁ
గన్నులను నీరు జడిగొని♦కాఱు చుండ, నిట్టు లనుఁ బిండములఁ జూపి♦నృథతరాష్ట్ర

కం. పురుషున కన్నం బెది యా,పురుషుని దేవతకు నదియు ♦ భుక్తి యటౌటన్
నరవర! భుజియింపుము కదుఁ, బెరిమన్ మా కిన్న మైన♦పిణ్యాకంబున్. ౨౩౨౪

సీ. అనుచుఁ గర్తవ్యక్రి♦యల నెల్లఁ దీరిచి, క్రమ్మఱి చనియుఁ బ♦ర్వతము నెక్కి
యాకుటింటిని జేరి ♦ హా యని భరతల,క్ష్మణులను గ్రుచ్చి శో♦కంబు గదుర
విలపింప వారల ♦ విపులారవంబున, ధరణీధరము ప్రతి♦ధ్వనుల నీనె
నది విని భరతు సై♦న్యంబులు భీతిల్లి, భరతుండు శ్రీరాముఁ ♦ భద్రుఁ జూచెఁ
తే. గావున నెపుట్టె నింతటి♦కలకలమ్ము, వినియెఁ గాఁబోలుఁ దమతండ్రి ♦ చనుట దివికి
ననుచు వారలు వారివా♦హనము లంద, వీడి పరు వెత్తి రాధ్వని♦జాడఁ బట్టి. ౨౩౨౫

పౌరులు శ్రీరామునిపర్ణశాలకుఁ బోవుట.

కం. కొందఱు గుఱ్ఱంబులపైఁ, గొందఱు నాగములమీఁదఁ ♦ గొందఱు తేర్లన్
గ్రందుగ సుకుమారులు చన, నందఱుఁ గాల్నడన పోయి ♦ రాస్థలమునకై.

కం. మొన్న నె విడిచినరాముని, నెన్నాళ్లో యయిన యట్లు ♦ లేఁ కాఁచుచు వే
గోన్నతి నాశ్రమమున కా,యన్నలుఁ దమ్ములను జూడ ♦ నరిగిరి లోకుల్. -౨౩౨౮
కం. భ్రాతలసమాగమంబును, జేతర్ల స్త్రీలిగను జూడఁ ♦ జెచ్చెరఁ జనఁగా
జాతిఘురనేమిరావ, వ్రాతము దలఁపించె జలధ♦రసమాగమమున్. -౨౩౨౯
కం. గడబడ దడబడ నులివ్రుఁ, దొడిఁబడి యశ్వా నలోని♦దుంతలు దంతుల్
బెడిదపుఁబులులుం బాములు, గడగడ కొం దదురఁ బాతె ♦ గవయన్నకంబుల్.
కం. చక్రంబులచక్రంబులు, చక్రాంగంబులును సార♦సంబులు సత్యా
హాక్రాంతంబులు మింట న,నక్రగతిం గూయఁ దొడఁగె ♦ నదలనిభీతిన్. -౨౩౩౦
కం. ఖగములు తారాపథమున, మృగములు మనుజులును నేల ♦ నెల్లెడఁ గ్రమ్మన్
వగ నేలఁ గూరుచుండిన, సుగుణిమణిన్ రాము నచటఁ ♦ జూచెను జనముల్.
కం. తిట్టుచుఁ గైకను మంథరఁ, బుట్టెఁడు బొమ్మములఁ గనులు ♦ పూరటిలంగా
నట్టెఁ గనుంగొని రామునిఁ, గట్టా యని యెల్లవారుఁ ♦ గాఉియపడఁగన్. -౨౩౩౨
ఉ. వారలఁ జూచి రాఘుజన♦వర్యుఁడు తండ్రిని దల్లినిం బలెన్
గూరిమిఁ గౌఁగిలించుకొనఁ ♦ గొందఱు రామునిఁ గూర్పఁ గౌఁగిటం
బౌరులు కొంద ఱాయనపఘు ♦ మాటికి మ్రొక్కిరి, బంధులన్ సుహృ
ద్వారము నాదరించెఁ దగు♦భంగుల రాముఁడు సాదరంబుగన్. -౨౩౩౩
కం. వారల యేడుపుటులివుల,వారిశ్రమై మిన్ను మన్ను ♦ వారక నిండన్
గైరికగుహలు మృదంగ, స్ఫారరవములట్లు లిచ్చెఁ ♦ బ్రతినిస్వనముల్. -౨౩౩౪

కౌసల్య సుమిత్రను రామలక్ష్మణుల యేటినీటి రేవుఁ జూపి దుఃఖించుట.

కం. అంతట దశరథధరణీ,కాంతుని కామినులు మున్ను♦గా భ్రాతనయా
కాంతునిఁ గనఁగ వసిష్ఠుం,డెంతే ముదమునను వచ్చు♦నెడ మార్గమునన్. -౨౩౩౫
సీ. దేవు లెల్లరుఁ దిన్న♦తిన్ననినడకల, మందాకినీకూల♦మందుఁ జనుచు
రామలక్ష్మణసేవి♦తామలతీర్థంబుఁ, గనుఁగొనఁ గౌసల్య ♦ కనుల వారి
ధారలు గురియంగ ♦ దనపజ్జ నచ్చుసు,మిత్రాదిసతులకు ♦ మెల్ల ననియెఁ
జమరాజ్యమునుండి ♦ తఱుఁ గొట్టంబడి, నట్టి యనాథులు ♦ నన ఘచరితు
ఆ. లంబుపులకుఁ గాను ♦ నరుగుదెంచెడి రేవు,చూడుఁ డిదియ యనఘ ♦ జాడ లొప్పె
రాకపోకకలిమి ♦ రాపడి యున్నది, కంటి వే సుమిత్ర ♦ కష్టపాటు. -౨౩౩౬
కం. నాకొడుకు నిమిత్తం బై, నీకొడు కిటనుండి దినము ♦ నీళ్లం బ్రీతిం
జేకొని పోవుఁ గదా య,స్తోకాత్మంద్రతను దాన ♦ సుమహితచరితా! -౨౩౩౭
సీ. ఇది నీచకర్మంబ ♦ యీ హేతువున నీసు,పుత్రు గర్హింపదు ♦ భువనవితతి
యన్నసేవయె పర♦మార్థమం చతఁ డట్లు, చేయు నానుగుణికే ♦ చెల్లు నదియు
నాతనిబూకష్ట ♦ మంతయుఁ దీఱదే, భరతుండు కోరిక ♦ పడసె నేని
యని యేడుచును దక్షి♦ణాగ్రదర్భలమీఁద, జనకునకై రామ♦చంద్రుఁ డిడిన

తే. యట్టియింగుదిపిణ్యాక ♦ మతివ చూచి, తోడనుండెడి దశరథు♦చేడలఁ గని
యనియెఁ గంటిరె జనకున♦కై రఘూత్తముండు సవిధిగఁ బెట్టిన♦పిండములను.

ఉ. దేవసమానుఁ డైనజగ♦తీపతివర్యుఁడు శక్రభోగసం
భావితుఁ డార్యమూర్తి పరి♦పాలితసాగరవేష్టితక్షముం
డేవిధి గారపిండి తిను ♦ నియ్యవి రామునివంటిపుత్త్రుఁ డు
ర్వీవిభుఁ డైనతండ్రి కిడె ♦ వేఱొకదుఃఖము భూమి నున్నదే. ౨౩౩౯

కం. అంగద! రాముఁడు దండ్రికి, నింగుదిపిణ్యాకపిండ ♦ మిడుటను గన్నా
రం గాంచియు నాడెంద మ,భంగురదుఃఖమున వేయి♦పఱియలు గాదే. ౨౩౪౦

కం. అన్నం బెది పురుషున కా,యన్నమె తద్దేవతలకు ♦ నను వేదోక్తిన్
మున్ను విని యుంటి మిప్పుడు, కన్నారఁగ సత్య మనుచుఁ ♦ గనుఁగొను టయ్యెన్.

కౌసల్యాదులు శ్రీరాముని జూచుట.

చం. అని యిటు లార్తిఁ గూర సవ♦తాండ్రకు దేర్చుచుఁ బోయి యాశ్రమం
బున దివి వీడినట్టిసుర♦పుంగవుఁ బోలెడిత్యక్తభోగు రా
మునిఁ గని గొల్లు మంచు వెత ♦ మున్గి రవంబుగ నేడ్వ రాముఁడున్
జననులపాదపద్మములఁ ♦ జయ్యన వ్రాలి నమస్కరించినన్. ౨౩౪౨

కం. వారు సుఖస్పర్శములగు,హారిమృదులపాణులన్ ని♦జాంగుళులన్ సీ
తారమణీశు వీఁపుదు,మారముఁ బోఁదుడిచి రంత ♦ మాతలఁ గనుచున్. ౨౩౪౩

సీ. సౌమిత్రి దుఃఖించి ♦ సాష్టాంగ మెఱఁగిన, నాతని రఘురాము ♦ సల్లచేయ
జానకి చనుదెంచి ♦ సంతప్తహృదయ యై, యత్తల కెల్లను ♦ నశ్రు లురల
మ్రొక్కి నిల్చుండిన ♦ నక్కటికంబునఁ, దల్లి కూఁతునుఁబోలెఁ, ♦ దద్ద గ్రుచ్చి
వనవాసకృశ దీన ♦ వామాక్షి వీక్షించి, కౌసల్య పల్కె స♦గద్గదముగఁ

ఆ. తండ్రి, జనకరాజు ♦ దశరథేశుఁడు మామ, రామచంద్రవిభుఁడు ♦ ప్రాణధవుఁడు
నైననీవు నిట్టి♦యడవులలో నెట్లు, దుఃఖపడెదవమ్మ ♦ తోయజాక్షి! ౨౩౪౪

ఉ. వాడినకల్వ, యెంత ధర ♦ వ్రాలి కృశించినతమ్మి, ధూళిచేఁ
గూడినజాతిరూపము, మొ♦గుల్గుమి మాటినచందురుండు నాఁ
జూడఁగ నీమొగంబు భృశ♦శోకభరారణిజాగ్ని కాల్చెడిన్
బూడిగ నన్నుఁ గాష్ఠమును ♦ గూఢముగా శుచి గాల్చు కైవడిన్. ౨౩౪౫

సీ. అనుచు నీగతిఁ దల్లి ♦ యడలుచు నుండఁగ, జంభారి దేవతా♦చార్యునకును
మ్రొక్కినరీతిని ♦ మ్రొక్కె శ్రీరాముఁడు, శిష్టవినుతుఁడు వ♦సిష్ఠునకును
నాతనితోడుత ♦ నాసీనుఁ డైనను, భరతుండు నిజమంత్రి♦పౌరయుతము
గాఁగఁ గూర్చుండెఁ దాఁ♦గరములు మోడ్చి,భరతుఁ డేమనిరామ♦భద్రు మ్రొక్కి

ఆ. పలుకు వింద మనుచుఁ ♦ బ్రజలు వీనులు విచ్చి,వినుచు నుండ రాముఁ ♦ డనుజులైన
భరతలక్ష్మణులును ♦ పౌరులతో సభ్య,యుక్తవచనవహ్ని ♦ లొప్పఁ గనిరి.

⟵ శ్రీరాముఁడు భరతునిరాకకుఁ గారణం బడుగుట. ⟶

కం గురువత్సలుఁ డగుతమ్ముఁడు, భరతుఁడు తనుఁ జూడవచ్చు ♦ భావము సీతా
వరుఁ డెఱిఁగి కౌఁగిలించుచు, సరసగతిని నడుగఁదొడఁగె ♦ సహలక్ష్మణుఁడై.

ఉ. ఏమిది నీవ మాకు వచి♦యింప విరన్ మన సయ్యె, నేల యీ
భూమికి నీవు వచ్చితివి ♦ పూనితి వేల జటాజినంబు? నీ
వేమియి నారచీరల వ♦హింపఁగ నేటికి? రాజ్య మిట్లు నీ
వే మని వీడి తన్ననని♦యెన్ భరతుం డిటు కేలుమోడ్పుతోన్. ౨౩౪౯

సీ. అన్న! చేయఁగరాని♦యట్టికార్యముఁ జేసి, మిముఁ బాసి వెనుక భూ♦మీధవుండు
పుత్రశోకంబున ♦ గాత్రంబు దొఱఁగెను, నాయుంబ ప్రేరింప ♦ నారి యనక
యీమాటఁ బాటించి ♦ యీర్ష్యయశోహర, మగుమహాపాపంబు ♦ నాచరించె
రాజ్యఫలంబును ♦ బ్రాపింపమియ కాక, విధవ యై యేడ్చుచు ♦ విపులఘోర
తే. నిరయమునఁ బడు నాతల్లి ♦ నిష్ఠురాత్మ, యట్టియపవాదనిహతుండ ♦ నైనవన్ను
నీదుదాసుఁ బ్రసాదింప ♦ నీకుఁ జెల్లు,మఘవుపోలిక రాజ్యంబు ♦ మరలఁ గొనుము.
కం.కలప్రకృతిజనములును విధ,వలు నగు మనతల్లు లెల్ల ♦ వచ్చిరి వీరే
కులభూషణ! నినుఁ గన ని,ష్కలుషాత్మక! మమ్ముఁ గరుణఁ ♦ గనుఁగొనఁ గదవే.
తే. పెద్దవాఁ డుండ రా జయి ♦ పిన్నతమ్ముఁ, డలరుటలు మనవంశమ♦ర్యాద యగునె?
భరణవశుఁడ నీవ యీ♦ధరణి నెల్ల, రాజ వై సల్పుమా హిత♦రంజనంబు.
కం.కైరవబాంధవుచేతను, శారదనిశవోలె నిన్ను ♦ జనపతిఁగా నీ
ధారిణి పొంది సనాథగ, సారసదళనేత్ర! వెలుఁగు ♦ జనహర్ష దయై. ౨౩౫౨
కం నీసోదరుఁడన్ శిష్యుఁడ, దాసుఁడ సచివాళితో య♦థా యోగ్యగతిన్
నే సాష్టాంగనమస్కృతి,తో సాధువతంస! వేఁడు♦దున్ దయఁ గనుమీ. ౨౩౫౩
కం.పూజితమై శాశ్వతమై, రాజిలి పిత్ర్యంబునైన ♦ ప్రజప్రార్థనమున్
భూజనవత్సల! మీఱన్, యోజన సేయంగ నీకు ♦ యోగ్యం బగునే. ౨౩౫౪

⟵ శ్రీరాముఁడు భరతునితో నీవు నిర్దోషి వని చెప్పుట. ⟶

చం.అని కనులందు శోకజల ♦ మల్ల దొనంకఁగఁ బాదపీఠిపైఁ
దనశిరమున్ ఘటించి పడి ♦ తన్దయ నూర్చుచు నున్నతమ్మునిన్
గనుఁగొని లేవ నెత్తి తన♦కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి వచించెఁ దమ్ముఁడా!
చనునె భవాదృశుం డిటులు ♦ సల్పఁగ? నే మనువారు పామరుల్? ౨౩౫౫
కం.కులజుండవు సాత్త్వికుఁడవు, నలఘువ్రతరతుఁడవును మ♦హాతేజుఁడ వీ
విల కై యింతటిపాపముఁ, దలపెట్టఁగ నైన నీకుఁ ♦ దర మెట్టులగున్? ౨౩౫౬

ఉ. కావునఁ గొంచెమైన నప♦కారము నీయెడ లే దెఱుంగుదుర్
నీవును బాల్యహేతువున ♦ నీజననిం దగ దిట్లు దిట్ట, న
న్నా! విపరీతమౌ సుమతు ♦ లైనను దా రెద మెచ్చుదారపు
త్రావళిపట్ల స్వేచ్ఛమెయి ♦ నాదర ముంచుట కైకనందనా? ౨౩౫౭

కం కొడుకులు భార్యలు శిష్యులుఁ, బుడమిని నేగతిఁ జరింపఁ♦బోలు నటంచుర్
నొడువుదురో సాధువు లా,వడువున మనతండ్రిపట్ల ♦ వలదే మనకున్. ౨౩౫౮

కం.ధరణీభరణంబున నే,కరణిని నర్హుండొ నిలుపఁ ♦ గానల నను నా
కరణిం గృష్ణాజినములు, ధరియించి చరింపు మనఁగ ♦ దండ్రి తగండే? ౨౩౫౯

తే. ధర్మమార్గవిదుం డైన♦తండ్రియందు, మనము జను లెన్నగౌరవం ♦ బునిచినట్లు
ధర్మభృచ్ఛ్రేష్ఠ! మనకును ♦ దల్లి యందు, గౌరవం బుంచ మర్యాద♦గాదె చెపుమ?

ఆ. ధర్మశీలు రైన♦తల్లియుఁ దండ్రియు, రాఘ! పొమ్ము నీ వ♦రణ్యమునకు
ననుచు నాజ్ఞ సేయ ♦ నా యాజ్ఞ మీఱంగ, నాకు నర్హ మగునె ♦ న్యాయ్యచరిత?

తే. నీవు రాజ్య మయోధ్యలో♦నెమ్మిఁ దాల్చి, భువనసత్కృతిఁ బొందుము♦పూజ్యచరిత!
దండకారణ్యవాటి నే ♦ నుండువాఁడ, వల్కలాజినములు దాల్చి ♦ యల్కు లేక.

కం.లోక మెఱుంగఁగ జనకుం, డీకరణి విభాగపఱిచి ♦ యేగెఁ దివికిన్
నీ కిచ్చినభాగము నేఁ, జేకొన ధర్మంబె నీవ ♦ చెప్పుము భరతా! ౨౩౬౩

కం.లోకగురుఁడు ధర్మాత్ముఁడు, నీకుఁ బ్రమాణంబ కాదె ♦ నియతి జనకుఁడుర్?
నీ కతఁ డిచ్చినభాగము, నీ కుపభోగింప కుంట ♦ నీతియు నగునే? ౨౩౬౪

కం.జనకప్రదభాగం బీ,వనవాసము నాకు దీనిఁ ♦ బదునాల్గేఁడుల్
వనిఁ దీర్చుకొని గుణహిత మని, మనమునఁ దలపోయువాఁడ ♦ మానితచరితా!

కం.నరలోక సత్కృతుఁడు సుర,వరసన్నిభుఁ డైనతండ్రి ♦ పలికిన యదియే
పరమాత్మహితము లోకే,శ్వరభావం బైన నాకు ♦ సంతస మిదునే? ౨౩౬౬

భరతుండు శ్రీరాముని రాజ్యంబు గ్రహింపఁ బ్రార్థించుట.

కం.ఆనాఁటిరాత్రి యీఁగలె, మానవసింహులకు దుర్దశ♦మయ మై చనియెర్
భానుం డుదయించిన నది,లో సంధ్య జపతపంబు♦లుం దీర్చి వెసన్. ౨౩౬౭

ఉ. రామునిఁ గొల్చి యుండిరి న♦గప్రవరుల్ హితమంత్రియుక్తి, నా
స్తోమమునందుఁ గొంతవడి ♦ చూపఱునం దొకరుండు నేని యే
దేమియుఁ బల్కకుండె,మఱి ♦ జ్యేష్ఠునిఁ గన్గొని కైకపట్టియుం
బ్రేమయు భక్తిగౌరవముఁ ♦ బెంపుఁ గనంబడఁ బల్కె నీగతిన్. ౨౩౬౮

ఉ. చెప్పితి బుద్ధిఁ దల్లికిని ♦ జెన్నఁటికీర్తిని నాకు దత్త మై
వి ప్పగుభాగ్యయుక్తపృథి♦వీస్థలి మీకు నొసంగువాఁడ నై
యిప్పునిఁ బూని వచ్చితి న♦హీనగుణాఢ్య! యకంటకంబు నా
నిప్పుడమిన్ గ్రహించి యన♦నీశ్వర! నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయవే. ౨౩౬౯

ఆ. వానకాలమునఁ బ్ర♦వాహవేగంబునఁ, గట్టఁ దెంచుకొనుచు ♦ నట్టె వచ్చి
వెల్లినాఁ పరాని♦విధమున నీరాజ్య, మీవు దక్క నితరుఁ ♦ డేల లేఁడు. ౨౩౭౦
కం.తురగమునడకను ఖరమును, గరుడునిగమనంబుభంగిఁ ♦ గాకము పోలం
దర మగునే? యట్టులు నీ,వరమార్గము నెనయ నాకు ♦ వశమే దేవా? ౨౩౭౧
కం.పరతంత్రుఁ డగుచు రక్షణ,భర మెఱుఁగక యుండువాని ♦ బ్రదుకే సుఖ మౌఁ,
బరరక్షాభరమును దన,శిరమునఁ గలవాఁడు కష్ట♦జీవియు సుమ్మీ. ౨౩౭౨
చ. పురుషుఁడు విత్తనద్ది పెను♦భూరుహమై మఱుగుజ్జువానికిన్
నరగతి నెక్కరానిగతి ♦ వర్ధిలుచు న్ననుఁబూఁత పూచియున్
బరమఫలాన్వితంబు నయి ♦ వాలక యుండినఁ జెట్టుఁ బెంచు న
ప్పురుషున కేమి సంతసము ♦ పుట్టఁగఁ జాలునొ యూహ సేయుమా. ౨౩౭౩
తే. రామ మాకెల్లరకు నీవ ♦ రక్షకుఁడవు, నీదుభృత్యుల మగుమమ్ము ♦ నీవ యేలఁ
బూనవేనియుఁ జైత్యద్రు♦మునకు నుపమ, యిదిమహాభుజ! తక్కిన♦దెఱుఁగుమీవ.
తే. రాజ్యసింహాసనస్థు న♦రాతిదమను, నిన్నుఁ గాంచెడివారలు ♦ నెమ్మితోడ
రాష్ట్రమునవారు సచివులు ♦ రాజవర్య, నిండుతేజున వెలుఁగుమా♦ర్తండు నట్లు.
కం.నిను ననుసరించి వచ్చుచు, మనుజర్షభ! సింధురములు ♦ మదమున గీఁకల్
నినుచును నంతఃపురగత, వనితలు మోదమునఁ బొంగి♦పడెదరు తృప్తిన్. ౨౩౭౬
కం.అనవుడు రాముని భరతుఁడు, వినయంబున వేఁడుచున్న ♦ విధముం గని మే
లని శ్లాఘించెను నాగర,జనములు తద్వచనరచన ♦ సంతసపడుచున్. ౨౩౭౭
కం.విని దీనాలాపంబులఁ, దను నార్తిని వేఁడుచున్న♦తమ్ముని గని యిం
పెసయంగ ననునయించుచు, వినియతచిత్తుండు రామ♦విభుఁ డిట్లనియెన్. ౨౩౭౮

శ్రీరాముఁడు భరతునకు దుఃఖోపశాంతివాక్యంబులు చెప్పుట.

కం.తమ్ముఁడ! నరునకు స్వాతం,త్ర్యమ్మున్నదె యెన్నఁడైనఁ ♦ దనయిచ్ఛను లో
కమ్మునఁ గృతాంతు డైననె, యిమ్మెయి నమ్మెయిని లాగి ♦ యలయించుఁ జుమీ.
కం.ధనములు నిధనాంతంబులు, విను వృద్ధిసమృద్ధులును ♦ విలయాంతంబుల్
జననము మరణాంతం బగు, నొనరెడిసంయోగములు వి♦యోగాంతంబుల్.
ఆ. పక్వఫలమునకును ♦ బడిపోవుటయె తక్క, వేఱుభయము లేని♦విధముగాఁగ
ధరణిఁ బుట్టినట్టి♦నరునకుఁ జావు దక్కంగ నొండుభయము♦గాన రాదు. ౨౩౮౧
కం.బలితపుఁగంబంబులు గల,నిలయము కాలక్రమమున ♦ నెఱిచెడురీతిన్
బొలుపు చెడం బురుషుఁడు ముదు,సలితనమునఁ జావుచేత ♦ సమయుం జుమ్మీ.
కం.కడచినరే యంతటితోఁ, గడచనియెం గాక మరలఁ ♦ గ్రమ్మఱునే యె
క్కుడుజలములఁ గళవళపడు,కడలిఁ గలిసి నింపుయమున ♦ గ్రమ్మఱు నొక్కో.

చం.పవలును రేయి పోవుచును ♦ బ్రాణులయాయువు నాహరించెడిన్
రవియు నిదాఘవేళ స్వక♦రంబుల వేఁడిమి నంబుజాలముం
దివియువిధాన, న ట్లగుట ♦ నీకయి యేడ్వ మి కేల యొడ్లకై
తవిలినచింత నేడ్చెదవు ♦ తమ్ముఁడ! యాయువు శాశ్వతం బొకో. ౨౩౮౪

కం పొడమిన మడియుట సిద్ధము, నడచినయే న్నిలిచియుండి♦నన్ వడి క్షీణిం
చెడి నీయాయువు; జన్మము, గడ తేఱెడిమార్గ మేదొ ♦ కనుఁగొను మనుజా. ౨౩౮౫

కం పురుషునితోఁ బుట్టును మృతి, పురుషునితోఁ గూడియుండుఁ ♦ బురుషునితోడన్
దిరుగుచు నుండును దవ్వగఁ, బురుషునితో నేగు మరలు ♦ బుద్ధిం గనుమీ. ౨౩౮౬

కం.ముడుతలు పడ నొడ లెల్లను, దడఁబడఁ బాదములు వెండి ♦ తల తెల్లపడన్
మిడికెడివేళను నీ వే,వడువున నినుఁ గాచికొనఁగ ♦ వలఁతివొ చెపుమా. ౨౩౮౭

కం ఇదె పుట్టె సూర్యుఁ డంచును, నదె సూర్యుం డస్తమించె ♦ నంచును లోకుల్
మునమునఁ జూతురు; తమతమ, బ్రదుకులు క్షీణంబు లగుట ♦ పరికింప రయో.

కం.ఋతు వొకటి పోయి క్రొత్తగ, ఋతు వరుదేరంగ హర్ష ♦ వృద్ధిం గను నీ
క్షితిజనసంఘం బది తన,బ్రతికెడికాలంబుఁ దినుట ♦ పరికింపదుగా. ౨౩౮౯

ఉ. కట్టెయుఁ గట్టె నేళ్లఁ బడి ♦ కంధిని జొచ్చి తటానఁ గూడి యు
న్నట్టుల యుండి పాయుగతి ♦ నాలును బిడ్డలు బంధు లర్థముల్
పట్టునఁ జేరియుం బిదపఁ ♦ బాయుట కాలబలంబుచేత నే
యెట్టును బాసిపోక ధ్రువ ♦ మియ్యది నమ్ముము చింతయేటికిన్. ౨౩౯౦

ఉ. ఇచ్చగ జీవయుక్తు లగు♦నిష్టజనంబులతోడ నొక్కటన్
మచ్చికఁ గూడి యుండ మన ♦ మానక శక్యము గాక యుండఁగాఁ
జచ్చెడివారి నాఁపుటకు ♦ సారవివేక! వశంబె ప్రాణి కీ
విచ్చఁ దలంపు మేటికిను ♦ లేటిసహోదరు, లేటి మట్టముల్? ౨౩౯౧

కం.త్రోవను నిలిచినయొకఁ డా,త్రోవన చనుపాంథజనము♦తోడన్ నేనున్
మీవెంట వత్తు నను వహిఁ, బోనం వగుఁ బెద్దవారు ♦ పోయినత్రోవన్. ౨౩౯౨

కం.కావున నతిక్రమింపం,గా వశపడనట్టిత్రోవ ♦ గమనించిన యా
జీవులకై శోకించిన, నేవిధమున మేలు గలదె ♦ యాలోకింప నయా. ౨౩౯౩

కం.వయను ప్రవాహము వంటిది, రయమునఁ జనుచుండుఁ గాని ♦ క్రమ్మఱ దెపుడున్
నియమింపవలయుఁ దనమది, నయముగ సుఖ మందఁ; బ్రజలు ♦ నవ్యసుఖాప్తిన్,

సీ. ధర్మాత్ముఁ డై యుండి ♦ తతశుభావహ మైన,జన్నంబు లన్నియు ♦ జరపినాఁడు
దక్షిణాదులచేత ♦ ధరణీసురాదిక,జనముల నెల్లను ♦ దనిపినాఁడు

తనభృత్యవర్గంబు ♦ ధరణీజనంబుల, హితదానములచేత ♦ నేలినాఁడు
చేకొలందిగ నీవి ♦ చేసి యభీష్టంపు,భోగంబు లన్నియుఁ ♦ బొందినాఁడు
తే. సాధుకర్మంబు లెన్నియో ♦ చలిపినాఁడు, పెక్కుకాలంబు ధరణి జీ♦వించినాఁడు
నాకలోకసుఖంబుల ♦ నందినాఁడు, తండ్రి కేటికి వగవ నా♦తండ్రి! చెపుము.
తే. జీర్ణమానుష దేహంబు ♦ క్షితిని విడిచి, బ్రహ్మలోకవిహారపా♦త్రంబు నైన
దివ్య దేహంబుఁ దాలిచి ♦ తేజరిల్లు,జనకునకు నేల దుఃఖింప ♦ సాధుశీల. ౨౩౯౬
కం.వావిరి యీగతి నేడువ,బోవఁడు ప్రాజ్ఞుండు నిన్నుఁ ♦ బోలినశ్రుతిమ
తోత్కృవిదుఁ డగునే మునుకొఁగ, నీవిధి శోకింపఁ గాదె ♦ మే మగుఁ దండ్రి? ౨౩౯౭
కం.ఎట్టిదశయందుఁగానీ, దిట్టతనముగలిగియున్న ♦ ధీమంతుఁడు లోఁ
బుట్టినశోకభరంబునఁ, బుట్టఁగనీఁ డశ్రుబిందు♦వులు నయనములన్. ౨౩౯౮
ఉ. కావున స్వస్థచిత్తుఁ డవు ♦ గమ్ము విషాదము మాని యూరికిం
బోవుము రాజ్యభారమును ♦ బూనుము తండ్రి వచించినట్లు నే
నీవనవాస మోర్తుఁ బది♦యేఁడులు నాలుగు, తండ్రియాజ్ఞ నే
నే విఫలంబు సేఁత దగు♦నే? యది ధర్మమె నాదుబోఁటికిన్? ౨౩౯౯
కం.ఆతండె మనకుఁ దండ్రియు, నాతండే మనకుఁ జుట్ట ♦ మటుగావున నీ
కాతని సమ్మానించుట, ఖ్యాతికరము నాకు సదియె ♦ యగు సమ్మతమున్. ౨౪౦౦
కం.పరలోక మందఁగోరెడు,నరుఁడు దయాపరుఁడు గర్వ♦నైష్ఠికుఁ డైనన్
బరిపాలితగురువాక్యుఁడు, ధరణిం గావలయుఁ జుమ్ము ♦ ధర్మార్థవిదా. ౨౪౦౧
కం.జనకునిసచ్ఛీలము నీ,మనమునఁ దలపోసి యతని ♦ మాటను నిలుపన్
గొనఁగొనుము రాజ్యభారం,బును బూను మిటేల ననట ♦ మునుఁగొఁగ భరతా.

♦ భరతుఁడు శ్రీరామునితోఁ దనదుఃఖమునకుఁ గారణముఁ జెప్పుట. ♦

తే. అనుడు శ్రీరాముఁ గనుఁగొని♦యనియె భరతుఁ,డసఘునీఁంటినరుఁడిల♦సరిదిచూవె
చెట్టని న్నేమి కాటియ ♦ పెట్ట నెను, మీఁలు నినుఁ బొంగఁ జేయుంగఁ♦జాల దార.
కం.ఎటుక గల పెద్దలకు వా, రెఱుఁగనియవి చెప్ప నీవె ♦ యెఱుఁగనియట్టుల్
గుఱుకొని సందియ మడిగెదు,కాల లీకవ్వారి కేఱుక ♦ గూర్చెడివాంఛన్.
చం.కనుఁగొనసట్టివస్తువునఁ ♦ గల్గదు కామము, తద్విషంబునం
గనుగొనువస్తువం దయినఁ ♦ గల్గదు కామము జ్ఞానికిన్, మృతిం
గనినమనుష్యుమీఁదఁ బగ ♦ గల్గదు, తద్విధి నున్నవారిపై
జనవర! కాన నేనును వి♦షాదము గూరెను దండ్రికై మదిన్. ౨౪౦౫
సీ. అడలె దేటికి నాఁ బ♦రానదజ్ఞుండ వ్వు, దుఃఖపాళికి నింత ♦ దూలిపోఁడు
నీవు నాకైవడి ♦ నెగడితి వమరోప,మా! సత్త్వసంపన్నుఁ ♦ డగుమహాత్మ

సత్యసంగరుఁడవు ♦ సర్వజ్ఞమూర్తివి, సర్వదర్శివి కడుఁ♦జతురమతివి
ధృతియుతుండవు భవ♦స్థితివిదుండవు నీవ, సహియింప రానట్టి♦సంకటముల
ఆ. ననుభవింపఁ దగును ♦ యది దలపోసిన, మాకు సుఖము గలదె ♦ మాన్యచరిత
నిన్నుఁబోలువాఁడు ♦ నిష్ఠురారణ్యాళి, నకల నెట్లు దుఃఖ♦పడక యుండు ౨౮౦౬
ఉ. నే నటు లింట లేనియెడ ♦ నీచచరిత్ర మదంబ నాకు నై
తా నిటు లోకగర్హితము ♦ దారుణపాపము నాచరించె, ని
ష్ఠానియుఁ దల్లి యం చనక ♦ యింతలు నింతలు తుండె తుండెముల్
గా నఱకంగఁ జాలుదును ♦ గాని నిబద్ధుఁడ ధర్మరజ్జులన్. ౨౮౦౭
కం. పుట్టితి శుద్ధాన్వయమునఁ, బుట్టినయాజికిని ధర్మ♦పుం దెరువులు నే
నెట్టిన నేర్చితిఁ గని కని, యెట్టులు గర్హ్యం బధర్మ ♦ మే నొనరింతున్. ౨౮౦౮
చం. ఘనుఁడు గురుండు వృద్ధుఁడును ♦ గార్యవిదుండును జచ్చెఁ గాన నా
జనకుఁడు నిందుగోష్ఠిఁ బరు♦షంబులు పల్కఁగరాదు గాక యే
మనుజుఁడు పూను నొక్క యొక♦మానిని ప్రీతికి నర్థధర్మనా
శన మగునట్టి క్రూరకలు♦షం బొనరింపఁగ ధర్మవేది యై. ౨౮౦౯
ఉ. కూడు వినాశకాలమున♦కుం విపరీతపుబుద్ధి యంచు ని
ట్లాడెడు లోక మానుడి య♦థార్థముఁ జేసె నృపాలుఁ డిప్డు దా
నోడక క్రోధమోహముల ♦ నొప్పనికార్యముఁ జేసి, దాని కీ
వీడుగ సాధువృత్తిఁ జరి♦యించి మరల్పుము తత్కృతాఘమున్. ౨౮౧౦
చం. జనకుఁడు కిల్బిషం బొకఁడు ♦ సల్పిన యేనియు దానిపాపముల్
జనకునిఁ బొందకుండఁ గృతి ♦ సల్పినపుత్రుఁడె పుత్రుఁడౌఁ జుమీ
జనకుఁడు పాపముం బొరయఁ ♦ జల్పినవాఁడును బుత్రుఁ డౌనొకో?
జనకునిఁ గావుమీ యతఁడు ♦ సల్పినదానిని విస్తరింపుమీ. ౨౮౧౧
ఉ. ఎక్కడి క్షత్త్రధర్మ మిది ♦ యెక్కడి ఘోరమహావనస్థలం
బెక్కడిరాజ్యపాలన మి♦దేటి జటాభరధారణంబు నీ
కక్కట! యిట్టిచేఁత దగ♦వా! ననుఁ గైకను దండ్రి మిత్రులన్
దక్కినపౌరబంధుజన♦తం గృప నేలఁగదన్న మ్రొక్కెదన్. ౨౮౧౨

→ భరతుఁడు శ్రీరామునితో వనవాసం బతని కర్హ్యగర్హ్యంబు గాదనుట. ←

ఆ. ప్రాజ్ఞలోకవర్య ♦ ప్రజలఁ బాలింపఁగ, దేవ శక్య మగునొ ♦ మానవేంద్ర
పటలి కట్టిరాజ్య♦పట్టాభిషేకంబు, ప్రథమధర్మ మనిరి ♦ ప్రాజ్ఞ జనులు. ౨౮౧౩
సీ. ప్రత్యక్ష మగుప్రజా♦పాలనధర్మంబుఁ, బోకార్చి మిగులశం♦కాకులంబు
గాలాంతరఫలంబు ♦ కలితలక్షణహీన, మవినిశ్చితం బగు♦నట్టిగర్హ్య -

మేక్షత్రియుఁడు పల్కు ♦ నీవు కష్టోన్నవ,ధర్మంబుఁ జలుపంగఁ ♦ దలఁచె దేని
నాలుగుజాతుల♦పాలనసేఁత క్లే,శాత్మక మగుట న♦య్యది చరింపు
తే. మాశ్రమచతుష్టమున గృహా♦స్థాశ్రమంబు, శ్రేష్ఠ మగు నని కాదొకో♦శిష్టమతము
ధర్మతత్పర నీయట్టి♦ధార్మికుండు, దాని విడనాడఁ జూడంగ ♦ ధర్మమగునె? ౨౮౧౪
ఉ. పుట్టువుచేత స్థానమునఁ ♦ బోఁడిమివిద్యల నీకుఁ బిన్న నే
నెట్టులు నీవు గల్గియును ♦ నేలఁగఁ జాలుదు? ధీగుణంబుల
న్బుట్టునఁ బిన్ననాఁట నినుఁ♦బాసి నిలంగను నేర నన్నయా!
యెట్టులు రాజ్యభారము వ♦హింతునొ? పోవఁ జుమీ యయోధ్యకున్. ౨౮౧౫
సీ. పౌరపురోహిత♦బాంధవప్రవరులు, గల రిట నెల్లరుఁ ♦ గాన నిచటఁ
బట్టాభిషేకంబుఁ ♦ బటిమ నొనర్తుము, పదపడి ధారుణీ♦పాలనమున
కరుదెమ్మయోధ్యకు ♦ నరివరులను గెల్చి, వృత్రారిపోలె నీ♦వెల్ల రలర
మూఁడుఋణంబుల ♦ ముమ్ముట్టఁ దీటిచి, మిత్రకోటులకు న♦మిత్రులకును
ఆ. నిష్టకష్టములను ♦ నిడుచు మమ్మెల్లరఁ, గాన వయ్య నిన్నుఁ ♦ గాంచి హితులు
దేలఁ బ్రీతిఁ బగఱు ♦ దిక్కు మొగంబుగా, రమ్యనుగుణభద్ర♦రామభద్ర. ౨౮౧౬
కం. నాతల్లి నిందవలనం, బాతక నొనరించి తండ్రి ♦ పుణ్యాత్ముఁడుగాఁ
బాతకమునకుం బాపుము, భూతముల మహేశునట్లు ♦ ప్రోవుము మమ్మున్.
కం. నామాటలు పెడచెవి నిడి, యీమహితారణ్యవాస ♦ మీకొన దేని
రామా! మీబడిఁ గానన,సీమకు నివసింప వత్తు ♦ సిద్ధ మటన్నన్. ౨౮౧౭
ఉ. ఇంతయు నాలకించి పురి ♦ కేగఁగ నీకొనకున్న జానకీ
కాంతునిఁ జూచి నైగమని♦కాయము లక్ష్ముల నించి హా యటం
చెంతటి ధీరచిత్తుఁ డర♦రే యని హర్షము గాంచెఁ దల్లులుఁ
వంతను బొంది హా యనుచు ♦ వ్రాలిరి మెచ్చిరి కైకపుత్రునిన్. ౨౮౧౮

శ్రీరాముఁడు భరతునితో నతఁడు రాజగుట ధర్మమని చెప్పుట.

చం. భరతుఁడు వేఁడ నిట్లు జహు♦భంగుల రాముఁడు పల్కు నాజికిఁ
బురుమతి కేకయాత్మజకుఁ ♦ బుట్టిన నీ కిది చెల్లుఁ, గైకయా
పరిణయవేళఁ దాతకును ♦ బ్రాజ్యము రాజ్యము శుల్కు మిచ్చె భూ
వరుఁ డగుతండ్రి యామెనుతుఁ ♦ బట్టముఁ గట్టఁగ బాస చేయుచున్. ౨౮౨౦
సీ. విబుధదానవయుద్ధ♦వేళ నీజనయిత్రి, పురమిత్రేనికిఁ దోడు♦పడినకతనఁ
బరమహర్షంబున ♦ వరములు రెం డిచ్చె, నామెయు వానిన ♦ యడిగె నిప్పు
డిదియును దోషమే ♦ యింపు నొక్కటి నీవు, రాజౌటయును నే న♦రణ్యములకుఁ
బోవుట మఱి యొండు ♦ భూవరుం డని యిచ్చెఁ, గావునఁ దండ్రివా♦క్యంబుఁ బట్టి

ఆ. పదియునాలుగేండ్లు ♦ భ్రమియింప వనముల, వచ్చినాఁడఁ దోడ ♦ వసుధతనయ
లక్ష్మణుండు రాఁగ ♦ లలితపద్ధతిఁ దండ్రి, సత్యవచననిష్ఠుఁ ♦ జల్పుటకును ౨౮౨౧

కం. నీవును దండ్రిని నిజమతిఁ,గావింపఁగవలదె? యట్లు ♦ గావున రాజ్య
శ్రీవిభవముఁ గైకొనుమీ, నావచనము వినఁగదయ్య ♦ నాకొఱకైనన్. ౨౮౨౨

కం. జనకుని ఋణంబుఁ దీర్పుము, జనయిత్రియు సంతసింపఁ ♦ జరియింపు గయుం
డనునతఁడు దొల్లి గయయం, దనియె సుగీతములఁ బితరు♦లందఱు వినఁగన్.

కం. జనకుఁడు పున్నామనరక,మునఁ గూలక కాచుఁ గాన ♦ మొగి నాతనికో
ర్కిని దీర్చిసుకృతుఁ జేయును, గనుకం బుత్త్రాఖ్యఁ బరఁగుఁ♦గా సుతుఁ డెందున్.

కం. కలుగుదురు గాక తనయులు, పలువురు గుణయుతులు వేద♦పారగు లని కో
ర్కులు జనములు గోరఁగఁ దగుఁ, గలుగఁడె యొకఁడైనఁ బోవ ♦ గయ కనునాశన్.

తే. రాజఋషు లందఱును నిట్లు ♦ రాజపుత్త్ర! తలఁచుచుందురు గావునఁ ♦ దండ్రి నీవు
నరకమునుండి కాపుమీ ♦ ధరణిజనుల, ననుజుతోఁగూడి పాలింపు♦నరుగుపురికి.

ఉ. రాజవు గమ్ము నీవు జన♦రాజికి, నే మృగపాళి కయ్యెదన్
రాజను, దండకాటవికి ♦ గ్రక్కునఁ బోయెదఁ, బొమ్ము వీటికిన్,
రాజిలుఁ గాక నీకు దిన♦రాజకరాతప మాఁప ఛత్త్రమున్,
భూజవిశాలశాఖ లిటఁ ♦ బొల్పగు నాకు సుఖప్రదంబులై, ౨౮౨౭

తే. తోడుపడుచుండు నీకు శ♦త్రుఘ్నుఁ డచట
నిచట సౌమిత్రి నాకుఁ దా ♦ నెలమిఁ గూర్చు
మనము నలువురు తనయుల ♦ మనఘచరిత
తండ్రి సత్యస్థుఁ జేయఁగఁ ♦ దలఁపవయ్య. ౨౮౨౮

జాబాలి రామునితో నాస్తికవాక్యంబులు చెప్పుట.

కం. ఈలీల భరతు హితవా,గ్జాలంబులఁ దేర్చు రాముఁ ♦ గనుఁగొని యట భూ
మీలేఖోత్తముఁ డగు జా,బాలి యధర్మోక్తు లిట్లు ♦ పలికె హితేచ్ఛన్. ౨౮౨౯

చం. అరయఁగ సర్వముం దెలిసి♦నట్టిమహామతి వీవు నీకుఁ బా
మరునకు యుక్తమైనమతి♦మాంద్య మదెట్టులు కల్గె? నేల యీ
కరమునిరర్థకంపుమతి ♦ గ్రక్కున నేగు మయోధ్య కింక నీ
భరతుఁడు గోరినట్టు జన♦పాలనశీలివి గమ్ము రాఘవా! ౨౮౩౦

ఉ. ఎక్కడితండ్రి? మానవున ♦ కెక్కడిబంధువు? లేటిమాట, దా
నొక్కనిచేఁ గనం దగుప్ర♦యోజన మెయ్యది? పుట్టువేళఁ దా
నొక్కఁడ పుట్టుఁ, జచ్చునెడ ♦ నొక్కడ చచ్చును, వెంట వచ్చునే
యొక్కఁడునైన? నెట్లగుదు♦రో తనవారలు కన్నవారలున్? ౨౮౩౧

ఉ. ఎక్కడితల్లి తండ్రి? మతి♦హీనతతో యటు లంట, లేఁడు చూ
యొక్కని కొక్కఁ డెందుఁ, బెఱ♦యూరికిఁ బోవుచు బాట నిల్చి తా
నొక్కఁడ వేగినంత మఱి♦యొండు కడం జనుపాంథునట్లు దాఁ
దక్కుచుఁ దల్లిదండ్రిధన♦దారలఁ బోవును జీవి రాఘవా! ౨౪౩౨

కం. ఆవాసమాత్ర మియ్యవి, కావున వీనికిని బుధుఁడు ♦ కాంక్షయుఁ గను నే?
భూవరతనయా! ని న్నేలా విపరీతంపుబుద్ధి ♦ యావేశించెన్? ౨౪౩౩

చం. జనకునిరాజ్యము న్విడిచి ♦ సంకటకారణకంటకావృతం
బును విషమంబు నైనచెడు♦పోకలఁ బోవఁగ నేల? సర్వభో
గనిచయపూర్ణ మాపురికి ♦ గ్రక్కునఁ బో మ్మభిషేకసద్విధిన్
గొనుము, యథేచ్ఛసౌఖ్యములఁ ♦ గూడుము, వేచె నయోధ్య నీకునై. ౨౪౩౪

ఆ. తండ్రి, యనఁదు నీకుఁ ♦ దండ్రికి నీ వెవ్వఁ? డతఁడు వేఱు వేఱ ♦ యధిప! నీవు
దీని నీ వెఱింగి ♦ మాను గమ్మె మ్మెల్లఁ, జెప్పినట్లు చేయఁ ♦ జెల్లు నీకు. ౨౪౩౫

కం. జనకుండు బీజమాత్రము, జననీజఠరమున శుక్ల♦సంయుతరక్తం
బున నగుఁ బిండము దానన్, జనియించును ప్రాణి దీన ♦ సందియ మున్నే.

ఉ. ఎచ్చటి కేగఁగా వలె మ♦హీశ్వరుఁ డచ్చటి కేగె, నిద్దియే
నిచ్చలు మర్త్యకోటులకు ♦ నిశ్చితనృత్తము, దీనిఁ జూడ కే
పిచ్చితనంబునన్ వృథగఁ ♦ బెక్కువిధంబులఁ బల్కెదీవు, నీ
వెచ్చటఁ దండ్రి యెచ్చట? ని ♦ దేమిటి ప్రాజ్ఞులు విన్న నవ్వరే? ౨౪౩౭

కం. ధర్మార్థంబునకొఱకై, కర్మంబులఁ జేయువాడి♦గాసికి వగతున్
గర్తుఁ డిందును నందును వ్యర్థంబున వగచు; మేలు ♦ సౌఖ్యమె కోరన్. ౨౪౩౮

కం. అష్టక యని యాబ్దిక మని, కష్టము పడిచేయువారు ♦ కర్మముఁ, గంటే
కష్టార్జితాన్నసష్టము, శిష్టవినుత! యన్నమున్ భు♦జించునె మృతుఁడున్? ౨౪౩౯

ఉ. ఒక్కఁడు కూడు దిన్న మఱి♦యొక్కనిపొట్టయు నిండు నంట హా!
యెక్కడి మాట, యట్లయిన ♦ నింటను శ్రాద్ధముఁ బెట్టి రేనియున్
మక్కువబాటసారికిని ♦ మార్గమునం దుదరంబు నిండునే?
టక్కులుగాక నిక్క మను♦టల్ మతిమంతులు విశ్వసింతురే? ౨౪౪౦

ఉ. చేయుము యాగముల్, దపము ♦ సేయుము, దీక్ష వహింపు, దానముం
జేయు, మటంచు గ్రంథములఁ ♦ జెప్పిరి యన్యధనాపహారులై
ధీయుతు, లవ్వి నమ్మునె సు♦ధీమణి, కానఁ బరంబు లేమి నీ
వీయెడ లబ్ధభోగముల ♦ నేల త్యజించెదు ధీరసత్తమా. ౨౪౪౧

తే. ధరణిఁ బ్రత్యక్షమగుదానిఁ ♦ దలఁగఁద్రోసి, కొనిపరోక్షంబు నమ్మునే ♦ చెనఁటి యైన?
భువనజనసమ్మతంబు నా ♦ బుద్ధి వినుము, కట్టుకొన వయ్య పట్టంబుఁ ♦ గరుణమీఱ.

శ్రీరాముఁడు జాబాలిమతమును ఖండించుట.

మ. అని జాబాలి వచింప నావలుకు స ♦ త్యాత్ముండు సీతేశుఁడున్
విని నిశ్చంచలచిత్తుఁడై యనియె నో ♦ విప్రా! మదర్థంబు నీ
వనునమ్మాటలు కార్యసన్నిభ మకా ♦ ర్యం బౌ, హితాకారమ
య్యు నపథ్యంబును, గాన వాని విన నె ♦ ట్లోర్తున్ జగద్గర్హ్యమున్. ౨౪౪౩

తే. భిన్నచారిత్రదర్శనుల్ ♦ పేర్మి చెడఁగ
స్ఖలితమర్యాదులును గల్మ ♦ షప్రవర్త
కులును నగుచును మానంబుఁ ♦ గోలుపోయి
సభలదూషితు లగుదురు ♦ సత్య మిదియు. ౨౪౪౪

కం. కులహీనునిఁ గులవంతునిఁ, బలువను సజ్జనుని శుచిని ♦ బాపిని శౌర్యా
గళితునిఁ బూరుషమానిం, దెలియఁగఁ దగు వానివాని ♦ నెఱినడవడిచేన్. ౨౪౪౫

సీ. నిక్కమనార్యుఁడై ♦ నెఱయార్యుపోలికి, శుచితావిహీనుఁడై ♦ శుచివిధంబు
లక్షణ్యునట్టు ల ♦ లక్షణ్యుఁడై దుష్టశీలుఁడయ్యును సాధు ♦ శీలుమాడ్కి
శ్రుతిహితకార్యవర్జితలోకసంకర, మగు సధర్మము ధర్మ ♦ మనుచుఁ జెప్పు
నాయట్టివాఁ డది ♦ న్యాయ్యమంచు గ్రహింపఁ, గార్యవిచక్షణుఁ ♦ డార్యుఁ డెవఁడు
తే. లోకముల దుష్టశీలుని ♦ లోకనింద్యు, నన్నుఁ జూడఁగ నేర్చు స ♦ న్మార్గదృష్టి?
నేన ప్రతినను గలిపి ము ♦ న్నీట గ్రర్చ, మొదని కెఱిఁగింతు? నాక మే ♦ నెట్లు గాంతు?

శ్రీరాముఁడు జాబాలికి సత్య మవశ్యానుష్ఠేయం బని బోధించుట.

కం. రాజే నాస్తికుఁడైనను, భూజనతతి యిచ్చకొలఁది ♦ పోకలఁ బోదే
రా జేపోకలఁ బోయిన, భూజనసంచయము నట్టి ♦ పోకలఁ బోవున్. ౨౪౪౬

కం. సత్యదయాసహాపక మయి, నిత్యంబుగ రాజవృత్తి ♦ నెగడును గానన్
సత్యాత్మక మీరాజ్యము, సత్యంబే కుదురు సర్వ ♦ జగముల కెపుడున్. ౨౪౪౭

కం. సత్యంబె శ్రేష్ఠ మని యాదిత్యులు మునిపుంగవులును ♦ దెలుపుదురు హితమున్
సత్యంబుఁ బలుకువాఁడే, సత్యంబుగఁ బరమపదముఁ ♦ జాలుం బొందన్. ౨౪౪౮

కం. పామునకు వెఱచినట్టులు, భూమిజనం బనృతవాదిఁ ♦ బొడగని వెఱచున్
శ్రీమద్ధర్మమె సత్యము, హో ముని! స్వర్గమును సత్య ♦ మూలము సుమ్మీ. ౨౪౪౯

కం. సత్యమున నుండు లక్ష్మియు, సత్యంబే యీశ్వరుండు ♦ జగముల కెల్లన్
సత్యము మూలం బంతకు, సత్యంబునకంటె లేదు ♦ శాశ్వతపదమున్. ౨౪౫౦

కం. దానంబును వేదంబును, ధ్యానము హోమంబు నిష్ట • తప మిష్టంబుల్
మానక సత్యాశ్రయములు, కాన నరుఁడు సత్యపరుఁడు • గానలయుఁ జుమీ.
కం. ఒక్కఁడు లోకం జేలెడు, నొక్కఁడు వంశంబుఁ బ్రోచు • నుంకు నరకమం
దొక్కఁడు స్వర్గతుఁ డొక్కరుఁ, డిక్కరణిని భిన్నగతు ల • వేలా చెపుమా?
తే. సత్యసంధుఁడ నగుచును • జగతిఁ బరఁగి, బాస యొనరించి తప్పుట • పాడి యగునె
కాన జనకనియోగంబుఁ • గా దటంచు, నెట్లు నన నేర్చు నయ్య నా • యట్టివాఁడు.
ఆ. లోభముననొ రాజ్య • లాభంబుచేతనో, మోహముననొ బుద్ధి • మోసముననొ
జనకు నెదుట నసిన • సత్య మస్నేతువు, నఱకఁజాల దేని • కొఱకు నైన. ౨౪౫౫
కం. చలచేతస్కుఁడు సత్పథ, చలితుండును గల్ల లాడు • జనుఁ డిచ్చు హవ్యం
బులు యాగంబులు పితరులు, నిలింపులు గ్రహింప రన ముని! విన మొక్కో.
సీ. ప్రత్యగాత్మంబు ధ • ర్మంబు సత్యాస్త్రంబుఁ, బ్రత్యక్షముగఁ జూచు • వాఁడ నేను
సజ్జనాచరితంబు • సత్యధర్మార్థంబు, నే జటాభారంబు • నెటిధరింతు
ధర్మలేశాన్వితా • ధర్మంబు లుద్ధులు, పాలసుల్ క్రూరులు • పాపరతులు
సేవింపఁ దగిన దు • ర్వ్యాపారపు క్షత్రియ, ధర్మంబు విడిచితిఁ • దాపసేంద్ర
ఆ. మనసునసంగు నఘము • మాటి కాలోచింప, జిహ్వచేతఁ గల్లఁ • జెప్ప చుండఁ
గాయముననుఁ బాప • కార్యంబుఁ గావింప, మువ్విధములఁ బాప • ములు లభించు.
కం. ధర కీర్తియశోలక్ష్ములు, పురుషుల సత్యైకనిష్ఠుఁ • బొందును దమిచే
సురభూమి కరుగుఁ దోడుగఁ, బురుషుఁడు సత్యంబు నెట్లు • పోకార్పఁ దగున్.
సీ. ఎంత యాలోచించి • యిది మే లటంచును, చక్కమాటల నీవు • నొక్కి యనిన
చెనఁటిధర్మం బెట్లు • చేయఁగ నోపుదుఁ? బ్రాహ్మవేంద్రునిముందు • బాసఁ జేసి
భరతునిమిత్తము • గురువాక్య మే నెట్లు, తుంగలలోఁ ద్రొక్కి • భంగపఱుతుఁ
బతి మున్ను నాయన్న • ప్రతిన కైకేయి, హర్షించెఁ దా నేమి • యాత్మ నెంచు
ఆ. నిపుడు మాటఁ దప్ప; • విపినవీథులయందు, నియతభుక్తిఁ గొంచు • నిష్ఠఁ బూని
పూలఁ బండ్ల మూల • జాలంబులను బిత్రు, దేవతామనులకుఁ • దృప్తి నిడుదు.

జాబాలికి శ్రీరాముఁడు ధర్మం బవశ్యకర్తవ్యం బని చెప్పుట.

కం. సంతుష్టేంద్రియతను ధుత, చింతారతి లోకయాత్రఁ • జేసెద శ్రద్ధా
వంతుఁడనై నిష్కలుష, స్వాంతంబున సాధుకార్య • సంగతి దనరన్. ౨౪౬౦
ఆ. కర్మభూమి దీనఁ • గావింపవలయును, బుణ్యకర్మములను • బురుషు లెపుడు
వాయు వగ్ని శశియు • స్వకృతకర్మంబుల, ఫలముచేత వారి • పదముఁ గనిరి. ౨౪౬౧
కం. క్రతువులనూఱిటి నొనరిచి, శతమన్యుఁడు స్వర్గపదము • సంపాదించెన్
వితతోగ్రతపోనిష్ఠుల, నతులితదివ మందఁ జాలి • రఖిలమహర్షుల్. ౨౪౬౨

చం. అనుచును వెండి యాతపసి నాస్తికవాక్యములన్ స్మరించి ఛీ
యని మదిలో నసహ్యపడి యాగ్రహ మెత్తి వచించె సత్యముల్
ఘనతరవిక్రమంబు ననుకంపయు ధర్మము సాధువాద మా
ర్యనిచయదేవతాతిథిసమర్చయుఁ ద్రోవలు నాకవాటికిన్. ౨౪౬౩

ఉ. కావున నింతయుం దెలిసి కాదె ధరామరు లైకకంఠ్యసం
భావన వారివారికులపద్ధతిఁ దప్పక ధర్మకార్యముల్
వావిరి చేయువారు? నినువంటియధర్మపథాప్తు నాస్తికున్
ఛీ విషదుష్టబుద్ధి దరిఁ జేర్చినతండ్రిని దూఱఁగాఁ దగున్. ౨౪౬౪

ఆ. చోరునట్టివాఁడు సుమ్ము బుద్ధుఁడు నాస్తికుండునుం దథాగతుండ నిజము
ప్రజకు శంక్యుఁడైనవాఁడు నాస్తికుఁడౌట, యతని కెదురు విబుధుఁ డరుగరాదు.

శా. నీకుం బూర్వులు నీకు మిన్నలు మహానిష్ఠాత్ములై కర్మముల్
సాకల్యంబుగఁ జేయరే? యిహపరస్ఫాయజ్జయశ్రీకులై
జోకన్ శాశ్వతమూర్తులై వెలుఁగరే శుద్ధాత్ము లట్లౌటఁ దా
రేకాలంబున మంగళాత్మకమహాభీష్టక్రియల్ సల్పరే? ౨౪౬౬.

ఉ. దానగుణప్రధానులు నితాంతదయామతు లార్యసర్వసం
తానసమేతు లప్రతిహతప్రభు లుత్తమధర్మమార్గస
మ్మానులు వీతపాపు లసమానచరిత్రులు కర్మనిష్ఠులం
బూనెడివారె సత్తములు పో మునివేషక! లోకపూజితుల్. ౨౪౬౭

చం. అనుచు సరోషభాషణము లాడుమహాత్ము నదీనసత్త్వుఁ గ
న్గొని మునివెండి యాస్తిక మకుంఠితసత్యము నైనపల్కు సా
నునయముగా వచించె సుమనోవరసన్నుత! కాను నాస్తికుం
డను, నన నాస్తికోక్తి, మఱి నాస్తి యటన్నది నాస్తి యెంతయున్. ౨౪౬౮

జాబాలి శ్రీరామునితోఁ దన్ను క్షమింప వేఁడుట.

సీ. జానకీశ్వర! ధర్మసంకటవేళ యుత్క్రాంతి నాశంబు గాని కీడు దలఁగఁ
ద్రోచుట యొప్పది చూచి యే నిష్ప్రపంచరాజకం బనునుపద్రవము దొడర
నాస్తికవాద మొనర్చితి నంతియు, కాని నాస్తికుఁడ నేఁ గాను వింటె
యన్యుఁ డెవ్వం డేని నాస్తికవాదంబుఁ, జేయఁ దద్వాదంబుఁ జెఱుతు నేన

తే. ధర్మసంకటకాలోచితంబు సుమ్ము, నాదుప్రకృతపు నాస్తికవాద మిట్టి
ధర్మసంకటకాలంబు దాపగించె, నేని వెండి నాస్తికతను బూనువాఁడ. ౨౪౬౯

ఆ. కడఁగి నిన్నుఁ బురికిఁ గ్రమ్మఱింపఁగఁ గోరి, భరతుఁ డిట్లు జాలిపడుటకతన,
నీయనుగ్రహంబు నెఱిపొందుకొఱకునై, యిట్లు పలికినాఁడ నఘ సైఁపు.

{ వసిష్ఠుఁడు శ్రీరామునితో జ్యేష్ఠుఁడు రాజ్యార్హుఁ డని పూర్వరాజవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. }

సీ. అనఁ గ్రుద్ధుఁ డైనరా♦మునితో వసిష్ఠుండు, పలుకు జాబాలియుఁ♦బార్థివేంద్ర!
జనులగతాగతం♦బును జక్క నెఱుఁగు ని, వ్వరలింపఁ గోరి య♦య్యార్యుఁ డిటు లె
లోకేశ! వినుము యీ♦లోకసముత్పత్తి, యఖిల మేకార్ణవ ♦ మైనయపుడు
పుడమి నిర్మింపఁగఁ♦బడెఁ బరంబునను స్వ,యంభువు బ్రహ్మ దే♦వాళితోడఁ
ఆ. గలిగె నీట మునుఁగు♦క్ష్మాతలంబును హరి, పోత్రి యగుచుఁ దెచ్చెఁ♦బుత్రయుక్తి
నవ్యయుండు నిత్యుఁ ♦ డాకాశభవుఁ డల,బ్రహ్మ జగములెల్లఁ ♦ బరఁగఁ జేసె.
సీ. ఆయనకు మరీచి ♦ యతనికిఁ గశ్యపుఁ, డతనికి భాస్కరుఁ ♦ డాతనికిని
ఘనుఁ డుద యించెను ♦ మను వాతఁ డిక్ష్వాకుఁ, గనియె నయోధ్య నా♦తనికి నిచ్చె
మను వట్టు లగుట నా♦తని మూలపురుషుఁగా, నెంచు మీకులమున ♦ కెల్ల నధిప
కుక్షి యాతనికి వి♦కుక్షి యాతనికిని, నతనిపుత్త్రుఁడు బాణుఁ ♦ డతులబలుఁడు
తే. బాణపతి కనరణ్యుఁ డా♦క్షోణినాథు,పాలనంబునఁ దస్కర♦బాధగాని
కఱవు డామరములు గాని ♦ కలుగవయ్యె,నత్యధర్మగరిష్ఠుఁడై ♦జరగుకతన. ౨౪౭౨
కం.ఆతనికిని బృథుభూపతి, జాతుం డై కీర్తిఁ గనెఁ ద్రి♦శంకుఁ డతనికిన్
బ్రీతికరపుత్త్రుఁ డై దివి,కై తనమెయితోడఁ జనియెఁ ♦ వతిసత్యరతిన్. ౨౪౭3
కం.కలిగెం ద్రిశంకునకు ని, ర్మలచరితుఁడు సుతుఁడు ధుంధు♦మారఖ్యాతిన్
వెలయుచు యువనాశ్వుం డన, బలియుఁడు మాంధాత యతని♦పట్టియె రామా.
కం.మాంధాతృతనయుఁ డయ్యె సు,సంధి యతనితనయులు ధ్రువ♦సంధియు దృఢవీ
ర్యాంధుఁడుప్రసేనజితుఁడున్,బంధురకీర్తి ధ్రువసంధి ♦ భరతుం గనియెన్. ౨౪౭౪
సీ. భరతుఁ డసితుఁ గాంచెఁ♦బగతురు హైహయుల్, తాలజంఘులుశూర♦తములువాని
నాహవంబున గెంట ♦ నతఁడు ప్రవాసిగా, చలిమల ముని యయి ♦ సంచరించె
నతనియిల్లాం డ్రిర్వు ♦ రటఁ జూలి ధరియింప, నవతికి విష మన్య♦సతి యొసంగె
నటఁ గర్భవతి యైన ♦ యాసతి కాళింది, చ్యవనుని చెంతకుఁ ♦ జని యెఱింగి
ఆ. నంత నతఁడు నదయుఁ♦డై వరి కామ కిట్లనియె నీకుఁబుత్త్రుఁ♦డఖిలలోక
విశ్రుతుండు వైరి♦విజయుఁడు వంశక,రుండు సాధునుతగు♦ణుండు పుట్టు. ౨౪౭౬
కం.అని దీవించిన మ్రొక్కుచుఁ, జని యింటికిఁ బద్మనేత్ర ♦ సారసగర్భా
భుని సుతునిఁ గనె గరముతో, జనియించుటఁ జేసి యతఁడు ♦ సగరుం డయ్యెన్.
కం.త్రవ్వించె నీరనిధి ము,న్న ప్విభుఁ డాతనితనూజుఁ ♦ డసమంజుఁడు దాఁ
గ్రొవ్వున శిశువులఁ జంపఁగ, నెవ్వగపడఁ గానలందు ♦ నెట్టింపఁబడెన్. ౨౪౭౭

సీ. ఆయసమంజున ♦ కంశుమంతుఁడు పుట్టె, నతఁడు దిలీపుఁ డ♦న్సుతుని గాంచె
నతఁడు భగీరథా♦ఖ్యమహీశుఁ గాంచె,నా,యునపుత్త్రుఁడు కకుత్స్థుఁ♦డార్యచరితుఁ
డతనిపేరన కాదె ♦ యన్వయజుల కెల్లఁ, గాకుత్స్థు లనఁగఁ బ్ర♦ఖ్యాతి గలిగె
నతఁడు రఘువుఁ గాంచె ♦ నతఁడు కల్మాషపా,దుం డనఁ బురుషాద♦కుండు ననఁగ
తే. మఱియు సౌదాసుఁ డనఁగ నా♦మములనొప్పు
నతనిఁ గాంచెను; శంఖణుఁ ♦ డతనిసుతుఁడు
దళములను గూడి జనకుని ♦ వలనఁ జచ్చె
నతనికొడుకు సుదర్శనుఁ ♦ డనెడువాఁడు. ౨౪౯

ఆ. ఆసుదర్శనునకు ♦ నగ్నివర్ణుఁడు తత్సు,తుండు గాఁగ శీఘ్ర♦గుండు నయ్యె
వానికొడుకు మరుఁడు ♦ వాఁడు ప్రశుశ్రుకుఁ, గనియె నంబరీషుఁ ♦ గనియెనతఁడు.
కం. మహిపతి నహుషుం డతనికి, నహుషునకుం బుత్త్రుఁ డయ్యె ♦ నాభాగుం డా
మహితాత్మున కిరువురు సుతు, లజుఁడు సువ్రత♦ తాఖ్యుఁడు నాఁగన్.
కం. ఆయజునకు దశరథపతి, దాయాదుం డయ్యె నతని♦తనయులలో నీ
వే యగ్రజాతుఁడవు రా,మా! యిప్పుట నిలనేలు♦మా తండ్రివలెన్. ౨౪౫౨
కం. అనఘా! యిక్ష్వాకులలోఁ, దనయుఁడు జ్యేష్ఠుండు రాజ్య♦తంత్రముఁ దీర్పన్
జనుఁ గులధర్మము విడువక, కొనుమీ రాష్ట్రంబు నేలు♦కొనుమీ ప్రజలన్.

వసిష్ఠుఁడు శ్రీరాముని రాజ్యంబుఁ గొను మని వేఁడుట.

మ. అనుచు న్వెండి వసిష్ఠుఁ డెంతయును న్యా♦యం బార ని ట్లాడు నో
జనపాలాగ్రణి రామ! పూరుషున కా♦చార్యుండునుం దల్లియున్
జనకుండు న్గురు లైరి ముగ్వు రిల జ♦న్మం బిచ్చుటం దల్లియున్
జనకుండున్, మఱి జ్ఞానదాత యయి యా♦చార్యుండు, నవ్వారిలోన్. ౨౪౫౪
కం. తనువు నొసంగినజననీ,జనకులకంటెను సుబుద్ధి♦సంపదఁ గూర్పన్
గనుటను నాచార్యుఁడె గురుఁ, డనుపెనుపుం గాంచి శ్రేష్ఠుఁ ♦ డయ్యెను రామా.
కం. ధరణీతనయాధవ నీ,గురువునకున్ గురుఁడ నేను ♦ గురుఁడను నీకున్
వరమతి నానుడి వినినను, బరఁగదు సన్మార్గగతికి ♦ భంగము తండ్రీ. ౧౪౫౬
కం. ధరణీసురులును వీ రే, పురజనులును వీ రె ద్విజులు ♦ పుణ్యులు వీ రే
పరిపాలింపుము వీరలఁ, బరఁగదు సన్మార్గగతికి ♦ భంగము తండ్రీ! ౨౪౫౭
కం. వరధర్మశీల వృద్ధయు, గురుసతి నీతల్లి యీమెఁ ♦ గొలువమి తగునా?
చరియింపు మామెనుడి విని, పరఁగదు సన్మార్గగతికి ♦ భంగము తండ్రీ! ౨౪౫౫
తే. సత్యధర్మపరాక్రమ ♦ జానకీశ, ప్రార్థనముచేయు చున్నట్టి♦భరతుపల్కుఁ
బట్టి వర్తించు టాత్మాతి♦వర్తనంబు, గాదు నాపల్కుఁ గైకొమ్ము ♦ కరుణ మీఱ.

శ్రీరాముఁడు వసిష్ఠునితో నాచార్యులకంటెఁ దల్లిదండ్రులు శ్రేష్ఠు లని చెప్పుట.

చం. అని విని రాముఁ డి ట్లనియె ♦ నార్యజనోత్తమ! పుత్రలబ్ధికై
పనిగొని తల్లి దండ్రి పడు ♦ పాటులకుం బ్రతి సేయ నౌనె? యిం
పునఁ దలఁ జూచి నీళ్లు,కడు ♦ పుం గని యన్నము, పోసి పెట్టి యెం
డను జలి గాలిఁ బ్రోతురు ది ♦ నంబును,వారలతుల్యు లే యొరుల్? ౨౪౯౦

కం. తనుఁ దాను గాచుకొనఁ జా,లనివేళ నేమఱక యెపుడు ♦ లాలించుచు న
ర్థన మొనరింతురు సత్ప్రియ,మును బల్కెదు రయ్య! వారు ♦ ముచ్చట మీఱన్.

ఉ. కావునఁ గన్న తండ్రి కొడు ♦ కా! యిటు సేయు మటంచు మున్ను దా
నావిధి నాజ్ఞ సేసెఁ గద ♦ న్యాయ్యమె యాతనిపల్కు కల్లయై
పోవఁగఁ జేయ? నాఁ గయిక ♦ పుత్త్రుఁడు సూతునిఁ జూచి సారథీ!
నీ విట నేలఁ గూర్పు కుశ ♦ నిర్మిత మాసనముం మదర్థమై. ౨౪౯౧

ఉ. రాముఁడు పట్టణంబునకు ♦ రా మదిఁ బూనెడిదాఁక నింద శా
లాముఖమందు నప్పిడి యి ♦ లా త్రిదశుం డధమర్ణు[1] వాకిటన్
మోమున గుడ్డ వైచుకొని ♦ ముట్టక కూడును నీళ్లు నుందు న
ట్లేమియు ముట్ట కేను వసి ♦ యించెద, నిశ్చయ మిద్ది నావుడున్. ౨౪౯౩

సీ. ఆసుమంత్రుండు రా ♦ మాస్యంబుఁ జూచుచు, వేచియుండఁగ రఘు ♦ వీరుఁ డపుడు
తాన దర్భలతోడఁ ♦ దల్పంబుఁ గల్పించి,కొనియున్న నాతని ♦ కనియె రాముఁ
డన్న! యేయపకార ♦ము న్నీకుఁ జేసితి, వాకిటి కడ్డంబు ♦ పండుటకును
నుత్తమర్ణుఁడు[2] విప్రుఁ ♦ డొంటి ప్రక్కన పండుఁ,దనసొమ్ము మరలంగఁ ♦ గొనుటకొఱకుఁ

ఆ. దల కిరీట మూని ♦ ధరణిఁ బాలించెడి,ధరణిపతికి నిట్లు ♦ దగునటయ్య
లెమ్ము విడుము భరత ♦ యిమ్మహావ్రతమును, మరలి చనుము నాదు ♦ మాట వినుము.

కం. అన విని భరతుం డనుఁ బుర,జనులను వీక్షించి రామ ♦ చంద్రుని మీరై
నను జేర్పరె మరలింపరె, యనవుడు వా రెల్లఁ బలికి ♦ రా భరతునకున్. ౨౪౯౫

ఉ. కంటిమి రామచంద్రునకుఁ ♦ గల్గినచందముఁ, దద్వచస్స్థితుల్
వింటిమి లెస్సపల్కెడి వి ♦ వేకధనుం డల తండ్రివాక్యమం
దుంటయె యిష్ట మీసుకృతి ♦ కొండువిధంబులు ప్రీతిఁ గూర్పు,వీ
డంట మరల్ప మాతరమె ♦ దాశరథీ! యన రామచంద్రుఁడున్. ౨౪౯౬

ఉ. ఆపలు కాలకించి భర ♦ తా యిటు లా హితు లౌచుధర్మమే
ధాపరు లైనవారినుడి ♦ దప్పదయు నీమది వీరిపల్కులన్

---

[1] అధమర్ణుఁడు = అప్పుతీసికొనినవాఁడు. [2] ఉత్తమర్ణుఁడు = అప్పిచ్చినవాఁడు.

నావలుకుం దలంచి మఱి ♦ న్యాయ్యపథంబునఁ బొమ్ము, తెంకే
లా పడియుండ, నన్నును జ♦లంబుల నంటుము దోషశాంతికై. ౨౪౯౭

కం.అన లేచి భరతుఁ డటువలె, వినయంబున జలము లంటి ♦ విశ్వజనంబుల్
విన ని ట్లనియె న్విభుఁడీ, జనములు నాపల్కు సరస♦సమ్మతరీతిన్. ౨౪౯౮

ఉ. కోరినవాఁడఁగాను ధరఁ ♦ గూర్పు మటంచును దండ్రి, నెప్పుడుం
గోరినవాఁడఁగా నిటులు ♦ కులసతిన్పత్రిఁ జరింపఁ గైకయిన్,
శ్రీరఘురాముఁ డీయడవిఁ ♦ జేగు టెఱుంగను, దండ్రివాక్యమే
తీరుపఁ గార్యమేని వని ♦ దేవరమాఱుగ నేన యుండెదన్. ౨౪౯౯

→ శ్రీరాముఁడు వనవాసానంతరము రాజ్యంబుఁ గొన నంగీకరించుట. ←

కవిరాజవిరాజితము.

అనవుడుఁ దధ్యహితోక్తికి విస్మితుఁ♦డై విభుఁడిట్లనుఁ బౌరులతో
జనకుఁడు జీవితుఁడై విధియించిన♦చందముఁ దప్పఁగ నొప్పని యీ
తనికిని నాకును గావునఁ దద్విధి ♦ దప్పఁగ నేఁడిట నొల్లఁ జుఁడీ
వని విధిఁ దీర్పఁగఁజాలెడి నేనెటు♦భంగి భరం బిడ బాలునిపై. ౨౫౦౦

ఉ. న్యాయము పల్కెఁ గైక, వసు♦ధాధిపుఁడుం జరియించె ధర్మమం
దీయనఘుండు ధీరగుణుఁ ♦ డీడ్యుఁడు శాంతుఁడు వృద్ధసేవనా
త్యాయతభక్తియుక్తుఁ డని ♦ యాత్మ నెఱుంగుదు, సత్యశీలి కై
కేయిప్రియాత్మసూతికిని ♦ క్షేమమ కల్గెడు నెల్ల వేళలన్. ౨౫౦౧

చం.వనమున నాలుగుంబదియు♦వర్షము లుండి యనంతరంబు ప
ట్టనమున కేగుదెంచి ప్రక♦టంబుగఁ బట్టము నొంది యప్పు డీ
యనుజునితోడ నుందు నెటు ♦ లంబ వచించినపల్కుఁ దీర్తు నా
యనువునఁ బెద్దవాఁడ నని ♦ యాడినఁ దీర్పఁగ రాదె వీనికిన్. ౨౫౦౨

సీ. అనఁగ నంతిరిక్షు ♦ లైనసిద్ధర్షులు, నన్నదమ్ములపల్కు ♦ లాలకించి
యద్దిరా యిట్టిను♦హాత్ములఁ గన్నయా,దశరథుం డెంతటి♦ధన్యతముఁడో
యని ప్రశంసించిరి ♦ యాత్మల దశకంఠు,వధముఁ గోరుచు నున్న♦పరమమునులు
భరతునిఁ గన్గొని ♦ పల్కిరి నీతండ్రి, తరియింపఁ గోరెడి♦తలఁపు గల్గె

ఆ. నేని గ్రాహ్య మగును ♦ జానకీధవుపల్కు,,దండ్రిఋణముఁ దీర్పఁ ♦ దగు నితనికిఁ
గైకఋణము దీఱెఁ ♦ గాదె నీజనకుండు, స్వర్గలోకమునకుఁ ♦ జనుట భరత.

తే. అనుచుగంధర్వసిద్ధర్షు ♦ లరిగి రిచ్చ, హృష్టవదనాబ్జుఁ డగుచు సీ♦తేశుఁ డపుడు
మునులవాక్యంబులకుఁ జాల♦మోద మంది, వారి నెల్లరఁ బూజించె ♦ గౌరవమున.

తే. అందఱకు సమ్మతం బైన♦యగ్రజాతు,వాక్యముల విని భయమున ♦ వణఁకుమేన
హస్తములు రెండు జోడించి ♦ యధికవినయ,గరిమ నిట్లను జానకీ♦కాంతుఁ గనుచు.

చం. అతులపరంపరాగతని♦జాన్వయధర్మము క్షత్త్రధర్మముఁ
మతిఁ దలపోసి తీర్పఁ దగు ♦ మామకమాతృమనోరథంబు లీ
క్షితితల మే నొకండఁ దమి ♦ సేయఁ జుమీ భరియింప, భూప్రజా
వితతిమనంబు సంతసము♦ పెట్టఁగ నైనను నేర నన్న యా. ౨౫౦౬

కం. మనచుట్టంబులు యోధులు, మనసుహృదులు మిత్త్రజనులు ♦ మాననిలిపురుల
నిను నెదురుచూచువారలు,జనవర! వానకును హాలిక♦జనములమాడ్కిన్. ౨౫౦౭

శా. అన్నా! రాజ్యము నొల్ల నీవ కొనవే ♦ యర్థాండ వీ వంచు నా
పన్నుండై పడి పాదపద్మయుగళిం ♦ బ్రార్థింపఁగా రాముఁ డు
త్పన్నప్రేమను లేవ నెత్తి తనయు♦త్సంగంబునం జేర్చి భా
స్వన్నీలాబ్జతనుల్ మరాళరవుఁ గం♦జాతేక్షణుం బల్కెడున్. ౨౫౦౮

శ్రీరాముఁడు భరతుని సమాధానపఱుచుట.

చం. అహితభయప్రదానచరి♦తా! వినయాన్విత మిట్టిబుద్ధియుఁ
సహజముగా లభించినప్ర♦శస్తగుణుండవు నీకు లక్ష్యమే
మహిపరిపాలనంబు, మతి♦మంతులు మంత్త్రులు మిత్త్రులుఁ సదా
విహితమె పల్కుచుండుదురు ♦ వీరిమతిఁ ఘటియింపు కార్యముల్. ౨౫౦౯

ఉ. పాయును గాక లక్ష్మి హిమ♦భానుమనోహరమండలంబునఁ,
బాయును గాక మంచు హిమ♦వన్నగరాజమునుండి, వేలనే
పాయును గాక సాగరము ♦ విశ్వము ముంపఁగ రామచంద్రుఁడుఁ
నాయన! తండ్రిసత్యవచ♦నంబును దప్పఁడు, మాట లేటికన్. ౨౫౧౦

ఆ. కామ మైననేమి ♦ కడులోభ మగు నేమి, నీకుఁగాను గోరె ♦ నీదుతల్లి
తల్లి తల్లిగాదె ♦ తనయుఁ డాయమపల్కు, సేయ వలదె తక్కు♦చింత విడుము.

శ్రీరాముఁడు భరతునకుఁ దనపాదుక లొసంగుట.

సీ. అనుచు వచించిన ♦ యాదిత్యసమతేజు, నన్నను గనుఁగొని ♦ యనియె భరతుఁ
డన్న నీవింతటి♦యచలప్రతిజ్ఞుండ, వైన నేనే మందు ♦ నయ్య నిన్ను
నాయభాగ్యముగాక ♦ మాయు రే యింతైన, నీమది గరఁగదు ♦ నిర్మలాత్మ
యూరక పో నొల్లఁ ♦ గూరిమి మోపుము, భర్మభూషితరత్న♦పాదుకలను
ఆ. నీదుచరణములను ♦ నెమ్మి నా శ్రీరామ,భద్రుఁ డట్ల యిచ్చె ♦ భరతునకును
వానిఁ దా గ్రహించి ♦ వఱలినభక్తిని, హస్తయుగము మోడ్చి ♦ యన్న కనియె.

చం. విను పదునాలుగేండ్లు రఘు♦వీర! జటాజినధారి నై ధృతిన్
దినములు లెక్కపెట్టుచును ♦ దివ్య ఫలంబులు, నారవెల్వలన్
గొని నియమంబుఁ, బాదుకల♦కున్ వినిపించుచు రాజ్యతంత్రమున్
మనియెద; నగ్నిఁ జొచ్చెదఁ జు♦మా మఱుఁజేపట నీవు రానిచోన్. ౨౫౧౩
కం. అనవుడు నట్లుల కాని,మ్మని బాస యొనర్చి క్రుచ్చి ♦ యతనిన్ శత్రు
ఘ్నుని నూఱడఁ బల్కుచు ని, ట్లనియెన్ రాముండు కైకే♦యాత్మజుతోడన్. ౨౫౧౪
కం. పోషింపుము కైకను సం,తోషంబున; నాడె దేమొ ♦ దూషణ మామెన్
రోషమున నిన్ను సీతా,యోషయు నేనును శపింతు ♦ మూర్వీశసుతా! ౨౫౧౫
మ. అనుచుం గన్నుల నీరు గ్రమ్మఁ జని ర♦మ్మా నాయనా! యంచుఁ ద
మ్ముని వీడ్కొల్పె, నతండు పట్టకరిరా♦ణ్మూర్ధంబునం బాదుకల్
వినయం బారఁగ నిల్పి రామునకు బా♦ళిన్ మ్రొక్కి, రాముండునున్
జనవారన్ సెల విచ్చె నైగమజను♦స్యస్తోమమున్ ద్రాక్షికిన్. ౨౫౧౬
కం. తను వీడ్కొనలే కేడ్చెదు,తనతల్లుల కెల్లఁ గుసుమ ♦ దండవదభివా
దనములు ఘటించి చొచ్చెం, దనదు కుటీరంబు రోద♦నస్వరయుతుఁడై. ౨౫౧౭

భరతుఁ డయోధ్యకుఁ బ్రయాణ మయి భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట.

సీ. భరతుండు శ్రీరాము♦పాదుకల్ తలఁదాల్చి, తుష్టుఁడై రథము శ♦త్రుఘ్నుతోడ
నెక్కి వసిష్ఠము♦నీశుండు జాబాలి, వామదేవుండుఁ గౌ♦త్సముఖుఁ జనిరి
మంత్రియుక్తంబుగ ♦ మందాకినిఁ గనుచుఁ, దూరుపుముఖముగ ♦ దూర మరిగి
చిత్రకూటము ప్రద♦క్షిణముగ నరుగుచో, గైరికధాతుని♦కాయములను
ఆ. బాగ్గ్వములను గనుచు ♦ భరతుండు సేనతోఁ, జిత్రకూటమునకుఁ ♦ జేయలంతి
నల్లగిన్బ తేజుఁ ♦ డగుభరద్వాజుని,యాశ్రమంబుఁ గాంచె ♦ నమలమతిని. ౨౫౧౮
చం. అరదము డిగ్గి కాల్నడన ♦ యాయన డాయఁగ నేగి నమ్రుఁడై
చరణములందు వ్రాలుటయు ♦ నప్పుడమార నతండు నాయనా!
ఖరకరతేజు రామవిభుఁ ♦ గాంచితి వే? పను లెల్లఁ దీరెనే?
భరత! యటన్న నాతఁ డిటు ♦ పల్కెఁ దపోధనశీతభానువున్. ౨౫౧౯
ఉ. అన్నవు నీ వటంటి, వృథ ♦ యాఱడిపా లయినాఁడ నంటి, నన్
మన్నన చేయు మంటి, దయ ♦ మాలుట నీకును జన్నె యంటి, నేఁ
గన్నుల నీరు పెట్టితిని ♦ గట్టిగఁ బట్టితిఁ బాదయుగ్మ, మే
నెన్నివిధాల వేఁడ మది ♦ నించక త్రిప్పఁడ యేమి సేయుదున్. ౨౫౨౦
తే. మాగురుండును గడుబతి♦మాలుకొనఁగ, రాముఁ డనియెను మానిను♦త్రామునకును
జనకుఁ డాడినరీతిని ♦ వనములందుఁ, బదియు నాల్గేండ్లు వసియింతు ♦ బాస దీక్ష.

ఉ. ఆదృఢచిత్తుమాట విని ♦ యాముని యిట్లను క్షేమయోగసం
పాదనచుంచువుల్ కనక♦పాదుక లిచ్చు యయోధ్య నేల నా
శ్రీదయితుంపు ప్రాఙ్ముఖుఁడు ♦ చెచ్చెరఁ బామక లెక్కి వీని నం
తే దయతోడ నిచ్చెను ము♦నీశ్వర! భూపరిపాలనార్థమై. ౨౫౨౨

ఉ. పామ్మన నిట్లు వచ్చితిని ♦ బోదు నయోధ్యకుఁ బాదుకాద్వయిన్
సమ్మతిఁ గొంచు నన్న విని ♦ సంయమి యి ట్లను సాధుశీలస
త్తమ్ముల సన్నుతుండ వఁట ♦ ధన్యచరిత్ర భవచ్చరిత్ర చి
త్రమ్మొకొ? మిట్టనీళు లరు♦దా కనఁ బల్లపునేల కేగుటల్? ౨౫౨౩

కం. నీవంటిసుతుఁడు గలుగఁగ, భూవిభుఁ డగు దశరథుండు ♦ భువి విడిచియుఁ దా
జీవించిన వాఁడే యనఁ, బావనమతి భరతుఁ డెఱఁగి ♦ వాచంయమికిన్. ౨౫౨౪

చం. తనపరివారము ల్గొలువ ♦ దాశరథుండు పురంబుఁ బోవుచో
వినతనయుం దరించి కని ♦ యింపు దొలంకఁగ జాహ్నవీప్రవం
తిని, వెస దాని దాఁటి చని ♦ తీరమునందలిశృంగిబేరప
త్తనమును జొచ్చి యన్నయును ♦ దండ్రియు లేనియయోధ్యఁ గాంచుచున్.

కం. సారథితో ననియె నిరా,కార నిరానంద దీన ♦ గళితస్వర మై
సారమఱి నగరి యుండెడి,తీరును గను మనుచుఁ బురము ♦ దీనతఁ జొచ్చెన్.

⟷ నిరానంద మైనయయోధ్యాపురి వర్ణనము. ⟷

మధురగతిరగడ.

పిల్లులు గూబలు ♦ పెల్లవుదానిని, మల్లడిగొను కరి♦మనుజులదానిని
శ్రీ లఱఁ జిమ్ముని♦చీఁకట్లలమఁగఁ, గాలనిశాగతిఁ ♦ గ్రాలెడిదానిని
గ్రహపీడితశశి♦కాంతారీతిని, మహామతి తేజము ♦ మలిగినదానిని
నిగిరిన క్రాఁగిన ♦ యించుకనీళ్లను, సెగలను బొగిలెడి♦చిఱువిహగములను
విలయముఁ గాంచుపి♦విధమత్స్యములను, సెలయేఱ యనఁగను ♦ జెలఁగెడిదానిని
సనమున బంగరు♦చాయల మండుచు, హవిసున నణఁగిన♦యగ్నిని బోలుచుఁ
జెదరినగజములుఁ ♦ జిట్లినధ్వజములుఁ, బదరినవాజులుఁ ♦ బగిలిన తేరులుఁ
గలిగి విరోధులు ♦ కలఁచిన జగ్గిలి, కలఁగినదం డనఁ♦గాఁ దగుదానిని
ఫేనము ధ్వానము ♦ పెల్లయి పెద్దతు,పానున గాలియుఁ ♦ బరిశాంతముగా
స్తిమితతఁ గాంచిన♦సింధుతరంగము,గుమి నా మ్రోఁతలు ♦ గూడనిదానిని
యజ్ఞాంతంబున ♦ యాజకయూథము, యజ్ఞాయుధములు ♦ నన్నియుఁ బాయఁగ
వీతరవం బగు♦వేదిని బోలుచు, నాతతజనశూ♦న్యం బవుదానిని
లేఁబచ్చికఁ దల ♦ లీలన్ వ్రాల్పక, యాఁబోతెడచన ♦ నటమట గొనియెడి

గోమండల మనఁ♦గూడినదానిని, శ్రీమంతం బయి ♦ స్నిగ్ధతరం బయి
తేజోయుత మయి ♦ దివ్యతరం బయి, రాజిలునుత్తమ♦రత్నశ్రేణులు
తీరఁగ రాలినఁ ♦ దేజము దూలిన,హారం బనఁ గొమ♦రారినదానిని
జలిపినపుణ్యము ♦ క్షయ మయి పోవఁగ,నిలఁ బడుచుక్కను ♦ నెనసినదానిని
బంభరకోటులఁ ♦ బలుసూనంబుల, సంభరిత మయి వ♦సంతాంతంబునఁ
గారున నగ్గికిఁ ♦ గమరినతీఁగల,తీరునఁ గాంతులు ♦ దీఱినదానిని
బేరము సారము ♦ పేరును లేమిని,ద్వారము తెఱవని♦పణ్యస్థలమై
మెఱుఁగఁగఁ జుక్కలు♦మబ్బిన శశితో, నెఱిమాసినయా♦నిశ నగుదానిని
నుత్తకపవలును ♦ నుత్తపిమతలును, గత్తరఁ గెడసిన♦కల్యందిర మన
దొరలెడికుండలుఁ ♦ దూలెడిగోడలు, జరగుచుఁ బాడఱు♦చలిపందిలి యన
వీరుని బెడిదపు♦వింటను నెక్కిడ, నారాచంబున ♦ నఱకఁగ నైగులు
బిగి చెడి నేలను ♦ ప్రీలినజ్యాలత,వగ వగ చెడి జిగి♦పాసినదానిని
నాహవశూరుం ♦ డశ్వాభరణ,వ్యూహంబులచేఁ ♦ బొలుపుగఁ దీర్చియుఁ
గలనికి నుపయో♦గము గా కుంకుట, తొలఁచుకిశోరము♦తోఁ బోల్దానిని
గచ్ఛపమత్స్యని♦కాయంబులచే, నచ్ఛం బయి శు♦ష్కాంబుక మగుచును
గూలము దొరలఁగఁ ♦ గువలము నెడలఁగ, హాళి చెడినకూ♦పాళిని బోలుచు
వగపునఁ జర్మా♦భరణవిహీనుని, జిగిచెడుమే ననఁ♦జెలఁగిన దానిని
జడికారున బహు♦జలధరసంతతి, విడువక క్రమ్మ ర♦విప్రభ నాఁగను
నొప్పుచు నున్నయ♦యోధ్యాపురిఁ గని, యప్పుడు భరతుం ♦ డలమటఁ జొచ్చెను.

భరతుఁడు మరల నయోధ్యఁ బ్రవేశించుట.

ఉ. స్యందనముంన యుండి తన♦సారథిఁ జూచి యయో పురంబునం
దెందును మున్నటట్లు కడు♦హృద్యము లౌశుభగీతవాద్యముల్
విందుగ వీనులం బడవు ♦ విశ్రుతచందనగంధమాలికా
బృందసుగంధబంధుర♦వరిష్ఠసమీరము వీవ దియ్యెడన్. ౨౫౨౮

ఉ. రాముఁడు లేమిఁ జూవె నగ♦రంబునఁ బల్లకి మోయుమ్రోఁతలున్
సామజబృంహితంబులును ♦ సైంధవహేషలు స్యందనారవం
బేమియుఁ దోఁప దయ్యె యొక♦రేనియుఁ జందనపుష్పమాలికా
స్తోమముఁ దాల్ప రార్తిఁ బరి♦తోషము లేమి వయోవిజృంభితుల్. ౨౫౨౯

కం. హాళిం బురివెలుపల వా,హ్యాళిం జన రెవరుఁ బుష్ప♦హారవిభూషా
పాళి న్నెయిఁ దాలిచి జన,పాళిన్ రాముండు లేమిఁ ♦ బత్తనమందున్. ౨౫౩౦

కం. మాయన్న రాముతోడనె, యీయూరికళావిలాస ♦ మెల్లను జనె; ధా
రాయతకృష్ణసితయామిని,యో యనఁ గన్పట్టె సీయ♦యోధ్యాపురియున్. ౨౫౩౧

కం. ఎన్నండు వచ్చునో మా,యన్న జనోత్సవముతోడ ♦ నందఱకును దా
నెన్నండు మోద మిడునో, పన్నుగ వేసంగిమబ్బు♦భాతిని సఖుఁడా. ౨౫౩౨
చం. యువయువతీజనావళుల ♦ నొక్కరమైని మహోత్సవంబునన్
సవురుగఁ డాఁకుటీకుగను ♦ సంచరణం బొనరింప రంచు హే
చ్చవువగ సింహహీనగుహ ♦ నర్కవిహీనదినంబు భూమిభృ
ద్భవనముఁ జొచ్చి సూర్యరహి♦తం బగు మిన్నన నున్నఁ బొక్కుచున్. ౨౫౩౩

→ భరతుఁడు నందిగ్రామముఁ జేరుట. ←

శా. అందుం దల్లుల నుండఁ బంచి గురుతో ♦ నాసద్విశాస్యం బునన్
నందిగ్రామమున న్వసించిన దురం♦తం దైనశోకంబునన్
గ్రుందం బోవక తాళుకోఁ గలను జు♦మ్మా కావ్యం బోయి నే
నం దే కాఁపుర ముందు, నల్లునను నా♦కాజ్ఞ ప్తిఁ గావింపుఁడీ. ౨౫౩౪
కం. భూమీశుఁ డరిగె దివికి, స్వాముఁడు నాగురుఁడు వనికి ♦ నడచెను నట నే
రామాగమనము వేచెద, రాముఁడె రాష్ట్రమున కెల్ల ♦ రాజు మహాత్మా. ౨౫౩౫
చం. అది విని మంత్రులు న్గురుఁడు ♦ నాశుభవాక్యము గారవించి త్వ
ద్గదితము శ్లాఘనీయము హి♦తంబు భవాదృశభ్రాతృవత్సలుం
డుదితయశుండు సన్నుతయు♦లో ద్భవుఁడున్ నిజబంధులుగ్భుఁ డి
ట్యయ్యది ఘటియింతు నన్నఁ జరి♦తార్థక యెవ్వఁడు సన్నుతింపఁడో. ౨౫౩౬
చం. అని తనయిచ్చచొప్పునన ♦ యాడఁగ మంత్రులు రాజు నారథిం
గని ఘటియింపుమీ రథము ♦ గ్రక్కున నా నతఁ డట్లు సేయఁగా
జననుల కెల్ల మ్రొక్కి యను♦జాతుఁడు దోడన రాఁగ ముందుగాఁ
జవ గురుఁ డాదిగా, నరిగె ♦ శక్రదిశాభిముఖంబుగా వెసన్. ౨౫౩౭
మ. దళము ల్మంత్రులు వారె రాఁగఁ దనమూ♦ర్ధంబందుఁ బాదూద్వయిన్
వెలయం జేసి నృపాలనందనుఁడు నం♦దిగ్రామముం జేరి మా
నిలలామంబును గాంచి యుల్లసిగ మా♦నీ! యుంచె మాయన్న య
స్ఖలితప్రేమను రాజ్య మివ్వి క్షితియో♦గక్షేమముల్ పూనెడిన్. ౨౫౩౮
సీ. అని సచివాదులఁ ♦ గనుఁగొని మాయన్న,చరణంబులకు ఛత్ర♦చామరములు
పట్టుఁడీ యివియ చూ♦ప్రభుత నింక సహించు, నతులితకరుణ మా♦యన్న వీని
నాకు నిల్లడ యిచ్చె ♦ న్యాకన్యకాధనం, డరుదెంచుదాఁక న♦త్యంతభక్తి
రక్షింతు వీనిని ♦ రాముండు చనుదేర, నర్పించి మరల రా♦జ్యంబుతోడ
తే. నతని భజియించి యశఃకీర్తి ♦ నణఁచువాఁడ
నాయనకు రాజ్య మిచ్చుట ♦ యందఱకును

సంతసం బిడు నదియు య♦శంబుఁ గూర్చు
మఱియు రాజ్యంబుకంటె న♦య్యదుఁగు లెస్స. ౨౫౩౯

చం. అని మునివేషయుక్తుఁ డగు♦నాభరతుం డలపాదుకాద్వయిన్
గనకపుసింహపీఠి నిడి ♦ కౌతుక మారఁగఁ గట్టి పట్టమున్
దినముదినంబు కార్యములఁ ♦ దెల్పుచు వానికిఁ దొల్త, నన్నరా
కను మది వేచుచుం బ్రజ సు♦ఖంపడ రాజ్యము సేయు చుండఁగన్. ౨౫౪౦

ఋషీశ్వరులు చిత్రకూటంబు విడిచి పోవుట.

సీ. అక్కడ శ్రీరాముఁ ♦ డనుజసమేతుఁ డై, చిత్రకూటమున వ♦సించు చుండి
భరతుండు పోయిన♦పదపడి యచ్చటి,సంయమీంద్రులు తన♦చాయఁ జూచి
గుసగుస లాడుచుఁ ♦ గొంకుచుఁ జెప్పంగఁ,గనుబొమ్మ లార్చుచుఁ ♦ గనులు గిఱపు
కొనుచును డాయుచు ♦ సనఁ బోయి యేమేమొ, గ్రుంగుచు నీరీతి ♦ మిణుకు చున్న
తే. వీరిచంద మిదేమియో ♦ వింత దోఁచె, నంచు శంకించి యెఱిఁగెద ♦ నంచు నందుఁ
గులపతిని జూచి కేల్మోడ్చి ♦ జలజబాంధ,వాన్వవాయప్రదీప మి ♦ ట్లనియె నపుడు.

చం. మునివర! నాదువర్తనము ♦ మున్పటియట్టిది కాదొ, కాక నా
యనుజుఁడు పాడి దప్పె నొ క♦టా, పొరపాటుననేని ధారిణీ
తనయయు మత్సపర్యకయి ♦ తావకసేనలపట్టులన్ సతీ
జనహితవృత్తిఁ బాసెనొకొ ♦ సంభ్రమ మేటికి నొంద సంయముల్? ౨౫౪౨

వృద్ధఋషి తమకష్టంబుల శ్రీరామునితోఁ జెప్పుట.

సీ. అనుడు వయోవృద్ధుఁ♦డును దపోవృద్ధుఁడు, నైనయాముని వేష♦మానుఁ డగుచుఁ
బరమకళ్యాణస్వ♦భావజానకి యేడ, నందులోఁ దపసుల♦యందుఁ దప్పి
నడచుట యది యేడ ♦ నాయనా! నిన్గూర్చి, యే సుమ్ము తాపసు ♦ లిట్టు లగుట
రాక్షసతతిచేత ♦ రాయిడిపడి యిట్టు, లందఱు గుసగుస♦లాడువారు
ఆ. రాక్షసేంద్రుఁ డైన♦రావణుతమ్ముఁడు, ఖరుఁడు నిర్దయుండు ♦ పురుషభోజి
గర్వి పాపి సుజిత♦కాశి నీ విట వచ్చి,నదియు మొదలు మమ్ము ♦ నుదిల పెట్టు.

ఉ. ఒల్లరు వారు నీయిచటి♦యున్కిని, మీ రిట వచ్చు టాదిగాఁ
బెల్లున మౌనికోటులకుఁ ♦ బీడ నొనర్చుచు నున్నవారు హృ
ద్భల్లనికాశు లై బహుళ♦దారుణభీషణరూపధారు లై
యెల్లెడఁ బెల్లురేఁగి మము ♦ హింస నొనర్చెద రేమి చెప్పుదున్. ౨౫౪౪

తే. అప్రశస్తంబు లైనప♦దార్థములను
మీఁద వర్షించి మునులను ♦ మోఁది చనిరి

పెలుచ దుష్టులు ఋషులముం♦గలను నిలిచి
ప్రాణములు దీసి చనిరి వి♦త్రాస మొదవ. ౨౫౪౫

ఉ. డాఁగి మఱుంగుతావులఁ ద♦టాలునఁ బైపడి కొన్ని చోటులన్
జాఁగఱగొంచు స్రుక్కులను ♦ నాశము సేయుచు హోమవహ్నులం
దోఁగఁగఁ జేయుచుం బగుల ♦ నూకుచుఁ బాత్ర లుపద్రవింపఁగా
వేఁగుచు నున్నవారము వి♦వేకనిధీ! యొకభంగి నియ్యెడన్. ౨౫౪౬

ఉ. చచ్చినవార లేమొ యిటఁ ♦ జచ్చిరి, చావక యున్నవార మే
నెచ్చటికైనఁ బోద మని ♦ యిందఱు నన్వరిగోల్ప వచ్చి నా
రిచ్చటి కెంతొ దవ్వున న♦రేశ్వర! నిర్భరపత్రపుష్పసం
పచ్చతురంబు భాసిలుఁ జు♦మా వ్రతనాశ్రమ మొండు రమ్య మై. ౨౫౪౭

ఉ. చేరెద మందు నిందఱము ♦ చేవ గలట్టిర మైన సీతతో
మీ రిట నుంట కానిపని ♦ మేకొనుదేనియు వెంట రాఁగ నే
తేరుఁడు మీర లాఘరుఁడు ♦ దేఁకువఁ బైపడకుండుమున్న, యా
క్రూరునితోడిపోరితము ♦ గో డిపు దక్షున కైన రాఘవా. ౨౫౪౮

ఉ. మానివరుం డిటుల్ పలుక ♦ మానవసింహము వారికిన్ సమా
ధానము లెన్ని చెప్పిన య♦థామతిఁ బోయిరి వారు, రాముఁడున్
మానుల వెంటఁ గొందనుక ♦ మార్గము పోయియు సాగనంపి య
మ్మానివరేణ్యు మ్రొక్కి ముని♦మండనునానతి వచ్చె నింటికిన్. ౨౫౪౯

సీతారామలక్ష్మణు లత్రిమునియాశ్రమంబుఁ జేరుట.

చం. తపసులు చన్న వెన్క వసు♦ధాపతి యించుక చింత సేయుచున్
నెపములు పెక్కు లున్నయవి ♦ నే నిట నిల్వఁగరామి కియ్యెడన్
సపరిజనుండు మాతృజన♦సంయుతుఁ డాభరతుండు న గ్గనెం
దపతపలాడెడిన్ మనము ♦ తద్దయు నయ్యది సంస్మరించినన్. ౨౫౫౦

కం. బంధురగుణుఁ డగుభరతుని,స్కంధావారంబు విడిసె ♦ సవిధాననిఁ ద
త్సింధురవాజికరీషపు,గంధంబున నిలువ మేలు ♦ గా దిచ్చోటన్. ౨౫౫౧

ఉ. కావున దీనిఁ బాసి యెడ♦గాఁ జను టే యుచితం బటంచు నా
మూవురు బైలుదేరి ముని♦ముఖ్యుని నత్రిని జేరి మ్రొక్కినన్
భావము పొంగఁ బుత్రకుల♦భంగిని వారల నాదరించి సం
భావన నాతిథేయ మిడి ♦ భవ్యచరిత్ర పవిత్రవృద్ధయున్. ౨౫౫౨

మ. తనయిల్లా లనసూయ తాపసి మహా♦ధర్మాత్మ తన్ డాసినన్
జనకానీసుతనూజఁ జూపి సతి! యీ♦నాతీలలామంబు భూ

తనయారత్నము గాఁగవింపు మని ప్రీ♦తస్వాంతుఁడై పల్కి యా
యనసూయామహిమంబు వాకొనియె రా♦మాధీశుతో సీగతిన్. ౨౫౩

చం. దినుఁ గనుమాట లేక నర♦జీవచయంబు ప్రదగ్ధమైనచోఁ,
దనదుతపంబునన్ ఫలవి♦తానము మూలములున్ దశాబ్దముల్
పెనుపడఁ జేసె గంగతటిఁ ♦ బెద్దతపంబునఁ దీవ్రనిష్ఠఁ గై
కొనెఁ బదివేలయేఁడులు వి♦కుంఠితసర్వతపోంతరాయ యై. ౨౫౪

తే. దేవకార్యనిమిత్త మీ♦దేవి పదియు, రాతురల నెల్ల నేకరా♦త్రంబుఁ జేసె
స్నాత యయ్యెను వ్రతములు ♦ సౌమ్యశీల, తల్లివలెఁ బూజ్య నీకు నో♦ధన్యచరిత.

తే. సర్వభూతనమస్కార్య ♦ సాధుకీర్తి
కోపసంత్యక్త నిజకర్మ♦కోటిచేతఁ
గనియె ననసూయ యనఁగఁ బో♦గన్న జనక
తనయ మ్రొక్కింపు మీవు తా♦త్పర్యయుక్తి. ౨౫౬

కం. అనవుడును రామచంద్రుఁడు, జనకసుతం గాంచి యనియె ♦ జానకి! వింటే
మునిపల్కులు వృద్ధతపస్విని వే కాన్పించుకొనుము ♦ చేకుఱు శుభముల్. ౨౫౭

సీత కనసూయ హితోపదేశంబుఁ జేయుట.

సీ. పతిపలు కాలించి ♦ క్షితికన్య చన్న వృద్ధ, నొడలెల్ల ముడుతలు ♦ పడినదానిఁ
బండుముదిమిచేతఁ ♦ బాండురం బగుతల, వెండ్రుకల్ జడ లయి♦ వెలయుదాని
నోరుగాలిఁ జలించు ♦ చున్నయనంటి నా, మిగుల వణంకెడి♦మేనిదాని
ధాత్రిఁ బతివ్రతా♦ధర్మంబె రూపంబుఁ, జేకొన్నవిధముగఁ ♦ జెలఁగుదానిఁ

తే. గాంచి జనకతనూభవ♦కరముభక్తిఁ, దనదుపేర్వాడి మ్రొక్కి హ♦స్తములుమోడ్చి
నిలిచి కుశలంబు లడుగ నా♦నిర్మలాత్మ,యమ్మహాభాగతోడ ని♦ట్లనియెఁ బ్రీతి.

ఉ. ఎంతటిపుణ్యశీలవొ క♦దే జనకాత్మజ! సాధ్విధర్మ మే
కాంతముఁ బూని, బంధులను ♦ గల్మిని సౌఖ్యముఁ బాసి, మాన మా
నంతయు లెక్కసేయక, న♦నావళికిన్ వ్రత మూని వచ్చు నీ
కాంతునితోడ వచ్చితివి ♦ కామిను లిట్టిరు గల్గిరే భువిన్. ౨౫౯

కం. నగరస్థుఁడో విపినస్థుఁడో, యగుణియొ నిర్ధనుఁడో ఖలుఁడో ♦ యతికాముకుఁడో
మగనాలికిఁ దనపతియే, సుగతికిఁ గారణ మతండు ♦ చూ దైవంబున్. ౨౬౦

చం. తనయొనరించినట్టిసుకృ♦తంపుఁదపంబువిధాన జానకీ!
తను నిఖిలస్థలంబులను ♦ దక్షయుఁ బ్రోచెడిప్రాణభర్తకం
టెను మఱి మేటిచుట్టమును ♦ నే నెఱుఁగం జుమి, కాఁగ నైనయా
వనిత లెఱుంగలేరు మగు♦వా! తగ వాఱడిపోక పోవుచున్. ౨౬౧

చం.తనపతి సద్ద సేయక ని♦తాంతల కాంతశరార్తి నిచ్చమైఁ
జనియెడివారు, ప్రాణవిభు♦ శాసన పెట్టెడివారు, దుర్యశం
బున నరకాగ్నిసంమృతిని♦ బొల్పెటి పోవుదు రమ్మ! యిందు నం
దును గుణదోషమూఢ లయి♦దుష్టగుణంబు సుఖంబుఁ గూర్చునే. ౨౫౬౨

కం.ఇలు వడి పాటించుచు మదిఁ, దలఁచుచు మేల్గల్గు శుభముఁ♦ దప్పనిసాధ్వీ
తిలకము సమస్తధర్మం,బులు చేసినవారిమాడ్కిఁ♦ బొందుఁ ద్రిదివమున్. ౨౫౬౩

చం సుమతిని బుట్టినింటికిని♦ జొచ్చినయింటికిఁ గీర్తిఁ దెచ్చునా
సుమహితసద్గుణప్రకర♦శోభిత సన్నుతశీల సాధ్వి యు
త్తమయశముం బడంపడి ని♦తాంతశుభంబును బొంది నాకసౌ
ఖ్యముఁ గనుఁగాన భర్తృహిత♦కారిణి వై చరియింపు మంగనా! ౨౫౬౪

కం.అని యనసూయయు ననసూ,యను దను వచియించినట్టి♦ యప్పలుకులకున్
జనకతనూభవ యలరుచు, మనమున నిట్లనియె మంద♦మధురమృదూక్తిన్.

సీత యనసూయవాక్యంబులకు మోదించుట.

కం.నీవంటితపశ్శాలిని, యీవిధముగ ననుట చిత్ర♦మే సాధ్వులకున్
సేవింపఁ బ్రాణనాథుఁడె, దైవం బనుమాట దెలియు♦దానను దల్లీ. ౨౫౬౬

ఉ. ఏపతి నృత్తహీనుఁ డగు♦ నేనియు భర్త యభేదబుద్ధిమై
నోపిక భక్తిఁ గొల్వఁ దగి♦యుండఁగ నేను జితేంద్రియుండు శ్లా
ఘాపరిపూతసద్గుణుఁడు♦ కారుణికాగ్రణి ధర్మబుద్ధి మా
తాపితృవత్ప్రియుండు నగు♦ధన్యుని రాముని గొల్చు టబ్రమే. ౨౫౬౭

ఉ. తుల్యవిలోకనుండు గుణ♦తోయధి రామవిభుండు తల్లిఁ గౌ
సల్యనుబోలె సన్యనృప♦నారసనేత్రలఁ జూచి భక్తి సా
కల్యము గా నదాటునను♦ తద్విభుచూచినకాంత దోఁప సౌ
శీల్యము పేర్మి మాతృనుతి♦ చేయు నహంకృతిముక్తచిత్తుఁడై. ౨౫౬౮

ఉ. హర్తిసగర్తి నేను విపి♦నావళికిం జనుదెంచువేళ మా
యత్తయు, నావివాహసమ♦యంబున నంబయుఁ, జెప్పినట్టివా
క్యోత్తమపాళి నాటినది♦ యుల్లమునం దిపు డీవు వాసిని
స్తోత్రలు చేసి; తంగనల♦కుం బతిసేవయె సత్తపం బగున్. ౨౫౬౯

కం.పతిశుశ్రూషన కాదే, సతి సావిత్రియు వెలుఁగు♦ స్వర్గమునందున్
బతిశుశ్రూషను గాదే, యతివ భవద్వ్యస్తకలిత♦ మయ్యె దివంబున్. ౨౫౭౦

కం.దివిదేవత యగురోహిణి,[1] యువతిజనశ్రేష్ఠ యొకము♦హూర్తం బేనిన్
స్వవిభుం దారాపతి నె, నవులక చరియింపఁ గలుగు♦నా యొన్నండున్. ౨౫౭౧

---

[1] రోహిణి - ఈరోహిణి ౨౭ నక్షత్రములలోని రోహిణి కాదు.

చం స్థిరపతిభక్తిఁ జేసెడిప♦తివ్రత లిట్లు జగన్నుతంబుగా
ధరణిఁ జరించి యాత్మకృత♦ధర్మమునన్ దివిఁ బూజ్యమాన లై
పరఁగుదు రంచుఁ బల్కుముని♦పత్ని నితాంతముదాన జానకిన్
శిరమును మూరుకొంచుఁ దనుఁ♦ జేరఁగఁ దీసి వచించె నీగతిన్. ౨౫౭౨

శా. అమ్మా! నీదుమనోజ్ఞవాక్కులు మహా♦హ్లాదంబు సంధిల్లెఁ, గో
ర్కొమ్మా నీకు నభీష్ట మిద్ది సమకూ♦ర్తున్ మత్తపశ్శక్తి, నా
నమ్మాటల్ విని విస్మయంబు దరహా♦సాంకూరముల్ దోఁపఁగా
నబ్జానాక్షి భవత్కృపం గొదవ లే♦ దమ్మా యెదే న్నావుడున్. ౨౫౭౩

➛ అనసూయ సీతాదేవి కంగరాగాదు లిచ్చుట. ➛

సీ. ఆమాట లాలించి ♦ యధికతరప్రీతి, నాతపస్విని యిట్టు ♦ లనియె సతికి
నీమాల్యములు వస్త్ర ♦ మీయాభరణములు, నీయంగరాగంబు♦లీవిలేప
మెంతయు దివ్యంబు ♦ లిష్టంబు సంప్రీతిఁ, గొమ్మరో వీనిఁ గై♦కొమ్ము నీవు
వాడవు వీడవు ♦ వలపులు పోవవు, నీ కనుగ్రహపమ్ము ♦ నెఱిగ నుండు
తే. వీని ధరియించి తేనియు ♦ విద్రుమోష్ఠి! లసదనూనశోభాయుత♦లలితదేహ
వగుచు నలరించెదవు నీవు ♦ ప్రాణవిభుని, వెలఁది మంగళదేవత ♦ విష్ణునట్లు. ౨౫౭౪

కం. అని ప్రీతి నొసంగిన న,జ్జనకతనూజాత వాని ♦ సంతసమునఁ గై
కొని పూతభక్తితో న,మ్మునిపత్నికి మ్రొక్కి నికట♦మునఁ గూర్చుండెన్. ౨౫౭౫

కం ఇటు లంచునఁ గూర్చుండిన,కుటిలాలకఁ గాంచి యత్రి♦కోమలి విడిము
చ్చట లాడఁ దొడఁగుచును ము,చ్చటమీఱఁగ ననియె రామ♦చంద్రునిసతికిన్.

➛ సీత యనసూయకుఁ దనస్వయంవరముకృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ➛

చం. ప్రరుచిరగాత్రుఁ డైనరఘు♦రాముఁడు విక్రమమూర నిన్ స్వయం
వరమునఁ బెండ్లియాడె నను♦వార్తను వింటిని, గాని నే నవి
స్తరముగ నాలకింపఁ బ్రము♦దా! మది గోల్పెడుఁ దత్కథన్ వినన్
జరగిన దంతయుం జెపుము ♦ సమ్మద మూర నవాళకుంతలా. ౨౫౭౬

సీ. అనవుడు జానకి ♦ వినవమ్మ వినుతు నా,జనకుఁడు జనకుఁడు ♦ క్షత్రధర్మ
రతుఁడు విదేహాధి♦పతి యొక్కనాఁడు దాఁ, గ్రతు వొందు సేయంగఁ ♦ గడఁగి నేల
దున్నింప నాఁగటి♦తుదతాఁకునను భూమి, పెల్లగిల్లఁగ నేను ♦ వెడలి రాఁగ
భూపతి ముష్టివి♦క్షేపతత్పరుఁడు ధా,త్రీపాంసుకుంఠిత♦దేహ నన్నుఁ
తే. గాంచి యబ్బురపడి కన్న♦కన్నవోలె, స్నేహ మూరంగఁ దనయంక♦సీమఁ జేర్చి
మత్తనూభవ యిది యని ♦ మమత చేసె, గగనవాణియు నీమె నీ♦కన్య యనియె.

చం. అన ముద మంది హర్షలసి♦తాననుఁడై తన జ్యేష్ఠపత్నికి
చ్చినఁ దనకూఁతువోలె నను ♦ స్నేహము పేరిమిఁ బెంచు చుండఁగాఁ

బనువడె భర్తృయోగసుల♦భం బగుప్రాయము, దానిఁ జూచి ని
ర్ధని ధనవష్టికైవలె ని♦తాంతము చింతఁ దపించుచు న్మదిన్. ౨౫౯

కం.కూఁతులఁ గనునాతఁడు కా,ర్యాఁతలు విను వియ్య మాడి♦ కొలఁదులచేనో
లాఁతులచేనో తనతల,వ్రాఁతకొలఁది నింద్రు సంత♦వాఁడై యున్నన్. ౨౬౦

తే. ఇట్టిగుణధన్య కర్హుఁ డై ♦ యొసఁగునట్టి
కాంతుఁ డెవ్వఁడు సజ్జనా♦గ్రణి లభించు
నంచుఁ జింతార్ణవమున మ♦గ్నాత్ముఁ డగుచు
దరిని గనఁ డయ్యెఁ బ్లవహీను♦కరణిఁ దండ్రి. ౨౬౧

కం.నన్ను నయోనిజఁ గని యెం,దు న్నృపతిని మదనరూపుఁ♦ దుల్యునిఁ గన కా
సన్నుతమతి దలఁచెను నా,ప్రసన్నతనయకు స్వయంవ♦రంబు ఘటింతున్ ౨౬౨

చం.అని తనకున్ మహాధ్వరము♦నందుఁ బ్రచేతసుఁ డిచ్చియున్న యా
ధనువును నక్షయాశుగని♦తాన మమానుషచాల్య మాటచే
జనపతు లెక్క పెట్టఁ దమ♦స్వప్నములందుఁ దలంపరానిదా
నిని దనవిల్వఁబంచుధర♦ణీవిభుకోటికిఁ జూపి యిట్లనున్. ౨౬౩

కం.ఈవింటిని మోపెట్టిన,యాపీరుఁడు నాదుపుత్రి♦ కగు నాథుఁడు నా
త్మావల్లభతతి మ్రొక్కుచు, రావడి యది యెత్తలేమి♦ గ్రక్కునఁ జనఁగన్.

చం.అరుగఁగ దీర్ఘకాలము మ♦హాత్ముఁడు గాధితనూభవుండు దా
శరథుల రామలక్ష్మణుల ♦ సన్నుతిమజ్జనకుండు సల్పున
ధ్వరమును జూపఁ దోడుకొని ♦ వచ్చి వచించె విదేహనాథుతో
స్వరుసుకుమారు లీనృపకు♦మారకు లాజకుమారు లర్గిలిన్ ౨౬౪

కం.చూపుము నీదాఁచినశివు,చాపముఁ జెప్పించి రామ♦చంద్రున కనినన్
భూపాలుఁ డట్లు చేయఁగఁ, దాపసునుడి రామవిభుఁడు♦ ధనువుం గదిసెన్.

కం.చాపం బవలీల సమా,రోపం బొనరించి గుణ ము♦రుగతిం దివియన్
జూవటు బెగ డొందఁగ నది, క్రోపటి రెం డయ్యె నశని♦ఘోషము నిండన్.

ఉ. అంతట సత్యవాది జన♦కావనినాథుఁడు నన్ను రామభూ
కాంతున కీ జలంబుఁగొనఁ ♦ గైకొనఁ డయ్యెను దండ్రియిష్ట మా
వంత నెఱుంగరామి, నపు♦డాదట మజ్జనకుండు పంచె త్మా
కాంతుని మామగారి నటఁ♦ గ్రచ్చలఁ దోడ్కొనిరాఁగ దూతలన్. ౨౬౫

తే. జనకుఁ డంతట శ్రీరామ♦చంద్రునకును, నన్ను నొసఁగుచు నూర్మిళా♦నామధేయ
నాదుచెల్లెలి లక్ష్మణు♦నకు నొసంగె, నట్లు రాముని కనురక్త♦నైతి నమ్మ. ౨౬౬

అనసూయ సీతకు సాయంకాలము వర్ణించి చెప్పుట.

కం. అని మునిసతి శిరమున్ మూ,ర్కొని కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి యనియెఁ ♦ గోకిలవాణీ
వినఁ జిత్రము స్పష్టము తి,య్యన గా భాషించితివి స్వ♦యంవరచరితన్. ౨౫౯౦
ఉ. క్రుంకెను బ్రొద్దు, చీఁకటులు ♦ గూడెను, మేఁతకుఁ జన్న పుల్గులుం
దెంకులు చేరి కూసెడిని ♦ నిద్రకుఁగా, నభిషేకవారికై
పంకజనేత్ర! చన్నముని♦వర్యులదే తడినార లూని పా
త్రాంకితహస్తులై మగిడి ♦ రద్దెసఁ జూడఁగదమ్మ జానకీ. ౨౫౯౧
ఆ. వీతిహోత్రునందు ♦ విధియుక్తి ఋషులు హు
తంబు సేయ మారు♦తమున కెగరు
ధూమములను గంటె ♦ తోఁగ రెక్క పావురాల్
మెడలజిగిన మెఱసెఁ ♦ బుడమిపట్టి. ౨౫౯౨
కం. పలుచగ నాకులు గలకుజ,ములు సైతము దూరమంద ♦ పొలిచియుఁ జీఁక
ట్లలమఁగ నాకులు నిండిన,చెలువునఁ గన్పించె; దెసల♦చెలువు దొలంగెన్.
కం. అమ్మా! రేద్రిమ్మరి స,త్త్వమ్ములు చరలాడఁ దొడఁగెఁ ♦ దపసులమృగజా
తమ్ములు వేద్యవతరణత,లమ్ముల శయనించెఁ గంటె ♦ లలితేందుముఖీ. ౨౫౯౪
ఉ. రాత్రిరి చాల నేగె, నుడు♦రాజముఖీ! గగనంబు తారకా
జాతముతో వెలింగెడిని ♦ జంద్రిక మేలిముసుంగుగా నదే
శీతకరుండు దోఁచె రఘు♦శేఖరు డాయఁగఁ బోఁగదమ్మ, సం
ప్రీతి జనించె నిన్నుఁ గన ♦ వేడుక ముచ్చట లాడుచుండఁగన్. ౨౫౯౫
ఉ. వారిజనేత్ర! నాయిడిన♦వస్త్రము లాదిగ నీవు దాల్పఁ గ
న్నారఁగఁ జూడఁ గోరెద, స♦మక్షమునంద ధరింపవమ్మ, నా
ధారిశికన్య యన్నియును ♦ దాల్చి నమస్కృతి చేసి రామునిం
జేరఁగఁ బోయెఁ దన్నుఁ గని ♦ చిత్తమునన్ ముద మంద నాతఁడున్. ౨౫౯౬
కం జరగినది చెప్పుచును నా,భరణంబులు వస్త్రమాల్య♦పటలియుఁ దనకున్
గరుణను మునిసతి యిచ్చిన,సరణిని వినిపించె రామ♦చంద్రున కెలమిన్. ౨౫౯౭
ఉ. మానవదుర్లభం బయిన♦మానితసత్కృతిఁ జూచి జానకీ
జానియు లక్ష్మణుండు నరు♦సంబునఁ బొంగి తపోధనాఢ్యస
మ్మానన మంది కూర్కి రవి♦మండల మభ్ర మలంకరింప సం
ధ్యానియమాదికల్యవిధు ♦ లన్నియుఁ దీర్చి మునీంద్రకోటులన్. ౨౫౯౮
ఉ. మార్గము వేఁడ వారలు ను♦మాధవనందన! యెందుఁ బోవ దు
ర్మార్గచరిష్ణువుల్ వికట♦మాంసభోజులు క్రూరహాసం

సర్గులు రాక్షసు ల్గలరు ♦ మైలయు సోఁకఁ, బ్రమాద మూన, మా
వర్గమువారి మ్రింగుదురు ♦ వాసవసన్నిభ! దీని నాఁపవే. ౨౫౯౯

తే. అడవులకుఁ బోయి ఫలసంగ్ర ♦ హంబు సేయు
సంయములు పోయి వచ్చెడి ♦ జాడ యిదియ
యిదియ మీకును దగుత్రోవ ♦ యేగ నయ్య
యనుచుఁ బ్రాంజలు లగుచు దీ ♦ నసలు పలుక. ౨౬౦౦

తే. సంయమీంద్రులు మంగళా ♦ శాసనములు, పలికి తన్నంపఁ నమ్ముండు ♦ జలజనయన
వెంటఁ జనుదేరఁ జొచ్చెను ♦ విపినభూమి, నభ్రమండలమును జల ♦ జాప్తులీల.[1]

అయోధ్యాకాండాంతపద్యములు.

కం. రాంకారబీజమంత్రవ, రాంక సమస్తప్రశస్త ♦ హారిగుణచయాఽ
లంకార సకలసులభా, శంకానాస్తిక్యరుద్ధ ♦ జనతాదూరా. ౨౬౦౨

వనమంజరి. గురుజనవాక్యసమాచరణానమ ♦ కోపకామవిహీనధీ
పరమకృపాశ్రయ నిశ్చలచిత్తక ♦ భ్రాతృవత్సల కామదా
విరహితదుఃఖసుఖాంతరచేతన ♦ విశ్వసన్నుత భూధవా
నిరుపమధర్మవిధాయి దయామయ ♦ నిత్యహర్ష గుణోజ్జ్వలా. ౨౬౦౩

కమలవిలసితము.

భువనధిఖశరజ ♦ ముఖనయనాంక, ప్రవిదితపురకృత ♦ ప్రథితచరిత్రా
దివిజమనుజనుత ♦ స్థిరతరచిత్తా, ధనవర భవహర ♦ దశరథపుత్రా. ౨౬౦౪

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిం
దాయమాన మానసత్వ మహోన్నైభవ వావిలి
కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయప్రణీతం బైన శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
యణ మనునిర్వచన మహాకావ్యమునం
దయోధ్యాకాండము.

—

శ్రీ రామార్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, నమోస్తు దేవ్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు వాతాత్మభువే వరాయ, నమోస్తు వల్మీకభవాయ తస్మై.

---

[1] ఈయుపమానము రాఁబోవు కష్టమును సూచించును. మేఘ వ్యాప్తమైన సూర్యునకుఁ గాంతి హీనతలేదు. చూచెడివారికి వెలుఁగు లేకపోవును. అట్లులే రాముని స్థితియు నూహించునది.

శ్రీః.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము.

ఆ ర ణ్యా కాం డ ము.

నారాయణ కరుణా
ధీనా దీనార్తిహరణ ధీమజ్జనర
క్షానియమా యపవర్గవి
ధానక్షమ యొంటిమిట్ట♦దశరథరామా. ౧

శ్రీరాముఁడు దండకారణ్యముఁ జొచ్చుట.

ఉ. ధీరుఁడు రామభూవరుఁడు ♦ తీవ్రపరాక్రమశాలి చొచ్చి దు
ష్ప్రారమహావనిన్, బహుళ♦ఘోరమృగావిలదండకాటవిన్,
హారివిహారి తాపసజ♦నాశ్రమమండల, మందుఁ గాంచె నా
నారమణీయభూమిరుహ♦నవ్యము భవ్యము భూతసేవ్యమున్. ౨

కం. చీరకుశ వ్యాప్తం బై, సారాగమకాంతిపూర♦సంపద మింటన్
భూరిద్యుతిదుర్దర్శం, బౌరవిమండలముభాతి ♦ నమరెడుదానిన్. ౩

సీ. నానామృగాకీర్ణ ♦ మై నవ్యవిష్కిర, కాంత మై యప్సరః♦కంజముఖుల
యాటలఁ బాటల ♦ నర్చావిధంబుల, హర్షదం బై విశా♦లాగ్నిశరణ
ములచేత స్రుగ్భాండ♦ములచేతఁ గృష్ణాజి,నములచే దర్భసం♦తతులచేత
నొప్పారి సమిధల ♦ నుదకకుంభంబుల, ఫలమూలతతుల రా♦జిల్లుచు స్వాదు

తే. ఫలసమాసృతవన్యసల్లలితభూరి,ధారిణీరుహవారసంభార మగుచు
హోమబలిసత్కృతం బయి ♦ యుదితవేద,నాద మయి నీరజోజ్జ్వలనళిని యగుచు.
కం.ఫలమూలాశనులును దాంతులుఁ జీరాజినధరులును ♦ ద్యుమణికృశానూ
జ్జ్వల తేజు లగుపురాణము,నులు నిలువ న్నీడ యయి మనోహర మగుచున్. ౫
కం.బ్రహ్మభవనతుల్యం బై, బ్రహ్మరవస్ఫీత మగుచు ♦ బ్రహ్మజ్ఞము లౌ
బ్రాహ్మణకదంబములచే, బ్రహ్మస్థలచేతఁ గడుశుభం బగుతలమున్. ౬
ఉ. దాపునఁ గాంచి యాదశరథప్రభవుండు తదాశ్రమంబుఁ దాఁ
జాపము నెక్కు డించి చన ♦ సంయమివర్యులు దివ్యతత్త్వ మే
ధాపరిణీతు లెంతయు ముదంబున వే యెదు రేగి కాంచి రా
త్మాపకుమారు రాముని యశస్విని జానకిఁ దమ్ము లక్ష్మణున్. ౭

మునులు తమ్ము రక్షింప శ్రీరామునిఁ బ్రార్థించుట.

ఉ. భాసురసంభవత్కమనబాంధవతేజుని రామచంద్రునిన్
శ్రీసహితున్ సుమిత్రసుతు ♦ స్ఫీతయశస్విని జానకీసతిన్
మాసరరక్తిపూర్ణ బహుమానపురస్సరయుక్తి మంగళా
శాసనసంప్రయుక్తని ప్రశస్తమతు ల్పూజియించి రాస్థమై. ౮
కం.ఆరామునిసంహననం, బాహ్యరూపము సౌకుమార్య ♦ మా తేజంబున్
శ్రీరమణీయసువేషము, వారక కని యబ్రపడిరి ♦ వనసంవాసుల్. ౯
కం.జనకసుతామణినిన్ ల,క్ష్మణునిన్ శ్రీరామచంద్రు ♦ సర్వబుషీశుల్
గనుఁగొని యచ్చెరుపాటున, నని మేషత్వంబుఁ గనిరి ♦ యాఅనిత్య ప్తిన్. ౧౦
చం అతిథిని నమ్మహాత్ముని సమస్తచరాచరభూతరక్షణో
న్నతిఁ దమపర్ణశాలలకు ♦ మానులు దోడ్కొనిపోయి యాసన
స్థితి నొనరించి యాయనల తేజులు స్వాదు ఫలప్రసూనసం
హతుల నిజాశ్రమంబుల సుసుర్పుణచేసి మొగిడ్చి హస్తముల్ ౧౧
ఉ. ఈమునికోటి కింతటికి ♦ నీవె శరణ్యుఁడ వీవె ధర్మర
క్షామహితుండవ వోనుతయశా! గురువర్యుఁడుఁ బూజనీయుఁడున్
స్వామియు మాననీయుఁడును ♦ శాసకుఁడు న్నృపుఁ డీవ సమ్ము మ
త్స్వామివి నీవ, నీవు వనధారుణినుండిన నూర నుండినన్. ౧౨
కం.ఇంద్రుచతుర్భాగము ధర,ణీంద్రుఁడు గొని ప్రజలఁ బ్రోచి ♦ నృపతనయా! ని
స్తంద్రత నతలోకుం డయి, సాంద్రసుఖము లనుభవించు ♦ సంతస మారన్. ౧౩
కం.కావున మే మెల్లరమును, నీవిషయమునందు నుంట ♦ నీచే నెపుడున్
గావంబడ నర్హుల మో,భూవరతనయాగ్రణీ! ప్రభూతపుఁగరుణన్. ౧౪
ఉ. నిర్భరతేజ! దండము మునిప్రకరంబుల మైన మా కసం
దర్భపుఁ జేఁత, యాగ్రహముఁ ♦ దాల్పఁగ లేము జితేంద్రియాప్తి, నీ

గర్భముఁ బోలె నీ కెపుడుఁ ♦ గావఁగ మమ్ముఁ దగు న్మహాత్మ! ప్రా
దుర్భవదుత్కృపాపరతఁ ♦ దోయజనేత్ర! తపోధనాన్వ్యలన్. ౧౫

కం. అని యీగతి సీతాపతి, ననుజయుతుం బూజ చేసి ♦ యమ్మును లెల్లన్
వనభవసుమఫలతతులను, గొన బగుమూలములఁ దన్వఁ ♦ గూరఁగఁ బ్రీతిన్ ౧౬

తే. సిద్ధసాధననిష్ఠులు ♦ శిఖిసమాను, లన్యతాపసవర్యులు ♦ న్యాయవృత్తు
లీశ్వరుని రాము నర్చించి ♦ రెలమి మిగుల, వారువారు యథాన్యాయ♦పద్ధతులను.

సీ. అంగీకృతాతిథ్యుఁ ♦ డై రామచంద్రుండు, వేగుఁబోకటఁ గల్య♦విధులఁ దీర్చి
విశ్వమానులచేత ♦ వీడ్కోలు వడసి య, రణ్యంబునం బోయి ♦ పుణ్యమూర్తి
నానామృగాకీర్ణ♦నానాతరూద్గీర్ణ, శార్దూలసూకర♦సైరిభాచ్ఛ
భల్లసమాక్రాంత ♦ ఝిల్లీనినాదిత, నిష్కూజబహుశకు♦నిప్రవేశ

తే. ధ్వస్తనృతులతాగుల్మ♦వార వారి, హీనసలిలాశమారణ్య♦పృథివి దాని
నడుమఁ గనియె సుమిత్రాగ్ర♦నందనుఁడును, జానకియు వెన్నడింపఁగ ♦ సంతసమున,

విరాధుండు సీత నెత్తికొని పోవుట.

సీ. ఆయెడ శైలశృం♦గాభు మహాస్వనుఁ, బుగుపాదు గంభీం♦భూరినయను
వికటమహావక్త్రు ♦ విషమోదరు సుదీర్ఘు, విమపుబీభత్సైక♦విశ్రుతరూపు
హస్తంగఁ గ్రొవ్వు క్రొ♦న్నెత్తురు వడిసెడి, పులితోలు గట్టి త్రి♦భువనములను
మ్రింగెడునో యను♦భంగి నాస్యము విచ్చి, యంతకురీతి భూ♦తాళిభీతి

తే. కారణుం డయి నాల్గువ్యా♦ఘ్రములు రెండు
వృకములును మూఁడుసింగముల్ ♦ వృషతదశము
హస్తిశిరమును శూలాగ్ర♦మందు గుదిగఁ
గ్రుచ్చి పెడబొబ్బ లిడుచున్న♦క్రూరుఁ గనియె. ౧౯

చం. అతఁడును రామలక్ష్మణుల ♦ నాజనకాత్మజఁ జూచి క్రుద్ధుఁడై
క్షితితల మెల్లఁ బెల్లదరఁ ♦ గేరి లయాంతకునట్లు భైరవా
తతనినదంబు నించుచు న♦దాటున మీఁదికిఁ బాఱి జానకీ
సతిఁ గొనిపోయి యంకమునఁ ♦ జయ్యనఁ జేర్చి వచించె వారితోన్. ౨౦

ఉ. ఎవ్వరు మీర లీయడవి ♦ నిట్లు జటాజినధారు లై కడుం
గ్రొవ్వున ఖడ్గచాపశర♦కోటి ధరించి చరింప భార్యతో?
జవ్వని యేల మానుల? క♦సాధుచరిత్రకులార! చూడ మీ
నవ్వడి వేఱు, పాపులరు ♦ చావఁగలారు, మునీశదూషకుల్. ౨౧

చం. వినుఁడు విరాధనామకుఁడ ♦ వీరుఁడ సంభృతశస్త్రపాణి నై
మునిజనమాంసఖాది నయి ♦ మోదమునం జరియింతు నీవనిన్
మనుకొని పాపశీలుర మి♦ముం బొరిగొం చని నల్లఁ ద్రావి యీ
వనితను నాదు పెండ్లముగ ♦ వారక కైకొనువాఁడ నమ్ముఁడీ. ౨౨

కం. అనుచు విరాధుఁడు గావర,మునఁ బల్కినపల్కు విని ప్రభూతవ్యథితన్
జనకసుత యోరుగాలికిఁ, బెనుపఁతి కంపించుకదళివిధమున వడఁకెన్. ౨౩

కం. సీతాసతి సాధ్వసమతి, దైతేయాధిపతియంకతలమున వణఁకన్
వీతసహజసుఖరుచియై, సీతాపతి యనుజుతో వచించెను వనటన్. ౨౪

ఉ. కంటివె లక్ష్మణా జనకుగాదిలిపుత్త్రిక నామభార్య వా
ల్గంటి నితాంతసౌఖ్యరత ఖ్యాతవరనందిని భవ్యశీల లో
నంటినభీతిఁ గ్రవ్యాదనుబాధమునంకమున న్వణంకెడిన్,
బంటువలంతిక న్నకటనంటెనుహా విపద వచ్చెఁ దమ్ముఁడా. ౨౫

ఉ. ఏయది గోరి కానలకు నేగు మనె న్నను మధ్యమాంబ కై
కేయి ఫలించె నిప్పు డది యీ ప్రగిలిం దనపట్టి రాజ్యముం
జేయుటమాత్ర గోరక విశిష్టజనప్రియు నన్నుఁ గానలం
ద్రోయఁగ దీర్ఘదర్శినిమనోవిభుఁ గోరుట దీనికే కదా. ౨౬

కం. జనకునిమరణముకంటెను, గన రాజ్యశ్రీహరణముకంటెను సీతా
వనజాక్షి నన్యుఁ డంటుట, ఘనతర మగుదుఃఖమునకుఁ గారణ మయ్యెన్. ౨౭

కం. అని శోకబాష్పయుతలో, చనుఁడై వగ పడెడిరామచంద్రునిమోహముం
గని క్రుద్ధుండై లక్ష్మణుఁ, డనియెన్ రోఁజుచును మారుతాశనలీలన్. ౨౮

శా. గీర్వాణాధిపతేజ! భూతములకుం గీర్తింప నాథుండ వై
గర్వంబేని యనాథునట్లు కడుదుఃఖం బందె దేలన్న? కిం
కుర్వాణుండను నేను లేనె? యిదె మత్క్రూరాస్త్రధారాహతిన్
దుర్వారోద్యమబాహుకేళిని విరాధు న్నేలపాల్సేసెదన్. ౨౯

కం. భరతునిపైఁ బుట్టినదు,ర్భరకోపము నేఁడు వీనిపై శైలముపై
సురపతి వజ్రము విడిచిన,కరణిని నే విడుచువాఁడఁ గాకుత్స్థవరా. ౩౦

కం. విస్ఫుటమద్భుజబలవే,గస్ఫూర్తిదిషునికర మితనిఁ గ్రక్కున వక్షః
ప్రస్ఫోటంబుగ నాటుచుఁ, బ్రస్ఫీతజవంబుతోడఁ బరాసువుఁ జేయున్. ౩౧

కం. అని బలియుండు సుమిత్రా,తనయుఁడు రాక్షసునిఁ జూచి దరహాసముతో
పన నెవ్వఁడ వోరీ యీ,వనమున నీ వేల తిరుగువాఁడవు సుఖివై. ౩౨

కం. అని యడుగ నావిరాధుం, డనె వారలఁ జూచి యెవఁడ వని న న్నడుగం
గను జాలెడిమీ రెవ్వరు, చనియెద రెట కనిన రామచంద్రుం డనియెన్. ౩౩

కం. తెలియుమురా యిక్ష్వాకును,కులులము క్షత్త్రియులము వనగోచరులము ని
ర్మలవృత్తుల మెవఁడవు? కాం,తలలోనఁ జరింపఁ గారణం బేమి? యనన్. ౩౪

వసంతమంజరి. వినుము నాజనకుండు జయుఁ డను♦పేరుఁ డంబ శతహ్రదా
ఖ్య నిఖిలావనిఁ గల్గుదనుజని♦కాయ మెల్ల విరాధుఁ డం
చును వచించును నన్నుఁ దపమున ♦ సూర్యవంశ్య! వరంబు నేఁ
గొనితి శస్త్రముచేత మరణముఁ ♦ గూర కుండఁగ బ్రహ్మచేన్. ३౫

కం. ఛేదనభేదనముల వ్యా,పాదింపఁగఁ బడక యుండఁ ♦ బడసితి నరముల్
బైదలిని విడిచి పాఱుఁడు, మేదిని బ్రదుకంగ నిష్ట ♦ మేనియు మీఁకున్. ३౬

రామలక్ష్మణులు విరాధుని వధించుట.

చం. అన విని కోపరక్తనయ♦నాంబుజుఁ డై రఘురాముఁ డి ట్లనున్
దనుజకులాధమా! ఖలగు♦ణా! యిటు మృత్యువు కోసె దీవు, న
న్నని మొనఁ దాఁకియుం జనెద♦వా మెయితోడ, నటం చధిజ్య మా
ధనువున శాతమార్గణక♦దంబముఁ గూర్చి సురారి నేయుచున్ ३౭

ఉ. వెండియు రుక్మపుంఖమయి ♦ విశ్రుతవాయుసుపర్ణవేగితో
చ్చండము లైనసప్తశిత♦సాయకపంక్తి బుధారివక్షము
ద్దండతఁ దూఱ వైవ నది ♦ దారితదాననదేహ మై లమై
దండిగ రక్తదిగ్ధ మయి ♦ ధారిణిఁ జొచ్చెఁ గృశానుతుల్యమై. ३౮

చం. శరజనితోగ్రవేదనను ♦ జానకి డించియుఁ గేల శూలముల్
సరభసవృత్తిఁ గొంచు రఘు♦సత్తమయుగ్మముఁ గిట్టి యార్భటుల్
వరఁగ లయాంతకుం డనఁగ ♦ వక్త్రము విచ్చుడు నన్నదమ్ములుం
గురిసిరి నిర్జరారిపయిఁ ♦ గ్రూరకలంబకదంబవర్షమున్. ३౯

కం. ఆమార్గణసృష్టికి నగి, భీమవపుష్మంతుఁ డగుచుఁ ♦ బెంచిన మేనిన్
భూమిని రాలెను విశిఖ,స్తోమము పతి వఱపె వెండి ♦ తోరపుములుకుల్. ౪౦

ఉ. వారలు వేయుశాతశర♦వర్షముఁ గన్గొని నవ్వె రక్కసుం,
దూరక వారునుం గురిసి ♦ రుగ్రఖగంబులు, దాన నొచ్చి దే
వారి వరంబు పెంపునను ♦ బ్రాణము లెంతయుఁ జిక్కఁబట్టి యా
శూరుల వైచె వజ్రనిభ♦శూలమున న్గగనంబు వెల్గఁగన్. ౪౧

కం. మండుచు వచ్చెడిశూలము, గండున రెండంబకముల ♦ ఖండించెను గో
దండగురుఁ డశని మేరువు,గుం డన సది భూమి యద్రువఁ ♦ గూలె న్నేలన్. ౪౨

కం. శూలమును గూల్చి కృష్ణ,వ్యాలంబులఁ బోలుతమక్ర♦పాణంబుల దో
ర్లీల వెలుఁగంగ నడిచిస♦, గాలాంతకలుల్యుఁ డప్ర♦కంపు్యలఁ గేలన్ ౪३

తే. పట్టుకొని యెత్తుకొని మింటఁ ♦ బాఱ వాని
తలఁ పెఱుంగుచు రఘుపతి ♦ దమ్ము నసియ

నితనియిచ్చకొలందిని ♦ నేగ నిమ్ము
దనుజుఁ డరిగిన దే త్రోవ ♦ మనకు నసఁగ. ౪౪

ఉ. మూఁపున వారి బాలకుల♦ముచ్చటఁ దాల్చి వనంబుఁబట్టి పోఁ
దీఁపుర మద్ది గాంచి భయ♦తీవ్రత జానకి దుఃఖభారముల్
నైఁపక యేడ్చె బిగ్గఱగ ♦ సత్యరతుల్ శుచి రాముఁ డమ్ము ని
ట్లేఁపఁగఁ గొంచుఁబోయెడిఁ గ♦దే దనుజుండు దయావిహీనుఁ డై. ౪౫

కం. నను మ్రింగు నిచట బెబ్బులు, లును దోడేళులును జిఱుత♦లును వీడము వా
రిని నన్నుఁ గొంచుఁ బొమ్మీ, దనుజోత్తమ నీకు మ్రొక్కి ♦ దల్ దయఁ గనవే. ౪౬

చం ధరణిసుతార్తవాక్యముల ♦ దాశరథు ల్విని దైత్యుఁ జంపఁగాఁ
ద్వరపడి రందు లక్ష్మణుఁడు ♦ వామభుజంబును రామభద్రుఁ డా
శరుకుడిచేయియు న్నఱక ♦ సాంద్రనలాహకసన్నిభుండు ఛీ
కరపవిధారఁ బర్వతము♦ కైవడిఁ గూలె ధరాతలంబునన్. ౪౭

కం. ఆఁకరమున మోచేతుల, మోఁకాళులఁ బాదములను ♦ ముష్టులఁ బైపైఁ
గాఁకమెయిఁ గ్రుమ్మి గ్రుద్దుచు, వీఁకం బైకెత్తియెత్తి♦విడుచుచు నేలన్ ౪౮

కం. నఱికినఁ గరవాలంబుల, గుఱుకొని శితబాణములను ♦ గ్రుచ్చిన నేలం
జఱచిన నెట్టును జావని, కఱకుటసురఁ జూచి పలుకు ♦ గాదిలితమ్మున్ ౪౯

కం. ధీతజనాభయదుఁడు శ్రీ, సీతాపతి పరముఁలముఁ♦జేసి యసుర దా
శాతశరాగములఁ జావఁడు, గోతిని బాఁతంగ వృతిని ♦ గూలెడు ననినన్. ౫౦

తే. ఆవిరాధుఁడు రాముప ♦ల్కాలకించి, యిట్టు లను శక్రతుల్య స♦మృద్ధతేజ
యేను నీచేతఁ జచ్చితి ♦ నెఱుఁగ నైతిఁ, బూర్వ మ్మాసమున నిన్నుఁ ♦బురుషసింహ.

→ విరాధుఁడు శ్రీరామునకుఁ దన శాపమువిధంబు నెఱింగించుట. ←

సీ. కౌసల్యనందనా ♦ కరుణాత్మ శ్రీరామ, యోఱిఁగితిఁ దండ్రి మి ♦ మ్మిప్పు డేను
ఈమహాభాగ సీ♦తామహాదేవిని, లక్ష్మణు నీతని ♦ లలితయశుఁడ
తొలుత గంధర్వుండఁ♦దుంబురుఁ డను వాఁడఁ, గ్రమము దప్పిచరింప♦రంభఁ గూడి
శ్రీదుండు శపియించెఁ ♦ జేకొనుమీ రాక్ష,సాకృతి నని దాని ♦ వదలి నేను

తే. బలుకవే శాపమోక్షణ♦భంగి ననిన, దశరథసుతుండు రాముండు ♦ దర్పకలన
నెప్పుడు వధించు నిన్నని ♦ నప్పు డీవు,పొందెదవు తొంటిరూ పని ♦ మందలించె.

కం. శ్రీరఘురామా నీదయ,' దారుణశాపంబు దొలఁగె ♦ ధన్యుఁడ నైతిన్
గూరిమి నెల విచ్చెదవే, చేరెద నాకంబు మీకు ♦ శ్రేయం బగుతన్. ౫౩

చం. ఇటు లోకసార్థయోజనము ♦ నేగి కనుంగొను మందు స్వప్రభా
పటలహాసత్వతంగు శర♦భంగు శుభంబగు నీకు న న్నహా౽

పటమున నావటించి రఘు♦వర్య పదంపడి పొమ్ము, దీని ము
న్నటిపెదవారు ధర్మ మని ♦ పల్కిరి చచ్చినసో(కుమూ(కకున్. ౫౪

కం ఏవా(డు గుంత నిడ(బడు, నావా(డు సనాతనంబు ♦ లగులోకములం
దే వఱలు; నైపతేను మ,హావేదన(బ్రాణ మెగసి ♦ యరిగెడు ననిదన్. ౫౫

కం ఏను(గునకువలె లక్ష్మణ, దానవునకు గుంత యొకటి♦ద్రవ్వు మ టంచున్
దా నతనికంర సీమను, బూనిక(బాదంబు నుంచె ♦ భూపవరుండున్. ౫౬

కం.సౌమిత్రి ఖనిత్రము(గొని,యామానవభోజిపార్శ్వ ♦ మం దొకబిల ము
ద్దామశ్వర(ద్రవ్వ బల,స్థేమంబున వాని వాని ♦ దృఢగతి(ద్రోయన్ ౫౭

కం భైరవరవమున(గూలెను; శ్రీరాఘవు లతడు శస్త్ర♦బృందంబులచే(
గూర(డు మృతి సని వాని(బ్రహారంబుల(జంపి రాబి♦లాంతరసీమన్. ౫౮

ఉ. రాము(డు లక్ష్మణుండును వి♦రాధుని నీగతి(జంపి హృష్టుల
లై మహితాశ్రసంతతుల ♦ నబ్బిల మెల్లను బూడ్చి, కాంచనో
ద్దామశరాసనంబులను ♦ దాలిచి, జానకి(జేరి చంద్ర భా
ధాములు మింట(బోలె రుచి♦ధాములు వెల్గిరి కాననంబునన్. ౫౯

సీతారామలక్ష్మణులు శరభంగాశ్రమమునకు(బోవుట.

సీ. జానకి నూఱార్చి ♦ సౌమిత్రి(గని రాము(, డిట్వని దుర్గమం ♦ బేగ మనకు
సాధ్యంబుగాదు క♦ష్టము శరభంగుని, దర్శింప(బద మని ♦ తరలి వేగ
మాశ్రమోపాంతంబు♦నందు(గనుంగొనె, దివ్యసూర్యానల♦తేజు గగన
యానరథోత్సంగు ♦ నమరచయానుగు, నుర్వి యంటక మింట ♦ నుండువాని

తే. సుప్రభాభరభూషణు ♦ శుద్ధవసను
హరిహయుని(దన్ను(దను(బోల్లు♦హస్త్రవితతి
యర్థి భజియింప వెలి(గెడు♦హరిని, బాండు
రాభ్రశశిబింబ సన్నిభ♦చ్ఛత్రవిభవు. ౬౦

తే. చారురూపవతీకర♦సారసధృత,భర్మదండమహాధన♦వ్యజనచామ
రావళీమృదులాందోళ♦నైకజనిత, మందమారుతచలితమి♦ళిందడింభు. ౬౧

కం సురగంధర్వులు సిద్ధులు, పరమర్షులు గుములు గట్టి ♦ పరమస్తుతుల్
గర మభినందింపింప(గ, సరసన వెలు(గొందువాని(♦ జక్క(గ(గాంచెన్. ౬౨

చం.పరమవిభాఽవిభంగశర♦భంగునితోడుత ముచ్చటించు నా
సురపతి(గాంచి తమ్ము(గని ♦ చూచితె లక్ష్మణ! వింత జాజ్వల
ద్వరరుచిమంతు(దీవ్రకర♦వంతునివంతున నంతరిక్షసం
చరణచణంబు నైనయొక♦స్యందనమందు వెలుంగునాతనిన్. ౬౩

ఉ. ఎట్టివిహాయంబు లుండు నని ♦ యింద్రునకు న్సన మెల్ల విందుమో
యట్టివ యాకుపచ్చనిహ ♦ యంబులు మింట రహింపఁ గంటివే
చుట్టి శతాంగముం గొలుచు ♦ శూరులు భూరికృపాణపాణులుఁ
దిట్టలు శోణవస్త్రకులు ♦ దీర్ఘభుజుల్ యువకుల్ సకుండలుల్. ౬౪

ఉ. హారవిహారహారివిపు ♦ లాంచితవక్షులు శౌర్యదర్పదు
ర్వారులు వ్యాఘ్రముల్పగిదిఁ ♦ బ్రాయమునం గనఁ బంచవింశతి
స్ఫారసముల్ సురావళికి ♦ సంతత మియ్యది ప్రాయ మాటచే
వీరలు దేవత, ల్విభుఁడు ♦ వీరుఁడ నీవును సీత యిచ్చటన్. ౬౫

ఉ. వానివిధంబు నే నెఱిఁగి ♦ వచ్చెద నంచు మునీశునాశ్రమం
బానృపసూతి చేరఁ జన ♦ నాతనిరాకను గాంచి శక్రుఁ డ
ష్టానికి నేకతం బనియె ♦ మానవపాలుఁడు రాముఁ డిందు రాఁ
బూనినవాఁడు నన్ననఁగఁ ♦ బోలదు నా కిపు డీతనిం గనన్. ౬౬

ఉ. ఈయన చేయఁగాఁ దగిన ♦ యెంతయుదుష్కర మైనకార్యముఁ
జేయఁగ నిమ్ము, ధన్యుఁడును ♦ జిష్ణుఁడు నై పొగ డొందఁ బిమ్మటఁ
దాయుదు ముచ్చటింతు నని ♦ దానవవైరి వచించి మింటికై
పోయె శతాంగయుక్తి, నిటు ♦ పోవుడు నాపురుహూతుఁ డావలన్. ౬౭

కం. నృపకులతిలకుఁడు రాముఁడు, చపలాయతనేత్రతోడ ♦ సహజన్మునితో
నపరిచ్ఛదు సజ్వలనుం, దపసిం జేరంగఁ జనియెఁ ♦ దాత్పర్యమునన్. ౬౮

ఉ. చేరి మునీశుపాదములు ♦ శీఘ్రము సోఁక నమస్కరింప న
వ్వారల నర్ఘ్యపీఠముల ♦ పై వసియింపఁగఁ బంచె మౌని, సీ
తారమణుండు శక్రుఁడు క ♦ తం బెది యిచ్చటి కేగుదేర నా
వారక సర్వముం దెలిపె ♦ వాసవురాకకుఁ గారణంబులన్. ౬౯

⟶ శరభంగుండు శ్రీరామునితో నింద్రునిరాకకుఁ గారణంబుఁ జెప్పుట. ⟵

సీ. దాశరథీ! నేను ♦ దపమున క్షుద్రదు,రాసదం బైనయా ♦ బ్రహ్మలోక
మును సమార్జించితి ♦ ననుఁ గొనిపోవఁగ, వాసవుం డిచటికి ♦ వచ్చినాఁడు
అధికప్రియుండ వా ♦ సతిథివి దావున, నరుదెంచి యుండుట ♦ యాత్మ నెఱిఁగి
నిన్ను దర్శింపక ♦ నే బ్రహ్మలోకంబుఁ, జనఁగ నా కేమియు ♦ మనసు రామి
ఆ. నిలిచినాఁడఁ, గలిగె ♦ నీదర్శనం బిఁక, దేవసేవితంబుఁ ♦ ద్రిదివపదము
నరుగువాఁడ మత్స ♦ మార్జితాక్షయశుభ,లోకచయము గలదు ♦ లోకవంద్య. ౭౦
ఆ. స్వర్గలోకభవము ♦ బ్రహ్మలోకభవంబు, నైనసుకృత మెల్ల ♦ మానసీయ
నీకు నొసఁగువాఁడ ♦ నెమ్మి గ్రహింపుమీ, యనిన రాముఁ డనియె ♦ ననఘమతికి.

చం. కొనెదను నేన నీసుకృత♦కోటుల నెల్లను, మేము నివ్వ నీ
వనమున వాసయోగ్య మగు♦ప ట్టిది చెప్పు, మ టన్నఁ బ్రాజ్ఞుఁ డి
ట్లనియె సుతీక్ష్ణనామకమ♦హాత్ముఁడు మీ కెఱిఁగించు నాతిసిన్
గనఁ జనుఁ డీవనంబునన ♦ కల్గు నతండు ఘటించు శ్రేయమున్. ౨౨

ఉ. ఈకడ నుండి మీర లెదు♦రేగుఁడు పాఱుచు నున్న యల్లవం
దాకిని కందునందును గ♦నం దగుఁ బూవుల తెప్ప, లద్దియే
మీ కరుగంగ మార్గము, ని♦మేమము నిల్వుము తండ్రి! దేహముం
బోకడ పెట్టుదుం గుబుస♦ముర్ ఫణిరాజము వీడునట్లుగన్. ౨౩

ఉ. దానిని నీవు చూచి మఱి ♦ తన్ల మటంచును వేఁడి మంత్రపూ
తానల మాజ్యధారల ర♦యంబునఁ బ్రజ్వలితంబుఁ జేసి య
ద్దానను మాంసరక్తసహి♦తంబుగ సస్థులతోడ భస్మమై
మానియు వహ్నిసన్నిభకు♦మారకరూపముఁ దాల్చి క్రమ్మఱన్. ౨౪

చం. అనలమునుండి వెల్వడి మ♦హర్షి సురాళిజగంబు దాఁటి చ
య్యనఁ జని బ్రహ్మలోకమున♦యందు సహానుచరుం బితామహుఁ
గనియె నతండు మానికిని ♦ గారవమారఁగ స్వాగతంబుఁ బ
ల్కెను, మునిశక్తికి న్నగురుఁ ♦ గీర్తన చేసిరి విస్మయాత్ములై. ౨౫

మునీంద్రులు శ్రీరామునితోఁ దమకష్టంబులు దెల్పి శరణుఁ జొచ్చుట.

ఉ. మాని దివంబుఁ జేర నతి♦మానుష తేజుని రామచంద్రు వై
ఖానసవాలఖిల్యులును ♦ గాత్రశయాను, లశయ్యనీరప
త్రానిలభోజనుల్, సురప♦థాలయులుర్, మహిశయ్యు, లశ్మకు
ట్టానల తేజులుర్, ఘనర♦సాంతరమగ్నులు, యోగులగ్నులున్. ౨౬

కం. వ్రతులును సంప్రక్షాళులు, సతతార్ద్రపటుల్ మరీచి♦చయపానులు ని
ర్జితసకలేంద్రియులును స,న్మతదంతోలూఖ లైన♦మానివరేణ్యుల్ ౨౭

కం. ధర్మజ్ఞు లచలచిత్తులు, ధర్మభృదగ్రియుఁ బరమ♦ధర్మజ్ఞుని స
త్కర్మాచరణధురీణుని, నిర్మలు శ్రీరామచంద్రు♦నిర్ బలశాలిన్. ౨౮

ఉ. చేరి రఘూత్తమా మనుజ♦శేఖర వేల్పులలో బలారి నా
శ్రీరఘువంశ్యకోటులను ♦ శ్రేష్ఠుఁడ, వుర్వికి భర్త, వీన నీ
భూరిశయంబు విక్రమము ♦ భూనుతముల్, పితృభక్తిసత్యవా
చారతి ధర్మనిష్ఠయును ♦ సంతత మొప్పును బుష్కలంబుగన్. ౨౯

కం. నిను ధర్మవత్సలు మహాత్ముని, ధర్మజ్ఞుని మఱుంగు ♦ మొగిఁ జొచ్చితి మో
జనకసుతాహృదయేశ్వర, విను మర్థించెద మొకండు♦విషయము నాథా. ౩౦

ఉ. ఏ మొకమున్న చేయ మది • నెంచితి మిందుసక్తి క్షమింపుమీ
భూమిధవుం డెవండు కర•ముం గొని యాఱవపాలు పుత్త్రుల
ట్లామనుజాళిఁ బ్రోవఁడొ మ•హత్తరపాపము వాఁడు పొందెడిన్
రామ! య ఔట భూమిజన•రక్షయె కార్యము నేలచేసికిన్. ౧౧

కం. తనప్రాణంబులుపగిదిని, జనప్రాణముకంటె నిష్ట•తాపాత్త్రము లౌ
తనయులగతి మనుజులఁ బ్రో,చినపతి చిరకీర్తి బ్రహ్మ•చేఁ బూజఁ గనున్. ౧౨

కం. ఫలమూలంబులు మెసవుచు, నలఘుతపముఁ జేయునామ•హాస్యులు తపమం
దలినాలవభాగముఁ బ్రజ, నెలమిని రక్షింప జేని • కిడుదురు గాదే. ౧౩

శా. దీనార్త్యావనదక్ష! విన్ము గలరీ•తిన్ బ్రహ్మభూయిష్ఠ మీ
వానప్రస్థగణంబు భూరిమహిమన్ • వాసిల్లి త్వన్నాథ మే
యైనన్ మిక్కిలి బాధలం గనెడి రా•మా దుష్టమాంసాశిసం
తానం బేఁపఁగ మాకు నిష్టభయదా•నం బీఁగదే ప్రేముడిన్. ౧౪

కం. రమ్మవిగో రాఘవ కనుఁ,గొమ్ము వనంబునను నసుర•కోటులచే నా
శమ్మును గన్నమునీంద్రచ,యమ్ముల దేహమ్ములెమ్ము • లంతటఁ గన నౌ. ౧౫

కం. పెంపఱ మందాకినితటిఁ, బంపానదిఁ జిత్రకూట•పర్వతమున వా
సింపఁగ ఋషు లవ్వారిం, జ•పెను నొంచెను సురారి•సంఘము లీశా. ౧౬

చం. మునిజనవిప్రకారము న•మోఘబలా! సయిరింపలేమిచే
నిను శరణంబు జొచ్చితిమి • నీవ శరణ్యుఁడ వాసురాళిచేఁ
బొనుఁగుపడంగ నీకు, కృప • భూమితలంబున నీవు తప్ప మా
కును గతిలేదు, మా వెతలు • కూలఁగఁ జేయవె జానకీపతీ. ౧౭

శ్రీరాముఁడు మునుల కభయం బొసంగుట.

చం. అన రఘునాథుఁ డిట్లను మ•హాత్ముల రీ రిటు నన్నుఁ బల్కఁగాఁ
జనునె? త్వదాజ్ఞ వర్తిలుదు • సంయములార! యరణ్యసీమకున్
బనిగొని యాత్మకార్యముగఁ • బావుల నెల్ల నడంచి మీకు శో
భన మొనగూర్ప మజ్జనకు•వాక్యము సాకుగ నేను వచ్చితిన్. ౧౮

కం. కాన మహాఫలనం బగుఁ, గాననవాసంబు మాకు • గం డడఁతు నరిన్
మానిజనశాత్రవుల నిఁక, సానుజమద్బాహుశక్తి•సంపదఁ గనుఁడీ. ౧౯

తే. ఇట్లు లభయం బొసంగి ము•నీశ్వరులకు, సత్యనిరతుండు లక్ష్మణ•సహితుఁ డగుచుఁ
జనె సుతీక్ష్ణాశ్రమంబున•జాడఁబట్టి, యెల్లద్విజులును దనతోడ • నేగుదేర. ౨౦

ఉ. ఒయ్యన దూర మేగి విపు•లోదకవాహిని సంతరించె, దా
నయ్యెడ నంజనోన్నతఘ•నాభసుమేధ్రముఁ గాంచి సంతతా

ఘయ్యఫలప్రతానసుమ♦సంతతి వింతలు గొల్పఁ గానలో
నయ్యమరేంద్రవంద్యుఁడు శు♦భాశ్రమమును గనెఁ జీరమాల్యమున్. ౯౧

↔ శ్రీరాముఁడు సుతీక్ష్ణాశ్రమంబుఁ జేరుట. ↔

కం. డాసి యటఁ దపసి ధూళీ,ధూసరితజటాకలాపు ♦ ధుతపాపుని సౌ
ఖ్యాసనయుక్తునిఁ గని యి, ట్లాసీతాహృదయనేత ♦ యాడెం బ్రీతిన్. ౯౨

ఉ. రాముఁడ నేను దాపసన♦రా యనఘా భవదీయదర్శనో
ద్దామముదాన వచ్చితి, య♦థాగతి నాదరదృష్టిఁ జూడవే,
నా మునితల్లజుండు రఘు♦నందనుఁ గ్రుచ్చి కవుంగిలించి సీ
తామహిళేశ! నేమము ము♦దంబు గదా యని వెండి యి ట్లనన్. ౯౩

కం. నీవచ్చినకతమునఁ గడు,పావన మై యగ్రనాథ♦వంతం బై భూ
మీపర యీయాశ్రమ మెం, తో వెలయుచు నున్న దిపుడు ♦ దుర్భరతేజా! ౯౪

తే. దేహమును వీడి యోవీర ♦ దేవలోక, మేగ నొల్లక నీవచ్చు ♦ టెఱిఁగి యిందు
వేచి యున్నాఁడ నీకొఱ♦కై చుమయ్య, వచ్చి తీవిట మద్భాగ్య♦వశతఁ దండ్రి ౯౫

కం. వింటిని రాజ్యభ్రంశముఁ, గొంటయు మునిరూపుఁ జిత్ర♦కూటంబున వా
ల్గంటియుఁ దమ్ముండును నీ, వుంటయుఁ గాకుత్స్థవర్య♦యుగ్రసుశౌర్యా! ౯౬

ఉ. ర మ్మని పిల్వవచ్చె సుర♦రాజు ననుఁ సుకృతాప్తి దేవలో
కమ్ములు గెల్చినాఁడ నట ♦ కారుణికాగ్రణి నీవు మత్ప్రసా
దమ్మున భార్యతో ననుఁగుఁ♦దమ్మునితో విహరింపు వాని; నా
బమ్మను గశ్యపర్షి యనఁ ♦ బల్కె మహర్షిని రామచంద్రుఁడున్. ౯౭

చం. కొనెదను నేన నీసుకృత♦కోటి స్వయమ్ముగ, మేము నిల్వ నీ
వనమున వాసయోగ్య మగు♦పట్టిది! నీహితబుద్ధిశక్తులన్
వినిచెను గౌతమాన్వయుఁడు ♦ విశ్రుతుఁడు శరభంగుఁడు, డన్న నా
ముని మధురోక్తి ని ట్లనియె ♦ మోదరసాప్లుతుఁడై రఘూత్తమున్. ౯౮

సీ. రామ యీయాశ్రమ♦భూమియే రమ్యంబు, గుణవంతమును బుషి♦కోటు లిందుఁ
దప మాచరింతు రం♦తతము ఫలాదులు, దండిగా నుండు మా♦ర్తండతేజ
యకుతోభయం బైన♦యాశ్రమభూమి ని,చ్ఛావిహారంబులు ♦ సలుపు మొకము
పెండు మాత్రము తపో♦విఘ్నంబుఁ గలిగించు, నది తక్క మఱి యేభ♦యంబు లేదు

ఆ. నిలు మటన్న ననియె ♦ నిర్మల తేజ యా,మృగచయంబు శాత♦ఖగకదంబ
ములను జంప నీకుఁ ♦ గలుగు మనోవ్యథ, గానఁ బెక్కునాళ్లు ♦ గాదు నిలువ. ౯౯

కం. అని యచట నిలిచి సాయం,తనసంధ్యన్ వార్చి మౌని♦దత్తాహారం
బును గొని యారే లక్ష్మణ,జనకసుతాయుక్తి రామ♦చంద్రుఁడు గడపెన్. ౧౦౦

ఉ. వేవిన లక్ష్మణుండు పృథి♦వీజయుఁ దానును గమ్మకల్వపూఁ
దావులు గ్రాలునంబువులఁ ♦ దాన మొనర్చి హుతాశదైవపూ
జావిధిఁ దీర్చి పూర్వగిరి♦సానుతటంబున కేగుదెంచుఛా
యావరుఁ గూర్చి మ్రొక్కి ముని ♦ నంజలిఁ జేర్చి వచించె నీగతిన్. ౧౧౧

మ. చెలువారన్ సుఖవృత్తి రే గడచె నీ♦చేఁ బూజలం బొందుటన్
సెలవా మా కిఁకఁ, దీవరించిరి ముని♦శ్రేష్ఠుల్ స్వకీయాశ్రమం
బులకున్ రం డని దండకాలయులు, నేఁ ♦ బోవం దలంతున్ ఋషీ
శులతో, మమ్ము ననుగ్రహింపుము తప♦శ్శుద్ధాంతరంగాంబుజా. ౧౧౨

చం. అనుచితమార్గవృత్తి నదు♦మంతరపుల్నిరిఁ గన్నదుష్కృలుం
డన రవి చేతులం గొఱవు ♦ లాని దహింపక మున్నె పోదుమే
యని చరణంబు లంటినఁ బ్రి♦యంబునఁ గౌఁగిట నొత్తి యేగుఁడీ
జనకజ ఛాయవోలె నిను ♦ సంతతము న్భజియించి వెంట రాన్. ౧౧౩

ఉ. అచ్చపుఁబుణ్య లీబుషులు ♦ హాయిగఁ బొమ్ము యరిష్టపద్ధతిన్
విచ్చినతామరల్ మిగుల♦ వేడుకఁ గూర్చుకొలంకులున్ గిరుల్
నిచ్చలుఁ బూచువృక్షములు ♦ నెమ్ముల కేకలు నిర్ఝరాళి మీ
కెచ్చిన నిండుసమ్మదము ♦ నిచ్చును లక్ష్మణ! పోయి రావనా. ౧౧౪

చం. అనఘు మదాశ్రమంబునకు ♦ నాదట వెండియు మీరు రండటం
చును సెల వీయఁగా భువన♦సుందరి జానకి చాపదండముల్
సునిశితఖడ్గతూణములు ♦ శూరవరాగ్రజ్యుల నన్న దమ్ములన్
గొనుఁ డని యీయ వారలును ♦ గొంచు ధరించి ససజ్యచాపులై ౧౧౫

సీతాదేవి శ్రీరామునకు హితోపదేశంబు సేయుట.

కం. అంతఱు చనునెడఁ దమి రఘు,నందనువదనంబుఁ గాంచి ♦ నవలా ప్రేమా
స్పందితహృదయంబున మృదు,మందమధురవచనరచన ♦ మానుగ ననియెన్.

సీ. నీవనుష్ఠించెడి ♦ నిష్ఠాప్రకారంబు, కామజవ్యసనముల్ ♦కడకుఁ బాయ
వదలియు నొందఁగ ♦ వచ్చును గాదొకో, సూక్ష్మమార్గంబున ♦ శూరవర్య
కామజవ్యసనముల్ ♦గలవొక మూఁ డందుఁ, బ్రథమంబు మిథ్యాభి♦భాషణంబు
దానికంటెను బర♦దారాభిగమనంబు, పగ లేకయును హింస♦పఱుచుటయును

ఆ. గీడు; నీ వసత్య♦మాడిన యది లేద, యింక నాడఁబోవు ♦ టెపుడు లేదు;
తలఁచు టైన లేదు ♦ పలుక నేటికి నన్య,దారసంగమేచ్ఛ ♦ ధర్మనిరత. ౧౧౬

కం. లే దిప్పు డింకఁ గలుగం,బో దెప్పుడు వలపు పరుల♦పూఁబోఁడులపై
భూదయితా! నీమది నే, న్మోదించెద వాత్మ దార ♦ మోదముఁగూర్పన్. ౧౧౭

చం. నిరతము సత్యధర్మరతి • నిశ్చలబుద్ధివి లక్ష్మణాగ్రజా!
గురువచనస్థితుండవు స • ఖుండవు నీ సత్యము ధర్మ మెల్లనున్
స్థిరముగ నిల్చె నీయెడఁ బ • తీ! విజితేంద్రియు లైనవారికిన్
దొరకొను నన్వ, నే నెఱుఁగు • దున్ భవదీయజితేంద్రియత్వమున్. ౧౦౯

సీ. పూఁనవయుని యగు • మూఁడులు పగ లేక, యితరుల ప్రాణంబు • హింససేయు
రౌద్రకర్మము రాము • భద్రా! నొరంకొంటి, వీ విప్ర మౌనుల • హేతువునను
దండకారణ్యవా • సప్రవ్రజిత రసురులఁ, జంపఁ బ్రతిజ్ఞను • సలిపి తీవు
యిది నిమిత్తంబుగా • నిందు వచ్చితి వీవు, తమ్ముండు బాణకో • దండములను
తే. దాల్చి యిప్పుడు మీరందుఁ • దరలు చుండఁ, దానఁ కీడు శుభంబు హి • తంబుఁ గోరు
దాన నగుటను నామది • దల్లడిల్లె, నామువిన్నప మాలింపు • నాథ కరుణ. ౧౧౦

ఉ. ఈరలుపోక నాకు రుచి • యింత, దదేల యటంటి రేని నేఁ
గారణముల్ వచించెదను • గాస్తుక బాణకృపాణపాణులై
వీరుల రీరు పోవు చట • వీచరులం గని యుక్క నీదియేన్
నారసము నిల్వంగలరు • నాగ యటే పగ కారణం బగున్. ౧౧౧

కం. గంధవహుఁ డింధనవ్రజమును, నింధనములు పోల్కి క్షత్త్రి • యేశ్వరతతికిన్
బంధురశస్త్రంబులు సం, బంధము వర్ధిల్లఁ జేయు • బల తేజములన్. ౧౧౨

సీత శ్రీరాముఁనకు శస్త్రసాంగత్యదోషమును దెలుపు
నితిహాసముఁ జెప్పుట.

సీ. ప్రాణేశ ము న్నొక్క • యడవి సత్యాత్ముండు, ధర్మరతుం డైన • తపసి గలఁడు
కానన ఖగమృగ • కాండంబు లందలి, కరుణయు నమితరా • గంబుఁ గలఁడు
అతని తపంబున • కంతరాయముఁ గూర్ప, భటసూపధరుఁ డయి • కుటిలమతిని
వాసవుం డొకనాఁడు • భాసమానకృపాణ, మిల్లడ యుంచి తా • నేగె దివికి
తే. న్యాసరక్షణతత్పరుం • డైవనియమి, దాని ధరియించి చరియించుఁ • గానలోన
ఫలములును మూలముల్ దెచ్చు • నప్లనైన, విడిచి పోవఁడు దాని స • న్వ్యాడఁగుఁదపసి.

చం. ప్రతిదిన మిట్టు లాముని కృ • పాణముఁ దోకొని పోవువాడుకన్
రతి జనియించె దానిపయి • రౌద్రము దానన కల్గె, నైజ పూ
మతి చెడి క్రూరకర్ముఁ డయి • మత్తత ధర్మనిధుల్ దొలంగి దు
ర్గతి కతఁ డేగ, నెంతటిని • కారణమొ కంటివె శస్త్రసంగతిన్. ౧౧౪

తే. ఇదియు నొండు పురాతన • వృత్త మధిప, శస్త్రసంయోగ కారణ • సంకలితము
అశ్రయాశుసంయోగము • నట్టి దండ్రు, శస్త్రసంయోగమును జూడ • సారబుద్ధి.

చం. చనవున స్నేహభావమున • సాదరలోచన నీవు నన్ సదా
కనుబహుమానదృష్టి నిది • కాదని నిం దలఁపించితిం జుమీ

మనమున నీవెఱుంగనిను♦మార్గము నేర్పుట గా దదెంత చూ
చిన రుచియింప దోసుజన♦శేఖర నీ దగునెత్తికో లిటన్. ౧౧౬

చం. ధనువు ధరించి పోవుటయు ♦ దర్పమునం బగ యేమి లేక యా
దనుజుల దండకాశ్రితులఁ ♦ దార్కొని చంపుట కాని కార్య మే
యనువున నెంతచూచిన ని♦రాగసులన్ వధియింపఁ బూనుటల్
జనసుతశీల! నామదికి ♦ సంతస మీయ దొకింతయేనియున్. ౧౧౭

కం. వీరులు మఱికాననసం, చారులు నగు క్షత్రియులకు ♦ సార్త్రిన్రజర
క్షారంభమునకుఁ గార్ముక, ధారణ మగుఁగాక రిత్త♦వండము తగునే. ౧౧౮

కం. ఎక్కడిశస్త్రము కానన, మెక్కడ క్షాత్రం బదేడ ♦ నేటితపంబో
యిక్కార్యం బన్యోన్యము, మిక్కిలి వికటంబు చూడ♦మీ ప్రాణేశా. ౧౧౯

కం. ఏదేశపుధర్మంబుల, నా దేశమునందు నడప ♦ నగ్గను కాదే
కా దే వని మునివృత్తిని, మోదించెడినీకు నడన ♦ మునిమార్గమునన్. ౧౨౦

తే. శస్త్రసంభృతి మతి కలు♦షత్వ మొంపఁ
గానఁ గానల శస్త్రసం♦గతిని విడుము;
క్షత్రధర్మంబు వహియింపఁ ♦ గార్య మగును
వెండియు నయోధ్యఁ జరియించు♦వేళ నీవు. ౧౨౧

మంజుభాషిణి. సిరియున్ ధరన్ విడిచి ♦ చేరి కానలన్
జరియించునీ విపుడు ♦ సంయమింపలేన్
దిరుగం దపోనియతి ♦ దేవ మోదముం
బరఁగింప నస్త్రకును ♦ మామగారికిన్. ౧౨౨

కం. ధర్మంబున నర్థం బగు, ధర్మంబున సుఖము గలుగు ♦ ధర్మముచే న
త్కర్మంబులు ఫలియించెడి, శర్మకరా జగము ధర్మ♦సారంబె కదా. ౧౨౩

కం. సుఖమున సుఖము లభింపదు, ప్రఖరవ్రతములకు నియమ♦పద్ధతులకు ను
న్ముఖుఁడైయాత్మజయించిన, నఖిలోత్తము మైనధర్మ ♦ మలవడునాథా. ౧౨౪

కం. మానితసౌమ్యుఁడవున్ శుచి, ధీనియతుండవును నీకుఁ ♦ దెలియని దున్నే
ప్రాణేశ ముజ్జగంబుల, నే నెంతటిదాన నీకు ♦ నీతులు నేర్పన్. ౧౨౫

చం. విపినతలంబులం దిరుగు♦వేళ నహింసఁ జరింపరాదె, స్త్రీ
చపలత నాకుఁ దోఁచినది ♦ సజ్జనవందిత యాడితిన్, ధరన్
నిపుణుఁ డెవండు ధర్మములు ♦ నీ కుప దేశ మొనర్పఁ, దమ్ముఁడున్
నృపవర నీవు నారసి చ♦రింపుఁడు మీకు రుచించుచొప్పునన్. ౧౨౬

శ్రీరాముఁడు సీతకు నార్తరక్షణము పరమధర్మం బని చెప్పుట.

చం. అతులితభర్తృభక్తి సతి ♦ యాడినపల్కులు విని ధర్మసు
స్థితమతి రాముఁ డి ట్లనియె ♦ దేవి తమిన్ భవదీయసత్కులో
చితముగ రాగతుల్యముగఁ ♦ జెప్పితి వియ్యెడ ధర్మబుద్ధి నా
మతిగతిఁ బల్కెద న్వినుము ♦ మానుగ నంతయు బోధ మయ్యెడిన్. ౧౨౭
శా. నీవే పల్కితి కాదె క్షత్రియులకు ♦ న్దీనార్తరక్షార్థమై
దేవి చాపముఁ దాల్ప నర్హమని, భీ♦తిన్ మౌనినాథు ల్మహా
భావుల్ దండకవారు తారె కదవే ♦ బాధార్తిమై వచ్చి న
న్నీవే ది క్కని మద్రు చొచ్చి, రిత వో♦ నే వారిఁ బోషింపనన్. ౧౨౮
చం. అడవులఁ గాయ కూర కడు♦పార భుజించి శరీరమాత్రులన్
నడపుచు ధర్మపద్ధతి న♦నారతముం వ్రతులైన మౌనులన్
విడువనివైర మెత్తి కడు♦నిష్ఠురవృత్తివధించుచున్న యా
చెడుగుల మానుపాదులఁను ♦ జెప్ప మధర్మమె త్రుంపఁ బూనుటల్. ౧౨౯
కం. దండక వసియించెడిముని,దండంబులు మమ్ముఁ జేరి ♦ తమదుఃఖంబుం
గొండలుగఁ జెప్పుకొని కా,వుం డనుచుం వేఁడ నేను ♦ బూవుంబోణీ. ౧౩౦
తే. అంఘ్రిశుశ్రూషఁ దేర్చి సం♦యముల లజ్జ,మయ్యె మీరలె ననుఁజూడ♦నరుగుదేరఁ
గరుణ శమియింపుఁ డెవ్వి మీ♦కాంక్షితంబు, లేమిచేయుదునో వచి♦యింపుఁడంటి.
ఉ. మానిని వార లెల్ల నొక♦మాటగ దండకలోఁ జరించునా
మానవభోజు లెల్లపుడు ♦ మారుతరీతిని హోమవేళలన్
మానక బాధపెట్టుచును ♦ మారకులై రెగి దిక్కటంచు మే
మూనిసభీతి నుండఁగ నృ♦పోత్తమ మానుకృతంబు పెంపునన్ ౧౩౨
ఉ. వచ్చితి, వీవ దిక్కు, జన♦పర్య తపంబున రాక్షసాధముల్
చచ్చి పడన్ శపింపఁ గల♦శక్తి వహించి చిరార్జితంబునై
హెచ్చినమత్తపంబులు వ్య♦యింపఁగ నొల్లక వారిచేతిలోఁ
జచ్చుచు నున్న వార మతి♦శాంతి వహించి సహించి బాధలన్. ౧౩౩
కం. సులభంబు గాదు తపమును, జలుపుట దుష్కరము విఘ్న♦సంతతు లెపుడుం
గలిగెడుఁ గావున నసురలు, సొలయక పము త్రింగఁ దిట్టఁ ♦ జూడము మరలన్.
కం. భావింపుము మాస్థితిఁ బ్రతి, గావింపుము మాతపంబు ♦ కడఁ గనుగలి సం
భావింపుము తమ్మునితో, నీవే మా కిచట దిక్కు ♦ నిర్గుణకీర్తీ. ౧౩౫
కం. అన విని సర్వముఁ దీర్పఁగ, ననఁబోణీ ప్రతిన చేసి♦నాఁడను జుమ్మీ
తనువునఁ బ్రాణము లుండఁగ,నని తప్పుట లేదు సత్య ♦ మతిహిత మగుటన్ ౧౩౬

కం. నన్నాశ్రయించి కీడుం, దెన్నన నన్నుఁ దనుబోని ♦ దీనుల ననురుల్
వన్నెగఁ జంపిరి నీవే, యెన్నుమ యింతకు విరోధ ♦ హేతువు సుమతీ! ౧౩౭
కం. విడిచెదఁ బ్రాణము లైన, న్విడిచెద నిన్నైనఁ దమ్ము ♦ నీ విడిచెద నే
విడఁతు నె ప్రతిజ్ఞ నందుం, బుడమిసురలతోడఁ బల్కి ♦ ముగ్ధా యెపు డేన్. ౧౩౮
కం. మునిజనకార్యము పరిపాలన మే నొనరింపవలయు ♦ లలనా వారల్
నను నడుగకయుండినను; జనకసుతా ప్రతిన సల్పి ♦ చనునే విడఁనస్. ౧౩౯
కం. స్నేహంబున మోహంబున, సౌహార్దంబునను బోధ ♦ సలిపితివి పరా
రోహా మెచ్చితి బుద్ధులు, స్నేహవిహీనులకు నోరులు ♦ చెప్పుదు రట వే. ౧౪౦
చం. అనఘ భవత్కులంబునకు ♦ నంబుజపాణి భవచ్చరిత్రకున్
గన ననురూప మర్థ్యమగు ♦ నైనడిఁ బల్కితి నాకు నెప్పుడున్
వనిత సధర్మచారిణివి ♦ ప్రాణచయుంబునకంటె మిన్న నం
చును వచియించి లక్ష్మణుఁడు ♦ సుందరియుం జనుదేర ధన్వియై ౧౪౧
తే. [1] అగ్రవర్తియై శ్రీరాముఁ ♦ డరుగుచుండె, నువిద తనుమధ్య మధ్యముం ♦ దుండె సీత
మహితకోదండదండసం ♦ భరణహస్తుఁ, డోలి వెన్నంటె లక్ష్మణుఁ ♦ డోప్పు ప్రేమ.
మానిని. నారము లోనవసారసకైరవ ♦ సౌరభ వాసితభాసితకా
సారములుం దటినీతటసైకత ♦ సంచరదంచితచక్రయుగీ
వారములున్ గిరిసుందరకందర ♦ పాతసుపూతఝరీలహరీ
పూరములున్ సుమమంజులకుంజక ♦ పుంజితగుంజదళింద్రములున్ ౧౪౩
కం. భీకరసూకరపృథుదర్వీకర కాసరక రాగ్ర ♦ విస్తృతహిమవ
చ్ఛీకరకరికేసరినికరాకరగహ్వరవితాన ♦ మారసటఁ గనుచున్ ౧౪౪
తే. అట్లు చని చని దవ్వుగ ♦ నంబరంబు
లంబమానదివాకర ♦ బింబ మగుచు
డంబుమీఱఁగ నొక యోజ ♦ నంబు చనర
మింబు గూర్చెడిరమ్యకటా ♦ కంబు శుభము ౧౪౫
కం. అలినీమలినీకృతమున్, నలినీదళనీరజాత ♦ సవ్యము ద్విజరా
ట్కలనాకలనాదితమున్, బలదానవదిభవితాన ♦ బాధనిశాటమున్. ౧౪౬
కం. కని మనుజహీన మయ్యును, ఘనతానంగీతజా ♦ ఘనపూరమునం
బును నందు హృదయనస్మర, జనకంబుగ నాలకించి ♦ సౌమిత్రియుఁ దాన్. ౧౪౭

◆— మాండకర్ణివృత్తాంతము ధర్మభృతుఁడు శ్రీరామునకుఁ దెల్పుట. —◆

సీ. తనుతోడఁ జనుదెంచు ♦ ధర్మభృతుం డను, మునిపనుఁ గనుఁగొని ♦ యనఘశీల
యిది యేమి వింత మా ♦ కెవఁ గొనకు మిట్టుచ్చె, దీనిచరిత్రంబుఁ ♦ దెలియ వినఁగ

[1] పం... ప్రాపను ప్రగా... [illegible]

వక్తవ్య మేని గో♦ప్యంబును గా దేని, జెప్పవే యేమి యీ♦చిత్ర మనిన
జానకీనాయకు♦సల్లాప మాలించి, సరసిస్సృత్తాంతంబు ♦ సర్వమిట్లు

ఆ. తపసి చెప్పఁ దొడఁగె ♦ ధర్మాత్మ విన నయ్య, మాండకర్ణి యనెడి♦మండితపసి
గడుసుఁదపముబలిమిఁ ♦ గల్పించె దీనిని, సార్వకాలికంబు ♦ చారుతరము. ౧౪౯

కం. పంచాప్సర మనఁబడు నిది, యంచిత మగుదీని జలము♦నం దాతఁ డహో
పంచేంద్రియ నిస్పృహుఁ డౌన, రించెం బది వేల యేండ్లు ♦ దృఢ మతిఁ దపమున్.

ఉ. నీరసమీరభక్షుఁ డయి ♦ నిష్ఠుర మైనతపంబు సేయఁగా
ధీరు సమీరమిత్రముఖ♦దేవత లెల్లరుఁ గాంచి భీతులై
తా రొకచోటఁ జేరి మన ప♦దం బెది కోరెడినో యితం డదే
తీరున విఘ్నముం గొలుపఁ ♦ దెర్వగు నంచుఁ దలంచి వంచనన్. ౧౫౦

కం. మెఱుఁగులతుఱఁగలి గిఱికొను, తెఱగన్నులఁ దెఱవపిండుఁ ♦ దెప్పునఁ బంపన్
మిఱుమిట్లు గొలుపు తేజునఁ, బఱిగొని రాతపసిదిటముఁ ♦ బడఁతుక లేవుర్. ౧౫౧

కం. కృష్టపరావరుఁ డగునా, శిష్టవరుఁడు సురలు కార్య♦సిద్ధిం గన నా
కృష్టగుణుఁ డైన మరుశరం, సృష్టికి నచ్చగల సృష్టి ♦ కెంతయు వశుఁ డయ్యెన్. ౧౫౨

కం. చేరినవారల దారల, గారామునఁ జేసి లోనఁ ♦ గల్పించి గృహం
బారామలతో నీకా, సారమున రమించు యోగి♦సారము పెంపెన్. ౧౫౩

కం. పావనయౌవనమునసం, భావన దేనసవి శేష♦పరుఁ డై ముని దా
నావనజాక్షులతోడ మ, హావనమున నుండు నాద ♦ మదియ మహాత్మా. ౧౫౪

కం. పాటలగంధులయిం పగు, నాటలరవళియును భూష♦ణాళిరవముల్
పాటలనినదము లీగతి, వాటంబుగ వినఁబడున్ ని♦వారితతేజా. ౧౫౫

చం. అనవుడు నీరజేక్షణుఁడు ♦ నబ్బుర మందుచుఁ దోడఁ దమ్ముఁడున్
జనకజరాఁగఁ జీరకుశ♦సంస్కృతమున్ బహువిప్రపూర్ణమున్
గనుఁగొని యాశ్రమంబు ఋషి♦కాండసమర్చితుఁ డై యచేవనుజల్
జనినతలంబె చొచ్చుచు ది♦నంబులు పుచ్చె శరాసపాణి యై. ౧౫౬

సీ. ఒకచోటఁ బదుమూఁడు ♦ నొక్కచోఁ బది రెండు
　　నొకయెడ నాలు గిం♦కొక్కకడను
నైదును నాఱును ♦ నాఱునొక్కట గొంత
　　పాతి కెక్కువగ ము♦ప్పాతికగను
మూఁడు నెన్మిది మాస♦ములు రాముఁ డతిసుఖ
　　మారఁగాఁ గడపె నా♦యాయిచోట
నాప్రకారంబు ఋ♦ష్యాశ్రమంబులయందు
　　జరిపెను బదియేండ్లు ♦ చాపగురుఁడు

తే. మరల నల్లసుతీక్ష్ణాశ్ర♦మంబునకును
వచ్చి యచ్చోట నామునివరుఁడు వేఁడఁ
గొంతకాలంబు వసియించె ♦ నంత నొక్క
నాఁడు రఘువీరుఁ డామునినాథుతోడ. ౧౫౭

శ్రీరాముఁ డగస్త్యాశ్రమంబునకుఁ బోవ సుతీక్ష్ణునిచే ననుజ్ఞ గొనుట.

ఉ. ఈవనమం దగస్త్యుఁడు ము♦నీశ్వరుఁ డుండెడినంచు నిత్యమున్
నే వినుచున్న వాఁడను ము♦నిప్రవరా స్థల మే నెఱుంగ న
ద్భావుని యమ్మునీశ్వరుప♦దంబుల గొల్వఁగఁ గోర్కి పుట్టె నీ
తావరజాన్వితంబుగఁ, ద♦దాశ్రమమార్గ మెఱుంగఁ బల్కవే. ౧౫౮

కం. నావుడు సుతీక్ష్ణుఁ డి ట్లను, నీవిషయము నేన చెప్ప♦నెంచెదులోనన్
నీవే ప్రస్తావించితి, భూవర! సంతోష మయ్యె ♦ బొ మ్మచ్చటికిన్. ౧౫౯

చం. ఇట నొకనాల్గుయోజనము ♦ లేగితి వేనియు దక్షిణంబుగా
నట నొకరావితోఁపు గల ♦ దందు మిళిందకబృందసుందర
స్ఫుటదరవిందతుందిలవి♦శుద్ధజలాశయముల్ ఫలావళీ
విటపమనోహరోరుపృథి♦వీరుహముల్ జలపక్షిసంఘముల్ ౧౬౦

చం. కల వది యే రఘూత్తమ య♦గస్తిసహోదరునాశ్రమం బటన్
నిలువుము రేయి, వేగినను ♦ నీ వట వేఁ జను దక్షిణంబుగా
నలవనపాళిపార్శ్వమున ♦ నామడ యొక్కఁడు పోవ నం దగ
స్త్యులపరమాశ్రమస్థలిని ♦ జూచెదు కన్నులపండు వై తగన్. ౧౬౧

కం. బహుపాదపసంవృతమై, మహితం బై వనతలంబు ♦ మాసగుచుండున్
మహికన్యామంజులక్ష్మణ, సహితముగ రమింప నీకుఁ ♦ జను సౌఖ్యముగన్. ౧౬౨

కం. యతిహిత! నీ వతనిం గన, మతి గల్గిన యేని యిపుడ ♦ మంచిది చనఁగా
జతనం బొనరింపు మనన్, క్షితిపతితనయుండు మౌని♦సేవం గొనుచున్, ౧౬౩

తరలము. ముని వచించిన త్రోవ చొప్పున ♦ మువ్వురున్ వనిఁ బోవుచున్
గనిరి త్రోవలక్రేవలన్ ఘన♦కంధరాకృతిబంధురం
బును ధరప్రచయంబులన్ సుమ♦పుష్పితావృతసంబులన్
గొనబుమీఱినపంకజంబుల ♦ గూర్చు మేలికొలంకులన్. ౧౬౪

చం. అవి గని రాఘవుండు హృద♦యంబు ముదంబునఁ బల్లవింపఁగా
నవరజుతోడ ని ట్లనియె ♦ నన్న యగస్త్యునితమ్ము నాశ్రమం
బవు నిది నిక్క మో మనకు ♦ నమ్ముని చెప్పినచిహ్నలన్నియున్
నవుడుగ నున్న వీవనిని ♦ నాకుతరంబు ముదాకరంబు నై. ౧౬౫

సీ. ఫలపుష్పకుట్మల♦భారానతములై, తగులు గంటివె నేలఁ ♦ దాఁకు చుంటఁ
బరిపక్వపిప్పలీ♦ఫలముల వగ గైస, గంధంబుఁ గొని వచ్చు ♦ గంధవహుఁడు
యచ్చటనచ్చట ♦ వ్రచ్చినకట్టెలు, ద్రోవులు పడియున్న ♦ పొలుపుఁ గంటె
వైడూర్యకాంతులు ♦ నఱలి కోయఁగఁ బడ్డ, దర్భల నదె చూడు ♦ ధరణిమీఁద
తే. నీలమేఘాగ్రనిభ మయి ♦ నెఱి నహించు, పావకాముల ధూమాగ్ర ♦ పటలిఁ గంటె
యదె వివిక్తంపు రేవుల♦యందు ద్విజులు, సాద్రితాముల పుష్పోప♦హార మిడిరి.
తే మనము వినిన యగస్త్యుని♦యనుజు నాశ్ర, మంబ యిదిపో యొకండు లో♦కంబుమేలు
పడఁగ నసురుల నధియించి ♦ ప్రజలఁ జేర్చె, దక్షిణంబున నతనికిఁ ♦ దమ్ముఁ డితఁడు.

→ శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు వాతాపీల్వలుల చరిత్రఁ జెప్పుట. ←

కం. వాతాపీల్వలు లనియెడి, భ్రాతలు బ్రహ్మఘ్ను లిచటఁ ♦ బ్రబలిరి దేవా
రాతులు మున్నొక్కప్పుడు, జాతిధరామరుల హింస♦సంపద నెలయన్ ౧౬౮
ఉ. శ్రాద్ధము నేఁడు రండు ద్విజ♦సత్తములార యటంచు నెంతయున్
శ్రద్ధ నటించి సంస్కృతము♦నం బిలుచున్ గృహమందు సర్వమున్
సిద్ధ మటంచు మేషముగఁ ♦ జేసి నిజానుజుఁ ద్రుంచి యిల్వలుం
డద్ధరణీసువర్గులకు ♦ నాపలలం బె భుజింపఁ బెట్టుచున్ ౧౬౯
తే. కుడిచి కూర్చుండి కడుపులు ♦ దడవుకొనెడి, ధరణిసురులను గాంచి వా♦తాపి రమ్మ
టంచుఁ బిలుచును వాతాపి ♦ యంతలోన, వారిపొట్టలు వ్రచ్చి తా♦వచ్చు వెలికి.
కం. ఈవిధముగఁ గ్రవ్యాదులు, చే వేలకొలంది విప్ర♦శేఖరు లెల్లన్
జావుం గూరి రగస్త్యుఁడు, దేవత లర్థింప వారిఁ ♦ దీర్చెన్ మహిమన్. ౧౭౧
మ. కలశీసూనునకున్ నిమంత్రణము ప♦ల్కన్ వార లవ్వాని య
ట్టుల కానిం డని యేగి సర్వమును గు♦ద్దుల్ మెక్కి హస్తోదకం
బుల సంపన్న మటంచు నీయఁ గొనె నా♦మోదంబుతో నంత ని
ల్వలుఁ డోతమ్ముఁడ యన్న భ్రాతపయి నే♦లా భ్రాంతి రక్షోధమా. ౧౭౨
కం. నాకడుపునఁ బడి వెడలఁగ, మీకా సాధ్యంబు? వాఁడు ♦ మేషాకృతితో
నాకుక్షిని బడి జీర్ణం, బై కాలునిపురముఁ జేరె ♦ నది యెఱుఁగవుగా. ౧౭౩
చం. అని చిఱునవ్వునం బలుక ♦ నాతఁడు భ్రాతృవధం బెఱింగి హా
మ్మని పటురోష వేగమున ♦ నమ్మునిముఖ్యుని హింస చేయఁ బూ
నిన ననలాభదృష్టులను ♦ నీఱుగఁ జేసె ఘటోద్భవుండు చ
య్యన నలమౌనిసోదరుని♦యాశ్రమ మియ్యది చుమ్ము లక్ష్మణా. ౧౭౪
చం. అను నెడఁ బ్రొద్దు గ్రుంకుసమ♦యం బగుడుం గృతసాంధ్యుఁడై మునీం
ద్రునిఁ గని మ్రొక్కి యాతఁ డిడు♦తోరపుమూలములన్ ఫలంబులం.

గొని యట రేయి పుచ్చి రఘు♦కుంజరుఁ డర్కుఁడు దోఁప మౌనితో
ననియె. మహాత్మ నీకృపను ♦ హాయిగఁ బుచ్చితి మిందు రాతిరిన్. ౧౭౬
కం మీయన్నను గనుఁగొనఁగాఁ, బోయెద మాజ్ఞప్తియే త♦పోధన యనుడున్
జేయుం డటు లని మౌనయ్తి, యాయనుఁగ మును విన్న త్రోవ ♦ నేగుచు వారల్. ౧౭౭
సీ. వంజుళగంజుల♦పుంజముల్ మాధవీ, కుంజముల్ బిల్వని♦కుంజములును
నాళికేళుంబు లుత్తాల♦తాలంబులును సుని, వారముల్ చిరిబిల్వ♦వారములును
సుందరకందుక ♦ స్యందనముల్ కుందముల్, మధుపాత్త్మధుపూర్ణ♦మధుకములును
సుమనోహరామల♦సుమనోవరాకుల,నాగమతేతులు పు♦న్నాగములును
తే. దిమిశపనసలు బహువిహం♦గనుసమూహ
కలకలాంచితములు నైప♦థ్యోపహములు
కరికరాకృష్టములు కపి♦కంపితములు
గనుఁగొంచుఁ బుగాఁగ గి♦న్గొసిరి వనిని. ౧౭౮
కం. తన వెనుకను గదుదాపుఁ, జను దెంచెడి లక్ష్మణునకు ♦ జనవరుఁ డనియెన్
గనితివె స్నిగ్ధదళంబుల, ఘన శాంతమృగద్విజాళిఁ ♦ గావున నిటకున్ ౧౭౯

శ్రీరాముఁ డగస్త్యాశ్రమంబుఁ జూచుట.

తే. అనతిదూరంబునందు మ♦హాత్మునాశ్ర,మంబు గల దందు నిజమహి♦మంబు పేర్మి
ననియుందు నగస్త్యవి♦ఖ్యాతిఁ గాంచి,నట్టి మౌనీశ్వరుం డుండు♦నార్య వినుత.
తే. ప్రాజ్యఘనమాకులవనంబు ♦ శ్రాంతలోక
సుఖదమును జీవమాలికా♦సుందరంబు
శాంతమృగయూథయుతము ని♦తాంతవివిధ
విహగనాదిత మయి యది ♦ వెలసెఁ గంటె. ౧౮౦
కం. ఈపుణ్యం డీదిక్కును, బ్రాపించిన మొదలు శాంతి♦పరులై యసురుల్
లోపలఁ దటతెట వడ వెఱ, చూపులఁ జూచెదర కాని ♦ చూపరు సూడున్. ౧౮౧
తే ఇమ్మునీశ్వరు పేరట ♦ నెసఁగుఁ గాదె, దిక్కు దక్షిణ మితనిని♦ దేశమునను
దీవ్రకరుని నిరోధంపఁ ♦ గినిరి వింధ్య శైల మిప్పటికిని నుండు♦ నేల నంటి. ౧౮౨
సీ. దీర్ఘాయు వైనయా♦దీప్త తేజుని యాశ్ర,మము వినీతజనస♦మంచితంబు
సుజగదర్చితు ♦ నెలమి సేవించిన, మనకు శుభంబులు ♦ మొనయఁ గలవు
వనవాస శేషంబు♦గినము లితనిఁ గొల్చి, యింద యుందుము మహా♦నందముగను
నిచట గంధర్వాది♦నిచయ మీమితభోజిఁ, బర్యుపాసించును ♦ భక్తితోడ
తే. శఠుఁడు కల్లరి కూళ నృ♦శంసకుండు, కామవృత్తుండు నిట బ్రదు♦కంగఁజాలఁ
డమరయక్షపతంగనా♦గాదులిచట, నలరు ధర్మైకరతి నియ♦తాశనముల. ౧౮౩

కం. ఈయెడ సిద్ధులు తమతమ, కాయంబులు విడిచి సూర్య♦కల్పద్యుతులై
హాయపయానములను నవ,కాయంబులఁ దాల్చి దివికి ♦ గమనించిరయా. ౧౮౪

కం. ఇంద్రవలిభూతావళిచే, వందితు లయి దేవతలు ధ్రు♦వంబుగ నిడుదుర్
బృందారకయక్షత్వము, లందంబుగ రాజ్యభోగ ♦ మైశ్వర్యంబుల్. ౧౮౫

కం. వచ్చితి మాశ్రమమునకున్, సచ్చరితా నీవు మున్ను ♦ చని జానకి నే
నచ్చోటులు విన్నవింపుము, చెచ్చెరఁ జను మన్న నట్ల ♦ చేయుచు నతఁడున్ ౧౮౬

శ్రీరాముఁ డగస్త్యునకుఁ దనరాకఁ దెలుప లక్ష్మణుఁ బంపుట.

తే. ఆశ్రమపదంబునం జొచ్చి ♦ యచట నున్న, కలశసంభవుశిష్యునిఁ ♦ గాంచి పలికె
దశరథుని పెద్దకొడుకు సీ♦తాధవుండు, రామచంద్రుండు చనుదెంచె ♦ రమణితోడ

కం. మునిదర్శనార్థముగ; నా,మునిశిష్యుఁడ లక్ష్మణుండ ♦ మునివర నన్నున్
వినవే హితుఁడన్ భక్తుఁడ, ననుకూలుఁడ నతనిఁ గొల్తు ♦ ననవరతంబున్. ౧౮౮

కం. సనయంబుగ జనకునియాజ్ఞను వనమునఁ జొచ్చితిమి ప్ర♦శస్తచరిత్రున్
మునివరుఁ గనుఁగొనఁ గోరెద, మనఘాత్మక విన్నవింపు♦మా మారాకల్. ౧౮౯

చం. అనవుడు నట్ల యందు నతఁ♦ డగ్నిగృహంబును జొచ్చి యత్తపో
ధనుఁ గని మ్రొక్కి దశర♦థప్రభుపుత్రులు రామలక్ష్మణుల్
వనజదళాక్షి సీతయును ♦ వచ్చినవారలు నీదుసేవకై
మనవి యొనర్పు మీ యనిరి ♦ మౌనివరా! మును లేది? నావుడున్. ౧౯౦

శ్రీసీతారామలక్ష్మణు లగస్త్యాశ్రమంబులోనికిఁ బోవుట.

ఉ. భాగ్యము! రామచంద్రుఁ డిట ♦ వచ్చె నె యిన్నిదినాలకేని, యా
యోగ్యచరిత్రురాకకయి ♦ యుల్లమునం దొగిఁ గాచి యుంటి, స
మ్యగ్యుతభక్తి వారలను ♦ నాదట సత్కృతిఁ దెప్ప మున్వరిన్
భాగ్యవిధిన్ జనంబునను ♦ బొమ్మిటఁ దోడ్కొని రమ్ము శిష్యుఁడా. ౧౯౧

ఉ. వారిని లోను రం డనక ♦ వల్వసిజా గొనరించి తే లనన్
గూరినభక్తి నాతఁడును ♦ గొబ్బున మ్రొక్కి ససంభ్రమంబుగన్
జేరి సుమిత్రపట్టి! రఘు♦శేఖరుఁ డెచ్చట నున్నవాఁడొ యే
తేరఁడు మీర లన్న నుపి♦దేశకుమారునితోడ నాతఁడున్ ౧౯౨

చం. వెలుపల వచ్చి యందు రఘు♦వీరుని జానకిఁ జూపెఁ జూపినన్
సలలితరీతి మౌనివచ♦నంబులు శిష్యుఁడు చెప్పి రాము న
స్ఖలితవిధిన్ బహూకృతునిఁ♦గా నొనరించిన వారు ప్రోదిజం
కల నలువంకలం గనుచుఁ ♦ గ్రన్నన లోనికిఁ బోవు చయ్యెడన్ ౧౯౩

సీ. పరమేష్ఠిస్థానంబు ♦ పావకశ్రీవిష్ణు, శక్రదివాకర♦స్థానములును
బద్మారిస్థానంబు ♦ భగునిస్థానంబును, ధనదు ధాత విధాత♦స్థానములును

ననిలునిస్థాన మ♦సంతునిస్థానంబు, గాయత్రిస్థానంబు ♦ గడచి పోవ
వసువుల స్థానంబు ♦ వరుణునిస్థానంబు, స్కందుని గృహస్థ♦స్థానములును
తే. ననెడి పూజాప్రదేశముల్ ♦ గనుచుఁ బోవ, శిష్యపరివృతుఁడై మును♦శేఖరుండు
దనకు నెదు రరుదేరఁగ ♦ ననుజుఁ జూచి, కంటె నచ్చెడివాఁడె య♦గస్త్యమౌని

⟶ సీతారాములక్ష్మణు లగస్త్యు దర్శించుట. ⟵

కం కాంబోలు నతని తేజము,చేఁ గరికించితి నటంచుఁ ♦ జేరి రవినిభుఁ
డాఁ బదముల వ్రాలిన మతి, పూఁబోఁడి యు లక్ష్మణుండుఁ ♦ బూర్ణశ్రద్ధన్ ౧౯౫

తే. మ్రొక్కి నిలుచున్న నమ్మునిమాఖ్యుఁ డెలమి
రాము నతిథిగ గ్రహియించి ♦ ప్రేమమునను
నర్ఘ్యపాద్యాదు లొసఁగుచు ♦ నర్చనలిపి
సేమ మారసి కూర్చుండఁ ♦ జెప్పి పిదప ౧౯౬

తే. ప్రథితచరితుండు వైశ్వదే♦వంబు సలిపి, యర్ఘ్యమిడి చక్కఁగావించి♦యతిథిపూజ
ధర్మవిధులు వానప్రస్థ♦ధర్మసరణి, భోజనం బిడి తనరంగఁ ♦ బూర్ణతుష్టి ౧౯౭

తే తాను దొలుదొలఁ గూర్చుండి ♦ తత్త్వవేది
యంజలి ఘటించి కూర్చున్న♦యమలధర్మ
కోవిదుని రాముఁ గనుఁగొని ♦ కూర్మిమీఱ
నిట్టు లనియెను ధర్మంబు ♦ తెలుపఁగోరి. ౧౯౮

కం హోమంబు సలిపి యతిథికి, శ్రీమహితా యర్ఘ్యమిచ్చి ♦ సేవింపఁగ నొ
నామెయిఁ జలుపనితపసి ని,జామిషమును గూటసాక్షి♦యటు లట మెక్కున్.

ఉ. రాజవు సర్వలోకనిక♦రంబుల కీవు మహారథుండవుఁ
భ్రాజితధర్మవర్తివి వి♦రాజితకీర్తివి మాన్యమూర్తివిఁ
బూజకుఁ బూజ్యయోగ్యుఁడవు ♦ భూవర వచ్చితి కూర్మిఁ గొందవె
యోజ దలిర్ప మాకు సుకృ♦తోన్నయ మింతకు నొందు గల్గునే. ౨౦౦

కం.అని ఫలమూలసుమంబులు, తనివి దనఁ వారి కిచ్చి ♦ తదనంతర మా
జనకసుతాధవునకు ముని, ఘనచాపాదియశరాదిఁ ♦ గనిపించి యనెన్. ౨౦౧

⟶ అగస్త్యుఁడు శ్రీరామునకు వైష్ణవాయుధంబులు సమర్పించుట. ⟵

సీ. ఈదివ్యమహనీయ ♦ హేమమణిభూషి, తాసమవిష్ణుశ♦రాసనంబు
నిర్మిత మగువిశ్వ♦కర్మచే; సిత,రాజ మమోఘంబు ♦ రవినిశాత
మబ్జజదత్త మీ♦యక్షయ్యసాయక,ములు శితబాణసం♦పూర్ణతూణు
లనఘ సువర్ణాంచి♦తాసియుఁ గోశంబుఁ, బాకారిదత్తముల్ ♦ భాను తేజ
ఆ. యీశరాసనమున ♦ నింద్రవిరోధుల, సంగరమునఁ జంపి ♦ శార్ఙ్గధన్వ
జయముఁ గొనియెఁ జుమ్ము ♦ శరములు నవ్విధ,యసియుఁ దరకసంబు♦లవియ రామ.

ఆ. వఱల జయము నీకు ♦ వజ్ర వజ్రంబును,[1] గొనినభంగి వీనిఁ ♦ గొను మటంచుఁ
దవ్వరాయుధముల ♦ దశరథసుతున క్ష,మున కొసంగి యిట్లు ♦ లనియె మఱియు.

↔ అగస్త్యుఁడు శ్రీరామునితో సల్లాపంబు లాడుట. ↔

శా. రామా! లక్ష్మణ! ప్రీతిఁ జెందితిని మీ♦రిల్ భూమిజాయుక్తులై
ప్రేమ న్నన్నన నిందు వచ్చుటను, దా♦రిక్ గాసి పాల్పడితి, రీ
రామారత్నముఁ జూడ న్యస్తముగ వి♦శ్రాంతిక్ మదిం గోరెడిన్,
భూమీశాత్మజ కోమలాంగి వ్యసనం♦బుం గాన జెప్పట్టునన్. ౨౦౪
ఉ. అట్టి కుమారి కష్టనిచ♦యంబుల క్లెను నాటపట్టులై
నట్టివనంబులన్ ధవుని♦యందవలినిట్టుల మైనభక్తిచే
నిట్టులు వచ్చి దుష్కరము ♦ నీమె ఘటించెను, గాన నీమె కె
ట్టట్టు సుఖంబొ యట్లు చరి♦యింపుము సొంపుగ నిందు రాఘవా. ౨౦౫
కం సృష్టి మొదలుకొని జగమున, స్పష్టముగ స్త్రీలు మగని ♦ సౌఖ్యదశం దా
రిష్టం బని రంజింతురు, కష్టంబులు వచ్చెనేని ♦ కడ కేఁగ్దు రయా. ౨౦౬
కం. మెఱపులచాంచల్యంబును, గఱకుఁదనంబునను వాఁడి♦శస్త్రాళిలఱుసున్
నెఱపడి గరుడానిలముల,పఱపును దెఱవలకు నెందుఁ ♦ బ్రకృతిగుణంబుల్. ౨౦౭
కం. ఈనీయిల్లాలి యెడం, గానంగా రాదు దోష♦కణమేనియు ని
మ్మానవతి సతీజనస,న్మానితయ యరుంధతీస♦మాన తలంపన్. ౨౦౮
కం ఈ వైదేహియు లక్ష్మణుఁ, డీవును వసియింపఁ గలుగు♦నీ దేశము రా
మా! వితతాలంకృతమై, పావన మగు నన్న రామ♦భద్రుఁడు పలికెన్, ౨౦౯
కం. దారానుజయుక్తుఁడ నై, ఘోరాటవిఁ దిరుగునాదు♦గుణములు నీకున్
గూరిచె ముద మటు గాన ను,దారగుణా! నీమకృపను ♦ ధన్యుఁడ నైతిన్. ౨౧౦
ఆ. నీటివలను గలిగి ♦ నిండార నడవులు, గలుగునాశ్రమంబుఁ ♦ గరుణ మీఱ
నానతీయ వయ్య ♦ యచ్చోటఁ గాలంబు, గడవు దీఱు దాఁకఁ ♦ గడపువాఁడ.
కం. ఇటు రాముఁ డడుగఁగా నొక,త్రుటి యాలోచించి విగత♦దోషుఁడు పలికెన్
స్ఫుటధీరతిరోక్తులతోఁ, బటుతరగుణభద్ర రామ♦భద్రా! వినుమిా. ౨౧౨
కం బహుమూలఫలోదక మై, బహుమృగసంకీర్ణ మగుచుఁ ♦ బంచవటి యనన్
మహిత మగుతలము సౌఖ్యా,వహ మిట కామడలు రెండు ♦ వర్తిలు దన్నై. ౨౧౩
కం. చని యట నాశ్రమసంస్థా,పన మొనరిచి యాసుమిత్ర♦పట్టియు మీరున్
జనకునివాక్యము నడపుఁడు, చని కుం జెగ్గయుఁ ద్వసీయ♦సముయార్థంబుల్. ౨౧౪

[1] [illegible]
కాఁడని మునఁ బలివాగు.

కం. వ్రతినను దీరిచి ధరకుం, బతివై సుఖపడెదు రామ♦భద్రా మరలన్
క్షితిపతి యయాతివలెఁ దొలి,సుతుఁ డగు నీచేఁ దరించి ♦ సుగతిం బడసెన్. ౨౧౫

కం. ఎటువఁగిని నీకృత్యాంతము, గొటులెడివశరధమహీశు♦కూరిమిచేతన్
గుణుఁడగు తపోబలంబున, మఱియును నీలోనితలఁపు♦మార్గముఁ గంటిన్. ౨౧౬

కం. కావున మీ రిట నాతో, నావాసముఁ జేయఁ డనుమ ♦ నమమతి యిడియున్
బోవలయుఁ బంచవటి కని, నే వలసెం జెప్ప మీకు ♦ నీరజనేత్రా. ౨౧౭

శా. రామా! యయ్యది శ్లాఘనీయము, గడున్ ♦ రమ్యంబు, గోదానదీ
శ్రీమన్నిమ్నగ దాపు, పంక్తు సుమనో♦బృందంబు కొల్లల్, ఖగ
స్తోమంబుల్ మృగముల్ మహోద్యానముఁ గూ♦ర్పున్ నిచ్చ, లేకాంతమై, మం
తే మోదంబు ఘటించు నీకు, కిట కెం♦తే దూరముం గాదు సూ. ౨౧౮

కం. మీరును జానకితోఁ ద,ద్ధారిణి వసియించి కాచి ♦ తాపసజనమున్
బేరిమి విహరింపుఁడు చను,దారి నెఱింగింతు నీకుఁ ♦ దత్పాలమునకున్. ౨౧౯

మ. అదిగోఁ జూడుమ యిప్పతోఁపు రఘురా♦మా! కాన నే; దాని కా
యుదగాశం జని తేని మఱ్ఱి యట డా♦యున్ మిన్ను,నాపిమ్మటన్
బొదలున్ మిట్టతలంబు నిర్వ్రణము, ద♦ద్భూమిం బరింపంగ నం
దొదవుం బర్వత మొండు, పంచవటి పో ♦ ల్పొప్పుం జుమీ చేరునన్. ౨౨౦

తే. నావుడును ముని కభివాద♦నం బొనర్చి, సెలవుఁ గొని రణవీరులు ♦ సీతతోడ
నుద్ధృతాయుధహస్తులై ♦ యొయ్యఁ జనిరి, పంచవటికిని నిర్దిష్ట♦పథముఁ బట్టి.

శ్రీరాముఁడు జటాయువుం జూచుట.

సీ. అరుగుచో వారు మ♦హాకాయు గృధ్రేశు, భూరివిక్రము వట♦భూజసంస్థుఁ
గని దైత్యుఁ డని ♦ యెంచి కడిమి నీ వెవ్వఁడ, వన నాతఁ డనియె నం♦తయ్యంత సౌమ్య
భంగిని మధురోక్తిఁ ♦ బరమసంప్రీతిని, నన్ను మీతండ్రికిఁ ♦ బరమసఖుఁడ
నా విని వార లా♦నందంబుతో నాత్మ,జనకవయస్యుని ♦ సత్కరించి
ఆ. యేమి పేర టన్న ♦ నెలమి నాతఁడు దన,పూర్వవంశకథను ♦ బూర్తిగాను
జెప్పఁ దొడఁగె నిట్లు ♦ శ్రీరాముఁ డెఱుఁగ, సర్వభూతజన్మ♦సహితముగను. ౨౨౨

సీ. భూతసృష్టికి బీజ♦భూతులై మును ప్రజా,పతు లనఁ గలిగిరి ♦ పరమయతులు
ారిలోఁ బ్రథముఁడు ♦ వఱలెఁ గర్దముఁ డన, విక్రీతుఁ డాతని ♦ వెనుక శేష
నఁ ,యుల్ పిమ్మట ♦ స్థాణుమరీచ్యత్రి,లును గ్రతువు పులస్త్యఁ♦డును గలిగిరి
యంగి ందు ప్రచేతుఁ ♦ డావలఁ బులహుండు, దక్ష వివస్వంతు ♦ లరుదుమతి
తే. కశ్యపుఁడు కడగొట్టుగాఁ ♦ గలిగి రందు
దక్షునకు న ఖ్యాతిగుణ ♦ తనయ లుర్వ

వింప నేనమంత్ర వారిలోఁ ♦ బెంప్లి యూడఁ
గశ్యపుఁడు వారి పేరులు ♦ కరుణ వినుము. ౨౨౩

తే. అదితి దితియును దనువును ♦ నతులచరిత!
కాళియును గ్రోధవశ యను♦కలికి తామ్ర
మనువు ననలయు నందును ♦ మానవతుల
నాంద్రఁ గనుఁగొని కశ్యపుఁ ♦ డనియె నిట్లు. ౨౨౪

కం. మీరు త్రిలోకీరక్షణ,భూరిక్షము లైనవారిఁ ♦ బుత్త్రులఁ గనుఁడీ
పేరిమి మత్తుల్యుల నన, నారులు తొలిసల్వు రొప్పి♦సం దక్షుసుతుల్. ౨౨౫

ఆ. సన్నుతింపరైరి ♦ సరవి ముప్పది ముర్వు, రైనసుతులఁ గనియె ♦ నదితి యందు
వార లైరి రుద్ర♦వస్వాశ్వినేయు లాదిత్యు లనఁగఁ బరఁగు ♦ దేవవరులు. ౨౨౬

తే. దితికి దైత్యులు గలిగి రీ♦క్షితితలంబు, వారలదియ ససాగర♦వనము మున్ను
దనువునకును నశ్వగ్రీవుఁ ♦ డనఁగఁబుట్టెఁ, గాళికకు నరకుండును ♦ గాలకుండు.

సీ. కలిగిరి తామ్రకుఁ ♦ గ్రౌంచియు భాసియు, శ్యేనియు ధృతరాష్ట్రి♦చెలఁగి శుకియుఁ
గన్యక లేవురు ♦ క్రౌంచి యులూకాళి, భాసి భాసంబులఁ ♦ బ్రసవ మయ్యె
శ్యేనియు గృధ్రాళి ♦ శ్యేనంబులను గనె, ధృతరాష్ట్రిహంసల ♦ నుతగుణాఢ్య
కలహంసచక్రవా♦కంబుల శుకియును, నతఁ గాంచె, సతకు వి♦నత జనించెఁ

తే. గ్రోధవశకును బదుగురు♦కూఁతు లైరి
సురస మృగమంద హరి శ్వేత ♦ సురభి భద్ర
మదయు మాతంగి శార్దూలి ♦ మఱియుఁ గద్రు
కయును మృగియును; మృగికి మృ♦గంబు లొదవె. ౨౨౭

సీ. మృగమందకును గల్గె ♦ ఋక్షముల్ సృమరముల్,చమరముల్ హరికిసిం♦హములుఁ గపులు
భద్రమదకు రామ♦భద్ర యిరావతి, దానికి నైరావ♦తంబు గజము
మాతంగికిని బుట్టె♦మాతంగములువ్యాఘ్ర,ములునుగోలాంగూల♦ములునుగలిగె
శార్దూలికిని; దిగ్గజంబులు శ్వేతకు, సురభికి రోహిణి ♦ సురుచిరాంగ

తే. మఱియు గంధర్వి, నాలు సం♦భవము లయ్యె
రోహిణికిని, గంధర్వికి ♦ వాహవితతి;
సురస బహుఫణముల నాగ♦వరులఁ గాంచెఁ
గద్రువకుఁ బన్నగంబులు ♦ గలిగె నయ్య.

సీ. మను వనుదానికి ♦ మనుజులు పుట్టిరి, బ్రాహ్మణ క్షత్రియ♦వైశ్యశూద్రు
లనువారు సర్వపు♦ణ్యఫలవృక్షంబుల, ననలాఖ్య గనియును ♦ వినతయను
శుకి సుతాసుతకును ♦ నుతు లరుణుండును, గరుడుండు నాఁగను ♦ గలిగి రయ్య
సురసతోఁబుట్టు వౌ♦సురసతికిఁ గద్రువ,కును ధరణీధరం♦బును సహిమ

తే. వేయిపక్షిగణశ్రేష్ఠుండు ♦ వెలసెనందు, నరుణసుతుఁడను సంపాతి ♦ కవరజుండ
నవఘ నన్నుజటాయు నటంచు శ్యేని, కాశ్యపుఁడ నిష్టమేని సా♦యం బొనర్తు.

కం. కాంతారము దుర్గము దు,ర్గాంతము రక్షోన్వితంబు ♦ రామా! మృగయా
స్వాంతమున మీరు చన నే, కాంతంబుగ నున్నసీతఁ ♦ గడిమిం గాతున్. ౨౩౧

చం. అనుచు జటాయువాక్యముల ♦ నంతయు నాఁట నాలకించి యా
జనకహితుం గవుంగిటను ♦ సన్మతిఁ గ్రుచ్చుచు మైత్రిగాథలన్
వినుచును సన్నుతించి పృథి♦వీసుత నాతనికిన్ సహాయుఁడై
యనఘుఁడు తోడ రాఁగఁ జని ♦ రంజిలుఁ బంచవటిం గనుంగొనన్. ౨౩౨

కం. నడి గొని నుండె కిజ్వలనుఁడు, మిడుతల దహియించుగతి న♦మిత్రజనములన్
బొడ యడఁగింపఁగ జొచ్చెం, దొడి తోడి రాముండు తమ్ము♦తోఁ బంచవటిన్. ౨౩౩

కం. నానావ్యాళమృగాయుత, మానాపంచవటిఁ గాంచి ♦ యంబుజనేత్రుం
డానందితు సౌమిత్రుని, మానితమధురోక్తి ననియె ♦ మన ముప్పొంగిన. ౨౩౪

సీతారామలక్ష్మణులు పంచవటిఁ బ్రవేశించుట.

శా. అన్నా! పంచవటీప్రదేశ మగుచు♦న్యం బైనదేశం బిదే
కన్నారం గన సొ సుపుష్పితలతా♦వృక్షజాతజాతంబు లో
విన్నాణీ! పరికించి చెప్పు మిఁకఁ బర్ణగృహనిర్మితిన్ నీకు నా
కు న్నిండార ముదంబు నాశ్రమ మెటం ♦ గూర్పంగ నో లక్ష్మణా. ౨౩౫

ఉ. నీటికి దవ్వుగాక రమ♦ణీయవనీహ్రదయంగమస్థలీ
వాటులు గల్గి మిట్టలును ♦ పల్లము లేక సమప్రదేశ మై
గాటముగాఁగఁ బూవులును ♦ గట్టియలుం గుశలున్ సమీప మై
నే టగుసైకతం బయిన♦నిర్మలదేశముఁ జూడుమీ యనన్. ౨౩౬

ఉ. అంజలి చేసి జానకిస♦మక్షమునం దిటు విన్నవించె భూ
రంజనశీల యయ్యెడఁ ది♦రంబుగ మీపు శతాబ్దముల్ ముదా
త్తం జరియింప మీకుఁ బర♦తంత్రుఁడ నే, నటుగాన మీరె నా
కుం జేసవా రనాజ్ఞయిడఁ ♦ గోరెద మీకు రుచించుస్థానమున్. ౨౩౭

చం. అనవుడు రాఘవుండును మ♦హాత్ముని లక్ష్మణుమాట కెంతయున్
దనరి ముదానఁ బోయి యుచి♦తం బగుదేశము చూసి, తమ్ముకే
ల్ని వనకేలఁ బట్టుకొని ♦ లీలమెయిన్ వచియించె నీస్థలం
బిజ! సమంబు పుష్పితన♦గాన్వితమా శ్రమమిందుఁ గూర్పుమీ. ౨౩౮

తే. అదిగొ నాదిత్యసంకాశ ♦ మైనసురభి,గంధపద్మాళిఁ గొమరయి ♦ బంధురముగఁ
బర్ణ సేస మునల్లిపక్షులఁ, దాపునం మన్నయది సుమిత్రాతనూజ. ౨౩౯

కం. సురుచిరపుష్పితతరునై, వరసారసహంసచక్ర♦వాకాన్వితమై
పరమర్షి యనినగోదా,నది యిదె కనుఁగొమ్మ మగుచు ♦ సఖ లెస్సఁ గంటే. ౨౪౦

ఉ. సుందరకందరంబులను ♦ సొంపును నింపు రహింపఁ గేకికా
బృంద మమందనాదమున ♦ నెల్లెడ నర్తనఁ బూచి కాచి యా
నందము కందళింపఁగ ఘ♦నంబులు భూమిరుహంబు లొప్పఁగా
నందడి పర్వతంబు లివె ♦ నవ్వును దాపును గాక యుండెడిన్. ౨౪౧

తే. పెక్కుతావులఁ బైఁడియు ♦ వెండి రాగి,ధాతువులచేత నొప్పుధా♦త్రీధరములు
వన్నెల నలంకరించిన♦వారణములు, చెన్ను నహియించు చున్నవో♦యన్న కంటె.

మత్తకోకిలము. సాలతాలతమాలతుంగర♦సాలజాలమధూకకు
ద్దాలవంజుల నక్తమాలవి♦తానసిందుక చందనో
ద్దాలచంపకపారిజాతక♦దంబనింబకపిత్థత
క్కోలకేసరజంభకింశుకకూటపాటలకోటులన్ ౨౪౩

చం. గిరులు రహించె నీతలము ♦ కీర్తితమయ్యె మృగపక్షిలోకసుం
దరమును బుణ్యదంబు నిటఁ ♦ దమ్ముఁడ పక్షివిభుండు బాసయై
పరఁగ వసింత మన్న వెసఁ ♦ బర్ణకుటీరము సద్విశాలమున్
ఖరకరవంశవర్ధనుఁడు ♦ గట్టె సుమిత్రతనూజుఁ డన్నకై. ౨౪౪

లక్ష్మణుఁడు పంచవటిఁ బర్ణశాల నిర్మించుట.

ఉ. నేలఁ బునాది త్రవ్వి కడ♦నేటుగ గోడలు పెట్టి బొంగుకం
బాలను నిల్పి వానిపయి♦ప్రక్క వెదుళ్లను బర్చి జమ్మివా
సాలు గుదిర్చి నారలను ♦ జక్కబిగించియు బోద తెల్లునన్
జాలఁగఁ గప్పి దిమ్మెపను ♦ సారెకు దంచి సపాటగా మహిన్. ౨౪౫

సీ. గోదావరికిఁ బోయి ♦ క్రుంకి సత్వరుఁ డయి,పండ్లుఁ బూవులుఁ దెచ్చి♦బలి యొనర్చి
శాంతికార్యంబుల ♦ నాంతము ల్గావించి, యన్నకుఁ గాన్పించె ♦ నాశ్రమంబు
సీతాసమేతుఁడై ♦ శ్రీరాముఁ డది చూచి, యానందరసభరి♦తాత్ముఁ డగుచుఁ
దమ్ముఁ జేరఁగఁ దీసి ♦ తనకౌఁగిటను గ్రుచ్చి, యనురాగ ముప్పొంగ ♦ ననియె నిట్లు

తే. ఘనమతి! భవత్కృతమహా♦కార్యమునకు, నీడుగాఁ బారితోషకం♦ బేమియీయఁ
గలను గావున నక్కిలిఁ ♦ గౌఁగలించి,నాఁడ నీశక్తి కేమను♦వాఁడఁ గుఱ్ఱ. ౨౪౬

చం. అనఘ తలం పెఱుంగుదు న♦యజ్ఞ! కృతజ్ఞుఁడ విట్టి నిన్ దనూ
జునిఁగను గన్నతండ్రి యతి♦శుద్ధుఁడు ధర్ముఁడు నాదుపాలికిన్
వినుము మనియున్నవాఁడ యని ♦ నెమ్మి వచించి సుఖంబుగా వసిం
చెను నటఁ గొంతకాలము వి♦శిష్టుఁడు వేల్పు దివంబునం బలెన్. ౨౪౭

లక్ష్మణుఁడు హేమంతఋతువును వర్ణించి యన్నకుఁ జెప్పుట.

క౦ కాంతానుజ యుతుఁడై యే, కాంతసుఖము మీఱఁ నుండఁగా శారదవే
ళాంతమున నిష్టమగు హే, మంతము పొడసూపె సురుచిమంతం బగుచున్.

ఉ. ఆవల నొక్కవేకువ మహాత్ముఁడు రాముఁడు స్నానమాడ గో
దావరికిం జనంగ వనితాయుతుఁడై బడిఁ బాత్రహస్తుఁడై
పోవుచు లక్ష్మణుం డనియెఁ బొల్పయి యబ్దము దేన రాజిలున్
వావిరి నీ కభీష్ట మది వచ్చెనుగా యలసీతు వియెడన్.[1] ౨౪౯

క౦. బిఱుసెక్కె మేను ప్రజలకుఁ, గఱకెక్కెను నీటి కనవగాహ్యముగ నిలన్
మెఱుఁగెక్కెఁ బైరుపచ్చలు, నఱిమఱి లే కాప్తుఁ డయ్యె హవ్యవహుండున్.

క౦. పొంగళ్లను బొంగింతురు, ముంగల దేవతలకు బితృముఖ్యులకు బుధుల్
రంగారు క్రొత్తధాన్యము, లం గడు గతపాపు లగుచు లాలితచరితా. ౨౫౧

తే. దండయాత్రాభిరక్తిని ధరణిపతులు
పరమగోరసనంపన్నతరులు ప్రాజ్య
కాములయి జనపదులును గ్రాలు చంద్రు
గాదె యన్నయ్య యీమంచు కాలమునను. ౨౫౨

క౦. దక్షిణదిశయందు జగచ్చక్షువు రాజించుచుండ శశ్వచ్ఛోభా
లక్షణతిలకచ్యుతహరి, ణాక్షి యనఁగ నుత్తరదిశ యమరెడిఁ గంటే. ౨౫౩

తే. సహజముగ మంచుగడ్డల స్థానమైన
వాఁడు హిమవంతుఁ డీఱతి వేఁడి వెలుఁగు
మిగుల దూరగుఁ డౌటను మీఱె సార్థ
కాఖ్యుఁడై కాలసుహిమంబు నగ్గలికను. ౨౫౪

సీ. మధ్యాహ్నముల జనుల్ మలయ సుఖంబుగా, నింపైన నునువెచ్చ యెండ లొప్పె
సలిలార్కంబులై చాయల జల్లను, జలములుగ్రాలె దుస్సహము లగుచు
మృదుమూల సూర్యంబులై మిహికావృతంబులై, వలిగాలి వీవఁగ వనము లెల్ల
మానవసంచారహీనంబులుగ ముగ్ధ, కట్లు కట్టిననిజాంగములు గలుగు

తే జనులతో దినసంబులు సాగు నిపుడు, కానఁగా రాని వెలిపడకలను గలిగి
పుష్యనీశములయి మంచు బూఁజువాఱి, యీఁదగాలిని రే లిప్డు వృద్ధిఁ జెందె.

క౦. వావిరి నిజసౌభాగ్యం, బివిధుఁ డర్కున కొసంగి హిమబిందువులన్
గావి గొని తేజ మఱె నో, టీవిరిచే గ్రుడ్డియైన యద్దము పోల్కిన్. ౨౫౬

తే. నిండుపున్నమనాఁటి వెన్నెలలరేయి, యినముచే మలినం బయి యెలమినీయ
దంపఁ గావిరివాఱిన పృథివికన్య, మాడ్కి నుండియుఁ దత్కాంతి మహిమ లేదు.

---

[1] మాసములలో మార్గశీర్షము నేనని భగవద్గీత.

కం. సహజంబుగ శీతలుఁడై, మిహికాయోగమున నిపుడు ♦ మిహిరకులేంద్రా
రహి ద్విగుణితశీతలుఁడై, యహస్సుఖములందుఁ బశ్చి♦మానిలుఁ డొప్పెన్. ౨౫౮

కం. యవగోధూమవిరాజిత, సువుబాష్పచ్ఛన్నవిపిన ♦ మర్కోదయమం
దవిరళక్రౌంచీసారస,రవముల శోభిల్లఁ దొడఁగె ♦ రాఘవ కంటే. ౨౫౯

తే. కలితఖర్జూరకుసుమముల♦కాంతి గలిగి, ఘూర్ణతండుల మగుశిరం♦బులు నొకింత
వంచి యపరంజిబంగరు♦వన్నె మెఱసి,యున్న నరిపైరుఁ గంటివే ♦ యుల్ల మలర

తే. మంచుతుంపర బెరసి వ్యా♦పించు చున్న
కిరణములతోడ సూర్యుండు ♦ కరము దవ్వ
నందు నభ్యుదితుం డయి ♦ చందమాను
పోలె నున్నాఁడు గనుఁగొమ్ము ♦ పుణ్యశీల. ౨౬౧

తే. రామ పూర్వాహ్ణమునఁ బస ♦ యేమి లేక
హాయిగా మేను సోఁకి మ♦ధ్యాహ్న వేళఁ
గించిదాపాండురంబులు ♦ నించుకంత
యెఱుపులై యున్నయవి చూడు ♦ మెండ లిపుడు. ౨౬౨

తే. ఇవముతుష్వర రాలుట ♦ నించుకంత, తడిసి యున్నట్టిపచ్చిక♦తావులందు
హేళియారెండ ప్రాలిన♦లేఁ గంటె, మంచుబొట్టులు వజ్రాల♦మాడ్కిఁ దనరె.

తే. అడవి యేనుఁగు పెనుదప్పిఁ ♦ బడియు మిగులఁ
జల్లు మనియున్ననీటిని ♦ నల్ల యదిగొ
నంటియును ద్రాపకయ తొండ ♦ ముల్లముడుఁచు
కొనుచు నున్నది తిలకింపు ♦ కులవతంస. ౨౬౪

తే. నీటిపక్షులు గూర్చుండి ♦ నీటిచెంత
మునుఁగఁగా జంకు చున్నవి ♦ యనఘచరిత
దురమునను గోఁచలుగువారు ♦ చొరఁగ లేని
తీరు దలఁపించుచును వాని♦తెఱఁగు గంటె. ౨౬౫

కం. లో నీహారపుఁజీఁకటి, పైని యవశ్యాయతమము ♦ పటుగతిఁ గప్పం
గా నిద్రించెడివిధమునఁ, గాననము విపుష్ప మగుచుఁ ♦ గ్రాలెడి నన్నా. ౨౬౬

కం. ఆవిరిగ్రమ్మిననీటను, రావముచేఁ దెలియఁబడెడి ♦ రహి నెగ్గురులన్
దూవరమంచునఁ దడిసిన,యూవాలుకపంక్తి నేఱు ♦ లలరెడిఁ గనుమా. ౨౬౭

కం. ఇవ మదె పయిపయి రాలుట, రవికరములు మృదువు లగుట ♦ రామా కంటే
ప్రవిమల మగుశిలమీఁదం, దవిలిననలిలములు శిలవి♦ధంబుగ నయ్యెన్. ౨౬౮

కం. ప్రాలేయధ్వ స్తంబును, జాల జరాజర్జరితము ♦ జాఱెసి కింజ
ల్కాళియు బిసశేషం బగు, నాళీకము తోడఁ గొలను ♦ నాణెముఁ బాసెన్. ౨౬౯

చం. కన నిటు పుంసువంటిచలి ♦ కాలమునన్ భరతుం డయోధ్యలో
ఘనతరదుఃఖవేదనను ♦ గ్రాఁగుచు, రాజ్యము మాని, భోగముల్
గొనక, తపస్వియై, నిదురఁ ♦ గూరుచు నేలపయిన్, మితాన్నముల్
గొనుచును, నీపయిం గలుగు ♦ కూరిమి పెంపున నున్నవాఁడుగా. ౨౭౦

కం. ఇదియే వేళ కతండును, నిదురన్ మేలుకొని యేటి ♦ నీట మునుంగన్
గదుకొని ప్రకృతులు గొలువఁగ, సదమలమతిఁ జనుచు నుండు ♦ సరయువుఁ జేరన్.

కం. గారామునఁ బెఁగినసుకు, మారుఁడు భరతుండు సుఖము ♦ మరగిన యాతం
డేరీతి నపరనిశలన్, సారసనయనుండు గ్రుంకు ♦ సరయువునందున్. ౨౭౧

సీ. మహనీయశీలుడు ♦ మారుండు పీరుండు, సురుచిరానుచరుండు ♦ సుందరుండు
రాజితసర్వధ ♦ ర్మజ్ఞుండు, ప్రాజ్ఞుండు, సత్యముదాపాది ♦ సత్యవాది
నిస్తులకార్యైక ♦ నిరతుండు భరతుండు, మత్తారిమదశోషి ♦ మధురభాషి
యాజానుదీర్ఘబా ♦ హుండు పరాగుండు, హ్రీనిషేధుండు జి ♦ తేంద్రియుండు

ఆ. భక్తిమేదురుండు ♦ భవదీయసోదరుం, డఖిలభోగరాసి ♦ యాసఁ బాసి
స్వర్గమును జయించె ♦ వనసీమఁ జరియించు, నిన్నుఁ బోలి తపము ♦ నిష్ఠఁ దాలి.

చం. మనుజులలోనఁ దండ్రిని గు ♦ మారుఁడు పోలఁడు పోలుఁ దల్లి నే
యనియెడిలోకవార్త పృథ ♦ గ్యై చనెఁ గైకయిపట్టియందు; నే
మన నుతిశీలి యాజి పతి ♦ య్యె, గుణి యా భరతుండు పుత్రుఁడై
చనియెడి కైక యట్టి ఖల ♦ శాతమనస్విని యాటయె ట్లొకో. ౨౭౪

చం. అన విని కైక నేల దుర ♦ సాడఁగ? రాఘవవంశనాథుత
త్తనయుచరిత్రఁ జెప్పుము ము ♦ దం బగు, నే వనవాసనిష్ఠపై
మనము దిటంబు చేసియును ♦ మాన్యుని నబ్బరతుం దలంచినన్
వనటను మానసంబు కడు ♦ బాలిశవృత్తి భజించు లక్ష్మణా. ౨౭౫

కం. అమధురభాషణంబులు, నామహిత సుధోక్తి హృద్య ♦ మై యమృతరస
స్తోమనిభం బయి యెపుడున్, నామనమున మఱపురాదు ♦ నాయన వింటే. ౨౭౬

కం. నిను భరతుని శత్రుఘ్నుని, జనకజ నేఁ గూడియుండు ♦ సమ్మద మెన్నం
డొనరు నొకో యని పగచుచుఁ, జనియెం గౌతమికి రామ ♦ చంద్రుం డాడన్. ౨౭౭

కం. చని సీతానుజయుతుఁడై, యినమునిపితృదైవతముల ♦ నెల్లఁ గొలిచి యా
యనఘుఁడు గిరిజానందులు, తనుఁ గొలువఁగ నుండు హరువి ♦ధంబున నుండెన్.

↞ శూర్పణఖ శ్రీరాముని జూచుట. ↠

ఉ. ఆహితలక్షణుండు వసు♦ధాత్మజ లక్ష్మణుఁ గూడి గౌతమీ
వాహినిఁ దాన మాడి నిజ♦పర్ణకుటీరముఁ జేరి యందు ని
ష్ఠాహితకల్యకృత్యముల ♦ నన్నిటిఁ దీరిచి శాలలో వరా
రోహయుఁ దానుఁ దమ్ముఁడు ని♦రూఢమతిం జని యిష్టగోష్ఠి కై. ౨౬౯

కం. ఆసీనుం డయి లసదిలి,హాసంబులఁ జెప్పు చుండ ♦ నా సౌమ్యుఁడు సీ
తాసహితుం డయి దివిఁ జి,త్రాసంగతుఁ డైన చంద్రు♦రాణఁ దనర్చెన్. ౨౭౦

కం. కతలు చెప్పు చున్న♦కాకుత్స్థునికి దేవ,విభు నదాటుగాఁగ ♦ నిర్జరారి
యైనపంక్తివదను♦ననుజాత శూర్పణ,ఖాఖ్య నూరి చొచ్చె ♦ నాశ్రమంబు. ౨౭౧

సీ. హర్యక్షనిభవక్షు ♦ నరవిందపత్రాక్షు, సంతతోత్సాహు నా♦జానుబాహు
సలలితదీప్తాస్యు ♦ సజ్జనతోషాస్యు, నింద్రసమాను గ♦జేంద్రయాను
వర్ణితసుకుమారు ♦ బహుళజటాభారు, సమధిక ప్రియదర్శు ♦ శత్రుకర్శు
నిందీవరశ్యాము ♦ సౌందర్యజితకాము, భూపలక్షణయుక్తు ♦ భూరిశక్తు

తే. రాముఁ గనుఁగొని కుసుమనా♦రాచశాత,బాణదారితచిత్తను ♦ పాపశీల
రాక్షసాంగన యతనిఁ జే♦రంగ వచ్చె, నృత్తమున్ [illegible] ♦ [illegible].

చం. సుముఖుని దుర్ముఖి యగణి, వి♦శుద్ధ[illegible],
త్తమశుభరూపవేషుని ని♦తాంత [illegible], [illegible]
సమధిక భైరవస్వర, వి♦శాలవిలోచను భీకరాక్షి, యా
భ్రమరవినీలకుంతలవి♦రాజితుఁ దామ్రశిరోజ, దక్షిణున్ ౨౭౩

తే. వామభాషిణి, తరుణుని ♦ బలితదేహ, దారుణాకార ప్రియుని ను♦ద్గాఢభయద
వేష యిట్లనుఁ బంచశ♦రేషుదగ్ధ, చిత్త యగుచును మోహంపుఁ♦దత్తరమున. ౨౭౪

↞ శ్రీరాముఁడు శూర్పణఖకుఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ↠

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు? చెప్పుము ము♦నీశ్వరవేషముఁ దాల్చి భార్యతో
నివ్వనభూమిఁ దాపసశి♦రోషుచయంబులఁ బూని రాక్షసుల్
క్రొవ్వున సంచరించు నెడఁ ♦ గ్రుమ్మర నేల? నిమిత్త మేమి మీ
రివ్విధి నిందు నుంట? సన ♦ నిట్లని యొక్క ఋజుబుద్ధి రాముఁడు న్. ౨౭౫

కం. రాముఁ డనృతం బాడుట, యేమాత్రం [illegible] గాదభీష్టం, బందు
రామానికటమునఁ దన,శ్రీమహితావస్థ నింకఁ ♦ జెప్పఁగ నేలం. ౨౭౬

సీ. ధరణీతలేంద్రుండు ♦ దశరథనాముండు, త్రిదశతేజుఁ డొకండు ♦ తేజరిల్లు
నా రాజుకు జ్యేష్ఠకు♦మారుండ నగ్రజుఁడ నేను, రాముఁ డందురు నన్ను ♦ భూమిజనులు

నాతమ్ముఁ డీతండు ♦ నా వెంటఁ జనుదెంచె, లక్ష్మణాఖ్యాతుండు ♦ లలితగుణుఁడు
ఈతన్వి నాభార్య ♦ సీత యందురు పేరఁ, దల్లిదండ్రుల యాజ్ఞఁ ♦ దప్ప నోడి
ఆ. ధర్మకాంక్షఁ జేసి ♦ ధర్మార్థ మై యిట, వచ్చినార మేము ♦ వనిత వింటె
యింకఁ జెప్పు మెవతె ♦ వెవ్వు? నీపే రేది? తథ్యమాడు మెవరి♦దాన వీవు. ౨౮౭
తే. నీదునవమనోజ్ఞ వేషంబు♦ నెటిఁ గనంగ, రక్కసివిగాఁగఁ దోఁచెదు ♦ నిక్క మనుమ
యిచ్చటికినీవు రాఁగతం♦ బేమి?యనిన, సత్యము వచింతు నో రామ! చంద్ర వినుము.

→ శూర్పణఖ శ్రీరామునిఁ మోహించుట. ←

సీ. నేను శూర్పణఖ నా♦ నెగడినరాక్షస,తరుణి నేకామరూపిణిఁ ♦ దాల్పనేర్తు
నీయరణ్యంబున ♦ నేకతఁ జరియింతు, సర్వభయంకర♦చరిత నగుచు
విన లేదె నీ వల♦విశ్రవసునిపుత్త్రు, రాక్షసనాయకు ♦ రావణాఖ్యు
నాతండె మాయన్న ♦ యధికనిద్రాళు వౌ,కుంభకర్ణుం డతి♦క్రూరబలుఁడు
తే. దనుజచేష్టితదూరుండు ♦ ధర్మచిత్తుఁ, డగువిభీషణుఁడును దోడు ♦ లమరరూప!
తోడఁబుట్టువు లాఖర♦దూషణులును, నతులసంగ్రామశూరు లో♦యందగాఁడ

ఉ. వారి నతిక్రమించి మది♦వచ్చినచోట్ల చరించుచుందు, నా
కారమునందు నీసమునిఁ ♦ గానమి నెందును నిన్ను నేను గ
న్నారఁగఁ గన్న దాది హృద♦యంబున నీవ మగండు గాఁగ నేఁ
గోరితి నిన్నుఁ జేరితి న♦కుంఠితవృత్తిని బూరుషోత్తమా. ౨౯౦
ఉ. ఏ మనుకొంటివో నను మ♦హీశ! యమేయతరప్రభావల
క్ష్మీమిత స్వైరసంచరణ♦సిద్ధబలాన్విత; నామగండవై
కామిక సౌఖ్యముల్ పడయు♦మా, యిది యేమిటిసీత రోఁత, నీ
కీమదిరాక్షి యర్హ యగు♦నే వికృతాంగి విరూప యిస్సిసీ. ౨౯౧
శా. ఏనే నీ కనురూపభార్యను జుమీ ♦ యిల్లాలిఁగాఁ గొమ్ము న
న్నీనీసీతఁ గరాళ దుష్టననితన్ ♦ హేయన్ మనుష్యాంగనన్
నే నీతమ్మునితోడ మ్రింగెద నిదే ♦ నీ వేను శైలాటవీ
నానాకందరసుందరోర్వుల మగం♦డా! వేడ్కఁ గ్రీడింతమా. ౨౯౨
కం. అనవుడుఁ జిఱున వ్వొలయఁగ, దనుజాంగన కసమబాణ♦తాడితకును వా
క్యనిపుణుఁడు మృదులవాక్యం,బున విస్పష్టార్థయుక్త♦ముగ నిట్లనియెన్. ౨౯౩
ఉ. ఆడితి దీనిఁ బెండ్లి, ప్రియు♦రా లిది నా,కెటు వీడ నేరుతున్
జూడుము నిన్నువంటి పెను♦సుందరికిన్ సవతాలిపోరు నా
పీడనిదుఃఖకారణము ♦ వీనిఁ గనుంగొను శీలవంతు, నా
తోడుఁ, బ్రియానవలోకను, సు♦దుర్భర తేజుని, లక్ష్మణాఖ్యునిన్. ౨౯౪

ఉ. వీఁ డనభార్యలేఁ, డతుల♦వీరవరుండును, జాణ, ప్రాయపుం
బోఁడిమి గల్గుసుందరుఁ, డ♦పూర్వ్వ, సతీమణిలాలసుండు, పూఁ
బోఁడి! భవత్సురూపమును ♦ బోల్పఁగ నీకపతిత్వయోగ్యుఁడౌ[1]
వాఁడె, భజింపు వీని నస♦పత్నత నెంత సుమేరురీతిగన్. ౨౯౫

కం. అను రాముని పల్కులు విని, దనుజాంగన కామమోహి♦తస్వాంతమునన్
జని కని లక్ష్మణుతో ని, ట్లనియె న్వృథా కాలయాప♦నాసహమతియై. ౨౯౬

కం. నీచక్కఁదనమునకు సరి,యౌ చెలువను నేనె, నీకు ♦ నాలయ్యెద, న
న్నో చెలువుఁడ! కైకొమ్మా, వే చనుదమె వనుల గిరుల ♦ విహరింపంగన్. ౨౯౭

చం. అన విని లక్ష్మణుండు పరి♦హాసముగా నను నేను బానిసీఁ
డను, ననుఁ బెండ్లియాడి యక♦టా చెలి బానిస వీవు నాదె నా
యనువున నబ్జవర్ణిని మ♦హాత్మున కన్నకు నేను బంట నై
మనుట యెఱుంగవో యిటులు ♦ మాటలు చెప్పదె నీ వెఱింగినన్. ౨౯౮

తే. ఆసమృద్ధార్థునకు నసి♦ద్ధార్థురాల,ముదిత వమలవర్ణిని వీవ ♦ ముగ్ధ లోలుకు
భార్యవు కనిష్ఠురాల వై ♦ బ్రదుకు చుందు, వింత తలఁపన నిన్ను నే ♦ నే మటందు.

తే. ఈవిరూపఁ గరాళను ♦ నీయసతిని, నిర్ణతోదరి వృద్ధను ♦ నెట్టి నిన్ను
భార్యఁ గైకొను నిటువంటి♦పరమరూప, విడిచి మానవి నెవ్వఁడే ♦ వేడ్క సేయు.[2]

కం. అని లక్ష్మణుండు పలికిన, విని యది పరిహాస మగుట ♦ వెకలి యెఱుఁగకే
చని పర్ణకుటీరములో, జనకసుతాయుతున కనియె ♦ స్మరమర్దితయై. ౩౦౧

తే. ఈవిరూపను నసతిని ♦ నీకరాళ, నిర్ణతోదరిఁ జేపట్టి ♦ నీవు నన్ను
గారవింపవ క్రిందిగి యీ♦గరితనిపుడు, సవతిపోరాటములు లేక ♦ సౌఖ్యపడుదు.

తరలము. అని కురంగకిశోరలోచన ♦ నాయలాతనిభాక్షి పా
య్యనుచు రోహిణిమీఁదఁ బాఱుమ♦హోత్తరోల్క యనంగ రాఁ
గని మహాబలశాలి రాముఁడు ♦ గ్రక్కునం బిగఁబట్టి కిం
కను సుమిత్రతనూజుతో ననుఁ ♦ గంటె లక్ష్మణ రక్కసిన్. ౩౦౩

కం నీచులతో నెప్పుడుఁ బరి,యాచక మాడంగఁ గూడ ♦ దక్కట యిదె నీ
తాచపలాక్షియు స్వస్థత, నేచందంబుననొ కాంచె ♦ నెటు లోర్వ నగున్. ౩౦౪

↞ లక్ష్మణుఁడు శూర్పణఖముక్కు సెవులను గోయుట. ↠

తే. ఈమహోదరి నసతిని ♦ నీవిరూప
నీమదోన్మత్త రాకాసి ♦ నిపుడ పట్టి
చేయుము విరూప నన్న న♦మేయబలుఁడు
కోపమున దానిముకు సెవుల్ ♦ గోసె నసిని. ౩౦౫

---

[1] నికపతిత్వయోగ్యుఁడౌ :- (1) నీకు + అపతిత్వయోగ్యుఁడు. (2) నీక + పతిత్వయోగ్యుఁడు.

[2] ౨౯౫ - ౨౯౭ - ౨౯౯ పద్యములకు రెండర్థములు గలవు.

ఉ. ముక్కును వీను లీకరణి ♦ ముక్కలు వోయిన మొత్తుకొంచుఁ జే
రుక్కునఁ గాఱుమబ్బు వలె ♦ హోయని కానయు మాఱుమ్రోయ నా
రక్కసి బొబ్బ వెట్టుచును ♦ రక్తము గాఱ వికారరూప యై
యక్కసుతోడ నేడ్చుచు వ♦నాంతరవీథులఁ బాఱె గ్రక్కునన్. ౩౦౬

తే. చని జనస్థానమందు రా♦క్షసపరీతుఁ, డైనసోదరు ఖరుఁ గని ♦ యార్తనాద
మడర దివినుండిపడియెడి♦పిడుగుపగిది, నేలఁ బడి పెద్ద యెలుఁగున ♦ నేడ్చుచుండె.

కం. తడియుఁగ నెత్తుట దేహము, పుడమిం బడి వికృతరూప♦మున నేడ్చెడున
ప్పడఁతుకఁ గని యాగ్రహమున, నుడుకుచు ఖరుఁ డిట్టు లనియె ♦ నుగ్రాకృతి యై.

✦ ఖరుఁడు శూర్పణఖ వికృతవేషమును జూచి కోపించుట. ✦

ఉ. ఎవ్వఁ డనాగసాచలము♦హిమ్మవిషోజ్జ్వలకృష్ణసర్పముల్
గ్రొవ్వున వ్రేలితోఁ జెనకెఁ ♦ గ్రోలె నెవండు విషంబుఁ? గంఠమం
దెవ్వఁడు చుట్టుకోఁ గలిగె ♦ హీనమనీషను గాలపాశ? మే
నెవ్వఁడి నేగి వాని యెదె ♦ నేలను గూల్చెద, నెత్తు వీల్చెదన్. ౩౦౯

కం. బలవిక్రమసంపన్నవు, వలచినచో వలచినట్లు ♦ వలచినవేషం
బులఁ దిరిగెద వీదుర్దశఁ, గలిగి యెట్లాయు నెవఁడు ♦ గలిగించె నొకో. ౩౧౦

కం. సురనరగంధర్వాదులఁ, బరమర్షుల నే నెవండు ♦ పరమాపకృతిన్
దురుసువఁ జేయఁ దెగించిన, గురుసాహసుఁ డెవఁడు చెపుమ ♦ కూల్చెదవానిన్.

ఆ. సురలయందుఁ బాక♦సూదనుఁడును సహ
స్రాక్షుఁ డగుమహేంద్రుఁ ♦ డైన నాకు
నప్రియంబుఁ గూర్ప ♦ నడలెడి నా నెవ్వఁ
డోర్తు నాకనిష్ట ♦ మొనరఁ జేయు. ౩౧౨

కం. నీరములు నున్న క్షీరము, సారస మానెడువిధానఁ ♦ జయ్యన నిదె నా
నారాచంబులునాతని, ధారణిఁ బడవైచి త్రావె♦దన్ ప్రాణంబుల్. ౩౧౩

ఉ. క్రూరరణాంగణంబునను ♦ గూలిచి వేసి సఫేన రక్తముల్
ఘోరమదాశుగోత్కరము ♦ గ్రోలఁగఁ గోరెదు? శాతబాణని
ర్దారితమర్మసంఘముఁ డయి ♦ దారుణగృధ్రపతత్రిజాలి కా
హారముగా నెవండొ యిటు ♦ లాఁచి పెట్టె నినుఁ సహోదరీ. ౩౧౪

ఉ. కావఁగ వాని దేవతలు ♦ గారు సముష్టులు, కారు రాక్షసుల్,
చావు నిజంబు వానికిని ♦ శాతశరాహతి నీవ దేఱె స
ద్వేషితనైన వాని గుఱు ♦ తెల్పవె చెప్పుము టన్న భ్రాతృవా
క్యాసతి నాలకించి బహు♦శాస్త్రులు వెల్లి గొనంగ నిట్లనున్. ౩౧౫

శూర్పణఖ ఖరునకు సీతారామలక్ష్మణులవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

చం. తరుణులు ప్రాప్తరూపులును ♦ దాపసవేషులు సౌకుమార్యభా
స్వరులు మహాబలుల్ విశద♦వారిజలోచనులుం మృగాజినాం
బరులును వన్యమూలఫల♦భక్షులు దాంతులు ధర్మలుఁ సహో
దరులును రామలక్ష్మణులు ♦ దాశరథుల్ సుమి వారు రాక్షసా. ౩౧౬

కం. భూవల్లభచిహ్నకింతు, లావరగంధర్వనాయ♦కాభులు వారల్
దేవతలో మానవులో, భావింపఁగ రాదు తేజ ♦ పరికించినచోన్. ౩౧౭

కం. వారలమధ్యంబున నొక, నారీమణిఁ గంటిఁ దరుణి ♦ నవ్యమనోజ్ఞా
కార సమస్తాభరణో,దార సుమధ్యమ సరోజ♦దళనేత్ర నటన్. ౩౧౮

కం. ఆయువతినిమిత్తంబుగ, నాయిద్దఱు నొక్కటగుచు ♦ నదలిచి నన్నీ
చాయ ననాధసతింబలె, బాయనిదురవస్థలకును ♦ బాల్పటిచి రయా. ౩౧౯

కం. ఆకుటిలశీలరక్తము,నీకరహతులవారినురువు♦నెత్తురుఁ దమిచే
నాకంఠముఁ గ్రోలఁగ నిమ్మా కోరితి నిదియె మొదటి♦యభిలాష సుమీ. ౩౨౦

ఖరుండు పదునాల్వురురాక్షసుల శ్రీరాముని మీఁదికిఁ బంపుట.

చం. అన విని దానిమాటలకు ♦ నాగ్రహ మెత్తి ఖరుండు క్రూరులం
దనుజవరేణ్యులం బదియు♦నల్వుర నంతకతుల్యతేజులం
గని మనదండకాటవిని ♦ గామినితో మనుజుల్ శరాసనో
ద్ధరులు మృగాజినాంబరులు ♦ దార్కొని నిల్చిరి వారి నిర్వురన్. ౩౨౧

తే. మీరు చంపుఁడు మాయక్క ♦ మేలుపడియె, వారినెత్తురు ద్రావంగ ♦ శూరులార
యప్పుకోరికి దీర్పంగ ♦ నరుగుఁడనిన, వీరు లరిగిరి యాసతి ♦ వెంట రాఁగ ౩౨౨

శా. వాతోత్క్షిప్తఘనోత్కరంబుపగిదిం ♦ వా రేగి యాభ్రాతలం
సీతాయుక్తుల నాశ్రమస్థలసమా♦సీనప్రభావంతులం
దైతేయాంగన చూపఁ జూచి రలసీ♦తానాథుఁ డారాక్షసా
న్వీతం శూర్పణఖం గనుంగొని యను ♦ న్దీప్తాస్యుఁ సౌలక్ష్మణున్. ౩౨౩

ఉ. ఇంచుక నిల్వు మీ విచట ♦ నీయెలనాఁగను గాచి వీరలం
ద్రుంచెద నన్న వల్లె యనఁ♦దూర్ణము సజ్యశరాసనుండు నై
కాంచనపుంఖబాణములఁ ♦ గైకొని కంజవిలోచనుండు దు
ర్వంచకరాక్షసాధముల♦వంకఁ గనుంగొని పల్కె నీగతిన్. ౩౨౪

సీ. రామలక్ష్మణు లను♦భ్రాతల మే మల,దశరథసుతులము ♦ దండకాట
విని సీతతోఁ గూడ ♦ విహరింప వచ్చిన,వారము ఫలమూల♦వారభక్ష

కులము తాపసులము ♦ లలి ధర్మరతులము, దాంతుల మే మిటు♦దండకవని
నిచ్చ వసింతు మి♦టేల మాపై మీరు, వచ్చుట మి మ్మఘు♦వర్తనులను
తే. మునులయాదేశమునఁ జేసి ♦ యనిని గిట్టి, వచ్చి వధియింప వచ్చిన♦వార మేము
ధైర్యవంతుల రేనియుఁ ♦ దలఁగకుండు, బ్రతుకుపై నాశ గలిగినఁ♦ బాటి పొందు.
కం. అన నాపదునల్వురు కిం,కను రాముని కిట్టు లనిరి ♦ కరముల వెలుఁగన్
సునిశితశూలాయుధములు, విను రామా మేము వచ్చు♦వృత్తాంతంబున్. ౩౨౬
ఉ. కోపముఁ బుట్టఁ జేసితి వ♦కుంఠపరాక్రమవంతుఁ డైనమా
భూపతికిన్ ఖరేంద్రునకుఁ ♦ బోయెద రెం దికమీఁద మేనితో
నీపదునల్వురం గదిసి ♦ యెక్కటి నిల్వఁగ నైన నేస్తవే
యేపున సంగరస్థలిని ♦ నేత్తెఱ మాకొనుమాట లేటికిన్. ౩౨౭

→ శ్రీరాముఁడు పదునల్వురు రాక్షసులఁ జంపుట. ←

మ. ఇవె మద్బాహువిముక్తఘోరపరిఘా♦హీనోజ్జ్వలచ్ఛూలముల్
దవులన్ వీర్యము విల్లుఁ బ్రాణములు బే♦లా వీడు దం చంద టొ
క్కవడిం జిమ్మిన శూలసంఘముల లో♦కస్తుత్యుఁ డాయన్నిటిన్
రివలై నేలఁ దొరంగ నేసెను సువ♦ర్ణస్ఫారబాణావళిన్. ౩౨౮
ఉ. ఏసియు నంతఁ బోక మను♦జేంద్రవరుండు శిలాశితార్కభా
భాసురరుక్మపుంఖశిత♦బాణచతుర్దశ మూని వింటఁ గ్రూ
రాసురసంహతిం గని బ♦లారి శతారమునట్లు వైవఁగా
దూసి యురంబులన్ ధరణిఁ ♦ దూటె శరంబులు, రాక్షసాధముల్ ౩౨౯
తే. ఛిన్నమూలద్రుమంబుల♦చెలువు దోఁప, శోణితార్ద్రాంగులై గత♦ప్రాణులగుచుఁ
బడిరిపుడమిని వారల♦పాటు చూచి, భీతిగొని పాఱె నాచుప్ప♦నాతి మరలి. ౩౩౦
తే. పెద్దపెట్టున నఱచుచు ♦ భీషణముగ, నాజనస్థానమందు ఖ♦రామరారి
సన్నిధిని బడ నిర్యాస♦పల్లకియన,నాయనర్థసమాగత ♦ కనియె నతఁడు. ౩౩౧
ఉ. ఏమిటి కేడ్చెదే మరల ః నెంతయుశూరుల రాక్షసేంద్రులన్
నీమత మాచరింప నటు ♦ నీబడిఁ బంచితిఁ గాదె? వారలో
మామకభక్తులున్ హితులు ♦ మానరు కార్యముఁ జేయకుండ ధై
ర్యామలులున్ సురక్తు లప♦రాజితు లాహవభూమి సోదరీ. ౩౩౨
కం. ఈయేడ్పునకుం గారణ, మేయది హానాథ యనుచు ♦ నిటు పొర్లెద వే
లా యాశీవిషభామిని, చాయను ధర వ్రాలి చెపుమ ♦ సందర్భంబున్. ౩౩౩
కం. దిక్కిట నే నుండఁగ నిల, దిక్కెవ్వరు లేనియట్లు ♦ దీనత నేలా
స్రుక్కెదు లే లెమ్మిఁక నా, కక్కడికథఁ దెలుపు విషవు ♦ మాత్మను భీతిన్. ౩౩౪

ఆ. అనినఁ గనుఁగొనిఁ బ ◆ హస్తతలంబులఁ, దుడిచికొనుచు లేచి ◆ తోడఁబుట్టుఁ
జూచి యనియె నాదు◆సూడు దీర్పఁగ బడు, గలువు రసురవరుల ◆ బలుల నీవు

శూర్పణఖ ఖరుని రామునిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవఁ బ్రేరించుట.

చం. పనుచుట నిక్క, మాయసుర◆వర్యులు రాముని శాతఘోరనా
పనికరదారితాంగు లయి ◆ ప్రాలఁగ నేల క్షణంబులోన భీ
తిని గొని పక్వవాటిఁ జని ◆ చెప్పవ నీపడ కేమి చెప్పుదున్
దనువునఁ గంప మిప్పటికి ◆ దాఁక దొలంగదయుఁ జూడుమా ఖరా. 33౬

తే. ఘనతరవిషాదప్రసంకలిత మగుచు, సుమహాభారశరణ్యసోర్మి◆మాలి యయిన
భూరిదుఃఖాంబునిధిలోనఁ◆ గుంది మునిఁగి, యున్నదాన నుద్ధరింపుమా◆యా అడించి,

ఉ. నీ కయి కూలినట్టి నిజ◆నీచరముఖ్యులయందు నాకయిన్
నీ కొకయింత యేని దయ ◆ నిక్కముగా మదిఁ గల్గె నేనియున్
నీకును రాముతోఁ దొడరి ◆ నిల్వ బలంబు దిటంబు నున్న నే
దీ కనుఁగొందు వెల్వడుము ◆ దెప్పర మంతక కేగ రాక్షసా. 33౭

కం. నాకుం బగవాఁ డగునా, రాకాస్థ్యుని నీవు చంపఁ ◆ గనఁగన యేనిన్
బోకడపెట్టుదుఁ బ్రాణము, నీకడనే నిపుడు నిజము ◆ నిరపత్రప నై. 33౮

కం. నీవును నీసైన్యముతో, నావీరుని మ్రోల సంగ◆రావని నిలువన్
లేవని నామదిఁ దోఁచెడు, నీ వెప్పటి నాఁటి వేచట ◆ నెఱి బలధృతులన్, 3౪౦

ఆ. శూరవరాని వీవు ◆ ఘోరనుండవు వీవు కావు, బలము గల పటంచు ◆ భ్రాంతి పడెదు
రాక్షసుండ వయ్యు ◆ రాగలక్ష్ములను, మానవులను జంపఁ ◆ బూన లేవు. 3౪౧

ఉ. రామునితోడ డీకొన దు◆రంబున నిలువ శక్తి గల్గినన్
భీమబలంబుతో వెడలు ◆ వేగ బలంబు దిటంబు లేనినీ
కీమహి తాలుపేర్లము ◆ నేటికిరా? కులపాంసనా! వెసన్
బో మతి యొంపుచోటి కిటఁ ◆ బూనెద్పు రాముఁడు జాగు చేసినన్. 3౪౨

ఉ. ఏ మనుకొంటివో రఘుకు◆లేశ్వరు రాముని వానితమ్మునిన్
నామకుఁ పీను గాఁ నణఁకి ◆ నన్నిటు చేసిన వీఁడు పంచు ను
ద్దామపిచిండ చండికయు◆దారతఁ గప్పెను మోఁదికొంచు దుః
ఖామితతప్తయైన నను◆ రాఘవుఁ డీస్థితి నాకెఱుంగరా. 3౪౩

ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరామునిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట.

చం. భగవదవమానసంజనిత◆ బాధను దాగ్రహామునన్ సమృద్ధిమ
ల్లవణపయోధిభంగిని దళం బిఁకఁ గా దణఁగింప, హీనమా

నవు నొకక్షీణజీవితు మ♦నంబున రాముని లెక్క గొందునే
భువిఁ దనదుష్టచేష్టల నె ♦ పోయెడిఁ గాక స్వనామశేషుఁ డై ౩౮౪

ఉ. ఏఁటికి కేల యేడ్చెద వి♦దే చని రాము సహానుజుం జెముం
గూడఁగఁ బంపువాఁడఁ జుమి ♦ క్రూరకఠోరకుఠారధార న
క్కైడరి వేఁడి నెత్తురులు ♦ కేలికొలందిని జిట్టుకొమ్ము నీ
నూడు దొలంగ నన్న విని ♦ శూర్పణఖాసతి హృష్టచిత్త యై. ౩౮౫

కం. వెండియు మార్గ్యంబున ఖరుఁ, గొండాడిన నతఁడు లేఁగి ♦ క్రూరతతో ను
చ్చండుని దళవాయిని బలు,గండని దూషణునిఁ జూచి ♦ కడువడిఁ బలికెన్. ౩౮౬

సీ. పదునాల్గువేవుర ♦ బలభీమవేగుల, సమరానివర్తుల ♦ సాహసికుల
నీలజీమూతస♦న్నిభసర్ణదేహులఁ, గ్రూరుల హింసావి♦హారరతుల
సింహవిక్రముల మ♦చ్ఛిత్తానువర్తుల, నుద్యోగసంతుల ♦ నుగ్రబలులఁ
గూర్పుమీ వేగమ ♦ కోదండశరఖడ్గ, వివిధసాధనముల ♦ వెలయునట్టి

తే. మద్రథంబును గొనిరమ్ము ♦ మహితతేజ
చనుదు మున్నుగఁ బౌలస్త్య♦సంతతులకుఁ
జావు గూడఁగ శ్రీరామ♦చంద్రునకును
జయము వెలయఁగఁ బేర్కొందు ♦ జగములందు.[1] ౩౮౭

చం. అన విని దూషణుండు ప్రళ♦యార్కనిభంబు మహారథంబుఁ జ
య్యన శబళాశ్వయుక్తముగ ♦ నాతని మ్రోలను నిల్పెఁ దప్తకాం
చనలసితంబు హేమమయ♦చక్రము మత్స్యసుమద్రుమాద్రిప
క్షినికరచంద్రసూర్యగముఁ ♦ గేతనఖడ్గకృపాణకింకిణీ
వినిచయయుక్తముం రథము ♦ వే ఖరుఁ డెక్కె నమర్షచిత్తుఁ డై. ౩౮౮

ఉ. అంతట దూషణుండును మ♦హాధ్వజనీయుతుఁ డై ఖరేంద్రుర
థ్యాంతముఁ జేరి నిల్వ నతఁ ♦ డాజ్ఞ యొసంగెఁ జనంగ నంత దు
ర్దాంతజవంబునం గదలె ♦ రానము దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల సం
భ్రాంతము లౌచు సత్త్వములు ♦ బమ్మెరపోవఁగ సొమ్మసిల్లఁగన్. ౩౮౯

ఉ. భానురశూలముద్గరకృ♦పాణపరశ్వధఖడ్గవజ్రఘో
రాసిక పట్టిసాళిపరి♦ఘాటిక కార్ముకబాణహస్తు లై
వేసము బీతు గొల్పఁ బృథి♦వీతల మెల్ల వణఁక రాక్షసుల్
రోసముతోడ వెల్వడిరి ♦ రాక్షసమతుల్ పదునాల్గువేవురున్. ౩౯౦

కం. ఖరుచిత్త మెఱిఁగి సారధి, సరభసముగఁ దేరు దోలె ♦ సైన్యము వెంటన్
ధరణియు దిశలు విదిక్కులు, నెర వయ్యెం దద్రథాంగ♦నిబిడధ్వనిచేన్. ౩౯౧

---

[1] పౌలస్త్య సంతతులకుఁ జావుగూడఁగ, శ్రీరామచంద్రునకు జయము వెలయఁగ ననియు గ్రహింప వలయు. సరస్వతి ముందుగా వానినోర నట్లాడించుచున్నది.

చం. గురుతరకోపయుక్తుఁ డయి ♦ క్రూరచరిత్రుఁ డసు నిర్జరారి భీ
కరఖరకంఠరావమున ♦ గాఢమహాపవనేరితంబు ప్ర
స్తర చయసృష్టి హేతుజల♦దంబు మహోంద్రుఘనంబు పొల్చిన
క్కరణిని సారథిం బొడిచె ♦ గ్రక్కునఁ దోలుము తోలు మం చొగిన్. ౩౫౨

ఖరునకు దుశ్శకునంబు లగుట.

ఉ. ఈనెఱి రాక్షసావళి స♦మీకసముత్సుకితాత్మ నా జన
స్థానము వీడ గార్దభము♦చాయను మేఘము రక్తతోయ మా
వానను బెల్లుగాఁ గురిసె ♦ వాహ్యచయంబు యస్పృచ్ఛఁ బుష్పసం
తానచిత్రప్రదేశమున ♦ దబ్బునజాతిపడెఁ సమస్థలిన్. ౩౫౩

ఉ. శ్యామము లోహితాంత మయి ♦ యప్పుడు సూర్య సలాతచక్రమై
భీమతరంబునై పరిధి ♦ వేగమ చుట్టును, గ్రద్ద టెక్కెపు
న్లామసమిద్ధదండమున ♦ నెమ్మది నొక్కొని యుండె, విస్వరో
ద్దామము లై చెలంగె భయ♦దంబుగ నందుఁ బలాదసత్త్వముల్. ౩౫౪

ఉ. నక్కలు కూయఁ జొచ్చె దిన♦నాథు దెసం గని, శైలపాళిపైఁ
గ్రక్కలఁబోలి నెత్తురుల♦వర్షపుధారలు గార్చె మబ్బుపిం,
డొక్కటఁ జిమ్మచీఁకటులు ♦ నుర్వియు దిక్కులు దోఁపకుండఁగా
రెక్కొనె, వేళగామి దన♦రెఁ క్షతజాగ్రపటాభసంధ్యయున్. ౩౫౫

కం. ఖరునకు నభిముఖ మగుచును, ఖరతరరవములను నినిచెఁ ♦ గంకవృకాదుల్
పరుసపుమంటలు గ్రక్కుచుఁ, బరఁగించెను నఱడు లెల్ల ♦ భయదస్వనముల్. ౩౫౬

సీ. పర్వంబు గాకయు ♦ భాను స్వర్భానువు, పట్టె దినేశుని♦పజ్జఁ గ్రమ్మె
నొకపరిఘాకార♦వికటకబంధంబు, ఱివ్వునఁ బెనుగాలి ♦ వీచె నెదుట
దేజంబు చెడియె సం♦భోజబంధువు నిశ, గామియుఁ దారకల్ ♦ గ్రహచయంబు
ద్యోతలంబునను ఖ♦ద్యోతకాంతిని దోఁచె, సంలీనపృథురోమ♦సంఘ మగుచు

ఆ. శుష్కకంజ మగుచుఁ ♦ జొప్పడెఁ గొలఁకులు, భూజతతులు విగత♦పుష్పములును
ఫలయుతంబు లగుచుఁ ♦ బొడలెఁ గెందూళు, లలమె గాలిలేక ♦ యభిముఖముగ.

కం. శారీతతి కూచీచీ,చీరవముల సించె నపుడు ♦ చెలఁగెను భయదా
కారములను నిర్ఘాతో,ల్కారభసజ్యోతిరనిల♦కాంపము లంతన్. ౩౫౮

చం. వడఁకె వసుంధరాస్థలి స♦పర్వతకానన మై యవార్య మై
యెడమభుజంబు బిట్టదరె ♦ నెంతయు గద్గద నింపఁ బోయినన్
జడిమ గొనెం గళం బసుర♦నాథునకుం గనునీరు గాఱె నొ
వ్వడరె లలాటమందు జడుఁ ♦ డాఁగఁడు యాత్రను వీనిఁ జూచియున్. ౩౫౯

కం. భీతిప్రదమైనమహో,త్పాతంబుల నన్ని జూచి ♦ బరికించియునన్
దైతేయభర్త రక్షో,వ్రాతంబును గాంచి నగుచు ♦ బలికె గర్వమునన్. ౩౬౦

కం. ప్రకటముగఁ దోఁచునీయప,శకునంబులు కేను జంక ♦ సైనికులారా
వికలురఁ దగుఁ బిఱికి వీనికి, నకుటిలభుజబలుఁడు వీని ♦ న్నాశం గొనునే. ౩౬౧

కం. తారల నైనను మచ్ఛర,ధారల ధరఁ గూల్చి దంచి ♦ దండింపఁగఁ జూడ
యారాఘవుల వధింపక, క్రూరాహవమందు వెనుక♦కున్ మరలుదునే. ౩౬౨

ఉ. కోరిక దీర నాభగిని ♦ క్రోలెడుఁ గావుత వారిరక్తముల్
ఘోరసమీకమందు మును ♦ గూరదు నాకుఁ బరాభవంబు లీ
మేరకు మీర సాక్షులు సు♦మీ యనృతంబు వచింప నింద్రునిన్
జోర జయించినాఁడ నఁట ♦ పొల్లుపమనుష్యులచేతఁ జత్తునే. ౩౬౩

మ. అని గర్జింపఁగఁ దన్నినాదమున ర♦క్షోధీశు లానందవా
ర్ధిని దేలాడిరి కాలపాశముల బం♦ధీభూతులై యుద్ధవ
ర్శనకాంక్షాగత దేవసిద్ధఋషిరా♦జవ్రాతగంధర్వ లో
కృన గోబ్రాహ్మణలోకసంగతజనే♦భ్య స్స్వస్తి యంచున్ మఱిన్. ౩౬౪

మాలిని. జయతు జయతు రామ ♦ స్సంయుగే సర్వదైత్యా
న్నయగుణహితచక్రీ ♦ వాశరా స్నంచు మింటన్
రయమునఁ జను చేరన్ ♦ రాక్షసక్రూరసేనా
చయములఁ గని రంతన్ ♦ సంభ్రమోత్సాహపూర్తిన్. ౩౬౫

సీ. ఖరుఁడు శతాంగవే♦గంబున సైన్యంబుఁ, దాఁదిరుగుచు సమా♦దేశ్యులును శ్యేన
గామి పృథుగ్రీవ ♦ కాలకార్ముక యజ్ఞశత్రు సర్పాస్య దు♦ర్జయులు మేఘ
మాలి పరుష మహా♦మాలి విహంగము,రుధిరాశనులు యజ్ఞ♦...లతుల
వీరుఁడు ...కర♦వీరాక్షుఁ డనఁ గను, బన్నిద్ద ఱాపని♦బడిని జనిరి

తే. యంత దూషణుఁ గొల్చి స్థూ♦లాక్షుఁడును బ్ర
మాథియు మహాకపాలుండు ♦ మఱి త్రిశిరుఁడు
ననఁగ నల్వురు చనిరి యు♦ద్ధాభికాంక్ష
నిజపదోద్ధూతరజములు ♦ నిశ ఘటింప. ౩౬౬

కం. ఖరకరనిశాకరుల జెందఁ, బురుగిడఁ జను గ్రహచయంబు♦పోలిక నక్రో
వరసైన్యము నరగం జనె, ఖరకరకిరణములఁ దాఁకఁ ♦ గిలహాప్రియమై. ౩౬౭

— రాముఁడు లక్ష్మణునకు యుద్ధశకునంబులఁ జూపుట —

ఉ. ఆతరుణంబునన్ రఘుకు♦లాగ్రణి యల్లెడ నారఁదోఁచు ను
త్పాతము లెల్లఁ జూపి పిన♦తమ్మున కిట్లనుఁ గిందెఁ ...

భూతభయావహం బగుప్ర♦భూతనిశాచరనాశసూచకో
త్పాతము లెల్లెడం బ్రబలెఁ ♦ దప్పదు ముప్పు ఘటిల్లుఁ జూడఁగన్. ౩౬౮

కం. చావఁగలవారిమోములు, వేవిన్నఁదనంబుఁ జెందు ♦ విగ్రహమందుక్
నీవదనము సప్రభ మై, శ్రీ వెలసి ప్రసన్నమగుచుఁ ♦ జెల్వారెఁ జుమీ. ౩౬౯

సీ. గర్దభారుణములై ♦ ఖరనిస్వనంబులై, రక్తధారంబులై ♦ ప్రాలెఁగెంపు
చదల మేఘంబులు ♦ చలియించుచున్నవి, యుచ్చాపములు సధూ♦మంబులగుచు
జ్వలియించె శరములు ♦ వనరాజిఁ గాలివిహంగంబులు నులివుచం♦దంబుఁ జూడఁ
బ్రాణగొడ్డం బైన♦భయ ముప్పతిలు వేగ, శత్రువుల్ చత్తురు ♦ జయము మనకుఁ

తే. గల్గు గడుఘోర మైనసం♦గ్రామ మొదవు
నదరెడిని మఱి మఱి కుడి♦హస్త మిప్పు(డు)
రాక్షసాళిభయంకరా♦రావములును
భేరికాభాంకృతులు నవె ♦ వినఁగ నయ్య. ౩౭౦

కం. ఆపద రాఁగల దని మది, లోపలఁ దోఁపఁగఁ దలఁచి ♦ లోలుఁడు గాక
యాపద దొలఁగునుపాయము, వేపూర్వము చేసికొనును ♦ విపుల ప్రజ్ఞన్. ౩౭౧

శ్రీరాముఁడు సీతాలక్ష్మణుల గుహ నుండఁ బనిచి
యుద్ధసన్నద్ధుఁ డగుట.

కం. కావున శరచాపంబుల, వావిరి ధరియించి నీవు ♦ వైదేహిఁ బ్రభూ
తావనిరుహనిబిడ, గ్రావాంతరదరికిఁ బొమ్ము ♦ కదలుము లెస్సగా. ౩౭౨

కం. బదు లాడితి వేనియు నా, పదములపై నాన సుమ్ము ♦ బలవంతుఁ డవుగ
గదనప్రియ! శూరుఁడ వం, చెద నెఱుఁగుదుఁ గలవు పేరి♦నెల్ల వధింపన్. ౩౭౩

కం. అం దొకయింతయు నామది, సందేహము లేదకైన ♦ స్వయముగ రక్షో
బృందంబుఁ జంపఁగోరెద, ముందుగ నీ వరుగు మిప్డు ♦ మునుకొని త్వరమై. ౩౭౪

కం. శరచాపంబులు దాలిచి, ధరణీసుతతో సుమిత్ర♦తనయుం డరుగన్
సరి వెళ్ళిరిగా వారని, పరమముదంబునను రామ♦భద్రుఁడు గనుఁగొన. ౩౭౫

చం. అనలనికాశభూరికవ♦చావృతుఁడై పెనుఁజీఁకటిం బొగడ్
గొననికృశానునట్లు రుచిఁ ♦ గూరి యుదగ్రనిశాతబాణముల్
ధనువును గేలఁ బూని గుణ♦దారుణరావము దిగ్వితానమున్
దన మొనరింప నిల్చె వసు♦ధాపతిపుత్త్రుఁ డుదీర్ణగాత్రుఁడై. ౩౭౬

సీ. అప్పుడు గంధర్వ ♦ లాదిగా దేవతల్, చారణుల్ గుంపులై ♦ సమరదర్శ
నాసక్తిఁ జనుదెంచి ♦ యంబరమ్మున నిల్చి, ఋషులొండొరులతోడ ♦ నిట్టు లనిరి

స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోస్తు ♦ యే త్రిభువనా, నా మభిసంగతా ♦ భీమయామి
నీచరాన్ పౌలస్త్య♦నిచయాన్ రణే రామ,చంద్రమహీశ్వరో ♦ జయతు జయతు
తే. చక్రపాణి ర్యథా రణే ♦ సర్వదైత్య, పుంగవా న్వంచు మఱి ధర్మ♦బుద్ధి నృపతి
వీరుఁ డొకరుఁడు పదునాల్గు♦వేలు చెనఁటి,సోఁకు లెట్లగునో యని♦చూతమనుచు
కం. కౌతూహలమున నుండిరి, జాతోగ్రరుషాపినాకి♦సమ వేషం బౌ
భూతాధికభీత్యావహ,సీతాపతిరూపుఁ గాంచి ♦ చేష్టడె జగముల్. ౩౬౯

ఖరసైన్యము రామునిం జూచుట.

సీ. అంత గంభీరని♦ర్హ్రాదయు ఘోరవ, స్త్రాయుధధ్వజయునౌ ♦ నసురసేన
చటులహుంకారంబు ♦ చాపటంకారంబు, భేరిభాంకారంబు ♦ భీమరథిక
వరులధిక్కారంబు ♦ పదదభక్కారంబు,తోఁపఁ దో తెంచుడుఁ ♦ దుములముగను
నారవంబునకుఁ గాం♦తారమండలిజంతు,నికరంబు భీతిల్లి ♦ నిఖిలదిశల
తే. బఱచి పఱచి నిశ్శబ్దంపుఁ♦బట్టుఁ జేరి, తిరిగి చూచెను రాక్షస♦వరులసేన
రామచంద్రునిఁ గదియ సం♦గ్రామకేళి,పండితుఁడు దాని నల్గడ ♦ పాఱఁ జూచి.
శా. వింటన్ బాణముఁ గూర్చి యీడ్చి పలభు♦గ్వ్రాసుపాళీమరు
ల్లుంటాకుండు గఁ దెచ్చికొంచుఁ గినుకన్[1] ♦ లోలాక్షుఁడై కల్పపు
న్మంటల్ గ్రక్కుకృశానుచండమగుచు ♦ న్దక్షాధ్వరాలంభము
క్కంటింబోలి దిదృక్షు భీకరతరా♦కారంబునం గ్రాలినన్. ౩౭౦
కం. భీమణరోషుం డగురఘు,భూమణు వేషంబుఁ జూచి ♦ భూతములు మహా
ఘోషంబునఁ బఱచెను సం,తోషము చెడి భూరిభీతిఁ ♦ గ్రొక్కటపడుచున్.
కం. ధ్వజకోదండాభరణ,వ్రజజాజ్వలదగ్ని తుల్య♦వర్మాన్వితమై
రజనీచరసైన్యము పం,కజహితజనివేళ జలద♦గణ మన నొప్పెన్. ౩౭౨

ఖరుఁడు సేనతోడ శ్రీరాముఁ దాఁకుట.

కం. క్రుద్ధు రిపుఘాతి రణస,న్నద్ధు నవష్టబ్ధచాపు ♦ నరపతితనయున్
బద్ధాంగుళిత్రుఁ గని ఖరుఁ, డిద్ధగతిన్ సూత పఱపు♦మీ యట కనియెన్. ౩౭౩
ఉ. ఆతనిఁ జుట్టి రాత్రిచరు ♦ లార్భటి నించి రతండు తారకో
పేతకుజాకృతిన్ వెలిఁగి ♦ భీమశితేషుపరంపరల్ వెసన్
వ్యాతతరీతి వైచె నృపు ♦ నందఱుఁ బట్టినశూలముద్గర
వ్రాతపరశ్వధాసు లని♦వారణ నైచిరి వారిజాక్షుపై. ౩౭౪
కం. కాండములతోడ మదవే,తండంబులతోడ ఘనర♦థంబులతోడన్
మెండుగఁ బైపడి రసురులు, చండాంశుకులావతంసుఁ ♦జేక్కాడంగన్. ౩౭౫

---

[1] సహజముగ శాంతుఁడు కావునఁ దూరముననున్న వస్త్రము మీఁదఁగప్పుకొన్నట్టులు కోపమును గార్యార్థమై తెచ్చుకొనెను.

క౦.ధారాధరసంఘము జల,ధారాపూరముల చేత ♦ ధరణీధరముల్
బోరన ముంచెడిగతి శర,వారంబులు రాముమీఁద ♦ వర్షించి రొగిన్. ౩౮౬

క౦.పారావారము తటినీ,పూరము లోఁగొనెడిరీతిఁ ♦ బురుషోత్తముఁ డా
క్రూరశరసాధనంబుల, నారాచవితానముల క్షణంబున నణఁచెన్. ౩౮౭

ఉ. ధీరత దీప్తవజ్రనిహ♦తిన్ వ్యథఁ గూరనిభూరిశైలమో
నా రఘువీరుఁ డుగ్రముగ ♦ నాటినసాధనకోటి నింతయున్
గారణఁ బొందఁ డయ్యె మెయిఁ ♦ గాఱెడిరక్తముతో దినాంతమే
ఘోరుచయావృతార్కుఁడన ♦ నొప్పె నవీనవిలాసభాసియై. ౩౮౮

ఉ. అక్కట రామచంద్రు సుగు♦ణాంబుధి నొక్కనిఁ జుట్టు ముట్టి యీ
ముక్కడిసోఁకుమూఁక లిటు ♦ మోఁదెడినే యని దేవతల్ బుధుల్
మిక్కిలి పొక్కి,రంత మిఱి♦మీఱినకిన్క రఘూత్తముండు దా
గ్రక్కున మండలీకృతసు♦కార్ముకుఁడై విశిఖోత్కరంబులన్. ౩౮౯

→ శ్రీరాముఁడు ఖరుసేనను నుఱుమాడుట. ←

ఉ. నూఱులు వేలు దుర్విషహ♦నూతనసూర్యజదండతుల్యముల్
తేజి గనంగ రాక పటు♦తీవ్రత వైచిన రాక్షసాళులన్
దూఱి కృతాంతపాశగతి ♦ దోఁపఁగ వారల మేను వ్రచ్చి న[1]
ల్లేఱులఁ దోఁగి యుగ్ర పవ ♦ మేగె జ్వలద్దహనార్చు లోయనన్. ౩౯౦

ఉ. ఎన్నఁగరానిబాణముల ♦ నేసియుఁ గోసియు వ్రచ్చి క్రుచ్చియున్
బన్నుగ శత్రుసంఘముల♦బాహులఁ గాళ్ల నూరులం దలల్
గ్రొన్నగలన్ ధ్వజాగ్రములఁ ♦ గుప్పలు కుప్పలు వెట్టెఁ గ్రోధసం
ఛన్నహృదంతరాళుఁ డయి ♦ శత్రులు తత్తఱ మంద రాముఁడున్. ౩౯౧

సీ. కాంచనభూషణో♦దంచితహయముల, సాదులతోడుతఁ ♦ జమరి చమరి
మావటివాండ్రతో ♦ మత్తగజంబుల, నంత లంతలు దును♦మాడి యాడి
రథికసారథులతో ♦ రథనికరంబులఁ, గఱకుటంపరల చే ♦ నఱకి నఱకి
పటుతరగర్వదు♦ర్భరభటచ్ఛటలను, గూరబ్రద్దలువోలెఁ ♦ గోసి కోసి
తే. మండలీకృతచండకో♦దండదండ,సర్వతోముఖనిర్గళ♦చ్ఛటులవిశిఖ
ఖరగభస్తిఖరాంశుని♦కరణి వెలుఁగ, నసురతతిభీతిఁ గూపెట్టె ♦ నంగలార్చి. ౩౯౨

క౦.శుష్కం బగునని దవశో,చిష్కేశునిచేతఁబోలెఁ ♦ జిత్రంబుగ నా
పుష్కరనేత్రునిచే నా,ముష్కరపరపాళి యూఁచ♦ముట్టుగఁ గూలన్. ౩౯౩

ఉ. వారలలోనఁ గొంద ఱని♦వారణవారణవిక్రమక్రముల్
శూరులు మండలాగ్రసృగ♦శూలపరశ్వధహస్తులై బలో

[1] నల్లేఱు = నెత్తుటిప్రవాహము.

దారుని రాము నేసిన ని♦తాంతశితాశుగసంహతిన్ వెసన్
వారలసాధనంబులను ♦ వారిశిరంబులఁ ద్రుంచె నొక్కటన్. ౩౯౪

కం. శరములు కరములు శిరములు, శరాసనములు గూలి యమర♦శత్రులు చావన్
బరికించి తక్కునసురో,త్కరము వెఱచి పఱవఁదొడఁగె ♦ ఖరుమాటునకున్.

సుగంధి. మానవేంద్రముక్తశాత♦మార్గణాసహిష్ణు వై
వైన తేయపక్షజాత♦వాతఘాతభూజసం
తానరీతి భీతయాతు♦ధానకోటి యోటమై
దీనవృత్తిఁ బాఱఁ జొచ్చె ♦ దేవవైరి డాయఁగన్. ౩౯౬

సీ. వారల కెల్లను ♦ ధిరతఁ గల్పించి, భీషణరోషుఁ డై ♦ దూషణుండు
కాకుత్స్థపతిలకు పైఁ ♦ గవిసినంతోడన, మునుపటివారును ♦ మూఁగి తోడరి
సాలతాలశిలాది♦సాధనంబులతోడఁ, బైపడఁ జొచ్చినఁ ♦ బార్థివుండు
ఘోరతరాకృతిఁ ♦ గురియించె శరవృష్టి, యసురలు పిఱువోవ ♦ కని యొనర్ప

తే. రోమహర్షణమయ్యె సం♦గ్రామ మప్పు, డంతఁ బోవక యసురు ల♦త్యంతరోష
మొదవ దెసలందుఁ జీకట్లు ♦ గదుర నొక్క,పెట్ట పైపడి రామునిఁ ♦ జుట్టు ముట్టి.

స్రగ్ధర. ఘోరప్రాసాసిఖడ్గా♦కుటిలశరతతు ♦ ల్గుప్పగా మీఁద గుప్పన్
జ్యారావోద్భిన్నశత్రూ♦చ్ఛ్రయహృదయపుటీ♦సద్మఁ డై కంఠరావో
దారుం డై శత్రుఘాతా♦గ్రఘుగ భయదగాం♦ధర్వనారాచ మేసెన్
నీరంధ్రం బై దిశాళుల్ ♦ నిశితఖగతతిన్ ♦నిండ సీతేశుఁ డంతన్. ౩౯౭

శా. ఆగాంధర్వమహాస్త్రసంజనితనా♦నాకారఘోరాస్త్రసం
పూగాంధీకృత మయ్యె వ్యోమము, దివిం ♦ బూషుండు మోఘాంశుఁ డై
సాగన్, సేనయుఁ దూలి వ్రాలి పడి నా♦శం బంది తుత్తున్క లై
ప్రేగుల్ ద్రస్సిన సోలి కూలి తుము లై ♦ బీభత్స మై పాడఱెన్. ౩౯౯

కం. శరనికరాదానంబును, శరసంధానంబు మోక్ష♦శరగమనంబుల్
పరికింప రాశరులు కర,చరణనికృంతనము దక్క ♦ స్వవ్యూహమునన్. ౪౦౦

కం. ఆలోకశౌంధవుండను గు,రాలోకుఁడుఁ గాఁగ దెసల ♦ నలమఁగ నిరులా
భీలపుగతి రఘుపతిశర,జాలమ్ములు గ్రక్కుచున్న♦చందముతోఁచెన్. ౪౦౧

కం. తగులుట నొగులుట చచ్చుట, పగతురు ప్రోవులుగ నేలఁ ♦ బడుటయుఁ జూడన్
యుగపత్ప్రియు వెలసెను గద, నెగ డంపరి మింటఁ జూచు♦వేల్పులు మౌనుల్. ౪౦౨

సీ. ఉష్ణీషములతోడ♦యుత్తమాంగంబులు, నవనిపైఁ బడి దొర♦లాడు చుండ
నంగదకటకస♦మన్వితబాహువుల్, కట్టలు కట్ట లై ♦ క్రాలు చుండ
స్థూలమహాస్కంధాళి♦కరణిఁ గృత్తంబు లై, కుఱువులు ధరనిండఁ ♦ బఱచి యుండ
వివిధవిభూషణా♦న్వితజానుసంఘముల్, ఖండఖండంబు లై ♦ కదిమి యుండ

తే. చండవేదండరథహయ♦చ్ఛత్రచామ,రధ్వజవ్యజనంబులు ♦ రవరవలుగఁ
బుడమి నిండారి నిశ్శేష♦భూతజాత,భీతిజాతక మయ్యె దృ♦గ్భీమముగను. ౪౦౩

కవిరాజవిరాజితము.

విఱిగిన తేరులు గూలినశూరులు ♦ వ్రీలినకేతువులున్ గొడుగుల్
తెఱచిననోరులు పాఱెడివీరులు ♦ ద్రెళ్లినగౌరులు పొర్లుహరుల్
తెఱిగినచేతులు తున్గినమూఁపులు ♦ తాఱెడిభీతులు మిక్కుట మై
తెఱఁ గఱి రాక్షససైన్యము సర్వము ♦ దీఱుచు నుండఁగ దూషణుఁడున్. ౪౦౪

దూషణుఁడు శ్రీరామునితో యుద్ధముఁ జేసి చచ్చుట.

ఆ. ఐదువేల కఱకు♦టసురుల రామచ,ద్ధ్ర నంప వార ♦ లశనితుల్య
శూలఖడ్గబాణ♦జాలవర్షము మున్ను,గాఁగఁ గవియఁ జూచి ♦ కడిమి మెఱసి ౪౦౫

మ. శరవర్షంబున వారిసాధనములం ♦ జక్కాడి వర్షంబు పైఁ
దొరఁగం బొల్చునృషంబుభంగి రఘునా♦థుం డొప్పి సక్రోధుఁ డై
శరధారాప్లుతి దూషణాన్వితముగా ♦ సైన్యంబు దైన్యంబు నొం
ద రణోర్విం జెలఁగి కార్ముకలుచం♦డం బారఁగా ముంచినన్. ౪౦౬.

కం. రోషంబున శాస్త్రచయ,దూషణుఁ డగుదూషణుండు ♦ దోర్బలలీలా
భీషణుఁడై వజ్రనికా,శేషువులం బఱపుటయును ♦ నినకులుఁ డలుకన్. ౪౦౭

చం. క్షురమునఁ జాపముం దునిమి ♦ క్రూరచతుశ్శితమార్గణాహతిన్
హరులను నాల్గిటిం జదిపి ♦ యూవలఁ గూలఁగ నేసి సూతుకం
ధరమును నర్ధచంద్రమున ♦ ధాత్రి శరత్రిక మూని దూషణున్
బరువడి వక్షముం జొరఁగఁ ♦ బార్థివవర్యుఁడు వైవ దైత్యుఁడున్ ౪౦౮

ఉ. కాంచనపట్టవేష్టితము ♦ క్ష్మాధరశృంగనిభంబు దేవతా
సంచయమర్దనక్షమము ♦ శంకువికీర్ణము వైరిరాడ్వసా
వంచితమున్ మహాశనిశ♦తారసమంబు విరోధిపట్టన
ప్రాంచితగోపురోద్దళన♦బంధుర మాపరిఘంబు గ్రాలఁగన్. ౪౦౯

కం. ఉక్కుమిగిలి సంభసముగ, నక్కరణిని మీఁదఁ బడఁగ ♦ నరుదేరఁగఁ దా
గ్రక్కున నిరుశరములఁ దొడి, రక్కసునిరుకేలు నఱకె ♦ రాముండు వడిన్. ౪౧౦

కం. కరయుగముతోడ నాయస,పరిఘము ధరఁ గూలె వాస♦వధ్వజ మనఁగన్
గరములు దెగ నసురుఁడు వడె, ధరణిని నిర్వారదంత♦దంతి యనంగన్. ౪౧౧

ఆ. అసురు నిహతుఁ జూచి ♦ యఖిలభూతంబులు, మేలు మే లటంచు ♦ మెచ్చె రాము
నంతలోన దూష♦ణాంతకు పై రోష,వివశు లగుచు నసుర♦వీరవరులు ౪౧౨-

కం. స్థూలాక్షుఁడు పట్టిసమున్, శూలంబు మహాకపాల♦సురవైరియు నా
శీలపరశువుఁ బ్రమాథియుఁ, గేలం గ్రిప్పుచును వేగ ♦ గిట్టి కవియఁగన్. ౪౧౩

సీ. మైథిలీపతి శిత♦మార్గణపంక్తిను, హాకపాలు శిరంబు ♦ నవనిఁ గూల్చి
సహితబాణమునఁ బ్ర♦మాథిని వధియించి, స్థూలాక్షుకనుల బా♦ణాళిఁ గూరి
పంచసహస్రరా♦త్రించరవరులను, బంచసహస్రరో♦షముల నొకట
ఖండింపఁగా దూష♦ణుండు స్వసైన్యుఁ డై, దూషణిపోక ఖ♦రుండు చూచి
తే. కినుక గదుర నీచ♦మనుజునిచేఁ జచ్చె, దూషణుండు సేన♦తోడ మీరు
చని వధింపుఁ డతని♦యనుచు యోధులఁ బంపి, తాను జనియె రాముఁ♦దాఁకుమతిని.

కాలకార్ముకాది సేనాపతులు పన్నిద్దఱు శ్రీరామునిచేఁ జచ్చుట.

సీ. కాలకార్ముక మేఘ♦మాలి మహామాలి, దుర్జయ యజ్ఞశ♦త్రులు విహంగ
ముండును రుధిరాశ♦నుండు సర్పాస్యుండు, స్థిరపృథుగ్రీవుండు ♦ శ్యేనగామి
విశ్రుతబలి కర♦వీరాక్షుఁడును బరు,షుం డనువారు పం♦డ్రెండుమంది
దళవాయు లొక్కట ♦ దాశరథిని దాఁకి, విశిఖచయంబుల♦వృష్టి గురియ
ఆ. వారిబాణములను ♦ వారించి రాముండు, వజ్రతుల్యబాణ♦వర్షమునను
దరులఁబోలె నఱకి ♦ ధరణికి బలియిచ్చె, నిర్జరారివరుల ♦ నిమిషమునను. ౪౧౪

కం. కర్ణాకారేషుల నా,కర్ణాంతము లాగి నూటి ♦ ఖలశతకంబున్
దూర్ణము వేయింటను సము,దీర్ణబలుం డగుచు నేసెఁ ♦ దెగ వేవు రనిన్. ౪౧౫

ఉ. కూలిన చాపదండములు ♦ గుప్పలు రాలిన భూషణంబులున్
వ్రాలిన టెక్కియంబులును ♦ బ్రద్దలువాఱినస్యందనంబులున్
జాలుగఁ గాఱురక్తములు ♦ చాలిఁక నన్నవిధంబు దోఁపఁగాఁ
గాలునివంటయి ల్లనఁగఁ ♦ గ్రాలె రణావని రక్తపంక మై. ౪౧౬

ఆ. రక్తసిక్తు లగుచు ♦ ముక్తకేశంబుల, తోడ ధరణిఁ బడిన♦దుష్టదివిజ
వైరిచయము కేశ♦వర్గంబుతో నిల, కుశసమేతవేది♦కొమరు దాల్చె. ౪౧౭

కం. పదునాలుగువేవురు దు,ర్మదుల మహాక్రూరకర్మ♦రాక్షసవరులన్
బదికుఁడు నెక్కటినరుఁ డగు, సదమలమతి రామమూర్తి♦చంపెం గడిమిన్. ౪౧౮

కం. దురమునకుం బూనినయా,యిరువాఁగున నష్టు డొప్పి ♦ రిల జీవముతో
ఖరుఁడు త్రిశిరుండు శాత్రవ,హరుఁ డగురాముండుఁ దక్కి♦నంతయుఁ దీఱెన్.

త్రిశిరుఁడు శ్రీరామునితోఁ బోరి చచ్చుట.

చం. ఖరుఁ డది చూచి రామునకుఁ ♦ గట్టెదు రై చనఁ బూన వాహినీ
వరుఁడు త్రిశీర్షుఁ డడ్డపడి ♦ వాసవమర్దన నేను గల్గఁగాఁ

బరుపయి నీవు పోవు టిది ♦ భావ్యమె? రాముని గీముఁ బట్టి మ
చ్ఛరములఁ ద్రుంచి వైతు నిము♦సంబున, బాస నొనర్తు వింటివే. ౪౨౧

చం. అతనికి నేనొ నా కతఁడొ ♦ యంతకుఁ డయ్యెడు, నిల్చి చూడుమీ
హతుఁడుగ రాముఁడుం జనుడు ♦ నంత నిజాలయముల్ ముదాన, నే
మృతుఁడుగ నైన నీ వతని ♦ మేటిగణంబులుఁ గిట్టి పట్టి యు
ద్ధతి నడఁగింపు, మన్న నతఁ ♦ డట్లగుఁ గావుతఁ బొమ్మటంచు నన్. ౪౨౨

చం. చనియెఁ ద్రిశృంగపర్వతము♦చాడ్పున స్యందన మెక్కి రాముపై
సునిశితబాణజాలముల ♦ జోరున వర్షముఁ బోలె వైచి క్రం
దున జలసిక్తమైన పెను♦దుందుభి నాఁ ద్రిశిరుండు గర్జలన్
వినిచిన, విల్లు ద్రిప్పుచును ♦ నిష్ఠురబాణము లూని రాముఁడున్ ౪౨౩

చం. త్రిశిరుని వైచె నాతఁడును ♦ దీవ్రశరాగ్రహతాన్ని త్తి రేఁగినన్
దశరథు నాత్మ సూతికిని ♦ నాకవిరోధికి నద్భుతావహం
బశమితతీవ్రతం దగె మృ♦గాధిపదంతిరణం బనంగ, నా
త్రిశిరుఁడు భల్లకత్రయ మ♦రీణగతిన్ నృపఫాలభాగమున్ ౪౨౪

ఉ. గ్రుచ్చినఁ గోప మెత్తి రఘు♦కుంజరుఁ డిట్లను రాక్షసాధమా
మెచ్చితి నిన్ను శూరుఁడవు ♦ మెత్తనిపూవులఁ బోలె బాణముల్
గ్రుచ్చితి నాలలాటమునఁ ♦ గొమ్మిదె మచ్ఛరపాళి యంచుఁ బెం
పచ్చుపడంగ వానియురి♦మందు శరంబులు నాలుగుం బదిన్ ౪౨౫

ఉ. నాటఁగ వైచి గుఱ్ఱముల ♦ నాల్గిట సూతుని నెన్నిదింట నొ
క్కేటునఁ డెక్కెముం దునిమి ♦ పృథ్వికి దాఁటునిశాటువడ మా
స్ఫోటము గాఁగఁ దీవ్రశర♦పూగము వైచిన పీతచేష్టుఁ డై
పో టటఁ జచ్చి నేలఁ బడెఁ ♦ బూర్వనికృత్తనిజోత్తమాంగుఁ డై. ౪౨౬

ఉ. ఆతనిపాటుఁ గన్గొని ఖ♦రాశ్రయసేవకరాక్షసుల్ మహా
భీతిని బాఱి రెల్లయెడ ♦ బెబ్బులిఁ జూచిన లేళ్లు వోలె నా
భీతుల నెల్లఁ ద్రిప్పికొని ♦ పేరలుకన్ ఖరుఁ డుండు రాహుసు
ట్లాతతలీల నాదశర♦థాధిపనందను మార్కొనం జనెన్. ౪౨౭

ఖరుఁడు శ్రీరామునితో రణం బొనర్చుట.

సీ. అని దూషణత్రిశి♦రాదుల గతిఁ జూచి, గుండె ఝల్లనఁగ ఖ♦రుం డిదేమి
విక్రమం బవుర దో♦ర్వీర్యసంపదుఁ, బదునాల్గువేవురఁ ♦ బ్రథితబలులఁ
ద్రిశిరుని దూషణుఁ ♦ ద్రిక్కక ఖండించె, రాముఁ డొక్కటి నేమి♦భీమబలము!
కానిమ్ము మాచెదఁ ♦ గాక యం చింద్రుని, నముచి మార్కొనినచం♦దంబు దోఁప -

తే. గవిసి యాశీవిషోపమ♦కాండములను, గుప్పఁగూరలుగా నైచి ♦ గుణము మీటు
చస్త్రశస్త్రకళాదిసా♦మర్థ్య మెల్లఁ, బ్రకటితంబుగఁ జలిపెను ♦ రణము ఖరుఁడు.

మ. సకలాశాపరిపూరణంబుగ మహా♦శస్త్రాస్త్రసంతానముల్
భ్రుకుటీభంగముతోడ రాముపయిఁ జొ♦ప్పం దప్ప నీ కేసినన్
వికలత్వం బొకయింత లేక నిజదో♦ర్విక్రాంతి దీపింప సా
యకముల్ దుర్విషహస్ఫులింగచటుల♦వ్యాపారముల్ గ్రక్కునన్ ౪౨౯

శా. ఆకాశం బవకాశశూన్యముగ నే♦యన్ బాణజాలావృతుం
డై కానంబడఁ డయ్యె సూర్యుఁ డటు ల♦న్యోన్యప్రఘాతార్థు లై
త్యాకాంతుం డసురాధినేత పెనఁగన్ ♦ శాతాశుగాళిన్ ఖరుం
డాకౌసల్యతనూజు నొంచె సృణి మ♦త్తానేకపంబుం బలెన్. ౪౩౦

ఉ. నొంచి యుగాంతసానలశమ♦నుం దలఁపించుచు నిల్చి ఘోరరా
త్రించరకోటిఁ గోడఁ గడుఁ♦దీవ్రత నీతఁడు పోరి పోరి తా
నించుక డయ్యఁడే యనుచు ♦ నెంచె, మృగేంద్రపరాక్రమున్ ఖరున్
గాంచె నరేంద్రుఁ డల్పపుమృ♦గంబును సింహము చూచుకైవడిన్. ౪౩౧

కం. క్రించుఁడు భాస్కరసన్నిభ, కాంచనరథతలముపందుఁ ♦ గాండాసనముం
జంచద్గతిఁ ద్రిప్పుచుఁ బా, శాంచితకరశమనుభంగి ♦ నవనిపుఁ గదిసెన్. ౪౩౨

ఖరుఁడు శ్రీరాముకవచంబు భేదించుట.

చం. వనదహనంబు డాయుశల♦భం బన రామునిఁ దాఁకి విల్లు చ
య్యనఁ గరలాఘవంబు మెఱ♦యన్ దృఢముష్టితలంబు న్రయ్యఁగా
సునిశితబాణముల్ నఱపి ♦ సూర్యనికాశకలంబసన్నిభం
బున రఘువీరుకంకటము ♦ భూమిపయిం బడ నేసెఁ దీవ్రుఁ డై. ౪౩౩

చం. కవచము నేలఁ గూల్చి లయ♦కాలభయంకరగర్జలట్టియా
రవముల నించుచున్ శితశ♦రంబు లసంఖ్యముగాఁగఁ గప్ప భూ
ధవుఁడు ఖరామరారి శర♦తాడితుఁ డై గతధూమవహ్నినా
మివ్వల వెలింగె భీషణస♦మీకతలంబున రోషదీప్తుఁ డై. ౪౩౪

ఉ. కోపము రూపముం గొనిన♦కోపున నాతనిఁ హాపు మాపఁగా
నేపున నన్యచాపము ము♦నీశ్వరదత్తము వైష్ణవంబు సీ
తాపతి పూని రోపముల ♦ దారుణరీతి ఖరధ్వజంబు ధా
త్రీపతితంబుఁ జేయు నది ♦ ద్రెళ్లె సురాజ్ఞను సూర్యుఁ డోయనన్. ౪౩౫

ఉ. సంగరముక్తకోవిదుఁడు ♦ శాతశరంబుల రామచంద్రుమ
ర్మాంగము లోలి దూఁటఁ బ్రద♦రాగ్ర్యచతుష్కము నైచి రక్కసి

క్తాంగునిఁ జేయ, మూర్ధమును ♦ నాయతబాహు లురంబు నాటఁగా
లింగునఁ ద్రుచ్చెఁ దా నొకట ♦ రెంటను మూఁటను రాముఁ డాఖరున్. ౪౩౬

చం. ఉఱక విభుండు నెండియుఁ ద్ర♦యోదశబాణములూని వైరి పెం
పఱఁగ నొకంటఁ గాఁడియు హ♦యంబుల నాల్గిట సూతు నొక్కటన్
బిఱుసన మూఁటిచే నొగియు ♦ వేగమ యక్షము రెంటఁ ద్రుంచి క్రు
చ్చ్వఱ నవలీల బాణయుత♦చాపముఁ ద్రెంచెను ద్వాదశంబునన్. ౪౩౭

కం. పతి నెండియుఁ బదుమూఁటన, శితశరమున ఖరుని మేను ♦ చీల్చిన నతఁడున్
హతసారథి హతహయుఁడై, క్షితికిని లంఘించె గదను ♦ గేలం గొనుచున్. ౪౩౮

కం. అద్భుత మగుకౌసల్యా, ప్రోద్భవుచారిత్రమునకుఁ ♦ బుష్కరవీథిన్
ముద్భాసంబునఁ బొదలుచు, సద్భావముతోడఁ బూజ ♦ సలిపిరి వేల్పుల్. ౪౩౯

ఖరుని శ్రీరాముఁడు నిందించుట.

చం. గద గొని నిల్చియున్న ఖరుఁ ♦ గాంచి ధరాతనయాధవుం డనున్
మృదువుగ హృద్వ్రణంబులగు♦నిష్ఠురవాక్కుల రాక్షసాధమా!
గొదకొని తేరులున్ హయలుఁ ♦ గుంజరముల్ పొలుపార గర్వివై
యదయత లోకదూష్య మగు♦నాఱడిచేఁతలు చేసి తిస్సిరో. ౪౪౦

కం. తాపముఁ గూర్చుచు జనులకుఁ, బాపంబులఁ జేయువాఁడు ♦ పరమేశ్వరుఁ డేన్
బ్రాపించుఁ గీడుఁ దప్పక, పాపాత్మా నీవిధంబుఁ ♦ బలుకఁగ నేలా. ౪౪౧

చం. భువనవిరుద్ధ మైనపనిఁ ♦ బూని యొనర్చుచు దుష్టచిత్తుఁడై
పావరున సంచరించుఖలు♦పొం గణఁగింపఁగఁ జూతు రెల్లరున్
భవనసమాగతోగ్రఫణి♦భంగిని; ధూర్త స్వలోభకామసం
భవకలుషంబులం జెడును ♦ బ్రాహ్మాశి దా నడగంక్షచేబలెన్. ౪౪౨

ఉ. ఏమిఫలంబుఁ బొందెదవొ ♦ హీననిశాటుఁడ! దండకాటవీ
భూమిఁ జరించుసాధుముని♦పుంగవులన్ వరధర్మనిష్ఠులన్
హామికఁ జంపి చంపి; కలు♦షాత్ములసంపద శీర్ణమూల మౌ
భూమిరుహంబుభంగి నిలుఁ♦బోవదు దీర్ఘముగా దురాత్మకా. ౪౪౩

కం. ఋతువులు సమకూరినచో, క్షితిజము తగుపూలు పూచు♦చెలువున నరుఁ డు
ద్ధతిఁ జేసినయఘములఫల, మతఁడ యనశ్యంబు నొందు ♦నయ్యయివేళన్. ౪౪౪

కం. విసమును గూడినయన్నము, గ్రసియించినవానికిఁగిదిఁ ♦ గలుషఫలము లో
దొసఁగులు పాపాత్ముం డెటు, వెసఁగుడుచుం; బాపఫలము ♦ వృథ పో దెప్పుడున్.

ఆ. పాప మాచరించు♦పాపాత్మకుల భువ, నాహితార్థు లైన♦యట్టిఖలుల
సంహరించుటకును♦ జననాథుచే నాజ్ఞఁ, బొంది వచ్చినాఁడఁ ♦ బొలసుదిండి. ౪౪౬

ఉ. పాములు పుట్టలోనికిని ♦ బాఱెడుభంగి మదీయమార్గణ
స్తోమము నీశరీరము నఁ ♦ దూఱి నినుఁ సహాసైన్యమిత్రుఁగా
నీమురుదంపినట్టినృశ♦నిష్ఠుల వెంబడిఁ గాపు పుచ్చుగా
నీమెయి కంఠగర్వమును ♦ నేఁ డిటఁ జూపర చూతు రాక్షసా. ౪౪౭
చం.నిరయము నొంద యుద్ధధర♦ణీస్థలి మామక తీవ్రమార్గణో
త్కరములఁ గూలియున్న నిను ♦ గాఢముదాన విమానసుస్థితుల్
దునుముద నీవధించినవ్ర♦తుల్ గనుఁగొందురు, కాటిపండువ
ప్పరుసు భవచ్ఛిరంబుఁ ఱక ♦ నైచెద నీబల మెంతో చూపుమా. ౪౪౮
చం.అని తను నాడు రామనరు♦జాధిపుఁ గన్గొని కోపరక్తలో
చనుఁ డయి నవ్వి రాక్షసుఁడు ♦ చప్పడిమూఁకను జంపినంతనే
కనుఁగవ కానలేక కడు♦గర్వమునన్ నిను నీవ మెచ్చుకో
ఘనత లభించునే? పిను వి♦కత్థనముల్ బలియుండు పల్కునే? ౪౪౯
సీ. పౌరుషశాలి యౌ♦బలవంతుఁ డేయెడఁ, దాఁ జెప్పునే స్వకృ♦త్యములఁ బొగడి
నీచు లౌధాంరిణీ♦నేతలు నీవట్లు, రజ్జు లాడెదరు ని♦రర్థకముగఁ
దనమహాకులప్రసూ♦తత్వంబుఁ జాటుచు, నసవసరంబుగ ♦ మనుజుఁ డెవఁడు
మృత్యుకాలంబున ♦ మేకొనుఁ బొగడుకో? దర్భాగ్రమున నున్న ♦ దహనుమాడ్కి
తే. నిట్టు నిను నీవ పొగడుకోఁ♦బట్టి తెలిసె, నీలఘుత్వంబు; గదఁగొని ♦ కేల నిలుప
ధాతుచిత మప్రకంప్యమౌ ♦ ధరణిధరము,చొప్పుమైనున్న నన్నిటఁ ♦ జూడవొక్కొ.
ఆ. పాశహస్తుఁ డైన♦భాస్కరసూనుఁడు, జగము లన్ని బారి♦సమరుమాడ్కి
నీగదానిహతిని ♦ నిప్పుడ నినుఁ జంపఁ, జాలువాఁడఁ జూడు ♦ సత్త్వహీన. ౪౫౧
ఉ. నిన్నఁ బూనుకొన్నను న♦నేకము లున్నవి, పల్కనొల్ల, నా
సన్నదినాంత మయ్యె, రవి ♦ జాఱిన యుద్ధవిఘాతి మబ్బెడిన్
జన్నసురారిపాళులకుఁ ♦ జయ్యనఁ ద్వద్వధ నశ్రుమార్జనం
బున్నది చేయఁగాఁగలుగు♦నుత్తమకార్యము, మాట లేటికిన్? ౪౫౨

శ్రీరాముఁడు ఖరునిగదను ఖండించుట.

చం.అని గదఁ గేలఁ ద్రిప్పి మను♦జాధిపుఁ బిడుగుబోలె వైచినన్
ఘనతరవృక్షగుల్మముల ♦ నాశ మొనర్చుచుఁ గిట్టి రాఁగ మిం
టన రఘురాముచంద్రుఁడు ఘ♦నప్రదరప్రకరంబునన్ వడిన్
దనుకలుగాఁగఁ గూల్చె ఫణిఁ ♦ దోరపుమంత్రబలంబునం బలెన్. ౪౫౩
ఉ. కూలిచి దిగ్భ్రముం బెగడు♦కూళను ధర్మవితాత్ముఁ డిట్లనున్
బ్రేలితి వేమియో బలము♦పెంపును జూపితి వింతమాత్రకే

బాలిశ! రజ్జు లాడితివి ♦ బాణవిదారిత మై ధరాస్థలిన్
దూలిననీగదం గనుము ♦ తూర్ణము రమ్ము వచఃప్రగల్భుఁడా. ౮౫౪

కం. కూలిన రాక్షసులకు బా,ష్పాళిని మార్జన మొనర్తు♦నని యాడిననీ
యాలాపము లన్నృతము లై, యీలోనన వెలసెఁ గంటె ♦ హీనచరిత్రా. ౮౫౫

కం. గరుటామంతుం డమృతము, హరియించినరీతి నీదు ♦ ప్రాణము లివిగో
హరియింప నాశరంబులు, నురుఁగుల నెత్తుటిని గ్రోల ♦ నుసలెడు మహీయున్.

ఉ. ధూళిని బ్రుంగ మేను నిజ♦దోర్యుగ ముర్విని జాఁచి దుర్గభా
లోలవిశాలనేత్ర నవి♦లోలతఁ గాఁగిటఁ జేర్చుచాడ్పునన్
నేలను గ్రుచ్చి దీర్ఘ మగు♦నిద్దురవో యెద, నంత తొమ్ముల
న్గేలిడి నిద్రవో యెదరు ♦ కీర్తితపుణ్యులు సంయమీశ్వరుల్. ౮౫౭

సీ. రాక్షసా! మచ్ఛర♦ప్రకరంబులను జన,స్థాన మిప్పుడు హా♦స్థాన మైన
నిర్భయతను ముని♦నికురుంబములు సంచ,రించు నీవండకఁ ♦ గొంచ కిదను
భయపెట్టురక్కసుల్ ♦ భయముపాటున సలు,దెసలఁ బాఱెదరు చూ ♦ దిక్కు లేక
కన్నీళ్లఁ దడిసిన♦విన్ననిమోములు, నీ కనుహూప లౌ♦నీదుభార్య

ఆ. లిట్టిమగని నిన్నుఁ ♦ గట్టికొంటను నిప్డు, తెలిసి శోకరసము♦తెఱఁగుఁ గామ
సౌఖ్యములకుఁ బాసి ♦ చని నిరర్థకజీవ, లగుదు రింక రాక్ష♦సాపశదుఁడ. ౮౫౮

ఉ. ఓరి నృశంస నీచ విను ♦ మోరిదురితాత్మక విప్రకంటకా
క్రూరమనీష మీవలనఁ ♦ గూరినభీతిని మానిపుంగవుల్
దారు హవిస్సు నగ్ని నిడు♦దాఁకను సంశయలోలచిత్తు లై
సారెకుఁ గంప మొందెదరు ♦ సాగు నొకో యిఁక నట్టిచేతలున్. ౮౫౯

కం. అన విని ఖరతరవచనం,బున ఖరుఁ డిట్లనియెఁ బ్రాణ♦ములు వోయెడివే
ళను గూడ గర్వపడియెదు, మనుజాధమ! నీ వదెట్టి♦మానిసి వొక్కో. ౮౬౦

ఉ. కాలము దీఱినాతఁ డెఱుఁ♦గం గలఁడే యిది పల్కవచ్చు నీ
లీల వచింపరా దనెడి♦లీలలు, కార్య మకార్యముల్ మదిన్
జాలు నొకో తలంప మతి♦సత్త్వము వాసి షడింద్రియప్రభల్
దూలుటఁ జేసి; నీవిధము ♦ దోఁచెడి నట్టులు గాఁగ రాముఁడా. ౮౬౧

చం. అని కలయంగ నాల్గుదెస ♦ లారసి దవ్వున నున్న పెన్నగం
బును మొదలంటఁ బీకి కను♦బొమ్మలు నాట్యము లాడ టెవ్వు టె
వ్వున వడిఁ ద్రిప్పి సెత్తురులు ♦ పుట్ట రదంబుల మోవి నొత్తి యే
పున గుఱి చూచి చచ్చితివి ♦ పో మనుజాధమ యంచు నైచినన్. ౮౬౨

ఖరుఁడు శ్రీరాముచే హతుం డగుట.

ఉ. వచ్చెడు దానిఁ జూచి రఘు♦వర్యుఁడు శాతకలంబకంబులన్
బిచ్చెలు పిచ్చలై పడఁగఁ ♦ వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచి యలంతిఁ బోఁడ యీ
కుచ్చితుఁ డంచు దీవ్ర మగు♦క్రోధముఁ దాలిచి మేనఁ జెమ్మటల్
పిచ్చిల రక్తనేత్రుఁ డయి ♦ భీకరమార్గణసంచయంబులన్ ౪౬౩

ఉ. చిల్లులు వోవ మేను వెసఁ ♦ జేసిన నెత్తురు గొండవంకనాఁ
బెల్లుగఁ దొర్గ వేదనను ♦ బెల్కుటి తాళఁగలేక మత్తు సం
ధిల్లఁ గృతాస్త్రుపైఁ బడఁగఁ ♦ దేఁకువ జివ్వన రాఁగ నెత్రు చి
ప్పిల్లెడు మేనివానిఁ గని ♦ వెన్కడు గుంచి జవైకగామి యై. ౪౬౪

ఉ. కాంతిని బ్రహ్మదండమున♦కంటె ఘనం బగు పావకాభ దు
ర్దాంతశరంబు శక్రదము ♦ గ్రక్కునవైవఁగఁ బిడ్గువోలె నా
శాంతము మాఱుమ్రోయఁ జని ♦ నాఖరువక్షము గాఁడఁ గూలె నా
ద్యంతము వగ్ధుఁ జూచుఁ ద్రిపు♦రాంతక దగ్ధఖరాంధకుం డనన్. ౪౬౫

కం ఫేనమున నముచి పవిధా,రాళిహతిని వృత్రబలుల♦రమణను శ్రీసీ
తానాథునిమార్గణమున, మానవభుగ్వరుఁడు గూలె ♦ మహి భస్మితుఁ డై. ౪౬౬

మహర్షులు శ్రీరామునిఁ బ్రశంసించుట.

ఉ. అంతట గుంపుగూడి ముది♦తాత్ములు రాజఋషుల్ మునుల్ ధరా
కాంతునిఁ జేరి యిట్లనిరి ♦ గౌరవ శూర మహాత్మ నిన్ను నీ
ప్రాంతముఁ జేరఁ బంప శర♦భంగునిఁ జూడఁగ వచ్చి నాఁడు పా
కాంతకుఁ డామహర్షులు ను♦పాయమునన్ నినుఁ జేర్చి రీయెడన్. ౪౬౭

శా త్రుంపింపం గలుషాత్మకంబు నసుర♦స్తోమంబు నిన్నిందు ర
ప్పింపం గల్గెను, దీరె మాపనులు, నీ♦పే రెన్నుచున్ హాయి రా
ణింపన్ మౌనులు దండకాటవిని దం♦డ్రీ! యింక ధర్మంబు దీ
పింపన్ నిచ్చలు సంచరించెదరు ని♦ర్భీతిన్ స్వధర్మంబులన్. ౪౬౮

కం. అను నీలోనన చారణ,జనయుతముగ దేవతలును ♦ జననాథుని పై
ఘనపుష్పవృష్టి గురిసిరి, వినువీదిని నిండె దుందు♦భిధ్వానంబుల్. ౪౬౯

శా. ఓరా యేమిపరాక్రమం, బరరె యే ♦ మాదాక్ష్యసత్త్వంబు, ల
య్యారే యాపదునాల్గువేలు మనుజా♦దానీకముల్ దాఁక నీ
శ్రీరాముండు పదాతి యై యొకఁడ త్రుం♦చెన్ వానినిన్ భీకరా
కారుం డై ఘటికాత్రయంబునను సా♦టోద్విష్టు వోఁ జూడఁగన్. ౪౭౦

సీతాలక్ష్మణులు శ్రీరాముఁ జేర వచ్చుట.

కం. అని కొండాడుచుఁ దమ తమ, మునుకులకుం జనిరి లోని మునికిత మాఱఁ
గన వచ్చినసుర; లంతం, జనుదెంచెను లక్ష్మణుండు జానకితోడన్. ౪౭౧

కం. విజయి యయి యచటిమౌని, వ్రజములు పూజింపఁ దోఁచ రా లక్ష్మణుఁడున్
గజగమనంబునఁ జనియెను, నజితపరాక్రముఁడు స్వాశ్రమావనిఁ జేరన్. ౪౭౨

కం. అంతట నాతని శత్రుని, హంతను బరమర్షులకు సుఖావహు హర్షా
క్రాంతయయి భర్తృ జగతీ, కాంతుని వైదేహి గాంచి కౌఁగిటఁ గ్రుచ్చెన్. ౪౭౩

కం. ఉక్కునఁ బేరెక్కినయా, రక్కసులం ద్రుంచి మౌనిరాజినుతుం డై
చెక్కు చెమర్పనిరాముని, నక్కువలహితాస్య మఱియు నక్కున నొత్తెన్. ౪౭౪

అకంపనుఁడు రావణునకు ఖరాదివధవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

సీ. అట నకంపనుఁ డను నసురుండు వడి జన, స్థానంబునందుండి తెరలి పోయి
లంకాపురముఁ జొచ్చి లంకేశ్వరునిఁ గాంచి, రాజ! జనస్థాన రాక్షసాళి
ఖరుఁ డాదిగాఁగ సంగ్రామవీథిని జంపఁ, బడియె నెట్లెట్లొ నేఁ బ్రాణములను
దక్కించుకొని యిచ్చటికి వచ్చితిని యంతముఁ జెప్పఁగ, వచ్చితి నన దశవదనుఁ డపర
తే. కనులు నిప్పులు రాల నాతనికి ననియె, నెవఁడురా యోరి మిక్కిలి హ్రస్వ...
నా జనస్థానమును గూల్చినాఁడు నేఁడు, డెట్టిలోకంబునందు వాఁ డింక ...

ఉ. నాకపకార మేదియు నొనర్చి సుఖంపడ లేరు నిక్కమా
నాకపదంబపాణులును యక్షపవిష్ణులు, దంష్ట్రి దండితున్
వీకునఁ జేయుదున్ దహను వేఁడిమి దగ్ధ మొనర్తు మృత్యువున్
జోక వధించెదం బవనసూర్యులఁ గట్టెదఁ గాలఁ బెట్టెదన్. ౪౭౫

చం. అనిన నకంపనుండు భయమంది విభూ! యభయం బొసంగ దే
నిని నిజమున్ వచింతు నన నీ కభయం బిడినాఁడఁ జెప్పుమీ
మనమునఁ గొంక కల్ల నన మానవభోజననాథుతో నకం
పనుఁ డనియెం గరద్వయము భక్తిభయంబుల మోడ్చి యీగతిన్. ౪౭౬

ఉ. మానితవృత్తబాహుఁ డసమానబలుండు నృపాంసుఁ డిందుతు
ల్యాననబింబుఁడున్ దశరథాత్మజుఁ డుత్తమకీర్తి బాణకీ
లానలమూర్తి రాముఁ డపరాజితవిక్రముఁ డాతఁడే జన
స్థానముఁ బాడు చేసెను వెసన్ ఖరదూషణసంయుతంబుగన్. ౪౭౭

కం. అన విని పెనుఁబాము వన న, ర్దనుజవరుఁడు రోఁజుచున్ యథాస్థితి చెప్పుమా
చనుదెంచెనో యింద్రామర, జనయుతుఁ డై యటకు రామచంద్రుం డనికిన్. ౪౭౮

అకంపనుఁడు రావణునకు శ్రీరామపరాక్రమంబు వర్ణించిచెప్పుట.

కం. తెలుపుమ యన రావణుతోఁ, బలికె నకంపనుఁడు రామ♦భద్రుని తేజో
బలవిక్రమవిధ మంతయుఁ, గలది గలట్టుగను వీత♦గర్వుం డగుచున్. ౮౭౦

తే. విల్లు పట్టెడివారిలో ♦ నెల్ల మేటి, బహువిధదివ్యాస్త్రసుగుణసం♦పన్నవర్యుఁ
డాహవమునఁ బురందరు♦నంతవాఁడు, రామనాముఁడు దివ్యప♦రాక్రముండు.

ఉ. ఆతనిసోదరుండు తన♦యన్నకుఁ దుల్యుఁడు శక్తి, దుందుభి
స్వీతరవుండు రక్తసర♦సీరుహనేత్రుఁడు లక్ష్మణుండు కం
జాతముఖుండు, నన్నకును ♦ సంతతముం గడుఁగూర్చు నగ్నికి
న్వాతమురీతి, వారివల♦నం జెడిపోయెఁ మనపట్టు దండకన్. ౮౭౨

ఉ. రా రనిఁ దోడు దేవతలు ♦ రాఁడు బలారియు, రాముఁ డొక్కఁడే
క్రూరనిశాతబాణములఁ ♦ గూల్చెను రాక్షసకోటి నెల్ల, బం
గారపుఁబింజతూపులు తె♦గక విడి వెల్వడి పంచవక్త్రయు
క్పోరగపంక్తు లౌచునసు♦రోత్తములన్ గబళించె నాజిలోన్. ౮౭౩

కం. ఏయే తెఱఁగుల దిగులున, నేయే తెరువులను బోవు ♦ నెల్లపగఱ క
య్యాయి తెఱంగుల మఱి నా, యాయిపథంబులను దోఁచు ♦ నని రాముండున్.

కం. ఈ నెఱిఁ బా డయ్యె జనస్థానం బన నాలకించి ♦ దశవదనుఁడు రో
షాననమున ననె నరిగెద, నే నిదె మానవులఁ బట్టి ♦ హింసింపంగన్. ౮౭౪

చం. అనిన నకంపనుం డనియె ♦ నానృపువిశ్రుతవిక్రమంబులన్
విను మనుజేంద్ర! కింక గొనె♦నేని యసాధ్యుఁడు, నిండువెల్లినేన్
ఘనతరబాణపంక్తి నరి♦కట్టు, నతారము నగ్రహంబు నా
ఘనపదమున్ శరంబులఁ బ♦గల్చుఁ జుమీ రఘురాముఁ డుద్ధతిన్. ౮౭౫

శా. శ్రీమంతుం డతఁ డుద్ధరింపఁ గలఁ డు♦ర్వీన్, లీలఁ గూపారవే
లామర్యాద నడంచి యంబునిధి కీ♦లాలంబులన్ వే జగ
త్స్తోమం బెల్లను ముంపఁ జాలు గురుశ♦క్తుం, డంబురాశిస్థయం
బామూలంబు హరించు, మారుతమునే ♦ నాఁకట్టు బాణంబులన్. ౮౭౬

చం. ఘనతరవిక్రమంబునను ♦ గాఢమహాయశుఁ డాతఁ డెల్లలో
కనికరమున్ హరించియును ♦ గ్రమ్మఱ సృష్టి యొనర్పఁ జాలు, నా
మనుజమృగేంద్రుఁ డీప్రజల ♦ మానుగ నట్టులె చేయు, నీకు నా
మనుజవరుం డసాధ్యుఁ డని ♦ మన్నత మియ్యది పంక్తికంధరా! ౮౭౭

ఉ. ఈ వొకఁ డంచుఁ బల్కు నది ♦ యేటికి లోకమునందుఁ గల్గుర
క్షోవరలోక మంతయును ♦ గూడియు నాతని డాయ లేదు పా

పావహాకర్తయుండు దివి♦జాలయముం జొర నేరనట్టు; లా
భూవిభుఁ జంపుయుక్తిఁ బరి♦పూర్ణమనంబున విన్ము చెప్పెదన్. ४८౯

అకంపనుఁడు రావణునితో సీతాపహరణము శ్రీరామవధోపాయంబుగఁ జెప్పుట.

ఉ. ఏ మని చెప్పువాఁడ నసు♦రేంద్ర! రఘూత్తముభార్య సీత నా
భామ త్రిలోకసుందరి యి♦భప్రతిమానసుయాన యౌవనో
ద్దామ నితంబినీమణి యు♦దంచితరత్నవిభూషితాంగి, యా
సామజవైరిమధ్యకును ♦ సాటి జగంబున లేదు భూమిపా. ४౯౦

కం.సురలను గంధర్వుల న,చ్చరలను నాశరుల నైన ♦ జానకి నెనయం
దరుణీమణి లే దనఁగా, నరసతుల వచింప నేల ♦ నమదమరేంద్రా. ४౯౧

కం.ఆమెను నీవిటఁ దెచ్చినఁ, గామి రఘూత్తముఁడు చచ్చుఁ ♦ గాంతావిరహో
ద్దామానలమునఁ బడి యన, నామాటల నాలకించి ♦ యసురేంద్రుఁ డనున్.

రావణుఁడు మారీచుం జూడఁ బోవుట.

శా.కానీ నే వఱువాత నేగి ధరణీ♦కన్యామణిం దెత్తు మో
దానక్ నీ విఁకఁ బొమ్ము టం చనిపి దై♦త్యస్వామి సూర్యాభ తే
జోనిస్తుల్యము రాసభాంచితము నై ♦ శుభ్రంబు నా తేర్పైఁ
దా నొక్కండుగ సూతయుక్తుఁ డయి య♦ధ్యాసీనుఁడై వెళ్ళెడన్. ४౯3

కం వినుపీదిఁ జనెను నాస్యం,దన మయ్యెడఁ దోఁచె మేఘ♦తతిమధ్యమునన్
గొనబారుచంద్రమండల, మన నటు చని తాటకేయు♦నాశ్రమమందున్ ४౯४

తే. అవతరించిన మారీచుఁ ♦ డరుగుదెంచి, భవ్యము లగునమానుష♦భక్ష్యభోజ్య
ములను దృప్తునిఁగాఁ జేసి ♦ పూజ సలిపి, యర్ఘ్యపాద్యాదు లర్పించి♦యనియె నిట్లు.

కం.సేమంబే యసురేశ్వర, సేమంబే రాక్షసులకుఁ ♦ జెచ్చెర నీ విం
దీమెయి నరుదెంచుటచే, నేమో కల దనుచు శంక ♦ యెద జనియించెన్. ४౯౬

ఉ. ఆనుడు లాలకించి యసు♦రాధిపుఁ డిట్లనుఁ దండ్రి! రాముఁ డన్
మానవుఁ డొక్కరుం డుసుఱు♦మాలిచి రక్షకకోటులన్ జన
స్థానముఁ బాడు చేసె రణ♦శౌండత, నాతనిభార్యఁ దెచ్చుచో
మానుగ నాకుఁ దో డగుము ♦ మానుతు నాపగఁ దద్విధంబుగన్. ४౯౭

మారీచుఁడు రావణునకు శ్రీరామునితోడివిరోధంబు వల దని చెప్పుట.

కం.నావుడు మారీచుం డను, నేవాఁ డొకొ నీకుఁ దెల్పె ♦ హితశత్రుం డై
యావైదేహినిగూరిచి, యేవాఁ డొకొ నీదుచేటు ♦ నెదురుం జూచున్. ४౯౮

ఉ. నీకు హితుండు గాఁడు ధర♦ణీసుతఁ దెమ్మనినట్టివాఁడు, ము
ల్లోకము లేలువానికిని ♦ లోలత శృంగము భంగ మొందఁగాఁ
జేకొనఁ జేయ నెవ్వఁడు? ప్ర♦సిద్ధవిషోరగదంష్ట్రఁ బీకఁగా
నీ కెవఁడో వచించె? నిటు ♦ నిద్రితు నిన్ దలఁ దన్నె నెవ్వఁడో? ౪౯౯

చం. సురవరవైరి భూనుతవి♦శుద్ధకులాభిజనాగ్రహస్త మై
యురుతరశౌర్యదాన మయి ♦ యుగ్రభుజార్గళసద్విషాణ మై
పరజనభీకరం బగుచు ♦ వాలెడురాఘవగంధహస్తి నిన్
దురమునఁ దేఱిచూచుటకు ♦ నూల్కొన కిప్పుడు రాక్షసోత్తమా. ౫౦౦

మ. కలహాంతస్థితిసంధివాలమును ర♦క్షఃకాండసత్త్వాపహం
బు లస్సుస్ఫారకలంబసన్నఖము శా♦తాసిస్ఫురద్దంష్ట్రముల్
బలితం బైననృసింహమూర్తి నిదురన్ ♦ బ్రమాదాన్వితు నై నుండఁగాఁ
జెలముం బూనుచు నీవు లేఁపఁ దగునే ♦ చర్చింపు లంకేశ్వరా. ౫౦౧

కం. చాపావహారము భుజా,టోపాధికపంకమును బ♦టుశరోర్మికమున్
దీపితరంహౌఘ మగుసీ,తాపతిపాతాళమందుఁ ♦ దగదు పడంగన్. ౫౦౨

కం. క్షమియింపుము లంకేశ్వర, శమమున లంకయును బొమ్ము ♦ స్వసరులతోడన్
రమియింపుము వనసీమను, రమియించుత భార్యతోడ ♦ రాముఁడు ప్రీతిన్, ౫౦౩

క. అనుచును మారీచుం డిటు, తను బోధింపఁగను విబుధ♦దమనుఁడు వల్లే
యనుచును లంకాపురికిని, జని తనమందిరముఁ జొచ్చె ♦ సంతుష్టుం డై. ౫౦౪

→ శూర్పణఖ లంక కేగి రావణుఁ జూచుట. ←

సీ. ఈరేడు వేవురు ♦ క్రూరరాక్షసవరుల్, ఖరుఁడు దూషణుఁడు త్రి♦శిరుఁడు లోను
గా నొక్కరాముచేఁ ♦ గవనతలంబునఁ, గూలుట గనుఁగొని ♦ ఘోలికొనుచు
భూరిరావమున వా♦పోవు చపస్వరము,ష్కరి యైనరాముని♦క్రమముఁ గాంచి
యుద్విగ్న యగుచును ♦ నుగుఃడిఁ జనె దశ,కంఠపాలితము లం♦కాపురంబుఁ

తే. గదియ నరిగి విమానాగ్ర♦గతుని దీప్త
తేజు సురపరివృతసుర♦రాజుఁబోలి
సచివయుతుఁ డగువాని ఘ♦స్మరనిభంపు
కాంచనాసనమున యథా♦కాముతముగ ౫౦౫

తే. జాతరూపవేదీస్థజా♦జ్వల్యమాన,జాతవేదునిగతి నొప్పు♦సకల దే
భూతగంధర్వతాపస♦జాతిముల క,జయ్యుఁ డగువాని శసునుని♦నాటివాని ౫౦౬

కం. అసురసురవిమసంయుగ,రస నతులిత నిశితకులిశ♦ప్రహారణకలి
ల్లసితవ్రణు సురకరిరద,భసదంతకృతకిణకలిత♦పటువక్షతలున్ ౫౦౭

కం. ఇరువది నిడుకరములు పది, శిరములు వింజామరములు ♦ శ్వేతచ్ఛత్రం
బురువిపులోరము భూపతి, వరలక్షణములును గలుగు ♦ వానిని వీరుల్ ౪౦౮
తే. స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశు ♦ నిగనిగత్సు, వర్ణ మణికుండలుని మహా ♦ వదను శుక్ల
దశను విష్ణుచక్రాది[1] సా ♦ ధనశతాన్య, శస్త్రతాడితు నాహత ♦ సకలదేవు ౪౦౯
కం. అక్షోభ్యార్ణవనిచయ, ప్రక్షోభణు సకలభూరి ♦ వసుధాధరసం
ప్రక్షేప్తను సురవరబల, విక్షేపకు రాక్షసైక ♦ విభు భీప్రదునిన్. ౪౧౦
తే. అన్యదారాభిమర్శను ♦ నఖిలదివ్య, శస్త్రయోక్తను దాపస ♦ సప్తతంతు
విఘ్నకరు భోగవతి సర్ప ♦ విభుని వాసుకిని బరాజితుఁ జేసి ప్ర ♦ ధనమునందు ౪౧౧
కం. తక్షకుని నొడిచి తద్వన, జేక్షణ హరియించి హరిస ♦ గేంద్రమునందుల్
యక్షపతి గెలిచి పుష్పక, మాక్షణమునఁ దెచ్చినట్టి ♦ యతిశూరవరున్. ౪౧౨
కం నందనచైత్రరథంబుల, సుందరసుగునళిని గినుపు ♦ చొప్పడనాశం
బందించినబలి నుదయుం, బందెడిరవిశశులఁ గేల ♦ నాఁగెడు బలియున్. ౪౧౩
సీ. హాయన లోకముల్ ♦ హాయనదశసహస్రకము తపంబును ♦ జలిపి మున్ను
పరమేష్ఠిఁ గూరిచి ♦ శిరములు దెగఁగోసి, యర్పించి పూజించి ♦ యతనిచేత
దైతేయదేవగం ♦ ధర్వపిశాచపతంగోరగములచే ♦ తను మనుష్య
జాతీతరములచే ♦ సంగ్రామమున మృతి, లేకుండ వరములఁ ♦ జేకొనుచును
ఆ. హోమములను జెఱిచి ♦ సోమంబు హరియించి, ప్రాప్తయజ్ఞములను ♦ బాడుచేయు
బ్రహ్మహంత దుష్టు ♦ బాణకర్కశు దయా, హీను నహితరతుని ♦ నింద్రవైరి.
ఉ. రావణు సర్వభూతచయ ♦ రావణు నిర్జరలోకలోకవి
ద్రావణు నట్టహాసకృత ♦ దైవతకంజముఖీశిగర్భవి
స్రావణు భూరిదోశ్చయప ♦ రాక్రమభంజితగాఢదంతకై
రావణు లోకపీడనప ♦ రాయణుఁ గుత్సితధీతురాయణున్. ౪౧౪
కం. రాక్షసకులవర్ధనుఁ బ్రత్యక్షులయాంతకుని భూమ ♦ ణాలంకృతునిన్
వీక్షించి నిజభ్రాతను, రాక్షసి శూర్పణఖ భయభ ♦ రంబునఁ బలికెన్ ౪౧౫

⟷ శూర్పణఖ రావణు నిందించుట. ⟷

ఉ. మంతురు లాలకింప నవ ♦ మానముపాటును దుఃఖపాటు మ
ర్త్యాంతకుఁ డట్టిచూడఁగ దు ♦ రాగ్రహ మెట్టి ప్రమత్త! దుర్మదా!
సంతతకామభోగములఁ ♦ జాల్పడి వెూచునిరంకుశుండ వై
చెంతల నిన్ను మ్రింగ వెసఁ ♦ జేరినమిత్తిని గానలేవుగా. ౪౧౬
చం. సతతము గ్రామ్యభోగముల ♦ సక్తుఁడు రక్తుఁడుఁ గామవృత్తుఁ డౌ
క్షితిపతినిన్ స్మశానపుశి ♦ ఖంబలె లోకులు గౌరవింతురే?

---

[1] విష్ణుచక్రము = ఇది సుదర్శనము గాదు. ఈపేరిటి యాయుధము విశ్వామిత్రుఁడు రామున కుపదేశించిన శస్త్రాస్త్రములలో నొకటి.

మతిచెడి రాజ్యకార్యముల ♦ మానుగఁ దాన యొనర్పనట్టి భూ
పతి సహకార్యజాలుఁ డయి ♦ పాడయి పోవు స్వరాజ్యయుక్తుఁ డై. ౫౧౮

ఉ. చారుల నేరి నుంపక వి♦చారవిదూరతఁ బౌరకోటికిన్
సారెకు దర్శనం బిడక ♦ చాటున మాటున నుండి కార్యపుం
భారములందు నెవ్వరివొ ♦ మాటల నమ్ముచు నస్వతంత్రుఁ డౌ
క్ష్మారమణేంద్రుఁ బంకమును ♦ సామజరీతి నరుల్ త్యజింపరే. ౫౧౯

చం. తమతమ పెత్తనంబు చెడఁ ♦ దారు స్వతంత్రులు గాక ధారిణీ
రమణులు వేరిచేతఁ దమ♦రాష్ట్రము నేలఁగఁ జేయఁ జాతురో
క్రమమున వారిచేత జల♦రాశి నగంబులపోల్కి మున్నిరూ
పము చెడిపోవు చుందుదురు ♦ ప్రాభవముల్ మును మున్న నాశిలన్. ౫౨౦

ఉ. నీ కపకారము న్నెఱప ♦ నిచ్చలు సందులు రోయు చుండ నా
నాకనివాసదానవగ♦ణంబులు చారవిచారదూరతన్
బ్రాకటబుద్ధిచంచలతఁ ♦ గ్రాలెదు నీ వెటు లింక రాజ వై
యీకరణిన్ మనంగఁ గల ♦ వీయిలఁ బ్రాణముతోడ నేనియున్. ౫౨౧

కం. పోదింతకుఁ బసితనమున్, రా దేమియుఁ దెలివి నీకు ♦ రాక్షస మఱియున్
లే దెఱుక వలయుపట్లన్, భూదయితుఁడ వగుచు నెట్లు ♦ పోలు పొందెద వో.

కం. వేగుల బండారంబుల, బా గగునీతులను నెవఁడు ♦ పరతంత్రుం డౌ
నాగబ్బితనపుమన్నీఁ, డోగద్దటి ప్రకృతి జనుల ♦ కుద్దియ సున్నా. ౫౨౩

కం. దూరస్థపువిషయంబులఁ, జారులచే నెఱుఁగుఁ గాన ♦ క్ష్మారమణునకున్
దూరపుఁజూపరి యనుపే, రారయ సార్థకము; లేద ♦ యది నీయందున్. ౫౨౪

కం. ఈ నెఱిఁగ సచివవర్గము, మానక సేవింప సుఖము ♦ మరగుట నేచం
దాన నెఱింగెదు స్వజనవి, తానజనస్థానలయముఁ ♦ దద్దైవగులచేన్. ౫౨౫

కం. పదునాలుగు వేవుర రణ, పదమున ఖరదూషణాది♦బంధుయుతముగా
సదమదము చేసెఁ ద్రిజగ, ద్విదితంబుగ రాముఁ డొకఁడ ♦ వింటిబలమునన్. ౫౨౬

ఆ. నీసహోదరాళి ♦ నిస్కాల మొనరించె, ఋషుల కెల్ల నభయ ♦ మిచ్చి కాచె
నిర్భయంబుఁ జేసె ♦ నీదండకాటవి, సాంద్రబలుఁడు రామ♦చంద్రుఁ డిపుడు.

చం. పిసినివి, వేగువారలకు ♦ వేతన మీయవు, లెస్స మత్తుచే
వసపడి కార్యతంత్రముల ♦ వారికి వీరికి మందబుద్ధి వై
యసమతి మీఁ దెఱుంగవు, భ♦యంబు స్వదేశమునందుఁ బుట్ట నీ
విసిరో యెఱుంగ విందనుక ♦ నేమని నిన్నవచ్చు రావణా! ౫౨౮

ఉ. కొంచెపుజీత మిచ్చునృపుఁ ♦ గ్రూరుని మత్తుని గర్వితుఁ గృపన్
ముంచినవేళ నాపదలు ♦ మోటుకొనం డొకభృత్యుఁడేనిఁ, గో
పించు చకారణంబ యతి♦భీషత నామికఁ దన్నుఁ దాన భూ
షించు నసభ్య భూపతిని ♦ సేవకులున్ స్వజనంబె చంపెడిన్. ౫౨౯

చం. తెలివిగఁ గార్యతంత్రములు ♦ దీర్పక యాపదలందు శంకచేఁ
జలితుఁడు గానిభూపతికి ♦ సంపద లెల్లను వేగ రూపఱం
బలుచనిగడ్డిపోఁచకు స♦మానుఁడు వాఁ డయి దుఃఖ మొందఁగాఁ
జులకనఁ జూతు రెల్లరును ♦ శోకముఁ బొందరు వానిభంగికిన్. ౫౩౦

మత్తకోకిలము. ఎందుకట్టెల మంటిపెళ్లల ♦ నేనియున్ మఱి దుమ్ముచే
నొందుకార్యము కల్గుఁ గాని స♦మూహ చేయఁగ రాజుగా
నుండి భ్రష్టత నొందినట్టిన♦రోత్తముం డొకగన్వకేన్
ఖండితాహితసంచయా! కొఱ♦గాఁడు నిక్కము నమ్ముమీ. ౫౩౧

తే. కట్టివిడిచిన వస్త్రంబుఁ ♦ బెట్టి తీసి,నట్టిమాల్యంబుఁబోలుచు ♦ ననిని విభుఁడు
రాజపదమునుండి తా ♦ భ్రష్టుఁ డైన, నాతఁ డెంతటివాఁడేని ని♦రర్థకుండు.

ఆ. అప్రమాదబుద్ధి♦యయి యన్ని యెఱుఁగుచు, నింద్రియముల గెలిచి♦కృతము దెలిసి
ధర్మశీలుఁ డైన♦ధారిణీనాథుండు, చిరముగా సుఖించు ♦ సిరులతోడ. ౫౩౩

కం. నయనంబుల నిదురించియు, నయవృక్కుల మేలుకొని య♦నయ ముండి రుషా
దయలను వ్యక్తముఁ జేసెడు, నయకార్యుని నృపతిఁ గొలుచు ♦ నఖిలజనంబుల్.

చం. వెదకిన లేదు నీయెడను ♦ వీక్షిఁడి యిట్టిగుణంబు లొక్కటిన్
గవనమునందు రక్కసు ల♦కాలలయంబున దండకాటవిన్
సదమద మాట నీ నెఱుఁగఁ ♦ జాలవు చారులు లేమి, శత్రులన్
మదిని నుపేక్ష చేసెదవు ♦ మానితసౌఖ్యరసావశాస్త్రతన్. ౫౩౫

తే. దేశకాలవిభేదంబుఁ ♦ దెలియలేవు, గుణము దోషంబు నెఱిఁగెడి♦కొలఁది లేదు
కాన నొరక్కసులతేఁడ♦కలిమిఁ బాసి, వ్యసనముల నొందెదవు చూడు♦వైళమీవు.

చం. అని తనదోషజాలముల ♦ నాడిన రాక్షసలోకభర్త యా
ధనబలదర్పదర్పితుఁడు ♦ తద్ద విచారముఁ జేసి యిట్లనున్
గనుఁగవ జేవుఱింపఁగను ♦ గ్రక్కున మాడెడిచుప్పనాతితో
ననుజ! వచింపు సర్వమును ♦ నచ్చటివార్త లటంచు వెండియున్. ౫౩౭

ఉ. రాముఁ డనంగ నెవ్వఁడు ప♦రాక్రమ మెట్టిది రూప మెట్టి దా
రాముఁడు దండకాటవికి ♦ రాఁ గత మేమి ఖరాదిరాక్షస

స్తోమము నేమియాయుధము♦తో వధియించెను జెప్పు మన్న నా
భామిని చెప్పఁగాఁ దొడఁగె ♦ భానుకులేంద్రుచరిత్ర మంతయున్. ౫౩౮

↞ శూర్పణఖ రావణుతో శ్రీరాముని వర్ణించి చెప్పుట. ↠

సీ. నిడుదబాహువులవాఁడు ♦ వెడఁదకన్నులవాఁడు, వల్కకృష్ణాజినాం♦బరమువాఁడు
దర్పకరూపుఁడు ♦ దశరథతనయుఁడు, రాముఁడు భయదప♦రాక్రముండు
హేమపట్టావృత♦భీమచాపముఁ దాల్చి, చిమ్ము బాణముల స♦ర్పమ్ము లట్లు
కాండసంధానంబుఁ ♦ గాండవికర్షంబుఁ, గాండప్రయోగంబుఁ ♦ గాన నైతిఁ
ఆ. బండియున్న పైరు ♦ వడగండ్లవ్రేటున, నేలఁ బడెడిరీతిఁ ♦ గూలు చున్న
సేనమాత్రఁ గంటిఁ ♦ జెప్పుదు నే మని, యతనిజవము బలము ♦ నస్త్రబలము.
కం ఖరదూషణసహితంబుగఁ, బరఁగినపదునాల్గువేలు ♦ పటురాక్షసులన్
సరి మూఁడుగడియలను దా, శరముల నుఱుమాడె నొకఁడ ♦ చరణస్థితుఁ డై.
ఆ. అభయ మొసఁగె దండ♦కాటవిమునులకు, స్త్రీవధంబు శంక♦చేసినట్టి
యమ్మహాత్ము చేత ♦ నెమ్మెయినో విడు,వంగఁ బడుట నోర్తు♦ బ్రదికి యిటకు ౫౪౧
ఉ. వచ్చితి, రాముతమ్ముఁ డని♦వారిణతేజుఁడు లక్ష్మణుండు దా
వచ్చు నమంబు రామునకు ♦ వాలి మహాగుణసంపదన్ సతం
బచ్చపుభక్తిఁ గొల్చును మ♦హాగ్రహశీలి యజయ్యుఁ డాజిలో
నచ్చరితుండు రాము నప♦సవ్యభుజంబు బహిశ్చరానువున్. ౫౪౨

↞ శూర్పణఖ రావణుతో సీతను వర్ణించి చెప్పుట. ↠

సీ. రాముని ప్రియదార ♦ రమణీయసంచార, యురుకీర్తికలిత రం♦భోరులలిత
చంపకసుమనాస♦ చంద్రికావరహాస, సౌందర్యసదన రా♦కేందువదన
పతిహితమతిపూర్ణ ♦ భవ్యకాంచనవర్ణ, నీలకుంతలభార ♦ నీతిసార
హర్యక్షనిభమధ్య ♦ యఖిలలోకారాధ్య, సీతాభిధాన సు♦శ్రీనిధాన
ఆ. మపరలక్ష్మివోలె ♦ నావనలక్ష్మి నా, వెలుఁగు చున్నయదియు ♦ వేల్పుఁజెలులఁ
గిన్నరాంగనలను ♦ గీర్తితగంధర్వ,సతులఁ గంటి నిట్టి♦సతిని గాన. ౫౪౩
ఉ. కంటిని యక్షకాంతలను ♦ గంటిని గింపురుషాంబుజాక్షులన్
గంటిని దైత్యకామినులఁ ♦ గాని రఘూద్వహుదేవివంటి దై
కంటికిఁ బండు వొకలువ♦కంటిని మూఁడుజగంబులందు నేఁ
గంటయు వింట లేదు గజ♦గామినిచంద మిఁ కేమి చెప్పుదున్. ౫౪౪
కం. ఎవ్వనికి సీత భార్యయొ, యెవ్వని గవుఁగింటఁ జేర్చు ♦ నింతి యొలమిచే
నవ్వాఁడు ముజ్జగంబుల, నవాసవుకంటె నధికుఁ ♦ డై వర్ధిల్లున్. ౫౪౫

ఉ. ఆరమణీలలామ యస♦మాంచితరూప సుశీల యౌవనో
దారవిహార నీకుఁ దగు♦దార సతీమణి కీవె యర్హుఁడౌ
పూరుషుఁ డంచు నిద్దఱను ♦ బోలిచి చూచి ధరాత్మజాతఁ దో
తేరఁగ నందుఁ బోయితిని ♦ దేరకు ముక్కును గోలుపోయితిన్. ౫౪౬

కం. అట్టాడుచు నట నిట సతి,యట్టునకుం బోవ మోస ♦ మది గని తనక
న్నెట్టిగ లక్ష్మణుఁ డదయత, మొట్టో యని యఱవఁ గోసె ♦ ముక్కుం జెవులున్.

కం. నీ వేగి కన్నులారఁగ, నావగకత్తియను బూర్ణ♦మాబ్జాస్యఁ గనఁ
బూవిలుతువేల్పుదాసరి,వై విడవే బిగువు గిగువు ♦ నాతుణమందున్. ౫౪౮

ఉ. పమ్మిన ప్రేమ జానకిని ♦ భార్యగఁ గైకొన నిష్ట మేని లే
లె మ్మపసవ్యపాదమును ♦ లేవఁగ నెత్తు జయార్థ, మందుఁ బో
పో మ్మిపుడే, రఘూత్తములఁ ♦ బోర వధించి యనాథ సీతఁ దే
తెమ్ము, సుఖోపభోగములఁ ♦ దేలుము తత్సతితోడ రావణా. ౫౪౯

ఉ. రాముని చేతఁ జచ్చినఖ♦రప్రముఖాసురకోటిమీఁద నీ
కేమియుఁ బ్రేమ యుండిన న♦హీనముదంబుగ వారి కెల్ల నా
రామునిఁ దోడివారలను ♦ రాక్షసరాజ! వధించి రమ్ము, నీ
కీమెయి నమ్మతం బయిన ♦ నేగుము నేఁ డటకుం దిరుండ వై. ౫౫౦

కం. రుచియించె నేనియును నా,వచనంబులు నీకు నసుర♦వల్లభ! వేవే
విచికిత్సాహీనుఁడ వై, విచికిలగంధిన్ గ్రహింప ♦ వెవలుము మఱియున్. ౫౫౧

ఉ. నీబల మెంతమాత్రమొ ము♦నిప్రకరార్దన! మున్ను చూచి యా
పై బలవత్కృతంబుగ నృ♦పాలసుతన్ హరియింపఁ బూనుమీ
దే బెలువొప్పె దండకను ♦ దీఱినయాఖరదూషణాదిర
క్షోబలవీరులం దలఁచి ♦ చూచి ప్రతిక్రియ కై కడంగుమీ. ౫౫౨

→ రావణుండు రహస్యంబుగ మారీచాశ్రమంబునకుఁ బోవుట. ←

సీ. అన రోమహర్షణం ♦ బైనశూర్పణఖవా,క్యంబుల విని రావ♦ణాసురుండు
మంత్రులతోడుత ♦ మంతనం బుండి కా,ర్యంబుచందంబును ♦ నాత్మ నెఱిఁగి
వారికి సెల విచ్చి ♦ పనిచి తానును బోయి, యోజించి కార్యంబు ♦ లున్న తెఱఁగు
తనతలపోఁతవి♦ధంబునఁ గలమేలు, హానియు వానిబ♦లాబలములు

తే. నట్టి యోజించి యిద మిత్థ♦మనుచు నిశ్చ,యించి స్థిరబుద్ధి వాహన♦గృహముఁ జేరి
గూఢగతి సారథిని జేరు ♦ గూర్పఁ బనుప, నతఁడు గ్రక్కున సమకట్టె♦స్యందనంబు.

సీ. కామసంచారంబుఁ ♦ గాంచనాంచితమును, ఖరపిశాచవదన♦ఖరయుతంబు
నంబుదధ్వానమౌ ♦ నరద మంబుధి డాయ, ధవళాతపత్రంబు ♦ ధవళ మైన

వాలవ్యజనమును ♦ వాలఁగఁ గాంచన,కుండలంబులు తేజుఁ ♦ గురియ నెక్క
స్నిగ్ధవైహార్యస♦న్నిభుఁడును వింశతి,కరుఁడును బఙ్క్తికం♦ధరుఁడు నగుచు
తే. దర్శనీయపరిచ్ఛద♦తతుల వెలిఁగి, భయదదశశీర్ష శైలంబు♦పగిది నొప్పి
చంచలాబలాకసహిత♦శరద మనఁగఁ, గ్రూరచరితుండు మునికంట♦కుండు చనియె.
సీ. శీతమంగళతోయ♦పూతసరిత్తుల, బహుపుష్పఫలవృక్ష♦పటలిచేత
వేదీసమావృత♦విస్ఫుటాశ్రమముల, సాలతాలతమాల♦నాళికేర
కదళికాఢకిపూగ ♦ కమ్రవృక్షంబుల, నాగసుపర్ణగం♦ధర్వకిన్న
రాళులచేత న♦త్యంతమితాహార,మునులచే జితకామ♦ఘనులచేత
తే. నజుల వైఖానసులచేత ♦ ననఘమాష,వంశజులచే మరీచప♦వాలఖిల్య
గణముచేతను సిద్ధచా♦రణులచేతఁ, జెలఁగు వేలాప్రదేశంబుఁ ♦ జేరఁ జనియె. ౫౫౭
సీ. ఆటలఁ బాటలఁ ♦ బాటన వేలుపుఁ,బాటలాధర లెల్ల ♦ నీటు మెఱయ
సంచలుఁ గ్రౌంచులు ♦ నంచితంబుగ స్వర,సంచయంబులఁ జెవుల్ ♦ నించుచుండ
హారసంభారముల్ ♦ హారివిశాలముల్, నీహారతుల్యముల్ ♦ నిర్మలములు
వరమనోహరగీత♦వాదిత్రసంజుష్ట, దేవయానంబులు ♦ దేజరిల్ల
తే. నచ్చరలను గంధర్వవి♦యచ్చరులను, నిజతపోబలజితలోక♦నిచయఘనుల
మఱియు నిర్యాసరసమూల♦మహితచంద, నాగరుధరారుహంబుల ♦ నంద మగుచు
తే. ఘ్రాణతృప్తికరంబులై ♦ క్రాలువనుల, నేత్రతృప్తికరంబులై ♦ నెగడుస్థలుల
శ్రవణతృప్తికరంబులై ♦ చాగుధ్వనుల, హృదయతృప్తికరంబుగఁ ♦ బొదలుదాని
కం. ముక్తాప్రవాళనీరజ,సక్తము నిర్మలతటాక ♦ చంచల్లహరీ
యుక్తము మరీచగుల్మ,వ్యక్తము నై విస్తృతాస్య ♦ వనితాయుత మై ౫౫౮
కం. కరితురగస్యందనసం,భరితం బయి హృద్య మైన ♦ పట్టనవితతిన్
బరికించుచుఁ దక్షిర లై, సురనగరసమాన మైన ♦ సుందర వేలన్. ౫౫౯
సీ. కనుఁగొని యటఁ గాంచె ♦ ఘనసన్నిభం బయి, శతయోజనాయత ♦ శాఖ లొప్పు
పెనుమఱ్ఱివృక్షంబు ♦ మును వైనతేయుండు, కవణంబుగా గజ ♦ కచ్ఛపముల
గోళ్లలో నిఱికి తా ♦ గొబ్బునఁ జని దాని,కొమ్మను వ్రాల భా♦రమ్ముచేత
బల్లున విఱిగిన ♦ వాలఖిల్యాదులు, తప మందుఁ జేయుట ♦ నయ దలంచి
తే. ముక్కునను దానిఁ గొని జన ♦ మెక్కుడుగను
జనుచుఁ ద్రోవనయొంటికా♦లను భుజించె
నామిషము నిషాదవిషయ ♦ మంత చెఱిచి
మునుల ముక్తుల నొనరించి ♦ ముదముఁ జెంది. ౫౬౦
కం. ద్విగుణీకృతవిక్రముఁ డయి, గగనంబున కెగసి యినుప ♦ కమ్ములకిటికీల్
పగిలిచి డులిచి మణీమయ, మగు సింధ్రగృహంబు సమృత ♦ మతఁడు హరించెన్.

తే. అట్టితాపసగణజుష్ట ♦ మైనదాని, వరుణసోదరకృతచిహ్న ♦ మైనదాని
పేరున సుభద్ర మనఁగను ♦ వెలయుదాని, వటకుజంబును గని దాఁటి ♦ వనధి నసుర.

ఉ. అం దొకచోటఁ బావనవ♦నాంతరసీమ మితాశనుండు న
స్పందనిజేంద్రియుండు మృగ♦చర్మధరుండు జటాభరుండు నై
పొందుగ నార లూని తప♦మ్ము బచరించుచు నున్న తాటకా
నందనుఁ జేరఁ బోవఁగ ఘ♦నంబు నమానుష మైనరీతిగన్. ౫౬-౩

కం పూజించి పావనోదక,భోజనములఁ దృప్తుఁ జేసి ♦ పొరి మఱి పలభు
గ్రాజుం గని సేమమె కద, రాజా యీలోన నిట్లు ♦ రాఁ గత మేమీ. ౫౬-౪

రావణుఁడు మారీచునితో జనస్థానవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

కం.అనవుడు రావణుఁ డిట్లను, వినుతంద్రీ! నాదువాక్య♦విస్తరమును నేఁ
జను దెంచితి నార్తుఁడ నై, కన నీయార్తునకు నీవ ♦ గతివి మహాత్మా. ౫౬-౫

సీ. నీ వెఱుంగుదు రజ♦నీచరేశ్వర జన,స్థానంబునందు నా♦తమ్ముఁ డైన
ఖరుఁడు దూషణుఁడును ♦ గావిలిచెలియలు, చుప్పనాతియు నలి♦శూరుఁ డైన
త్రిశిరుండు లోనగు♦తీవ్ర తేజులు చతు,ర్దశసహస్రాసురుల్ ♦ రమణ నాదు
నా దేశమునఁ జేసి ♦ యావాస మొనరించి, బహుఘర్మరతులను ♦ బఱచు చుంట

ఆ. యట్టివార లిపుడు ♦ నెట్టన క్రుద్ధు లై, వివిధసాధనసము♦పేతు లగుచుఁ
గూడి యొక్క పెట్ట ♦ క్రూరత రామునిఁ, జెఱచు నతఁడు కోప♦చిత్తుఁ డగుచు.

మ. పరుషం బౌడక యొక్కఁడేని విశిఖ♦వ్యాపారకోదండుఁ డై
సరిగం గూల్చెఁ జతుర్దశాసురసహ♦స్రంబుం ద్రిశీర్షాదులన్
నరుఁడుం దాను బదాతి యై ఖరు బలిన్ ♦ శత్రారినిన్ దూషణున్
వరుసన్ నాశము మాపెఁ, జల్పె నభయ♦వ్యాప్తియానుముల్ దండకన్ ౫౬-౭

కం జనకుఁడు వెడలం గొట్టిన, వనములఁ సతితోడఁ జిక్కి ♦ వసరెడునృపపాం
సనుఁడు కుశీలుఁడు తీక్ష్ణుం, డనయుం డజితేంద్రియుఁడు ద♦యారహితుండున్.

కం.భూతాహితలోలాత్ముఁడు, వీతసుధర్ముండు మిగుల ♦ వీఱఁడి పగకున్
హేతువు లేకయె నాయను,జాతకు ముకుసెవులు కోసె ♦ సత్త్వసుదమునన్. ౫౬-౯

రావణుఁడు మారీచుని దోడుపడ వేఁడుట.

ఉ. కావున వానిభార్య సుర♦కాంతనుబోలినసుహాప జానకిన్
నే వెసఁ దేరఁగాఁ జనెద ♦ నీవు సహాయుఁడు గమ్ము, తమ్ములున్
నీవును నాకు బాసటగ ♦ నిర్జరకోటుల నైన నాజిలో
భావన సేయువాఁడఁ దృణ♦భంగి నిజం బిది రాక్షసోత్తమా. ౫౭౦

ఉ. కావున నాకుఁ దోడ్పడుము ♦ కానను నీకు సముండు వీర్యసం
భావన నేని దర్పనదు♦పాయములందున యేని నాజిలో
నీ వొనరింప లేనియవి ♦ నిస్తులమాయలు లేవు లోకమం
దీవిషయం బెఱింగి కద ♦ యే నిటు వచ్చితి నిన్నుఁ జూడఁగన్. ౫౭౧

ఉ. ఏ నొవరింపఁగాఁ దగిన ♦ దెయ్యది యంటివ యేని విన్ము జాం
బూనదచిత్రబిందుమృగ♦మూర్తి ధరించి చరింప రాముఁడున్
జానకి యున్న యాశ్రమము♦చక్కటి; భ్రాతలఁ బంపుఁ బట్టఁగా
మానిని, రాహు చంద్రప్రభ ♦ మాడ్కి హరించెద నొంటి మైథిలిన్. ౫౭౨

కం. జాయావియోగకర్శితుఁ, డై యడలెడిరామచంద్రు ♦ సంత నథింతున్
హాయిగ సుఖయింతును మఱి, మాయయ్యా సలుపు మింత♦మాత్రం బనినన్.

శా. మారీచుండును రావణుం డనినరా♦మద్యాధవాదంతముం
దీర న్విన్నను గుండె ఝల్లు మనఁగా ♦ నిశ్చేష్టుఁ డై కంపి యై
నో రెండం గనుచూపు నిల్వగొన నెం♦డున్నాలికల్ నాకుచున్
ధీరత్వం బఱి ప్రేతకల్పుఁ డయి దై♦తేయాధిపుం జూచుచున్. ౫౭౪

కం. రామపరాక్రమవిజ్ఞుం, డౌ మానవభోజి భీతి♦హతచిత్తత ను
త్రామారికిఁ దనకును గడు, సేమముగా నిట్లు పలికెఁ ♦ జేమోడ్చుచున్. ౫౭౫

మారీచుఁడు రావణునకు శ్రీరామునిబలపరాక్రమములు దెల్పుట.

కం. అనయము ప్రియవాక్యంబుల, ననియెడిజను లెందు సులభు ♦ లప్రియ మయ్యున్
గనఁ బథ్యమైనసూక్తిని, ననువాఁడును వినెడివాఁడు ♦ నరు దసురేంద్రా. ౫౭౬

ఉ. ఆమహనీయవిక్రము గు♦ణాధికు రాముని బాశహస్తను
త్రామసమాను నీ కెఱుఁగ♦రాదు చలాత్ముఁడ! వేగు లేమిచే
రాముని కాగ్రహంబు మది ♦ రాఁజక యుండెడిఁగాక యీజగ
త్స్వామి మహారుషం బగుచుఁ ♦ దూలక యుండెడిఁగాక నాయనా ౫౭౭

సీ. నీప్రాణములు నిట్టి♦నిల్వవఁ దీయఁగ, జన్మమెత్తెదు గదా ♦ జనకతనయ
ధారిణిసుతనిమి♦త్తంబుగ నాకేమి, కలుగ కుండెడుఁగాక ♦ కష్టములును
గామవృత్తుఁడ వీవు ♦ గావుట నాఘుండు, గాసి గాకున్నె లం♦కాపురంబు
స్వచ్ఛందవృత్తిని ♦ జరియించు నినుఁ గూడి, పాడు గా కుందురా ♦ బంధుజనులు

ఆ. నిన్నుబోఁటికుమతి ♦ నిష్ఠురశీలుండు, పాపమంత్రితుండు ♦ ప్రభుతఁ గాంచి
తన్ను రాష్ట్రమెల్లఁ ♦ దనవారితోఁ గూడ, మూలముట్టు చెఱుచు♦మూర్ఖుఁ డగుచు.

ఉ. కాఁ డయ కాఁడు రాముఁ డిల ♦ క్షత్రియపాంసనుఁడుం గుశీలుఁడున్
గాఁ డయ లోభి ధర్మగుణ♦కాండవిహీనుఁడు గాఁడు తీక్ష్ణుఁడున్

గాఁడు సమస్తభూతహిత♦కార్యవిదూరుఁడు గాఁడు కానకుఁ
రాఁ డయ తండ్రి నెట్టినను ♦ రావణ! నీ కెవ రట్లు చెప్పిరో. ౫౭౯

కం. తనజనకుఁడు కైకయిచే,తను వంచితుఁ డగుట గాంచి ♦ తండ్రిని బుజువా
దిని జేయఁ గైకప్రీతికి, జనకుని ప్రీతికిని వనికిఁ ♦ జనెఁ జ్యుతసుఖుఁ డై. ౫౮౦

కం. విను రఘురాముఁడు కర్కశుఁ,డును గాఁడు కళావిహీనుఁ♦డుం గాఁ డవశుం
డును గాఁడు నిక్క మింతయు, ననృతము దుశ్శ్రుతము లేల ♦ యాడెదు తండ్రీ. ౫౮౧

ఉ. రాముఁడు ధర్మమూర్తి యప♦రాజితసత్యపరాక్రముండు, సు
త్రాముఁడు దేవతాతతికి ♦ రాణ విభుండు సమస్త మాజగ
త్స్తోమము పాలికిన్, సుమతి ♦ సూర్యుని కాంతి హరించునట్లు సో
ద్దామసుశీలగుప్త మసు♦ధాసుతనా హరియింపఁ జూడఁగన్? ౫౮౨

కం. శరకీలామాలికలన్, దరిఁ జేరఁగ రాని దాని ♦ ధనురింధనసం
భరితంబు సంప్రదీప్తము, వరరాఘవవహ్నిఁ బడఁగఁ ♦ బాఱఁగఁ దగునే. ౫౮౩

శా. చాపవ్యాదితదీప్తవక్త్రుని మహో♦గ్రజ్వాలు సామర్షునిన్
జాపోద్దీపితపాశధారిని విప♦క్షవ్రాతసంహారు సీ
తాపద్మాయతలోచనాహృదయనా♦థ శ్రాద్ధదేవున్ సుఖ
వ్యాపారాసువు లెల్లవీడి చన నే♦లా తండ్రి డాయన్ వెసన్. ౫౮౪

కం. జనకాత్మజసంబంధం,బున రాముం డప్రమేయ♦పురుతేజుం డ
య్యెను నట్టిరాముచాపము, తనుఁ గావఁగ నున్నసీతఁ ♦ దరమా తేరన్. ౫౮౫

కం. సింహోరస్కుం డగునర,సింహునిపద్మాక్షి సత్య♦శీలాఢ్య వ్యపే
తాంహశ్చరితను రాక్షస,సింహా! డాయంగఁ బోకు ♦ చెప్పితి హితమున్. ౫౮౬

కం. విను ప్రాణముకంటెను రా,మునకుం బ్రియహితను సీత ♦ మోహాముచేతన్
వనవహ్నిశిఖను బట్టఁగఁ, జనుపోలిక నిగ్రహింపఁ ♦ జనకుము శుభ మా. ౫౮౭

కం. కొనసాగనియీకార్యము, పనుపూని సురారి! యేమి♦ఫలము గుడిచెదో
విను మతనికంటెఁ బడితే, నని నంతటఁ దీఱు నీదు♦నాయుష్యంబున్. ౫౮౮

ఉ. రామునితో విరోధమును ♦ రాక్షసనాయక! కొంటి వేని నీ
కామితరాజ్యభోగసుఖ♦కాండముఁ బ్రాణముఁ దక్కఁ బోదు, నీ
కేమియుఁ గొంతకాల మిల ♦ నింకను సౌఖ్యపడంగ నిష్టమేన్
రామువనంబు నొచ్చుపని ♦ రావణ చేయకు మయ్య వేఁడెదన్. ౫౮౯

చం. చనుము పురంబు, ధర్మహిత♦సత్తము లైనవిభీషణాదులం
గనుము సభన్, మదిం దలఁచు♦కార్యమునందు గుణాగుణంబులన్

విను మెంచి బలాబలంబులను ♦ వెండియు స్వాన్యబలప్రమాణ మె
య్యన మది నిశ్చయింపుము, హి ♦ తాహిత మెంచి యొనర్పు కార్యమున్. ౫౯౦

కం. నాకుం దోఁచిన యది యిది, యా కోసలరాజపుత్త్రు ♦ నాహవమందున్
నీకు నెఱి గాదు డాయఁగఁ, జేకొను నాబుద్ధి నీకుఁ ♦ జెలఁగు శుభంబుల్. ౫౯౧

మారీచుఁడు రావణుతో శ్రీరాముచేఁ దాను బడినపాట్లు దెలుపుట.

సీ. వినవయ్య దశకంఠ ♦ విపులాతలం బెల్ల, వేయిగజంబుల♦విపులబలముఁ
దాలిచి పర్వతో♦త్తాలరూపంబున, నీలజీమూతస♦న్నిభశరీర
కాంతితో సంతప్త♦కాంచనకుండల,ధారి నై పరిఘాయు♦ధంబుఁ బూని
లోకంబు భీతిమై ♦ నాకులపాటొంద, దండకాటవిఁ దపో♦ధనులమాంస

తే. ములను మెక్కుచుఁ దిరుగఁగ ♦ మునివరుండు
గాధిజుఁడు భీతి దశరథుఁ ♦ గాంచి యిపుడు
భయము ఘటియిల్లె మారీచు♦వలన నాకు
రామభద్రునిఁ బనుపవే ♦ క్రతువుఁ గావ. ౫౯౨

చం. అనవుడుఁ గౌశికోక్తులకు ♦ నానరపాలకుఁ డిట్లనుం దపో
ధన పసివాఁడు రాఘవుఁడు ♦ ద్వాదశవత్సరుఁ డస్త్రకౌశలం
బును గలుగండు కావునఁ జ♦మూసహితంబుగ నేన వచ్చి యా
దనుజులఁ ద్రుంచి మీకును ని♦తాంతము సంతస మారఁ జేసెదన్. ౫౯౩

శా. ఆమాట ల్విని కౌశికుం డనియె రా♦జా! రాముఁ డొక్కండు గా
కామాంనాశనపర్యనిం దలపడం♦గాఁ జాలఁ డెవ్వండు, సద్
ధామస్తోమము నీవు గామట ప్రసి♦ద్ధం బే కదా సైన్యముల్
నేమం బొంఁగ నుండ ని మ్మిచట నే ♦ శ్రీరాముఁ గొంపోయెదన్. ౫౯౪

కం. బాలుం డయ్యును నాతఁడు, చాలున్ రాక్షసుల నొంప ♦ సమధికతేజో
లాలితుఁ డగుటను నీకుం, జాలశుభంబులు ఘటిల్లు ♦ సాకేతచంద్రా. ౫౯౫

కం. అనుచున్ రామునిఁ దోడ్కొని, చని విశ్వామిత్రమౌని ♦ సంతోషమునన్
దనయాశ్రమమున నుండెడిఁ, బనిపూనెన్ సవమునకును ♦ వనదేశమునన్, ౫౯౬

ఉ. ఆయెడ రాముఁ డేకవస♦నాంచితుఁ డై, శిఖి యై, సరోజప
త్త్రాయతనేత్రుఁ డై, మెఱయు♦హాటకమాలిక లీల వ్రేలఁగా,
శ్రీయుతమూర్తి యై, ముఖము♦చెల్వముచందముఁ జాటుచుండ లేఁ
బ్రాయము, విల్లు మీటుచును ♦ స్వద్యుతిఁ గాన వెలుంగఁ జేయుచున్ ౫౯౭

కం. పొడతెంచు బాలచంద్రుని,వడువున శోభిల్లు లబ్ధ♦వరగర్వమునన్
గడువడిఁ జనుదెంచితి న,య్యెడ కున్ మేఘాభకాంతి ♦ యొసక మెసంగన్. ౫౯౮

చం.ఇటు చనుదెంచుమనన్నుఁ గని ♦ యింతయు భ్రాంతుఁడు గాక చాపమున్
బటుగతి నెక్కుపెట్టఁ బసి ♦ బాలకుఁ డంచు నుపేక్షఁ జేసి యా
జటిలునివేదిచాయకు వె ♦ సం జనుదు న్నను జిమ్మె రాముఁ డున్
జటులశరంబునం బడఁగ ♦ సంభ్రమునన్ శతయోజనంబులన్. ౫౯౯

కం.ఊపిరితో నను విడుచుటఁ, గూపారమునందు మూర్ఛఁ ♦ గూలియు నెంతో
సేపునకుఁ దెలివిఁ గని లం, కాపురికిం జనితి తేఁడ ♦ గర్వం బూడన్. ౬౦౦

కం.బాలుఁడు నకృతాస్త్రుం డగు,గోలయొ న న్నట్లు పఱచెఁ ♦ గూలిచె సైన్యం
బాలమునకు నిపు డెత్తిన, నేలా వచియింప రాక్ష ♦ సేశ్వర! ఫలమున్. ౬౦౧

ఉ కావున రామునిం జెనకఁ ♦ గార్యము గా దని నీప్రయత్నమున్
రావణ! యాఁపఁగా వలసె ♦ రామునితోఁ బగ గొంటి వేనియున్
బోవదు రిత్త కయ్యమియు ♦ భూరితరాపద రాక్షసాళికిన్
నీవ ఘటించి నట్ల యగు ♦ నిక్కము నమ్ముము పంక్తికంధరా. ౬౦౨

ఉ. క్రీడలు సొంపుపెంపుఁ దన ♦ రింపఁగ నిం పగునుత్సవంబులన్
గూడి చరించు నీయసుర ♦ కోటికిఁ దాపము కీడుఁ గూర్పఁగాఁ
జూడకు, భగ్నహర్మ్యశిల ♦ సుందరసౌధవితాన లంకయుం
బాడయి పోఁగ జూచెదవు ♦ మైథిలికై విను రాక్షసోత్తమా. ౬౦౩

ఉ. పాపముఁ జేయ కెంతయును ♦ బావనరీతిఁ జరించు చుండియున్,
బాపులసంగతిం బరుల ♦ పాపములం జెడుఁ జుమ్ము సజ్జనుం;
డాపద నొందుఁ బన్నగజ ♦ లాశయమందలి చేఁపపిండు, నీ
పాపమునన్ సుఖానుభవ ♦ భవ్యులఁ జూచెదు నేలపాలుగాన్. ౬౦౪

కం.ఏపాప మెఱుఁగకున్నను, నీపాపముకతన దివ్య ♦ నిరుపమమణిభూ
షాపటలదివ్యచందన,లేపనయుతరాక్షసావ ♦ లిం దెగఁ గనెదే. ౬౦౫

చం.అనిమొనఁ జావఁగా మిగిలి ♦ నట్టినిశాచరు లాత్తదారలం
గొనియునొ వీడియో దెసల ♦ కుం బరువెత్తఁగ దిక్కుమాలి లం
కను గలకొంప లెల్ల శర ♦ కాండహుతాశనహేతిపాళిచే
తను దెగఁగాలి నీ ఱగుట ♦ తప్పక చూచెదు నీవ రావణా. ౬౦౬

కం.పరదార వలచుకంటెం, బరికింపఁగ వేఱె భూరి ♦ పాపము గలదే?
సురవైరి నీభార్యలు, తరుణులు పదివేలు లేరె ♦ తర్కింపు మదిన్. ౬౦౭

ఉ. కమ్ము స్వదారలోలుఁడవు ♦ కావుము నీదుకులంబు రాక్షసా
నెమ్మదిగా సుఖాప లగు ♦ నీప్రియభార్యలతోడఁ గూర్మి మి

త్రమ్ములతోడ నింకయుఁ జి♦రంబుగ సౌఖ్యము లందఁ గోరితే
నమ్మెయి రామచంద్రునకు ♦ నెగ్గొనరింపకు చాటి చెప్పితిన్. ౬౦౮

మాలిని. వలదు వలదు సీతా♦వారిజాక్షిన్ గ్రహింపన్
జెలిమికలిమి నీకుం ♦ జెప్పెదం, గాదటంచున్
బలిమిని గ్రహియింపన్ ♦ బంధుమిత్రాళితోడన్
గలవు కలనఁ గూలన్ ♦ క్ష్మాసుతానాథుచేతన్. ౬౦౯

మారీచుఁడు రావణుతోఁ దాను రామునిబారిఁ బడి తప్పించుకొన్నవిధముఁ దెల్పుట.

శా. ఎట్టెట్టో విడిపించె న న్నపుడు ధా♦త్రీశుండు సంగ్రామమం
దిట్టటాడక విన్ము చెప్పెదను ద♦ద్వృత్తంబు నూత్నంబు, నే
నట్టుల్ స్రుక్కియు రాముచేఁ బడి యిదే ♦ యారణ్యవీథిన్ బడిన్
దిట్టల్ దైత్యులు జింకరూపముల నే♦ తే నిద్ద ఱే నుద్ధతిన్ ౬౧౦

తే. దీప్తజిహ్వయుఁ బెనుమేను ♦ దీర్ఘదంష్ట్ర
లమరు ఘోరమృగం బయి ♦ యగ్నిహోత్ర
గృహములను దీర్థములఁ జైత్య♦వృక్షములను
గ్రుమ్మరితి మాంసభోజి నై ♦ క్రూరమతిని. ౬౧౧

తే. దండకారణ్యతాపస♦కాండములను
గూల నడిచియు రుధిరంబుఁ ♦ గ్రోలి వారి
మాంసముల మెక్కుచు నధర్మ♦మార్గపరత
నొడలు దెలియక మత్తిల్లి ♦ యొక్కనాఁడు. ౬౧౨

సీ. తాపసవేషంబుఁ ♦ దాల్చి మితాహార,యుక్తి భూతావనా♦సక్తిగల్గు
రామభద్రుఁడు మహా♦వ్రత ధరాకన్యయు, మిత్రతేజుండు సౌ♦మిత్రి యుండు
చక్కటికిని బోయి ♦ చిక్కెరా ముని యని, పూర్వవైరంబును ♦ బుద్ధిఁ దలఁచి
వాఁడికొమ్ములు వంచి♦ వేఁడిమి దీపింప, బుద్ధిహీనుఁడ నై ♦ పొడువఁ బోవఁ

తే. జాప మెక్కిడి నాయున్న ♦ చాయఁ [illegible]చి, గరుడమారుతనిస్వన♦కలితవజ్ర
సన్నిభాశుగములమూఁటి ♦ సరగ విడువ, నుఱికితిని వానివేగంబు♦ నెఱుఁగుకతన.

కం. కావున నే బ్రతికితి నా,తోవచ్చినవారు వాఁడి♦తూపులు దాఁకన్
బోవిడిచిరి ప్రాణంబుల, నేవానికి వశము రాము ♦ నెదిరియు బ్రదుకన్. ౬౧౩

చం. విదితబలాఢ్యుఁ డైనరఘు♦వీరునిబారికిఁ దప్పి యెట్టటో
బ్రదికితి నాఁటఁ గోలె నిట ♦ రాక్షసనాయక! సన్న్యసించి ని

ర్మదమున యోగయుక్తి ముని♦మాడ్కిఁ జరించుచు నున్నవాఁడ, నా
హృదయముపాటు నే మనుదు ♦ శ్రీరఘురాముని సంస్మరించినన్. ౬౧౫

కం. భూరిధనుస్సు మృగాజిన,చీరంబులు దాల్చి చెట్టు♦చెట్టున దశకం
ఠా! రాముఁడు గనఁబడెడి న,నారతముం బాశహస్తుఁ ♦ డగుయముపోల్కిన్.

ఉ. రాములు వేనవేలుగను ♦ రావణ! తోఁచెద రెల్లవేళలన్
రామమయంబుగాఁగ విపి♦నంబు సమస్తము గోచరించెడిన్
రాముఁడు లేనిపట్టులను ♦ రాముఁడ కన్బడు,స్వప్నమందునన్
రామునిఁ గాంచి బొబ్బరిలి ♦ రాత్రుల నిద్దుర లేక కుందుదున్. ౬౧౭

కం రామునిపై రన విబుధవి,రామా! వెఱ చెప్ప నేల ♦ రత్నము రథముల్
రామ లని రాదిశబ్ద,స్తోమము చెవిఁబడిన మనము ♦ నుడివడుఁ భీతిన్. ౬౧౮

చం. వలవదు నీకు రామునెడ ♦ వైరము, యుద్ధమునందు నమ్మహా
బలు నెనయంగ లేవు, రఘు♦వర్యుపరాక్రమ మే నెఱుంగుదుం,
బలి నముచిన్ వధింపఁగ స♦మర్థుఁడు, శక్తుఁడ వేని నీవ యు
చ్ఛలమునఁ బోరు, కానియెడ ♦ సైరణ సేయుము బంధుతామృతిన్. ౬౧౯

కం. నే వసుధఁ గొన్నిదినములు, జీవించుట యిష్టమేని ♦ చెప్పకు మయ్యా
రావణ! నాతో నాసీ,తావిభుకథఁ జాలుఁ జాలుఁ ♦ దలపై వచ్చున్. ౬౨౦

ఉ. పెక్కురుసాధువుల్ జగతిఁ ♦ బెద్దయు ధర్మరతాత్మ లయ్యునుం
దక్కినవారిదోషమునఁ ♦ దారు నశించెద, రట్లు నేను నీ
ముక్కడిచేఁతలం జెడుట ♦ యూఢియ, నీబడి రాను నేను, నీ
యిక్కృతి నీ కభీష్ట మగు♦నృత్తిఁ జరింపుము, నన్ను వీడుమీ. ౬౨౧

కం. రాముఁడు నిస్తులసత్త్వ,ద్రాముఁడు పటు తేజుఁ డధిక♦దర్పస్థైర్య
స్థేముఁడు రాక్షసలోకవి, రాముఁడు గా నేల నీకు ♦ రావణ తెలుపన్. ౬౨౨

ఉ హాఁమికతోడ నాదశర♦థాత్మజులన్ మనచుప్పనాతి దా
నే మని డాసె? నంతఁ జన ♦ కీను మెయిం బెరరేచె నాఖరున్
స్తోమముతోడ వాఁడు చని ♦ దొమ్మి యొనర్చి గతించె రాముచే,
రాముఁడు చేసినట్టియప♦రాధ మ దేదియొ పల్కు రావణా. ౬౨౩

కం. చుట్టములహితముఁ గోరుచుఁ, బట్టుగ నాయాడుమేలు♦పలుకులు చేఁదై
తట్టిన రామునిచే నని, గిట్టెదు సహబంధుమిత్ర♦కీర్తిగ ననినన్. ౬౨౪

కం యుక్తంబు క్షమము నగుత,త్సూక్తిని గొనఁడయ్యెఁ దనకె ♦ శుభ మని మరణా
సక్తుం డౌషధములను వి,రక్తిని గ్రహియింపనట్లు ♦ రావణుఁ డాత్మన్. ౬౨౫

రావణుఁడు మారీచునిఁ బరుషంబు లాడి బలాత్కరించి తోడుపడ నంగీకరింపఁ జేయుట.

కం. ఈ చొప్పున నయహితవా,చాచతురత బోధ సేయు♦సచివాగ్రణి మా
రీచు విధిచోదితుఁడు క్షణ,దాచరపతి పరుషఫణితిఁ ♦ దా ని ట్లనియెన్. ౬౨౬

శా. మారీచా! నిను నెవ్వఁ డీకథల సం♦భాషింపఁగాఁ గోరె? నో
రారం బ్రేలితి వేలరా చవుట బీ♦జావాప మోనాఁగ వ్యా
హారంబుల్? మనుజుండు మూర్ఖుఁడును బా♦పాత్ముండు రాముండు; నా
యారాజన్యు నెడాటవుంబనులు నీ♦వా నేస్తు భేదింపఁగన్. ౬౨౭

ఆ. ఆఁడుదాని మొఱుగు ♦ లాలించి రాజ్యంబుఁ, దల్లిఁ దండ్రి హితవి♦తానములను
విడిచి తత్క్షణంబ ♦ నడచు చరణ్యంబు,లందుఁ జొచ్చె నెంత♦మందుఁ డతఁడు.

కం. నీవ కన ఖరనిహంతకు, భూవరతనయునకుఁ బ్రాణ♦ములకుం బ్రియ యా
శ్రీవైదేహి గ్రహించెద, నీవళమా త్రిప్పు నాదు♦నిశ్చితబుద్ధిన్. ౬౨౯

ఉ. వాసవుఁ డాదిగా విబుధ♦వర్గము లైన మదుద్యమంబులన్
వీసమునంతఁ ద్రిప్ప వన ♦ నీ వటరా ననుఁ జక్కదిద్దఁగా?
వాసి గుణంబు దోషము ను♦పాయ మపాయము చెప్పు మన్నఁ గా
దే సచివుండు చెప్పఁదగుఁ ♦ దెల్విగఁ గార్యవినిశ్చయంబునన్? ౬౩౦

కం. ఇది యెట్టని ప్రభు వడిగిన, బ్రదుకం గాంక్షించుమంత్రి ♦ బద్ధాంజలి యై
మదిఁ గలరీతి నణంకువ, విదితము సేయంగఁ దగును ♦ వెర వొనరంగన్. ౬౩౧

కం. హితమును మృదుపూర్వము న,ప్రతికూలము శుభము నైన♦వాక్యముచేతన్
బతికి వివరింపఁ దగు స,మ్మత మగుగతి మంత్రి వినయ♦మండనయుక్తిన్. ౬౩౨

కం. మానార్హుఁ డైనభూపతి, మానవివర్జితము లైన♦మహితశుభోక్తుల్
వీనులఁ బెట్టఁ డదెంతటి,మానిసి వచియించె నేని ♦ మారీచుండా. ౬౩౩

ఆ. వాసవాగ్నిసోమ♦భానుజవరుణుల,విక్రమౌష్ణ్యములును ♦ విపులసౌమ్య
దండములుఁ బ్రసన్న♦తయుఁ దాల్చు భూపతి, యెల్లవేళఁ బూజ్యుఁ ♦ డింతనిజము.

ఉ. నీవును ధర్మముం దెలియ♦నేరక కేవలమోహితుండ వై
యేవియొ కాఱు లాడెదవు ♦ హీనమతీ! పనిపొంటె రాఁగ, ని
న్నీవిషయంబునం దడిగె ♦ నెవ్వఁడు కీడును మేలు? నీకృతిన్
నీ వొనరింపు సాహ్య మని ♦ నే వచియింప ని టేల ప్రేలఁగన్? ౬౩౪

సీ. వినుము నీసాయంబు♦విధము వచించెద, రజతబిందువులచే ♦ రమ్య మైన
బంగరుజింక వై ♦ రంగుగ రామాశ్ర,మముపొంత రాముని♦మహిళయెదుటఁ

దిరుగు చుండుము నీదు♦తీరుఁ గనుంగొని, విస్మయపడుచును ♦ విభునితోడఁ
బద్మాయతాక్షి నీ ♦ బట్టితెమ్మను నంత, దవ్వుగఁ గొనిపోయి ♦ దాశరథిని
తే. జానకీ లక్ష్మణా! యని ♦ చావుకూఁత
రామవాక్యానురూపంబు♦గా మహీజ
వినఁగ వేయుమ యద్దాన ♦ వికల యగుచు
మెలఁత రాముని జూడ సౌ♦మిత్రిఁ బనుచు. ౬౩౬
కం. సౌమిత్రియు సౌహార్దమున, రాముని వెనుకంగఁ బోవు ♦ రాకొమరులు పో
రాముని రామ హరించెద, నామఘవుఁడు శచిని బోలె ♦ హాయిగ నేనున్. ౬౩౭
తే. ఇంతమాత్ర మొనర్చి నీ♦వేగవయ్య, యిచ్చ మెయి నర్ధరాజ్యంబు ♦ నిచ్చువాఁడ
ముందు నీ వేగు కార్యసం♦పూర్తిపొంటె, నిన్ను వెనుకొందు రథమున ♦ నిర్జరారి.
కం. వంచించి రాము సీత గ్రహించి రణముమాట లేక ♦ యేగెద సుఖినై
యించుక సేపున లంకకుఁ, గొంచెపుఁబని దీని నీవు ♦ గూర్పక యున్నన్. ౬౩౯
ఉ. కూరుచువాఁడ మృత్యువును ♦ గొబ్బున, నీ కిది సమ్మతంబ యే
గోరిక సంఘటింపు, మటు ♦ గూడ దటంచును బ్రేలెదే బలా
త్కారమునన్ ఘటించెదవు ♦ తప్పదు, తెల్వని దెచ్చుకో, సుఖో
దారత నుందు రే బ్రతికి ♦ ధారిణిపప్రతికూలభాషణుల్? ౬౪౦
కం. అట కేగ సందియము మృతి, యిటఁ బ్రేలుచు నున్న ధ్రువము ♦ మృత్యువు నాచే
నటు మేలో యిటు మేలో, పటుమతి యోజించి కార్య ♦ పరుఁడవు కమ్మా. ౬౪౧

మారీచుఁడు రావణు నిందించుట.

కం. అని రాజకరణి ముద లిడ, విని మారీచుండు పరుష♦వికటోక్తుల న
ద్దనుజాధిపునకు ననియెం, గనఁగాఁ బ్రతికూల మైన♦గతి నీగతిగన్. ౬౪౨
సీ. పుత్రభృత్యామాత్య♦మిత్రాన్వితంబుగాఁ, జేటు గూర్చెడి యిట్టి♦చెనఁటిపనిని
రావణా! యేపాపి♦రా నీకు బోధించె, సుఖముగా నీ వుంట ♦ చూడలేక
యేకుచ్ఛితుఁడొ నీకు♦మృత్యువక్త్రముఁ జూపెఁ, బడుపొమ్మటంచు ను♦పాయమునను
బలహీను లగుభవ♦త్పరిపంథు లి ట్లీవు, బలవద్విరోధాన ♦ భంగపడఁగఁ
ఆ. దలఁపుఁ గూర్చినారు ♦ తెలియంగ లే వది, హితముఁ జెప్పునట్లు♦హీనుఁ డెవఁడొ
నీదుకూళసేత ♦ నీవ నశింపఁగఁ, గోరుచున్నవాఁడు ♦ కుటిలబుద్ధి. ౬౪౩
శా. లేరా నీకు నమాత్యవర్యు? లిటు తె♦ల్వింబాసి వర్తించు నిన్
గారా దంచు వచింపరా? హితముఁ బ♦ల్కం జూడ రేన్ వారలే
లా రక్షోధిప? భూమి నింకఁ గల రే ♦ ప్రాణాన? దుర్మార్గసం
చారుణ్ భూపతి దిద్దనట్టిసచివుల్ ♦ చాకున్నఁ గీడౌఁ దుదిన్. ౬౪౪

కం. జనపతి ప్రసన్నుఁ డైనను, మొనయును ధర్మార్థకామ♦ములు సచివులకున్
వినుము విపర్యయమునఁ బ్రజ, వనటం బడు మంత్రుల కవి ♦ వ్యర్థంబు లగున్.

తే. రాజమూలంబు విజయధ♦ర్మంబు లగుట, రక్షితవ్యుండు సర్వదా ♦ రాజవరుఁడు
క్రూరుఁడవినీతుఁడును బ్రతి♦కూలుఁ డైన,నృపతియెట్టులురాజ్యంబు♦నేలఁగలఁడు.

కం. క్రూరులు ప్రధాను లైనను, భూరమణునితోడఁ గూలి♦పోదురు తారున్
సారథి మందుం డైనను, వారువములు వానితోడఁ ♦ బడు గుంతలలోన్. ౬౪౭

ఉ. పెక్కురుసాధువుల్ జగతిఁ ♦ బెద్దయు ధర్మరతాత్మ లయ్యునున్
దక్కటివారిదోషమునఁ ♦ దారు నశింతురు బంధుయుక్తులై
నిక్కన భూవిరుద్ధమతి ♦ నిష్ఠురుఁ డై పతి రాజ్య మేలినన్
నక్కలు గాచుమేఁక లన ♦ నాశముఁ బొందెదువారు లోకులున్. ౬౪౮

ఉ. నాయెడ నాకుఁ గాఁగ వ్యస♦నంబు జనింపదు నమ్ము కాకతా
లీయముగాఁగ వచ్చినబ♦లిష్ఠపుఁ జేటున, కీవు మూర్ఖతన్
న్యాయముఁ దప్పి యింద్రియజ♦యంబు గణింపక దుర్వినీత న
త్యాయతసేనతోఁ జెడెద ♦ వంచుఁ దపించెదఁ దన్ను మిత్త్రమై. ౬౪౯

కం. ననుఁ జంపి రామచంద్రుఁడు, నిను వెంటనె చంపుఁ జుమ్ము ♦ నిక్కము నీశ
త్రునిచేఁ దునుమంబడి యోగ,దనుజకులాధీశ నేను ♦ ధన్యుఁడ నగుదున్. ౬౫౦

ఉ. ఆరఘురాముకంటఁ బడి ♦ నప్పుడె చచ్చినవాఁడ నేను, నీ
వారమునన్ వారించి హతుఁ ♦ డయ్యెదు నమ్ముము బాంధవాళితో,
వారిజనేత్ర నెత్తికొని ♦ వచ్చితి వేనియు నీ వ దేడ నీ
యూ రది యేడ రాక్షసకు♦లోత్తమ లెక్కడ నే న దెక్కడన్. ౬౫౧

వసంతతిలక. నీమేలు గోరి యిటు ♦ నేను హితంబుఁ బల్కన్
నామాట నీ వెద స♦న్నాదృతిఁ జేసె దయ్యో
యే మందు రావణ సు♦హృజ్జనపథ్యవాక్యం
బేమాడ్కి మృత్యుగతుఁ ♦ డేర్పడ నాలకించున్. ౬౫౨

చం. అని యసురేశ్వరుం గని భ♦యంబునఁ బోదము లెమ్ము రావణా
ధనురసిబాణపాణి వసు♦ధాతనయాపతి మద్వధోద్యమున్
గనుఁగొన నిట్టనిల్వెన ది♦గాలునఁ జావఁ గలాఁడ, రామచం
ద్రుని ననిఁ దాఁకియుం బసుల♦తో మరణం గలవాఁడుఁ గల్గునే. ౬౫౩

తే. దండధరదండమున నిహ♦తుండ వైన, నీకు నాకును సరిపోయె ♦ నేస్త మిచటఁ
జేటుకాలంబునకుఁ దగు♦చెనఁటిబుద్ధిఁ, జేసి చెడిపోవుని న్నేమి ♦ చేయుదమ్ము.

తే. నాయనా యిదె పోవుచున్నాఁడ నీకు స్వస్తి యగుఁ గాత మనినను ♦ సంప్రహృష్ట
చిత్తుఁడై పల్కు రాక్షస ♦ శేఖరుండు, దనదు కౌఁగిటఁ జేర్చి యా♦తనిని దమిని.

శా. సైరా యిట్టులు మాటలాడ వలదా ♦ శౌండీర్యయుక్తంబుగా
నారం జూచిన మద్వచస్సరణిగా♦హా యిప్పుడై తీవు పో
మారీచుండవు పూర్వ మెన్నఁడవొ, మా♦మారీచుఁ డట్లాడు నే,
యారోహింపుము రత్నభూషితమదీ♦యస్యందనంబున్ వెసన్. ౬౫౬

→ రావణమారీచులు పంచవటికిఁ బ్రయాణ మగుట. ←

ఉ. వచ్చెద నేను దోస, యట ♦ వచ్చి ధరాసుత మోసగించి నీ
యిచ్చను బొమ్ము, నేనును మ♦హీసుత యొంటిగ నుండ బల్మి మైఁ
జెచ్చెర సంగ్రహించికొని ♦ చేరెద లంక, నటంచుఁ దద్రథం
బచ్చలపాది యెక్కి చనె ♦ నాశ్రమమండలి దాఁటి చయ్యనన్. ౬౫౭

చం. చని చని రాక్షసేశ్వరుఁడు ♦ శైలసరిద్వనభూరిరాష్ట్రప
త్తననగరంబులం గడచి ♦ దండకలో రఘురామునాశ్రమం
బును గని తేరు డిగ్గి కర♦మున్ దన కేలఁ గదించి మిత్రుతో
ననియె నరంటిచెట్లు గల♦యద్దియె రామునివాస మోసఖా. ౬౫౮

→ మారీచుఁడు మాయామృగం బగుట. ←

సీ. మనము వచ్చినయట్టి♦పనిని గానిమ్మన, ననఘమణిశృంగ♦గ్రములును
దెలుపు నల్పును గల♦లలితముఖంబును, గెందమ్మికల్వడా♦లంద మైన
యాస్యంబు నింద్రనీ♦లాభ కర్ణములు, కించిదభ్యున్నత♦గ్రీవ మొనరి
నీలదళాధరం ♦ బోలిఁ గుందేందువజ్రాభదంతము ♦ నబ్జకేస
తే. రములఁ బోలెడివీఁపు పా♦ర్శ్వమ్ము మధూక
కాంతి వైడూర్యనిభఖుర♦గణము సుతను
జంఘలును గల్గి వాసవ♦చాపతుల్య
మూర్ధ్వపుచ్ఛంబు మెఱుఁగుల♦యొప్పు గలిగి ౬౫౯

కం. నిమిషంబున మారీచుఁడు, రమణీయం బైనహరిణ♦రాజం బగుచున్
క్రమముగఁ దిరుగుచు రామా,శ్రమమున్ వెలిఁగించె నాయ♦రణ్యమునందున్.

ఉ. జానకి బేలుపుచ్చ దను♦జప్రవరుం డట లేఁజిగుళ్లనున్
మానుగఁ ద్రుంచు, లేఁగసవు♦సం జరియించు, గ్రసించు, వెంచి రం
భానవగేహకంబుల న♦మందగతిన్ విహరించుఁ, దన్ను స
జ్జానస చూడఁగల్గుతల♦మందు యథామతి సంచరించెడున్. ౬౬౦

కం. పఱచున్ దవ్వకఁ బచ్చికఁ, గఱచున్ మృగయూథములను ♦ గలయున్ భ్రమణిక్
వెఱచుం జను మరలున్ వా, తెఱచుం బన్నుండు కొన్ని♦తెరువుల యందున్.

కం. ఆశ్రమముఁ జేర వచ్చుఁగ, మైశ్రమము హరించునట్లు ♦ మహిఁ బచ్చికపై
విశ్రమ మొనరఁ బరుండు గ,తశ్రమ మైనట్లు లేచి ♦ తటుకునఁ బోవున్. ౬౬౩

కం. పలురంగుల మెయిబిందులు, తళుకొత్త చివాలటంచు ♦ దాఁటుఁగ దోఁటఁగ
నిలుచుం దరలుఁగ మరలుం, దొలఁగుఁగ మలఁగుఁగ హొరంగు ♦ దోరము గాఁగన్.

ఉ. మండలనుండి వచ్చు నవ♦మండలచిత్రగతిం జరించు నా
సుందరి చూడ నిట్టటులు ♦ చూచును నిట్లు చరింపఁ గానసం
బందలియన్యజంతుచయ ♦ మాదట డాసియు మూరుకొంచు వే
చిందఱవంద లై భయము♦చేఁ బఱచుఁగ దశదిక్తటంబులన్. ౬౬౫

కం. మృగవధరతుఁ డయ్యును నా,మృగలోచన మోసగింప ♦ స్పృశియించును ద
న్మృగముల మఱుఁ గిడుచును నై,జగుణముఁ దత్కాలమంద ♦ జానకి నెమ్మిన్.

→ జానకి మాయామృగంబును జూచుట. ←

కం. కుసుమాపచయక్రీడా,లసమాన యశోకచూత♦లాలితసుమనో
విసరంబులఁ గోయుచు నా,యసమానమృగంబుఁ గాంచి ♦ యబ్బుర పోయెన్.

తే. హరిదంతోష్ఠి విస్మయ♦హాసితనేత్ర
స్నేహపూర్వంబుగాఁ జూచెఁ ♦ జిత్రమృగము
మదిరలోచన తనుఁ జూచి ♦ మునము గొనెడి
కొలఁది నదియును వింతవే♦డ్కల నొనర్చు. ౬౬౮

తే. పసిఁడి వెండిజిగుల్ మీఱు♦ప్రక్కలమరఁ,గాన వెలిఁగించుచిత్రమృ♦గంబుఁ గాంచి
రండు రం డని సతి పిల్చెఁ ♦ బ్రాణనాథు, సంభృతాయుధు లక్ష్మణు ♦ సత్వరముగ,

శా. చేర న్వచ్చి సుమిత్రపట్టి కని యా♦జింకం గడుఁగ శంకచే
శ్రీరాముం గని యిట్లు వాకొనియె, మా♦రీచాసురుం డేతదా
కారం బూని మునీశపాళి మృగయా♦కాంతాగతోర్వీశులన్
గ్రూరుం డై వధియించు నీయడవిఁ గా♦కుత్స్థాన్వయగ్రామణీ. ౬౭౦

కం. మాయావి యల్లయసురుఁడె, మాయామృగరూప మెత్తి ♦ మలయును గంధ
ర్వాయతపురి యట్టిది యీ, కాయము నిక్కంబు గాదు ♦ కంజదళాక్షా. ౬౭౧

→ సీత మాయామృగంబును బట్టి తెమ్మని కోరుట. ←

ఉ. కంటిమె వింటిమే కనక♦కాంతిమణీమయ మామృగంబు, నా
కంటికిఁ జూడ మాయ యనఁ♦గా, శుచిహాసిని భర్తఁ జేరి వా
ల్గంటి మఱంది నాఁగి నిజ♦కాంతునితో మృగచర్మమందు వో
నంటినమక్కువం బలికెఁ ♦ బ్రాణధవా! విను మాస గొల్పెడిన్. ౬౭౨

ఉ. దాని మహాభుజా! లఘువి♦ధంబునఁ బట్టుమ, కేళి కౌను, నీ
కానసమందుఁ జూడమె మృ♦గంబులభల్లుకకిన్నరాళులన్
వానరచామరంబులను ♦ వానికి నీగుణశోభ గల్గెనే?
కానము దీనితుల్య మగు♦కాంతమృగంబు నిజంబు వల్లభా. ౬౨౩

ఉ. జింకలు లేవె లోకమునఁ ♦ జిత్రమృగంబుల నెన్ని చూడ, మీ
పొంకపువన్నెయుం జనవు♦పోణిమి కంటిమె దేనియందు? న
ల్వంకల మేనికాంతులు ద♦ళంబుగఁ జల్లుచుఁ గానలోన నే
ణాంకునిఁబోలి యున్నది ప్రి♦యా! దయ దానిని బట్టి తేఁగదే. ౬౨౪

తే. ఔర రూపంబు బళిబళీ ♦ యౌరరె లక్ష్మి, స్వరముసంపద బళిర ప్ర♦శస్త మనఘ
మద్భుతం బైనయీ లేడి ♦ ప్రాణనాథ, లాగుచున్నది నామది ♦ బాగుగాను.

ఉ. జీవముతోడఁ బట్టుపడఁ ♦ జిత్రము గల్గున దీనికంటె నొం
డావలఁ, గానసస్థితి స♦మాప్తము చెందఁ బురంబుఁ జేర మో
దావహభూషణం బగుమ ♦ నంతిపురంబు సలంకరింపదే
భావనచేసి చూడుము నృ♦పాలశిరోమణి! మద్వచస్థితుల్. ౬౨౬

కం. భరతునకున్ మీకును నా, కరయుము మాయత్తలకును ♦ వ్యక్తంబుగ నీ
హరిణము విస్మయజనకము, పురుషోత్తమ దీనిభంగి ♦ బుద్ధిం గనుమీ. ౬౨౭

తే. ప్రాణములతోడ నియ్యది ♦ పట్టుపడక, పోయినను దీనిచర్మ మ♦మేయముదముఁ
గూర్చుఁ బచ్చికబ్బుసిమీఁదఁ ♦ బఱచి దీనిఁ, గోర్కి చేసెద నీతోడఁ ♦ గూరుచుండ.

చం. అది యిది లేదు గావలయు ♦ నంచుఁ బతిన్ వ్యథ పెట్టు టెంతయున్
సుదతికిఁ గ్రూరమైనపని ♦ సుమ్ము, మదాశయ మిద్ది, యైన ని
య్యది తనమేనికాంతిఁ గడు♦నచ్చెరువున్ ఘటియించె నా కనన్
విదితపరాక్రముండు మృగ♦విస్మయకారణవర్ణశృంగముల్ ౬౨౯

కం. కాంచనరోమంబులు ర, త్నాంచితశృంగములు నీర♦జాప్తప్రభయున్
మించిననక్షత్రంబుల, పంచును వెర గొల్ప మిగుల ♦ సమ్మదపరుఁ డై. ౬౩౦

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు సమాధానముఁ జెప్పుట.

కం. సీతావాక్యము విని మృగ, రీతిం గని యాసపడుచు ♦ శ్రీరఘుపతి భూ
జాతాప్రచోదితుం డై, భ్రాతం గని యిట్టు లనియెఁ ♦ బరమముదమునన్. ౬౩౧

ఉ. కంటివె లక్ష్మణా! ధరణి♦కన్యకకుం గలజింకయాళి, మా
కంటిమె యిట్టిరూపమును ♦ గల్గుమృగం, బిఁకఁ గల్గ నేర్చు నే,
వింటిమె నందనంబునఁ గు♦బేరవనంబున నైన నుంట, మి
న్నంటెను దేజ హాటకస♦మంచితబిందుకబృందరమ్య మై. ౬౩౨

తే. రోమములు ప్రతిలోమానులోమములను
గొనబు మీఱెడి నావలించినను వెఱ
మేఘమున నుండి వెల్వడు మెఱుఁగువోలె
నగ్నిశిఖవోలు నాలుక ♦ యాననమున. ౨౮౩

తే. ఇంద్రనీలసమం బయి ♦ యెసఁగు మోము, శంఖముక్తానిభం బగు ♦ జఠరసీమ
మేలిసౌందర్యములదీవి ♦ మృగము లీవి, యె వ్వి మానసమును హరి ♦ యింప లేదొ.

కం. నానారత్నమయము జాం, బూనదశుభవర్ణకలిత ♦ ముగ రూపంబుగ
మానుగఁ గనఁ గరఁగదె యే, మానసమును గాల సీత ♦ మా టేమిటికిన్. ౨౮౪

సీ. ఆమిషార్థము విహా ♦ రార్థంబు మృగముల, ధానుష్కులైనట్టి ♦ ధరణిపతులు
మృగయాభిరతిఁ ద్రుంతు ♦ పృథ్వీతలేంద్రులు, ధాతువు లణిహేమ ♦ ధననిచయము
లాఖేటమునఁ గాదె ♦ యార్జింతు రుక్రసం, కల్పకలితవస్తు ♦ కాండము లన
వసుధేశ్వరునకు స ♦ ర్వంబును వనమునఁ, గలిగిన దే కదా ♦ లలితచరిత

తే. యర్థకాముకు లెట్టిప ♦ దార్థమందు, నాసచేతను వనచారు ♦ లగుచు దాని
సంగ్రహించెదరో యట్టి ♦ శాస్త్రవేత్త, లైనవిబుధులు దాని నే ♦ యర్థ్యమంద్రు.

కం. ఈమృగపు సికాంచనమయ, మామహితాజినమునందు ♦ సనసీసుతయుఁ
దా మేలుపడియె నాతో, సౌమిత్రీ! కూరుచుండి ♦ సమ్మదమారన్. ౨౮౭

కం. మృదులతఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన, కదళీప్రియకప్రవేణి ♦ కాచర్మములన్
విదిత మగు మేషచర్మము, మదిఁ జూడుము దీనితో స ♦ మానం బగునే. ౨౮౮

కం. ధారిణి యీమృగరత్నము, తారాపథమందు వెలుఁగు ♦ దైవతహరిణం
బీరెండు నాకుఁ జూడం, గా రమణీయములు దక్కు ♦ గావు నిజముగన్. ౨౮౯

↞ { శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుతో మారీచమాయయేని మాయామృగం బవశ్యవధ్యం బని చెప్పుట. } ↠

ఉ. నీవు వచించినట్లు రజ ♦ నీచరమాయయ యేని దీని దు
ర్భావ మడంగఁ జంపుటయె ♦ భవ్యము చూ, యిటు తాటకేయుఁడే
కావలుఁ డై మునీశ్వరజ ♦ ఘూసువు నై చరియించుచున్ నృపా
లావళి రాఁగ వేఁటలకు ♦ నట్టె వధించును వారి వంచనన్. ౨౯౦

ఉ. ఏపున దీనిఁ జంపుటయె ♦ యెంతయుఁ గార్యము పూర్వ మిందు వా
తాపి యనంగ రక్కసుఁడు ♦ తాపసగర్భములందుఁ జొచ్చి యా
లోపల నుండి తేలువలె ♦ లూనతదీయపిచిండుఁడౌచు హీం
సాపరుఁ డై చరించు చవ ♦ సానమునం దొకనాఁ డగస్త్యు చేన్. ౨౯౧

కం. భక్షింపంబడి యాతఁడు, కుక్షి వెడలి ఛేద నున్నఁ ♦ గుంభభవుం డా
రాక్షసునకు ననియెన్ హృద, యక్షోభముగాఁగ నగుచు ♦ నమరవిరోధీ! ౧౯౨

తే. సరకు సేయక బ్రాహ్మణ ♦ సంతతులను, నీదు తేజంబునను జంపి ♦ నిష్ఠురతను
బాపచరితుండ వైతి వి ♦ వ్వాట నీవు, జీర్ణ మై పొమ్ము నాగర్భ ♦ సీమ ననియె. ౧౯౩

కం. ఈతండును జూడఁగ నా, వాతాపిని బోలఁడా య ♦ వశ్యము ఘటసం
జాతునిచే నతఁ డీల్గిన, భాతిని నాచే నితండు ♦ పైపడి చచ్చున్. ౧౯౪

కం. సన్నాహంబున జానకిఁ, బన్నుగ రక్షింపు మీవు ♦ పదిలంబుగ నీ
కన్నియు పై నున్నవి మన, యున్న ప్రయత్నములు కావు ♦ మా సతి శ్రద్ధన్. ౧౯౫

కం. ఈమృగమును వధయింపఁగ, నో మెయిపునఁ బట్టుకొనఁగ ♦ నో నేఁ బోదున్
సౌమిత్రి! కంటె జానకి, యామృగచర్మంబుఁ జూచు ♦ వ్యామోహంబున్. ౧౯౬

ఉ. కావున నొక్క శాతతర ♦ కాండమునన్ హరిణంబుఁ ద్రుంచి నే
నావరచర్మముం గొని ర ♦ యంబున వచ్చెద, నంతదాఁక నీ
తావరవర్ణినిన్ మిగులఁ ♦ దత్పరతం గడు నప్రమాద మే
ధావిభవంబు మీఱఁగ స ♦ దా పరిరక్ష యొనర్పు తమ్ముఁడా. ౧౯౭

మత్తకోకిలము. దక్షుఁడున్ దృఢసత్త్వుఁడున్ మతి ♦ ధైర్యయుక్తుఁడు లక్ష్మణా!
పక్షిరాజు జటాయు వియ్యెడ ♦ బాసమై చరియింపఁగా
రక్షణంబు ఘటింపుమీ యుడు ♦ రాజబింబసమాస్యకున్
దీక్షఁ బూని ప్రమాద మేది ప్ర ♦ తిక్షణంబును శంకివై. ౧౯౮

శ్రీరాముఁడు మాయామృగము వెంటఁ బోవుట.

కం. అని ముప్పొంపులవిలుఁ గొని, కనకత్సరుఖడ్గవరముఁ ♦ గనదొనలును న
మ్మనుకులుఁడు కట్టుకొని వెసఁ, జనె మాయామృగముఁ బట్టు, సంరంభమునన్. ౧౯౯

ఉ. వింటిని గేలఁ బూని వెను ♦ వెంటను వచ్చెడురాముఁ జూచి లోఁ
దంటమలాడ గుండెలు త ♦ టాలునఁ గన్బడ కేగి వెండియున్
గంటికిఁ దోఁప దూరముగఁ ♦ గాంచి రఘూత్తముఁ డుగ్రవేగుఁ డై
వెంట నె కూడఁబాఱ నది ♦ వృక్షచయంబుల డాఁగుఁ దోఁచెడున్. ౨౦౦

సీ. చేపడె నిదె యని ♦ వే పట్టఁ బోయినఁ, జెంగున మెలపునఁ ♦ జౌకళించు
గడుదవ్వు చనె నిది ♦ గడు సంచు నిలిచినఁ, దారసంబున నటఁ ♦ దారు చుండుఁ
బరువువాఱుచు దీనిఁ ♦ బట్టెద నని పాఱఁ, బొదలలోపలఁ దూఱి ♦ యొదిఁగియుండుఁ
జిక్కెఁ బో యిది యని ♦ చే చాఁపఁ బోవఁ జివ్వుక్కున నొకవైపు ♦ చిక్కకుఱుకుఁ

తే. దోఁచుఁ దోఁపకుండు ♦ దూరంబుచను డాయు, నెదురు వచ్చు మిగుల ♦ బెదరి చూచు
మాఱు మొగము పెట్టు ♦ మాటాడు తారాడు, తేఁకగనవు మేఁగు ♦ లీలఁ గినుగు.

మాలి. కనఁగనఁ గాంతుల్ ♦ గ్రక్కుచున్ నిల్చు ధన్వికిన్
గనుచుఁ గనుచుఁ బాఱు ♦ దవ్వుగాఁ జిక్కకుండన్
మునుఁగు వెఱను బాణం♦బుం గనున్ మింట నాడన్
వనుల దరుల డాఁగున్ ♦ వంచనన్ గాని మ్రాఁగున్. ౨౦౨

సీ. వెఱచెఁ బో యని విల్లు♦మఱుఁగిడి డాయంగఁ, దిన్నతిన్నగ ముసు♦మున్నవోవుఁ
జంపెదఁ గాకంచుఁ ♦ జాపంబుఁ దీసిన, బెదరినభంగిఁ గు♦ప్పించియెగయుఁ
దనవెంట వచ్చెడు♦జననాథుఁ జూడని,యట్టులై పచ్చిక ♦ నాకుచుండు
రద్దు సేయక పొంచు♦రాములీలాగతి, నోరచూపులఁ జూచు ♦ నొంటికంట

ఆ. మఱుఁగుఁ జేరు బయల ♦ మెఱయును మబ్బుల,నడిమిచందురుండు ♦ నాఁగ నిట్లు
కాన వచ్చి కొంత ♦ కానరాక యొకింత, సేగెఁ దీసికొనుచు ♦ నెంతొ దవ్వు ౨౦౩

సీ. ఒకమాఱు పొదలలో ♦ నొదిగి నట్టులె యుండు, నంచునఁ జేరఁ ద♦న్వేఁగి యుండు
నొకసారి నేలపై ♦ నొయ్యనఁ బన్నుండుఁ, జే సాఁచునంతలోఁ ♦ జిక్కకుండు
నొకతూరి నాయాస♦వికలత నిలుచుండు, బడలె నం చేగఁ గ♦న్పడక యుండు
నొకపారి వింతవే♦డుకల నాడుచు నుండుఁ, బట్టఁ జూచినయంతఁ ♦ బాఱు చుండు

ఆ. వికటహరిణ మిట్లు ♦ గికురించి వంచించి, యటమటించి మిగులఁ ♦ దటమటించి
మోసగించి మాయ♦ముంచి తాఁ బేలించి, తచ్చనలను రాము ♦ దవ్వు లాఁగె. ౨౦౪

కం. అంత రుషావివశత సంభ్రాంతుం డయి రామవిభుఁడు ♦ బడలిక నిలిచెన్
భ్రాంతమహావృక్షచ్ఛాయాంతరమున శాద్వలమున ♦ నంతట నదియున్ ౨౦౫

కం. జింకలమందలలోపలఁ, బొంకంబుగఁ గూడి మాడి ♦ పొదలుచుఁ దోఁచెన్
సంకటతలమున రాముఁడు, బింకంబునఁ బట్టఁ బోవఁ ♦ బెల్కుఱి యుఱికెన్.

ఉ. వెండియు వృక్షషండపద♦వీగతమై కనఁబడ్డ రామచం
ద్రుండు నితాంతరోషమున ♦ ద్రుంచెద దీని నటంచుఁ బూని మా
ర్తండరుచిప్రచండభయ♦దద్రుహిణప్రవినిర్మితాస్త్రము
ద్దండత నారిఁ గూర్చి మృగ♦దానవునిన్ గుఱి చూచి వైచినన్. ౨౦౬

శ్రీరామునిబాణముచే మారీచుఁడు హాలక్ష్మణా యని యఱచి చచ్చుట.

శా. ఆనారాచము తాటకాతనయుమా♦యాదేహముం దూఱి వే
గానన్ వానిద యాహృదిం బగుల ఘ♦ట్కారంబుతోఁ జీల్పఁగా
నానాకీశవిరోధి తాటిపొడవా♦యస్త్రాహతి న్నిట్టపా
లై నేలం బడె భైరవారవముతో ♦ నల్పాయు వీరీతిగన్ ౨౦౭

చం. మరణముఁ గూరుచుం దనదు♦మాయశరీరము వీడి యెట్టులా
ధరణితనూజ లక్ష్మణుని ♦ దవ్వుగఁ బంపును, రావణుండు నే

కరణి హరింపఁ గల్గు నల♦కంజదళాక్షి నటంచు యోజనా
పరుఁ డయి యట్ల భంగి రఘు♦వర్యు నెలుంగునుబోలు నెల్గునన్. ౨౦౯

కం. హాసీత లక్ష్మణా యని, మాసరగవ మార నఱచి ♦ మనుజాదుఁడు నై
జాసురరూపముతోడ నిజాసువులన్ విడిచి యవని ♦ నాక్షణమ పడెన్. ౨౧౦

తే. హేమమాలి మహాదంష్ట్రు ♦ హేమభూషుఁ, జిత్ర కేయూరమండితు ♦ శితకలంబ
నిహతు రాక్షసరూపు ని♦ర్భిన్నభయద, వేషు రక్తాంగు క్షితితల♦వేష్టమాను ౨౧౧

మ. కని సౌమిత్రి వచించినట్టి యలవా♦క్యంబుల్ మదిం దోఁపఁగా
జనకాపత్యముపై మనం బరుగఁ గౌ♦సల్యాత్మజుం డాత్మలో
ననుజుం డియ్యది తాటకాతనయుమా♦యల్ పో యటం చెంచె మ
త్సునిశాతాస్త్రనిహన్యమానుఁ డితఁ డా♦దోషాటనాథుండె యౌ. ౨౧౨

కం. హాసీతా లక్ష్మణ యని, యాసురనాథుండు బిగ్గ ♦ నఱచుచుఁ జచ్చెన్
భూసుతయును సౌమిత్రియు, నేసందమువార లైరొ ♦ యెలుఁగున్ వినుటన్.

కం. అని భీతి మేనఁ బులకలు, జనియింపఁగ నొందుమృగముఁ ♦ జంపినమాంసం
బును గొని యాశ్రమభూమికిఁ, జను చుండెను రాముఁ డెంతొ♦సత్వరుఁ డగుచున్.

సీత లక్ష్మణుని రామునకు సహాయుండుగఁ బొమ్మనుట.

ఉ. అక్కడ భర్తృకంఠసదృ♦శార్తరవంబును నాలకించి య
మ్మక్క! యిదేమి లక్ష్మణ! ర♦యంబునఁ బట్టిడు రాముఁ జూడ నా
కక్కట గుండె ఝల్లు మనెఁ ♦ బ్రాణము తత్తఱలాడఁ జొచ్చెఁ దా
నెక్కటి యెందుఁ జిక్కెనొ మ♦తేమి ఘటిల్లెనొ యేమి సేయుదున్. ౨౧౫

చం. అఱచుచు నున్నవాఁడు భవ♦దగ్రజుఁ డాతనిఁ గావఁ బోఁగదే
బిఱబిఱ, నాదుతమ్ముఁ డతి♦వీరుఁడు బాసట యౌ నటంచు న
త్తెఱఁగున నాసలం గొనెనొ ♦ ధీరుఁడు రాక్షసకోటి ముట్టఁ బె
ల్లుఱటి హరిసంచయావృతము ♦ కోడెవిధంబున నుమ్మలింపఁడే. ౨౧౬

కం. అని చెప్ప లక్ష్మణుండును, దనయగ్రజుశాసనంబుఁ ♦ దలఁచి చనక ని
ల్చినఁ గని కుపితాత్మిక యై, జనకతనూజాత యిట్లు ♦ సౌమిత్రి కనున్. ౨౧౭

సీత లక్ష్మణునిఁ గోపించి పలుకుట.

శా. సౌమిత్రీ! భవదగ్రజాతునకుఁ గ♦ష్టం బైన యీకాలమం
దేమాత్రంబును నీవు దోడ్పడఁగ నూ♦హింపంగ నున్ లేమి నో
రా మిత్రాకృతి సంచరించెడిమహా♦ప్రత్యర్థి వం చెంతు ద
ప్పా విరా! రాముఁడు నీకు నేచెఱుగులం ♦ గావించె నో సంచకా. ౨౧౮

చం. ఎఱిఁగితి లెమ్ము నీ తెఱఁగు ♦ లెల్లను లక్ష్మణ! రామచంద్రుచేఁ
గల యభిలాష చేసెదవు ♦ కల్మషచిత్తుఁడ! నానిమిత్త మా
మొఱ చెవులారఁగా వినియు ♦ మోహము మైనడు గత్తి పెట్ట కి
ట్లుఱక తిరుండ నైతి, విటు ♦ లోర్వుమెయిన్ సుజనుండు నిల్చునే! ౨౦౯

ఉ. అన్నకుఁ జేటు గూరుట ప్రియం బగు నీ కెవ స్నేహ మన్నపై
నున్న నిజంబు నీవు వనిఁ ♦ జొచ్చుట ముఖ్యము రాముకై కదా
యన్నిరఘూత్తమప్రాణమున ♦ కాపద వచ్చినవేళ నేమిగా
న న్నిటఁ గాచి యుండెదు మనంబున జంకవ యెంత చెప్పినన్. ౨౧౦

కం. భీతహరిణాక్షి యీగతి, భీతహరిణిచందమునను ♦ బెగ్గిలి బాష్ప
వ్రాతములు దొరఁగఁ బలికిన, క్ష్మాతనయామణిని గాంచి ♦ సౌమిత్రి యనున్.

లక్ష్మణుఁడు సీతకు సమాధానముఁ జెప్పుట.

చం. వదిన! యి కేటి కష్ట భయ ♦ పాటునఁ గుందెదు, నీమనోహరున్
త్రిదశమనుష్యయక్షఫణి ♦ దేవవిరోధిపిశాచనాయకుల్
కదనమునందుఁ దాఁకియు ము ♦ ఖాముఖి నిల్వఁ గలారె? వారికిన్
బ్రదుకులు దీపుగావె? మఱి ♦ ప్రాణము లంతటిచేఁదె యేరికిన్? ౨౧౧

చం. ఇటు తగు నమ్మ నీకు వచి ♦ యింపఁగ, రాముఁ డవధ్యుఁ డెందు, నె
క్కటి నిను వీడి నాకుఁ జనఁ ♦ గా లెటు లాఁడెడి, ముజ్జగంబు లొ
క్కటఁ బయి నెత్తెనేని సస ♦ గప్రతిపంథిమహద్గణంబునేన్
దిటముగ రాముఁ డాశుగ త ♦ తిం బరిమార్చును దీర్చు నందఱన్. ౨౧౩

కం. నమ్ముము నామాటను మది, నిమ్ముళముం గనుము దేవి ♦ నీనాథుఁడు శీ
ఘ్రమ్మున మృగముం జంపి సుఖమ్ముగ నిటు వచ్చు నేల ♦ కళవళపడఁగన్. ౨౧౪

కం. రామునిస్వరంబు గా దది, యేమాయావియొ రవంబు ♦ నెసఁగించెఁ జుమీ
యే మన గంధర్వనగర, మా మాన్యుని కలుగఁ జేసె ♦ నాయసురుం డే. ౨౧౫

ఉ. ఇల్లడపెట్టి పోయె నిను ♦ నిర్వ్యాజ రాఘవుఁ, డస్మహాత్ముప
ల్కెల్లను బొల్లు చేసి యెటు ♦ లేగుదు, వైరము పూని యున్నవా
రల్లఖరుండు చచ్చినది ♦ యాదిగ రాక్షసు లెల్ల, వారలే
కల్లరవంబు నించెదరు ♦ ఘాతుకులై సతి యేల చింతిలన్. ౨౧౬

సీత లక్ష్మణుని నిష్ఠురంబులు పల్కుట.

కం. అని సౌమిత్రి వచించిన, జనకతనూజాత కోప ♦ సంరక్తవిలో
చనయై పరుసనివాక్కుల, ననియెన్ బుద్ధిపాది దైవ ♦ యాలక్ష్మణునిన్, ౨౧౭

ఉ. ఓరి దయావిహీన విన ♦ రోరి నృశంస యనార్య పంచకా
యోరి సువంశపాంసన గు ♦ ణోన్నతుఁ డౌ రఘురాము చేటు నీ
కారయ సమ్మతం బిది య ♦ థార్థము సు మ్మటు కానిచోటఁ గ
న్నారఁగఁ గీడు గాంచి యటు ♦ లాడెదవా చెడుగా దిటంబుగన్. ౨౨౮

కం. కా దిట్టిది చిత్రము దా, యాదులు ప్రచ్ఛన్న వేషు ♦ లై నిత్యంబున్
లో దయ మాలుచు నీవలె, నోదుర్మతి కీడు సేయ ♦ నులుకరు వింటే. ౨౨౯

శా. నీవే వచ్చితొ కైకయీతనయుఁడే ♦ నిన్నంపెనో కాని మా
యావేషం బిటు లూని నాకొఱక దు ♦ ష్టా! యొంటివై నొంటివాఁ
డౌ వాత్సల్యపయోధి రాముబడి ఘో ♦ రారణ్యముల్ సొచ్చి దు
ర్భావా వచ్చితి పీవు దోడ్పడఁగ స ♦ ద్భావంబునన్ వచ్చితే. ౨౩౦

కం. నీకోరిక యో మఱి యా, కైకేయీతనయు తలఁపొ ♦ కడఁ గనుసటరా
యా కమలాక్షుని భార్యను, గైకొందు నె యొండువానిఁ ♦ గలలో నైనన్. ౨౩౧

కం. రాముండు లేకయుండిన, నీమేనన్ నిలుపుదాన ♦ నే ప్రాణంబున్
సౌమిత్రి! నీవ చూడఁగ, నే మరణించెదను గనుము ♦ యీనిమిషమునన్. ౨౩౨

లక్ష్మణుఁడు సీతపైఁ గోపించి రామునొద్దకుఁ బోవుట.

చం. అని వినరానివాక్కు లిటు ♦ లాడిన జానకిఁ జూచి మేనియం
దొవర గగుర్పు రోఁజ కర ♦ యుగ్మము మోడ్చి జితేంద్రియుండు ప
ల్కెను బదులాడఁగా మనసు ♦ లే దిఁక, దైవత మీవు నాకు, ని
ట్లనుచితనిష్ఠురోక్తి జన ♦ కాత్మజ వింతలుగావు స్త్రీలకున్. ౨౩౩

చం. ఇది సహజంబు లోకమున ♦ నింతుల కెల్ల, విముక్తధర్మదు
ర్హృదయలు చంచలాత్మికలు ♦ నెంతయుఁ గ్రూరలు భేదకారిణుల్
ముదితలు, కొఱ్ఱు గాల్చి చెవి ♦ లోపలఁ గ్రుచ్చినయట్టు లయ్యెనో
మద వతి నీదుపల్కు రవ ♦ మాత్రమ యేని సహింప నేర్తునే. ౨౩౪

ఆ. సాక్షిభూతు లగుచు ♦ సర్వవనేచరు, ల్వినెడివారు గాక ♦ విశదముగను
న్యాయవాది నగుచు ♦ న్యాయంబుఁ బలికిన, నన్ను నీ వనిన చె ♦ నంటిపల్కు ౨౩౫

కం. ఛీ పో పాడుగ నీ విపు, డే పాపిష్ఠంబు స్త్రీత్వ ♦ మిల సహజముగాఁ
గోపన గురువాక్యస్థితు, నీపగిది న్నన్ను సంశ ♦ యించినకతనన్. ౨౩౬

కం. పోయెద రామునికడ కిపు, డే యబలా! నీకు స్వస్తి ♦ యొసఁగుత దేవీ
యీయటవి దేవతావళి, పాయక రక్షించుఁగాక ♦ పద్మాక్షి నినున్. ౨౩౭

కం. నాకు నిమిత్తము లెంతయు, భీకరమై తోఁచె రామ ♦ వీరుని పోనే
నీకడకు వచ్చి వైదేహీ! కందునొ కనఁగలేనొ ♦ యిచ్చట నిన్నున్. ౨౩౮

చం.అనుచు సుమిత్రపట్టి దను ♦ నాడిన జానకి బాష్పపూరముల్
కనుఁగవఁ గాఱ నేడ్చుచును ♦ గర్ణకఠోరముగాఁగఁ బల్కు నేఁ
డినవ విషంబు, గౌతమిని ♦ దీఱెద, నే నురిపోఁతఁ జత్తు, వ
హ్నిని బడుదానఁ, గాక పరు♦నిఁ స్పృశియింతును కాలిఁ బ్రేలనేన్. ౨౩౯

కం.అని పల్కి బిగ్గ నేడ్చుచుఁ, దనయుదరము బాఁదుకొనుచుఁ ♦ దనహస్తములన్
జనకజ యుండిన లక్ష్మణుఁ, డనునయములు పల్కు మాట ♦ లాడదు సతియున్. ౨౪౦

కం.సౌమిత్రి యంతనించుక, కైమోడ్పున నతియొనర్చి ♦ కదలి పలుమఱున్
భూమిజఁ గనుచుం గుపితుఁడు, దా మది గొల్పకయుఁ బోయెఁ ♦ ద్వరఁ జని నట్టుల్.

రావణుఁడు యతివేషము ధరించుట.

సీ. అది సందుగాఁ గొని ♦ పదిశిరంబులవాఁకుఁ, డాసీత డాయంగ ♦ నరుగ నెంచి
సన్న్యాసివేషంబు ♦ సరగన ధరియించి, శ్లక్ష్ణకాషాయవ♦స్త్రంబుఁ గట్టి
వామభుజంబున ♦ వఱల యష్టి కమండ,లువులు ఛత్రముసిగ♦లును వహించి
పావలు దొడిగి య♦పద్మాక్షి పోవరు, ల్వెడిచి పోవఁగ రవి♦విధులు లేని
తే.సంధ్య నలమెడియిరు లన ♦ శశివిహీన, రోహిణిని డాయు గ్రహమనఁ ♦ గ్రూరబుద్ధిఁ
గదిసె నాతని రాకకు ♦ ధ్మారుహములు, కదల వయ్యె సమీరంబు ♦ మెదల దయ్యె.

కం.వావిరి త్వరఁ బాఱెడిగో,దావరి మెల మెల్లనడిచెఁ ♦ దగ్గయు భీకిన్
రావణుఁ డభవ్యుఁడిటు స,ద్భావపురూపముఁ దృణావృ♦తము కూప మనన్ ౨౪౩

ఉ. తాలిచి ప్రాణవల్లభుఁడు ♦ దవ్వుగఁ బోవుటకై తపించున
బ్బాలను నూత్నచంద్రనిభ♦భాలను బార్వణశీతభాననన్
నీలసరోజలోచన వి♦నిర్మలపీతదుకూలఁ గాంచి దు
శ్శీలుఁడు కాలుసోవరుఁడు ♦ చిత్రను జేరెడిమార్కి దోఁపఁగన్. ౨౪౪

ఆ. పద్మహీన యైన♦పద్మను బోలు మ మేనికాంతి దెసల ♦ మెఱుఁగు వెట్ట
నాశ్రమాంతరమున ♦ నాసీన యైయున్న, యొంటిదానిఁ జంచ♦లోపమాంగి.

రావణుఁడు యతివేషంబున సీతయొద్దకు వచ్చుట.

కం.పంచశరశరావిష్టుఁడు, వంచనమెయి రావణుండు ♦ బ్రహ్మరవంబున్
నించుచుఁ జేరం జని యా,చంచలలోచనకు వినయ♦సంగతిఁ బలికెన్. ౨౪౬

కం.రమణీ పీతసువాసిని, రమణీయసువర్ణవర్ణ ♦ రాజనిభాస్య
కమలసుదామాలంకృత, [illegible] వెలిఁగె దీవు ♦ కలికి యెవతెవే. ౨౪౭

కం.ధరణివొ కీర్తివొ వెన్నుని,తరుణివొ స్వైర [illegible] పుష్ప♦ధన్వునిసతివో
హరిణీ సురవరమణివొ యో,కరిణీగమనా వచింపు ♦ కలహంసంబున్. ౨౪౮

సీ. నీరదంబులు శుచి♦స్నిగ్ధముల్ సమములు, కుట్మలశిఖరులే♦ కుందరదన
నేత్రముల్ రక్తాంత♦నిర్మలదీర్ఘముల్, నీలతారములె వి♦శాలనయన
చారుపీనంబు విశా♦లంబు జఘనంబు, కరికరాకారముల్ ♦ కలికితొడలు
మిట్టలు వర్తులవల్ ♦ మిగులసంహతములు, సంప్రవల్గితములే♦ స్తనము లబల
తే. తాళఫలనిభములును గాం♦తములు పీన
రోర్ధ్వముఖములు స్నిగ్ధముల్ ♦ యువతి నీదు
విరివిచనుదోయి రత్నప్ర♦వేకభూష
ణాంచితమ్ము దివ్యత్రుహ్యృ♦ద్వంచకమ్ము. ౨౪౯
కం. చారుస్మిత చారుదతీ, చారువిలోచన విలాస♦సాగర సుకచా
హారిక రాంతమితవల,గ్నా రమణీ సంహతోరు ♦ కఠినకుచాఢ్యా. ౨౫౦
కం. వారక శైవలినీవా,పూరము తీరంబుఁబోలెఁ ♦ బొలఁతుక నీవుర్
సారెకు నామనమును సర,సీరుహలోచన హరించి ♦ చెలఁగెదు గదవే. ౨౫౧
ఉ. చూచితి దేవకాంతలను ♦ జూచితి యక్షసరోరుహాక్షులన్
జూచితిఁ గిన్నరీమణులఁ ♦ జూడ్కికిఁ బండువుసేయువారలన్;
జూచి యెఱుంగ నోసుదతి ♦ సుందరతావిభవంబునన్ మృగీ
లోచన నిన్నుఁబోలు నొక♦లోలవిలోచన భూతలంబునన్. ౨౫౨
కం. ఓకోమలి నీప్రాయము, నీకోమలతావిభూతి ♦ నీరూపం బా
లోకింప నిచట నడవిని, నేకాంతం బుంట నెట్టి ♦ యెత్తెడి నాకున్. ౨౫౩
ఉ. పొమ్ము లతాంగి యింటికిని ♦ భూరిభయంకరకామరూపు లై
త్రిమ్మరుయామినీచరులు ♦ దీయక యిందుఁ జరింత్రు గాన నీ
విమ్మెయి నొంటి నుండఁ దగ♦వే తగ వే చను రమ్యహేమసౌ
ధమ్ముల నిమ్ముటాళి నుది♦తం బగు నీకు నలంకరింపఁగన్. ౨౫౪
కం. వరమాల్యము వరభోజ్యము, వరవస్త్రము వరనరుండు ♦ వర మగు నీకున్
వరమేచకలోచన నా,పరమాభిప్రాయ మిదియ ♦ పంకజనేత్రా ౨౫౫
ఉ. నిక్కపుదేవకన్య వని♦ నే మది నమ్మితి రుద్రకాంతవో
నిక్కముగా మరుత్సతివొ ♦ నెమ్మి వచింపుము దేవకిన్నరుల్
మక్కువ నిందు రా రిదియు ♦ మానవభోజులవాస మౌట, నీ
వెక్కడి దాన వెక్కటి చె♦లీ యిట నుండఁ గతంబుఁ జెప్పుమా. ౨౫౬
కం. పులులుం గ్రోఁతులు సింహం,బులుఁ జిఱుతలు నెలుఁగుబంట్లుఁ ♦ బురుకంకంబుల్
దళముగ నిందుఁ జరింపఁగఁ, గలికీ! నీ కెట్లు భయము♦గలుగదు చెపుమా. ౨౫౭
కం. మదయుతములు ఘోరంబులు, మదావళము లిందుఁ బెక్కు ♦ మలయుచు నుండన్
మదిరాక్షి మది భయమ్మును, బొదలక యెట్లున్నదాన♦వో కదె చెలువా. ౨౫౮

ఉ. ఎవ్వరిదాన వీవు మది♦రేక్షణ! యెవ్వతె వీ విటేటికే
యివ్వని జన్వనీ! తిరిగె♦ దెక్కటి రక్కసమూఁక లెప్పుడున్
గ్రొవ్వున సంచరించు నిటఁ♦ గ్రూరత, నావుడు విప్రవేషు నా
గ్రొవ్విరిఁబోఁడి సత్కృతుల♦ గొబ్బునఁ బూజ లొనర్చి వెండియున్. ౨౫౯

సీత యతివేషంబున నున్నరావణు సత్కరించుట.

సీ. తరుణి పాత్రకుసుంభ♦ధారి యాద్విజవేష,సహితు నపాయద♦గ్మనుని వాని
ద్వేషింప దుస్సాధు♦ విప్రునిభంగిన, పూజించి యిట్లనుఁ♦ బుష్పగంధి
యిదిగొ దర్భాసనం♦బిందుఁ గూర్చుండుమీ,యిదె యర్ఘ్యమిదె పాద్య♦మిఁవిగొ సిద్ధ
వనజాతఫలములు♦ త్వన్నిమిత్తం బివి, యారగింపుము తని♦వార ననుచుఁ
ఆ. బలుకు చున్నయట్టి♦ప్రతిపూర్ణభాషిణి, నాన రేంద్రపత్ని♦ నవనితనయ
నాత్మవధముపొంద♦నసురలోకేశ్వరుం, డపహరింప మనసు♦నందుఁ బూనె. ౨౬౦

తరలము. వనికి వేఁటకుఁ జన్నభర్తయు♦ భ్రాతతోఁ జనుదెంచునా
యనుచు నాలుగుదిక్కులున్ జల♦జాయతాక్షి వనీదిశన్
గనియెఁ గాని రఘూత్తముల్ పొడ♦కట్టరైరి, యథాస్థితిన్
వనకుజంబులు దోఁచు చుండెను♦ భామచిత్తము కందఁగన్. ౨౬౧

సీత మాయాయతికిఁ దనవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

ఉ. తన్ను హరించుభావమున♦ దానవనాథుఁడు ప్రశ్న సేయఁగా
సన్నుతశీల వీఁ డతిథి♦ త్మాసురసత్త్యుఁడు మద్విధంబు నే
నున్నటు చెప్పకుండిన ను♦నుగ్రరుషన్ శపియించునో యటం
చెన్నుచు మూర్తమాత్ర మెద♦ నిట్లని చెప్పఁదొడంగె వానికిన్. ౨౬౨

సీ. మిథిలాధినాథుఁడై♦ ప్రథితమహాత్ముఁడౌ,జనకావనీశుని♦తనయ నేను
సీత యందురు నన్ను♦ శ్రీరాముభార్యను, సర్వకామసమృద్ధ♦జనసుఖములఁ
బదియు రెండేఁడు లి♦క్ష్వాకులయింటను, గడపితి నేదియుఁ♦ గడమ లేక
యంతటఁ బదియు మూఁ♦డవవత్సరంబున, రామాభిషేకకా♦ర్యంబు పొంటె
తే. రాజు మంత్రులతోడ మం♦త్రంబు సేసి, సర్వసంభారములఁ గూర్పఁ♦ జతుర కైక
యనెడినృపుభార్య కేసమ్మద♦యాధినాథుఁ,డైనమామామ సుకృతవ♦శాత్ముఁ జేసి.

కం. నాపతి ప్రవ్రాజనమును, స్వాపత్యంబైనభరతు♦నభిషేకంబున్
భూపాలుని సత్యాత్ముని, నాపడఁతి వరద్వయంబు♦ నాకాంక్షించెన్. ౨౬౪

కం. తిన నన్నముఁ గొన నీరముఁ, గన నిద్దుర యేమియైనఁ♦ గానిమ్మా రా
ముని నీ వభిషేకించిన, జననాయక నాకు నుసులు♦ సరి యింతటితోన్. ౨౬౫

కం. అని పలికెడి కైకేయికి, ననఘుఁడు మామామ సార్థ♦కార్థంబు లివే
కొను మని యెంతయు వేఁడిన, విన దాయిల్లాలు మగని♦విన్నప మేమిన్. ౨౬౬

కం. ప్రతిభటరహితుం డగునా, పతి కిరువదియేనుసమల ♦ ప్రాయం బవు డీ
క్షితిఁ బుట్టువాదిగాఁ గన, హితగుణ నా కపుడు పదియు ♦ నెనిమిది యేఁడుల్.[1]

సీ. రామనామంబునఁ ♦ బ్రథితుండు జగతిని, సత్యవంతుఁడు గుణ ♦ శాలి శుచియు
నీరజాతాయత ♦ నేత్రుండు నాజాను, బాహుండు భూతావ ♦ లీహితాత్ముఁ
డట్టినా పెనిమిటి ♦ కాలిముచ్చట దీర్ప, నభిషేక మొనరింపఁ ♦ డయ్యె దశర
థుండు కామార్తుఁడై ♦ వెండి తండ్రిని డాయ, వచ్చినరామునిఁ ♦ బలికెఁ గైక

ఆ. వినుము రామ నీదు ♦ జనకునియానతి, భరతునందు రాజ్య ♦ భార మునిచి
వని వసింపు మీవు ♦ వర్షము ల్పదునాల్గు, జనకు సత్యవాది ♦ నలుపవయ్య. ౨౧౮

కం. అని కైకయి వచియించిన, విని యకుతోభయుఁడునాదు ♦ విభుఁ డాపలుకుం
గొని నిశ్చలవ్రతుం డయి, చనుదెంచెన్ జనకు సత్య ♦ సంధునిఁ జేయన్. ౨౧౯

తే. ఇచ్చునే కాని యొరులచేఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు, సత్య మాడును కాని య ♦ సత్య మాడఁ
డెట్టివేళల నివియ చూ ♦ డిట్టివైన, రామచంద్రునివ్రతములు ♦ బ్రహ్మతేజ. ౨౨౦

సీ. రామువైమాత్రేయుఁ ♦ డైమించు లక్ష్మణ, నాముఁడు శూరతా ♦ ధాముఁ డన్న
కును సహాయుం డగు ♦ ననిలోన విజితారి, యతిదృఢవ్రతుఁడు ధ ♦ ర్మాత్ముఁ డతఁడు
మా వెంటఁ జనుదెంచె ♦ మహితధనుష్పాణి, యగుచు రాముఁడు జటి ♦ యగుచుఁ దపసి
యాకృతిఁ గైకొని ♦ యనుజుతో నాతోడ, దండకాటవిఁ జొచ్చె ♦ దండితారి

తే. కైక వలనను రాజ్యంబు ♦ గరిమఁ బాసి, మేము ముగ్గుర మివ్వవీ ♦ భూమిఁ దిరుగు
చున్న వారము మూర్ఖ మిం ♦ దుండు వేని, వచ్చు నాభర్త వన్యాలిఁ ♦ దెచ్చు విప్ర.

కం. తావక నామము గోత్రము, భూవిబుధా! కులము సత్త్వ ♦ మును నిక్కముగా
నావిష్కృతి సేయు మిటు, లావిహరించెదవు దండ ♦ కాటవి నొంటిన్. ౨౨౨

కం. అని తన్నడిగినసీతా, వనజాక్షికి ననియె నుగ్ర ♦ పర్వనుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రుఁడు తీవ్రంబుగ, వినవే యోసీత నాదు ♦ వృత్తాంతంబున్ ౨౨౩

రావణుఁడు సీతకుఁ దనవృత్తాంతంబుఁ జెప్పి యామెను దుష్కృలాడుట.

ఉ. ఎవ్వనిపేరు విన్న జగ ♦ మెల్లవణంకు సదేవదైత్యమై
యెవ్వఁడు రాక్షసావళుల ♦ కెల్లను నాయకుఁ డట్టివాఁడ నో
క్రొవ్విరిఁబోఁణి రావణుఁడఁ ♦ గోమలి నిన్గనినంతనుండియున్
బువ్విలుకానిలీలలకుఁ ♦ బోదు మనంబు స్వదారపాళిపై. ౨౨౪

ఉ. ఎంతటినో పరాంగనల ♦ సేవున నే హరియించి తెచ్చితిన్
సుందరి! వారి కందఱకు ♦ సొంపుగ నేవిభ గమ్ము, నాయన
న్నందిర మాగృహంబునకు ♦ నధ్యమునన్ నగమూర్ధ దేశమం
దుం దిర మైనలంక, యటఁ ♦ దోయజలోచన! నన్నుఁ బొందుమీ. ౨౨౫

[1] సీతాదేవిక భూమిమీఁదఁ బుట్టినదిమొదలు పెండ్లియైనంతవరకు... ఆమె భూమిలో ౧౮ సంవత్సరము లుండెను.

ఉ. అక్కడి భర్మహర్మ్యముల ♦ నక్కడి సుందరనందనంబులం
దక్కడి సౌధవీథికల ♦ నక్కడి చారువిహారభూములన్
జెక్కువమక్కువం జెలఁగి ♦ పెంపుఁ సొంపు రహింప నుండె దే
నిక్కడి భీకరాటవు లి ♦ వేల రుచించెడి నీకు మోహినీ ౨౨౬

కం. నాభార్యవైన నిను స, ర్వాభరణోపేత లైన ♦ యజ్ఞాతులు శ్ర
ద్ధాభక్తుల భజియించెద, రోభామిని యేను వేవు ♦ రుత్తమకులజల్.[1] ౨౨౭

⟵ సీత రావణు నిష్ఠురంబులు పలుకుట. ⟶

కం. రావణుఁ డిటుపల్కిన సీ, తావనజాతాక్షి తీవ్ర ♦ తరరుష చే ర
క్షోవిభుఁ దృణీకరించుచు, నీవిధమున మాఱు పలికె ♦ దృఢమానస యై ౨౨౮

కం. భూమీధ్ర మన నకంప్యుఁడు, భానుసురపతి యుదధినాఁగ ♦ నక్షోభ్యుఁడు శ్రీ
రాముఁడు నాహృదయేశుఁడు, రామానువ్రతను నేను ♦ రాక్షసరాజా. ౨౨౯

కం. శ్రీమహితలక్షణుఁడు నట, భూమిజపరిమండలుండు ♦ పురు తేజుఁడు స
త్యామితరక్తుఁడు రాముఁడు, రామానువ్రతను నేను ♦ రాక్షసరాజా. ౨౩౦

కం. రాముఁడు నరకేసరి సిం, హామితవిక్రాంతగామి ♦ హరితుల్యుఁడు దే
జోమేదురభుజవక్షుఁడు, రామానువ్రతను నేను ♦ రాక్షసరాజా. ౨౩౧

కం. భూమీశకుమారుఁడు సమ, సోమసమాననుఁడు సద్య ♦ శోభరితుండున్
రాముఁడు జితేంద్రియుఁడు శ్రీ, రామానువ్రతను నేను ♦ రాక్షసరాజా. ౨౩౨

ఉ. చెన్నఁటినక్క వీవు, నను ♦ సింహి సుదుర్లభఁ గోరువాఁడవా
నన్ను ఖరాంశుదీధితిని ♦ నా స్పృశియింపఁగ నీకు శక్యమా?
యిన్నెఱి రామచంద్రుహృద ♦ యేశ్వరిఁ గోరుట మందభాగ్యుఁడా
కన్నుల నిప్డె కాంచెదవు ♦ కాంచనవృక్షచయంబు రాక్షసా. ౨౩౩

ఉ. నిష్ఠురదుఃక్షుధాకుపిత ♦ నిర్భరవేగమృగేంద్రగూఢపా
ద్వేష్టకఠోరదంష్ట్రలను ♦ బీఁకఁగఁ బూనుట, ధారిణీధర
శ్రేష్ఠము మందరంబు నఱ ♦ చే హరియింపఁగ నూనుటల్ సర
జ్యేష్ఠరఘూత్తమాత్మసతి ♦ నీ వెసఁ గోరుట యోదురాత్ముఁడా. ౨౩౪

చం. పటుతరకాలకూటవిష ♦ పానముఁ జేసియు సౌఖ్యరీతిఁ గో
రుట, శితసూచికాగ్రములఁ ♦ గ్రొవ్వున లోచనమార్జనంబు సే
యుట, పెనుబండ కంఠమున ♦ నుండఁగ నంబుధి దాఁట నెంచుటల్
చటులపరాక్రమప్రకట ♦ సత్త్వరఘూత్తముభార్యఁ గోరుటల్. ౨౩౫

కం. కాలాయసశూలాగ్రము, పై లాఁగులు వేయఁగనుట ♦ ప్రజ్వలితాగ్నిన్
జేలాగ్రంబున ముడుచుట, నాలుక నసి నాకు టగును ♦ నను నీకోనుటల్. ౨౩౬

---

[1] రావణువాక్యములు రెండర్థములు గ్రహింపవలయు. కామోక్తిగ నొకటి భక్తియుక్తిగ నొకటి.

కం ఖరకర హిమకరులను నీ, కరతలములఁ బట్టుకొనుట♦గాఁ దలఁపుము భీ
కరశరుఁడగు శ్రీరాముని, పరమప్రియ నన్నుఁ బట్ట ♦ భావించుటయున్. ౭౮౭

చం హరిమృగధూర్తకంబులకు ♦ నంబుధికుల్యలకున్ విహంగరా
డ్వరపికవర్ధనంబులకు ♦ వారణమూషక బర్హిమద్గులన్
బరమసురాగ్ర్యకుంజలవి♦భాసితచందనపంకవారులం
బరఁగెడునంతరంబె రఘు♦వర్యునకున్ వినుమ నీకు రావణా. ౭౮౮

కం. కాంచన సీసములకు రా,యంచకు గృధ్రకును గల్గు♦నంతర మే యా
నంచితగుణి రామునకు, న్వంచకుఁడగు నీకుఁ గలదు ♦ పరిశీలింపన్ ౭౮౯

ఉ కర్బురపుంఖసంకలిత♦కాండవిభాసితచాపహస్తుఁడై
బర్బరపాణి రాఘవుఁడు ♦ వాసవతుల్యుఁడు నాకుఁ గల్గఁగా
దుర్బల నంచు నీవు నను ♦ దోర్బలవృత్తి హరించి తేనియుం
గర్బురనాథ మక్షికముఁ ♦ గల్గినయాజ్యము నౌదు నీ కెటున్. ౭౯౦

కం. అని దృఢమతిఁ బరుసంబుల, ననియు వెలన్ గాలిఁ గదలు♦నలఁతియరఁటియో
యన గడగడవడఁకఁగ న, ద్దనుజుఁడు భయపెట్టఁ బలుకుఁ ♦ దనకులబలముల్.

సీతకు రావణుఁడు తనస్వరూపముఁ జూపి భయోక్తు లాడుట.

చం. విపులలలాట దేశపరి♦వేల్లితభ్రూకుటియై సురారి దు
ష్కుపితకఠోరవాక్యములఁ ♦ గోమలి కిట్లను నన్ను నేమిగాఁ
జపలమృగాక్షి చూచెదవు ♦ శంకరమిత్రసహోదరుండ య
క్షపుఁడు విమాతృజుండు దశ♦కంఠుఁడ రావణనామధేయుఁడన్. ౭౯౧

సీ ఎవ్వనిఁ గని భీతి ♦ మృత్యువుఁ గని నట్లు, పఱచు గంధర్వాహి♦పతగవితతు
లెవ్వని ననిఁ దాఁకి ♦ హేత్వంతరంబున, నరవాహనుం డోడి ♦ పరువు వాఱె
నెవ్వనిభీతి స♦మృద్ధినున్నిజపురి, వీడి శ్రీదుఁడు చేరె ♦ వెండికొండ
నెవ్వఁ డాతని కాము♦గేస్థపుష్పాఖ్యవి,మానంబు నొడిచె స్వ♦యాసముగను

తే. నట్టినా మోముఁ జూచిన ♦ సడలి సడలి, నడఁకి తడఁబడి పఱతురు ♦ వాసవాది
విబుధులెవ్వఁడు గలచోట♦ వెఱచి గాలి,వీవఁ డుష్ణాంశుఁ డగుఁ జలి♦ వెలుఁగు గాఁగ.

కం. ఎట నెట నే నిలిచినఁ జన, నట నట నల్లాడ దొక్క♦ యాకేఁ జెట్లన్
బటురయము వదలి నదులును, గుటిలాలక పాఱ వెఱచి ♦ గుదినడి నిలుచున్.

సీ. క్రూరులై భీకరా♦కారులై వెలసిన, రాకాసిజనులచే ♦ జోకఁ గూడి
పూర్ణమై ప్రాకార♦కీర్ణమై కాంచన,కక్ష్యావితతులు సం♦లక్ష్యమగుచు
వారణాదులమణి♦తోరణాదులఁ బొల్చి, తూర్యనినాదగాం♦భీర్య మగుచు
నుద్యానచరశోభి♦తోద్యానసర్వర్తు,సూనఫలావళీ♦స్థాన మగుచు

తే. మత్పురము పొల్చు సాగర♦మధ్యముననె, శక్రపురితుల్య మగుచు ని♦ర్వక్రవిభవ
మలర లంకాఖ్యపట్టన ♦ మలరుఁ బోణి, కానఁగా రమ్ము కన్నులఁ♦ గఱవు దీఱ. ౭౯౪

తే. అందు నాతోడ నీవు సా♦నంద వగుచు
మందగమనరో క్రీడల ♦ నుందు వేని
డెందమునయందుఁ దలఁపఁగఁ ♦ గందె మనుజ
సుందరీబృందముల నోసి♦కుందరదన. ౨౯౬

కం. మానుషసురసుఖములఁ జం,ద్రానన యట మరగి యసల ♦ నాశఁ దలఁతువే
మానవు గతాయు వగునొక,హీనుని దుర్బలుని భాగ్య♦హీనుని రామున్. ౨౯౭

మ. తనగారాబుకుమారు రాజ్యమున సం♦స్థాపించి నీమామ జ్యే
ష్ఠునిఁ దన్నున్ నిరసింప హీనబలుఁడై ♦ చొచ్చెన్ వనాంతంబులన్
జనునే నీకటువంటిదుర్బలుని రా♦జ్యభ్రష్టు నల్పాయువున్
వనచారి న్మునివేషుఁ గట్టుకొని యే♦ష్వం గానలో సుందరీ. ౨౯౮

ఉ. నీ కిది ధర్మ మా నటవె ♦ నిష్ఠురశీలిని! పంచబాణబా
ణాకులితాంతరంగమున ♦ నాసమెయిం దమిఁ దాన వచ్చి ని
న్నోకమలాక్షి వేఁడికొను♦చున్ననిశాచరలోకనాథునిం
బ్రాకటలీల నేల కన♦మానముగాఁగఁ దృణీకరింపఁగన్. ౨౯౯

ఉ. భీరు! నిరాకరించి ననుఁ ♦ బిమ్మట వేఁగదు మాఁగుకాఁకలన్
ధారిణి మున్ను దాఁ జరణ♦తాడితుఁ జేసి పురూరవున్ స్వఫన్
గూరినయుర్వశీతరుణి♦కోపున, రాముఁడు యుద్ధభూమి నా
గోరికి సాటిరాఁడు, ననుఁ ♦ గూడుట కున్నది సంశయించెదే. ౩౦౦

తే. నీయదృష్టంబు పండుట ♦ నీరజాక్షి
వచ్చినాఁడను ద్రోసంగ ♦ వలదు నన్నుఁ
బొందుమీ యనఁ గ్రుష్ఠగనై ♦ భూమిజాత
పరుషవాక్కులఁ దశకంఠుఁ ♦ బలికె నొంటి. ౩౦౧

⟶ సీత రావణు నిందించుట. ⟵

ఉ. ఏమిర యక్షగుహ్యకగ♦ణేశ్వరుఁడై మఱి భూతవంద్యుఁడై
ధీమహితాత్ముఁ డౌధనద♦దేవునితమ్ముఁడ వౌచు నా యఘం
బీమెయిఁ జేయఁ బూనితి వి♦సీ యజితేంద్రియు బుద్ధిహీను నిన్
భూమిపుఁ గాఁగఁ బొంది పొరి♦పోదు రవశ్యము సర్వరాక్షసుల్. ౩౦౨

కం. హరిహయుసతిఁ బౌలోమిని, హరియించియు నైన బ్రదుక ♦ నగుఁ గా కెట్లున్
వరబలుఁ డగురామునిసుం,దరి నను హరియించి బ్రతుకఁ ♦ దరమా నీకున్. ౩౦౩

మత్తకోకిలము. దుష్టచిత్తుఁడ వజ్రహస్తుని♦తోయజాక్షిఁ బులోమజన్
భ్రష్టశీలుఁడ! యాహరించి మ♦నంగవచ్చును గాక యు

త్కృష్టతేజుఁడు రామచంద్రుని ♦ యీశ్వరి౯ ననుబోఁటి నీ
కష్టవాక్యము లాడి చేరెదు ♦ కాలుని౯ సుధఁ ద్రావినన్. ౧౦౪

కం. అని పలుకుసీతవాక్కులు, విని దశకంఠుండు కోప♦వివశుం డగుచుం
దనకరములఁ జఱచుచు ననె, వినవే నావిక్రమము వి♦వేకవిహీనా. ౧౦౫

ఉ. ఎత్తుదునో ధరాతలము ♦ నేపునఁ జేతులఁ బట్టి మింటికి౯
మొత్తుదునో రణంబునను ♦ మొత్తులు పెట్టఁగ మృత్యుదేవత౯
రుత్తుదునో హిమాచలము ♦ సాక్షిత ప్రద్దలునాఱ సూర్యు నే
నొత్తుదునో శరంబుల మ♦హోదధినీరముఁ ద్రావి యైతునో. ౧౦౬

కం. వెంబరవిత్తా! కామసు,ఖంబులఁ గలిగించుచున్నఁ ♦ గామాకృతి నా
ధుం బరికింపుము యని చూ,పెం బఁడతికిఁ దనదురూపు ♦ భీతిం గొలుపన్. ౧౦౭

శా. మాయాభిక్షుకరూపము న్విడిచి దు♦ర్మార్గుండు పంక్త్యాస్య మా
స్వీయాకారము సూర్యకల్పదహనో♦ద్వేలంబు సంతప్తగాం
గేయోదంచితకుండలంబును గ్రుధా♦క్షీణాక్షము న్నేచక
చ్ఛాయాభ్రప్రతిమానము౯ శరశరా♦సస్ఫీతకాలాభమున్. ౧౦౮

కం. రక్తాంబరధరుఁ డై సం,రక్తాక్షుం డయి నిదాఘ♦రవితేజస్సం
సక్తు నిట్లయెం గ్రూ,రోక్తుల దై త్యేశ్వరుఁడు స♦ముజ్జృంభితుఁ డై. ౧౦౯

రావణుఁడు సీతను బలాత్కారముగ నెత్తికొని పోవుట.

మ. వినవే సీత భవత్సమానవిభుని౯ ♦ విశ్వత్రయీఖ్యాతుని౯
గనఁగాఁ గోరెదవేని న న్గలయుమీ ♦ కల్యాణి! శ్లాఘ్యుండ నే
ననురక్తుండను నీకు సప్రియముఁ జే♦యం బోన నెన్నండు నా
మనుజు న్విడుము గూడు నన్నుదనుజు౯ ♦ మాంగళ్యసంధాత్రి నై. ౧౧౦

ఉ. ఏమని మోహ ముంచితివె ♦ యేమిగుణంబులఁ జూచి మెచ్చితే
యోమతిహీనురాల! యొక♦యుగ్గలిమాటను బట్టి రాజ్యము౯
భామ సుహృజ్జనంబులను ♦ బాయుచు వ్యాళనిషేవితాటవి౯
దీనుస మేది క్రుస్సురెడి♦దీనునిఁ బండితమానినీమణీ.

కం. అని ప్రియవాదిని సత్ప్రియఁ, గనలున రావణుఁడు పల్కి ♦ కామా
జనకజను బుధుఁడు రోహిణి, వినువీధిని బట్టునట్లు ♦ వెస

కం. సీతాశిరోజముల డా,చేత౯ వలచేతఁ దొడలు ♦ శీఘ్ర
యాతతఖరయుత మగు తే, రాతలమునఁ దోఁపఁగా

కం. దారుణబిభీషికల నా,క్రూరుఁడు బెదరించి యో
జేరిచె శతాంగమునఁ గను,లారమణీరూపిణి౯

కం.మృత్యుప్రాయుని భృకుటీ, త్ర్యాత్యంతస్ఫురితదంష్ట్రు ♦ నద్రిసమానున్
దైత్యునిఁ గని వనదేవత, లత్యగ్రభయంబునన్ వ♦నాళులఁ బాఱెన్. ౧౧౫

కం.రావణగృహీత యార్తా,రావంబున నఱచె రామ ♦ రామా యని యా
శీవిషసతి యనఁ బొరలెడి,యావనిత సణంచి యెగసె ♦ నసురుఁడు దివికిన్. ౧౧౬

కం.ఉప్పరవీదిని నీగతిఁ, దెప్పునఁ జను తేరిమీఁద ♦ దీవ్రాతుర యై
యప్పుడఁతి వేఁడు ఱనఁగా, నిప్పగిదిని నేడ్చె భ్రాంతి♦హృదయయ పోలెన్. ౧౧౭

సీత రామలక్ష్మణులఁ బేర్కొని యేడ్చుట.

కం.హా లక్ష్మణ గురుపరసే,వాలోలా యాగసమునఁ ♦ బాపాత్ముండ
యోల్యా లాఘున నను ముచ్చిలి, వాలాయము చనెడి నెఱుఁగ♦వా భూరిభుజా.[1]

కం.జీవితమును సుఖ మర్థముఁ, గేవలధర్మార్థముగను ♦ గీడ్పఱచిననీ
వీవిధి నధర్మగతిఁ గొని,పోవఁగ నన్నుసుర కావ♦వో రఘురామా. ౧౧౯

కం.అవినీతు లైనదుర్జన,నివహంబుల కెప్పుడున్ వి♦నేతుఁడ వయ్యున్
బొవరునఁ బాపముఁ జేసెడి,యవినీతు దశాస్యునేల ♦ యణఁపవు రామా. ౧౨౦

కం.పాపులఁ బాపఫలంబులు, ప్రాపింపవు తోడుతోన ♦ పరిపక్వము లై
ప్రాపించుఁ గాలగతి నో,పావీ యసురేంద్ర పండు♦పైరులమాడ్కిన్. ౧౨౧

కం.కాలోపహతమనంబున, నీలీలం బాపకృతికి ♦ నే తెంచుటచే
బాలిశ! పొందెద వాయరి,కాలుని చే జీవితాంత♦కరదుఃఖంబున్. ౧౨౨

కం.అయ్యో యిప్పుడు కైకయి, నెయ్యురతోఁ గోర్కి దీర ♦ నెఱ సుఖియించున్
గుయ్యిడ హరియించుటచే, నియ్యధముఁడు ధర్మశీలు♦నిల్లాలి ననున్. ౧౨౩

ఉ. వేఁడెద మ్రొక్కెదాన నట♦విస్థలి నున్నఘనప్రసేవకో
ద్దామతులార భూమిరుహ♦నంతములార లతాళిలార యో
వ్యోమచరిష్ణులార యయ♦యో రఘురామునిఁ గాంచి చయ్యనన్
రామ! హరించె సీత నిదె ♦ రావణుఁ డంచు వచింపరే దయన్. ౧౨౪

సుందరశృంగాన్వితమా, నందన మోమాల్యవంత ♦ ప్రస్రవణగిరీ
దారకారి యిదె నీ,సుందరి హరియించె రామ ♦ చూడుము యనుమా. ౧౨౫

నీ కిదె సారస, కాండసితగరుద్విలాస♦గౌతమి యాకో
డ నీవే,తండగమన ముచ్చిలించె ♦ దశముఖుఁ డనుమా. ౧౨౬

ధ♦వృక్షతలంబులయందు నుండునో
ట ♦ దండక వాసము చేయు చున్ననా
నాయకులార నమస్కరించెదన్
శామతి నాగతి యెల్లఁ జెప్పరే. ౧౨౭

---

[1] దే యొంతునను తిలంఘున నైతుపటఁ బిలిచెను.

కం.రామా నీప్రాణములకుఁ, బ్రేమాస్పద మైన యట్టి ప్రియను బరవశన్
భూమిజ హరించె రావణుఁ, డోమఁగఁ జను మనుచుఁ జెప్పరో గిరులారా. ౪౨౭

కం.నాపయి దయ నింతటివా,చాపుణ్యము గట్టుకొన్న సరగున రాముం
డేపున విడిపించును స్వ,స్థాపిత నైనను యముండు దాఁచిన యేనిన్. ౪౨౯

సీత జటాయువుం జూచి పలవించుట.

కం.అని విలపించుచు సతి యొక,ఘనతరువున నున్న గృధ్రకాంతు జటాయున్
గనుఁగొని దుఃఖభయంబులఁ, బెనఁగొనుమతి తోడఁ బిల్చెఁ బెద్దయెలుఁగునన్.

ఉ. అయ్య జటాయువా! యిదె దురాత్ముఁడు రావణుఁ డుగ్రకర్ముఁ డై
కుయ్యిడు చుండ నన్నుఁ గడుఁ గ్రూరత దిక్కది లేనిదాని నా
నియ్యెడఁ గొంచుఁ బోయెడి నహీనబలున్ జితకాశిఁ గ్రూరు దు
ర్జయ్యు దురాత్ము నాయుధుని సాధ్యము గా దెదిరింప నీ కనిన్. ౪౩౧

మత్తకోకిలము. అన్న! తండ్రి! జటాయువా! దురితాత్ముఁ డీయసురుండు న
న్ని న్నెటన్ హరియించి యేగెడి నిట్టినాదురవస్థలన్
విన్నవింపఁగదయ్య యిప్పుడ వేగ మేగి సమస్త మా
యన్నదమ్ముల కోమహాత్మక యార్త నన్ దయఁ బ్రోవుమా. ౪౩౨

జటాయువు రావణుని దూషించుట.

చం.కుటకుటకూఁగ్కు చున్నవిహగుంపు జటాయువు సీత సేయునా
మొఱ విని లేచి రావణుని ముగ్ధ ధరాసుతఁ గాంచి రావణా
యెఱుఁగు సనాతనోల్లసదహీనసుధర్మరతుండ సత్యధీ
గొఱలెడివాఁడ గృధ్రపతిఁ గ్రూరబలుండను నే జటాయువున్. ౪౩౩

కం.రాముఁడు సర్వజగద్ధిత,ధీమహితుఁడు దాశరథి సుధీమంతుఁడు సు
త్రామాప్పతితుల్యుఁడు భూ,స్తోమంబుల కెల్ల రాజు సురశాత్రవుఁడా!

సీ. ఆలోకనాథునిల్లాలి యశస్విని, సీతను హరియింపఁ జెల్లు నటర
ధర్మతత్పరుఁ డైనధారిణీపతికిని, బరదారహరణంబు భావ్య మటఁగ ్న వటర
దానిలో విను రాజదార ముఖ్యంబుగఁ, గాపాడఁ దగు నం ు నటర
పరదారమర్శనభావంబు నీచంబు, ధీరగర్హిత మాట తెక్రూర చరిత

ఆ నీకు బుద్ధిగాదు నీరజలోచనఁ, గొంచుఁ బోవ విడుపుచుఁ దలఁపు ప్రాజ్ఞతతికి.
యాత్మ దార రక్ష్య యగురీతిఁ బరసతుల్,రక్ష్య స్త్రగ్గతంబు ౪౩౬

ఆ. ధర్మనిరతు లైనధారిణీపాలురు, కాంక్షపడరు లేస్యపాత్ర విశదముగను.
లైనధర్మములకు నర్థకామములకు, విను

కం.ధర్మార్థకామములకు సుస్థిరపదం బైనరాజు ♦ ఘనతరనిధి యా;
ధర్మము పుణ్యమొ పాపమొ, యర్మిలి విను రాజమూల ♦ మై వర్తిల్లున్. ఠ-౩౭

కం పాపస్వభావ చపలా, యేపగిదిం గంటి వీ వ♦హీనశ్రీలన్
బాపాత్ముఁడు సురయానముఁ, బ్రాపించినరీతి సాధు♦ బాధాచరణా. ఠ-౩౮

కం.పుట్టఁగ వచ్చినగుణములు, కట్టెలతోఁ గాని పోవ ♦ కలుషాత్ములకున్
గట్టిగఁ జెప్పిరిబుధులు, పట్టున మనమునకు నిలువఁ♦బడునే శిరమై. ఠ-౩౯

ఉ. నీనగరంబునందో మఱి ♦ నీవిషయంబునయందో జానకీ
జాని విరోధ మే మయినఁ ♦ జల్పెనురా? యిటు లేల రిత్తక
య్యానకుఁ గాలు ద్రవ్వి యన♦ఘాత్మునిరామునిపట్ల నేరముం
బూనితి చేయఁగా వినుము ♦ మోసము చేకుఱు నీకు దీనిచేన్. ఠ-౪౦

ఉ. దానవలోకనాథ యతి♦దర్పితుఁ డై యతినృత్యుఁ డై జన
స్థాననివాసి యాఖరుఁడు ♦ చచ్చెను శూర్పణఖానిమిత్త మై
పూని రఘుద్వహుం డెనకి ♦ పూరుషపుంగవు చేసినట్టికా
ర్యానిది యెద్ది తత్పలిని ♦ రావణ నీ విటు ముచ్చిలింపఁగన్. ఠ-౪౧

మాలిని. వలదు వలదు రక్షో♦వల్లభా నీవు సీతన్
బలిమిని గొనిపోవం ♦ బాప మాభూవరుండున్
జెలిసినయెడ నిన్నున్ ♦ దృష్టిచేనే దహించున్
గులిశమువను వృత్రుం ♦ గూల్చుజంభారిమాడ్కిన్. ఠ-౪౨

కం.కొంగున నాశీవిషము భుజంగమమున్ ముడిచి మెడకు ♦ జముపాశముఁ జ
క్కంగ బిగించికొనియు నెఱుఁగంగాఁ జాలవు దురాత్మ ♦ కాఁగలకీడున్. ఠ-౪౩

కం.మోవఁగల యంతభారమె, మోవం దలకొనఁగవలయు ♦ మొగి రోగముఁ దేఁ
కేవస్తు వెంత యఱుగునొ, యావస్తువు నంతె తినుట ♦ యర్హము కుమతీ. ఠ-౪౪

కం. ఏకార్యంబునఁ జెడునో, లోకమున యశంబుకీర్తు♦లున్ ధర్మంబున్
జేకుఱునో దేహక్షేమం, బాకార్యము బుద్ధిమంతుఁ ♦డగునే చేయన్. ఠ-౪౫

చం.అఱువది వేలయేం డ్లిపుడు ♦ ప్రాయమునన్ సురవైరి నాకు నే
యడగొంచ లేక యేలితిని ♦ హాయిగఁ బైతృక మైనరాజ్య మీ
వుఱది గొంట్టినూఁతపము ♦ నొప్పగువాఁడవు విల్లు తేరు మై
మఱువు శరంబులుం గలుగు ♦ మానటి వే ముదుకండ, నైననున్. ఠ-౪౬

ఉ జానకిసిన్ హరించుకొని ♦ సౌఖ్యముగాఁ జన లేవు చెప్పితిన్
నేను గనంగ నీవ యవ♦నీతనయన్ గ్నునైగమార్గమున్

బూనిక న్యాయహేతువుల♦పోలికగా హరియింప నేర వో
దానవ! పౌరుషంబు గల♦దా నిలుమీ నిమిషంబు పోరఁగన్. ౨౪౭

కం.మున్ను ఖరాసురునవలె నీ, విన్నేలక దీర్ఘనిద్ర ♦ యేగెదు రాముం
డెన్నియొ మాఱులు దైత్యుల, మన్నిగొనినయట్లు పిలుకు♦మార్చు న్నిన్నున్:

కం.శూరులు రాజకుమారులు, దూరగతుల్ గాఁగఁ జూచి ♦ తొయ్యలి నబలన్
గూరినభీతిని బాఱెద,వా రక్కస! యనుచు ; నేమి♦వలఁతిని జేయన్. ౨౪౯

మ.వినరా నామెయిఁ బ్రాణము ల్గలుగఁ బృ♦థ్వీకన్యకన్ జానకిన్
వనజాతాయతపత్త్రనేత్రను రఘు♦స్వామీష్టఁ జిత్తేశ్వరిన్
గొనిపోనీ నిదె ప్రాణగొడ్డ మయినం♦గూర్తుం బ్రియం బామహా
త్మునకున్ రాముని కాజికిన్ వెలయుదున్ ♦ దుర్వారవిక్రాంతిచేన్. ౨౫౦

ఉ. పోకుర పోకు నిల్వు నిలు ♦ పోఁ గల వెం దిఁకఁ బంక్తికంఠ నిన్
దీకొని విక్రమంబుకొలఁ♦దిన్ సమకూర్తు రణాతిథేయమున్
జేక గ్రహింపుమీ కనుమి ♦ శూరత నిన్నె రథంబునుండి యు
స్తోకజవంబునన్ ధరణిఁ♦ ద్రోయుదు వృంతమునుండి పండనన్. ౨౫౧

⟵ జటాయురావణులయుద్ధము. ⟶

చం.అది విని పంక్తికంఠుఁడు దు♦రాగ్రహరోషవశాత్ముఁ డౌచు ని
ర్వదికనుల న్నిఱుంగురులు ♦ రాల జటాయువుఁ దాఁకెఁ దాఁకినన్
జెవల మహాప్రవాతధుత♦సారఘనాఘనయు గ్మభంగిగన్
ఛదయుతమాల్యవంతముల♦చందమునం గనుపట్టి రిద్దఱున్. ౨౫౨

ఉ. వారికి నద్భుతాహవము ♦ వర్తిలు చుండఁగఁ బంక్తికంఠుఁడున్
ఘోరనిశాతబాణములు ♦ కుప్పనఁగూరలు గృధ్రరాజుపై
వారక వృష్టిగాఁ గురియ ♦ వాని జటాయువు చండతుండశా
తోరుసఖాగ్రపాళులను ♦ నుగ్వరఁ గూలిచి పేర్చి తీవ్రతన్.

ఉ. దానవుగాత్ర మెల్ల వ్రణి♦తంబుగ గోళ్లను గాళ్ల గీఱి యెం
తే నొగు లొందఁ జేయ నసు♦రేశ్వరుఁడుః యమదండతుల్యతా
మానితఘోరశాతవిశ♦మార్గణముల్ గుఱిగా జటాయువా!
పీసను జప్పి తి ననుచు ♦ పే వయిచెం డెగ నిండఁ దియ్య ౨౫౪

ఉ. వానికి నీడఁబోక సుర♦వైరిరథస్థ సబాష్పలోచనన్
జానకిఁ జూచి వైరిపయి ♦ నాహసికస్వము దోఁప కేఁకి ము
క్తానిచయాన్వితంబు శిత♦కాండసమన్విత మైన చాపమున్
దా నిరుతుంట్లలై పడఁ బ♦తంగకులాగ్రణి త్రుంచి వైచినన్. ౨౫౫

ఉ. వే యొకవిల్లు పుచ్చికొని ♦ విక్రమవంతుఁడు రావణాసురుం
డాఱనికిన్క బాణనిచ♦యాధికవృష్టిని ముంప గూఁట నో
టాఱినపక్షియో యన జ♦టాయువు కొండొకసేపు చిక్కియున్
మీఱినపక్షవేగమున ♦ మీఱి శరంబులు విల్లు ద్రుంచుచున్ ౨౫౬

సీ. సురవైరిఘనశరా♦వరము పక్షాహతిఁ, దుత్తుమురై నేలఁ ♦ దొరఁగఁ జేసి
కాంచనోరశ్ఛదో♦దంచితదివ్యపి, శాచాస్యఖరముల ♦ క్షమను గూల్చి
కామగంబు త్రివేణు♦కలితంబు పావకా,ర్చిష్క మౌరథము ధ♦రిత్రి డొల్చి
చంద్రసన్నిభసిత ♦చ్ఛత్రంబు సగ్రాహి, సవ్యజనంబుగఁ ♦ జదును సేసి
తే. ముక్కునను సూతుతల పట్టి♦నొక్కి త్రుంప
భగ్నచాపుండు హతయంత ♦ పాతితార్వుఁ
డగుచు ధారిణిఁ ద్రెళ్లె సు♦రారినేత
యంకమున బిగ్గ గ్రహియించి ♦ యవనిసుతను. ౨౫౭

ఆ. భగ్నచాపుఁ డగుచు ♦ భగ్నవాహనుఁ డయి, నేలఁ ద్రెళ్లినట్టి♦నిర్జరారిఁ
గాంచి భూతకోటి ♦ ఖగరాజు మెచ్చెను, మేలు మే లటంచు ♦ మేలినుతుల.

కం. ముదుకం డగుటను బడలిన, విదితబలున్ గృధ్రరాజు ♦ వీక్షించి మహా
ముదమున మింటికి నెగసెను, మదిరాయతనేత్రతోడ ♦ మనుజాశనుఁడున్. ౨౫౯

ఉ. పోవుచు నున్నయాయసుర♦పుంగవుఁ గాంచి జటాయు వంతఁ దెం
పావహిలంగ నడ్డ మయి ♦ యాతనితో నను వజ్రతుల్యబా
ణావళిదీపితుం డయిన♦యారఘునాయకుదేవి నీవు గొం
పోవుట రాక్షసాన్వయము ♦ మూలముతోఁ జెడిపోకకే చుమీ. ౨౬౦

రావణుని జటాయువు పరుషోక్తు లాడుట.

[illegible]త్రులతో బంధులతోఁ, బుత్రులతో సచివసైన్య♦పూగంబులతోఁ
[illegible]లతో గరళంబుఁ బవిత్రం బని త్రాగెదే వి♦వేకవిహీనా. ౨౬౧

కం. రా[illegible]ఫలముం దమమది,లోఁ గానఁగ లేక బుద్ధి♦లోపమున జడుల్
రేఁగి య[illegible]ర్యం బొనరిచి, తోఁగుదురు విపత్తునందుఁ ♦ దుది నీకరణిన్. ౨౬౨

కం. కాలుఁడు పాశ[illegible] నీమెడఁ, బోలం బిగియింప నెందుఁ ♦ బోయిన నీకే
లీల మృతి దప్పు [illegible]నము, గాలం బెరతోడ మ్రింగు♦గతి నైతివిరా. ౨౬౩

చం. అలవి యొఱుంగ నేరక మ♦హాత్ములతోఁ బగఁగొంటి, వారు నీ
కలఁతులు గారు, నీ విటు [illegible]శ్రమవాసిని సంగ్రహించుటన్
బలితపుఁగోప మెత్తి సహ♦బాం[illegible]గాఁగ రణంబులో నినుం
బొలియఁగఁ జేయువారు, చెడి♦పో[illegible]ము పోకుము దోరి రావణా. ౨౬౪

కం.భీరుత్వంబున నీకర,భోరువు హరియించి కోఁచ ♦ యుతికెవ విది లో
నారయ జగంబు దిట్టెడి,చోరునికర్మంబు గాక ♦ శూరునివిధమే. ౧౬౫

కం.శూరుఁడ వేనియు నిలువుము,రా రావణ మూర్ఖ మొండు ♦ రణమున నీవుఁగ
గూరెదవు పెద్దనిద్దుర, నారామునిచేత నీదు♦ననుజునిపోల్కిన్. ౧౬౬

కం.మరణం బాసన్నం బై,పొరసిన స్వవినాశమునకుఁ ♦ బొనరుచు నఘముం
బురుషుం డట్టియుకార్యము, దుగుసున నీ విపుడు సేయఁ ♦ దొడఁగితి వసురా.

కం.పాపానుబంధకార్యం, బేపురుషుఁడు లోక మెల్ల ♦ నేలెడువాఁడే
నాపరమేష్ఠియు యేనియుఁ, బాపాత్మా!చేయఁ బూనుఁ ♦ బ్రాభవ మఱఁగన్?

చం.అని హితనీతివాక్యముల ♦ నాడి జవంబున వ్రాలి వీఁపుపైఁ
దననఖపాళి నాతని వి♦దారితగాత్రునిఁ జేసి వేగముం
బొనుఁగువడంగఁ జేసె మద♦ముం గొనిరేఁగ గజంబు మావటీఁ
డనుపమితాంకుశంబున ర♦యంబునఁ దాఁ గుదియించుకై వడిన్. ౧౬౭

కం.తనఖరనఖరంబులచేఁ, దనముఖవిశిఖమున దైత్యు♦తల వెంద్రుకలన్
ఘనబలుఁడు మెఱుక దైత్యుఁడు, కినుకఁ బెనవిఁ గొఱకికొనుచు ♦ గిట్టునఁ దిరిగెన్.

కం.తిరిగియు సవ్యాంకంబున, ధరణిసుతం బొదిని పాణి♦తలమున వ్రేసెన్
గురువేగమున జటాయుని, నరుణజుఁ డది తప్పఁగొట్టి ♦ యభిముఖుఁ డగుచున్.

కం.వామకరంబులు పదియును, భూమిపయిం దొరఁగఁ దుండ♦మునఁ జిదుమఁ గర
స్తోమము వెంటనె పుట్టె వి,షామితదంష్ట్రాహి లోదవు♦నట్టులు పుట్టెన్. ౧౭౦

ఉ. అంతటఁ బంక్తికంఠుఁడు దు♦రంతరుషానలదీప్తనేత్రుఁ డై
కాంతను వీడి ముష్టిపద♦ఘాతములం బతగాస్వయేంద్రు దు
ర్దాంతపరాక్రమం బడరఁ ♦ దాఁచిన నేచెను బోరు ఘోర మై
కొంతనడిన్ శకుంతపున♦కుం బలలాశనలోకభర్తకున్. ౧౭౩

→ రావణుఁడు జటాయువుఱెక్కలు నఱకుట. ←

కం.ఆమెడ శ్రీరామునకై, వ్యాయామము సేయు చున్న♦పతగేంద్రునిపా
దాయతపక్షంబులు కొ,త్తేయకమున నసుర నఱకె ♦ క్షితిఁ గూలన్. ౧౭౪

కం.నఱకిన నేలన్ వ్రాలుచుఁ, గొఱ కొఱ మని కుత్తుకందు ♦ గుట్టును ఉండన్
బిఱు మఱిన జటాయువునకుఁ, దెఱవ స్వబంధునకు బోలె ♦ దీనత నేడ్చెన్. ౧౭౫

తే. కాలజీమూతనిభుఁ డయి ♦ నేలఁ బడిన,పాండురసుఁ గనె రావ♦ణుండు కాంత
దావదహనునిమాడ్కిని ♦ ధరణికన్య, రాజవాశ్రమనికటోర్వి ♦ వ్రాలియున్న

సీత రామలక్ష్మణులఁ గూర్చి యాక్రోశించుట.

ఉ. కంఠగతాయు నాశకున ♦ కాంతుని గాఁగిటఁ గ్రుచ్చి యాపికీ
కంఠి భృశార్తి బాష్పములు ♦ కాల్వలు గట్టఁగ నేడ్చె నిట్లు, ని
ష్కుంఠిత సౌఖ్యదుఃఖములఁ ♦ జూపు శరీరజలక్షణంబు లు
త్కుంఠత దోలంగఁ బింగళపతత్త్రిముఖాండజకంఠరావముల్. ౮౭౭
ఉ. ఈమృగపక్షిసంతతియు ♦ నిప్పుడు పాఱెడి సిన్నుఁ గూర్చి యే
మామకదుర్దశం దెలుప ♦ మాధవ నీ విప్పుడే నెఱుంగ వా
రామ! భవత్సతీగతప ♦ రాభవ మింతకు నీ వెఱుంగఁగా
లేమిని నాదుదుష్కృతము ♦ లేశముగా దని నిశ్చయించితిన్. ౮౭౮
కం నన్నుం గావఁగఁ బూనుట, నిన్నీచునిచేత మడసె ♦ నీపుణ్యఘనుం
డిన్నిడోద్భవుఁ డౌరా, మన్నిర్వృతి యదేల యితని ♦ మనఁగా నిచ్చున్. ౮౭౯
శా. రామా! కావఁగ రమ్ము లక్ష్మణ! వెసన్ ♦ రక్షింపుమా తండ్రి! సు
త్రామద్వేషి హరించి వే యరిగెడిన్ ♦ ధాత్రీభవన్ నన్నటం
చీమాడ్కిన్ వినువారుగాక రఘుసం ♦ శేశుల్ సమీపక్షితిన్
దా ముంటల్ లభియించనేనియు సుదా ♦ ర్తధ్వాన మం చేడ్వఁగన్. ౮౮౦
చం కదుకొని బాష్పవారి జడి ♦ కాఱ సమీపధరారుహంబు న
మ్మవతి తీఁగనాఁ బెనఁగ ♦ మానసభోజియు పీడు పీడు మం
చవలిచి బంకెన ల్వలికి ♦ యట్టె సతీమణి కేశపాశముల్
వదలక పట్టి యీడ్చె సమ ♦ వర్తి తనర్ సిగఁ బట్టి యీడ్వఁగన్. ౮౮౧
శా. రామా రామ రఘూత్తమా యని మహా ♦ రావంబు నై నేడ్వ నా
శ్యామారత్నశిరోజము ల్దిగిచె ర ♦ క్షోధీశుఁ డవ్వేళ దు
ర్దేహధ్వాంతసమావృతం బయి యమ ♦ ర్యాదంబు నై యీజగ
త్స్తోమంబుల్ సచరాచరంబులు వగిం ♦ దూలెన్ విషణ్ణంబు నై. ౮౮౨
ఉ. వీవఁదు హతుం డవుడు ♦ వెల్వెలఁబాఱె దివాకరుండు రా
జీవభవుండు లో నెఱిఁగి ♦ సీతను రావణుఁ డేచు చుండుటల్
కావర మెత్తి, చక్కఁగనెఁ ♦ గార్యము సౌ ప్సునె, శోకమోహముల్
దేవఋషు ల్భజించిరి ♦ త్యవ్యధ రావణు చేఁత చూచుచున్. ౮౮౩

రావణుఁడు సీత నెత్తుకొని పరు వెత్తుట.

కం. రామా రామా యనుచును, సౌమిత్రీ యనుచు నేడ్చు ♦ జనకతనూజన్
వ్యోమపథంబునఁ గొని యుద్దామబలంబునను బఱచె ♦ దశకంధరుఁడున్. ౮౮౪

ఉ. నీరదదేహుఁడై నరజ♦నీచరు చెంగట స్వర్ణవర్ణ క్రొ
క్కారు మెఱుంగునాఁ బొలిచె♦ గాలికిఁ బై నెగయన్ సతీమణీ
భూరిమయాంశుకాంచలము♦ పూర్వసుధాశనలోకభర్తయున్
మారుతమిత్రదీప్తగిరి♦మాడ్కి రహించెను చేటు దోఁపఁగన్. ౮౮౫

కం. తరుణీమణి ధరియించిన, పరిమళభరితములు తామ్ర♦పంకజదళముల్
సురశాత్రవనాయకుపై, మరుదాహతిఁ దొరఁగి ధరణి♦మండలిఁ దొల్లెన్. ౮౮౬

కం. ఆకల్యాణిదుకూలం, బాకాశమునందు వెలిఁగె♦ హాటకరుచి న
స్తోకాతపమున రవిశో,ణీకృతధారాధరంబు♦ నెఱిచూపట్టన్. ౮౮౭

కం. అసురనాథాంకగ యగు, నాసుందరి సునసవక్త్ర♦ మారాముఁడు తో
వాసింపమి భాసిల్లదు, వాసి దఱుగఁ దూఁడులేని♦వనజం బనఁగన్. ౮౮౮

కం. సులలాటము కురుళాంతము, సలలిత మవ్రణము ఫుల్ల♦సారససమ మా
జలజాక్షి మోము పొలిచెను, జలదంబును వ్రచ్చి తోఁచు♦చందురుఁ డనఁగన్.

చం. సలలితశుక్లదంతమును♦ జంపకకుట్మలతుల్యనాసమున్
విలసితహాటకాభరణ♦విభ్రమమున్ బతదుత్పతత్సుకం
తలమును బక్వబింబఫల♦సన్నిభవోష్ఠము రావణాంకసం
కలితసతీముఖంబు దివిఁ♦ గ్రాలె దినోదితచంద్రబింబమై. ౮౯౦

కం. ఎంచఁగ నీలాంగానుగ, నంచునఁ గాంచనసువర్ణ♦ యనసీసుత దాఁ
గాంచనకాంచిక హరినీ,లాంచిత మైన నట్లు పొలిచె♦ సంబరవీధిన్. ౮౯౧

కం భానురతప్తసువర్ణో, ద్భాసితభూషామనోజ్ఞ♦ పంకజగౌర
శ్రీసీత మొగులు చెంగట, వాసించిన మెఱుఁగు వోలె♦ వర్తిలు చుండెన్. ౮౯౨

తే. పగడపుందీఁగెఁ బోలిన♦పడఁతి సీత, నల్ల నగు మేనివాని నా♦ నల్లదింపఁ
బంగరువుకక్ష్యచేత ని♦బద్ధమైన, వారణంబువిధంబున♦ వఱలఁ జేసె. ౮౯౩

కం. చంచలనేత్రాసంభృత, కాంచనభూషావితాన♦ఘల్ఘుల్ఘుసినదో
దంచితరాక్షసపతి రాజించె సశంపాంబుసీకము♦ సీరిన పుపఁగెన్. ౮౯౪

చం. జనకసుతాశిరస్స్ఖలిత♦చారుసుమంబులు నేల వ్రాలు చ
ద్దనుజుఁడు పాఱు వేగమునఁ♦ దద్దయు సుళ్లను జుట్టి కొన్ని యా
తనిమెయిఁ జుట్టుచుం దిరిగెఁ♦ దాఁకి లోలి సుపర్వమందిరా
వనిధరనాథుఁ జుట్టి చెలు♦వంబుగఁ గ్రమ్ముచు చున్నరీతిగన్. ౮౯౫

కం. ధరణీతనయోదంచిత, నవరత్నవిభూషితంబు♦ నదకటకం బు
ర్వర జాఱి పడియె మధుర, స్వరయుతముగ మెఱుఁగుఁదీగె♦చక్రము పగిదిన్.

సీ. రావణుం డా రాము♦రమణి మహోల్కనాఁ, బ్రసభంబునను గొని ♦ పాఱు చుండ
నాసతియగ్ని వ♦స్త్రాభరణంబులు, దివినుండి చుక్కల ♦ ట్లవని రాలె
స్తనతలభ్రష్టచం♦ద్రద్యుతిహారాళి, యాకాశగంగనా ♦ నమరెఁ బడుచుఁ
బడఁతిని ఖగయుక్త♦పవనకంపితతరుల్, ధూతాగ్రముల భీతిఁ ♦ దొలఁగు మనియెఁ
ఆ. త్రస్తమీనజలచ♦రంబులతో ధ్వస్త,నలినతతులతోడఁ ♦ గొలఁకు లెల్ల
నూర్పు నిలచియున్న ♦ యుత్తమసఖినాఁగ, భూమినుతకుఁగాఁగఁ ♦ బొక్కుచుండె.
కం. కలయఁగ నల్లెడ నెరయుచు, బలితపుసింగములు పులులు ♦ పక్షులు మృగముల్
తలఁగనిరోసంబున ను, గ్గలిసీడలజాడఁ బఱచె ♦ గను చుప్పరమున్. ౮౯౮
చం. ఉరలఁగ నిర్ఝరాశ్రుగణ ♦ ముచ్ఛ్రితశృంగకరంబులన్ గుహా
తరతలనిర్గతానిలన♦దంబు నెపంబున నేడ్చె సర్వభూ
- ధరములు వంచనాపహృత♦ధారిణికన్యవిపద్దశాప్తికిన్,
సరసిజమిత్రమండలము ♦ సొగెను దీనత వెల్ల వెల్లనై. ౮౯౯
ఉ. ఎక్కడిధర్మ మింక నిల ♦ నెక్కడిసత్యము నార్జవం బదో
యెక్కడ నానృశంస్య మది ♦ యెక్కడ నిక్కటిలుంచు జానకిన్
దిక్కఱినట్లు వంచనను ♦ నిష్ఠురతం గొనిపోవ లోకమం
దొక్కఁడు నైనఁ గా దనఁ డ♦యో యని యేడిచె భూతసంఘముల్. ౯౦౦
కం. వ్రేలెడుమోములతో భయ,లోలత మృగశాబకములు ♦ లురదశ్రులతో
బాలామణి చనుమార్గము, వాలాయము చూచి చూచి ♦ వనరుచు నుండెన్.
చం. కనుఁగొనుచున్ ధరాతలముఁ ♦ గన్నురవంబున రామ లక్ష్మణా
యని పలవించుచున్ దెసల ♦ నష్టము రారె మహాత్ము లెవ్వరే
నని తిలకించుచుం జనుమృ♦గాక్షిని గాంచి వణంకుమేనులొ
ప్పున వనదేవతావితతి ♦ బోరన యేడ్చె మహాస్వనంబునన్. ౯౦౨
చం. పెరిగినతారహారములు ♦ బీఁటలు వాఱినయోష్ఠబింబమున్,
గరఁగినచిత్రకంబుఁ గను♦కాటుక, వ్యాకులకుంతలంబులున్
బరఁగుసతీమణిన్ నిజవి♦నాశముపొంటె గ్రహించి రావణుం
డరుగ వివర్ణవక్త్రయు భ♦యవ్యథితాత్మయు నౌచు సీతయున్. ౯౦౩
కం. రోదనరోషములను నెఱ,జాదుకొన న్నేత్రయుగళి ♦ జనభీకరు వ్యా
పాదరతాత్మకు మర్త్యవి, భేదనముగ నిట్లు లనియె ♦ బెట్టిదపునుడుల్. ౯౦౪

సీత రావణు నిందించుట.

ఉ. ఏమిర సిగ్గు లేదటర ♦ యేకత మే నటు లుండఁ జూచి నీ
వీమెయి మ్రుచ్చిలించుకొని ♦ యెత్తినభీతిని బాఱిపోయె దే

నీమటుమాయయే కద వ♦నిన్ మృగరూపముచేత నామనో
రాముని దవ్వుగాఁ బనిచె ♦ రాక్షసవంశదవాగ్ని హోత్రుఁడా. ౯౦౫

ఆ. నాదుమామసఖుని ♦ నన్ను సంరక్షింప, మొనసి వచ్చినట్టి♦ముసలిగ్రద్ధఁ
బెద్దపెనఁగి నీవు ♦ పిలుకుమార్చితి వౌర,యెంతశూరుఁ డవుర ♦ హీనచరిత.౯౦౬

ఆ. పేరు చెప్పుకొనెడి♦బింక మేమియు లేక, కలనిలోన నన్ను ♦ గెలువ లేక
దుష్టరాక్షసుండ ♦ దొంగిలి పఱచెదే, యహహా యేమి నీమ♦హాబలంబు! ౯౦౭

ఉ. ఈదృశ మైనగర్హితకు♦హేయపుఁగార్యముఁ జేసి యన్య యా
పైకలి దొంగిలించికొని ♦ పాఱెదు భీతి దురాత్మ బాలిశా
లేవట రోరి సిగ్గు లవ♦లేశము ఛీ నిను శూరమాని వా్య
పాదరతాత్ముఁ గాంచి మగ♦వారు హసింతురు సుమ్ము నీమఁడా, ౯౦౮

ఉ. ప్రేలితి కాలుకూఁతలను ♦ బెద్ద బలంబును శౌర్య మంచు ఛీ
కాలుపనే దురాత్మ కల♦కాల మకీర్తియు వంశనాశముల్
బోలఁగఁ జేయుకార్యమును ♦ బూని తిసీ నిలు పోటుబంట నై
చాలు ముహూర్త మంతఁ జనఁ ♦ జాలుదె యీామెయితోడ నీగతిన్. ౯౦౯

తే. చావుపరువునఁ బరువెత్తి ♦ చనెడినిన్ను, నననివల్లభుఁ డేమి చే♦యంగఁ గలుగు
నేది నిల్వుము క్షణమాత్ర ♦ మిందు నీదు, ఘోరకృత్యఫలంబును ♦ గుడువఁజేయు.

కం.భూవరపుత్రులకంట, న్నీ విప్పుడు పడితివేని ♦ నీసైన్యములున్
నీవును ముహూర్త మైనను, జీవముతో నుండఁగలవె.♦ చెనఁటిపలాశీ. ౯౧౧

ఆ. కారుచిచ్చు రేఁగఁ ♦ గాననాంతరములఁ, బులుఁగు దానిఁ జేర ♦ జలములేని
యట్లు నీవు వారి♦యంబకములఁ దేఱి,చూడనైన లేవు ♦ పోఁకుఱేఁడ. ౯౧౨

మ. వినరా నీకు హితంబుఁ జెప్పెద నను♦న్వే వీడుమీా నానుడుల్
విన వేనిన్ భృశమత్ప్రధర్షణరుషా♦వేశంబునన్ భూమిభృ
త్తనయుం డాత్మసహోదరాన్వితుఁ డనిన్ ♦ దర్పించి యర్పించు నీ
తనువుం గంకసృగాలగృధ్రతతికిం ♦ దన్వింగొన న్వెందుగన్. ౯౧౩

శా.ఏమోకోరిక నన్గ్రహించికొని నీ♦ వెంతే వడిం బాఱెదే
నామాట ల్వినుు నీప్రయత్న మది యె♦న్నం ౦ జైన సాగంగఁ బో
దోమాయావి మదీయ భర్త నవిజ♦య్యుగ్ర లోకనాథోపమున్
రాముం బాసి చిరంబుగా బ్రదుక నే♦రన్ శాత్రవాధీన నై. ౯౧౪

కం.కృపణుఁడు మృతికాలంబున, విపరీతమ్ముల భుజించు♦విధమున నీవున్
జపలత నీసేమం బే, వ్వపగతమతి నెఱుఁగ లేవు ♦ పాపాత్ముండా. ౯౧౫

కం.పథ్యము చేఁ దగు నరునకుఁ, దథ్యము చానున్న వేళఁ ♦ దగులదు సుమి పై
తథ్యము నా నుడికిని నా,తిథ్యమునకు నిన్ను నీడ్చె ♦ దినకరసుతుఁడున్. ౯౧౬
ఉ. ఇంతటిపాపకార్య మొక ♦ యింతయుఁ గొంకును జంకు లేక ని
శ్చింతతఁ జేయఁ బూనుటను ♦ శెచ్చెరఁ గాంచెదు హేమభూమిరు
ట్పంతతి, నీఁదె దస్రచయ♦ సస్యము వైశరణిం, గలాఁడవుగ్
స్వాంతమునందు నమ్ము మసి♦పత్త్రవనంబునఁ గ్రీడ సల్పఁగన్. ౯౧౭
కం.సంతప్తహేమపుష్పా,క్రాంతము వైడూర్యదళము ♦ శాలాయసశా
తాంతదృఢకంటకచితము, నంతకశాల్మలిని గలవ ♦ యాలోకింపన్. ౯౧౮
ఉ. అల్పచరిత్ర యంతటిసు♦హాత్ముని వంచన చేసి మేనిలో
నిల్పఁగ నేర్తువా యసువు ♦ నిర్ఘృణుఁడా విషపాయిభంగి నీ
కల్పము నేఁటితో ముగిసెఁ ♦ గాలభటోత్కటపాశబద్ధునిన్
వేల్పులసూడ! రాఘవుఁడు ♦ నిన్వధియించెడి నెందుఁ జొచ్చినన్. ౯౧౯
ఉ. భ్రాతయుఁ దోడు లేక ఖర ♦ రాక్షసులం బదునాల్గువేవురన్
జేతులతీట పోఁ దుమురు ♦ సేసె నిమేషములోన రాముఁ డా
ఖ్యాతమహాస్త్రవేది సుస♦మస్థుఁడు భార్యను ముచ్చిలించుదు
ర్జాతుని నిన్ను సైఁచునె దు♦రంబున వ్రక్కలు చెక్కు కుండునే. ౯౨౦
కరిబృంహితము. ఇట్టు పలుకుచుఁ బెక్కువిధముల ♦ నేడ్చి కరుణము దోఁపఁగాఁ
దిట్టుచును ఘనశోకభరమున ♦ దీన యయి స్మృతి దప్పుచున్
గట్టిగను విలపించి పొరలుచుఁ ♦ గంప మొనరఁ దపించుచో
దిట్ట యయి యసురాధముఁడు నృపు♦దేవిఁ గొని చనెఁ బాపియై.

సీత తనయాభరణంబులు కపులముందట వైచుట.

చం.అతఁ డటు పోవుచుండ నొకఁ ♦ డైనను గావఁగ రామిఁ బొక్కుచున్
క్షితిసుత గాంచి భూమిధర♦శృంగచరత్కపిపంచకంబు నీ
క్షితిరుహచారు లేనియును ♦ జెప్పక యుందురె రాముతోడ నా
గతి యని కొంగునన్ ముడిచి ♦ కాంచనభూషలు వారి ముంగలన్. ౯౨౨
ఉ. వైచెను వైచు టాఖలుఁ డ♦వారణసంభ్రమసాధ్వసాత్ముఁ డై
వే చనుచుంటఁ గన్గొనఁడు ♦ నృక్షుచరావళి నిర్మి మేష మా
లోచనముల్ వహించుచు వి♦లోలవిశాలవిలోచనామణిన్
జూచెను రామ రామ యని ♦ శోకమునం బలవించు చుండఁగన్. ౯౨౩
ఉ. అసురభర్తయుం గపుర♦యంబునఁ బంపను దాఁటి తీక్ష్ణనం
స్త్రాసహితాహికస్యకఁ దొ♦డన్ ధరియించినభంగి దోఁపఁ బృ

ధ్వీనుత మృత్యుదేవి నన ♦ డెంపున బల్మి గ్రహించి పర్వతా
లీనరసీనదీవనుల ♦ లీల నిరస్తశరంబుపోలికన్. ౯-౨౪

ఆ. నదిగ దాఁటి నక్ర♦పాఠీనతిమితిమిం,గిలచయాన్వితంబు ♦ జలధి డాసి
తీఱెఁ బో సురారి ♦ దీనితోనన సిద్ధ,వితతి;హృష్టుఁ డగుచు ♦ వేగి యగుచు ౯-౨౫

⟵ రావణుఁడు సీతతో లంకఁ జొచ్చుట. ⟶

చం. తనననగరంబు లంకను న♦తంద్రగతిం బొరఁబాఱి రావణుం
డనయత సీత నుంచెఁ దన♦యంతిపురంబున దైత్యశిల్పి ము
న్ననువుగ శాంబరీనుదతి♦యట్టుల, యంతఁ బిశాచకాంతలన్
గనుఁగొని మీరు హెచ్చరికఁ ♦ గావలి యుండుఁడు సీత కెప్పుడున్. ౯-౨౬

ఉ. కాంతలఁ గాని పూరుషులఁ ♦ గాని యిటం జొరనీయ కుండుఁ, డే
కాంతము స్వర్ణరత్నవస♦నాదుల దేనిని సీత గోర నా
వంతయు నడ్డు చెప్ప కిడుఁ ♦ డాసయుఁ గల్గిన యేని మేనిపై
నింతి నెఱింగియే నెఱుఁగ♦కేఁ బరుషంబులు పల్కఁ బోకుఁడీ. ౯-౨౭

కం. అని యిట్టు లాజ్ఞయిడి య,మ్మనుజాశనుఁ డంతిపురము ♦ మాని యిఁ కేమే
నను వగుఁ జేయఁగ నని నర,మున మోహితుఁ డగుచు నెంచి ♦ పురుబలయుతమున్

⟵ రావణుఁడు జనస్థానమునకుఁ గాపు పంచుట. ⟶

కం. అష్టపలాశినిఁ గనుఁగొని, స్పష్టంబుగ ననియె మీరు ♦ చనుఁడీ మీమీ
యిష్టాయుధములఁ గొనుచు న,వష్టంభము తోడ వేగ ♦ వని దండకకున్. ౯-౨౯

సీ. అందు హతస్థాన ♦ మగుజనస్థానంబు,నందు నిల్వుఁడు మీర ♦ లంద ఱరిగి
మున్ను ఖరాసురుం ♦ డున్నచో టది మీరు, సాధ్వసపడక రో♦షంబు చలము
పౌరుష మారంగఁ ♦ బరికించు చుండుఁడు, మున్ను నే నుంచిన♦యన్నిశాట
నాథుల ఖరదూష♦ణప్రముఖులఁ జంపె, రాముండు దాన వై♦రంబు పుట్టె

తే. వైరనిర్యాతనమునకు ♦ వలను రోయు,వాఁడ ధైర్యంబుకంటెఁ గో♦పంబు మించె
జానకీనాథు రణమునఁ ♦ జంపి కాని, యాద మఱచి నే నిద్రింప ♦ నసురులార.

ఉ. కావునఁ బేద విత్తమును ♦ గాంచినయట్లు ఖరారిఁ జంపి సౌ
ఖ్యావహవృత్తి నుండుఁ, జని ♦ యయ్యెడ కీరలు రాముపోకలన్
రేవగ లప్రమాదగతిఁ ♦ ద్రిమ్మరి కాంచుచుఁ దన్విశేషవా
ర్తావళి నాకుఁ బుచ్చుఁడు, నృ♦పాత్మజులన్ వధియింపఁ బూనుఁడీ. ౯-౩౦

కం. మీబలమును మీ శౌర్యం, బే బహురణములను జూచి ♦ యెఱుఁగుట మిమ్మే
యీబలితపుఁగార్యంబున, నే బొరకమునకుఁ బూన్చు ♦ టయ్యె నటంచున్. ౯-౩౧

ఉ. ఈ నెఱి నింపు పెంప నసు♦రేంద్రుఁడు పల్కిన రాక్షసాష్టకం
బానతిఁ జేసె, రావణుని♦యానతిఁ జేసి జవంబు మైజన
స్థాన మలక్ష్యదర్శనులు ♦ దారుణభంగిని జొచ్చి, రీగతిన్
జానకిఁ దెచ్చి రాము నెడ ♦ శాత్రవ మూని విమోహి మోదిలెన్. ౯౩౩

కం. వితతబలిష్ఠాదిత్యా,హితులను నెనమండ్రఁ బనిచి ♦ యోగ్యమిం గొనుచున్
జితదిక్పాలుఁడు తనలోఁ, గృతకృత్యుఁడ ననుచు బుద్ధి♦హీనతఁ దలఁచెన్. ౯౩౪

రావణుఁడు సీతకుఁ దన సౌధంబుఁ జూపుట.

కం. వెండియు సుమకాండాసన, చండతరాశుగనితాంత♦సంతాడితుఁ డై
దండితసురరాజుఁడు వే,తండగమనసీతఁ దలఁచి ♦ తటుకునఁ జనియెన్. ౯౩౫

చం. చని యట దైత్యనేత నిజ♦శాసితదైత్యసతీపరీత, లో
చనయుగళీగళత్సలిల♦జాత, నతాస్యవరాంబుజాత, భూ
ర్యనిలసమాహతోడుపని♦భాతిసమాకులధీసమేత, ద
ర్శనవిముఖక్రుధాత్మముఖ♦సాగరజాతను, సీతఁ గన్గొనెన్ ౯౩౬

ఉ. తేఁచులు తన్నుఁ జుట్టుకొని ♦ తేపిన నివ్వెఱఁ జిచ్చపాటు దన్
లోఁచఁగఁ జిక్కి స్రుక్కుమృగ♦లోకవిముక్తకురంగిఁ బోలుచున్
ద్రాఁచన దీర్ఘనిశ్వసన♦రాజి నిగుడ్చుచు నున్నదానిఁ దాఁ
బూఁచి బలాత్కృతిన్ నగరు♦పోఁడిమిఁ జూపఁగఁ బట్టి లాగుచున్. ౯౩౭

కం. ముద్దియలు వేలకోలఁదులు, నిద్దపురతనములతోడ ♦ నెఱి గలమేడల్
మిద్దెలు నగళులు వన్నెల, ముద్దులు గొలిపెడిశకుంత♦ములు గలయింటన్. ౯౩౮

కం. స్ఫాటికరాజతదాంతక,హాటకవైడూర్యవజ్ర♦హారిస్తంభో
త్కూటము కాంచనతోరణ,ఘోటము సోపాన మెక్కి ♦ సతి కసురుఁ డనున్.

సీ. ఇదె చూడవే సీత ♦ హేమదంతసమేత,పూతవాతాయన♦వ్రాతములను
నదె చూడవే భామ ♦ హృదయంగమోద్దామ,ధామనిర్జితసోమ♦ధామములను
నటు చూడవే గోల ♦ హారికేళీలోల,జాలపాదాంగనా♦జాలములను
నిటు చూడవే చాన ♦ యింపుసొంపుల నీన, మానితనవనవో♦ద్యానములను

తే. జూచితే యుల్లకోలఁకుల♦సొంపు పెంపు, కొమరుఁజిలుకలపులుఁగుల♦గుంపు జంపు
నెల్లపుష్పితపృషంబు ♦ లింపు నింపు, మగువరో యింకనైన నీ♦మంపు దింపు. ౯౪౦

చం. అని యిటు [illegible]దివ్యభవ♦నావళిచందము మందయాన దాఁ
గనుఁగొనఁ జేసి మోసపడఁ ♦ గ్రమ్ముఱ నిట్లను నన్నుఁ గొల్చుచున్
గొనకొని యెప్పు డుండుదురు ♦ కోటులు ముప్పదిరెండు రాక్షసుల్
వనిత [illegible] మేఁ ప్రభుఁడ ♦ వాలెద నింపఱ నేలుచున్ సతీ! ౯౪౧

కం. పరిచర్యల నొక్కొకపని, యరయఁగ నొక్కొక్క వేవు ♦ రసురవరేణ్యుల్
పరిగణనము సేయక బాలుర ముదుకలఁ గలరు సుమ్మి ♦ లోలాక్షి యిటన్. ౯౪౨

ఉ. ఈవరమందిరావళులు ♦ నీయసమానసుపూజ్యరాజ్య మిం
దీవరనేత్ర! నాయనుఁగు ♦ దేవులు వేలకొలంది వెండి నా
జీవనమున్ భవద్వశముఁ ♦ జేసెద, నిన్నిటి కీవ యిప్పుడే
దేవివి కమ్ము లెమ్ము పరి ♦ దేవన మేటికిఁ గొమ్ము నన్ బలిన్. ౯౪౩

ఉ. ఏల దురంతతాపమున ♦ నేడ్చెద విట్లు! మదీయవాక్యముల్
లాలన నాదరింపుము వి ♦ లాసిని! మే లగుమార్గ మిద్దియే
యాల మిఁ కేల యేవొ యడి ♦ యాసల నేటికి వేఁగ, దర్వమే
బాలిక! పుష్పచాపశర ♦ బాధితునిన్ నను ద్రోసి పుచ్చఁగన్? ౯౪౪

ఉ. ఏ మని యెంచితే కువల ♦ యేక్షణ? యో శతయోజనాయతం
బై మహితోగ్రరాక్షసస ♦ హస్రసమావృత మైన లంక? సు
త్రామముఖామరాసురులు ♦ దాయఁగ నైనను లేరు, నాకు సం
గ్రామమునందు యక్షసుర ♦ కాండములున్ సరిరావు బల్మిచేన్. ౯౪౫

రాముఁడు రాముఁ డంచు నొక ♦ రాజ్యవిహీనుని దేబ జోగినిన్
వేమఱు నల్ప తేజుని న ♦ నేకవిధంబులఁ గూర్చి యేడ్చెదో
భామిని! నీకు యోగ్యుఁ డగు ♦ భర్తను నేనె, ననున్ భజింపుమీ
శ్యామరో! యౌవనంబు సత ♦ మా పిటికీ ననుఁ గూడు హాయిగన్. ౯౪౬

ఉ. ఏటికి రిత్తయాస సుద ♦ తీ రఘురాముని జూతు నంచు, ని
చ్చోటు మనస్సుచే నయినఁ ♦ జొచ్చి నినుం గన వాని కౌనకో?
త్రాటను గట్టఁగా వశమ ♦ తన్వి నభోగతవేగితానిరా
ఘాటసదాగతిన్, శిఖిశి ♦ ఖానిచయంబును బట్ట శక్యమే. ౯౪౭

ఉ. లోకమునందు లేఁడు విను ♦ లోలవిలోచన మామకీన బా
హాకులపాలిత న్నినుఁ బ ♦ రాక్రమవృత్తిని నన్ను గెల్చియున్
దోకొనిపోవువాఁడు, విబు ♦ ధుల్ సచరాచరభూతకోటులున్
నీకు సపర్యఁ జేయుఁ, దరు ♦ ణీ నను నేలుము రాజ్యభూతితోన్. ౯౪౮

కం. శంకాతంకం బేటికి, లంకారాజ్యంబు నెల్ల ♦ లలనా యభిషే
కాంకిత వై యేలుము నీ, కింకరుఁగా నన్నుఁ గొనుము ♦ క్రీడలఁ దేలన్. ౯౪౯

కం. మును నీచేసినపాపము, వనవాసాయాసమున ని ♦ వర్తించెను నీ
యొనరిచినపుణ్యఫలములు, కనకాంగీ నీవు పొందఁ ♦ గాలం బొదవెన్. ౯౫౦

కం ఈచందన మీసరములు, నీచామీకరవిభూష ♦ లిద్దఱ మిచటన్
వాచాఽగోచరసుఖలీ,లాచతురతఁ బూసి ముడిచి ♦ బలిఁ దొడుగుద మే. ౯౫౧

మత్తకోకిలము. ఇంచుఁబోణిరొ పుష్పకాఖ్యస♦మిద్ధ మైనవిమాన మ
భ్యంచదర్కవిభావికాసము ♦ యతు నగ్రజుఁ బోర ని
ర్జించి తెచ్చితి హృద్య మయ్యెడఁ ♦ జేరి యిద్దఱ మెంతయున్
జంచదిష్టసుఖోపభోగముఁ ♦ జాన! పొందుచు నుందమా. ౯౫౨

కం.వదనము తామరసశ్రీ,సదనము నునుముద్దు గుల్కు ♦ చందము చెడె నీ
యదనున రోదనమున నీ,యదవద నెద వదలి నేలు♦మా నన్ను దయన్. ౯౫౩

కం ఈరీతి ననుచుఁ డాడఁగ, నారీమణి పైఁటకొంగు♦నం దనవదనం
బారఁగఁ గప్పుచుఁ గన్నుల, నీ రోడిక గట్టు చుండ ♦ నిన్నెఱ నుండెన్. ౯౫౪

చం అది గని రావణుం డను ధ♦రాత్మజతో సతి! ధర్మలోపబు
ద్ధ్యుదితము సిగ్గు చాలు, వల ♦ దూరక యేడ్వఁగ, ధర్మలోప మిం
చని వచియింపుమీ, కన ఋ♦షీశులు దైవకృతానుబంధమున్
మది గణియింప రోటు, నిను♦మాం పలుమాట లిఁ కేల మైథిలీ. ౯౫౫

ఉ. జానకి త్వత్పదాంబుజర♦జస్థిలకాన్వితశీర్షయుక్తిఁ జం
ద్రాసన వేఁడువాఁడను, ద♦యామతి నేలుము నీదాసుఁడన్
మానక రాఁగఁ జిక్కి యిటుఁ ♦ శూన్యతరోక్తులు పల్కినాఁడ నో
మానిని! రావణుండు నొక ♦ మానవతిం బడ మంటి మ్రొక్కనే. ౯౫౬

తోటకము. అని యాగతిఁ బల్కి ద♦శాస్యుఁడు దం
జనకాత్మజ నాత్మను ♦ సంతసిలెన్
వనితామణి నక్కను ♦ నా కిఁకఁ బో
యని యంతకపాశమ♦శాత్మకుఁ డై. ౯౫౭

సీత రావణునిఁ బరుషోక్తులాడుట

కం.పలలాశనుఁ డిటు పల్కిన,పలుకులు విని సీత దుఃఖ♦భరకర్శిత యై
పులుపోఁచ యడ్డముగఁ దాఁ, బలికెన్ నిర్భీతి నసుర♦పాలకుతోడన్. ౯౫౮

సీ. సత్యసంధుఁడు పరి♦జ్ఞాత సుస్థిరుఁడును, ధర్మసేతువు నగు♦దశరథునకుఁ
బుత్త్రుండు త్రిభువన♦పూజ్యుండు రాముండు, విశ్రుతనాముండు ♦ విపులనేత్రుఁ
డాయతబాహుఁడు న♦త్యంతధర్మాత్ముండు, ప్రాణవిభుండు దై♦వంబు నన్ను
నిన్నుఁ జంపఁగ నున్న ♦ నిస్తులవీరుఁడు, సహలక్ష్మణుఁడు హరి♦స్కంధుఁ డాతఁ
తే డవని జనియించె నిక్ష్వాకు♦నన్వయమున, నేమిరో ప్రేలెదవు రాము♦నెదుట నీవు
నన్నుఁ జెనకియు యుండిన ♦ నిన్ను నంద, ధరకు బలిపెట్టి యుండఁడే♦ఖరుని మాడ్కి.

ఉ. భీకరరూప మంచుఁ బటు♦భీమబలాఢ్య మటంచు రాక్షసా
నీకము నెన్నె దీ విచట ♦ నిర్విష మౌచును దార్క్ష్యమౌళ్ల ద
ర్వీకరరాజి యట్లు తల ♦ వ్రేలఁగ వైచి పసుల్ మదీశచా
మీకరపుంఖబాణతతి ♦ మ్రింగఁగ వీచులు గంగయొద్ద నన్. ౯౬౦

చం.వరమున దేవదైత్యులకు♦వధ్యుఁడ వైనను నాదుభర్త కాఁ
కరమును గల్గఁ జేసి బ్రదు♦కన్ వశమా రణసీమ నీకు, న
ధ్వరమున యూపబద్ధపశు♦భంగిని నీవు మనంగఁ జాల వా
శరవర! రామభీకరని♦శాతశరాళికి గోచరుండ వై. ౯౬౧

కం.రాక్షస! క్రోధోద్దీపిత,చక్షువులన్ నిన్ను రామ♦చంద్రవిభుండున్
వీక్షించిన దగ్ధుఁడ వై, నీక్షితిఁ దక్షణము కూల♦వే నీచమతీ. ౯౬౨

శా.ప్రాలేయాంశుకబింబమున్ వసుమతిం ♦ బాతంబుఁ గావించు, దో
ర్లీల న్నాశము నైనఁ జేయు జలధిం ♦ గ్రీడాగతిన్ శోషిలన్
హేలారీతిని జేయఁ జాలుఘనుఁ డా♦నిస్తుల్యవీర్యుండు ప్రో
యాలిన్ రక్తను బంది నుండి విడఁ జే♦యం జాలఁడే రక్కసా. ౯౬౩

కం.గతరముఁడవును గతాయువు, గతేంద్రియుఁడు గతబలుఁడవు ♦ కావుట ఖల నీ
కతమున వైధవ్యంబునఁ, గుతిలపడున్ లంక యేటి ♦ కో యీపౌరుడున్. ౯౬౪

కం నాపతిపార్శ్వంబున నెడఁ, బాపుటచే నన్ను నబలఁ ♦ బాపాత్మా యీ
పాపంబు సుఖోదర్కం, బేపాటియుఁ గాదు మూఢ♦మీ నీ కెటులున్ ౯౬౫

ఉ. దైవబలంబుఁ గల్గు మహి♦తద్యుతిమంతుఁడు ధర్మశీలి స
ద్భావుఁడు నిర్భయుండు వితత♦ప్రతిమానవిహీనశౌర్యతన్
గేవలుఁ డుగ్రసత్త్వసుగ♦కీర్ణమహాటవి నున్నవాఁడు రా
రావణ బాణవర్షమునఁ ♦ గ్రక్కునఁ జేయు భవద్బలోద్ధతుల్ ౯౬౬

కం.కాలవశులైన పురుషులు, కాలప్రేరణముఁ జేసి ♦ కార్యములందున్
జాలఁ బ్రమాదము పడుదురు, మే లని దుష్కార్యములను ♦ మేకొందురు సుమీ.

కం.అట్టివినాశపుఁగాలము, పుట్టెం జుమి నీకు సమర♦పుంజములకు నిట
గట్టికొని యున్నసతులకు, నిట్టు సమున్ నీవు బల్కి ♦ నిటఁ దెచ్చుటచేన్. ౯౬౮

తే. క్రతువు మధ్యంబునందు స్రు♦గ్భాండమండి,తంబు బ్రాహ్మణమంత్రపూ♦తంబు వేది
మూలఁ డంటఁగ వశమె యా♦లీల సతిని, రామపత్నిని నన్ జూడ♦రా దురాత్మ.

ఆ. ధర్మనిత్యుఁడైన ♦ దశరథ సుతవర్యు, ధర్మపత్ని సాధ్విఁ♦దరమె నీకు
రాక్షసాధముండ♦రాక్షసదుశ్చరితుండ,పాపి నన్నుఁ దాఁక♦బాలిశుండ! ౯౭౦

కం.అరవిందబృందముల నన,వరతము రాయంచతోడ ♦ వరకేళీత
త్పర యగుహంసాంగన యే,కరణిఁ దృణస్థంబు నీము♦కాకిని గనెడిన్. ౯౭౧

చం. తనువు విసంజ్ఞఁ జెయ్యది మదంబునఁ గట్టిన వేని కట్టుమీ
కనలునఁ దిందు వేని తినుఁ గాదనుదానను గాను, నాకు నీ
తనువును జీవితం బయిన దానవ! రక్ష్యము గాదు రోరి, నా
మన మిది మద్వశంబ యనుమానము వల్పపు నొల్ల నమ్ముమీ. ౯౭౩

కం. అని పరుసంబుగ వాక్రొని, కసరున మఱియేమి యనక తత్కన్యక యుం
డిన నసురుఁడు భయసందర్శనముగ నిట్లనియెఁ గ్రోధసందీప్తుం డై. ౯౭౪

రావణుఁడు సీతమీఁద రాక్షసస్త్రీల కావలి యుంచుట.

మ. విను సీతా పదిరెండుమాసములలో విశ్వాసపూర్వంబుగా
ననుఁ గామింపఁగఁ గోర వేనియును నంతం బ్రాతరాశార్థ మై
నిను నావంటలవారు తున్కలుగ ఖండింపం గలా రంచు న
ద్దనుజుం డచ్చటికాపుకత్తెల కనుఁ దైత్యాంగనల్ వింటిరా. ౯౭౫

ఉ. దింపుఁడు దీనిక్రొవ్వు కసి దీఱఁగ నంచు వచింప వారు నై
లింపవిరోధిఁ జూచి ముకుళింపఁ గరంబులు పాదఘట్టనో
త్కంపితభూమిభాగుఁ డయి దానవనాథుఁడు దీని నిష్ఠ నా
పంపునఁ గొంచుఁ బొందు సుమపల్లవపుష్పలతావికీర్ణ మై ౯౭౬

కం. మానిత మైనయశోకో,ద్యానమునకు నంద మీఱ యనవరతము ర
క్షానియతి నుండి యావన,జావన వరయుండు కడురహస్యము గాఁగన్. ౯౭౭

తే. ఘోరదర్శనలార వికారరూప,లార మాంసాస్రభోజనలార సతిని
బెడిదముల నొండె మెత్తనినుడుల నొండె,వశమునకుఁ దెండు వనగజవధువునట్లు.

కం. అని చనిన నసురవనితలు, జనకసుతం దోడుకొనుచుఁ జని రనవరతం
బును సర్వకాలఫలపు,ష్పనికరములు గలయశోకవనతలమునకున్. ౯౭౮

కం. పిడువపవగపున మిగులన్, సుడివడుచును నాఁడుపులులు చుట్టుకొనంగా
మిడికెడుహరిణి యనంగాఁ, బడఁతుక రాకాసిగుమికి వశపడి యుండెన్. ౯౭౯

కం. అమ్మగువ దుస్సహావ్యా,సమ్మున సంగ్రస్త యగుచు నవయుచు దృఢపా
శమ్ములకట్టులఁ జిక్కి సు,ఖమ్మెఱుఁగనియీఁదుజింకకరణిని నుండెన్. ౯౮౦

కం. భీకరవికటేక్షణ ల,స్తోకము భయపెట్ట మగువ దూలుచు నుండెన్
శోకమున దయితుఁ బతిన్, శ్రీకరు దైవతము నెపుడుఁ జింతించు చెడన్. ౯౮౧

రాముఁ డపశకునములఁ గని పరితపించుట.

ఉ. అక్కడఁ గామరూపిఁ బొలాశి మృగాకృతిఁ బూని యున్నయా
టక్కరిఁ ద్రుంచి యాశ్రమము దాఁ ద్వరం జనుదెంచుచోట వె

నృక్క శివారుతంబు విని ♦ రాముఁడు దారుణ మీరవంబు నా
కెక్కుడుకీడుఁ దెల్పె, నసు♦రేంద్రులు మ్రింగరు కాదె జానకిన్. ౯౮౨

మ. ఖలమారీచుఁడు మద్రవానుకృతి బి♦గ్గం గూసె, నానాద మా
జలజాతాక్షియు లక్ష్మణుండు విని రా ♦ సంభ్రాంతు లై తత్సతీ
తిలకప్రేషితుఁ డై సుమిత్రసుతుఁ డిం♦తేవేగ నర్గా రోయుచున్
జెలువం గానల వీడి వచ్చు నటపైఁ ♦ జే టేమి గా నున్నదో. ౯౮౩

ఉ. ఎక్కడిపైఁడిజింక, నను ♦ నీగతిఁ దాటకసూతి దూరముల్
దక్కక తెచ్చి నాశరము♦తాఁకునఁ జచ్చుచు సీత లక్ష్మణా
చిక్కితి నిం ద టంచఱచె ♦ సిద్ధము దీసను జూడ జానకిం
ద్రెక్కొన నున్నవారు రజ♦నీచరు లేపటుమాయచేతనేన్. ౯౮౪

సీ. కాన నేకత ముండు ♦ కలికికి నాతమ్ముఁ,గుఱ్ఱకు సేమంబు ♦ గోఱలుఁ గాక
తెగనివైరము గల్గె ♦ దితిజులతో జన,స్థానవాసంబు ని♦దానముగను
ఘోరనిమిత్తముల్ ♦ గొల్లలుగాఁ దోఁచె, నఱచుచు నున్నవి ♦ నఱపు లెందు
నేకీడు మూఁడునో ♦ యెది కనఁ గల్గునో, యేమి సేయుదు వార ♦ లెట్టు లైరొ

తే. యనుచు దీనతఁ జనుచోట ♦ సఖలపక్షి
మృగవితానము సవ్యంబు ♦ నేగు చతుల
భీకరారావములు నింపఁ ♦ బృథ్వీసుతను
దమ్ముఁ జింతించుచును బోయెఁ ♦ దపయ కెందు. ౯౮౫

←→ రాముఁడు లక్ష్మణుం జూచి సీతఁ దలంచి దుఃఖించుట. ←→

ఉ. పోవుచు నిట్టు లాశ్రమము ♦ పొంతకు వేగ నదూరమంద సీ
తావిభుఁ డేగుదెంచుతన♦తమ్ముని దీనతరాస్యుఁ గాంచి దుః
ఖావిలచిత్తుఁ డై కదిసి ♦ యాతనిసవ్యకరంబుఁ బట్టి తా
నీవిధి నార్తి దోఁప నని♦యెం బరుషంబును మార్దనంబుగన్. ౯౮౬

శా. అయ్యో లక్ష్మణ యేమి చేసితివి నీ ♦ యాసీత నీ పొంటిగా
నయ్యారణ్యతలంబున న్వదలి యే♦లా వచ్చి తిం దక్కటా
యయ్యన్నుల్ మనుజాశనుల్ మెసవిరో ♦ హా కొంచునే పోయిరో
యయ్యా సందియ మింత లే దశుభమే ♦ యత్యంతముం గల్గెడిన్. ౯౮౭

శా. అన్నా! లక్ష్మణ! చూడఁగాఁ గల మొకో ♦ యన్నారి జీవంబుతో
నున్నన్ సేమముగాఁగఁ, గంటివె యదే ♦ యుగ్రంబుగాఁ గూసె నా
సన్నంబై వఱదుల్ ఖగంబులు మహా♦సత్త్వంబులున్ సూర్యసం
పన్నాశాభిముఖంబు లై, శుభ మెటుల్ ♦ ప్రాపించు నోతమ్ముఁడా. ౯౮౮

కం. హరిణమువలెఁ దోఁచినయా, ఖరదైత్యుఁడు వాలకమునఁ ♦ గపటపువన్నెన్
సరగఁ గొనియేఁగ నెట్లో, పొరిపుచ్చితి వాని మోస♦పోకలు దెలియన్. ౯౮౯

తరలము. అదరె వామవిలోచనంబు, ప్ర♦హర్ష మేమియు లేదు నా
మదిని, నాశ్రమభూమి నిక్కము ♦ మానినీమణి లేదురా
సుదతినిన్ హరియించిరో తమ♦సూదు దీఱఁగ రక్కసుల్
ముదిత దా మరణించెనో వని♦లోనఁ ద్రోవయె తప్పెనో. ౯౯౦

ఉ. ఇమ్మున సౌఖ్యముల్ విడిచి ♦ యెంతయు నాపయిభక్తి దండకన్
ద్రిమ్మరి రాజ్యహీనుఁడును ♦ దీనుఁడుఁ ద్రిమ్మటకాఁడు నైన నా
కమ్మయి దుర్దశాప్తిని స♦హాయముగాఁ జరియించు జానకిం
దమ్ముఁడ వీడి వచ్చితివి ♦ నాసతి యేగతిఁ బట్టెఁ జెప్పుమా. ౯౯౧

ఉ. ప్రాణసహాయురా లెవతెఁ ♦ బాసి ముహూర్తము యేని దేహసం
త్రాణపరాయణత్వమునఁ ♦ దాళఁగఁ జాల, ధరాపతిత్వగీ
ర్వాణపతిత్వముల్ కమల♦పాణి యెవర్తుక యొద్ద లేనిచోఁ
బోణిమిఁ గోర నట్టిపుఁ♦బోణి ధరాత్మజ యేది లక్ష్మణా. ౯౯౨

ఉ. ప్రాణముకంటె నాకుఁ బ్రియ ♦ యైనమహీసుత సీత దండకన్
బ్రాణముతోడ నున్నదియె ♦ పల్కవయా, పదునాలుగేఁడు ల
క్షీణముగా వనీస్థలి వ♦సింతు నటన్నమదుక్తి బంభరీ
వేణి నెపాసఁ గల్లయయి ♦ పెంపఱఁ జేయదుగా కుమారకా. ౯౯౩

కం. సీతాకారణముగ నే, వీతాసుఁడ నైన నీవు ♦ వేపురి కరుగన్
జేతము రంజిలఁ గామా, న్వీత యగు చు భరతుమాత ♦ విలసిల్లుఁ గదా. ౯౯౪

కం. సుతరాజ్యసహితఁ గైకను, మృతపుత్ర తపోవ్రతాఢ్య ♦ మృదుశీలిని స
న్నుతగుణ కౌసల్య యదే, గతిఁ బ్రశ్న మెఱింగి కొలుచు♦గా నేర్చు నయో. ౯౯౫

కం. వచ్చెద నాశ్రమమునకును, సచ్చరితా సీత ప్రాణ♦సహితయ యేనిన్
జచ్చెద నిచ్చట లేదే, నచ్చిగురుంబోణి యాశ్ర♦మాంతరమందున్. ౯౯౬

కం. ముద్దులు గులికెడినవ్వున, ముద్దియ నాకెదురు వచ్చి ♦ మురిపంబున మేల్
సుద్దులు చెప్పదు యేనియు, బిడ్డైన నాశ్రమము మ్రోలఁ ♦ బెక్కులిఁ గేలా. ౯౯౭

కం. పలుకుము లక్ష్మణ జానకి, గలదా ప్రాణంబుతోడఁ ♦ గడ తేఱినదా?
పలలాశులు భక్షించిరొ, యెలనాఁగను నీవు చిత్త♦ మేమఱి యుండన్. ౯౯౮

కం. బాలిక యవిదితదుఃఖ సు, శీల సలీల సుకుమారి ♦ సీతాసతి యా
నోల మదీయవియోగం, బేలాగునఁ దాళఁజాలు ♦ నెటు వగచెడినో. ౯౯౯

కం.నీచుఁడు క్రూరాత్ముఁడు మా,రీచుఁడు వంచకుఁడు నాదు♦రీతిని నిన్నున్
వాచాకుశలత నఱచిన, నో చెల! నీకును భయంబు ♦ నొదవెనె చెపుమా.౧౦౦౦
ఉ. మామకకంఠనిస్వనస♦మానవిరావము నాలకించి యా
భూమిజ భీతిఁ జెంది నినుఁ ♦ బొమ్మని నంతనె నానిమిత్తమై
యీమెయి వచ్చినాఁడవు మ♦హీజ మహాటవి నొంటి వీడి, దు
ష్టామిషభుగ్వితానమున ♦ కంతర మిచ్చితి సూడు దీర్పఁగన్. ౧౦౦౧
కం.ఖరవధమునకును వగచెడి, సురవైరులు సందు గాంచి ♦ సుందరి నెట్లో
బరిమార్చి యుంద్రు నిక్కము, పరికింపవ చూవె యింత♦వట్టు కుమారా.౧౦౦౨
కం.మునిఁగితి దుఃఖసముద్రము,నను బడితిం జెడితిఁ గూలి♦నాఁడను నింకే
మనుదుం జేయుదు నీగతి, పొనరుట ప్రాప్తవ్య మంచు ♦ బుద్ధిం దలఁతున్.౧౦౦౩
మంజుభాషిణి. అనుచున్ విలాసవతి ♦ నాత్మ నెంచుచున్
జనియెం బిపాస క్షుధ ♦ జాలి గొల్ప మో
మున వాడఁగాఁ దొలఁగ ♦ ముఖ్య, స్వాశ్రమం
బున కింతిలేమి నటఁ ♦ బొక్కి యేడిచెన్. ౧౦౦౪
కం.తనయుటజమునకు వచ్చుచుఁ, దనుఁ జూడఁగ వచ్చియున్న♦తమ్మునిఁ గని యి
ట్లని ప్రశ్నించెను దెరువున, జనకసుతాధవుఁడు శోక♦సంతప్తుం డై. ౧౦౦౫

రాముఁడు లక్ష్మణుని సీతను విడిచి యేల వచ్చితి వని యడుగుట.

ఆ. నిన్నెద నమ్మికాదె హరి♦ణీనయనన్ వని నొంటి వీడి యో
యన్న యి టేను వచ్చితిని ♦ న్యాయమె నీకు నరణ్యమధ్యమం
దన్నవలామిహిన్ విడిచి ♦ యావరబాదర పాఱుతేర, నిన్
గన్నదియాది నామనము ♦ కాతరతన్ వహియించె లక్ష్మణా. ౧౦౦౬
కం.సీతావిరహితుఁడవు నీ, వేతేరుట దూరమంద ♦ యేఁ గనినంతన్
జేతం బగలెను వదరెను, నాతమ్ముఁడ వామబాహు♦నయనంబు లయో. ౧౦౦౭
చం.అన భృశదుఃఖతప్తమతి ♦ యై యను లక్ష్మణుఁ డార్తిఁ దూలురా
మునకు స్వతంత్రతన్ మతివి♦మోహముచే నిట రాను, గావరే
జనకజ లక్ష్మణా యనుచు ♦ శబ్ద మరణ్యమునందుఁ గల్గినన్
విని సతి పొమ్ము పొమ్మనియె ♦ నీవయిఁ జెల్మిని భీతి నేడ్చుచున్. ౧౦౦౮
కం.ఈరీతిఁ దీవరించిన, నారీతిలకంబుఁ గాంచి ♦ నయమున నెంతో
దూరము నమ్మిక పుట్టఁగ, ధీరగుణా నిన్నుఁ గూర్చి ♦ తెలిపితి మఱియున్.౧౦౦౯
చం.వదినె! యి టేటికమ్మ భయ♦పాటునఁ గుందెదు, రాక్షసాళిచేఁ
గదనమునందు రామునక ♦ కల్గు భయం? బది యేటిమాట యి

య్యది రఘురాముప ల్కనుచు ♦ నాత్మ స్ఫురింపదు, దైత్యుఁ డెవ్వఁడో
యదను నెఱింగి యిట్లఱచె ♦ నంగన నెమ్మది నిమ్మళింపుమీ. ౧౧౧౦

కం. దేవతలనైనఁ గడిమిని, గావంగాఁ జాలు నట్టి♦కడిఁదిబలుండా
యీవిధమున నీచంబుగ, వా విడి ననుఁ గావుమనుచు ♦ వాపోవు 'సతీ? ౧౧౧౧

మ. ఎవఁడో యేమినిమిత్తమో యఱచెఁ ద♦ల్లి నమ్ము మాయన్న యా
రవముం బోలఁగఁ బాహి పాహి యని యా♦రావంబు వైస్వర్య మా
త్మ విలోకింపఁగ రాముకంఠ మని న♦మ్మఁగరాదు శాంతింపుమీ
తవునే నీకుఁ గుయోషితాజనముచం♦దం బంది దుఃఖింపఁగన్. ౧౧౧౨

ఉ. పుట్టినవారిలో జగతిఁ ♦ బుట్టెడువారలలో గఘూత్తముఁ
గిట్టి రణంబునన్ గెలువ ♦ నేర్చెడువారలు కల్గ రమ్మ, లోఁ
దొట్టినభీతిఁ బో నడిచి ♦ తోయజలోచన స్వస్థచిత్త వై
దిట్టవు గ మ్మజయ్యుఁడు స♦తీ రఘురాముఁడు దేవకోటికేన్. ౧౧౧౩

కం. నావుడు నతిమోహితమతి,యై వసుధాకన్య యనియె ♦ నగ్రజుఁ డీల్గన్
నీవు ననుఁ గోరి కల్మష,భావుఁడ వైతట్టికోర్కి♦పారముఁ గనునే. ౧౧౧౪

సీ. తెలిసెను లెమ్ము నీ♦తెఱఁ గెల్ల భరతుండు, నీవు సంకేతంబు ♦ నిశ్చయించి
కొని రాము వెనువెంటఁ ♦ జనుదెంచితివి నీవు, కాకున్నఁ దనయన్న ♦ కావు మనినఁ
బలుకరింపని యట్టి♦భ్రాతయుఁ గలుగునే, ప్రచ్ఛన్నచారి శా♦త్రవుఁడ వగుచు
నానిమిత్తంబుగా ♦ నానాథు వెంబడి, నంతరాన్వేషి వై ♦ యరుగుదెంచి

ఆ. తనినఁ బెదవు లదుర ♦ నాగ్రహంబున రక్త,నేత్రకుండ నగుచు ♦ నిలువలేక
యాశ్రమంబునుండి ♦ యరుదెంచినాఁడ నో,యన్న యున్నవిధము ♦ నాడినాఁడ.

→ రాముఁడు లక్ష్మణుతో నతఁడు సీతను విడిచి వచ్చుట తగనిపని యని చెప్పుట. ←

కం. అని లక్ష్మణుఁ డన దశరథ,తనయాగ్రణి శోకమోహ♦తాపార్దితుఁ డై
యను సీత విడిచి వచ్చుట, యనఘా సరిగానికార్య ♦ మన నేమి యిఁకన్. ౧౧౧౬

ఉ. ఆఁడుది కింకచేఁ గఱకు ♦ లాడె నటంచును గోప మెత్తి నా
వాఁడిమగంటిమిన్ దనుజ♦వారణమందలి శక్తిమత్త్వముం
బోఁడిమి నీవెఱింగియును ♦ బొల్తుకఁ గానల వీడి వచ్చితే!
వేఁడియ కాని నీయెడ వి♦వేకము లేదు గదయ్య తమ్ముఁడా. ౧౧౧౭

కం. అంగన నినుఁ బల్కిన దని, చంగునఁ గోపించి యిట్లు ♦ చనుదెంచుటయున్
సంగతమే? నాయాజ్ఞా,భంగముఁ గావించి తిరియుఁ ♦ బాడియె నీకున్: ౧౧౧౮

సీ. హరిణరూపంబున ♦ నాశ్రమంబుననుండి, నను౯ గొని తెచ్చిన♦దనుజు౯ డిదిగొ
నతులశరం బొందు ♦ నవలీల నే నైవ, దానితాఁకున మృగ♦తనువు విడిచి
కేయూరభూషణా♦ళీయుత దేహుఁ డై, ప్రాణముల్ ద న్నడ్డ ♦ పాసి పోవ
వసుధపైఁ బడి యున్న♦వాఁడు దురాత్ముండు, దారుణం బైనమ♦ద్బాణఘాత
ఆ. మోర్వ లేక యార్తిఁ ♦ దూపిరి విడుచుచు, నెట్టి వినుటఁ జేసి ♦ యిచటి కీవు
నాతి విడిచి వచ్చి♦నాఁడవో యాపెను,రవము నించె నాదు♦రవముపోల్కి. ౧౦౧౯

రాముఁడు పర్ణశాలలో సీత లేమిఁ గని దుఃఖించుట.

కం. అని బిఱ బిఱఁ జనురామున,కును క్రీడాకన్నుకదలెఁ♦గూలెం బదముల్
దనువు వణఁకంగఁ దొడఁగెను, గని యాయవలక్షణములఁ ♦ గళవళపడుచున్.
మం. కలదా యింకను సేమ మానుదతికిం ♦ గంజాక్షి నేఁ జూడఁగాఁ
గలనా యంచు నిజాశ్రమస్థలిని వే♦గస్ఫూర్తిమైఁ జొచ్చి లోఁ
గలనాదామణి లేమిఁ గాంచి భృశశో♦కభ్రాంతచిత్తాకృతిన్
గలఁకం బొఱలుచుఁ గే ల్విదుర్చుచును భూ♦కన్యామనోనాథుఁడున్ ౧౦౨౧
సీ. సీమంతినీమణి ♦ లేమిచే హేమంత,మునఁ బద్మిని యనంగఁ ♦ బొలుచుదాని
నేడుచు చున్నట్టు ♦ వాడినసుమములు, శకునాళి గల్గుస్ఫ్రు♦టములదానిఁ
గాంతిహీనంబుగఁ ♦ గ్లాంతమృగం బగు, చ్యుతవనదేవతా♦తతులదాని
విప్రకీర్ణాజిన♦విప్రవిద్ధబృసీక,కటకుశం బగుచును ♦ గ్రాలుదానిఁ
ఆ. బొడు పెట్టినట్లు ♦ ప్రభ చెడి యున్నట్టి, స్వాశ్రమంబుఁ జొచ్చి ♦ యరసి చూచి
సీత లేమి దెలిసి ♦ చిత్త ముత్తలపడఁ, దలఁచి తలఁచి యేడ్చెఁ ♦ దరుణిఁ గూర్చి,
సీ. అపహరించిరొ కదే ♦ యసురులు పగఁబట్టి, ఘాతుకమృగము లే ♦ కాంతఁ దినెనొ
యేహేతువున నైన ♦ నెం దేని యరిగెనో, దాఁగియున్నదొ వినో♦దంబుపొంటె
ఫేరువుగానఁ గాం♦తారంబుఁ జేరెనో, ఫలపుష్పములఁ దేర ♦ వలచి చనెనొ
స్నానార్థ మేగెనో ♦ సరసులపొంతకు, నంబువులకు నేటి ♦ కరిగ నొక్కొ
ఆ. యేమి సేయువాఁడ ♦ నెక్కడ వెదుకుదు, నెందుఁ జొత్తు నిందు ♦ నెవరి నడుగ
ననుచు రోసి రోసి ♦ యంబుజాతేక్షణఁ, గనులు వాఁచ నేడ్చె ♦ నినకులుండు.
ఉ. వేఁదుఱు గొన్నయట్లు, నెఱ♦వెంగలిరీతిని, బిచ్చి యెత్తినాఁ
గాఁ, దలతిక్కయో యన, వి♦కారపుదృష్టి వెడంగుభంగిఁ, దా
మీఁదులు చూచు దుఃఖభర♦మేదురరక్తవిలోకనంబులన్
మోఁదుకొనున్ శిరంబుఁ దన♦ముంగయిచే నిఁక నేదిదిక్కనున్. ౧౦౨౪

రాముఁడు సీతను వెదకుట.

చం. పఱు విడుఁ జెట్టుచెట్టునకుఁ ♦ బొఱును బల్విడి గుట్టగుట్టకున్
జరగును బుట్టబుట్టకును ♦ సాగును దొంతర వాఁకవాఁకకున్

గరము విలాపయుక్తుఁ డగు ♦ గాఢతరార్తి మహాబ్ధిమున్గు నర్క
వరఁకులు పెట్ట నీకుఁ దగ♦వా మగువా యని యేడ్చు దీనుఁ డై. ౧౦౨౪

సీ. బింబమా! రుచిరక♦దంబమా! కంటివే, బింబోష్ఠిని గదంబ♦ప్రియను బ్రియను
గీరమా! పక్వమా♦లూరమా! కంటివే, కీరవాణిని బిల్వ♦హారికుచను
సాలమా! మృగచక్ర♦వాళమా! కంటివే, సాలప్రియను గృష్ణ♦సారనయనఁ
గకుభమా! చెపుమ వే♦గ యిభమా! కంటివే, కకుభోరుఁ గరిరాజ♦గమన రమణిఁ
తే. దిలకసూనమ! ప్రియసతిఁ ♦ దిలకనగమ!, నీవ నైనను గంటివె ♦ నెలఁతఁ జెపుమ
యింబు మీఱఁగ జంబు! ని♦జంబు చెపుమ, జంబునుస్నిగ్ధఁ గంటె వ♦నంబులోన.

కం. శోకాపహామ యశోకమ, శోకోపహతాత్ము నన్ను♦శుభ మగుఁ ద్వన్నా
మాకలితునిఁ జేయఁ గదే, యాకలకంఠీవిధంబు ♦ నని నాతోడన్. ౧౦౨౬

సీ. తాళమా! యింత కాం♦తాళమా, చెప్పుమా, తాళఫలస్తని ♦ దార లేదె
చూతమా నీదయ ♦ చూత మానూతన,చూతపల్లవపాణిఁ ♦ జూడ లేదె
నీపమా! వృథావ♦నీపమా యియ్యెడ, నీపసుమాధర ♦ నీవు కంటె
జంభమా! యింతటి♦జంభమా చెప్పుమా, జంభపయోధరి♦జాడఁ గంటె
తే. పాటలాధరఁ గంటివే ♦ పాటలంబ, నవవయస్థను గంటివే ♦ నవవయస్థ
సరళభూజమ! కంటివే♦సరళహృదయ, మల్లికావల్లికా కంటె♦వల్లికాంగి. ౧౦౨౭

కం. కరిణీ! కరినాసోరువు, హరిణీ! హరిణాక్షి భృంగమా! భృంగకచన్
హరివర! హరివరమధ్యను, గరిగమనన్ మీర లెందుఁ ♦ గానఁగ లేదే. ౧౦౨౮

సీ. మీ రైనఁ జెప్పరే ♦ మీలోన నున్నదే, మృగవిలోచన చారు♦మృగములార
నీ వెఱుంగుదు చూడ ♦ నెలఁత యేగినజాడ, గజరాజ! గజరాజ♦గమనలీల
శార్దూలమా! నీకు ♦ జంకేల చెప్పుమా, యింతి యెం దరిగెనో ♦ యెఱుక కలదె
కలకంఠమా! నీకుఁ ♦ దెలిసి యుండఁగవచ్చుఁ, గలకంఠకంఠిని ♦ గాన లేదె
తే. హంసమా! నీవు కంటివే ♦ హంసయానఁ, గీరమా! నీవు కంటివే ♦ కీరవాణి
భ్రమరమా! నీవు కంటివే ♦ భ్రమరవేణిఁ, జెప్పరే మీరు కరుణించి ♦ సీత తెఱఁగు.

కవిరాజవిరాజితము.

నిలు నిలు మేగకు మోకలికీ! యెద ♦ నిర్దయమే మరుపూములికీ!
యలుగఁగ నేటికి ప్రాణసఖీ! పరి♦యాచకమా యిది చంద్రముఖీ!
కులుకుచుఁ గుల్కుచుఁ బర్విడెదే కనుఁ♦గొంటిని లే జగిచీర యదే
పలుకవు కోపమ నీలకచా! ననుఁ ♦ బాలన సేయుము కుంభకుచా! ౧౦౩౦

చం. అడిగినవాని నిట్లడిగి ♦ యాడినమాటయె వెండి యాడి బ
ల్విడి మును పోయి చూచినత♦లంబులకే మఱిపోయి యాత్మలో

నడలుచు సోలి సొక్కుచును ♦ నారట మందుచు నార్తిఁ గుందు చా
యడవిని ధారిణీతనయ ♦ నంతట రోసియుఁ గాన కెయ్యెడన్. ౧౦౩౨

→ సీత రాక్షసహత యైన దని యెంచి రాముఁడు పలవించుట ←

కం. వ్యాలోలచేతమున ని, ట్లాలోచించెను రఘూత్త♦మాగ్రణి యయ్యో
బాలామణి పలలాశన,జాలంబులచేతఁ జిక్కి♦సమయఁగఁ బోలున్. ౧౦౩౩

కం. అంగనను బట్టి రక్కసు, లంగంబులఁ బంచికొంచు ♦ హర్షంబున ను
ప్పొంగుచు నుందురు నాలే,మిం గట్టా యెంతచెట్ట ♦ మ్రింగెను సీతన్. ౧౦౩౪

సీ. చారుకుండల మబ్జ♦సఖు మైననెమ్మోము, కాంతి వాసెనొ కదే ♦ యింత కయ్యొ
హారిచంపకవర్ణ ♦ తారహారో దీర్ణ, యఱవంగ నసురులు ♦ నఱకి రేమొ
పల్లవకోమల♦బాహువుల్ తెగఁద్రుంచి, కొఱకెదరో యింత♦వఱకుఁ బగఱు
చెఱకుతుంటనుబోలె ♦ విఱిచి నెన్నడుమును, భక్షించు చున్నారొ ♦ పాపమతులు

ఆ. గుంపు విడిచి చనిన♦కువలయాక్షిని వన్య,సత్త్వచయము లెల్లఁ ♦ జంపుపగిదిఁ
గానలోన నొంటి♦గా వీడి నేఁ బోన, నంబుజాక్షిఁ జంపి ♦ రసురఖలులు ౧౦౩౫

కం. అన్నా! లక్ష్మణ నీకై,న న్ననలామిన్న వనిఁ గ♦నంబడియెనె యో
చిన్నారికన్నియా! నా,కన్నారఁగఁ జూడఁ గలనె ♦ కాంతా! నిన్నున్. ౧౦౩౬

కం. విలపించుచు నిటు రాఘవుఁ, డలఘుగతిన్ వనము వనము ♦ నరయుచు భ్రమచేఁ
బిలుచుచు నిలుచుచుఁ దొలఁగుచు, మలయుచు దూపిల్లె వెకలి♦మాడ్కిన్[1] సతికై.

కం. దీనుం డై భయశోకా,ధీనుం డై యాశ్రమాంత♦దేశమునఁ బరి
ద్యూనుం డై ధుతవస్తువి,తానముఁ గని చేతు లెత్తి ♦ తద్దయు నేడ్చెన్. ౧౦౩౮

శా. ఏరా లక్ష్మణ! సీత లేదు గదరా ♦ యెచ్చోటికిం బోయెనో
క్రూరం బైనమృగం బెదే మెసవెనో ♦ కొంపోయిరో యెవ్వరేన్
నీరేజేక్షణఁ బాసి నిల్వఁ గలనా ♦ నే నొక్కమూర్తంబు, క
న్నారన్ నాచెలి! నిన్నుఁ జూడఁ గలనా ♦ హా మానినీరత్నమా! ౧౦౩౯

కం. డాఁగికొని చెట్లమాటున, దాఁగురుమూఁతాడి నన్నుఁ ♦ దపియింపింపం
గాఁ గాలమె యిది యోయెల,నాఁగా! పరిహాస మేల ♦ నన్నేలఁ గదే. ౧౦౪౦

కం. బాలామణి! నీచెలిమిని, గేళీరతి మరగి తిరుగు♦క్రీడామృగముల్
హేలావతి! నినుఁ బాయుట, వాలాయము నేడ్చు చున్న♦నడు వెఱుఁగుదువే.

శా. భామారత్నవియోగభారమున స్వ♦ర్గం బేగ నాతండ్రి యే
మేమీ రాముఁడ! యిందు వచ్చి తిటు లీ♦రేడేండ్లు దుర్గాటవీ
సీమావాసముఁ జేయు మం చననె? యి♦స్సీ తీఱెనా కాల? మం
చీమాడ్కిన్ ననుఁ గల్లరీనిఁ బలుకున్ ♦ స్వేచ్ఛావిహారున్ శఠున్. ౧౦౪౨

---

[1] వెకలివై యనక 'వెకలిమాడ్కిన్' అనుటచే శ్రీరాముఁడు వెకలివలె నటించెనే కాని నిజముగా శోకపీడితుఁడు భ్రాంతచిత్తుఁడు కాలేదని యెఱుఁగవలయు.

ఉ. చక్కటి లేనిపూరుషుని ♦ సద్యశ మెల్లను బాయుభంగి నో
చక్కెరబొమ్మ! శోకమున ♦ సంతపియింపఁగ నేను దీనతన్
మక్కువలేక పోవఁ దగు♦నా సినుబోఁటికిఁ, నిన్ను బాసి నే
నెక్కడ కేగువాఁడ? నిఁక ♦ నేగతి మేను ధరింతు? సం చిటుల్ ౧౦౪౩

కం. బిసరుహాలోచన వెదకుచు, నసలున మునిఁగినగజంబు♦నట్టులు భృశదు
ర్వ్యసనమున మునుఁగునన్నకు, నసదృశహితసూక్తి నిట్టు ♦ లను లక్ష్మణుఁడున్.

లక్ష్మణుఁడు రామునకు సమాధానముఁ జెప్పుట.

ఉ. ఏమిటి కన్న! శోకమున ♦ నెంతయు వేఁగెద వీదరీఝరీ
భూముల లోవత్రోవలను ♦ బొల్పగు కానలఁ గోనలన్ గుహా
సీమల భూమిజన్ వెదకఁ ♦ జేపడ కుండునె! ధీరవర్య లె
మ్మా మహిజాత కానఁ దిరు♦గాడఁ బ్రియంపము టీ వెఱుంగవే. ౧౦౪౪

మ. జలకేళిన్ విహరింపఁగాఁ జనియెనో ♦ చంద్రాస్య ఫుల్లాబ్జసం
కులనీరాకరతీరమే తఱిసెనో ♦ కూలంకషల్ చూడఁగా.
వలపుం గైకొనెనో మఱుంగుపడెనో ♦ వామాక్షి హాసార్థమై
తెలుపుల్ చూత మ టంచునే మనకు భీ♦తిం గొల్పనే డాఁగెనో. ౧౦౪౫

ఉ. ఎక్కడ కేగఁజాలు దర♦శేక్షణ వే జతనంబు చేసినన్
జిక్కకపోనె శోకమునః ♦ జిక్కకు మన్న నృధాన్యధామతిన్
దక్కు మ టన్న రాఘవుఁడు ♦ తమ్మునివాక్యము లాలకించి తా
గ్రక్కున లేచి వెండియును ♦ గాంతను రోయఁ దొడంగెఁ గానలన్. ౧౦౪౬

ఉ. కొండలు గుట్టలున్ నదులుఁ ♦ గోనలుఁ గానలు మేల్కొలంకులున్
వెండియు రోసి రోసి పృథి♦వీసుతఁ గానక భ్రాతతోడ నీ
దండక నెల్లఁ గాంచితిమి ♦ దండుగ యయ్యెను గాదె మత్తవే
తండనయాన యెం దరిగెఁ ♦ దమ్ముఁడ యే మిఁకఁ జేయ సం చనన్. ౧౦౪౭

కం. సౌమిత్రి యిట్టు లను శ్రీ,రామా పొందెదవు మరల ♦ రాజీవాక్షిన్
వామనుఁడు మున్ను బలిమిని, భూమిని బలియొద్దఁ గొన్న♦పోలుపున ననినన్.

కం. వెతకితి మీసర్వంబును, వెత యొక్కటె కాక లేదు ♦ వెలఁదుక యెందున్
క్షితిధరము బహుళకందర, మతివను నిఁక నెందు నెమక ♦ నను వగు ననుచున్.

కం. వ్రాలున్ మూర్ఛల నేలను, సోలున్ దుఃఖమునఁ దూలు ♦ శోషిలి వ్రేలున్
బాలా! సీతా! సీతా!, యేలాగైతివె య టంచు ♦ నేడ్చుచుఁ బొరలున్. ౧౦౫౧

కం. తమ్ముం డూఱటగా వాక్యమ్ముల నే వేవొ చెప్పఁ ♦ గైకొనఁ డెద శో
కమ్మున సీతా! యని కడు, నుమ్మలికం బందుఁ గుందు ♦ నుత్తలమందున్. ౧౦౫౨

కం. నీరజలోచనఁ గానక, నీరజలోచనుఁడు ధర్మ♦నిరతుఁడు సుమనో
సారాచోపహతాత్ముం, డై రోదన మారఁ జేసె ♦ నతివా! యనుచున్. ౧౦౫౩

రాముఁ డున్మత్తునివలె దుఃఖించుచు సీతను రోయుట.

ఉ. కన్నుల మ్రోల లేకయును ♦ గంజశరవ్యథ మ్రోల నున్నయా
కన్నియఁ గూర్చి దుర్వచము♦గా వ్యసనార్తిని బల్కు జానకీ!
క్రొన్ననలందు నీకుఁ గల♦కూరిమిమేరిమి బాధఁబ్రొప్పసం
పన్న మశోకశాఖఁ గొని ♦ మాటుగ డాఁగితివే యెఱింగితిన్. ౧౦౫౪

కం. కదళీదండనిభంబులు, కద లీలావతిరో నీదు♦కమ్రోరువు లా
కదళీసంవృతములె యై, మది రేక్షణ యవిగొఁ దోఁచె ♦ మఱుఁగిడ వశమే. ౧౦౫౫

ఆ. కర్ణికారవనముఁ ♦ గర్ణాంతలోచన, నవ్వులాట కరిగి ♦ పువ్వుల కని
నన్ను నాలిగొనఁగ ♦ నాయమా యో బాల! నిన్ను గానలేక ♦ నేను మిడుక.

కం. హేలనపర వగు టెఱుఁగుదు, హేలావతి యిదియు సమయ♦మే గేలి గొనన్
బాలా గాసిలితిని నా, కేలా పరిహాస మిట్టి♦యెడరున నడవిన్. ౧౦౫౭

సీ. అన్న! లక్ష్మణ! సీత ♦ యున్న నో యని రాదె, మ్రింగిరో పరులు హ♦రించినారొ
కన్నీరు దొరఁగ మృ♦గంబులు రక్కసుల్, సీతను దిని రని ♦ చెప్పు చున్న
వెటు పోయితే తన్వి ♦ యెం దున్నదానవే, కైక కోరిక నీదు♦కతనఁ దీరు
జానకితో వచ్చి ♦ జానకిఁ గోల్పోయి, యె ట్లంతిపురిలోని ♦ కేగువాఁడ

తే. రిత్త యంబేద రాముఁడు ♦ సత్త లేదు, నిర్దయుం డని పలుక రే ♦ నిఖిలజనులు
కాంత లేకున్న సౌఖ్య మే♦కరణిఁ గాంతు, లేబరము గాదె యిల్లాలు ♦ లేనిబ్రదుకు.

ఉ. క్రచ్చఱఁ దీర్చుచున్ మన మ♦రణ్యనివాసము, నూరి కేగినన్
వచ్చిరి కూఁతు రల్లుఁ డని ♦ వచ్చి మముం గన మైథిలుండు నిం
పెచ్చఁగ క్షేమమా యనిన ♦ నే మని యాతనిమోముఁ జూతు, నా
సచ్చరితుం డెఱింగి తను♦జాతఁ దలంచి తపించి మూర్ఛిలున్. ౧౦౫౯

సీ. *నాకోడ లేదిరా ♦ నాయనా! యని నంత, మాయమ్మ కే మని ♦ మాఱు పలుక
రామ! జానకి యేది♦రా యంచు నడుగు మీ, యమ్మ కే మనఁగ నో♦రాడు నాకు
ధారపోసితివ సీ♦తను గాన కని ముసి, ముసి నవ్వుకైక కే♦ముసి వచింతు
వదిన రాదాయె నే♦మిది యని ప్రశ్నించు, తమ్ముల కేమి యు♦త్తరము లిడుదు

తే. సీత రాదాయె రాముండు ♦ చేతఁగాక
యసురవాతను ద్రోచె ని♦ల్లాలి ననుచు
నెల్లిదము సేయుజనులనో ♦ రెట్లు మూయఁ
జెప్పుమా తమ్ముఁడా! యేమి ♦ చేయువాఁడ. ౧౦౬౦

కం. పోనీ భరతునిపురి కే, రా నే పో స్వర్గ మేగ ♦ రాకేందుముఖీ
హీనుఁడ నై చనుటను నది, కానంబడు శూన్య మగుచుఁ ♦ గాడుంబోలెన్. ౧౦౬౧

రాముఁడు లక్ష్మణుని నయోధ్యకుఁ బొ మ్మనుట.

సీ. తమ్ముఁడా! నీ వింకఁ ♦ దడయకు మిచ్చటఁ, బొమ్మయోధ్యాపురం♦బునకు వేగ
బిగియార భరతుని♦ బ్రేమఁ గౌఁగిటఁ గ్రుచ్చి, యనుము నామాటగా♦నతనితోడఁ
జిరముగా రాజ్యంబుఁ ♦ జేయుమీ భరత! రా,మునియాజ్ఞ యిది యని ♦ యనుము
మాయమ్మ కైకకు ♦ మీయమ్మకును గోస,లాత్మజ కెఱఁగు నా♦యాజ్ఞ నీవు [నీవు
తే. అడిగితిని జాల ననుమ మా♦యమ్మతోడ
సీతపోకయు నాచావుఁ ♦ జెప్పవయ్య
యామె నెల్లవిధంబుల ♦ నరయ రయ్య
పోయిరా నాయనా! నీకుఁ ♦ బోదలు శుభము. ౧౦౬౨

కం. నను నీవు కాచి తిరుగం, బని లే దిఁక లక్ష్మణా! క్షు♦మాసుత లేదే
దనువునఁ బ్రాణము నిల్పఁగ, విను శక్యము గా దటంచు ♦ విహ్వలుఁ డైనన్.

కం. హెచ్చిలు తాపభరమ్మున, నచ్చపలాక్షిని దలంచి ♦ హావడి గొని యా
ముచ్చిరి ముచ్చిర లక్ష్మణుఁ, డుచ్చలితమనస్కుఁ డగుచు ♦ నుత్తలపడియెన్. ౧౦౬౪

ఆ. స్నేహమోహశోక♦నిస్తులసంతాప,భరము పేర్మిఁ దాను ♦ గరము కుంది
తనదుదుఃఖమునకుఁ♦దన యట్ల తపియించు, ననుజుతోడ రాము♦డనియె మఱియు.

కం. శోకముపై శోకం బ,స్తోకము నాగుండె లవియఁ ♦ దూలించెడి; నీ
లోకంబున నను వంటిమ,హాకిల్బిషకారి గలఁడె ♦ యన్యుం డొకఁడున్. ౧౦౬౫

కం. తొలిబామునఁ బాపపుఁబను,లెలమిని నెన్నేనిఁ జేయ ♦ నీబామునఁ ద
త్ఫల మ్మై చేకూరెను ని,స్తులదుఃఖముమీఁద ఘోర♦దుఃఖం బిట్టుల్. ౧౦౬౬

ఛం. అనుపమరాజ్యనాశము, హి♦తాప్తవియోగము, తండ్రిచావు, నా
జననిని బాసి వచ్చుటయు ♦ సర్వము దేహము నిర్దహింపఁగా
వనగతదేహకష్టము నె♦వంబున నన్నిటి విస్మరించితిఁ
వనితను బాయ నింధనవి♦వర్ధితవహ్నియ యయ్యెఁ గ్రమ్మఱన్. ౧౦౬౭

కం. అసురుం డెవ్వఁడొ జానకిఁ, బ్రసభంబునఁ దిగిచి పట్టి ♦ పాఱఁగ దివి సా
ధ్వసమున నపస్వరంబున, దెసమాలినభంగి నేడ్వ♦దే కోమలియున్. ౧౦౬౮

కం. లోహితచందనలిప్తము, లై హృద్యము లైననీర♦జాక్షీకుచముల్
లోహితధారలు గాఱ న,యో హతకుం డెవఁడొ పీడ ♦ నొప్పఱ కున్నే. ౧౦౬౯

కం. అమృదుమధురాలాపం, బామేచకకేశభార ♦ మారుచిరం బై
గోముగొను మోము రాహువు,చే మిడికెడుసోముపగిదిఁ ♦ జెన్నఱ కున్నే. ౧౦౭౦

సీ. తారహారవిహార♦హారికంధరఁ జీల్చి, నెత్తురు ద్రావిరో ♦ నీచమతులు.
నే నొంటి విడిపోవఁ ♦ గానలో రాక్షసుల్, హింసింపఁ గురరినా ♦ నేడ్వకున్న
యిదియ గోదావరి ♦ యిది ప్రియురాలికి, నతులితప్రియ మిందు ♦ నరుగు దెంచు
దినము దినం బిట ♦ వనజాక్షి యుండునే, యుండదు రా దెప్పు ♦ డొంటి నటకు
ఆ. నీశిలామనోజ్ఞ♦దేశంబునందు సు,దారశీల మున్ను ♦ దా వసించి
కాంతహాస నవ్వు ♦ గదుర నీతోఁ బలు,మాట లాడె నాస♦మక్షమందు. ౧౦౭౨

కం.పద్మాస్య పద్మలోచన, పద్మములకు గౌతమికిని ♦ వచ్చె నొకో తా
సద్మంబు విడువ దెన్నఁడు, పద్మిని నేఁ డేకతంబ ♦ వచ్చునె యిటకున్. ౧౦౭౩

కం.అసమకుసుమవిసరసరసము, భసలీకీకీవిహంగ♦భరితం బగునీ
కుసుమకుడుంగము డాసెనొ, పొసఁగదు సతి పిలిచి కెయ్యెంటిఁ ♦ బూనుచు రాఁగన్.

కం.నీకుఁ మ్రొక్కెద భువనకృ,తాకృతసత్యానృతజ్ఞ! ♦ యాదిత్య! రవీ!
నాకాంత యెందుఁ బోయెనొ, యేకరినుండేని కొంచు ♦ నేగెనొ చెపుమీ.

కం.పవనా! నీయెఱుఁగనియది, భువనాళిని లేదు పొలఁతి ♦ పొలిసెనొ లేదే
నెవఁ డైన హరించెనొ యీ,వనసీమలఁ జిక్కెనొటు ♦ తడయక చెపుమా. ౧౦౭౪

కం.అని యీగతిఁ గౌసల్యా,తనయుఁడు పలవింప భూరి♦ధైర్యాన్వితుఁ డి
ట్లనుఁ గాలోచితవాక్యం, బనఘుఁడు లక్ష్మణుడు రాము♦నారట మడఁపన్. ౧౦౭౫

ఉ. శోకము మాన వన్న! వెత ♦ సొక్కి లపింపకు మన్న! ధైర్యముం
జేకొన వన్న! దీనతఁ గృ♦శింపకు మన్న! తలోదరీమణిం
బ్రాకటరీతి రోయుదము ♦ రాఁగద వన్న! మహాత్ము లెందు న
స్తోకము గుంద రన్న! కడు♦దుష్కరముల్ ఘటియించువేళలన్. ౧౦౭౬

కం.అని యీగతిని సుమిత్రా,తనయుం డెన్నేని దాల ♦ ధైర్యముఁ బలుకఁగా
విన నొల్లక దుఃఖించుచు, జనకసుతాధవుఁడు మఱియు ♦ సౌమిత్రి కనున్. ౧౦౭౭

శా.పొమ్మా లక్ష్మణ! గౌతమీనదికి నా♦పూఁబోఁడి పో నోపుఁ బ
ద్మమ్ముల్ గోయఁగ నన్న లక్ష్మణుఁడు ప్రో♦తస్వీరముం జేరి సీ
తమ్మా! యోవదినా! యటం చఱచి ప్ర♦త్యాలాప మాలింపలే
కమ్మార్గంబున నెల్ల రోసి కమలా♦స్యం గాన కవ్వార్తయున్ ౧౦౭౮

కం.రామునకుఁ దెలిపి యిట్లను, నామహిళారత్నమున్న♦యది పొడ గానక
భూమిజ పలుకదు పిలిచిన, నా మహిపసుతుండు దాన ♦ నదినిం గనుచున్

కం.తల్లీ! గోదావరి! నా,పల్లవపద సీత యిందు ♦ వచ్చెనె చెపుమా
హల్లకపాణి యెటేగెనొ, యెల్లఁ హరించెనొక్కొ ♦ యొవ్వం డైనన్. ౧౦౭౯

చం. అనవుడు భూతకోటి చెపు♦మా చెపుమా యని యెంతచెప్పినన్
మనుజవరుండు వేఁడి నను ♦ మౌనముఁ దాల్చె సురారిభీతి నా
ధుని; నది మాఱు పల్క దిఁకఁ♦దోయజలోచన యాశ లేద; త
జ్జనకునకున్ మదంబకును ♦ జానకి యే దన నేమి చెప్పుదున్. ౧౦౮౩

కం. ధారిణిఁ గోల్పడి వన్యా,హారంబులఁ గడుపు నించు♦నగచా ల్లెల్లన్
దూరంబుగ నెట్టెడియా,సారసదళనేత్ర యెందుఁ ♦ జనియెనొ వనిలోన్. ౧౦౮౪

కం. ఏ మనుబంధులు లేమిని, రామను బెడఁబాసి జాగ♦రంబుల స్రుక్కన్
యామవతు లింక బహుళా,యామవతుల్ గావె లక్ష్మ♦ణా! యే మనఁగన్. ౧౦౮౫

తే. అహహ జానకి నా కిపు ♦ డబ్బె నేని, యీజనస్థానమందాకి♦నీజలములఁ
బ్రస్రవణగిరిఁ గేస్సెల ♦ రాజిలంగ, నేఁకటలు వాయఁ దిరుగనే ♦ యింతితోడ.

అడవిమృగములు రామునకు సీతపోబడి సూచించుట.

సీ. కంటివే లక్ష్మణా! ♦ కాననమృగములు, పారె సారెకును నా♦చాయఁ జూచి
యేమియో చెప్పంగ ♦ నింగితం బెఱిఁగించు, చున్నవి యెఱుఁగునో ♦ యువతిజాడ
మృగములారా! మీర ♦ లెఱుఁగుడు రే సీత,పోబడి యని బాష్ప♦ములు దొరంగ
శ్రీరాముఁ డడిగినఁ ♦ జివుకున నవి లేచి, దక్షిణముఖము లై ♦ తరలి మోర

ఆ. లాకసమున కెత్తి ♦ యామ్యదిక్కును బట్టి, వారిమోముఁ గనుచుఁ ♦ బఱువుఁబాఱ
వానిబాసఁ దెలిసి ♦ వరమతి లక్ష్మణుం, డన్నతోడ నిట్టు ♦ లనియె నపుడు. ౧౦౮౭

సీ. సీత యే దనుచుఁ బ్ర♦శ్నించిన నినుఁ జూచి, దివి భువి దక్షిణ♦దిక్కు గాఁగఁ
గానిపించెడిని మృ♦గములు నైఋతదిశ, పోదమా యాదెసఁ ♦ బోవు చోట
జానకి లభియించు♦నదుపాయ మబ్బెడి, నావుడు లె స్సని ♦ నళిననేత్రుఁ
డనుగతలక్ష్మణుం ♦ డై యరుగుచు నెల్ల, రోయుచుఁ బోవుచోఁ ♦ ద్రోవలోన

తే. నేలపైఁ బుష్పచయములు ♦ రాలి యున్న
వనువుఁ గనుఁగొని దుఃఖిత♦స్వాంతుఁ డగుచు
వానిదెసఁ జూపి రఘువంశ♦వర్ధనుండు
లక్ష్మునకు నిట్టు లనియె గ♦ద్గదిక దనర. ౧౦౮౮

కం కుసుమములు వనమున నేఁ, గోసి ధరాతనయ కీయఁ ♦ గోమలి ముడిచెన్
భాసురవేణిని శ్వసన,త్వాసూర్యులు కాచి రిట్లు ♦ మత్ప్రీతికి నై. ౧౦౮౯

కం. అనుచు మహాభుజుఁ డగుల,క్ష్మణుతో వచియించి ధర్మ♦సద్భావుం డ
ల్లనఁ జని ప్రస్రవణాకుల,ఘనశైలేంద్రంబుఁ గాంచి ♦ కరుణోక్తి ననున్. ౧౦౯౦

తే. అబల సర్వాంగసుందరి ♦ యవనిభృద్వ,రా! మనోహర మగువన♦రాజిఁ జూడఁ
బడియెనాసీత నీచేత ♦ విడువఁబడుట, నొంటి నాచేత నడయాడు ♦ చుండ నిచట.[1]

[1] ఇందుఁ జిత్రాలంకారము గలదు. ప్రశ్నయుఁ బ్రత్యుత్తర మీపద్యమందే కలదు. పిఱక చూడుఁడు.

కం. అనఁగఁ దనయట్ల పలికిన, వని తక్షుద్రమృగంబుఁ గసరు ♦ పంచాస్య మనక్
వనరుహనయనుం డాగిరిఁ, గనుఁగొని యిట్లనియెం గెంపు ♦ గదురం గనులన్.

కం. బంగారువన్నె గల నా, బంగరుబొమ్మను మృగాక్షిఁ ♦ బర్వతమా! చూ
పం గడఁగ వేని నాశం, బుం గావించెదను నెత్తు ♦ ముల గిత్తములన్. ౧౦౯

కం. అని పర్వతమును రాముఁడు, జనకసుతం జూర్చి యడుగ ♦ శైలంబు ప్రతి
ధ్వనినెపమున బదు లిడి యా, వనితామణిఁ జూప కున్న ♦ వసుధాధవుఁ డిట్లన్.

కం. మంచితనంబున సతి న, ర్పించిన సరి కాకయున్నఁ ♦ బృథివీధర! కా
రించెద శరముల మసి గా, వించెద నన్నిష్ణు వేరు ♦ వెల్లంకులలోన్. ౧౦౯

కం. చిగురుంబోణి తెఱంగును, దగువిధమునఁ జెప్ప కున్నఁ ♦ దమ్ముఁడ! నదినీ
రిగిరించెద నని కినుకం, దెగఁబల్కుచుఁ జూడ నొక్క ♦ దెస నేలపయిన్. ౧౦౯-౬

రాముఁడు సీతాదేవిభూషణాదుల నేలపైఁ జూచుట.

చం. ఇట నట భీతి గొంచుఁ బరు ♦ వెత్తినజానకిపాదచిహ్నముల్
స్ఫుటముగ నామె వెన్కొనెడి ♦ సోఁకుల తేనివి పెద్దపాదముల్
త్రుటితధనూరథంబులును ♦ దూణియు నిండును నందు ప్రీలి యుం
డుట గని సంభ్రమించుచు న ♦ నుంగుసహోదరుతోడ నిట్లనున్. ౧౦౯-౭

సీ. చూడుమా లక్ష్మణ! ♦ సుదతి ధరించిన, శోమాలెపూసలు! ♦ సొన్ను నగలు
మాల్యముల్ ధరరాలె ♦ మహినింపఁ జిందెడిపూ, సలుఁబోలె రక్తబిం ♦ దులు రహించెఁ
గావున నాసతిఁ ♦ గామరూపాసురుల్, ఖండించి ఖండించి ♦ ఖండములుగ
భక్షించి రని యెంతుఁ ♦ బరఁతెక్కె యిద్దఱు, పిసువీఁకులాడుచు ♦ బిరుదు లగుట

తే. రాక్షసులు తమలోన సం ♦ గ్రామమునకుఁ
దొడరి యిట్లె రటంచును ♦ దోఁచె నాకుఁ
గాక యుండిన నిచ్చోటఁ ♦ గార్ముకాది
ఖండములు రాలుటకు నేమి ♦ కారణంబు. ౧౦౯-౮

కం. కాంచనభూషాన్విత మై, చంచన్మణిమౌక్తికాది ♦ సంగత మై రా
ణించెడివి ల్లేరిదో యీ, సంచున నిట విఱిగి పడిస ♦ చందం బెటులో. ౧౧౯

కం. తరుణార్కనిభము చామీ, కరకృతము విదూరజమణి ♦ ఖచితం బగుచున్
ధరణిపయిఁ దునుక లగుచును, దొరఁగిన యది కవచ మెవరి ♦ దో చూడఁ గలదే.

ఆ. శతశలాక మైన ♦ ఛత్త్రంబు దివ్యమా, ల్యోపశోభితంబు ♦ సుర్విమీఁద
భగ్నదండ మగుచుఁ ♦ బడియున్న ది ట్లొట, కేమి హేతు వొక్కొ ♦ యెవరి దొక్కొ.

కం. హేమతనుత్రాణంబులు, భీమాకృతు లురుతనువులు ♦ పీశాచముఖో
ద్దామాస్యంబులు ఖరములు, భూమండలిఁ దెరలె నెవరి ♦ వో యిచి తెలఁపన్.

సీ. దీప్తాగ్నినిభ మయు ♦ తేజరిల్లుధ్వజంబు, విఱిగినయదియు నే♦వీరునిదియొ
యగ్రముల్ దునిఁగిన ♦ యక్షమాత్రస్వర్ణ,పుంఖబాణంబు లే♦పురుషునివియొ
నించినబాణముల్ ♦ నించిన ట్లున్న వీ,దొనలను గంటివే ♦ తునిఁగి పడియె
నొకచేత ఖడ్గంబు ♦ లొకచేత సెలగోల, యెసఁగి సారధి చచ్చె ♦ నెవరివాఁడొ
ఆ. చెవులఁ గుండలములు ♦ శిరమునఁ బాగయుఁ, గొమరుమీఱ నేలఁ ♦ గూలినారు
చామరములు దాల్చు♦జను లిర్వు రిదెచూడు, మెనరివారొ వీరు ♦ హితచరిత్ర.

→ రాముఁడు దేవతలపైఁ గోపించి జగత్సంహారముఁ జేయఁ బూనుట. ←

ఉ. ఈవిధ మంతయుం గనఁగ ♦ నెవ్వఁడొ రాక్షసుఁడే యి టీవనిఁ
నావనితన్ హరించె నని ♦ నాకు నిజంబుగఁ దోఁచెఁ దమ్ముఁడా
యీపటి క్షేమొ లే యనుచు ♦ నెంచితి నిం కిట జీవితాంతకం
బై విడరానిసూడు దను♦జావళితో ఘటియిల్లె దీనిచేన్. ౧౧౦౪
కం హృతయో మృతయో సతి భ,క్షితయో రాక్షసులచేత ♦ క్షితిసుత రక్ష
స్తతిచేతఁ జిక్కఁగా న,క్షతధర్మం బైనఁ గావఁ ♦ జాలదు కంటే. ౧౧౦౫
కం.క్షితిసుత యపహృత యై భ,క్షితగా సౌమిత్రిసురులు ♦ కెలసము దీర్పన్
మతి గొవరు వీరె నా కప,కృతిఁ జేసియు క్షేమముగను ♦ గెరలెడివారల్.౧౧౦౬
ఆ. భువనసంఘములను ♦ బుట్టింపఁ బొలియింప, శక్తి గలిగి కరుణ ♦ సాధు వైన
యట్టిపురుషు లక్ష్మ♦ణా! యెల్లవా రవ,మానపఱుచు వారు ♦ జ్ఞాన మేది. ౧౧౦౭
కం.లోకహితయుక్తు సాధువుఁ, బ్రాకటకరుణాత్ము దాంతు ♦ బలహీనునిఁగా
లోకంబు దలఁచు సత్యము, నాకధ యిపు డట్టి దయ్యె ♦ నాయన వింటే ౧౧౦౮
కం.*కుట్టినచోఁ దే లందురు, కుట్టక యే యుండె నేని ♦ కుమ్మరపురువం
చెట్టును లక్ష్యము సేయరు, కట్టెఁడిజను లిదియు జగము ♦ క్రమము కుమారా.
కం.నాయెడఁ గలసద్గుణతతు,లీయెడ దోషంబు లగుచు ♦ నేర్పడెఁ గద కా
నీ యసురభూతచయములు, పాయక కను మిప్పు డెట్టి♦పాటులు పడునో. ౧౧౧౦
కం.కళ కళ మని తొలిమలపైఁ, గళుకువెలుఁగు దోఁచి శీత♦కరు తేజంబున్
బిఱబిఱ హరించు గతినే, బిఱుసున మృదుగుణము లణఁచి ♦ వెలిఁగెదఁ గనుమీ.
కం.రాక్షసపిశాచకోటుల, యక్షులగంధర్వతతుల ♦ నవనీజనులన్
వీక్షింపు మొక్కఁ జేసియు, నీక్షణమున సుఖముగాఁగ ♦ నెసఁగెడి నేమొ.౧౧౧౨
చం.హతమరుదర్క పావక మ♦హాప్రభ మై మథితాద్రిశృంగ మై
గతిరహితగ్రహంబు నయి ♦ స్కన్ననిశాకరబింబ మాచు శో
షితజలరాశిసంఘ మయి ♦ ఛిన్నలతాద్రుమగుల్మ మై జగ
త్తతి పొలియంగఁ జేసెద శి♦తప్రదరప్రకరప్రభాళులన్. ౧౧౧౩

మ. అదిగోఁ జూడు మదస్త్రబాణనిచయ♦వ్యాప్తంబు నాకాశముం
బ్రిదులం జేసెద వ్యోమచారులను సం♦పీడింతు ముల్లోకముల్
సుదతిం జెక్కు చెమర్పకుండ విబుధుల్ ♦ చూపంగఁ దా రొల్ల రే
విదితామోఘమదీయవిక్రమ మిదే ♦ వీక్షింత్రు గా కేడ్చుచున్. ౧౧౧౪

సీ. అతలకుతలము నై ♦ హల్లకల్లోల మై, చెల్లాచెదరు నయి ♦ చెల్ల చెదరు
పచ్చముపాడు నై ♦ పంచబంగాళ మై, పాంసవబీసు నై ♦ పగులు వాఱి
మఱి పటాపంచ మై ♦ మామకీనాకర్ణ,పూర్ణబాణావళీ♦పూర్ణభువన
మిపు డమర్యాద మై ♦ యేర్పడఁ గల దిదే, చూడుమీ లక్ష్మణ ♦ సాక్షి సోలి
ఆ. వ్రాలి తూలి వ్రేలి ♦ మాలి యీ దేవతల్, యక్షరాక్షసాళు ♦ లదవదపడి
పటుతరాస్మదీయ♦బాణనికృత్తు లై, వారు వీరె యోర్చు♦వారు నన్ను. ౧౧౧౫

కం. నాముద్దురాలి సీతను, సామంబునఁ దెచ్చి యీయఁ ♦ జాలక యున్నన్
సౌమిత్రీ! భువనత్రయి, యేమెయి గూపఱునొ చూడు♦మీ నాశక్తిన్. ౧౧౧౬

చం. అని కటముల్ చలింప భయ♦దాసమరోషకషాయితాక్షుఁ డై
ఘనతరకార్ముకంబు వెసఁ ♦ గైకొని భీషణపన్నగోపమం
బనుపమతేజ మైనవిక♦టాశుగ మొంపు గుణంబుఁ గూర్చి యి
ట్లను ననుజాతుతోడఁ బ్రళ♦యాగ్నివిధంబునఁ దేజరిల్లుచున్. ౧౧౧౭

కం. ఏవిధి జరయును మరణం, బేవిధిఁ గాలం బదృష్ట ♦ మె ట్లనివార్యం
బావిధిఁ గోపప్రాప్తిని, నేవిధి నప్రతిహతుండ ♦ నే సౌమిత్రీ. ౧౧౧౮

కం. సల్లలితచరితస్మితముఖ, మెల్లగ నర్పించి రేని ♦ మే లగుఁ గాదే
నల్లల నుడికింతును జుమి, హల్లోహలముగ జగంబు ♦ లని రోషింపన్. ౧౧౧౯

లక్ష్మణుఁడు రాముని శాంతునిఁ జేయుట.

సీ. సీతాపహారణక♦ర్శితుఁ దప్యమానుని, సాంవర్తకాగ్నియో♦జను జగంబు
నిర్దగ్ధముగఁ జేయ ♦ నిష్ఠురుం డగువాని, సజ్యకోదండంబు♦చాయఁ జూచు
చున్నవానిని వేఁడి♦యూర్పులూర్చెడువానిఁ, బ్రళయరుద్రునియట్లు♦ వెలుఁగువాని
నెన్నఁడుఁ గోపించి ♦ యెఱుఁగనివానిని, రాముఁ గన్గొని సుమి♦త్రాసుతుండు
ఆ. పెదవు లెండ ముఖము ♦ వెలవెలఁ బోవఁగ, నిట్టు లనియె భూత♦హితరతుండ
వెపుడు శాంతమతివి ♦ మృదువవు తగు నయ్య, కోప మెత్తి నైజ♦గుణము విడువ.

ఉ. ఇందునియందు లక్ష్మియు, న♦హీనతరప్రభ సూర్యునందునుం
దండడియోర్పు ధాత్రిని, స♦దాగతియందు సదాగతిత్వ, మ
స్కందగతిం దిరం బగుచు ♦ జో నగు; నన్నియుఁ గీర్తితోడ నీ
యంద వసించు నిత్యముగ ♦ హావడి పెట్టఁగఁ జన్నె లోకముల్? ౧౧౨౦

సీ. అపరాధ మెవ్వఁడో ♦ యాచరించిన నెల్ల,జగముల సమయింపఁ ♦ దగున టన్న
యీభగ్న మైన తే ♦ రెవ్వనిదో యేల, యెవనిచే హత మయ్యె ♦ నెఱుకపడదు
తునిసినగొడుగులు ♦ దొరలిన నేమి గ్గాని, నెత్తురుబొట్లు నీ ♦ నేల యెప్పె
సైన్యంబు పోరిన ♦ చందంబు లే దొంటి, కాని దురం బయి ♦ కానఁబడియెఁ
ఆ. గాన నొకనికై జ ♦ గంబుల నెల్లను, రూపు మాపఁ దగునె ♦ రూక్షవృత్తి
రాజు లైనవారు ♦ రాజిల్ల వలదె మా,ర్దవము శాంతి యుక్త ♦ దండ మొసరి. ౧౧౨౨
కం.నీ వఖలభూతములకుం, గేవలము శరణ్యుఁ డవును ♦ గీర్తిత పరమం
బై వఱలు గతియుఁ గావున, నేవాఁ డొకొ నీ విపత్తి ♦ కెలమిం గాంచున్. ౧౧౨౩
తే. సురలు గంధర్వదానవుల్ ♦ గిరులు నదులు, నీకు విప్రియ మొనరింప ♦ నేర వయ్య
ఋత్విజులు దీక్షితునిపట్ల ♦ నెగ్గు దలఁపఁ, జాలనివిధాన యోజింపు ♦ శాంతమతిని.
ఉ. కేల శరాసనంబుఁ గొని ♦ క్రేవల నే నడ తేరఁగాఁ దప
శ్శీలురబాసటన్ నమకు ♦ సీతను బర్వతకాననంబులన్
శైలగుహాతరంగిణుల ♦ సారసకైరవవాటికాళులం
దాలిమి దేవతాదిభువ ♦ నంబుల నెంతయు జాగరూకతన్. ౧౧౨౫
కం.అప్పటికి మంచితనమున, నప్పింపర యేని సీత ♦ నమరులు మీఁదం
దప్పక కాలోచిత మగు,నప్పనిఁ గావింప న్యాయ ♦ మగుఁ బో నీకున్. ౧౧౨౬
మానిని. సామముచేతను శీలముచేతను ♦ సాధుమతీ! వినయాదులచే
భూమితనూభవ చేపడ కున్నను ♦ భూవరనందన! యాపయి సు
త్రామకఠోరసుసాధనసన్నిభ ♦ రాజతపుంఖశరౌఘములన్
నీమదివచ్చినచొప్పున లోకము ♦ నీఱుగఁ జేయుము యుక్త మగున్. ౧౧౨౭
కం.అని పాదంబుల వ్రాలుచు, వినయంబున మఱియు ననియె ♦ విపులతపమునన్
ఘనసత్కర్మములను నినుఁ, గనె జనకుఁడుసుధనుసురలు ♦ గాంచినభంగిన్. ౧౧౨౮
కం.వర కేవలయుష్మద్గుణ,పరవశుఁ డై తండ్రి నిన్నుఁ ♦ బాయుటచేతన్
సురలోక మరిగె ననుచున్, భరతుఁడు మన మెల్ల వినఁగఁ ♦ బలికెను గాదే. ౧౧౨౯
కం.కాకుత్స్థవర్య! నీ వే, శోకము సహియింపలేక ♦ సుక్కెద వేనిన్
లోకమున నల్పసత్త్వులు, ప్రాకృతులా నైఁచువారు ♦ పటుదుఃఖంబుల్? ౧౧౩౦
కం.వలవంత నీ వె జగములఁ, బొలియింపఁగఁ జూచె దేని ♦ భూప్రజల కెవం
డలవడును గావ దిక్కై, వెలుగే చే న్నేయఁ గాచు ♦ వెర వెయ్యదియో. ౧౧౩౧
సీ. నహుషసూతి యయాతి ♦ నాకంబునొందియు,నవివేకి యయి దుఃఖ ♦ మంద లేదె
మనపురోధ వసిష్ఠ ♦ ముని సుతశతమును, గన నొక్కపరి వారు ♦ చనరె దివికి

భువనవందిత సర్వ♦భూతధాత్రి ధరిత్రి, గడగడ లాడదే ♦ వడఁకు గదుర
భువనచక్షుస్సులుఁ ♦ బూజ్యులు సూర్యశ,శాత్మకుల్ గ్రహముల♦వాతఁ బడరె
తే. యెంతటిమహాత్ము లైన సు♦రేంద్రు లైన, దైవసంకల్పమును దారు ♦ దాటఁ గలరె
కష్ట మెఱుఁగక కాలంబుఁ ♦ గడిపినారె, ప్రాణులకు మేలు కీడు స్వ♦భావ మధిప.
కం.హృత యైనను మృత యైనను, క్షితితనయ తదర్థ మీవు ♦ చిత్తం బగలన్
వెత నొంద వలదు పామరు,గతి శోకము కార్యలాభ♦కరమే చెపుమా. ౧౧౩౩
కం.నినుబోఁటి సత్యదర్శను, లనయము దుస్సహతరాస్త ♦ లంటిన యేనిన్
మనమున నేనియు వగ గొన, రనఘా నిర్విణ్ణదర్శ♦నాఖ్యులు గానన్. ౧౧౩౪
కం.వరమతి నాలోచింపుము, సరి యగునే నీకు నిట్లు ♦ సంతాపింపన్
గురుబుద్ధి శుభాశుభములు, పరికింతురు నైజమేధ♦బలమున విబుధుల్. ౧౧౩౫
కం.కనరానిదోషగుణతతు,లను గలిగి యనిశ్చితఫుఫ♦లంబును నాక
ర్ణనిచయముల నొనరింపక, మనుజుం డిటుసౌఖ్యదుఃఖ♦మగ్నుం డగునే. ౧౧౩౬
కం.ఈవిధమున రామా! ము, న్నీవే బోధించినాఁడ ♦ వీ విపుడు వగన్
హోవడి పడియెద వేనియు, దేవగురుం డైన నీకుఁ ♦ దెలుపం గలఁడే. ౧౧౩౭
కం.నీనిశ్చలమతి సురలకు, నేనియు దుర్లభము వగపు♦నెచ్చున యుష్మత్
జ్ఞానము ప్రసుప్త మైనను, మానక బోధింప వలసె ♦ మఱకువ దీఱన్. ౧౧౩౮
కం నో రెఱుఁగని నరులను నప,కారులు గానట్టిసురలఁ ♦ గారింపకు నీ
శూరతఁ దలంపు భవదప,కారిం గని పట్టి దండనఁ ♦ గాఁ జేయు మనన్.౧౧౩౯

→ రాముఁడు లక్ష్మణువాక్యంబుల శాంతుఁ డై సీతను వెదకుట. ←

శా.సారం బైనసుభాషితార్థముల నా♦సౌమిత్రి యన్నంతనే
సారగ్రాహి తదగ్రజుండును మహా♦సారంబుఁ గైకొంచుఁ గోఁ
పారంభం బుపసంహరించి ధను ♦ వాధారంబుగా నిల్చి వ
త్సా! రామం గస నెందుఁ బోద మిది సే♦యం బోలు భావింపుమా. ౧౧౪౦
ఉ దీనత రాముఁ డి ట్లనిన ♦ ధీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డన్న! యీజన
స్థాన మనేకభూరిమృగ♦సంకులకందరశైలదుర్గసం
తానము కిన్నరాళిభవ♦నప్రచయాన్విత ముగ్ర రాక్షసా
ధీనము భూరిభూరుహత♦తిప్రవికీర్ణము గానఁ గోమలిన్ ౧౧౪౧
కం.ఇం దే రోయఁగఁ దగు నీ, చందంబునవాఁడు బుద్ధి♦సంపన్నుఁ డని
ష్పందుం డగు నాపదలం, దెం దేనియు గిరులు కదలు♦నే గాడ్పునకున్. ౧౧౪౨
కం.అని పలికిన రాముఁడు తత,యనుజుఁడు వెనువెంట రా వ♦నావని సర్వం
బును రోసెఁ గ్రోధవశతన్, ధనువున క్షురశరముఁ గూర్చి ♦ తాలిచి కేలన్.

రామలక్ష్మణులు జటాయువును జూచుట.

కం. ఇటు వెదకుచుఁ జనఁ జన నచ్చట నొకచో భూరిశైలసంకాశుని నె
త్తుటఁ దోఁగియున్నపుణ్యుని, జటాయువు మహానుభావు శకునిప్రవరున్ ౧౧౪౪
కం. వీక్షించి పలుకు ననుజుని, శిక్షితపరిపంథి కంటె సీతను వీఁడే
భక్షించె నిజము గ్రద్ధై, రాక్షసుఁడే యున్నవాఁడు గ్రాలుచు సుఖియై. ౧౧౪౫
కం. వీనిని మద్ఘోరేషువి,తానంబులఁ జీల్చువాఁడఁ దడయక యని సీ
తానాయకుఁ డభిముఖుఁడై, పూనఁగ శర మొండు వణఁకె భూతల మెల్లన్.
కం. నెత్తురు లాలలు గ్రక్కుచు, హత్తినమరణాంతబాధ నారంటమున డ
గ్గుత్తికతోడ విహంగను,సత్తముఁ డిట్లనియె రామచంద్రునితోడన్. ౧౧౪౭

జటాయువు రామునకు సీతాపహరణవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

కం. ఆయుష్మంతుఁడ! యోషధి, నోయన వని నెద్ది రోయు చున్నారో మీ
రాయంగన నాప్రాణం, బీయెడ రావణునిచేత హృత మీరెండున్. ౧౧౪౮
ఉ. నీవును లక్ష్మణుండును వనీక్షితి నొంటిగ వీడి చన్నయా
పావని సీత నెత్తికొని బల్మిని రావణుఁ డుప్పరంబునన్
బోవుచు నుండఁ జూచి యొక పూఁపున నడ్డము దాఁకి వానితో
లావునఁ బోరి తద్రథ మిలాస్థలిఁ గూల్చితి వాని ద్రోల్చితిన్. ౧౧౪౯
కం. అదె నే విఱిచినచాపం, బదె తూఁటి మదీయపక్షహతసారథి వాఁ
డదొ తేరు నేను డస్సిన, ముదుక నగుట నతఁడు ఖడ్గమున నాఱెక్కల్ ౧౧౫౦
కం. తెగ నఱకి తెలివిఁ గొనుచున్, గగనంబునఁ బఱచెఁ బంక్తికంఠుఁడు మున్నే
మగువకయి చంపె నీవుం, దగవే వెండియును జంప దశరథపుత్రా. ౧౧౫౧

జటాయుదుస్థితికి రాముఁడు దుఃఖించుట.

చం. అన విని బాష్పపూర్ణముఖుఁడై ద్విగుణీకృతతాపసక్తుఁడై
ధను వటు పాఱవైచి నృపతల్లజుఁ డాతనిఁ గౌఁగిలించి హా
యని వివశాత్ముఁడై పడి సహానుజుఁడై పలవించె నొంటివా
నిని వనిఁ గాలిత్రోవఁ బడి నిశ్వసనంబులు పుచ్చుపుణ్యునిన్. ౧౧౫౨
ఉ. తమ్ముఁడ చూడుమీ యకట ధారిణిరాజ్యము వేఱుపాటు భీ
ష్మమ్ముగు కాననస్థలిని సంకటపాటు ధరాత్మజాత నిం
దిమ్మెయిఁ గోలుపాటు విహగేశ్వరు త్రుంగుడుపాటు నాయభా
గ్యమ్మటు నంటివో కని తె కాల్పఁగ నోపుఁ గృశాను నైనియున్. ౧౧౫౩

కం. ఘోరార్తితాప మాఱఁగఁ, బారావారంబుఁ జొరఁగఁ బాఱితి నేనిన్
నీరము నాదౌర్భాగ్యము, పేరిమి శోషిల్లు నేల బీఁటిక లెగయున్. ౧౧౫౪

కం. నాకంటెను నిర్భాగ్యుఁడు, లోకంబున లేఁడు పరివిలోకించినచో
నీకరణి దుస్తరం బగు, ప్రాకటదుర్వ్యసనవాగురం జిక్కుటచేన్. ౧౧౫౫

కం. మనజనకునిమిత్త్రుం డీ, యనఘుఁడు ముదుకఁడు విహంగమాధిపుఁ డయ్యో
వినిహతుఁడై పడియెను ధాత్త్రిని నాదురదృష్టవశత దీనతఁ గంటే. ౧౧౫౬

కం అని జనకస్నేహమ్మున, ననుజునితో లూనపక్షు నస్రుసక్తున్
దనకేలఁ దడివి యేదీ, యనఘా! నాప్రాణతుల్య యని ధర వ్రాలెన్. ౧౧౫౭

జటాయువు రామునకు సీతావృత్తాంతము సవిస్తరంబుగఁ జెప్పుట.

ఉ. తెప్పిఱి లేచి లక్ష్మణునిదిక్కుఁ గనుంగొని కంటె తమ్ముఁడా
యిప్పరమోపకారి విహగేంద్రుఁడు నాకయి పూని తెంపుపెం
పొప్పఁగఁ బోరి కూలి కొఱయూపిరితోఁ బడినాఁడు, పల్కిన
చొప్పును దోఁప, దెల్గు కడుసూక్ష్మ మటంచను బక్షికిట్లనున్. ౧౧౫౮

శా. ఓధౌయ్యకులాధినాయక! జటాయూ! పల్కనేర్తేని సీ
తాదేవిం గుఱియించి నీవధముచందంబున్ ధరాకన్య నే
లా దైత్యుండు హరించె? నాతఁ డెద నగ్గం గారణం బేమి? మి
త్త్రా! దేవ్యాస్యము చంద్రతుల్య మెటు తత్కాలంబునం దుండెనో? ౧౧౫౯

ఉ. ఆమెయిఁ గొంచు నేగ దురితాత్ముఁడు తన్ను ధరిత్రికన్య దా
నే మనుచుండె? నప్పలుకు లేర్పడఁ జెప్పుము, దైత్యుఁ డెట్టివాఁ
డే మెయివాఁడు? వానిపుర మెయ్యది? శౌర్యము దెంతమట్టు? తం
డ్రీ! మఱ మారఁగాఁ బలుకవే సతి నెట్లు హరించి యేగెనో? ౧౧౬౦

ఉ. ఈవిధి రాముఁ డాడ విహగేంద్రుడు మెల్లన విచ్చి ఱెప్పలన్
భూవిభు నల్లఁ జూచుచు ననుం గడు నీరెలుఁ గొప్ప రామ! మా
యావి సమీరదుర్దిశసమాకులవిస్తృతమాయ గూఢుఁడై
రావణుఁ డేగె మింటను ధరాసుత బల్మి హరించి క్రూరుఁడై. ౧౧౬౧

కం. ఔడిదపుసంగరమున నే, బడలిన ననుఁ గాంచి మీఁదఁ బడి ఱెక్కలఁ దా
నడిదమున నడిచి యసురుఁడు, కడువడి దక్షిణముఖంబుగాఁ బరువెత్తెన్. ౧౧౬౨

కం. రామా! కన్నులు దిరిగెడి, నామనము వశంబు గాదు నాయన! తావుల్
దా మెడలెను బ్రాణంబులు, హేమాగము లవిగొ నభయకృతకేశము లై.

ఉ. ఆయమఠారి భూమితనయన్ హరియించినముహూర్తముం గనన్
బోయినసొమ్ము స్వామి వెసఁ బొందుట తప్పమ, తత్తఱాన పై

తేయుఁడు తన్మహార్తము మఱదిం దెలియం, డది వింద యంద్రు, నీ
జాయ హరించి వాఁడు బడిశంబును మ్రింగినచేఁపయట్టు లౌ. ౧౧౬౪

కం. వ్యధపడకుము జనకజకై, ప్రథితగుణా! నీవు ద్రుంచి రాక్షసనాథున్
బ్రథనమున మరల సతిఁ గొని, పృథుయశ మొప్పారఁ బురికి నేగెదు నెమ్మిన్.

కం. అని తెలివి చెడక యింతయు, మనుజేంద్రునితోడఁ బలికి మఱియు వచింపన్
జనునెడ మాంసము నెత్తురు, ఘనముగ వక్త్రంబునుండి క్రక్కుచుఁ బైపై.

కం. ఔరసుఁడు విశ్రవునకున్, గౌరీవల్లభునిమిత్రునకు సోదరుఁ డం
చీరీతిఁ జెప్పునాలో, నారవయూపిరియు నక్కటా వెడలి చనెన్. ౧౧౬౭

కం. నుడువుము నుడువు మటంచుం, బుడమివిభుఁడు కేలు మొడువఁ బులుఁగులఱేఁడున్
విడిచి తనువు దివికిం జనె, నుడుకుచు రాముండు చూచుచుండఁగ వెతచేన్.

కం. ఎఱ్ఱపోత్తఁ గనులఁ దుండముఁ, దెఱచుచుఁ దల వ్రేలవైచి స్థిరఁ బాదంబుల్
విఱివిగను సాఁచి దేహము, తఱచు వణఁక నుసులు విడిచి ధరపైఁ ద్రెళ్లెన్.

జటాయుమృతికి రాముఁడు శోకించుట.

ఉ. ఆపడియున్నగృధ్రము జటాయువుఁ గన్గొని రాముఁ డాత్మసం
తాపము దోఁప నిట్టు లనుఁ దమ్మున కీతఁ డనేకవర్షముల్
పాపపురక్షసావళికిఁ బట్టగుదండక నిర్భయంబుగా
నేపున నుండియుం దుదకు నిచ్చటనే మృతుఁ డయ్యెఁ గంటివే. ౧౧౭౦

కం. బాలత్వం బాదిగ నిట, వేలకొలఁదియేఁడు లిచ్చ విహరించి తుదిన్
గూలి యిచటఁ బడియెఁ గదే, కాలము దాఁటంగ రాదుగా యెవ్వరికిన్. ౧౧౭౧

ఉ. కంటివె లక్ష్మణా! జనకకన్యకఁ గావఁగఁ గోరి దేవతా
కంటకుతోడ డీకొని యఖండవిహంగమ రాజ్య మాయువున్
రెంటిని బాసి నాకయి ధరిత్రిపయిం బడినాఁడు; ధాత్రిపైఁ
గంటిమె యెన్నఁ డిట్టియుపకారపరున్ సముదారుఁ బుణ్యునిన్. ౧౧౭౨

కం. శూరులు శరణ్యులును హిత,చారులు సాధువులు ధర్మసత్పథవర్తుల్
ధారిణిఁ గల రెల్లయెడన్, ధీరగుణా! యరసి చూడఁ దిర్యక్కులనేన్. ౧౧౭౩

కం. నాతండ్రియట్ల పూజ్యుఁడు, స్ఫీతయశుఁడు మాన్యుఁ డితఁడు ప్రియుఁడును జుమ్మీ
యీతనిపాటు గనుంగొన, సీతాహరణార్తి సమసెఁ జిత్తమునందున్. ౧౧౭౪

రాముఁడు జటాయువున కగ్నిసంస్కారాదులు చేయుట.

కం. సౌమిత్రీ! చితఁ బేర్పుమ, యీమహాత్కార్యార్థనిహతు నీపతగేంద్రున్
నీమమున నగ్ని దరిచి యుద్ధామతి దహియింతు ననుచుఁ దదభిముఖుండై.

తే. ఏది గతి యజ్ఞశీలుర ♦ కేది యాహి,తాగ్నులకు నపరావర్తు ♦ లైనవారి
కుర్విదాతల కట్టియ ♦ నుత్తమగతి, కరుగు మత్సంస్కృతి మదాజ్ఞ ♦ నమితసత్త్వ.
కం. అని పులుఁగుఱేనిఁ జితపై, నునిచి శిఖిం గొలిపి రఘుకు ♦ లోత్తముఁ డార్తిన్
దనచుట్టమువలె దహనం,బును బొనరిచి రోహిమాంస ♦ మునఁ బిండంబుల్.
సీ. ఘటియించి లేఁబచ్చి ♦ కను వాని నిల్పి ద్వి,జాతులు మానవ ♦ ప్రేతమునకు
స్వర్గసంప్రాప్తికై ♦ చదివెడుపితృసం,బంధమంత్రముల జ ♦ పం బొనర్చి
గోదావరిన రాచ ♦ కొమరు లిద్దఱుఁ దోఁగి, గృధ్రపతేనికి నుద ♦ కంబు లీయ
మిగులదుష్కరమును ♦ మేలికీర్తికరంబు, కార్యంబుఁ గావించి ♦ కదనమునను
ఆ. మృతిని గాంచి యున్న ♦ గృధ్రరాజు మహర్షి, కల్పుఁ డైనయపని ♦ కాంతుచేత
సంస్కరణముఁ గాంచి ♦ చనె శుభపుణ్యలో,కముల కంతఁ బుణ్య ♦ కర్మనిధులు.
కం. మన సెల్ల నతనిపై నిడి, మనమునఁ దద్వాక్యములను ♦ స్మరియించుచు భూ
తనయాధిగమనవాంఛను, వనసీమం జనిరి విష్ణు ♦ వాసవులక్రియన్. ౧౧౯

లక్ష్మణుఁ డయోముఖిని విరూపఁ జేయుట.

చం. పడమరదక్షిణంబుగను ♦ బ్రాగ్ధిపపుత్రకు లేగి కొంత యా
యడవికి మూఁడుకోసుల ♦ మహాటవిఁ గ్రౌంచముఁ జొచ్చి యందుఁ దా
రెడ నెడ మార్గఖేదమున ♦ వృక్షమునీడలఁ గూరుచుండుచున్
బడఁతుక గోయుచుం జనిరి ♦ వ్యాళమృగాండజబంధురాటవిన్. ౧౨౦
ఉ. దానిని దాఁటి తూర్పుగ ♦ మతంగవనంబున మూఁడుకోసులన్
గోన రసాతలాభ మయి ♦ ఘోరమృగం బయి శాశ్వతాంధ మా
దానిని డాయఁ బో నలఁతి ♦ దవ్వున భీకరదైత్య లీక్షణం
బ్సానన ముక్తమూర్ధజ మృ ♦ గాదన లంబపిచింప వారలన్ ౧౨౧
చం. కనుఁగొని చేర వచ్చి మును ♦ గాఁ జనులక్ష్మణు నాఁగి కేల నా
తని బిగిఁ గౌఁగిలించి తమి ♦ దానవి యిట్లను నీకుఁ బెండ్లమా
దును జనుదెమ్ము యాడుకొనఁ ♦ దుర్గనుజీవితకాల మంతయున్
వనతటినీతటాళిఁ; బ్రియ ♦ నాథ! యయోముఖి యండ్రు నన్ననుల్. ౧౨౨
కం. అనుడు సుమిత్రాపుత్త్రుఁడు, కనలున ఖడ్గంబు దూసి ♦ క్షణమున ముక్కున్
జనులున్ వీనులు నఱకిన, వనితయు మొత్తాడుచు చరిగె ♦ వచ్చినత్రోవన్. ౧౨౩
కం. అది చనఁ జనుచో గహ్వర,పదమున సోదరులు రాముఁ ♦ బలికెం దమ్ముం
డెద చెదరె నెడమబాహువు, నదరెడి నశుభంబు గలుగు ♦ నని తోఁచెఁ జుమీ.
కం. అన్నా! నాపలుకులు విని, సన్నాహంబునను నుండు ♦ సంకట మెదొ గా
నున్నది వంచులకము సుకు,ను న్నిశ్చయముడయముఁ దెల్పఁ ♦ గూసెడి వింటే. ౧౨౪

చం.అని యిటు వార లిర్వురు వ♦నాంతరవీథుల రోయుచుం జనన్
ఘనతరనిస్వనంబు వన♦కాండవిదారణదక్షమై నభం
బును నిబిరీసవాతపరి♦పూరితముం బచరించి వీచినన్
విని యిది యేమటంచు నట♦వీక్షలి రోయుచుఁ గాంచి రొక్కెడన్. ౧౧౮౬

రామలక్ష్మణులు కబంధునిచేఁ జిక్కుట.

మ. గిరిసంకాశుని భూరివక్షుని శిరో♦గ్రీవావిహీనున్ మహా
ఖరరోమావృతు నీలమేఘనిభు మే♦ఘస్ఫూర్జఘుర్ఘోషు భీ
కరవక్షస్స్థలలాటదేశగపిశం♦గస్ఫారపక్ష్మాయతా
గ్నిరుచిస్ఫీతశుభైకనయను ♦ దీప్య న్మహాదంష్ట్రునిన్. ౧౧౮౭

మ. అటవీసత్త్వమృగద్విపాదికవిక♦ర్షాకర్షకేలాప్రలం
పటునిన్ యోజనదీర్ఘబాహుయుగళున్ ♦ మార్గస్థితున్ భీముఁ బ్ర
స్ఫుట ఘోరాస్యుఁ గబంధుఁ గాంచి తెటియం ♦ బోవంగ నాదైత్యుఁడున్
బటుదోర్దర్ప మెలర్ప నాయిరువురన్ ♦ బాహాయుగిం బట్టినన్. ౧౧౮౮

కం.ఖరతర తేజోయుతతను,ధరులు భయంకరశరాస♦ధరులు కృపాణీ
కరులు మహాబలు లిద్దఱు, పరుచేతికిఁ జిక్కి కీడు♦పడి రవ్వేళన్. ౧౧౮౯

కం.ధీరుఁడు శూరుఁడు రాముఁడు, ధీరతఁ గోల్పడఁడ విగత♦ధృతి తమ్ముఁడు కౌ
మారమున[1] ధైర్య మూనమి,చే రామునితో విషణ్ణ♦చిత్తుం డగుచున్. ౧౧౯౦

శా.అన్నా! నాగతిఁ గంటె చిక్కితిని దే♦వా రాలిచే వీనివా
త న్నన్నుం బడ వీడి పర్విడుము దా♦వ వ్వీనయే నెట్టులేన్
జెన్నారన్ సతిఁ గాంచ నేస్తు వని తో♦ఁచెన్, రాజ్యలక్ష్మీసుసం
పన్నత్వంబునఁ గ్రాలువేళ నను మ♦ర్వం బోకుమీ యన్నఁడున్. ౧౧౯౧

కం.అని సౌమిత్రి వచించిన, విని రాముఁడు నీవు నిట్టి♦విధమున వగవన్
జనునే యనుచుండఁగ నద్దనుజుఁడు వారలకు ననియె ♦ దారుణఫణితిన్. ౧౧౯౨

ఉ. ఎవ్వరు మీరు? చాపనిశి♦తేష్వసు లూని విషాణు లట్టు లి
ట్లేవ్వని నేల క్రుమ్మెరెద ♦ రెంతయు నాఁకొనునాదునోటిలో
నివ్విధిఁ గూల నేమిటికి ♦ నిచ్చటికిం జనుదెంచినారు? మీ
కెవ్వలనన్ మనంగ వశ♦మే యిఁక, నిండెను నూఱునర్ఘముల్. ౧౧౯౩

కం.అని క్రొవ్వడర వచించెడి,దనుజుని పలు కాలకించి ♦ తమ్మునితో భూ
తనయావల్లభుఁ డను మో,ముస వెల్లఁదనంబు దోఁప ♦ మును కొనువగచెన్.

కం.కష్టంబు మీఁదఁ గష్ట మ,నిష్టంబుగ దాపరించి ♦ యిటు మనుగడ కే
రిష్టంబు గూర్చె వ్యసనం, బిష్టాంగన లభ్యపడక♦యే పోయెఁ గదా. ౧౧౯౪

---

[1] జన్మకాలమునుబట్టి రామలక్ష్మణులకు భేదము రెండుదినములే యైనను బాయసపరిమాణ భేదమును బట్టి లక్ష్మణుఁడు చిన్నవాఁడని తెలియనగు.

కం.అన్నన్న! కాలశౌర్యం, బెన్నతి నవ్యాహతంబొ ♦ యొఱఁగితె భూమ్యు
త్పన్నప్రాణులపై నిను, నన్నున్ దుఃఖములచేత ♦ ననయఁగఁ జేసెన్. ౧౧౯౬

చం.గురుతరధైర్యవంతులు న♦కూటబలుల్ కృతహస్తు లాజి దు
ర్ధరవర తేజు లయ్యు శిక♦తామయసేతువుఁబోలె బీఱుపో
దురు సుమి కాలమో యనఘ ♦ తోఁపక యెంతయుఁ దప్పివచ్చినన్;
బరఁగున దుష్కరం బగుచుఁ ♦ బ్రాణుల దైవము చంపఁ జూచినన్. ౧౧౯౭

కం.అని తనమది దిటపఱుచుచు, వినవంశవరేణ్యుఁ డుండ ♦ ని ట్లనుఁ బుణ్యా
శనుఁడు ననుఁ జూచి నివ్వెఱఁ, గన నేటికి మిమ్ము నోటి♦కడి విధి చేసెన్. ౧౧౯౮

←→ రామలక్ష్మణులు కబంధుని బాహువుల నఱకుట. ←→

ఉ. ఈగతి శోకుఁ డాడఁగ న♦హీనపరాక్రముఁ డుగ్రవిక్రమో
ద్యోగముమై నిజాగ్రజుని♦తో ననుఁ లక్ష్మణుఁ డింక వీఁడు బ
ల్వేగమ నిన్ను నన్ను బలి♦పెట్టకమున్న శితాసిధార ర
క్తోగ్రగురుబాహుయుగ్మమును ♦ గూల్చుట మేలు వధింపరామిచేన్. ౧౧౯౯

కం.వీఁడు మహాబలముం గల, వాఁ డెంతయు భీమ మైన♦వపువుగలాఁడున్
దూఁడరి మనలన్ మ్రింగెడు, వాఁడిమి జగమెల్ల గెలిచి ♦ వర్తిలుచుంటన్. ౧౨౦౦

కం.ప్రతికారశక్తిహీనుల, మృతిఁ గూర్చుట పాడిగాదు ♦ నృపవర్యులకున్
గ్రతుమధ్యానీతముఁ బశు, తతిఁ గూల్చినభంగిఁ గుత్సి♦తంబు మహాత్మా. ౧౨౦౧

కం.అను లక్ష్మణువాక్యంబులు, విని దనుజుఁడు వారి వాత ♦ వేసికొనంగన్
గను నింతలోన నానృప, తనయము లుల్ దేశకాల♦తత్త్వవిధిజ్ఞుల్ ౧౨౦౨

కం.రాముఁడు దక్షిణబాహువు, సౌమిత్రియు సవ్యభుజముఁ ♦ జటులాసిహతిన్[1]
భీమగతి నఱక వాఁడును, భూమిం బడె దిగ్ధరాది♦వుల్ ధ్వని నిండన్. ౧౨౦౩

←→ లక్ష్మణుఁడు కబంధునకుఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ←→

కం.దీనుండై దోర్యుగళవి,హీనుండై దనుజవర్యుఁ ♦ డెవ్వరు మీరల్
గానఁ బని యేమి యనఁగా, వానికి లక్ష్మణుఁడు పలికె ♦ స్వచరిత మెల్లన్. ౧౨౦౪

సీ. ఇక్ష్వాకువంశభ♦వేంద్రుఁ డీయనఘుండు, రాముఁ డటందురు ♦ ప్రజలు దనుజ!
మాయన్న యితఁడు ల♦క్ష్మణుఁ డంద్రు నాపేరు, దేవప్రభావుండు ♦ దేవితోడ
దండకాటవిలోన ♦ నుండ సుఖంబుగ, నసురులు మాయచే ♦ నంబుజాక్షి
మ్రుచ్చిల నామెను ♦ రోయుచు నిట వచ్చి,నార; మెవ్వఁడ వీవు ♦ కారణం బ
తే. దేమియో కబంధ మైనయా♦కృతి వహింప?
నురమునను నోరు జంఘల♦యొప్పు లేదు

---

[1] రామస్య దక్షిణో బాహు' వన్నట్టు లక్ష్మణుఁ డెప్పుడు రామునకుఁ గుడిప్రక్క నుండువాఁడు గనుక వాని కట్లు వాటమయ్యెను.

పొరలు చున్నాఁడ వన వాఁడు ♦ సురచయేంద్రు
వాక్యములు స్మరియించుచు ♦ నఖిలి ప్రీతి. ౧౨౦౫

→ కబంధుఁడు రామలక్ష్మణులకుఁ దనవృత్తాంతముఁ జెప్పుట. ←

కం. ఈశ్వర మిట్లను నో రఘు,సత్తమవరులార! మీకు ♦ స్వాగత మా నా
హత్తిన భాగ్యంబున మిము, నిత్తఱిఁ బొడగంటిఁ జేతు ♦ లివి పోఁగంటిన్. ౧౨౦౬

ఆ. అవినయంబుచేత ♦ నబ్బె నీవికృతంపు,రూపు దాని యున్న ♦ రూపు నీకుఁ
జెప్పువాఁడ వినుము ♦ శ్రీరామచంద్ర! ని,ర్వక్రసుగుణసాంద్ర! ♦ రాఘవేంద్ర!

కం. సోమఖరధామవిబుధ,స్తోమధవపమాన మైన ♦ సుందరరూపం
బే మును దాల్చి జగంబుల, రామా! విశ్రుతిని గంటి ♦ రమణీయతకున్. ౧౨౦౮

కం. ఆమిక నే నీరూపము,తో మునులఁ గహనచరులు ♦ దూలఁగ భీతిన్
వేమఱు గో డాడించుచుఁ, దామసమతి స్థూలశిరుని ♦ దలరఁగ జేయున్. ౧౨౦౯

కం. శాపాయుధుఁ డాసంయమి, కోపంబునఁ దిట్టె నన్నుఁ ♦ గుచ్ఛిత మగునీ
రూపంబున బెదరించెద,వా పాపీ! రూప మిదియె ♦ యగుత సతంబున్. ౧౨౧౦

కం. అని తిట్టిన శాపాంతం, బనఘా! కరుణింపవే య ♦ టంచును వేఁడన్
వని రాముఁడు నీకరములు, దునిమి దహించినను గల్గు ♦ దొల్లిటిరూపున్. ౧౨౧౧

కం. అని యాస తిచ్చె శ్రీయుత,దనుసంజాతుండ నేను ♦ దగ వికృతశరీ
రిని నగుటకు లక్ష్మణ! శ,క్రుని కోపము కారణంబు ♦ క్రొవ్వున నతనిన్ ౧౨౧౨

కం. రా ర స్థాని రణమునకుం, జీరితి ఘోరంపుఁదపముఁ ♦ జేసి విధాతం
గోరుట దీర్ఘాయుష్యం, బేరీ నాసము లటంచు ♦ నెంచి వెకలినై. ౧౨౧౩

కం. ఆతఁడు శతారధారా,పాతంబున శిరము గుదియఁ ♦ బడ వక్షమునం
దాతతసక్థిని గడుపున, వీతదయుం డగుచు నణఁప ♦ వేఁడితిఁ జంపన్. ౧౨౧౪

కం. ఎంతయు వేఁడిన ననుఁ దా, నంతకుకడ కనుపఁ డయ్యె ♦ నన్నృతమె భాషా
కాంతుని పలు కని సీతా,కాంతా! రెంటికిని జెడితిఁ ♦ గావర మాఱన్. ౧౨౧౫

కం. ఎటు లయ్యా! నే బ్రదుకుదు, నిటు లాహారంబు లేక ♦ యేగతిఁ దినుదు న్
గటకట భగ్నముఖుండ వి,ఘటితశిరస్సక్థితలుఁడఁ ♦ గరుణింపు మనన్. ౧౨౧౬

కం. సురపతి యామహి నిడు పగు,కరములు వదనంబు దంష్ట్రి ♦ కలు జఠరమునన్
గరుణించె దాన ద్వీపకే,సరిశార్దూలాదిసత్త్వ ♦ సంతతిఁ దినుదున్. ౧౨౧౭

కం. రాముఁడు లక్ష్మణయుతుఁడై, నీమహితకరాళి నిశిత ♦ నిస్త్రింశహతిన్
భూమిఁ బడ నడువ నిర్జర,ధామము నీ కబ్బు నని బు ♦ ధప్రభు వరిగెన్. ౧౨౧౮

ఉ. ఆమునిమాట నమ్మి వికృ ♦ తాకృతి వేగమ పాయఁ గోరి నే
నేమృగ మేపదార్థమును ♦ దృష్టిపథంబునఁ బడ్డఁ బట్టినన్

రాముఁడు చిక్కఁడే యని ఘ♦నం బగునాశను నేదిరేని నీ
యామవలోనఁ దోఁచిన ర♦యంబునఁ బట్టుదు నోటఁ బెట్టుదున్. ౧౨౧౯

కం. ఆమానివరుఁడు చెప్పిన,రాముఁడ వీవే మహాత్మ! ♦ రణతలమున ని
న్నీమెయి వధియింపఁగ లే, రేమగపంతంబువార ♦ లేనియు రామా! ౧౨౨౦

మ. మతిసాచివ్య మొనర్చు, మిత్రవరు సం♦పాదింతు, న న్నగ్ని సం
స్కృతుఁ గావింపుఁ డట న్న రాముఁ డనియెన్ ♦ స్వేచ్ఛన్ జనస్థానమం
దితఁడు న్నేనుఁ జరింప రావణుఁడు నా♦యిల్లాలి గిల్చాడె; దు
ర్గతి పేరొక్కటి మే మెఱుంగుదుము, శౌ♦ర్యం బేని రూపంబు నేన్ ౧౨౨౧

చం. అతనినివాస మైనఁ దెలి♦యంబడ, దాతని నీ వెఱింగినన్
మతి చెడి కానకాన దెస♦మాలి చరించెడిమమ్ముఁ దీవ్రదుః
ఖితుల హితప్రవర్తనులఁ ♦ గేవలసత్కృపఁ జూచి చెప్పవే
స్థితి గతి యిట్టి దంచు నఱ♦సేయక వీర! మహోపకారి వై. ౧౨౨౨

కం. కుంజరము లప్పు డప్పుడు,భంజించిన శుష్కకాష్ఠ♦పటలంబులు ప్రో
వుం జేర్చి బిలమునను ని,న్నుం జతన మొనర్చు నీదు♦నుడిమైఁ గాల్చన్. ౧౨౨౩

కం. ఎవ్వఁడు హరించె జానకి, నెవ్వలనం దాఁచినాఁడొ ♦ కృపచే మా కా
సవ్వడి తెలిపి శుభమునన్, నివ్వటిల నొనర్పవయ్య ♦ నీ వెఱిఁగిన నాన్. ౧౨౨౪

ఉ. తీఁపురముల్ ఘటించి కొని ♦ తెచ్చినయీవికృతంపురూపుతో
దోఁపుడుపోయితిం దెలివి ♦ తోయజలోచన సీతగాథయున్
దోఁపదయుష్ట నాతనువుఁ ♦ దూర్ణను కాల్చిన దాఁపరీని యూ
దాఁపఱికంబు నంతయును ♦ దాఁపక నీకు నెఱుంగఁ జేసెదన్. ౧౨౨౫

కం. అవటమున నన్ను వెస నిడి, సవిత పరిశ్రాంతహాయత ♦ జాఱక మున్నే
సవిధగ దహియింపుము మఱి, యవనిను తాహార్తిఁ దెలియు♦నతని వచింతున్.

ఉ. వాని నెఱుంగఁగాఁ గలుగు♦వాఁ డొకరుండు గలండు, వానితో
మానుగ న్యాయమార్గమున ♦ మైత్రి యొనర్పుము, కారణాంతరం
బైనఁ జరించె వాఁడు భువ♦నావళి నెల్ల, నతండు ధాత్రిపైఁ
గానని చోటు గల్గ, దుప♦కారము నీ కొనరించు నావుడున్. ౧౨౨౬

కబంధుఁడు స్వస్వరూపంబు నొందుట.

చం. తొఱటను వానిదేహమును ♦ దోఁపి సుమిత్రసుతుండు మండుపె
న్గొఱవులు దెచ్చి కాష్ఠమునఁ ♦ గూరిచి వహ్నుల నూలుకొల్పఁగా
నెఱచిని నేతిముద్దకును ♦ నీ డగు దేహముఁ గాల్ప నగ్నియున్
జుఱుకరి గాక మందుఁ డయి ♦ చూఁడుచు నుండఁగ వారు చూడఁగన్. ౧౨౨౭

ఉ. మండెడుమంటనుండి యుస♦మానవినిర్మలచేలుఁ దుజ్జ్వల
స్యందనసుండితుండు.ఖప♦థంబున కుద్గమనం బొనర్చి శ్వే
తాండజయుక్తమైనసుర♦యానమునన్ దిశ లెల్ల వెల్గఁగా
నుండి కబంధుఁ డిట్లనియె ♦ నుర్విజఁగాంచు తెఱంగు రామునోన్. ౧-౨౨౯

మ అనఘా! రాను జగంబునందు మడుపా♦యజ్ఞుల్ క్రియాళీవిమ
ర్శనముం జేయుదు రందు దుస్థితిసమా♦క్రాంతుల్ సమాపన్ను లౌ
జనులన్ గాంచి ఘటింత్రు మైత్రి నిపుడో ♦ జాయానిమిత్తంబు నీ
వనుజాన్వితుఁడ వౌచు నీచదశచే ♦ నాయాసపా టొందవే? ౧-౨౩౦

→ కబంధుఁడు రామునకు సుగ్రీవునితో మైత్రి చేసికొనఁ జెప్పుట. ←

ఉ. కాన భవత్సమానదశుఁ ♦ గాంచి ఘటించుట మేలు మైత్రి, కా
దేనియు నీదుకార్యము తు♦దిం గను టెట్టులో తోఁపదయ్యె రా
ఘూ! నగచారి క్రుద్ధుఁ డయి ♦ యన్నసురాధిపసూతి వాలి రా
జ్యానకుఁ గాఁగఁ దాఁపఁగ వ♦నాటచతుష్కసహాయుఁడై వెతన్. ౨-౨౩౧

ఉ. పావనఋశ్యమూకగిరిఁ ♦ బంపతటిం జరియించుఁ, బేరుసు
గ్రీవుఁడు, వీర్యవంతుఁడు స♦రీణచరిత్రుఁడు సత్యవాది ప్ర
జ్ఞావిభవుండు ధీరుఁడు ప్ర♦శస్తపరాక్రమశాలి వానితో
నీవు పొనర్పు సెయ్యమును ♦ నీప్రియుగాలిని రోయ బోస టౌ. ౧-౨౩౨

కం. ఏలా దుఃఖించెదు నర,పాలా! యెవ్వరికి నైన ♦ భవితవ్య మిలన్
దూలం బుచ్చఁగ వశమే, కాలము దురతిక్రమంబు♦గా యెవ్వరికిన్. ౧-౨౩౩

కం. గమనింపు మచటి కిప్పుడ, యమలమతీ! యిచటనుండి ♦ యతిజవమున స్నే
హము సుగ్రీవునితోఁ జే,యుము వాఁడు మహాబలుం డ♦నుత్తమగుణుఁడున్.

ఉ. వంచన యింత లేక, యొక♦వానరుఁ డెయ్యది చేయనోపు నం
చెంచక, చెల్మి సేయుము క♦పీశునితోడుత వహ్నిసాక్షిగా;
నంచితవీర్యవంతుఁడు, స♦హాయతఁ గోరినవాఁడు, మేలు గా
వించుఁ గృతజ్ఞుఁ, డెల్లకపి♦వీరుల కేలిక, కామరూపియున్. ౧-౨౩౫

కం మీ రాతనివాంఛితమును, దీరుపఁ గల రతనికోర్కెఁ ♦ దెప్పున మీరల్
దీరిచినఁ దీర్ప కున్న న,వారణ మీకార్య మతఁడు, ♦ వలనుగఁ గూర్చున్.

సీ. అతఁడు ఋక్షరజుని♦యాత్మసంజనితుండు, జలజాప్తు నౌరస♦సంభవుండు
పంపాసరోవర♦ప్రాంతదేశంబున, నగ్రజుఁ డగువాలి ♦ కాత్తఁ దలఁకి
చరియించుచున్నాఁడు ♦ సకలాయుధంబుల, నంటి ప్రతినచేసి ♦ యతనితోడ
నెయ్యం బొనర్పుము ♦ నిర్జరారులయిక్క, లతఁ డెఱుంగనియవి ♦ యవని లేవు

తే. తరణికిరణాళి ప్రసరించు♦ధరణిలోనఁ, గలనదీనదపర్వత♦కాననముల
రోయఁ గపులను బంచి నీ♦జాయ వెదక, వార్తఁ దెప్పించు నమ్ముము ♦ కీర్తిపూత.
కం. నీదువియోగముకతమున, ఖేదంబునఁ గుందు చున్న♦క్షితిసుత సవ్యా
పాదుఁ డగురావణుసిప్రా, సాదంబున నుండువార్త ♦ శక్తుఁడు దెలియన్. ౧౨౩౮
కం. ఆరావణునినిశాంతము, నారసి పాతాలోక♦మం దుండిన యోఁ
మేరువుకొన నుండిన సీ, తారమణిం దెచ్చుఁ జంపి ♦ దైత్యచయంబున్. ౧౨౩౯

కబంధుఁడు రామునకుఁ బంపామార్గంబుఁ జెప్పుట.

సీ. అనుచు సీతాప్రాప్త్యు♦పాయంబు వచియించి, పల్కె వెండియును గ♦బంధుఁ డిచట
నుండి ప్రతీచిగా ♦ నొప్పు చుండువనాళి, ఫలపుష్పసముదాయ♦కలిత మగుచు
మారేళ్లు నేరేళ్లు ♦ మంచిగన్నేరులు, గోఁగులుఁ బనసలు ♦ రేఁగుచెట్లు
రావులుఁ మావులుఁ ♦ గ్రోవులు ముంతమా, మిడులు వారిజములుఁ ♦ గడప లాది
తే. గాఁగ ధరణీరుహంబులు ♦ గలవు పెక్కు,
చెట్టు లెక్కియొ ఫలములు ♦ గొట్టి నేలఁ
ద్రోచియో మీరు మెసవుచుఁ ♦ ద్రోవఁ బోవ
నవులఁ బుష్పితతరువనం ♦ బలరు చుండు. ౧౨౪౦
కం. నందనసుందర మై ని, ష్యందమధురసంబు నగుచు ♦ న్నవిలర్తుఫలా
స్పందితవిటపియుతం బై, పొం దగువన ముత్తరకురు♦భూముల కన నౌ. ౧౨౪౧
కం. ధారాధర ధరణీధర, వారంబులఁ బోలి పక్వ♦ఫలభారనతం
బై రమ్యవిటపయుత మై, శ్రీరంజిలు నచట నచట ♦ వృక్షచయంబుల్ ౧౨౪౨
కం. ఆచెట్టు లెక్కియో యిలఁ, ద్రోచియొ ఫలములను నీకుఁ ♦ దోరము గూర్చున్
నీచిన్నతమ్ముఁ డటపై, వే చనినం గొండకొండ ♦ విపినముఁ గనుచున్. ౧౨౪౩

కబంధుఁడు రామునకుఁ బంపాసరస్సు వర్ణించి చెప్పుట.

మానిని. సారసరాజమరాళరథాంగక♦చారురవంబులు, శైవలప
న్నీరములున్, సికతాతలరాజిత♦నిర్గలగాధసమానను లో
తీరములున్, నవసారసకైరవ♦దివ్యసుగంధిఘుమంఘుమవాః
పూరములున్, విలసిల్లఁగఁ బంప ♦ యపూర్వముదావహ మై యెసఁగున్.
ఆ. వధముఁ దెలియనట్టి♦వనచారిపక్షులు, ముదము మీఱఁ దిరుగు ♦ నదరు బెదరు
గొనక నరులు తమ్ముఁ ♦ గూడ నచ్చిన నైన; నేతిముద్ద లట్లు ♦ భాతి మెఱయు.
ఉ. మీరలు గండుమీలుఁ జొఱ♦మీలును రొయ్యలుఁ గొట్టిచేఁప ల
వ్వారిగ బొమ్మిడాయలును ♦ వాలుగలున్ మఱి ముంష్ట లేని వా .
వారిచరంబు లెన్నియొ ని♦వాసము చేయు సరోవరంబునన్
గోరిన వెల్లనుం గొనుఁడు; ♦ గూల్చుచు వానిని దమ్ముఁ డమ్ములన్ ౧౨౪౫.

తే. ఒలిచి చర్మంబు ఱెక్కలు ♦ దులిచి వైచి
యినుపకాఁడలకును గ్రుచ్చి ♦ యనలమందుఁ
బక్వ మొనరించి చిక్కని ♦ వాని ముండ్లు
దీసి సద్భక్తి నీకయి ♦ తెచ్చి యిచ్చు. ౧౨౪౭

చం. తనివి సనన్ భుజించి నవ ♦ తామరసామలగంధ మై సుఖో
జ్జనకసుశీతలం బగుచు ♦ స్ఫాటికరౌప్యవినిర్మలంబునై
యనిశము మోదహేతు వగు ♦ నక్కమలాకరవారిఁ గ్రోలుమీ
యనుజుఁడు పద్మపత్రపుటి ♦ యం దొగిఁ దేరఁగ హాయి మీఱఁగన్. ౧౨౪౮

కం. వాలుమొకంబులు నీరము, గ్రోలుతఱిన్ ఱొప్పుకొనుచుఁ ♦ గోడెల రీతిన్
వాలాయము వచ్చుట నర, పాలా! కానంగఁ గలవు ♦ పంపతటమునన్. ౧౨౪౯

కం. సుమనోభరరంజిత మగు, కమనీయకుజాళి శిత ♦ కాండము సంధ్యా
సమయమునఁ బచారము గొని, యమలమతీ! యుల్ల మలర ♦ నటఁ గనెదు సుమీ.

కబంధుఁడు రామునితో శబరికి దర్శన మిమ్మని చెప్పుట.

సీ. విరిదమ్మిగలువలు ♦ వరసుమనశ్చిత, నక్తమాలతిలక ♦ నవ్యతరులు
సంతసం బిడు మీకు ♦ జనము లాపూవులు, ధరియింప రెవ్వరుఁ ♦ దరణికులుఁడ
వాడవు తొడిమెల ♦ నూడ వెన్నండును, నచట మతంగసం ♦ యమివరుండు
తప మొనరింప నా ♦ తనిశిష్యగణములు, వన్యముల్ దేరంగ ♦ వనిని దిరుగ

తే. నమ్మహాత్ముల చెమ్మట ♦ లవని వ్రాల, వాన జనియించె నవి గాన ♦ వసుమతీశ!
యట్టిమహిమంబుఁ గాంచె న ♦ య్యనఘు లచటు, వీడి చన వారివరవ్రుడు ♦ వీడ దధిప!

కం. చిరజీవిని శ్రమణీమణి, వరధర్మచరిత్ర శబరి ♦ స్వర్గముఁ జేరున్
దరిసించి దేవసము నన, వరతంబు సమస్తభూత ♦ వందితు నిన్నున్. ౧౨౫౨

ఉ. ఆమహి నాగపాళి చేర ♦ లాడుచు నుండియు నమ్మతంగు తే
జోమహిమాన నాశ్రమము ♦ నూరెలఁ జేరఁ డొకండుఁ, దత్సరో
భూమికిఁ బశ్చిమంబునను ♦ బొల్చును గుహ్యతరాశ్రమోర్వి, యం
దామహిళావతంసము ని ♦ రంతరముం దప మాచరించెడిన్. ౧౨౫౩

కం. బృందారకవననిభ మై, నందనసంకాశ మగుచు ♦ నవ్యగరుత్మ
ద్బృందాకుల మగునావని, నందింపఁగలాఁడ వీవు ♦ నానాగతులన్. ౧౨౫౪

సీ. ఆమెను గనుఁగొని ♦ యరుగుమీ యానలఁ, బంపాసరోవర ♦ ప్రాంతమునకు
నచ్చట సుమభార ♦ హారిశైలము ఋశ్య, మూకంబు పొలుచు న ♦ నేకపముల
సమ్మర్దమునఁ జేసి ♦ సౌఖ్యంబుగాఁ గొండ, నెక్కంగ రాదది ♦ నిక్కువంబు
అమలపై నిద్ర ♦ నందువాఁ డేసొమ్ముఁ, గలలోనఁ గాంచు మే ♦ ల్కనినయంత

తే. దానిఁ బడయును; బాపు లా♦ధరణిధరము
పైకిఁజనరాదు; చని నిద్ర ♦ గైకొనినను
రాక్షసులు వారిఁ బ్రహరింత్రు ♦ రామచంద్ర!
బ్రహ్మనిర్మిత మియ్యది ♦ పార్థివేంద్ర! ౧౨౫౫

తే. మనికి గొనుచు మతంగాశ్ర♦మంబునందుఁ
బంపయొద్దునఁ జేరలాడు♦వారణముల
పోతములు గీఁక లిడినను ♦ భూమిధరము
మీఁదఁ జక్కఁగ వినవచ్చు ♦ మిహిరవంశ్య. ౧౨౫౬

కం. జలధరవర్ణంబులునై, బలితము లగుకరులు మదము♦బలముగఁ దమలోఁ
గలహించి తోఁగి నెత్తుటఁ,దోలఁగి చనుఁ వేఱు వేఱు♦త్రోవల నచటన్. ౧౨౫౭

కం. విమలంబై శీతం బగు,కమలాకరవారిఁ ద్రావి ♦ కాననగజముల్
తమిమీఱ నచ్చట యథే,చ్ఛముగా విహరించు సౌఖ్య♦సమ్మదమతులన్. ౧౨౫౮

సీ. ఎలుఁగులఁ బులులను ♦ నింద్రనీలచ్ఛాయ, మృగములఁ గన శోక ♦ మెడలు నీకు
నాపర్వతమున మ♦హాగుహ యొక్కటి, యుర్వీశ యొప్పారు♦చుండు నదియు
రాతి పెన్మూఁతచేఁ ♦ గ్రాలెడు నద్దానిఁ, జొరఁగఁ బూనుట సుఖ♦కరము గాదు
తద్గుహకును దూర్పు♦ద్వారంబుకడ నొండు, మంచి చల్లనిసీటి♦మడుఁగు గలదు

తే. ఆజలాశయతీరంబు ♦ తేజరిల్లు, హరిఫలమూలయుత మయి ♦ హరిణనికర
యుక్తి నాగుహ సుగ్రీవుఁ ♦ డుండు నయ్య, వానరచతుష్కయుతుఁ డయి ♦ వాలిభీతి.

కం. ఎపుడేనియు గిరిశిఖరము, నుపరితలమునందు నిలుచు ♦ చుండు న టంచున్
విపులాధీశులకును విశ,దపడఁ వచియించి మింటఁ ♦ దరలుచు నిలువన్. ౧౨౬౦

కం హా మ్మని సెలవిచ్చిన వాఁ,డు ముదమునఁ బోయి రాముఁ♦డుం దమ్ముఁడు శీ
ఘ్రమ్మునఁ బడమటిదెస గో,త్రమ్ములు మధుమధురఫలయు♦తమ్ములు వనముల్

కం. తరువులు గనుచుం జని భూ,ధరముసమీపమున నాఁటి♦తమిఁ బుచ్చి తమో
హరుఁ డుదయించిన నిర్మల,తంవారిమనోజ్ఞ పంప♦తటముం గనుచున్. ౧౨౬౨

కం. వరుణదిశాతీరంబున, నరసి యచట శబరి రమ్య ♦ మగునాశ్రమమున్
బరికించి చేరఁ జన న,త్తరుణియు నెస లేచి మోడ్చి ♦ తనహస్తంబుల్. ౧౨౬౩

రామలక్ష్మణులు శబరిం జూచుట.

కం. వారలపదములు సోఁకఁగ, సారమతిన్ మ్రొక్కి పాద్య♦జల మిడి తగుస
త్కారము లెల్ల యథావిధిఁ, దీరిచి నిలుచున్న రామ♦దేవుం డనియెన్. ౧౨౬౪

సీ. నీతపోవ్రతములు ♦ నిర్విఘ్నితంబులై, సాగుచున్నవి గదా ♦ సాధుశీల!
యాగ్రహమునయందు[1] ♦ నాహారమునయందు, నియమంబు గలదుగా ♦ నిర్మలాత్మ

[1] ఆగ్రహము = పట్టుదల

నీనియమంబులు ♦ నెఱవేఱు చున్నవే, మనసు నిర్మల మయి ♦ యొనరు నమ్మ
గురుపరిచర్యలు ♦ కొనసాగు చున్నవే, సఫలంబులా యవి ♦ చారుచరిత
ఆ. యనుచు రాముఁ డడుగ ♦ నత్తపోధనురాలు, సిద్ధసమ్మత యగు♦సిద్ధురాలు
కౌసలేయుఁ జూచి ♦ ఘనభక్తియుక్తి ని, ట్లనియెఁ దన తెఱంగు ♦ వినయమునను.
సీ. ఇపుడెకా ఫలియించెఁ ♦ హితగురుశుశ్రూష, నిన్నుఁ జూచుటఁ జేసి♦నిర్మలాత్మ
యిపుడెకా సిద్ధించెఁ ♦ దపములు వ్రతములు, నీదర్శనంబున ♦ నీరజాక్ష
యిపుడెకా నాజన్మ ♦ మెల్ల సార్థక మయ్యెఁ, గనులార నినుఁ జూడఁ ♦ గౌసలేయ
యిఁక నెకా స్వర్గంబు[1] ♦ నే నేగఁ గందును, దివుట నిన్ బూజింప ♦ దేవవర్య
ఆ. నీదయార్ద్రదృష్టి ♦ నిహతపాతక నైతి, నరివిదారి! యక్ష♦యంబు లైన
పదము లందుదానఁ ♦ బరమభవ్యచరిత్ర, యఘులతాలవిత్ర ♦ యసితగాత్ర.
ఉ. శ్రీరఘురామ! నేఁ బరిచ♦రించుచు నుండినమద్గురూత్తముల్
సారతపోధనుల్ చనుచు ♦ స్వర్గముఁ జేరఁగ మీరు చిత్రకూ
టోరుధరంబునం దునికి♦యుం బినతమ్ముఁడు నీవు నీయెడన్
జేరఁగ వత్తు రంచును వి♦శిష్టగతిన్ మిముఁ జూచినంతటన్ ౧౨౬౭
చం. ఒకవెడు నవ్యయం బగున♦నుత్తమలోకము లంచుఁ జెప్ప స
మ్మద మెదఁ గ్రమ్మ నీకొఱకు ♦ మంచివి మంచివి యేఱి కోరి పె
క్కుదెగల వన్యసంతతులఁ ♦ గూరిచి యుంచినదాన; నన్న ని
ర్విదళితవైరి జ్ఞానపద♦పీపరిణద్ధ దృఢాత్మ మానసన్ ౧౨౬౮
చం. శ్రమణిని గాంచి యిట్లనియె ♦ రాముఁడు త్వద్గురుసత్ప్రభావముల్
శ్రమణిరొ యాదనుప్రభవు♦సన్నిధి వింటిని, గన్నులారం నా
శ్రమమువిచిత్రముల్ గనఁగఁ ♦ జాలఁ గుతూహల మయ్యె వానిన్
గ్రమముగఁ గానిపింపు మది ♦ గల్గిన యేని య టన్న నామెయున్. ౧౨౬౯

♦ శబరి రామలక్ష్మణులకు మతంగాశ్రమమునందలి వింతలు చూపుట. ♦

సీ. ఇదె ఘనాఘనతుల్య♦మృగపక్షిసంకీర్ణ, మైనమతంగవ♦నాంతరంబు
ఇచ్చోటఁ దమమంత్ర♦భృశశక్తిఁ దీర్థముల్, కల్పించి మాగురుల్ ♦ గ్రాలినారు
పడమటివేది మ♦హాత్మ్యములు వణఁకుచేతులఁ బూలఁ బూజలు ♦ సలిపినారు
వారితపఃప్రభా♦వంబున వేదులు, నేఁడును వెలిఁగించె ♦ నిఖిలదిశల
ఆ. నిత్యప్రాసములను ♦ నిర్గతసత్త్వు లై, పడువలేమిఁ జింత♦నంబు సేయ
సప్తసాగరములు ♦ చనుదెంచె నిచటికిఁ, జూడవయ్య రామ ♦ సుగుణధామ.
ఉ. తానము లాడి వల్కపరి♦ధానము లీద్రుమశాఖలం దిడన్
మానవనాథ! యాఱ వవి ♦ నాగురువర్యతపంబు పెంపునన్

[1] స్వర్గము _ వైకుంఠము. శ్లో. విద్వేషాదపి గోవిందం దమఘోషాత్మజ స్స్మరన్ ।
శిశుపాలో గత స్స్వర్గం కింపున స్తత్పరాయణః ॥ అత్రిస్మృతి.

మ్లానత నొందకున్నవి సు♦మంబులు చూడుము దేవపూజయం
దానియమార్ఘ్య లుంచినవి ♦ యాదర మార సుశీలతానిధీ. ౧౨౭౧

కం. వింటివి వినఁదగుదానిని, గంటివి వన మెల్ల నింకఁ ♦ గాయము విడి నే
దంట లగునాదుగురువులఁ, గంటకుఁ జన నాన తిమ్ము ♦ కాకుత్స్థ యనన్. ౧౨౭౨

కం. అచ్చెలువపలుకులను విని, మెచ్చుచు శ్రీరామవిభుఁడు ♦ మెలఁతకు ననియెన్
వచ్చెను నీదుసపర్యలు, సచ్చరిత! యథాసుఖంబు ♦ చను కోర్కిమెయిన్. ౧౨౭౩

ఉ. ఆజనకాత్మజేశుఁ డిటు ♦ లాజ్ఞ యిడన్ ముదిబోయచేడె కృ
ష్ణాజినచేల యాయతజ♦టాన్వితయోగసమిద్ధవహ్నిలం
బోజమెయిం గళేబరము ♦ నొప్పుగ వీడి లసత్పరిష్క్రియా
రాజితదివ్యదేహ యయి ♦ క్రచ్చఱఁ జేరె మునీంద్రసన్నిధిన్. ౧౨౭౪

రామలక్ష్మణులు పంపాతీరంబుఁ జేరుట

కం. ఆసతి యీగతిఁ బరగతి, దాసిన నేకాగ్రచిత్తుఁ ♦ దమ్ముని హితునిన్
వాసవనిభుఁ డగురాముఁడు, మానసముదమునను బల్కె ♦ మానివిషయ మై.

శా. ఏమీ వారలసత్ప్రభావము! ల వెం♦తే నక్కజం బయ్యెడిన్
సౌమిత్రీ! మృగముల్ పులుల్ చనవు హె♦చ్చన్ నమ్మికం గ్రుమ్మరెన్
నీమం బారఁగఁ బైత్రతర్పణము మా♦నిశ్రేష్ఠసంస్పృష్టత
త్సామగ్రాంబులఁ దీర్చినారము శుభో♦దర్కంబుగా నీయెడన్. ౧౨౭౬

ఉ. పోనడి దీక్ష, సౌఖ్య మిఁక ♦ నబ్బెడుఁ, జిత్తము తుష్టి చెందె, సు
గ్రీవుఁడు సంచరించెడి గి♦రిం గడుదూరము లేదు, పంపకై
పోవలదా యిఁకన్ మనము ♦ పొల్పుఁ గదా యట ఋష్యమూక మన్
గ్రావము, సూర్యపుత్త్రుఁ డటఁ ♦ గ్రాలుఁ గపీంద్రచతుష్కయుక్తుఁడై. ౧౨౭౭

ఉ. పోదము లెమ్ము పద్మహిత♦పుత్త్రునిఁ గానఁగ వేగ, వానిచేఁ
గాదె ధరాతనూజ వెద♦కం దగుకార్యము తీరు, నన్న సే
తాదయితుల్ వచించు విను తద్విషయంబునయంద నామనం
బాదటఁ దీవరించెఁ బద♦మా యని వారలు చేరి పంపనున్. ౧౨౭౮

సీ. నానాలతాకీర్ణ♦నవ్యభూరుహపూర్ణ, పానీయవాహినీ♦భవ్య మగుచు
నిష్యందమకరంద♦నీరంధ్రదరవింద, కహ్లారవితతి ర♦క్తంబు నగుచుఁ
బుండరీకవితాన♦పురుకైరవాదీన, లలితరోచులచే వ♦లక్ష మగుచు
పవగణాతీత♦కువలయసంజాత, నిబిడకాంతులచేత ♦ నీల మగుచుఁ

తే. గుధముఁబోలిన యాపంప♦కొలఁకుఁ గాంచి
నియమసముదారజనసమ♦న్వీత మైన

దానిమహిమకు మిగులఁ జో♦ద్యంబు నొంది
కనులపండువుగా దానిఁ♦ గనుచు నరిగి ౧౨౭౯

తే. దానికిని నాతిదూరాన♦ మానసీయు, మగుమతంగసరసమున♦ నాధరాధి
పతికుమారులు డోఁగి త♦త్ప్రాంతరమ్య,వనములను దిలకించుచుఁ♦ జనుచు నుండ.

తే. లలితలతికావిరాజిత♦తిలకబీజ, పూరకరవీరకుందభాం♦డీరసప్త
పర్ణకేతకనిచుళామ్ర♦వణవిభాసి,త మయి భూషితప్రమద నాఁ♦ దనరుదాని

తే. కీరకోయష్టికార్జున♦హారిపక్షి,గణవిశాదితవనమును♦ గనుచు నెలమి
నరిగి మఱి పంపఁ జేరి సీ♦తాధినేత, దమ్మునకు నిట్టు లనియె రా♦గమ్ము దొలఁక.

కం. ఈపంపాతీరంబున, నేపారెడుబుశ్యమూక♦పృథివీధర మం
దాపుణ్యుఁడు సుగ్రీవుం, డీపట్ల వసించుచుండు ♦నిష్టులతోడన్. ౧౨౮౩

కం. దీనుఁడ నై రాజ్యశ్రీ,హీనుఁడ నై సీతఁ బాసి♦ యెటు మనవచ్చుఁ
గాన దివాకరతనయునిఁ, గానఁగ నీ వరుగ వయ్య♦ కార్యము పొంటెన్. ౧౨౮౪

కం. అని లక్ష్మణసహితుం డై, యినకులచంద్రుఁడు విషాద♦భృశతాపితుఁ డై
తనయనుఁగుఁదమ్ముతోఁ బం,పను దృష్టిమనోహరైక♦భాగముఁ జేరెన్. ౧౨౮౫

మానిని. ఈవిధ దుఃఖకరంబులఁ గావల♦ నెల్లను దాఁటి క్రమంబుగ వి
ఘ్నావళిఁ బ్రాయఁగఁ జేయుచు దవ్వ ప్ర♦యాణము చేసి మనోజ్ఞకనా
నావిధపక్షిసమాకులఁ బంపను♦ నవ్యజలాశయస్థను నా
భూవరనందనయుగ్మము గాంచి య♦పూర్వముదంబున నుల్లసిలెన్. ౧౨౮౬

ఆరణ్యకాండాంతపద్యములు.

కం. రామా! గుణధామా! రిపు,భీమా! సౌందర్యకామ!♦ విశ్రుతతేజ
స్సీమా! శుభనామా! రుచి, సీమా! లసదొంటిమిట్ట♦సీతారామా! ౧౨౮౭

చం. అయగతి వందనీయ దుర♦వాప్తపదార్థర తైకచేతనో
చ్చయసువిదూర యింద్రియవ♦శంగత దేహిభృశార్తిమోక్షణా
వ్యయదయ యాజవంజవని♦బద్ధసదైకగతీ మహామతీ
జయజయ ధర్మభృద్వర ప్ర♦శస్తసమస్తగుణైకమందిరా. ౧౨౮౮

మందాక్రాంత. ధీరా! యూర్ధ్వేశ శుచినముచి♦ద్వేషిదిక్సాంఖ్యపద్యో[1]
దారారణ్యప్రథితచరితో♦ద్దామ వాత్సల్యసీమా
క్రూరారాతిక్రథనకలిత♦క్రూరకోపా యపాపా
వారాశీస్థానకమునిసుహుపా♦ భక్తహృత్పద్మసద్మా. ౧౨౮౯

[1] పది దిక్కులలో నూర్ధ్వము పదునొకండవది, యాగ్నేయము ౮, శుచి = అగ్నిదిక్కు రెండవది, నముచిద్వేషి దిక్కు = తూర్పు మొదటిది. ౧౨౮౯ పద్యము.

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిం
దాయమాన మానసత్వ మహావైభవ వావిలి
కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
యణ మనునిర్వచనమహాకావ్యంబునందు
నారణ్యకాండము.

శ్రీ రామార్పణమస్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, నమోస్తు దేవ్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు వాతాత్మభువే వరాయ, నమోస్తు వల్మీక భవాయ తస్మై.

శ్రీః.

శ్రీ సీతా లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శారదాయైనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము.

కిష్కింధాకాండము.

చరణాంభోజోవికసిత
వాచంయమిహృదయకమల ♦ వారితశమలా!
ఖేచరభూచరవినుత వ
నేచరవరపరమమిత్ర ♦ నీరదగాత్రా! ౧

రాముఁడు పంపాతీరంబున సీతావిరహంబునఁ దపించుట.

కం. రాజీవేందీవరఝష, రాజీసువిరాజమాన ♦ రమణీయ శ్రీ
యోజితసరసిం గని రవి, తేజుఁడు లక్ష్మణునితోడ ♦ దీనత వనరెన్. ౨

కం. పంపాలోకనసమ్మద, కంపితసర్వేంద్రియుండు ♦ కంజాతశరాళీ
కంపితహృదయుఁడు రాఘవుఁ, డింపుగ లక్ష్మణునితోడ ♦ నిట్లని పలికెన్. ౩

కం. విరిదమ్ములుఁ జెంగల్వలు, సురుచిరవైడూర్యవిమల ♦ శోభనజలముల్
పరిసరవివిధద్రుమములుఁ, బరఁగెడి సౌమిత్రి కంటె ♦ పంప తెఱంగున్. ౪

కం. కొండలు శిఖరంబులతో, నుండుగతిం గొమ్మ లెసఁగు ♦ నుర్వీజంబుల్
మెండుకొనఁ బంపచుట్టును, గొండాడఁగఁ దగినవనులు ♦ గొఱలెడిఁ గంటే. ౫

కం. భరతునిదుఃఖంబున సతి, హరణంబున శోకతప్తుఁ ♦ డై వనరెడి నన్
గురుతరదుస్సహపీడా, భరమున మాధవుఁడు ముంచి ♦ బాధించె నయో. ౬

కం. శోకార్తుఁడ నగునాకును, నీకాసారంబు మిగుల♦నిం పొనగూర్చెన్
ప్రాకటవిచిత్రవన మై, శ్రీకరశీతోదకంబు ♦ చిత్రసుమం బై. ౭

కం. ఉరగానుచరిత మయ్యును, సరసి మృగశకుంతనికర♦సంకుల మయ్యున్
వరసీరుహనీలాబ్జో,త్కరసంఛన్నంబు నయ్యుఁ ♦ దతిహర్ష మిడెన్. ౮

కం. రమణీయనీలపీతము, లమలినశాద్వలము లవిగొ ♦ నతులితశోభన్
ద్రుమసుమసమర్పితము లై, కమనీయము లయ్యె రత్న♦కంబళము లనన్. ౯

కం. సుమభరసమృద్ధములు కొన,కొమలు విరాజిల్లుతరులఁ ♦ గుసుమవిలసితా
గ్రము లగులతాళు లాన్యం,తము గొఁగిటఁ గ్రుచ్చినట్లు ♦ తనరెడిఁ గంటే. ౧౦

సీ. పరిమళభరితుఁ డై ♦ వరసుఖానిలుఁ డయి, ప్రచురమన్మథుఁ డయి ♦ ప్రసవఫలమ
నోహరుం డయి వసం♦తుండు చెన్నారెడిఁ, దోయదజాలంబు ♦ తోయములను
గురియుభంగిని బుష్ప♦తరువులు సుమముల,వర్షించు చున్న వై♦భవముఁ గంటె
కటకురానేలలఁ ♦ గానద్రుమములు, రాలిచెఁ బూవులు ♦ గాలి విసర
తే. రాలురాలినపూవుల ♦ లీల బెగసి, యాడెఁగరువలికొమరుండు ♦ చూడ నయ్య
యలరు లలరినకొమ్మల ♦ ననిలుఁ డూఁచి, స్థానచలితాళిమిషను గీ♦తంబు నెఱపె.

కం. పరభృతలలితరవంబుల, నరుసంబుగఁ బటులకొమ్మల ♦ నాడించు నటుల్
గిరికందరమును వెడలుచు, వరగానము సేయునట్లు ♦ పవనుం డొప్పెన్. ౧౨

కం. కరువలి బెట్టుగ వీచిన, బెరయఁగ నొండొంటితోడ ♦ విరిసినకొమ్మల్
సురుచిరగతి మాలిక లనఁ, బరిఢవిలెం గంటె వృక్ష♦వారములందున్. ౧౩

కం. చందనశీతలుఁ డగుచును, మందానిలుఁ డిపుడు పుణ్య♦మహితామోదం
బెందును వెలయఁగ బడలిక, గుంద సుఖస్పర్శుఁ డగుచుఁ ♦ గొమరుగ వీచెన్. ౧౪

కం. తేనియ వలపులు వెలసెడి,కాననముల మదమిళింద♦కమ్రారవసం
తానమిషంబున ద్రుమములు, గానము లొనరించె నాడఁ ♦ గరువలి ప్రేర్చిన్. ౧౫

కం. నెత్తములఁ బుట్టి పూవుల,గుత్తులచే నిండియున్న♦కొమ రగుచెట్టుల్
హత్తఁగ నొక్కటిగ మహీ,భృత్తతి పెనుపూలరాశి♦విధమునఁ దోఁచెన్. ౧౬

కం. సుమసంఛన్నశిఖరములు, సమీరణోత్క్షేపగాఢ♦సంచలితములున్
భ్రమరావతంసితంబులు, ద్రుమములు గానం బొనర్ప ♦ దొరఁకొన నయ్యెన్. ౧౭

కం. నిలు వెల్లఁ బూచి కోఁగులు, లలిమెయి నపరంజితొడవు♦లం దాలిచి పై
వలెవాటుగఁ బైఁడిజరీ,వలువలు ధరియించుజనుల♦వడువున నమరెన్. ౧౮

కం. వింతశకుంతరవంబుల, నెంతయు నాక్రాంత మగుచు ♦ నెసఁగి వసంతం
బంతస్తాపముఁ గూర్చెడిఁ, గాంతాహీనునకు నాకుఁ ♦ గడు దుస్సహ మై. ౧౯

కం. భామావియోగదుఃఖో,ద్దాముఁడ నగునన్ను మిగులఁ ♦ దపియింపించెన్
కాముఁడు; జయఘోషంబున, వేమఱు కోవెలలు నన్నుఁ ♦ బిలిచెడిఁ దుష్టిన్. ౨౦

కం. రమ్యవననిర్ఝరంబుల, సమ్యగ్భ్రష్టంబు లగుచుఁ ♦ జారురవంబుల్
సౌమ్యగతి నించి నాకు న,శౌమ్యత్పరితాప మిడియె ♦ జలకుక్కుటముల్. ౨౧
కం. తమ్ముఁడ మన మాశ్రమదే,శమ్మున ము న్నుండ నిట్టి♦చారురవమ్ముల్
క్రమ్మిన జానకి విని కడు,నమ్మదమున నన్నుఁ బిలిచి ♦ సంతోషించెన్. ౨౨
కం. నానామంజులరవము ల,నూనంబుగ బహుళనీడ♦జోత్కరములు త
మ్మాన లతికాకుడుంగవి,తానంబుల వ్రాలు నవ్వి♦ధంబును గనుమా. ౨౩
కం. కమ్మనియెలుఁగులు నించుచుఁ, బమ్మినతమి జాతిపురుష♦పక్షులతోడన్
నమ్మదమునఁ గ్రీడించె ఖ,గమ్ములు భ్రమరమ్ములు బయ♦కాఱులు గాఁగన్. ౨౪
కం. పాదపములు నత్యూహచ,యోదితరవముల వనప్రి♦యోత్తమకలన
న్నాదంబుల నామది సుమ,కోదండానలము మిగుల ♦ గుర్వొనరించెన్. ౨౫
తే. నెఱి నశోకగుళుచ్ఛము ♦ ల్నిప్పులుగను, షట్పదధ్వని మంటల♦చప్పుడుగను
దొగరుఁజిగురులు కీలల♦పగటుఁ దాల్ప, నిదిగో నామనిచిచ్చు స♦న్నిర్చె నిపుడు.
మత్తకోకిలము. ఈమనోహరకోకిలారవ ♦ మీసుపుష్పితకాననం
బై మహిం జెలు వొనసంపద ♦ హెచ్చెనిం దిం సుశోకుణ్
వామలోచన మంజుభాషిణి ♦ బంధురాలకఁ బాసి యిం
కేమికార్య మనుంగుఁదమ్ముఁడ ♦ యేను జీవముఁ దాల్చియుంటిన్. ౨౭
మత్తకోకిలము. ఏవి పూచినపూవుదీరము ♦ లెల్లెడం గన నోచు నా
యాచకోరవిలోచనం గను♦లారఁ గానమిఁ బుష్పనా
రాచజాతవసంతసద్ఘృణ♦రాగకారణశోకశు
క్రాచితాత్ముఁడ నై కృశించెద ♦ నయ్యొ యెట్లు సహింతునో. ౨౮
మత్తకోకిలము. కానరాక విదేహకన్యక ♦ క్రాలఁ జేసెను శోకముల్
కాసవచ్చి వసంతుఁడున్ శ్రమ♦కాంతిబిందుల నూన్చెడిన్
మానినీ మణిఁ బాసి వేదన ♦ మాఁడుచుండఁగ నీవసం
తానలుం డెటువంటిక్రూరుఁడొ ♦ యయ్యొ నన్ను దహించెడిన్. ౨౯
చం. పవనము వీచినన్ రెపరె♦పన్ స్ఫటికంపుగవాక్షముల్ నలెన్
మివులఁ బురుల్ లసింపఁగ నె♦మిల్లు నటించెడిఁ దమ్ముఁ బొంటులున్
దవిలి భజింపఁ జుట్టుకొని ♦ తద్దయు మత్తున సొక్కుచున్ ఘనో
భవపరిపీడితాత్ము ననుఁ ♦ బంచశరార్తి మఱింత వేఁచు నున్. ౩౦
ఉ. ఆడెడినెమ్మిఁ జూచి కెల♦వార మయూరియుఁ దాను నాడఁగా
వీడనియున్మథార్తి నడె ♦ పేటులపంచల ఱెక్క లార్చుచుం

గూడఁగఁ బోవుచుం మృదులకూజితముల్ వెలయంగ బర్హినా
జాడను జూచె న న్నగెడిచందముగాఁ గనుఁగొంటె లక్ష్మణా. ౩౧

కం. కానల శిఖావలము ప్రియ, మానిని నసురుండు కొనుచు మఱుఁగండు సుమీ
కావఁ గదా యిది ప్రియతో, మానుగ వేడుకలఁ గ్రీడ మరగెను దమిచేన్. ౩౨

ఉ. ఘోర వసంతకాలమహిమాతిశయంబు శకుంతజాతులం
బ్రాపిణి జన్మమందియును దద్దయు రాగభరంబునం బతిం
జేరియ విల్చె నాశిఖిని సీతయు రక్కసుచేతఁ జిక్కదేం
గూరిమి లోలనేత్ర నసుఁ గూడఁగ రాదె ససంభ్రమాత్తయై. ౩౩

మత్తకోకిలము. అట్టి నాప్రియురాలి జానకి హారికుంతలఁ బాసి నే
నెట్టు లక్ష్మణ సంతరింతునొ యీవసంతముఁ గంటివే
తొట్టుతేనెల మేలిపూవులతో వనంబులు నిండి యి
ప్పట్టువం సుమపాళి నాయెడ వ్యర్థమయ్యెడి నయ్యయో. ౩౪

మానిని. ఎంతయుఁ గాంతలు దొంతర లారియు నీకుసుమంబులు తేఁటిగముల్
రంతులు సేయుచు వెన్నెకన ధారిణి రాలెడి నాయెడ వ్యర్థము లై;
కాంతికలారవముల్ నిగిడించుచుఁ గామము నా కెసఁగింపఁ బత
త్సంతతి వల్పెడి నొక్క పరస్పరసల్లపనంబులు పిల్పులచేన్. ౩౫

కం. ఎచ్చట నాప్రియ యున్నదొ, యచ్చట నీపుష్పసమయ మమరిన నిక్కం
బచ్చపలాక్షియు నావలె, ముచ్చిరుఁ గందర్పశర్పమూర్ఛిత యగుచున్. ౩౬

ఉ. జానకి యున్నచోటను వసంతము కల్గదు, నన్నుఁ బాసి యా
చాన సహించు నెట్టు లది జానకు నేనియుఁ, గల్గెఁ బో యయో
దానవకోటి చుట్టుకొని తర్జనముల్ పలుకంగఁ బూర్ణచం
ద్రానన యేమి సేయఁగల దార్తిని వెల్వెలఁబాఱుమోమునన్. ౩౭

కం. శ్యామ మృదుపూర్వవచనో, ద్దామ మనోజ్ఞాభిరూప్య ధామ దళచ్ఛ్రీ
ధామదళనేత్ర యుద్య, త్కామ యగుచు సురభివేళఁ గాయము విడదే. ౩౮

కం ఇట్టులు నామదిఁ దోఁచెడిఁ, బట్టుగ నీవేళ జనకభవ కొమిరెయుఁ దా
నెట్టన మగనా లగుటను, నెట్టును మద్విరహమును సహింపదు తాల్మిన్. ౩౯

కం. తప్పుఁ ప సీతారమణి మన మెప్పుడు నిలిచియుండు నాయందే నా
కమ్మదిరాక్షీమణియం, దిమ్ముగ భావంబు నిలుచు నెల్లపుడుఁ దమిన్. ౪౦

ఉ. కుసుమసౌరభానిలుఁ డహీనసుఖావహశీతలుండు నై
భాసిలు చుండియుం సకియ పజ్జను లేమిని నగ్ని కల్పుఁ డై

గాసిలఁ జేయఁజొచ్చె నను ♦ గామినిఁ గూడి చరించువేళ నెం
తే సుఖకరుండు నేఁ డిటు ద♦హింపఁగఁ జూచెడి నేమి పాపమో. ౮౧

ఉ. ఈపలుగాకి కాకి మును ♦ పేము సుఖంబుగ నుండఁ బేరిమిన్
జూపుచు మింటిపైఁ జెవులు ♦ చూఁడెడిభంగిని గూయుచుండు, ని
ప్డో ప్రువుఁజోణి లేమి ముద ♦ మూరఁగ జెక్క విదుర్చుతోడ శా
ఖాపటలంబులం గునియఁగాఁ ♦ గడఁగెన్ ముదమారఁ దమ్ముఁడా. ౮౨

కం. మహిళావియోగమును నీ, విహగము సూచించె నాఁడు ♦ వెండియు ననలా
మిహియోగము సమ్మోదా, నహరుతముల నిప్డు డెలుక ♦ పలికెడి నెమ్మిన్. ౮౩

కం. విరులం గొనలన్ వెలసెడి, తరులం గూర్చుండి పక్షి ♦ తతి రమ్యముగాఁ
దెరలన్ ధైర్యము కామము, పెరుఁగం గావించె వింటె ♦ వివిధరుతంబుల్. ౮౪

కం. లలిఁ బవనక్షిప్తంబుం, తిలకపు మంజరిని వెన్క ♦ నెన్ షట్పదమా
పలలిత కామమదోద్ధత, జలజాక్షిం బ్రియను మగని ♦ చందము దోఁపన్. ౮౫

కం. పేర నశోకం బయ్యు న, వారిగఁ గామిజనశోక ♦ వర్ధన మిది యా
మారుతధుతగుచ్ఛంబుల, సారెకు నను భయముపఱుచు ♦ చందము నొందెన్. ౮౬

కం. పూవులు నిండం బూసిన, మావులు గనుఁగొంటె విభ్ర ♦ మస్థయమతు లా
పావనవిలేపనకసం, భావిత మానవులఁబోలి ♦ భాసిలె రుచులన్. ౮౭

సీ. పంపావనంబుల ♦ సొంపార నట నటఁ, గిన్నరుల్ దిరిగెద ♦ రన్న [illegible]
ప్రతిఫలించినబాల ♦ భాస్కరుఁ బోలిన, కోకనదంబుల ♦ కొమరుఁ గంటె
యాహ్లాదకర మగు ♦ కహ్లారహల్లక, హంససారసరాజి ♦ తాంబుఁ గంటె
తరుణార్కనిభ షట్పు ♦ పచ్చ దాహతకేస, రాబ్జాన్వితజలాశ ♦ యంబుఁ గంటె

ఆ. చక్రవాక యుతము ♦ చారువనీ పరి, ధానరంజితంబు ♦ దప్పికలిమిఁ
జేరియున్న లేళ్ల ♦ గొరులపిండు నై, పంప యింపుసొంపు ♦ పెంప వెలసె. ౮౮

కం. కరువలితాఁకున రేఁగిన, తరఁగలచేఁ దాడితములు ♦ తామరపూవుల్
సరసత నుయ్యేల లూఁగెడు, సరణిన్ రహిమీఱెఁ గంటె ♦ సౌమిత్రి యటన్. ౮౯

కం. శతపత్త్రపత్త్రలోచన, శతపత్త్రప్రియను ఫుల్ల ♦ సారసగంధిన్
క్షితికన్యకఁ గనలేమిని, బ్రతుకఁగ నే నొల్ల నేల ♦ బరువుగ ననుజా. ౯౦

కం. ఔరా కామునికుటిలత, దూరగతం బ్రాణతుల్య ♦ దుర్లభ భద్రన్
జారుతరభద్రవాదిని, స్ఫారగతిం దెచ్చె నిపుడు ♦ స్మరణంబునకున్. ౯౧

కం. పూచినతరువులకలిమిని, నేచి వసంతుండు నన్ను ♦ నేఁచఁడె యే నే
నేచందంబున నైనను, నేచుదు సౌమిత్రి కాము ♦ నిన్ సహియింపన్. ౯౨

కం.రమణీసంగతి నెయ్యవి, రమణీయము లగుచు నాకు ♦ రాగముఁ గూర్చెన్
రమణి నెడఁబాయ నవియే, రమణీయుతఁ బాసి కడు వి♦రాగముఁ గూర్చెన్. ౫౩

కం.తామరమొగ్గల రేకుల, నామోదముతోడఁ గందు♦నా యన నవి నా
భామినిద్పక్కోశంబుల,తో మాదిరి గొనుట వానిఁ ♦ దోఁపం జేయున్. ౫౪

తే. పద్మకేసరస్పృష్టుఁడై ♦ వనుమతీరు,హాంతరవినిస్సృతుండునై ♦ యదిగొ వాయు
వంగనాహుణినిశ్వాస♦భంగినొంది,యనమగతి వీచెడినిమనో♦హరుఁడునగుచు. ౫౫

కం.పంపాదక్షిణతటమున, నింపగునెత్తములఁ గంటి♦వే సౌమిత్రీ
పెంపార విరియుగోఁగుల,సొంపగుకాండములఁ బరమ♦శోభాఢ్యములన్. ౫౬.

చం.పురుతరధాతురాగచయ♦భూషితుఁడీగిరిరాజు కంటె ము
త్కరముగ వాయువేగసువి♦ఘట్టితసాంద్రరజంబుఁ జిత్రమై
ఖురులను రేఁపు చుండెడిని♦గమ్రసుపుష్పిత పత్రహీనసుం
దరవరకింశుకంబులను♦దగ్ధయు సానులు ప్రజ్వరిల్లెడిన్. ౫౭

సీ. మాలతీ కరవీర♦మాధవీ మల్లికా, వల్లికావేల్లిత♦వరతలములు
సిందువారక బృంద♦కుందవాసంతికా, సంతానగుల్మినీ♦చారుతటులు
వంజుళ మంజుళ♦వకుల చంపక నీప, చిరిబిల్వ కేతకీ♦పటలములును
నారంగ మధురంగ♦నాగరంగ కురంటు, పాటలార్జున పూగ♦పటలములును

తే. శింశుపో[illegible] కేతక♦కింశుకములఁ, జందనస్పందనసవర్తి♦సంతతులును
గురువక శిరీష తినిశ కే♦సర సువర్ణ,శాబరాగములును గంటె♦ నానుపూలను. ౫౮

కం.పూచినశిఖలను గలలతి,శాచయములు ముట్టుకొనఁగఁ ♦ గంటె పంపా
బూచినద్రుమములు సాంద్రను,కీచుల నిగిడించు మూఁచెఁ ♦ గ్రీష్మం గొన్నల్. ౫౯

కం.కడువలి కాడెడువిటపో,త్కరములతో నెలమిఁ దమ్ముఁ ♦ గదియఁగ రాఁగన్
దరువులు వాని మదిరచిన,వరతరుణులువోలె లతలు ♦ పరిరంభించెన్. ౬౦

కం.తరువుం దరువుగ్ ధరణీ,ధరముగ్ ధరముగ్ వనంబు ♦ తత వనముం గా
మరుతుఁ డనేక రసజ్ఞా, సరుసించెడినరునిమాడ్కి ♦ నరిగెడుఁ గంటే. ౬౧

కం.పెల్లుగవిరిసినపూవుల,మొల్లము నై మధురగంధ♦ములు కొన్నితరుల్
సల్లలితకుట్మలంబుల, మొల్లమిచే వెలిఁగె నీల♦ములు కొన్నితరుల్. ౬౨

కం.అదె రాగమత్తమధుకర, మిది రమ్యం బిదియె స్వాదు ♦ విదియో యిపుడే
కద విరిసిన దని యెంచుచు, మునమున ఝుంకృతులఁ గుసుమ♦ములఁ దాఁ దవిలెన్.

కం.మాటుగొని భూరుహముల న,దాటున వెలివచ్చి తేనెఁ ♦ దవిలినరక్తిన్
జాటుగ మఱియొక భూరుహ,కూటముఁ జేరంగఁ దేఁటి ♦ గొబ్బునఁ జనియెన్.౬౪

కం. తెలుచుగఁ దమకుం దా మిల, నెలసిన యొలప్పైనవిరుల ♦ నెఱిగలనేలల్
తెలుకొనుచు హాయిగా నిటఁ, బలువనిపూఁబలుపు లగుచు ♦ భాసిలెఁ గంటే. ౧౫
కం. పలుపలువన్నెలయలరులు, గలయఁగ సానువుల రాలి ♦ కమనీయము లై
విలసించెఁ బసిమిజేవులు, వెలిపాన్పులలీలఁ గంటి ♦ వే సౌమిత్రీ. ౧౬
కం. కుసుమసమయంబునన్ ద్రుమ, విసరంబుల సుమచయంబు ♦ విరివిం గంటే
కుసుమోత్తంసిత తరువులు, పసమీఱెఁ గదన్న యొట్టి ♦ ప్రక్కలఁ గనిసన్. ౧౭
కం. సాటికి నన్యోన్యస్యంబును, బోటికివలెఁ జూచి లెస్స ♦ భూజములు పరీ
పాటిగఁ దేఁటులమ్రోఁతల, మాటికి నొండొంటి గేలి ♦ మాటలఁ జీరెన్. ౧౮
కం. ఈ కారండవశకునము, ప్రాకటశుభ వారి మునిఁగి ♦ రమణియుఁ దానున్
నా కతనుతాప మొదవ రం, తి కేళిం గూడెడిం గదే ♦ సౌమిత్రీ. ౧౯
కం. మందాకినితటినికి నీ, యందంబు మనోజ్ఞభంగి ♦ యలనడుట జగం
బందు మనోరమగుణముల, నెందును విఖ్యాతిఁ గాంచె ♦ హృష్టిప్రద మై. ౨౦
కం. కనులారఁ గనుచు నాసతి, మనసారఁగ నిందు నుండ ♦ మరగితి తేని
విను స్వర్గ మాయయోధ్యయు, మనమున స్మరియింపఁజాల ♦ మాన్యచరిత్రా.
ఆ. నానిహాట లేల ♦ పసుమతిసుతతోడ, డంబుమీఱు శాద్వ ♦ లంబులందు
నే రమింపఁ గలుగ ♦ నేటికిఁ జింతింతు, సుబుసుపోక కైన ♦ నున్నవాని. ౨౨
కం. ఇపుడుల మొగడలఁ దలిరుల, సవు రగునాకులను మిగుల ♦ సంపన్నము లై
ఘనమీఱుతరులవనముల, రవరవలన్ వేఁదు కొత్తె ♦ రా నా కనఘా. ౨౩
కం. జక్కవలు బెగ్గురులు జల, కుక్కుటములుఁ గ్రౌంచములును ♦ గూజద్ద్విజముల్
పెక్కులుజింకలుఁ బందులు, మిక్కుట మగుపంపఁ గంటె ♦ మిక్కిలి వెలిఁగెన్.
కం. సామోదద్విజచయములు, శ్యామామణిఁ జంద్రముఖిని ♦ సారసనేత్రన్
నామనమునకుం దెచ్చియుఁ, గామము నాలోనఁ గొలఁది ♦ గడవం జేసెన్. ౨౫
కం. హరిణీచయసంగతముల, హరిణంబుల సానుభూము ♦ లందుం గనుమీ
హరిణీశాబకనయనా, విరహీకృతు నన్ను దీను ♦ వీక్షింపవనా. ౨౬
కం. మత్తద్విజసంఘంబులు, నెత్తమ్ముల మొత్తములను ♦ నెమ్మదిఁ దిరుగన్
హత్తినతమి నట నిట నా, చిత్తముతహతహల నేమి ♦ చెప్పుదు ననుజా. ౨౭
కం. కాంతాసహితుఁడ నై యీ, కాంతసుకాంతారమున ని ♦ కామము దీరన్
జింతాచ్యుతిఁ జరియించిన, యంతఁ గదా నాకు స్వస్తి ♦ యగు సౌమిత్రీ. ౨౮
కం. పావనపంపావనములఁ, బావనపోతముల నేను ♦ బావని సీతా
భావినితో సేవించిన, జీవము మెయి నిలుచు నొంట ♦ సేమము గలదే. ౨౯
కం. పంపోపవనసమీరము, సొంపుగ బిససూనకుముద ♦ సుమసురభితమున్
లంపటము దీఱఁగా సేవింపంగల వారు పో భు ♦ విన్ ధన్యతముల్. ౩౦

కం. ఆనీరేజవిలోచన, యానవయౌవనవిలాస ♦ యారాకాచం
ద్రానన యేగతి విరహాధీనత వివశాత్మ యగుచు ♦ ధృతి మన నోపున్. ౮౧

చం. అనఘుఁడు సత్యవాది మహి♦తాత్ముఁడు ధర్మరతైకశీలుఁ డా
జనకుఁడు గోష్ఠి మాకుశల♦సంపద ప్రశ్నము చేసి యల్లుఁడా!
తనయకు నేమమా? యనిన ♦ దానికి నే మని చెప్పువాఁడ మా
నిని నెవఁడో హరించెను వ♦నీస్థలి నంచు వచించువాఁడనే. ౮౨

కం. ననుఁ గన్నతండ్రి వన్నుఁగ, వనములఁ బడు పొ మ్మటన్న ♦ వనజాక్షియు న
న్ననుగమనం బొనరిచె సజ్జననుతమార్గమున నట్టి♦సతిగతి యేమో. ౮౩

తే. రాజ్యహీనునిఁ గృపణు ని♦ర్భాగ్యతముని
వెంటనంటియు నడవుల ♦ జంట విడక
యున్న రన కరుదెంచిన♦యువతిఁ బాసి
యేమి గని మేనఁ బ్రాణంబు ♦ లేను నిలుప. ౮౪

సీ. కందునా నేఁ గొమ్మ ♦ ఘ మ్మనుకమ్మని, యద్దంపునిద్దంపు♦ముద్దుమోము
విందునా వీనుల♦విందుగాఁ దుల లేసి, యెలనవ్వు హాస్యంపుఁ♦గలికిపలుకు
ఉందునా తాఁ గుఱదు♦నొంద న ట్లంగజ, బాధితు ననుఁ దేఱఁ♦బలుక మరల
మందునా నే నిఁక ♦ మందయానను బొంది, డెంద మానందానఁ ♦ గందళింప

తే. నేమిరా సేయువాఁడ నే ♦ నేగఁ బురికిఁ, దల్లికౌసల్య మృదుభావ ♦ తనయ! రామ!
యేది నాకోడ లం చన ♦ నే మటంచుఁ, జెప్పు మనెదవురా నన్ను ♦ శిష్టవినుత.

కం. చనుమా లక్ష్మణ పురికిని, గనుమా సౌభ్రాత్రరతునిఁ ♦ గైకతనూజుఁ
మనుమాట కల్ల నే నిఁక, సనుమానము లేదు జనకు♦నాత్మజ లేమిన్. ౮౬

కం. అని యనసవోలెఁ బరిదేవనముం గావించుచున్న♦వలనుం గని యి
ట్లను నమయోచితహితగతి, ననయోక్తుల లక్ష్మణుండు ♦ సంతాప మడఁగన్. ౮౭

♦ లక్ష్మణుఁడు రామునకు ధైర్యోక్తులు చెప్పుట. ♦

కం. అన్నా ధైర్యము పూనుము, చన్నే నినుఁబోటి ధీర♦సత్తముఁడును నా
పన్నతఁ గుందఁగ వగపకు, మన్నా నామనవి వినఁగ♦దన్నా యన్నా! ౮౮

ఉ. ఇట్టిది గాదె లోకమున ♦ నిష్టజనంబులఁ బాసినంతటన్
బుట్టెడిఁ దీవ్రదుఃఖ మని ♦ బుద్ధిని లెస్స యెఱింగి యాత్మలోఁ
జుట్టములందు స్నేహమును ♦ జొన్పకు, స్నేహబలంబునం గదా
నెట్టన వత్తి మండఁగను♦నేర్చెడి నీళుల నాని యుండియున్. ౮౯

ఉ. వార్త యొకింతయేని దెలియ♦వచ్చినపిమ్మట ధారిణీసుతా
హర్త తనంతటం జెలియ ♦ సర్పణ సేయును నీకుఁ, జేయఁడేని

ధూర్తత భోగిలోకమునఁ ♦ దూఱిన జానకితోడ మాంసభు
గ్భ్రర్త హరిప్రసూజఠర♦భాగముఁ జొచ్చినఁ జించి చెండెదన్. ౯౦
కం.పత్నికి నై ధీజనతా,రత్నమ పగవకుము ధృతిని ♦ ప్రాలుము సతి నే
యత్నమునను సాధింతము, యత్నింపక చెడిన కార్య ♦ మగుటయుఁ గలదే. ౯౧
శా.ఉత్సాహంబునకంటె లేదు బల మా♦యుత్సాహమే శక్తి యా
సోత్సాహుం డగువాని కియ్యవని లే ♦ దొక్కండు దుస్సాధముల్
సోత్సాహుం డగువానికార్యములఁ బ్ర♦త్యూహంబు లే దెందు నే
నుత్సాహం బొకఁ డూనువాఁ డనఁగ నో ♦ నుర్వీసుతల్ రాఘవా. ౯౨
కం.వెనుకకు నెట్టుము శోకము, కొనియాడకు కామవృత్తిఁ ♦ గోవిదుని మహా
త్ముని సుకృతాత్ముని రామా, నిను నీవ యెఱుంగ కున్న ♦ నేనే మందున్. ౯౩
చం.అనవుడు బోధితాత్ముఁ డయి ♦ యాయనఘుండును శోకమోహముల్
మనమున మాని ధీరత స♦మంచితరీతి వెసన్ రఘూద్వహుం
డనుజునిఁ జూచుచున్ మదస♦వారణగామి చనన్ సుమిత్రసం
దనుఁడును నప్రమత్తుఁ డయి ♦ ధర్మబలంబులఁ గాచుచుం జనెన్. ౯౪

→ సుగ్రీవుఁడు రామలక్ష్మణులఁ జూచి భయపడుట. ←

ఉ. ఈవహిఁ బుశ్యమూకకుధ♦రేంద్రసమీపతలంబునందు నా
భూవరనందనుల్ దిరుగ ♦ భూరితరాద్భుతదర్శనీయులన్
దేవసమానవిక్రములఁ ♦ దేఁకువ గన్గొని కొండమీఁదిసు
గ్రీవుఁడు చేష్టలం దొఱఁగి ♦ కీశ్వరుఁ జొచ్చెను భీతచిత్తుఁ డై. ౯౫
స్రగ్ధర. కనుఁగొనినంతనె ♦ క్ష్మావరసుతులన్
వనచరవర్యులు ♦ వారని వెఱచేఁ
జనిరి వనాటని♦శాంతము సుఖదం
బును నగునాశ్రమ♦ముల్ వడిఁ దఱియన్. ౯౬
కం.వీరుల గురుతరభద్రా,కారుల సోదరులఁ జాప♦కాండకృపాణీ
ధారుల రాఘవులను బల,సారుల రవిసూతి చూచి ♦ శంకితుఁ డగుచున్. ౯౭
చం.తడతటలాడ గుండియలు ♦ దద్దయు దిక్కుల నెల్లఁ జూచుచున్
దటుకున నిప్పు ద్రొక్కినవి♦ధంబుగఁ దత్తఱఁ బొద మొక్కచోఁ
ద్రుటియును నిల్వ కాకలుష♦దూరులఁ జూచుచు వీడి స్వస్థలం
బటమట నందు నిల్వక భ♦యార్దితుఁ డై భృశశోకతప్తుఁ డై. ౯౮
సీ. ఉండినచోటన ♦ యుండుట మేలో ప,లాయనం బౌట య♦త్యంతశుభమొ
యని తలపోసి తా ♦ ననుచరయుతుఁ డయి, సచివుల కనియె నీ♦చందమునను

గంటిరే వారల • ఘనశుభాకారుల, వీరులఁ గాసార•తీరమునను
వా రెవ్వరో కాని • వంచనామతిఁ జేసి, నారచీరలు దాల్చి•నారు గాక
తే. వాలికిని నాకు విడువని•వైర ముంట, వాలిపంపున వచ్చిన•వారు వారు
కపటమునిరూపముల నటు•గాక యున్నఁ, దాపసుల కేల శరచాప•ధారణములు.
చం. అనవుడు వార లావరశ•రాసనహస్తులఁ జూచి గుండె ఝ
ల్లన శిఖరంబునుండి శిఖ•రాంతర మల్లలనాడ దూఁకుచున్
వనగతజీవజంతువులు ఘు•నంబుగ బెగ్గిలి పాఱ దుర్గభూ
జనితకుజాళి ద్రెళ్లఁ జెయు•జాతినపాదరసంబు నట్టు లై. ౧౦౦
కం. ఒక్కఁడు పోయినత్రోవ మ,తొక్కఁడు చన కెల్లవార • లుఱుకుచు నడిమై
నక్కొండ కొండుప్రక్కన, యొక్కటి యై సూర్యపుత్త్రు•నొద్దను నిలువన్. ౧౦౧
హనుమంతుఁడు సుగ్రీవుని భయకారణ మడుగుట.
ఉ. తామరసాప్తసంభవుని • దాయుచు వాయుసుతుండు పల్కు నీ
కేమిటి కయ్య యీ వెఱ పి•కేటికిఁ బాఱెదు వాలిభీతిచే
నీమల ఋశ్యమూకము గ•దే యిట వాలిభయంబు నున్నె? శా
ఖామృగనాథ! వాలియును • గానఁగరాఁ డిటు లేల తొట్రిలన్. ౧౦౨
ఉ. క్రూరునిఁ బాపకర్ము నల•క్రోఁతులఱేనిని గాన నెందు నీ
భీరుత కేమి హేతువు, క•పిత్వ మహో చరితార్థ మయ్యె నేఁ
డారయ లేవు పూర్ణముగ • హా లఘుచిత్తత, సర్వభూతసం
వారము నెట్లు ప్రోచు నృప•వర్యుఁడు జ్ఞానమతీంగితచ్యుతిన్? ౧౦౩
కం. మతివిజ్ఞానేంగితసం,చ్యుతి లేక యొనర్పవయ్య • సుగ్రీవ క్రియా
తతి యనుచు శుభము పల్కిన,హితు మారుతి శుభతరోక్తి•నినసుతుఁ డనియెన్.
మ. హనుమా! భీతి జనింప కుండెడినె యా•యజ్ఞాతపత్త్రాక్షులన్
ఘనదాజానుసుదీర్ఘబాహువుల మహా•కాండాసికోదండులన్
వినుతోత్తేజుల దేవపుత్త్రనిభులన్ • వీక్షించిరన్, వాలియే
పనుపన్ వా రిట కేగుదెంచి రనుచున్ • భావించితిన్ నామదిన్. ౧౦౪
ఉ. మేదిని రాజు లెల్ల బహు•మిత్త్రులు, వారల విశ్వసింపఁగాఁ
గా దెద గూఢచారుల ని•కారవిధంబునఁ బంత్రు, కానివా
రాద దొలంగి యున్నసమ•యంబున రంధ్రము రోసి తారు ప్రా
మాదికబుద్ధి పొందక ప్ర•మాపణమున్ ఘటియింత్రు వారికిన్. ౧౦౫
ఉ. వాలి యుపాయశాలి నిర•పాయకశీలియు దీర్ఘదర్శి భూ
పాలకులెల్ల కట్ల కద • వైరులఁ ద్రుంతురు, తచ్చరిత్రము

త్తే లగుఁబో యెఱుంగ నెటు ♦ లేనియుఁ బ్రాకృతు నందుఁ బంచి, యీ
వేళను నీవు ప్రాకృతుని♦వేషముఁ గైకొని వారి డాయఁగన్. ౧౦౭

←≻— సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుని రామలక్ష్మణులయొద్దకుఁ బంపుట. —≺→

కం. పొమ్మా వ్యాభాషణరూ,పమ్ముల నింగితము భేద♦భంగులఁ దద్భా
వమ్మునిజమ్మును శుద్ధియు, నమ్మకముగఁ దెలిసి యంజ♦నాసుత రమ్మా. ౧౦౮

చం. పలుకులనేర్పు పెంపునను ♦ భావసుబోధకనేత్రవక్త్రచే
ష్టల నెద వారు నమ్మఁగఁ బ్ర♦శంస యొనర్చి మదాభిముఖ్య మై
వెలయఁగఁ జేయు మిట్టు లట♦వీస్థలి చాపశరాసిధారు లై
కలయఁగ సంచరించుటకుఁ ♦ గారణ మే మని ప్రశ్న సేయుమీ. ౧౦౯

ఉ. వారలు నిర్మలాత్ము లని ♦ వాయుసుతా! మది నీకుఁ దోఁచినన్
సారెకు వెంబడియుం బలుకు♦చందములం బరికింపు వారివ్యా
పారములందు సత్యము న♦బద్ధము నావును నట్లుగాక యం
చారఘువీరు లున్నెడ మ♦హాత్ముఁడు వాయుజుఁ డేగ నెంచుచున్. ౧౧౦

←≻— హనుమంతుఁడు భిక్షువేషంబున రామలక్ష్మణుల యొద్దకుఁ బోవుట. —≺→

ఉ. వంచకబుద్ధిచేతఁ గపి♦వర్యుఁడు వానరరూపు మాని య
భ్యంచితభిక్షురూపమున ♦ నగ్గిరినుండి నృపాలు రందు వ
ర్తించుచు నున్నచోటికిని ♦ దెప్పున దాఁటియుఁ జేరఁబోయి ని
శ్చంచలనృత్తి మై వినయ♦సంపద వారల కర్థి మ్రొక్కుచున్. ౧౧౧

కం. సుమనోజ్ఞము సౌమ్యము నగు,విమలోక్తుల ముచ్చటించి ♦ విధహితగతి భూ
రమణులఁ దనుపుచు ని ట్లను, స్వమతంబును సూర్యతనయ♦సమ్మతసూక్తిన్. ౧౧౨

సీ. ఎవ్వార లయ్యా! మీ ♦ రిప్పుడ దేశంబు,నకు వచ్చుటకుఁ గార♦ణం బ దేమొ
రాజర్షి దేవతా♦ప్రతిమానులరు ముని,రాజవేషులరు సు♦వ్రతుల రరయ
వరవర్ణులరు సరో♦వరతీరకుజముల, నొప్పుగాఁ జూచుచు ♦ నున్నవారు
మిముఁజూచి వనిలోని♦మృగములు పక్షులు, కనుకని పఱచెడిఁ ♦ గడుభయమున

తే. మీతనూశోభ నీనని♦పూతజలము, మెఱుఁగు పెట్టినయట్టులు ♦ నెఱివహించె
ధీరులరు తప్తహాటక♦దేహులరును, మంచిప్రాయంపువారలు ♦ మాన్యులార!

సీ. హర్యక్షవీక్షణుల్ ♦ హర్యక్షవిక్రముల్, హరిచాపనిభచాప♦హస్తులరును
శ్రీమంతులరు వృష♦శ్రేష్ఠవిక్రములరు, హస్తిహస్తాభభు♦జాన్వితులరు
సుందరాకారులు ♦ బృందారకాభులు, శత్రుసంహరణను♦క్షములు మీరు
పొరిఁబొరి నిశ్వాస♦ములు పుచ్చుచున్నారు, భయపెట్టుచున్నారు ♦ పక్షిగణము

తే. భద్రసింహాసనార్హులు ♦ ప్రాజ్ఞులార! నారచీరంబులను గట్టి ♦ వీరులార!
జడల ధరియించి యీరీతి ♦ జటులఁబోలి, తిరుగ నేటికిఁ జెప్పరే ♦ కరుణమీఱ.
కం. అనుపమ తేజంబున గిరి,వనులం వెలిఁగించు చున్న ♦ వా రన్యోన్యం
బును నములు విపులవక్షులు, ఘనబాహార్గళులు దివ్య ♦ కాంతిస్ఫీతుల్. ౧౧౫
కం. ఆకాశంబును విడి యిల్పవోకగ భూతలముఁ జూచి ♦ పోవచ్చినయా
లోకహితశీతకిరణుల, రేకను దోఁచెదరు చెప్ప ♦ రే మీ రెవరో. ౧౧౬
కం. పరిఘోపమానములు సుం,దరములు నాజానువులును ♦ దగవృత్తంబుల్
వరభూషార్హంబులు మీ,కరములు సువిభూషితములు ♦ గా వేమిటికో. ౧౧౭
కం. సవనంబు ససాగరముగ, దివిజాలయ వింధ్యశైల ♦ దీపితమగు నీ
యవని సమస్తము నేలఁగఁ, దవువారలు నిరువు రిట్టి ♦ దశ గన నేలా? ౧౧౮
కం. చిత్రంబులు శ్లక్ష్ణంబులుఁ, జిత్రవిలేపములు హేమ ♦ చిత్రిత మగునా
సుత్రామపనికి నమములు, గోత్ర నదృష్టంబు లిట్టి ♦ కోదండంబుల్. ౧౧౯
కం. తూణంబులు శత్రుజన,ప్రాణాంతకనిశ్వసన్మ ♦ హాహిస్ఫాయ
ద్బాణంబులఁ బూర్ణంబులు, నాణెంబులు భద్రదర్శ ♦ నంబులు చూడన్. ౧౨౦
కం. కడునిడుదలు కడుఁబఱపులు, బెడిసంబులు సుదిరిపసిఁడిఁ ♦ బెనుపరుఁలను మీ
యడిదంబులు కుప్పసముగ, విడిచినవిపదారు లనఁగ ♦ వెలసెడి నౌరా. ౧౨౧
ఉ. ఈవిధి నింతపల్కిన న ♦ దేటికి మాఱు వచింప రయ్యా? సు
గ్రీవుఁడు నా నొకానొక హ ♦ రిప్రభు వుత్తమధర్మశీలి సం
భావితవీరలోకుఁడును ♦ భ్రాతృనిరాకృతుఁ డై మహావ్యథా
త్తావలయంబునం దిరుగుఁ గా ♦ తరభావముతోడ దీనుఁ డై. ౧౨౨
సీ. మీతోడి చెలిమిని ♦ మేకొన నాతఁడు, పనుప మీయొద్దకు ♦ వచ్చినాఁడ
నాతనిసచివుండ ♦ వాతతనూజుండ, హనుమంతుఁ డను పేరి ♦ యగచరుండఁ
గామరూపధరుండఁ ♦ గామసంచారుండ,హరితనూజుహితంబు ♦ నాత్మఁ గోరి
మస్కరియాకృతి ♦ మాఱు వేషముఁ దాల్చి, ఋశ్యమూకమునుండి ♦ యిటకు వచ్చి
ఆ. టయ్యె నని వచించి ♦ యతఁ డూరకుండిన, నతనినుడికిఁ జిత్త ♦ మలరు చుండఁ
దనదు చెంత నున్న ♦ తమ్ముని గనుఁగొని, కౌసలేయుఁ డనియె ♦ గారవమున. ౧౨౩

→ రాముఁడు లక్ష్మణుతో హనుమంతునిఁ బ్రశంసించి చెప్పుట. ←

కం. ఘనమతి యగుసుగ్రీవుని,యనుగుంబ్రెగ్గడయ యీతఁ ♦ డనఘా మన మె
వ్వనిఁ దలఁచు చుంటి మాగవి,తనయుఁడె తా నిట్లు మనల ♦ దాయఁగ వచ్చెన్.
సీ. నెయ్యంబుఁ దియ్యంబు ♦ నేర్పు దీపింప నీ,వాక్యజ్ఞునకుఁ బ్రతి ♦ వచన మిమ్ము
ఋగ్వేదము చక్క ♦ నెఱుఁగనివాఁడు య,జుర్వేదధారణా ♦ శూన్యబుద్ధి

సామవేదమునఁ బ్రాజ్ఞత్వంబు లేనివాఁ, డీగీతిభాషింప ♦ నేరఁ డెపుడు
వ్యాకృతి యంతయు ♦ వల్లించె నిజముగ, నెన్ని మాటలో యీతఁ ♦ డింతసేపు
ఆ. మాట లాడ నొక్క ♦ మాట యేనియు నపశబ్దితంబు గాదు ♦ చక్షువులనొ
ముఖముననొ లలాట ♦ మున బొమలందునో, దోష మొక్కఁ డైనఁ ♦ దోఁప దెందు.
చం. కొఱుకులు లేక విస్తరము ♦ గూడక శంకకు సందునీక యు
ద్రుత మవిళంబితంబు నయి ♦ తొట్రులు పోవ కురోగళైకసు
స్థిత మయి మధ్యమస్వరము ♦ చే నలరారెడి వీనివాక్కు సం
స్కృతమును సక్రమంబు శుభ ♦ మెంతయు హృద్యము నై రహించెడిన్. ౧౨౬
తే. అవఘ యీతనిత్రిస్థల ♦ వ్యంజనస్థ, మైనచిత్రవచోగతి ♦ యాగ్రహమునఁ
జంపఁ గత్తిని బై కెత్తు ♦ శత్రు నైన, నెలమిఁ బొందింపఁ జాలక ♦ యేల పోవు ౧౨౭
కం. భూతలనాథుం డీదృశ, దూతను గడియింపఁ డేని ♦ తొడఁగినపని యే
రీతిని గడ గనఁ గాంచును? ఖ్యాతిం గను నెట్లు సిద్ధ ♦ కార్యకరుం డై? ౧౨౮
కం. ఏతాదృగ్గుణగణసము, పేతుం డగుదూత నిలుచు ♦ నెవ్వనికడ నా
భూతలపతికార్యంబులు, దూతముఖంబున నె తీరు ♦ ధ్రువ మని యన్నన్. ౧౨౯

లక్ష్మణుఁడు హనుమంతునితోఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

మ. అల వాక్యజ్ఞుఁడు లక్ష్మణుం డను వెస వా ♦ క్యజ్ఞున్ హనూమానునిన్
బలికెం బండితవర్య సూర్యజప్రభా ♦ వంబున్ గుణామేయతన్
దెలియన్ వింటిమి యాతనిన్ వెదకుచున్ ♦ ధీవర్య మే మిందు రాఁ
గలిగెం జుమ్ము, త్వదుక్తకీశపతివా ♦ క్యం బేము హర్షంబునన్ ౧౩౦
కం. నీవు వచించినవిధముగఁ, గావింపంగల మ టన్న ♦ గాలికొడుకు సు
గ్రీవునిజయంబుఁ గోరుచు, వాఁపిరి సఖ్యంబుఁ గూర్ప ♦ వారికి నెంచెన్. ౧౩౧
చం. పనివడి సూర్యపుత్త్రుఁ గన ♦ వచ్చిన వార మ టన్నమాటకున్
హనుమయుఁ బొంగి సంతసము ♦ నన్ రవిపుత్త్రుఁ దలంచి యింక నా
తనిపని యెల్లఁ జక్కఁబడుఁ ♦ దథ్యను యిట్టిరు కార్య మూని యా
తనిఁ గనఁగోరువార లఁట ♦ తప్పునె యాతని రాజ్యలబ్ధియున్. ౧౩౨
చం. అని తలపోసి యాప్లవగుఁ ♦ డాజగతీపతిఁ జూచి ఘోర మా
వనులను బంపతీరమున ♦ భ్రాతయు నీవును గ్రుస్సురంగి నే
లన రఘురామచోదితుఁడు ♦ నై హనుమంతున కాసుమిత్త్రసం
దనుఁ డనియెన్ రఘూత్తముక ♦ థం దెలియన్ మొదలింటినుండియున్. ౧౩౩
సీ. ద్యుతిమంతుఁడును మహా ♦ మతిమంతుడును నగు, దశరథుం డనుపేరి ♦ ధరణివిభుఁడు
ధర్మవత్సలుఁడు స్వ ♦ ధర్మంబునను జతు, ర్వర్ణపాలన మనా ♦ రతము సలిపెఁ

బగతుఁ జేరికిఁ గాక ♦ పగ యొక్కఁడును లేక, భూతాళి మాఱట ♦ ధాత యగుచు
నియతిఁ దప్పకయ య ♦ గ్నిష్టోమముఖమహా,క్రతు లాప్తదక్షిణల్ ♦ గాఁగఁ జలిపె
తే. నతనికొడుకులలోపల ♦ నగ్రజుండు, రామనాముండు వినుతప ♦ రాక్రముండు
సర్వభూతశరణ్యుండు ♦ జనకవాక్య,పాలకుఁడు రాజచిహ్నసం ♦ పన్నుఁ డితఁడు.
మ. ధరణీరాజ్యముఁ గోలుపోయి వనికై ♦ తద్రంగ వెన్నంటితిన్
ధరణీకన్యక భార్య సీతయు దినాం ♦ తంబందు మార్గంబునన్
బర మాకాంతులభంగి వెన్కొనియె నీ ♦ ప్రాజ్ఞానుజాతుండ త
ద్వరధీసద్గుణరాజికిన్ వశుఁడ నై ♦ దాస్యంబుఁ గావించెదన్. ౧౩౫
ఉ. పేరున లక్ష్మణుండఁ గృత ♦ విజ్ఞు సుఖార్హు మహార్హు భూతర
క్షారతు రాజ్యహీను బ్రియ ♦ కాంతను సీతను గామరూపి కాం
తారమునం దెవండొ యొక ♦ దానవుఁ డోడక ముచ్చిలింప మే
మారమణీలలామ గహ ♦ నావళులన్ వెదకంగ నొక్కెడన్. ౧౩౬

{లక్ష్మణుఁడు హనుమంతునితో రాముఁడు సుగ్రీవ సాచివ్యము గోరి యుండుట చెప్పుట.}

కం. శాపముకతమున దానవ,రూపముఁ గనినట్టివనుఁడు ♦ రూఢిగ మాతో
భూపుత్రిజాడఁ దెలియఁగ, నోపెడి సుగ్రీవుఁ డనుచ ♦ నౌకోవిభుఁడున్. ౧౩౭
కం. అని చెప్పి యతఁడు స్వర్గముఁ, జనియె యథాసుఖముగా ని ♦ జం బిది నీకున్
వినిచితి మాయిరువురకును, దినకరతనయుండె యింక ♦ దిక్కు కపీంద్రా. ౧౩౮
కం. లోకాధినాథుఁ డై మును, ప్రాకటబహువిత్తదాన ♦ పటిమంబున సు
శ్లోకుం డగురాముండు ది,వాకరసుతు శరణుఁ జొచ్చె ♦ వాయుతనూజా. ౧౩౯
కం. దీనశరణ్యుఁడు ధర్మవి,తానైకసువత్సలుండు ♦ దశరథుఁ డాభూ
జానిసుతుండు శరణ్యుఁడు, వానరపతి శరణుఁ జొచ్చె ♦ వాయుతనూజా. ౧౪౦
కం. లోకంబుల కన్నింటికిఁ, బ్రాకటశరణంబునున్ శ ♦ రణ్యుం డగునీ
కాకుత్స్థుఁడు మద్గురువు ది,వాకరసుతు శరణుఁ జొరఁగ ♦ వచ్చెం జుమ్మీ. ౧౪౧
కం. ఎవనిప్రసాదంబున నీ,కువలయమున జనము లెల్లఁ ♦ గొఱలు సుఖితనా
యవనీవిభుఁ డగురాముఁడు, సవినయముగఁ గీశపతిప్ర ♦ సాదముఁ గోరెన్. ౧౪౨
ఉ. మానితసర్వసద్గుణస ♦ మంచితు లౌధరణీవరాగ్రణుల్
మానుగ నేనిచేత బహు ♦ మానము గౌరవ మందుచుండి రా
దానివరేణ్యుఁ డాదశర ♦ థప్రభుపుత్రుఁడు లోకవిశ్రుతుం
డీనయశీలుఁ డిప్పుడు క ♦ పీశ్వరునిన్ శరణంబుఁ జొచ్చెడిన్. ౧౪౩

కం.శోకాభిభూతుఁ డగుసు,శ్లోకుఁడు సుగ్రీవు శరణుఁ ♦ జొచ్చెను గరుణా
లోకనముల నతఁ డీతనిఁ, జేకొను టర్హం బటంచుఁ ♦ జెప్పుచు జాలిన్. ౧౪౪
ఉ. కన్నుల బాష్పపూరములు ♦ గార్చెడి లక్ష్మణుతోడ వాయుజుం
డిన్నటి యాజితేంద్రియత ♦ యీమతినైభవ మిట్టిశీలసం
పన్నత గల్గుమిమ్ముఁ దన♦భాగ్యమునన్ రవిజుండు గన్గొనన్
సన్నుతశీలురార! హరి♦సత్తముసృత్తము నాలకింపుఁడీ. ౧౪౫
ఉ. అన్నగువాలి నూడు గొని ♦ హానడి పెట్టి పురంబు వెల్వడన్
దన్ని తదీయభార్యను న♦ధర్మమునన్ హరియింపఁ గాన నా
పన్నతఁ గుందె మీ కిపు డ♦వశ్యము సాయముఁ జేయు జానకిం
బన్నుగ రోయుకార్యమున ♦ మాధ్యశకీశసహాయసంపదన్. ౧౪౬
కం అని తేనె లొలుకుపలుకులు, హనుమయు రాఘవునిఁ జూచి ♦ యనియెన్ మరలన్
జనుదెండీ సుగ్రీవునిఁ, గనుఁగొన నన లక్ష్మణుండు ♦ కపిపుంగవునిన్. ౧౪౭
చం.అలరుమనంబుతోడుత స♦మర్హవిధిం గొనియాడి రాముతోఁ
బలికె మరుత్తనూభవుఁడు ♦ భవ్యమనస్కుఁడు సత్య మాడెడిన్
గలదు వనాటనాథునకుఁ ♦ గార్యము నీ వొనరింపఁ గానఁ బే
రెలమిని బొందు మింకఁ గృత♦కృత్యుఁడ వైతివి నీవు రాఘవా. ౧౪౮
ఉ. మోముప్రసన్నభావమును ♦ మోదముసం బలుకాడుభంగులన్
సామము మీఱ వ్యక్తముగఁ ♦ జల్పుప్రసంగముభంగిఁ జూడఁగా
నేమిఁగు మోస మీకపికు♦లేశ్వరునందుఁ గనంగరాదు రా
మా! మన మిప్పు డందుఁ బడ♦మా హనుమంతుఁడు కోరునట్లుగన్. ౧౪౯
చం.అనవుడు రామచంద్రుఁడు త♦థాస్తన మారుతి భిక్షురూపుఁ జ
య్యన విడి నైజరూపమును ♦ నయ్యినవంశ్యుల సంనదేశమం
దునిచి ప్రహృష్టుఁడున్ సుమతి♦యుగ్రజవుండు యశస్వి సూర్యసం
దనుఁడు చరించుచున్నెడ కు♦దారగతిం జని డించె వారలన్. ౧౫౦

హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణులను సుగ్రీవుకడకుఁ దీసికొని పోవుట.

ఉ. ఆయెడ వారి డించి దివ♦సాధిపనందనుఁ జేరి సూర్యజా!
యీయనఘుండు రాముఁడు సు♦మీ మతిమంతుఁడు నిన్ను డాయ మి
త్రాయితతేజుఁ డౌననుఁగుఁ♦దమ్ముడు లక్ష్మణుతోడ వచ్చె వి
న్నాయతసత్యశౌర్యుఁడు మ♦హాత్ముఁడు సూర్యకులప్రజాతుఁడున్. ౧౫౧
కం.రాముఁడు తేజోజితసు,త్రాముఁడు దశరథసుతుండు ♦ ధర్మమతిన్ ని
స్సీముఁడు పితృవాక్కరణో,ద్దాముఁడు సతితోడ విపిన♦ధరఁ దిరుగు నెడన్. ౧౫౨

కం. రావణ హృతనిజదారుఁడు, పావనతర రాజసూయ♦వరమఖముఖదీ
క్షావిధిని శతసహస్రము,గోవుల దక్షిణల నిచ్చి ♦ గురుమతితోడన్. ౧౫౩
కం. తపమున సత్యబలంబున, విపులాచక్రంబు నేలి ♦ విపులయశుం డా
నృపతితనూజుం డీయెడఁ, గపివర! నీశరణుఁ జొరఁగ ♦ గమకించెఁ జుమీ. ౧౫౪
ఆ. పూజనీయతములు ♦ పురుషోత్తములు రామ,లక్ష్మణులు కపీంద్ర ♦ లలితయశులు
నీదు చెలిమిఁ గోరి ♦ నేఁ డిట వచ్చిరి, చేరఁ జనుము పూజ ♦ సేయు మనిన. ౧౫౫

సుగ్రీవుఁడు రామలక్ష్మణులతో సంభాషించుట.

కం. పావనివాక్యంబుల సు,గ్రీవుఁడు రాఘవులవలని♦కెరలెడిభీతిన్
బో విడిచి సంతసంబునఁ, బావన మగుమనుజరూపు ♦ వరఁగఁగ వచ్చెన్. ౧౫౬
కం. వచ్చి రఘూత్తములకుఁ దా,నచ్చపుమతి నర్ఘ్య లిచ్చి ♦ యనురాగము పెం
పెచ్చఁగ రామునిఁ గనుఁగొని, యచ్చండకరాత్మజాతుఁ ♦ డను నీరీతిన్. ౧౫౭
కం. వీరుల రని ధర్మగుణో,దారుల రని సర్వభూత♦తతవాత్సల్యా
ధారుల రని చెప్పెను సా,మీరి యథార్థంబు భవద♦మేయగుణాళుల్. ౧౫౮
ఉ. మానవలోకపాలకకు♦మారకులార! మహాత్ములార! యీ
వానరుతోడ సఖ్యమును ♦ వారక మీరు ఘటింప నెంచినన్
మానుగ నింతకంటె బహు♦మానము నుత్తమలాభ మెందు న
న్నాను నె? నేనె ధన్యుఁడను ♦ నొక్కటి చెప్పెద విన్మ రాఘవా! ౧౫౯

రాముఁడు సుగ్రీవునితో సఖ్య మొనర్చుట.

కం. నాతోడ నెయ్య మూనఁగ, క్ష్మాతలవర! నీకు నిందు♦సమ్మత మేనిన్
జేతను జెయి వైవుము నా,చేతిని నిదె సాఁచినాఁడ ♦ స్థిరమర్యాదన్. ౧౬౦
కం. ఆవచనము విని రాముఁడు, భావంబున నలరి తనదు♦పాణితలము సు
గ్రీవుకరంబున నిడి సం,భావించెను హృద్యమైత్రిఁ ♦ బరిరంభించెన్. ౧౬౧
కం. భిక్షుకరూపం బంతట, నృక్షచరవరుండు హనుమ ♦ వీడి సమిధలన్
సాక్షాత్కపిరూపంబున, నాక్షణ మొదఁగూర్చి నగ్ని ♦ నందు రగిల్చెన్. ౧౬౨
కం. గనగన మండెడినగ్నికి, వనసుమముల నర్ఘ్య లిచ్చి ♦ వారినడుమఁ బా
వని నిలుప రామరవిజులు, నినుపారుతమిం బ్రదక్షి♦ణించిరి యర్థిన్. ౧౬౩
కం. నేస్తం బిటు ఘటియించి మ,నస్తాపముఁ బాసి వారు ♦ నందితమతులై
శస్తశుభాలోకనముల, నిస్తుల నొండొరులఁ గనుచుఁ ♦ జెందిరి తృప్తిన్. ౧౬౪
చం. కలుపునఁ బడ్డయట్లు రఘు♦కాంతుఁడు వానరకాంతుఁ డిట్లు పె
న్నలి వగుసంతసంబుమెయి ♦ నొండొరులన్ మెయిపుల్కజాదుకో

నెఱమతిఁ జూచు చుండఁ గపి♦నేత రఘూత్తముతోడ ని ట్లనుకా
దొలసితి నీదుచెల్మి మన♦దుఃఖసుఖంబులు పొందె నైక్యమున్. ౧౬౫

కం. అని బహుపర్ణం బగునొక, ఘనపుష్పితశాఖ విఱిచి ♦ కపికులపతి యు
ర్విని వైచి రాముతో నొ, య్యనఁ గూర్చుండె దాని♦యం దమలమతిన్. ౧౬౬

కం. హనుమంతుండును నొకచం, దనశాఖం దేర రాము♦తమ్ముఁడు ప్రీతిన్
సనయముగ నందుఁ గూర్చుం, డెను సప్పుడు రాముతో వి♦నీతుం డగుచున్. ౧౬౭

సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దనకు వాలి చేసినయపకారముఁ జెప్పుట.

ఉ. నీరజమిత్రనందనుఁడు ♦ నెమ్మిఁ దలిర్పఁగ నిట్లు పల్కు నీ
తారమణా! మదగ్రజుఁడు ♦ దారుణవిక్రముఁ డైనవాలి న
న్నీరస మెత్తి రాజ్యమున ♦ కెంతయుఁ బాపి, హరించి మత్సతిన్,
గ్రూరత నెట్టఁ గొండలను ♦ గుట్టల నిట్టులు ప్రాణభీతి నై ౧౬౮

కం. అల్లాడుచు నున్నాఁడను, జల్లనికరుణార్ద్రదృష్టి ♦ జనకసుతాహృ
ద్వల్లభ! వాలిభయం బెడఁ, బొల్లునటం బ్రాణదాన♦మును నా కిమ్మా. ౧౬౯

కం. అనవుడు ధర్మజ్ఞుండును, ఘనధర్మనువత్సలుండు ♦ కాకుత్థ్సుం డా
వనమున నెలన వ్వోలయఁగ, వనచరనాథునకుఁ బ్రీతి ♦ వఱలఁగఁ బలికెన్.

రాముఁడు సుగ్రీవునితో వాలిం జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేయుట.

కం. ఉపకారఫలము మిత్రము, కపినాయక నేను జక్కఁ♦గా నెఱుఁగుదు నీ
చపలాక్షిని హరియించిన, విపరీతచరిత్రుఁ ద్రుంతు ♦ వెఱవకు వాలిన్. ౧౭౧

తే. కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్న♦కంబు లైన, మచ్ఛరంబు లమోఘముల్ ♦ మహితశితము
ఖములు ఋజుపర్వముల్ ద్రుంచుఁ♦గష్టచరితు, గాఢరోషభుజంగమ♦గణము లట్లు.

మ. ఇదిగోఁ జూడుమువాలి నేల వాతుఁ డై ♦ యీ ఘోరబాణంబులన్
మద మేదంగ వికీర్ణపర్వత మనన్ ♦ న్రాలంగఁ గన్నార నా
ముదితుం డై హరినూతి పల్కు రఘురా♦ముర్ నీప్రసాదంబునన్
మదిరాక్షీమణి పూజ్యరాజ్యరమ సం♦ప్రాప్తింప మోదిల్లెదన్. ౧౭౩

కం. ఎటు నాపగతుని వాలిని, దటుకున వధియింప వచ్చుఁ ♦ దత్పద్ధతి వే
చటులాంబక యొనరిచి నా, పటుసంకటములను బాపి ♦ పాలింపు మనన్ ౧౭౪

కం. సరసిజసువర్ణ వైశ్వా, నరసమములు జానకీవ♦నాటీశనిశా
చరనాథులడాకన్నులు, సరవిం జలియించెఁ దత్ప్ర♦సంగము జరుగన్. ౧౭౫

సుగ్రీవుఁడు రామునితో సీతను దాను గొనివచ్చు నట్లు చెప్పుట.

సీ. వెండియు నిట్లనుఁ ♦ జండాశునందనుం, డారామచంద్రుతో ♦ హర్షమునను
మత్సచివాగ్రణి ♦ మారుతపుత్రుండు, తెలిపె మీ రడవి కే♦తెంచినట్టి

హేతువు మైథిలి సీతతోఁ దమ్ముఁడౌ,సౌమిత్రితో వనస్థలులయందుఁ
గ్రుమ్మర నీజాయఁ గూళనిశాటుఁడు, చెంత మీరలు లేనియంతరంబు
తే. నెఱిఁగి హరియించి పోవుచు గృధ్రనేత
నాజటాయువు వధియించి యరిగె ననుచు
ననఘ భార్యావియోగజ మైనదుఃఖ
మేను బాపెద వగవ నీ కేల యింక. ౧౭౬
కం.శిష్ట యగునాతలోదరిఁ, గష్టాత్ముఁ డతండు దాఁచుఁ గా కెయ్యడ నే
నష్టామ్నాయశ్రుతి యన, స్పష్టంబుగ నామెఁ దెత్తు వగవకు మయ్యా! ౧౭౭
కం.ఉండిన రసాతలంబున, నుండిన నాకాశమునను నుగ్మలిఁ దెత్తున్
జండాంశుసంశదీపక, ఖండేందునిటాల నీకుఁగా నర్పింతున్. ౧౭౮
ఉ. నమ్ముము నాదుసత్యవచనమ్మును రాక్షసదానవార్యనీ
కమ్ములు నొక్క టౌచు నెసకమ్మునఁ బూనియు భూతనూజ జీ
ర్ణమ్మును జేసికోఁ గలవె రామ! విషాన్వితభక్ష్య మెందు జీ
ర్ణమ్మగునయ్య భక్షకుల నాశముఁ జేసెడిఁ గాక తూర్ణమున్. ౧౭౯
చం విడువుము దుఃఖమున్ వినుతవీర్య! భవత్సతి నేను దెచ్చెదన్
దొడితోడిఁ బంక్తికంఠుఁ డొకతో య్యలి లక్ష్మణ! రామ! రామ! యం
చడలున విస్వరంబున నిజాంకతలంబున నేడ్చు చుండఁగా
విడివడి పాఱె మింట, నలబిత్తరి సీతయు, నేఁ జెఱింగితిన్. ౧౮౦
కం.దర్వీకరభామినివలె, నుర్వీవర! మిగులఁ గంప మొందెడిభామన్
బర్వీశుదశముఖునొడిలో, నుర్వీధరగతుల మేను నున్నవలువురున్ ౧౮౧

సుగ్రీవుఁడు రామునకు సీతాదేవి వైచినభూషణంబులఁ జూపుట.

ఉ. కంటిమి మచ్చెకంటియును గాంచి మముం దనయుత్తరీయమం
దంటఁగఁ గట్టి భూషణచయంబులఁ బాఱఁగ వైచె నేను, న
న్నింటిని దాఁచినాఁడ నవనీధరకందరమందు, నీదువా
ల్గంటివొ యేమొ చూడు మవి గ్రన్నన తేరఁగఁ బంతు నావుడున్. ౧౮౨
కం.ఏలా! కాలవిలంబన, మీలీలం దేరఁ బనుప వే మిత్రమ నా
హేలితనూజుఁడు చని భూ,పాలిం గొని తెచ్చె నివిగొ నని కనఁబఱిచెన్. ౧౮౩
ఉ. చీరచెఱంగు భూషలును చేతను గైకొని శోకవారి నీ
హారము సారసారి నస నశ్రులు గప్పఁగ రుద్ధదృష్టి మై
హా రమణీ ప్రియా! యనుచు నారటపాటున నూర్చె నాయలం
కారము ఱొమ్ము నొత్తి కినుకం బిలవన్నగ మూర్ఛనట్లుగన్. ౧౮౪

కం ఘనమూర్ఛ వ్రాలి తమ్ముని, గని క్రూరుఁడు రాక్షసుండు ♦ గ్రహియించి చనన్
దనమేనిపరిష్కారము,లను ధారిణి వైచి సీత ♦ లక్ష్మణ! చనియెన్. ౧౮౫
కం.వీనిని బచ్చికపట్టుల, జానకి పడవైచె నిజము ♦ సకలవిభూషల్
మానుగను జెక్కుచెదర క,నూనము లయిగ్రొల్లియట్ల ♦ యున్నవి కనుమా! ౧౮౬
చం అనవుడు లక్ష్మణుండును ని♦జాగ్రజుతోఁడుత నిట్లు పల్కు నో
యనఘ! యెఱుంగఁజాల వని♦తాంగదముల్, గుఱితింపలేన యీ
గౌన బగుకుండలంబులను ♦ గోమలి కేను దినంబుఁ బాదవం
దన మొనరించుచుం గనుట ♦ నాతివ యందియ లే నెఱుంగుదున్. ౧౮౭

రాముఁడు సుగ్రీవుని రావణవృత్తాంతము నడుగుట.

ఉ. అంచు వచింపఁ బెంపుగొను♦నారటపాటున సూర్యనందనున్
గాంచి హితుండ! ప్రాణములఁ♦గంటెఁ బ్రియం బ్రియురాలి నెందు వీ
క్షించితి వయ్య రాక్షసుని♦చేపడి పోనఁగ? దుఃఖదాత యా
వంచకుఁ డెందు నుండుఁ? బరి♦వారయుతంబుగఁ గూల్తు నాతనిన్. ౧౮౮
ఉ. జానకి మ్రుచ్చిలించి, పెను♦సంకటముం గలిగించి, దోష మ
న్యాయముగాఁగఁ బెంచి, తన♦యున్నతిఁ దానుగ నాత్మమృత్యు దే
వీనిలయారరార్గళము ♦ వీకునఁ బాయఁగఁ దట్టిసట్టి యా
దానవుపొంటె లోకము న♦దానవముగన్ ఘటియింతుఁ జెప్పుమా. ౧౮౯
కం.చెప్పుము వనమునఁ దస్కరు,చొప్పున బలవంతముగను ♦ సుగ్రీవా! నా
కప్పురగందిని మ్రుచ్చిలు,నప్పాపను బట్టి యిపుడ ♦ హతుఁ గావింతున్. ౧౯౦

సుగ్రీవుఁడు రామునకు ధైర్యముఁ జెప్పుట.

మ అన సుగ్రీవుఁడు బాష్పరుద్ధగళుఁడై ♦ యయ్యా! నిజం బేను న
ద్దనుజాధీశునివాసమున్ బలముఁ న♦త్యాసుగ్రమున్ శక్తి నే
నిని నానీచునిదుష్కులం బెఱుఁగఁ, గా♦నీ ధైర్య నే మాయె నీ
వనితారత్న మెటేని నిగ్గలయు క్రొ♦న్నల్ చేసెదన్ నమ్ముమీ. ౧౯౧
మ. వినుమీ నాదుప్రతిజ్ఞ నీయనుఁగు దే♦విన్ రోసి యొం దున్న నా
దనుజున్ బాంధవపుత్రమిత్రయుతు యు♦ద్ధక్షోణి భంజించి నీ
మన ముల్లాసముమీఱఁ బాపమము సం♦భావించి నీప్రేయసిన్
నినుఁ గూడన్ ఘటియింతు శీఘ్రమునఁ దం♦డ్రీ నమ్ము నావాక్యముల్. ౧౯౨
చం.అడలకు మయ్య, తెంపు విడ♦నాడకు మయ్య, దిటంబు తేజమున్
విడువకు మయ్య, పెంపు సెడ ♦ వేసనఁ గుందకు మయ్య, దేవ! యీ

వడువునఁ గుందువారలె భ♦వద్విధు లైనమహాత్ము? లయ్యొ నీ
వెడఁద నెఱుంగవే వగపె ♦ హేతువు లాఘవన్మృత్తి కెయ్యెడన్. ౧౯౩

ఉ. చేడియఁ గోలుపోయి పెనుఁ♦జిక్కుల నేనును జిక్కి స్రుక్కనే?
యేడుచు చున్నవాఁడనె? మ♦హీశ్వర ధైర్యముఁ బాసినాఁడనే?
మూఁడుఁడఁ గ్రోఁతి నే నయిన ♦ ముద్దియకై వగనక్, సునీతులన్
బ్రోడవు ధైర్యవంతుఁడవు ♦ పోలునె నీ కిటు లో మహాత్మకా! ౧౯౪

సీ. దొరఁగెడికన్నీరు ♦ తోరంపుధృతిచేత, నరికట్టి మరలింప ♦ నర్హమయ్య
సత్త్వవంతుఁడు వ్యస♦నప్రాపకం బైన,ధైర్యంబు విడనాడఁ ♦ దగు నటయ్య
వ్యసనార్థనష్టులఁ ♦ బ్రాణార్తి వెఱ నిజ,బుద్ధిమై ధీరుఁడు ♦ పోలుచు నయ్య
యెప్పుడు వగచు ధీ♦హీనుఁడు శోకాబ్ధి, బరువోడ నీట నా♦నురుఁగు నయ్య

తే. హస్తములు మోడ్చి వేఁడెద ♦ ననఘచరిత
నెయ్య మెద నెంచి నన్ను మ♦న్నింప వయ్య
యింతయును వగపున కెడ ♦ మీకు మయ్య
పౌరుషం బూఁత గొనవయ్య ♦ సూరివర్య. ౧౯౫

ఉ. శోకపరాయణాత్మునకు ♦ సూర్యకులాగ్రణి లేవు సౌఖ్యముల్
శోకవిలీనచిత్తునకు ♦ లోప మగున్ ఘన తేజ మంతయున్
శోకభరాభిపన్నునకుఁ ♦ జొప్పడు జీవితసంశయంబునున్
శోకము నుజ్జగింపు రిపు♦సూదన! కేవలధైర్య మూనుమీ. ౧౯౬

ఉ. స్నేహముచే హితం బిటులు ♦ చెప్పఁ గడంగితిఁ గాని రామ సం
దేహము లేదు నీకు నుప♦దేశము చేయఁగ నెంతవాఁడ, నా
స్నేహము గారవించి యిటు ♦ చెప్పినవాక్యము లాదరించి యీ
మోహముఁ జిత్తదాహమును ♦ మోఁప్పడఁ జేయుము రాజనందనా! ౧౯౭

ఉ. నెయ్యముఁ దియ్యమున్ వెలయ ♦ నీండబాంధవసూనుఁ డాడినన్
గ్రయ్యన నెయ్యురై విభుఁ ♦ డాత్మసునశ్రుపులం జెఱంగునన్
జయ్యన నొయ్యనం దుడిచి ♦ సాజపుఁజిత్తముతోడఁ గ్రోఁతితో
జియ్యను నయ్యినాన్వయుఁడు ♦ చేరఁగ దీసి ప్రియంబు నెక్కొనన్ ౧౯౮

ఉ. క్రుచ్చి కవుంగిటం బలికెఁ ♦ గూరిమిమీఱ వయస్యఁ డైనయీ
యచ్చపుమేలు కోరుసుగు♦ణాఢ్యుకుఁ డెయ్యది చేయ నర్హమోఁ
బొచ్చెము లేక తీఱముల ♦ బూనిక నీవును నిప్పు డట్టు లో
నెచ్చెలి యుక్తకార్యమును ♦ నెమ్మి నొనర్చితి నన్నుఁ దేర్చుటన్. ౧౯౯

ఉ. అక్కఱవేళ నాదుకొను♦నట్టిరు బంధువు లన్న మిత్రమా!
యెక్కడ నాకు లభ్యపడు ♦ నిట్టిహితాత్ముఁడు చుట్ట మందులో

నిక్కరణిఁ విపద్దశల ♦ హీనత నొందినవేళ, సక్కటా
నిక్కపుఁజుట్ట మీవు, మది ♦ నిక్కలతం గనె నీదువాక్కులన్. ౨౦౦

ఉ. చేయుము యత్న మింక నర♦సీరుహనేత్రను దుష్టబుద్ధి పై
తేయుని రావ్రకర్మునిఁ ♦ దెప్పున రోయఁగ, నిప్పు డేమి నీ
జేయు మటంచుఁ బల్కెదవు ♦ సెప్పుము జంకకు, నా సకాహసం
దాయిత మైన మేలిమడి ♦ యట్లు దలంపుము నన్ను మిత్రమా. ౨౦౧

కం విపులాభిమానమున నే, నిపు డాడినభాషణంబు ♦ లెల్లను నీవా
కపివర! యేమో లే యని, యపకర్షింపకుము సఖ్య ♦ మని నమ్ము మెసన్. ౨౦౨

కం. ఆడ నసత్యముఁ బూన్పం, బాడుటయే దింక నెన్నఁ ♦ దైవను హితుఁడా
వీడుము శంకను శపథం, బాడెద సత్యంబు మీఁద ♦ నమలచరిత్రా. ౨౦౩

కం. హిత మగురాముని వాక్యముఁ, బ్రతినయు నాలించి కీశ♦పతియుఁ సచివుల్
వితతము సంబుడు గొని నీ, గరిమం దలపోసి గొని ♦ కపిపృతనర్యుల్ ౨౦౪

కం ఏకాంతంబునఁ దమయు, స్తోకసుఖవ్యథలు, నంత ♦ సూర్యతనూజుం
డేకాంత మలరి తనపని, చేకూరె నిజం బటంచుఁ ♦ ప్రేమలో నన్ ౨౦౫

సుగ్రీవుఁడు రామునితోడి మైత్రిని గొనియాడుట.

సీ సౌమిత్రి విను చుండ ♦ జానకీజానితోఁ, బలికె ని ట్లని కపి♦పరివృఢుండు
నిర్జరతతి కైన ♦ నే నను గ్రాహ్యుండ, నైతి నీయట్టిను♦హానుభావుఁ
డొదవుట మిత్రుఁడై ♦ యొకయింత దలఁచిన, సీమసామ్రాజ్యంబున ♦ నిర్జరాధి
పత్య మేనియుఁ గందుఁ ♦ బలుక నేటికి నాదు, రాజ్యంబు మాటను ♦ రఘువరుండ

ఆ. రాఘవాన్వవాయ♦రత్నంబుతోఁ గలిత, సఖ్య మొనసెకాన ♦ నేఁడు నేను
బంధుకోటులకును ♦ ప్రాణమిత్రులకును, రాజ్యగౌరవమున నైతి ♦ బూజ్యుఁడను ౨౦౬

ఉ. నీ కను రూపమిత్రుఁడను ♦ నే నని నీవ గ్రహింపనేరుగా
నాకిను తా! యొఱింగెదవు ♦ నామది గోర్కె నాగుణంబులన్
బ్రాకటలీలఁ జెప్పుకొనఁ ♦ బ్రహ్మవధన్యకృతార్థతాశిక
స్తోకపుఁబ్రీతి నిశ్చలము ♦ సూ ధృతి మైత్రి యసంశయంబు గాను. ౨౦౭

కం. సాధువు లగుస్నేహితులమ, హాధనమును వెండి పైఁడి ♦ యాభరణంబుల్
సాధువు లగువారలు వి, ర్బాధమున నభేదబుద్ధి ♦ భావింతు రయా. ౨౦౮

కం. అలిధనికుఁడో నిఱుపేదయొ, తతదుఃఖితుఁడో సుఖప్రవృత్తుఁడో నిం
దితదోషుఁడో నిర్దోషియొ, హితుఁ డొక్కఁడె పరమగతి య♦హీనగుణాఢ్యా.

కం. ధనములు పోయినఁ గానీ, ఘనసుఖములు నాశ మైనఁ ♦ గానీ తనయు-
దనువే పోయినఁ గానీ, తనమిత్రునికార్యమునను ♦ దగు వర్తింపన్ ౨౧౦

కం. అని ప్రియము లాడుసుగ్రీ, వుని వచనము లాలకించి ♦ పురుహూతవిభా
ఖని యగుసుమిత్రతనయుఁడు, వినుచుండఁగ నొసటంచు ♦ విభుఁడుం బలికెన్.

సీ. అంత సూర్యాత్మజుం ♦ డవనీరుహాము శాఖ, నప్పటినుండి యు ♦ న్నట్టిరామ
లక్ష్మణులను గని ♦ లలితశాఖార్థంబు, నలుదిక్కు లొయ్యనఁ ♦ గలయఁ జూచి
యనతిదూరంబున ♦ నలరులచే నిండి, యాకులు మిక్కిలి ♦ లేక సమద
షట్పదాంచిత మైన ♦ సాలశాఖ నొకండు, గొనివచ్చి వైవఁ గాఁ ♦ గువలయేశ్వ

ఆ. రుండు గూరుచుండ ♦ నొండట్టిశాఖను, హనుమ దెచ్చి లక్ష్మ ♦ ణునకు వైచె
నంద యిట్లు తత్సు ♦ ఖాసీను లై యుండ, భానుకులున కనియె ♦ భానుజుండు. ౨౧౨

ఉ. వేరము పై మదగ్రజుఁడు ♦ వీడు ననుర్ వెడలంగఁ గొట్టి నా
దార హరింపఁగాఁ దలను ♦ దాఁపఁగఁ బ్రాణభయార్తి బుశ్యమూ
కోరుధరాధరాన నిటు ♦ లుండెద సంకటపాటునర్ జగ
ద్వాంభయాపనోది! ననుఁ ♦ బాలన సేయు మనాథు దీనునిన్. ౨౧౩

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁ ♦ కాడఁగ నిట్లను రామభద్రుఁ డో
యనఘుఁడ మేలు సేయుట న ♦ యస్యునిచిహ్నము, శత్రులకుం
బనఁ బడుఁ గీడు సేత, భవ ♦ దజ్ఞముఖర్ హరియించి నట్టి మూ
ర్ఖుని వధియింతుఁ జూడు మిది ♦ గో నిపుడే మదిఁ గుండ నేటికిన్. ౨౧౪

చం. అతులమహాజనంబులు మ ♦ హాద్యుతిమంతము లుగ్రరూపసం
గతములు హేమపుంఖములు ♦ స్కందవనోద్భవముల్ హరిస్వరు
ప్రతిమము లుగ్రరుష్టఫణి ♦ భంగిని శాతతరాగ్రముల్ సుమీ
ధృతియుత! నాశరంబులు న ♦ ధింతును వాలిని శీఘ్ర మానుమీ. ౨౧౫

కం. పవిధారాహతిఁ గూలిన, యవనీధర మనఁగ వాలి ♦ యఘమతి ప్రల్లర్
దివనాధిపనందన హా, ర్ష వికాసము దోఁపఁ జూచి ♦ సంతసపడుమీ. ౨౧౬

కం. అను రాముని వచనంబులు, విని సుగ్రీవుండు హర్ష ♦ వికసితముఖుఁ డై
వనజాక్షు మేలు మే లని, సనయంబుగఁ బ్రీతిమైఁ బ్ర ♦ శంసించి మఱిన్. ౨౧౭

కం. దేవా శోకార్తులకును, నీవే గతి యగుట శోక ♦ నిహతుఁడ నగుటర్
నీవు చెలి వౌట నేఁ బరి, దేవన మొనరింతు నిట్లు ♦ దేవుఁడు దోఁపన్. ౨౧౮

ఉ. పావకసాక్షికంబుగను ♦ బాణిని బాణిని వైచి మైత్రి సం
భావనఁ బ్రాణదానమును ♦ స్పష్టముగాఁగ నొసంగుటర్ ధృతిర్
దేవర ప్రాణమిత్ర మని ♦ నెమ్మది నమ్మి మదీయచిత్తముం
బావకుభంగి నెల్లపుడు ♦ మాడ్చెడి దుఃఖముఁ జెప్పఁ బూనితిన్. ౨౧౯

కం. అని యింతనట్టు పలికియుఁ, గనుఁదమ్ముల వెల్లివిరియఁ ♦ గా బాష్పంబుల్
వెనుదగ్గుత్తిక పడి యా, వనచరపతి పలుకలేఁడ ♦ వాక్యం బొకఁడున్. ౨౨౦

కం. ధీరుఁడు సుగ్రీవుఁడు త, ద్వారిని వారించి తుడిచి ♦ బాష్పములు మహో
దారధృతి నూర్చుచును రఘు, వీరునితో నిట్టు లనియె ♦ వెండి నిజకథన్. ౨౨౧

రామునితో సుగ్రీవుఁడు వాలి దన్నుఁ బరిభవించినవిధంబుఁ జెప్పుట.

సీ. రామ యావాలి తా ♦ రాజయి యేలఁగ, యువరాజనై నేను ♦ నుంట నాఁడు
వెలుచ నుచ్చానచం ♦ బులు దూషణములాడి, క్రూరుఁడై వెడల నన్ ♦ ద్రోచినాఁడు
నా ప్రాణములకంటె ♦ నాకతిప్రియ యైన, యిల్లాలినిన్ హరి ♦ యించినాఁడు
నాప్రియమిత్త్రుల ♦ నాదుసంబంధుఁ, జెఱసాలలందు దాఁ ♦ జేర్చినాఁడు
తే. విడక నాప్రాణములఁగన్న ♦ వేసినాఁడు, చంపఁగా నన్నుఁ బెక్కుఱఁ ♦ బంపినాఁడు.
చెనఁటి యుక్తుల నెన్నియో ♦ చేసినాఁడు, చెప్ప శక్యంబె యాతఁడు ♦ చేయుకీడు

ఉ. ఆతఁడు పంపఁ బంప మఱి ♦ యంపఱ నేనును జంపఁ జంప ని
ట్లోతరణీశ్వనంశ్య చను ♦ మన్నది కాలము, దాన నే కదా
యీతరుచారిసర్గమును ♦ నేనును మిమ్ములఁ జూచినంతనే
భీతిని దత్తఱిల్లితిమి ♦ భీతి నెవండు కెలంగ కుండెడున్. ౨౨౩

కం. కేవల మీహానుమత్ప్రము, ఖావనిరుహచరులు తగుస ♦ హాయులుగా నే
జీవించి యున్నవాఁడను, దేవా పలుకష్టములను ♦ దేవురుపడుచున్. ౨౨౪

కం. నే నిలువఁ దారు నిలుతురు, నే నడచినఁ దారుఁగూడ ♦ నే నడచెద రీ
మానితచరిత్రు లిటు నా, ప్రాణముఁ గాచెదరు చూవె ♦ బంధువతంసా. ౨౨౫

ఉ. ఏ లతివిస్తరంబు జగ ♦ దీశ్వర చెప్పెద సంగ్రహంబుగా
వాలినవిక్రమంబు గల ♦ వాఁడు పరాక్రమహేలి వాలి రి
ప్వాళులపాలి కీలి హాతుఁ ♦ డై ధరఁ గూలినఁ గాక నాదు దుః
ఖాలి యడంగునే కుడుపు ♦ హాయి యొనర్చునె నిద్ర వచ్చునే. ౨౨౬

కం. అలమిన నావనటలకుం, బలికితిఁ గడపలను దుఃఖ ♦ పాటున రామా
యిల దుఃఖితుఁడో సుఖియో, చెలికానికి నెపుడు దిక్కు ♦ చెలికాఁడె సుమీ.

ఉ. అంతయు నాలకించి వసు ♦ ధాధిపుఁ డిట్లను వాలితోడ నీ
కింతవిరోధ మెట్లొదవె ♦ నెల్ల వచింపుమ యాలకించి నే
నంత బలాబలంబులను ♦ నారసి కార్యము చక్కఁ బెట్టెదన్
జింతిలఁబోకు ధైర్యమును ♦ జేకొని పల్కుము యానుపూర్విగన్. ౨౨౮

ఉ. నీయవమానపాటుకథ ♦ నే విని నంతన నామనంబునన్
బాయనితీవ్ర మూకినుక ♦ ప్రజ్వరిలెన్ జలదాగమంబునం

దాయత వేగ మౌజలము ♦ నట్టులు చిత్తము కంపమొందె నీ
దాయయ నాదు దాయ యని ♦ తథ్యము నమ్ముము వానరేశ్వరా. ౨౨౯

కం. విలు మోపెట్టకమున్నే, యొలమిని నీవార్తఁ దెలుపు ♦ మీ గుణలతికన్
వెలలినచో నా బాణం, బిలఁ గూలె నటంచు నమ్ము ♦ మీ నీ వైరిన్. ౨౩౦

కం. అని రామవిభుఁడు పలికిన, వినజుఁడు నిజసచివయుక్తి ♦ హృష్టుం డగుచున్
దనకును దనయన్నకు నొదవిన వైరముకథఁ దొడంగె ♦ వినిపింపంగన్. ౨౩౧

సుగ్రీవుఁడు రామునితో వాలికిఁ దనకు విరోధము వచ్చినకారణముఁ జెప్పుట.

సీ. మహితగుణుం డైన ♦ మాతండ్రికిని వాలి, జ్యేష్ఠసుతుఁడు నేఁ ♦ జిన్నవాఁడఁ
దండ్రికి నాకును ♦ దద్ద ప్రేమాస్పదుఁడై, వెలుగు వాలి, పూ ♦ ర్వంబునందు
మాతండ్రి గడచన ♦ మంత్రులుఁ బౌరులుఁ, బరమసమ్మతముగఁ ♦ బట్టభద్రుఁ
జేసిరి వాలిని ♦ భాసుర మగుకపి, రాజ్యంబునందు నో ♦ రామభద్ర

తే. నిజకులాగతరాజ్యంబు ♦ నిపుణముగను, నియతిఁ బాలింప వాలి నే ♦ హీనబుద్ధి
వినయ మేపారఁగా బంటు ♦ విధము దోఁప, నేనతఁ గొల్చు చుంటి ♦ నెల్లవేళ.

ఉ. ఈవిధిఁ గొంతకాలము న ♦ రేశ్వర పోగినయంత మీఁద మా
యావి యనంగ దుందుభికి ♦ సన్న మయుం డనువానిపుత్రుఁడున్
వావిరి వైర మొక్కయువ ♦ నాఁగ నిమిత్తము సెల్గి వాలిపైఁ
జేవను బాఱుదెంచెను ని ♦ శీథమునన్ జను లెల్లఁ గూర్కఁగన్. ౨౩౩

కం. కిష్కింధాద్వారమునన్, నిష్కంపితవృత్తి నతఁడు ♦ నిలిచి ధ్వనింపన్
బుష్కరధర మన దపతో, దిష్కసునిఁ బోలె వాలి ♦ చిటమటపడుచున్ ౨౩౪

ఉ. నిద్దుర వీడి మందుచు ధ్వ ♦ నిన్ విని దిగ్గన లేచి రోషియై
యద్దిర పాన్పు దూఁకి సర ♦ యంబుగ నాతనిమీఁదఁ బోవఁగా
ముద్దియ లేనునున్ వినతి ♦ మ్రొక్కుచుఁ గా దిది వేళ నిట్టి మం
చొద్దికఁ జెప్పఁగా వినక ♦ హుమ్మని త్రోసి చనెన్ రయంబునన్. ౨౩౫

ఉ. ఒంటిగఁ బోవువానిఁ గని ♦ యుల్లమునం గల భక్తిపేర్మి వె
న్కొంటిని, దవ్వునం గల న ♦ నుం బయివచ్చెడి వాలిఁ జూచి లో
నంటినభీతి సోఁకుఁడు జ ♦ వాతిశయంబునఁ బాఱఁ జొచ్చినన్
ఖంటను దోఁచుచున్న యుగ ♦ నీరజనేత్ర వెలుంగు దోడ్పడన్ ౨౩౬

ఉ. వెన్నడి మేము పోయితిమి ♦ వీఁడుఁడు దానవుఁ డంత నెల్లరీ
చ్ఛన్నము దుర్గమున్ బిలము ♦ నిస్సంగతముం గని యందుఁ జొచ్చె మా

యన్నయుఁ బోవఁ బూని యిటు ♦ లాడె ననుం గని రాకు మిందఁ నిం
దు న్నిలు మీని శాచరునిఁ ♦ ద్రుంచి వెసం జనుదెంతు నావ్రుడున్ ౨౩౬

ఉ. ఎంతయు వేఁడుకొంటి సెల ♦ విమ్మని తోఁ జనుదేర నాతఁ డా
వంతయు నొప్పఁడయ్యెఁ, దన ♦ యంఘ్రులపై శపథంబు సేసె, నే
నంత బిలంబువాకిట నృ ♦ పా నిలుచుండఁగ వాలి చొచ్చె దు
ర్దాంతపరాక్రమంబునఁ గ్రు ♦ ధామతి నాతనితోడఁ బోరఁగన్. ౨౩౭

మ. ఒకయేఁడాది నరేంద్ర యే నటుల శ్వ ♦ భ్రోపాంతమం దుండితిన్;
వికటంబై బిలమందునుండి వెడలెన్ ♦ నెత్తుర్ సఫేనంబుగాఁ
బ్రకటంబై వినవచ్చె రాక్షసులగ ♦ ర్జల్ యుద్ధనిర్ఘాతుఁడై
వికలారావము వాలి చేయునటు నృ ♦ [illegible]నాథ నచ్చోన్ [illegible]. ౨౩౮

కం. ఏపు చెడి వాలి దైన్యని, చేపడి [illegible] ♦ [illegible] మన
స్తాపార్ద్రితమతి నయి [illegible], [illegible] కొండ మూసి ♦ [illegible]. ౨౪౦

తే. ఉదకకృత్యంబుఁ [illegible] ♦ నొయ్యఁ [illegible], వచ్చి యా[illegible] కథ సెలి ♦ పుచ్చ నెలి
నట్టకేలకు సచివు లె ♦ ట్టట్టో [illegible], [illegible] నెటఁ [illegible] రా ♦ జ్యంబు[illegible]

కం. నిలిపిరి; న్యాయము దప్పక, యిల నేలుచు నుంటి; [illegible] మహ
బలుఁ డగువాలియు నచ్చెం, గలఁకను నభిషి[illegible] ♦ [illegible]. [illegible]

శా. ఏరా దుర్మతి నీవు తమ్ముఁడ వటం ♦ చే నెంచి [illegible] బిల
ద్వారం బం దటు నిన్ను నిల్పితి? బలి ♦ ప్రత్యక్ష[illegible] బోయిన
న్నారీతిం దిగనాడి రంగ్రము మహా ♦ హార్య[illegible] నెవ్వలన్
నే రాకుండఁగ మూసి వచ్చి యిచటన్ ♦ శ్రీభోగ[illegible] ౨౪౩

కం. ఉన్నాఁడవు తమ్ముఁడ వే? చెన్నఁటి య[illegible] సన్నుఁ దిట్టి[illegible] [illegible]
సన్నసచివాళి నందఱఁ, గన్నఱపడఁ బట్టి త్రోచె [illegible] రాశాలన్ ౨౪౪

కం. అన్నెటి రేఁగెడియతనిన్, బన్నుగ నే నిగ్రహింప ♦ బోల ముందియు మా
యన్న గదా యని భక్తిని, బున్నెంబుఁ దలంపఁ బ్రా[illegible] ♦ ములపై వచ్చెన్. ౨౪౫

ఉ. ఉక్కన రాక్షసాధముని ♦ నుక్కడఁగించి పురంబుఁ జేరు నా
యుక్కరి కే నెదుర్చనుచు ♦ నుక్కిన మేది నమస్కరింపఁ డా
నొక్కఁడు మంచిమాటనఁడ ♦ యుజ్జ్వని మూతి విగించికొంచు నా
దిక్కును జక్కఁ జూడఁడు మ ♦ దిం గొనఁ డింత ప్రసాదబుద్ధియున్. ౨౪౬.

కం. వెండియు దురాగ్రహంబున, మండెడుకపివుం[illegible] లేసు ♦ [illegible]
కొండములు విన్నవించితి, దండముగ [illegible] ♦ [illegible] భక్తి. ౨౪౭

సీ. మాయదృష్టంబున ♦ దాయ మాయావిని, మడియించి వచ్చితే ♦ మహితశౌర్య
దిక్కు లేనట్టి యీ ♦ దేశంబునకు నాకు, దిక్కు నీవే కదే ♦ ధీరచరిత
బహుశలాకము చంద్ర ♦ భాసురచ్ఛత్రంబు, నేను బట్టెదఁ గొమ్ము ♦ నిర్మలాత్మ
యొక్కయేఁడాది నే ♦ నుంటి బిలద్వార,మం దార్తితోడ నో ♦ యవనినాథ
తే. యంత నెత్తురు వెల్లువ ♦ లంత కంత, కెక్కుడై పాఱ సాగె నా ♦ రక్కసులర
వంబు వినవచ్చెఁ గాని నీ ♦ ధ్వని యొకింత,యైన వినకుంటి దుఃఖాబ్ధి ♦ నడలుచుంటి.
తే. కొండ నొక్కటి గొనివచ్చి ♦ గుహాముఖంబు,నందుఁ బడవైచి శోకంబు ♦ నంది కుంది
డెందము కలంగియు నలంగి ♦ యందు నిలక,పురముఁ జేరితి నిక్కంబు ♦ పురుషవర్య.
కం. వసట ముఖంబునఁ దోఁపఁగఁ, జనుదెంచిన నన్నుఁ జూచి ♦ సచివులు రాజ్యం
బును ననుఁ బూంచిరి వలదో, యని నే వాదాడఁ గరుణ ♦ నరయుము దేవా. ౨౫౦
ఉ. రాజవు నీవ కమ్ము,యువ ♦ రాజుగ నుండెద మున్నువోలె నే,
రాజును లేమి రాజ్యము స ♦ రాజక మానసి మంత్రిసత్తముల్
యోజన చేసి నన్ని [illegible] ని ♦ యుక్తునిఁ జేసిరి, నేను గోర నీ
రాజితసంబు, [illegible] ♦ క్రమ్మఱఁ గొమ్ము, ననుక్షమింపుమీ. ౨౫౧
శా. అ[illegible] తమ్ముఁ[illegible] నేను, [illegible] యెడల ద్రో ♦ హం బేమియే నెంచ,న[illegible]
[illegible]న్నింపం [illegible]గు, వ్రాలెడ [illegible] బగములక్ ♦ హస్తంబులక్ మోడ్చు,నాఁ
[illegible] విడనాడఁ డింతయు[illegible] ధి ♦ క్కారంబు మానండు న
[illegible] చెప్పఁగరాని వన్ని యన ధా ♦ త్రీశా యతం డావలన్. ౨౫౨
చం. ప్రకృతుల మంత్రివర్గము స ♦ భక్ [illegible]గూరిచి నన్నుఁ జూపి వా
రికి నిటు పల్కె, నొక్కనడు ♦ రేయి సిశాటుఁడు యుద్ధకాంక్ష మై
వికటముగాఁగ నన్బిలువ ♦ వేగమ నే నితు వీడి పోవ నీ
నికృతిరతుండు నా వెనుక ♦ నే చనుదెంచుట మీ రెఱుంగరే. ౨౫౩
కం. మాయిరువురఁ గనుఁగొని యా,మాయావియు భీతిఁ బఱచె ♦ మానక యాదై
తేయుని వెన్నడి పఱచితి, నీయఘశీలుండు వెంట ♦ నేతెంచెఁ జుఁడీ. ౨౫౪
ఉ. అట్టులు పర్వు పాఱి గహ ♦ నాంతరభూవివరంబులోని కా
దిట్టఁడు చొచ్చె, నేనును మ ♦ దిం బగ డింపక పోవఁ బూని యీ
కట్టెఁడితోడ నే నసురఁ ♦ గాలునిఁ గూరిచి వచ్చుదాఁక ని
ప్పట్టున నిల్వు, మేను మస ♦ పత్తనముం జొర నొల్ల శాత్రవున్ ౨౫౫
కం. పొరిగొనక యంచు బిలముఖ,ధరణిని నీతనిని నిలిపి ♦ తడయక నేనుక్
సరభసముగఁ జొచ్చి బిలం, బరసితి నరసితిని దుష్టుఁ ♦ డౌనాయసురన్. ౨౫౬

కం. ఏఁ డొక్కటి చనె నంతట, వాఁడును గనఁబడియె నాహ ♦ వంబున వానిన్
వాఁడిమి గలబంధులతోఁ, బోఁడిమి చెడఁ ద్రుంచి మరలి ♦ పురి కరుదేరన్. ౨౫౭
కం. త్రోవఁ గననేర నైతిని, భూవివరము శైలపిహిత ♦ భూతం బగుటన్
వావిరి సుగ్రీవా సుగ్రీవా యని యఱవ నఱవఁ ♦ గి మ్మనఁ డొకఁడున్. ౨౫౮
కం. వెడలఁగఁ ద్రోవయుఁ గానమి, విడివచ్చిన యతనియెల్లు ♦ వినరామిని నేఁ
బడునడలు నేమిచెప్పుదుఁ, గడుపునఁ జేపెట్టి కలఁచు ♦ కైవడి నయ్యెన్. ౨౫౯
కం. ఇట్టడలుచు బిలముఖమున, గుట్టను బదఘాతములను ♦ గూలిచి నే నె
ట్టెట్టో వచ్చితి; సిరికై, యెట్టిమహాఘంబుఁ జేసె ♦ నితఁ డెఱిఁగితి రే. ౨౬౦
కం. అన్న గదా యని యెంచక, యన్నీచుం డెంతసేయ ♦ నెత్తెను; వీఁడున్
మన్ననకుం బాత్రుఁడె? యని, సన్నెకాంశుకముతోడ ♦ నగరము వెడలన్ ౨౬౧
కం. కొట్టెను నాభార్యను జే, పట్టెను నేఁ బ్రాణభీతి ♦ బహుభూములలో
నెట్టిన తిరిగియుఁ దుద కీ, గుట్ట నతఁడు చేరరామిఁ ♦ గొనితి నెలవుగన్. ౨౬౨
కం. అపరాధము చేయకయును, విపరీతపుఁగష్టములను ♦ వేఁగెదఁ గంటే
కృప సర్వభూతరక్షక, కృపణుని రక్షించి యతులకీర్తిం గనుమీ.
చం. అనవుడు రామచంద్రుఁ డిటు ♦ లాడెను మిత్రవ చింత మానుమీ
సునిశితమచ్ఛరంబులను ♦ నూడు దొలంచెద, నెంతదాఁక నా
యనుపమపాపచారుఁడు మ ♦ దక్షులకుం గనరాకయుండు నం
దనుక సుఖించుఁగాక పర ♦ దారరతాభిరతిన్ విమూఢుఁ డై.
కం. నాదుఃఖమువంటిదెకా, నీదుఃఖం బంచు లెస్స ♦ నెఱుఁగుదు నేనున్
నీదుఃఖం బడఁగించెద, మోదింపుము నిచ్చఁ గీశ ♦ ముఖ్యా యనినన్. ౨౬

సుగ్రీవుఁడు రామునకు వాలిబలపరాక్రమంబులఁ దెల్పుట.

ఉ. హర్షవికాసభాసురము ♦ ఖాంబుజుఁ డంబుజమిత్రసూతి రా
జర్షభుఁ బల్కె నిస్తులయ ♦ శా నిజ మియ్యది లోకపాళి సా
మర్షభవద్విముక్తశిత ♦ మార్గణకోటి యుగాంతభాస్కరో
ద్ఘర్షకరాళిపోలెఁ ద్రుటిఁ ♦ గాల్చి యొనర్చును బూదిప్రోవుగన్. ౨౬౬
ఉ. ఐనను వాలిపౌరుషమ ♦ హాద్భుతవిక్రమధైర్యసంపదల్
మానక యేకచిత్తమున ♦ మానవపాలక యాలకించి యా
పైనయశీల యెయ్యది యు ♦ పాయమొ యయ్యది సేయ నయ్య, [illegible]
[illegible]ననగంబు లెత్తి భుజ ♦ దర్పితుఁ డన్నకాయు లాడెడిన్. ౨౬౭
ఉ. తూరుపువార్ధినుండి యల ♦ తోయపుదిక్కునవారిరాశికిన్
పారబలుండు దక్షిణపు ♦ సంద్రమునుండి యు[illegible]

చారపరుండు నిత్యమును ♦ సారసమిత్రుఁడు రాకమున్న తా
వారుధి పోయి వచ్చును జ♦వంబున ను స్సని యార్చ కింతయున్. ౧౬౮

కం. తనబలముం బ్రకటింపఁగ, ఘనతర వనతరుచయంబుఁ ♦ గరదండమునన్
దునుకలుగాఁ బడ నడుచును, వనఘాత్మక చెప్పఁ జిట్టి ♦ లాతనిబలముల్. ౧౬౯

సుగ్రీవుఁడు రామునకు దుందుభివృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

సీ. దుందుభినాముండు ♦ దుంతసోఁకుఁ డొకండు, కైలాసశిఖరని♦కాశ తేజుఁ
డమర సహస్ర నా♦గాధిక బల ముగ్ర,వరదానబలమున ♦ వార్ధిఁ జూచి
తోయధినాథ నా♦తో యుద్ధమునకు వ,చ్చెద వె యం చనఁగను ♦ జేటుకాల
మటు మూఁడి పలికెదు♦నాతని కనె నబ్ధి, యసురేంద్ర నీతోడ ♦ నని యొనర్ప

ఆ. నెంతవాఁడ నేను ♦ నీశ్వరుమామ శై,లాధినేత తాప♦నాశ్రయుండు
బహుగుహరీదరీవి♦భాసితుఁ డగుహిమ,వంతుఁ డతఁడు నీకు ♦ వంతు వచ్చు. ౧౭౦

౧. అనువతని భీతునింగా, దనుజుఁడు దలపోసి చనియెఁ ♦ దద్దడి శరా
సముక్తశరముభంగిని, ఘనహిమవంతునిఁ గనంగఁ ♦ గలహప్రియుఁడై ౧౭౧

శనశృంగాగ్రంబులఁ గొనుగండోపలము లెల్లఁ ♦ బృథివిం ద్రెళ్లం
బించిన గిరి యత,ఘన హిమపముతోడ శృంగ♦గత మై పలికెన్. ౧౭౨

ను నే యేఁచెద వు ని♦త్యం బెంతో ధర్మండ వే
ంబుల కాశ్రయుండ నని దు♦ర్గోహాత్ము డై యాతఁడున్
యు భీతుండన యేని యుద్ధమును గా♦వింపంగ లే నేని నా
కని చేయంగల వీరుఁ జెప్పు మన నీ♦హారాద్రి యమ్మాటకున్ ౧౭౩

మ. చెలఁగున్ వాలి యనంగ వానరుఁడు కి♦ష్కింధన్ మహాధీరుఁడున్
బలియుం డాతఁడు శక్రతుల్యుఁడు మహా♦ప్రాజ్ఞుండు ... మా
గ్మ్యేలఘిన్ ద్వంద్వరణంబు నీ కొసఁగు యు♦ద్ధేచ్ఛాభిసన్నుండు వేగ
జేలనూర్గం గనఁ బొమ్ము వాని నిపుడే ♦ సర్వంబు చక్కంబడున్. ౧౭౪

కం. నముచికి వాసవుపోలిక, ననుగారి నీ కొసంగు ♦ నాహవభిక్షన్
నముచినిషూదనసుతుఁ డని, హిమశైలము కోపయుక్తి ♦ నిటు లాడుటయున్.

దుందుభి వాలిమీఁదికి యుద్ధంబునకు వచ్చుట.

ఉ. బంధురవిక్రమాఢ్యుఁ డగు♦పాపపురాక్షసుఁ డంత రోషగ
ర్వాంధతఁ బౌనఘట్టనం ♦ బల్లలనాడ ధరిత్రి యేగి కి
ష్కింధకుఁ గాసరాకృతిని ♦ జీరె నిశాతవిషాణధారలన్
సింధురభంగి వృక్షములఁ ♦ జీల్చెను ద్వారకవాటదేశమున్. ౧౭౬

కం. జేడికాఱునఁ బఱిఱెమొగు లన, విడివడి రక్కసుఁడు కర్ణ♦భేదనముగ దం
డడి దుందుభి దుందుభివలె, నెడనెడ ధ్వనియించుచుఁ ర♦హించుచు నున్నన్.

కం. అంతఃపురగతుఁ డగుచు, కాంతకసుతుఁ డాలకించి ♦ యానాదు నిశా
కాంతుఁడు తారలతోఁబలె, బంతులతో వచ్చి యసుర ♦ కిట్లు వచించెన్. ౨౭౮

ఉ. దుందుభి వీవు నే నెఱుఁగు♦దుఁ దనుజోత్తమ యేల యీగతిన్
మందమతిన్ ధ్వనించెదవు ♦ నానగరంబున ద్వారసీమఁ, బో
మ్మెందుల కేని భూమిపయి ♦ నింకను నూపిరితోడ నుండఁగా
డెందము గల్గెనే ననఁ గ♦డిందిబలాఢ్యుఁడు దైత్యుఁ డిట్లనున్. ౨౭౯

ఉ. గోలల మున్ను దంభములు ♦ గొట్టినయంతనె మేలు వచ్చునే
వాలినవిక్రమంబు గల♦వాఁడవయే నరుదెమ్ము పోరికిన్
వాలి భవద్భుజాబలము ♦ నాఁ డెఱుఁగం దగు నట్లు కాదయేన్
దాళెద వేగుదాఁకఁ బ్రియ♦దారలతో రమియింపు మంతకున్. ౨౮౦

ఉ. పొమ్ము భవద్గృహమ్మునకుఁ ♦ బొంపిరివోవఁగ మిత్రకోటికై
యిమ్ము ధనమ్ము దానముగ ♦ నెల్లయనుంగుజనాళి కౌఁగిలిన్
గొమ్ము, విలాసినీజనులఁ ♦ గూడుము, చూడుము పట్న మెల్ల, రా
జ్యమ్మువ సీసమున్ నిలువు ♦ మావల రమ్ము మదం బణంచెదన్.

కం. మత్తుఁ బ్రమత్తుని సుప్తు న,నాత్తాయుధు నిన్నుఁ బోలె ♦ ససహాయుధ
హాత్తుని మిత్తిం గూర్చిన, హాత్తును జుమి భ్రూణహత్య ♦ యగచరవర్యా! ౨౮౨

చం. అన విని మందహాసరుచి♦రాననుఁ డైనిజదారఁ దారఁ ద
క్కినమృగలోచనావళుల ♦ గేహముఁ జేరఁగఁ బంచి రక్కసుం
గని యసురోత్తమా పిఱికి♦కండ యొసంగద యేని మత్తుగన్
నను దలఁపంగఁ బోకుము ర♦ణంబున కియ్యది వీరపాణ సూ. ౨౮౩

కం. పరికింపు మనుచు జనకుఁడు, సురనాథుఁ డొసంగిపట్టి ♦ సుందరకాంచ
స్వరమాలిక మెయిఁ దాలిచి, సరభసముగఁ దాఁకె రాక్ష♦సప్రాగ్రసరున్. ౨౮౪

ఉ. పైపడి వాని బిట్టిదిమి ♦ పౌరుషమారఁగ వాని శృంగముల్
చేపడ తిప్పుతిప్పనను ♦ జెచ్చెర నాతనిఁ ద్రిప్పి హీనుఁ గై
లోపడ నేల మోఁదుటయు ♦ లొల్లిగ వీనుల నెత్తురు గాఱఁగాఁ
బైపయి వాఁడు ద్రెళ్లియు న♦పారబలంబున లేచె ధీరుఁ డై. ౨౮౫

కం. మోఁకాళుల మోచేతుల, మ్రోఁకులఁ బెనుశిలల వాలి ♦ మహిషాసురునిన్
ఫీఁకమెయిఁ దాఁచె దానికి, సోఁకుఁడు జంకక యెదిర్చె ♦ సురపతిసుతునిన్. ౨౮౬

తే. ఒండొరులఁ గెల్చుకోరికి ♦ యుద్ధమాడ, నంతకంతకుఁ గపిబల ♦ మతిశయిల్లె
సైంధవద్వేషిదనుజుని♦సత్త్వమెల్లఁ, దోడుతోడుత క్షీణించెఁ ♦ దోయజాక్ష.

⟵ మతంగుఁడు వాలిని శపించుట. ⟶

సీ. హీనబలుం డౌట ♦ యెఱిఁగి యవ్వాలి యుఁ, బిడికిటిపోటులఁ ♦ బిఁచ మడఁచి
దనుజకళేబరం♦బును గేలఁ బైకెత్తి, వెస యోజనంబున ♦ విసరి వైచె
విబుధారినోట స్ర♦వించునెత్తురు మతం,గాశ్రమమునఁ బడె ♦ ననిలుకతన
నది గని మౌని మ♦హాగ్రహాయుక్తుఁడై, పరమదురాత్ముండు ♦ వాలిశుండు
ఆ. జ్ఞానహీనుఁ డెవ్వఁ ♦ డీనెత్రు నాపయి, వైచె దుష్టబుద్ధి ♦ పాపి యనుచు
వెలికి వచ్చి చూచె ♦ సిల గతాసుం డయి, పర్వతంబువోలెఁ ♦ బడినవాని ౨౮౮
కం. మహిషాసురుఁ గని యెవఁ డీ,నహిఁ జేసె నటంచుఁ జూచి ♦ స్వతపశ్శక్తిన్
మహిజాటుఁడు బలమదధూ,ర్వహుఁ డై పొనరించినట్టి♦పని యంచు మదిన్ ౨౮౯
ం. తెలిసి యది విసరి చిమ్మిన,బలియుని వాలినిగుఱించి ♦ పటురోషమునన్
ౕలబుద్ధి యసురతనువుం, ఖిమిని నిట వైచి యాశ్ర♦మస్థలితరువుల్ ౨౯౦
ి యిల నెల్ల నల్లయు, నెఱచియుఁ బడవైచి వసిని ♦ హేయంబుగఁ దాఁ
చెఱపనచేట యు,నుఱు పాయుం గాక దీనిఁ ♦ జొచ్చినమాత్రన్. ౨౯౧
ౕనూగము మా,మకనుహితాశ్రమము దీని ♦ మర్కటపతి యో
ౕణమే, ప్రకటంబుగ యమునిమంది♦రంబుం జేరున్. ౨౯౨
ౕకి నైనవారలు జ♦వంబున దీనిని బాసి పొందు, పో
రేనియు రే:ప్ర సూర్యుఁ డుద♦యించినపిమ్మట నిందుఁ గ్రోతి నన్
గానఁగఁ గల్గు నేనియు ని♦కారము గాదు శపించితిం జుఁడీ
మానక వేనవే లగుస♦మల్ శిల లై పడియుండ నియ్యెడన్. ౨౯౩
కం. బిడ్డవలె నేను సాఁకిన,దొడ్డవనంబందుఁ గపులు ♦ దుడుకుతనమునన్
గడ్డలుఁ బండ్లును నాకులు, మడ్డితనంబునను రూపు♦మాపఁగఁ జన్నే. ౨౯౪
కం. అని యిట్లు మౌని తిట్టిన, వనచరవర్గంబు వెఱచి ♦ వాలిని డాయన్
జన నిట్లను నాతండుం, బని యేమీ యిట్లు మీరు ♦ పరువున రాఁగన్. ౨౯౫
కం. హరిమతంగాశ్రమసం,చారవనేచారులార ♦ సౌఖ్యము లే దేఁ
గారణ మే మన వాలికి, వారలు మునిశాపవిధము ♦ వాక్రుచ్చుట యున్. ౨౯౬
చం. అది విని వాలి భీతి ముని♦యంతికముం జని కేలు మోడ్చి యో
సదయ క్షమింపుమీ యనుచు ♦ సారెకు వేఁడినఁ గన్కఁ బాయకే
సదనములోని కేగె, ముని♦శాపభయంబున నేగి యార్తుఁడై
యది మొదలిందు రాఁడు కన♦నైనను నోడును వాలి యీగిరిన్. ౨౯౭

కం.ఆతఁ డిటుఁజోరఁగ రామిని, ఖ్యాతయశా తెలిసియుండు♦కారణమున ని
ర్భీతిఁ జరియింతు నిం దదె, దైతేయుని యస్థిరాశి ♦ ధరమున కెనయై ౨౯౮
కం.నేలఁ బడి యున్న యది పర,కాల! మహాసాలసప్త♦కంబును గంటే
వ్రాలినకొమ్మలు నిండఁగఁ, బాలించి కనంగఁ గానఁ♦బడదు మహాత్మా. ౨౯౯
కం.ఈమహితసాలముల సు,త్రామనుతుం డొక్క టొకటి ♦ తనభుజశక్తిఁ
వేమఱు నిష్పత్రంబుగ, నామిక ఘటియించు నిసు♦హోయుం డగుచున్. ౩౦౦
కం.చెప్పితిఁ జుమి యాకపివరు,గొప్పభుజాబలము విధముఁ ♦ గొనకొని నీ కే
చొప్పున నాతనిఁ జంపఁగఁ, జొప్పడునో చెప్పు మన్న ♦సుగ్రీవునితోన్ ౩౦౧
కం.ఎలనగవున లక్ష్మణుఁ డనుఁ, గలితయశా యేమి సేయఁ♦గా నింద్రసుతున్
బొలియింపఁ జాలు రఘుకుల,తిలకుం డని నమ్మె దనినఁ ♦ దీవ్రాంశుజుఁడున్. ౩౦౨
ఉ. భద్రగుణాపురందరుని♦పట్టి బలంబున నేడుసాలముల్
ఛిద్రము లొందఁజేసె నవ♦లీలగ వేమఱు నొక్క టొక్కటిన్
రౌద్రశరాన నొక్కటను ♦ రాముఁడు వీసను నొంచు ద్రుంప న
త్యుగ్రబలుం డటంచు హరి♦సూనునిఁ జంపు ఘటించు నమ్మెదన్.
కం.వెంషియు లక్ష్మణ రాముఁడు, కొం డనఁదగు ననురయొమ్ము♦గూఁడును
బెండుగ నిరునూర్ధనువులఁ, చండగతిం జిమ్మ నమ్మఁ♦జాలుదు ననుచు
కం.పలికియుఁ దనలోఁ గొండొక, దలపోసి వచించె నిట్లు ♦ దశరథసుతుతో
బలవంతుఁడు భువి విశ్రుత, బలపౌరుష శాలి వాలి ♦ ప్రథనములందు.
ఉ. దుర్జయుఁ డార్యవర్య గురు♦దోర్బలనిస్తులశౌర్యరాశి సం
భర్జితశూరలోకుఁడు సు♦పర్వుల చేత నసాధ్య మంచు సద్
వర్జిత మైనకార్యముల ♦ వాలి ఘటించె స ఔటచేఁ గదా
యూర్జితభీతి నియ్యెడ ర♦ఘూత్తమ డాఁగి చరింతు నెప్పుడున్. ౩౦౬
ఉ. వానియజయ్యవిక్రమము ♦ వానియధృష్యపుఁబౌరుషంబునున్
వానియుదగ్రరోషమును ♦ వానిమహాజవసత్త్వసంపదల్
మానవనాథ యెంచి యను♦మానముతో వెనువెంట నీమహా
వానరు లోలి రాఁగ నెపఁ♦బాయఁగ నొల్లను ఋశ్యమూకమున్. ౩౦౭
కం.మిత్రుని సుజనశ్లాఘా, పాత్రుని నినుఁబోల్ మహాను♦భావునిఁ గనుటన్
మిత్రజనవత్సలా! హిమ,గోత్రము ప్రాపబ్బినట్లు ♦ కుందు దొఱఁగితిన్. ౩౦౮
ఉ. నీదుసమగ్రధైర్యమును ♦ నీదుస్వరూపము నీదుప్రజ్ఞయున్
నీ దగుమాటచందమును ♦ నీదుగభీరత యన్ని చూచినన్

బూదిమఱుంగు నిప్పనఁగఁ ♦ బోలెద వైనను యుద్ధమేదినిన్
నీపరాక్రమంబు నృప ♦ నేఁ గనులారఁగఁ గాన నెన్నఁడున్. ౩౦౯

చం ఆతిబలశాలి వాలిసుమ♦హాద్భుతకర్మము లెన్నొ నేను జూ
చితి, నటు లోట పెద్దిగులు ♦ చెందెద నంచు వచింప రాముఁడున్
స్మితలసితాననాబ్జుఁడయి ♦ నెచ్చెలి కిట్లను నాబలంబు నీ
మతి నిటు నమ్మవేని కను♦మా నిను నమ్మఁగ నే నొనర్చెదన్. ౩౧౦

→ రాముఁడు దుందుభి కళేబరమును బాదముసఁ జిమ్ముట. ←

తే. అనుచు సుగ్రీవు నూరార్చి ♦ దివపకులుఁడు, దుందుభిశరీరమును జిమ్మెఁ ♦ దూలవోలెఁ
గాలియుంగుటమున నవ♦లీలగాఁగ, యోజనంబులు పది దాఁటి ♦ యుర్విఁ గూల.

చం. అది గని సూర్యసూతి మను♦జాధిపమౌళి వచించు రాఘవా
యిది మును వాలి చిమ్మినప్పు ♦ డెంతయు మాంసయుతంబు నూత్నమ
య్యదియును గాక వాలి రణ♦మందు శ్రమంపడి యుండె మిస్తుఁడున్
గొదకెవ నిన్ను నమ్మ రఘు♦కుంజర నేఁ డిది తుప్ప మాటచేన్. ౩౧౨

వను పచ్చిది యుండిన, దిప్పుడు మిాయిర్వురం దధికబలమునన్
మొదంచో నమ్మకఁ, జెప్పఁగ లే నయ్య నిజము ♦ చెప్పితి నీకున్. ౩౧౩

యీశరాసమ్ము, తూపెక్కటి గూర్చి తిగిచి ♦ తోరపుశక్తిన్
యొక్కసాలం, బేపునఁ బడ నడిచి తేసి ♦ యొక్కవ నీవే. ౩౧౪

నిన్నుఁ బరీక్షింపఁగ నేఁ గోర నాదు♦ప్రత్యయమునకున్
నమ్మిది నిం కేది విచ్చిన్నుం గాంక్షింపఁ జూపు ♦ రాజసుతంనా. ౩౧౫

కరికరనిభచాపము, వీకున సజ్యంబుఁ జేసి ♦ వికటకలంబం
బాకర్ణాంతము లాగి దృఢనైకగతిన్ విడు మనఘ ♦ మగ మిలఁ గూలున్. ౩౧౬

కం. బలితపుఁదేజున రవివలె, నిలఁ గలధరణీధరముల ♦ హిమవంతునలెన్
నలుగాళ్లన్ సింగము వలె, నళినాప్తాన్వీవె మిన్న ♦ నరసంఘములన్. ౩౧౭

→ రాముఁడు సాలస్కంధంబు భేదించుట. ←

చం ఆనవుడు రామచంద్రుఁడు ది♦నాధిపనందను నమ్మఁజేయఁగా
ఘనతరకార్ముకంబు వెసఁ ♦ గైకొని కాంచనపుంఖమార్గణం
బును దొడి సాలముం గుఱిచి ♦ వైవిచెన్ గుణ ఘోరటంకృతి
స్వనము కలంబపక్షిజర♦వంబు దిగంతములందు నిండఁగన్. ౩౧౮

కం. ఆనాయక ముకునదిఁ జని, యానాలము లేసి ♦ నఱకి యగి మగలంగా
దూసి చని భూమిఁ జొచ్చియుఁ, దా సరిగున వెడలి చేరెఁ ♦ వనస్థానంబున్. ౩౧౯

కం.సాలమ్ము లేడు బొడిచవు,వాలమ్మున బిఱుసు దఱిఁగి ♦ వ్రాలఁగఁ గడు నా
భీలమ్ముగ నది గని కపి,జాలమ్ములకేఁడు బాణ♦జవగరిమకు నై ౩౨౦
కం.అచ్చెరువడి మొడఁ గ్రుచ్చిన,యచ్చపుహారములు వ్రేల ♦ నవనిని దలచే
నచ్చరితుఁ డంటి మ్రొక్కుచుఁ; బొచ్చెము లే నట్టిప్రీతిఁ ♦ బునరుత్థితుఁ డై ౩౨౧
చం.కరములు మోడ్చి పల్కు మహి♦కాంతునితోడ భవచ్ఛరావళీ
హరిహయుయుక్త మైనయమ్ము♦తాళనకాండము దైత్యఖండముల్
బొరిగొనఁ జాలు దీవు, రణ♦భూమిని వాలియు గీలి లెక్కయే,
వరుణబలారితుల్యు హిత♦వత్సలు ని న్గనఁ దీఱె దుఃఖముల్. ౩౨౨
కం సాలంబుల నేడిటి గురు,శైలంబు రసాతలంబు ♦ శర మొక్కంటన్
జీలిచి వైచిన నిన్నును, నాలంబున నెదురు నెవ్వఁ ♦ డార్తశరణ్యా. ౩౨౩
ఉ అంజలి మోడ్చి వేఁడెద మ♦హాత్మక రాఘవవంశదీప నా
నెంజలిఁ బాపుమీ యహితు ♦ నిగ్గయు సోదరనాపు వాలి వీఁ
కం జేముఁ గూల్పు నా కటుఁ♦గా నని దీనత వేఁడ సూర్యపు
త్రుం జేనవారిఁ గౌఁగిటను ♦ గ్రుచ్చి నచించెను భ్రాతృనమ్మతిన్. ౩౨౪

→ సుగ్రీవుఁడు తొలిసారి వాలిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవుట. ←

కం.పోదము పద కిష్కింధకు,లే దిఁక నాలంబు హాళహా♦ళిం జని మును నీ
సోదరు సోదరహింసకు, మోదంబునఁ బిలుము యుద్ధ♦మునకున్ రవిజా. ౩౨౫
చం.అని రఘురామలక్ష్మణులు ♦ నానగచారిగణంబుతోఁ జ
య్యనఁ జని వృక్షజాలముల ♦ నావృత మైనమఱుంగుఁదావునన్
వనమున నిల్చి రంతఁ గపి♦నద్యుఁడు మున్నుగఁ బోయి గర్జనన్
నినిచి నభంబు పూరటిల ♦ నిష్ఠురు వాలిని బిల్చె దొమ్మికిన్. ౩౨౬
కం.అనినదము విని బలరిపు,సూనుం డస్త్రాద్రిఁ దోఁచు♦సూర్యునిపగిదిన్
దా నరుగుదెంచెఁ జివ్వకు, మానవికోపమున రేఁగి ♦ మండుచు నరగన్. ౩౨౭
ఆ. అంత ఘోరతుముల ♦ మైనకయ్యము సాగె, నన్నదమ్ములకు భ♦యావహముగ
నంబరంబునన్ బు♦ధాంగారకగ్రహ,ములకుఁ బోలె నలుకు ♦ కలఁక లేక. ౩౨౮
కం.పిడుగులఁ గేరడ మాడెడి,పిడికిళ్లను దలములం బ్ర♦భీకరగతి వా
రడుచుచు నడుగక పోరిరి, పిడిగ్రుద్దులకయ్యె ఋట్లు ♦ పెరుఁగుచు నుండన్. ౩౨౯
ఉ. చే విలు దాల్చి రాఘవుఁడు ♦ చెచ్చెర సజ్యముఁ జేసి యశ్వినీ
దేవతనూజులట్టు లయి ♦ తేజమునందు నురూపశౌర్యసం
భావనలందుఁ దుల్యు లయి ♦ భాసిలువారలఁ గాంచి వీఁడు సు
గ్రీవుఁడు వీఁడు వాలి యని ♦ కీనయు భేద మెఱుంగఁ జాలమిన్. ౩౩౦

ఉ. అంతకరాకృతిం బులి♦తాత్ముఁడు రాముఁడు వీడఁ డయ్యెఁ, దా
నింతటిలోన నింద్రసుతు♦నేటులు నొచ్చి దినేశసూతి యం
తంతల నున్న రాముదెస♦నైనను జూడక పాటిపోయె స
క్లాంతిగ రక్తసిక్తుఁ డయి♦ గాటపుఁగింకను వాలి తోలఁగన్. ౩౩౧

చం. పరువిడి ఋశ్యమూకగిరి♦భాగవనాంతముఁ జేరెఁ జేరినన్
హరిహయపుత్త్రుఁ డందుఁ జొర♦నాత్మఁ దలంకుచు శాపభీతిమైఁ
బురుదుమఁ బల్కి భీ బ్రతికి♦పోయితి పోర యటంచు గ్రక్కునన్
మరలి పురంబుఁ జేరె, నట♦మానవపాలుఁడు లక్ష్మణుండునున్ ౩౩౨

వాలిని జంపమికి సుగ్రీవుఁడు రాముని నిష్ఠుర మాడుట.

కం. హనుమయుఁ దోఁ దోఁ దేరఁగ, వనచరపతి దీనుఁ డగుచు♦ వగ్గిలు నెలవుం
జని యెదుర నిలువ వారలఁ, గని సిగ్గున మోము వాంచి♦ కపివరుఁ డనియెన్. ౩౩౩

ఉ. నమ్మఁగ నీపరాక్రమము♦ నా కటు చూపియు వాలిఁ బిల్వఁ బో
పొమ్ము రణమ్ము సేయ నని♦ భూవర నన్ బరరేచి నైరిచే
నిర్జోయిఁ జంపఁ జేయఁ దలఁ♦పెత్తుట కేమి కతంబొ? యేమి లా
భమ్మును బొందెదో పగతు♦వాతను నన్నుఁ ద్రోసి రాఘవా? ౩౩౪

ఉ. చంపుము వాలి నంచు నిను♦ సత్యమునా యటు వేఁడినప్పు డా
ప్పింపను వాలి నంచు మును♦పె పలికింపఁగరాదె? యిట్టు లే
నింపుగ నెప్పటట్ల యిట♦నే పడియుండెదనే? యేటికయ్య నన్
బంపుట చావుదెబ్బలకుఁ♦ బాలొనరించుటకా మహామతీ? ౩౩౫

రాముఁడు సుగ్రీవునితోఁ దాను వాలిం జంపమికిఁ గారణము దెల్పుట.

కం. అని కరుణంబుగ బలుకఁ, బవనపురవిభు ననియె రామ♦భద్రుం డోనా
యక యేటికిఁ గోపించెదు, వినుమీ నే దివ్యశరము♦ విడువనికతమున్. ౩౩౬

కం. రూపున వయసునఁ బొడవునఁ, జూపున వేషమున నడక♦సొంపునఁ గంఠ
లాపంబుల స్వరమున ధృతి, రూపింపఁగఁ దుల్య లిరువు♦రున్ మీ రనఘా. ౩౩౭

కం. కావున మీయిరువురిలో, నేవాఁడో యింద్రతనయుఁ♦ డెఱుఁగఁగలేమిన్
జీవాంతకఘోరాశుగ, మే విడువన చుమ్మి నిక్క♦ మియ్యది హేతుండా. ౩౩౮

ఉ. ఎప్పుడు గిత్త వేసెదు క♦పీశ్వర మత్కరముక్తసాయకం
బిప్పుడు మీపయిన్ విడువ♦ నెవ్వరిఁ ద్రుంచునొ మూలనాశనం
బప్పుడు లంగ నిష్టగుణ♦ నొప్పుమి పుట్టును గాదె యంచు నే
నప్పుడు బాణమున్ విడువ♦నైతి క్షమింపుము మిత్త్రరత్నమా. ౩౩౯

కం. అరయుమి లాఘవమున మ,చ్ఛరమున నినుఁ గూల్తునేని ♦ జగముల నెల్లన్
హరివర శాశ్వతముగ నా,గురుమాహాత్మ్యము ప్రఖ్యాతమును ♦ గుదురుగ నిలుచున్. ౩౮౦
కం. దత్తాభయఘాతంబు మ,హాత్తరపాపం బటంచు ♦ సంగరము ప్రాయ
శ్చిత్తంబు లేదు దానికిఁ, జిత్తంబునఁ దలంపు మింత ♦ స్నిగ్ధజనాఢ్యా. ౩౮౧
కం. సౌమిత్రి నేను సీతా,భామయు నీచేతిలోని ♦ వారము నీవే
యీమహితవసంబున మా, కోమహితగుణాఢ్య దిక్కు ♦ ప్లవగకులాధీశ్వరుఁడవు మార్గస్.
ఉ. నమ్ముము నన్ను మిత్రమను ♦ నంబున సందియ మందఁబోకుమీ
పొమ్ము మఱొక్కమాటు సుర♦పుంగవపుత్రునితోడఁ బోరఁగా
నిమ్మరి యేదియేని గురు♦తే నెఱుఁగంగ ధరింపు మేన, మూ
ర్తిమ్ముగ మచ్ఛరాభిహతి ♦ ధారిణిఁ గూలఁగఁ జూచె దాతసిన్. ౩౮౩
కం. పెల్లుగను బూచియున్నది, యల్లదె గజపుష్పలతిక ♦ యది సౌమిత్రీ
తెల్లముగా నీ వానర,వల్లభుకంఠమున వైవ ♦ నైన్యము యిపుడే. ౩౮౪
కం. అనవుడు సౌమిత్రియు దా,నిని గొని చనుదెంచి వైచె ♦ నీరజహితపు
త్రునిమెడ విపరీతంబుగ, ఘనలారాయుక్తసూర్య ♦ కరణిన్ వెలుఁగన్. ౩౮౫
తే. సంజవేళ బలాకసం♦చయముతోడ, నొప్పు మబ్బువిధంబున ♦ నొప్పి యతఁడు
రామవాక్యంబునను ధృతి ♦ రాజిలంగఁ, జనియెఁ గిష్కింధకును రామ♦చంద్రుతోడ.

రాముఁడు సుగ్రీవాదులతోడఁ గిష్కింధయొద్దకుఁ బోవుట.

సీ. మిత్రసుతుండు సు♦మిత్రాసుతుండును, దనకు మున్నున్నగాఁ ♦ జనుచు నుండ
నలసీలవాయుసం♦వనతారనాయక, వానరుల్ వెన్నంటి ♦ వచ్చుచుండఁ
గాంచనభిరామితో♦ఘనశరాసనమును, సర్పాభబాణంబు ♦ లమరఁ గేల
సట సటఁ బుష్పభా♦రావలంబితకుంజాళి, నిర్మలోదకనిగ ♦సికరములను
తే. సుందరము లైనకందర♦బృందములను, మంజులము లైనజలదం♦కుంజములను
వికిరనికరసమాకులో♦గ్రవృక్షములను, వాటములు నైనగిరికూట♦వాటములను. ౩౮౭
కం. మొగిమీలతో నైనా హ్రదము, జగియాకులతోడఁ దమ్మి♦సెంగలువలతో
నగ మీఱెడియకములతోఁ, దగు తోయములు నొప్పు కొలఁకు♦దాఁటులఁ గనుచున్
కం. కారండవకాండంబులు, సారసములు వంగములును ♦ జలకుక్కుటసం
వారములుఁ జక్రవాకము, లారఁగ ధ్వనిచేయఁ గని జ♦లాశయతతులన్ ౩౮౮
కం. గుట్టల మెట్టల మదిలోఁ, దట్టిపదిగు లింత లేక ♦ తమఁ గచ్చికను
నట్టులు మేయుచు లేళులు, నెట్టన విహరింపఁ గనుచు ♦ నిండుముదమునన్ ౩౯౦
చం. వనమున జంగమాద్రులన ♦ వారిధరాభము లైన తేకములన్
గొనకొని వే కలంచుచును ♦ గూలములం దను త్రెళ్లకొమ్ములన్

దునియలు గాఁగఁ ద్రోయుచును ♦ దుమ్ములు నెత్తినఁ జల్లుకొంచు నొం
టిని విహరించుచుండెడి యు♦నేకపరత్నము లుండఁ జూచుచున్ ౩౫౧

క౦. చనుచు వాలుటావాలుటవడకలఁ, గని ద్రుమషండంబు వనముఁ ♦ గాకుత్స్థుం డ
త్కనిపట్టి కిట్టులనియెం, దనమది కవ్వని మహాద్భు♦తంబు ఘటింపన్ ౩౫౨

ఉ. ఉప్పర వీదిఁ గార్మొగులు♦నొప్పున మిక్కిలి కారుకొంచు నా
చొప్పున నల్లరేడ్ నిగిడి ♦ సుందర మైనయనంటిచెట్టులున్
దొప్పలుదోర లై కడుఁ గు♦తూహలముల్ సమకూర్చు మిత్రమా
చెప్పఁగదయ్య యే మిది వి♦చిత్రము నాకుతుకంబు దీరఁగన్. ౩౫౩

క౦. అని యడిగిన నడచుచునే, యినజుం డిట్లనియెఁ దక్ష♦హింస్థారామం
బునకథ యిది శ్రీసునాశన, మునఘమునినశంబు సత్ఫ♦లాంబుయుతంబున్. ౩౫౪

ఉ. సప్తజనాఖ్యులైనముని♦సత్తము లేడ్వు రధశ్శిరస్కులున్
దప్తులు నేడునాళ్లఁ బవ♦నంబును మెక్కుచు నంబుశాయు లై
సప్తశతంబు లేండ్లిటుఁ ♦ జల్పి మహోగ్రవ్రత ముగ్రనిష్ఠ దే
వప్తమహాయద్యుతుల్ చనిరి ♦ స్వర్గముఁ జేర శరీరయుక్తులై. ౩౫౫

క౦. వారలమహిమను ద్రుప్రా, కారావృత మిట్టివనంబుఁ ♦ గానఁగనే బృం
దారకదనుజచయంబులు, నేరవు సుమ్మీ కృశాల ♦ నిర్భరభీతిన్. ౩౫౬

క౦. దొరఁ దిందుఁ బక్షులేన్ వన,చరములు నేన్ జొచ్చి నేని ♦ సంభ్రమమతిచేఁ
దిరుగుచు నుండెడు సందే, నరినరి వెలి రావ వెన్ని♦నాళ్లకు నైనన్. ౩౫౭

క౦. భూషణశింజితముం బరి,తోషణకరగీతవాద్య♦తూర్యంబులు స
ద్భాషణములతో శాత్రవ,శోషణ వినవచ్చు దివ్య♦సురభియు వీచున్. ౩౫౮

క౦. త్రేతాగ్నులు వెలిఁ గెడి నట, వాతచయోద్భూతధూమ♦వారము కుజసం
జాతాగ్రంబుల సదిగొఁ గ,పోతాంగారుణరుచిం బ్ర♦భూతం బయ్యెన్. ౩౫౯

క౦ ధూమచయాన్వితమస్తక,సీమల నేతద్వనీవి♦శిష్టావనిజ
స్తోమంబులు ధారాధర,ధామయుతవిదూరజాత♦ధరములఁ బోలెన్. ౩౬౦

మం. అనుజునితోడ సమ్మునుల ♦ కంజలి సేయుము ధర్మశీల యి
మ్మునులకు మ్రొక్కువారలకు ♦ మూఁడు దొకింతియు దేహశోగ మిం
చన సనుజుంఁడు దానును స♦మంచితభక్తి నమస్కరించి చ
య్యన నది దాఁటి దక్షిగుప్ర♦యాణము పోయి యటం గనుం గొనెన్ ౩౬౧

తే. వాలిపాలితకిష్కింధ ♦ భద్రసూక్తి, యిట్లు రామానుజాగచ♦రేశయుక్తి
నుదితసముదగ్ర తేజుం డ♦నూనశక్తి, మరలఁ జనుదెంచె శత్రుసం♦హారణరక్తి. ౩౬౨

క౦ ఈగతి నల్లగను బా,కారితనూజాతపక్ష♦నాంతికమున దు
ర్నానిన్యాతములున్ భూ, మీరుహపాళీపినద్ధ♦మేదిని నిలువన్. ౩౬౩

రాముఁడు సుగ్రీవునకు భయము వాయ నుత్సాహోక్తులు చెప్పుట.

సీ. అంత సుగ్రీవుఁ డ♦త్యంతరోషంబున, నలుగడ లత్తఱి♦ కలయఁ జూచి
ఘుంఘుమాతర♦పుర♦స్సరవారిధరగర్జ,లను బోలుగర్జలు♦ నినిచి బాల
తరణితుల్యుఁడు క్రియా♦దక్షు రాముని జూచి, హరివాగురావృత♦యరిత్రరక్షి
తంబు కిష్కింధపట్టణ మిద్దియే సుమ్మి, వచ్చితిమిందు నో♦వాసవాభ
తే. మున్ను వాలిని జంపెద♦ నన్నప్రతిన
సఫలముగఁ జేయ నిదియ చూ♦ సమయ మయ్య
లతికలకు వసంతాదికా♦లంబురీతి
ననిన రఘురాముఁ డిట్లను♦ నర్కజునకు. ౩౬౪

సీ. సౌమిత్రి నీకంఠ♦సీమను గూర్చిన,గజపుష్పచిహ్నంబు♦కతన నీవు
చుక్కచాలుల నొప్పు♦సూర్యుచే భాసిల్లు,విపరీతగగనంబు♦విధముగాఁగ
వెలిఁగెదు వాలిచేఁ♦ గలుగునీభయ మెల్ల, బాణ మొక్కంటన♦ పాపువాఁడఁ
గానిపింపుము భ్రాతృ♦కంటకు నవ్వాలి, నంతతో వాఁ డంత♦ మందుఁ జిమ్ము
తే. సుధు లి వేటికి నాకంటఁ♦ బడియె వాఁడు, మరల జీవంబుతోఁ దుత♦ మరలెనేని
యప్పు డేమైన దూషింపు♦మనఘచరిత, యంతకును గర్హనీత న్యా♦యంబుగాదు. ౩౬౫

కం. కన్నారఁ జూచితివిగా, మున్నాసాలంబు లొక్క♦మొగినే డిల్లప
మన్నారాచంబునఁ బడ, నన్నుతిఁ దలపోయు వాలి♦ హతుఁ డౌట కిటన్. ౩౬౬

కం. ఎన్నివిపత్తుల మునుఁగుచు,నున్నను వరధర్మలోప♦ మొల్లమిఁ గల్లా
ము న్నెన్నఁ డాడ నిఁక నే, నెన్నం డాడంగఁ బోవ♦ నిది నిజ మనఘా. ౩౬౭

చం. విడువుము సంభ్రమంబు నెఱ♦వేర్చెద నాదుప్రతిజ్ఞ వానచే
మడులను సస్యవంతముగ♦ మానుగనింద్రుఁ డొనర్చుభంగి, లో
జెడియకు మెట్టిగర్జ బల♦శాసనసూనుఁడు విన్నమాత్ర నే
యుడుకుచుఁ బోరికై నడచు♦నో యొనరింపుము యట్టిగర్జలన్. ౩౬౮

ఉ. క్రచ్చఱ ధైర్యశాలి జిత♦కాశి పరాక్రమశాలి వాలి ము
న్నొచ్చినవాఁడు గాఁడు తన♦నూనబలంబున నట్లు గావున
నచ్చి ననశ్య మిందు, నన♦వారిజనేత్రలగోష్ఠి నున్నచో
హెచ్చును గాదె దుర్మద మ♦దట్టివివేకికి వానరోత్తమా. ౩౬౯

కం. శూరులు వైరికృత తిర,స్కారంబును సైఁపలేరు♦ స్వబలము పేర్మిన్
నారీజన సన్నిధి నిఁక, వారిదురాగ్రహముఁ జెప్ప♦వలయునె చెప్పుమా. ౩౭౦

సుగ్రీవుఁడు వాలిని రణంబునకుఁ బిల్చుటకై సింహనాదముఁ జేయుట.

కం. ఇటు పలికిన రాముని ప్ర,స్ఫుటవాక్యము లాలకించి♦ సుగ్రీవుఁడు ది
క్పటలస్ఫోటముగా గళ,రటనము స్ఫూర్జథునిభంబు♦ రహి నెఁగించెన్. ౩౭౧

ఉ. గుండె లగల్చు కీశపరు♦క్రూరవిరావము నాలకించి గో
కాండ మరాజకావనిని ♦ గర్వితదుష్టులు పట్టరాఁగ వే
తండసుయూన లార్తిని య♦గాయుధ లై పరువెత్తునట్లుగా
రెం డొకత్రోవఁ బోవక గ♦రిష్ఠజవంబునఁ బాఱె దిగ్భ్రమన్. 322

కం. సంగరభగ్నము లైనతు,రంగంబులఁగలని బఱచె ♦ రయమున మృగముల్
నింగి విడి పడియె ధరణిఁ బ,తంగంబులు క్షీణపుణ్య♦తఁ గ్రహము లనన్. 323

కం జీమూతభయదగర్జా,స్తామగళార్భటుని రవిజు♦ధ్వానం బెసఁగెన్
భీమానిలహతిచంచలి, తామితకల్లోలవార్ధి ♦ కామ్రేడిత మై. 324

యుద్ధమునకుఁ బోవు వాలిని దార యడ్డగించుట.

తే. సర్వభూతప్రకంపన♦శక్త మైన,తరణిసంభవుగర్జ శు♦ద్ధాంతగతుఁడు
వాలి వినినంత మద మెల్లఁ ♦ దూలిపోయె, దుస్సహం బైనకినుక ప్రా♦దుర్భవించె.

తే. అధికరోషపరీతస♦ర్వాంగుఁ డగుట, సంజకెంజాయ లీనెడు♦శక్రసుతుఁడు
సోపరాగసహస్రాంశు♦నోజ నవుడు, కానఁబడియెను దేజోవి♦హీనుఁ డగుచు.

తే. వికటదంష్ట్రాకరాళుఁడు ♦ ప్రకటకోప,భారమునఁ బ్రజ్వలద్వహ్ని♦భాతి వెలిఁగి
నలినములు వీఁకి నైన మృ♦ణాళయుక్త, మైనమడుఁ గన నుండె వి♦హీనకాంతి.

చం. చటులమహారవంబు తన♦చెవులఁ నించుక సోఁకినంతనే
పటపట పండ్లు గీఁటుచును ♦ బాదతలాహతి భూమి బ్రద్దలై
త్రుటితము గాఁగ వాలి చనఁ ♦ దోయజలోచన తార యడ్డమై
స్ఫుటతరసౌహృదంబు మదిఁ ♦ గొంపిరిపోఁగఁ గౌఁగిలించుచున్. 325

కం. కల్యాణసౌహర్ద్యంబుగఁ, గల్యాణి వచించె పతి ♦ ఘనసంభ్రాంతిన్
గల్యంబున రే ముడిచిన, మాల్యము లెవిడు ఝురస♦మాగతమువలెన్. 326

కం. అరుణోదయ మైనను నీ, వరుగంగా వచ్చుఁగాని ♦ యనికై యిపుడే
యరుగకుమి నీ కనుమానము, నరికిని గౌరవము కల్గ ♦ నగియుము బుద్ధిన్. 330

చం కదనము సేయ నిష్ఠ చనఁ ♦ గార్యముగా, దిటు లంటకుం గతం
బిది యని చెప్పెదన్ రవిజుఁ ♦ డింతకు మున్న భవద్బలోద్ధతిన్
వసవసవ మయ్యెఁ బాఱెయును ♦ సత్త్వవిహీనత, నింతలో నతం
డొడికక నిన్ను యుద్ధమున♦కుం ధృతిఁ జీరుట శంక తోఁచెడిన్. 331

కం. ఆరొప్పువిధముఁ జూడఁగఁ, బే రొప్పఁగ నూరు చాలము ♦ పెనుజతనము సా
ధారణముగఁ దోఁపదు పెనుఁ,గారణ మెరి యేని గెలుగఁ♦గా నోపుఁ జుమీ

కం. స్త్రీ పెన్వఁడు లేకయు యి, ట్లప్పునఁ జేనుదేరఁ డనుచు ♦ నెంతొ బలితస్త్రం
బ్రాపు దొరకొనక యుండిన, నాపగిదిఁ గళిసనాద ♦ మడరించెడినే. 333

కం తెలివియు నేంపు సతనికిఁ, గలిగినయది పుట్టుతోన ♦ కానఁ బరీతోఁ
తులశుద్ధునితోఁ బంతఁ గా, కలఁతుల మది నమ్మి యాతఁ ♦ డరుదేఁ డనికిన్. ౩౮౪

సీ. ఆకథ యంతయుఁ ♦ బ్రాణేశ మున్న నే, మునయుంగదుని చేత ♦ వినినదాన
నతఁ డరణ్యంబున ♦ కరిగి తా నచ్చుచు, వేగులు చెప్పఁగా ♦ వినియె నంట
విను మయోధ్యాధిప ♦ తనయులు వీరులు, రాఘవుల్ సమరదు ♦ ర్జయులు వారు
రామలక్ష్మణులు దు ♦ రాసదం బగుబుశ్య, మూకంబు నీదుత ♦ మ్మునికిఁ [illegible]

తే. సడఁగ వచ్చినవా రంట ♦ వారిలోన, రాముఁ డహితసమూహాగ్ని రాముఁ డతుల
విలయసమయత్రిధాముఁడు ♦ వినుతకీర్తి, ధాముఁ డుచితానుచి [illegible] ♦ సీముఁ డధిప.

ఉ. సాధులవాసవృక్షము, ప్ర ♦ శస్తమహాగతి [illegible],
బాధితపాళి కాశ్రయము ♦ బంధునికీర్తికి నేకపాత్ర, వ
రాధితశాస్త్రలౌకికవ ♦ [illegible] శీలి, సల్లభా
భూధర మెల్ల [illegible] ♦ బోలె గుణం [illegible].

కం జనకుని [illegible], [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] మోసము

కం నీ [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦

ఉ వీరవరేణ్య [illegible] ♦ [illegible]
దారిసి [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible]. ౩౮౯

కం నామనవి [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] సుతా. ౩౯౦

ఉ. ఒక్కఁడె [illegible] ♦ [illegible] నిం
దొక్కని [illegible] ♦ [illegible]
డొక్కఁడ [illegible] ♦ [illegible]
కక్క [illegible] ♦ గాదు [illegible]. ౩౯౧

తే. తమ్ముఁడు [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible].

ఉ. నీహితురాల నే ననుచు ♦ నెమ్మది నమ్మిన వేని నాపయిన్
స్నేహముకల్మి నాప్రియము♦చేఁతయు నీకు నభీష్ట మేని యా
ద్రోహము మాను, తమ్ము నెడఁ ♦ దోరపునెయ్యముఁ జూపుమీ, వృథా౽
పోహము గాదు, నీకు నిది ♦ యొక్కటె మార్గము లేదిఁక న్వేదియున్. ౩౯౩

మత్తకోకిలము. ఆలకింపుము ప్రాణవల్లభ ♦ యాగ్రహంబును మానుమీ
కేలి నోడ్డుచు విన్నవించెదఁ గీర్తి యుక్తముఁ బథ్యమున్
మేలు గాదు విరోధ మూన న♦మేయవిక్రముతోడ దం
భోళిసాధనతేజుతో రఘు♦ముఖ్యుతోడ శమింపుమీ. ౩౯౪

కం. విధువదన తార హితమి ♦ విధమున నెంతయు వచింప ♦ వీనుల నిడఁ డా
బుధపతితనయుం డారా, విధి మూఁడిన మర్త్యుఁ డేల ♦ విను విహితోక్తుల్. ౩౯౫

→ వాలి తారకు సమాధానము చెప్పి యుద్ధమునకుఁ బోవుట. ←

... గుదార మేఘో,ద ... నఖ్యా... త... ♦ తతసీత్తిక...
... లాడఁ బవరి శ, ... త్రిజుఁడు కినుక ♦ నంగన కనియెన్. ౩౯౬
ముఖి ... టాడఁ ... నే? తమ్ముఁడా వాఁడు? ని
... భమా... డగు... ♦ సింహార్భటుల్ చేసి ప్రో
... యుద్ధమునకు ... నాఁ బిల్వ విద్వేషి నై
... ? ... ♦తి తి పోనో ప్రాణముల్? ౩౯౭
... రిమున వెన... యిడని♦దుర్ధసులకున్
... భవము సహి... ంటె ♦ భవ్యము మృతి యా ౩౯౮

కం. తానటె ... మానక గ... ననికి ♦ మహితారభటిన్
నే పటె హీనుఁడ నటె ... సైరింప నెట ♦ వచ్చెనె ప్రాఁతల్. ౩౯౯

కం. రాముఁడు నాకపకారము, ఘటియించు ననుచు ♦ భయపడకుము ధ
ర్మామితరతుఁడు కృతజ్ఞుం, డెప్పాటిదము... హింసించు ననున్. ౪౦౦

చం. మరలుఁడు మానినీచయము ... నీవు, నాపయిన్
దిర మగుభక్తిసంపదను ♦ దెల్పియు నే నెఱుంగుదున్
దురమున కేగి నీమఱంది ♦ దో... మణంచి నచ్చెం...
దరుణిరో ప్రాణముల్ గొనను ♦ నొంచెదఁ గాఢముష్టులన్ ౪౦౧

ఉ. క్షీణపరాక్రముం డతఁడు ♦ నే నెదు...ంప నేర, నా
ప్రాణముమీఁద నొట్టిదుదు ♦ భామిని జయంబుఁ గోరి నా
ప్రాణ ప్రదక్షిణించియు భృ♦శవ్యథఁ ... కృచ్ఛ్రి ... దినీ
పాణిజ మంత్రసంతతముఁ ♦ ... స్వస్తియొ...ంచి ... ౪౦౨

తే. అంతిపురమున కరిగె నా♦యంబుజాక్షి, యారెలుంగున నేడ్చుచుఁ ♦ దార యట్లు
మరలి గృహమున కేగఁగ ♦ హరివిభుండు, నిస్తులాగ్రహమునఁ బురి ♦ నిర్గమించి.

వాలి సుగ్రీవుల ద్వితీయయుద్ధము.

సీ. నిబిడరోషంబున ♦ నిట్టూర్పు విడుచుచు, శత్రుదర్శన కాంక్ష ♦ సకలదిశలు
కలయంగఁ బరికించి ♦ కనియె దీప్తానిల,ధాము నవష్టబ్ధు ♦ హేమపింగ
ళుని సూర్యపుత్రునిఁ ♦ గని సముత్సాహి యై, చేల చక్కబిగించి ♦ చాలఁ గినుక
ముష్టి పై కెత్తి స♦మ్ముఖముగఁ జనఁ దన, కెదు రేగుదెంచెడి♦ హేమమాలి
ఆ. వాలి నంశుమాలి♦వరతనూజుఁడు గాంచి, యెదురనడిచె నదరు ♦ బెదరు లేక
తనకు నభిముఖముగఁ ♦ జనుదెంచుతమ్మునిఁ, గాంచి యీసు పెంచి ♦ కడకఁ బలికె.
మ. ఇదిగో సన్నిహితాంగుళీకలిత మా♦నీముష్టినిం జూడరా
భిదురంబో యన నీపయిం బడుచు ని♦ర్భేదించు నిన్నిప్పుడే
చెదరం బోఁడకు మన్ననాతఁ డిదె ము♦ష్టిం జూడుమీ నీతలం
జిదియం గొట్టిన నొక్కపోటున నె య♦త్క్షీణప్రతాపోన్నతిన్. ౪౦౫
చం. అనవుడుఁ గ్రుద్ధుఁ డై కదిసి ♦ యట్టె ప్రగాఢపుముష్టిఁ గొట్టినన్
దనువుసఁ గొండనంకవలెఁ ♦ దద్దయు నెత్తురు గాఱ సూర్యజుం
డును నొకసాలముం గొని క♦డున్వడి దిర్దిరఁ ద్రిప్పి మోఁదె నా
ఘనబలశాలి వాలి తను♦కంపము పెంపున విహ్వలింపఁగన్. ౪౦౬
కం. గురుభారసమాక్రాంతము, తరణి మహావాతనిహతిఁ ♦ దరలెడిమాడ్కిన్
హరిసుతగురుసాలహతిన్, హరిహాయనందనుఁడు వణఁకె ♦ నతివికలుం డై. ౪౦౭
చం. అనిలసుపర్ణవేగులు మ♦హాబలశాలులు వాలిసూర్యజుల్
ఘనతరవర్ధమానదృఢ♦కాయు లజయ్యు లమిత్రమర్దనుల్
గొనకొని బీఱువోక వెఱ♦గూడక యోటమి లేక యంబరం
బున రవిచంద్రబింబముల♦పొల్పున నొప్పిరి యుద్ధధారిణిన్. ౪౦౮
కం. గురుబలవీర్యయుతుం డగు,హరిహయసుతుశౌర్య మంత♦కంతకు హెచ్చెన్
హరితనయుశౌర్యసారము, దరతరమ పటుత్వ మెడలి ♦ తఱుఁగం జొచ్చెన్. ౪౦౯
తే. పాకశాసనసుతుచేత ♦ భగ్నదర్పుఁ, డయ్యుఁ బరిధుతవిక్రముఁ ♦ డయ్యు రోష
మునను జెలరేఁగి లాఘవం♦బునను భాస్క,రాత్మజుఁడు పోరుచుండె స♦నంతశక్తి.
కం. సామర్షణవేగిత ము,ష్టాముష్టిఁ గరాకరిన్ స♦సార తరువులన్
హేమాహేమీ లొప్పిరి, కామముగఁ బదాపదిన్ న♦ఖానఖిఁ దిరు లై. ౪౧౧
ఉ. ఒండొరులన్ వెసం గదిసి ♦ యుగ్రతఁ దాఁతురు వృక్షకోటిచే
నొండొరులం బడం దిగిచి ♦ యుర్విని నొంతురు గాఢముష్టిచే

నొండొరులక్ ముఖాముఖ స♦ముద్గతిఁ దాఁకుదు రిద్ధవీర్యులై
భండన మిట్లు వారలకు ♦ వర్తిలె వాసవపుత్రయుద్ధ మై. ౭౧౨
కం.బల మఱి క్రమక్రమంబుగ, బలరిపుసుతుచేత ఘాత♦పడి సుగ్రీవుం
డలసి పరికించు మఱి మఱి, సలుదిక్కులు నేలఁ జూచు ♦ నలిగులి యగుచున్. ౭౧౩

రాముఁడు వాలిని నేలఁ గూల్చుట.

ఉ.। భూరితరార్తిఁ జొక్కు రవి♦పుత్రుని దుస్థితిఁ జూచి యుగ్రతే
జోరమణీయమూర్తి యరి♦సూదనదక్షుఁడు రామచంద్రుఁడుక్
ఘోరశరంబు వాలివధ♦కుం దగుదానిని దీసి సార్వటం
కారము మీఱ వింటను స♦ఖండజవంబునఁ గూర్చె దక్షుఁడై. ౭౧౪
కం.ఆజ్యాతలఘోషణమున, దోర్జ్యాస్థలిఁ దిరుగు వనఖ♦గోత్కరమృగముల్
ప్రాజ్యభయాధీనములై, త్యాజ్యముగ నిజాయనాళి ♦ యవనిం గూలెన్. ౭౧౫
కం.దంభోళిభయదరవసం,రంభంబునఁ బిసుగు నా ని♦రస్తశరం బా
జంభారితనూభవభుజ,జృంభణ మడఁగంగ వక్ష♦సీమం నాటెన్. ౭౧౬
కం.ఆశర మిటు నిజవక్షో, దేశంబున నాట రాక♦తిధి సమయందుక్
నాశితశక్రధ్వజ మనఁ,గా శతమఖసుతుఁడు గూలె ♦ గతసత్త్వుండై. ౭౧౭
ఉ. ఘోరకుఠారధారఁ ధరఁ ♦ గూలినవృక్షము పట్లు వాలి త
ద్ఘోరశరాహతిక్ పసుధఁ ♦ గూలుటయుక్ నడిఁ బేఁపకొట్టుగా,
ధారిణి తేజుఁ బాసెఁ గుము♦దప్రియహీననభంబుమాడ్కి; నా
వీరుఁడు నేల వ్రాలియును ♦ వీడఁడు తేజము విక్రమానువుల్. ౭౧౮
కం.వాసవదత్తం బగుత,ద్భాసురమణిఖచితకనక♦దామవరము తే
జోఽసుపరాక్రమలక్ష్ములు, వాసవి నెమ్మేన నిలిపి ♦ భాసిలఁ జేసెన్. ౭౧౯
తే. మేలికాంచనమాలిక ♦ మేన వెలుఁగ, వాలివిక్రమశాలి యా♦వేళ వెలిఁగె
సంజకెంజాయ రంజిలు♦జలధరంబు,తోడ నీ డను నొప్పి యే♦జాడఁ జూడ. ౭౨౦
కం.భర్మాంచితమాలికతో, మర్మోద్ఘాటంబు సేయు♦మహితశరముతో
నిర్మల మగుదేహముతో, స్వర్మహిపసుతుండు మూఁడు♦పన్నెల నొప్పెన్. ౭౨౧
తే. వీరునకు వాలి కహితసం♦హారునకును, స్వర్గమార్గప్రభావన♦శాలి యైన
రామకార్ముకముక్తనా♦రాచవరము, పరమగతికారణం బయ్యెఁ ♦ బ్రధనమునను.
సీ. విగతార్చి యైనట్టి♦వీతిహోత్రుఁడువోలెఁ, గల్పాంతపతితభా♦స్కరుఁడువోలె
సుకృతంబు సమసిన ♦ సురలోకముననుండి, యవనిపైఁ బడినయ♦యాతివోలె
నామ హేంద్రునిమాడ్కి ♦ సతిదురాధర్షుని, శక్రునిఁబోలె స♦సహ్యబలుని
హరివిపులోరస్కు ♦ హరివిశాలాక్షుని, దీప్తవదను మహా♦దీర్ఘబాహు

ఆ. దన్నుఁ గూల్చినట్టి ♦ దర్పితు మెచ్చుచు, నతనిఁ జూడఁ గోరి ♦ యల్ల నల్ల
దెసలు చూచు వాలి ♦ దృఢపరాక్రమకేలి, దాసె రామవిభుఁడు ♦ తమ్ముతోడ.

వాలి రాముని దూషించుట.

కం. ఇటు తను డాసినరామునిఁ, బటుతరవిక్రము సుమిత్ర♦పట్టిం గని ప్ర
స్ఫుటధర్మయుతము మృదువును, గటువును నగురీతిఁ గీశ♦కాంతుఁడు పలికెన్. ౪౨౪
శా. రామా నీవు సురేంద్రపుత్త్రుఁడవు శా♦స్త్రజ్ఞానసంవేదివి
స్థేమశ్రీనిధివిం గులీనుఁడవు స♦త్తేజుండవుం గీర్తికిన్
ధామాభూతుఁడ విట్టివాఁడ వయి యు♦ద్ధక్షోణిలో నేను మా
ర్గోమై యుండఁగ నన్నుఁ ద్రుంప గుణ మే♦మో దాని భాషింపుమా. ౪౨౫
కం. రాముఁడు కరుణాన్వితుఁ, డారాముఁడు జనహితరతుండు ♦ తతకారుణ్యశ్రీ
ధాముఁడు సముద్యుక్తుఁడు నని, నీసుహితయశంబు భూత♦నికరము పొగడున్. ౪౨౬
చం. దమము శమంబు నోరిమియు ♦ ధర్మము ధైర్యము సత్యముం బరా
క్రమమును వెంచి దండ మన♦రాధులయందున యివ్వి రాఘవా
సముచితసద్గుణంబులుగ ర♦నాపతులం దని నేను నమ్మి జ
న్యమునకుఁ దార వల్దనుచు ♦ నాడఁగ వచ్చితి నిందుఁ జచ్చితిన్. ౪౨౭
ఉ. రాముఁడు సత్కులుండు గుణ♦రమ్యుఁడు నే నొరుతోడఁ బోరుచో
నే మని వచ్చు నాపయికి ♦ నే మని నన్వధియించు నంచు నే
నీమెయి నెంచి నీమొగ మ♦ట్టెదా నేఁగనియుండమిం జుమీ
యీమెయిఁ బోరి డాసితిని ♦ నియ్యెడఁ బ్రాణము ధారవోసితిన్. ౪౨౮
ఉ. వచ్చిక కప్పి యున్న పెను♦బావిని బోలెడువాని, బూదిలోఁ
జిచ్చును బోలువాని. నృప♦శేఖరధర్మసువేషధారి పా
పచ్చపుఁబాపచారునిఁ, గటా నిను మాయలమారి నంచు నే
నిచ్చఁ దలంప నైతి మతి♦హీనతచే నిటు లైతి రాఘవా. ౪౨౯
ఉ. నీమొగ మే నెఱుంగ, విను నీ ♦ కపకారము పట్నమందు నేన్
సీమను నేని యెప్పుడును ♦ జేసినవాఁడను గాను, గానఁగా
గామము దీర నెయ్యెడయు ♦ కాయలుఁ గూరలు మెక్కు చుండుశా
ఖామృగ మేను, నన్నునుఁ ♦ గారణ మే మొగిఁ జంపఁ బోరఁగన్. ౪౩౦
ఉ. రాజసదన్వయంబున ధ♦రన్ జనియించి యశేషవేదుఁ డై
తేజున మీఱి సందియము ♦ దీరఁగ నెల్ల నెఱింగి యివ్వెడే
యోజను ధర్మవేషమును ♦ నొప్పుగఁ దాల్చి యధర్మవృత్తుఁ డై
భూజనతాఽహితంబుగను ♦ బూనునొ క్రూరపుఁజర్య సల్పఁగన్. ౪౩౧

తే. రాజకులమునఁ బుట్టితి ♦ రామ నీవు, ధర్మవంతుండ వనుకీర్తిఁ ♦ దనరినాఁడ
విట్టిక్రూరచరిత్రుండ ♦ వేటి కయ్య, పెద్దమానిసివలెఁ బెంపు ♦ పెరుఁగఁదిరుగ. ౪౩౨

కం. సామము దానము శౌర్యో,ద్దామత సత్యంబు క్షమయు ♦ ధర్మము ధృతియున్
రామ యపరాధిదండము, భూమీధవగుణము లంద్రు ♦ బుద్ధినుదగ్ర్యుల్. ౪౩౩

కం. వనచరులము ఫలమూలము,లను దిని జీవించుమృగము ♦ లము మే మనఁగా
విను నీవో పురుషుండవు, మనుజవరుండవును బుద్ధి ♦ మాలితి వింటే. ౪౩౪

కం ఇలయో పసిఁడియొ వెండియొ, కలహింపఁగఁ గారణములు ♦ గా? నాదు వనీ
ఫలమూలంబులపై నా,సలు గొంటివె? వాని కొఱకు ♦ చంపితి నన్నున్? ౪౩౫

కం. విను నయము దుర్వినయమును, ననుగ్రహము నిగ్రహంబు ♦ నను నివి వరుసన్
గన నగుఁజూ సజ్జనమ,ర్దనభూమీపతులయం ద♦సంకీర్ణము లై. ౪౩౬

ఉ. రాజులు స్వేచ్ఛ వచ్చినటు ♦ రాదు చరింపఁగ, నీవొ యింద్రియో
ద్వేజకవృత్తిఁ గామ మెది ♦ వేళను ముఖ్యముగాఁగఁ గోపి వై
రాజచరిత్రసంకరము ♦ గ్రాలఁగఁ జాపపరాయణుండ వై
యాజికిఁ గాలు ద్రవ్వి మరి ♦ యాదఁ దలంపవు ధర్మహీనతన్. ౪౩౭

తే. అర్థ మార్జించుటందు మ♦ర్యాద లేదు, శ్రేష్ఠ యను మాట లేదు ధ♦ర్మంబునందుఁ
గామవృత్తుండ వగుచు ని♦గ్రహము లేని, యింద్రియము లీడ్చినట్లెల్ల ♦ నేగె దీవు.

కం. అపరాధము చేయనినను, విపరీతగతిన్ వధించి ♦ వికటశరమునన్
నృపకుల ! యే మని చెప్పెదొ, యపవాదము వోవ సజ్జ♦నావళిసభలోన్. ౪౩౯

ఉ. చోరుఁడు ప్రాణిహింసకుఁడు ♦ సూచకుఁడున్ గురుతల్పగుండు భూ
మీరమణఘ్నుఁడుం బిసిని ♦ మిత్రధరామనులన్ వధించు నా
క్రూరుఁడు నాస్తికాధముఁడు ♦ గోఘ్నుఁడు నగ్రజుకంటె మున్ను గా
దారగ్రహించుతమ్ముఁడును ♦ దథ్యము నారకవాసు లిందఱున్. ౪౪౦

కం. నినుఁబోల్ సుజనులు నాతో,లును గప్పరు తాఁక రెముక♦లును మాంసంబున్
దివరు మఱి వెంట్రుకల నే,పనికిం గొన రేల నన్నుఁ ♦ బరిమార్చితివో. ౪౪౧

తే. ఏమనో ఘలజంతువు♦లందు రామ! యాఘనయు నేదుఁబంది తాఁ♦బేలు నుడుము
చెవులపిల్లియు ననునివి ♦ యనునిను షూ, క్షనిపతులకుఁ దగును భ♦క్ష్యంబు లగుచు.

కం. నాయెమ్ములు నాచర్మము, హేయములుగఁ బరిత్యజింతు ♦ రెందు మనీషుల్
నాయెఱచిఁ గుడువ రెవ్వరు, నాశ్రయమె నీ కిట్టిపంచ♦నఖముం జంపన్. ౪౪౩

తే. అకట సర్వజ్ఞ యగుతార ♦ యానిసట్టి
సత్యవాక్యంబు హిత ము♦ఖ్యంబు చేసి

తెలివి మాలుట వచ్చి త♦త్ఫలము నిదిగొ
ననుభవించుచు నున్నాఁడ ♦ వగ్గకులుఁడ. ౪౪౪

తే. నీవు నాథుఁడుగా నవ♦నీతలంబు, పొలుచు చుండు ననాథగా ♦ భూపవర్య
క్రిందుఁ డగుభూమిపతి దాన♦రించి నట్టి,పరమశుభశీలుండవన్న ♦ ప్రమదవోలె.

తే. నికృతిపరుఁడవు శఠుఁడవు ♦ నీచమతివి, దంభవిజితేంద్రియుండవు ♦ దశరథుండా
పరమశీలుండు సుమహాను♦భావుఁ డతని,కడుపు చెడ నెట్లుపుట్టితి ♦ కటినశీల?

తే. ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యంబు ♦ శీలవినుత, ధర్మమార్గాతివర్తియుఁ ♦ దస్తకర్ణ
సృణియు నగురామహస్తిచేఁ ♦ జిక్కి నేఁడు, కాలుఁజూడంగ వలసె;ను♦త్కటనశత.

తే. పెద్ద లెల్ల ఛీ ఛీ యనఁ♦ బెంపు దొలఁగు,నిట్టియశుభ మయోగ్యంపుఁ♦గృతినొనర్చి
యేమి మొగమున సుజనుల♦యెదుటఁ బడెద, వేమి యంచు నడించెద ♦ విట్టిపనికి.

కం. మగతనమును నెఱపితి కద, తగవులకుం దిగని యాయు♦దాసీనుని పైఁ
బగ గొన్న విరోధులయెడ, మగతన మది లేద యెట్టి♦నుగవాఁడ వొకో. ౪౪౯

కం. నాకంటి కెదుటఁ బడి నీ,వే కలహము చేసి యుంటి♦వేనియుఁ ద్రుటిలోఁ
బోకలమారి! నీకుం, జేకూర్పనె దుంతకాతు♦చే గౌరవమున్. ౪౫౦

కం. కనుచా టగునీచే మృతిఁ, గనవలసెన్ నేను శౌర్య♦కలితుఁడ నయ్యున్
దనివారఁ ద్రాగి నిద్రిం,చినద్రాగుడుపోతు పాము♦చేఁ జచ్చినటుల్. ౪౫౧

ఉ. నీకథ నా కొకింతయును ♦ నీ వెఱిఁగింపవు గాక మున్ను, నీ
వేకతనన్ దినేశసుతు♦నిష్టము సల్పఁగ న స్వధించితో
యాకపటాత్ము రావణుని ♦ నాజిని గొట్టి గళంబు కట్టి పె
న్వేకున నిందుఁ దేనె? పృథి♦వీసుతఁ దోడ్కొని రానె పూఁటలోన్? ౪౫౨

కం. పాతాళంబున దాఁచిన, జ్ఞాతనయన్ సాగరమున ♦ మునుఁగుపఱిచినన్
శ్వేతాశ్వతరిం బూర్వము, శ్రీతురగగ్రీవునట్లు ♦ చెచ్చెరఁ దేనే. ౪౫౩

ఉ. ఏ విబుధాలయంబుఁ జన ♦ నెంతయు నర్హుఁడు రాజ్య మేలు సు
గ్రీవుఁడు దాయ గాన నను ♦ మృత్యువుఁ గూర్చుట యొప్పుఁగాక నీ
వీవికటంపు(?)ధర్మని ♦ హింసేతుఁ జేసితి విట్టిసేఁత యో
ర్వానర! యుక్తకార్యమున♦గాఁ దగి దుగ్ర, మహేర్గ మాటచేసు. ౪౫౪

కం. పుట్టినవారికి నెప్పుడొ, గిట్టుట సహజంబ దాని♦కిన్ సగపను నీ
కట్టిఁడిచేఁతకు నుత్తర, మెట్టు వచించెదవొ చూడు♦మీ యుక్తిగ దేన్. ౪౫౫

కం అని నో రెండఁగ శరహతిఁ, దను వెల్లను నెరియ శాఖ ♦ తాళఁగ లేకన్
గనుఁగొనుచు రాము నూరక, వనచరపతి యుండె విగత♦వరతేజుండై. ౪౫౬

రాముఁడు వాలిదూషణములకు సమాధానముఁ జెప్పుట.

సీ. ధర్మార్థయుతము హి♦తంబును బరుషంబు, గా నిచేతనుఁ బయి ♦ కని వచింపఁ
గాంతిఁ బాసినదిన♦కాంతునిపోలిక, సంబువుల్ లేనిమే♦ఘంబురీతిఁ
జల్లారి యున్నవై♦శ్వానరుచందాన, సనసిపైఁ బడినయా♦యగచరేంద్రు
ధర్మార్థగుణసహి♦తముగ రాముఁడు పల్కు, ధర్మార్థకామవి♦ధంబ యెఱుఁగ
తే. లౌకికాచార మెుండెఁ ద♦లంపలేక, బాల్యమున నన్ను దూషింప ♦ ఫలము గలదె
యడుగ వాచార్యసంపృష్టబు♦ధార్యవరులఁ, బలుక నేటికిఁ గ్రోధిచా♦పల్యమునను?
సీ. శైలకాననవన♦సహిత మీయుర్వి, యిక్ష్వాకులదిగ నీ ♦ నెఱిఁగికొనుము
ఇందలిమనుజుల ♦ మృగములఁ బక్షులఁ, బాలింపఁ దూలింప ♦ వారె విభులు
ధర్మకామార్థగ♦తత్త్వజ్ఞుఁడు ఋజుశీలి, నిగ్రహానుగ్రహా♦నిపుణశక్తి
భరతుండు ధర్మైక♦ధరితుండు దీనిని, బాలించు చున్నాఁడు ♦ వాలి నేఁడు
తే. సత్యము నయంబు వినయంబు ♦ శౌర్యమెప్డు, పాలుపాల వసించునో ♦ కాలదేశ
వేది యతఁడు తదాజ్ఞచే ♦ విశ్వమునను, ధర్మరక్షణవాంఛ ని♦స్తంద్రరీతి ౪౫౮
కం. నేనును మఱికొందఱు భూ, జానులు చరియింతు; మెుదఁడు ♦ సలుపఁగఁ జాలున్
హానిని ధర్మంబునకును, నానిశ్చలధర్మశీలుఁ ♦ డవని భరింపన్? ౪౫౯
కం. మేము స్వధర్మము తప్పక, భూమిం గలధర్మహీన♦పురుషుల భరతా
జ్ఞానుమహిమను దండించెద, మేమీ దోషంబు దీన ♦ నెఱుఁగం జెపుమా. ౪౬౦
ఉ. నీవును ధర్మముం విడిచి ♦ నిష్ఠురగర్హితకర్మశాలి వై
యేవగఁగాముతంత్రుఁడవ ♦ యెంతయు ముఖ్యముగాఁగఁ జూచుచున్
భూవిభునీతిఁ దప్పితివి ♦ పోలునె నీ కిది? నీచరిత్రమున్
భావన సేయలేక గురు♦పంబున నన్నుల నేల దూఱెదన్. ౪౬౧
చం. జనకుఁడు నన్ను విద్యలను ♦ సమ్మతిఁ జెప్పినవాఁడు మున్వెరున్
వనచరపేర! ధర్మపథ♦వర్తులకుం దగుతండ్రులే సుమీ
యనుజుఁడు సద్గుణాంచితుఁడు ♦ నౌతనశిష్యుఁడు నాత్మపుత్త్రుఁడున్
దనయునియట్లవారు; వర♦ధర్మము సూక్ష్మ ప్రమాణ మిందుకున్ ౪౬౨
చం. తెరుచర! ధర్మసూక్ష్మమువి♦ధానము రాదెఱుఁగన్ మహాసుధీ
వసులకు నీవియున్, హృదయ♦వాసి సితేశచరాచరాత్మనౌ
పరమశుభాశుభంబులను ♦ బాగుగఁ దాఁ దెలియంగఁ జాలు, నీ
తరమె యథావిధిం దెలియ ♦ ధర్మముతత్త్వము మూఢముష్టిగన్? ౪౬౩
కం. విను నీవు చపలుఁడవు నీ,కును మూఢులు చపలమతులు ♦ క్రూరులు మిత్రుల్
జనుఁడంధునితోఁ జేరిన, జనుఁడంధుఁడు పోలెఁ గనఁగ ♦ జాలుఁడ తగవున్?

కం. నాపల్కుమాటలను, వినుమా పల్కెద స్పష్టముగను ♦ మదిఁ గేవలమున్
గోపంబుచేతనే యభి,శాపంబులు పల్కఁ దట్టఁ ♦ జనకుము సన్నున్. ౪౬౫

చం. నినుఁ బొరిగొన్న కారణము ♦ నే నచియించెద విన్ము సన్ననా
తనవరధర్మమున్ విడిచి ♦ తమ్ముఁడు జీవముతోడ నుండె నా
యన ఘునిభార్య నీస్నుష రు♦మాంగనఁ గూడితి వీవు కాముఁడై
త్తిని దురితంపుఁబద్ధతిని ♦ దీనిని గాఁ పని దేని చెప్పుమా. ౪౬౬

కం. పోవిడిచి ధర్మమార్గముఁ, గేవలదుష్కామి వగుచుఁ ♦ గవలుచును స్నుషన్
యావరజునిసతిఁ బట్టుట, నీవిధి దండింప వలసె ♦ నియ్యెడ నిన్నున్. ౪౬౭

కం. ధర్మంబు విడిచి జనహిత,కర్మాచారంబులకును ♦ గడచ నిగుచున్
నిర్మర్యాదం దిరిగెడి,దుర్మదునకు దండ మొకఁడె ♦ దుర్నిగ్రహ మగున్. ౪౬౮

ఉ. పుట్టితి క్షత్రియుండ నయి ♦ భూరియశోనిధ నాభిరాము న్మే
నెట్టనకీర్తిఁ గన్నయున♦నీపతివంశమునందు నట్టిగా
పట్టిని ధర్మమెంచ కతి♦పాపముఁ జేసిన కాముకృత్ము ని
న్నెట్టులు చూచి చూచి సహి♦యింతు శమింతును నీవ చెప్పుమా. ౪౬౯

కం. తనసుతతోఁ జెలియలితోఁ, దనతమ్మునిభార్యతోడఁ ♦ దగులుకుమతికిన్
వనచరవర! వధ యొక్కటె, వినియుమతం బయ్యె దండ♦విధిశాస్త్రములన్. ౪౭౦

కం భరతుండు రాజు మేమో, ధరణీపునాదేశమునను ♦ ధర్మేతరులన్
ధరఁ దిరిగి యడఁచి యుచితఫు,సరణిన్ శిక్షింతు మార్యజన♦సమ్మతిగాన్. ౪౭౧

కం దుర్జనశిక్షయు ధర్మో,పార్జనమును జేయు చుండు ♦ భరతుఁడు మేమున్
వర్జితతన్మార్గుల మై, కర్తంబు నుపేక్షసేఁగ ♦ కార్యం బగునే? ౪౭౨

ఉ. పావనమైత్రి నామదికి ♦ వానరనాయక! లక్ష్మణుండు ను
గ్రీవుఁడు నొక్కరూప సుమి ♦ శ్రీసుపిదారలు రాజ్యలంబు లా
నీవరశౌర్యశాలి ఘటి♦యింపఁగఁ జాలును నాకు మేలు, నే
నేవిధి నేమిహేతువున ♦ నీతనిసఖ్య ముపేక్ష సేయుదున్? ౪౭౩

కం. వనచరవర్యులసన్నిధిఁ, బొనరించితి నేను బ్రతినఁ ♦ బుణ్యానుపమునన్
ఘనబల! బాస యొనర్చియుఁ, జను నే నాయట్టివాఁడు ♦ చలియింపంగన్. ౪౭౪

సీ. నీవు పాలించున♦నీ శైలధారిణు, లైనవారికు లైనవా ♦ నగును గాదె
దుష్టశిక్షణమును ♦ శిష్టరక్షణమును, బ్రభువైనవారికు నెందు ♦ విధియ కాదె
యనుజునిభార్యాగృ♦హములాదిఁ గొని వానిఁ, గట్టుపుత్రుమతోడ ♦ నెట్ట లేదె
తమ్మునిభార్యను ♦ దగిలినవానికి, శిక్షణం బని ♦ చెప్పఁ బడదె

ఆ. యతనితోడ నేను ♦ నగ్నిసాక్షికముగఁ, జెలిమి సేసి హితము ♦ సేయుటకును
ప్రతిన సేయ లేదె ♦ పల్కి బొంకఁగఁ జన్నె, యే నసత్యమిందు ♦ నెఱుఁగఁ జెపుము.

కం. సన్నుతధర్మోపేతము, లిన్నిమహాకారణముల ♦ నృపకుచరేంద్రా!
నిన్ను వధించుటె ధర్మం, బన్నతిఁ దలపోయుమా మహాబలశాలీ! ౪౭౬

కం. ధర్మ మెఱింగినమిత్రుఁడు, ధర్మచరిత్రునకు నెపుడుఁ ♦ దగు సాయపడన్
ధర్మజ్ఞుఁడ విది నీఖుల,కర్మమునకుఁ బొచితంబు♦గాఁ దలఁపు మదిన్. ౪౭౭

కం. చారిత్రవత్సలంబులు, సూరిజనాంగీకృతములు ♦ సుజనాచరితో
దారము లగుమనుసూక్తులు, వీర! ప్రమాణములు నాకు ♦ వినుమా వాలిన్. ౪౭౮

రాముఁడు వాలికి ధర్మశాస్త్రవాక్యంబులు చెప్పుట.

కం. జనములు పాపముఁ జేసియు, జననాథులచేతఁ దాము ♦ శాసితు లగుచున్
ఘనసుకృతాత్ముల రీతిని, జనుచుందురు నాకవిభుని♦సదనంబునకున్. ౪౭౯

కం. చోరుఁడు చౌర్యముఁ జేసిన, భూరమణునిచేత శిక్షఁ ♦ బొందినయెడ తా దే
నారిఁ బ్రవిముక్తుఁ డగుచునొ, వీరమణీ! పాపమునను ♦ విడువంబడెడిన్. ౪౮౦

కం. దోసముఁ జేసినవారిని, శాసింపఁగ నేరనట్టి♦జనమతి తాఁ డా
దోసమును దాను బొందును, వాసనసుత ధర్మవిధము ♦ నచ్చైన తెలియన్? ౪౮౧

కం. స్థితియుతుం డగుమామాం,ధాతయు శ్రమణుం డొకండు ♦ ధర్మము చెడ నీ
రీతిన పాప మొనర్చిన, నాతని దండింపఁ డా భ♦యంకరలీలన్? ౪౮౨

ఉ. ఎన్నఁగనోలునంత నను♦ధేశ్వరు లారయలేక ధర్మమున్
మన్నిలి కొంద ఱుండియును ♦ న్యాయవిమర్శనవేళ నిండుజా
గ్రత్తు వహించి పాపజన♦కాండములం దగురీతి దండనం
బత్తఁగఁ జేసి పాపనిచ♦యంబు శమింపఁగఁ జేయ రే కపీ. ౪౮౩

కం. కానఁ బరితాప మందకు, మానిత మీవధము ధర్మ♦మార్గముఁ దప్పన్
దీనన్ మాకు స్వతంత్రత, వానరవర! లేదు శాస్త్ర♦బద్ధుల మగుటన్. ౪౮౪

చం. అదియును గాక యొండొకము♦హత్తరహేతువు విన్ము దాన నీ
మది గలసందియంబు నశి♦మన్యువు పాయును నీ వెఱుంగమిన్
బదరుచుఁ గాఱు లాడుట ల♦నంబును నాయెదఁ గిన్కయేనియున్
గొడుకును గాని లేదు కపి♦కుంజర నమ్ముము నాదువాక్యముల్. ౪౮౫

సీ. వల పన్ని యురు లొడ్డి♦నది త్రవ్వి యోదంబు, లేర్పాటు గావించి ♦ యెన్నొయెన్ని
యేనివిధంబుల ♦ నేమృగంబుల నైన, నెదు రుండి యేని మా♦టిడుచు నేని
భయపడి పడియున్నఁ ♦ బరువు వాఱుచు నున్న, సమ్మి నిల్చియు యున్న ♦ నిమ్ముగాను
మా స్వాగంబున నున్న ♦ మాంసాభిలాషులు, మానవుల్ చంపుట ♦ గాన వొక్క

తే. పాప మయ్యెడఁ గలిగెనే ♦ పరమధర్మకోవిదులు వేఁట పో గొక్కో ♦ క్రోఁతి వీవు
నేను క్షత్రియుఁడను గాన ♦ నీవు రణము, సలిపినను జల్ప కున్నను ♦ జంప వచ్చు.

ఉ. చాల వ్రణామయార్తునకు ♦ శస్త్రచికిత్సకునట్లు ధారిణీ
పాలుఁడు దుర్లభం బయిన♦బంధురధర్మము జీవరక్ష భ
ద్రాళియుఁ గూర్చు లోకులకు ♦ నారసి వా రది యెల్ల కుండినన్
బాలన సేయఁగాఁ బ్రభువు ♦ పాల్పడి యుండుట వానరోత్తమా. ౪౮౭

ఉ. కావునఁ జంపరాదు క్షితి♦కాంతునిఁ, దిట్టఁగ రాదు, విప్రియం
బేవిధి నాడ రాదు, పరి♦హేలనముం బచరింప రాదు, త
ద్భూవిభుఁ డొండు చెప్పఁ బనిఁ♦బూని తిరస్కృతు లాడ రా, దిలన్
దేవతలే నరాకృతిని ♦ ద్రిమ్మరు చుందురు ధర్మరక్షకై. ౪౮౮

ఉ. కేవలరోష మూని పరి♦కింపక యింతయు ధర్మసూక్ష్మమున్
వావిరి నన్నుఁ దిట్టితివి ♦ నాల్కకు వచ్చినయట్లు క్రోఁతిరా
జా! విను తాతదండ్రులప్ర♦శస్తవుధర్మము వీడ నైతి, వా
తీవిరి పాయ నన్ను నిఁకఁ ♦ దిట్టెదె తిట్టుము మెచ్చు మెచ్చినన్. ౪౮౯

చం. అనుచును రామభద్రుఁ డిటు ♦ లాడినవాక్యము లాలకించి యా
వనచరవల్లభుండు నృప♦వల్లభదోషము లేమిఁ జూచి తా
మనమునఁ జాలఁ గుందెఁ గొఱ♦మాలినకాఱులు ప్రేలితిం గదా
యనఘు నటంచు, ధర్మవిధి♦యందు సునిశ్చితుఁ డౌచు నిట్లనున్. ౪౯౦

వాలి రామునివాక్యంబుల సమాధానపడి తన్ను క్షమింప వేఁడుట.

శా. రామా! నీ విపు డాడినంతయు యథా♦ర్థం బయ్యె సందేహ మం
దేమాత్రంబును లేదు మాదృశులు నే♦హీనాళులే నిన్నుఁ బోల్
ధీమత్పుణ్యుల మాఱు పల్కఁగను శ♦క్తిస్ఫీతు? లజ్ఞాని నై
యేమేమో యనినాఁడ మ్రొక్కెదను దం♦డ్రీ! నన్ను మన్నింపవే. ౪౯౧

ఉ. నీ వనఁ గేవలుండవె వి♦నీతుఁ డెవ్వం బరమార్థతత్త్వధీ
కోవిదతల్లజుండవు న♦కుంఠితకారణకార్యసిద్ధులన్
నీవరబుద్ధి యెప్పుడు సు♦నిశ్చయముం గడుసుప్రసన్నమున్
దేవర! నన్ను బోఁటులె మ♦తిన్ నినుఁ దప్పులు పట్ట నేర్పరుల్? ౪౯౨

కం. ధర్మముల నేమి చేయక, ధర్మములం జేసి యన్నా♦ధర్మేతరదు
ష్కర్ముఁడ నైతిని నన్నున్, శర్మద! ధర్మోక్తిఁ గరుణ ♦ శమియింపఁ గదే. ౪౯౩

ఉ. క్రుంగ నెడంద నే నిటులు ♦ కూలుటకుం, బ్రియదార తారకై
యంగద లేదు, బాంధవుల ♦ కై రవయేని యు నంగలార్ప, హే

మాంగదు నాదుముద్దుసుతు ♦ నంగదు లోనఁ దలంచినంత నా
కుం గలదుఃఖపాటు రఘు♦కుంజర యే మని చెప్పఁ జాలుదున్. ౪౯౪

వాలి యంగదుని రామునకు నప్పగించుట.

ఉ. ఒక్కఁడె నాకుఁ బుత్త్రుఁడు, గు♦ణోత్తముఁ డాతఁడు, నే న దెంతయో
ముక్కున నాలనంబులను ♦ మానుగఁ బెంచితి, నిప్పు డిట్లు నే
దిక్కఁటి నేల వ్రాలఁ గని ♦ దీనతఁ బోయెడి తండ్రి యంచుఁ దా
స్రుక్కునొ వీతనీరసర♦సుంబలె నంచును దల్లడిల్లెడిన్ ౪౯౫

చం. మరగినవాఁడు నాచనవు ♦ మానఁ డొకప్పుడు నాదుపోష్య, నా
కరయఁగ నొక్కఁడే తనయుఁ ♦ డాతఁడు బాలుఁడు, దాఁకుడప్పులన్
నెరవుగఁ దానుగా నెఱుఁగ♦నేరఁ, డిఁక కేగిఁ బట్టి పోఁపునో,
ధరణిప నీవ దిక్కు, విను ♦ తల్లియుఁ దండ్రియు నీవ వానికిన్ ౪౯౬

కం. ఉంపుము సమానురాగం, బింపుగ నంగదునియందు ♦ నిపతనయునిపైఁ
ద్రుంపుము పాల న్మంపుము, పంపుము కార్యముల నీవ ♦ పనిమగుణాఢ్యా! ౪౯౭

కం. భరతునిపై లక్ష్మణుపైఁ, బరఁగించెదు నెట్టిప్రీతి ♦ భద్రగుణా! భా
స్కరసుతుపై నంగదుపైఁ, బరఁగింపఁగవయ్య యట్టి♦పరమప్రీతిన్. ౪౯౮

ఉ. భాసురశీల తార సుత♦పస్విని నాయొనరించినట్టి యా
దోసముచేతఁ దాను గృత♦దోషయ భానుజుపట్ల, దాని పై
యీనున భానునందనుఁడు ♦ హీనతఁ జూచుచు సానమానఁగా
నాసలిఁ జేయకుండఁగ ద♦యాపరతన్ నియమింపు మాతనిన్. ౪౯౯

ఉ. మీకు నణంగి క్రమ్మరుచు ♦ మీ హృదయంబు నెఱింగి కొల్చినన్
మీకరుణాబలంబునను ♦ మేదిని యేలుట చెప్పనేల? యా
నాకపదంబు నైన సము♦పార్జన సేయఁగఁ జాలి యుండు, నో
శ్రీకర! పంకజాక్ష! యిఁగ ♦ సిద్ధము సత్యము నే నెఱుంగుదున్. ౫౦౦

చం. నలినదు పోకు పోకు మని♦వార్యుఁడు నామిఁ పటంబుఁ దాని దాఁ
బలుగఁగఁబోలెన్ వచించినను ♦ బాయక నీపలునన్ రఘూత్తమా!
కలవను పాప నాకె గోసి ♦ కాంట దివాకరసూతితోడ నేఁ
పెలుచన యుద్ధముం బలవ ♦ నే చనుఘంచితి జానకీశ్వరా! ౫౦౧

కం. అని ప్రొక్కి యూరకుండిన, విని రఘుకులదీపకుండు ♦ విశ్రుతధర్మం
బున నెసఁగుసూక్తులను నా, వనచరనాయకుని శాంతి♦పఱుచుచుఁ బలుకున్.

రాముఁడు వాలిని సమాధానపఱచుట.

సీ. వగవకు మయ్య యో ♦ వనచరాధీశ్వర!, యీవిషయంబున ♦ నించు కేని
మానిమిత్తంబుగ ♦ నైనఁ జింతింపకు, నాత్మకు నై యేని ♦ యడల వలదు
నీ వకృత్యంబున ♦ నిష్ఠుఁడ వౌటఁ బ్రా,యశ్చిత్త మేను జే♦యంగ వలసెఁ
గారణం బున్నను ♦ గార్యంబు గలుగును, గారణం బీవ య♦కార్యపరత
తే. నేను గార్యంబు నిన్ను దం♦డించుకతన, దండితుండయి దండ్యుండు ♦ దండనీతి
దండనము సేయునట్టి యా♦తండు నిరయ,పథమునను బోరు నిర్ధూత♦పలితనూజ.
ఉ. చేసితి వీ వకార్యమును ♦ జేసితి నేను సమగ్ర దండముం
బాసితి వీవు పాపమును ♦ బాధవినిర్గలశుద్ధరూపముం
భాసురధర్మసద్గతిని ♦ బాయక పొందెద వింక దీని కా
యాసము నీను రోసమును ♦ నందకుమీ, విధి దాఁట శక్యమే. ౫౦౪
కం. అంగదునిఁ గూర్చి నీమది, నంగద వహియింపఁ బోకు♦మా నీకొమరుం
డంగుగ నీ కెట్టులొ యా,భంగియ రవిజునకు నాకుఁ ♦ బరమప్రీతిన్. ౫౦౫
చం. అనవుడు ధర్మమార్గచరి♦తాగ్రణి రాముని సాదువాక్యముల్
విని మదిఁ గొంకుఁ బాసి హరి♦వీరుఁడు పల్కు మహానుభావ! త్వ
త్సునిశితమార్గణాగ్ని ననుఁ ♦ జూఁడుటఁ జెల్వ దొంఱంగి లెట్టితిం
నను క్షమియింపవయ్య రఘు♦నందన! యింద్రసమానవిక్రమా. ౫౦౬

వాలిస్మృతి విని తార కిష్కింధ వెడలి వచ్చుట

కం. అని ప్రత్యుత్తర మేమియు, నన లేకాన్నృపునహేతు ♦ నగుసూక్తులకుం
బెను వగుమూర్ఛయుఁ గ్రమ్మఁగ, వనచరనాథుం డవనేలఁ ♦ బడియుండె వ్యథన్.
కం. పెల్లుగశిలాద్రుహతిఁ బడి, కెల్లను గడు నొచ్చి బాణ♦కీలితతనుఁడై
త్రెళ్లుట నడుగులపటిమయు, నల్లఁగఁ బడియుండె వాలి ♦ శరవేదనచేన్. ౫౦౭
సీ. అక్కడ రామబా♦ణాహతిఁ జనభర్త, వాలియుట విని సహా♦స్సృత యగుచుఁ
దార దుస్సహశోక♦భారంబునను భయ,వేగానఁ గిష్కింధ ♦ వెడలి వచ్చె
నంగదపరివార ♦ మగుకీశవర్గంబు, చాపపాణిని రామ♦చంద్రుఁ జూచి
బెదరి నల్దిక్కులు ♦ చెదరి పాఱి వేగ, హతయూథపంబు మృ♦గాళివోలె
తే. వారలను రామబాణాను♦బద్ధు లట్లు,పఱచువారలఁ గని తార ♦ పలికె నిట్లు
లన్నఁ జంపించె బిన్న రా♦జ్యంబు కొఱకు, నేల మీ రీభయంబు హ♦రీంద్రులార!
కం. ఇన్నాళ్లు మీర లెల్లను, నన్నెలింపాధిసాధు♦నాథుజు నిత్యం
బు న్నెఱిఁ బలసి భజించియుఁ, జన్నె యిపు డిట్లు పఱచ ♦ నేలగుహాలకుసా. ౫౧౧

వానరులు తారకు వాలిపాటు దెలుపుట.

చం. అను పతివాక్యముల్ విని వ♦నౌకసు లెల్ల సయుక్తికంబుగా
ననిరిటు జీవపుత్త్రి! యిటు ♦ లర్థ్వముగా దరు దేరఁ, బొమ్ము, నీ
తనయునిఁ గాచుకొ, మ్మకట ♦ దండధరుం డిటు రామరూపి యై
వనచరనాథు దూరతల♦పాతిశరంబులఁ గూల్చె దేవెరీ! ౫౧౧

కం. గుండ్రాల నడిచి చెట్టులఁ, దీండ్రంబుగ మోఁది వాలి ♦ దేఁకువతోడన్
గొండ్రిల్లుచుండ రాముఁడు, వేండ్రపుఁబవినిభశరములు ♦ వేయుచుఁ గూల్చెన్.

కం. వాసవసన్నిభతేజుఁడు, వాసవి యటు గూలఁ జూచి ♦ వారనిభృశసం
త్రాసమున నెల్లక్రోఁతులు, దూసిరి పురముఖముగాఁగఁ ♦ దొట్రిలఁబడుచున్.

కం. గవఁకుల నెల్లెడఁ గాపిడు, మవధానమునం జరింపు ♦ మంగదు సద్వై
భవమున నభిషేకించిన, సవురుగ భజియించు నెల్ల♦శాఖామృగముల్. ౫౧౨

ఉ. ఓరుచిరాననా! యిచట ♦ నుండుట నీకు నభీష్ట మేని చే
కూరుఁ బ్రమాద, మెట్లనినఁ ♦ గ్రోఁతులు భార్యలు లేనివారలున్
దారలు గల్గియుం బరుల♦దారలఁ గోరెడివారు వచ్చి యీ
యూరను నిండు వారు మును ♦ పూర్వపలింపఁగఁబడ్డవారితోన్. ౫౧౩

కం. వారికిని నూరివారికి, వారనికలహంబు లెప్పుడు ♦ వర్తిలు ననుచున్
వారికిఁ దోఁచినగతి నను,వారికి నల్పాంతరగత♦వానరతతికిన్. ౫౧౪

తే. చారుహాసిని వచియించెఁ ♦ గారియంబు
నరసి తనకును బ్రతిరూప ♦ మైనభంగి
వాడువాఱినమొగముతో ♦ వఱద కట్ట
బాష్పములు చేలచెఱఁగునఁ ♦ బాపికొనుచు. ౫౧౫

ఉ. అక్కట యట్టిభర్త మహి♦తాత్ముఁడు వానరసింహమూర్తియే
దక్కక నాకుఁ బోయె నఁట ♦ ధారిణిరాజ్య మిఁ కేల? నాకు నిం
కెక్కడిపుత్త్రకుండు? తను ♦ వేటి? కివా నను నుద్ధరించెడిన్?
జక్కఁగఁ బోయెదన్ నృపతి♦సాయకవిద్ధధవాంఘ్రిమూలమున్. ౫౧౬

తార వాలిం జేరఁ బోవుట.

సీ. అని విలపించుచు ♦ హస్తతలంబున, మొగిఁ దల తల బొమ్ము ♦ మోఁదికొనుచుఁ
జనుదెంచి దానవ♦సంహతిసమవర్తి, సమరానివర్తిని ♦ స్వరుసమూహ
ముల వాసవుఁడు శైల♦ములఁబోలెఁ గొండల,మీటువానిని గాలి ♦ మీఱుజవముఁ
గలవాని మేఘౌఘ♦కంఠారవమువాని, సమరనాయకవిక్ర♦మాభిరాము

తే. శూరపాతితు శూరుని ♦ వైరినినద, మణఁచుభీమగళారవు ♦ నంత నంతఁ
జూచి సంధులు ప్రిదులంగ ♦ స్రుక్కిపడుచుఁ, జేరఁ జనుదెంచె వానర♦వీరుకడకు.
ఉ. ఓలిని వృష్టిపిమ్మటను ♦ నొప్పెఱు మేఘముఁబోలువాని, శా
ర్దూలము మాంసహేతువున ♦ రూక్షముగా వధియింప నేలపైఁ
గూలినసింహమో యనఁగఁ ♦ గూలినవానిని, నాగకారణ
వ్యాలవిరోధినిర్మథిత♦హారిసవేదిక చైత్యసన్నిభున్. ౫౨౦
కం. వాలి ననుత్తమచాపము, ప్రాలంబము గొనినరాము ♦ రామానుజు భూ
పాలురచెంగట నిలిచిన, వాలిసహోదరునిఁ గాంచె ♦ వరశుభమతియున్. ౫౨౧
ఉ. వారి నతిక్రమించి నిజ♦వల్లభుఁ జేరి శరైకవిద్ధుఁ డై
ధారిణిఁ గూలియున్నపతిఁ ♦ దన్వి గనుంగొని దుస్సహార్తిదు
ర్వారమునన్ ధరం బడి భ♦రం బగునిద్రను మేలుకొన్నయ
న్నారినిబోలె లేచి ప్రియ♦నాథ! మనోహర! యంచు నేడ్చుచున్. ౫౨౨
ఉ. దారుణమృత్యుపాశములఁ ♦ దద్దయు సందితుఁ డైనపెన్నిటన్
సారెకుఁ జూచి యేడ్చుపది♦నన్ సుకుమారుఁ గుమారు నంగదున్
సారసమిత్రసూతి గని ♦ సైఁపఁగరానిమహార్తి దుఃఖకూ
పారమునందు మున్గెఁ బయి♦పై నరుదేరఁగ వేఁడిబాష్పముల్. ౫౨౩

తారావిలాపము.

ఉ. దారుణబాణతాడితు మ♦దద్విగదాభు మహేంద్రతుల్యునిన్
దార భృశార్తిభారపరి♦తప్తమనోంబుజయై హృదీశునిన్
జేరి కవుంగిటం బొదివి ♦ చెట్టు సమూలముగాఁగఁ ద్రెళ్లిన
ట్లారమణాంగయష్టిపయి ♦ హా యని వ్రాలె విలాపయుక్తయై. ౫౨౪
సీ. ఏపాటిరణముల ♦ నేపారునీ కిట్టి,పాటబ్బెనే నేఁడు ♦ ప్రాణనాథ
యసపరాధిని నేను ♦ హా యని పలవింప, బదులు మాటాడవే ♦ ప్రాణనాథ
నాదోష మే మొకో ♦ నాయకా! నన్నిట్లు, పాసి పోవఁగ నీకుఁ ♦ బ్రాణనాథ
యేమాత్రమైన నీ ♦ కెదు రాడి యెఱుఁగ నా,పాపమా కోపమా ♦ ప్రాణనాథ
తే. ప్లవగనాయక లే లెమ్ము ♦ పరమతల్ప,మందు శయనింపు, భూపతు ♦ లెందు నేని
కటికి తాలను బండుట ♦ గలిగె నొక్కొ, యెట్లు లేనోర్చుదాన నీ ♦ విట్టులున్న.
కం. ఎంత ప్రియ మొక్కొ ధరణీ,కాంతపయి నీకు ధరణి♦కాంతా! యిటు నేఁ
జెంతన యుండఁగఁ జచ్చియు, నింతయుఁ గవుఁగిలిని విడువ ♦ విది యర్వంబే ౫౨౬
కం. సురపురి తెరువున ధర్మ,స్థిరగతి! కిష్కింధఁబోలు ♦ శ్రీపురి నీకుం
దొరకెనొకో కా దేనియుఁ, బరమశుభాస్పదము దీనిఁ ♦ బాయఁగఁ దలఁతే. ౫౨౭

సీ. ఇంక నెవ్వరిఁ గూడి ♦ యెలమి మై విహరింతు, నారామతలములఁ ♦ బ్రాణనాథ
మధుగంధిసుమముల ♦ మన్నించి నా కింక, నిచ్చువా రెవ్వరు ♦ హృదయనాథ
ప్రాణేశ్వరీ యని ♦ పరమసంప్రీతిని, బిలుతు రిం కెవ్వరు ♦ లలితరూప
యెప్పుడు వచ్చునా ♦ హృదయేశుఁ డని తమి, నెదు రెవ్వరికిఁ జూతు ♦ విదితయశుఁడ

ఆ. నాదు నాశ లెల్ల ♦ నాశనం బయ్యెనే, సంతసంబు లెల్ల ♦ సమసి పయ్యె
దేవ నిన్నుఁ బాసి ♦ దిక్కటి గీన నై, మూలయింట నేను ♦ మూల్గ వలసె. ౨౭

సీ. *ముగిసెనా నేఁటితో ♦ జగిమీఱ సొగసారఁ, నీతో డవిహరించు ♦ నీటు లెల్లఁ
దీఱెనా నేఁటితోఁ ♦ దియ్యనిమురిపంపుఁ, బలుకులు నీతోడఁ ♦ బలుకు టెల్లఁ
గ్రుంగెనా నేఁటితో ♦ రంగారు నీరూపు, భంగికై మదిలోనఁ ♦ బొంగు టెల్ల
సమసెనా నేఁటితో ♦ సరినెలంతలచేత, నల నొప్పఁ గనుగౌర ♦ వంబు లెల్ల

ఆ. నెవ్వ రిపుడు నాకు ♦ సంతసంబు లొసఁగ, పొగరు పడుదు నిట్టు ♦ లగు టెఱుంగ
నాదు గర్వ మడఁప ♦ నానాథ నీ కిట్టి, పాటు గూర్చె నేమొ ♦ పాపబ్రహ్మ. ౨౮

సీ. *నాసుఖదుఃఖముల్ ♦ నానాథ! తనవిగా, నెంచి పాలించెడ ♦ రెవ్వ రింక
ననునానాగతములు ♦ మన సిచ్చి మచ్చిక, నెవ్వనితో సచి ♦ యింతు నింక
నెవ్వరిఁ గనుఁగొని ♦ యెల్లవారును నన్ను, నిచ్చ మన్నించెద ♦ రింక మీఁద
నెవ్వని ప్రాపు నే ♦ నెడ నెప్పు నిర్భయ, ప్రవృత్తిమై విహరింతు ♦ నింక మీఁద

ఆ. నెవనిసుఖముకొఱకు ♦ నెలుకువై జీవింతు, నెవనిసుఖముఁ గోరి ♦ యింక నుందు
నెన్నొ యిన్ని యూస ♦ లే వేవియో యుండె, నేఁటితోడ నెల్ల ♦ నేలఁ గలసె. ౩౦

కం. నీయట్టి విభుఁడు నన్నుం, బాయుచు నీగుఱికఱాలపైఁ ♦ బడి యుండన్
జేయితునుక లై పోదు, నాయుగ్రహృదయం బిదెట్లు ♦ నాశము కాదో. ౩౧

కం. తమ్మునిఁ బురి వెడలంగాఁ, గ్రమ్మని పట్టించి వాని ♦ పొలఁతిని బలనం
తమ్ముగ నేలితి దాని ఫలమ్మిటు గుఱువంగ వలసె ♦ లాలితరూపా. ౩౨

కం. నీమేలు గోరి పలుగఁ, బ్రావిరా! హితమాటలేద ♦ హీనుల నిడి తే?
వ్యామోహంబున నన్నె, ఛీ మాటాడకు మటంచుఁ ♦ జక్కొట్టితిగా. ౩౩

ఉ. మానితరూప! యాపనస ♦ మంచితదక్షుల దేవకాంతలన్
మానద! తావకీనలస ♦ మానసునోహరకాంతిఁ జేప్ట నావ
ధీనలఁ జేసికొంచు సుమ ♦ తీ! తమి నేల వె? యిన్నినాళ్ళు నన్
వానరనాథ! యేలి తగ ♦ వా యిట నొంటిగ డించి పోవఁగన్. ౩౪

ఉ. వారణసత్త్వ పోవలదు ♦ వద్దని నే బతిమాలుచుండినన్
నా పలుకు నాదరింపక ♦ యాచము నాఁకిసయట్లుగ బలా

త్కారముగాఁగ నీడ్చి సవి♦ధంబునఁ బోరికి వచ్చి నప్పుడే
యారసి జీవితాంతకర ♦ మంచు నెఱింగితి నీకుఁ గాలమున్. ౫౩౫

ఉ. మానసమందు దుఃఖ మను♦మానట యొఱుంగను, దైన్య మెట్టిదో
యేను దలంప నింద నుక ♦ నెట్టి దటంచును నీదు మన్ననన్,
దీనత నెల్లకాల మిఁకఁ ♦ గీఱని దుఃఖముచేఁ గృశించుచున్
వానరనాథ! యొల్లు విధ♦వాత్వము దిక్కఱి నే సహించెదన్. ౫౩౬

ఉ. రార కుమార! నీజనకు ♦ రన్యగుణాకరు నగ్గనిక్కఁగ
న్నారఁగఁ జూడరా యిపుడె ♦ హా యిదె చూడ కడపటిది, యింక నీ
కోరిన యేని నీదు జన♦కుం గను భాగ్యము లేదు తన్న, నీ
వేరిని నాయనా యనుచు ♦ నింకను బిల్చెదవురా కుమారకా. ౫౩౭

ఉ. చూడుము వీఁడె యంగదుఁడు ♦ సూరకులాగ్రణి! సౌఖ్య మెన్నఁడున్
వీడినవాఁడుకాఁ డెట్టి♦ వేళల నోముచుఁ బెంపఁ బెర్గె, వా
యోడెడి నీదుముద్దు, యయ♦యో కడుఁగోపిని బిట్టతండ్రి, నే
జాడను గొల్చువాఁడొ, కపి♦సత్తము! యేగతిఁ బట్టి పోవునో? ౫౩౮

చం. అని పతిమీఁద వ్రాలి ప్లవ♦గాధిప! యిట్టిదె నీసుతుండు నీ
కను లొకయింత విచ్చి కనఁ♦గాఁ దగదే? యిటు లేల యేడ్వ నా
యన! యని తేర్ప రాదె? శిర ♦ మానట మూర్కొన రాదె? దూరముం
జనియెద పొక్కమాట కడ♦సారికిఁ జెప్పఁగ రాదె బుద్ధిగన్. ౫౩౯

చం. కటకట నిన్నుఁ జంపి ఘన♦కార్యము చేసెను రామభద్రుఁ, డి
చ్చట దిననాథసూతియొడఁ ♦ జల్పిన బాసను దీర్చి యప్పు డ్ర,
స్ఫుటముగ నీఁగె; సూర్యసుత! ♦ సూడు దొలంగఁగ నన్నుఁ జంపి తిం
కిట రుమతోడ రాజ్యరమ ♦ నేలుము భీతి తొలంగి హాయిగన్. ౫౪౦

కం. వల్లభ యిదె నీపెక్కురు, వల్లభ లిట నేడ్చువారు ♦ వల్లభ యనుచున్
బల్లెత్తి మాట యొక్కటి, సల్లాపింపంగ రాదె ♦ చతురమనీషా! ౫౪౧

చం. అనవుడు వానరీచయము ♦ లంగదుఁ గ్రుచ్చి హృదికిఁగూర్చి యి
ట్లనియెఁ గపీంద్ర! ముద్దుసుతు ♦ నంగదునిన్ గుణసన్నికృష్టుఁ జ
య్యన విడనాడి పోవఁ దగు♦నా పరదేశము కివ్వు పోవుచో
వనచరనాథ! నీకు నిది ♦ భావ్యము గాదు తలంచి చూడుమా. ౫౪౨

సీ. వీర! పుత్రుని నన్ను ♦ విడిచి దీర్ఘప్రవాసంబు పోవఁగ నీకుఁ ♦ జన్నె చెప్పుమ
యటు పోవఁ దప్పేమి ♦ యాచరించితి మెుక్కొ, నేనైన సుతుఁడైన ♦ నిర్మలాత్మ

నేఁ బ్రమాదంబున ♦ నేరంబె చేసిన, క్షమియింపవే నన్నుఁ ♦ జారుశీల
నీచరణంబుల ♦ నే నిదె వ్రాలెదఁ, గరుణింపవే నన్నుఁ ♦ గపివతంస
తే. యనుచుఁ గరుణంబుగాఁ దక్కు ♦ వనచరీద
యంబుతోఁ దార యేడ్చుచు ♦ నటమటించి
పరమనుతశీల తనప్రాణ ♦ భర్తదాపు
నంద ప్రాయోపవేశంబు ♦ నందఁ దలఁచె. ౫౪౩

హనుమంతుఁడు తార నూరార్చుట.

కం. తారాపథమును బాయుచుఁ, దార ధరాస్థలిని రాలు ♦ తద్విధమున నా
తారాధిపతుల్యాసన, తార ధరఁ ద్రాల హనుమ ♦ తరుణికి ననియెన్. ౫౪౪
ఉ. మానిని యేల యేడ్చెదవు ♦ మానుము, దేహి కెఱింగి యేని య
జ్ఞానముచేత నే నతఁడు ♦ సల్పు సుకర్మమె హేతుభూత మై
మానక మేలుగీళ్లను స ♦ మంచితరీతిని నాతిరిక్త మ
న్యూనముగాఁగఁ గూర్పఁ జను ♦ నొక్కట నాపరలోకసీమకున్. ౫౪౫
చం. మగువరొ నీటిబుగ్గకు స ♦ మానము దేహము లెల్లవారికిన్
వగవఁగ నీకు నీవ తగు ♦ పద్ధతి, యన్యుల కేల యేడ్చెదో?
తగఁ గడుదీన వీ వితరు ♦ దైన్యము కై యనుకంప మందెదే?
జగమున నెవ్వఁ డెవ్వనికిఁ ♦ జారుమతీ! పలవింపఁ జెల్లెడిన్? ౫౪౬
ఉ. బాలకుఁ డంగదుండు పరి ♦ పాలకురాలవు నీవ వానికిన్,
బాలిక జీవపుత్రకవు ♦ భావిశుభార్థము లెల్లఁ గూర్పఁగాఁ
జాలుదు నింతమాత్రమును ♦ స్వాంతమునం దలపోఁత మాని యి
ట్లేల శరీరముల్ విడువ ♦ నెంచెదు? దుఃఖము తెల్విఁ బాపెనే? ౫౪౭
ఉ. భూతలమందు భూతములు ♦ పుట్టుట గిట్టుట రెం డనిత్యముల్
పూతమనీషిణీ! యెఱుఁగ ♦ వో, యిటు గావున నౌర్ధ్వదైహికం
బై తగు సచ్ఛుభంబులనె ♦ యర్థము సేయఁగ, నైహికక్రియా
జాతము సేయ రాదు పర ♦ సౌఖ్యముఁ గూర్పఁగ నెంచువారికిన్. ౫౪౮
చం. హరివరకోటి నేలెను స ♦ హస్రములం బ్రయుతార్బుదంబులం
బరమమతిన్ స్వకీయులను ♦ మన్చెను బెక్కువిధాల, ధర్మత
త్పరుఁ డయి శాస్త్రదృష్టశుభ ♦ తత్త్వవిధిజ్ఞత సామదానశాం
తిరతిఁ జెలంగి వీడెను క్షి ♦ తిం గపినాథుఁడు దుఃఖ మేటికిన్. ౫౪౯
కం. అంగదునకుఁ గపిభల్లుక, పుంగవులకుఁ గీశరాజ్య ♦ మునకున్ నీ వో
యంగన! దిక్కఁక నీపై, సంగతిగా నిలిచినదియ ♦ సకలభరంబున్. ౫౫౦

కం. మానుము శోకము మెల్లగ, మానిని! నీసాయమునను ♦ మానితగతి నీ
సూనుఁడు రాజ్యము సేయ మ,హానందము నందఁ గలుగు ♦ నడలకు మిట్టుల్.
కం. ఏమినిమిత్తము సంతతి, భూమివయిం గనఁగఁ గోరుఁ ♦ బురుషుఁడు నేఁడో
భామా! యది ఘటియిల్లెను, భూమిపునకుఁ జేయుఁగాక ♦ పుత్త్రుఁడు క్రియలన్.
కం. తీరిచి కపిపతికిని సం,స్కారము సుతు రాజ్యమునను ♦ స్థాపించి వెతల్
దూరంబుఁ జేసె దనవుడుఁ, దార హనూమంతునకును ♦ దా ని ట్లనియెన్. ౫౫౩

→ తార హనుమంతునకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట. ←

కం. వినుమీ యంగదసన్నిభ,తనయశతముకంటె శౌర్య♦నను(డై) సమరా
వనిఁ ద్రెళ్లిననావల్లభు,తనువు కవుఁగిలింత వరము ♦ తథ్యము కీశా! ౫౫౪
ఉ. ఎవ్వతె నయ్య నేను బ్లవ♦గేశ్వరుసంస్కరణంబు దీర్పఁగా?
నెవ్వతె నయ్య నంగదుఁ గ♦పీశ్వరరాజ్యమునందు నిల్పఁగా?
నవ్విధు లెల్లఁ దీర్పఁగ స♦మర్థుఁడు చూ(డ)సతంద్రి యింక, నే
రవ్వయు నాకు నేమిటికిఁ ♦ బ్రాణధవుం డరుగంగ స్వర్గమున్. ౫౫౫
తే. అంగదునివిషయంబున [illegible] నేను!
యేను యోజింపఁ దగి[illegible] లేదు
కొడుకునకుఁ దండ్రి యే [illegible] బంధు
వరయ జనయిత్రి గా [illegible] రివతంస. ౫౫౬
కం. పరమునకే నిహమునకే [illegible] సంశ్రయముకంటె ♦ నత్యుత్తమముల్
బరికింప లేదు నేనిఁక, [illegible] ముఖనిహతుశయ్య ♦ నగుఁ బండ ననన్.

→ { వాలి సు[గ్రీ]వుతోఁ దాను జేసినయపకారము [క్షమింప]వలెనని చెప్పుట. } ←

కం. అంతట గుట్టునుఱునఁ [illegible] కాంతుఁడు శ్వాసంబు మెల్ల♦గాఁ బుచుచ్చుఁ దాఁ
జెంతను గనె నంగదుఁ దను,పాంతంబునఁ బ్రాప్తవిజయు ♦ నర్కాత్మభవున్.
సీ. కని స్పష్టమైనవా♦క్కున స్నేహపూర్వంబు,గా నిట్టు లను దివా♦కరతనూజ
సుగ్రీవ! నీపయి ♦ సూడు చాటితి నని, యనఘ దూషింపకు ♦ మయ్య నన్ను
భావిఫలం బట్లు ♦ పట్టి యీడిచి బలా,త్కారంబుగను దెల్వి ♦ తలఁగఁ జేసె
మనమిద్దఱమునొక్క♦మాటుగా సౌభ్రాత్ర,మునఁగూడిసుఖయింప♦మొనయదయ్యెఁ
తే. దమ్ముఁడా! దైవకృత మది ♦ దప్పఁ జేయ, మనకు శక్యమె నేనింక ♦ మనఁగఁ జాల
నీవనేచరరాజ్యంబు ♦ నెలమి నీవు, కొమ్ము పాలించుచుండుమీ ♦ నిమ్మళముగ.
కం. జీవితమును రాజ్యంబును, శ్రీవైభవముల్ ధరిత్రి ♦ త్రిజగద్వినుతం
బై వఱలినసత్కీర్తియుఁ, బో విడిచి చనువాఁడ నుగుణ♦భూషణ దివికిన్. ౫౬౦

వాలి సుగ్రీవునకు నంగదు నప్పగించుట.

ఉ. ...గనస్థయందు నెది ♦ యేనియు దుష్కర మేను జెప్పినన్
...శ్రీవు సేయఁ దగు ♦ ష్ఠావర! కంటివె బాలుఁ బ్రాజ్ఞునిన్
...గాప్పచయ♦సూషితవస్త్రుని సౌఖ్యపాత్రు స
న్మోడముః ...నే నెపుడు ♦ ముద్దుగఁ బెంచిన చిన్ని బాలకున్. ౫౬౧
తే. అంగదుని నాఁ ...ను నా♦ప్రాణములకు, మిన్న యగువాని నన్న! నీ కన్నకొడుకు
నట్లు సాఁకఁ గ ... స♦మ్మస్తవశల, దాతవును భ్రాత వీవె నా♦తనయునకును.
చం. భయపడునట్టిచోల ... ♦ బాపుము వానికి, విక్రమంబునన్
రయగతి నీకుఁ దుంగ్యఁ... ...రంబున రాక్షసపాళిఁ ద్రుంప దు
ర్జయుఁ డయి నీదుముంగట ... క్కాలుఁ జుమీ, యనురూపకర్షసం
చయములు వీఁడు సల్పు, రణ ... ముఁడు జంకఁ డొకించు కేనియున్. ౫౬౩
సీ. అనఘ సుషేణుని♦తనయ యీతా ... గా, శాస్త్రార్థనిశ్చయ నిష్ఠి♦తాత్మ సుమ్ము
ఔత్పాతికజ్ఞాన♦మందుఁ బండితురాల ...మిని షే ని ♦ పలికినట్టి
పని యవశ్యము సల్పు♦వలయును గొంకక ... టికి నీ♦యింతి చెప్పి
నట్టిదేదియుఁ దప్ప ♦ దయ్యె యిం కొక ... ట్రిప. ...దిఁ ♦ బదిలపఱుపు
తే. రాముకార్య మవశ్యక♦ర్తవ్య మె... వుడు, శంకయె... మను లేక ♦ సలుపు మీవు
చేయకుంట యధర్మంబుఁ♦జే ... తనుటియు, నవమ... తనుచుని♦న్న పుడ చంపు
ఉ. నే మరణించి సంతిట ... స♦నేచరవల్లభ! శ్రీదొ... దాఅం
దామము దివ్య ... యిది ♦ దాల్చి వధింపుము ... శత్రులన్
శ్రీమహితం బుదార మయి ♦ చెల్వగు కాంచనమ ... యిద్ది, నా
నామహిరాత్మజుండను గ్ర♦హార్దితచంద్రుఁడువోలె ... సుఁ డై. ౫౬౫
కం. తనయగ్రజువచనంబుల, ఘనతరశాంతంబుఁ దాల్చి ♦ కాంచనమాలన్
గొనిరొ ననుజ్ఞాతుం డై, తనుజాతునిఁ జూచి వాలి ♦ తగ నిటు పల్కెన్. ౫౬౬

వాలి యంగదునకు నీతి దెల్పుట.

తే. దేశకాలంబు లెఱిఁగి వ♦ర్తింపు కొడుక, క్షమ వహింపి ... ప్రియాప్రియ♦సంగతులన
సౌఖ్యదుఃఖంబులోగ్చిత♦త్సమయములను,వలనుమీఱఁ ... గ సుగ్రీవు♦వశుఁడవగుము
కం. నాపట్ల నీవు చనవుం, జూపుచు వర్తించి నట్లు ♦ సుగ్రీవు ... నెడం
జూపి చరించిన నానలెఁ, జేపట్టుచు లాలనంబు ♦ సేయఁ ...డు నిన్నున్. ౫౬౭
కం. ఈతనియహితులతోడను, నీతనిశాత్రవులమిత్ర♦బృందము ...తోడన్
రీతిచెడి మైత్రి సేయకు, మీతనికార్యములు సేయు ♦ మెం ... తయు దాంతిన్. ౫౬౮

కం. చేయకుము యతిస్నేహము, చేయకు మస్నేహ మెపుడు ♦ చెడు గీరెండున్
బాయక యెన జాగరూకత, నాయన! మధ్యస్థపథము♦నన్ వర్తిలుమా. ౫౭౦

వాలి మరణించుట.

కం. అని చెప్పి క్రుస్సు గిరగిర, మని త్రిప్పుచు తీవ్రబాణ♦హతిఁ బీడితుఁడై
గనఁబడ భీకరరదములు, వనచరలోకేశుఁ డపుడు ♦ ప్రాణము విడిచెన్. ౫౭౧

తే. అగచరసమూహ మెల్ల ♦ హా యనుచు నేడ్చెఁ
జూడఁ గిష్కింధ గనపట్టె ♦ శూన్య మగుచుఁ
బర్వతోద్యానగహనముల్ ♦ భాతి దప్పి
పాడు పడినట్లు దోఁచెఁ ద♦త్ప్రభువు పోన. ౫౭౨

సీ. ఎవనివేగంబున ♦ నెడలి కాననములఁ, బుష్పౌఘసంబంధ♦భూరుహములు
వెనువెంటఁ జనుదెంచు ♦ ఘనుఁ డట్లు చేయంగఁ, జాలుఁ డాతఁ డెడఁడింక ♦ సత్త్వగరిమ
గోలభగంధర్వ♦కుంజరులతో నొక్క, పదునేనువర్షముల్ ♦ పగలు రేయి
యనక యుద్ధము చేసి ♦ యవినీతు షోడశ,వర్షంబునను నేల♦పాలు చేసి

ఆ. మాకు నెల్ల దిగులు ♦ మానిచి రక్షించె, నట్టివీరుఁ డేఁడి ♦ యకట యిపుడు
చూడలేముగాదె ♦ శూరకులాగ్రణి, నింక నొక్కసారి♦యేని యనుచు. ౫౭౩

కం. గోపతి యీల్గిన గోవులు, ప్రాపతి హర్యక్షకలిత♦భయదాటవిలో
నేపతినవిధము దోఁపఁగ, వాపోయిరి క్రోఁతు లెల్ల ♦ వనచరపతికిన్. ౫౭౪

కం. మృతపతివదనముఁ జూచుచు, వితతవ్యసనాబ్ధి మునిఁగి ♦ విలపించుచుఁ ద
త్పతిఁ గ్రుచ్చి పడియెఁ దారయు, హతవృక్షముతోడ వ్రాలు♦నాశ్రితలతనాన్.

వాలిమరణంబునకుఁ దార యేడ్చుట.

కం. ఇటు వ్రాలి వాలిముఖమునఁ, గుటిలాలక ముఖముఁ జేర్చి ♦ కులిలపడుచుఁ దా
నిటు లను నానుడి విన కీ,కటికిశిలల మేను చేర్పఁ ♦ గలిగెనె నాథా! ౫౭౬

కం. నీ కెంతటిప్రియురాలో, నాకంటెను భూమిదేవి ♦ నగచర దానిన్
నాకనుల యెదుర నాల్గి, పోకలనం దేర్చు మాట♦లాడవు నాతోన్. ౫౭౭

తే. ఆర్య! సుగ్రీవునకు మయ్య ♦ నొర పిథయు, వీరసహాసికప్రియ ♦ పృథ్వియందు
శూరవరుఁ డన నాసూర్య♦సుతుఁ డెగాక, బలియు రెవ్వగు నినుఁ దాఁకి♦ బ్రదికినారు.

కం. వానరగోలాంగూలవి, తానము నీ నంగదుంచుఁ ♦ గద్దయు నేడ్వన్
వీనుల నిడ వేటికి మా,దీనాలాపంబు లిదియుఁ ♦ దెలియఁగ నీకున్. ౫౭౯

తే. మున్ను నీచేతఁ బగ తెందు ♦ మన్ని గొనిరొ, యట్టి దగువీరశయనంబు♦నంద నీవు
యుద్ధసత్ప్రియ! కూలితే ♦ శుద్ధవంశ్య, నాథ! యెంతెగితివి నన్ను♦నాథఁ జేసి. ౫౮౦

కం. మూరు లగువారు కన్యల, శూరుల కొనఁగంగ రాదు ♦ చూచితివె మహా
శూరునిభార్యను నేగతి, వారక హత నైతి నింద్య♦వైధవ్యమునన్. ౫౮౧

ఉ. మానము న్యూన మయ్యెఁ, బర♦మం బగుసద్గతి రిత్త యయ్యె, నెం
తేని నగాధదుఃఖజల♦ధిం బరిమగ్నగ నైతి, రాయి యే
మో నిజ మీామెడంన, యిటు ♦ మోహనగాత్రుఁడు భర్త చావఁగాఁ
గానఁగఁ గల్గియుం జెడదు ♦ ఖండము లై శతధావిభిన్నమై. ౫౮౨

కం. నా నెయ్యుఁడు నాదైవము, నానాథుఁడు నాహితుండు ♦ నావల్లభుఁడున్
నానిధి యేకచరాగ్రణి, హా నన్ను ననాథఁ జేసి ♦ నాకం బరిగెన్. ౫౮౩

ఆ. తనయు లెంద ఱున్న ♦ ధాన్యసంపదలున్న, ధనము పూర్ణముగను ♦ దనరియున్న
మగఁడు లేనియట్టి♦మగువను గని జనుల్, విధవ యండ్రుగాదె ♦ వెలితిదోఁప.

కం. ఆరుద్రపురుగుడాలున, భారుచిరం బైనమృదువు♦పాన్పునఁబోలెన్
నీరుధిరమండలంబున, వీరవరా! నీవు పండ ♦ విధి యేర్పడెనే. ౫౮౫

కం. సత్తురులు గాఱఁ బైపయి, మెత్తినగతి దుమ్ము గ్రమ్మ ♦ మెఱుఁగు చెడిన నీ
మెత్తనియిత్తను వెటువలె, నిత్తఱి నేఁ గౌఁగిలింతు ♦ వృక్షచరేంద్రా! ౫౮౬

కం. ధన్యుఁడు పో సుగ్రీవుఁ డ, నన్యవిదిత మైనవైర ♦ మారాఘువరా
జన్యునియొండుశరంబున, శూన్యముఁ గావించుకొనియె ♦ సువిహితభంగిన్. ౫౮౭

కం. తనువుఁ దొఱంగిననిన్నుం, గనుఁగొను టొక్కండెగాక ♦ గాఢంబుగ ఱొ
మ్మున నాటినశరముకత,మ్మునఁ గౌఁగిటఁ జేర్ప వలను♦మొనయద యయ్యో. ౫౮౮

చం. అని యిటు తార యేడ్వఁ గుధ♦రాంతరకందరలీనసర్పభం
గిని సురరాజపుత్రతను♦కీలితబాణముఁ బాప నీలుఁడున్
ఘనశర మప్పు డస్తగిరి♦నాయకకూటనిరుద్ధుఁ డైనయా
దినకరు వీడి వచ్చుఘృణి♦తేజ మనన్ మహితారుణద్యుతిన్. ౫౮౯

తే. ఆపనాటప్రకాండదేహంబునుండి, వెల్లువలు వాఱె నెత్తురుల్ ♦ కొల్లలుగను
బర్వతాగ్రంబునందుండి ♦ పాఱుచున్న, తామ్రగైరికసంపృక్త♦ధార లనఁగ. ౫౯౦

కం. శరహతి ధరణిం గూలిన, తరుచరపతి ప్రాణనాథు♦తనువునధూళిన్
దరుణీమణి నయనోదక, ఝరిచే మార్జనము చేసె ♦ సర్వాంగములన్. ౫౯౧

తే. అంగదునిఁ జేరఁదీసి యా♦యబల యనియెఁ, గంటివే పుత్ర నీతండ్రిఁ♦గన్ను లారఁ
బాపకర్మంబుచే నైన♦వైరమొల్ల, నేఁటితో మేనితోఁ బాసె ♦ నేలఁ గూలి ౫౯౨

చం. ఇదె కడసారిరా కొడుక ♦ యిప్పుడె తండ్రికి నీవు మ్రొక్కు మీా
యుదయదివాకరాభతనుఁ ♦ డొక్కఁడ కాలునివీటి కేగు నా

వదలనిభక్తి నాతఁడును ♦ వాలిపదంబుల వ్రాలి తండ్రి! యం
గదుఁడను నేను మ్రొక్కెదను ♦ గైకొనవే యని మ్రొక్కెఁ, దారయున్. ౫౯౩

ఉ. నాయక! చూడ వేల? ప్రియ♦నందనుఁ డీగతి నీకు మ్రొక్క దీ
ర్ఘాయువు గమ్ము పుత్రక య ♦ టంచును దీవన లాడ వేల? నా
ధా! యిటు నేనుఁ బుత్త్రుఁడు మృ♦గాధిపహింసిత మైనగోపతిక్
బాయఁగ లేనిధేనువు సు♦వత్సము నా పడలంగఁ గానవో. ౫౯౪

తే. చటులసంగ్రామయజ్ఞంబు ♦ సలిపి నీవు, జానకీనాథనాయక♦జలములందు
నవభృథస్నాన మర్థిమై ♦ యాచరింప, బల్కి నగునన్ను పిడనాకి ♦ ప్రాణనాథ!

కం. ఏదీ రణమున నీకై, మోదించి బలాసురారి ♦ ము న్నిచ్చినయా
గాదిలిపసిండిహారము, లేదే నీయురమునందు ♦ లీల రహింపన్. ౫౯౬

కం. అస్తంగతుఁ డగుసూర్యు ప్రశస్తమహాశోభరత్న♦సానువు విధ దా
నిస్సున రాజ్యశ్రీ నిను, నస్తమితుఁగా విడువ దయ్యె ♦ నేఁ ప్రాణేశా. ౫౯౭

మత్తకోకిలము. అక్కటా హిత మెంత చెప్పిన ♦ నాలకింపకపోయి తే
నొక్కిచెప్పియు నడ్డగింప ని♦నుఁగ సమర్థను గానుగా
దిక్కుమాలిన దాననైతిని ♦ దేవ! నే సుతుతోడ, న
న్నొక్కటఁగ నినుఁ గూడి వల్లభ ♦ యుజ్జగించెను లక్ష్మియున్ ౫౯౮

సుగ్రీవుఁడు వాలికై దుఃఖించుట.

ఉ. అంగదుతోడ నిట్లు కడు ♦ సంగర నంగన నంగలార్చ నా
భంగి గతానుఁ జూచుఁ దన♦భ్రాత ధరాస్థలి యున్న రీతి నా
రం గని సూర్యనందనుఁడు ♦ గ్రమ్మెదు బాష్పజాలంబుతోడ నం
తం గడుఁగూరె నింతకును♦ దాన కదా కత మంచు నెంచుచున్. ౫౯౯

ఉ. ఆసతిమోముఁ జూచి హృద♦యంబు కలంగిన మెల్ల మెల్లగా
వాసరనాథనందనుఁడు ♦ భాసురసర్పసమాన బాణబా
ణాసనపాణి రాముని ని♦జాత్త్రితసంయుతుఁ జూచు దీర్ఘని
శ్వాసము నించుచుం గదియ ♦ వచ్చి రఘూత్తముఁ గాంచి యి ట్లనున్. ౬౦౦

మత్తకోకిలము. ఈవు పల్కినబాస దీరె న♦రేంద్రచంద్రను గాకపి
త్వావిభుత్వము నాకు నబ్బెను ♦ గాని రాజ్యసుఖంబులన్
జీవితంబునఁ గల్గునాశ న♦శించె నన్ను క్షమింపుమా
భూవరా! మన నొల్ల నిం కిటఁ ♦ బోదు నన్నుకుఁ దోడుగన్. ౬౦౧

సీ. మాయన్న దేవేరి ♦ మహితశోకంబును, బురమునవారల♦పొక్కుచంద
మంతటివాఁడు మా♦యన్న నాకారణంబునఁ బ్రాణములువాసి ♦ భూమిఁ బడుట

వాలిఁ డంగదుఁడును ♦ బ్రతుకునొ బ్రదుకఁడో,యనుసందియంబిన్ని ♦ యరసిచూడ
రాఘవా నామది ♦ రాజ్యభోగములందు,నాస చేయదు చూ య ♦ థార్థముగను
తే. రోషమునఁ గ్రోధమున నతి ♦ సూక్ష్మవిప్ర
ధర్మమున నగ్రజునిమృతి ♦ ధరణినాథ
మున్ను నాకు నభీష్ట మై ♦ మొనసెఁ గాని
యిపుడు దుస్సహతాపంబు ♦ హెచ్చె మదిని. ౬౦౨
మత్తకోకిలము. అన్నఁ జంపి సురాధిపత్యము ♦ నైనఁ బొందఁగఁ గోర ము
న్నున్నయట్టులె ఋశ్యమూకత ♦ టోర్వి నుందు స్వవృత్తి మై
నిన్నుఁ జంప యథేచ్ఛ మేగుము ♦ నీ వటన్న మహాత్ము ప
ల్కు న్నెఱిం దగునట్టివానికిఁ ♦ గ్రౌర్య మిట్టిది నా కగున్. ౬౦౩
ఉ. సోదరుఁ డన్నఁ గేవలుఁడె ♦ గౌరవశంస మనుష్యమందు వ్యా
పాదితుఁ జేసినాఁడ నటు ♦ నంటిమహాత్ముని; రాజ్యలాభస
మ్మోదము భ్రాతృనిర్మథన ♦ ముం బచరింపఁగఁ గల్గుదుర్గఖ మిం
దేది ఘనంబొ యంచు గణి ♦ యింపను గామపురస్కృతుండ నై. ౬౦౪
ఉ. చంపఁగ నొల్లఁ డయ్యె నను ♦ సంగరభూమిని శక్తిగల్గి తాఁ
బెంపును శౌర్యముం దలఁచి ♦ బీరము గల్గినవాఁడు గాన, నేఁ
డెంపరి నై దురాత్మతను ♦ ద్రెళ్లఁగఁ జేసితి నీతిరీతిఁ జిం
తింపక యట్టివానిని న్య ♦ తిక్రము మోర్చితి బాలిశుండ నై. ౬౦౫
చం.బలితపుఁజెట్టుకొమ్మ నను ♦ బాఁదిన నేలను వ్రాలి మూర్ఛ మే
విలవిల తన్నుకొం చపుడు ♦ వీరుఁడు నన్గని యూఱడించుచుం
జెలువకు మింక నిట్టు లని ♦ సాంత్వనవాక్యము లాడి పుచ్చె, నా
యలఘుగుణాన్వితుం గినిసి ♦ యంతకుఁ జేర్చితి నింద కోర్చితిన్. ౬౦౬
తే. భ్రాతృభావంబు మఱి యార్య ♦ భావ మధిక,ధర్మమును రక్షితంబు లీ ♦ ధన్యు చేతఁ
గ్రోధమునుగామమును మఱి ♦ క్రౌర్యగుణము, దృష్టమయ్యెను నాయందు ♦ శిష్టవర్య
సీ. అతుల మచింతనీ ♦ యంబును బరివర్జ్య,నీయంబు స్వన వేక్ష ♦ ణీయ మయి య
నీప్సనీయం బైన ♦ నిస్తులపాపంబు, విశ్వరూపునిఁ జంపి ♦ వృత్రునెరి
యొడిగట్టుకొన్న య ♦ వ్వాసవుని భ్రాత నిర్జించి నే నిట్టు లా ♦ర్జించినాఁడ
నింద్రునియఘము మ ♦ హీజలద్రుమవని,తలు పంచికొనిరయ్య ♦ తమకుఁ దార
తే. క్రౌర్యకిల్బిషమును బంచు ♦ కొను నెవండు, పాపశీలుఁడ నీచుఁడఁ ♦ బరమగర్హి
తుండ లోకాపకారకా ♦ ర్యుండ; వాన, నీళ్లు పల్లంబునకు నేగి ♦ నిలుచు నట్లు ౬౦౭
ఉ. ఘోరతరార్తి ముంచె నను ♦ గోవిద వర్య; యధర్మసంయుతం
బారఁగ వంశనాశకర ♦ మౌ నకృతంబు ఘటించి పౌరస

త్కారము యౌవరాజ్యమును ♦ గైకొన నర్హుఁడఁ గా నటన్నచో
గౌరవయుక్త రాజ్యరమ ♦ కా తగువాఁడను ధర్గశత్వరా? ౬౦౯
తే. భ్రాతృవధవాలమును దాప ♦ భరశిరోవి,షాణహాస్తాక్షులును నగు ♦ చటులకల్మ
షేభ మిటు సంప్రస్పృష్టమై ♦ యేటిగట్టుఁ,బోలె ననుఁ గూల్చు చున్నది ♦ పుణ్యచరిత!
తే స్వర్ణమును జక్కఁ గ్రాఁచ వి ♦ వర్ణ మగుచు,నుసటువిడనాడుభంగినా ♦ మదిని గలుగు
సాధుస్పృష్టి మీపాపసం ♦ సర్గమునకు, రోయుచు నివర్త మయ్యెఁ బూ ♦ రుషవరేణ్య!
తే. మత్కృతం బైనఘోరక ♦ ల్మషముకతన, దుస్సహం బైనయంగదు ♦ దుఃఖమునకు
వీరవరు లైనకానన ♦ చారు లెల్ల, సగముప్రాణాన నున్నారు ♦ చారుశీల. ౬౧౨
కం.కలుగరె సుతు లందఱకును, గలఁడే సుజనుండు సుమతి ♦ కడునశ్యుం డై
యిల నంగదుఁ బోల్తనయుఁడు, కలదే సోదరునిఁ గూర్పఁ ♦ గలదేశంబున్. ౬౧౩
కం బ్రదికినచోఁ దారేయుఁడు, బ్రదుకును దారయును ♦ వానిపరిపాలనకై
బ్రదుకనిచోఁ దనతనయుఁడు, బ్రదుకదు తారయును నిక్క ♦ వం బది రామా!
తే. అన్నతోఁ బుత్రుతో నెయ్య ♦ మలరు షాంకు, దీపితాగ్నుల విడిచెద ♦ దేహ మేను
వీరె యున్నారు వానర ♦ వీరు లెల్ల, సీత రోయఁగఁ దద్వార్తఁ ♦ జెప్ప నీకు. ౬౧౫
ఉ. నే మరణింప నీడపని ♦ నిల్వఁగఁ బోవదు నే నెఱుంగుదుర్
రామ వలంతి వీవు సుక ♦ రంబుగ సర్వముఁ జక్కఁ జేసికో
నే మని వంశనాశకుఁడ ♦ నీమెయిఁ బ్రాణములర్ భరింతు? న
య్యో మహితాగసుండను ర ♦ ఘూత్తమ నాకు ననుజ్ఞ యీయవే. ౬౧౬
తే. అను మఁ బల్కుకపీశువా ♦ క్యముల వినుచు
శత్రుమర్దనచణరామ ♦ చంద్రుఁ డపుడు
కన్నులను బాష్పపూరముల్ ♦ కాఱుచుండ
నార్తుఁ డయ్యె ముహూర్త మ ♦ య్యనఘుఁ డట్లు. ౬౧౭

రాముఁడు తార నూఱార్పఁ బోవుట.

చం.క్షమ క్షమఁబోలువాఁడు త్రిజ ♦ గత్పరిరక్షణకర్త రాముఁ డా
సమయమునం గనం జనియె ♦ నారెకుఁ ద న్గనుదాని శోకసం
భ్రమపరిమగ్నఁ దారను స ♦ మాశ్వససేచ్ఛను మంత్రిముఖ్యులుర్
విమలవిలోచనం గదిసి ♦ వేర్పడఁ జేసిరి వాలినిర్ సతిన్. ౬౧౮
కం.అపద్మదళవిలోచన, యాపద్మదళాయతాక్షు ♦ నాభిలమహా
చాపశరపాణి మార్తం,డోపమసహజప్రభాస ♦ ముజ్జ్వలగాత్రున్. ౬౧౯
తే. సాధువర్తను రాజల ♦ క్షణసమేతుఁ, బురుషసత్తముని నదృష్ట ♦ పూర్వుఁ జూచి
చారుశీలవతీమణి ♦ స్వాంతమందు, సితేఁడ యీరామభద్రుఁ డం ♦ చెంచికొనుచు

కం. హరిహాయతుల్యు దురాసదుఁ, బరమ మహాత్మకుని రామ♦భద్రుని డాయన్
దరుణి వ్యసనాభిపీడిత, పరివిహ్వల యగుచుఁ జనియెఁ ♦ బరమజవమునన్. ౬౨౧
తే. మేటిగుఱికాని రాముని ♦ మెలఁత మిన్న, శోకసంభ్రాంతభావ వి♦శుద్ధసత్త్వ
దృఢమనస్విని గనుఁగొని ♦ యిట్టు లనియె, భర్తృవధజాతపరితాప♦భరము పేర్మి.

→ తార దన్నుఁ జంపు మని రామునిఁ జూచి ప్రలాపించుట. ←

సీ. అప్రమేయుఁడవు దు♦రాసదుండవు నీవు, విజితేంద్రియుఁడవును ♦ విశ్రుతైక
ఘనధార్మికుఁడవు స♦క్షయ్యకీర్తివిని వి,చక్షణుఁడవు క్షమ ♦ క్షమకు సాటి
క్షతజోపమాక్షుండ ♦ వతులబాణాసన,బాణపాణివి మహా♦బలుఁడ వనఘ
యుత్తమసంహన♦నోపేతుఁడవు మర్త్య,విగ్రహాభ్యుదయము ♦ విడిచి దివ్య
తే. విగ్రహాభ్యుదయంబున ♦ వెలసె దీవు
పతిని జంపిన యాయొంటి♦బాణముననె
నన్నుఁ ద్రుంపుము రామ! నా♦నాథుఁ గందు
వాలి సుఖియింపఁ డయ్యన ♦ న్నవలి యెందు. ౬౨౩
ఉ. ఆర్యవరేణ్య యాసరసి♦జాక్షుఁడు నాకమునం దలంక్రియా
కార్యవిచక్షణల్ కుసుమ♦కాండవిరాజితశేఖరల్ మహా
వార్యగతిన్ భజించినను ♦ వానిఁడు హాయిగ నన్నుఁ గానమిన్
భార్యను భర్తనుం గలుపు♦భవ్యయశంబునఁ బోఁగ దే నృపా. ౬౨౪
ఉ. నాకమునన్ వసించియును ♦ నాపతి న న్నెడఁబాసి యుండుటన్
శోకము విన్నఁబాటు గొని ♦ స్రుక్కు చు నుండు నిజంబు దేవ నీ
వేకరణిన్ మనోహరన♦గేంద్రతటంబున సీతఁ బాసి య
స్తోకము గుందితో యటులె ♦ చూడుమ యన్యుల కైనవేదనల్. ౬౨౫
ఉ. ప్రాయపుఁబూరుషుండు తన♦ప్రాణసఖిం బెడఁబాయఁ గల్గునా
యాయత మైనదుఃఖభర ♦ మంతయు నీవు నెఱుంగుదే కదా
యీయెడ వాలి న న్విడిచి ♦ యెంత తపించెడి నొక్కొ రాఘవా!
శ్రేయము తచ్ఛరంబుననె ♦ వేగమ నేఁ జని కాంతు వల్లభున్. ౬౨౬
ఉ స్త్రీవధ పాతకం బనుచుఁ ♦ జింతిలఁ బోకు మహానుభావ! నే
నావిభునాత్మ నన్నమతి ♦ నన్ వధియింపు దయార్ద్రబుద్ధివై
నావిభుఁ జంపినట్లు, రఘు♦నాయక! వేదము శాస్త్రసంఘముల్
వావిరి నొప్పుయు భర్తకును ♦ భార్యయ యాత్మ యటంచుఁ జూడుమా. ౬౨౭
ఉ. కూరిమి భార్య భర్తకును ♦ గూరిచి దానము సేఁతకన్న లే
దారయ యొండుదాన మని ♦ యందురు జ్ఞానులు, నన్ను నాప్రియున్

గూరిచి తేని ధర్మ మెవఁ ♦ గూర్చిచి పుణ్యను యబ్బు, నన్ను సం
హారము చేసినట్టియఘ ♦ మంటదు నిన్ను నృపాలకాగ్రణీ! ౬౨౮

ఉ. దిక్కెద లేనిదాన, సతి♦దీనను, భర్తయుఁ బాసిపోయె, నీ
వొక్కశరంబు పైపడిచి ♦ యూపిరిఁ బాపుము, నీకు మ్రొక్కెదన్,
దిక్కరితుల్యగామి వర♦ధీయుతుఁ గాంచనమాలి వాలి నే
నక్కట వీడి నిల్వఁ గల♦నా చిరకాలము జీవయుక్తనై. ౬౨౯

←→ రాముఁడు తార నాశ్వాసించుట. ←→

కం. అని పనవులారఁ గనుఁగొని, యనియె రఘూత్తముఁడు దుఃఖ ♦ మాఱఁగ నిట్టుల్
చనునె విపన్నవునతి నీ, కనఘాత్మక! వీరభార్య♦నై పహించుంపన్. ౬౩౦

తే. నిఖిలజగములు ధాతచే ♦ నిర్మితములు, తరుణి! సుఖదుఃఖ యోగముల్♦ధాతచేతఁ
గలుగు చుండును గాన దుః♦ఖంబు సుఖము, బ్రహ్మచేసినయది యని♦పలుకు జనము.

ఉ. ధాత వధించినట్టులు గ♦దా సకలంబును వర్తిలున్, వశం
బే తరుణీ! విధాతృకృతి ♦ నింతయు మీఱఁగ, వీరపత్ని లీ
రీతిని దుఃఖ మందుదురె ♦ ప్రీతి వహించెదు యౌవరాజ్యను
స్ఫీతునిఁ బుత్రుఁ గాంచి యనఁ ♦ జెల్వ సువేష దొఱంగె దుఃఖమున్. ౬౩౧

కం. హారు మని యేడ్చునంగదుఁ, దారను సుగ్రీవుఁ గాంచి ♦ తత్సమశోకుం
డౌ రఘుపతి లక్ష్మణుతో, వారిం గారాగ్ర్యె సాంత్వ♦వచనంబుల చేన్. ౬౩౩

కం చచ్చినవారికి నేడ్చిన, వచ్చు నె నిశ్చయసంబు ♦ వారికిఁ జెపుఁడా?
యిచ్చ వనంతరకార్యముఁ, గ్రచ్చఱ సలుపంగఁ దలఁపఁ ♦ గార్యము గాదే. ౬౩౪

కం చాలును లోకముతోపా, టీలీలను బ్రేతమునకు ♦ నేడ్చుట నేపూఁ
గాలంబు మీఱె యాపలఁ, జాలుదు రెద్దాని మీఱు ♦ సలుపఁగఁ జెప్రఁడా. ౬౩౫

కం నియతియె లోకనిదానము, నియతి క్రియాసాధనంబు ♦ నిక్కము చుండీ
నియతియె భూతావళులను, నియమింపఁగఁ గారణము ప♦నేచరులారా! ౬౩౬.

ఉ. ఒక్కఁడు దేనినేన్ జేలుప ♦ నోపఁడు కర్తగఁ, జేయఁ గార్యమున్
జక్కఁగ నెవ్వఁ డేనియును ♦ జాలఁడు చూ పెరరేప నెవ్వనిన్
నిక్కముపో స్వభావమున ♦ నిత్యము లోకము వర్తిలుం జుఁడీ
తక్కక, తత్స్వభావము స♦తంబును గాలపరాయణం బగున్. ౬౩౭

కం. కాలము దాఁటదు కాలముఁ, గాలమున కపక్షయంబు ♦ గలుగదు చుండీ
కాలము స్వభావమున నే, క్రాలెడి స్వనియమము నగ్గి ♦ కడనద యెపుడున్. ౬౩౮

కం. కాలం బెఱుఁగదు చుట్టముఁ, గాలమునకుఁ గారణంబు ♦ గలుగదు కడిమిన్
గాలము చిక్కదు మిత్రులు, కాలమునకు లేదు పశము ♦ గా దాత్మలకును. ౬౩౯

తే. కాలపరిణామమునఁ గల్గు ♦ గార్యజాత
మనుచు మతిమంతుఁ డుండఁగ ♦ నర్హమెపుడు
ధర్మ మర్థంబు కామంబు ♦ తనకుఁ దాన
కలుగుఁ గాలక్రమంబునఁ ♦ దొలఁగ దెట్లు. ౬౮౦

తే. అట్లు కావున వాలి ము ♦ న్నాచరించి,నట్టిధర్మార్థకామఫ♦లాళిఁ జెంద
నరిగె నిట నుండి నాకంబు ♦ నతుల మైన,తనదుపరిశుద్ధధామంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు.

కం.తనధర్మగుణముబలిమిని, మును విజితం బైనస్వర్గ♦మును గైకొనఁగాఁ
జనె డాఁపక ప్రాణంబులఁ, జనునే యిటువంటిశౌర్య♦శాలికి వగవన్. ౬౮౧

కం ఈపౌరుషైకధనియుం, బ్రాపించె నసుత్తమంపుఁ♦బద మిఁక నేలా
తాపంబునఁ బడ మీరలు, వే పూనుఁడు కాలయోగ్య♦విధికృత్యములన్. ౬౮౩

లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునితో వాలి సంస్కరింపఁ బ్రయత్నింపఁ జెప్పుట.

కం.రామవిభుఁ డిట్టు లాడఁగ, సౌమిత్రియు దుఃఖభార♦జలధినిమగ్నుం
బౌమిహిరతనయుఁ గని హిత, సామోక్తుల నిట్టు లనియె ♦ సమయార్హముగన్.

సీ. లే లెమ్ము సుగ్రీవ ♦ వాలికి నిఁకఁ బ్రేత, కార్యంబుఁ దీర్పఁగఁ ♦ గడఁగరాదె
తారాంగదులఁ గూడి ♦ దహనకార్యముఁ దీర్పు, మెందుగందపుఁ జెక్క♦లిందుఁ దేర
నాజ్ఞ సేయుము చూడు♦మంగదుం డెట్టులు, దీనుఁ డైయున్నాఁడో ♦ తేర్పు మతని
వస్త్రమాల్యంబులు ♦ వలసినఘృతతైల,గంధముల్ దేర సం♦గదునిఁ బంపు

తే. నగర మెల్లను నీయధీ♦నంబు సుమ్ము, విడువుమా బాలిశత్వంబు ♦ వీరవర్య
తారుఁడా తెమ్ము శిబికను ♦ త్వరితముగను,త్వరయె యుచితం బిటువంటి♦తరుణమందు.

కం.జత కూర్పుము వహనార్హుల, ద్రుతగతిని సమర్థు లైన♦తోరపుబలులన్
వెత మాను మనుచు వానర,పతితో వచియించి రాము♦పజ్జకుఁ జనియెన్. ౬౮౬

సీ. అంతఁ దారుఁడు సుమి♦త్రాత్మజు నాజ్ఞ సం,భ్రాంతుఁ డై గుహఁ జొచ్చి♦పటుజవమున
భద్రాసనయుతంబు ♦ పక్షికర్మాంచితం, బగకర్మభూషితం ♦ బమలచిత్ర
పత్తిసమేతంబు ♦ వరజాలవాతాయ,నాన్వితంబును జిత్ర♦హారగతము
విశ్వకర్మకృతంబు ♦ విమలసిద్ధవిమాన,సన్నిభంబును దారు♦శైలసంయు

తే. తంబు కృత్రిమకందరి♦తంబు రక్త,చందనవిలిప్తమును బుష్ప♦బృందపద్మ
హారసంఛన్నమును నుద♦యార్కవర్ణ,మైనశిబికను గొనివచ్చి ♦ యందు నిలిపి.

తే. దానిఁ గనుఁగొని రాముండు ♦ తమ్మునితోడ,నిట్టు లను వేగ వాలిని ♦ నిందుఁ నుంపఁ
బనుపుమీ ప్రేతకార్యంబు ♦ పరఁగ వేగ, మాచరింపుమ యన, దాని ♦ నాలకించి.

కం.వాలినదుఃఖంబున నిల, వ్రాలుచు నంగదుఁడు దివస♦రాజసుతుండున్
వాలిని శిబికను జేర్చి సు,మాలిని వస్త్రములు నగల ♦ నర్పించి వెసన్. ౬౮౯

ఉ. ఇందు సమస్తదానములు ♦ నిర్ధమణీవసనాదు లాదిగాఁ
బొందు వనేచరుల్ శిబిక♦పూర్వ మతుల్యసమృద్ధభూమిభృ
ద్గందము లౌర్ధ్వదైహిక ము♦దారత సల్పెడిరీతి లోటు లే
కుండ నొనర్పుఁ డంచుఁ బ్లవ♦గోత్తముఁ డానతి యిచ్చె నంతటన్. ౬౫౦

కం. తారుఁడు లోనగువారు కు,మారకు నంగదునిఁ జుట్టి ♦ మహితాక్రోశో
దారరవంబుల నేగి ర,పారవ్యథ వాలి శిబిక♦సజ్జను గుము లై. ౬౫౧

కం. తారాసతి మొదలుగఁగల,నారులు వీరా యటన్న ♦ నాదంబులతో
సారెకు నాక్రోశించుచు, న్వారాట్సుతుశిబికపజ్జఁ ♦ జనిరి మహాగ్తిన్. ౬౫౨

తే. వానరీనాదములచేత ♦ వనులు గిరులు
మాఱుమ్రోయుచు నవి యేడ్చు♦మాడ్కి నుండె
నిర్జనం బగునొకయేటి♦నీటియొడ్డు
నందుఁ జేరిఁ జేర్చి రిసుక న♦నాటు లపుడు. ౬౫౩

తే. వాహకులు డించి యచ్చట♦వాలిశవము,జరగిరేకాంతమున కార్తి♦భగితు లగుచుఁ
దార శిబికాశయితుఁ గపి♦వీరు డాసి, యంకమునఁ బతిశిర ముంచి ♦ యడలె నిట్లు.

శిబికయం దున్నవాలిఁ జూచి తార యేడ్చుట.

సీ. హా వానరేంద్ర! మ♦హారాజ! హృదయేశ! హా మహాశూర! మ♦హార్హ దేవ!
నన్ను మన్నించు నా♦మన్నన యే మాయెఁ, గన్నెత్తి నన్నేల ♦ కాన విపుడు
ఇందఱు నీకయి ♦ వందురుచున్నారు, గూడవే వారల ♦ సుందరాంగ,
విగతాసు వయ్యును ♦ వీర నీ నెమ్మోము, కళకళ లాడుచుఁ ♦ గాంతి దేఱెఁ

ఆ. గ్రుంకుచున్న సూర్యు♦కొమరారుకాంతిని, బ్రదికి యున్న వాని♦పగిది గాఁగ
నొప్పుచున్న దయ్యె ♦ యెప్పుడు చూతునో, కపికులేంద్ర నిన్నుఁ ♦ గఱవు దీఱ.

కం. ఆరణ్యతలమునం దొక,నారాచముచేత నీదు♦నారులకును ము
త్తోరాణఁ దొలఁచి కాలుం,డే రామాకృతిని గొంచు ♦ నేగెడు నిన్నున్. ౬౫౬

కం. నీకు సదా వల్లభ లై, నీకూర్మికిఁ బాత్ర లైన♦నీప్రియుగాం త్ర
యో్య! కాలినడన దవ్వుగ, నీకడ కరుదెంచు టెఱుఁగ♦నేర న దేలా. ౬౫౭

సీ. ఈరాజముఖు లెల్ల ♦ నీరమణులె కదా, పలుకరింప వదేల ♦ వానరేంద్ర
నీతమ్ముఁ డదె యేల ♦ నెన సూరఁ బలుకవు, పోలు నే నీకిది ♦ పురుషవర్య
వీరె మహారాజ! ♦ తారుఁడు లోనగు,సచివులు మంత్రంబు ♦ సలుప రాదె
పురజనుల్ వీరె నీ♦బోరిఁ జుట్టి యున్నారు, సెల విమ్ము తగురీతి ♦ లలితరూప

తే. వీర లందఱు పోయిన ♦ వేడ్క మీఱ, మనము చెలరేఁగి యుత్కట♦మదనవృత్తి
రమ్యవనసీమలను విహా♦రంబు సలుపు,చుంద మోనాథ! యేల నీ♦ వూరకుండ.

↔ అంగదుఁడు వాలిని సంస్కరించుట. ↔

కం. అనుచు విలపించు తారను, వనజాక్షులు పట్టి ♦ లేపవనరుచు సుగ్రీ
వునితోడ నంగదుండును, దనజనకుని జెనను జేర్చి ♦ తగ వగురీతిన్ ౬౫౯
కం. చిరముగఁ బ్రవాసి యగుచును, బరలోకం బేగుకీశ♦పరివృఢున కిడెన్
గరుణముగ నేడ్చి యగ్నిని, హరిసునుఁడు ప్రదక్షిణించె ♦ నపసవ్యముగన్. ౬౬౦
తే. శక్రతనయుని నీరీతి ♦ సంస్కరించి, విధిహితంబుగ నుదకముల్ ♦ విడుచుకొఱకు
శీతజల మైనశుభనదిఁ ♦ జేరి భాను,పుత్ర తారలు నంగద♦పూర్వకముగ ౬౬౧
కం. వాలికి నుదకంబుల నిడి, రీలి సమానశోకుఁ ♦ డిక్ష్వాకుజుఁడున్
హేళిజుతోఁ బ్రేతక్రియ, లోలిన్ జరిపించెఁ జిత్త♦ ముత్తలపడఁగన్. ౬౬౨
కం. విగ్రహమునఁ గూలినవన, యగ్రజునకు దహనకార్య ♦ మంతయుఁ దీరన్
వ్యగ్రమునస్కంధం బై యా, యుగ్రాంశుసుతుండు రాము♦నొద్దకు వచ్చెన్. ౬౬౩

↔ హనుమంతుఁడు రాముని సుగ్రీవునకుఁ బట్టాభిషేకం బొసర్ప వేఁడుట. ↔

కం. క్లిన్నాంశుకు బహుదుఃఖవి,పన్నున్ సుగ్రీవు సచివ♦పటలి భజించెన్
బన్నుగ నిందలు గొల్చఁగఁ, జెన్నారన్ సృష్టుఁడు మునుల♦చే బ్రహ్మవలెన్. ౬౬౪
ఉ. అంతటఁ గాంచనాద్రినిభుఁ ♦ డంచిత బాలదివాకరాననుం
డెంతయు భక్తి కేల్మొగిచి ♦ యిట్లను మారుతి రామచంద్రుతోఁ
జింతలు దీఱె యీప్లవగ♦శేఖరుఁ డిట్టులు జెందరాని భూ
కాంతత నొందె నీకరుణ♦గల్గిని రాఘువవంశవర్ధనా! ౬౬౫
కం. నీ వనుమతించినను సుగ్రీవుఁడు కిష్కింధఁ జేరి ♦ కీశావళితోఁ
గావించును గార్యంబులు, దేవా! సుస్నాతుఁ డగుచు ♦ దివ్యౌషధులన్. ౬౬౬
ఉ. హారిమణీపరీమళసు♦మాదుల మీరట కేగుదెంచి సన్
నారవుభక్తిఁ బూజలను ♦ సల్పు, నటే గుహ రందు పోవ సుం
దీరు కృతాభిషేకునిఁగ ♦ నీతనిఁ జేసి కపీంద్రకోటికిన్
గూరుపుఁడీ ముదం బెసఁగ ♦ గోవిదసఖ్యముఁ బల్కెఁ బావనిన్. ౬౬౭

↔ రాముఁడు సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకంబునకు ననుమతి యిచ్చుట. ↔

చం. జనకునియాజ్ఞఁ జేసి పొరిఁ ♦ జూలను బట్నము నేని పల్లె నేన్
హనుమ! చతుర్దశాబ్దములు ♦ హాయిగ నర్కజుఁ డూరు చేరి చ
య్యన నభిషేకముం గొని య♦థాగమపద్ధతిఁ గీశరాజ్యముం
బొనరుచుఁ గాత మంచు రఘు♦పుంగవుఁ డర్కజుతోడ నిట్లనున్. ౬౬౮
కం. ఈయంగదు యువరాజుఁగఁ, జేయుము నీతో సముండు ♦ చేవను మఱియున్
మీయన్న పెద్దకొడుకితఁ, డేయనువున యౌవరాజ్య ♦ మీతనికిఁ దగున్ ౬౬౯

సీ. సలిలాగమం బైన • శ్రావణమాసంబు, తొలుతటియది వాన • నెలలయందు
వార్షికసంజ్ఞను • వర్షిల్లు మాసచ,తుష్కంబు వచ్చె ను • ద్యోగమునకు
నిది వేళ గాదు నీ • వేగము పురి కేను, సౌమిత్రితో గూడ నీ • శైలగుహను
వసియింతు నిచ్చట • వఱ నొప్పి యున్నది, గాలి రమ్యంబు వి • శాల మిదియుఁ
తే. గుమునసారసయుతములు • గొలఁకు లెల్లఁ, గార్తికము సచ్చు నెడ దశ • కంఠవధకు
యత్నమును జేయు మీవు నీ • వరిగి పురికి, రాజ నగుము సుహృ త్ప్రీతి • రంజిలంగ

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

సీ. అనెను రామునిచేత • నభ్యనుజ్ఞాతుఁ డై, కిష్కింధ కేగి సు • గ్రీవుఁ డపుడు
వానరకోట్లభి • వాదనం బొనరించి, బలసి వెన్నంటఁగఁ • బౌరు లెల్ల
సాఁగిలఁబడి నమ • స్కారంబు లొనరింప, వారి లేవఁగ నెత్తి • వారిననచన
పద్ధతిఁ దేర్చి స్వ • భ్రాతృసంతఃపురం, బును జొచ్చి తారకుఁ • బొక్కు మాన్చి
తే. వెలికిఁ జను దేర వానర • వీరు లెల్ల, నాది తేయబలంబు బ • లారిఁబోలె
హాళి నభిషేక మొనరింప • హేళిసుతుఁడు, దివ్య తేజోయుతుం డయి • తేజరిల్లె.

సీ. తపనీయభూషిత • ధవళాతపత్రంబు, స్వర్ణసండాంచిత • చామరములు
సర్వరత్నంబులు • సర్వౌషధంబులు, సక్షీరవృక్షకి • సాలకుసుమ
తతులు ధాన్యంబులు • సితవస్త్రలేపనం,బులు సుగంధులు స్థల • జలజములును
నగుసుమసంతతు • లగరుచందనదివ్య,గంధము లక్షతల్ • కాంచనంబు
తే. వ్యాఘ్రచర్మంబు నేయియు • నడవిపంది,తోలు చెప్పులు గసగసల్ • మేలిపెరుఁగు
తేనె సమకూర్పనుసిసిల • తోను రోచ,నంబు నుత్తమ మగు లేప • నంబుఁ గొనుచు

సీ. పదునాఱుకన్యలు • పరమహర్షమున రా, భక్ష్యమణివస్త్ర • పటలిచేత
ద్విజుల సంతర్పించి • విధివిహితంబుగ, దర్భపరిస్తీర్ణ • తలమునందు
జాతవేదుని నిల్పి • పూతమంత్రంబుల, హోమంబుఁ గావించి • యుచితభంగి
మంత్రవేదులు చిత్ర • మాల్యోపశోభిత,ప్రాసాదతలమున • రమ్యభద్ర
తే. పీఠిఁ బ్రాఙ్ముఖముగఁ గపి • వీరవర్యు, నిలిపి, బహుళనదీనద • నీరములను
సాగరాంబులఁ గొనివచ్చి • స్వర్ణసంభ,ములను నింపించి బంగారు • కలశములను.

తే. వృషభశృంగంబులను ముంచి • విధహితముగ
మైందుఁడును ద్వివిదుఁడు గంధ • మాదనుండు
గజుఁడు గవయ గవాక్షులు • గాఢ్వపట్టి
జాంబవన్నళశరభులు • సమ్మదమున. ౬-౨౮

కం. బుభునాయకు వసుసంఘుం, బభిషేక మొసర్చురీతి • నతిపరిమళస
ద్విభవం బగునీటను గపి,విభు నభిషేకించి రపుడు • వెలసిన రక్తిన్. ౬-౨౫

కం. పొంగుచు సుగ్రీవుండును, నంగదునిన్ రాముచెప్పి♦నట్టుల యువ రా
జుంగా నొనరించినఁ గపి,పుంగవులును మే లటంచుఁ ♦ బొగడిరి తుష్టిన్. ౬౭౬

కం. రాముని లక్ష్మణు మెచ్చిరి, ధామములఁ బతాకతతుల ♦ ధ్వజతతులన్ శా
ఖామృగము లెత్తఁ దేజ,స్స్థానంబున నగర మెల్ల ♦ శోభిల్లెఁ గడున్. ౬౭౭

కం. అభిషేకవార్త తులిత,స్వభునకు నెఱిఁగించి యాంత్య♦సతి రుమతోన్నన్
స్వభిమతసుఖములఁ దేలుచు, విభవమున రహించె శక్ర♦విధమునఁ గపియున్. ౬౭౮

⟵ రామలక్ష్మణులు ప్రస్రవణగిరిగుహఁ జేరుట. ⟶

సీ. రామచంద్రుం డంత ♦ సౌమిత్రితోఁ గూడి, వ్యాఘ్రమహావృక్షర♦వాన్వితంబు
తతవిధగుల్మల♦తాగూఢమును బహు,వృక్షమహాసంజాత♦సంకులంబు
వానరగోపుచ్ఛ♦వారభల్లూకబి,డాలసేవితమును ♦ నీలమేఘ
రాశినిభంబును ♦ రమ్యజలాశ్రయం, బైనప్రస్రవణాద్రి ♦ కరిగి యతని
తే. కనియె నీగుహఁ గంటివే ♦ యతివిశాల
మగుచు రమ్యంబు మితవాయు ♦ వగుచు వెలసె
వానకాలెల్లఁ గడపఁగఁ ♦ బ్రమన మొప్ప
నుండుటయె యిందు లక్ష్మణా! ♦ యుక్త మగును. ౬౭౯

సీ. ఈగిరిశృంగంబు ♦ పృథ్వీశనందన, తెల్లన యొఱ్ఱన ♦ నల్లనైన
రాలచే ధాతువ♦ర్గంబుచే లహరీద,రీపాళిచేఁ బెక్కు♦వృక్షతతుల
చే మయూరవిహగ♦స్తోమనాదంబుచే, సిందువారకదంబ♦కుందగుల్మ
మాలతీసర్జార్జు♦నాళీసుమాళిచే, హృదయంగమంబునై ♦ యొసఁగెఁ గంటె
తే. చారుచిత్రలతావృత ♦ మై రహించె
రమ్యమై యున్న వెందు గో♦రంటచెట్లు
గుహయు నున్నత మగుచును ♦ గొమరు మీఱె
యుక్త మగు నెల విది మన ♦ ముండుటకును. ౬౮౦

కం. కమలాకర మది గంటివె, కమలాకరచారుఫుల్ల♦కమలాకరమై
విపులం బయి మనగుహకున్, సమీపతలవర్తి యగుచు ♦ సంతస మిడెడిన్. ౬౮౧

ఉ. తూరుపు నుత్తరంబు గుహ ♦ దోఁచెడి వాటపుఁబల్లమై సుఖం
బారెడి జల్లు కొట్టమిని ♦ నావెనుప్రక్కను మిట్టు గావునన్
మారుతముల్ మితంబ యగు ♦ నాయన దొడ్డది చాఁపఱాయి యెం
తో రహిఁ గూర్చి భిన్న మగు♦తోరపుఁగాటుకకుప్పఁబోలుచున్. ౬౮౨

సీ. ఉత్తరంబున మఱి ♦ యొండుశృంగముఁ జూడు, భిన్నాంజనచయంబు♦పేర్మిఁ గనుచు
నాగషపలఁబోలి ♦ వ్యాస్తమై యున్నది, దక్షిణంబున నొండు♦ధవళశిఖర

మొప్పెడిఁ గైలాస ♦ మోాయన ముందటఁ, బ్రాచీనవాహిని ♦ పాత్ర నదిగొ
నదు సొకింతయు లేక ♦ యలత్రికూటంబున, జాహ్నవీనదికిని ♦ సాటి యగుచు
తే. సాలతాలతమాలత♦క్కోలజాల,తిలకకృతమాలహింతాల♦లలితవకుళ
చారువానీరపనసక♦సరళవేణు,పాదపంబులఁ జెలఁగెడి♦భంగిఁ గంటె ౬౮౩
కం. అట నట నానాకృతులై, విటపితతుల్ తీరమందు ♦ వెలసెడిఁ గంటే
స్ఫుటవసనాభరణాన్విత,కుటిలాలకచందమునను ♦ గోమ రొప్పంగన్. ౬౮౪
చం. విమలవిహంగమప్రకర♦విశ్రుతనాదము నై పరస్పరా
సమసమరక్తచక్రచయ♦సంపరిశోభిత మై మనోహరో
త్తమపులినస్థలం బయి ని♦తాంతము సారసమానసాలయ
భ్రమరయుతంబు నై నదియు ♦ భాసిలె నవ్వెనలంతయో యనన్. ౬౮౫
సీ. ఒక చోట హృద్యయంగ♦మోత్పలంబులకూట, మొక చోట రక్తాబ్జ♦నికరఘూట
మొకచో సితకైరవ♦ముకుళసంఘము చేవ, యొకచో నబ్జనముల♦యొప్పు దేవ
యొకవంక నెమిళుల♦ప్రకటకేకలబింక, మొకతెంకిఁ గొంచల ♦ నొనరుపొంక
మొకప్రక్కఁ జంవన♦ప్రకరంబు రుచినిక్క, నొకయిక్క మానుల♦యునుకు లెక్కఁ
తే. జూచితే యీతరంగిణి ♦ సొంపుమీాఱె,నారా! యెంతమనోహర ♦ మైన దిదియు
నిందె మనము వసింత మా♦నందముగను,జిరముదూరంబుగాదు కి♦ష్కింధ యిటకు.
కం విన నయ్యె గీతవాద్య,ధ్వనులుల్ నర్తద్ప్లవగమృ♦దంగరవంబుల్
కని రుమను రాజ్యరమయును, మనమున హర్షించుఁ గాదె ♦ మర్కటవిభుఁడున్.
కం అని యాప్రస్రవణాద్రిని, నినకులుఁడు వసించె నందు ♦ నెల్లసుఖంబుల్
పొనరియుముదముం గానఁడు,తనప్రాణపదంపుభార్యఁ♦దలఁచుచు నార్తిన్. ౬౮౭
కం. తూరుపుమలఁ బుట్టెడిశీ,హారకరుం జూచి చూచి ♦ వ్యథితాత్ముం డై
హారిశయనంబు గలిగియుఁ, గూరుకుఁ గొనఁ డొక్కనాఁడు ♦ కువలయపతియున్.
కం పొంగి చనుదెంచుశోకము,నం గాఱెడిబాష్పములను ♦ నవసెడిశ్రీరా
ముం గనుచుఁ దుల్యదుఃఖుం, డంగద శమియింప నిట్టు ♦ లన్నం దేర్చున్. ౬౯౦

లక్ష్మణుఁడు రాము ననునయించుట.

కం. అన్నా! యీగతి దుఃఖవి,పన్నతఁ గృశియింప నీకు ♦ భావ్యం బగునే
పన్నగ నీ వెఱుఁగవె దుః,ఖోన్నతిఁ గార్యములు నాశ♦మొందు నటంచున్. ౬౯౧
ఉ. నీవు క్రియాపరుండ వవ♦నీధవ దైవపరాయణుండవుల్
నీ వతిధర్మశీలుఁడవు ♦ నిస్తులపద్వ్యవసాయి వాస్తికుం
డీవు మహాత్మ కూళ నను♦రేశ్వరు సంగరరంగమందు బా
హావిభవం బెలర్పఁ దును♦మాడఁగ నేర్తువె ధైర్యహీనతన్? ౬౯౨

ఉ. చేయును శోకవేగమును ♦ జిచ్చెర నాశము మూలముట్టుగాఁ,
జేయును సుస్థిరంబౌ ధృతిఁ ♦ జేకొనుచున్ వ్యవసాయ మెట్టులున్,
జేయును ధ్వంసమున్ సకల♦సేనకపుత్రకమిత్రయుక్తదై
తేయుని, న్యాయమే యిటులు ♦ దీఱనిచింతలఁ గుందు చుండఁగన్? ౧౯౩

కం. అతతగిరివనజలధిస,మేతం బగుభూతధాత్రి ♦ నేనియుఁ దలక్రిం
దై తరలఁజేయ నేర్తువు, దైతేయుం డేటిలెక్క ♦ దర్పస్థానా. ౧౯౪

ఉ. వచ్చెను వానకాల, మిఁక ♦ వచ్చు నదే శరదాగమంబు, లో
నచ్చినతాల్మి నేఁచి సహి♦యింపుము, పిమ్మట రావణాసురున్
ద్రొచ్చెదు గాక బంధుహిత♦కోటులతోఁ, దగువేళ నిన్ను నే
నెచ్చరికింతు నాహవకేళికి ♦ నేర్పెఱ రేఁచెడి వహ్నినో యనన్. ౧౯౫

కం. అని లక్ష్మణుండు పల్కినఁ, దనకు హితము శుభము నైన♦తద్వాక్యంబుల్
మనమున నిల్పి సుహృత్ప్రేమముఁ, దననెయ్యునిఁ జూచి యనియె ♦ ధరణీశుఁ డిటుల్.

ఉ. తమ్ముఁడ నీవు పల్కియు హి♦తమ్మును నెయ్యము సత్యశౌర్యద
ర్పమ్ము లెసంగఁ బల్కుటను ♦ బాసితిఁ గార్యవినాశకారిదుః
ఖమ్మును విక్రమమ్ముఁ గొని ♦ కాచెద నీవచియించినట్లు కా
లమ్మునకై, ప్రసన్నతఁ జె♦లంగెడుదాఁక నదీకపీశ్వరుల్. ౧౯౭

కం. వీరుం డగుపురుషుం డుప,కారికి మఱుమే లెఱుఁగని ♦ కావించుఁ బ్రతీ
కారముఁ జేయక మఱచెడి,క్రూరుఁడు నొప్పించు సుజన♦కోటులమానమున్. ౧౯౮

చం. అన విని లక్ష్మణుండు జన♦కాత్మభవాపతితోడ రామ! నీ
వనినటు సర్వ మొప్పెడి వ♦నాటచయాధిపుఁ డర్హవేళఁ దాఁ
బనిఁగొని చేయు సాయమును ♦ వానలు నిల్చెడిదాఁక నోరుపున్
గొని యిట నుండు మీనెలలు ♦ గూల్తువుగా కరికోటి నావలన్. ౧౯౯

వర్షర్తు వర్ణనము.

కం. అన విని తమ్మునిఁ గనుఁగొని, చను దెంచెను గంటె వృష్టి♦సమయము మబ్బుల్
పెనుఁగొండలట్లు నభమున, ఘనముగ వ్యాపించె నిగ్గు♦ గవియఁగ ధరణిన్. ౨౦౦

కం. దివి దినకరకరముల న,ర్ణవరసముల నెల్లఁ ద్రావి ♦ నైపుణి మెఱయన్
నవమాసగర్భ యగుచును, సవురుగఁ బ్రసవించెడిన్ ర♦సాయన మిట్టుల్. ౨౦౧

కం. వనధరణిశ్రేణులచే, వినువీడికి నెక్కిపోయి ♦ వేఁడివెలుంగున్
నునుఁగుటజార్జునసుమములఁ, గొనబార నలంకరింపఁ ♦ గూడెడిఁ గంటే. ౨౦౨

తే. సంజకెంజాయ యెడ నెడ ♦ నంటలంగఁ
తతముపాండర మగుచు సంతతములందు

స్నిగ్ధములు నైనమబ్బు లల♦చింపిచేల
ములను గట్టినపుండునా ♦ వెలసె నభము. ౨౦౩

తే. మందమారుతనిశ్వాస♦బృంద మగుచు, సాంధ్యరాగపటీరరం♦జనముఁ గనుచు
నభ్ర మాపాండురం బగు♦నభ్రయుక్తిఁ, గామపరిపీడితునిభంగిఁ ♦ గ్రాలెఁ గంటె.

తే. ఘర్మసంతప్త యై నవ♦కొండములను, దొప్పదోఁగుచు నార్తి దో♦దూయమాన
యైనజనకాత్మభవ యన ♦ నవని బాష్ప,పూరములు రాల్చెఁ గంటివే ♦ ధీరచరిత.

కం. జలదోదరముక్తంబులు, సులలితకహ్లారనికర♦సుఖశీతలముల్
లలిఁ గైతకపరిమళములు, చెలువుగ జుఱ్ఱంగ వచ్చుఁ ♦ జేరలకొలఁదుల్. ౨౦౬

కం. కేతకధూళీలిప్తం, బాతతఫుల్లార్జునంబు ♦ నయి యీగిరి ని
ర్ధూతారిభాస్క రాత్మజ,భాతిని ధారాభిషిక్త♦పటిమం గ్రాలెన్. ౨౦౭

కం. జలదము కృష్ణాజినముగ, జలధారలు దోఁచు చుండ ♦ జన్నిదములుగా
వలిగాలి నిండ గుహలఁ, మల లొప్పెను శ్రుతులు చదువు♦మనుజులమాడ్కిన్.

కం. ఒఱ పగుకడానిబంగరు, మెఱుఁగుల నెఱితుఱఁగలింత ♦ మించినమించుం
గొఱడాలఁ గొట్ట దూఁకట, మొఱ యిడువటు వనఁగ నభము ♦ మొగసెడి వింటే.

తే. అకట లక్ష్మణ! నీలమే♦ఘాశ్రితంబు, కార్తెఱుం గెట్లు చలియించెఁ ♦ గంటి వయ్యె
రావణునియంకమందు ధ♦రాతనూజ, వ్యసనభరమున వణఁకెడి♦వడువు దోఁప.

తే. నీలఘనములచే నవ♦లిప్త లగుచు, దిశలు నష్ట గ్రహాబ్జదీ♦ధితులతోడ
నంగనాయుతులకు హిత ♦ లయి విభాగ,మేర్పరింపఁగరాక తా ♦ మెసఁగె నిపుడు.

తే. ప్రకటవర్షాగమమున కు♦త్సుకము లగుచు, నచ్చటచ్చట నావిరి ♦ వచ్చు చుండఁ
గామసందీపనంబుగఁ ♦ గ్రాలు చున్న,కొండమల్లెలు చఱియలఁ ♦ గొమరు మీఱె.

ఉ. దుమ్ములు మాసె, మారుతము ♦ దోలఁ దొడంగెను జల్లగా, మెయిఁ
జెమ్మట లూఱుటల్ సమసె ♦ నిల్చెను వీవనతోడి జోలి, దూ
రమ్ముగ నేగియున్నప్రజ ♦ గ్రచ్చుఱఁ జేరెడి స్వాలయంబులఁ,
నిమ్మళమార భూపతులు ♦ నిల్చిరి యాత్రలు వోక యూరులన్. ౨౧౩

ఉ. మానసవాసలాలసస♦మంచితహంసలు దాఁగె నెందునో
మానుగఁ జక్రవాకములు ♦ మంజులరీతిఁ బ్రియాప్తి రాజిలెఁ
బూనిక నేకధారగను ♦ బోరున పాములు వ్రేలునట్లుగా
వానలు రేఁగ సాగ వీఁక ♦ బాటలలోఁ బయనింప బండ్లపై. ౨౧౪

చం. అనఘ! క్వచిత్ప్రకాశ మయి ♦ యభ్ర మదే క్వచిదప్రకాశ మై
కనఁగఁ గ్వచిత్క్వచిత్క్షితిధర♦కాంపనిరుద్ధము నై తరంగచా

లనరహితాబ్ధిపోలికఁ జె♦లంగెను ; సర్జకదంబపుష్పమే
ళన మయి శైలధాతుతతు♦లన్ నిబిడారుణ మై నదీతతుల్ ౨౧౫

తే. కేకికేకానుయాతముల్ ♦ ప్రాకటముగఁ, గ్రొత్తనీళ్లను వహియించి♦రొంకు మీఱ
దూఁకుచును బాఱు చున్నవి ♦ తోర మైన, వేగమునఁ గంటివే సువి♦వేకధన్య.

తే. సారతరరసయుత మయి ♦ షట్పదములఁ, బోలు నేరేడుపండ్లను ♦ గాలికతన
నవని వ్రాలినపలువన్నె♦లగువివక్వ, చూతఫలముల భుజియింత్రు ♦ చూవె జనులు.

తే. ప్రకట మైనబలాకమా♦లికలతోడ, మించుఁడెక్కెంబుతోఁ గొండ♦మేల్మిఁ దాల్చి
రణతలంబున నున్నవా♦రణములట్లు, గర్జ లిడు చున్న వవిగొ మే♦ఘంబులెల్ల.

కం. యవసము జడిఁ దని వొందఁగ, లివ గొనుచును నెమిలిపిండు ♦ లీల నటింపన్
దవ వర్షింపఁగ మబ్బులు, సవురుగ నపరాహ్ణవేళ ♦ జా నయ్యె వనుల్. ౨౧౯

కం. సలిలాతిభార మొదవఁగ, జలధరములు గర్జ లిడుచు ♦ సబలాకము గా
బలితపుగిరిశిఖరంబుల, నిలిచి నిలిచి లేచి పోవు ♦ నెఱిఁ గనుఁగొంటే. ౨౨౦

తే. గర్భధృతికిని మేఘాభి♦కామ మగుచు, దండ కేగెడుకొక్కెర♦పిండు మింటఁ
గట్టఁబడి మారుతాహతిఁ ♦ గదలు చున్న, వెల్లదామరసరమన ♦ వెలసెఁ గంటె.

ఉ. పెల్లుగ నింద్రకోపముల♦పిల్లలు రాలఁగ నిందు నందు భ్రా
జిల్లెడిలేఁతపచ్చికల♦సీమలసొంపున ధాత్రి శోభిలెన్
మొల్లపుటెఱ్ఱపట్టునను ♦ మొగ్గ కసీదను గుట్టఁ గాంతి రా
జిల్లెడిచిల్కతెక్కజిగి♦చీరను దాల్చినకాంతయో యనన్. ౨౨౨

కం. క్రన్న నదికడలిఁ బాఱెను, బన్నుగఁ గొక్కెరలు మేఘ♦పటలముఁ దారెన్
వెన్నుఁడు నిద్దురఁ గూరెను, జెన్నగుకాముకయుఁ బ్రియుని♦చెంతం జేరెన్. ౨౨౩

కం. చెలఁగె నెమిళ్లలయాటలు, కలిగెఁ గదంబముల విరులఁ ♦ గ్రాలెడికొమ్మల్
వెలిఁగె మహి సస్యవనముల, మెలఁగె సమప్రీతి నాలు ♦ మే లగుకోడెల్. ౨౨౪

ఉ. ఆడెను, జింత వాపెఁ, దొలఁ♦కాడెను, బాడెను, జంచలత్వమున్
వీడెను, జాలు గూడె సర♦విన్, వడి నూడసిఁ బాడె నయ్యెడన్
వేడుక నెమ్ములుం విరహి♦ణీనిచయమ్ములు, సద్వనమ్ములున్
జోడుగజమ్ములుం, గపులు, ♦ బోరని వానలు నెల్లవాఁకల్సన్. ౨౨౫

ఉ. ఎత్తినవేడ్కతోడ సెల♦యేఱులపొంతలఁ గ్రంతలన్ మదం
బెత్తినహత్తిమొత్తములు ♦ నెంతయుఁ గేదఁగిపూలవాసనల్
కుత్తుకబంటి గ్రోలి గిరి♦కూటపతజ్ఝరిమ్రోఁత కుల్కుచున్
మత్తనటచ్ఛిఖావలస♦మాజముతో ధ్వని నించు దిక్కులన్. ౨౨౬

ఉ. ఇమ్ముగఁ బూవుఁ దేనియల ♦ నిచ్చకొలందిని ద్రావుచున్ నిమే
షమ్మున మత్తు గాంచు నళి♦సంఘము లిప్పుడు వర్షధారవే
గమ్మునఁ దాడితమ్మయి ది♦గాలన గాడ్పడుచుం గదంబపుం
గొమ్మల ప్రేలు చున్నయవి ♦ గోల్పడి యెల్లమదంబుఁ జూచితే. ౨౨౭

కం. చిప్పిల్ల రసము చల్లని,నిప్పులపోడిచాయ విరిసి ♦ నేరెడుపండుల్
కప్పుఁగఁ దేఁటులదాఁటులు, కప్పినగతి జంబుతరులఁ ♦ గ్రాలెడిఁ గొమ్మల్. ౨౨౮

కం. సౌదామనీపతాకము, మేదురగంభీరరవము ♦ మేకొనఁగ సమి
న్మేదిని నుద్యద్గజముల,మాదిరిఁ గనుపట్టెఁ గనితె ♦ మబ్బులు మింటన్. ౨౨౯

ఉ. శైలవనానుసారి యయి ♦ సత్వరమం దొకనాగ మేఘుచో
నోలిఁ బిఱుంద నొండుస్తని♦తోదయ మాటయు నాలకించి తా
హాళిని యుద్ధకామ మయి ♦ యచ్చటఁ జేరె నొకండు దంతి యం
చాలము సేయఁగా మరలె ♦ నాద్విరదంబును జూడు లక్ష్మణా! ౨౩౦

కం. ఆడెడిభంగిని గొన్నియుఁ, బాడెడిగతిఁ గొన్ని మత్తు♦భరమునఁ గొన్నిన్
జూడఁగఁ బలు తెగల వనుల్, వేడుక శిఖిమధుపకరుల♦వృత్తుల నొప్పెన్. ౨౩౧

కం. లలితకదంబార్జునకం,దళరుచిరము నూత్నవారి♦తతపూర్ణంబున్
గలితమదశిఖావలన్నృ,త్యలసిత మయి పానశాల ♦ యన వని యొప్పెన్. ౨౩౨

తే. శక్రదత్తంబు లగుచును ♦ స్వచ్ఛము లయి
ముత్తెములఁబోలుబిందువుల్ ♦ మోదమునను
బత్త్రపుటభగ్నములను బి♦పాసఁ గ్రోలు
బహువిపర్ణచ్ఛదము చక్ర♦వాక సమితి. ౨౩౩

తే. భ్రమరతంత్రీలతామధు♦రస్వనంబు, కప్పలొండొంటి మించెడి♦కంఠతాళ
మంబుదమృదంగనాదంబు ♦ లింబుమీఱఁ,గాననంబుల సంగీత♦కంబు వెలసె.

తే. కొన్ని నెమిళులు పాడంగఁ♦గొన్నియాడఁ,గొన్నినిలువంగఁ జెట్టుల♦కొమలకొసలఁ
గొన్ని వ్యాలంబబర్హభా♦షోష్ణతములు,గా వనంబుల సంగీత♦కంబు వెలసె. ౨౩౫

కం. మబ్బులయుఱుములఁ గప్పలు, నిబ్బర మగుదీర్ఘకాల♦నిద్రను విడి పే
రుబ్బున నానాధ్వను లా,గుబ్బతిలన్ వానధార♦కున్ మోదించెన్. ౨౩౬

చం. కులుకుమెఱుంగుజేక్కన ల♦కుంర మదంబునఁ గ్రాల, నుస్లు నొ
డ్డులను నతిక్రమించుచుఁ గ♦డున్ మద మెత్తఁగఁ బుష్పముల్ ఫలం
బుల నుపహారముల్ గొనుచుఁ ♦ బోయెడిఁబో తటినీనవోఘలున్
గెలవునఁ దూర్ణయానములఁ ♦ గేరుచుఁ బ్రాణవిభుం గనుంగొనన్. ౨౩౭

తే. కాలుకొండలతో బద్ధ♦మూలము లయి, కాలుకొండలమాడ్కిని ♦ నీలమేఘ
పటలసంసక్తములు నవ♦వారిపూర్ణ,జలదములు నీలకాంతుల ♦ జేను మీఱె. ౨౩౮

తే. ఉబ్బి కేకలు వైచుమ♦యూరతతులు, శక్రగోపసమన్విత♦శాద్వలములు
హారివాసన లీను నీ♦పార్జునములు,గ్రాలువనులందుఁ జరియించెఁ ♦ గరులు కెరలి.

చం. నిరవధికాంబుధారలను ♦ నీటు దొలంగిన కేసరంబులన్
నురుచి దొఱంగి యున్నబిస♦సూనములన్ మధుపాళి వాసి ని
ర్భరరుచిరేద్ధకేసరధు♦రంబు కదంబకదంబకాళిఁ జె
చ్చెరఁ జని వ్రాలె, హీనదశ ♦ చేకుఱ మైత్రిఁ దలంత్రె చంచలుల్. ౨౪౦

ఉ. ఎంతయు భూరిసమ్మదగ♦జేంద్రము హృష్టిలసద్గవీంద్రమున్
శ్రాంతమృగేంద్రమున్ రుచిర♦సంపదుదంచితభూధరేంద్రమున్
దొంతులు మేఘబృందముల♦తోఁ బరిఖేలితనిర్జరేంద్రమున్
శాంతనరేంద్రముం గనితె ♦ సాధృతి లక్ష్మణ వానకాలమున్. ౨౪౧

కం. జలనిధిఘోషంబు దిసం,తులు గొట్టుచు గగనతలము♦తో రాయుచు నే
ళ్లులఁ గొలఁకుల బావులఁ జె,ఱ్వుల నేకముఁ జేసె మేఘ♦పూగము గంటే. ౨౪౨

ఉ. జోరున నేకధారగ వ♦సుంధరఁ బర్వఁగఁ జిమ్మచీఁకటుల్
దోరపువర్షముల్ గురియఁ ♦ దోడయి గాలియు జివ్వు జివ్వనన్
గ్రూరత వీవఁగా నదులు ♦ కూలము లుర్లఁగఁ బొంగి యెవ్వియో
దారులఁ దప్పుత్రోవల ని♦తాంతరయంబునఁ బాఱె నియ్యెడన్. ౨౪౩

చం. ధర జనతాభిషిక్తు లగు♦ధారిణినాయకు లాత్తవైభవం
బరుదుగఁ జూపురీతి నమృ♦తాశననాయకదత్తమై మహా
మరుదుపనీతమైనఘన♦మండలిచే నభిషిక్త మాచు భూ
ధరతతి గానిపించెడిఁ గ♦దా నిజరూపము శ్రీయుతంబుగన్ ౨౪౪

ఉ. రిక్కలతోడి మిన్ను ఘన♦బృందముచేత మునుంగుఁ గాంచె, నే
ప్రక్కన నున్నవాఁడొ కన♦రాఁడు దివాకరుఁ, డీధరిత్రియుం
బెక్కువ నీటఁ దృప్తిఁ గొనెఁ ♦ బేరినచీఁకటి ముంచె సర్వమున్
దిక్కులు తెల్వి మాసె నెది ♦ దిక్కొ యెఱుంగఁగరాదు లక్ష్మణా! ౨౪౫

చం. తర మిఁడి వారిధారలను ♦ ధౌతము లై ధరణీధ్రకూటముల్
కరము విరాజితంబు లయి ♦ క్రాలెడి వ్రేలెడి మేలిముత్తెపున్
సరములపోణిమిం దనరు ♦ శైలతటాగ్రపతత్ప్రపాతకో
త్కరములతోడఁ గంటివె ము♦దంబు ఘటించెను భోగికైవడిన్, ౨౪౬

ఉ. కొండలనుండి జాలు వెడఁ ♦ గొండల గుండులు ద్రోవ కడ్డ మై
యుండిన వానిఁ దాఁకి వడి ♦ యొప్పుఱు నిర్ఝరపాళు లిమ్ముగన్
దండిగఁ జింది ప్రక్కలను ♦ నవ్యము లయ్యె గుహాళులన్ విన
బండువుగాఁగఁ బొడుశిఖ ♦ మండలిపాలిటిహారవల్లు లై. ౨౮౭

ఆ. మదనకదనములను ♦ మదవతుల్ సురపురి, ననఁగఁ బెనఁగఁ బెఱఁగి ♦ హారవల్లి
సంఘ మూర్విఁ దెరలు ♦ చందంబు దోఁపఁగఁ, దోయధార లురలెఁ ♦ దోరముగను.

కం. వికిరంబులు డాఁగుటచే, ముకుళించెడి నీరజాత ♦ ములపంక్తులచే
వికసించెడి జాజులచే, సెకవేలుపు క్రుంకు టాత్మఁ ♦ జింతింపఁ దగెన్. ౨౮౯

కం. త్రోవ యిది డొంక యిది యని, భావింపఁగ రామి నడఁగఁ ♦ బగ యెలగోల్ సే
నావిసరము వెనుదీయఁగ, భూవల్లభ దండయాత్ర ♦ పొనుపడెఁ జుమ్మీ. ౨౯౦

కం. అనఘా యీభాద్రపదం, బున సామామ్నాయపఠన ♦ మునకున్ విప్రుల్
ఘనమతు లుపక్రమించెద, రినకుల! యధ్యయనసమయ ♦ మిది యగు కతనన్.

కం. గృహకృత్యంబులఁ బో నిడి, మహితపదార్థములఁగూర్చి ♦ మనభరతుం డ
స్పృహ నాషాఢి మొదల్ వ్రత, సహితుండయి యుండు నయ్యె ♦ శ్రద్ధాయుక్తిన్.

కం. పురి నుండి వచ్చునన్నుం, బరికించి యయోధ్యజనము ♦ పరఁగించినదు
ర్భురరవముం బురిడించుచు, సరయూనది వేగ పాఱు ♦ సరవం బగుచున్. ౨౯౩

ఉ. భావుకమైన యిట్టియెడ ♦ బాధితవైరి సదారుఁ డౌచు సు
గ్రీవుఁడు రాజ్యభోగములఁ ♦ గ్రీడలు సల్పుచు నుండుఁ గాదె, నే
నో విగతాత్తదారుఁడ స ♦ ముజ్ఝితరాజ్యుఁడ నై నదీతట
ప్లావలెఁ గూలిపోయెదఁ గ్ర ♦ మంబుగ సైఁపఁగ రానియార్తిచేన్. ౨౯౪

కం. ఈకారు దుర్గమం బ, స్తోకంబు మదీయహృదయ ♦ శోకానలమున్
భీకరసత్త్వుఁడు రావణుఁ, డేకైవడిఁ బార మొందుఁ ♦ గృత్యము మనకున్. ౨౯౫

ఉ. ఏమి యొనర్చు వాఁడ ధర ♦ ణీశ్వర చెప్పు మటంచు వేఁడ శా
ఖామృగనేత మార్గము ల ♦ గమ్యము లంచును నెన్నినాళ్లకో
ప్రేముడి భార్యఁ గూడె నని ♦ పెద్దయుఁ బో మనకార్య మంచు నే
నేమియుఁ బల్కనైతి, నతఁ ♦ డే చను దెంచెడి యుక్తవేళకున్. ౨౯౬

కం. ఉపకార మెఱుఁగువాఁ డా, కపివర్యుఁడు గాన వేతుఁ ♦ గాలంబునకై
విపులమహానదులయుఁ దత్, కపినాథు ననుగ్రహంబుఁ ♦ గాంచెడిదాఁకన్. ౨౯౭

కం. వీరుం డగుపురుషుం డుప, కారికి మఱుమే లెటేని ♦ కావించుఁ బ్రతీ
కారముఁ జేయక మఱచెడి, క్రూరుఁడు నొప్పించు సుజన ♦ కోటులమనమున్.

చం. అన విని లక్ష్మణుండు జన♦కాత్మభవాపతితోడ రామ! నీ
వని నటు సర్వ మొప్పెడి వ♦నాటచయాధిపుఁ డర్హవేళఁ దాఁ
బనిఁగొని చేయుసాయమును ♦ వానలు నిల్చెడిదాఁక నోరుపుఁ
గొని యిట నుండు మంత రిపుఁ ♦ గూల్పఁగ నౌ నని పల్కె నంతటన్. ౭౫౯

కామపరతంత్రుఁ డగు సుగ్రీవుని హనుమంతుఁడు బోధించుట.

కం. తొలఁగఁగ మెఱుఁగులు మబ్బులు, చెలఁగఁగ హంసారవంబు ♦ శ్రీమంతంబై
మెలఁగఁగ వెన్నెల దిక్కుల, వెలుఁగఁగ వినువీది మిగుల♦విమలం బగుచున్.

సీ. కని మహాభోగభా♦గ్యసమృద్ధుఁ గామైక, పరతంత్రు సజ్జన♦భవ్యమార్గ
దూరగు ధర్మార్థ♦దూరమానసు విని, వృత్తకార్యుని బ్రమ♦దోత్తమాభి
రతనిరతుని మనో♦రథజాలసంప్రాప్తి, రేవగల్ హాయిఁ జ♦రించువాని
దారతోఁ దారతో ♦ హారిసదోదార,ఖేలావిలోలుఁ డై ♦ క్రాలువాని

తే. నందనంబున బృందార♦కేందుముఖులు, బృందములు గట్టికొలువ ♦ సానందుఁ డైన
వాసవునిఁబోలి విహరించు♦వాని సచివ,వారవిన్యస్తనృపకార్య♦భారుఁ డగుచు

ఉ. పన్నగ రాజ్యతంత్రముల♦పట్ల విమర్శము లేనివాని, ను
త్పన్నధరాధిపత్యగురు♦శంకు, నిదేశవిహీను, సర్వదో
త్పన్నమనోజసౌఖ్యరతు ♦ వానరనాయకు, డాసి తత్త్వసం
పన్నుఁడు కాలవేది హిత♦పథ్యయథార్థనయోక్తి సూరియుఁ. ౭౬౨

కం. సామమృదుభాషణుం డగు,సామీరి వచించె వినయ♦సంపదను యశ
శ్శ్రీమహు లొదవెఁ గపిస్వామీ! మిత్రులకార్య మొకఁడె♦మిగిలెం జుమ్మీ. ౭౬౩

కం. కాలమెఱుంగుచుఁ దత్తత్కాలంబున మిత్రులందుఁ ♦ దగుపద్ధతి భూ
పాలుఁడు వర్తింప యశో,జాలము రాజ్యంబు కీర్తి ♦ శౌర్యము పెరుఁగున్. ౭౬౪

కం. దండంబును మిత్రసుహృత్కాండంబును గోశబలము ♦ క్ష్మాపతి యీనా
ల్గుండిన లెస్సగ రాజ్య మ,ఖండసమృద్ధిం దనర్చుఁ ♦ గపిలోకవరా! ౭౬౫

తే. వృత్తసంపన్నుఁడవు నీవు ♦ చిత్త మొపుడు
తతనిరత్యయపథమును ♦ దగిలి యుండు
వేగ హితకార్యమును నెఱ♦వేర్చుపొంటె
యత్నమును జేయఁ దగు నీకు ♦ నగచరేంద్ర. ౭౬౬

కం. తనపనుల నెల్ల వదలియుఁ, దనమిత్రునికార్యమునకుఁ ♦ దత్ ముత్సాహం
బును గొని చరించునాతఁడు, కనఁ జెప్ప దనర్థకంబుఁ ♦ గపికులతిలకా! ౭౬౭

కం. కాలాతిక్రమణంబుగఁ, జాలఁగ మిత్రార్థమునకు ♦ సమకట్టి నరుం
డేలీల నెంతగాసికిఁ, బా లైనను మిత్రకార్య♦పరుఁ డన రతనిన్. ౭౬౮

హనుమంతుఁడు సుగ్రీవునితో సీతను వెదకింపు మని చెప్పుట.

ఉ. కావున మిత్రకార్యము స◆కాలమునందఁ దొసర్పు మీవు, స
ద్భావ! విదేహజన్ వెదకఁ ◆ బంపుము, కాలము మీఱె మున్నె, ప్ర
జ్ఞావిభవుండు తద్దయు సమర్థుఁడు ◆ క్ష్మాపతి సత్వరుం డయ్యుఁ గాలముల్
వోవుట తా నెఱింగియును ◆ బూనఁడు చూ నిను హెచ్చరింపఁగన్. ౨౧౯

ఆ. నీదువంశ మిలను ◆ నిలిపెను జిరకాల,మైత్రి కర్త యైన◆మాననీయుఁ
డప్రమేయమహిముఁ ◆ డతులితసుగుణి యా,రాజచంద్రుఁ డైన◆రామవిభుఁడు.

కం.ఆతండు నీకు మున్నుగ, ఖ్యాతంబుగ మేలు చేసె ◆ నతనికి నీవున్
బ్రీతిం గూర్పఁగ వలదే, వేతరుచరవరులఁ బంప◆వే సమకూడన్. ౨౨౦

కం.కాలాతిక్రమదోషము, గ్రాలదు పరు లెచ్చరింప◆కయ మును చేయన్
గాలాతిక్రమదోషము, గ్రాలెడిఁ బరులెచ్చరింపఁ ◆ గార్యము సేయన్. ౨౨౧

కం.ఉపకారము లేకున్నను, నృపతీ! యుపకృతి నొనర్పు ◆ నీతియ నీకున్
విపులశ్రీరాజ్యంబులఁ, గృప సేసినరాము నెడ నిఁ ◆ కే మని చెప్పన్. ౨౨౩

కం.ధృతియుతుఁడవు బలియుతుఁడవు, హితచరితుఁడ వీవు వాన◆రేశ్వర యేలా
క్షితిపతికార్యముఁ దీర్పఁగఁ, దతవాసరకోటిఁ బంపఁ ◆ దడసితి విట్టుల్. ౨౨౪

ఉ. నీ విట వాన రైచనక ◆ నిల్చినయంతనె రాముకార్యముల్
వోవునె రిత్త యై? నిశిత◆భూరిశరావళిచే మనుష్యభు
గ్దైవతపన్నగావళులఁ ◆ దక్షణమాత్రన పిల్కుమార్పఁగాఁ
జేవ గలండు, నీప్రతిన ◆ చేయుట యెట్టిదొ చూడఁ దాఁ దలఁచెన్. ౨౨౫

కం.ప్రాణంబునకును జెంకక, రాణన్ మేల్ చేసె నీకు ◆ రాముఁడు నీవున్
రాణువతోఁ జని యాతనీ, రాణిని వెదకింపు నంబ◆రంబున ధరణిన్. ౨౨౬

చం.అనిమిషదైత్యమారుతఖ◆గాహిగణంబులు కూడియేని రా
మునకు రవంతయేని భయ◆ముం గలిగింపఁగ లేవనంగ నే
మని వచియింప రాక్షసచ◆యంబును, నీ కుపకారి యైనయా
ఘనునకు మాఱుమేల్పలుపఁ◆గా గమకింపుము వానరేశ్వరా. ౨౨౭

కం.మంటను వింటను జలముల, మంటల బలితలమునందు ◆ మహితజనమునన్
గుంటువడక కపు లెల్లరు, దంటలు చన నీ వనుజ్ఞ ◆ దయచేసితివేన్. ౨౨౮

కం.పాటించి యెట్టికార్యముఁ, బాటవమునఁ దీర్ప నేరు◆పరు లావారల్
కోటికొలందులు ధరణిరు,హాటులు గల రేమి సేయ ◆ నగు ముద లిడుమా. ౨౨౯

ఉ. నాపుడుఁ గాలయోగ్యపవ♦నప్రభవాలపనంబు లెల్లను
  గ్రీవుఁడు చక్కఁగా విని హ♦రిధ్వజినీపతి నీలుఁ జూచి నా
  నావనచారియూథపులు ♦ నాదుననుజ్ఞ పదేనునాళ్లలో
  రావలయుర్ సపైన్యముగఁ ♦ బ్రాణముఁ దీయుదు రాక తక్కినన్. ౨౬౦
కం. అని చాటింపుము తారా,తనయుండును నీవు వేగ ♦ తగుపద్ధతులన్
  బనిపూనుఁడు కార్యంబున, కని సుగ్రీవుండు చొచ్చె ♦ నంతిపురంబున్. ౨౬౧

శరత్కాలంబున రాముఁడు సీతావిరహంబునఁ దపించుట.

చం. వెలియఁగ వానలున్, నభము ♦ వెల్లన నెల్లెడఁ దోఁపఁ, జంద్రమం
  డలము విశుద్ధమై తనర ♦ నవ్యశరద్రజనీలలామ ని
  ర్మలశశికాంతిచందనము ♦ రమ్యముగాఁగ నలందఁ, గ్రోఁతిత్రేఁ
  డలఘుసుఖంబుఁ జెంద, సమ♦యంబు నతీతము నొందఁ, జూచుచున్. ౨౬౨
కం. తొలఁగఁగ మెఱుఁగులు మబ్బులు, చెలఁగఁగ హంసారవంబు ♦ శ్రీమంతం బై
  మెలఁగఁగ వెన్నలదిక్కుల, వెలుఁగఁగ వినువీదిమిగుల ♦ విమలం బగుచున్. ౨౬౩
కం. మానితశైలాగ్రసమా,సీనుండై రామవిభుఁడు ♦ సీతాతరుణిన్
  మానసమునఁ దలపోయుచు, నూనినశోకమున నిట్లు ♦ నుపతాపించెన్. ౨౬౪
కం. పరసారసారవారవ, వరసారససారమధుర♦వంబు చెలంగన్
  సరసంబుగ నాశ్రమమున, సురమించును నేఁడు నాకు ♦ సుఖ మిదు టెట్లో. ౨౬౫
కం. కుసుమితతరువిసరంబుల, లసదష్టాపదవినిర్మ♦లంబుల శుభ మా
  ననమాననములఁ గనుచుం, గుసుమాంగి య దెట్టు లడలు♦నో నే లేమిన్. ౨౬౬
కం. కలభాషిణి మును పలుకఁగఁ, గలహంసరవంబుపోల్కిఁ ♦ గని యొఱుఁగుదు నే
  లలితసకలాంగి నిపు డే,చెలువునఁ దెలియంగలాఁడ ♦ సీతారమణిన్. ౨౬౭
కం. మక్కువ నొక్కటఁ దిరిగెడి,జక్కవకవరవలి విన్న ♦ జలజాక్షి యహో
  యెక్కైవడిఁ దపియించునొ, దిక్కఱి ననుఁ బాసి మిగుల ♦ దీనత నొంటిన్. ౨౬౮
ఉ. ఆవనజాతపాణి మఱి ♦ యాయనిమేషవిలోలనేత్ర హా
  యావరపల్లికాలలిత ♦ యాయమ్మ తాసమకీరవాణి లే
  కీవనజాకరంబులును ♦ నీతటినీవరతీరదేశ మిం
  దీవనకాననోత్కరము ♦ లిం పొదవింపవు సంచరింపఁగన్. ౨౬౯
కం. శారదగుణనారాచ,స్ఫారుఁడు కాముఁడు వియోగ♦జాతార్తను సీ
  తారమణిని సుకుమారిని, గారింపక యున్నమృత్యు♦కారణ మగుచున్. ౨౭౦
కం. చాతకము నీటికై పురు,హూతునకుం మొఱలు పెట్టు♦నోజను గౌస
  ల్యాతనయుఁడు విలపించెను, సీతావనజాక్షికై వి♦శేషవ్యథ చేన్. ౨౭౧

కం. ఏకాంతవిసంజ్ఞుం డై, యేకాంతమనంబుతోడ ♦ నేకాకృతి సీ
తాకాంతకు దురపిల్ల ని,లాకాంతునిఁ జూచి సత్ఫ♦లగ్రహణాస్థన్. ౨౯౨

లక్ష్మణుఁడు రాముని దుఃఖముఁ బాపుట.

ఉ. వింతపథంబులం దరిగి ♦ వేగమ వచ్చి సుమిత్రపుత్త్రుఁ డ
త్యంతవిషణ్ణచిత్తుఁ డయి ♦ యన్నయిదే మిటు నీదుభూరివి
క్రాంతి పరాభవంబు గొనఁ ♦ గామవశాత్ముఁడ వౌట యర్హమే?
చింతలఁ గుందె దయ్యె ధృతి♦చేఁ బని దీర్పఁగ నర్హమా నెడన్. ౨౯౩

చం. మన మిపు డాచరింపఁగ స♦మంజసకార్యము నెంచి, ధీప్రసా
దనమును గాంచి, కాలమువి♦ధంబుఁ దలంచి, స్మరించి వానరేం
ద్రుని పెనుఁబ్రాపు, దేవతల♦నుర్భజియించుట లోగ్రహించి, దు
ర్జనగణదూర! ధైర్యమునఁ ♦ బ్రాలుము, వ్రాలుము విక్రమంబునన్. ౨౯౪

కం. శ్రీనిలయ! త్వత్సనాథ మ,హీనందన సులభ యగు నె ♦ యితరులకును వై
శ్వానరకీలలలోఁ బడి, మానవుఁ డెవ్వండు వీర! ♦ మనఁగాఁ జాలున్. ౨౯౫

చం. అని హితముం బ్రియంబును స♦యంబును ధర్మము సామ మొప్పఁగా
నని యొసితమ్మువాక్యముల ♦ నాదట రాఘవుఁ డాలకించి నా
యన! భవదీయసూక్తి హిత ♦ మౌను దురాసద కార్యచింతనం
బును దగుఁ దత్ప్రయత్నమును ♦ బూనఁగ నొప్పు నటంచుఁ బల్కుచున్. ౨౯౬

శరద్వర్ణనము.

సీ. పదపడి రాముండు ♦ పద్మపలాశాక్షుఁ, దలఁచి లక్ష్మణుతోడఁ ♦ బలికె శార్ఙ్గి
వేగంటి ధారిణి ♦ విపులధారలచేతఁ, దన్ని పైరులు ప్రోచి ♦ ధన్యఁ డయ్యె
ద్రుమభూమిధరపురో♦గమఘనంబులు మ్రోఁగి, వర్షించి బడలికఁ ♦ బాపుకొనడి
కారుమబ్బులు దెసల్ ♦ కాటుక పట్టించి, విమదన్విపము లట్లె ♦ వేగ మేదె

ఆ. సంబుగర్భములు మ♦హావేగములు కుట,జార్జునాతిపరిమ♦ళాన్వితములు
జృంభితములు నైన ♦ యెలగోలుగాలులు, విసరి విసరి వీచి ♦ విరతి నొందె. ౨౯౭

కం. వారిధరవారముల మద, వారణసంతానములయు ♦ బర్హిస్తతులయున్
వీరవర! కొండవంకల, యారావ మ్మొక్కమాటె ♦ యణఁగెను వింటే. ౨౯౮

కం. ఓలిని వారిదధారల,జాలున నిర్మలము లైన♦ శైలంబులప్ర
స్థాళులు విచిత్రకాంతుల,చే లిప్తము లైనరీతిఁ ♦ జెలఁగెడి నౌరా. ౨౯౯

కం. ప్రీశావతి నవసంగమ,వేళను జఘనములఁ జూపు♦విధముగను శర
త్కాలంకవయున్ సైకత,పాళుల మెలమెల్లఁ జూపు♦భంగులు కంటే. ౩౦౦

కం. శారదిశాఖాతతులం, దారాగణతరణికుముద♦ధవకిరణములన్
వారణసత్తమముల నిజ,సారద్యుతిఁ బంచి యమరె ♦ శారద యనుజా. ౮౦౧

కం. శారదగుణాత్తయును నా,నారుచిరద్యుతియు నైన♦నవ్యశ్రీ బా
లారుణకరబోధిత మగు,నీరేజాకరమునందు ♦ నెఱ నెఱిఁగాంచెన్. ౮౦౨

కం. ఘనసారవృక్షసుమవా,సన లై మత్తాళిబృంద♦ఝుంకారము లై
గొనబుగ మదవారణముల,కును దర్పము రేఁపె గాడ్పు♦కొదమలు వనిలోన్.

సీ. జంట జంటలు గాఁగ ♦ శైవాలినీపులి,నావళియందుండి ♦ యరుగుదెంచి
కొలఁకులఁ గ్రీడింపఁ ♦ గుతుకంబు గొని తమ,ఱెక్కలు విచ్చుచు ♦ ఱేసి యాడి
పుష్పాళ్లు బుక్కాము♦పొళ్లుగా మెయినిండ, నెలమిసి నొండొంటి♦నెదురుకొనుచుఁ
జక్రవాకంబులుఁ ♦ జక్రాంగకంబులుఁ, గేళిఁ దేలుచు నున్న♦లీలఁ గంటె

ఆ. మదము దొట్టఁ దిరుగు ♦ మాతంగములయందుఁ, గ్రొవ్వి తిరుగులాడు♦కోడెలందు
నీరు తేఱి పాఱు ♦ నిమ్నగాతతులందు, ఋతువులక్ష్మిదోఁచె ♦ నెన్నొగతుల. ౮౦౪

ఆ. చూచి మబ్బులేని♦చుక్కదారిని దమ, పించియములనగలు ♦ విడిచి ప్రియలఁ
దలఁగి కాంతి దొఱఁగి ♦ ధ్యానముల్ సేసెడి, నెమ్మిసింధు వనుల ♦ నెమ్మి జాఱి.

చం. గరగరజాళువాపసిఁడి♦గౌరవుఁగాంతులు నిండ దిక్కులన్
నెరవిరినిండుప్రేఁకనను ♦ నేలకు వంగినకొమ్మ లెల్లెడన్
గరమును నేత్రపర్వముగఁ ♦ గ్రాలఁగ ఘుమ్మని కమ్మవాసనల్
నెరయఁగఁ జేయుమంకెనల ♦ నీటు వహించె వనాళు లియ్యెడన్. ౮౦౬

మ. కరిణీసంతతి వెంట నంట నళినీ♦కాండప్రియంబుల్ కరుల్
వరసూనోత్థితముల్ మహావనతటీ♦వాహ్యాళిసంసక్తముల్
గురుదానోత్కటముల్ మహామదరసా♦లోలంబు లై మందసం
చరణస్ఫీతము లయ్యెఁ గాననములన్ ♦ సౌమిత్రి కంటే కదా. ౮౦౭

చం. చెలఁగె నభం బదే చికిలిఁ♦జేసినవాలులడాలునన్, నదీ
జలములు సన్నగిల్లె నెల♦జే ప్పన మెక్కుమెలంతనవ్వునా
జలరుహశీతవాతముల♦సంచరణం బొనరెన్, దిశాతతుల్
కళకళలాడుచున్నవి ప్ర♦గాఢపుఁజీఁకటి తమ్ముఁ బాసినన్. ౮౦౮

ఉ. వేఁడివెలుంగుకాఁకలకు ♦ బీఁటలు వాఱఁ దొడంగెఁ బంకముల్
మాఁడినయట్లుగా ధరణి ♦ మాటికి రేఁగెను సాంద్రధూళి, మ
న్నీఁడులు వైరకోపముల ♦ నీఁగఁగ నొండొరులన్ జయింపఁగాఁ
బోఁడిమి దండయాత్రఁ జనఁ ♦ బూనఁగఁ గాల మి దయ్యె లక్ష్మణా. ౮౦౯

ఉ. పొంకముగా శరత్సుగుణ♦పుంజసుతుష్టశరీరశోభ ని
శ్శంకముగాఁగఁ గ్రుమ్మరుచు ♦ సాంద్రముదంబునఁ బోతరించి పెం
హుంకృతు లొప్పఁ గొమ్ము లొక♦యోరగ వ్రాలుచుచుం ఖణి ల్లనం
అంకెలు వైచి చివ్వకును ♦ అక్కడిఁ గాళ్లు వృషాళి మందలన్. ౧౧౦

చం.నలినశరప్రపీడితమ♦నంబునఁ దీవ్రగతానురాగ మై
కులచయసంయుతం బగుచుఁ ♦ గూరిమి మీఱఁగ మందయాన మై
సలలితభంగిఁ దోఁపఁగ వ♦శాచయ మాత్తమదుం నిజేశ్వరుం
దలఁగక వెంట నంటెడిని ♦ దమ్ముఁడ చూచితె కాననంబులన్. ౧౧౧

కం.తోడవు లగుమేలిపురులం, విడిచి నదీతీరమునకు ♦ వెడలఁగ హంసల్
వడి గద్దించిన మరలెడి,వదువున దైన్యమునఁ జనెడి♦బగ్గూలఁ గంటే. ౧౧౨

కం.జక్కవల నీరుకోళ్లను, జక్కఁగ దిగు లొంద నెగిచి ♦ సామజములు అం
పెక్కఁగ నలినాలంకృత, మక్కొలఁకుం గలఁచి కలఁచి ♦ యంబులు గ్రోలెన్.

కం.అస లుడిగి విమలజలములు, నిసుమును వెలుఁగఁ గ సధేను♦బృందం బగుసా
రసరావరణితతటినీ,రసముల సారసచయంబు ♦ రమణం గ్రుంకెన్. ౧౧౪

చం.ఎడపక దూఁకు చున్న సెల♦యేళుల చప్పుడు, వృద్ధి గొంచుఁ దా
ముడుగక మ్రోయు చుండెడిమ♦యూరరవంబులు, గాలి మ్రోఁతలుం,
ముడుఁగక కట్టుఅట్టు యని ♦ మ్రోఁగెడుకప్పలనాదుఅంపులుం
బోడ వడఁగెం ముదంబు చెడ ♦ భూరివలాహకగర్జతోడుతన్. ౧౧౫

కం. పెక్కులువన్నెలపాములు, బక్కటిలి నవోదితాబ్ద♦పరిలీనము లై
డొక్కలు మాఁడఁగ నాఁకట, బొక్కలు వెలువడి చరించు ♦ బుసు బుసు మంచున్.

కం.చంచచ్చంద్రకరస్ప,ర్శాంచిత ముద్వికచతార♦కాన్విత యారా
మించఁగ రాగము సంధ్య త్య,జించెడి నంబరముఁ దాన ♦ చెలువుగఁ గంటే. ౧౧౭

కం.ఉదితశశిరమ్యముఖి తమి, విదితోడువ్యక్తచారు♦విమలాంబక కౌ
ముదకౌముదీవసన యయి, యిదె రే వెలిచీరఁ దాల్చి♦నింతిం బోలెన్. ౧౧౮

ఉ. పండినయెన్నుజొంపములు ♦ భాసిల ముక్కుల సారసావళుల్
దండిముదంబునం మొగులు♦దారిని మారుతవేగధూతముల్
నిండుజవంబునం బఱచె ♦ నిర్మలశీలక! పెక్కువన్నెపూ
దండలు గూర్చి నింగి యను♦తామరసాక్షి ధరించినట్టు లై. ౧౧౯

ఉ. నిద్దురగొన్నహంస మయి ♦ నిర్మలకైరవవారయుక్త మై
యుద్దిర పే రగాధపుజ♦లాశయమందలినీర మొప్పెడిం

రద్దు వడంగ మేఘములు ♦ రాకనిశాకరుతోడఁ జుక్కలన్
ముద్దులు మూటఁగట్టునభ♦ముం దలఁపించుచు నూర్మిళాధవా. ౮-౨౦

ఉ. రాణ దలిర్పఁగా లలిత♦రాజమరాళకులంబు చుట్టు నో
డ్డాణముతీవఁ దాల్పఁ, బ్రక♦టస్ఫుటనీలసరోజపద్మముల్
పోణిమి మీఱుపేరులను ♦ బోలఁగ, నూతులు భూషితాంగ లా
సేణవిలోచనామణుల♦యింపు వహింపఁగఁ గంటె లక్ష్మణా. ౮-౨౧

సీ. గోపాలబాలురు ♦ కొమరొప్ప వాయింపఁ, బిల్లఁగ్రోవులఁ బుట్టు♦ప్రియరవంబు
రెపరెప మని వీచు♦రేపటిపూఁటల,యెలగాలి జనియించు♦హితనదంబు
వ్రేండ్లపూవుంబోండ్లు♦పెరుఁగుచిల్కఁగఁబుట్టు,ఘుంఘుమమనియెడి♦కొమరుటులివు
చియ్యపట్టినకోడె ♦ లొయ్యన నసగూఁట, సారెకు నినుచు హుం♦భారవంబు
తే. లేఁగలను విడుకాలంబు♦గాఁగ నవియు, నాఁకొనుటను సంజే యని ♦ యఱచునాదు
చేలకును జెట్లకును జను♦హాలికులని,నాద మిప్పుడు తఱచగు ♦ నగరములను.

చం.సలలితవేణికాకుసుమ♦సంచయభూరివిభాసమాన మై
పలుచనికోమలంపునునుఁ♦బయ్యెర కొయ్యన సంచలించు చున్
వలిపపుఁబట్టుబుట్టవుబె♦ణంగు వహించిన తెల్లుపూవులన్
గులుకుమెఱుంగుకూలముల♦కోమలికంబును గంటె తమ్ముఁడా, ౮-౨౩

చం.ప్రకటవనప్రచండమధు♦పానకళాభృశశౌండహృద్యహా
ర్షకభసలీప్రకాండయుత♦సప్తదతాండవితద్విరేఫముల్
ఘకమలరేణుగౌరతను♦శోభ వహించి మదంబుప్పేఁ గొం
చక పవనానుయాత్ర నదె ♦ సల్పుచు నున్నవి చూడు లక్ష్మణా. ౮-౨౪

ఉ. తేఱెను వారిపూరములు ♦ దెల్వి వహించెను గైరవావళుల్
దేఱెను గొంచపిండునకుఁ ♦ దీయనినాదము, పక్వసుస్థితిన్
మీఱెను శాలికాననులు ♦ మెల్లన వీవఁ దొడంగె వాయువుల్
జాఱుట వానకాల మిదె ♦ చంద్రుఁడు సాంద్రరుచిన్ వెలింగెడిన్. ౮-౨౫

తే. మెల్లి మీనోపదర్శిత♦మేఖల లయి, యంసగతు లయ్యె వాహినీ♦జలజవదన
లతులరతులను బ్రియులతో♦నసఁగి పెనఁగి, వేగ వసివాళ్లు వడిచను♦వెలఁదులనఁగ.

కం.జక్కవలన్ శైవాలపుఁ,బెక్కువలన్ తెల్లుపూవు♦వెలిచేలములన్
మిక్కిలి నదిముఖములు సొం,పెక్కెను సతిముఖములట్లు ♦ భృతపత్త్రములై. ౮-౨౬

కం.వనముల వికసితబాణా,సనముల మధుపానమత్త♦షట్చరణమహా
స్వనముల నుద్యతబాణా,సనదండుఁడు మరుఁడు సలుపు ♦ సంచారములన్. ౮-౨౭

తే. తతము జగతికి జీవన♦దాన మొసఁగి, యేళ్లు చెఱువులుఁ గొలఁకులు ♦ నెల్ల నించి
భూమిఁ బైరులఁ బంటలఁ ♦ బొసఁగఁ జేసి, యంబుధరములు నష్టంబు ♦ లయ్యెనిపుడు.
తే. సుప్రసన్నోదకంబుల♦శోభతోడ, నింబుమీఱిన కురరీర♦వంబుతోడ
హాళిఁ దిరిగెడిచక్రవ♦పాళితోడ, సరసు లెల్లను దోఁచెను ♦ సరసముగను. ౧౩౦
కం.కొండలచఱులఁ శ్యామా,దండము బంధూకకోవి♦దారాసనముల్
దండిగ వాసన లీనుచు, నుండెడియేడాకులరఁటు ♦ లొప్పెడిఁ గంటే. ౧౩౧
కం.పులినతలంబులఁ గురరుల,విలసనముల సారసముల ♦ విహరణకేళుల్
సులలితరథాంగదంపతి,కలకలనాదములు వెలసెఁ ♦ గడురమ్యములై. ౧౩౨
కం.పరిపంథు లైననృపతులు, పరస్పరజయాభిలాషఁ ♦ బయనించుటకై
పౌరి యత్నముఁ జేయ నిదే, తరుణము సౌమిత్రి యింకఁ ♦ దడయం జనునే.

→ సుగ్రీవుఁడు సమయ మతిక్రమించినందునకు రాముఁడు విచార పడుట. ←

ఉ. వాసరనాథపుత్త్రుఁ డిట ♦ వచ్చినవాఁడును గాఁడు, యత్నమేఁ
జేసినజాడ లేదు, గడ♦చెఁ శతవర్షము లౌచుఁ బ్రావృషఁ
మాసచతుష్క,మక్కట సు♦మాళమునఁ ననుఁ గూడి యాడుసీ
తాసతిఁ బాసి శోకమునఁ ♦ దత్తఱలాడెడినాకు లక్ష్మణా! ౧౩౪
ఆ. చక్రవాకి భర్త♦సంగతిఁ బాయక, చనెడిరీతి విషమ♦వనమునకును
నాటతోఁట కరుగు♦న ట్లరుదెంచెను, భర్తృహితసమేత ♦ బాల సీత. ౧౩౫
ఆ. ఆలు లేనివాఁడు ♦ నార్తిఁ గుందెడువాఁడుఁ, బుడమి నెల్లఁ గోలు♦పడినవాఁడు
నకటా! ప్రవాసి ♦ యంచు నాపై దయ, రాదు తండ్రి! కీశ♦రాజునకును. ౧౩౬
ఉ. పోయెను రాజ్యమెల్లఁ, బరి♦భూతి గనెఁ దనుజేంద్రుచేత, నీ
వా యను దిక్కు లేదు, కడు♦వందిరి యేడ్చుచు నున్నవాఁడు తా
జాయకుఁ గాఁగఁ గామి యయి ♦ సన్మతి నాశరణంబు నొందె, నం
చాయగచారి నాయెడ స♦నాదరబుద్ధి వహించెఁ దమ్ముఁడా. ౧౩౭
కం.తనకార్యము నెఱవేఱుట, మనతో నే మనుచు యునతి♦మార్గణకార్యం
బును దలఁపఁడు తనసమయం,బును మఱచె సకాలమునను ♦ భూజచరుండున్.

→ రాముఁడు లక్ష్మణునిఁ గిష్కింధకుఁ బోయి రమ్మనుట. ←

కం.పొమ్మా కిష్కింధకుఁ గనుఁ,గొమ్మా యామూర్ఖు భోగ♦కుటిలితమతి నీ
విమ్మాడ్కి ననుమ నావచ,నమ్ముగ సౌమిత్రి ప్లవగ♦నాథునితోడన్. ౧౩౯
తే. అర్థులై యాశ్రయించిన♦యర్థులకును
మున్నె యుపకార మొనరించి♦యున్నవారి

కాడియును బాస తప్పుచు ♦ నాశ చెఱుచు
వాఁడె పురుషాధముం డండ్రు ♦ ప్రాజ్ఞజనులు. ౫౮౦

తే. పాపమో పుణ్యమో మున్ను ♦ పలికినట్టి
పలుకు దప్పక సత్యంబు♦పక్ష మూని
నడచునవ్వీరుఁడే చుమీ ♦ పురుషమియందు
దండియుశ మొందుఁ బురుషోత్త♦ముండునాఁగ. ౫౮౧

కం. తనపనులు చక్కఁబఱిచిన, తనమిత్రుల మఱచునాకృ♦తఘ్నుఁడు చావన్
వినుమాతని పీనుంగును, గనన్నైనను గనవు శునక♦కంకశివాదుల్. ౫౮౨

కం. అని చెప్పు మతఁడు నిజముగ, ఘనతరమత్కనక పృష్ఠ♦గాఢవికృష్ట
స్తనితార్భటవిద్యున్నిచ,యనిభశరాసనముఁ జూడ ♦ నాసం జేసెన్. ౫౮౩

కం. ముడివడ్డబొమలతో నే, నుడికెడుచిత్తంబుతోడ ♦ నుగ్రతఁ దివియన్
బిడుగులు క్రక్కెడునల్లియ, బెడితపుటులి వతఁడు గోరె ♦ వెండియు వినఁగన్.

కం. ఎఱిఁగి యెఱింగియు మది నా, నెఱినెఱియున్ బాణశక్తి ♦ నీబాసట దా
నుఱఁడు గదే మనసమయము, మఱచెం దనపనులు దీరి ♦ మరగుట సుఖముల్.

కం. తనచెలిమి వాలివధ మేఁ, బనిపూనుట యేల యేమి♦బాస యొనర్చెన్
మనకు జడికారు చనఁ జల్పను సర్వము మఱచెఁ దనదు♦పని నెఱవేఱన్. ౫౮౬

కం. వానలు వెలిసినతోడనె, నేనిట కరుదెంచువాఁడ ♦ నిక్కం బనియెన్
వాననెలల్ నాలుగుఁ జనెఁ, దా నెఱుఁగఁడు స్వైరకేళి♦తత్పరుఁ డగుచున్. ౫౮౭

కం. ఇష్టజనగోష్ఠి దీరుచు, నిష్టంబుకొలంది త్రావి ♦ యెఱుఁగఁడు మనయీ
కష్టము దయఁ దలఁపఁడుగా, శిష్టనుతా! దుఃఖమునను ♦ జేడ్పడు నాపై. ౫౮౮

ఉ. కావున లక్ష్మణా! చనుము ♦ గాఢమదాగ్రహాతుల్యరీతి సు
గ్రీవునితోడ ని ట్లనుము ♦ కీశపతీ! మును వాలిచన్న యా
త్రోవను గంప మొల్ల దల♦దుశ్చ్యవనాత్మజుమార్గ మీవునుం
బోవకు వానరా! సమయ♦ముం దలపోయు మిఁ కేని నీమదిన్. ౫౮౯

కం. వాలిని నొక్కని శరమునఁ, దూలం బుచ్చితిని మున్ను ♦ ద్రోహమతిన్ స
త్యాలాపము గమనింపని,బాలిశు నినుఁ ద్రుంతుఁ జుమ్ము ♦ బంధుయుతముగన్.

ఉ. వానరరాజ, నీపలుకు♦బాసను మీఱకుమీ, సనాతనం
బైనసుధర్మపద్ధతిని ♦ నాఱడి పెట్టకుమీ, త్వదగ్రజుం
గానఁగఁ బోకుమీ నిశిత♦కాండములన్ ధరఁ ద్రెళ్లి, యంచుఁ దీ
వ్రానలతేజ నానుడిగ ♦ నాడుమ యెయ్యది యుక్త మంతయున్. ౫౯౧

కం. దేవనిభుఁ డిట్లు భృశరో,షావిష్టుం డగుచుఁ బలుక ♦ ననుజుండును సు
గ్రీవు నెడ నదేవిధముగ, వావిరిఁ గోపంబుఁ దాల్చి ♦ వరబలనిలయున్ ౨౫౨

లక్ష్మణుఁడు రామునితో సుగ్రీవునిఁ దాను వధించెద నని చెప్పుట.

ఉ. కాముకుఁ పేర్మి దీనుఁ డగు ♦ కంజదళాక్షునిఁ జూచి పల్కె నో
రా మది సాధువృత్తముఁ ది ♦ గస్కృతి చేసి సుహృత్త్వలాభజా
తామితభోగసౌఖ్యముల ♦ నాత్మ గణింపఁడు, రాజ్యసౌఖ్యముల్
భూమిప నాశ మొందినను ♦ బుద్ధి స్మరించును నిన్ను నయ్యెడన్. ౨౫౩

కం. తుచ్ఛగ్రామ్యసుఖంబుల, నిచ్ఛించుచు మతి దొఱంగి ♦ కృత మెంచనియా
పుచ్ఛకపి రాజ్యసంపద, మచ్ఛరముల వాలి చనిన ♦ మార్గము చనుతన్. ౨౫౪

ఉ. కోపము నాఁపఁజాల రఘు ♦ కుంజర! త్రుంచెద నే ననూనృతా
లాపునిఁ గీశనాయకు ని ♦ లాసుత రోసెడిఁ గాక యంగదుం
డేపున నన్న నాత్మభయ ♦ దేషు శరాసనహస్తు శత్రుసం
తాపనదక్షు ఘోరసము ♦ దాయదురాగ్రహు రాఘవుం డనున్. ౨౫౫

రాముఁడు లక్ష్మణుని శాంతిపఱిచి కిష్కింధకుఁ బంపుట.

చం. తలఁచు నె నిన్నువంటిగుణ ♦ ధన్యుఁడు నింతటిపాపకార్యముం
జలుపఁగ? మానవన్న, మన ♦ సఖ్యముఁ బూర్వపువృత్తభంగియుఁ
దలఁచి యథాప్రకారముగఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతిఁ జరింపు లక్ష్మణా!
కలుషము సద్వివేకమునఁ ♦ గ్రాఁచుఘనుండు నరోత్తమాఖ్యుఁ డౌ. ౨౫౬

చం. ఇది మది నుంపఁబోకు, ప్లవ ♦ గేశ్వరుతోఁ బరుసంబు మానుచున్
మృదు వగువాక్యపద్ధతిని ♦ హెచ్చరికింపుము, కృప్తకాల మ
య్యది తనవిస్మరించుట య ♦ టంచును శాత్రవవీరహంత స
ద్ధృది వచియింప నాతఁడు ని ♦ వృత్తనిజాశయుఁ డౌచుఁ వేగి యై. ౨౫౭

కం. వాసవచాపనిభం బగు,భాసురకోదండ మూని ♦ ప్రతిలయకాలుం
డై సౌమిత్రి సశృంగో,ద్భాసితమందరనగంబు ♦ పగిది రహించెన్. ౨౫౮

ఉ. అన్న వచించినట్లు తన ♦ యాడఁగయుక్తము లైనమాటలున్
దన్నుఁ గపీశుఁ డాడెడివి ♦ ధంబును గీష్పతితుల్యబుద్ధిసం
పన్నుఁడు లోఁ దలంచుచును ♦ బాదతలాహతిపాతితాశ్వక
ర్ణోన్నతసాలతాలమహి ♦ జోత్కరుఁ డై శిల లెల్ల నుగ్గుగన్. ౨౫౯

కం. సామజముం దలఁపించుచుఁ, గామక్రోధభవరామ ♦ ఘనకోపాగ్ని
స్తోమావృతుఁ డయి భయదం, బౌ మారుత మనఁగఁ జనియె ♦ నతితూర్ణముగన్.

కం. పుట్టినపనితొందరచేఁ, దట్టినయుద్రేకమునను ♦ దనకుడిపదముం
బెట్టుచు దవుదవ్వుగఁ దా, నిట్టలపువేగమునఁ జ♦నెం బురిచాయన్. ౮౬౧

కం. దట్టంపుగిరులనడుమను, బట్టనమును గీశ రాజ♦పాలితముం దా
నెట్టయెదుటఁ గని కపిపైఁ, బుట్టినకోపమున నధర♦పుట మదరంగన్ ౮౬౨

⟵ లక్ష్మణునిఁ జూచి క్రోఁతులు భయపడి పరువెత్తుట. ⟶

సీ. పురబహిశ్చరుల వా♦నరవర్యులను గాంచె, వారు నామానవ♦వర్యుఁ గాంచి
కరముల గిరిశృంగ♦తరువులఁ గొనదాన, బహ్వింధనంబుల ♦ జ్వలనుఁ దనఁగ
ద్విగుణితాగ్రహుఁడుగాఁ♦దేఁటిచూడఁగలేక, లయకాలుఁడో యని♦భయముగదుర
గుంపులై కపులు ది♦క్కులవెంటఁ బాఱుచు, సుగ్రీవభవనంబుఁ ♦ జొచ్చి వేగ

తే. సాగ్రహుం డయి లక్ష్మణుఁ ♦ దరుగుదెంచు
విధముఁ దెలుపఁగఁ దారతో ♦ వివిధగతులఁ
గామియై కేళిఁ దేలుచుఁ ♦ గపికులేంద్రుఁ
డంతిపురి నుంట వినఁడు వా ♦ రాడునుడులు. ౮౬౩

సీ. సచివసందిష్టులై ♦ శాఖామృగాగ్రణు, లద్రినాగాభాభు ♦ లైనవారు
దశనాగవిక్రముల్ ♦ దశగుణోత్తరబలుల్, సామజాయుతసత్త్వ♦సంగతులును
వికృతదర్శనులును ♦ ద్వీపిపరాక్రముల్, ద్రుమహస్తు లగుచును ♦ దుర్గములను
బ్రాకారములయందుఁ ♦ బరిఖలక్రేవల, విక్రమోదగ్రులై ♦ వెలసి రంత

ఆ. నన్ను వడెడిబాధ ♦ యగచరనాథుప్ర,మాదపాటుఁ దలఁచి ♦ మనమునందుఁ
దీవ్రకోప మెసఁగ ♦ దీర్ఘోష్ణముగ నూర్పు, నెడల జేవృతింప ♦ వీక్షణములు. ౮౬౪

తే. ధూమయుతపావకుం డనఁ ♦ దూపుములికి, జహ్వగాఁ జాపదండంబు ♦ శీర్షముగను
దనదు తేజంబు విషముగఁ♦దనరు రామ,సోదరుఁడు పంచవదనమా♦నురగ మనఁగ.

⟵ { సుగ్రీవునకుఁ దనయాగమనవార్తఁ దెలుపు మని లక్ష్మణుఁ డంగదుఁ బంచుట. } ⟶

చం. ప్రలయకృశానుతుల్యుఁ డనఁ ♦ బ్రజ్వలుఁడై భుజగేంద్రుఁ డోయనన్
గలితమహోగ్రహంబునను ♦ గ్రాలెడునాతనిఁ జేర నంగదుం
డలమినసాధ్వసంబునను ♦ నారటపాటున రాఁగ నాతనిన్
వలనుగఁ జూచి పల్కెఁ జని ♦ వత్స పచింపుము పిన్నతండ్రికిన్. ౮౬౫

మ. మదదర్పోద్ధముఁడైనలక్ష్మణుఁ డిదే ♦ మాటాడ నీతోడఁ దా
మదిలో నగ్రజదుఃఖపాటునకు సం♦భ్రాంతుండు సంతప్తుఁడై
కదిసెన్ ద్వారతలంబు నీ కతనివా♦క్యం బైన నాలింపఁగా
నెదలోఁ గల్గిన నాచరింపు వనచా♦రీ! యుక్త మామార్గమున్. ౮౬౬

కం.అని వచియించి జవంబునఁ, జనుదెమ్మన శోకయుక్తిఁ ♦ జని జనకునకున్
జననికి రుమకును మ్రొక్కుచు, వినిపించె నుదంత మెల్ల ♦ విశదతరోక్తిన్. ౪౬౭
కం.మనసవిమోహితచిత్తుఁడు, మనమత్తుఁడు ఘనసుషుప్తి♦మదితుం డయి యం
గదుమాటలు వినఁ డినజుఁడు,మదమత్తుల కెచట కెక్కు♦మనవుల్ గినవుల్. ౪౬౯
కం.చండౌఘునిభుని నృపుఁ గని, గుండెలు పగులంగ భీతిఁ ♦ గ్రోఁతులతుటుముల్
దండను గిచ కిచ మని రవ, మొండొండ నిగిడ్చెఁ గరుణ ♦ యుదయింపంగన్.

సుగ్రీవునకు మంత్రులు హితము బోధించుట.

సీ. ఆమహారవమున ♦ కల్లన మేల్కని, వ్యాకులహారభూ♦షాకులుండు
మనవివ్హాలారుణ♦మహితలోచనుఁడు తా,రాత్మజువాక్యంబు ♦ లాలకించె
నంగదునుడి విని ♦ యతనితో నచ్చిన, దారదర్శులుఁ జను♦వారుఁ గీశ
పతి కిష్టసచివులు ♦ ప్లక్షప్రభావాఖ్యు, లర్థ ధర్మంబుల ♦ నైకగతులఁ
ఆ. బలుక వచ్చియున్న ♦ పార్థివసుతుఁ గూర్చి, వృషునిమాడ్కి సముప♦విష్టుఁ డైన
ప్లవగనాథునితోడఁ ♦ బ్రస్తాన మొనరించి, హితము దోఁప నతని ♦ కిట్టులనిరి. ౪౭౧
కం.భ్రాతలు రాజ్యసుఖశ్రీ,దాతలు నీమిత్రవరులు ♦ దాశరథులు భూ
మీతలభరభరణార్హులు, నాతతసత్యాత్ములున్ మ♦హాభాగవరుల్. ౪౭౨
కం.ఆయిరువురందు నొక్కఁడు, దాయఁగ లక్ష్మణుఁడు చాప♦ధరుఁ డై రాఁగా
నాయతిబలుఁ గని భీతిని, గూయిడు చున్నవియు వింటె ♦ క్రోఁతులు తేఁడా.
కం.తనయన్న పనుప నేదో,పనిపడి నీతోడఁ గార్య♦పద్ధతిఁ బలుకన్
జనుదెంచి నీకుఁ జెప్పఁగఁ, బనిచెం దా రేయుఁ గినుకఁ ♦ బదటముపడుచున్.
కం.చూడ్కులన కపుల మాడ్చెడి,మాడ్కిని నున్నాఁడు సుతుల ♦ మఱి బంధువులన్
దోడ్కొని చని పదములఁ బడి,వేడ్కొనుమీ యతని కోప♦వేగము దీరన్. ౪౭౫
తే. రాజ ధర్మాత్ముఁ డైనశ్రీ♦రామవిభుఁడు, చెప్పి నట్టులు చేయుము ♦ చిత్త మునిచి
నీవు పలికినవాక్యంబు ♦ నిలిపికొనుము, సత్యవాది వ టన్న ప్ర♦శస్తిఁ గనుము.

లక్ష్మణుఁడు వచ్చినవార్త విని సుగ్రీవుఁడు భయపడుట.

కం.అని చెప్పఁ గినుక దశరథ,తనయుఁడు నిలుచున్నవాఁడు ♦ తనవాకిట సం
చనునంగదునుడి విని యా,సనమునఁ జలియించు చనియె ♦ సచివులతోడన్.
ఉ. ఆడను గీడుమాట, యెదు ♦ రాడను వారికిఁ, జేష్ట సేయఁగాఁ
జూడను,రామచంద్రునను♦జుం డిటు లేటికిఁ గోప మూనెనో?
యాడిరొ రంధ్రముల్ వెదకు♦నట్టివిరోధులు లేనిపోనివిన్
గీడొనరింప నాకు రఘు♦కేసరితోడ, నిఁ కేమి చేయుదున్. ౪౭౭

కం. తొలుదొలుత యథాస్థితిగాఁ, దెలియం దగు నతనిబుద్ధి♦తీరు నతండుం
జలుప నిట నిశ్చయించిన, యలవిధముం హితులచేత ♦ నతినిపుణముగన్. ౧౯

కం. భయపడను లక్ష్మణునకుం, భయపడ నొకయింత రామ♦భద్రున కైనం
బ్రియమిత్రుఁడు హేతువు లే,కయె కుపితుం డగుట కేను ♦ గళవళపడెదన్. ౨౦

కం. సులభము మిత్రులఁ జేర్చుట, కలసిన మఱి మైత్రి చెడక ♦ కాపాడుటయే
బలితపుఁగష్టము మది చం,చల మగుటను బ్రీతి చెడును ♦ స్వల్పంబునకేన్. ౨౧

కం. రాముఁడు నా కొనరించిన,యామేలున కేమి సేయ ♦ నగుఁ బ్రతికృతిగా
నామదిఁ దానిం దలఁచిన, నేమో భయ మొదవె నెద్ది ♦ యీ డగుఁ జేయన్.

→ హనుమంతుఁడు సుగ్రీవునకు హిత ముపదేశించుట. ←

కం. అనవుడు సుగ్రీవునిఁ గని, హనుమంతుం డనియె నింత ♦ యానే నీ వా
ఘను డొనరించినమేలును, మనమున విస్మృతిని గనమి ♦ మార్తండసుతా! ౨౩

సీ. ఆరాఘవేంద్రుం ♦ డీరవరేణ్యుండు, శక్రాభవిక్రము ♦ జడుపు లేక
త్వత్ప్రియార్థము గాదె ♦ వధియించె వాలిని, బ్రణయకోపం బూని ♦ పార్థివుండు
పనిచె నిజానుజు ♦ ఘనబలు లక్ష్మణు, నీవు మత్తుండ వై ♦ యెఱుఁగ లేక
కాలంబు దాఁటుట ♦ లీలమై నుండిన, నతఁ డెచ్చరింపఁగ ♦ నరుగుదెంచె

తే. విచ్చెఁ గపురంపుటనఁటులు ♦ హెచ్చె మింట
నిర్మల గ్రహనక్షత్ర ♦ నికరములును
విచ్చు మొగ్గయ్యె మేఘముల్ ♦ విశదకాంతు
లలమె దిక్కులఁ గొలఁకుల ♦ నాపగలను. ౨౪

తే. జైత్రయాత్రకు నిది తగు♦సమయ మగుట, వారలను గానఁ బోకున్కి ♦ వారు నిన్ను
మత్తునిఁగ నెంచి రదియ ని♦మిత్తమూని, వచ్చె నిచటికి సౌమిత్రి ♦ వానరేంద్ర!

కం. హృతదారుఁడు దుఃఖార్తుం, డతులమహాత్ముండు రాముఁ ♦ డనుచుట ననుజుం
డతిపరుషము లాడినచో, హిత మని సహియింపఁ దగుఁ గ♦పీశ్వర నీకున్. ౨౬

కం. అపరాధివి వారియెడం, గపినాయక! దోషహరణ♦కరణక్షమ మా
నుపమ మఱి యెద్ది లేదిఁక, నిపు డంజలిఁ జేర్చి మ్రొక్కు♦మీ సౌమిత్రిన్.

కం. భూనాథనియుక్తులు నయి, మానవపతిమేలు గోరు♦మంత్రులు హితముం
మానక నచింప నర్హము, గానఁ జుమీ భయము విడిచి ♦ కల తెఱఁ గంటిన్.

కం. కోపించి రాఘవుం డురు,చాపంబును గేలఁ గొనిన ♦ ససురాసుర మై
దీపించు జగము నంతయు, స్థాపింపఁ గలండు తనవ♦శం బయి పరఁగన్. ౨౮

కం. తలఁచుచుఁ బూర్వోపకృతిం, దలఁగక మఱు మేలు సేయఁ ♦ దలకొనుమీ వా
లలితాత్ముని వేఁడినచో, నలుగంగా నెట్టు నేర్చు ♦ నాతఁడు మరలన్. ౩౦

చం. తరలుము పుత్రమిత్రసహి♦తంబుగ, నాతనిఁ జేరఁబోయి నీ
కరములు మోడ్చి మ్రొక్కి, సతి ♦ కాంతువశంబున నిల్చునట్లుగా
హరివర! నిల్వు నీదుసమ♦యంబును దప్పక తద్వశుండ వై
యరమర మేల నానుడి హి♦తార్థముగాఁగఁ బరిగ్రహింపుమా. ౮౯౧

తే. రామరామానుజాజ్ఞ శా♦ఖామృగేంద్ర, తలఁగిచనఁ జత్తమం దేనిఁ ♦ దలఁపవలదు
నీమన మెఱుంగుఁ గాదె సు♦త్రామునిభుని, సానుజునిరాము మానుష♦మైనబలము.

⟶ లక్ష్మణుఁ డంగదునితో సుగ్రీవునంతఃపురంబుఁ జొచ్చుట. ⟵

సీ. అచట నంగదు చేత ♦ నాహూతుఁ డై సుమిత్రాత్మజుఁ డరిగె గు♦హాంతరమున
భూరివిక్రము లైన♦ద్వారపాలురు లేచి, ప్రాంజలు లై నిల్వఁ♦బడిరి గాని
కుపితుఁ డై రోఁజెడి♦నృపసుతు డాయంగ, సాధ్వసవశమునఁ ♦ జనఁ డొకండు
రత్నమయం బయి ♦ రమణీయ మై దివ్య, మై పుష్పితారామ ♦ మగుచు హర్మ్య

తే. సౌధసంబాధ మగు మను ♦ సర్వకామ, ఫలుల సుమముల రాజిలి ♦ లలితదేవ
యక్షగంధర్వపుత్రకీ♦శాళిచేత, దివ్యమాలాదిధరులచేఁ ♦ దేజరిలుచు. ౮౯౩

తే. చందనాగరుపద్మాళి♦సంతతులను, సారమైరేయమధురస♦పూరములను
నధికవాసిత మైనమ♦హాపథముల, మేలిసెలయేళ్లఁ గాంచె సౌ♦మిత్రి యచట.

సీ. అంగదుగృహము మైం♦దాలయంబును గజ, ద్వివిదగవాక్షుల♦వీళ్లు గవయ
శరభవిద్యున్మాలి♦సంపాతిసూర్యాక్ష, వాయుతనూజుల♦వాసములును
వీరబాహుసుబాహు, తారసుషేణుల, నలనీలకుముదుల♦నిలయములును,
జాంబవంతుండు దుంధు♦శాలయు దధివక్త్ర, సదనంబును సునేత్రు♦సద్మతలము

తే. మఱి సుపాటలునవిలుంబు♦మందిరంబు, పాండురాభ్రప్రకాశముల్ ♦ ప్రకటధాన్య
ధనసతీజననిబిడముల్ ♦ ఘనవజ్రపుండు, శ్రీసఁ గనుఁగొంచు నరిగె సం♦తోషమతిని.

ఉ. పాండురసాలసంవృతము ♦ బాధమరాపదముగ్ మనోజ్ఞ మా
ఖండలగేహసన్నిభము ♦ కాంతి గిరీశగిరిప్రతీపముగ్
దండిగ సర్వకామఫల♦ధారిణిజోత్కరరాజితంబు నా
ఖండలదత్తదివ్యనగ♦కల్పితసౌఖ్యము దీప్తిమంతమున్. ౮౯౬

తే. దివ్యమాల్యావృతంబు దే♦దీప్యమాన, తప్తకాంచనతోరణో♦ద్భాసితంబు
నాయుధీయాన్వితద్వార♦మైనసూర్య, తనయుమందిర దేశంబుఁ ♦ గనుచు వేగ.

కం. బలియుండు నిరంకుశగతి, నిలయము, జొరఁ బాఱి పద్మినీకాంతుఁడు ద్యో
తలముం జొచ్చెడిక్రియఁ గ, క్ష్యల నేడిటి నరగఁగడచి♦చనుచు సుమతియున్ ౮౯౮

తే. హైమరాజతపర్యంక♦దామములను, సురుచిరవరాసనాళి నా♦స్తరణములను
రమ్యతర మైనయంతిపు♦రంబుఁ జొచ్చి, తతవరోహాపగర్వశ♦సతులఁ గనియె.

కం. సమగీతపదాక్షరముఁ, విమలమనోజ్ఞస్వరంబు ♦ వీణారవముఁ
రమణీయభూషణోత్తమ,రమణుల హారణుల వినియె ♦ రాఘవుఁడు కనెన్. ౯౦౦

కం. ఆపోవనివారు సభూ,షాపరిలిప్తాంగకులు న♦చారుతరంపటి
దీపితమాలోరస్కులు, రూపింపఁగ లేరు వాన♦రునిసేవకులన్. ౯౦౧

కం. రాజితమణిమయనూపుర, కూజితములు మేఖలలయ, కుంచితరవముల్
రాజకుమారుఁడు విని ల,జ్జాజుష్టమనస్కుఁడయ్యె ♦ సౌధమునందున్. ౯౦౨

కం. ఆనాదము విని కుపితుఁడు, జ్యానాద మొనర్చి నిండ ♦ సకలదిశలు వే
వే నడచి యువతిరహిత,స్థానంబున నిలిచె రామ♦తాపార్శ్వుఁడై. ౯౦౩

కం. అమార్గ్వరవమును విని, హైమాసనమందు వణఁకె ♦ నగచరపతియుఁ
సౌమిత్రి వచ్చెరా యని, మోమును వెలవెల్లఁ బాఱ ♦ ముంచినభీతిన్. ౯౦౪

లక్ష్మణుని సమాధానపఱుప సుగ్రీవుఁడు తారను బంచుట.

శా. తారేయుం డటు వచ్చి తేఁ బిలువఁ జెం♦తం గ్రాలు తారాసతిఁ
నీ రేజాప్తసుతుండు గాంచి యనియెఁ ♦ నీరేజపత్త్రేక్షణా!
శ్రీరామానుజుఁ డెంతయుఁ మృదుల మా♦చిత్తంబువాఁ డెప్పుడుఁ
భూరిక్రోధవశాత్ముఁడై యిపుడు రాఁ ♦ బూనంగ నేహేతువో. ౯౦౫

కం. కారణము లేక సాధువు, పూరుషసత్తముఁడు కోప♦మును బూనం డే
నేరముఁ గావించితిమో, యారసి నాకెఱుఁగఁ జెప్పు♦మా బుద్ధిమతీ! ౯౦౬

కం. కాదేని నీవ వే చని, భూదయితకుమారుఁ గాంచి ♦ పురుసాంత్వోక్తిఁ
సాదరమతిగాఁ జేసి ప్ర,సాదంబును బడయుమీ వి♦శాలనుసేత్రా? ౯౦౭

కం. పరిశుద్ధమనస్కుఁడు నినుఁ, దరుణీ! కని కోపగింపఁ ♦ దలఁపఁడు శాంతిం
బొరయు, మహాత్ములెప్పుడు, గిరితలయెడ దారుణంబుఁ ♦ గావింపరుగా. ౯౦౮

కం. మును నీవు సాంత్వవచనం,బున నతనిఁ బ్రసన్నచిత్తు ♦ మొనర్చి జేయుము నేఁ
జను దెంతు వెనుక నృగలో,చన! యాపితకమలనయను ♦ సందర్శింపన్. ౯౦౯

తార లక్ష్మణునితో సంభాషించుట.

కం. అనిన మదవిహ్వలాక్షియుఁ, జనె నడుగున నడుగు నిడుచు ♦ సౌమిత్రిని డా
యను లంబమానరత్నర,శనయై సమితాంగయష్టి ♦ సహాలక్షణయై. ౯౧౦

కం. చను దెంచు వానరేంద్రుని,వనితఁ గని మహాత్ముఁ డతఁడ♦వాఙ్ముఖుఁడై స్త్రీ
జనసన్నికర్షమునఁ దాఁ, గనలు శమింపఁగ నుదాస♦గతి వర్తిల్లెన్. ౯౧౧

తే. పానవశమున సిగ్గును ♦ బాయఁ దట్టి
జనవరతనూజదృష్టిప్ర♦సాదమునను

జనవు మెఱయ మహార్ఘంబు ♦ సాంత్వపూర్వ
మయినవాక్యములఁ దార యి ♦ ట్లనియె నపుడు. ౯౧౨

ఉ. క్ష్మావరనందనా! కినియఁ ♦ గారణ మెయ్యది? యుష్మదాజ్ఞఁ దాఁ
గావర మెత్తి యెవ్వఁ డిటుఁ ♦ గాదని చేయక యుండునాఁ, డశం
కావిలవృత్తి శుష్కమహి♦జాన్వితకానన మేర్చువహ్ని కీ
లావళి దూఁక నెవ్వఁడొకొ ♦ యానపడున్ శలభంబురీతిగన్ ౯౧౩

కం. చంచలనయనామణి ని,ర్వంచనముగ సాంత్వపూర్వ♦వాక్యములఁ దనుఁ బ్ర,
శ్నించిన ననియెం బ్రణయో,దంచిత మగుసూక్తి రాము♦తమ్ముఁడు సతికిన్. ౯౧౪

లక్ష్మణుఁడు తారతో సుగ్రీవుఁడు సమయాతిక్రమణంబుఁ జలుపుట చెప్పుట.

శా. ఏమీ భర్తృహితాత్మురాల! మది నిం♦తే నీవు యోజింపవా?
కామోద్రేకిత నర్థధర్మవిధులం ♦ గానండు, కావింపఁడున్
భూమీపాలనమున్, గణింపఁడు మమున్ ♦ భూరివ్యథాయుక్తులన్,
సామాత్యుం డయి నీమగండు సతి! పా♦నం బెప్డు సేవించెడిన్. ౯౧౫

కం. నాలుగునెలలను గడు విడి,గోలా! నీమగఁడు లెస్స ♦ గ్రోలుచు మదిరన్
గాలము చనుటను గేళిం, దేలుచు నెఱుఁగండు నీవు ♦ దెలుపఁగ రాదే. ౯౧౬

కం. పానంబును గొనియాడరు, మానిని! ధర్మార్థసిద్ధి ♦ మదిఁ గలసుమతుల్
పానంబు చెఱుచు నర్థము, పానంబే ధర్మకామ♦భంగముఁ గూర్చున్. ౯౧౭

కం. ఉపకారి కొనర్పమిఁ బ్ర,త్యుపకారము ధర్మలోప ♦ మొనవెడి నర్థం
బపగత మగుఁ గామము చెడుఁ, జపలాక్షీ! సుగుణమిత్ర♦సంచ్యుతిచేతన్. ౯౧౮

తే. అర్థకామపరిఘ్నుని ♦ నమలచరితు, సత్యధర్మపరాయణు ♦ సఖుని విడిచి
ధర్మహాని ఘటించెను ♦ దక్కినట్టి, రెండు విడనాడె నీదును♦గండు తార! ౯౧౯

తే. కార్యతత్త్వజ్ఞురాల! శో♦భామ్యగేంద్ర,విభుఁడు కార్యంబు నిట్లు గా♦వించినాఁడు
కాన మాకిఁకఁ జేయ నౌ♦కార్య మెద్ది, చెప్పుమీనీవ చక్క యో♦జించి యిపుడు.

తే. అనిన నతనిధర్మార్థస♦మాధియుక్త, మతులమధురస్వభావ మై♦నట్టిపలుకుఁ
దార యాలించి వారల♦కారియమ్ముఁ, దెలిసి పతికార్యవిశ్వాస♦కలితఁ బలికె.

తార లక్ష్మణుని సమాధానపఱచుట.

ఉ. కోపము సంహరింపు నర♦కుంజర! కా దిది కోపకాలమున్
గోపము సేయ నౌనె యను♦కూలచరిత్రుల నాత్మబంధులన్?
మీపనియందు శ్రద్ధఁ గల♦నిర్మలచిత్తుప్రమాదపాటు సం
తాపితవీరవైరి! తగ♦దా క్షమియింపఁగ నిన్ను బోఁటికిన్. ౯౨౨

కం. బలవంతుఁడైన మనుజుఁడు, బలహీనుల మీఁదఁ గోపపడునె కుమారా!
యీ శాంతిసత్త్వములకుం, దల వగు నీవంటి కినియఁ ♦ దలఁచునె యకటా.
కం. ఎఱుఁగుదు రాముని కోపము, నెఱుఁగుదు కాలంబు చనుట ♦ యీఁగాలమె లే
నెఱుఁగుదుఁ బయి మా కార్యము, నెఱుఁగుదు నే సర్వ మాత్మ ♦ నెఱుఁగుదు నైనన్.
కం. తెలియుదుఁ గామబలంబునఁ, గలుగు నుదివికారమాఁపఁ ♦ గా రా దనుచున్
దెలియుదు సుగ్రీవుం డే, జలజాక్షులతోడఁ గామ ♦ పరవశుఁ డగుటయున్. ౨౪
తే. ఆగ్రహమునకు వశ మైన ♦ యట్లు నీదు, బుద్ధి చిక్కదు స్వతంత్ర ♦ ములకు వత్స!
కామరతుఁ డైన మనుజుండు ♦ గాంచు నయ్య, దేశకాలార్థధర్మముల్ ♦ ధీరహ్యవయు?
కం. ననుఁ గూడి కామవృత్తంబున లజ్జాహీనుఁ డయ్యెఁ ♦ బుధపాత్రశ్రీ! నీ
యనుజుని వానరవల్లభు, ననఘా! క్షమియింపు మీ ద ♦ యాళంబుగుణా. ౨౬
చం. నిరుపమతపోభికాములు వి ♦ నిగ్రహధర్మలు సంయమాన్వులే
పరఁగుచుఁ గామతంత్రులయి ♦ బంధురమోహవశాత్ములైనచో
గురుచపలస్వభావుఁ డగు ♦ క్రోఁతి యహో గురుసౌఖ్యతృప్తిమైఁ
బరఁగుచు నుంట చిత్రమె కృ ♦ పాగుణభూషణ! నీవ చెప్పుమా. ౨౭
కం. అనుచు మహార్థపువాక్యలు, వనితామణి పల్కి వెండి ♦ ననజాతునితో
నను మదవిహ్వల లీలగఁ, దన పెనిమిటికిన్ హితంబు ♦ దలకొను రీతిన్. ౨౯
కం. జేతనము సేసెను మున్నే, క్షితినాథతనూజ నీదు ♦ కోపముఁ దీర్పన్
రతిపతివిధేయుఁ డయ్యును, క్షితిరుహచరవల్లభుండు ♦ కినియఁగ నేలా. 30
కం. బలయుతులు కామరూపులు, పలువురు కోటానఁగోట్లు ♦ పర్వతవాసుల్
బలిముఖులు వీరె వచ్చిరి, సలిలాశయచరులు కార్య ♦ సాధనశక్తుల్. ౩౧
ఉ. అంతిపురంబులోపలఁ బ ♦ రాంగన లుండుటఁ, జూడ దోష, మాశ్
స్వాంతముతోడ నిల్చితిటఁ ♦ జాలిక నమ్ము సుశీలరక్షణం
బెంతయుఁ జేసి తీ విటు, ల ♦ హీనగుణా విను మైత్రిచేత స
త్స్వాంతులు నాస్తమిత్రజన ♦ దారలఁ జూచుట దోసమా? యనన్. ౩౨

లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునిఁ జూచి నిష్ఠురంబు లాడుట.

ఉ. దేవనిభుండు తన్ను నుద ♦ తీమణి పిల్చుటఁ జేసి కార్యపుం
దీవరపాటుచేతఁ జని ♦ దివ్యమహాభరణోజ్జ్వలాంగునిన్
దేవధవాభు దుర్జయుని ♦ దివ్యసుమాంబరు దివ్యరూపు సు
గ్రీవు సతీసమావృతునిఁ ♦ గీర్తిపరున్ మృదుతల్పసంయుతున్. 33
కం. కని జేవురించఁ గన్నులు, కనలున లయకాలునట్లు ♦ గ్రాలంగ రుమా
వనితాయుతుఁ డౌ భాస్కరతనయుఁడు గనె విపులనేత్రు ♦ దశరథపుత్రున్. ౩౪

సీ. అప్రతిహతతేజు ♦ నాగ్రహావిష్టు న,మాగతుఁ బురుషసిం♦హంబు రోషి
నిశ్శ్వసమాను వ♦హ్నిప్రభాదీప్తుని, భ్రాతృశోకసుతప్తు ♦ బలవదగ్ర్య
నారఁ గనుంగొని ♦ వ్యథితేంద్రియుం డయి, తతపరిష్కృతహారి♦ధ్వజమువోలె
హేమాసనమునుండి ♦ యిలపయి దుముకంగ, శశివెంటఁ జనెడిన♦క్షత్రచయము
తే. లట్లు రుమయును దక్కిన♦యంబుజాక్షు, లొకటఁ బీరములను డిగ్గ ♦ నుఱికి రంతఁ
గేలు జోడించి వడఁకుచుఁ ♦ గీశవరుఁడు, కల్పవృక్షముపోలికఁ ♦ గ్రాలుచుండె.
కం. తారావృతశశిపోలిక, నారసనేత్రాసమూహ♦సంవృతుని వనీ
చారిని రుమాద్వితీయునిఁ, గ్రూరాగ్రహాయుక్తి మనుజ♦కుంజరుఁ డనియెన్. ౯౩౭
కం. నిజమరియుఁ గృతజ్ఞుండును, విజితేంద్రియుఁ డధికకరుణ ♦ వెలసెడిసత్త్వా
భిజనయుతుం డైనమహీ,భుజుఁడే మనిరా లోకమునను ♦ బూజ్యుం డెందున్.
కం. మేలొనరించినవారికి, మేలొనరింపఁగను బ్రతిన ♦ మేకొని గర్వం
బేలిటమునుం గావించెడి, బాలిశుకంటెన్ ఖలుండు ♦ పలుకు మెవండో. ౯౩౮
ఉ. మావునవట్ల బొంకినను ♦ మావులు నూఱకిటెఁ జంపుపాప మా,
నావునవట్ల బొంకినను ♦ నాలను వేయిటిఁ జంపుపాప మా,
భావముఁ దప్పి పూరుషుని ♦ పశుమునం దనృతంబుఁ బల్కినన్
వావిరి తన్ను నాత్మజన♦వర్గముఁ జంపును మూలముట్టుగన్. ౯౩౯
కం. మును మేలొనరించినహిత,జనములకున్ మరల మేలు ♦ సలుపం దలపో
యని నీచుండు కృతఘ్నుఁడు, వినుమా వధ్యుండు భూత♦వితతికి నెల్లన్. ౯౪౦
కం. వినుమా కృతఘ్నుఁ గనుఁగొని, కినుకను వచియించె మున్ను ♦ కీశపతీ భూ
జనవందితుఁడు స్వయంభువు, మనమున నిపు డైన నెఱుఁగు♦మా ధర్మవిధిన్ ౯౪౧
కం. ధరణీసురునిం జంపిన, సురఁ ద్రాగిన ముచ్చిలింప ♦ సువ్రతము చెడన్
బరఁగును బ్రాయశ్చిత్తము, ధర నిష్కృతి లేదు సూ కృ♦తఘ్నున కెందున్. ౯౪౨
తే. తొలుత రామునిచేఁ గృతా♦ర్థుండ వగుచు, మాఱు సేయనికతమున ♦ మానహీన
కుటిలుఁడవునీవు మఱికృత♦ఘ్నుఁడవు నీ వ,నార్యుఁడవు నీవు కల్లరి ♦ వగచరేంద్ర!
ఉ. చెప్పుమ నీవె రాఘవుని♦చేతఁ గృతార్థుఁడ వైై ప్రతిక్రియం
దప్పక నీవు చేయఁగ మ♦నంబునఁ గల్గిన సీత రోయఁగాఁ
దెప్పునఁ బూన వేల? సుద♦తీరతసక్తునిఁ గల్లరీని నిన్
గప్పయెలుంగుపాము వని ♦ కానకపోయెను రాముఁ డక్కటా. ౯౪౪
ఉ. ఏపరి దీనవాక్యముల ♦ నేడ్చిన నిన్నని జాలిచే సయో
పాప మటంచు నాత్మఁ గొని ♦ పాపరతా! దురితాత్మ! నిన్ను సం

ప్రాపితరాజ్యుఁ జేసె రఘు♦భర్త మహాత్ముఁడు, మే ల్దలంపఁగా
నోపవయేని ని న్నిపుడ ♦ యుగ్రతఁ బంపును వాలిఁ జేరఁగన్. ౯౪౫

కం. అలవాలి చనినమార్గము, కలుషాత్మక మూఁత వడదు ♦ కాన సమయమున్
దలఁపుము సత్యము పట్టుము, తలఁపకుమీ యన్నత్రోవఁ ♦ దరలఁగ నీవున్. ౯౪౬

కం. పవిసన్నికాశముల రా ఘవచాపవిముక్తశాత♦కాండములన్ నీ
నవివేకి! కనవికతన వి,భవములనే మరగి రాము♦పనిఁ దలఁపవుపో. ౯౪౭

తార లక్ష్మణుని శాంతి పఱుచుట.

కం. అని కోకిలఁ బాఁడినట్లుగ, ఘనకోపమునన్ నదించు♦కాకుత్స్థవరున్
గనుఁగొని యి ట్లనుఁ దారా,నవజాయతనేత్ర సాంత్వ♦వచనరచనలన్. ౯౪౮

చం. ఇటు సరిగాదు నీకు వచి♦యింపఁగ లక్ష్మణ, వానరేంద్రుఁ డీ
కటుతరభాషణంబు వినఁ♦గాఁ దగఁడున్, మఱి యందుఁగూర్చి సము
త్కటరుష నీదునా వెతలఁ, ♦ గాఁ డకృతజ్ఞుఁడు, కాఁడు క్రూరుఁడున్,
గుటిలుఁడు గాఁడు, కాఁడు హత♦కుండు వారిశుఁ డసత్యవాదియున్. ౯౪౯

ఉ. సారబలాఢ్య! యన్యులకు ♦ సాధ్యము గానిమహారణంబునన్
సారసనేత్రు రామునిప్ర♦సాదమునన్ స్థిరకీశ రాజ్యమున్
జారుసుఖంబులున్ రుమను ♦ సంపదలన్ ననుఁ బొందినాఁడు, మి
మ్మూనక మెచ్చెడిన్ మఱవు ♦ నొందఁడు మీయొనరించుసాయమున్. ౯౫౦

కం. కడుదుఃఖపడుట మీదయఁ, గడుసుఖముల నిపుడు గాంచి ♦ కాసఁడు గడువున్
గడచన విశ్వామిత్రుని,వడవున నీకీశవిభుఁడు ♦ వాస్తవ మనఘా. ౯౫౧

కం. కామవశుఁడు ఘృతాచీ,భామునికిం జిక్కి యేండ్లు ♦ పది చన ముని వి
శ్వామిత్రుఁడు ధర్మాత్ముఁడు, దా మది నొకదిన మటంచుఁ ♦ దలఁపఁగ లేదే. ౯౫౨

కం. భీమతపోవిభవుఁడు వి,శ్వామిత్రునియంత వాఁడె ♦ స్మరవశుఁ డగుచున్
నేమపుఁగాల మెఱుంగఁడె, రామానుజ! యేమి చెప్పఁ ♦ బ్రాకృతజనులన్. ౯౫౩

చం. జనవర! దేహధర్మ మటి ♦ సాధ్యము గాదు విడంగ, దానిపై
మన సిడ శ్రాంతుఁ డై తనివి♦మాలక కాల మెఱుంగఁ డయ్యె స
జ్జనసుతశీల! దోష మిది ♦ సైఁపుము,నిక్క మెఱుంగ లేక నా
యన! జడునట్లు నీవు కిని♦యం దగునా?విను మింకఁ జెప్పెదన్. ౯౫౪

కం. నినుబోఁటి సత్త్వయుక్తులు, మనమునఁ జక్కనివిమర్శ♦మాలి తటుకునన్
గినుకకు లోఁపడుదురె? రవి,తనయునిపైఁ గినుక మాను ♦ ధర్మజ్ఞవరా! ౯౫౫

కం. ననుఁగాని రుమను గానీ, ధనధాన్యవసువులు గాని ♦ తనకపిరాజ్యం
బును గాని విడుచు రాముని,పని కీతం డనుచుఁ దలఁతుఁ ♦ బరమదయాఢ్యా.

↞ సుగ్రీవుఁడు కపిసేనల రప్పించినవార్త తార లక్ష్మణునకుఁ దెలుపుట. ↠

సీ. ఆహవంబున రావ♦ణాసురు వధియించి, రోహిణితోడఁ జం♦ద్రునివిధాన
జనకజతోడ రా♦మునిఁ గూర్చు సుగ్రీవుఁ, డింతటిశంక నీ ♦ కేల చెపుమ?
నూఱువేల్కోటులు ♦ నూఱువేల్ ముప్పది,యా యయుతంబులు ♦ నసురవరులు
గల రయ్య లంకను ♦ గలన వారల నెల్లఁ, జంపక రావణుఁ ♦ జంపరాదు
ఆ. తోడులేని యొక్క♦తోయజాప్తతనూజు, చేతఁ జచ్చు నెట్లు ♦ ఖ్యాతబలుఁడు
దశముఖుం డటంచుఁ ♦ దత్త్వ మెఱింగిన,వాలి చెప్పె దానిఁ ♦ బలుకుదాన. ౫౭
కం.మీ కనిఁ దోడ్పడుపొంటె వ,నౌకోనిచయంబు లిటకు ♦ నరుదేరఁగ ము
న్నే కావించె నిదేశం, బీకపివీరుండు గడువు ♦ నేగెడి నేఁడే. ౫౮
కం.వారల నెల్లరఁ దోడ్కొని, శ్రీరామార్థంబు సిద్ధి ♦ సేయఁగఁ దా నే
తేరఁ దలంచి కపీశుఁడు, ధీరవరా! యటకు బయలు♦దేఱఁడు సుమ్మీ. ౫౯
కం.గోలాంగూలశతంబులు, వాలినవిక్రములు ఋక్ష♦వరులుం గ్రోఁతుల్
చాలఁగఁ గోట్లకొలందులు, హాళి నినుం గొల్చువార ♦ లయ్యా! యిపుడే ౬౦
ఉ. మానుము కోప మోపురుష♦మండన! నీదు మొగంబుతీరు జ్వా
లానలతుల్యనేత్రముల ♦ నారసి యీకపిరాజు నంగనల్
మాననిభీతిఁ జేష్పడిరి ♦ మాకును దొల్లిటిశంక చొప్పడెఁ
వానరనాథుపట్ల విను♦వాసము గూర్పుము ప్రీతిఁ దేర్పు మీ. ౬౧

↞ సుగ్రీవుఁడు లక్ష్మణుని సమాధానపఱుచుట. ↠

చం.అనిన మృదుస్వభావుఁ డగు♦నారఘువంశవిభూషణుండు త
ద్వసితసధర్మసూక్తిఁ గొని ♦ దారుణకోపము మానె, సూర్యనం
దనుఁడును గ్లిన్నవస్త్రు మనఁ ♦ దన్నృపసూనుభయంబు వీడి కాం
చనమయచిత్రమాల్యము వె♦సం ద్యజియించి మదంబు పాయుచున్. ౬౨
కం.వినయమునఁ బల్కు లక్ష్మణ, మునుపోయినకీశ రాజ్య♦మును శ్రీకీర్తుల్
జననుత రామునిదయచే,తన మరల లభించె నాకుఁ ♦ దథ్యము సుమ్మీ. ౬౩
ఉ. అంతటివిక్రమాఢ్యునకు ♦ నంతటినైజఘనక్రియాదిశా
క్రాంతసుకీర్తి కేఁడు ప్రతి♦కారము సేయఁగ నోపువాఁడు? భూ
కాంతుఁడు సీత నొందు, నల♦కావలురావణుఁ ద్రుంచి వైచు, నా
వంతయు శంక లే దయిన ♦ నయ్యెద నేను సహాయమాత్రుఁడన్. ౬౪
కం.ధరణీరుహముల నేడిటి, ధరణిని ధరణీధరంబు ♦ దారితములుగా
శరమున నొక్కటఁ జేసిన, వరబలునకు వేఱుతోడు♦పా టది యేలా? ౬౫

కం. ఉంకించి ధనువు మీటిన, టంకృతి గిరిసహిత మై వ♦సుంధర యుర్విం
బింకము అఱి యట్టిమేటికి, నింకొక్కఁడు సాయపడఁగ ♦ నేలా చెపుమా. ౯౬౭
కం. వైరి యగురావణాసురు, భూరిచమూతతులతోడఁ ♦ బోరి గొనఁ జనునా
శ్రీరాముని వెంబడి గో, త్రారమణకుమార! యిదిగో ♦ రా సిద్ధుండన్. ౯౬౮
తే. ప్రణయకారణముననో వి♦శ్వాసముననో, యీభవద్దాసుఁ డొకవేళ ♦ నించుకంత
తప్పినడచిన యేనిఁ క్షమి♦తవ్యుఁ డగును, గలఁడెయొకఁ డైన నపరాధి♦గానివాఁడు.

లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట.

సీ. అని వచియించుమ♦హాత్ము సుగ్రీవునిఁ, గని యిట్టు లనియె ల♦క్ష్మణుఁడు ప్రీతి
వినయవంతుఁడవు నీ♦ వనఘ దిక్కొట మా, యన్న సనాథుఁ డై ♦ యమరె నయ్య
నీపారిశుద్ధ్యంబు ♦ నీదునార్జవమును, నీప్రభావంబు ని♦న్నింటిఁ జూడ
లలితవానరరాజ్య♦లక్ష్మిని భోగింప, సద్గుండ వీవు కీ♦శాగ్రగణ్య
ఆ. నీదుసాహ్యముసను ♦ నిర్జరారాతిని, రామవిభుఁడు చంపు ♦ రణమునందు
ధర్మకలితగుణ కృ♦తజ్ఞ జిత్వరవర్య, యుక్త మయ్య నీదు♦సూక్తి మిత్ర. ౯౬౯
కం. ఘనసామర్థ్యము గలిగియుఁ, దనదోష మెఱింగి యెవఁడు ♦ దానిం బలుకున్
వినయంబున మాయన్నయు, నినతనయా! నీవొకండు ♦ నిద్దఱు తక్కన్. ౯౭౦
చం. సముఁడవు రామభద్రునకు ♦ శౌర్యపరాక్రమసాహసంబులం,
దమరెను దైవతంత్రమున ♦ నచ్చపునెయ్యము మీకు, లెమ్ము పో
దము, తరుణీవియోగజని♦తవ్యథఁ గుందెడి రాముఁ దేర్పు మా
విమనునిపల్కులన్ విని క♦పిప్రభు! దూఱితి నిన్ను సైఁపుమీ. ౯౭౧

సుగ్రీవుఁడు హనుమంతునితో వానరులనిమిత్తమై మరల దూతలఁ బంపు మని చెప్పుట.

సీ. అని లక్ష్మణుఁడు పల్క ♦ నినజుఁడు తనచెంత, నిలుచున్న హనుమతోఁ ♦ బలికె నిట్లు
హిమవంతమునను మ♦హేంద్రవింధ్యంబులఁ, గైలాసమందర ♦ శైలములను
దరుణార్కవర్ణభా♦సురముల సాగరాం, తాద్రులఁ బశ్చిమా♦శాద్రులందు
సంధ్యాభ్రసన్నిభ♦జలజాప్తనిలయంబు, నందుఁ జరించు వ♦నౌకసులను
తే. ఖిన్న తాళవనంబున♦ప్లవగవరుల, నంజనాంబుదసంకాశ♦కుంజరాభు
లయినయంజనపర్వత♦హరివరులను, స్వర్ణవర్ణమనశ్శిలా♦వాసకపుల. ౯౭౨
కం. మేరువున ధూమ్రగిరిని మ, హారుణమున హరిశాన♦నాంతరసీమన్
మైరేయపాయు లగుదు, ర్వారమహాబ్జవుల ఘోర♦వానరపతులన్. ౯౭౩
తే. మునులయాశ్రమసీమల ♦ వనములందు, భూమి నెల్లెడ నుండెడి♦భీమబలుల
వానరుల నెల్లఁ బిలిపింపు ♦ వానరేంద్ర, సామదానాదివిధులను ♦ జాగు వలదు.

కం.దూతలఁ బంచితి మున్నా,హూతికి నై భూరిజవుల ♦ నుద్దవిడిం గీ
శాతతగణములఁ బంపుము, జాతత్వరులగను జేయ ♦ సచివా వారిన్. ౯౨౫

కం.కామాసక్తకపీంద్రుల, సోమరు లైనట్టిదీర్ఘ♦సూత్రుల మునుము
న్నామహితశాసనంబున, నామీఁరి పిలువఁ బంపు ♦ చయ్యనఁ గపులన్. ౯౨౬

కం.వలిముఖుఁ డెవఁ డీయాజ్ఞను, బలుచన గావించి రాఁడొ ♦ పదిదినములలో
నలనృపశాసనదూషకు,తలఁ దీయించెదను వాయు♦తనయా చుమ్మీ. ౯౨౭

సీ. వేగ పంపుము నూర్లు ♦ వేలు కోట్లుగ నిష్ట, క్రోఁతుల దిక్కు దిక్కునకు నీవు
మేఘపర్వతనిభుల్ ♦ మేఘపథం బెల్లఁ, గప్పుచుఁ జనువారు♦గాక యిపుడ
తావు లెఱింగిన♦తరుచరుల్ కపు లుండు,తలములకును బోయి ♦ పిలువనిమ్ము
యనవుడు హనుమయు ♦ నఖిలదిక్కులకును, బనిచె నాక్షణమంద ♦ ప్లవగవరుల

తే. వారు విహగోడుపథమున ♦ భూరివేగ,మునను జని సింధుకందర♦వనములందుఁ
గలుగుక్రోఁతులకును రాము♦కార్యవిధముఁ, దెలిపి పనుపంగ వారును♦దీవరముగ.

వానరసేనలు కిష్కింధకు వచ్చుట.

కం.లయకాలసన్నిభం బగు, భయదపుసుగ్రీవునాజ్ఞఁ ♦ బ్లవగవరేణ్యుల్
రయమునఁ జనుదెంచిరి దిక్చయములు ప్రచ్ఛాదితముగ ♦ సమరోత్సుకులై ౯౨౯

సీ. అంజనగిరినుండి ♦ యంజనసన్నిభుల్, మూఁడుకోటులు కీశ♦ముఖ్యవరులు
నస్తాచలమునుండి ♦ హాటకదేహులు, పదికోట్లు వచ్చిరి ♦ ప్లవగపతులు
గిరిశాలయమునుండి ♦ హరికేసరద్యుతుల్, వేకోట్లు వచ్చిరి ♦ వీర్యధనులు
వలిమలఫలమూల♦ముల మెక్కుక్రోఁతులు, వేవేలకోటులు ♦ వేగ వచ్చె

తే. వింధ్యములనుండి యొకకోటి♦వేలకపులు, కదలి వచ్చిరి భీషణాం♦గారకాభు
లరుగుదెంచి రసంఖ్యాక ♦ హరులు క్షీర,వారినిధితీరగులు నాళి♦కేరభుజులు. ౯౩౦

కం.హరిమండలముఁ గ్రమ్మెడి,సరణిని జనుదెంచె శైల♦సరిదవనీకం
దరకాననలయం బగు,హరిమండల మప్పు రాఘు♦వార్థం బగుచున్. ౯౩౧

ఉ. కాననచారులం బిలువఁ♦గా మునుపోయిన వానరాళి యొం
దేని మహేశ్వరుండు ఘటి♦యించె మహాధ్వరముఁ మనోహరం
బై నెగడంగ నట్టిశిశి♦రాచలసీమ మహాద్రుమంబునుఁ
మానుగఁ గాంచె నల్లనవ♦నంబున నాజ్యపయోన్న సంగతిన్ ౯౩౨

ఉ. నానిననేలఁ బుట్టినమ♦నఃప్రమదాకరకందమూలసం
తానము సత్ఫలంబులు సు♦ధారుచిమంతము లై రహించు న
న్నానిని నెవ్వఁడేని యొక ♦ పారి మెసంగిన మాస మాఁకలిం
బూనఁడు, కీశు లట్టిఫల♦మూలములుఁ రుచిరప్రసూనముల్. ౯౩౩

కం.ఇనసుతునకుఁ బ్రీతిగఁ గై,కొని పుడమిం గలుగునట్టి♦క్రోఁతుల నెల్లన్
వినియమనము చేసి వెసం, జనుదెంచిరి మున్నుగాఁగ ♦ సరిచన గడువున్. ౯౮౪
కం.ఇటు వచ్చికానుకల ముం,గట నుంచి కపీంద్రు యెల్ల♦కపులకు గిరిని
ష్కుటసింధువాసులకుఁ బ్ర,స్ఫుటముగ మీయాజ్ఞఁ దెలుపఁ ♦ బొలుపుగ వారున్
కం.చనుదెంచిరి కిష్కింధకు, నన సుగ్రీవుండు మిగుల ♦ హర్షంబున నా
వనచరులకానికల్ గొవి, చనుఁడీ యని సెల వొసంగె♦ స్వభవనములకున్.

⟵ లక్ష్మణసుగ్రీవులు సేనతోడ రామునియొద్దకుఁ బోవుట. ⟶

సీ. వారికి సెల విచ్చి ♦ వానరపతి తాను, నృపతి గృతార్థులం ♦ జెంచుకొనియె
సౌమిత్రి యంత భా♦స్కరపుత్రుఁ గని రాముఁ, గనఁబోవఁదగునొకో♦యనఁగ నాతఁ
డగుఁగాక కలదె మీ♦యాజ్ఞప్తి కన్యథా,త్వం బని తారాది♦వనితలకును
సెల విచ్చి మీరును ♦ శీఘ్రమ రండని, వానరవరులకు ♦ నాన తిడిన
ఆ. నంగనాదర్శనక్షణుల్ ♦ హస్తములను, మోడ్చి యందుండఁ బల్లకి ♦ మోయువారి
నాదుశిబికను గొనిరండు ♦ కాదు జాగు, సేయ నన వారు నట్టుల ♦ చేయుటయును.
కం.ఎక్కుము లక్ష్మణ యని యతఁ, డెక్కిన సుగ్రీవుఁ డెక్కె ♦ యిరుగడలందుగా
జక్కనిచామరములు పెం,పెక్కిన శ్వేతాతపత్ర ♦ మెలమిం గూర్పన్. ౯౮౮
ఉ. భేరులు మ్రోయ శంఖముల♦బిట్టులివుల్ పరఁగంగఁ గీశగ
ర్జారవముల్ చెలంగఁ గపి♦రాజ్యరమావిభవాభిరాముఁ డై
శూరులు శస్త్రపాణులును ♦ జుట్టును జేరి భజింప నేగి ధా
త్రీరమణుండు పొల్చు నెడ ♦ దిగ్గి సలక్ష్మణుఁ డై సభక్తి మై. ౯౮౯
కం.రాముని డాయఁగఁ జని కర,తామరసంబుల మొగుడ్పఁ ♦ దక్కిన క్రోఁతుల్
భూమీశు మ్రోల నటువలెఁ, జే మోడ్పనభయముభక్తి♦ చెలఁగఁగ నిలువన్.
కం.నాళీకముకుళరాజిత,నాళీకాకరముమాడ్కి ♦ నవ్యం బగుకీ
శాళీసైన్యముఁ గని భూ,పాలుం డినసుతునియెడఁ గృ♦పాళుం డయ్యెన్. ౯౯౧

⟵ రాముఁడు సుగ్రీవునకు నీతిఁ దెలుపుట. ⟶

కం.తనపదముల వ్రాలినయా,యినతనయుని లేవ నెత్తి ♦ యెలమిని గవుఁగిం
టను జేరిచి కూర్చుండుమ, యని యతఁ డాసీనుఁ డగుడు ♦ నర్మిలి ననియెన్. ౯౯౨
తే. ధర్మ మర్థంబు కామంబు ♦ దగినరీతి, విభజనము సల్పి యుచితంపు♦వేళఁ దెలిసి
వాని సేవించు చుండునా♦ప్రాజ్ఞతముఁడు, ప్లవగనాయక రాజునాఁ♦బ్రథ వహించు.
తే. ధర్మమార్గంబు విడిచి య♦ర్థంబు మఱచి
సర్వదా కామమంద యా♦సక్తి గలుగు

నతఁడు వృక్షంబుకొనకొమ్మ♦యందుఁ గూర్కి
నేలఁ బడి మేలుకొనువానిఁ ♦ బోలు చుండు. ౯౯౪

కం. శత్రువులఁ వధియించుచు, మిత్రుల సమకూర్చుకొనుచు ♦ మెలఁగువతోఁ దగ
ధాత్రిఁ ద్రివర్గఫలమునకుఁ, బాత్రుం డగురాజు ధర్మ♦పథవర్తి యగున్. ౯౯౫

కం. ఖద్యోతనందనా యిది, యుద్యోగము సేయ మనకు ♦ నుచితసమయ మా
సద్యస్సభఁగూర్చుము సచివాద్యులతో మంత్ర మిప్పు ♦ డాలోచింపన్. ౯౯౬

→ సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దాను వానరసేనల సిద్ధపఱుచుట తెలుపుట. ←

చం. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మ♦హాత్మక నష్టమహావిభూతియున్
వనచరరాజ్యలక్ష్మియు ఘ♦నం బగుకీర్తియుఁ గంటి నీదు నీ
యనుజుని సత్ప్రసాదమున ♦ నవ్యయభంగిని వెండి మూఁడుమేల్
పొనరుప నెంచఁ డెవ్వఁ డల♦పూరుషుఁడే సతతంబు నింద్యుఁ డౌ. ౯౯౭

సీ. రాజేంద్ర! భూమిచ♦క్రంబునఁ గలిగిన, ప్లవగగోలాంగూల♦భల్లుకముల
బలియురఁ బిలువంగఁ ♦ బంచితి దేవగంధర్వపుత్రులు ఘోర♦దర్శనులును
గామరూపధరులు ♦ కాంతారమార్గవిజ్ఞానులు తమతమ ♦ సేన లొప్ప
నూఱులు నూఱువేల్ ♦ నూఱులక్షలు మఱి, యయుతముల్ శంకువు♦లర్బుదములు.

తే. ఖర్వమధ్యాంతములును సా♦గరపరార్థ
ములును వచ్చుచు నున్నారు ♦ బలిముఖేంద్రు
లల మహేంద్రపరాక్రముల్ ♦ హాటకాద్రి
మందరాభులు వింధ్యాద్రి♦మందిరులును. ౯౯౮

కం. కావలు సహబాంధవు నా, రావణు వధియించి యుగ్ర♦రణమున యుష్మ
ద్దేవిని గొని తెచ్చియు నో, దేవా! యర్పించువారు ♦ దేవర కింకన్. ౯౯౯

తే. అనిన నాతని యుద్యోగ ♦ మంతఁ దెలిసి, కుట్మలితహస్తుఁ గౌఁగిటఁ♦గ్రుచ్చి మోద
గరిమ వికసితమేచక♦కంజతుల్య, దర్శనీయుఁడు భాస్కరా♦త్మజున కనియె. ౧౦౦౦

→ రాముఁడు సుగ్రీవునిఁ బ్రశంసించుట. ←

ఉ. చిత్ర మటయ్య భాస్కరుఁడుఁ ♦ జీఁకటులం దివి రూపుమాపుటల్
వృత్రవిరోధి లోకులకు ♦ వృష్టులచేత ముదంబుఁ గూర్చుటల్
ధాత్రిని శీతలంబుగ సు♦ధాకరుచేయుటయున్ భవాదృశుల్
మిత్రులకుం బ్రతిక్రియగ ♦ మేలొనరించుట సౌమ్యభాషణా! ౧౦౦౧

కం. మిత్రతనూభవ నినుఁ బోల్, మిత్రవరుఁడు మిత్రతతికి ♦ మే ల్సేయుటయున్
జిత్రము నేనిఁక గెల్తుయుద్ధ, జైత్రుఁడనై కలన నీదు♦సాహాయ్యమునన్. ౧౦౦౨

కం మతి నే తెస్స గొలుపుంగుదు, సతతప్రియవాది వనుచు ♦ సఖ నీవే స
మ్మతుఁడు సుహృన్మిత్రుఁడవును, బ్రతతయశా! నాకుఁదోడు♦పడు మివ్వేళన్.
ఉ. నాదయితన్ హరించెఁ దన♦నాశముపొందెను రావణుం డను
ష్లోదుఁడు వంచనన్ శచిని ♦ నర్కతనూభవ మున్ హరించి న
ట్లాదితిజాధమున్ శితశ♦రావళిఁ ద్రుంచెద నాపులోమునిన్
సూదితుఁ జేసినట్టిబల♦సూదనుపోలికి నంచు నుండఁగన్. ౧౦౦౪

వానరసేనలు రామునికడకు వచ్చుట.

సీ ఇంతలో నాకాశ ♦ మంతయుఁ బెనుధూళి, నావృత మయ్యెఁ దీ♦వ్రాంశుకిరణ
జాలంబు తేజంబు ♦ పమసి కుంఠిత మయ్యె, దిక్కులు రజమున ♦ నిక్కు చెడియె
శైలకాననదీ♦సహితవసుంధర, గడగడ మని కదు♦వడఁకఁ జొచ్చె
ధరసన్నిభము తీక్ష్ణ♦దంష్ట్రము దుర్దాంత,బల మసంఖ్యం బగు♦ప్లవగసేన
ఆ. మహిని నిండె నిమిష♦మాత్రమునం దొప్పి, రద్రిసాగరాప♦గాలయులును
గామరూపధరులు ♦ గర్కశ దేహులు, జలదరవులు గహన♦చరులు కపులు.
కం.తరుణారుణవర్ణులు సిత,కిరణాచ్ఛలు నీరజాత♦కేసరదీప్తుల్
హరులు పదివేలకోటులు, సరభసముగఁ గొలువ వచ్చె ♦ శతవలి యటకున్.
కం భీషణరోషుఁడు శాత్రవ,దూషణుఁ డగుతారతండ్రి ♦ తోతెంచెను సం
తోషంబుతో సుషేణుఁడ, శేషము పదివేలకోట్ల♦సేన భజింపన్. ౧౦౦౭
సీ. కోటిసహస్రముల్ ♦ క్రోఁతులతో రుమ,తండ్రి యేతెంచెను ♦ దారుఁ డపుడు
కమలకింజల్కసం♦కాశుండు తరుణార్క,వదనుండు ప్రాజ్ఞుండు ♦ వరతరస్వి
హనుమంతుతండ్రి స♦హస్ర మనీకముల్, భజియింపఁ గేసరి ♦ వచ్చె వేగ
శిక్షితభీమవి♦పక్షగవాక్షుండు, కోటివేల్ కపులతోఁ ♦ గొలువ వచ్చె
తే. రెండుకోటులు సేవింప♦ఋక్షవరులు, ఘాతపరిపంథి యరుదెంచె♦ధూమ్రుఁడటకుఁ
బనసుఁడునుమూఁడుకోటులు♦ప్లవగవరులు,బలియఁబొడచూపె వానర♦ప్రభునిమ్రోల
కం.నీలాంజనచయకాయుఁడు, నీలుఁడు పదికోటు లగువ♦నేచరములతో
శైలాటు లైదుకోటులు, వాలఁగ గవయుండు నటకు ♦ వచ్చినయంతన్. ౧౦౦౯
ఉ. కోటిసహస్రసంఖ్య గల♦క్రోఁతులతోడ దరీముఖుండునున్
గోటులుమూఁటితో గజుఁ డ♦కుంఠిత తేజులు కోటికోటివేల్
పాటిగఁ గొల్వ నశ్విజులు ♦ బాఢబలుల్ ద్వివిదుండు మైందుఁడున్
గోటి దశాచ్ఛసేవితుఁడు ♦ గొబ్బున వచ్చెను జాంబవంతుఁడున్. ౧౦౧౦
కం.వింతబలుల్ శతకోటులు, చెంతలఁ గొలువంగఁ గపులు ♦ శీఘ్ర గతి రుమ
ణ్వంతుండు వచ్చె వానర,కాంతుని దేశమున భూమి♦కాంతునిఁ గొలువన్. ౧౦౧౧

ఆ. కోట్లునూఱువేలు ♦ క్రోఁతులు గొలువంగ, గంధమాదనుండు ♦ కదలి వచ్చె
నైదుకోట్లుగొలువ ♦ హరివరుల్ తారుండు, తారకావిభావి♦హారి వచ్చె. ౧౦౧౨
కం. చనుదెంచెను దారేయుఁడు, జనకనిభపరాక్రముండు ♦ చయ్యన నటకుఁ
దనుఁ బద్మసహస్రంబులు, వనచరశతశంకువులును ♦ వలనుగఁ గొలువన్. ౧౦౧౩
కం. వీరుఁ డగునింద్రజానుఁడు, కూరిమిఁ దనుఁ బదునొకొండు♦కోటులు వనసం
చారులు గొలువఁగ వచ్చెను, సారతరజవంబు మెఱయ ♦ జనపతి కడకున్. ౧౦౧౪
కం. కుంభినిపక్షద్రవిణా, రంభుఁడు రంభుండు వచ్చె ♦ రవితేజుఁడు వి
స్రంభార్హులు దోర్విభవో, త్తంభులు లక్షాయుతము ల♦దంభతఁ గొలువన్. ౧౦౧౫
కం. దుర్ముఖుఁ డను ప్లవగుండు న, హర్ముఖమార్తాండ తేజుఁ ♦ డరుదెంచెను బ
ర్హిర్ముఖవంశజకీశులు, కూర్మిని దనుభక్తి రెండు♦కోటులు గొలువన్. ౧౦౧౬
కం. కైలాసశిఖరిశిఖరో, త్తాలాకారులు బలిష్ఠ♦తరుచరకోటుల్
వేలు దనుఁ గొలుచుచుండఁగ, గాలితనూజాతుఁ డటకుఁ ♦ గ్రచ్చఱ వచ్చెన్. ౧౦౧౭
చం. సలుఁ డరుదెంచె వీరులు వ♦నాటవరుల్ శతలక్షకోట్లు దన్
గొలువఁగఁ, గొల్వఁగా దధిము♦ఖుండును వే పదికోట్లు కీశనా
థులు చనుదెంచె, వహ్నికుము♦దుండును దారుణరంహుఁ డైనదో
ర్బలి యలరంహుఁ డుగ్రశర♦భప్రముఖప్లవగోత్కరంబులున్. ౧౦౧౮
కం. వచ్చెను వెండియు శైలస, ముచ్చయముల నదుల వనుల ♦ నుండెడివారల్
వచ్చిరి వారలసంఖ్యల, నిచ్చలముగఁ జెప్పవచ్చు♦నే యెవ్వరికిన్. ౧౦౧౯
ఉ. మ్రొక్కెడి పోవువారుఁ గపి♦ముఖ్యులు కొందఱు కేలుమోడ్పులన్
బ్రక్కల నిల్చువారును ప్ల♦వంగచయంబులు గర్జ లాశలన్
బిక్కటిలంగ నించుచును ♦ బెంపు రహింపఁగ దూఁకులాడుచున్
గ్రిక్కఱియన్ ఘనావృతమ♦రిం దలఁపించె హరీంద్రుఁ డయ్యెడన్. ౧౦౨౦
తే. బాహువిక్రమశాలు లా♦ప్లవగవరులు
కిలకిలారావములతోడఁ ♦ గెరలి వచ్చి
తమ్ము నెఱిఁగించుకొనుచును ♦ ధరణిజునకు
శిరము వ్రాలిచి మ్రొక్కుచు ♦ నరిగి రంత. ౧౦౨౧
కం. ఉచితం బగుపద్ధతి సం, కుచితాంబరముఖ్యు లగుచుఁ ♦ గొందఱు కీశుల్
రచితాంజలు లై నిలిచిరి, ఖచరాత్మజునొద్ద వినయ♦గరిమ రహింపన్. ౧౦౨౨
కం. వారల నెల్లర రఘుపతి, కారఁగ నెఱిఁగించి వారి ♦ నారసి తగు శై
లారణ్యంబుల మీఁపరి, వారంబుల నరసికొంచు ♦ వర్తిలుఁ డనుచున్. ౧౦౨౩

→ సుగ్రీవుఁడు రామునకుఁ దన సేనల నివేదించుట. ←

సీ. మున్నలఁ గావించి రా♦మునిఁ జూచి సుగ్రీవుఁ, డనియె మద్విషయస్థు♦లైనకపులు
కామరూపులు మద♦సామజతుల్యులు, విక్రమవంతు ల♦వక్రగతులు
దైత్యసంకాశులు ♦ దారుణాకారులు, సంజితక్లములు ప్ర♦శస్తబలులు
ఖ్యాతపరాక్రముల్ ♦ వ్యవసాయపరులు భూ,మ్యంబుచారులు గహ♦నాలయులును
ఆ. గోట్లకొలఁది వచ్చి ♦ కూడి యున్నా రిదె, నీదుకింకరులను ♦ నెమ్మిఁ గనుము
స్వామికార్యపరులు ♦ జవ దాఁట రాజ్ఞను, నీదుపనుపు సేయ ♦ నేర్పు గలరు.
చం.ఇది భవదీయసేన, చరి♦యించు భవద్వశ మౌచు నింక, నె
య్యది యుచితంబు సేయ నది ♦ యానతి యి, మ్మిటనున్నరోఁతుఁరా
విదితము నాకుఁ బూనినప♦నిన్ నెఱవేర్ప సమర్థు, లైన నీ
మదిఁ దలపోసి యుక్తమగు♦మార్గమునం బనిఁ గొమ్ము వీరిచేన్. ౧౦౨౫
కం.అనవుడు రాఘవుఁ డిట్లను, వినజునిఁ గౌఁగిటను గ్రుచ్చి ♦ పృథ్వీసుత దా
మని యున్నదొ లేదో యిం,దనుకను దశకంఠుపీటఁ♦దగఁ దెలియంగన్. ౧౦౨౬
ఉ. రావణువాసదేశము, ధ♦రానుత యుండెడిభంగి, మున్ను సు
గ్రీవ! యెఱుంగవచ్చినను ♦ గేరుచు నావలికార్యభంగులన్
నీవును దోర్బలన్ సరగ ♦ నే విధియించెద, దీనిఁ దీర్పఁగా
నీవె సమగ్రశక్తుఁడవు ♦ నేరము నేనును నాదుతమ్ముఁడున్. ౧౦౨౭
ఉ. ఇంతకుఁ గార్య మెల్ల ఘటి♦యింపఁగ మా కిట నీవె దిక్కు, వృ
త్తాంత మెఱుంగు దంతయు, య♦థాక్రమ మారఁగఁ బంపు మీవ, వి
క్రాంతుఁడ వర్థవేదివి స♦కాలవిదుండ! ద్వితీయమిత్రుఁడున్
స్వాంతమునందు మాహితము ♦ వాంఛ యొనర్చెద వే నెఱుంగుదున్. ౧౦౨౮

→ తూర్పున సీతను వెదక సుగ్రీవుఁడు వినతునిఁ బంచుట. ←

చం.అనవుడు రామలక్ష్మణస♦మక్షమునంద గిరీంద్రతుల్యునిన్
ఘననిభఘోషునిన్ వినతుఁ ♦ గ్రచ్చుఱఁ బిల్చి వచించె దేశకా
లనయయుతుండ వెల్లపను♦లన్ విహితాహితతత్త్వవేదివిన్
వనచరనాథ! సోమరవి♦వంశ్యులు లక్షలు గొల్చు చుండఁగన్. ౧౦౨౯
ఉ. తూరుపుదిక్కు నీ వరయఁ ♦ దూర్ణమ యేగుము రావణాసురా
గారము భూమిపుత్రికయి ♦ కాననశైలనదీనదంబులన్
వారక రోయుమీ సరయు♦వాహిని గంగను గౌశికిన్ మనో
హారిణి సింధు సూర్యజను ♦ యామునభూధరమున్ సరస్వతిన్. ౧౦౩౦

సీ. మహీధరవనయుత♦మహి కాలమహి బ్రహ్మమాల విదేహముల్ ♦ మాళవంబు
కాశి కాపురము మా♦గధమహాగ్రామముల్, కోశకారులపురి ♦ కోసలంబు
నిన్నియు వెదకుఁడీ ♦ యిందీవరాక్షని, దశరథస్నుష రాము♦దయిత సీత
జలధిలోపల నున్న♦శైలపత్తనములు, మొగి మందరస్థు లౌ♦ముష్కికులును
ఆ. నోష్ఠకర్ణకులును ♦ నుగ్రలోహముఖులు, నేకపాదకులు న♦హీనజవులు
భూరిబలులు నరులు ♦ పురుషాదకులు గర్ణ,చూడు లుండుస్థలులు ♦ చూడ వలయు.
ఆ. సరవిగాఁ గిరాత♦చయములు కనకాంగ,వారములును ద్వీప♦వాసు లైన
యాముమీనభుజులు ♦ సంతస్సరాటులు, నరప్రదాకులుండు♦ధరణు లరసి. ౧౦౩౨
చం. చని యటఁ బర్వతంబులను ♦ సారపునౌకల లంఘనంబులన్
గనఁ దగు నేకుఖండములఁ ♦ గ్రాలుయవాఖ్యము[1] స్వర్ణరౌప్యకం
బనఁబడుద్వీపముల్ గడచి ♦ యావలఁ బుష్కరచుంబిశృంగకం
బును శిశిరాఖ్యశైలమును ♦ భూరిగుహావనవాటి రోయుఁడీ. ౧౦౩౩
సీ. అది దాఁట రక్తజ♦లాన్వితంబు నగాధ, మతిశీఘ్రగమనంబు ♦ నైనశోణ
నదము వర్తిల్లును ♦ నదధికి నచ్చరి, సచ్చటిరమ్యతీ♦ర్థాదికముల
నైదేహితోడ గా♦నను మీరు నెమకుఁడు, పర్వతప్రభవముల్ ♦ బహుళరమ్య
వాహినుల్ తోఁటలు ♦ వాహినీశాంతర,ద్వీపముల్ దప్పక ♦ వెదకవలయు
తే. నచట నంబుధిలోన మ♦హాఘనులు, చిరబుభుక్షితు లసురులు ♦ సరసిజాత
భవువరంబున ఛాయలఁ ♦ బట్టుచుందు, రట్టి దాని గ్రస్తేఘమునన ♦ దాఁటి పోయి
ఉ. లోహితవారియుక్త మగు♦లోహితవారిధిఁ జూచుచుం గపి
ప్రవ్యూహములార మీ రరిగి ♦ భూరితరం బగుకూటశాల్మలిన్
లోహమణీద్ధమున్ విహగ♦లోచనశైలనిభంబుఁ బక్షిరా
డ్గేహము చేఁ శిల్పివర♦కీలితమును గనుఁ డందు రాక్షసుల్ ౧౦౩౫
సీ. మందేహనామకుల్ ♦ మహితభయాకృతుల్, వివిధరూపులు పృథు♦విధరాళి
శృంగాగ్రతలముల ♦ వ్రేలాడు చును బ్రహ్మ, తేజంబునను బ్రతి♦దినము భాస్క
రోదయవేళల ♦ నుదకంబులను వారు, వినిహతు లై మఱి ♦ వ్రేలుచుందు
రచ్చట ధవళాభ్ర ♦ మనుకరించుచు నున్న,క్షీరోద మనెడికూ♦పార మొప్పు
తే. నదియు నూర్ముల మౌక్తిక♦హారవితతి,నమభిలంకృత మైనట్లు ♦ సరస మగును
బరమదుర్ధర్ష మది యందుఁ ♦ బార్థివేంద్ర,తరుణి రోయుఁడు రావణా♦సురునితోడ.
చం. విమలపయోధిమధ్యమున ♦ విశ్రుత మై ఋషభాఖ్యపర్వతం
బమరు సితప్రభాలసిత ♦ మైనవదివ్యసుగంధ యుక్త మా
సుమముల నొప్పు హేమమయ♦సుందరభూరుహపూర్ణ మై యటన్
శ్రమహరదర్శనీయసుస♦రస్సు రహించు సుదర్శనం బనన్. ౧౦౩౬

---

[1] దీని నిపుడు జావా యందురు.

తే. రజతకేసరరంజిత♦రాజతాబ్జ, మైనయాకొలనఁగ రాజ♦హంసతతులు
పోలెఁ గిన్నరచారణ♦బుధగణంబు, లచ్చరలుఁ గేళిఁ దేలంగ ♦ నరుగుదెంత్రు.
శా. ఆక్షీరాంబుధి దాఁటినం గలదు భూ♦తాత్యంతభీత్యావహం
బక్షీణౌర్వమహాప్రధాజనితఘో♦రాస్యస్ఫురద్వహ్నిసం
లక్షీభూతము నౌజలాబ్ధి లయవే♦ళన్ సర్వలోకంబు లా
సాక్షాద్బాడబవహ్నివాతఁ బడి భ♦స్మంబౌ సమూలంబుగన్. ౧౦౩౯
కం. ఎంతసమర్థము లగుజల,జంతులు బడబాగ్నిఁ జూచి ♦ సాధ్వసవేగా
క్రాంతము లయి కూపెట్టఁగఁ, జెంతల వినవచ్చుఁ బ్లవగ♦శేఖరులారా. ౧౦౪౦
చం. అలజలసాగరంబునకు ♦ నావలఁ బోఁ బదుమూఁడు యోజనం
బులు గలజాతరూపశిల ♦ పొల్చు సువర్ణనగంబు దానిపై
లలితశశిప్రకాశుని ని♦లాధరుఁ బద్మదళాక్షు వేశిరం
బులఫణిరాజు నీలపట♦మోదితుఁ జూడుఁడు మీరనంతునిన్. ౧౦౪౧
ఆ. ఆమహాత్మునకును ♦ నమరుచుఁ గేతువై, కనకతాల కేతు ♦ వొనరి యుండుఁ
ద్రిశిర మదియు శైల♦శృంగస్థితంబు పూ,ర్వావధిగను దేవ♦తాళి నిలిపె. ౧౦౪౨
సీ. అటమీఁదఁ గనకమ♦యం బగునుదయాద్రి, కొమరారుఁ దచ్ఛైల♦కోటియందు
నాకస మొరయుచు ♦ హాటకమయ మయి, శతయోజనవితర్ది ♦ జానుమీఱు
నాలతాలతమాల♦జాలకకర్ణికా,రమ్ములు సూర్యతే♦జమ్ము లగుచుఁ
బుష్పవంతమ్ము లై ♦ పొలుపారు నయ్యేక, యోజనవిస్తార ♦ ముచ్ఛ్రితంబు
తే. యోజనదశంబు గలశృంగ ♦ మొప్పు చుండు
సౌమనస మనఁబడు నందు ♦ వామనుండు
మును త్రివిక్రముఁ డగువేళ ♦ నునిచి పదము
గొలిపె రెండవయది మేరు♦కూటమునను. ౧౦౪౩
కం. దినపతి జంబూద్వీపం,బునయుత్తరభాగమునను ♦ మొగిఁ దిరుగుచుఁ ద
ద్ఘనశైలశృంగగతుఁడై, కనవచ్చున్ దక్షిణంపుఁ♦గడవారలకున్. ౧౦౪౪
తే. అందు భాసిల్లు చుండుదు ♦ రర్కవర్ణు, లమితతేజులు వాల ఖి♦ల్యాఖ్యమునులు
కర్కశవ్రతు లైనవై♦ఖానసులును, దాని ప్రక్కనియదియ సు♦దర్శనంబు. ౧౦౪౫
తే. ఇమ్మహాద్వీపమునయందు ♦ నెల్లప్రాణి,సంఘములకును నేత్రతే♦జంబుఁ గూర్చు
భూరితేజంబు వెలుఁగుఁద♦త్పూర్వకుధర,వనగుహాశృంగములరోయ♦వలయుసతిని.
కం. అరుణాంశుద్యుతిచామీ,కరకుధరమహాప్రభాని♦కాయము తనపైఁ
బరఁగుటను బూర్వసంధ్యయుఁ, గరము విరాజిల్లు రక్త♦కాంతులచేతన్. ౧౦౪౬

చం. ధరణికి లోకపాలికిని ♦ ద్వారముగాఁగను దోఁచఁ జేయుటన్
సరసిజసంభవుండు, కుఱి ♦ నారసమిత్త్రప్రచారపద్ధతిన్
బఱఁగుట, నాస్య మాఁచు నది ♦ ప్రస్తుత మయ్యెను బూర్వదిక్కునా
నరయుఁడు సీత నందు గహ ♦ నాంతరనిర్ఝరకందరంబులన్. ౧౦౪౮

ఉ. ఆయుదయావనీధరము ♦ నావల దేవత లుండుచోటు, ప్రా
లేయకరార్కదీప్తు లట ♦ లేశముఁ బాఱమి నిగ్గు నిండు, నా
చాయ నగమ్య మందనుక ♦ సాధ్యము పోవఁగఁ గాన మీఁద లాం
మూయెడ నోక్తదేశముల ♦ యందును రోయుఁడు భూమికన్యకన్. ౧౦౪౯

చం. చని యుదయాద్రిదాఁక మహి ♦ జాతను రావణువాసదేశముల్
గని నెలలోన నియ్యెడకుఁ ♦ గ్రమ్మఱుఁడీ యటమున్న రాక స
క్కినయెడ మీరు వధ్యులరు ♦ కీర్తిగడించుఁడు సిద్ధకార్యులై
జనకజ నెట్టులేని కని ♦ చయ్యన రండు సుఖింపుఁ డావలన్. ౧౦౫౦

సుగ్రీవుఁడు హనుమదాదులను దక్షిణదిక్కున రోయఁ బనుచుట.

సీ. పురుహూతదిశ రోయ ♦ హరివీరులను బంచి, దక్షిణదిశ రోయ ♦ దక్షులైన
యగ్నిసంభవు నీలు ♦ హనుమంతు సారస,సంభవతనయుని ♦ జాంబవంతు
గజుని సుహోత్రుని ♦ గవయు శరారిని, శరగుల్మని సుషేణు ♦ వరబలాన్వ
ఋషభు గవాక్షుని ♦ ఋభుభిషగ్జాతుల, మైందద్వివిదుల న ♦ మందబలుల
తే. గంధమాదను విజయు ను ♦ ల్కాముఖాఖ్యు, నంగదాదుల విదితబ ♦ లాతిజవులఁ
బంపఁ దలపోసి యొకకొంత ♦ బలము మున్న,పనిచె వెంట నయ్యామ్యది ♦ గ్భాగమునకు.

ఉ. వారలఁ జేరఁ బిల్చి సమ ♦ వర్తి దిశాగతదుర్గశైలకాం
తారవిధంబు నిట్లను స ♦ నంతలతాద్రుమయుక్తముల్ సహ
స్రోరుశిరఃప్రకీర్ణ మగు ♦ నుగ్రధరంబు నగంబు వింధ్యముల్
భూరిభయంకరాహిచయ ♦ పూర్ణము నర్మద యన్ మహానదిన్. ౧౦౫౨

సీ. విపులగౌతమిఁ[1] గృష్ణ ♦ వేణి మహానది, గురుఫణిసేవిత ♦ వరదనదిని
మేఖలోత్కలలను ♦ మెలిదశార్ణోరు, పట్టనములు నశ్వ ♦ వంతియందు
మఱి యవంతి విదర్భ ♦ మహిషిఋషికముల, వంగ కాళికళిం ♦ గాంగతలుల
ధరనదీకందరో ♦ ద్ధురదండకాటవి, గోదావరి[2] నొకింత ♦ కొదవ లేక
తే. పొలఁతి నరయుఁడు మఱి యంధ్ర ♦ పుంత్రచోళ
పాండ్య కేరళవిషయాళి ♦ బహుళచిత్ర
పుష్పితాటవి చందన ♦ భూజయుత మ
యోముఖంబగు సహ్యాద్రి ♦ సీమఁ గనుఁడు. ౧౦౫౩

---

[1] గౌతమి = వింధ్యపూర్వభాగమునఁ బ్రవహించు గోదావరి పాయంతరము భోగవతి.

[2] దండకారణ్యమునఁ బ్రవహించునది.

కం. ఏవారికిని నవారిగ, నేవారి శివప్రదంబు ♦ హితనిర్మల మా
కావేరిని జలనిధిపతి, దేవేరిని గనుఁడు సురసతీవిహితంబున్. ౧౦౫౪

ఉ. ఆమలయాద్రి రాజిలు మ♦హాౌజసు దివ్యఋషీశ్వరుం ఘనుం
గామితముల్ ఫలింపఁగ న♦గస్త్యునిఁ గాంచి నమస్కరించి మీ
రామహనీయునాజ్ఞఁ గొని ♦ యావల నేగుచుఁ దామ్రపర్ణి ను
ద్దామఘనీకులీరకవి♦తానయుతంబును నక్రజుష్టమున్. ౧౦౫౫

కం. తిలకింపుఁడు చందనవన, కులసంఛన్నంబు ద్వీప♦కోటియుతం బై
యెలప్రాయపుఁబాలు పతిం, గలయఁగఁ జనురీతి జలధిఁ ♦ గలయఁగఁ జనెడిన్.

కం. ఆనల దివ్యము నవము,క్తావారవిభూషితంబుఁ ♦ గనకాంచితముం
శ్రీవిలసితపాండ్యకవా,టావనిఁ బరికింపుఁడీ వ♦నాటవరేణ్యుల్. ౧౦౫౭

చం. వననిధితీరముం గదిసి ♦ వానరులార! తరించుమార్గముం
గనుఁగొనుఁ డబ్ధిలోపల న♦గస్త్యుఁడు మున్ను మహేంద్రశైలముం
బొనరఁగ నిల్పె నయ్యదియు ♦ మున్నినయట్టులు దోఁచు చుండెడిం
గనకమయంబు సద్వలతి♦కారుచిరంబు సమంగ్ర సేవ్యమున్. ౧౦౫౮

కం. వినుఁ డందు యక్షచారణ,జనములు సిద్ధులును త్రిదశ♦పతులును గూడి మునై
యనయం బుందురు శక్రుఁడు, చను దెంచెడు నెల్లపర్వ♦సమయములందున్. ౧౦౫౯

కం. వననిధిమధ్యతలంబున, మనుజులకు నగమ్య మగుచు ♦ మానుగ శతయో
జన మాయత మై ద్వీపము, దనరెడి సం దెల్ల సీతఁ ♦ దగు వెదుకంగన్. ౧౦౬౦

చం. అదియ తలంబు నన్యుఁడు దు♦రాత్ముఁడు శక్రసమప్రభుండు నా
నదితిసుతారి నేత వసు♦ధాత్మభవాపహృతిప్రసిద్ధి రావణుం
డనయుఁడు గ్రాలుపట్టణ మ♦ టౌటను మిక్కిలిజాగరూకు లై
వదలక యింతమాత్రమును ♦ వారక శోధనము మర్కటాగ్రణుల్. ౧౦౬౧

కం. దక్షిణజలనిధినడుమను, రాక్షసి యంగారకాఖ్య ♦ గ్రాలెడు నదియుం
రూక్షిత భూతవ్రాతము, భక్షించును ఛాయ నొడిసి♦పట్టి కడంకన్. ౧౦౬౨

సీ. ఆయెడ జానకి ♦ నరసి హెచ్చరిక మై, నట లేమి నిస్సంశ♦యంబ యనుచుఁ
దోఁచిన నావలఁ ♦ దూర్ణంబ చనుఁ డొక్క,యోజనశత మందు ♦ నొప్పుచుండు
సిద్ధచారణచయ♦సేవిత మై చంద్ర,సూర్యాంశుతులిత మై ♦ సొబగుమీఱి
యంబుధినీరస♦మావృతమై మింటి, నొరయుకూటములచే ♦ నొఱపు వెలసి

తే. పుష్పితకనామగిరి యొండు ♦ భూధరంబు
కనకశృంగంబు రాయుచుఁ ♦ గమలహితుఁడు

దక్షిణాయనమున వచ్చు ♦ దానిరజత
శిఖరమును గొల్చు శశి కపి ♦ శ్రేష్ఠులార! ౧౬౩

కం. మేలును మఱచినవారలు, కూళలు నాస్తికులు సల్లి ♦ కుధరముఁ జూడం
జాలరు మీరును శిరములు, శైలంబు నమస్కరించి చను ♦ రోయ సటన్. ౧౬౪

సీ. అప్పర్వతము దాఁటి ♦ యరుగఁగఁ బదునాలు, గామడ దుర్ధర్ష ♦ మైనసూర్య
వంత మను గిరియొప్పు ♦ వైద్యుతి మావల, సందు మూలఫలాదు ♦ లారగించి
తేనె లాస్వాదించి ♦ తీరఁ బథిశ్రము, మావలఁ గుంజర ♦ మనెడిగిరిని
గాంచుఁ డమ్మల విశ్వ ♦ కర్మ యగస్త్యున, కొక్కమందిరము నిం ♦ పొదవఁ గూర్చె
తే. నదియు నామడ వెడలుపు ♦ నంతకుఁ బది,యంత లెత్తును గలిగి హే ♦ మాంచితంబు
దివ్యరత్నోజ్జ్వలం బయి ♦ తేజరిల్లు, దానిఁ గనుఁగొనుఁ డమ్మహీ ♦ ధరమునందు

కం. భోగిపవాసుకి నిలయము, భోగవతీనామ మొసరి ♦ పురుదుర్ధర్షా
భోగమహోత్కృష్టం బయి, నాగావిత మగుచు నొండు ♦ నగరం బమరున్. ౧౬౬

కం. అయ్యహినగరాంతరమున, నయ్యెడఁ గలవు చుఁడు ర ♦ హాస్యతలంబుల్
చయ్యన నవి యన్నియు మీ, రొయ్యన నెమకుచును జనఁగ ♦ నురునూపం బై

కం. ఋషభాకృతిఁ గన నయ్యెడి, ఋషభాఖ్యధరాధరం బ ♦ హీనమణిశ్రీ
విషయము దివ్యజ్వలన,త్విష మగుగోశీర్షకంబు ♦ దీప్తి గలదియున్. ౧౬౭

సీ. పద్మకశ్యామల ♦ వర్ణ మాచందనం, బమరు నగ్గిరి వాని ♦ నవధరింపుఁ
డంతియకాని మీ ♦ రంటఁ బోకుఁడు వానిఁ, గ్రూరగంధర్వులు ♦ రోహితాఖ్యు
లార రక్షించెద ♦ రనవరతంబును, బభ్రుశైలూషులు ♦ శుభ్రశిగ్రు
వులును గ్రామణి నాఁగఁ ♦ గలరు గంధర్వేంద్రు, లేవురు సూర్యసం ♦ మిన్ద తేజు
తే. లందు రవిచంద్రవహ్నిస ♦ మాంగు లైన,పుణ్యకర్ములు నివసింత్రు ♦ భూమి గమిసు
గాఁగ రాజిల్లు నగ్గిరిఁ ♦ గలరు స్వర్గ,జితులు దుర్ధర్షు లనఘులు ♦ సిద్ధికృతులు.

ఉ. దానిని దాఁటి పోవఁగ సు ♦ దారుణ మై పితృలోక ముండెడిన్
గాన మనుష్యకోటికి స ♦ గమ్య ము నెం యమరాజధాని య
ద్దానిని జుట్టి యుండు భయ ♦ దం బగుచీఁకటి యంతదాఁకనే
వానరులార! మీరు చన ♦ వచ్చును బోవ నసాధ్య మావలన్. ౧౭౦

కం. ఈనిఖిలము మఱి యిఁక నే, వేనియుఁ ద్రోవలను దోఁప ♦ నేమియు విడకే
మానవపతికాంతను నవ,ధానంబున రోయవలయుఁ ♦ దత్పరమతు లై. ౧౭౧

ఉ. మాసములోనఁ గ్రమ్మఱి తు ♦ మానుతఁ గాంచితి నన్నవాఁడు సౌ
ఖ్యాసమభోగవైభవచ ♦ యంబులు నెప్పుడు మత్సమానుఁ డౌ

వానిఁ జెలంగుచుండు మఱి♦వానికి నస్యము మల్ప్రియంబు లే
దీసకలావనిన్ మిగుల ♦ నెక్కుడుదోషియుఁ జుట్ట మయ్యెడిన్. ౧౦౭౨

కం. మీరలు విక్రమసత్త్వో,దారులు సర్వాంశభవులు ♦ తతవిపులగుణా
ధారులు జనకసుతామణి, నేరీతిగ నైనఁ గనుఁడు ♦ కృతయత్నుల రై. ౧౦౭౩

↞ సుగ్రీవుఁడు సుషేణాదులఁ బశ్చిమదిశ రోయఁ బనుచుట. ↠

తే. హనుమదాదుల నిట దక్షి♦ణాశ కనిచి, భీమవిక్రముఁడును దన♦మామ యైన
తారతండ్రిని జలదాభుఁ♦జీరి కేలు,మోడ్చివినయంబుదోఁపఁగ♦మ్రొక్కి-యనియె.

ఉ. ఏచినభీమవిక్రముని ♦ నింద్రసమద్యుతియుక్తు భూరిధై
ర్యాచలుఁ శౌర్యదర్పగహ♦నాటపరీతు మరీచిపుత్రు, మా
రీచుని శేముషీలసద♦రీణచరిత్రు, ఖగేంద్రతుల్యు మా
రీచుల శూరులం గవిన♦రిష్ఠుఁడు గాంచి వచించె నీగతిన్. ౧౦౭౪

సీ. చనుఁడు సుషేణాది♦వనచరులార మీ, రెల్లరు శ్రీరాము♦నింతి వెదక
రెండులక్షలుకోఁతి♦కాండంబుతోఁ బశ్చి,మముగ సురాష్ట్రంబు ♦ మహితబాహ్లి
కంబు శూరంబు భీ♦మం బను దేశముల్,విపులపురాణజ♦నపదచయము
పున్నాగగహనంబుఁ ♦ బొగడవనంబును, మొగిలికాంతారముల్ ♦ మొగిని గనుఁడు

తే. పశ్చిమంబుగఁ బాఱునా♦పగలు మునుల
కాననంబులు కొండలు ♦ గహనములును
మరుతలంబులు ఘనశిలా♦మండలములు
వెదకుచును బశ్చిమాంబుధిఁ ♦ గదియఁ జనుఁడు. ౧౦౭౬

కం. తిమినక్రాయుత మక్షో,భ్యము నీరధిఁ గాంచి తీర♦బహు కేతకషం
డములం గానుగుతోఁపుల, రమియింపుఁడు నారికేర♦రాజితవనులన్. ౧౦౭౭

ఉ. అం దనుకూలసంగతమ♦హాద్రినదీనిచయంబులందు శ్రీ
సుందరి జానకిన్ బలని♦షూదనవైరిని రావణాసురున్
బొందుగ రోసి దాఁటి చని ♦ పూనికమై మురచీపురంబునన్
సుందర మాజటీపురిని ♦ జూడుఁ డవంతిని•నంగలోపనున్. ౧౦౭౮

చం. పురములు రాష్ట్రముల్ జనులు ♦ పోవఁగరానివనీతలంబులున్
దారి తోరి చూచి సింధునది ♦ తోయధిఁ జేరెడుచోటఁ జూడుఁడీ
ధరము మహాద్రుమాళికలి♦తం బురుకూటశతంబు గల్గునం
బరపతిచుంబిహేమగిరిఁ ♦ బక్షకకేసరియుక్తసానువున్. ౧౦౭౯

కం. తిములన్ మత్స్యంబుల నా,గములం గుధరాగ్రకూట♦గతనీడములన్
గుములుగఁ గొని చని యాసిం,గము లుంచును దిరుగు దృప్త♦కరు లచ్చోటన్.

చం. అనఘచరిత్రులార! గిరి♦యంతయు నారసి వేగ నూఱుయో
జనములు గల్గి చూడఁగ న♦సాధ్యతరం బగుపాఱియాత్రకాం
చనగురుశృంగముం గనుఁడు ♦ సత్త్వగరిష్ఠులు కామరూపులం
దనలసమాను లుందురు ని♦రంతర మిర్వదినాల్గుకోటులున్ ౧౦౮౧

కం. గంధర్వులు దృఢవిక్రమ, సింధురశాత్రవులు వారిఁ ♦ జేరకుఁ డేరల్
బంధురఫలమూలముల మ,దాంధతఁ గాచెదరు వార ♦ లంటకుఁ డెవియున్.

కం. సీతాసతి నట రోయుఁడు, భీతిఁ బని లేదు మీక♦పిత్వమువలనన్
బూతవిదూరజవస్నా,భాతతసద్వజ్రఋషభమ♦హాగిరి యొప్పున్. ౧౦౮౩

కం. నానాద్రుమలతికాసం,తానం బది దాని వజ్ర♦ధర మంత్రు నుఁడీ
మానుగ శతయోజనసమ, మై నేల యొసంగుచుండు ♦ నతిచిత్రముగన్. ౧౦౮౪

సీ. ఆవలఁ గలగుహా ♦ లన్నియు వెదకి పోఁ,వఁగఁ గంధిని జతుర్థ♦భాగమునను
జక్రనంతం బను♦శైలవరం బుండు, నందుఁ దోఁచెడి సహ♦స్రారచక్ర
మది విశ్వకర్మజం ♦ బది గాచు దానవ,వర్యు హయగ్రీవుఁ ♦ బంచజనునిఁ
జంపి మురారి త♦చ్చక్రంబు శంఖంబుఁ, గైకొని నానాను♦కందరముల

ఆ. వెదక వలయు సీత ♦ విబుధారి నావల, షష్టియోజనముల వి♦శాల మైన
రజతశృంగయుతవ♦రాహాఖ్యపర్వతం, బుండు వార్ధిలోన ♦ గండు మీఱి. ౧౦౮౫

కం. ఆతతకుధరంబునఁ బ్రాగ్జ్యోతిషపుర మొప్పు నందుఁ ♦ గ్రూరాత్ముం డౌ
ష్టతేయుఁడు నరకుఁడు ని,ర్భీతిన్ వసియించుఁ దద్గి♦రీకటకములన్ ౧౦౮౬

సీ. కలయఁజూచుచుఁబోవఁ♦గాంచనాంతరనిర్ద,రంబును మఱియుఁ బ్ర♦స్రవణయుతము
నగుసర్వసౌవర్ణ ♦ మనుకొండ గల దందు, జలపాతమునకు మా♦ఱెలుఁగు లిచ్చుఁ
గరిసింహశార్దూల♦కిరివితానంబులు, హరిహయు నెచ్చట ♦ సమరు లెల్ల
నభిషిక్తుఁ జేసి రా♦యవనీధరంబ చూ, మేఘవంతం బని ♦ మెప్పు గాంచె

ఆ. నదియు దాఁటి పోవ ♦ నఱువదివేలభూ,ధరము లుండు నందుఁ ♦ దరణివర్ణ
కనకమయజకుజాళి ♦ గ్రాలుఁ బుష్పితమయి, చూడఁజూడ నింపు ♦ సొంపుఁ గూర్చు.

ఉ. వానికి మధ్యభాగమున ♦ వాలెడి నుత్తర మేరుపర్వతం
బానగరాజుఁ జూచి కమ♦లాప్తుఁ డొసంగె వరంబు ప్రీతుఁ డై
మానితు లై త్వదాశ్రయులు ♦ మాపును రేపును గాంచనాంగముల్
పూనుచు మత్ప్రసాదమునఁ ♦ బొల్చుచు నుందురు శైలసత్తమా! ౧౦౮౭

కం. నీపయి వసించు దేవక,లాపము గంధర్వముఖులు ♦ లలితప్రభ చే
దీపితతను లై శుభర,క్తాపఘనస్ఫూర్తి నుందు ♦ రత్రిసతంనా. ౧౦౮౮

శా. విశ్వాదిత్య మరుద్వసుప్రముఖులున్ ♦ విఖ్యాతు లౌనిర్జరుల్
శశ్వద్భక్తి ద్వితీయసంధ్య దినముం ♦ జామీకరాద్రిస్థు స
ప్తాశ్వుం గొల్తురు భూతకోటికి సహ♦స్రాంశుం డదృశ్యాంగుఁడై
విశ్వంబెల్లను జీఁకటిన్ మునుఁగఁ దా ♦ వేంచేయు నస్తాద్రికిన్. ౧౦౯౦

సీ. పదివేలయోజన ♦ భాస్కరుం డగ్ధము,హర్మ్యంబు పోయి శి♦లోచ్చయంబుఁ
జేరు నాపర్వత♦శృంగాగ్రమున సూర్య,సన్నిభ మైనప్రా♦సాదనిచయ
భరితమహాదివ్య♦భవనంబు రాజిల్లు, విశ్వకర్మకృత మై ♦ వివిధపక్షి
సంకులితం బయి ♦ చారుభూజాతిశో,భిత మయి వరుణని♦వేశ్మ మొనరు

తే సప్తగిరిమేరుగిరులకు ♦ సంతరమున, శ్రీసువర్ణమయంబును ♦ జిత్ర వేది
కంబు దశశిరములు నయి ♦ కాలునొక్క, తాలవృక్షంబు లోచనో♦త్సవముగాఁగ.

సీ. అతులతపోనిష్ఠుఁ ♦ డధికధర్మిష్ఠుఁడు, మెరుసావర్ణినాఁ ♦ పేరఁ బరఁగు
బ్రహ్మతుల్యుం డందు ♦ రాజిల్లు నొక ఋషి, నాతనిఁ గని మ్రొక్కి ♦ యంబుజాక్షి
వార్త మీ రడుగుఁడు ♦ నానరులార ని,శాంతంబునను నీర♦జాతహితుఁడు
తిమిరంబు నిండాఁకఁ ♦ దేజంబునను జొప్పి, యస్తశైలంబున ♦ నడఁగుచుండు

ఆ. నెఱుఁగ రాదు మనకు ♦ నే మున్నదో యట,పై సభ్యాంతరంబు ♦ పరఁగు నియలు
నస్తశిఖరి దాఁక ♦ నరిగి రావణునిల,యంబుఁ గాంచి సీత ♦ నరసి రండు. ౧౦౯౨

చం ఒకనెలలోన రావలయు ♦ నుండఁగ రా దటమీఁద నెవ్వఁడేన్
వెకలితసంబునన్ నిలిచె♦నేనియు వధ్యుఁడు వాఁడు మీరలుం
బ్రకటపరాక్రమాఢ్యులరు ♦ మామసుషేణుఁడు వచ్చు వెంట నా
వికటబలాఢ్యునాజ్ఞ మెయి ♦ వేచనుఁడీ గురుఁ డీతఁ డెల్లకున్. ౧౦౯౩

కం. ఈతని ముఖ్యునిఁగాఁ గొని, సీతాపతి వెదకి కార్య♦సిద్ధుల రయినన్
భూతలమునఁ బ్రతికృతిచే, ఖ్యాతిం గనవచ్చుఁ జూఁడి కృ♦తార్థుల మగుచున్.

తే. చెప్పినదె గాక యింకేమి ♦ చేయఁ దగిన,యట్టి దున్నను దేశకా♦లార్థహితము
గాఁగ యోజించి చేయుఁడీ ♦ కపివరేణ్యు,లార! పశ్చిమదిక్కుగా ♦ నరుగుఁడీరు.

సుగ్రీవుఁడు శతవలిని నుత్తరమున రోయఁ బనుచుట.

కం. తనమామఁ బశ్చిమంబుగఁ, బనిచి వనచరేశ్వరుండు ♦ బలసంపన్నున్
ఘను శతవలిఁ గని తనకును, వినయులునకు హితముగాఁగ ♦ నిట్టని పలికెన్. ౧౦౯౪

సీ. ప్రాలేయకుధరంబు ♦ రాజిల్లు నుత్తర, దిక్కుగా శ్రీరాము♦దేవి వెదక
నీయట్టివానరుల్ ♦ నినుఁ గొల్వ నూఱువేల్, యనుతనూజులతోడ ♦ నరుగవయ్య
యీకార్యమును దీర్చి ♦ యిక్ష్వాకుకాంతునకుఁ బ్రియం, బొనఁ జేసితి మేని ♦ యప్పువలన
విడువంగఁబడి యగ్ర♦విదులందుఁ గృతకృత్యు,లందునుత్తములమై ♦ యనుమరిఁ గలము

ఆ. మనకు మున్ను ప్రియము♦జనకజాపతి గూర్చెఁ, బ్రతిహితంబు సేత ♦ ప్రథ యొసంగ
జన్మ మగచరేంద్ర! ♦ సఫలంబు నొనరింప, వెరవు గాదె శుభవి♦వేకధుర్య ౧౦౯౭

కం. ఉపకారి గానివానికి, నుపకారముఁ జేయ జన్మ ♦ మొప్పు సఫల మై
యుపకారిక నుపకారముఁ, గపివర్యా! చేయఁ జెప్పఁ♦గా వలయు నొకో. ౧౦౯౮

చం. ఇది మది నుంచి రాముఁజల♦జేక్షణ జానకి యేమిపద్ధతిన్
విదితగ నౌనొ యట్టిగతి ♦ వీడక మీరు చరింపఁగాఁ దగున్
సదమలచిత్తులార! యని♦శంబు హితైషుల రౌట మీరలే
చదురున నైన నీనృపతి♦సత్తముకార్యముఁ దీర్పఁ బాడి యగు. ౧౦౯౯

ఆ. ఎల్లభూతములకు ♦ నీతండు పూజ్యుండు, రాముఁ డహితజనపు♦రంజయుండు
మహితకరుణ గలఁడు ♦ మనమీఁదఁ గావున, వనుల గిరుల వెదక ♦ వలయు సీత.

సీ. మొలపునఁ జని మీరు ♦ మ్లేచ్ఛదేశంబున, శూరసేనపుళింద♦ధారిణులను
బ్రస్థర మద్రక ♦ భరత కురూర్వులఁ, గాంభోజ యవన శ♦కంబులందు
నారట్ట బాహ్లీక ♦ పౌరవ టంకణ, ఋషికంబునను జీన♦విషయములను
బరమచీన నిహార ♦ దరద తలంబులఁ, బ్రాలేయపర్వత♦భాగములను

తే. దేవదారు వనంబులఁ ♦ దేజు మిగులు. లోధ్ర పద్మక షండాళి ♦ లోలనేత్ర
సీత వెదకంగ వలయు దు♦ర్నీతుఁ డైన, పంక్తికంఠునితోఁ గపి♦ప్రముఖులార!

కం. సోమాశ్రమంబుఁ గనుఁగొని, భూమీధరవరముఁ గాళ♦మును గని యవలన్
భూమిజను జక్క వెదకుఁడు, దీమసమునఁ దటపరిప్ర♦దేశములందున్. ౧౧౦౨

సీ. ఆపర్వతము దాఁటి ♦ యట పోవఁగ సుదర్శ,నాఖ్యపర్వత ముండు ♦ నది తరింప
నానాశకుంతవి ♦ తానసమాకీర్ణ, దేవసఖాద్రియుఁ ♦ దేజరిల్లు
నావల శతయోజ♦నాయతదేశ మ,గ్రావశైవాలినీ♦త్యాజ మగుచు
సత్త్వశూన్యం బయి ♦ సాగుచు నుండు నా, కాంతారమును వేగ ♦ గడచి చనినఁ

తే. దోఁచుఁ గైలాసశైలంబు♦తోలఁచు వెతల,నచటఁ బాండురమేఘాభ♦మతులకనక
మండితము శ్రీనభవనంబు♦పాండురాభ్ర,కాంతిఁ బొలుపారెడిని విశ్వ♦కర్మకృతము

కం. అహ్లాదనిదానం బయి, కహ్లారేందీవరాబ్జ♦కైరవయుత మై
సుహ్లాసపండజ మైదే,వహ్లీకావతులు[1] గొలువ ♦ వఱలును గొలనున్. ౧౧౦౪

ఉ. అచ్చరమచ్చెకంటులు వి♦హారము సల్పెదు దానిపొంత నై
యచ్చరజాతి యక్షనిచ♦యంబులు గొల్వఁ గుబేరుఁ డెప్పుడున్
ముచ్చటదీరఁ గ్రీడలను ♦ మోదితుఁ డయ్యెడు మీరు రావణున్
సచ్చరితాగ్రగణ్య యగు♦జానకినిన్ వెమకుండు తత్థలిన్. ౧౧౦౫

---

[1] [illegible]

కం. అవలఁ గ్రౌంచాద్రిని గనుఁ, డావివరము దుష్ప్రవేశ ♦ మందుఁ బ్రమాదా
భావమ్ముగఁ జొరుఁ డుందురు, దేవార్చితు లర్కసములు ♦ దివ్యమహర్షుల్. ౧౧౦౬
కం. తక్కినగుహలును జఱులును, లెక్కకు మిగిలినదరీస్థ♦లీకటకములుఁ
జక్కఁగ వెదకుఁ డవృక్షం, బక్కడఁ గలకామశైల ♦ మామానసమున్ ౧౧౦౭
కం. చొరరాదు మానసాహ్వయ, గిరి సురదానవుల కేని ♦ గిరిపార్శ్వములం
దరయుఁడు క్రౌంచము దాఁటినఁ, బరఁగెడి మైనాక మనఁగఁ ♦ బర్వతవరమున్.
కం. అందు మయదానవుఁడు దా, నందంబుగఁ గట్టుకొనిన ♦ యాలయ ముండుఁ
గందరసానుతలంబుల, సుందరి వెదకంగ వలయుఁ ♦ జుండీ మీరల్. ౧౧౦౯
కం. ఘోటకముఖు లగుయువతుల, వాటంబులు గలుగు ♦ వాని నడిఁ గడచినచో
మేటు లగువాలఖిల్యుల, కోటులు సిద్ధులును దపము ♦ గూడెద రెపుడున్. ౧౧౧౦
తే. వందనీయులు వారలు ♦ పరమతపము, పేర్మి గతకల్మషాత్ములై ♦ పేర్చు చుంద్రు
మిగులువినయంబుతోడుత ♦ మిథిలకన్య, వార్త వారల నడుగుఁడు ♦ ప్లవగులార!
కం. ఆసిద్ధాశ్రమతలమున, భాసురకనకాబ్జపిహిత♦వైఖానసనా
మాసమసరస్సు గల దట, భాసిలు బాలార్కనిభవి♦భాహంసంబుల్. ౧౧౧౨
తే. ఐలబిలుప్రియవాహనం ♦ బనఁగఁ బరఁగు, సార్వభౌమాఖ్యనాగంబు ♦ సంతతంబు
వచ్చు నచ్చోటికిని వశా♦వళులు గొల్వఁ, దత్సరఃప్రాంతములు మీరు♦దగును వెదక.
సీ. ఆసరోవరమున ♦ కావల నష్టచం, ద్రదివాకరంబు న♦తారకంబు
నిమ్మెయోదము మిన్ను ♦ నిశ్శబ్ద మగు; మును, లందు స్వయంప్రభు ♦ లర్కునట్లు
వెలిఁగించు చాస్థలి ♦ విశ్రమించెదరు మీ, రది దాఁట శైలోద ♦ యనెడియేఱు
పాఱు నానదిరెండు♦ప్రక్కలఁ గీచకా, ఖ్యాతవేణుకుడుంగ♦గణము లుండు
తే. నవియ యాధారముగ సిద్ధు ♦ లైనవార, లావలీవలఁ బోవ రా ♦ నమరి యుండుఁ
బుణ్యపురుషావళికి నెల్ల ♦ భోగభూమి, యుత్తరపుఁ గురుదేశంబు ♦ లొప్పియుండు.
కం. చంచద్వైడూర్యదళో, దంచిత మై నవ్యకాంచ♦నాంబుజ యుత మై
మించినమనోజ్ఞనళినీ, సంచయములతోడ నదులు ♦ చాలఁగ నొప్పున్. ౧౧౧౫
తే. అచట రక్తోత్పలములవ♦నాళి గలుగు
నచటినీరాకరంబులు ♦ హాటకాభ
ములును దరుణార్కసన్నిభ♦ములును నగుచుఁ
బటిమ మీఱును గన్నుల♦పండు వగుచు. ౧౧౧౬
తే. మేలినల్లనిరతనాల♦మిసిమితేకు, లచ్చ మానవరంజిడా♦లకరువులును
గలుగునల్లనికలువలఁ గలుకు♦లైన, కొలఁకు లెల్లెడ సొబగారుఁ ♦ గొమరు మిగిలి.

తే. ఆణిముత్యాల రతనాల ♦ రాణ మీఱు, నిసుకదిబ్బలతో నీళ్లు ♦ పస నెసంగు
నగ్గి కీడయి జాళువా♦నిగ్గు దేఱు,కొండ లెల్లెడఁ జెన్నారు ♦ దండి బలిసి. ౧౧౧౮

కం. ఎల్లపుడుఁ బూలు పండ్లును, బెల్లుగ నై పులుఁగుగములు ♦ వేలకొలఁదు లై
మొల్లపుఁదావులు సోఁకును, గొల్లలు నై కోర్కె లెల్లఁ ♦ గురియుం జెట్టుల్.

ఉ. అచ్చటి కొన్నిగుంట్లు వివి♦ధాకృతి చేలము లీనుఁ, గొన్ని శై
లోచ్చయముల్ సతీపురుష♦యోగ్యములుం నిఖలర్తుసేవ్యముల్
ఇచ్చుకు వచ్చుసత్ఫలము ♦ లెంతయుఁ గూర్చును, వెండి కొన్నియుం
మెచ్చుగురత్నసంతతుల ♦ మేలివిభూషల నిచ్చుఁ బెచ్చుగన్. ౧౧౨౦

సీ. అనుపమచిత్రహే♦మాసనశయనాళి, గ్రావోత్తములు కొన్ని ♦ కాచు నచట
భక్ష్యపానంబులు ♦ బహుమనఃకాంతమా,ల్యంబుల నీను ద్రు♦మంబు లచట
నయ్యెడఁ దొయ్యలుల్ ♦ హారిణుల్ యౌవన,భ్రాజితల్ సుగుణసం♦పన్న లుంద్రు
గంధర్వసిద్ధనా♦గవ్యూహకిన్నర,విద్యాధరసమితి ♦ వేడ్క మీఱఁ

తే. దరణితేజస్కు లై తమ♦తలిరుఁబోండ్ల,తోడ విహరింత్రు, కామముల్ ♦దోరములుగ
రతిపరాయణ మగుచు సు♦కృతకలాప,కర్త మగు చుండు నట జన♦కాండ మెల్ల.

తే. అఖిలభూతమనోహారి ♦ మగుచు నందు, మందహాసయుతంబుగ ♦ మగువగములు
నించు సంగీతవాదిత్ర♦నిస్వనంబు, జాను మీఱఁగ వినవచ్చు ♦ సంతతంబు. ౧౧౨౨

కం. ముదితుండు కానివాఁడును, ముదితను లేనట్టివాఁడు ♦ ముచ్చట కేనిం
మెదలుట లే దట గుణములు, పొదలు మనోరమతఁ బూఁట♦పూఁటకుఁ బ్రజలన్.

తే. దానిని దరించి పోయి యు♦త్తరము గాఁగఁ
జూడుఁడు పయోధి దానిలో ♦ సోమశైల
మనఁగ హేమమయం బగు♦నచల ముండు
నింద్రవిధిలోకవాసులు ♦ గంద్రు దాని. ౧౧౨౪

కం. తపనుఁడు గలదేశంబులఁ, దపనుని తేజమున వస్తు♦తతివలె నచటం
దపనుఁడు వెలుంగకయుఁ ద,త్తపనీయరుచిం బదార్థ♦తతి గానఁబడున్. ౧౧౨౫

కం. భగవంతుఁడు విశ్వాత్ముఁడు, తగ నేకదశాత్మకుండు ♦ దర్వికహయుఁడుం
జగతీస్రష్ట విధాతయు, నగచరవరులార! యుందు ♦ రావాసముగన్. ౧౧౨౬

కం. ఉత్తరకురుభూములకును, నుత్తరముగఁ బోకుఁడీ సు♦రోత్కర మేనిం
సత్తంబు గాదు సోమక,భృత్తును జేరంగ మీర ♦ లీక్షించి గిరిన్. ౧౧౨౭

కం. మరలుఁ డమర్యాదంబును, నరవిప్రభ మవల నెఱుఁగ ♦ మట నే ముండుం
హరులార! మీరు నాచేఁ, బరికీర్తిత మగదితంబు ♦ వసుధయుఁ గనుఁడీ. ౧౧౨౮

కం. భామామణిఁ గాంచుటచే, రామునకుఁ గడుం బ్రియంబు ♦ రామునకంటెన్
నామదికి నధికమోదం, బోమరుదనలాభులార ♦ యొదవిం ద్రిరన్. ౧౧౨౯
కం. అంత మదర్చితులై యే, కాంతము హితబాంధవాళి ♦ కడు నలర ధరన్
శాంతవిరోధులరై మీ, స్వాంతంబున కెక్కఁ దిరుగుఁ ♦ డనుచును మఱియున్.

సుగ్రీవుఁడు కార్యభారము హనుమంతుపై మోపుట.

చం. హనుమను జూచి వానరకు♦లాగ్రణి యాతఁడె కార్యసాధకుం
డని మది నిశ్చయించి యని♦లాత్మజు విక్రమవంతుఁ గాంచి యి
ట్లను ముదమార నోవనచ♦రాగ్రణి! యప్పుల నిప్పులన్ సురా
వని గగనంబునందు నని♦వార్యము నీగతి నే నెఱుంగుదున్. ౧౧౩౦
కం. సాసురము సగంధర్వము, సాసురరిపుసర్వమనుజ♦సంఘము సధరం
బో సామీరి! ససింధువు, నౌసకలధరిత్రి నీకు ♦ నవిదిత మున్నే. ౧౧౩౨
కం. జవమునఁ దేజంబున లా, ఘవమున గమనంబునందుఁ ♦ గడిమిగరిమలన్
బవమానతనయ! పిత యగు, పవమానునితోడ నీడు ♦ సత్త్వవు నీవున్. ౧౧౩౩
ఉ. ఓకపిలోకనాథ! భవ♦దున్నతతేజముచేతఁ జూచినన్
నీకు సమంబుభూతమున♦నీస్థలి లేదు బలంబు బుద్ధి య
స్తోకపరాక్రమంబు గుణ♦దోషవిచారణశక్తి దేశకా
లైకసదానువృత్తియు న♦యజ్ఞత తిరంబుగ నుండు నీయెడన్. ౧౧౩౪
కం. కావున హనుమా! రాఘవు, దేవిని సాధించి మరలఁ ♦ దేర నుపాయం
బీవే చేయఁగ వలయును, నా విని రాముండు యోజ♦నను జల్పె నిటుల్. ౧౧౩౫

రాముఁడు హనుమంతుచేతికిఁ దనముద్రిక నిచ్చుట.

ఆ. కార్యభార మెల్లఁ ♦ గపినేత హనుమంతు, నందు నిడియె ♦ నిశ్చి♦తార్థుఁ డితఁడు
కార్యసాధనమున ♦ గాడుపుపట్టియు, నిశ్చితార్థకరుఁడు ♦ నిశ్చయంబు. ౧౧౩౬
ఆ. పూర్వకృతము లైన♦భూరికార్యములచేఁ, బేరు నమ్మకంబుఁ ♦ గూరి మిగుల
భర్త నచ్చినట్టి♦బంటు గావునఁ గార్య, ఫలము వీనివలనఁ ♦ గలుగు నిజము. ౧౧౩౭
కం. వ్యవసాయోత్తరుని హరి,ప్రవరునిఁ గని మానసమునఁ ♦ బరిహృష్టుండై
యవనీపతి తన్నన్ ధ,న్యవలెన్ భావించి వ్రేలి♦యుంగర మొందన్. ౧౧౩౮
మ. తనపేరుంగలయట్టిదానిఁ గొని సీ♦తాభర్త ప్రీతిన్ మరు
త్తనయుం గాంచి కపీంద్ర! దీనిఁ గొనుమీ ♦ ధాత్రీజకున్ దీనిఁ జూ
పిన నమ్మున్ సతి నాదుదూత వని ని♦ర్భీతిన్ నిజం, బీశనే
తనియుక్తంబును నీవ దీక్ష వని యా♦త్తం దోఁచె వీరాగ్రణీ. ౧౧౩౯

కం. నీవిక్రమసంపదయును, నీవిపులం బైనబలము ♦ నీయత్నము సు
గ్రీవునిసందేశముఁ గన, నీవలన నె కార్యసిద్ధి ♦ నిక్కముగ నగున్. ౧౧౪౦

చం. అతిబలసింహవిక్రమ య♦నల్పపరాక్రమ మూని జానకీ
సతి నెటు గాంచ నౌ నటులు ♦ సల్పుము కార్యము, నేను నీబలా
శ్రితుఁడ న టన్న నంగరముఁ ♦ జేకొని మూర్ధమునన్ ధరించి స
మ్మతిఁ గరముల్ మొగిడ్చి పద♦ముంజములన్ నతి చేసి నిల్చెనన్. ౧౧౪౧

←⟶ వానరులు సీతను వెదకఁ బోవుట. ⟵→

కం. ప్లవగర్షభుండు సర్వ, ప్లవగులఁ దిలకించి రాము♦పని సిద్ధింపన్
జవమునఁ జని నాచెప్పిన, యవనీతల మెల్ల వెదకుఁ ♦ డన నక్కపులున్. ౧౧౪౨

చం. ఎడలనిభక్తిచేతఁ దమ♦యేలినవానినిదేశ మూని పె
న్మిడుతలదండువోలె నవ♦నీస్థల మెల్లను నాక్రమించుచున్
గడువడిఁ బోయి రందు హరి♦కాండముతో వినతుండు తూర్పుగాఁ
బడమరగా సుషేణుఁ డను♦వానరవర్యుఁడు పోయె నగ్గలిన్. ౧౧౪౩

చం. శతవలి యుత్తరంబుగను ♦ సాగెను దక్షిణదిక్కుగా మరు
త్సుతుఁడును దారుఁ డంగదుఁడు ♦ తోడుగ రాఁ జనుచో నతారమున్
గతజలదంబు శుద్ధ మగు♦ఖంబునఁ జంద్రుఁడువోలెఁ బొల్చె వా
మతలమునందు వానరస♦మాజములుం దనుఁ జుట్టి కొల్వఁగన్. ౧౧౪౪

తే. తరణిసూనుండు కపుల య♦థాతథంబు, గా ననిచి సంతసించె ను♦ఖంబుఁ గాంచి
రామలక్ష్మణు లంతఁ బ్ర♦స్రవణమునను, గాచి యుండిరి మాసంబు ♦ గడువు దీఱ.

కం. తెచ్చెద నేనే సీతను, వ్రచ్చెద రావణునిఁబట్టి ♦ రయమున నని గా
ఢోచ్చానదోస్తులను గీ, శోచ్చయములఁ గూయఁ దొడఁగ ♦ నొక్కఁ డొకండున్.

కం. అఱచుచు బిగ్గఱ రదములు, గొఱుకుచు నెన లెల్ల నద్రునఁ ♦ గూయుచుఁ దోఁకల్
చఱచుచు సింహరవంబులు, నెఱపుచుఁ బరువెత్తుచున్ వ♦నీచరు లుండన్. ౧౧౪౭

కం. నేనే రావణుఁ గిట్టి మ, హానీకమునందుఁ బట్టి ♦ యణఁగఁగఁ గొట్టన్
జానికి భయమున వణఁకం, దే నేస్తును మీఱ లింక ♦ నిలువుఁడు క్రోఁతుల్. ౧౧౪౮

కం. అంచు నొకరుండు పల్కనఁ, ద్రుంచెద వృక్షముల గిరులఁ ♦ దూలించెద నెం
డించెద సింధువు ధరఁ గా, రించెద జానకిని వే హ♦రించెద నేనే. ౧౧౪౯

కం. అనవుడు నొకకపి నేయో, జనశతమున్ దాఁటువాఁడ ♦ జవమున ననఁగా
విను నే దాఁటుదును జివు, క్కున నంతకు నెక్కు డనుచుఁ ♦ గ్రోఁతి యొకఁ డనున్.

కం. భూమిని బాతాళంబున, భీమమహీధరములందుఁ ♦ బెనుఁ గోనల ని
స్సీమాబ్ధి నడుమే కల, ద్దామగతిం జనుదు ననుచుఁ ♦ దరుచరుఁ డొకఁడున్. ౧౧౫౧

కం. ఇటు లోకా్ఙ్క్షము తన తన, పటుజవసత్త్వములు దెలియఁ ♦ బలుకుచు దర్పో
ద్భటుఁడై కపిరాజేంద్రుని, కటతలమునఁ బలికె నధిక♦గర్వ మెలర్పన్. ౧౧౫౨

సుగ్రీవుఁడు రామునితోఁ దాను భూమండలముఁ జూచినవిధానముఁ జెప్పుట.

సీ. వానరవరు లిట్లు ♦ పయనించి చనఁ గీశ, రాజవర్యుసితోడ ♦ రాముఁ డనియె
నీ కెట్లు దెలియు నీ♦నిఖిలభూవలయంబు, చెప్పుమా యన భక్తిఁ ♦ జెప్పఁ దొడఁగె
దుందుభిదైత్యుండు ♦ దున్నయై రా వాలి, మలయంబు దాఁకఁ ద♦ ర్మంగ నతఁడు
తద్గుహాబిలమును ♦ దరమునఁ జొచ్చిన, వానిఁ జంపఁగఁ జొచ్చె ♦ వాలి దాని
తే. నే గుహాద్వారమునను వి♦నీతి నుంటిఁ, గడచె సంవత్సరం బన్న ♦ క్రమ్మఱందు
నెత్రు వఱదల బిలమెల్ల ♦ నిండె నంత, వాలిహతుఁ డయ్యె నని చాల♦వగపు చెంది.

కం. కొండనుబోలిన యొకపెను, గుండుం గొనివచ్చి యిడితి ♦ గుహవాకిట దై
త్యుండును వెడలఁగ నేరక, చండాంశుతనూజుఁ జూడఁ ♦ జనుఁగా కనుచున్.

తే. అంతఁ గిష్కింధకును వచ్చి ♦ యన్నచచ్చెఁ
గాక యన నిశ్చయించి నా♦కాంతలుగను
దార రుమను గ్రహించి వి♦స్తారరాజ్య
భార మేను వహించితి ♦ బంధుయుక్తి. ౧౧౫౫

చం. పదపడి వాలి దానవునిఁ ♦ బట్టి వధించి పురంబుఁ జేర నే
ముదమున గౌరవంబునను ♦ మ్రొక్కి భయంబున రాజ్య మిచ్చితిన్
మదలుళితేంద్రియుం డగుచు ♦ మచ్చర మూని దురాత్ముఁడై ననున్
సదనముఁ బాయఁగొట్టి మఱి ♦ చంపఁగఁ బూనె నితాంతకోపియై. ౧౧౫౬

కం. నాసచివులతో నేనును, వేసరక పవల్లు రేలు ♦ వే పరువిడఁగన్
రోసంబున నాతండును, గాసి గసక వెంట నంటెఁ ♦ గలహప్రియుఁడై. ౧౧౫౭

తే. కొఱవిచక్రంబురీతిని ♦ గొఱలుదాని, గోష్పదం బన నొప్పఁగఁ ♦ గుతల మెల్ల
నష్టమునఁ జూచినట్లుగ ♦ నపుడు గంటిఁ, బఱచి పఱచి పదంబులు ♦ వాఁచు చూప.

సీ. తూరుపుగా నేగి ♦ తోరంపుద్రుమములు, సరసులు నదులును ♦ శైలములును
నుదయపర్వతము క్షీ♦రోదముఁ గనుఁగొని, వెనుకకు మరలితి ♦ పిరుఁ డెగవ
నంత దక్షిణమున ♦ హరివింధ్యాద్రిప్ర, ఫాళిని జందన♦పాళిఁ గంటి
నది వీడి వరుణది♦శాభిముఖుండనై, యస్తాద్రి లోనగు♦నవియుఁ గంటి
తే. యక్షపతిదిశ కేగి హి♦మాచలంబు, మేరువు సముద్రమును గంటి ♦ సూర్యవర్య.
తలను దాఁటఁగ జేనేఁడు♦తలము లేద, యంత హనుమంతుఁ డిట్లను♦నాదరమున.

చం. మున్ను మతంగమౌని హరి♦ముఖ్యు నెడాటమునన్ సమన్యుఁ డై
యున్నగ మెక్కనేనియు మ♦హీస్థలి వానిశిరంబు వ్రక్కలై
క్రన్నన కూలు నం చనియె ♦ రాజవరా! యది నాకు నిప్పు డా
త్మ న్నతిదోఁచె నన్న విని ♦ తద్విధిఁ జేసి సుఖించితిం జుమీ. ౧౧౬౧

కం. ఈవసుధాధరగుహకు నృపా! వాలియు రాఁడు శాప♦భయమున; నేధా
త్రీవలయము ప్రత్యక్షము,గా వాసవతేజ నాఁడు ♦ గంటి ననంగన్. ౧౧౬౧

వినతాదులు సీతను గానక వచ్చుట.

సీ. అట సీత వెదకంగ ♦ నర్కతనూభవుం, డానతిచ్చినయట్లు ♦ హరివరులును
నరిగి దుర్గంబులు ♦ నద్రులు నగరముల్, నదులు సరస్సులు ♦ నభము పొదలు
కాననతలములుఁ ♦ గడు హెచ్చరిక మీఱఁ, బగళుల రోసి మా ♦ పగుదు నొక్క
యెడఁ జేరు చుండిరి ♦ హితఫలద్రుమముల,లోఁ జూచి తత్ఫలా♦ళులు భుజింత్రు

తే. యామినుల సందఱును జేరి ♦ యాత్మచరిత
ములను జెప్పుచు నిద్దుర♦వోదు రవల
నిఖలభూమండలం బిట్లు ♦ వెదకు చుండ
మాస మగుడును వానరుల్ ♦ మగిడి రందు. ౧౧౬౨

ఉ. తూరుపుదిక్కు రోసి వినఁ♦తుం డరుదెంచెను వ్యర్థుఁ డౌచుఁ, గా
బేరదిశం జరించి హరి♦విక్రముఁ డాశతవల్యభిఖ్యుఁడున్
వారుణదిక్కుఁ జూచి వెస ♦ వచ్చె సుషేణుఁడు మాస మైన, వా
రారవివంశయుక్తుఁ బ్లవ♦గాధిపుఁ జూచి వచించి రీగతిన్. ౧౧౬౩

చం. వెదకితి మెల్లయూళ్ళుఁ బృథి♦వీధరముల్ వనముల్ గుహాళులున్
వెదకితి మెల్లపల్లియలు ♦ నిమ్నగలున్ విషమస్థలంబులున్
మదనతిఁ గాన మెందు వన♦మండలి భీతిదసత్త్వకోటులన్
జిదిమితి మెందు లేదు సతి ♦ సీత నిజం బిది వానరేశ్వరా! ౧౧౬౪

ఉ. ధీరుఁ డుదారసత్త్వకుల♦దీపకుఁ డద్రిచరేంద్రరత్న మా
మారుతసూతి రామవిభు♦మానిని యుండెడిదక్షిణాశకై
శూరజనంబుతోఁ జనియెఁ ♦ జూచియ వచ్చును భూమికిన్య నే
తీరున నైన నంచును బ్ర♦తీక్ష యొనర్చిరి వాయుజాదులన్. ౧౧౬౫

హనుమంతుఁ డంగదాదులతో వింధ్యంబున సీతను వెదకుట.

కం. తారాంగదసంయుతుఁ డై, మారుతి రవిసంభవోక్త♦మహీమండలమున్
జేరంగ నరిగె నిటు కడు,దూరంబుగ నరిగి క్రోఁతి♦తుటుములు వింధ్యన్ ౧౧౬౬

చం.గహనములుఁ నగాగ్రములు ♦ కాననసీమలు భూరివృక్షముల్
గుహలును బర్వతంబులును ♦ ఘోరభయంకరదుర్గదేశముల్
సహనముతోడ నన్నియు ది♦శల్ పరికించెను గాని యెయ్యెడన్
మహిసుత లేద వెండియును ♦ మర్కటముల్ ధృతి నేకచిత్తతన్ ౧౧౬౭

కం కందరబృందంబులచేఁ, దుందిలమై చొరఁగరాని♦దుస్సహదేశం
బందు శ్రమంబడి వెదకుచు, సందంద వసించి మెక్కె ♦ నమలఫలాదుల్. ౧౧౬౮

కం.నిర్జలమై శూన్యంబై, నిర్జనమై గహన మగుచు ♦ నిఖిలమృగాళీ
గర్జనల మించు నావని, వర్జించియు నెమకి యట్టి♦వానిని గొన్నిన్. ౧౧౬౯

సీ. అకుతోభయులు కపు ♦ లన్యదేశం బొందు, ఫలములుఁ బూలు నా♦కులును లేని
వృక్షముల్ గలదాని ♦ హీనతోయము లైన, యేఱులు గలదాని ♦ మూలములును
దొరకనిదానిని ♦ గరులు మృగంబులు, వ్యాఘ్రముల్ దున్నలు ♦ భవ్యములగు
వనగోచరంబులు ♦ పక్షులు గనరాక, పాడిడినట్టులు ♦ పరఁగుదాని

తే. ఝూజములు గాని పొదరులు♦గాని యోష,ధీసమూహంబులును గాని ♦ తీఁగె గాని
లేద యచ్చట స్నిగ్ధసా♦మోదవికసి,తస్థలిపద్మినులఁ దుమ్మె♦దలును గనవు. ౧౧౭౦

తే. సత్యవాది తపోధన♦సత్తముండు, కండుఁ డనుమౌని తనబాల♦కుండు షోడ
శాబ్దగుఁడు తన్మహారణ్య♦మందుఁ దప్పి, కానరాక నశించిన♦కారణమున ౧౧౭౧

కం.ఆధర్మాత్ముఁడు దాని దు, రాధర్షము పక్షిమృగని♦రస్తము విజనం
బై ధర నశరణ్యముగా, నేధితకోపమునఁ దిట్ట ♦ నీగతి పట్టెన్. ౧౧౭౨

కం.ఆనగకందరములలో, నానదులను గాననముల ♦ హరిసంఘము ల
బ్జాననను గాని హర్తను, దానవపతిఁ గాని కనక ♦ దానిన వెదకన్. ౧౧౭౩

కం.భీమంబుగ లతికాచయ,దామసమావృతుని నొక్క♦దానవుఁ గ్రూరో
ద్దాముని సురనిర్భయుఁ గని, దీమసమునఁ గీశులెల్ల♦దృఢపరిహితులై ౧౧౭౪

కం.నిలువంబడ వారలఁ గని, యలుకక చచ్చితిరి పొండ ♦ టంచును ముష్టిన్
బలియుఁడు గొని పై కుఱికినఁ, దలఁచుచు నారక్కసుండె ♦ దశముఖుఁ డనుచున్

ఆ. అంగదుండు వాని ♦ నఱచేతఁ గొట్టిన, నెత్రు గ్రక్కి వాఁడు ♦ నేలఁగూలెఁ
గొండ గూలినట్లు ♦ క్రోఁతు లంతటఁ దత్ప్ర,దేశమెల్ల వెదకి ♦ దిటము మీఱి.

తే. అన్యగహనంబు నొక్కటి ♦ యరసి యందు, సీతఁ గానక ఖిన్నులై ♦ చేరి యంద
ఱొక్కచో నొక్కవృక్షంబు♦నొద్దఁ జేరి, కూరుచుండిరి దీనత♦గూరుమదుల.

అంగదుఁడు కపుల నుత్సాహపఱుచుట.

కం.అపుడు మహామతిమంతుఁడు, సుపరిశ్రాంతుండు వాలి♦సుతుఁ డిట్లు లనెన్
[illegible] నుగుఁ గా శ్రమం బ♦ఱిబు నావాక్యములన్.

ఉ. కంటిమి దుర్గసంఘములు ♦ గంటిమి ఘోరదరీగిరీంద్రముల్
గంటిమి గహ్వరంబులను ♦ గంటిమి భూరిధునీవనీతతుల్
కంటఁబడంగ లేదు సుర♦కన్యకఁబోలెడిసీతయేని వా
ల్గంటిని గొంచుఁ జన్నసుర♦కంటకుఁ డా దశకంఠుఁ డేనియున్. ౧౧౪౯

కం.మన మగుగుడెంచి కాలము, చనియెం బెద్దయు మహోగ్ర♦శాసనుఁడు సుఁడీ
యినజుండు గాన గుమిగా, మన మందఱ మరయ వలయు ♦ మహిళామణినిన్.

కం.అలసత నిద్రయు శోకముఁ, దొలఁగఁగ నిడి రోయవలయుఁ ♦ దోయజగంధిన్
దెలివియు నుత్సాహము వ్యథఁ,దలఁగుట యివి కార్యసిద్ధిఁ ♦ దప్పక కూర్చున్.

కం.చనఁ ద్రోవ లేకయును ని,న్వనసీమను వెదకవలయు ♦ వనజదళాక్షిన్
మనమున విసువక వదలక, పనిచేయుచు నున్న ఫల మ♦వశ్యము గలుగున్.

ఆ. చాలు నింతసేపు ♦ సంతపించుటయును, గనులు మూసికొనుచుఁ ♦ గడపుటయును
మనకుఁ దగదు మఱియు ♦ మార్తాండపుత్త్రుండు, తీక్ష్ణదండుఁ డగుట ♦ తెలియ లేర?

కం.మహితాత్ముఁడు రామునకును, నహిమకరతనూజునకు భ♦యంపడవలయున్
సుహిత మిది యనుచుఁ జెప్పితి, గహనచరుల్ సల్పుఁ డిచ్చ ♦ గల దేని యటుల్.

కం.కాకున్న మనకు సేమం, బౌకార్యముఁ జెప్పుఁ డన్న ♦ నంగదువాక్యం
బాకర్ణించి పిపాస స,మాకులమతి యైనగంధ♦మాదనుఁ డనియెన్. ౧౧౫౫

కం.అంగదువాక్యము మీకు సు,సంగతము హితంబు మేలు ♦ సమకూర్చును గా
నం గావింపుఁడు పతి నా,భంగిని వెదకుదము దుర్గ♦పర్వతగుహాలన్. ౧౧౫౬

కం.తరణితనూజుఁడు చెప్పిన,సరణిని గిరిదుర్గవితతి ♦ సకలము మహీయం
దరయుఁగఁ దగు నన వెస లే,చిరి కీశులుఁ దక్షిణమున ♦ సీతను వెదకన్. ౧౧౫౭

ఆ. చనుచు శారదాభ్ర♦సన్నిభంబును దరీ,మంత మతులశృంగ♦వంత మైన
రజతశైల మెక్కి ♦ రమ్యలోధ్రవనంబు, సప్తపర్ణవనము ♦ సకల మరసి. ౧౧౫౮

కం.విపులపరాక్రమయుతు లా,కపివీరులు తిరిగి తిరిగి ♦ కందరయుత మా
విపులాధర మెల్లను రో,సి పరిశ్రాంతాత్ము లై వి♦చేతసు లగుచున్. ౧౧౫౯

తే. బడలి పర్వతమును డిగ్గి ♦ బయల నొక్క
వృక్షమూలంబునందు నొ♦క్కింత నిలిచి
శ్రమ మొకించుక పాయంగ ♦ నెమకఁ దొడఁగి
రల్లవింధ్యాద్రి నలుప్రక్క ♦ హరులు పూని. ౧౧౬౦

→ హనుమదాదులు ఋక్షబిలంబుఁ బ్రవేశించుట. ←

సీ. అనిలసుతుండు తా♦రాత్మజతారసం,గతి సింహశార్దూల♦యుతతలాళి
నాపగల్ శిలలు మ♦హాఝరులను రోసి, కొండపైఁ గోణప♦కోణమునను

గపులతో నుండ స♦గ్గదువును గడచెల్లె, హనుమంతుఁ డంత స♦న్యోన్యనికట
తలవర్తులుగను మైం♦దద్వివిదాంగద,గజసుషేణగవాక్ష♦గవయశరభ

తే. గంధమాదనులను నిల్పి ♦ క్రమముగాఁగ, శైలజాలావృతం బగు♦శమనదిశను
గలుగు దేశంబు రోయంగ ♦ బలిత మైన,క్షుత్పిపాసలకును జిక్కి ♦ సొమ్మసిలుచు.

తే. నీరములు రోయ వల్లికా♦వారవృతము, దనుజసంరక్షితం బైన♦ఘనబిలంబు
ఋక్షబిల మనుదానిని ♦ వృక్షచరులు, గాంచి రం దుండి యార్ద్రప♦క్షాంచితములు

తే. అంబుజాతపరాగర♦క్తాంగకములు, క్రౌంచసారసహంసచ♦క్రములు రాఁగఁ
జూచి సురభిత మగుచును ♦ జొరఁగరామి, విస్మయవ్యగ్రచిత్తు లై ♦ వీరు లెల్ల.

కం. నానాసత్త్వాకీర్ణము, దానవనిలయోపమంబు ♦ తతభీతిద మా
దానిసి బిలముం గని తమ,మానసముల ముదము లేక ♦ మఱుకున చెందన్. ౧౯౯౪

సీ. వనకోవిదుండు పా♦వని యిట్లు లను దక్షి,ణంబునఁ గలుగున♦నంబు లెల్ల
వెదకితి మెందును ♦ బృథివీజ గనరాదు, పెల్లుగాసిలినార ♦ మెల్లవార
మీబిలంబుననుండి ♦ యివె నీటఁ దడిసిన,జక్కవల్ క్రొంచ లం♦చలును సార
సంబులు వెడలెడి ♦ సత్య మియ్యది సలి,లంబులు గలుగుకూ♦పంబొ మడుఁగొ

తే. బిలమువాకిటఁ బచ్చచె♦ట్టులును గలవు, గానఁ జొత్తమ టం చనఁ ♦ గపులచంద్ర
తపనమును గాఢతిమిరావృ♦తంబు రోము,హర్షణం బగుదాని ధై♦ర్యంబు వూని

కం. చొచ్చెదుచో మృగపక్షిస,ముచ్చయముల వ్యాఘ్రహరిస♦ముత్కరములఁ దా
రచ్చెరువుగఁ గాంచిరి కడుఁ, బొచ్చెము పడఁ దేజు కనులు ♦ వురుశౌర్యంబున్.

సీ. నిజవాయువేగంబు ♦ నిష్ఫలం బయ్యెను, బిర బిర పోవుచు ♦ భీమవివిధ
వృక్షసంకుల మైన♦వివరంబునం దొక్క, కపికేలి నింకొక్క♦కపి గ్రహించి
యాఁకలి దప్పుల ♦ సలసట మతి చెడి,జీవితాశలు వాసి ♦ చేవ యెడలి
సలిలార్థు లగుచు యో♦జనమొందు పోయి ప్ర, కాశాభిరామ మా♦దేశ మొందు

తే. కపులు తిలకించి రటఁ బావ♦కప్రభములుఁ,గాంచనచ్ఛాయములు నైన♦కర్ణికార
సాల తాల తమాలముల్ ♦ చంపకములు, నాగ వంజుళ కకుభ పు♦న్నాగతరులు.

సీ. రాజతస్తబకముల్ ♦ రక్తకిసాలముల్, లతిక లాపీడముల్ ♦ లలితరుక్మ
భూషణభూషితం♦బులు విదూరజకృత, వేదికల్ బాలార్క♦విభ్రమములు
నైజవపుర్ద్యుతి♦భ్రాజమానంబు లౌ,పూతహిరణ్మయ♦భూజములును
గరుణార్కసన్నిభ♦తపనీయనీరజ,యుతము లై నీడజా♦వృతము లగుచు

తే. నీలవైడూర్యపద్మినీ♦జాల మెలయఁ, బసిఁడిచేఁపలు తాఁబేళ్లు ♦ బలిసి యుండ
నిర్మలం బైనజలముల ♦ నెటి వహించి, తమ్మికొలఁకులు రాజిల్లు ♦ నెమ్మిఁ గనిరి.

కం. ముత్తెపుజాలరులను నెఱి,హత్తినయుపరంజిమేల్ ♦ గవాక్షంబులు నై
చిత్తమిగిరింపఁ జేసెడి,క్రొత్తపసిఁడి వెండి మణులఁ ♦ గొమరగునిండుల్.
కం. పవడముల దొరయఁ బూచిన,యవనీజంబులును గాంచ ♦ నాళులు మణిహే
మవిచిత్రశయనాసనములు,హవణించెడుయానములును ♦ హరిచయము గనెన్.
సీ. స్వర్ణరాజతకాంస్య ♦ భాజనచయములు, నగరుచందనపదా ♦ ర్థావళులును
నింబగుభక్ష్యమూ ♦ లంబులు ఫలములుఁ, బానీయములుఁ దీయ ♦ తేనియలును
దివ్యాంబరంబులు ♦ దివ్యకంబళములు, నజినసమూహంబు ♦ లందు నందు
నగ్నిహోత్రసమాన ♦ మగుతేజముం గల,కాంచనరాసులఁ ♦ గపులు గనిరి
తే. వెండె నందందు వెదకుచు ♦ వీరవరులు
చీరకృష్ణాజినాంబర ♦ స్త్రీ నొకర్తుఁ
దాపసిని గాంచి యొక్కెడఁ ♦ ద్రస్తహృదయు
లగుచు వెఱగున నిలిచిరి ♦ యచట నచట. ౧౨౦౧

హనుమంతుఁడు స్వయంప్రభతో సంభాషించుట.

కం. హనుమంతుఁ డంత నమ్ముది,వనితం గని కేలు మోడ్చి ♦ భయభక్తుల ని
ట్లను నెవ్వతె వెవ్వరి వీ,కనకంబులు బిలము మఱి ల ♦ గారము చెపుమా. ౧౨౦౨
కం. అని మఱియుఁ బలుకుఁ దాపసి, ఘన మగునాఁకటను డప్పి ♦ గాసిలి మే మె
ల్లను జనుఁ జీఁకటిఁ గన్నులు,గనరాని ధరాబిలంబుఁ ♦ గని యిద్దానిన్. ౧౨౦౩
కం. చొరఁబాఱి దీనఁ గలయ,బ్బురపుఁబదార్థముల పెల్లుఁ ♦ బొడగని కడు న
చ్చెరువున దిగ్భ్రమ గొని వెత, దురపిల్లితి మెల్లరమది ♦ దోఁపక చింతన్. ౧౨౦౪
సీ. తరుణార్కసన్నిభ ♦ తపనీయవృక్షమ్ము, లీశుచిభోజ్యంబు ♦ లీఫలాళు
లీవిమానంబులు ♦ నీవెండిగృహములు, మణిజాలకగవాక్ష ♦ మండలములు
ఫలపుష్పవంతముల్ ♦ పరిమళవంతముల్, కనకమయంబు లౌ ♦ నగరుహములు
నమలజలంబుల ♦ హాటకపద్మముల్, గలిగె నెవ్వనితపో ♦ గరిమచేతఁ
తే. గనకఝషములు కచ్ఛప ♦ కాండములును
గలసి విహరించెడి ని దెల్లు ♦ దెలుప వమ్మ
నిన్ను నీమహిమయు నేరి ♦ నిరుపమాన
తపమునను గల్గె నిదియును ♦ జెపుమ దయను. ౧౨౦౫

స్వయంప్రభ హనుమంతునకు ఋక్షబిలవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

తే. అనుచు నీరీతి సామీరి ♦ యడుగుటయును, సర్వభూతహితాత్మిక ♦ స ధునిష్ఠ
యనియె ని ట్లని మయుఁ డను ♦ నసురనేత, మాయలాఁ డిది నిర్మించె ♦ మాయచేత.

తే. రమ్య మీ స్వర్ణగృహము ని♦ర్మాత మున్ను, దనుజులకు విశ్వకర్మయా♦దనుజభర్త
యతఁడు వర్షసహస్రకం ♦ బధికతపము, గానలోఁ జల్పి నీరజ♦గర్భుచేత. ౧౨౦౭
తే వరముగాఁ గొనె శుక్రుని♦స్వాప తేయు, మైనశిల్పంబు నెల్ల నా♦యతులమహిమ
సర్వకామేశ్వరుండయి ♦ చారువనముఁ, గల్పిత మొనర్చి యం దుండ♦ వేల్పు ఱేఁడు
కం హేమాసక్తుని మయు సం,గ్రామంబున వజ్రధార ♦ ఖండించెఁ జుమీ
హేమకు మయుఁ డొసఁగెనుసీ, హైమగృహము వనము నిందు♦నమరునుసుఖముల్.
తే. నృత్తగీతవిశారద ♦ హేమ నాదు, మూర్తిసఖి యామె దివ్యన♦కూటవాటి
ప్రాప్తవర నయి నేను గా♦పాడు చుందు, వరతనూజను మేరుసా♦వర్ణి కేను. ౧౨౧౦
కం.పేరు స్వయంప్రభ కానన,చారీ! మీ రెవరు దుర్గ♦చయముల ఘనకాం
తారములఁ దిరుగ నేటికి?, నేరినిమిత్తంబు? కంటి ♦ రెట్టులు దీనిన్? ౧౨౧౧
కం.ఈమూలంబుల ఫలముల, నీమహితపదార్థములను ♦ నీపానీయం
బామెతగాఁ గొని తీరఁగఁ, గామం బామీఁదఁ బలుకఁ ♦ గడఁగుఁడు చరితన్.

స్వయంప్రభ హనుమంతునిఁ గపులవృత్తాంత మడుగుట.

కం.అని తాపసి మఱియు ననెన్, వనచరవరులార! మీకు ♦ ఫలభక్షణచేఁ
దనుఖేదము దీఱిన నే, వినఁదగిన భవచ్చరిత్ర ♦ వినిపింపుఁ డనన్. ౧౨౧౩
కం.కలది కలయట్టు మారుతి, పలుకం దొడఁగెన్ మహేంద్ర♦వరుణాభుఁడు భూ
తలపతి దశరథతనయుఁడు, సలలితచరితుండు రామ♦చంద్రుం డర్థిన్. ౧౨౧౪
ఉ. తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు నిజ♦దార విదేహతనూజ సీతయున్
సమ్మతిఁ దన్నుఁగొల్వఁ జని ♦ సారసనేత్రుఁడు దండకాటవిన్
గ్రుమ్మరు చుండ నాయనఘు♦కోమలినిం బ్రసభమ్ము చేతఁ జౌ
ర్యమ్మునఁ గొంచు నేగెఁ జుమి ♦ రావణనామక రాక్షసేశుఁడున్. ౧౨౧౫
కం త్మానల్లభమిత్రుఁడు సు,గ్రీవుం డనువానరుండు ♦ కీశపతి మమున్
రావణు సీతను వెదకఁగ, వైవస్వతదిశకుఁ బంప ♦ వచ్చితి మిట్టుల్. ౧౨౧౬
కం.దక్షిణ మంతయు రోసి బు,భుక్షయు నీరవ్వట్టు మమ్ముఁ ♦ బొరి బాధింపన్
బ్రక్షీణజవుల మై యొక,వృక్షమునీడన్ వసించి ♦ వెత గొనుచు నటన్. ౧౨౧౭
కం.ఆననములఁ దెలి వేదఁగ, ధ్యానపరాయణుల మగుచుఁ ♦ దడ వుండియుఁ జిం
తానీరధిపారంబును, గానక యట నిటను వెదకఁ♦గా నొక చోటన్ ౧౨౧౮
కం.ఇరులం గురియుచుఁ దీఁగెలఁ, దరువుల సంఛన్న మగుచుఁ ♦ దనరారెడి యీ
గురుబిలముం గనితిమి పు,ష్కరహంసకకురరతతులు ♦ సంక్లిన్నము లై ౧౨౧౯
కం.అంచితగతి వెడలఁగ నే, మంచిది యీబిలములోన ♦ మనమెల్లఁ బ్రవే
శించుద మని యన ననుమా,నించి కపుల్ వల్లెయనుచు ♦ నిబిడతమమునన్

కం.దీనఁ బరస్వరమును గే, లూనిక౯ బట్టుకొని వచ్చి ♦ యుష్మన్నికట
స్థానముఁ జేరితి మిది మా,పూనినకార్యంబు భృశబుభుక్షాత్తృషలన్ ౧౨౨౧
కం.గాసిని మాప్రాణంబులు, పో సమయం బయ్యె నీదు♦పుణ్యంబున మా
లాసమఫలములఁ దినుటం, బాసె శ్రమము మాకు నెల్లఁ ♦ బ్రాణము మరలెన్.
కం కోరెదరు కీశనాధులు, చారుగుణా! మాఋమేలు ♦ సలుపఁగ నీకు౯
గారియ మున్నను జెప్పము, తీరుతు మిపు డనఁగఁ గపిత♦తిం గని ప్రీతిన్. ౧౨౨౩
తే. అనియె సర్వజ్ఞ యైనస్వ♦యంప్రభయును, మీరు పలికినపలుకుల ♦ మెచ్చు వచ్చె
ధర్మచరి నౌట మీచేయఁ♦దగినకార్య,మేది లే దన హనుమంతుఁ ♦ డింతి కనియె.

స్వయంప్రభ కపులను బిలమునుండి వెడలించుట.

ఉ. వృక్షచరాధినేత విధి♦యించిన మాసమయంబు మీఱె నీ
ఋక్షబిలంబునందుఁ జరి♦యింపఁగ, మమ్ము బిలంబునుండి సా
ధ్వి! క్షమఁ జేస్పుమీ గడువు ♦ తీఱె గతాయువు లెల్లరు౯ దయా
వీక్షణపంక్తులం బఱపి ♦ యిందఱఁ బ్రోవు భవత్ప్రపన్నులన్. ౧౨౨౫
తే ధర్మచారిణి మాకుఁ గ♦ ర్తవ్య మైన, కార్య మెంతియుఁ గలిగియు ♦ గహన మైన
యీబిలంబునఁ జిక్కిన♦హేతువునను, జలుప లేమైతి మేమియు ♦ సత్య మమ్మ.
కం.అనవుడు దీనిం జొచ్చియుఁ, దనువులతోఁ బోక యనఁగఁ ♦ దలఁతు నసాధ్యం
బని కావున నియమతపం,బున పెంపున నుద్ధరింతు ♦ మాయుఁడు గన్నుల్.
కం.అనిమీలితలోచను లై, చనుట యశక్యం బనంగ ♦ సర్వప్లవగుల్
కనుల౯ మూసిరి కరములఁ, బెనుబిలముఁ దరించుకాంక్ష ♦ వేరెమువాఱన్.
తే హస్తరుద్ధాననములఁ గీ♦శాలి నెల్ల, నిమిషమున నుద్ధరించి యా♦నియతశీల
వారి నూరార్చి యిది వింధ్య♦ ధారిణీధ్ర, మిదియె ప్రస్రవణం బను♦పృథుధరంబు.
కం.వనచరులారా! యిది యే, వననిధి మీకెల్ల శుభము ♦ వఱలుత నేను౯
జనియెద భవనంబున కని, చనియె స్వయంప్రభయు నాత్మ♦సదనంబునకున్. ౧౨౩౦
కం.ఘోరతరంగాభీల మ,పారం బభిగర్జితంబు ♦ నరుణాలయము౯
ఘోరం బగుసాగరము౯, వీరవరుల్ విస్మయమున ♦ వీక్షించి రటన్. ౧౨౩౧

అంగదుఁడు గడువు మీఱినందులకు విచారపడుట.

చం.విలసితపుష్పభారపృథు♦వీరుహసంచయవింధ్యపాదస
త్తలమునఁ గూరుచుండి కపి♦దండము పూచినతీఁగెలం గడుం
బొలిచినమాధవావనిజ♦ము లని డాసె వసంతవేళ యం
చళుకు వహించి నేలఁ బడె ♦ నయ్యెడ నష్టనిదేశకాల మై. ౧౨౩౨

తే. అపుడు సింహవృషస్కంధుఁ ♦ డతులపీవ,రాయతభుజుండు ప్రాజ్ఞుండ ♦ నైనయంగ
దుండు వృద్ధుల శిష్టుల ♦ దండఁ జేరి, యిట్టు లను వారి నూరార్చి ♦ హితము దోఁప.
చం. వెడలితి మిందఱుం బ్లవగ ♦ వీరవరేణ్యుని శాసనంబునన్
గపచనె మాస మొండు బిల ♦ గహ్వరమందు నెఱుంగ రొక్కరున్
గడఁగితి మాశ్వినంబునను ♦ గాలముసంఖ్య యతీత మైచనెన్
నుడువుఁడు మీఁదికార్యమును ♦ నూల్కొన మీరలు నీతికోవిదుల్. ౧౨౩౪
ఉ నమ్మినబంట్లు మీరు నిజ ♦ నాథహితాచరణుల్ సమస్తకా
ర్యమ్ములు దీర్ప నేర్పరులు ♦ ఖ్యాతపరాక్రమయుక్తులుం గదా
యమ్మెయి రాజునాజ్ఞ మెయి ♦ నందఱు వెల్వడి తీర్ప రాముకృ
త్యమ్మును నన్ బురస్సరుఁగ ♦ నాదటఁ జేసితి రింత చేసియున్. ౧౨౩౫
కం అకృతార్థుల మై మరలిన, శకలీకృతు లగుదు మేల ♦ శంకింపఁగ దీ
వ్రకరజుసందేశముఁ జే,యక యెవ్వఁడు మనఁగ నోపు ♦ హాయిగఁ జెపుఁడా.
కం. పోయెను నియమితకాలము, చేయంగల దేది లేదు ♦ చేప్పడి మనముర్
ప్రాయోపవేశ మొక్కటి, చేయం దగునదిగఁ దోఁచెఁ ♦ జిత్తమునందున్. ౧౨౩౬

అంగదుఁడు భేదోపాయోక్తులు వచించుట.

చం. ఇనసుతుఁడో స్వభావమున ♦ నే కడుఁదీక్ష్ణుఁడు, తాన యిప్డు రా
జును నయి యున్నవాఁడు, నృప ♦ సుందరివార్త యెఱుంగ లేక పో
యిన నపరాధముం దలఁచి ♦ హింస యొనర్చు, క్షమింపఁ డేమియున్
గనుక సుయుక్త మిచ్చటనె ♦ కాలము దీఱుట యంచు నెంచెదన్. ౧౨౩౭
కం. మన మెల్ల మరలి పోయిన, ధనదారసుతాలయాది ♦ తతి వీక్షవడఁ జం
పును ఘోరమరణ మచటికిఁ,జని చచ్చుటకంటె నిందె ♦ సమయుట మేలౌ. ౧౨౩౮
తే. యౌవరాజ్యంబు నా కిచ్చి ♦ నట్టివాఁడు
భానుజుఁడుగాఁడు సద్గుణ ♦ భద్రుఁ డైన
రామభద్రుండు, పూర్వవై ♦ రంబుఁ దలఁచి
సమయ మిపు డబ్బఁ గపిరాజు ♦ చంపు నన్ను ౧౨౩౯
కం. జీవించియుండువఱకు,నానవటం గనఁగ నేల ♦ నామిత్రంబుల్
గావునఁ బుణ్యద మగుపా,రావారమురోధమునను ♦ బ్రాణము విడుతున్. ౧౨౪౦
కం. అని తారాసుతుఁ డాడిన,విని శాఖామృగవరేణ్య ♦ వితతులు దుఃఖం
బునఁ బొగులుచు నాతనితో, వనె నిట్టులు లోనఁ గరుణ ♦ యలముకొనంగన్.

కపు లంగదువాక్యంబుల నామోదించుట.

చం. ఇనసుతుఁడున్ స్వభావమున ♦ నే కడునుగ్రుఁడు రామభద్రుఁ డో
తన ప్రియురాలిమీఁదిమమ ♦ తం దపియించెడివాఁడు కాన సీ

తను బొడకాన కేగినను ♦ దథ్యము రామునిఁ బ్రీతుఁ జేయఁగా
వనజహితాత్మసంభవుఁ డ♦వశ్యము నిందఱఁ జంపుఁ గ్రూరుఁ డై　　౧౨౪౩

కం.అపరాధు లైనవారలు, నృపుడాయఁగ రాదు సీత ♦ నెమకి దొరకినన్
గపిరాజుఁ గనఁగఁ బోదము, విపరీతం బైనయమునినివేశ్మంబునకున్.　　౧౨౪౪

చం.అనుడు భయార్దితావనిరు♦హాటులవాక్యము లాలకించి యి
ట్లనెను దాసుఁ డేటికి మ♦హావ్యథ నొందెద రీబిలంబునం
దుప వసియింత మియ్యది సు♦దుర్గము నిర్భరవృక్షభోజ్యపా
వనవనవేయకంబు భయ♦వార్త వినంబడ దెట్లు చూచినన్.　　౧౨౪౫

కం.అందు మన ముంటిమేని పు,రందరుఁడేఁ గాక కీశ♦రాజేనియు సం
క్రందననిభకౌసల్యా,నందనుఁ డేఁ జెనక లేఁడు ♦ నగచరులారా!　　౧౨౪౬

కం.అంగదువాక్యంబులకు ను,సంగత మగుతారువచన♦సరణిని విని యే
భంగిని గీడొదవదో యి,బ్బంగియ తగు ననుచు [illegible] గులు పలుకన్.　　౧౨౪౭

↞ హనుమంతుఁ డంగదుని సమా[illegible]ట. ↠

కం.తారానందనుతోఁ బ్రతఁ, దారాధిపతేజుఁ డైన [illegible] వ్యా
హారింపఁగ నంగదుచే, నారాజ్యము హృత [illegible] టంచు ♦ హనుమ దలంచెన్.

కం.పదునాలుగుగుణములు నెని,మిదియంగము [illegible] ♦మేధయు బలసం
పద నలువిధములు గలఁ డని, మది వాలితనూజు నెతఁగె ♦ మరుదాత్మజుఁడున్.

తే. శుక్లపక్షాదిఁ గాంతిచే ♦ సొబగు మీఱు, చంద్రుఁ [illegible] బలవిక్రమ♦సాంద్రతేజ
ములను నభివృద్ధి గనువాని ♦ బలమునందు, జనకతుల్యుని బుద్ధిని ♦ శక్రగురుని

తే శుక్రనీతిని వినునట్టి♦శక్రుఁ బోలెఁ
దారుపల్కులు విని శ్రద్ధ ♦ దాల్చు వాని
సకల శాస్త్రవిశారదు ♦ స్వామికార్య
మునఁ బరిశ్రాంతు నూఱడి ♦ మొనసి హనుమ.　　౧౨౫౧

తే. వానరులలోన వారిలో ♦ వారికును
సాయముల నాలుగిటను మూఁ♦డవయుపాయ
మును బ్రయోగించి భేదంబు ♦ పుట్టఁ జేసి
వారిలో వారు భేదించి ♦ పలుకు చుండ.　　౧౨౫౨

కం కోపోపాయసమన్విత, మాపలుకుల భీషణముగ ♦ నంగదునకు భీ
త్యాపాదకుఁ డై గంధవ,హాపత్యము పలికి మఱియు ♦ నను నాతనితోన్.　　౧౨౫౩

శా. తారానందన! తండ్రికంటెఁ గడు యు♦ద్ధక్రీడ విన్నాణివిన్
భారం బాకపిరాజ్య మంతయు వహిం♦ప న్నేర్తువుం దండ్రియ

ట్లారక యోజన సేయు మీకపులు నిత్యం బస్థిరస్వాంతగుల్
దారాత్మీయులఁ బాసి నిన్నిచట నేలా గొల్తు రెల్లప్పుడున్. ౧౨౫౪

చం.ఎదుటన చెప్పెదన్ వినుము ♦ యెట్లు సుహోత్రుఁడు జాంబవంతుఁడున్
విదితముగాఁగ నీలుఁడును ♦ వీడరొ సూర్యజు నట్ల నేనునున్
వదలను, సామదానగుణ♦వర్గముచేతను దండపద్ధతిన్
గొదగొని యైన వీరలను ♦ గూర్చుకొనంగను జాల వేమిటన్. ౧౨౫౫

కం.బలహీనుతోడఁ బగ గొని, బలవంతుఁడు బ్రదుకఁ గలఁడు ♦ వాలితనూజా!
యిల బ్రదుకవాంఛ గలిగిన,బలహీనుఁడు బలియుతోడఁ ♦ బగ గొనఁ దగునే?

ఉ. చెప్పఁగ వింటి నిప్పుడు వ♦సింపఁగ వచ్చు బిలంబులోన మే
లొప్పఁగ నంచు లక్ష్మణుని♦యుగ్రశరంబుల కిద్ది లక్ష్యమే?
యెప్పుడొ కూల్చుఁడే? పవి సు♦రేంద్రుఁ డలంతిపనిన్ ఘటించెఁ దా
గుప్పి శరాళి లక్ష్మ[illegible]ణొబ్బునఁ జెక్కుఁడె దీని దొప్పగన్. ౧౨౫౭

కం.కులిశాశనిసన్నిభ:[illegible]రముల నేని చీల్చు ♦ గురుతీక్ష్ణశరం
బులు గలవు పెక్కు[illegible]దీపకుఁ డగుసుమిత్రా♦కొమరునియొద్దన్. ౧౨౫౮

కం.బిలమున నుండితి వేనియు, బలమునఁ బినతండ్రితోడఁ ♦ బగ గొని తేనిన్
నిలువక కృతనిశ్చయులై, వెలి[illegible] చనుదు రెల్లకపులు ♦ విమలమనీషా! ౧౨౫౯

కం.ఆలుం బిడ్డలఁ దలఁచుచుఁ, జాలఁగ నాఁకట దినంబు ♦ శ్రమపడుచును దు:
ఖాలయశయ్యల వసరుచు, వాలిసుతా! నిన్నుఁ గపులు ♦ వదలెదరు సుమీ.

కం.హితకాము లైనబంధులు, హితులున్ నిను విడిచి పోవ ♦ నెత్తినభీతిన్
మతిచెడి వణఁకెదవు సదా,గతికి వణఁకుతృణముకంటెఁ ♦ గడులాఘువ మై.

కం.స్వామిక్రియావిముఖు నిను, భీమంబు దురాసదంబు ♦ వేగాన్విత మా
సౌమిత్రిశరస్తోమం, బేమిటికి వధింపకుండు ♦ నెంచుము నిన్నున్. ౧౨౬౨

ఉ. రమ్ము వినీతి మాబడిని ♦ రాజ్యమునన్ నిను నిల్పు నానుపూ
ర్వ్యమ్ముగ నీపితృవ్యుఁడు భ♦వద్ధితకాముఁడుధర్మకాముఁడున్
జుమ్ము దృఢవ్రతుండు కడు♦శుద్ధుఁడు సత్యప్రతిజ్ఞుఁ డౌట న
న్నమ్ము మొకప్పు డైన నిను ♦ నాశ మొనర్పఁడు సూర్యపుత్రుఁడున్. ౧౨౬౩

కం.నీతల్లియందు మిగులం, బ్రీతి గలుగువాఁడు తన్ను♦మిత్తము జీవో
పేతుండును సంతానా,పేతుఁడు యువరాజ యచటి ♦ కేగుట యొప్పున్, ౧౨౬౪

⟶ అంగదుఁడు సుగ్రీవుగుణముల నిందించుట. ⟵

తే. అనవుడును గంధవహసుతు♦వినయయుతము
రాజసత్కారయుతము ధ♦ర్మ్యంబు నైన

పలుకు లాలించి వచియించె ♦ వాలితనయుఁ
డార్తగత మెల్ల నాప్తన♦గాధిపునకు. ౧౨౬౫

ఉ. స్థైర్యము నాత్మమానసిక♦శౌచము నార్జవ మానృశంస్యముక్
ధైర్యము విక్రమంబుఁ గపి♦నాయకుపట్లను లేమి వింతయే?
యార్యను జీవయుక్తుఁ డగు♦నగ్రజుభార్యను మాతృతుల్యఁ దాఁ
గార్యము కాదటం చనక ♦ కైకొనువాఁ డెటువంటినీచుఁ డో. ౧౨౬౬

కం. వెలుపల వైరులు దాఁకిన, నిలువుము నీ వనుచు నన్ను ♦ నిలిపినఁ దా నే
బిలముఖము మూసినాతఁడు, తెలఁపుము తెలియంగలండె ♦ ధర్మపథంబున్.

కం. పాణిం బాణిని వైచి ప్రమాణము గొని పనియుఁ దీర్చి ♦ మహితాత్ముఁడు దాఁ
బ్రాణముఁ గాచిన నట్టియు,రీణమతిక్ మఱచె నెవరి♦కృత మతఁ డెఱుఁగున్.

తే. అవనిజాతను వెదక న♦నాటసమితిఁ, బంపుటయు లక్ష్మణుని భీతి♦వలనఁ గాని
ధర్మలోపభయంబును ♦ దాల్చి కాదు, తలఁచు నే యిట్టివాఁ డెందు ♦ ధర్మవిధము.

కం. చలచిత్తుఁడు స్మృతిహీనుఁడు, కలుషాత్ముఁడు కృతముఁ దెలియఁ ♦ గానఁడు వానిక్
గులజుఁడు బ్రదుకఁగ నాశం,గలయూన్యుఁ డెవండు నమ్ముఁ♦గలలో నైనన్. ౧౨౭౦

తే గుణముకలవాఁడు గాని ని♦ర్గుణుఁడు గాని
పుత్రకుని రాజ్యమున నిల్పఁ ♦ బోలుఁ గాక
వైరితనయుండ నగునన్నుఁ ♦ బ్రాణయుక్తి
నీరజాప్తసుతుం డేల ♦ నిలుపువాఁడు. ౧౨౭౧

ఉ. వెల్లడి చేసితిక్ హృదయ♦వీధిని గల్గినమంత్ర, మెల్ల నేఁ
డెల్లము సాపరాధుఁడను ♦ దీనుఁడ శక్తియులేని వాఁడ నే
నల్లపురంబులో ననద♦యట్లయి యుండఁగ నెట్లు నేర్తుఁ? న
దవ్ల్లభుఁడుక్ రహస్యవిధి ♦ బద్ధుని దండితుఁ జేయు నన్నిఁకన్. ౧౨౭౨

తే. క్రూరుఁడును వంచకుఁడు దయా♦దూరుఁ డతఁడు
రాజ్యకారణమున నన్ను ♦ బ్రదుకనీఁడు
బంధనాత్మక మగుఘోర♦బాధకంటె
వేగిరపుల మేలు ప్రాయోప♦వేశనంబు. ౧౨౭౩

కం. హరివరులారా యిండ్లకు, నరుగంగా వచ్చు మీకు ♦ నానతి యిడితిక్
బురి కేను రాను నిందే, మరణముఁ గాంచుటయె భద్ర♦మార్గము నాకున్. ౧౨౭౪

కం శుభబలయుక్తుల రఘువుల, నభివాదనపూర్వకముగ ♦ నడిగితి ననుఁడీ
ప్రభు సుగ్రీవుఁ బితృవ్యుని, నభివాదనపూర్వకముగ ♦ నడిగితి ననుఁడీ. ౧౨౭౫

కం. మామాత రుమాదేవిని, సేమంబా యనుచుఁ బ్రశ్న♦సేయుం డట్లే
మామాతను దారను విూ, రోముఁడు దుఃఖాపనోది♦సువాక్యులఁ గరుణన్. ౧౨౭౬

తే. నాదుజనని సహజముగ ♦ నందను నెడఁ
బ్రీతి గలయది తనపతి♦కై తపించు
నదియు సచ్ఛీల నాస్మృతి ♦ నాలకించి
మడియుట నిజంబు దా నెల్లు ♦ మనఁగఁగలదు. ౧౨౭౭

అంగదాదులు ప్రాయోపవేశంబు సేయుట.

కం. అని వృద్ధుల కెల్లను దా, వినయంబున మ్రొక్కి దర్భ♦వితతులపై దో
దన మొనరించుచుఁ గడుదు, ర్గనుఁడై భూస్థలిని గపికు♦మారుఁడు పండెన్.

ఉ. ఆర్తిని వానిపాటుఁ గని ♦ హా యని కన్నుల నీరుగాఱ వై
కర్తను దూఱుచున్ శతమ♦ఖప్రభవుం గొనియాడుచుం బురా
వర్తనముల్ గణించుచును ♦ బ్రాయము గోరుచుఁ గీశకోటి త
ద్భర్తను జుట్టి యాతనిమ♦తంబు నెఱింగి జలంబు నంటుచున్. ౧౨౭౯

తే. అంబునిధియుత్తరంపుఁదీ♦రంబునందు
దక్షిణాగ్రము లై యొప్పు♦దర్భలందుఁ
బ్రాఙ్ముఖంబుగఁ గూర్చుండి ♦ ప్రాప్తమరణ
మగుట మే లని చింతించి ♦ యగచరాళి. ౧౨౮౦

తే. రామవనవాసమును దశ♦రథునిమృతియు, నలజనస్థానవధము జ♦టాయువధము
భూమిజాహరణము శక్ర♦పుత్రునిహతి, రామకోపంబు వానర♦స్తోమభయము.

కం. తలఁచుచును బేరెలుంగున, విలపింపఁగ శైలనిభక♦పిప్రవరతతుల్
జలదంబు లుఱుమఁ బ్రతిరవ,ముల నిడుగతి నగుహ మగుచు♦మొరసెన్ గిరియున్.

సంపాతి యంగదాదులఁ జూచుట.

ఉ. ఏతలమందుఁ గీశచయ ♦ మిట్లు మృతీచ్ఛ వసించె నాస్థలిన్
ఖ్యాతబలప్రతాపుఁడు జ♦టాయువునన్న సుదీర్ఘజీవి సం
పాతి యనంగ గృధ్రపతి ♦ పర్వతకందరవాసి చేర సం
ప్రీతిని వచ్చి యిట్లనియె ♦ హృష్టమనస్కత నుల్లసిల్లుచున్. ౧౨౮౩

కం. దైవంబు ప్రాణికోటికిఁ, గావించును రక్ష దగిన♦గతిఁ గానఁ గదా
యీనిధిఁ జిరకాలమునకు, నావంకకుఁ దెచ్చి యిచ్చె ♦ నవ్యాశనమున్. ౧౨౮౪

కం. వనచరవరులను నొక్కొ,క్కనిఁగన్ దినదినముఁ దిందుఁ ♦ గ్రమముగ వీరల్
గన మరణం బనఁగా విని, హనుమకు నుద్విగ్నుఁ డైన♦యంగదుఁ డనియెన్.

సీ. భక్ష్యలుబ్ధం బైన♦పక్షిని గంటివే, సీతాపదేశంబు♦చేత యముఁడె
ప్లవగమండలికి న♦పాయంబుఁ గావింప, నిచ్చోటి కీగతి ♦ నేగుదెంచె

శ్రీరాముకార్యంబుఁ ♦ జేసినయది లేదు, రాజాజ్ఞ మనము దీ♦ర్పఁగను లేదు
ఇంతలోఁ జనుదెంచె ♦ నీమహాపాయంబు, కపికోటి కెల్ల నా♦కస్మికముగ
తే. నవనికన్యకకును బ్రియం♦బారఁ గూర్పఁగా జటాయువు చేసిన♦కార్య మెల్ల
వింటిమే కద మనమెల్లఁ ♦ బిదప నట్టి, భంగి మన కెల్ల నిప్పుడు ♦ బ్రాప్తమయ్యె.
తే. స్నేహదయలను మనవలె ♦ జీవకోటు, లహహ పశుపక్షిజాత్యాదు ♦ లైన వేఱు
వేఱుదమయంత శ్రీరఘు♦వీరునకును, బ్రియముఁగావించుఁ బ్రాణముల్ ♦విడిచిరైన.
తే. అవనిజాపతి కుపకార ♦ మాచరింప
ధర్మవిదుఁడు జటాయువు ♦ తనువు దొఱఁగి
ప్రియము గావించెఁ గాదె యా♦రీతి మనము
గాసిఁబడినార మారాము♦కార్యమునకు. ౧౨౮౮
కం. కాంతారంబుల నన్నిటఁ, గాంతామణి వెదకి వెదకి ♦ కానము మఱి జీ
వాంతంబును బ్రాప్తించెను, జింతింపఁగ నేల మృతికి ♦ సిద్ధుల మగుటన్. ౧౨౮౯
కం. ఖండితుఁ డై రావణుచే, భండనమున నీల్గె పరమ♦పద మేగె ఖగేం
ద్రుండు కపినాథభయము, స్కండయి ధన్యుం డతండె ♦ కువలయమందున్. ౧౨౯౦
తే. దశరథేశుండు దా మృత్యు♦వశతఁ గనుట
బృధివికన్యక నసుర హా♦రించుకతనఁ
గృధ్రరాజు జటాయువు ♦ మృతుఁడు నగుటఁ
బ్లవగులకు జీవసంశయ మా♦పద ఘటిల్లె. ౧౨౯౧
శా. త్రైలోక్యమణిశోడ రామవిభుఁడున్ ♦ సౌమిత్రియుం గానకై
రాకల్ రాఘుపతిప్రశాణమున సు♦ప్రాణాగ్రహం డీగ్గుటన్
శ్రీకాకుత్స్థసుతుండ్ర వ్రతిన్ విబుధ్నైరె♦ద్రాత్మముల్ గూలుటన్
కైకేయీవరదానకారణమునం ♦ గాఁగల్గె నీకష్టముల్. ౧౨౯౨

సంపాతి యంగదాదులతో భాషించుట.

కం. ధరణీపతితులు కపులు స,కరుణం బగుహాలితనయ♦కథితకథ విని
గురుచలితమతి ఖగేశుఁడు, పరితాపకరంబు గాఁగఁ ♦ బలికెన్ వారిన్. ౧౨౯౩
ఉ. ఎన్నిదినాలకో వినితి ♦ నియ్యెడఁ దమ్ముని పేరు, ప్రాణముల్
కన్నప్రియుండు వాఁడు, కడుఁ ♦ గంపిలె నాహృదయంబు తెల్పఁ డే
విన్నను, దండకన్ దనుజ♦వీరున కాతని కేల యుద్ధ? మా
పన్నత యెట్లు గల్గె? నది ♦ పల్కెద వెవ్వఁడ వీవు వానరా? ౧౨౯౪
కం. గిరినుండి నన్ను దింపఁగఁ, బరమము వేఁడువాడ ♦ బలియుఁడు తమ్ముం
డుమహుగుణజ్ఞుం డాతని, పరికీర్తన వినఁగఁగల్గెఁ ♦ బలునాళ్ల కిటన్. ౧౨౯౫

కం. సీతాపతిజనకుం డగు, క్ష్మాతలపతి దశరథుండు ♦ సఖుఁ డె ట్లయ్యెన్
నాతమ్మునకును జెపుఁడా, ఖ్యాతయశోధన్యులార ♦ కాంక్షింతు వినన్. ౧౨౯౬
కం. ఖరకరుఖరకరములఁ గపి, వరులారా! నేను దగ్ధ♦పత్త్రుఁడ నగుటన్
గిరి డిగ్గఁజాల నన్నుం, బెరిమం గొనిపొండు మీస♦మీపమున కనన్. ౧౨౯౭

అంగదుఁడు సంపాతికిఁ దమవృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

కం. గొదకొనుదుఃఖంబున గ, ద్గదికం దడఁబడెడి గృద్ధ♦గళరవము వినిన్
మది నమ్మ రైరి తద్భ్రుతిదకర్థంబునకుఁ గపులు ♦ దిగు లుదయింపన్. ౧౨౯౮
తే. మనల నెల్లర భక్షించు ♦ మాన దిదియుఁ, గాన వల దని కొందఱు♦కపులు పలుకఁ
జావ నాయత్తపడియును ♦ జపుపి దేల?, యరిగి వేగంబ ధన్యుల ♦ మగుట తగదె.
చం. అని చని దాని నెత్తికొని ♦ యద్రిని డింపఁగఁ గొంచ అంగదుం
డనియెను దానితో విను వి♦హంగమవల్లభ! స్వర్గగర్భతో
నెనయువలీముఖేంద్రుఁ డొఱ♦బుఋక్షరజం డనువిక్రమాఢ్యుఁ డా
యనకును బుత్త్రులిర్వురు మ♦హౌఘబలుల్ గల రుగ్రవిక్రముల్. ౧౩౦౦
కం. వాలియు సుగ్రీవుం డన, వాలియ నాతండ్రి యతఁడు ♦ వర్ణితుఁ డయ్యెన్
వాలినవిక్రమమునఁ గా, ర్యాళు లనేకములు సలిపి ♦ యద్భుతరీతిన్. ౧౩౦౧
చం. సకలజగత్ప్రభుండు రఘు♦చంద్రముఁ డాజిసుపొంపు రాముఁ డ
త్యకలుమవర్తనుండు తన♦దారను దమ్ముని గూడి తండ్రియా
జ్ఞకు బడు లాడ నోడి కడు♦న్యాయ్యపథస్థుఁడు గాన ఘోరదం
డక నడతెంచి చొచ్చె; వికట♦క్రియఁ దా దశకంఠుఁ డయ్యెడన్ ౧౩౦౨
కం. వాసు జనస్థానమున ని, హారము సలుపంగ రాము♦నంగనను బలా
త్కారంబుగఁ గొని చనఁగా, శ్రీరామునిజనకుసఖుఁడు ♦ గృధ్రేశుండున్ ౧౩౦౩
తే. అగుజటాయువు రాముని♦నుగువఁ జూచి
యామె విడిపింపఁ గోరి మే♦ఘాధ్వమునను
జనెడిరావణుఁ దాఁకి త♦త్స్యందనంబుఁ
గూల్చి ధరమీఁద నిలిపె స♦ర్కృపలయాప్తి. ౧౩౦౪
కం. వెండియుఁ బోరు నెడన్ క్రౌం, తుండును వృద్ధుండు నౌట ♦ దోషాటునిచే
ఖండితపక్షుం డై పడె, భండనమున నిట్లు విహగ♦పతి మరణింపన్. ౧౩౦౫
తే. జానకీభర్త యాతని ♦ సంస్కరించి, యుత్తమం బైనగతి గూర్చి ♦ హర్షఁ జేసె
నాదుపినతండ్రి సుగ్రీవ♦నాముతోడ, సఖ్య మొనరించి చంపె నా♦జనకుఁ బిపప.
కం. నాతండ్రితోడ సచివో, పేతుం డయి గొదగొదన్ వ♦హించెఁ బితృవ్యుం
డాతరశికులుఁడు వాలిఁ బ, రేతుం గావించి రాజ్య ♦ మిచ్చె హితునకున్. ౧౩౦౭

కం వానరపతిసుగ్రీవుఁ డ♦నూనవిభుత్వప్రతిష్ఠ ♦ నొందె మహీజా
గాసఁగ మముఁ బంచెను రా,మానుమతిని మేము నచట ♦ నదట వెదకుచున్

కం.తిరిగితిమి కాని భాస్కర,కరముల రాత్రులను జూడఁ ♦ గానరిధంగా
ధరణిజఁ గానమ దండకఁ, జరియించుగ హెచ్చరికను ♦ సతి నెమకెడి చోన్.

కం.అజ్ఞానవశంబున ధ,ర్మజ్ఞా! విస్మృతము బిలము ♦ మహిగతము మయ
ప్రజ్ఞారచితముఁ జొరఁగా,నాజ్ఞయిడినమాస మరిగె ♦ నచటనె మాకున్. ౧౩౦౦

కం.రాజాజ్ఞాబద్ధుల మిా,యోజం గడు వెల్లఁ జనియె ♦ నూఁరక చనిన్
మాజీవంబులు దక్కవు, రాజితమతి! దానఁ జేసి ♦ ప్రాయము గనుటల్. ౧౩౦౧

కం.రామునకును గపినేతకు, సౌమిత్రికిఁ గినుక పుట్టఁ ♦ జలిపితి మేనిన్
మామేనుల నుసు ఉండదు, నామాటనిజంబు గృధ్ర♦నాథా! యనినన్. ౧౩౦౨

సంపాతి కపులతో జటాయువు తనతమ్ముఁ డని చెప్పుట.

సీ. ప్రాయోపవిష్టులై ♦ ప్లవగులు దీనులై, కన్నీళ్లతోఁ దమ♦కథ నచింప
సంపాతియును మహా♦స్వనమున ని ట్లను, రావణుచేత ని♦ గ్రహితుఁ డైన
యట్లు విరా రనినజ♦టాయువు నాతమ్ముఁ, డతనిపాటును విని ♦ యొసనయుష్లు
సైచెద దగ్ధప♦క్షతను వార్ధకమునఁ, బగ దీర్చుకొనుసంత♦బలము లేమి
తే. వృత్రవధ పూర్వమునఁ బ్రవ♦ర్తిల్లు చుండ, నన్నదమ్ముల మాత్మజ♦వాతిశయము
దెలియ నన్యోన్యవిజిగీష ♦ దివికి నెగసి, చండకరమండలము డాయఁ♦జనఁగఁ దివిరి.

కం.వలయము లేర్పడఁ దిరుగుచు, జలధరమార్గమున మేము ♦ చనుచో రవియున్
దలమిాఁదికి రా సరిగా, నలజడిఁబడెఁ దమ్ము డంతె ♦ ననురాగమునన్ ౧౩౦౪

కం.ఆతని నాపక్షంబుల,చేతం గప్పితిని గాని ♦ చిత్రాంశుమయూ
ఖాతతరోచులఁ గమరుట,నాతనురుహ పక్షము వింధ్య♦నగమునఁ బడితిన్.౧౩౦౫

కం.నే నిచ్చట వసియించుట,చే నాయనుజాతువార్త ♦ చెవిఁ బడదయ్యెన్
నా పతనిఁ గాంచి తారా,సూనుం డి ట్లను జటాయు♦సోదరుఁ డెలన్ ౧౩౦౬.

కం.నా వాక్రుచ్చిన దంతయు, నీవును వినియుందు గాదె ♦ యెఱిఁగిత వేనిన్
ధీవర్జితుఁ డగురావణు,నావాసము దవ్వొ దాపొ ♦ యాడుము మ టన్నన్. ౧౩౦౭

కం.తన కనుగ్రహంపం బగుగతి, వనచరతతికిన్ ముదంబు ♦ వర్ధిల ననియున్
వినుఁడీ శౌర్యవిహీనుం,డను గ్రద్దను దగ్ధపక్షుఁ♦డను నే నయ్యున్. ౧౩౦౮

సంపాతి కపులకు రావణునునికిఁ జెప్పుట.

సీ. రామకార్యం బిది ♦ ప్రథమకర్తవ్య మా,కార్య మైనను వార్ధ♦కమునఁ జేసి
బలము క్షీణించెను ♦ ప్రాణముల్ శిథిలముల్, గాన మిక్కిలి చేయ ♦ లేను గాని

మాటమాత్రము తోడ♦పాటు గావించెద, నెఱుఁగుదు విరలాది ♦ యెల్లలోక
ములును ద్రివిక్రమ♦మూర్తి యై విష్ణుండు, జగములఁ గొలచిన♦చంద మెల్ల

తే నిర్జరాళికి రాక్షస♦నిచయములకు,నైనసంగ్రామవిధముల ♦ నమృతమునకు
గాఁగ నంభోధిఁ ద్రచ్చిన♦క్రమము నేను, జక్క నెఱుఁగుదు కాంతారం♦చారులార!

ఉ. కంటిని రావణానుఁడు ♦ కైకొని పోవఁగ మింట నొక్కవా
ల్గంటిని బ్రాయపుంజెలిని ♦ గస్త్రసమస్తవిభూషణాంచితన్
గంటను బాష్పముల్ దొరల ♦ గాత్రవిధూనన మాచరించుచున్
గెంటుచు మేనిసొమ్ములను ♦ గీల్పడి యున్నత్రిలోకసుందరిన్. ౧౩౨౦

కం ధరణీధరాగ్రంబున భాస్కరుకాంతియొ కాక నీల♦జలదస్థతటి
ద్వరమో యన నారమణీ,నరకౌశేయంబు దైత్య♦వరుపై వఱలెన్. ౧౩౨౧

కం రామా యని లక్ష్మణ యని, యామానిని యేడ్చెఁ గాన ♦ నామెయె సీతా
భామ యని తలఁతుఁ జెప్పెద, నామనుజాశనునినిలయ ♦ మాలింప రయా. ౧౩౨౨

కం.పౌరసుఁడు విశ్రవునకున్, గౌరీవల్లభునిమిత్రు♦నకుఁ దమ్ముండున్
పేరను రావణుఁడు మహం, బౌరఁగ వసియించు లంక ♦ యనునగరమునన్.౧౩౨౩

కం.జలధిని నూఱామడలోఁ, గల దొకద్వీపంబు విశ్వ♦కర్మకృతం బై
చెలువం బయి యదియే చూఁడి, యిల లంక యనంగ రాక్ష♦సేశ్వరుపురియున్.

తే. పసిఁడివాకిండ్లు బంగారు♦పంచటరుఁగు, లమరి రవివర్ణవప్రస♦మావృత మయి
తనరుఁ దత్పురి రావణాం♦తఃపురమున, క్షితిజ వసరుచు నుండు ర♦క్కసలు గావ.

తే. జలధి తనకు పగస్తగా ♦ నాగరమున, నొక్కశతయోజనము పోవ ♦ నుండు లంక
దక్షిణంబుగ నటు చని ♦ రాక్షసేంద్రుఁ, జూచి ఫలసిద్ధిఁ గని రండు ♦ శూరులార!

కం.త్వర సేయుఁడు మీరలు మీ,గురుతరవిక్రమముఁ జూపఁ ♦ గుజచరులారా!
పరికింప జ్ఞానదృష్టిన్, మరలెద రీరెల్ల ఫలిత♦మహితార్థకు లై. ౧౩౨౭

సీ, ధాన్యంబుఁ దినుఖగ♦లతులు కుళింగాది,పక్షుల కెల్లను ♦ బ్రథమగతియు
అననీయమహాభవంబు ♦ లగుఫలాదులు దిను,వాయసంబులకు ద్వి♦తీయగతియుఁ
గ్రౌంచకురరభాస♦గతి మూఁడవది యగు, నాల్గవగతియు శ్యే♦నంబులకును
గృధ్రాల కైదవ♦గతి గల్గు బలవీర్య,యౌవనశాలిచ♦క్రాంగములకు

తే. నాఱవది గతి వైన తే♦యముల కవుల,వైన తేయునిసంతతి ♦ వార మేము
ఇచట నుండియ సీత లం♦కేశుఁ గందుఁ, గలదు సౌవర్ణదివ్యాక్షి♦బలము మాకు.

కం.నైసర్గిక బలమునఁ దిను,గ్రాసము వీర్యంబుచేతఁ ♦ గనుఁగొందు మనా
యాసంబుగ యోజనశత, మోసాధుగుణాఢ్యులార ♦ యుత్తములారా! ౧౩౨౯

కం.దూరమున నుండుదానిని, జేరం జని తినుట మాకు ♦ సిద్ధం బయ్యెన్
ధారిణిఁ దమపాదంబుల, చేరునఁ గలవానిఁ గోళ్లు ♦ చీరి భుజించున్. ౧౩౩౦

కం గర్హిత మగుకార్యంబును, బర్హిగ్రఖవైరి చేసె ♦ బలిముఖులారా!
యర్హంబుగ మద్భ్రాతృని,బర్హణమున కయ్యెడున్ భ♦వత్కృతి ప్రతిగన్. ౧౩౩౧

కం.రోయుఁడు జలనిధి దాఁటును,పాయము వనధిం దరించి ♦ యవనీసుత మీ
రాయెడఁ గని ధన్యుల రై,జే యని కిష్కింధ మరలఁ ♦ జేరుఁడు సంగిన్. ౧౩౩౨

చం.వననిధి నేను నీళ్లు విడు♦వన్ దలయున్ మృతిఁ గూరినట్టి నా
యనుజున కీవు తోయనిధి♦యంతికసీమను దన్నుఁ జేప్పుఁడీ
యనఁ గపు లట్లు చేసి పత♦గాధిపుఁ గ్రమ్మఱఁ దెచ్చి తొల్లిటి
తిని నట నిల్పి రాఘవుని♦దేవియువంత మెఱుంగవచ్చుటన్ ౧౩౩౩

⟶ జాంబవంతునితో సంపాతి సీతావృత్తాంతముఁ జెప్పుట ⟵

కం.సంపాతివాక్సుధారస,సంపాతంబునను మిగుల ♦ సకలకపుల్ హ
ర్షింపఁగ భల్లుకనాథుం, డింపెసఁగఁగ లేచి యనియె ♦ గృధ్రేశునకున్. ౧౩౩౪

ఉ. ఎక్కడ నుండు సీత? సతి ♦ నెవ్వరు చూచిరి? హర్త రాక్షసుం
డెక్కడివాఁడు? సర్వము ఖ♦గేశ్వర! తెల్పి వలీముఖాళికిన్
దిక్కయి ప్రోవుమీ; రఘుప♦తిప్రకటస్వరతుల్యబాణముల్
మ్రుక్కడి యెవ్వఁ డొక్కొ మది♦లోఁ దలపోయఁ డొకింతయేనిఁయున్. ౧౩౩౫

కం.అనవుడు సీతావృత్తి నే, వినినవిధము వక్క తెలుఁగు ♦ వికచాంబుజలో
చన యుండుతావు మరలన్, వినిచెద విన రయ్య ప్లవగ♦వీరవరేణ్యుల్. ౧౩౩౬

కం.ఱెక్కలు విఱుగుట దీనత, నిక్కొండన యుండ నాఁడు ♦ నిట్టిఁడ నాపై
నెక్కొనుభక్తి సుపార్శ్వుం, డక్కఱఁగొని భుక్తిఁ గూర్చు ♦ నాత్మజుఁ డగుటన్.

కం.అతికామము గంధర్వుల, కతివేలం బైనకోప ♦ మహిచయములకున్
అతిభయము మృగంబులకును, నతిమాత్రపుఁక్షుత్తు మాకు ♦ నగచరులారా!

సీ. అటు లొట నొక్కనాఁ ♦ డాహారకాంక్షి నై, యాఁకట నే నెంతో ♦ యటమటింప
నర్కుఁ డేగిన వెన్క ♦ నామిషహీనుఁ డై, నాపుత్రకుఁడు నాదు♦దాపుఁ జేర
వృద్ధులు కోపస♦మృద్ధులు గావునఁ, బదరితి వానిఁ బి♦పాసకతన
నాతండు నన్ను స♦మాధానపఱిచి మ,హేంద్రాద్రి నరికట్టి♦ యేను వసధి

తే.సత్త్వచయమును గుంపు లై ♦ చనెడి త్రోవ
నాఁగి తల వ్రేలఁగా వైచి ♦ తూఁగుచుండి
కంటి భిన్నాంజనాద్రినీ♦కాశుఁ డొకఁడు
కొంచుఁ జన సూర్యసమతేజఁ ♦ గోమిరె నొకతె. ౧౩౩౯

కం ఓరంబు దొరికె నని మతి, నారఁగఁ గృతనిశ్చయుండ ♦ నైతిని వాఁడుం
గోరె ననుఁ దెరు వొసంగఁగ, సారమతీ! వినయముగ ♦ సరి పొమ్మంటిన్. ౧౩౪౦
కం. హేయగుణుఁడైనఁ దన్నుం, దాయం జని వేఁడఁ జంపఁ ♦ దలకొనఁ దనఁగా
నాయట్టియాతఁ డిప్డు, చేయు నె యటుసంటిపనిని ♦ జిరంజీవివరా! ౧౩౪౧
కం తన తేజంబున గగనము, గొనిపోయెడి నేమొ యనఁగ ♦ గొబ్బున వాఁడుం
జనె ఖచరులు ననుఁ గనుఁగొని, యని రన్నా! బ్రతికి తీ వ♦హో భాగ్యమునన్.
కం ఎట్టెట్టో చనె నతఁ డిప్పట్టున సతితోడ; నీకు ♦ భద్రం బిఁక నం
చిట్టు వచింపఁగ నాతని,పుట్టువుఁ గథ నడుగ సిద్ధ♦పూగం బనియెన్. ౧౩౪౩
ఉ. ఆతఁడు రావణాఖ్యుఁ, డసు♦రావళి కెల్ల విభుండు, జానకి_
సీతను రాముభార్య నవి♦నీతి బలాత్కృతిఁ గొంచుఁ బోతెడి_
భీతిని, రామలక్ష్మణులఁ ♦ బేర్కొని యేడ్చుచు భ్రష్టభూష యై
జాతమహావ్యథం బడెడి♦చారువిలోచన సీత యాఁ జుమీ. ౧౩౪౪
కం అని యని రనుచును గాలము,చని వచ్చిన నాసుతుండు ♦ సకలము నొడి పెం
వినియును నిది యసురునిప్టెఁ, జని శక్తిని జూప మనసు ♦ చాలద నాకున్. ౧౩౪౫
కం. తెక్కలు విఱిగినపక్షిని, నెక్కరణిని దేని నైన ♦ నేటు సేయుదు? నే
వాక్కును బుద్ధియు గుణమును, దక్కట మీశక్తి కగువి♦ధంబు వచింతున్. ౧౩౪౬
సీ. ఎది రాము కార్యంబొ ♦ యది నాదు కార్యంబు, సత్య మియ్యది, లేదు ♦ సందియంబు
మీరలు బలియురు ♦ మేధావులును గపి,పతిచేతఁ బంపంగఁ ♦ బడినవారు
సమరంబునను దురా♦సదులరు సురల కేని, రామలక్ష్మణులనా♦రాచవితతి
ముజ్జగంబులఁ బట్టి ♦ నజ్జ నజ్జగఁ జేయ,నైన రక్షింపఁగ ♦ నైనఁ జాలు
తే. సాఁవు తేజంబు గలఁడు ద♦శాస్యుఁ డైనఁ గడుసమర్థులు మీకు దు♦ష్కరము లేదు
జాగిఁ కేటికి బుద్ధిని♦శ్చయము తగును, బనుల వెనుదీయ రెప్పుడు మీ♦వంటిఘనులు.

సంపాతి నిశాకరఋషితోఁ దనకు నైనసంభాషణంబుఁ జెప్పుట.

కం. అనివానరసంఘంబులు, దనుఁ జుట్టఁగ నున్న వాలి♦తనయుం గనుచు_
జనితప్రత్యయమతి యై, యనియెను సంపాతి మఱియు ♦ హర్షం బెసఁగన్. ౧౩౪౮
సీ. సద్దు చేయక మీరు ♦ శాఖామృగములార!, వినుఁడు సీతొదంత ♦ మనుచుఁ బలికి
యంగదుతోడ ని ♦ ట్లనియె నీవింధ్యంబు శిఖరంబునను రవి♦సెగకు దగ్ధ
పక్షుండ నై మూర్ఛఁ ♦ బడియుంశి యిరుమూఁడు,దినము లాపిమ్మటఁ ♦ దెల్విరాఁగ
నలుదిక్కులను జూడఁ ♦ దెలియ రా దొక్కటి, చక్కఁగ మఱిచూడ ♦ సాగరంబు
తే. శైలతటినీసరస్సులు ♦ జలధి వేల, గోచరింపఁగఁ గందర♦కూటయుతము
సజలపక్షిగణాకీర్ణ ♦ మౌనగుహ, శాఖిశిఖరస్థ మిగి వింధ్య ♦ మనుచుఁ దోఁచె. ౧౩౪౯

కం. మును పిచట నిశాకరుఁ డను,మునియొక్కఁడు తపము ఘోర♦ముగఁ గావించెన్
జన నెనిమిదివే లేఁడులు, జననుతుఁ డాతండు చేరి ♦ స్వర్గామంబున్, ౧౩౫౦

సీ. ఆఋషీశ్వరుఁడు నా♦యనుజుని నన్నును, గడుమచ్చికను జేసి ♦ గారవించు
కతన నాతనిఁ జూడఁ ♦ గాంక్ష దలిర్పఁగ, నెగ్గుడు దిగ్గు డై ♦ యెంతయేని
వాఁడిమొన ల్గల♦పరుసపుదర్భల, యవనికి విమమవిం♦ధ్యాద్రి నుండి
దిగి గాసిమై నెక్కి ♦ బుగులువాసనగల్గి, పూచనికాచని♦భూరుహంబు,

తే. లేక భాసిల్లు నమ్ముని♦లోకచంద్రు,నాశ్రమాంతికమున నొక్క♦యగమునీఁడ
విశ్రమించితి మునిరాక ♦ వేచి యతఁడు, వచ్చె నీరాడి యుత్తర♦వదనుఁ డగుచు.

ఉ. ధాతను బ్రాణికోటివలెఁ ♦ దాపసవర్యుని వ్యాఘ్రసింహసం
ఘాతసరీసృపాహిసృమ♦రంబులు నర్గిలి వెంట నంటుచున్
ఖ్యాతిఁబల్లభుండు నిజ♦సౌధముఁ జేర నమాత్యపంక్తియ
ట్లాతఁడు లోని కేగ నవి ♦ యన్నియు స్వేచ్ఛఁ జనె న్మదంబునన్. ౧౩౫౨

ఉ. అమ్ముని నన్నుఁ జూచిప్రమ♦దాతిశయంబున లోనఁ జొచ్చియున్
గ్రమ్మఱి కొంతసేపటికె ♦ నన్నుఁ గనుంగొని యగ్నిదగ్ధప
క్షమ్ములు మేన గాయములు ♦ గల్గుట ని న్గుఱుతింపఁ జాలఁ బూ
ర్వమ్మున గృధ్రముల్ గలవు ♦ వాయుజవమ్ములు గ్రద్దతేఁడు లై. ౧౩౫౩

ఉ. భ్రాతలు కామరూపగులు ♦ వారలలోపలఁ బెద్ద యైనసం
పాతిప నీవు, నీయనుఁగు♦భ్రాత జటాయువు, మానుషాకృతిన్
స్ఫీతమతిన్ మదంఘ్రియుగ♦సేవ యొనర్పు మ, నీకు ఱెక్క లే
హేతువుచేతఁ గూలెఁ?గత♦మెయ్యది? శిక్ష యొనర్చె నేఁ డొకో? ౧౩౫౪

<→ సంపాతి తనకు ఱెక్కలు గాలినవిధము నిశాకరునితోఁ జెప్పుట. ←>

సీ. అనవుడు ని ట్లంటి ♦ నలజడిచేతను, వ్రణబాధ సిగ్గున ♦ వ్యాకులేంద్రి
యుండ నే నగుటఁ బ్ర♦త్యుత్తర మీఁజాల, గర్వాంధతను బరా♦క్రమము తెలియఁ
గోరి కైలాసాద్రి♦కూటస్థు లగుఋషి,వర్యులసన్నిధి ♦ సూర్యబింబ
మస్తాద్రిఁ జేరెడు♦నంతలో దానిని, జేరఁగఁ బన్నిద♦మాడి బలికి

తే. యొక్కపరి మింటి కెగసి మే ♦ ముక్కు మెఱసి
వింటఁ జనుచుండ నగరముల్ ♦ వేఱువేఱు
బండికండ్లంత లై కాన♦బడియె నచట
నచట విన నయ్యె వాద్యబ్ర♦హ్మస్వరములు. ౧౩౫౫

కం. రంగుగ లోహితవాస,స్సంగత లగునంగనలను ♦ సంగీతకళా
సంగలఁ గనుఁగొనుచును జే,రం గలిగితి మిర్వరమును ♦ రవిమార్గంబున్. ౧౩౫౬

సీ. అచ్చట నుండి మే మాలోకనము సేయఁ, బచ్చికపట్టయ్యె వనతలంబు
కొండల నిండిన కుతలంబు గులకఱాల్, నెఱప మఱింగిన నేల యయ్యె
నాపగావృత మగు నవని నూల్పోగులు, చుట్టినచెం డయి చూడ నయ్యె
మిహికాద్రి వింధ్యంబు మేరువు మనువున, నాగంబులట్లు కానంగఁ బడియె
తే. మేనఁ జెమ్మట దుఃఖంబు మానసమునఁ
గలిగె గిరగిర తిరిగెను గన్నుదోయి
యామ్య మిది పశ్చిమం బిది యనుచు దిక్కు
దెలియ దయ్యెను శూన్య మై దెసలు దోఁచె. ౧౩౫౭
కం. లయసమయశిఖిశిఖాసం,చయముల నిర్దగ్ధ మైన జగములచందం
బయి తోఁచె లోకమంతయు, నయకోవిదవర్య మాకు నట నుండి కనన్. ౧౩౫౮
చం. కనుఁగొన సాధనంబు లగు కన్నులు దిగ్భ్రమఁ బొంది యుండుటన్
మనమును వ్యాకులంపడియె మానక మేము దృఢప్రయత్నతన్
గను లొకయింత విచ్చి గ్రహ కాంతునిఁ గంకఁ గసంగ భాస్కరుం
డును ధరణీప్రమాణము తనుం గొనియుండుట గంటి మంతటన్. ౧౩౫౯
చం. ఒకపలుకైనఁ జెప్పకయె యుర్వికి డొల్లె జటాయు నయ్యెడన్
జకచక నేను వచ్చి యను జాతునిఁ గప్పితి నాదు ఱెక్కలన్
సెకలను వానిదేహ మటు చెక్కు చెమర్పద కాని యెట్లొ తీ
గ్మకరమరీచిదీధితులఁ గాలెను నా యెఱకల్ క్షణంబునన్. ౧౩౬౦
కం. అతఁడు జనస్థానంబునఁ, బతితుం డయి యుండు నను మ భావించితి నీ
క్షితిధరమున నేఁ బడితిన్, గతి చెడి యొక మొద్దు వోలెఁ గమరుట ఱెక్కల్.
కం. తమ్ముండును ఱెక్కలు రా,జ్యమ్ము పరాక్రమము పోవ సర్వగతుల జీ
వమ్మేల నిలుప నని యచ,లమ్మునఁ నుండి యిలఁబడఁ దలంచితిఁ జావన్. ౧౩౬౨

నిశాకరుఁడు సంపాతికి ఱెక్కలు మొలచు నుపాయంబుఁ జెప్పుట.

చం. అని వినిపించి యేడ్చుటయు ధ్యాన మొనర్చి మునిసార్వ మత్తపో
ధనుఁ డనె నీకుఁ గ్రమ్మఱ ఛదమ్ములు గల్గెడి వెండి సత్త్వముల్
గనులును విక్రమంబు తొలి లాగున లబ్ధము లౌను జుమ్ము, నే
వినితిఁ బురాణమం దొకభ విష్యముఁ గంటిఁ దపోబలంబునన్. ౧౩౬౩
సీ. ఇక్ష్వాకునందనుం డిల మించు దశరథుం, డనుభూమిభర్త యాతని సుతుండు
ప్రకటతేజుఁడు రామ భద్రుండు జనియించు, నాతండు జనకవా క్యానుసారి
యయి లక్ష్మణుం డను ననుజునితో నర,ణ్యాళిఁ జరింపఁగ నతనిభార్య
దానవేంద్రుఁడు జన స్థానంబునందుండి, హరియించి యామె కా హారములను

తే. నాశ చూపును గాని యా♦యతులసాధ్వి, తాఁక దొక్కటి యేని ని♦తాంతదుఃఖ
మగ్నయై యంత [నిగ్గర♦ముండలికిని, దుర్లభం బగునమృత మిం♦ద్రుం డొసంగు.

ఉ. దానిని నింద్రదత్త మని ♦ తత్త్వ మెఱింగి తదన్న మందు నా
జ్ఞానుత యగ్రభాగమును ♦ గైకొని ప్రాణముతోడ నుండినన్
గాని యమర్త్యభోజనము ♦ గాంచినఁ గాని సలక్ష్మణుండు నా
ప్రాణవిభుండు రాముఁ డ♦టంచును భూస్థలి నుంచు భక్తిమై.][1] ౧౩౬౭

కం. రాముని దూతలు క్రోఁతులు, వామాక్షిని వెదకి కొనుచు ♦ వచ్చెద రిటకున్
భూమిజవృత్తాంతము శాఖామృగములకున్ వచింపఁ ♦ గలుగు శుభంబుల్.

కం. ఎందును బో వలవదు నీ,విం దుండుము హీన మైన♦యిట్టిదశను నీ
వెం దరుగఁ గలవు? ఱెక్కలఁ, బొందెద విట దేశకాల♦ములు నెదురు గనన్.

తే నీకు ఱెక్కలు మొలపింప ♦ నేర్తుఁ గాని
యిపుడ యటు సేయఁగా నుత్స♦హింప నైతి
భువనహిత మైన కార్యంబుఁ ♦ బూని నీవు
పతగపుంగవ చేయంగ ♦ వలసి యుంట. ౧౩౬౮

కం. సురవరునకు మునులకు భూ,సురవరులకు నిర్జరులకు ♦ సుహితచరితు లౌ
ధరణీచరసంచయులకుఁ, గరముప్రియము నీవు సేయఁ♦గా వలయుఁ జుమీ. ౧౩౬౯

తే. మహితకీర్తుల రామల♦క్ష్మణులఁ జూడఁ, గలదు కొండంతయాశయుఁ ♦ గాని యంత
కాల మిర్వని గాయంబుఁ ♦ గావఁ జాలఁ, జిత్తమొల్లదు గానఁ ద్య♦జింతు మేను.

సంపాతికి మరల ఱెక్కలు మొలుచుట

సీ. అని పెక్కుగతులఁ ద♦త్త్వార్థతత్త్వముఁ దెల్పి, నన్ను నాశ్వాసించి ♦ సన్నుతించి
పొమ్మని చెప్పి తాఁ ♦ బోయె లోనికి నంత, నీకొండమీఁదికి ♦ నెట్లొ మెల్ల
నెక్కి యందుండి నే ♦ నెదురు చూచుచు నున్న,వాఁడ మీరాక కై ♦ ప్లవగులార!
యెనిమిది వే లేండ్లు ♦ చనియె నే నోర్పుమైఁ, గాలదేశంబులఁ ♦ గాచి యుంటిఁ

తే. తపసినుడి సమ్మి యాతండు ♦ విపుల విడిచి, దివికి నేగిన నేనును ♦ ధృతి దొఱంగి
పెక్కువిధములఁ జింతచే ♦ స్రుక్కి స్రుక్కి, కాల్పఁబడుచున్నవాఁడ దుఃఖంబుచేత.

సీ. చత్తునా యంచును ♦ జతనంబుఁ గావింతు, మౌనివాక్యంబున ♦ మరలుచుందు
నేమి జీవన మని ♦ యెన్నుదు మునిబుద్ధి, తిమిరంపుదివియ యై ♦ తెల్వి నిచ్చు
రావణు నెఱుఁగుట ♦ రామకాంతను నేల, కావ నై తని పుత్త్రు ♦ గర్హింతు
దశరథు నెయ్యంబుఁ ♦ దలఁచి యైనను నొంటి, నేచ్చ సీతను గావ ♦ నెంచఁ డయ్యొ

తే. నేమి పుత్త్రుండ టంచును ♦ నెంచుచుందు, ననుచు నీరీతి సంపాతి ♦ యగచరాళి
కెల్లఁ దనకథఁ జెప్పంగ♦నింతలోనఁ,గపులు చూచుచు నుండ ఱె♦క్కలును మొలచె

---

[1] [కుండలీకరణ మైనభాగము ప్రక్షిప్తము.]

చం. అరుణరుచిన్ వెలుంగుగఱు ♦ ల ట్లుదయింపఁగఁ బొల్చుమేనిఁ దా
నరుణసుతుండు చూచుకొని ♦ హర్షవికాసమనస్కుఁ డై నిశా
కరమహిమంబుచేత నెఱి ♦ కల్ మొలదెంచెను వెండి కంటి రే
పరువపువేళఁ గల్గుబల ♦ పౌరుషముల్ గల వంచుఁ దోఁచెడిన్. ౧౩౨౩

ఉ. ఎన్నివిధంబులన్ నెమకుఁ ♦ డీరు ధరాసుత నిప్డు నాకు ను
త్పన్నము లైనఱెక్కలవి ♦ ధంబుఁ గనంగను విశ్వసింప నా
సన్నవలాను గన్గొనుట ♦ యాజ్ఞ నొసంగుఁడు మింటిత్రోవ వే
గోన్నతి మున్నుపోలెఁ జన ♦ నోపుదునో పరికింపఁ గోరెదన్. ౧౩౨౪

కం. అని చన ముద మొదవఁగ న,వ్వనచారులు సంప్రల ♦ బ్ధపౌరుషు లగుచున్
జనకజ రోయఁగ నభిజి, త్తనుమూర్తము వేచి చనిరి ♦ యవనిజదెసకై. ౧౩౨౫

వానరులు సముద్రతీరంబుఁ జేరుట.

ఉ. ఈగతి రావణక్షయము ♦ గృధ్రము చెప్పఁగ నాలకించి యు
ద్వేగము దక్క యెల్లపృథి ♦ వీరుహచారివరేణ్యు లంత నా
భోగముదంబునం గెరలి ♦ పొంగుచు గంతులు వైచుచున్ మహా
భాగను జూచుకోరికి న ♦ పాంపతితీరముఁ జేరి యయ్యెడన్. ౧౩౨౬

తే. అన్నిజగములు ప్రతిబింబ ♦ మనఁగ నొప్పు, దక్షిణాంబుధి యుత్తర ♦ తటముఁ జేరి
సారబలులందు సన్నివే ♦ శంబు చేసి, పాఱఁజూచిన మెయి గగు ♦ ర్పాటు పొడల.

సీ. ఆస్యముల్ విచ్చి మ ♦ హాకాయములు దాల్చి, చరియించువికృ ♦ తంపు సత్త్వచయము
లమరఁ దరంగస ♦ మాకులం బయి యొప్పు, స్థలమున నిద్రించు ♦ చందమునను
నొండెడఁ గ్రీడించు ♦ నొప్పినంబును గాంచి, మఱియొక్కచో గిరి ♦ మాత్రులయిన
వారిచేఁ దనరారి ♦ పాతాళతలవర్తి, దానవేంద్రులచేతఁ ♦ దటముటించి

తే. వారిదాధ్వమువోలె దు ♦ ష్పార మగుచు, రోమహర్షణ మైన నీ ♦ రాశిఁ గాంచి
చింతలకుఁ జిక్కి యిఁక నేమి ♦ సేయవచ్చు, దీని నెట్టులు దరియింపఁ ♦ దీరుననుచు.

కం. ఘన మగుభయమున దుఃఖం, బునఁ దట్టు పడంగఁ గీశ ♦ పుంజము తారా
తనయుఁడు మతిమంతుం డి, ట్లనియెన్ వారలకు ధైర్య ♦ మాత్మల నిలువన్.

చం. వలదు విషాదముం గొనఁగ ♦ నాపిరిదోషము దుర్విషాద మా
బలితపుఁ గ్రుద్ధపన్నగము ♦ బాలునిఁ జంపెడిరీతిఁ బూరుషున్
నిలుగఁగఁ జేయు దుఃఖము వ ♦ నీచరులార! పరాక్రమంబు వే
ళల వెతఁ గూరుతున్ద్రున క ♦ లబ్ధము పో పురుషార్థ మేదియున్. ౧౩౩౦

ఉ. రే యిటు లేగ వానరవ ♦ రేణ్యులు వాలిజుఁ జుట్టి కొల్వఁగా
నాయనఘుండు నిర్జరస ♦ మావృతవాసవుమాడ్కిఁ బొల్చుచున్

జేయఁగలట్టికార్యమును ♦ జింతననేసె; నెవండు చాలుఁ దా
రయసమీరణాత్మజులు ♦ గ్రిక్కఁగ నాకపిసేన సిగ్గుఁగన్. ౧౩౮౧

అంగదుఁడు కపుల సముద్రంబు దాఁటఁ బ్రేరించుట.

కం. హరివృద్ధులఁ దక్కుచమూ,వరులం గని యూఱడిలఁగ ♦ వాలితనూజుం
డురుమతి నర్థవదుక్తులఁ, బరమముదం బెసఁగ నిట్లు ♦ పలికెఁ గరిమన్. ౧౩౮౨

సీ. ఏమహాతేజుఁడో ♦ యీసాగరము దాఁటు, శైలాటపతి సత్య♦సంధుఁ జేయు
నేమహాబలుఁడో నూ♦ఱామడ లంఘించి, ప్లవగులభయ మెల్లఁ ♦ బాపనోపు
నెవ్వనిమహిమచే ♦ నిటనుండి చని యింట, నాలుబిడ్డలఁ గూడి ♦ యలరఁ గలుగు
నెవ్వనికరుణచే ♦ నెలమి సుగ్రీవుని, రామలక్ష్మణులఁ జే♦రంగఁ గలమొ

తే. యట్టిసామర్థ్యమును గల♦హరివరుండు, సాగరంబును లంఘింపఁ ♦ జాలువాఁడు
గలిగె నేనియు నీసైన్య♦కాండములకు, నభయదక్షిణ నొసఁగుత ♦ మాకు గతిని.

కం. అని తారాతనయుఁడు పల్కిన నొక్కండేని సేనఁ ♦ గిమ్మనఁ డయ్యెన్
వనచరవాహిని యించుక,యును గదలక మెదల కున్న ♦ యువరాజనియెన్.

చం. బలియురలోన శ్రేష్ఠులగు ♦ బాఢపరాక్రమకీర్తనీయులున్
విలసితసత్కులీనులరు ♦ విశ్రుతకార్యధురంధరత్వసం
కలితసమున్నయులుం గద స♦గౌకసులార! చనంగరానితా
వులు ధర లేవు మీకు నెటు♦వోయిన నేసమయంబునందు నేన్. ౧౩౮౫

తే. కావునను మీరు కీశాగ్ర♦గణ్యులార!, యెవ్వ రెవ్వరు జలనిధి ♦ నెంతదవ్వు
దాఁటఁ గలవారొ మీశక్తిఁ ♦ దలఁచి చెప్పుఁ, డనిన నాతని కనిరి ప♦నాటవరులు.

అంగదునితోఁ గపులు వారివారి లంఘనశక్తిఁ జెప్పుట.

కం. గవయ గవాక్ష సుషేణులు, ద్వివిదుఁడు మైందుండు గజుఁడు ♦ విధిసంభవుఁడున్
జవశాలి గంధమాదనుఁ, డవితథవిక్రముఁడు శరభుఁ ♦ డనిరి క్రమమున్ ౧౩౮౭

సీ. పదియోజనంబులు ♦ వార్ధి దాఁటుదు నంచుఁ, బలికెగజుం డను♦ప్లవగవరుఁడు
ఇరువదియామడ ♦ యరుగఁ జాలుదు నని, యనియె గవాక్షుండు ♦ హర్షమునను
ముప్పదామడ దాఁట♦ మొనయుదు నంచును,గవయుండు వాక్రుచ్చెఁ♦గడిమి మెఱయ
నలువదామడ దాఁట ♦ ♦నలవు నాకగు నని, శరభుండు పల్కె ను♦త్సాహి యగుచు

తే. నేఁబదామడ తరియింతు ♦ నే నటంచు,గంధమాదనుఁ డనియె ని♦ష్కంపమతిని
మైందుఁ డనునాతఁ డర్వదా♦మడ తరింప, నుత్సహించెద నని పల్కె ♦ నుల్లమలర.

కం. డెబ్బదియామడ ద్వివిదుఁడు, నిబ్బరముగఁ దాను దాఁట ♦ నేర్తు ననఁగఁ బె
న్నుబ్బున సుషేణుఁ డెనుబది, గొబ్బున లంఘింతు ననుచుఁ ♦ గొందుకక పలికెన్.

సీ. అంతటఁ దన్మర్క♦టావళి నెల్లను, దగురీతిఁ బల్కి వృ♦ద్ధతముఁ డైన
జాంబవంతుఁడు పల్కు ♦ శాఖామృగములార!,గతివిక్రమము కొంత♦గలిగి యుంటిఁ

గాని పూర్వం బిష్టు♦కనుముదుకఁడ నైతిఁ, బ్రాయంబు పారంబు♦ ప్రాప్త మగుట
నది యటు లుండఁ గా♦ కర్కానంశజులును, నర్కజుండును దను♦యాత్తలందు
తే. నీమహాకార్యమును మన♦మెట్టు లేని, చేయఁగలవార మని విశ్వ♦సించినారు
కాన దీని నుపేక్షింపఁ♦ గాదు నాకుఁ, గాలభేదాన నిప్పటి♦కడిమిఁ దలఁప ౧౩౯౦
ఉ. తొంబదియేనుమాఱు లవనం♦ దోర్బలశక్తియెసంగు నంచుఁ జి
త్తంబునఁ దోఁచె నాగనున♦దార్ఢ్యము యింతియ కాదు నుండు పూ
ర్వంబు మహాబలీంద్రుఁడు స♦వం బొనరింపఁ ద్రివిక్రమావతా
రంబున నొప్పువిష్ణువును♦ గ్రన్నన నేను బ్రదక్షిణించితిన్. ౧౩౯౧
ఉ. యౌవనవేళ నప్రతిమ♦ మైనబలంబు జవంబు గల్గె, నా
కావయసెల్లఁ జెల్లె, ముది♦ యాపహిలెన్, గమనంబు మంద మై
చేనయుఁ బోసెఁ, గాన నెటు♦చేసిన నింతకు మించి వాఁడిమైఁ
బోవఁగఁజాల, దాన ఫల♦ముం గనిపింపద, యేమి సేయుదున్. ౧౩౯౨
కం. అనవుడు భల్లూకాధిపుఁ, గొనియాడుచు ననియె వాలి♦కొడు కిటు నే యో
జనశతము దాఁట నేర్తును, ఘనశక్తిని మరలి రాఁగఁ♦గలనో లేనో. ౧౩౯౩
ఉ. నా విని జాంబవంతుఁడు న♦నాటనరేణ్య! త్వదీయశక్తి సం
భావిత మెంత కైన వినుమా శత మైన సహస్ర మైనను
బోనఁగనేర్తు వానుపెంట♦ బోయి జవంబుఁ గ్రమ్మఱంగనుక
లావు రహించు నీకు, నయ♦ఁకె సరిగా దను నిటుఁ జేయుఁగన్. ౧౩౯౪
చం. పనిగొనువాఁడు తేఁపతనిఁ♦ బంపఁగఁ జెల్లదు భృత్యకోటికిన్
బనిగొన నీకుఁ జెల్లుఁ బని♦వారల నీవలఁ బంపి నాయనా!
వనచరకోటి కింతటికి♦ స్వామివి నీ నగుట న్నిరంతరం
బును గడు రక్షణీయుఁడవు♦ పూనిక మాకుఁ గళత్రముం బలెన్. ౧౩౯౫
కం. సేనలకు నెల్ల సధిపతి, మానక రక్ష్యుండవు లోక♦మున గ్యాయ యిచ్చోఁ
గాన నిను మేము గావం,గా నగుఁ గా కొంటిఁ బంపఁ♦గా నర్హంబే. ౧౩౯౬
ఉ. అంతియ కాక కార్యమున♦ కంతకు మూలము నీవ, యగ్గిను
త్యంతము సర్వమూలమును♦ నాదటఁ గాన నటంచు నీతి భా
షింతురు కార్యకోవిదులు♦ చెట్టునమూలము లెస్స యున్నచో
నెంతయుఁ గల్గుఁగాదె ప్లవ♦గేశ్వర! దారుఫలప్రసూనముల్. ౧౩౯౭
చం. అనఘ సుధీసుధీరతల♦ కాకర మై తగునీవు కార్యసా
ధనమున కెల్ల మూలమవు♦ తద్యపరాక్రము మాగురుండవుగా

వనచరలోకనాథ గురు♦పర్వతనూజుఁడ వట్టి లౌట ని
న్నునుగొని కార్యము ల్సలుప ♦ నూహ్యొనువారము చూ కుమారకా. ౧౩౯౮

కం. అనవుడుఁ దారాతనయుం, డను నేఁ బోకున్న నెవ్వఁ ♦ డరుగఁగ నోపున్
మనలోఁ గావున మనకుం, జనుఁ బ్రాయోపవేశ♦సంస్థితి[1] మరలన్. ౧౩౯౯

చం. హరిపతియానతిం జలుప ♦ కయ్యెడ కేగిన మేనితోడ నుం
టరిది ఖరాంశుసూనుఁడు స♦మగ్ర డనుగ్రహనిగ్రహంబులన్
బొరిగొను నింతలన్ గడువు ♦ పుచ్చియు వ్యర్థుల మాచుఁ బోవ నే
కిరణిని గార్య మొండుగతి ♦ గాదొ వచింపుము నీవ తద్విధన్. ౧౪౦౦

తే. అనిన భల్లూకలోకేశుఁ ♦ డనియె వాలి
తనయుతో నీవుని కార్య♦మునకుఁ గొఱఁత
గలుగ నేరదు సుమి కార్య♦కరుని నిపుడు
ప్రభుతనూభవ! ప్రోత్సాహ♦పఱచువాఁడ. ౧౪౦౧

కం. అని ప్లవగేంద్రుఁడు ప్లవగేంద్రుని లంఘనకేళికోవి♦దుని నేకాంతం
బున హాయిగఁ గూర్చుండెడి, హనుమం బ్రోత్సాహపఱుప ♦ నారంభించెన్. ౧౪౦౨

జాంబవంతుఁడు హనుమంతునిఁ బ్రోత్సాహపఱుచుట.

కం. ఏమియుఁ జేయఁగఁ దోఁపక, మోముల దైన్యంబు ప్రేల ♦ మురి దొఱఁగిన శా
ఖామృగసహస్రములఁ గని, ధీమంతుఁడు వాయుతనయు ♦ దృష్టించి యనున్.

ఉ. ప్రాకటసర్వశాస్త్రచణ! ♦ వానరవీరవరేణ్య! పావనీ!
యేకత మిట్లు మౌనము వ♦హించి రమించుచు మాట లాడ వే
లా? కమలాప్తసూనునకు ♦ నారఘువీరులకున్ బలంబునన్
వీకునఁ దేజనం బుకుదు ♦ నీ వవు డెంతయు నెంచి చూచినన్. ౧౪౦౪

సీ. వినతాతనూజుండు ♦ విదితమహాబలుం, డాకశ్యపుని సుతుం ♦ డండజాత
కాంతుండు గరుటాల♦మంతుండు నీరధిఁ, బాముల హరియించి ♦ పఱచు చుండ
నెన్ని మాఱులో కంటి ♦ నన్నిడజేంద్రుని,పక్షంబులకుఁ గల♦బలము జవము
నీబాహువులకుఁ గల్గు ♦ నిక్కంబు వానికి, నీసమం బైనను ♦ దీసిపోవు

తే. తేజమున బుద్ధిబలమున ♦ ధృతిని జగతి
నెల్లవారలకంటెను ♦ నెక్కు డీవు
నిన్ను నీవేల యెఱుఁగవు ♦ నిర్మలాత్మ ౧౪౦౫
యేమి కత మిది యోజింపు ♦ యోమహాత్మ!

జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని జన్మవిధంబుఁ జెప్పుట.

చం. ఇలపయి నంజనాఖ్య జని♦యించెను నచ్చరమిన్న పుంజిక
స్థల యను ఖ్యాతరూప యొక♦శాపముచేతను గీశకాంత యై

[1] సంస్థితి — మరణము.

యలకపినేత్ర కుంజరున ♦ కాత్మజ యై నిజకామితాకృతిం
గలిగి ధరింప నేర్పనసి ♦ కేసరి యన్కపికాంతుపత్ని యై. ౧౪౦౬

చం. లలితసురూప యౌవనవి♦లాసిని యాకపికాంత యొక్కనాఁ
డలమిని మానుషాకృతి వ♦హించి విచిత్రమనోజ్ఞభూష యై
కులుకఁగ మాల్యసంచయము ♦ కోమలచారుదుకూలరమ్య యై
జలదనికాశరోచి యగు♦శైలతటంబున సంచరింపఁగన్. ౧౪౦౭

ఉ. ఆనళినాక్షిరక్తదశ♦మా శుభ పీతదుకూల మప్డు శై
లానిలకారణంబునను ♦ నల్లనఁ బాయుడు నుబ్బుగుబ్బలున్
మా నగుస్వృత్తపీవరస♦మంచితసక్థులు సూక్ష్మమధ్యకాం
తాననముల్ పిఱుందులు శు♦భాకృతియుం గని మోహితాత్ముఁ డై ౧౪౦౮

కం. మారశరాహతి స్రుక్కి స,మీరణుఁ డాసాధ్విఁ బొదివి ♦ మేలిభుజములన్
గూరిమిని గౌఁగిలింపఁగ, సారసదళనేత్ర యనియె ♦ సంభ్రాంతమతిన్. ౧౪౦౯

ఉ. ఎవ్వఁడు నాపతివ్రతము ♦ నియ్యెడ నాశముఁ జేయఁ గోరె? నా
సవ్వరిఁబోఁకిం బవనుఁ ♦ డంగన నీపయిఁ జిత్త ముంచి నే
నివ్విధిఁ గౌఁగిలించితిని ♦ నింతియ నీకొకకీడుఁ గూర్పనో
జవ్వని భీతిలన్ వలదు ♦ స్పర్శనుఁడం జుమి నే యశస్వినీ. ౧౪౧౦

కం. ప్లవనంబున లంఘనమున, నవలా! మత్సముఁడు నీకు♦నందనుఁడు మహా
జవనుఁడు పరాక్రమాఢ్యుం, డవితథసత్త్వుండు ప్రాజ్ఞుఁ ♦ డంగన కలుగున్.

కం. అనవుడు నీజనయిత్రియు, మనమున ముద మంది యేగి ♦ మహీధరగుహాలోఁ
గనియె న్నినుఁ బ్లవగోత్తము,ననుపమయశ నీవు నుదయ♦దర్కుని వనిలోన్. ౧౪౧౨

చం. కనుఁగొని యొక్కనాఁడు ఫల♦కాంక్ష దివంబున కుద్గమించి యో
జనములు మూఁడునూర్లు చని ♦ చండకరాతపతప్తదేహి వై
నను మది నైనఁ గుందక ది♦నప్రభు డాయఁగవచ్చునీపయిన్
ఘనతరకోప మూని శచి♦కాంతుఁడు వజ్రము వైచె తీవ్ర్వనన్. ౧౪౧౩

కం. ఆమహితవజ్రహతి నీ, వామహనువు భగ్న మగుట ♦ వఱలెను నీకున్
భూమిని హనుమంతుం డను, నామము నీపాటు గని ఘ♦నం బగుకినుకన్. ౧౪౧౪

కం ఇంచుకయు జగత్ప్రాణుఁడు, సంచారము గొనక యుండె ♦ జగములు మూఁడున్
సంచలిత మయ్యె వేగో,దంచితగతి వచ్చి సురలు ♦ వ్యాకులమతు లై. ౧౪౧౫

చం కినిసినగాడ్పుఁ దేర్చుడును ♦ గీశవరా! నినుఁ గాంచి నీరజా
సనుఁడు వరం బొసంగె దయ ♦ శస్త్రములన్ మృతిలేక యుండ, వ
జ్రనిహతినీవు నొవ్వమికి ♦ సంతస మంది మృతిస్వతంత్రతన్
గనికరమార నిచ్చె వెయి♦గన్నుఁ డేలుపుఱేఁడు పావనీ! ౧౪౧౬

తే. కేసరికి భీమవిక్రమా ♦ క్షేత్రజుఁడవు, మారుతున కౌరసుండవు ♦ మహితతేజ
మునను బ్లవనంబునను సరి♦పోలు దీవు, కన్నతండ్రికి నాయనా! ♦ కల్ల గాదు.

ఉ. పోయెడి మాకుఁ బ్రాణములు ♦ పుణ్యమతీ మముఁ గావ నయ్య ధై
ర్యాయతదార్ఢ్యవిక్రమము♦లందు ఖగేంద్రునిమాఱుమూర్తి వీ
వీయచలాళికాననస♦మేతధరిత్రిఁ ద్రివిక్రమాకృతిన్
వాయుజ! యిర్వదొక్కపరి ♦ వచ్చితిఁ జుమ్ము ప్రదక్షిణంబుగన్. ౧౪౧౮

కం. అమృతంబుఁ దరుమువేళను, నమరులశాసనముచే మ♦హౌషధులతలన్
సముకూర్చితి నాతిఁగెల, నమృతం బుదయించెఁ జుమ్ము ♦ యమితప్రజ్ఞా. ౧౪౧౯

తే. కలిగె నా కప్పు డసమాన♦బలము జవము, పోయె నాకాల మెల్లను ♦ బుణ్యశీల
వృద్ధుఁడను మఱి పరిహీన♦విక్రముఁడను, నిప్పు డీ స్థితిఁ జింతింప ♦ నేమిఫలము.

ఉ. ఈ వన సర్వసద్గుణస♦మేతుఁడ వో ప్లవగాగ్రణీ! ధరన్
లావున దూరలంఘనక♦లావిభవంబున నీవ మేటివిన్;
నీవలె నేగ నేదియును ♦ నేరదు భూతచయంబులందు, నే
దీ వెస నీవిజృంభణము♦నేఁపును జూపఁగదయ్య మారుతీ. ౧౪౨౧

కం. లెమ్మా హరిశార్దూలా, యిమ్మహితార్ణవము దాఁటు ♦ మీ ప్లవగానీ
కమ్ములు యుష్మద్బలవీ,ర్యమ్ములఁ గనుఁగొనెడునాఁ ♦ డ్రాలెడి ననఘా. ౧౪౨౨

కం. మున్ను త్రివిక్రముపోలిక, సన్నుతి మగునీదుశక్తి ♦ సకలముఁ జూపన్
గన్నారఁ జూడఁ గోరెద, రన్నా కపివరులు పేక్ష ♦ యన్నిమె యనుచున్. ౧౪౨౩

కం. ఋక్షధవుఁడు పెరరేఁపఁగ, నాక్షణమున హనుమ రేఁగి ♦ హరిసైన్యమ్ముల్
వీక్షింపఁగ హర్షంబున, నక్షయముగఁ దనదురూప ♦ మప్పుడు పెంచెన్. ౧౪౨౪

జాంబవంతునివాక్యంబుల హనుమంతుఁడు విజృంభించుట.

చం. అలఘున నూఱుయోజనము ♦ లంబుధి దాఁట విజృంభమాణుఁ డై
చెలఁగుపరాక్రమాభ్యుదయ♦సిద్ధుఁ బ్రసిద్ధు బ్లవంగనాథుఁ గీ
శులు గని తత్క్షణంబ తమ♦శోకము వీడి ప్రహృష్టచిత్తులై
కలకలనాదముల్ సలిపి ♦ గంధవహాత్మజు సంస్తుతించుచున్. ౧౪౨౫

ఉ. జే యని ముందు త్రివిక్రముని♦చెల్వు వహించి యెసంగినట్టి నా
రాయణు లోకు లెల్లఁ గని♦నట్టులు వానరు లెల్ల విస్మయా
మేయముదంబులం గన స♦మీరసుతుండును మేను పెంచి య
త్యాయతసంప్రవర్ధితబ♦లాఢ్యత నల్లెల నార్చె వాలమున్. ౧౪౨౬

కం. గిరిగహ్వరగతకేసరిఁ, బోలి ప్రభంజనాత్మజుఁడు రేఁగెన్
హరివరనుతుఁడై తేజో,విరళం బగురూపమునను ♦ వెలయఁగఁ జొచ్చెన్.

కం. అప్పుడు పవనజుఁ డదనం, బొప్పును నెత్తురను గ్రాఁగి ♦ యుండెడు పెనముగ్
దెప్పుచుఁ గణకణ మని పొగ, కప్పనినిప్పుకలకుప్ప ♦ కాంతి రహింపన్. ౧౮౨౮

ఉ. గగ్గురుపాటు మేనఁ జెలఁ ♦ గం గపిమధ్యమునుండి లేచి తా
దిగ్గున వృద్ధకీశులకు ♦ ధీరుఁడు మ్రొక్కి వచించె వీర్యస
మ్యగ్గతిఁ బర్వతాగ్రముల ♦ నైనను జిమ్ము నమేయశౌర్యభా
స్వద్గగనప్రచారుఁడు సు ♦ తాశనమిత్రుఁడు శీఘ్రగామియున్ ౧౮౨౯

←— హనుమంతుఁడు కపులతోఁ దనపరాక్రమంబుఁ దెల్పుట. —→

ఆ. ప్రబలవేగుఁ డగుప్ర ♦ భంజనునౌరసపుత్రకుండ నే ♦ భూరికర్మ
మునను నాకు సములు ♦ గనరారు జగముల, నీవు వత్తుఁ దండ్రి ♦ తోడ వినుఁడు.

సీ. వత్తునా వేమారు ♦ హత్తి మిన్నొరసెడి, తపనీయగిరికిఁ బ్ర ♦ దక్షిణంబు
ముంతునా సహస్ర ♦ కాంతారగిరియుక్త, భువిఁ గనోత్థాంబుధి ♦ పుష్కరములఁ
జిమ్ముదునా మింటి ♦ కెమ్మిగా సక్రియు, గ్వనధి జంఘోరుజ ♦ వంబు గరిమ
వలనొందునా మింటఁ ♦ బఱచు ఖగాధిపు, విపతాతనూజుని ♦ వేయిమారు

తే. లుదయదిక్కుని నిటనుండి ♦ కదిసి కూడఁ, బాఱి యపరాద్రిఁ జేరి యా ♦ భాస్కరుండు
గ్రుంకకయమున్న యెదురేగి ♦ కూడునాఁడ, నుండు చుండెడి మార్తాండ ♦ మండలంబు

తే. అచటనుండియు ధారుణి ♦ నంటకుండ, వెండి యిచటికి రా నేస్తు ♦ వేగిమునను
గగనగోచరములు నెల్లఁ ♦ గడిమి మెఱసి, దాఁటి పోవంగ నేస్తు ను ♦ త్సాహమునను.

ఉ. ఇంతలు పుష్కలైతె చెదఁగ ♦ నీయిలఁ జీల్తునో, సాగరంబు నెం
డింతునో, పర్వతంబులను ♦ నెట్టన చేతులఁ బిండి పిండిగా
దంతునో, నూరువేగమున ♦ దారుణనీరధి నాదు వెంట ర
ప్పింతునో, యేమి గొంచితిరి ♦ భీషణకాయుని నాంజనేయునిన్. ౧౮౩౩

ఉ. ఱివ్వునఁ గ్రీసపోలిక న ♦ ఱికిఁ దివి నేగ లతాకుజంబులన్
బువ్వులు చివ్వున న్నెగసి ♦ పోణిమి నా వెనువెంట వచ్చు చో
నవ్విను వీడఁ దారకస ♦ మాయాతమార్గము నట్లు దోఁచెడున్
దవ్వున జూచుచూపఱకుఁ ♦ దధ్యము నాచనుమార్గ మంతయున్. ౧౮౩౪

కం. పై కెగయుచుఁ గ్రిందికి దిగు, చాకాశంబునను వేగ ♦ మరిగెడినన్నున్
వీకాశంబుగ భూతా, నీకంబులు చూడఁ గలవు ♦ నిర్వైరగొనుచున్. ౧౮౩౫

కం. ఆకాశమున మహాంబుద, నీకాశుఁడ నగుచుఁ గప్పి ♦ నింగిని మ్రింగన్
జేకొన్నగతిఁ జనఁగ వ, నౌకోవరులార! కనెద ♦ రయ్యా నన్నున్. ౧౮౩౬

కం. నషిఁకించుచుఁ బర్వతములు, నుడికించు మ సాగరంబు ♦ నుద్దవిడిన్ నే
నడరించుదు మేఘంబులఁ, గడలిని దరియింతుఁ గనుఁడు ♦ కపిసింహంబుల్.

కం. బలమున వేగమున మహా, బలునకు వినతాత్మజునకుఁ ♦ బోటిగ వత్తుర్
గల రే నాబడి రా గు,ర్వుల తేఁడును గాడ్పు దక్కఁ ♦ బరు లెవ రేనిన్. ౧౪౩౭

తే. మెఱుఁగు మెఱసినరీతి ని♦మేషమాత్ర, నంబరంబున కెగిరి యా♦లంబ మేది
కడలి దాఁటఁ ద్రివిక్రమా♦కారుఁ డైన, విష్ణుభంగిని గ్రాలెద ♦ విస్మయముగ.

కం. వీడుఁడు చింతల ముదముం, గూడుఁడు ప్లవగేంద్రులార! ♦ కోమలిఁ గాంతుఁ
వీఁకనిబుద్ధిబలంబునఁ, గీ డొదవదు మనసు చేష్ట ♦ కెరలెడి నట్టుల్. ౧౪౪౦

చం. అనిలశకుంతనాయకస♦మాధిక వేగము పేర్మి వేయియో
జనములు నైన దాఁటగను ♦ జాలెద నంచుఁ దలంచెదన్ స్వయం
భుని పరమేష్ఠిహాసమునఁ ♦ బొల్చిన యేని సహస్రఁ జేన యిం
ద్రునికరమందు నున్నసుధ ♦ దోర్బలశక్తి హరించి తెచ్చెదన్. ౧౪౪౧

కం. లంకను బోఁ దగులఁగ నక,లంకగతిం బెఱికి వెంట ♦ లాఁగుకొని చనన్
బింకమున నేర్తు నని ని,శ్శంకంబుగఁ దోఁచెఁ బ్లవగ♦సత్తములారా! ౧౪౪౨

మ. అని గర్జించెడిభూరితేజుఁ బ్లవగా♦ధ్యక్షుర్ నిరీక్షించి య
వ్వనచారుల్ కడువిస్మయంబున ముదా♦వాప్తిం జెలంగన్ మహో
త్తనయుం గన్గొని జాంబవంతుఁడు జగ♦త్ప్రాణాత్మజా! వీరలో
కనుతా! కేసరిపుత్ర! బంధుజనశో♦కం బార్చితో నాయనా. ౧౪౪౩

కం. కావున నీమే ల్గోరెడి,యీవనచరచక్రవాళ ♦ మెల్లను దమిఁ గా
ర్యావాప్తికిఁ గావించు శు,భావహముగ నీకు మంగ♦ళాశాసనముల్. ౧౪౪౪

కం. తపసుల ప్రసాదమహిమం, గపివృద్ధులమతిని గురుల♦కరుణాగరిమన్
గపివీరలోకనాయక, విపులమహార్ణవము దాఁటి ♦ వెలయుము కీర్తిన్. ౧౪౪౫

హనుమదాదులు మహేంద్రాద్రి నెక్కుట.

చం. నిలిచెద నేకపాదమున ♦ నీ వరుదెంచెడుదాఁక నిందు నీ
బలిముఖయోధయూధముల♦ప్రాణము లెల్లను త్వద్గతంబు లం
చెలమిని బల్కె వానరుల ♦ కి ట్లనుగాడుపుపట్టి చాలదీ
యిలయు మదీయలంఘనము♦హిమ్మ రయంబు నొకింత నైఁపఁగన్. ౧౪౪౬

సీ. ఆమహేంద్రాద్రిసు♦మాశిఖరంబులు, చటులస్థిరశిలా♦సంకటములు
నానాద్రుమవికీర్ణ♦మానితముల్ ధాతు,నిష్యందకాంతముల్ ♦ నిష్ఠురములు
కావున నవి యోపుఁ ♦ గపలి నూఱామడ, దాఁటంగ నేగు న♦త్సాహ మొప్ప
నాపాదములఘట్ట♦నంబును దాళంగ, నని వానరులతోడ ♦ నద్రి యెక్కె

తే. వివిధవృక్షలతాగుల్మ ♦ వృతము సకల,మృగని షేవితశాద్వలం ♦ బగణితోరు
నిత్యపుష్పఫలద్రుమ ♦ నీరపూర,సంకులము సింహశార్దూల♦చకిత మగుచు.

కం. మత్తద్విజగణరణితము, మత్తమతంగజయుతంబు ♦ మహనీయం బౌ
నత్తఁలమున విహరించెను, జిత్తం బుప్పొంగఁ బ్లవగ♦శేఖరుఁ డంతన్. ౧౪౪౭

సీ. పవమాననందన♦పాదపీడిత మయి, సింహాభిహతదంతి♦చెలువుఁ దాల్చి
క్షితిధరంబును విప్ర♦కీర్ణశిలోచ్చయ, మై వారిపూరంబు ♦ నట్టె గ్రక్కె
బెదరెమృగములు ♦ కదలెఁ గుజములు, నెగిరెడివిహగము ♦ లెడయు పా...
సక్తు లౌగంధర్వ♦చక్షుశ్శ్రవోముఖసంఘులు డాఁగు ఫ♦ణాధరములు

తే. దనరి దౌరలెడిఖలు శ్రీ♦దాఁకుచుండఁ, గర్కశార్తిని నిట్టూర్పు♦గాడ్పు లొలయ
నర్ధనిస్సృతఫణులచే ♦ నానగంబు, వెలసె సపతాకరీతిని ♦ వెలుపు గొలుప.

తే. త్రాసనంభ్రాంతమునిజన♦త్యజ్యమాన, శద్భిలోచ్చయములు గ్రాలె ♦ దారుణోరు
కాననాంతరసార్థవి♦హీనపాంథు, పోల్కిఁ దలఁపించుచును; వాయు♦పుత్త్రుఁ డపుడు.

కం. రంహోన్వితచిత్తుఁడు కపి, సింహము జననాధికుండు ♦ శ్రీమహిముఁడు ద్వి
ట్సంహారకుఁడు మనస్వి సు,సంహతమతి యయ్యె లంకఁ ♦ జన సన్నాహన్. ౧౮౫౧

కిష్కింధాకాండాంతపద్యములు.

కం. మాయాతీతా నిజగుణ, మాయాకలితావతార ♦ మాయావిముఖా
మాయాద్యఃకరణచణా, మాయామయదివ్యదేహ ♦ మాయామోహా ౧౮౫౨

పంచచామరము. స్నిగ్ధజనపాలనవి♦శిష్టసుచరిత్రా! ముగ్ధనరజీవిచయ♦మోహపరిశస్తా!
దుగ్ధనిధివాస బుధ♦తోషణవిదగ్ధా! దిగ్ధసరసీజముఖ♦స్నిగ్ధర రమేశా!

కాంతి. భామాఽభయదా కృ♦పాళువరా
భూమీరుహచారి♦పుంగవహా
నామైకశిలాప్లు♦రాశ్రయణా
సోమాననబింబ ♦ సోమనుతా ౧౮౫౩

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిం
దాయమాన మానసతత్త్వ మహావైభవ వావిలి
కొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయప్రణీతం బైన శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామా
యణ మనునిర్వచనమహాకావ్యంబునందుఁ
గిష్కింధాకాండము

— — —

శ్రీ రా మా ర్ప ణ మ స్తు.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్లో. నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, నమోస్తు దేవ్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు వాతాత్మభువే వరాయ, నమోస్తు వల్మీక భవాయ తస్మై.